This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

GFL

Swea Rikes Historia,

Ifrån

De äldsta Tider

Til

De närwarande;

Författad

Af

Swen Lagerbring,

Canc. Råd och Histor. Profeßor i Lund, samt Ledamot af Kgl. Witterh. Acad. i Stockholm, Kgl. Wet. och Witterh. Samh. i Götheborg, Kgl. Patriot. Sälsk. i Stockholm, Physiogr. Sälsk. i Lund och Upsostr. Sälsk. i Stockholm.

ASTOR LIBRARY NEW-YORK

Fierde Delen;

Som innefattar Rikets Öden ifrån År 1397 til År 1457.

Stockholm,

Tryckt hos Johan A. Carlbohm, 1783.

Swea Rikes Historia,

Ifrån

De äldsta Tider

Til

De närwarande;

Författad

Af

Swen Lagerbring,

Canc. Råd och Histor. Profeßor i Lund, samt Ledamot af Kgl. Witterh. Acad. i Stockholm, Kgl. Wet. och Witterh. Samh. i Götheborg, Kgl. Patriot. Sälsk. i Stockholm, Physiogr. Sälsk. i Lund och Upsostr. Sälsk. i Stockholm.

ASTOR LIBRARY NEW-YORK

Fierde Delen;

Som innefattar Rikets Öden ifrån År 1397 til År 1457.

Stockholm,

Tryckt hos Johan A. Carlbohm, 1783.

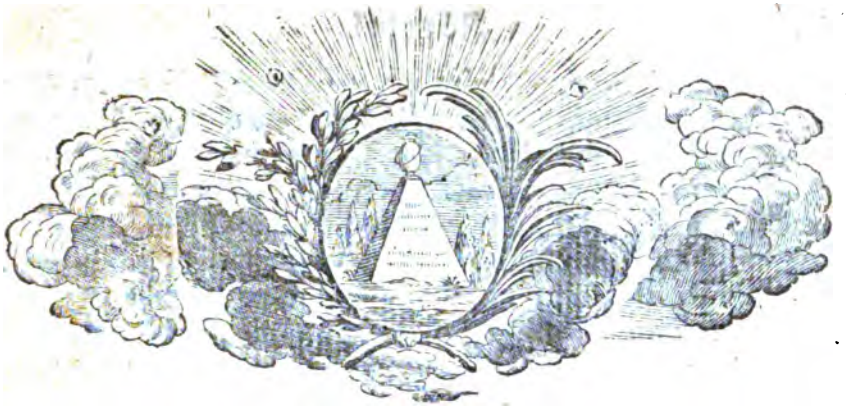

Företal.

§ 1.

Fjerde Delen af Swea Rikes Historia underkastas nu Almänhetens ögon och granskning med den högaktning och wördnad, som man är skyldig åt en uplyst Tid. Werket är ofulkomligt, det wet jag; tilstår likwäl, at jag intet wet, på hwad sätt det skolat blifwa fulständigare, så framt jag intet haft tilfälle, at fortsätta arbetet i Stockholm, hwarest begwämare tilgång är til Acter och uplysta Kännare. Omständigheter hafwa afskurit mig detta tilfälle, och det är onödigt, at göra Almänheten förtroende däraf. Så mycket jag kunnat äro Händelserna anförde sådane, som de finnas uti äldre Skrifter upteknade, men de bifogade Omdömen äro utan twifwel af mig sjelf; de föra således ingen förpliktelse med sig för Läsaren at wara af samma tanka. Jag tilstår min swaghet, när jag får se en björn, kallar jag det en björn, och när jag träffar en ek, kallar jag det en ek: skulle likwäl en uplystare försäkra, at djuret war et lam och trädet war en ceder, har jag däremot ingen ting at påminna. Min mening är altid ombytlig emot bättre öfwertygelse, och olika tankar lära intet wara urbotamål. Jag medgifwer och gärna, at menniskor äro fyrfota djur, allenast jag får lof gå på twå ben, så länge jag kan. Skulle någon inwända, at för mycken upriktighet paßar sig intet, äfwen uti historiska

Inledning.

mål; är jag aldeles intet däremot, när man skrifwer om Samtidens Hwälfningar, ty då är rådet godt och hälsosamt; men annars är wäl Sanning den förnämsta egenskap af en Historia. Hwarföre ock, när jag funnit at en Herre gjort Riket godt och Inbyggarne lycklige säger jag, at han war en ärlig och stor Man, fast han blifwit olycklig och utstått sina medborgares otacksamhet: i sådana händelser förnedra intet hwarken nesliga straff eller owigd jord.

Le crime fait la honte, et non pas l'échafaud.

Däremot, när en utmärkt sig med et beständigt sträfwande emot Rikets eller Fäderneslandets styrka och wälstånd, samt gjort sig all möda at störta sin lagliga Öfwerhet, kunna wäl inga tilwitelser anses för öfwerdrifna, ja sjelfwa smädeord äro då wäl anwända, och at kalla en sådan Förrädare, är alt för höfligt. Sanning är Historiens Lif, och är jag så mycket mera pliktig at helga min Penna åt Densamma; då Hans Konglige Majestät Sjelf, GUSTAF III, mundteligen befalt mig at skrifwa sanning. När Konungar befalla och älska Sanning, är det utan twifwel en undersåtes skyldighet at söka den.

§. 2.

Historiska Hettan omtalas.

Dock likwäl, ehuru öm en Häfdeteknare är om Sanningen, kan han icke destomindre lätteligen mißtaga sig både i äldre och nyare Historien: felet blifwer dock til äfwentyrs förlåtligt, när han sjelf upgifwer och tilstår sina förseelser, antingen han då sjelf märkt dem eller af andra blifwit påmint därom, det må wara antingen wän eller owän. Men, owän! kan någon få owänner, när han utan wäld talar om händelser, som tildragit sig tre eller flera hundra år förut? Sedan man hunnit stadga Tankfrihet eller Tolerance uti långt wigtigare saker, synes man ock kunna och böra hoppas en fogligare Tankeskilnad uti historiska ämnen. Man har orsak at hoppas, det fordna Historiska Ifren nu mera swalnat något, sedan man lärt, at olika tankar uti Historien hwarken äro lif eller åra rörande högmål. För något mer än hundra år sedan twistade man i Upsala med mycken häftighet, om man

på

på Latin borde skrifwa Upsala eller Upsalia, och om belägenheten af Upsala Afguda-tempel, hwarwid Trätoherrarne skonade hwarandra på ingendera sidan; så at man snart skulle tro, at twistemålet rörde en hufwudsaklig del af hela Rikets wälfärd. Besynnerligast är, at en sådan historisk hetta kunnat falla på så berömde och widtfrägdade Män, som en Schefferus och Verelius (*).

Tantæne animis cœlestibus iræ

Men kan hända denne qwalme war på moden, och då har jag ingen ting at påminna. Han räkte ock skäligen länge, ty jag har sjelf hört, at en ganska lärd och wälförtjent man E. J. B. förklarat den för et wanfrägdadt wrak, som nekade at Hawamal war af Oden sammansatt. Jag wäntar mig blidare delomän, och så framt någon täckes wara så bewägen, at utmärka mina förseelser, anser jag det för ynnest, och ingalunda såsom förklenliga förebråelser. Til bewis därutaf skola uti nästföljande § en hop mißtag inryckas, hwarom benägne Gynnare, på min anmodan, gjort påminnelse. Til någon slags ursäkt kan likwäl erinras, at understundom tryckfel och mißskrifning ändrat meningen, hwilket lätteligen, kan hända, kunnat unwikas, om jag warit närwarande wid tryckningen. Desutan äga otwifwelagtigt gamla Handlingar och Bref et hufwudsakligt witsord, men deßa stå intet altid tilreds, och meddelas understundom intet förr, än werket är utgifwet. Til at befrämja fullständigheten kunna de då sedermera anföras, då ock syftemålet någorlunda winnes.

(*) Omdömet är intet mit, utan Cane. R. Ihres, i Upsalia illustrata, s. 7: Id tantummodo dicam, sub disputationis fervore illa utrinque excidisse, quæ sedato veritatis inquirendæ studio parum conveniant. Hof-R. Warmholtz inför uti sin Bibl. Hist. Sueog. Del 1, N:o 352, s. 139 et Utdrag af et Bref från Verelius, uti hwilket han säger sig hafwa warit sinnad at instämma Schefferus för rätten. Isr. Prof. Fants Minne öfwer Joh. Schefferus, s. 46.

§. 3.

Egna Fel upräknas.

Wid 6 § uti Förretalet til Andre Delen nämnes, at där är ingen anledning, at wår gamle Historieskrifware Ericus Olai hgft til hands Norrska Historien, när han författat sit werk och skrifwit om K. Waldemars flykt från Hofwa, men at han för öfrigt haft sig bekant Norrska Krönikan är tydligt af 2 B. s. 33, där han twänne gånger nämner Chronicon Noricorum; Om han här ment Sturlesons Werk eller något annat, wet man intet; det han likwäl berättar på samma ställe, at Ulf Jarl gick öfwer til de Swenska under warande träfning wid utloppet af Helge-Å, står intet hos Sturleson hwarken uti Stockholmska eller Köpenhamnska Uplagan.

Uti 8 § af samma Förretal säges om Saxo Grammaticus, at hans Historia rörer slutet af det elfte, hela de tolfte och trettonde århundrade, uti hwilket Tidhwarf han äfwen i Swenska saker äger mycken trowärdighet. Huru det trettonde århundrade har kunnat blifwa inflickat, är obegripligt. Saxo slutar sin Historia med Pommerske Hertigens Bogislai undergifwenhet under K. Knut Waldemarson, och Arke-Biskop Absalons gästebud, uti hwilket Hertigen dränkte sin sorg uti et godt rus, och detta skedde 1186, som Stephanius påmint uti sina Anmärkningar til Saxo, s. 252. Utaf alt hwad Saxo skrifwit hör intet mer til trettonde århundrade, än hans Tilskrift, eller Dedication, til Arke-Biskop Andreas, som efterfölgde Absalon i ämbetet 1201, uti hwilken han ock nämner K. Waldemar II, K. Knuts broder och efterträdare. Man har ock tydligen gifwit tilkänna i sjelfwa Historien Del. 2, s. 202, anm. 3, at man intet haft den tanka, at Saxos Historia gått til det trettonde århundrade, när där säges, at han slutat sit werk med Wendiska tåget, som ändades 1191. Det äldrasista, som Saxo nämner är H. Bogislai död, hwilken timade 1188, så at han i det hänseende sträcker sina berättelser något längre, än til 1186. Hos Meursius anföres likwäl Bogislai död til 1189 eller 1190, men hos Prof. Gadebusch, i des Pom. Gesch. utsättes dödsåret til 1187.

Wid

Wid 15 § är Anmärkning gjord i anseende til Bertillus Canuti, som skrifwit en ännu otryckt Afhandling pro Danica Nobilitate ostendenda, då där nämnes twifwelaktigt, om han kallat sig Aquilonius. Twifwelsmålet kan dock werkligen gå ut, ty det är oförnekligt, at han kallat sig understundom Aquilonius. Han war annars Kyrkoherde och Prost i Löddarp i Skåne. Under detta Tilnamn anföres han både af A. Bartholin de Scriptis Danorum, s. 14 och af Mollerus uti Hypomnemata, s. 168, men på ingendera af deßa ställen nämnes denna handskrifna Tractat, utan allenast uti Mollers Spicilegium, s. 6. Se Prof. Sommelii Lexic. Erud. Scan. s. 79.

Uti sjelfwa Historien Andre Delen och s. 27 har man sökt at förswaga Trowärdigheten af det Fälttog, som K. Inge Stenkilson säges hafwa gjort på Skåne emot Danmark, och har en ganska lärd Man och wördad Kännare af Historien påmint, at denna fientlighet kunnat wara emot Olof Hunger i Danmark. Det är långt ifrån, at jag will twärt af neka denna märkwärdighet. Uti de smärre Krönikor, som Meßenius utgifwit 1615, nämnes denna ofred, och skal Inge hafwa wunnit fem strider i Skåne och haft landet inne i fem år, då han blifwit mördad af Skåningarne. Men hwarifrån hafwa deßa Krönikeskrifware hämtat sin berättelse, och detsamma gäller om Ericus Olai, som sidan 40 berättar detsamma, då likwäl Herwarar Sagan försékrar, at K. Inge blef sotdöd. Kan hända man blandat ihop Inges krig med Norrige, som hwarken den ene eller den andre haft sig bekant, hwilket ock är nog besynnerligt, om Ericus Olai känt Sturlesons arbete. Den lärde Herren, som gjort anmärkningen, tror at denna fientlighet kunnat hänt i Olof Hungers tid i anledning af Knytlinga Sagan, och til följe af Kongahälls Congreß, där äfwen K. Erik från Danmark war närwarande, hwilket synes gifwa tilkänna någon ofred. Om 69 Capitlet i Knytlinga Sagan s. 140 här påsyftas, säges där allenast, at Olof Swenson wär riker madr oc grimmr owinsäll, m. m. men krig nämnes intet, och Saxo intygar, at hela K. Olofs Re-

Regements tid war intet oråd af grannarna (*). At likwäl något krig kunnat wara i början af K. Erik Ejegods regering, emot Danmark nekas intet, men det war intet från Swerige utan ifrån Magnus Barfot i Norrige, hwilken anföll Halland, som sjelfwa Historien intygar.

Wid 28 sidan 4 raden påminnes, at där bör stå Ryßland i stället för Swerige. Här talas om Konungen i Danmark Erik Ejegod, som efter Oluf Hungers, sin Broders, död reste tilbaka til Danmark. Knytlinga Sagan C. 70 säger ock, at K. Erik återkom ifrån Gardarike eller Ryßland. Men Saxo, som är nog äldre än Författaren af Knytlinga Sagan, intygar s. 224, at K. Erik återkallades från Swerige; orden äro tydliga: Hinc Ericus natu proximus a Svecia revocatus magno omnium favore excipitur. Dock, kan hända, deßa utlåtelser äro intet stridande med hwarandra, ty ånskönt Prins Erik haft sit wistande i Swerige, kunde han likwäl hafwa warit i Ryßland, når han fått kunskap om sin broders död. Jfr. Kammarherren Suhms Afhandling om Erik Ejegod s. 129. uti hans och Schönings Förbedringer. Således kan både Saxo och Marcus Skiäggeson förenas. På 144 sidan i Del. 2 nämnes et Skånskt Kloster, som skal hetat Granadium. Härwid göres den anmärkning, at det måtte wara mißskrifwet för Herivadum, Heridswads-Kloster, nu Öfwerste-Lieutenants Boställe wid Norra Skånska Cavallerie Regementet. Tryckfel är det intet, men annars är påminnelsen mycket sannolik. Uti bifogade noten har ock Manrique nästan warit af samma tanka, dock påminner han, at det nämnes uti Cistercienska Handlingarne, såsom åtskildt från Herivadum. Wid sidan 230 erinras, at man intet kan med säkerhet sluta af Benjamin Tuldelensis Resebeskrifning, at Isländarne uti hans tid handlat på Alexandria i Egypten. Författaren lefde och dödde når K. Knut Eriksson regerade i Swerige.

(*) Saxo, s. 223: Sed et finitimi, facto paupertatis ejus (Olai) contemptu, famelicum ferre incessere ruboris loco duxerunt, ratique mediam armis obrui non oportere.

rige. Då han upräknar de Länder, som drefwo handel uti Alexandria, nämner han Schveſnia, hwarmed ſkola förſtås Swerige, Danmark och Gelatz, ſom åter ſkal betyda Island. Den grundlärde Herren, ſom gjort denna Anmärkning, håller före, at Gelatz ſkal betyda Gallicien. Härwid har jag ingen ting at påminna; jag har allenaſt följt Bircherodii öfwerſätning.

På 326 ſidan uti Andre Delen har man anfört några twiſwels-mål, om K. Johan Swerkerſons Fälttåg emot Liſland. Gruber nämner det likwäl uti ſina Origines Livoniæ; men det kan förmodligen förſtås om en utredning, ſom ſkedt från Swerige til de Chriſtnas unſättning, utan at K. Johan uti egen perſon warit närwarande.

Sidan 457 anmärkes, at i ſtället för Wiberg bör ſtå Wiborg. Det lär wara onekligt, at med Wiberg menas Wiborg på Jutland, men det är lika oemotſägeligt, at uti Necrologium Lundenſe ſkriſwes namnet Wiberg, ſå wäl i ſjelfwa Handſkriften, ſom uti Mon. Scan. Vol. II, ſ. 269, och hos Langebek uti Script. Rer. Dan. Tom. III, ſ. 471, och lär Wiberg wara ortens äldſta namn, hwilket uti ſenare tider blifwit ombytt til Wiborg. Orten kallas ock Wiberg af Aelnothus uti Vita S. Kanuti Cap. 23. På ſamma ſida uti Monumenta Scanenſia omtalas det andeliga Böneſälſkap ſom war emellan S. Laurentii ſå äldre ſom nyare Kloſter i Lund, och Kloſtren i Dalby, Roſkild, Odenſe, Wiberg, Weſterwik, Ravensburg och Helmward. Hwar deße Kloſter warit belägne wet något hwar, men de tre ſiſta torde wara något mindre bekanta hos oß, i Swerige åtminſtone. Weſterwiks Kloſter war beläget på Jutland i Thye, hwilket ännu behåller namnet och är et Adligt Säteri eller Herregård. Ravensburg eller Ravengersburgs Kloſter låg i Tyſkland uti Greffkapet eller Hertigdömet Simmern, och Helmward, nu Helmershuſen, i Heßen. Se Langebek, anf. ſtäl. ſ. 471. När uti Del. 2 af Swenſka Hiſtorien och ſ. 458 bewis til detta Andliga Samfund ſkal anföras uti anm. 2, är et

orimligt tryckfel inkommet, som af en aktsam Corrector lätteligen kunnat unwikas, då där står Rhenensis i stället för Othenienſis. Til widare uplysning af detta Böneſälſkap bör tilläggas, at Allhelgona-Kloſter utan för Lund war äfwen uti det samma intaget, som kan ſlutas af följande ſidan.

På 564 ſid. talas om Prinſeßan Sophia, Hertig Eriks Gemål af Langeland, och äro Danſke Häfdeteknare ſjelfwe i owißhet om hennes ſkyldſkap med Kongl. Danſka Huſet. Norrſka Krönikan förſäkrar, at hon war Swenſke K. Waldemars Gemål Drotning Sophia, och Torfäus Hiſt. Norv. Del. 4, ſ. 390 är af samma tanka. Pontanus Hiſt. Dan. L. VII, påminner ſ. 380 wid år 1295, at hon war K. Waldemars och Dr. Sophias Doter, hwilken mening är äfwen här inryckt. Alla deßa gißningar lära dock wara ogrundade, utan war Sophia, som blef förmäld med förenämde Hertig, en Doter af K. Erik Plogpennings Gemål Judith, från Saxen, som gifte ſig efter Konungens död med en Burg-Grefwe af Roſenburg, och war hon ſåledes halfſyſter på mödernet med Drotning Sophia i Swerige m. m. Detta är bewiſt af Etats-Rådet och Juris Profeßoren i Köpenhamn Andreas Hoyer uti des Afhandling de Sophia Langelandica, hwilken Tractat är införd efter Anonymi Continuatio Alberti Stadenſis Köpenh. Upl. af 1720, och denna underſökning kände jag intet, när detta upſattes. Uti 2 D. ſ. 623 talas om Svantepolk, ſom förlänтes med Lödeſö Slott och Län af Magnus Ladulås til at därutaf betala den ſkuld, ſom K. Erik Glipping hade at fordra af K. Magnus, och anſes det för troligt, at denne Svantepolk warit Utländning, ſom Johannes Magnus och Meſſenius föregifwa. Påminnelſe är gjord wid detta ſtället, at Svantepolk war Son af Hertig Knut af Revel, ſom war naturlig Son af K. Waldemar II i Danmark, där nämnes widare, at Svantepolks Moder war en Doter af Pommerſke Hertigen Svantepolk, ſom ägde tillika Danzig och Pommerellen m. m. Hos oß i Swerige har man länge haft den tankan, at Svantepolk warit Hertig Knuts Son af Revel,

och

och införer Peringſkiöld, på 95 ſidan uti ſit Ättartal, Svantepolks Sigil, ſom har denna öfwerſkrift: Sigillum *Svantopolk* Canuti Ducis Filius. Han nämnes ock på Guſtavianſka Familiens Möderne-Tafla uti Peringſkiölds Monumenta Ullerakerenſia, kallas ock där Canuti Ducis Revaliæ Filius. Han war ock Swenſk Riks-Råd och Lagman i Öſtergöthland. Det är ock utan twifwel denſamme Svantepolk, ſom år 1256, i närwaro af Junker Bengt, Birger Jarls Son och flera Herrar, ſatte twå ſina Döttrar til Nunnor i Wreta Kloſter, hwilket intygas af des eget Bref dat. VII Kal. Mart. ſamma år. Brefwet är tryckt uti Boräns Diſputation under Törner om Cœnobium Wretenſe, ſ. 64. Och måtte deßa flickor eller Jungfrur intet warit ſå mycket unge, när den äldſta Ingri kunnat blifwa Abdiſſa i Kloſtret 1265, och efter denna anledning måtte Svantepolk warit gift wid år 1240. Han har äfwen haft åtſkilliga Faſtigheter i Swerige, ſom af åberopade Brefwet kan inhämtas. Et annat Bref af år 1345, tryckt i Tredje Delen af Swenſka Hiſtorien ſ. 564, gifwer än mera ljus uti Svantepolks Langfedge-Tal, hwilket ſynes äga ſå mycket mera witsord, ſom det är af hans egen Doter Abbedißan Ingri utgifwet, och talas där om någon faſtighet, ſom Svantepolks Fader och Fadermoder ſkänkt til et Capel i Linköping. Orden, ſom hit höra, äro följande: Primi ejusdem Capellæ fundatores fuerunt Domina Helena Guthormii Ducis filia et filius ejus *Canutus* Dux Revaliæ. --- Qui Canutus Dux de ſe genuit Dominum *Svantopolk*. På detta ſätt har man en tydlig Släktlinia om Swantepolk.

Guthorm Hertig i Swerige i Carl Swerkerſons tid.
|
Helena.
|
Knut, Hertig i Revel.
|
Svantepolk.

At Helena Guthorms Doter warit gift med Esbern Snare, Kon. Waldemar I Fältherre, Ärke-Biſk. Abſalons

Broder, intygar Martinus Petri utides Afhandling om Ärke-Biſk. Abſalons och Esbern Snares Slägt ſ. 139, hos Nettelbladt uti des Schwediſche Bibliothek 3 Del. men där nämnes ingen Knut ibland Esberns ſöner. På 141 ſidan anföres likwäl en Esberns doter Ingeborg, hwars ſon hetat Knut och blifwit Hertig; och på denna räkning blifwer Petrus Strangonis, och ingalunda Esbern Snare, Fader-Fader til Svantepolk, ſom Stjernman det upgifwit i Höfd. Minnet, ſ. 264. Hertig Knut nämnes likwäl intet ibland Fru Ingeborg Esberns Doters Barn ſ. 550, uti T. IV af Langebeks Scriptores och Genealogia Abſalonis. Men hwem ſom warit Hertig Knuts Fader lemnas til widare underſökning. At Helena Guthorms Doter likwäl warit förmäld med Esbern Snare, medgifwes äfwen af Langebek ſ. 554, och torde hon ſedermera efter ſin Makas död hafwa ingått en ny förbindelſe, ty ännu har man ingen anledning, at hon haft arfwingar med Esbern Snare (*).

§. 4.

En del af de anmärkte förſeelſer hade lätteligen kunnat unwikas, om man warit närwarande wid aftryckningen, men ſåſom det intet war görligt, war Correctorn ſatt uti fullkomligt enwälde öfwer ſjelfwa Handſkriften, ſå at han ock haft tilfälle at göra meningen underſtundom obegriplig. Någon gång ſer det ock ut, ſåſom misſkrifning gifwit anledning til felaktighet, och kan jag nu mera intet förſäkra antingen förſeelſen ſkal tilegnas Författaren, Handſkriftens otydlighet eller Correctors förhaſtande. Uti 2 D. ſ. 92, r. 13, står

(*) Hertig Guthorms wapn har warit afritat i Soröe Kyrka, och förde han en Örnfot midt i Sköldeu. Det beſkrifwes af Langebek ſ. 554 ſålunda: Inſigne Ducis *Guthormi* hoc eſt: in medio clypei pes aquilinus extat, inferior pars clypei viridis fuiſſe videtur, ſuperior in duas areas diviſa, quarum prima viridis, ſecunda nigra eſt. Martinus Petri ſ. 141 tilegnar detta Sköldemärke åt Esbern Snare, färgorna äro dock olika. Guthorms Jarle-ſigil ſes uti Peringſkiölds Attart. ſ. 41, och för et Lejon i ſkölden.

står Philip August Konung i Frankrike, för Philip I, och bör samma rättelse införas uti Sjette Delen af Sammandraget, s. 21. Sidan 3, anm. 7 står Konungen i stället för Påfwen, som ock sjelfwa Sammanhanget utwisar. Sid. 653 första raden är et oförnekligt mißtag, hwareſt Paraſceue förklaras med Skärtorsdag, då det bör på detta stället wara Långfredag, ty denna tiden kallades Skärtorsdag Cœna Domini &c. Anledning til deßa rättelser och förbättringar kommer i det hufwudsakligaste ifrån de uti Nordiska Historien högt uplyste Herrar och Män, Kongl. Kammar-Herren Suhm och Etats-Rådet Langebek. Jag wördar deras insigt och saknar med ömhet den aldrig nog saknade Langebek. Ifrån deßa Herrar äro komna de förnämsta här uprepade påminnelser, och hwilka de på min egen anhållan behagat meddela. Min affigt war och är ingen annan, än at bringa wår Historia til någon fullkomlighet, och ännu finner jag ingen nödwändighet at framhärda uti en mening, som synes strida mot bättre uplysning. Man är således skyldig, at icke allenast rätta felen, utan ock at antaga tilökningar, när man uptäcker eller finner något märkligt, som kan wara förbigånget och gifwer uplysning.

§. 5.

Uti Förste Delen sidan 288 har man talt om ädlsta Ursprunget til Kongl. Ätten i Danmark, som regerat ifrån Swen Ulfson eller Estridson til och med Drotning Margareta Waldemars Doter, som dödde 1412, och således uti mer än fyrahundra år. Man har sökt där at bewisa, det hela Danska Konunga-huset på Fäderne-sidan leder sin uprinnelse från en Adlig Slägt i Swerige. Man anser dock detta intet för någon särdeles uptäkt, hwarken i Swenska eller Danska Historien. Hwitfeld har intet haft något betänkande wid at tilstå, det K. Swen Ulfsons Fader Ulf Jarl war Swensk; se s. 79. Detta kunde likwäl intet af senare Historie-Skrifware medgifwas; utan Pontanus, uti sin Historia s. 162 påstår, at K. Swens Förfäder genom et långt Ättartal woro ifrån Jutland el-

Undersökning om K. Swen Estridsons el. Ulfsons Slägt.

eller Angeln. Meurſius ſ. 179 däremot gör honom til en Engelsman, men Gram uti ſin Anmärkning anſer för owärdigt at införa Saxos berättelſe. Intet af alt, hwad deße Skribenter behagat anföra, har annan grund, än det Adamus Bremenſis ſagt, at K. Snares Fader war Dux Angliæ, Hertig i England; och det war han, hwarföre ock Knytlinga Sagan II Cap. 20 ſid. kallar honom Jarl, då han ännu war i England, långt förr än han blef Jarl i Danmark. Men därföre war Ulf Jarl intet mer Engelsman, än K. Knut war Engelsman, efter han war Konung där. Imedlertid kan wara tillåtligt, at införa ſjelfwa Saxos Berättelſe utur 10 B. 193 ſidan, ehuru owärdig den kan ſynas. Han talar här om Konung Knuts ädelmod och ſkänkande nåd emot tappert folk, då det heter. Cujus munificentiæ gratia *Ulfonem* quendam e *Suetia* accerſitum, dolis magis quam viribus inſignem in militarem ordinem allici contigit. Cujus, quoniam incidenter mentionem egi, ortum ſummatim diſſeram. Cujusdam Patrisfamilias in agro Suetico filiam liberalis formæ cum ancillulis luſum egreſſam eximiæ granditatis urſus, deturbatis comitibus, complexus rapuit, exceptamque unguibus præ ſe leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportavit &c. Af detta witnesbörd lärer man förſt, at Ulf Jarl war Swenſk, och kom ifrån Swerige, når han antogs i K. Knuts tjenſt. För det andra finner man, at en Björn fört bort en Swenſk Skönhet, och burit henne til ſit wanliga bo eller ide. Wil man nu hålla före, at denne Röfware warit klädd i en björnhud med björnwantar och ſäckar; är det lätt at begripa, huru Jungfruns ſkrämda nymfer kunnat anſe Ränsmannen för en werklig Björn, och därmed war hela Sagan färdig, på en tid, då intet begreps, men alting troddes. Dalin talar uti D. 1, ſ. 649 också om denna Saga, och lägger til, at den röfwande Björnen farit ur Landet med ſit byte; men därtil är ingen anledning, ty, efter Saxos anwisning förde han den fångade Jungfrun til ſit ide, där han ock blifwit dräpen, då hon blifwit återförd til

ſina

sina Slåktingar. Men såsom hon redan war hafwande, födde hon en Son som blef kallad Björn, hwilken ock wid mognare år tog alfwarsamt straff på sin Faders banemän, och blef Fader til Torkel Sprakelägg, Ulf Jaris Fader och K. Swen Ulfsons Fader-Fader. När gamla Sagan på sådant sätt förklaras, blifwer alt ganska naturligt, och man behöfwer intet med Delrio beskylla hin Håle för delaktighet i detta mål, utan häldre med Centuriatores Magdeburgenses anse wår Björn för en förklädd röfware, som likwäl måtte warit af en betydlig Slåkt, efter hans Son kunnat så alfwarligen beifra sin Faders död. Jfr. Stephanius uti Anm. til Saxo s. 210, där han ock gör ingen påminnelse emot Ulf Jarls Fädernesland. Andre Danske Häfdeteknare, som tro at Sanning hedrar Historien aldramäst, hafwa ej heller haft någon swårighet wid at medgifwa, det Swens Förfäder warit ifrån Swerige. I synnerhet har Hamsfort utarbetat en särskild Tractat om Swen Estridsons Slåkt eller de Familia in Dania Sprakelegum illustri, hwilken är inryckt uti Tom. III af Langebeks Scriptores, s. 278. Här följer han aldeles Saxos berättelse, samt wisar tillika, at alle Danske Konungarne ända til K. Erik af Pommern genom manliga Ättläggar leda sit ursprung från denne Björn, som bortfört Swenska Fröken eller Jungfrun. Man kommer således öfwerens, at Slåktens Stamfader warit Swensk. Dock har nyligen den almänt wördade Langebek welat leda Danska Kongliga Ätten äfwen ifrån en Swensk Stamfader, dock på et helt annat sätt, el. ifrån Swenske Prinsen Styrbjörn, som blifwit förmäld med K. Harald Gormsons Doter, Thyra. Langebeks Anmärkningar til Hamsfort, s. 282. Om Saxo intet känt Styrbjörn, hade gißningen haft mycken sannolikhet; men såsom han, s. 182, nämner med flera omständigheter Prins Styrbjörn, är eller synes det oemotsäjeligt, at ingen i Saxos tid wetat af denna Skyldskap emellan K. Swen och Swenska och Danska Konunga husen. Det lär då wara säkrast, at blifwa wid den äldre öfwertygelsen, at K. Swens urgam-

la

la Förfäder, i anseende til Stamfader och Stammoder, warit bägge två ifrån Swerige. K. Swens Fader Ulf Torkilsons bedrifter anföras på det i början nämnda stället i Swenska Historien, och kan påminnas, at Langebek anser den förslags mening, som är anförd uti Mon. Sc. Vol. II, s. 84, at Ulf Torkilson måtte warit Swenske Konungen Lachiman, som af Engelska Skribenter omtalas hafwa warit i K. Knut den Stores följe, när han gjorde sit tåg emot England. Langebeks egna ord kunna anföras ifr. s. 283. De Ulfone ipso specioſa eſt et minime ſpernenda - - - Lagerbringii ſententia Mon. Sc. Vol. II, pagg. 80—87 propoſita, nempe *Ulfonem* Comitem latere ſub nomine Lacman, Svauorum Regis &c. Eljeſt lär intet många Adliga Swenska Slägter wara mera widfrägdade til sina Ättläggar och Efterkommande, än denna Björn-Ätten, ty den räknar ibland sina Deſcendenter på Manliga Linien många Konungar i Danmark, på Qwinliga Linien Konungar i Swerige, Norrige, England, Skottland, Ryßland, samt hela Guſtavianska och Oldenburgska Ätterna, hwilket kan någorlunda inhämtas af Sammandragets 6 D. s. 15, och utförligare af Slägttaflan hos Langebek på det nämda stället. Annars är ock en Sivard, Grefwe eller Jarl af Northumberland, af samma Björn-slägt uprunnen, mycket namnkunnig uti Engelska Skrifter. Hans Ättartal upsättes således, des Fader hette Björn, Fader-Fader Ulf, Faders-Fader-Far Sprakeling, och dennes Fader den naturlige Björnen. Och hos deßa Engelska Hiſtorie-Skrifware berättas, at den röfwade Jungfrun war af Kongligt blod. Sivards Märkwärdigheter införas utur Engelska Häfdeteknare hos Langebek, anf. ſtäl. Tom. III, s. 288.

§. 6.

K. Swerkers Ättläggar Herrar Hack af Häckeberga.

Uti Andre Delen af Swenska Hiſtorien s. 306 har man infört Slägtregiſter af Adliga Familien Hack ifrån K. Swerker II. Langebek uti Tom. IV af Script. RR. DD. s. 549 twiſlar om denna Ättasla har sin riktighet, och menar, at detta mistag kommit därutaf, at man uti gamla Sorö Hand-

Handlingar funnit en Tuve Swerkerſon, och därutaf tagit ſig anledning at giſſa, at denne Tuve warit Son af K. Swerker i Swerige. Denne Tuve Swerkerſon lefde 1349 ſe ſ. 512, och wore det nog orimligt, at inbilla ſig, at denne warit K. Swerkers Son. Men den, ſom på Hackſke Stamtaflan upgifwes ſåſom K. Swerkers Son, hette intet Tuve utan Ture, och nämnes han icke allenaſt hos Meßenius på 11 ſidan i des Theatr. Nob. utan ock uti des Scondia. T. XII, ſid. 112, ſå at det ſynes ſåſom han måtte haft någon anledning til ſit föregifwande. Man tilſtår wäl, at Meßenius ofta inblandar egna gisningar, hwilket ock ſkedt här, ty uti ſit Theatrum kallar han Ture Swerkerſon för Hertig, då det likwäl ännu intet war wedertaget, at nämna Konunga-Söner för Hertigar eller Jarlar. Han har ock begått et annat fel på det ſenare ſtället, då han ſäger, at Jon Swerkerſon, ſom blef Konung efter Erik Knutſon, war Son utaf Bengta, K. Swerkers förſta Gemål: men för öfrigt lär ingen kunna beſkylla honom för egenwilliga och ſjelfgjorda oſanningar. Skulle åter Meßenius hafwa lånt ſin utſaga af Wedel eller Wellejus, bör man ock förmodligen hyſa ſamma tanka om honom, at han intet aldeles utan grund diktat ſit föregifwande. Men det man här uti Andre Delen anfört, ſtödjer ſig hwarken på Meſſenius eller Wellejus, utan på Hackiſka Familiens Slägttaflor, ſom Meſſenius förmodligen aldrig ſedt, hwilka ock ſynas böra äga ſamma witsord, ſom andra Adliga Langfedgatal, ſå wida de intet äro orimliga, eller ſtrida emot andra oemotſäjliga Handlingar och Tiden, hwilket intet kan förekaſtas denne Ättlängd. Det är ock oförnekligt, at fordna Danſka Adeln war mycket nogräknad om bibehållandet af ſina Förfäders ihogkomſt, hwilket, kan hända, intet blifwit ſå noga i akt taget på andra ſtällen. Til widare uplyſning af Hackiſka Slägten kan nämnas, at den förr omtalde Ture haft twå Söner, den ene wid namn Jon den andre Ebbe, och war den förre Stamfader för Swenſka Hackarne, och den ſenare för Hackarne från Häckeberga. Ebbes manlige efter-

kommande synas hafwa utslocknat uti sextonde århundrade, och påminner jag mig nu intet, om de nämnas mycket uti Danska Historien, sedan Nils Hack blef halshuggen i Köpenhamn 1523. Han blef fången i Malmö och sedan et offer för Christian II parti, uti hwilket han til äfwentyrs warit för nitisk. Och härmed uphörde Skånske Hackarne, hwarföre ock ingen nämnes uti Freds- och Förlikings-Tractaten emellan Skånska Adeln och Borgerskapet i Malmö 1539, utan då war Holger Ulfstand ägare af Häckeberga, den förmodligen, som war gift med Helena, Nils Hacks Doter. Den andra grenen eller Hackarne från Ekholmen lär ej heller stort längre behållit sit anseende, ty Mäster Anders Hack blef slagen för Aalborg i Grefwe-Fegden 1534, och Christopher Hack, hwilken såsom General skickades til K. Christian II tjenst från Norrige 1535, lär dödt 1537. Se Hwitfeld s. 1499, och med Anders och Christopher Hack slutar Bertillus Canuti sina upteckningar om Hackiske Slägten. Fru Sophia Brahe går ej heller längre, ån til Nils Hacks Döttrar med sina Genealogiska Anmärkningar. Om Swenska Hackarne har man mindre underrättelse; det wet man, at en Carl Hack stupade 1301, då Landskrona wid Nyen eller Newa-strömen blef intaget. Han beskrifwes i Rimkrönikan s. 69, som en Hjelte och ädel Man.

§. 7.

Kon. Erik den Heliges widsträkta Dyrkan.

Uti Andre Del. sid. 152 f. uprepas S. Eriks Lefwerne, och på s. 163 anföres hans lefnad efter döden, då han i Sverige dyrkades, såsom Rikets Helige eller Gudomlige Försvarare. Men hans Dyrkan sträkte sig mycket längre, ån til Swerige. Hans Lefwerne finnes ock på Swenska införd uti 4:de Delen af Langebeks Scriptores, s. 596, tagen af Codex Bildstenianus, som jag meddelte åt denne hederwärde Fornsamlare. Anmärkningar och Tilökningar äro bifogade af Kammarherren Suhm. Här införes ock utdrag af åtskilliga gamla Meßeböcker, som intyga des widsträkta wördnad eller dyrkan

kan äfven på Utländska Orter. På 608 f. förekommer utdrag af Breviarium Lundenſe fol. 263, och där firas hans åminnelſe med ſamma andliga högaktning, ſom hos wåra Förfäder. Det ſamma ſkedde äfven i Roſkild, Odenſe, Köpenhamn ſamt Nidaräs eller Tronhem. Hans Åreminne är ock inryckt uti Paſſionale Lubecenſe, och desutom har äfwen Kammarherren Suhm påmint uti Inledningen ſ. 597, at denne Konungens Helgd ock ſträkt ſig til Cöln, där hans Åreminne uprepades XV Kal. Junii, ſå at Romerſka Catholſka Kyrkan warit mera angelägen om, at meßa öfwer de Helige än at efterfölja dem uti det goda, ſom de werkligen gjort, om de gjort något, på ſamma ſätt ſom i ſenare tider, då man ej ſällan häldre öfwerhopar aflidne Män med låford, än man ſjelf frågar efter, at göra något, ſom är beröm wärdt.

§. 8.

Til widare uplysning af K. Erik Knutſons märkwärdigheter, ſom äro anförde uti And. Delen ſ. 307, bör tillägas Berättelſe om Drotning Richiſſas aflidande, ſom där, af en händelſe, är förbigånget. Meßenius och von Dalin utſätta hennes död på år 1218, hwilket utan twifwel är taget af Hwitfeld, faſt han på et annat ſtälle utſatt 1220, men alle andre gamla Skrifter utmärka Drotningens döds-år ſenare, än 1218. Annales Eſromenſes hos Langebek T. I, ſid. 244: MCCXX *Rykiza* Regina Svevorum obiit. Neſtweds Chronica ſ. 370: MCCXX *Richice* Regina Sveciæ et Beringera Regina Daniæ obierunt. *Petri Olai* Annales: MCCXX obiit *Richiſa* uxor *Erici* Regis Svetiæ, ſepulta Ringſtadis ad leuam Fratris ſui *Kanuti* Regis Danorum VIII Idus Maji. Tabula Ringſtadienſis i T. IV, ſ. 280: ad ejus (Kanuti) leuam jacet Soror ſua Rikiza, Regina uxor Erici Regis Svetie, que obiit anno Domini MCCX, VIII Idus Maji. Uti detta ſiſta witnesbörd är et tydligt ſkriffel, ty 1210 blef Dr. Richiſſa gift, och härutaf lär Hwitfeld tagit anledning til at

Om K. Erik Knutſons Gemåls Richiſſas död 1220.

utsätta döds-året på 1218, och fört VIII til året, då det hör til Jdus. Andre föregifwa, at Dr. Richissa aflidit 1221, också är anmärkt uti den så kallade K. Eriks Krönika: anno Domini 1221 - - - obiit *Rikece* Regina, och härifrån hafwa förmodligen Hamsfort och Stralius tagit sin berättelse. Efter denna räkning kunde wål Drotning Richißas Förmynderskap för Jon eller Johan Swerkerson hafwa räckt något längre, än til 1218, så framt det någonsin warit begynt. Man misunnar intet, utan wördar gerna Dr. Richissas samwetsgranna ömhet, at ingen ting företaga emot K. Johan Swerkersons rätt, som von Dalin yttrar sig i 2 D. s. 177, men såsom K. Waldemar i Danmark gjorde sig all möda, at uteståŋga Johan Swerkerson från Thronen, är det ganska troligt, at Dr. Richißa warit nögd med sin Broders, K. Waldemars företagande, och således intet warit särdeles mån om K. Johans rätt. Det kan då wara mycket sannolikt, at hon strax efter sin Herres död undandragit sig til Danmark efter hon blifwit begrafwen i Ringstad. Sorgespelet i Helgiarås kunde lätteligen injaga en sådan fruktan både för henne och hennes späda Son, och i en sådan händelse förswagas än mera hennes Förmynderskap, som ock har ingen annan grund, än Messenii föregifwande T. XII, s. 412. Det är således en af honom sjelfgjord gißning, och så mycket mindre öfwertygande, som det lär wara swårt at bewisa, at Enke-Drotningar denne tiden haft del uti Förmynderskapet för en omyndig Konung. Det wet man åtminstone, at Magnus Birgersons Gemål Hedwig hade aldeles ingen del hwarken uti Regeringen eller i sina Söners Förmynderskap, efter Konungens död. Skulle Messenius hafwa samma grund til detta föregifwande som til den berättelse han anförer uti T. II, s. 24, at K. Johan, då han kom ifrån Liſland 1218, fann för sig, at Dr. Richißa war död den 13 Maji samma år; har man därwid intet widare at anföra, än det, som redan påmint är. Det är utan twifwel et af Messenii hufwudsakliga fel, at han ganska ofta inblandar sina egna gißningar,

så-

såsom werkliga händelser, hwilka utan twifwel böra noga i akt tagas: man har för öfrigt al högaktning, för des flit och arbetsamhet.

§. 9.

Uti K. Magnus Birgersons Historia s. 733 nämnes, at Påfwens utskickade på en gång ifrån Swerige upburit 8400 Dal. Silf:mt, hwilket år et groft tryckfel för 84000, som ock uti rättelserna är anmärkt. Wid samme §, anm. 5, sidan 735 år ock et nytt tryckfel inkommet, hwarpå uti de tre första Banden år ymnigt förråd. Det kan då, til åfwentyrs, intet wara Läsaren obehagligt, om sjelfwa Upbörds-Acten här införes, emedan den aldrig warit af någon annan Swensk Författare åberopad. Man kan ock därutaf få den upbyggeliga öfwertygelse, at Helige Fadren i Rom aldrig försummade något tilfälle, at nog dyrt och oförskämt beskatta Christna Församlingen, så snart han war försäkrad om Regerande Herrens benägenhet, hwilken då altid ansågs för en lydig Son, och så mycket mer Gudälskande, ju mera han tillåt sina Undersåtare rikta Påfweliga Skattkammaren, som aldrig blef full. Sjelfwa Acten kan ock tjena til någon underwisning om Påfweliga Cammarstylen och des beskaffenhet uti XIII århundrade. Påminnelser och Bref om Påfwe-Tionden, som utgick från Swerige och Danmark 1282.

In Regnis, Provinciis et Terris infrascriptis deputati fuerunt per Sedem Apostilicam Decimarum Collectores, qui inferius nominantur ad colligendam *Decimam, Terræ Sanctæ subsidio deputatam.*

In omnibus partibus Regni *Scotiæ* Magister *Raymundus* de Vitiis canonicus Astensis, quondam Capellanus Domini Uberti Cardinalis fuit deputatus Superintendens, et adhuc est.

Item in omnibus partibus Regni Norvegiæ Dominus *Johannes* Archiepiscopus Nidrosiensis. Iste incepit colligere decimas per unum annum post alios Collectores deputatos in aliis provinciis, post cujus obitum ad complures annos sub-

rogatus eſt ibi Dominus *Uguittio* Plebanus de Caſtellione Aretinæ diœceſis et adhuc eſt ibi.

Item in omnibus partibus Regnorum *Daciæ* et *Suetiæ* Magiſter *Bertrandus* Amalrici Canonicus Remenſis Domini Papæ Capellanus fuit Superintendens, qui collegit ibi per ſeptem annos, poſt cujus receſſum et plures annos dictus Plebanus de Caſtellione fuit ſibi ſubrogatus et adhuc eſt ibi.

Item in omnibus partibus *Colonien. Bremen.* et *Magdeburgen.* Provinciarum ac in diœceſi *Caminenſi*, Magiſter *Ragnarius*, Præpoſitus Clavaſii, cui eſt ſubrogatus Prior Sancti Andreæ de Urbibeteri et adhuc eſt ibi.

Ratio Decimæ collectæ in *Dacia* et *Suetia.*

In nomine Domini amen. Ratio Venerabilis Patris, Domini *Bertrandi* Amalrici archiepiſcopi Arelatenſis, quondam Canonici Remenſis, Domini Papæ Cepellani, Collectoris decimæ Terræ Sanctæ, in Regnis *Daciæ* et *Suetiæ* per ſedem Apoſtolicam deputati anno Domini MCCLXXXII, Pontificatus Domini *Martini* Papæ IV anno ſecundo, indictione X, de menſe Maii, facta ratione cum eodem Domino Archiepiſcopo per nos *Berardum* Domini Papæ Camerarium et Magiſtrum *Bernardum* de Carcaſſona ejusdem Domini Papæ Scriptorem, et Venerabilis Patris Domini *Jacobi de Sabello* Cardinalis Capellanum præſentibus *Thura Bonamici* de Societate Bonauenturæ de Senis, *Maijnecto Ragnaldi* de Societate Pulicum et Rimbertinorum, et *Bonino Neri* de Societate Domini Thomaſii Spiliati de Florentia, mercatoribus Cameræ Domini Papæ, et Magiſtro *Angelo de Filgineo* ejusdem Cameræ Clerico, inventum eſt, quod idem Archiepiſcopus in prædictis Regnis ſuis Collector dictæ decimæ per VII annos continue, et quod recepit de *dicta decima* in eisdem Regnis nec non de *obventionibus Crucis* nomine Terræ Sanctæ de quibusdam ſatisfactionibus delinquentium in univerſo pro toto tempore ſupradicto. Primo de *Decima*

Re-

Regni *Daciæ* de IX Ciuitatibus et Epiſcopatibus in VI annis ſunt collectæ m LV. CCIII. March. et dimidium denariorum cupreorum.

Item de *Rua* vel *Sclauia* CLXXVII marchæ denariorum, qui dicuntur valere plus quam alii.

Item c IIII. XXVII marchæ argenti in pondere Daciæ, Item LIIII flor. et decem denarii Sterling.

Item ibidem de obventionibus, ſatisfactionibus et condempnationibus Terræ Sanctæ c VI.XXXVI marchæ denariorum cupreorum.

Item de eisdem obventionibus c VI. LXIII marchæ et V unciæ argenti in pondere Daciæ.

Item de eisdem obventionibus III marchæ et XIV Sterl. de auro in pondere Daciæ.

Item in Regno *Suetiæ* collectæ ſunt in uniuerſo ex decima in quinque annis m XIV. c IV. XXXI marchæ et dimidia denariorum de *Suetia*.

Item c IIII. L. marchæ argenti ad pondus *Suetiæ* ab --- Epiſcopo Lincopenſi.

Item de obventionibus crucis et ſatisfactionibus et condempnationibus delinquentium ibidem habitæ ſunt pro Terra Sancta. C. LXVII marchæ argenti in pondere *Suetiæ*.

Summa Summarum omnium receptorum ex decima et obventionibus Terræ Sanctæ et ſatisfactionibus et condempnationibus delinquentium in prædictis partibus *Daciæ* de ſex annis, et *Suetiæ* de quinque annis m LXX. CC. LXXI marchæ denariorum de cupro in diuerſis ponderidus et diuerſo valore.

Item

Item C. LXXVII marchæ denariorum de *Rua*, qui valent plus quam alii denarii.

Item M. $\overset{c}{\text{VI}}$. VII marchæ et V unciæ argenti in diuerſis ponderibus et diuerſo valore.

Item L. IV ſol. et X denarii Sterl.

Item III marchæ et XIV Sterl. auri ad pondus *Daciæ*. De prædictis marchis denariorum cupreorum argenti et auri factæ ſunt commutationes infraſcriptæ ad argentum et Turonen. per modum infraſcriptum, inprimis de marchis denariorum cupreorum cambitæ ſunt ad argentum $\overset{m}{\text{XXIV}}$. CC. LXXXV marchæ denariorum cupreorum, pro qūibus habitæ ſunt in argento ad pondus *Trecen.* $\overset{m}{\text{IV}}$. CCLXXIII marchæ argenti in pondere *Trecen.* et C. XX marchæ argenti in pondere *Daciæ*, de quibus habitæ ſunt ad pondus *Trecen.* C. VI marchæ V unciæ et I quart. argenti pondere *Trecen.*

Item de prædictis marchis argenti *Dacia* in pondere Danico commutatæ ſunt ad argentum $\overset{c}{\text{VII}}$. XCIV marchæ et V unciæ argenti de *Dacia* in pondere *Daciæ*, pro quibus habitæ ſunt in pondere *Trecen.* $\overset{c}{\text{VI}}$. LXI marchæ et VII unciæ ad pondus *Trecen.*

Item de C. L. marchis argenti *Daciæ*, quod dicitur de *Rivalia* in pondere *Suetiæ* habitæ ſunt CXXVIII marchæ et X Sterl. argenti ad pondus *Trecen.*

Item de marchis denariorum de *Suetia* cambitæ ſunt ad argentum $\overset{m}{\text{VI}}$. $\overset{c}{\text{V}}$. XXVIII marchæ et media denariorum *Suetiæ*, pro quibus habitæ ſunt M. CC. XX marchæ, V unciæ et X Sterling argenti in pondere *Trecen.*

Item C. LXVII marchæ argenti in pondere *Suetiæ* commutatæ ſunt pro C. XLII marchis, et IV unciis argenti ad pondus *Trecen.*

Item

Item de marchis denariorum *Daciæ* cambitæ ſunt ad Turonenſes ^{m}XXV. LXV marchæ denariorum pro quibus habitæ ſunt ^{m}XI. ^{c}V. LXXIV libr. et XVI ſl. Turon.

Item de marchis denariorum *Suetiæ* cambitæ ſunt ad Turon. ^{m}V. ^{c}VI. LXXXXV marchæ denariorum, pro quibus hab. ^{m}II. ^{c}VI. XXII lib. et XVI ſol. Turonen.

Item C. LXXVII marchæ denariorum de *Rua* et *Dacia* cambitæ ſunt ad Turon. pro quibus habitæ ſunt C. XX. lib. *Turon.*

Item III marchæ XIV Sterl. de auro cambitæ ſunt ad Turon. pro quibus habitæ ſunt LXXV Libr. Turon.

Summa omnium marcharum denariorum *Daciæ* et *Suetiæ* receptarum ex decima, quæ commutatæ ſunt, prout ſupra exprimitur, ad argentum et Turon. ^{m}LXI. ^{c}V. LXVIII marchæ et media denariorum, pro quibus habitæ ſunt ^{m}V. ^{c}VI. marchæ II unciæ et XV Sterl. argenti ad pondus *Trecen.* et ^{m}XIV. CLXXXXVII lib. et XII ſl. *Turon.*

Item ſumma marcharum argenti *Daciæ* et *Suetiæ* in diuerſis ponderibus commutatarum M. LXI marchæ et V. unciæ argenti, pro quibus habitæ ſunt ^{c}VIV. XXXII marchæ III unciæ et media argenti ad pondus *Trecen.*

Summa Summarum marcharum argenti quæ pro dictis marchis denariorum et argenti tam *Suetiæ* quam *Daciæ* habitæ ſunt ^{m}VI. ^{c}V. XXXII marchæ, ſex unciæ et ſ. qrt argenti ad pondus *Trecen.* in univerſo, de quibus Superintendens vendidit *Pariſiis* ^{c}III. LXII marchas argenti pro ^{c}VIIII.

LV libr. Turon. computata qualibet marcha pro LIII fl. et IV denariis *Turon.*

Item XIV^{m}. C. LXXXXVII libr. et XII fl. *Turon.*

Item habitæ ſunt de C. LXXVII marchis denariorum de *Rua* et de *Dacia* C. XX libr. *Turon.*

Item LXXV libr. *Turon.* de tribus marchis et XIV Sterl. de auro Daciæ.

Item VIII^{c} LXV libr. *Turon.* de prædictis CCC. LXII marchis argenti ad pondus Trecen. venditis prout ſupra exprimitur. Summa marcharum argenti ad pondus Trecen. quæ exſtant VI^{m}. CLXX marchæ VI unciæ et I quart.

Item Summa omnium Turon. prædictorum XV^{m}. CCCLVII libr. et XII *Turon.*

De Summa marcharum denariorum receptorum ex decima *Daciæ* remanent ibidem in depoſito in diuerſis *locis* penes collectores et capitula eccleſiarum Regni *Daciæ* II^{m}. VI^{c}. VIII marchæ denariorum cupreorum.

Item de argento remanent ibidem in depoſito C. LXXXXVI marchæ argenti in pondere *Daciæ*, prout hæc conſtant per publicas literas Prælatorum.

Summa Summarum omnium prædictorum ſolutorum, expenſarum et depoſitorum VI^{m}. CC. marchæ et V. unciæ argenti ad pondus *Trecen.*

Item XIV^{m}. VIII^{c}. XXXIV libr. et VIII fl. *Turon.*

Facta compenſatione ſolutorum, expenſarum et depoſitorum argenti ad Summam receptorum conſtat, quod oſtendit plus expendiſſe et ſoluiſſe et depoſuiſſe XXV marchas

chas V uncias et XVII Sterl. qui valent ad Turon. LXX libr. XV fl. et III denarios Turon.

Ita facta compenſatione de Turon. receptis ad Summam expenſarum et depoſitorum reſtant V. XXIIII libr. et III fl. Turon. quos debet Superintendens.

Et ſic debet adhuc aſſignare Superintendens IIII. LII. libr. VII fl. et VIII denarios Turon.

Dominus Archiepiſcopus dicit ſe vacaſſe officio continue per VII annos et VIII menſes, de quibus non petit expenſas niſi pro VII annis, dicit, quod ſingulis diebus fuerint ſibi conceſſi per litteras Apoſtolicas III fl. Sterl. pro expenſis ſuis, quæ aſcendunt per annum LIIII libr. et XV fl. Sterling; ergo ſeptem annis aſcendit ſumma expenſarum ad CCC. LXXXIV libr. et V ſolidos Sterlingorum, computatis tribus ſolidis per diem.

Ipſe vero recepit pro expenſis ſuis III. VIII. XXIV marchas denariorum cupreorum, quæ valent ad argentum in pondere *Daciæ* VII. LXIV marchas, VI uncias et ſ. tertiam argenti ad pondus *Daciæ*, computatis V marchis denariorum pro qualibet marcha argenti, quæ redactæ ad pondus *Trecen.* ſunt VI. LXXVIIII marchæ VI unciæ et media argenti ad pondus Trecen. quæ valent IIII. LIII libr. IIII ſolidos et II denarios Sterling, de quibus deductis CCC LXXXIIII libr. et V fl. Sterling debitis pro expenſis, taxatis ſibi per litteras Apoſtolicas, reſtant LXVIII libr. et XVIIII fl. et II Denarii Sterl. quas plus recepit ipſe Superintendens pro ſuis expenſis, quæ valent ad Turon CCLXXV libr. XVI fl. et VIII denarios Turonen. De iſtis ipſe reſtituit duos pannos ad aurum de Venetiis et ſciphum argenti deauratum ponderis XII unciarum et mediæ ad pondus Romanum, quos pannos et ſciphum dicit eſſe receptos per eum XVI

libr. Turonen. licet ſecundum æſtimationem non niſi X libr. Turonen. valeant.

Et ſic reſtat, quod ipſe Superintendens de hiis quæ plus recepit pro ſuis expenſis CCLVIIII libr. et XVI ſl. et octo denarios Turon. debet reddere.

Item IIII^{c}. LII libr. VII ſl. et VIIII denarios Turon.

Summa omnium, quæ dictus Superintendens debet reddere VII^{c}. XII libr. IIII ſl. et V denarios Turon.

Item adhuc præter prædictos denarios debet aſſignare VI^{c} libras Turon. miſſas Pariſius per *Epiſcopum Lincopen*, vel dare litteras depoſiti pro dicto Epiſcopo de VIII^{c}. XXI libr. IIII ſl. et IIII denariis Turonen. pro CCC. L *marchis argenti fini*, quæ debent deponi prout ſupra dicitur.

Et primo notandum eſt in ratione reddita per Dominum Archiepiſcopum Arelatenſem, quod in aliqua ratione reddita per eum, tam in partibus illis quam hic in curia non inveniri reddita per particulas ſed per quasdam ſummas.

Item quod de receptis, etiam ante rationem redditam per eum, coram prælatis illarum partium per rationem hic redditam, plus invenitur quam ibi fuerit aſſignatum, ſicut apparet in ſummis libri præſentis.

Item quod de condempnationibus ſeu emendis reddit rationem in groſſo ſcilicet ſolum de tribus ſoluentibus de tota *Dacia*, et in Suetia de duobus ſoluentibus.

Item quod de hiis, quæ remanſerunt in partibus illis, non aſſignat aliquas cautiones, niſi quod Prælati, coram quibus rationem reddit, teſtificantur per litteras ſuas, quod non videtur ſufficere.

Item quod quando tranſiuit mare, muniuit nauem de o-

omnibus victualibus oportunis, tam pro se quam pro decima quibus fuit usus, et propter hoc nihil computat de suo salario.

Item quod petit quod satisfiat suis familiaribus de decima.

Item quod per VII annos continuos recepit stipendia et nullum diem detrahit.

Item de c VIII. XXI. libr. Turon. quas Episcopus *Lincopensis* debebat dare, non restituit aliquam literam, licet idem Archiepiscopus receperit c VI libras de dicta summa.

Habentur de depositis in solutione medietatis decimæ Terræ Sanctæ XVI inter instrumenta et literas.

Nota quod post rationem prædictam datæ fuerunt de gratia prædicto Archiepiscopo per Dominos Cardinales c III libræ Turonen. pro recompensatione salarii familiæ suæ, quæ sibi serviverant in executione hujusmodi decimæ.

De prædicta autem pecunia decimæ collecta in *Dacia* et *Suetia*, mutuo m XV. c VI unciarum auri facto Domino Regi Siciliæ pro factis Regni Siciliæ soluerunt mercatores de societate Johannis de Crusolis de monte Pesulan. pro *M.* CCC. marchis argenti de Guandano ad pondus Trecense m V. CCC. XXXV Florenorum auri et LXXX libr. et sex denarios et duæ tertiæ unius denarii Turon. Grossor. argenti, computatis LIIII Turon. et dimidio Grossis pro qualibet marcha. Qui Floreni et Turon. valent M. c IIII. LXVII uncias auri VI. Turon. gross. et duo tertia unius Turon. grossi de argento.

Unde facta ratione de prædictis receptis ad prædicta mutua et expensas.

De ſumma vero marcharum denariorum receptorum in *Suetia* remanent ibidem ſimili modo $\overset{m}{\text{II}}$. CC. XIII marchæ.

Summa prædictarum marcharum in depoſito in prædictis duobus Regnis $\overset{m}{\text{IIII}}$. $\overset{c}{\text{VIII}}$. XXII denariorum.

Item C. LXXXXVI marchæ argenti in pondere *Daciæ*. Item Epiſcopus *Lincopenſis* de *Suetia* cruce ſignatus debuit mittere in Flandriam pro decima ſua CCC. L. marchas argenti puri, prout per litteras prælatorum, pro quibus dicit Superintendens prædictus, quod recepit $\overset{c}{\text{VI}}$ libras Turonen. et reſiduum adhuc debet idem Epiſcopus, quod eſſe poteſt CCXXI libræ IV ſolidi et IV denarii Turonen. Quæ pecunia debet deponi in Flandria in monaſterio de Dozan prope *Brugis*, Dioeceſis Tornacenſis, danda eidem Epiſcopo *Lincopenſi* prædicto tempore paſſagii, ſi transfretauerit, alioquin debet reddi ſubſidio Terræ Sanctæ.

Præterea idem Superintendens recepit pro ſuis expenſis $\overset{m}{\text{III}}$. $\overset{c}{\text{VIII}}$. XXIIII marchas denariorum cupreorum de decima *Daciæ*.

Item expendit pro executione recollectionis ipſius decimæ tam in nuntiis miſſis ad curiam quam in deportatione ipſius decimæ ad partes Flandriæ, tam in victualibus et pannis pro illis, qui ſerviebant negotio decimæ, et qui portabant eandem CXLVIII machas et mediam, quatuor ſolidos et ſex denarios denariorum cupreorum.

Item LVII marchas VIII ſolidos et XI denarios Sterling.

Item CC. LXXXVIII libr. et IV fl. Turonen.

Item V libras Pariſien. quæ valent VI libras et V fl. Turonen.

Summa prædictarum expenſarum factarum pro executione decimæ et earum, quæ dictus Superintendens re-

recepit pro ſuis expenſis $\overset{m}{III}$. $\overset{c}{VIII}$. LXXII marchas et mediam et IV ſolidos et VI denarios denariorum cupreorum.

Item LVII marchas, VIIII ſolidos et XI denarios Sterling.

Item CCLXXXXIIII libr. et VIIII ſolidos Turonenſes.

Summa Summarum marcharum denariorum quæ remanent in *Suetia* et *Dacia* et quas Superintendens recepit pro ſuis expenſis, et alias expendit pro negotio decimæ, eſt $\overset{m}{VIII}$. $\overset{c}{VII}$. LXXXXIIII marcharum et mediæ et IV ſolidorum et VI denariorum cupreorum.

Supradicta ratio continetur in infraſcripta ratione magis compendioſa, hoc plus habetur in iſta quod ſcriptum eſt de hiis, quæ reſtant, et quæ Superintendens habere debuit pro toto ſalario ſuo, et quod recepit ultra ſalarium, et quod aſſignare debet.

Summa Summarum omnium receptorum ex decima *Daciæ* et *Suetiæ* in marchis denariorum $\overset{m}{LXX}$. CC. LXXI march. denariorum cupreorum.

Summa Summarum omnium prædictarum marcharum denariorum *Daciæ* et *Suetiæ* cambitorum ad argentum et Turon. et eorum, quæ remanent in depoſito in *Dacia* et *Suetia*, ac eorum, quæ Superintendens recepit pro ſuis expenſis et quæ expendit pro negotio decimæ aſcendit ad $\overset{m}{LXX}$. CC. LXIII marchas IIII ſolidos et VI denarios denariorum cupreorum.

Et ſic plus invenitur cambitum et expenſum, quam receptum de dictis marchis denariorum LXXXXII marchæ IIII ſl. et VI denar. denariorum cupreorum. Super quo dictus Superintendens, quod cauſa ſubeſt, ut credit quia forte plu-

plures marchæ denariorum inuentæ ſunt in pondere tempore recognitionis monetae, quam inuenirentur in ſcriptis ſolutæ, et non petit eas ſibi reſtitui.

Item ſumma receptarum marcharum in argento de *Dacia* et *Suetia* in uniuerſo M. ^{c}VI. VII march. et V unciæ argenti Sterling. de quibus CLXXXXVI marchæ remanent in partibus illis, in depoſito eſt CCCL marchas debuit pro decima Epiſcopus *Lincopenſis*, et ſic eſt ſumma earum ^{c}V XLVI argenti, et commutatæ M. LXXI marchis et V unciæ.

Summa Summarum omnium marcharum argenti *Daciæ* et *Suetiæ* cambitarum ſeu commutatarum ad argentum ad pondus Trecenſe, et earum quæ remanent in depoſito in *Dacia* et quæ debentur per Epiſcopum *Lincopenſem* M. ^{c}VI. VII march. et V unciæ argenti, et ſic facta compenſatione receptorum ad ipſa depoſita et commutata, inuenitur de argento tum commutatum et depoſitum quantum receptum.

Item reperitur comutatum aurum pro LXV libr. Turon. min.

Item reperiuntur commutatæ marchæ denariorum de *Rua* pro CCX libr. Turon. min.

De prædictis commutationibus marcharum denariorum et argenti et auri conſtat, quod eſt ſumma marcharum argenti ad pondus Trecen. deductis illis marchis quæ venditæ fuerunt — ^{m}VI CLXX march. VI unc. et ſ. quart. argenti ad pondus Trecen.

Item ^{m}XV CCLVII libr. et XII ſl. Turon.

Item adhuc ſunt aſſignandi LIIII ſl. et X den. Sterling.

§. 10.

Uträkning efter föregående Bref.

Af denna Skrift ſer man, at år 1282 utgick från Sverige til Påfwe-Kammaren uti Canaans Tionde för fem år 14,431 mark Penningar, 450 mark Silfwer ſom Biſkopen

skopen i Linköping betalt, och 167 mark Silfwer i böter för Korstågs-penningar, utom S. Pers-Skatten, Biskops-penningar och andra sådana Narrwerk, hwarmed Påfwarne i Rom utblottade och skinnade wåra enfaldiga Förfäder. Wil man begripa, huru mycket denna post gjorde uti nuwarande och gångbart Mynt, kan det ske utan särdeles swårighet, når man påminner sig, at uti Magnus Birgersons tid war det Förhållande emellan penningar och mark Silfwer, at fem mark penningar swarade emot en mark Silfwer eller åtta Riksdaler Specie, så at denna här utmärkta Penning-summa gör 2886 mark silfwer eller 23,088 Riksdaler, hwilka lagda til 617 mark Silfw. eller 4936 R:d. Sp. utgöra 28,024 R:d., hwilket swarar emot 168,144 Dal. Silfwermynt a 6 Dal. S:mt Riksdalern, eller 84000 Dal. S:mt a 3 Dal. S:mt Riksdalern, såsom Uträkningen är skedd uti Andre Delen, s. 733. Den, som ock wil uträkna Danska upbörden för sex år, kan äfwen göra det med mycken lätthet, når han kommer ihog at fem mark Kopparpenningar, denarii cuprei, swara emot en mark Silfwer m. m. Eljest bör här märkas, at Rua betyder Rågen, och den Wigt, som här kallas Trecensis, är Troisk wigt, och den Penninge-räkning, som här kallas Turonensis, syftar på Tours i Frankrike, hwar räkning fördes uti livre, sou och denier. Man kan se härom Ducange ordet Marcha Tom. IV, hwareft ock är påmint s. 482, at en mark Silfwer gälde, år 1288, 58 solidi Turonenses.

§. II.

Uti Tredje Delen s. 558 talas om K. Magnus Eriksons oupphörliga förlägenhet efter penningar. Den uplyses widare genom et Säljebref, som Konungen gaf til Biskop Egislus i Westerås 1350 på en hop Gods i Westmanland, i betalning för åtskilliga lån, som han tid efter annan undfått til en Summa af 300 mark Silfwer och 4400 mark Penningar: til widare säkerhet pantsattes äfwen Konungsbarkarne, nu Kungsbarkare wid Köpings Stad i Westmanland, i fall

K. Magnus Eriksons Län- och Säljes-Bref til Dom-Capitlet i Westerås 1350.

de försålde egendomar skulle framdeles blifwa Biskopen och Domkyrkan lagligen afhände. Stiernman har uti sina Anmärkningar til Petrus Niger och des Biskops-Krönika s. 57 talt om detta köp, och anför tillika, at deße 300 mark Silfwer då gjorde 4400 mark Penningar, och utaf honom är samma mening influten uti 3 Delen af Swenska Historien sid. 652. Sjelfwa Säljebrefwet hade jag då intet sedt, men sedan Herr Assessor Gagnerus lemnat mig benägen del af sjelfwa detta Minnesmärke, fann jag, at meningen är något annorlunda, sådan nemligen, som nu är utsatt. Det kan då til äfwentyrs wara nyttigt, at sjelfwa Brefwet intryckes. En öm Fornsökare sträcker sin upmärksamhet äfwen til småsaker, när de röra märkwärdiga Herrars och Måns angelägenheter.

K. Magni Smeks Säljebref på en stoor hoop Gods under Biskop Egisle i Wästerås, med stark försäkring, der Säljegodsen skulle Bispen och hans Succeßorer, med något rätt frångå (Örnhjelms Rubrique och des Orthographie).

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Magnus* Dei gratia Rex Sueciæ, Norvegiæ et Schaniæ Salutem in Domino sempiternam. Noverint universi, præsentes et futuri, Nos de consensu et beneplacito Nostrorum Consiliariorum, infra scriptorum, Venerabili in Christo Patri Domino Fratri *Ægisio*, eadem gratia Episcopo Arosiensi, et suæ Ecclesiæ prædictæ, *pro trecentis marchis puri argenti*, ponderis Stocholmensis, quas Nos levasse et integre habuisse recognoscimus per præsentes, *et pro quatuor mille et quadringentis marchis denariorum Svevorum monetæ nunc currentis*, quas in diuersis annis mutuo receperamus ab Episcopo et Ecclesia Arosiensi prædictis, bona nostra in *Vestmannia*, in villis subscriptis situata rite et legaliter, juxta leges et consuetudines Patriæ vendidisse. Primo videlicet in Östunum XII oras terræ cum molendinis et molendinorum locis ibidem

ac

ac Grönö cum omnibus et ſingulis eorum pertinentiis agris, pratis, ſiluis, paſcuis et piſcariis, ſiccis et humidis, prope et remote poſitis, et quocunque nomine nominatis. Item in Vireſtæ XIII oras terræ, unum ſolidum et duas ulnas terræ, in Norra Hunö unam marcham et dimidiam oram terræ, in Sydra Hunöö, in Hökaſtalut X ſolidos terræ. Item ibidem in Sudra Hunö in Quillingè boleth quatuor ſolidos terræ. In Aaſtum ſex ſolidos terræ cum dimidio, in Ehé duas oras terræ, in Biliſtum duas oras minus duabus ulnis terræ. In Andredhæ ſcogh dimidiam oram terræ. In Nydra Bolſtadh unum ſolidum terræ. In Thorsmuſa unum ſolidum terræ. In Forsby quatuor ſolidos terræ cum dimidio. In Biugſta parochia Haræ dimidiam oram terræ, et in Sundby dimidiam marcham terræ, item nouem oras terræ in Forsby parochia Biörnaſkogh, cum duabus inſulis, dictis Krackholm Norra et Sydra una cum exitibus liberis in Ullunghe et Heſtholm ad ligna cremabilia et ad ſepes, nec non ad piſcarias libere utendas et exercendas, cum univerſis eorum, ut præmittitur, attinentiis et juribus expreſſis et non expreſſis, nullis omnino exceptis, alienantes a Nobis, hæredibus et ſucceſſoribus noſtris, bona prædicta, et transferentes in ipſum Dominum Epiſcopum, Eccleſiam ſuam ſuosque Succeſſores omnium et ſingulorum bonorum ſupra dictorum, eorumque pertinentiis plenum jus ac auctoritatem omnimodam, eadem bona in perpetuum poſſidendi, alienandi et de iis qualitercunque ad placitum diſponendi. Obligamus inſuper Nos, hæredes et ſucceſſores noſtros, eidem Domino Epiſcopo, Eccleſiæ ſuæ et Succeſſoribus ad veram Appropriationem, et omnem præfatorum bonorum eorumque pertinentium evictionem, omni modo et forma quibus melius et tutius præſens venditionis contractus de jure valere poterit et tenere. Ymo ad majorem cautelam, et ut indempnitatibus Epiſcopi, Eccleſiæ ac Succeſſorum ejus prædictorum tanto ſecurius occurratur, obligamus et pro pignore ſeu in pignus aſſignamus eidem Do-

mino Epiſcopo, Eccleſiæ ſuæ et ipſius Succeſſoribus bona noſtra *Kunungxberkarnæ*, cum omnibus et ſingulis eorum pertinentiis et juribus univerſis, nullis exceptis, ita et ſic, quod ſi aliquo modo bona ſupradicta Grönö et eis adjacentia prædicta pro eodem Domino Epiſcopo, Eccleſia ſua aut ipſius ſucceſſoribus impediri, aut a Nobis Rege prædicto vendente hæredibus ſeu noſtris ſucceſſoribus evinci contingat, extunc volumus utique firmiter promittimus et per præſens convenimus, ut Epiſcopus, Eccleſia et Succeſſores præfati pleniſſimam habeant Authoritatem ac merum jus, prædicta bona Konungxberkerna cum eorum attinentiis libere et licite intrandi, occupandi, eis utendi, fruendi, et eadem pacifice et quiete manutenendi, in caſu evictionis prædictæ ſub conditione, quæ eſt, quod ſi bona prædicti Konungxberkarnæ cum bonis Grönö et eis adjacentibus, in redditibus annuis æquivalentibus non fuerint, addemus et ſuperaddemus dictis bonis Konungxberkarnæ alia de bonis noſtris, tot et tanta, quousque prædictis bonis Grönö æquivaleant, hoc eſt, ipſis in proventibus annuis fuerint æquidigna. Quæ quidem bona Konungxberkarnæ et ipſis in hoc caſu ſic ſuperaddita, præfatum Dominum Epiſcopum, Eccleſiam et ſucceſſores ejusdem præfatos tenere, et cum totali eorum adminiſtratione et regimine habere volumus, ac eorum fructus, redditus et proventus libere et cum integritate percipere, ac ipſos fructus ſuos facere, ſine omni computo et defalcatione, ſine omni reclamatione et reuocatione, donec de trecentis marchis puri et quatuor mille ac quingentis marchis denariorum Svevorum ſupradictis, monetæ ſcilicet nunc currentis, Epiſcopo, Eccleſiæ ſuæ vel ſucceſſoribus ejus prædictis, per Nos hæredes vel ſucceſſores noſtros plene et integre fuerint ſatisfactum, nec tamen aliquod, ut præmittitur, defalcari debeat de hujusmodi leuatis et perceptis fructibus bonorum Kunungxberkerna et eis

ſic

ſic additorum memoratorum in caſu præmiſſo, cum ſcilicet Epiſcopus, Eccleſia vel ſucceſſores prædicti, bonis Grönö ac eis adjacentibus, aliquo modo caruerint, quæ ipſis pro pretio, quo ſupra legaliter vendidimus, cum toto eorum jure, et ſub conditionibus ſicuti ſuperius eſt expreſſum, promittentes firmiter in his ſcriptis, præmiſſa omnia et ſingula tenere et ſeruare, ac facere de aliis inviolabiliter obſervari, nec in aliquo per Nos vel alium quemcunque contrafacere vel venire. In quorum omnium fidem et teſtimonium Sigillum noſtrum majus, ac venerabilium in Chriſto Patrum Dominorum *Hemmingi* permiſſione divina Archiepiſcopi Upſalenſis, *Petri* Lincopenſis et *Siggonis* Scarenſis Epiſcoporum, cæterorumque noſtrorum Conſiliariorum Dominorum *Nicolai Thureſon* Dapiferi noſtri dilecti, *Nicolai Abiörnaſon*, *Göſtaui Tunaſon*, *Giſlæ Alynaſon*, *Karoli Näskunungxſon*, *Anundi Sturæ*, *Pukæ Gliſingh*, *Iſraelis Birgerſon* Legiferi, *Laurentii Karlſon*, *Erengiſlonis Sundſon*, *Göſtaui Arvidſon*, et *Johannis Chriſtinæſon*, ſigilla duximus apponenda. Actum et datum in Caſtro noſtro Stocholmenſi anno Domini M. CCC. quinquageſimo, feria quarta proxima poſt diem beati Petri ad vincula, qui fuit quarta die menſis Auguſti.

Veſtigia ſedecim Sigillorum.

Vidimation.

Univerſis præſentes litteras inſpecturis Capitulum Eccleſiæ Aroſienſis nec non Pro-Conſules et Conſules ejusdem Civitatis ſalutem in Domino ſempiternam. Noveritis nos vidiſſe et diligenter inſpexiſſe Magnifici Principis, incliti Domini *Magni* Regis Sveciæ, Norvegiæ et Schaniæ, non raſas, non abolitas nec in aliqua ſui parte vitiatas, ſub veris Dominorum plurimorum ſigillis, tenorem qui ſequitur de verbo adverbum expreſſius continentes (ut ſupra).

In quorum evidentiam atque robur ſigilla noſtra præſen-

ſentibus ſunt appenſa. Datum Aroſiæ Anno Domini M. CCC. ſeptuageſimo, quinta decima menſis Julii *).

Utaf ſjelfwa Brefwet år således tydligt, at de här nämnda 300 mark Silfwer åro ingalunda wärderade til 4400 mark Penningar, eller 4500 m. P. ſåſom Grau det utſätter utt ſin Beſkrifning öfwer Weſtmanland ſid. 413, utan deßa fyratuſend fyrahundra mark gjorde en del utaf köpſumman. Man bör dock påminna, at uti ſjelfwa Brefwet införes förſt 4400 mark Penningar, och ſedan 4500, ſå at i den punkten är intet tryckfel, faſt jag intet wet, huru deßa olika ſummor ſkola förenas. Hwad Grönö beträffar, ſom twifwels utan warit Hufwudgården, ſå är det nu et beruſtat Säteri under Lif-Regementet.

§. 12.

De Rättelſer och Uplyſningar, ſom nu åro anförde, kunna för denne gången göra tilfyllеſt; hwad eljeſt Skrifordningen eller Methoden uti denna Fjerde Del angår, ſå är den i det måſta denſamma, ſom uti de föregående Delarne: at jag däremot i många Saker är af andra Tankar, än mina Föregångare, torde ſå mycket mindre finnas owäntat, ſom Eftерwerlden lärer förmodligen i många mål afwika från mina. Hwad åter Utgifningen af denne Del beträffar, ſå hoppas jag, at den blifwer med mera Typographiſk Ordentlighet framlagd uti Almänhetens händer, än ſom ägt rum wid de föregående, då en uplyſt Wän, Hr Kgl. Bibliothecarien Gjörwell, åtagit ſig beſtridandet däraf. Lund, d. 24 Jul. 1783.

S. Lagerbring.

*) Afſkriften är med egen hand tien Herr Pehr Hellman. afſkrifwen af Kongl. Bibliotheca-

Utgifwarens Tillägning.

Det är icke utan skäl, at Hr Canc. Rådet Lagerbring är mißnögd med Uplagan af de Tre föregående Delarne af denna Des Större Riks-Historia, ty det är et mißnöje, som han delar med hela Almänheten: hwadan ock, då jag åtog mig, at utgifwa och tillika förlägga denna Fjerde, och äfwen den Femte Delen, hwarpå Herr Cancellie-Rådet nu arbetar, och som går alt til Kon. Gustaf I, så fant jag ock min Skyldighet både mot Almänheten och Hr Författaren fordra, at på samma Sätt utgifwa detta, et i sit slag icke mindre ypperligit Werk, än de af Hr Canc. Rådet von Celse och Hr Hof-Rådet Warmholtz, dem jag likaledes utgifwer med den erforderliga Anständighet til Paper och Tryck, samt granlaga Correctur, som wara bör. At jag icke brukat Latinske Caracterer, wid detta Werks aftryckande, har icke mera stått i min magt, då de förre Delarne äro trykte med Swenska Typer; men så har jag dock beflitat mig om gode Sweuske Stylar och den Wältrykning, som de ändå mera fordra, än de Latinska. Såsom Paperet är större, har ock Formatet, dock blott i en liten mån, blifwit ökt. Anmärkningarne har jag stält hwar under sin tilhöriga sida eller rätta Text; ty at ofta behöfwa öfwerslå flera Blad, för at komma til Anmärkningen, är en mycket obehagelig Stälning i en Bok, at förtiga Ögats Lidande, at se et helt Werk igenom några sidor bara Noter med sin Styl följa på flera Sidor bara Text med större Styl: Önskan wärdt, at de förre Delarne ägde från Typographiens sida alla deße Förbätringar; åtminstone böra de få rum, enär de å nyo upläggas. — Men, såsom denne Swea Rikes Historia fordrar, i anseende til des Widd, stort Förlag, samt äfwen mycken Tid, innan en hel Del af flere Alphabeter hinner lämna Preßen; så låter jag, både til winnande af en skyndsammare Läsning för Almänheten af denna så intereßanta Historia, och för at lätta Förlagskostnaden för mig, detta Werk utgå Afdelnings-wis, dock utan minsta Rubbning uti Ark- och Sido-tal, äfwen som man förjer för wederbörlig Ordning uti deße Afdelningars utgifwande, och et fulständigt Registers fogande til hwar ny Del, hwilken så oumbärliga Sak i et sådant Werk likaledes saknas uti de föregående Delarne. — Slutteligen tilönskar jag, gemensamt med hwar Älskare af Fäderneslandets Historia, Herr Cancellie-Rådet Lagerbring en den lyckeligaste Alderdom, för at under densamma icke allenast sluta förenämnde Femte Del af detta så ypperliga Werk i wår Historia; utan

tän och för at få det nödiga Utrymmet, til at göra något widare Bruk af de Samlingar i Swenska Ärender, hwilka uti Des Bibliotek finnas förwarade. Detta Tidehwarf skal emedlertid emottaga af en Lagerbrings Hand de Arbeten, som et annat Tidehwarf, icke mindre än wärt, lanske och mera, skal weta at wärdera och erkänna. Stockholm, d. 8 Aug. 1783.

Carl Christoffer Gjörwell
Kongl. Bibliothecarie.

Innehållet
Af
Fjerde Delen.

Författareus Företal med Utgifwarens Tillägning.

Första Afdelningen.

Cap. I. Om Drotn. Margaretas och Kon. Eric. XIII Sam-Regering, åren 1400-1412. §. 1. Tilståndet i Europa wid år 1400. §. 2. K. Eriks Bilåger med Philippa från England. §. 3. Förslag at befordra Pommerske Herrarne til Riks-arfwingar. §. 4. K. Erik tillträder Regeringen i Swerige. §. 5. Om Konungens Tillträde til Regeringen i Danmark och Norrige; den falske Olof. §. 6. Gothland löses från Riddarne i Preußen. §. 7. Påminnelser wid Gothlands Lösen. §. 8. Lagar, Hof-Artiklar eller Gårds-Rätt. Drotn. Margareta intagen til Kloster-Syster i Wadstena. §. 9. Ringstadholm och Gripsholm blifwa Krono. §. 10. K. Albrects Besök hos K. Erik; Stockholms Brand 1407. §. 11. Erik blandar sig uti Biskops-wal. 1408. §. 12. Om Margareta bortfört Swenska Handlingar. §. 13. Början til Twistigheterne om Sleswig 1409. §. 14. Krig med Sleswig och Holsten 1410; Abrahan Brodersons Död och omständigheter. §. 15. Sleswig-Holstenska Kriget. Drotn. Margaretas Död. §. 16. Påminnelser wid Drotn. Margaretas Död. §. 17. Påminnelser om Margareta.

Cap. 2. Om Kon. Erik XIII Regering efter Drotn. Margaretas Död år 1412, til Riks-Rådet Engelbrekt Engelbrektsons Mord år 1436. §. 1. Berättelse om Kriget med Sleswig och Holsten. §. 2. K. Eriks Resa til Swerige. Räfste-Ting. Gästgifware-Gårdar. Pesten. §. 3. Förnäme Herrars Död. Hushålls-Förordning. §. 4. Konungen begär Krigshjelp 1415. Lybeks Utliggare i Skåne fångslas. K. Erik och Dr. Philippa i Wadstena. §. 5. Bruk af Armborst förbjudes, Adlen undantagen. Sleswigska Krigets Fortsätning 1417. §. 6. Tilstånd til Inrätning af Universitet 1418. Förbund med Polen. Femern intages 1420. K. Erik bewistar Ransakningen öfwer Ärke-Biskopen i Upsala 1421. §. 7. Drotn. Philippas Morgongåfwa och Lifgeding. §. 8. K. Eriks Resa til Utrikes Orter 1423. Drotn. Philippa Riks-Föreståndarska. Silfwermyntet förbjudes i Danmark. §. 9. K. Eriks Resa til Jerusalem och hemkomst 1424. §. 10. Kriget fortsättes mot Herrarne af Holsten. Swenska Adelsfanan 1426. Handel på Flandern. §. 11. Pålagda urtima Skatter 1427. §. 12. Kriget fortsättes til sjös. §. 13. Drotn. Philippas utrustning mot Stralsund. Drotn. Philippa dör 1430. §. 14. K. Eriks Inrätning til Drotn. Philippas åminnelse. §. 15. Krig och Stillestånd med Hanse-Städerne 1431. §. 16. Jöße Eriksons Hushållning i Dalarne. §. 17. Engelbrekts Upresning med Dalkarlarne 1432. §. 18. Engelbrekt och Dalkarlarne upresa sig på nytt 1433. §. 19. Påminnelser om Engelbrekts Tåg. Engelbrekt fortfar uti sit begynta wärf. §. 20. Upresningen fortsättes. Engelbrekts Samtal med Riksens Råd 1434. §. 21. K. Erik upsäges all lydnad af Riksens Ständer. Herre-Dog i Stockholm. §. 22. Tåget emot utländska Slotts-Herrarne fortsättes. §. 23. K. Erik kommer til Stockholm. Engelbrekt instänger Stockholm på en sida. §. 24. Jämförlikning emellan K. Erik

Erik och de Swenska. §. 25. K. Eriks tilbud at twinga Domherrarne i Lund at sjunga Psaltaren natt och dag. §. 26. Widare Underhandling emellan Konungen och de Swenska 1435. Bref til Mötet i Basel om Twisten emellan K. Erik och de Swenska. §. 27. Förlikning i Halmstad. §. 28. Upsala Möte. Swenske, Danske och Norrske samlas i Stockholm, men Konungen kommer intet. §. 29. K. Erik kommer til Stockholm. Almogens Klagomål. §. 30. Ny Förlikning emellan K. Erik och Riksens Råd. §. 31. Christer Nilsson Wase Drots, Carl Knutson Bonde Marsk. §. 32. De Tre Rikenas Deputerades Utslag uti werkställigheten af Halmstads Dagtingan. Förordning om Lands-Rätten i Finland. §. 33. K. Erik far tilbaka til Danmark, och söfar Swenska Stranden. §. 34. Rådets wilkorliga Upsägelse til K. Erik 1436. §. 35. Stockholms Stad intages och Slottet instånges af de Swenska. §. 36. Stockholms Slott belägras. §. 37. Carl Knutson wäljes til Riks-Föreståndare. §. 38. Engelbrekt fortfar at intaga eller inspärra Fästningarne. §. 39. K. Erik föreslår Hert. Bogislaus til sin Efterträdare i Danmark. §. 40. Engelbrekt mördas af Måns Bengtson. §. 41. Detta Mords närmaste följder.

Andra Afdelningen.

Cap. 3. Kon. Erik XIII Regering efter Riks-Rådet Engelbrekt Engelbrektsons Mord 1436, til hans Affätning år 1439. §. 1. Pukens Stämplingar emot Carl Knutson. §. 2. Wadstena Möte och Dagtingan. §. 3. Dagtingan i Kalmar. §. 4. Konungen lider Skepsbrott på resan emellan Gothland och Söderköping. §. 5. Söderköpings Herredag. Alla Slott få Swenske Länsherrar. Bror Swensons Mord. §. 6. Pukens Försät för Carl Knutson, och Krigs-Förklaring emot Carl Knutson. §. 7. Krigs-anstalter mot Puken. §. 8. Kriget fortsättes mot Puken. §. 9. Puken gripes och afrättas 1437. §. 10. Förment Förnyelse af Kalmar-Unionen. §. 11. Påminnelser wid Kalmar-Unionen af 1436. §. 12. Strengnäs Herredag 1437. Kalmare-Möte upskjutes. §. 13. Missförstånd imellan Christer Nilsson och Carl Knutson. Dalkarlarnes Upresning 1438. §. 14. Wärmelänningarnes Upresning. §. 15. Herredag i Arboga. Carl Knutson wil lägga ned Riks-Föreståndarskapet. Möte i Kalmar, där Unionen bekräftades. §. 16. Herredag i Telge. Nytt Missförstånd emellan Drotsen och Marsken. §. 17. Drotsen och Marsken förlikte på wisst sätt. §. 18. Danmark inkallar Hert. Christoffer af Bäyern. Drotsens nya Stämplingar emot Marsken. §. 19. Drotsens och Nils Stensons Förening om Kon. Eriks inkallande 1439. Drotsen tages til fånga. §. 20. Ny Förlikning emellan Drotsen och Marsken. §. 21. Nils Stensons Upresning. §. 22. Nils Stenson förordnad til Riks-Marsk af K. Erik. §. 23. Nils Stensons förrättningar. Stäkeborg belägras. De Norrske belägra Elfsborg. §. 24. Stockholms Rådplägning om Konunga-wal. §. 25. K. Erik kommer til Stäkeborg. Danmark upsäger K. Erik trohet och lydnad. Konungen reser tilbaka til Gothland. §. 26. Påminnelser wid K. Eriks Regemente.

Cap. 4. Riks-Rådets och Marskens Carl Knutsons Riks-Föreståndarskap efter K. Eriks Affätning år 1439, til K. Christoffers Anträde til Regeringen år 1441. §. 1. Carl Knutson fredar Landet efter K. Eriks Affätning. Ture Stenson Bielke dör. Nils Stenson, Natt och Dag, dör. Kröpelin dör. §. 2. Hert. Christoffer anmäler sig i Swenska Rådet til Konung. §. 3. Sammanträde emellan Fullmägtige från Swerige och Danmark i Jönköping. §. 4. Arboga Riksdag mot Utländsk Konung. Underhandling i Kalmar emellan

Chri-

Christoffers Fullmägtige och Carl Knutson. §. 5. Christoffer wälses til Konung. §. 6. K. Christoffers Försäkran. §. 7. K. Christoffers Hyllning och Krönning i Swerige. §. 8. Påminnelse wid Carl Knutsons Föreståndarskap.

Tredje Afdelningen.

Cap. 5. Om Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440. §. 1. Likheten emellan de Förenade Riken. §. 2. Swerige Wal-Rike och intet Arf-Rike. §. 3. Konungens Rätt wid Biskops-Ämbetens besättande. §. 4. Bewis om Arke-Biskoparnes fria Wal. §. 5. Om werldsliga Ämbetens besättande. §. 6. Skatters pålägguing. §. 7. Andeliga och werldsliga Frälsers Beskattning. §. 8. Wanhäfd af almänna Säkerheten. §. 9. De förnäme Herrarnes lagliga och olagliga Rese-sätskap. §. 10. Gårds-rätter och Straff lika för Konungens Hof och de förnämares Hus. Nordiandens enfaldiga oskyldighet. §. 11. Dagliga Sammanlefnaden. Bröllop. Begrafning. Klädedrägt. Brudgåfwor. Gästers Antal. Morgongåfwa. Mat och Dryck. §. 12. Åkerbruk. §. 13. Handel. Utländskt Mynt i Landet. Utgående Waror. §. 14. Inkommande Waror. Utlänningars Handel i Swerige. Waru-pris. §. 15. Denna Tidens Penningar och Wärde. §. 16. Städers anläggning försummad. Wadstena fick Stads-Privilegier. §. 17. Sweriges Adel och Frälsemän. §. 18. Fortsätning. Erengisle Jarls Efterkommande. §. 19. Namnkunnige Herrar och Män i 15:de Arhundrade. §. 20. Fortsätning. §. 21. Swenska Adelns Giftermål med utländska Slägter. §. 22. Utländsk Adel i Swerige. §. 23. Fortsätning.

Fjerde Afdelningen.

Cap. 6. Om Kyrkans Tilstånd från År 1400 til 1440. §. 1. Westra Kyrkans Tilstånd i almänhet. §. 2. Schisma i Swenska Församlingen, då några erkände Gregorius och några Alexander för gültig Påfwe. Fullmägtige til Costnitz från Swerige; från Wadstena. §. 3. Swenska Kyrkans Angelägenheter wid Mötet i Costnitz. Mötet i Arboga 1412. §. 4. Påminnelser wid Arboga Möte 1412. Arboga möte 1417, åter 1423. §. 5. Påfwens pålagde Skatter i Swerige. §. 6. Biskoparnes Afgifter til Romerska Stolen. §. 7. Påfwarnes Myndighet öfwer alla slags ärender. §. 8. Wadstena Klosters Märkwärdigheter. §. 9. Wadstena Klosters förnämsta Privilegium, kalladt Mare Magnum §. 10. S. Britas Helgelse och Wadstena Klosters Stadfästelse af Martinus V. §. 11. S. Salvators Ordens förkofran. §. 12. Påfwarnes ömhet om andra Kloster. §. 13. Lekmäns gåfwor til Kyrkan. K. Eriks Gåfwor. Almänna Kyrko-möten i Parma och Siena. §. 14. Almänna Kyrko-mötet i Basel 1431. §. 15. Ny oro för Wadstena Kloster från Mötet i Basel. §. 16. Swenska Kyrkans Frikallelse från Primatet i Lund. §. 17. Biskop Nils Ragwalsons Förtjenster wid Baselska Mötet. §. 18. Söderköpings Möte 1436. Anlat för Föreningen emellan Grekiska Kyrkan och den Romerska. Adelns Bekräftelse på andeliga Statens Privilegier 1436. Påfwiska Tiondens Natur. §. 19. Mötet i Ferrara 1438, samladt emot Mötet i Basel. §. 20. Arke-Biskopar i Upsala. §. 21. Fortsätning. §. 22. Fortsätning. §. 23. Fortsätning. §. 24. Biskopar i Linköping. §. 25. Biskopar i Skara. §. 26. Biskopar i Strengnäs. §. 27. Fortsätning. Biskopar i Westerås, Wexiö och Åbo. §. 28. Arke-Biskopar i Lund.

Femte Afdelningen.

Cap. 7. Kon. Christoffers af Bäjern Regering ifrån år 1441 til hans Död år 1448; och Riks-Föreståndarskapet under Bengt och Nils Jönson (Oxen-

(Oxenſtiernor) til Kon. Carl Knutſons (Bonde) Uphöjelſe på Thronen ſamma år. §. 1. Inledning. §. 2. K. Chriſtoffers Kröning. §. 3. Konungens Onåd emot Carl Knutſon. Förlikning emellan Chriſter Nilsſon och Carl Knutſon. §. 4. Carl Knutſon ſtämmes til Stockholm; afſtår Åbo. Chriſter Nilsſon dör. §. 5. Konungens Nåd emot de Andeliga. §. 6. Atſkilliga Förordningar. Almänna Lagen ſtadfäſtes. 1442. §. 7. Sammanträde i Lödeſe. Riks-Förwaltare i Konungens frånwaro. §. 8. K. Chriſtoffers Kröning i Danmark 1443. §. 9. Kon. Chriſtoffers Återkomſt til Swerige. Twiſt med Ä. B. Tuwe i Lund om Korſets Förebärande. §. 10. Carl Knutſons Bref emot De Danſka. Konungens Cancelli-Inkomſter och miſsbruk wid Förläningar. §. 11. K. Chriſtoffers Bröllop 1445. §. 12. Et förment Giftermåls-förſlag med Sultan Balthaſars Doter. Konungens Fartyg förloradt ſom förde Swenſka Skatten. Nils Jönsſon Oxenſtierna Riks-Föreſtåndare. §. 13. Utredning emot Gothland. §. 14. Konungens och Drottningens Ankomſt til Swerige 1446. §. 15. Herredag i Stockholm. Förbund emellan K. Chriſtoffer och Härmäſtaren i Liſland. §. 16. Tåget til Gothland. §. 17. Carl Knutſons Göromål. §. 18. Fiendſkap emot England och Holland, ſamt mot Lybeck 1447. §. 19. K. Chriſtoffer dör 1448. §. 20. K. Chriſtoffers Lynne eller Caracter. §. 21. Anläggningar i Swerige til Thronens beſättande. §. 22. Rådplägningar wid Konungawalet. §. 23. Carl Knutſon wald til Konung. §. 24. K. Chriſtian wald i Danmark. Om K. Carl eller K. Chriſtian förſt bliſwit wald. §. 25. K. Chriſtians Hyllning och Kröning.

Sjette Afdelningen.

Cap. 8. K. Carl Knutſons (Bondes) Regering, ifrån Anträdet af denſamma år 1448 til des Undanflygt til Danzig år 1457. §. 1. Inledning. §. 2. K. Carls Kröning 1448. §. 3. Konungens Företagande ſtrax efter Kröningen. Underſökning i Kloſtren. §. 4, 5. Fälttåget til Gothland. §. 6. Danſk Undſättning til Gothland. K. Erik reſer från Gothland. §. 7. Danſka Flottan under Oloſ Axelſon til Gothland. K. Chriſtian kommer til Gothland. De Swenſka öfwerlemna Gothland til K. Chriſtian. §. 8. Påminnelſer wid Gothlands-Kriget. §. 9. K. Carl wälſes til Konung i Norrige 1449. §. 10. K. Chriſtians Wal til Konung i Norrige. §. 11. K. Carls Eriksgata. §. 12. Förberedelſe til Halmſtads Congreß. §. 13. Halmſtads Congreß 1450. §. 14. Fortſåtning. §. 15. Nya förgripeliga anſtalter emot K. Carl i Halmſtad. §. 16. K. Carl afſäger ſig Norrige. §. 17. Hemlige Halmſtads Artiklar yppas, och en del af Rådet miſter ſina Län. §. 18. Magnus Gren rymmer til Danmark. §. 19. Congreßen wid Kalmar 1451. §. 20. Påminnelſe wid Congreßen i Awaſkär. Fiendtlighet från Danmark. Utredning mot Danmark. §. 21. K. Carls Inbrott i Skåne 1452. §. 22. De Danſkes beſkrifning om Skånſka Tåget. §. 23. Abbediſſan i Wadſtena, K. Chriſtians Moſter, afſättes. Blekingen intaget. Halland ſkonas. §. 24. K. Chriſtian infaller i Weſtergöthland. §. 25. Weſtgötharnes affall och K. Carls beſtörtning. §. 26. De Danſke bryta in i Öſtergöthland. Deras Nederlag på Holweden. §. 27. Lödöſe och Axelwald intagas af Thor Bonde. Den falſke Ture Turſon fången. §. 28. Herredag i Stockholm. Erengiſle Nilsſons Fru anklagad för Förråderi. Ärke-Biſkopen och Biſkop Sigge förlikas med Konungen. §. 29. Kriget fortſättes på Swenſka Gräns-orterne. §. 30. Stilleſtånds Afhandlingar 1453. §. 31. Författning om Mynt och Myntning. §. 32. K. Carls Räfſt 1454. §. 33. K. Carls Doter inwigd til Nunna i Wadſtena 1455. §. 34. Thor Bon-

des

des Bröllop. Ny underhandling. §. 35. Afhandlingen fladnade i Krig emot Swerige. Thor Bonde mördas. §. 36. Öland och Bornholm intagas af de Danska 1456. K. Carl firar Nils Stures Bröllop. §. 37. Påfwelig Beskattning emot Turken. K. Carls Gods i Lifland. §. 38. Ärke-Biskopens Upresning emot K. Carl. K. Carls Flygt til Stockholm. §. 39. Ärke-Biskopen belägrar Stockholm. K. Carl flyr til Danzig. §. 40. Stockholms Slott upgafs til Ärke-Biskopen. §. 41. Finland och det öfriga Riket erkänner den skedde Förändring. K. Christian inkallas. §. 42. Påfwen Calixtus gillar Ärke-Biskopens företagande. §. 43. K. Carls Swar på des motståndares beskyllningar. §. 44. Påminnelser om Erik Olsons Beskyllningar emot K. Carl. §. 45. K. Carls rätta Lynne. §. 46. Ärke-Biskop Jöns Bengtsons Lynne.

Sjunde Afdelningen.

Cap. 9. Rikets Tilstånd under K. Christoffer och K. Carl Knutson. §. 1. Landets Beskrifning. §. 2. Beskrifning på Inbyggarne. Folk-namern. Inbyggarne långtifwade. §. 3. Regerings-Form. Konungens Rättighet i anseende til Rådsherrarne. Konunga-Försäkringar. §. 4. Drots- och Marsk-Ämbete. §. 5. Konungens Rättighet at låna Län. §. 6. Skatter och Krono-Inkomster. §. 7. Dulgadråp. Dana-arf. Förbrutna Gods. §. 8. Tull. Strand-Rätt. Fynd. §. 9. Leding; Ledungs-lama. §. 10. Bruks-Inkomster. §. 11. Gengärd. §. 12. Nya Skatters Påbud. §. 13. Konungarnes Titlar, Wapen och Mynt. §. 14. Rikets Rättighet til Gothland. §. 15. Rikets Tilstånd i almänhet. §. 16. Krut och Canoners bruk i Swerige. §. 17. Sigillers Bruk. §. 18. Ändring i Adeliga Familler, Wapen och Namn.

Bilagor.

1. Kon. Eriks Pante-Bref på Söderköpings Stad, af 1419.
2. Kon. Eriks Bref til Sweriges Rikes Råd, af 1426.
3. Protestatio Capituli Lundensis, quod vi & metu singuli in se onus legendi Psalterium in ecclesia susceperint, af 1434.
4. Swenska Biskoparnes Klagoskrift til Mötet i Basel emot Kon. Erik, af 1435.
5. Hert. Christoffers Bref til Sweriges Rikes Råd om des Wal til Konung, af 1438.
6. Canniken Carl Johansons Bref om sin Resa til Leipzig, af 1424.
7. Kon. Eriks Bref til Kyrko-Mötet i Basel, af 1434.
8. Nordiske Biskoparnes Bref til Kyrko-mötet i Basel för S. Birtas Orden, af 1434.
9. Biskoparnes i Linköping, Skara och Westerås, Vanlysning öfwer Bisk. Andreas i Strengnäs, af 1419.
10. Biskopens i Lybeck Johans Bann och Interdicts Bref på Bisk. Andreas i Strengnäs, af 1412.
11. Biskopens i Åbo Johans Bref om Tionde och andra Präst-rättigheter i Nyland, af 1373.
12. Förening emellan Kon. Christoffer och Riddarne i Lifland af 1447.
13. Birger Jarls Bref om fri och obehindrad Handel emellan Swerige och Lybeck, af 1250.

Til

Til Läsaren.

Således har jag också medhunnit at lägga uti Almänhetens händer et nytt Förlags-werk, tillika et af de drygaste, i anseende til des Widd och den Kostnad man haft ospard både på Tryck och Paper. I mit särskilta Företal utfäste jag ingen Tid, då denne Fjerde Del af Riks-Historien kunde fullständig utkomma, såsom berpende icke på min Wilja eller Flit, utan på Almänhetens Understöd; bör ock här både nämna och erkänna, at om icke ädelsinnade Patrioter, och ibland dem en som med mig delar den Hedren, at wara en Lagerbrings Lärjunge, understödt Förlaget af enskilta Medel, hade med denne Dels utgifwande ändå mäst längre fördröja.

Hwad nu den Femte Delen angår, som börjar med Oldenburgska Husets Upträde på Kongl. Swenska Thronen år 1457 och går til år 1520, då Wasa-Husets Tidehwarf tager wid; så arbetar Hr Författaren på densamma, har också öfwerlåtit til mig, äfwen som förre Förläggaren, Rättigheten at å nyo uplägga de föregående Tre Delarne af detta Werk, med des Tillägningar, dock i Likställighet med denne Fjerde Del til Tryck och Paper: en Sak, som jag med glad Beredwillighet wil mig åtaga, om Almänheten sielf behagar sätta mig i ständ, at utföra et för wår Historia så nyttigt Werk.

För at winna detta ändamål öpnas härmedelst en blott Subscription af den beskaffenhet, at hugade Ägare af hela Werket, så utgifwet som denne Fjerde Del, behagade teckna sina Namn och Caracterer, dels uti Upfostrings-Sälskapets Bokläda här i Stockholm, dels hos Sälskapets Collectörer uti Landsorterne, under Förbindelse, at utlösa hwarje Afdelning, så fort den lemnat pressen, och utan något Förskott på de följande. Winnas blott Trehundrade sådane Subscribenter, så göres genast början med Utgifningen af den Förste Delen, som uti några år warit utgången, och fortfares efterhand med de följande. Deße Subscribenters Namn blifwa Werket tiltrykte, på det Almänheten må kunna å ena sidan intaga, genom hwilka Medborgares Benägenhet et så stort Werk framlägges i dagsljuset, och å den andra wara lika så tydligt, at jag gärna håller mina Förbindelser, när jag icke misräknar mig på Afsätningen. Således understödd, skall ock et Hufwud-Register til alla Fem Delarne af Werket utgifwas, såsom Hr Canc. Rådet Lagerbring slutar sin egen Handlägning wid detsamma med Femte Delen. Man hade wäl ärnat at låta denne Del få sit särskilta Register; men då ingen af de föregående Delarne äger det, och det med mindre Kostnad för Köpare kan fogas öfwer dem alla til den Femte; hafwandes redan lemnat både Prenumeranter och Köpare Öfwerskott i arktalet; så har man däremot försedt denne Del blott med en fullständig Förteckning på des Innehåll. Stockholm, den 18 April 1786.

Gjörwell.

Swen Lagerbrings

Swea Rikes Historia.

Fjerde Delen;

Första Afdelningen.

Innehållet.

Cap. 1. Drotning Margaretas och Kon. Erik XIII Sam-Regering, åren 1400 — 1412.

Cap. 2. Konung Erik XIII Regering, efter Drotn. Margaretas Död år 1412 til Riks-Rådet Engelbrekt Engelbrektsons Mord år 1436.

Swea Rikes Historia.

Fjerde Delen.

Första Capitlet.

Om Drotning Margaretas och Konung Erik XIII Sam-Regering, Åren 1400—1412.

§. 1.

Tilståndet i Europa wid 1400.

Wid det femtonde århundrades början, når Konung Erik af Pommern emottog Regements-styrslen i Norden, war Ställningen i Europa långt annorlunda, än nu för tiden. Östra Kejsardömet i Constantinopel war ej annat, än en Skugga af det förra Romerska Wäldet, och til så mycket större wanmakt hade denna senlösa Hamn twänne Hufwud, hwarutaf det ena syntes regera uti Constantinopel, det andra i Trebizonde. Turkarne woro nästan det samma som Romarne warit fordom, med den skilnad, at når de senare upfylde sina eröfrade länder med wett, konster och menskelig frihet, upfylde de förre sina öfwerströmmade landskap med barbari och tråldom. Det nuwarande Rom war et Luft-slott, grundat på spöken och widskepelser. Ryßland war onekligen en betydande Makt, men beswärad af Tatare; och des Herrskare brydde sig li-

Margareta och Erik XIII. 1400.

tet om hwad som hände mot wester i Europa, och de Westerländske Förstarne brydde sig än mindre om dem. Polen fick tilfälle til en ansenlig förökning genom Lithauiske Förstens Jagellos, Wladislav V, wal til Konung, och hade Riket kunnat blifwa et märkligt Wälde i Europa, om ej inwärtes Författningarne lagt hinder i wägen mot Beständigheten. Mot wester stridde Portugal och Spanien med Maurerne, som woro innehafware af den bästa och folkrikaste delen af landet. England slogs med Frankrike och med sig sjelft. Frankrike under en swag Herre war på språnget, at blifwa et Bihang af England, och intet syntes kunna upprätta landet, utan et werkligt eller inbillat underwerk. Italien war delt uti många små Stater, af hwilka Venedig och Génua woro mäktige och rike. Tyskland war utan twifwel ganska mäktigt, dock gjorde des många Hufwud ingen gemensam styrka, utan när det ena såg åt öster, tittade det andra åt wester. Förstarne hade nog krafter at matta hwarandra, men litet inflytande uti Europas almänna rörelser, och Makten styckades, alt såsom Släkterne grenade sig. Österrikiska Huset, utan Ungern och Bömen, hade ännu intet kommit til sin rätta högd, fast Kejserliga wärdigheten, efter Sigismunds död 1437, syntes blifwa ärftlig uti Ärkehertigliga Huset. Sederne woro hårda. Adeln ansåg det intet såsom nesligt för sina anor, at röfwa på allmänna wägarne, och innesluta sig uti rofborgar, stundom til at betäcka sit på sådant sätt förwärfwade Aflinge-gods, stundom til at uphäfwa sig emot sin lagliga Öfwerhet. Deße adliga öfningar woro så almänna, at et hundra åttatio adliga Hofmän samlade sig 1420, at plundra marknads folket wid Mölln intet långt från Lübeck (*), och den enda släkten Quitzow i Brandenburg förlorade tjugufyra sådana befästa Förrådshus, då Fredrik VI, Burgrefwen af Nürnberg, war wid år 1410 Ståthållare i Mark-Brandenburg **). Sådant war utseendet

(*) Ehuruwäl denna omständighet intet behöfwer bewis, wil man dock til de mißtroendes tjenst anföra Krantzii witnesbörd uti des Wandalia L. X, c. 36, f. 246: Magna ſe per hæc t mpora manus militarium virorum coegerat, ut non ad ı rædam ſed ad prælium exiſſe videretur. Equites centum & octuaginta, qui, obſervato itinere venientium cum mercaturis curruum inter Albim & oppidum Molne, breves ſibi nundinas conſtituerunt. Samme Författare uti 19 Cap. 236 ſidan nämner ock de ſkäl, ſom deße förnäme röfware brukade, til at fätta färg på ſina göromål, nemligen, at det war Naturens ordning, at de ſtarkare djuren förtärde de ſwagare.

(**) Memoires de Brandebourg, T. I, ſid. 4 (1751 års Upl.): Il (Fredrik) ne put entierement dompter la Famille de Kuitzov, qu'après lui avoir enlevé 24 chateaux en état de defenſe; och T. II, ſid. 72 ſäges: Les Nobles voloient encore ſur les grands chemins.

det uti de flästa Staterna i Europa. Hanseatiska Förbundet och andra handlande Samfund woro de mäst angelägne om bibehållande af allmänna Landsfreden, ty deras förmögenhet behöfde den samma; men deras rika sjelfswåld och förmätenhet gjorde dem förhatliga. En allmän swaghet utsträkte sig således til hela Europa, och torde man utan skryt kunna påstå, at Göthiska Norden war eller åtminstone bordt wara det mäktigaste Rike i denna fjerde part af werlden. Widden af länderna war utan jämförelse mot alt det, som då war betydande, ty den sträkte sig i Öster och Wester ifrån Systerbäck i Carelen til Island, Färö och Orkadiska öarna, i Norr och Söder ifrån Yttersta Udden i Norrige wid Wardöhus til gränserne af Tyskland. Genom fred, idoghet och lugn hade Landet kunnat blifwa upodlat, och Folkmängden förökt. När alla wille wara regerande uti utländska orter, wiste man här, hwem som borde befalla och hwem som borde lyda. Dr. Margareta hade så betagit Regerlusten hos tidens tiltagsna Drottar, at man föredrog förmånen at må wäl, framför fåfängan at styra och regera, och wisar början af K. Eriks Regemente, at man satte sin heder uti, at åfwen med många olägenheter wara hörsam, til des hans osammanhängande nycker ändteligen utmattade och förtärde undersåtarnes tålamod.

Margareta och Erik XIII. 1400.

§. 2.

Drotning Margareta hade utfört det märkligaste Storwerk, som någonsin warit sett i Norden. Genom hennes försorg woro Swerige, Danmark och Norrige förenade til en oskiljaktig Kropp. Wädersolar utsläktes och förswunno, Kongliga Högheten kom i helgd, och Allmänheten kunde begripa, hwem som regerade och borde regera: en hemlighet, som gemene man intet kunnat utgrunda, alt sedan Magnus Erikson, efter Birgerska Sorgespelen, kom på Thronen. Men huru länge detta stora Konstwerk skulle fortfara uti sin jämna gång, war swårt at förutse. Til waraktigheten hade utan twifwel ganska mycket bidragit, om man genom nåd, rättwisa och stilhet gjort Nyheten älskad, och därnäst, at regerande Herren genom manliga Bröst-arfwingar kunnat stadga Thronföljden. Ty ehuruwäl Calmare-Förening borde gälla, åfwen wid händelse af rent och owilkorligt Wal, war det likwäl lätt at begripa, at hela stälningen då kunde blifwa waklande. Efter utseende frågades intet stort om första Grundwalen, men den andra ådrog ganska bittida Dr. Margaretas upmärksamhet, fast det lyckades intet. Peter Lycke, Arkediek-

K. Eriks Biläger med Philippa från England.

Margareta och Erik XIII. 1400.

nen i Roskild, sedermera Ärke-Biskop i Lund, war redan 1401 affärdad til Konung Henrik IV i England, at begära des doter til Gemål för K. Erik (*). Förslaget lyckades, och tilbudet, om Prinsessan Philippas äktenskap med Nordiske Monarken, blef med all wälwilja uptaget. Til så mycket starkare band af wänskap, föreslog man tillika giftermål emellan K. Eriks Syster Prinsessan Catharina och K. Henrik IV äldste Son (**), men detta senare förslag fullbordades intet, utan Engelske Prinsen, under namn af Henrik V, blef förmäld sedermera med K. Carl VI doter i Frankrike, och dödde såsom Konung i Frankrike och England 1422. I anledning af et då löpande rykte skulle man snart kunna tro, at Henrik warit mycket angelägen om at skilja sig wid sin unga doter, emedan där sades i England, at Peter Lycke warit försäkrad om en hederlig lifstidsbetöning, om han kunde förhjelpa den föreslagna Trolofningen til et önskligt slut. Det är möjligt, at K. Henrik ansåg detta prat såsom wanhederligt både för sig och Lycken; han förklarade fördenskul, genom en utfärdad skrifwelse, at et sådant föregifwande war aldeles ogrundat, och at Lyckens förhållande under des beskickning warit aldeles oförwiteligt (†). Men uti sådana små hushålls wänningar är altid gemensamma rättigheten: en Konung kan säga och en annan kan tro hwad han will; synda-bekännelser och skriftermål äro utomdes i sådana mål onödige. Säkert är, at Prinsessan blef förlofwad med K. Erik, fast det andra giftermålet med K. Eriks Syster intet wann någon fullbordan, dock utan at någon owilja därföre yppat sig emellan Swägrarne. När änteligen alt war aftalt och slutat, affärdades Thure Bengtson (Bielke), med twå Danska Herrar, til Brudens högtidliga afhämtande. Konungen och Drotningen i England följde Prinsessan til Lynne, men Biskopen af Bath och Hertigens af

(*) K. Henriks Resepaß för Peter Lycke finnes uti Rymers Foedera, T. VIII, sid. 192.

(**) Af de Acter, som anföras af Rymer, ser man, at denna förbindelse warit i förslag 1402. Den, som intet har til hands detta stora werk, kan jämföra Grams Anmärkningar til Meursius, sid. 551.

(†) Uti detta Bref säger K. Henrik, at några welat denigrasse præfatum Magistrum, quod de nobis quendam annuum censum pro termino vitæ suæ ad finem, quod matrimonium (inter Ericum & Philippam) debitum sortiri posset effectum, percipere debuisset. Han tillägger widare: Magistrum Petrum in negotio prælibato ac universis aliis & singulis, Ambassiatam suam concernentibus, statum, gradum & honestatem suos, ab omni corruptionis macula illæsos summo opere conservasse. Brefwet är af d. 8 Decemb. 1405.

af York Broder ledſagade henne til Danmark (*), då bilägret fira- Margareta
des 1406 wid Alhelgondags-tiden i Lund, uti gamla Ärke-Biſkops och Erik
gården, där nu Academie- eller Univerſitets huſet ſtår (**). Torne- XIII
ring och annan prakt ökade högtidligheten, ja man har ock gjordt 1400.
latinſk vers öfwer denna ſtora högtid, och är Poetens infall nog så beſynnerligt ſom owäntat (†). De Engelſke utſkickade förfogade ſig då på återreſan, lagom förnöjde med de nya länder, ſom de hade beſett. Däremot war wår Nord långt mera förnöjd med den Skatt, ſom man wunnit i Dr. Philippa, faſt man intet wet, hwad Brudſkatt hon fört med ſig. Krantzius talar endaſt om en ſtor gullpenning, ſom Prinſeſſan fört med ſig, och ſkulle wara fleratuſende Ducater wärd, och torde denna berättelſe wara lika ſå grundad, ſom när han widare tillägger, at Dr. Philippa war en doter af Konungen i Portugal. Wärdet af denna rara penning är ſedermera något ſtegrat af de Pommerſka Skribenterna, ſom förſäkra, at han warit wärd hundrade tuſend Ducater (††). Wiſſaſt är, at man har ingen tilförlitlig kunſkap om Drotningens hemfölgd. Tidens Hiſtoria är hos oß nog fattig och otilräckelig; dock torde K. Eriks antagning uti Strumpebands-Orden, wid des bröllops-feſt, kunna utſlutas ifrån de öfriga högtidligheter, emedan man wet utaf Aſhmole, at K. Erik bleſ utnämnd til Riddare af Strumpebands-Orden 1421 af ſin Swåger Henrik

(*) Walſingham Hypodigma Neuſtriæ, ſid. 567: Hac æſtate (1406) Rex & Regina perduxerunt puellam virginem, Regis filiam ex priore conjuge procreatam, ad villam de Lenna, ut inde transfretaret in Daciam, ad ſponſum ſuum Regem. Hanc comitantur nobiles, inter quos Epiſcopus Bathonienſis erat & D. *Richardus* frater Ducis Eboraci, qui redeuntes, expleto negotio, parum vel nihil boni de patria retulerunt.

(**) Ericus Olai ſid. 151: Accepit etiam Reginam eidem nepoti ſuo filiam Regis Angliæ *Philippam*, pro qua afferenda miſſus eſt de Suecia tanquam Principalis D. *Thuro Bengtſon*, qui virginem eandem Regis nomine deſponſabat, & cum eo duo milites de Dacia &c. Chronicon N:o 5 hos Ludwig ſid. 120: Anno 1406 *Ericus* Rex celebrauit nuptias in curia Lundenſi in craſtino Criſpini cum Regina *Philippa* filia Regis Angliæ. Petrus Olai ſid. 193 ſäger, at Bilägret ſtod in curia Epiſcopali, hwilket är det ſamma, ſom curia Lundenſis eller Lundegård.

(†) Om Torneringen talas i Rimkrönikan; Bröllops-verſen finnes hos Petrus Olai uti Annales, ſid. 193 och är ſådan:

Criſpini poſt cras noſter Princeps ſit Erick mas;

och efter hans anwisning har Bröllopsdagen warit d. 26 eller 27 October. Ericus Olai på det anförda ſtället giſwer wid handen, at det ſtod wid Alhelgon-tiden, hwilket kan gå ut på det ſamma.

(††) Krantzius i ſin Wandalia L. XI, c. 18: Erat Portugalliæ Regis filia nomine *Philippa*, dotem, ut ferunt, attulit denarium unum magno pondere & valore millia multa penſantem. von Eck-

Margareta och Erik XIII 1400.

rik V (*). Til unga Drotningens Hofmåſtarinna förordnades Catharina Knuts doter, doter-doter af S. Brita genom Mereta, ſom war förſt gift med Sewed Ribbing och ſedan med Knut Algotſon. Fru Mereta hade warit Hofmåſtarinna hos Drotning Margareta, och nu fick Dotern ſamma wärdighet hos Drotning Philippa, dock förmodeligen utan at behöfwa bruka riſet, emedan Philippa lår hafwa warit wäxt ifrån den ſlags underwisning, faſt Drotning Margareta måſt wänja ſig därwid, ånſkönt hon war gift och Drotning (**). Om Dr. Philippas Morgongåfwa ſkal talas framdeles.

§. 3.

Förſlag at befordra Pommerſka Herrarna til Riks-arfwingar.

Genom K. Eriks Förmälning hade Dr. Margareta wunnit et billigt hopp, at ſtadga ſit Mäſterſtycke med Calmar-Unionen, men ſåſom äktenſkapet blef ofruktſamt, återföllo Konungens tankar til det förſlag, ſom han hade tagit innan han blef gift; hwilket war, at tilſkanſa alla de tre Nordiſka Riken åt ſina Pommerſka Anförwanter. I detta afſeende war hans förſta anlägning, at uphöja ſin Syſter Catharina til Regerande wid Konungens frånfälle utan manliga Bröſtarfwingar. Bäſta medlet til ändamålets winnande ſyntes wara, om de, ſom hade befalning öfwer de befäſta orterna, förpliktades, at wid påkommande dödsfall hålla Slotten til handa åt den, ſom Konungen utſett til ſin Efterträdare. Fördenſkul når Arelwaldsſlott förlänтes åt Henrik Beckman och Nils Guthormsſon Degen 1405, gjordes det med det uttryckeliga Förbehåll, at, wid Dr. Margaretas och Konungens död, borde Slottet antwardas åt Konungens Syſter Jomfru Catharina, men om hon ock wore afliden, ſkulle det öfwerlemnas til den, ſom blef utkorad til Konung (†). Samma wilkor utſattes, når Auguſtin af Wapen fick Edzholmen med Wärmeland i förläning på det ſenaſt nämda året (††). Detta förſlag uphörde wäl ſnart nog, dels genom K. Eriks giftermål, dels genom Jomfru Catharinas troloſning 1406 och där på följande giftermål 1410 med Pfaltzgref Johan,

ſtedt och Micrälius hafwa utſat wärdet i Ducater. Iſr Gram wid Meurſius ſ. 554. Bobergs Diſputat. de Philippa S. D. N. Regina, hållen i Göttingen 1774 under J. P. Murray.

(*) Aſhmole uti Inſtitution - - - of the Order of the Garter ſid. 610.

(**) Margaretas Chronicon ſid. 12. Fru Catharina war då Enka och dödde i Calmar 1407 wid Mårtensmeſſan och begroſs i Wadſtena. Diar. Vazſt. ſid. 37.

(†) Huitfeld, ſid. 626.

(††) Auguſtins förpliktelſe, når han emottog förläningen af Wärmeland, är tryckt uti Scheidii Afhandling de pervetuſta & illibata Norvegiæ Libertate uti 2 Del. af Acta Soc. Hafnienſis, ſid. 356, och är daterad 1405, Sabbatho ante Purificationem Mariæ Virginis. Lam-

han, Konung eller Kejsar Ruperts son i Tyskland (†). Sedan då K. Erik började förlora alt hopp om egna Bröstarfwingar, kastade han hela sin omsorg på sit syskonebarn Hertig Bogislav IX af Pommern, som war K. Eriks Faderbroders Hertig Bogislav VIII son, och alting sattes i werket, som troddes kunna befrämja detta ändamål. Så snart Drotning Margareta war död, inkallades han ock til Danmark, då äfwen åtskilliga slott och fästen blefwo honom anförtrodde, hwartil så wäl Ärkebiskopen i Lund som Biskopen i Roskild med flere af Riksens Råd i Danmark gifwit sit bifall. Ja tanken om denna Herrens utkorelse til Regeringen war så rotad, at Drotning Philippa, uti sit Bref af år 1420, då hon emottog såsom Lifgeding all Kronans andel af Seland, lofwar at på wissa wilkor updraga slott och land wid Konungens död til Hertig Bogislav, men, wid händelse af Hertigens afgång, til den af Försteliga Pommerska släkten, som då skulle wäljas til Konung öfwer alla tre Rikena (††). Och såsom Dr. Philippas Bref war stadfästat med flera Riksens Råds namns tilsättjande, är nog tydligt, at man i Danmark den tiden werkeligen ämnat Riket efter K. Erik, antingen til Hertig Bogislav eller til någon annan Prins af Pommerska Huset. Det kan wara troligt, at högaktning för Drotning Philippa bragt wederbörande Herrar til denna foglighet, men efter hennes död hade man inga öron eller benägenhet för Pommerska Thronföljden. K. Erik fortfor likwäl uti det en gång fattade beslutet, men alt bemödande war dock förgäfwes, ehuru Konungen uti alla sina bref, hwarmed någon ynnest och nåd betygades, beständigt bifogade den tillägning, at det skedde för den tjenst och trohet, som Hertig Bogislav bewisas skulle, hwarom flera bewis framdeles förekomma.

Margareta och Erik XIII 1400.

§. 4.

bricht Augustin, Peter Augustin, Jacob Augustin Hemmings bröder, Sigge Bugeson, Wicke von Kalen och Arend Stub af Wapen gå i borgen för brefwet. Prinsessan Catharina kallas här Juncfru.

(†) Man kan jämföra Grams Anmärkningar til Meursius, sidan 555. Denna Prinsessa kallas hos åtskilliga Författare Sophia, ehuruwäl hennes rätta namn war Catharina. Orsaken wet jag intet, om hon intet haft twänne namn. Mera underligt synes wara, at Drotn. Margareta uti åtskilliga Acter, som förekomma hos Rymer, kallas Isabella. Det war wäl fordom brukligt, at anföra allenast första bokstafwen af namnen, men det blir likwäl nog obegripligt, huru man kunnat skrifwa I för M.

(††) Dr. Philippas Br. dat. Lollands Alburge 1420 ipso die commemorationis B. Pauli, 30 Jun. hos Huitfeld, sid. 679. Riksens Råd, som bifogat sina namn och således gifwit bifall til Acten, woro Biskop Bo af Arhus, Anders Jacobson Lunge, Erik Krummedig, Jens Grim, Iver Bryske, Bengt Påwisk, Åke Laxman, Anders Nilsson Riddare, Jacob Brymle, Erik Eriksson,

§. 4.

Margareta och Erik XIII 1400.

Ehuruwäl K. Erik intet kunde winna sit Systemål, at förordna Thronföljare, hade han likwäl en lång tid ingen orsak, at klaga öfwer olydna hos sina undersåtare. Alt til år 1400 hade Riksstyrelsen warit under Dr. Margaretas wård; men nu emottog K. Erik rätta Förwaltningen af Riksangelägenheterna, då han war adertton år gammal (*), en ålder, då begärelserna äro merändels i sin starkaste gäsning, och således kan hända aldramäst behöfde förmyndare. Dock mogna somliga bittida och somliga sent. Och såsom K. Erik hade den förmån eller olycka, at han war ung äfwen under gråhären, hade han wisserligen warit belåten med et långt förmynderskap. Det kan dock inter fela, at ju Drotningen hade ännu mycken del uti Swenska Regeringen, om hwilken här egenteligen är frågan, ehuruwäl wördnad och erkänsla kan wid wisa tilfällen nog bortnötas i synnerhet hos dem, som sinna sig därtil aldramäst förpliktade. Wid början af detta århundrade war både Drotningen och Konungen i Sverige och bewistade en Herredag i Wadstena, som warade ifrån Mårtens-messan til Jungfru Mariä afelse d. 8 December. Här woro Biskoparne med werldsliga Herrarne af Riksens Råd församlade, och lär då förmodeligen Regeringen i Sverige blifwit öfwerlemnad til K. Erik, som redan påmint är (**). Hwad andra mål då blifwit afgjorda, som rörde rikswärdande ärender, wet man intet; man har allenast upteknat, at Konung och Drotning, med de öfriga Herrarne, warit tilstädes, då Biskop Knut i Linköping wigde sex flickor til Nunnor, och at Andersmesse-dagen en särdeles wigtig träta emellan Munkar och Nunnor i Wadstena blifwit bilagd af Drotningen, i närwaro af Ärke-Biskop Henrik, Biskop Knut i Linköping, Thor i Strengnäs, Nils i Westerås, Hemming i Wexiö och Bero eller Björn i Åbo, samt Riddarne Carl Ulfson af Tosta

K. Erik tilträder Regeringen i Sverige

Joachim Zepelitz, Torbern Jenssson Gaas och Peder Oxe. Om Hertig Bogislavs inkallande til Danmark kan ses K. Eriks Bref til Fynboarna, Wisbyslott 1439 Exaltat. crucis, 14 September, hos Huitfeld, sid. 812.

(*) Micrälius gör K. Erik långt äldre, ty efter hans föregifwande skulle han warit 14 år 1382. Det är wäl i sig sjelft mindre angeläget, at grubla om K. Eriks födelseår, man kan dock härwid jämföra Grams Anmärkning. til Meursius, sid. 543.

(**) Diarium Vazstenense år 1400, sid. 20. Tunc habebant ibi concilium quasi generale in Vazsten, traxerunt enim ibi moram a festo S. Martini usque ad conceptionem beatæ virginis, quamvis aliqui eorum cum Rege antea paucis diebus recesserunt. Tunc Rex *Ericus* plenariam potestatem accepit super Regnum, quia quasi prius ad legitimam ætatem non pervenerat. Et ad illud tempus sicut & postea per Reginam Margaretam Valdemari Regis Daciæ filiam ista tria Regna regebantur &c.

Tofta och Sten Bengtſon. Följande året 1401 gjorde Konungen ſin Eriksgata, då han med nya eder förpliktade ſig at i akt taga Sweriges Lagar; och til at än widare hugna allmänheten med ſin Konungs närwaro, blef tredje parten af en nyligen påbuden Skatt, ſom kallades femton marks Hjelpen, eftergifwen *). Denna lindring måtte haſwa warit den ſkattdragande almogen ſå mycket behagligare, ſom den nu en lång tid warit af ſkatter och gärder högligen betungad, hwilket dels af Tidernas tryckande omſtändigheter, dels af Ämbetsmännernas egennyttiga ſnålhet blifwit förorſakat. Drotningen tilſtår det ſjelf uti ſit bref til Almänheten i Upſala Biſkopsdöme af år 1403. Hon nekar intet, at almänheten warit mycket beſwärad ſedan hennes Regering af många pålagor, af hwilka en del warit oundwikliga, i anſeende til Kriget, en del flutit af des Fogdars tiltagſenhet, hwarföre hon ock anhåller hos almogen, at det för Guds ſkul måtte blifwa henne förlåtet: hwaremot Drotningen loſwar, at wara dem hädanefter til all ſlags wälwilja efter ſin förmåga benägen. Til at öfwertyga menigheten ſå mycket mer om Öfwerhetens nåd, afſtyftes femton marks Hjelpen helt och hållet, och där förböds wid lif och gods, at ingen fogde, ämbetsman, lackare (förmodligen utridare), eller länsman måtte på något ſätt beſwära almogen, utan ſå framt någon gengärd eller hjelp behöfdes, wille Konungen eller Drotningen tilſkrifwa almogen, då man hoppades at ingen lär undandraga ſig (**). På detta ſätt wille man nu göra den ſkattdragande almänheten til wiljes, ſom ſuckade under en odräglig tunga, och enſtändigt anhöll, at blifwa friad ifrån andra ſammanſkott, än de, ſom utgått uti S. Eriks och andra Drotningens Företrädares tid, och at lindring i dagswerken wid Kongsgärdarne måtte förunnas och inſkränkas till fyra om höſten och åfwen ſå mycket om wären, ſamt åtta dagswerken annars wid Kungsgärdarne för hwar perſon. Detta alt bewiljades, ehuru orimligt det war at beropa ſig på de gärder och ſkatter, ſom utkraſdes i S. Eriks tid; ty i anſeende til den ſkattfrihet, ſom

Margareta och Erik XIII. 1401.

(*) Chronicon hos Benzelius Mon. Eccl. p. 96. 1401 *Ericus* Rex Sveciæ ejus nominis quintus, Regnum Sveciæ pertranſiens, Regiis ſacramentis ſe populo obſtrinxit, promittens et jurans ſe obſervaturum Patriæ Leges. At en tredje del af ſemton marks Hjelpen då blifwit eftergifwen, kan inhämtas af Dr. Margaretas Bref, ſom i näſta Anmärkning nämnes.

(**) Dr. Margaretas Bref, Upſala 1403 die inventionis S. Crucis, d. 3 Maj. Drotningens Afſkön lyder ſå: oc bethå wi allå bathe klärkä, landbo, bönder oc almogen . . . wänliken oc kärliken, at hwes wij oc worå ſoghete idher här til amot hauå gjort, at i thz för Guths ſculd oſs oc thöm förladå. Det öfriga kan inhämtas af ſjelfwa Placatet, ſom är införd af Hadorph wid Björkös Rätten ſ. 35.

Margareta och Erik XIII. 1401.

andeliga och werldsliga Frälset sedermera erhållit, war ingen jämförelse imellan Krono-inkomsterna uti S. Eriks tid och nu warande stålning. At Drotningen utgifwit detta Placat til at afböja någon då befarad eller anlagd upresning, är ingen anledning hos äldre Författare, fast **Johannes Magnus** behagat tillägga denna omständighet (*), men det som af honom anföres, angår tiden kort före Calmare Unionen, och hör således intet hit, och har ej heller något sken af sannolikhet. De Store woro för swage, at wåga något dylikt, sedan alt war stilla uti Rikena. Det kan ej heller fela, at ju många woro nögde at lefwa i ro, sedan de blifwit afwande från Regerings lystnaden, så mycket mer, såsom man finner, at ingen af de store Herrarne til sin heder förolämpades, och Almogen hade, genom hundra års bedröflig erfarenhet, intet lärt andra lefnads reglor, än at betungas, tiga och betala. At mißnöje förmodligen warit i landet nekas intet, ty det är omöjligt at behaga alla, men där är stor åtskilnad imellan mißnöje och upresning.

§. 5.

Om Konungens Tilträde til Regeringen i Danmark och Norrige.

Om K. Erik blifwit fullmyndig regerande Herre öfwer Danmark och Norrige, då han anses såsom myndig i Swerige, kan wara owißt. **Hamsfort** gifwer anledning til twifwelsmålet, ty han förſäkrar helt tydligen, at Regeringen öfwer Norrige och Danmark intet blef honom updragen förr än 1407 (**). Författaren är wäl intet af den ålder, at han kan åberopas som ojäfaktigt witne för sin egen person, men såsom hans Krönika ofelbart är tagen af äldre och oemotsägeliga Handlingar, bör hans utsaga ingalunda utan tydliga skäl förkastas. Man tror **Huitfeld**, där inga bewis emot honom kunna anföras; **Hamsfort**, som följes af **Huitfeld**, bör då intet utan

(*) **Ol. v. Dalin** ſ. 608 talar om upresningen, som befarades emot Dr. **Margareta**, men anför intet annat bewis, än den anmärkning, som är införd framför sjelfwa Placatet hos **Hadorph**, hwilket intet lär wara annat än en ny giſſning. **Johannes Magnus** 21 Boken 21 C. talar om en fruktad upresning innan K. **Erik** blef wald, men hans berättelser böra med warsamhet antagas, så wida de intet äro af äldre och trowärdiga Författare anmärkte. Han anför ock, på samma ställe, at en Lag war i Swerige, som kullkastade alt hwad Tyranner hade giort, tillika med Drotningens Samtal med Swenſke Herrarne, hwarom han förmodligen warit likså litet underrättad, som wi.

(**) **Hamsforts** Chronolog. Secunda, p. 320. Anno 1407 Regina Margarita, poſtquam regnaſſet in Dania annos 32, Erico Pomerano omnem poteſtatem per Daniam & Norweciam regnandi concedit. **Hamsfort** har wid år 1585 eller något ſenare författat ſin Krönika, och har **Huitfeld** intet höft betänkande wid at följa hans berättelſer. Se **Langebek** Scriptor. R. R. D. D. T. I, p. 34.

utan uppenbar anledning wräkas. Wil man ock öfwerwäga Drottningens tänkesätt, synes denna försigtighet wara aldeles öfwerensstämmande med hennes lynne. Det war oförnekligt, at hennes Fosterson borde så småningom wänjas wid regering, det synes då ganska lämpligt, at styrseln af Swerige blef honom aldraförst anförtrodd. Förmodligen såg hon förut, at förwaltningen af detta Rike skulle gifwa honom största bekymret. Hennes egen förfarenhet hade öfwertygat henne därom, ty på intet ställe hade hon rönt mer motsäjelse än i Swerige wid K. Eriks mottagning. Prinsens enwäldiga eller enwisa sinne kunde då aldrabäst rättas genom lagom undergifwenhet, och hennes anseende och högaktning kunde altid hindra, at man intet på någondera sidan gick för långt. Hon war intet sinnad, at söka sin hwila inom murarne af et kloster, men at regera hade större behaglighet i hennes ögon, än at hon på en gång borde lemna alt uti sin Fosterssons wälbehag, hwilken kunde ledsna wid at wara tacksam, och sålunda försätta henne uti et lugn, som hon intet åstundade; och Prinsen, hwilken hon lemnat något, borde altid påminna sig en wälgörarinna, som wid mißbruket af hennes godhet kunde betaga honom alt: ty om Danmark och Norrige war hon aldeles försäkrad, och ingen fara war, at Prinsen uti Swerige skulle fördunkla sin Fostermoder. Det war då tid nog, at anförtro K. Erik regeringen öfwer alt, sedan en någorlunda mångårig pröfning försäkrat henne om sin sons mogenhet, och hans sinne syntes stadgat genom bilåger med en wärdig och förståndig gemål. Det kan ock wara, at det war ännu för bittida at göra et steg, som kan lättare ångras än botas. Men en tiltagande ålderdom och en swagare helsa kan til åfwentyrs wara en af de mäst drifwande orsaker uti detta ärende, ty människan tänker ofta annorlunda, då hon är sjuk än då hon är frisk. Oaktadt likwäl K. Erik intet warit fullmyndig Konung i Norrige och Danmark förr än 1407, kunde det likwäl intet hindra, at han ju wid tilfälle åfwen utgaf bref och påbud uti eget namn uti de föromtalda Riken, såsom man ock finner, at han år 1403 gifwit Stadfästelse på Lunda Dom-Capitels privilegier (*). Den som ock med eftertanka wil läsa Huitfelds Krönika, lär finna ganska få bewis af utöfningen utaf Kongliga Höghets rättigheterna, som i Dan- Margareta och Erik XIII. 1401.

(*) *Ericus* D. G. Regnorum Dacie, Suecie, Norwegie, Sclauorum Gothorumque Rex ac Dux Pomeranie &c. Datum in castro Drakholm Anno Dni 1403 ipso die b. Valentini martiris. Brefwet finnes ibland Boetii Johannis, handskrifna Handlingar N. 22. I Skåne är wål et beruſat Såteri Dragsholm, men om där warit något Slott wet jag intet; detta torde således wara Drarholms eller som det nu skrifwes Dragsholms Slott på Seland.

Margareta och Erik XIII. 1402.

mark blifwit skipade af K. Erik före 1407. Men imedlertid hade yppat sig en besynnerlig händelse, som kunnat blifwa äfwentyrlig. När K. Olof, Dr. Margaretas och K. Håkans son, dödde i Falsterbo 1387, blef hans aflidande hållet ganska hemligt, hwilket gaf tilfälle til farliga och för des Fru Moder på et wißt sätt wådliga rykten, som nu ändteligen skulle få widare bekräftelse 1402, då en Olof updagades, som försäkrade, at han war Dr. Margaretas son. Denne nye eller falske Olof war den rätte Olof ganska lik, kunde ock berätta åtskilliga omständigheter och händelser som sällan kunna wara kända af andra, än så nära släktingar. Äldren war ock den samme, men tilbudet lyckades intet, ty Drotningen föregaf, at hennes son hade en wårta imellan bägge axlarne eller skuldrorna, och såsom den intet fanns här, blef den förmente Olof bränd imellan Falsterbo och Skanör, och skal han hafwa warit K. Olofs ammas son, som af sin moder fått weta de små hemligheter, hwarmed han welat styrka sit föregifwande (*). Det är wäl onaturligt, at skylla Drotning Margareta för et sådant nidingswerk, at hon welat skaffa sin egen son af wägen, och när han omsider blifwit igenfunnen, låtit på et så omänskligt sätt aflifwa honom. Sådane nedrigheter fordra starkare bewis, om de skola äga witsord, och wisar sig för öfrigt alt Drottningens upförande nog afskilgt ifrån sådana hiskligheter. Icke destomindre war det af Drotningen föreburna inkast et waklande, eller rättare sagt, et eländigt bewis emot denne Olof, ty wårtor kunna upwäxa och förswinna utan at personen ändras (**). Ofelbart är, at uti Historien om K. Olofs död regerar et mörker, som nu intet wäl lär kunna skingras. Wår äldste Historieskrifware Ericus Olai försäkrar, at ingen wiste hwar K. Olof Håkanson blifwit af, ej heller huru eller hwar han blifwit död. Normännerne lära hafwa warit i samma okunnighet, hwarföre ock uti Norrska Handlingar ingen ting om K. Olofs död finnes upteknadt, så

Den falske Olof.

(*) Chronicon hos Ludwig N. 5. p. 118. Anno Christi 1402 Margareta S. - - - Regina juvenem quendam, qui forma corporis & ætate vero filio ejus Olao non dispar videretur, cum secretissima quæque, & quæ non solent, nisi inter matrem & filium, constare, signa prodidisset, instinctus ab Olai filii nutrice, qui quod & filium ejus simularet, ipsa tamen mortis filii certissima, convictum de falsitate in Falsterboe jussit concremari. Lindenbrogs Chronica Slavica wid År 1402. Margareta Regina trium Regnorum cremari fecit publice Vasterbode quendam, qui se dixit filium suum Olaum. Corner, Krantzius och andre införa samma historia.

(**) Berättelsen om wårtan är af Huitfeld, och är det nog märkeligt, at Holberg anser wårtans bortowaro fåsom det måst gällande skälet emot den falske Olof, och at han på intet annat sätt kunde beslås med falskhet.

så at sjelfwe Torfäus intet synes wåga yttra hwad han menar (*). Besynnerligt är, at en älskad Konungs dödsdag, är och sjukdom intet blifwit på något ställe uti des eget Fädernesland upteknat. Den Grafskrift, som öfwer honom är författad och läses i Sorö Kloster, lär wara af nyare hand, och bewiser således ingen ting (**). Margareta och Erik XIII. 1402.

§. 6.

Sedan man andragit deßa hufwudsakliga märkwärdigheter af Drot. Margaretas och K. Eriks Samregering, går man tilbaka til utförande af de andra händelser, som tildragit sig under denna tiden. Sjelfwa Calmare Föreningens natur fordrade, at hwart Rike skulle behålla sin urgamla gräns. Hwarken wet man, eller är det troligt, at någon gränstwist warit imellan Swerige och Danmark, sedan tid och omständigheter synes hafwa insöft i dwala Swenska rättigheterna til Skåne, Halland och Blekingen; men Norrige torde hafwa haft någon liten twedrägt eller twifwelsmål om Rämärken ifrån Herjedalen neder åt Wärmeland, emedan man har et gammalt bref af år 1403, där rågången, eller, som det här kallas, Enderike, utstakas imellan Swerige och Norrige alt ifrån Syfwiar-bäck neder til Gerfesiö imellan Wärmeland och Solja, och stadfästades detta Landamäre icke allenast med liflig ed af bönder i Herjedalen, utan intygades af Prästen i Mora och nio andra män af samma Socken †), Gotland löses från Ridarne i Preußen.

(*) Ericus Olai L. 34. p. 137: Filius autem ejus (Haquini) Olaus, quo devenerat aut ubi & qua morte obiverit, ignoratur, nisi quod mater ejus quendam Olaum, qui se dicebat filium ejus, igne fecerit concremari. Torfäus Hist. Norv. P. IV. p. 511: Nostri annales Libro originum Norvegiæ consentientes, qui decenni ipsi patrem morte ereptum tradunt, eum ætatis decimo septimo disparuisse memorant, & quidem Danos mortuum professos suspectæ fidei Norvegis fuisse. Quid autem in re a nostris temporibus adeo remota definiendum sit, ego haud dixero.

(**) J. Gram uti Anmärkningarne til Meursius s. 542 har påmint, at Grafskriften öfwer K. Olof är på K. Fredrik II befallning upsatt wid år 1580, och altså är för ny, til at bewisa något i denna twist, hwilken ock är på detta ställe omständligen utförd. Jfr Del. 3. af S. R. H. s. 685.

(†) Begynnelsen af brefwet är denna: Thet see allum mannum kunnigt, at wi Sigward med Guds miskund Biskop i Hambra warom i särnobygd, thet ligger öperst i waro Biscopedöme sonedagen näst fere Laurentii wikw anno itt tusende syrehundratry såsom år XIV rykes wårons nadliges herr Eriks med Guds nade Norriges och Sweriges Konungs ꝛc. Brefwet är widimerat af Dom-Capitlet i Hammar in ipsa sancta Synodo i Hammar 1425, och sedermera af Häradshöfdingen i Bergslagen och Dalarne Albrect Hanson d. 26 Februar. 1600. Gränsorterna utsattes i Syfwiarbäck, som ligger nordost från Herrdalen, Randehammar, Thoraskiäl, Trundeklätt, Laderdalder i Tiorn eller Tiorm, Laderdaldero-os, Lidualsflatta, Krosekeldo, Trolle-graf, Randbolo-bäck, Folumiälga, Wattulefiäll och sist mit i Gerfesiö, som ligger imellan Wärmeland och Solja. För åldren skul kan denna rågång nämnas, men annars tjenar han til ingen ting.

Margareta och Erik XIII. 1403.

men denna lilla oenighet eller twist lär intet hafwa upwäkt många swårigheter. Det war mera wädlighet underkastat, at återställa Sweriges gamla rättigheter i anseende til Gothland. Man har uti Tredje Delen 9 Cap. 23 §. omständligen anfört, huru landet kommit uti Preussiska Riddarnes händer 1398. **Conrad von Jungingen** war då Härmästare af Tyska Orden i Preußen, och Riddarne woro den tiden uti sin största högd. Man försäkrar, at de då woro ägare af 55 med mur omgifna städer, af 88 fästningar eller slott, af 18000 Kyrkesoknar och 2000 Herregårdar, och deras årliga och wiße inkomster stego til 800,000 Rhenske gulden. Det hör intet hit, at pröfwa riktigheten af denna förtekning, men oförnekligt är, at det skulle wara swårt, i då warande omständigheter, at med hårs kraft återtaga det bortmista landet. Det war ej nog, at Riddarne woro för egen del ganska mäktige, men de herskade utom des öfwer mycket wälmående undersåtare, ty man berättar at en bonde på stora Werder samlade på at fylla sin tolfte tunna guld, ty han ägde redan elfwa. Detta låter ganska präktigt, så wäl som det som följer, at **Conrad v. Jungingen**, så snart han fåt höra en så owanlig förmögenhet omtalas, hulpit honom sjelf til fyllnaden. Et så ädelmodigt tänkesätt war förknippat med en fredsamhet, som hade afsky för alla orättwisa inkräktningar, åtminstone mot Christna. Såsom han ock intet hade afhänt landet ifrån des rätta ägare, utan ifrån bofwar och sjöröfware, lär han warit snart benägen til återställning emot ersätning af sin omkostnad. En Förening blef då träffad i Helsingborg år 1398, under en onödig bemedling af Kejsar **Wenceslaus**, at landet borde afträdas emot 9000 Rosenobler, hwarefter en ordentlig Fred blef ingången i Köpenhamn S. Ägidii dag, 1 September, imellan de tre Nordiska Rikerna och Preussiska Riddarne, at man på ömse sidor intet skulle blanda sig uti något krig, som antingen den ena eller andra parten kunde wara oroad uraf, och städerna i Preußen och Lifland skulle njuta de Handels-privilegier, som de häfst af ålder. Freden bekräftades af Biskoparne i Upsala, Strengnäs, Skara och Åbo samt Carl Ulfsson af Tofta med flera Swenska Herrar utom dem, som på Danmarks wägnar deltogo uti Fredsslutet. Dock i brist af penningar förblef ännu Gothland någon tid i Preußarnes händer. Om Riddarne gjorde sedermera några inwänningar, eller Drotningen trodde, sedan alt war fredligt i Norden, at det war lättare at afgöra ärendet, då man satt sig i besittning af landet, wet man intet. Man finner likwäl, at man afsände troppar til Gothland 1403 under **Abraham Broderſons** och

Algot

Algot Månesons anförande. Platta landet blef snart bemästrat, men Wisby war wäl förſedd med alla nödwändigheter: hwarföre man blef nödſakad at inneſluta ſtaden genom en ordentlig belägring, man lät ock upföra fem ſkantſar och gjorde ſig förhoppning om en ſnar dagtingan af de belägrade. Det hade ock förmodligen ſkedt, om ej följande året Riddarne kommit de belägrade til unſätning med en krigsmagt af femtontuſend man. Det kom då til en ganſka häftig drabbning, uti hwilken Preuſſarne förlorade wäl mycket mer än de Swenſke och Danſke; dock ſtadnade hela förrätningen därutinnan, at Abraham Broderſon och Algot Månſon måſte draga ſig ur landet med ſina troppar, och de upkaſtade ſkanſar förſtördes. Freden blef icke deſtomindre förnyad, efter utſeende på ſamma wilkor ſom tilförne (*). Så anföras omſtändigheterna uti flera af wåra äldre Krönikor, och kunna flera ſå tydliga witnesbörd intet wäl dragas i twifwelsmål. Icke deſtomindre har Huitfeld, och de ſom honom följa, ſåſom Meurſius, Holberg, Dalin, Mallet, m. fl. hänfört deßa förrätningar til år 1398. Huitfeld påminner likwäl, at Swenſka Handlingar ſammanbinda Gothlandståget under Abraham Broderſon och Algot Månſon med år 1403. Men icke allenaſt Swenſke utan ock äldre Danſke Häfdeteknare komma öfwerens, at utredningen ſkedde 1403 (**). Sannolikheten är ock intet ſärdeles ſtor, at Gothland blifwit med härſköld angripet 1398. Freden i Helſingborg ſlöts d. 1 Sept. och anfallet på Gothland ſkedde wid Mår-

Margareta och Erik XIII. 1403.

(*) Chronicon hos Benzelius p. 96. 1403 Dom. Abraham Broderſon & Dom. Algotus Magni cum exercitu magno venerunt in Gotlandiam circa feſtum S. Martini, ibique exſtruxerunt quinque munitiones fortiſſimas, quæ eſſent illis præſidiorum vice obſederuntque ciuitatem Wisby. 1404 Magiſter Pruſſiæ in magna militum copia & ingenti nauium claſſe ſuccurebat ciuitati Wisby jam obſeſſæ & graviter afflictæ, ſubvertitque omnes munitiones, quas Dani & Sueci exſtruxerunt, accepta interim magna populi ſui clade, cecideruntque multo plures de Prutenis quam de Danis & Suecis. Uti Wisby Krönika hos Langebek. Tom. I. ſ 262 förcſtälles Gothlands förrätningen på ſamma år och näſtan på ſamma ſätt. 1403 in craſtino S. Martini ceperunt Dani & Sueci Gotlandiam, & ciuitatem a feſto converſionis S. Pauli usque ad Cathedram S. Petri fortiter obſederunt, ſed ciuibus prævalentibus & Dominis de Prucia eis in adjutorium cum maximo exercitu circiter quindecim millium armatorum ſupervenientibus, dictos Dacos & Svevos, deſtructis omnibus caſtris eorum, amiſſis armis & equis de Gullandia effugabant, & poſt hæc pax inter Reginam & Dominos eſt reformata. Ericus Olai ſ. 148 hänför ock Swenſka utredningen mot Gothland til 1403.

(**) Hamsforts Chronol. Sec. p. 319. Hoc anno (1403) a Regina Margareta, Ducibus Algotto Magniſon & Abrahamo Broderſon oppugnatur inſula Gotia, ſed reſiſtente fortiter urbe Visbyo rejiciuntur fuganturque Sueones, ſed paulo poſt pecunia pax redimitur.

Margareta och Erik XIII. 1403.

Mårtensmeßan samma år. Huru kan man föreſtälla ſig, at under ſjelfwa Fredshandlingen man ruſtat til krig, och efter en månads och några weckors förlopp gjort fientlig landſtigning på Gothland, ſedan alt war bilagt och öfwerenskommet. Man bör ock påminna ſig, at **Abraham Broderſon** war ſjelf närwarande och med ſit namns bifogande ſtadfäſtat Freden, och den ſamme ſkulle nu ſamla folk och fartyg, och efter några weckors förlopp börja de genom dagtingan och fredligt öfwerenskommande dämpade miſshälligheter. Det är ſant, man wet intet orſaken til fredsbrottet, men ſamma okunnighet möter wid 1398 ſom wid 1403; men därföre är man intet befogad at förkaſta tydliga och ojäfwiga witnesbörd. När Drotningen och K. **Erik** blifwit af förfarenheten öfwertygade, at wåld war wådligt och farligt, tog man ſig före mindre blodiga återwinnings medel; en urtima ſkatt blef fördenſkul pålagd öfwer hela Swerige til Gothlands löſen, at af hwar rök eller hushåll ſkulle betalas tolf öre (*). **Ericus Olai**, ſom underwiſar oß om denna gårdens ſtorlek, har intet behagat yttra ſig, när han blifwit påbuden eller huru länge han utgått, ty et års upbörd lär förmodligen intet warit tilräcklig til Gothlands ſkuldens afbördande. Man finner ock, at Drotning Margareta warit angelägen, at ſkaffa penningar til detta behof äfwen på annat ſätt, ty hon har år 1408 lånt af Biſkop Jöns i Odenſe 6000 mark Lübſk til ſamma förnödenhet (**), men för öfrigt är ingen anledning, at Danmark eller Norrige warit på något ſätt betungade med Gothlands inlöſning. At både Swenſke och Danſke warit deltagande i härfärden til Gothland ſynes troligt af ſjelfwa gamla berättelſerna. Det kan ej heller dragas i twifwelsmål, at ſkulden blef ändteligen betald 1408, då Härmäſtarens Fullmäktige inſtälde ſig i Calmar i Jul. månad och aflemnade wederbörligt qwitto för 9000 Roſenobler (†), och anſtalt gjordes til landets uplåtande, hwarefter Gothland werkeligen afträddes ſamma år wid Michelsmeſſan (††).

§. 7.

(*) Ericus Olai p. 159. Pro redemtione Gothlandiæ XII oras de quolibet æſtuario vel ſtuba regni, nulla excepta.

(**) Biſk. Jöns i Odenſe, i Br. dat. Kerſtorp 1408 Sabbato Sancto Pentecoſtes, yttrar ſig ſålunda om det lån, ſom Konungen och Drotningen af honom fått: Item af thy at wi fornefndå Biſkop Jens hawå lånt fornäfndå war nathiga Herrå oc Frwå K. Eric oc Dr. Margretå fiåx thuſändå Lybiſchå March til Rikeſens ſtorå thörſt, ſwo ſom er, til Gotlands årändå ꝛc. Se Danſke Magaſin, 3. B. ſ. 187.

(†) Huitfeld ſ. 631. Quittencet är daterat i Calmar 1408 Mauritii dag, 22 September.

(††) Wisby Krönika ſ. 263. 1408 in feſto S. Michaelis rehabuerunt Daci Gotlandiam a Dominis Pruciæ pro novem millibus nobilianorum aureorum.

§. 7.

Margareta och Erik XIII. 1403.

Sålunda blef ändteligen Gothland frälst ifrån Härmästare-wäldet, men alla owißheter äro därföre intet undanrögde, ty så wäl äldre som nyare Häfdeteknare upgifwa omständigheter, som äro nog orediga. At landet blifwit pantsat för tjugu tusend Nobler til Preussiske Riddarne, då Albrect rustade til krig emot Dr. Margareta 1388, är ingen anledning, ånskönt Ericus Olai berättar så (*). En gammal Krönikeskrifware kommer öfwerens om Summan af de utlånta penningar, men nämner intet när lånet blifwit gjort, utsätter ock Gothlands lösen til tiotusend Nobler, ånskönt Härmästaren Ulrich v. Jungingens quittobref talar endast om nio (**). Sjelfwa lånet eller köpsumman, om så behagas, synes ock nog stor, så framt afhandlingen gjordes 1398, ty man kan intet wäl föreställa sig, at Riddarne, ehuru rike de woro, skulle wilja köpa eller utlåna 20,000 Rosennobler, på en pant, som låntagaren intet ägde, och än mindre war i ständ at tilwälla sig. Man ler åt skånkande Herrar i Statssaker, när det intet behöfs. Det kan ock synas besynnerligt, at Riddarne låtit afspisa sig med nio tusende Rosennobler, då de utgifwit tjugu, så framt intet landets årliga afkastning skulle göra afslag i summan. Om sådant och mera dylikt har man ännu intet någon tilförlåtelig reda. En annan fråga är den, om Gothland härigenom kommit Swerige til någon wärkelig nytta, och härtil är aldeles ingen anledning. Det borde oförnekeligen höra til Swerige, som af ålder hade haft högsta makten i landet, fast inbyggarne hade haft stora och märkeliga privilegier. K. Waldemar eröfrade landet med orätta, förlorade det genast, och Albrect såsom Konung i Swerige hade oklandrat warit ägare därutaf, til des oroligheterna, som förordsakades af des fångenskap, gjort det til et röfware-näste. Uti Swerige uttogs en dryg skatt til des lösen, och fast än Drotningen lånt penningar i Dannemark til at fylla köpskillingen, kunde det likwäl intet ombyta sakens natur, likså litet, som i fall hon lånt penningar i Rostock eller Wismar i samma afsikt. Långifwarne hade ofelbart därigenom fått rättighet til betalning af sina utlånta penningar, men aldeles ingen til landet. Man har ock ordsak at tro, det Biskop Jöns fått ersätning för sit lån, förmodeligen af sjelfwa skatten, ty at han af egna medel gjort någon kostnad til Sweriges förmån, är ingen

Påminnelser wid Gothlands Lösen.

(*) Se denna Hist. Tredje Del. f. 741.

(**) Chronicon hos Benzelius f. 96. 1409 Ericus Rex cum Margareta Regina redemit Gotlandiam e manibus Prutenorum pro decem millibus nobilium anglicanorum, quam ipsi tamen Pruteni habebant impignoratam pro XX millibus nobilium.

Margareta och Erik XIII. 1411.

särdeles anledning. Men det är möjligt, at anstalterna med Gothland böra snarare tilskrifwas K. Erik än Dr. Margareta. Landet måtte dock hafwa genast wunnit Konungens besynnerliga behag för afsikter, som man då skulle haft swårt för at utgrunda. Konungen förfogar sig sjelf i egen hög Person til Gothland 1411. Ankomsten wid Olofs-måssan eller den 20 Jul. skedde med en wäldig skara af krigsfolk, och Konungen uppehöll sig där förmodeligen in emot slutet af September. Wisby stad war skäligen försedd med torn och murar efter tidens Fästningssätt, så at man war intet uti särdeles fruktan för oförmodeliga och hastiga anfall, men Konungen hade helt andra affsikter, ty i början af Augusti månad lade han grunden til anläggningen af Wisby Slott (*), som framtiden wisade, at det war ämnat til Konungens eget Residens mer än til något nytt förswar för staden. Borgerskapet i Wisby woro intet särdeles nögde med Slottets anläggning, men Konungen lär ej frågat efter et owäpnat missnöje, utan slottsbyggnaden fortsattes. Icke destomindre, til at betaga stadsboarna all fruktan, bekräftade K. Erik stadens fordna privilegier, och förböd strängeligen, at ingen missgärnings-man, som brutit något i staden, måtte hafwa någon tilflyckt på slottet, utan borde han efter skedd påminnelse därom genast utlämnas, och gjordes samma förbehåll emot dem, som gjort någon ogärning på slottet, och sökte dölja sig neder i staden (**). Efter dessa anstalter kunde man nogsamt begripa, at Konungen hade långt andra affsikter med sin nya fästning, än at lämna landet tilbaka til Swerige, ty då hade man kunnat umbära sådana anstalter. Och sedan K. Erik på förestrifne sätt gjort sig försäkrad om landets besitning, seglade Konungen tilbaka til Danmark, och war förmodeligen sjelf närwarande i Wordingborg, när Förbundet slöts med Hertig Ulrich af Meklenburg lördagen för Mårtensmessan 1411. Riddaren Truid Hase lämnades qwar såsom Befallningshafwande öfwer hela landet, hwilken ock drog försorg om Wisborgs fullbordande, och Marquard Steen war Konungens fogde på slottet (†). At landet imedlertid anselagen tilta-

(*) Wisby Krönika eller Annales Min. Visb. f. 263 hos Langebek T. I. SS. DD. 1400 undecimo, die S. Olaui Ericus Rex Dacie, Suecie, Norwegie veniens personaliter ad ciuitatem Visbyensem cum exercitu magno, turres prænominatas optinuit & castrum in die S. Petri ad vincula (1 Aug.) edificare cœpit.

(**) K. Eriks Br. dat. unsr stadt Wisbu na Godes geburt XIIII Jahre in den XI:ten Jahre des negesten dages na Sancte Egidius dage, des hilligen Abbates, 1411, d. 2 Sept. Strelow Gutil. Krönika f. 197.

(†) Wisby Krönika f. 265. 1437 obiit nobilis vir Dominus Trwdh Hase miles, & Capitaneus totius Gotlandie, qui maximam partem castri Wesborg fecit

tiltagit i wälmåga, sedan förödelsen skedde under K. Waldemar, kan slutas af den Förteckning, som gjordes 1427 på Wårfrukyrkas lösöron i Wisby; ty där fanns då, utom annat af mindre wärde, et Belåte af klart guld så stort, som et fem års gammalt barn, Änglabilder af silfwer med wingar af guld, och mycket annat dylikt som kan ses uti Förteckningen (*). Men ehuruwäl Sweriges werldsliga wälde öfwer Gothland genom K. Eriks förhållande blef således på en lång tid aldeles sofwande, behöll likwäl Biskopen i Linköping sin Biskoplige eller Metropolitan-rätt aldeles oafkortad öfwer Ön; hwarföre ock, när Albert, Biskopen af Scopia, som war Vicarius för Ärkebiskopen i Riga, inwigde 1412 Minoriternas Kyrka i Wisby, skedde det med samtycke och wälbehag af Biskop Knut i Linköping, och är denna andeliga högtid äfwen därföre märkwärdig, at tretton woro Kyrkans Faddrar, lika många af hwart kön, ibland hwilka woro tre Borgmästare och Marquard Steen Advocatus castri (**). Margareta och Erik XIII. 1411.

edificare, hic legauit conventui equum cum omnibus armis sibi personaliter attinentibus & dedit conventui C marcas argenti pro anima sua &c.

(*) Denna Förteckning är inryckt af Strelow s. 202. Detta kan förmodeligen tros utan swårighet utaf alla; men när han anförer s. 199, år 1411, at tre mån, som emellan Sande och Klinta utgåt at jaga påska-natt, blifwit omwände til sten med garn och hundar, är det et rön, som ock kan tros af hwem som behagar, så mycket mer, som han försäkrar at detta underwärk kunde ses ännu i början af sjuttonde århundrade. En besynnerlig förändring på tiden; då trodde man alt, nu twiflas om alt: twå lika däraktiga ytterligheter.

(**) Wisby Krönika s. 264. Anno Dni M quadringentesimo duodecimo, Dominica ante Michaelis scilicet VII kal. Octobris, consecrata fuit denuo ecclesia cum novo choro per venerabilem Patrem Dn. Albertum Episcopum Schopiensem ac vicarium in spiritualibus venerabilis in Christo Patris Domini Johannis Archiepiscopi Rigensis, & hoc de consensu & beneplacito venerabilis Patris Domini Kanuti Dei gratia Episcopi Lincopensis, ad honorem & gloriam omnipotentis Dei, beate Katerine Virginis, beate Marie Magdalene & beati Francisci confessoris, beati Antonii, beati Ludovici Episcopi & confessoris & sancte Clare virginis, cujus dedicationis dies annua celebrabitur dominica proxima ante Marie Magdalene immediate post dedicationem fratrum Predicatorum. Patrimi autem ecclesie predicte, in die consecrationis ejusdem fuerunt persone infrascripte scil. Proconsules, Dominus Coradus de Monte cum consorte Domina Mechtilda Vootes. Dominus Johannes Lippus, cum Domina Gerdele Danielis vidua, Dominus Nicholaus Osenbrugge cum consorte Domina Elisabeth, Consules Dominus Hermannus Mundtepenningh &c. Denna Biskop Albert lär hafwa warit en fördrifwen Biskop från Scopia i Servien. Annars kan märkas, at man warit mycket frikostigare med titelen af Herre på Gothland än man war i sjelfwa Sverige, ty här war detta heders-namn förbehållet åt Riddarne allena, men på Gothland tilägnades det äfwen åt Borgmästare och Rådmän i Wisby. Det torde ock wara bewis på denna Magistratens då warande besynnerliga anseende, emedan sjelfwa Commendanten på Slottet intet fick titel af Herre.

§. 8.

Margareta och Erik XIII. 1403.

Under alla deßa föromtalda hwälfningar hade man i Swerige haft tilfälle at se sin Öfwerhet skäligen ofta. Så wäl K. Erik som Dr. Margareta woro bägge närwarande i Wadstena 1400, då K. Erik emottog Regeringen i Swerige, hwilket tilförne är påmint.

Lagar.

Samma år fick Dom-Capitlet i Åbo stadfästelse på sina Privilegier (*); de andra andeliga Domsäten hafwa ock förmodeligen fått stadfästelse på sina rättigheter något när wid samma tid, och blefwo utomdes några andra Kyrkostadgar utgifne, som framdeles på wederbörligt ställe skola anföras. Då Konungen war uti Nyköping emellan Påsk och Pingst utfärdades Hofartiklarne eller den annars så kallade Gårdsrätten, och föreskrefwos där regler och ordning, som wid Kongeliga Hofwet borde iakttagas, til undwikande af olag, öfwerwåld och andra wådeliga händelser. Stadgan kommer öfwerens i flera mål med de tilförne utfärdade Gårdsrätter, men i synnerhet med Drotn. Margaretas, och med hårda straff beifrar de öfwerträdelser, som af Hoffolket kunde begås; witnar således om tidens hårdhet. Det märkwärdigaste är, at samma lag borde iakttagas på Biskopars och andra Konungens Råds gårdar, samt äfwen i Konungens Ämbetsmäns hus, ehwar de ock kunde uppehålla sig, så at man redan den tiden brukade lagliga fängelser och straff på alla de förnämares gårdar; men at Adelen i almänhet då redan haft samma frihet, wet man intet, fast det förmodeligen gifwit anledning til dessa privilegiers utwidgande i framtiden (**). Adelen fick härigenom et besynnerligt anseende, hwilket likwäl intet gick emot Drotningens regeringsreglor. Hon mißunde dem intet anseende, allenast makten war lagom och inskränkt. År 1401 red Konungen sin Eriks-gata, och 1403 war både Drotningen och K. Erik i Swerige, och medan Drotn. Margareta war uti Upsala i Maj månad, utkom den märkeliga Skrifwelse, hwarom man talt tilförne, uti hwilken Jemtonmarkshjelpen

Hofartiklar eller Gårdsrätt.

(*) K. Eriks Br. Helsingborg feria proxima post Domin. Reminiscere, 2 Söndagen i Fastan, 1400. von Dalin s. 604.

(**) K. Eriks Gårdsrätt är efter Meßenius Tom. III, s. 39 daterad i Nyköping 1400, en månad efter Påsk. Efter Assessor Brocmans Anmärkning wid Dalin s. 608 är gårdsrätten utgifwen i Viborg in crastino assumtionis Marie Virginis 1403. Kan hända man welat sedermera bekräfta samma Förordning i Wiborg, til des uttryckeliga efterlefnad äfwen i Finland. Sjelfwa öfwerskriften wisar, at Lagen eller Gårdsrätten borde hafwa rum äfwen hos förnämare Adelen. Orden äro deße: och hafwer hon (Dr. Margareta) skipat sama reth allä sinä Rikis Radhe, swa som Biskopum, Riddarom oc Swenom som i henna Radh åra, och serdeles sinom Höfwitsmannum oc Embitzmannom, hwilke samma räth hafwa ee hwar the helzt sladde årw. Schedorph wid Biärkö-Rätten s. 32.

hjelpen afstyftes, och Drotningen på wißt sätt gör afbön både för sig och sina fogdar för den tunga, som almogen haft af de owanliga och idkeliga beskatningar (*). Juleafton kom Drotningen til Wadstena, och drögde där til åtta dagar efter Trettonde-dagen, då hon efter flera förtrogna samtal med Kloster-bröderna och systrarna ändteligen anhöll ödmjukeligen at blifwa uptagen uti deras samfund genom utfärdat Syster-bref, på det hon måtte blifwa delaktig af alla de heliga böner, messor och wärk, som uti klostret förrättades. Detta kunde wål inget nekas, hwarföre hon ock, då hon med hela sin Hofstat bröt up från Wadstena, lät samla tilhopa alla klostrets Nunnor och Munkar, tog et ganska ömt afsked utaf dem och kyste deras händer, och när en af lekmänbröderna räkte fram sin hand insvept i et kläde, wille hon intet tillåta denna undseelse, emedan hon war nu hans syster, utan han blef nödsakad at räcka fram nakna handen (**). Konungen sjelf utmärkte ock sit wistande i Swerige med åtskilliga nådebetygelser, dels til Wadstena dels til Åbo Domkyrka, som äro daterade på Swartsiö kort efter Pingsthelgen (†). Ja K. Erik gjorde ock en resa til Finland, då han ibland andra göromål äfwen bekräftade eller meddelte Stadsrätt åt Wiborg mot slutet af Augusti månad (††); så at både Konungens och Drotningens upförande ännu intet lyste af annat, än nåd och ömhet för sina Swenska undersåtare.

Margareta och Erik XIII. 1404.

Dr. Margareta intagen til Klostersyster i Wadstena.

§. 9.

Början af det femtonde århundrade och K. Eriks regering war således skäligen god. Det är ganska lätt at begynna wål, men swårare at framhärda och fullborda wål. Det förra kan ankomma på nycker och infall, det senare kräfwer en stadga, som K. Erik hwarken hade, eller, kan hända wille hafwa; och wisa sig så småningom några händelser, hwilkas rättwisa kan til äfwentyrs wara kinkig och twåtydig. Ofelbart är, at år 1404 war skäligen märkwärdigt. Drotning Margareta war ännu qwar i Swerige i början af Februario, då en hel hop folk woro församlade i Norrköping tillika

Ringstadholm och Gripsholm blifwa Kronor.

(*) Dr. Margaretas Placat, Upsala 1403 die inventionis crucis eller Korsmessan om wåren, 3 Maj.

(**) Diar. Vatst. wid år 1403, s. 25.

(†) När man intet gifwer noga akt på gamla Dagräkningen, kan man snart misstaga sig om det som skedt förr eller senare; och har Drotningens Placat ifrån Upsala utgått innan K. Eriks Gåfwobref til Wadstena och Åbo utfärdades; ty det förra år utgifwit d. 3 Mai 1403 och det senare wid Christi Kropps fest, Festum Corporis Christi, som inföll torsdagen efter helga Trefaldighets söndag.

(††) K. Eriks Br. Wiborg Dominica infra Octav. Assumtionis B. Virginis, 15 Aug. 1403 och förlänades Stadsrätt efter thy, som Stadsboken i Upsala utwisar. Brocmans Anm. wid v. Dalin s. 608.

Margareta och Erik XIII. 1404.

med menigheten af Bråbo-härad, och Drotningen frågade de närwarande Klerker, Ridderskap, Häradshöfdinge, Nämnd och Almoge, om Ringstadholm med gård och gods wore dömt til Kronan såsom en ewärdelig egendom. Detta bejakades, hwarefter Riddaren **Knut Boson**, Drotsen Bo Jonssons son, förklarade för alla, som woro församlade, at han hade aldeles ingen rättighet til förbemälte fastigheter, utan at Drotningen hade redan förnögt honom, des Moder Fru Greta, Dufwa, och des syster Margareta därföre (*). Någon tid därefter d. 3 Maj eller Korsmeßedagen köpte Drotningen Gripsholm af förbemälte **Knut Boson** och des anhöriga, hwarom Fru Margareta gaf sit intygande på den föreskrifna dag (**). Huru wida Ringstadholm och Ringstads gods warit wärkeligen Kronogods eller ej, lär förmodeligen wara et mål, som nu med swårighet kan utredas. Gemene mans rop och bejakande wid en almän sammankomst öfwertygar intet mycket, när en regerande eller annan myndig man framställer frågan, fast man medgifwer, at et därpå grundat utslag har all laglig olaglighet, som kräfwer utmätning: ty fleste rösterna utmärka utan twifwel hwad som bör ske, men intet altid hwad rätt är. At **Knut Boson** ärft godset efter sin Fader, lär wara utan alt twifwelsmål. Drotsen **Bo Jonson**, när han talar om de gods som han hade i förpantning af Kronan, nämner intet Ringstadholm, men när han talar om detta Slott, kan man intet finna annat, än at han anság det för eget och arfwegods (†). Hwarföre ock **Knut Boson**,

(*) Detta betydeliga Document om Ringstadholm finnes infört af Assessor Procman uti Norrköpings Början och Öden fid. 155. Begynnelsen är sådan. Wy Biscop Knwt af Lyncöpung, Biscop Jacob aff Berghen, Jens Nielßön Arkediäkn i Upsalä, Knwt Boßön Ridderä, Päther präst i Enäby, Nicles prest i Dagsbergh, Knwt Nielßön, Claws Skinkel, Haquon Askilsson, Beyntär i Stuthö, Störker i Öd, Ryning, Laurentz i Thöstö oc Allä i Smethstorp, Knapä, oc Jon Grimelßön i Knyberg bonde. Göre witterlicht met thettä wort opnä breff, at efter wars Herrä föthälsä Thusendä aar firä hundrithä ar oc wpa thät fiärthä aar, opa thän nästä othensdach äfter Kynnelmässä dach, i then storä Prästä sädä stoswe i Nöreopung, thär warä til samen war nathugha Frw Drotning Margretä ꝛc.

(**) Huitfeld f. 626, Breswet är dat. die S. crucis inventionis 1404. och woro Detlov v. Bylow samt några Präster witnen til Gripsholms försäljning.

(†) Orden angående Ringstaholm uti Bo Jonssons Testamente äro deßa: „framb-deles wißa iag mina Executoribus all Ringstahälm, och all the gods iag ther omkring hafwer, ... och gifwer iag them fulla macht them annamna ... som forr är skrijfwit om alle mine arfwelige gods". I början af Testamentet upräknas alla Kronogodsen, som han hade i förpantning; men där nämnes intet Ringstaholm. Annars bör märkas, at så hos Huitfeld, som uti sielfwa brefwet, orten kallas Rymstäthäholm, hwilket lär wara en mißskrifning af en utländsk skrifware.

son, sedan Jabröderna gifwit sit bifall, förklarade, at hwarken han eller des närmaste slåktingar hade någon widare rätt til Ringstadholm, emedan all den rättighet, som des fader och de ägt til samma gods, war öfwerlåmnat til Drotningen samt hennes arfwingar och efterkommande, emedan Hon, Drotningen, dem därföre fullkomligen förnögt. Det förtjenar at märkas, det ehuruwäl menigheten intygat, at deßa fastigheter woro Kronogods, gås likwäl denna omständighet aldeles förbi af Knut Boson. Man har tilförne påmint, at Nyköpings Beslut 1396 underkastat Knut Boson en alfwarsam återbäring; om förnöjelsen, som Bo Jonsons arfwingar undfått för Ringstadholm, bestod uti förkoning för annan widare räfst eller på annat sätt, wet man intet. At Gripsholm warit af ålder Kronogods är ingen anledning; sjelfwa namnet intygar, at Slottet warit bygt af en Grip, och är det nog troligt, at Drotsen Bo Jonson upfört det samma, åtminstone nämnes det intet förr än uti hans tid (*). Där säges ej heller, at Drotningen förwärfwat sig det annorlunda än genom et ordenteligt köp. Således följde Dr. Margareta alt utföre sin hufwudregel, at genom köp sätta sig uti besitning af Adelens Gods, til styrka för sig och Kronan och et oförnekeligt förswagande af Ridderskapet. Messenius och de, som honom följa, tala om en Riksdag, som detta år blifwit hållen i Nyköping, men det är et mißtag, hwartil Suitfeld gifwit anledning, då han berättar, at Ringstaholm blef afhänt uti en hel Landeförsamling i Nyköping. Men afhändandet skedde intet i Nyköping utan i Norrköping, och Landeförsamling betyder intet Riksdag, och det här författade Document är snarare et urtima Tingswitne än et Riksdags-Beslut. Meßenius talar ock om en skatt af åtta öre, som då blifwit pålagd; men såsom ingen annan förut talt därom, han ej heller uptagit denna omständighet uti sina Analecta, kan ock denna märkwärdighet gås förbi. Hwad nyare Skribenter behagat anföra, angår oß intet. Margareta och Erik XIII. 1404.

§. 10.

Huru wida Ringstadholms och Gripsholms föryttrande och afträde warit aldeles lagligt och frimilligt, lär nu förtiden intet med tilförlåtelighet kunna urskiljas; det är ock oförnekeligt, at Knut Boson K. Albrects Besök hos K. Erik.

(*) Ahyzelius Sviogothia Munita s. 78 påminner, at Gripsholm war Kronogods i K. Albrects tid, efter Konungen sig där uppehållit 1383. At Konungen daterat bref ifrån Gripsholm 1383 är ingen twifwel, men därutaf följer intet, at det war Kungsgård. Om alla de orter, hwar Konungar datera sina bref, skola wara Kronogods, går Reductionen säkerligen för långt; men at det i senare tider, såsom et Gustavianskt Familiegods, blifwit Kronan tilhörigt, är ingen twifwel.

Margareta och Erik XIII. 1405.

son intet länge öfwerlefde sin egendoms aflåtande, ty han dödde d. 6 Oct. 1406 (*). Det kan wara swårt för en rik och mäktig man, at wänja sig wid at wara obetydelig och fattig, eller åtminstone mindre rik, dock kunna åfwen andra omständigheter förkorta lifwet. Följande året 1405 lår K. Erik och Dr. Margareta merendels uppehållit sig i Dannemark, och når de wistades i Flensburg, inställde sig åfwen K. Albrect från Meklenburg hos sina förra fiender och medtåflare. Men detta besök war ganska fredligt, ty K. Albrect förklarade sig at hafwa aflagt all fiendskap och owilja emot alla deßa tre Rikens undersåtare, och en stadig Fred blef då ingången emellan honom och K. Erik. Här skedde wål ingen formelig Afsäjelse på Swenska Thronen, dock war sjelfwa Freden tilräckelig at döda alla åtal och påstående i det afseende, och K. Albrects oförmögenhet gick i fullkomlig borgen för Fredens iakttagande. Til witnesbörd bifogade sina namn wid Freds-fördraget en del af bägge Konungarnas Råd, samt Borgmästare och Rådmän från Lybeck, Rostock, Wismar, Hamburg och Stralsund (**). Om någon ifrån Swerige och Norrige wid detta tilfälle warit närwarande wet jag intet, om ej til åfwentyrs Gustaf Carlson; men af Danska Rådet, utom Biskop Eskil af Ribe, och Probst Predbiörn från Odense, nämnas åtskilliga. År 1406 war i synnerhet sysleſatt med Bröllops anstalter, ty då kom Drotning Philippa til Lund, som förr år nämnt, och alt annat bekymmer fördränktes i Dans, Tornerspel och andra lustbarheter. Denna Herrlighet räkte ej särdeles länge eller borde wara mycket långwarig; men följande året, 1407, blef ganska bedröfweligt för Stockholm, emedan hela Staden lades i aska wid Påsketiden. Elden börjades klockan tio förmiddagen, och klockan tolf war förödelsen gjord. Denna war så mycket beklageligare, såsom öfwer fyra hundrade personer satte lifwet til i elden. De omkomnas och olyckeligas antal ökтes åfwen därigenom, at man böd til at berga sig och sin egendom på fartyg, som lågo i hamnen, då så mycket folk strömmade tilsammans, at åtskilliga båtar och skutor af tyngden gått i qwaf, hwarföre ock några utsatt antalet af de döda til 1600. Trånga gator, och myckenheten af trähusen, kringspridde lågan så mycket häftigare och hastigare, såsom man intet war försedd med nödwändiga redskap

Stockholms Brand 1407.

(*) Diar. Vazst. f. 34. Eodem anno, 1406, die uno infra octavas canonizationis b. Brigittæ obiit nobilis vir Knut Boosson, cujus Pater, videl. Boo Joanssson, bonæ memoriæ, Dapifer Regni Sveciæ fuit, præpotens valde in diebus suis, & quasi ad nutum ejus omnia vegebantur in regno.

(**) Huitfeld f. 626, 627. Borgmästaren i Stralsund, som war närwarande, het Wulff Wulfflau.

redſkap til eldens dämpande. Kan hända man tänkte då, ſåſom gemene man tänker ännu på wiſſa ſtällen, at beſynnerliga olyckor borde anſes ſåſom prof af Guds ſtraff, hwaremot ingen förſigtighet eller hjelp war möjlig eller borde tillåtas. Skulle denna wådeld upkommit af åſka, blifwer händelſen ſå mycket beſynnerligare, ſom ljungelden då ſwåfwat på klar himmel (*). Om K. Erik inſtälde ſig däreſter, til at tröſta och hjelpa ſina olyckliga underſåtare, wore det en ganſka hedrande, ja åfwen en oödlig wälgerning. Man wet likwäl intet widare däruta, än at Konungen wid ſlutet af året gjorde en reſa til Finland, hwar han lemnade efter ſig flera prof af ſin Kongliga nåd genom meddelande af Frälſebref til åtſkilliga förtjenta perſoner, ſåſom Philip Carlſon, Niſſe Tawaſt, Erik af Kumis, Gunnar Trulle, Påwel Karpelan, och Wibricht Kortwuma (**). Sådana Frälſebref meddelte wäl intet genaſt fullkomligt Margareta och Erik XIII. 1407.

(*) Chronicon hos Benzelius ſ. 96: 1407 paulo poſt feſtum Paſchæ combuſta eſt civitas Stockholm repente ac totaliter. Diarium Vatſt. wid år 1407 ſ. 36: Circa feſtum b. Ambroſii videlicet in ſecunda hebdomade Paſchæ concremata fuit civitas Stockholmenſis igne improviſo & inopinato, in die clara ab hora decima ad XII, & multi promiſcui ſexus mortui ſunt in igne quaſi ad mille animes. Biſkopens Ambroſii i Milano Feſt infaller den 4 April. Diarium Minoritarum ſ. 14. An. 1407 5 Kal. Ap. combuſtum eſt Stockholm & conſumti ſunt in igne ultra CCCC homines die 16 poſt paſcha. Chronicon hos Ludewig N. 10 ſ. 20: Anno Dni 1407 tota civitas Stockholmenſis per incendium funditus eſt deſtructa, ſex domibus lapideis duntaxat exceptis, ubi ex impedimento invaſionis (evaſionis) duo millia hominum & ſeptingenti promiſcui ſexus proh dolor d. XII Maj lamentabiliter perierunt. Krantzius Svecia L. V. C. 33 p. 317: Erat ſeptimus poſt mille quadringentos a Chriſto annos, quum Stockholm inſigne Sveciæ emporium inſigni afficeretur clade de coelo, nam fulmine tactum oppidum pæne totum conflagravit. Perierunt incendio ad mille ſexcentos homines. At miſerabilius eſt quod ſequitur. Fœminæ plures & ſine numero puellæ navibus res ſuas invexerant cum parvulis, aderant & viri non pauci. Priusquam ſolverent, ingruebat promiſcuum vulgus, incendia declinans, & oppletæ tanta multidine naves ſubſiderunt, merſerunt omnem illam multitudinem. Krantzius, ſåſom boende i negden af Hamburg och Lybeck, kunde werkeligen wara fullkomligen underrättad om detta miſsöde. Om tiden, når olyckan hände, komma deſſa olika berättelſer nog öfwereus, men dagen är intet aldeles den ſamma, ej heller antalet af de förolyckade. Holberg utſätter 10600, men efter ingen annan af de äldre ſagt det förut, är det kan hända et ſkriffel.

(**) Om de fyra förſta kan man ſe v. Dalin ſ 612. Brocman i ſina ſkrifna Anmärkningar har tillagt de twå ſiſta: Kortwumas Frälſebref kan utur Upmarcks Diſſert. de vera Nobilitate, Pars I, ſ 29 anföras i följ. utdrag: Wji Erik ꝛc. gör wit'licht . . . at forå den thiäniſt ve troſkap, ſom thänne breffförere, war älſchelik thiänere Wibrict Kortwuma oß oc Riget här til giort hafuer oc än här epter göre ſcal . . . tha hafue wi wut oc gifuit honom oc hans affkommande oc rätta arwingå wppa ſik oc ſit gotz, ſom han nw rätte-

Margareta och Erik XIII. 1407.

Adelskap, så wida hjelm och sköld saknades i breswet, men gofwo utan twifwel anledning åfwen til detta adliga hedersmärke, så mycket mer, som sjelfwa Frälsebreswen gjorde understundom Frälse-friheten til ärstelig, då skilnaden emellan en Man af wapn och Frälseman, i anseende til förmånerna, intet war särdeles märklig; men härom något mer framdeles. K. Erik har ock utan twifwel utmärkt sit wistande i Åbo på flera sätt än genom utdelande af Frälsebref, ty uti K. Eriks Bref af år 1411 talas om den Landsrätt, som Hans Nåd skipat i Åbo, til följe hwarutaf Claws Lydekeson delt Krono-almänningarna där uti landet emellan wissa Åboer, til förbättring af deras hemman och til Kronoskatternas så mycket lättare utgörande, hwarföre ock Konungen stadfäster alla bref, som des Fogde i detta hänseende utgifwit (*); och såsom en dylik förrättning blifwit företagen i Tawastland, at skogar och utmarker blifwit utlagde från hemman, som de tilförne tilhört, til andra åboer genom Waldemar Diegn, så bekräftas äfwen hans göromål, så wida de gamla bpar intet medelst en sådan utbrytning råkat i ödesmål (**).

§. 11.

Erik blandar sig uti Biskopswal 1408.

Detta så wäl som en stor del af det, man redan anfört, synes wara af den art, at något är berömligt, och något kan ursäktas. Åtminstone kan man intet på säkra grunder beskylla Regeringen för något Rikskränkande brott, och det är förmycket begärt, när man påstår at alt skal gå fullkomligen snörrätt. Sådant kan näpligen ske uti et enskilt hushåll och än mindre i stora Riks-kroppen. Men år 1408 torde hafwa lagt grunden til de Swenskas besynnerliga misnöje emot sin Öfwerhet, emedan man finner då sådana anstalter, som hwarken med lag eller billighet kunna förenas, efter den kunskap man nu kan hafwa. Arke-Biskop Henriks död gaf en oskyldig anledning til hela oordningen. Denne man war icke allenast af adlig Ätt, som wåra Genealogister kalla Stenstad och

liga ägher i alle mathe sadana frijhet oc frälsä, som andre ware frälsismän i Riget rättelige nytha oc hafua &c. Datum Abo An. Dni MCCCC VII mensis Decembris die VII nostro sub secreto præsentibus appenso. Om Carpelan kan ses v. Stiernmans Matrikel, Del. I, s. 223.

(*) K. Eriks Br. Dat. in castro Helsingborgh An. Dni MCD undecimo die b. Marcelli Papæ & Mart. (16 Januarii) nostro sub secreto: Wi Eric.. D. S. R. W. G. Koningh ok H. i Pomeren helsa alla the ther biggia oc boo under then Landsrätt war Raadh haffwer skipat i Åbo..

(**) K. Eriks Br. Scriptum Visby an. Dni. MCD undecimo feria sexta proxima post festum Bartholomei Apostoli.

och Lisa Slägten, utan tillika ganska rik. Omständigheterna woro sådana, at en Ärkebiskop kunde och borde wara förmögen, så framt han intet genom wårdslös hushållning eller förmycken yppighet bortslösade sina inkomster. Henrik hade aktat sig för et sådant fel. Utom ansenliga köpta fastigheter, som lemnades til andligt bruk, hade han ock dyrbara och rika lösören. Wid sit aflidande tilägnade han genom Testamente all sin egendom löst och fast til Domkyrkan i Upsala, utom några obetydliga anordningar til sina betjenter. Riks-Rådet och Domprosten Andreas, såsom Testamentets werkställare, låter då genast inpacka den aflidnes penningar och annan redbar egendom uti en stor järnkista, samt föra den til kyrkan; och på det lasset måtte komma så mycket säkrare til sit helgade förwar, sätter han sig sjelf på kistan. Hwem skulle intet hafwa trodt, då han såg en så stor, wördig och helig man sitta på kistan, at därutinnan förwarades oskattbara aflefwor af de dyraste och ypperligaste helgon. Men hwarken Domprosten eller förmenta helgedomar, om där warit några, kunde afhålla Drotningens Fogde, som förfogar sig til wagnen, kastar Hans Högwördighet neder, och tilägnar sig, på Drotningens wägnar, hela Ärkebiskopliga Skatten (*). Så berättas händelsen af Ericus Olai. Drotningen war efter utseende intet närwarande, så at det kan wara möjligt, at des snåle Fogde misbrukat hennes namn; men återställning och straff hade då bordt hafwa rum, om höga wederbörande welat frälsa sin egen heder. Är ej ägande rätten säker, och de därpå grundade lagliga testamentariska förordnanden, förfaller förnämsta fördelen af et borgerligt samhälle. Messenius föregifwer, at Ärke-Biskop Henriks qwarlåtenskap blifwit anwänd til Gothlands lösen (**), men åtkomsten är lika olaglig, och desutan wet man intet, om ej Messenius efter sin wana sammanfogat egna gissningar med sina föregångares berättelser. Ingen af wåre äldre Författare har talt om denna händelse; mer än Erik Olson och Johannes Magnus, som förmodligen har tagit sin berättelse, af den förre; och är den förres frägd sådan, at han intet kan misstänkas för dikt, fast han skref på en tid, då Dr. Margareta skulle lastas. Dock likwäl

Margareta och Erik XIII. 1408.

(*) Ericus Olai IV B. 5, sid. 149. Mortuo Dno Henrico Archiepiscopo Ubsalensi, Præpositus Ubsalensis Dns Johannes, ex commissione ipsius Archiepiscopi, acceptam cistam & plaustro impositam sedens ipse desuper, duci fecit versus ecclesiam. Sed veniens præfectus Reginæ Præpositum trusit in terram & cistam abripuit violenter, omnem thesaurum & elenodia nobilissima ibidem contenta, sicut sibi commissum fuerat, auferendo. Där war då ingen annan Domprost i Upsala, än Andreas Johannis, som man kan se af Biskop Henriks Testamente 1408 d 21 Febr. hos Peringskiöld Mon. Uller. s. 153, ꝛc.

(**) Messenius Sc. T. III, s. 41.

Margareta och Erik XIII 1408.

och om man än wille medgifwa, at rätta beskaffenheten af detta rån intet är bekant, gaf likwäl Ärke-Biskop Henriks död anledning til en annan olaglighet, som aldrig kan dragas i twifwelsmål. Så snart Ärke-Biskopsstolen blifwit ledig, skred Dom-Capitlet strax til et nytt wal, och fleste rösterne föllo på Domprosten Andreas, som därpå strax infördes i Domkyrkan, som brukligt war. Man sång: o Gud wi lofwe dig, och wederbörligt bud affärdades til Påfwen om stadfästelse. Härmed war K. Erik intet nögd, utan han hade redan utsedt en Dansk man til denna wärdighet, hwilken het Johannes Jerechini. Denne förde samma wapen som Peder Jonson, Biskopen i Roskild, et människo-hufwud med skägg och hatt på, och har således warit af den släkt, som Danske ätträknare kalla Lodehatt (*). Han hade tilförne warit Secreterare el. Canceller hos K. Erik, och således haft tilfälle at förwärfwa sig Konungens förtroende. Om han med samma förtjenster wunnit Konungens nåd, som han förwaltat sit Ärke-Biskopsdöme, har han haft besynnerliga egenskaper at ställa sig in hos förnämt folk. Såsom Ärke-Biskop war han ogerningsman, menedare, slösare, wåldswerkare, ränsman, liderlig, underhållande offentliga frillor, beryktad för hordom, blodskam med moder och doter, och annars på flera sätt oanständig i tal och lefwerne. Man borde hafwa försyn före at beskrifwa et sådant wrak, men om det åsidosättes, lärer man intet, at rätt känna K. Eriks gynnade Ämbetsmän, dem han nu började at tilsätta i Swerige (**). Det war en ringa tröst för de Swenska, at Utländningar skulle brukas i de högsta och mäst indrägtiga ämbeten; men det war ännu harmligare, at sådana afskrap utsågos därtil, som woro falne och benägne til all oanständighet. Detta ingrep uti Rikets och Upsala Dom-Capitels rättighet tilskrifwes wäl af nyare Skribenter Dr. Margareta, men de gamle Häfdeteknare föreställa saken något annorlunda, och sjelfwa Ericus Olai, som intet skonar Margareta på något sätt, berättar at hennes deltagande intet sträkte sig widare, än at förmå Domprosten Andreas, til at afstå med sin kallelse, så at sjelfwa hufwudplanen synes intet hafwa kommit ifrån henne (†).

§. 12.

(*) Danske Magazin, 4 B. s. 289.

(**) Uti Påfwens Martini V Bref 1421 d. 2 Martii upräknas denna Ärkebiskops Personalier på detta sätt: Percepimus quod Johannes olim Archiepiscopus Upsalensis pluribus & diuersis criminibus ac excessibus, perjuriis, dilapidationibus bonorum ecclesiasticorum, oppressione cleri sibi subjecti, indebitis & gravibus exactionibus, rapinis, concubinatus publici & notorii, & cum pluribus mulieribus successive, adulteriorum, incestus etiam cum matre & ejusdem matris filia - - - - - publice diffamatus existeret.

(†) Uti Chronicon Archiepiscop.

§. 12.

Det ar mycket troligt, at K. Erik så småningom började ledsna wid Dr. Margaretas Förmynderskap, och wille nu regera sielf, samt försöka, huru långt des anseende skulle gå, då han wille utföra en sak, som war uppenbarligen lagstridig, och kunde ingalunda behaga Swenska folket i almänhet. Hade intet Drotning Margareta blandat sig uti ärendet, så hade ock säkerligen alt Konungens bemödande warit frukt- och kraftlöst, men så snart Domprosten öfwertalad af Drotningen affade sig sin rättighet, wann Konungen sin önskan, och Drotningens höflighet uträttade mer än hela Kongliga högheten hos K. Erik, hwilket är et tydligt bewis, at Drotning Margareta intet kunde wara så almänt hatad, som det af Historieskrifwarne förebäres. Den som satt sig före at uttyda alting illa, kan wrida äfwen detta Drotningens göromål, och påstå at det skedde med swek och smicker, men det blifwer lika omotsägeligt, at Andreas hwarken med twång, wåld eller hot affade sig sit wal. Til belöning för sin foglighet utsågs han sedermera til Biskop i Strengnäs af Öfwerheten, men rönte likwäl mycken motsägelse af Dom-Capitlet därsammastädes, hwarom mera framdeles. Men utom dessa andeliga twistigheter, skal ock detta år wara märkwärdigt därföre, at Dr. Margareta låtit samla och föra til Danmark alla Swenska Handlingar, som hon kunnat öfwerkomma (*). Hwarifrån Messenius tagit denna beskyllning wet jag intet, om ej Huitfelds Historia gifwit anledning därtil; ty man kan äfwen af den finna, at Huitfeld haft i sina händer åtskilliga Handlingar rörande Swerige, som saknades i Swerige. Men dessa Acter hafwa äfwen på annat sätt kunnat blifwa förda til Danmark. K. Birger blef nödsakad, at flygta ifrån sit Fädernesland och dödde i Danmark, och de följande Unions Konungar kunna

Margareta och Erik XIII. 1408.

Om Margareta bortfört Swenska Handlingar.

Upsalensium hos Benzelius f. 41, som lär innehålla äldsta witnesbörd i denna saken, lyder meningen således: Decimus nonus fuit Dominus Johannes Jerechini, natione Dacus, & ad instantias Dni *Erici* Regis absque electione Capituli promotus. Det öfriga kan ses af Ericus Olaf 5 B. f. 180. Och det är tydligt, at det war Dr. Margareta och intet Philippa, som förmådde Andreas til afsägelse, fast Peringskiöld och v. Dalin, förmodligen efter honom, f. 613, behagat föreställa saken annorlunda.

(*) Meßenius Sc. T. XII, f. 219. Sed - - - Margaretam repetamus quæ hoc Anno, 1408, regni Suetici Erico socio ingressa Tabularium, inde vetustissima veterum diplomata Regum producta in Daniam perfide ablegavit. Af denna anmärkning skulle man snart kunna falla på den tankan, at här redan war et ordentligt Riks-Archiv i Swerige, men det wore åtartigare at weta, hwar det war.

Margareta och Erik XIII. 1408.

likså snart miſstänkas i detta hänseende, som Dr. Margareta; det kan ej heller dragas i twifwelsmål, at Arke-B. Trolle, och andre sådane landsflygtige Swenskar ju bortfört med sig til Danmark åtskilliga Handlingar, så at sjelfwa beskyllningen torde wara nog ohemul, om han endast kommer ifrån Meßenius sjelf; och det så mycket mer, som Örnhielm, Hadorph, Peringskiöld, ja von Dalin sjelf m. m. wisat, at Förrådet på Swenska Handlingar är intet så aldeles fattigt, som det utropas.

§. 13.

Början til twistigheterna om Sleswig. 1409.

Imedlertid hade et ganska starkt owäder sammandragit sig i Sleswig, som utwidgade sina obehagliga werkningar ända til Swerige. Hertig Henrik af Sleswig, den sista manliga åttlägg af K. Abel i Danmark, war död wid slutet af K. Waldemar III regemente år 1374, och Konung Waldemar indrog detta Hertigdöme såsom Manlån til Danska Kronan, oaktat Hollstenska Grefwarnes förmenta rättigheter och påstående til detta intet stora men härliga land. Wid Waldemars död upkom twist om sjelfwa arfskapet til Danska Kronan. Waldemars son war död före sin Fader, och inga andra bröstarfwingar woro än twänne döttrar, af hwilka den äldre Ingeborg war gift med Henrik af Meklenburg, K. Albrects broder, den yngre Margareta gift med K. Håkan i Norrige. Ingen fråga yppades hwarken om Ingeborgs eller Margaretas wal, utan hela upmärksamheten stadnade wid Prinsessornas söner. Den yngres son Olof utkorades til Konung i Dannemark, och war man således försäkrad om krig och twistigheter både ifrån Swerige och Meklenburg. Man fann då rådligast, at draga Hollstenska Grefwarne ifrån Meklenburgiska partiet, och enda medel därtil war at förlåna Gref Gerhard af Hollsten med Hertigdömet Sleswig, hwilket skedde 1386. Men därföre war intet Danska hofwet sinnadt, at för swårdliga tider söndra Hertigdömet från Riket, utan man war upmärksam på alla förändringar, som syntes kunna befrämja des återställning. Hertig Gerhard hade samma fel som flere store Herrar, eller rättare sagt, som annat folk, han war intet nögd med det han hade, han wille hafwa mer, och begärelsen til Ditmarschen retade hans ägolystnad, men befordrade honom tillika til andra werlden; ty han sjelf med tolf Riddare och trehundra Adelsmän nedsablades af Dithmarscherna 1404. Detta dödsfall försatte Hertig Gerhards hus uti en ganska rådlig ställning. Han lemnade efter sig twå söner Henrik och Adolf, och den tredje Gerhard

war

war ännu intet född, när Fadren dödde. Efter Fadrens testamente borde Enkehertiginnan Elisabeth från Brunswig med några Adelsmän föra förmynderskapet i Sleswig; men Hertig Gerhards Broder Henrik Biskopen af Osnabrygg öfwergaf sit Biskopsdöme och inställde sig i Sleswig til at föreståt regeringen under Prinsarnes minderårighet, hwilket nödsakade Enkehertiginnan at kasta sig helt och hållet uti Dr. Margaretas armar, och Drotningen emottog med fägnad hennes förtroende, bibehöll Elisabeth wid förmynderskapet, omfattade ock hennes barn med all moderlig eller styfmoderlig ömhet. Herr. Gerhards dotter Ingeborg insattes i Wadstena Kloster med sin Hofmästarinna Ragnild Thorsdotter från Norrige, och en annan Dansk Fru som het Tale. Prinsessan war då intet mer än elfwa år gammal och kunde således efter reglorna intet blifwa Nunna, men på Drotningens föreskrift til Påfwen blef hon likwäl af Påfwelig nåd wigd och antagen. Sålunda war denna Gerhards dotter uti säkerhet (*). Andra dottren Hedwig blef förmäld med en Prins af Meklenburgska huset Balthasar, sista Prinsen af Herrarne til Werle, och uti sit andra gifte med Theoderik eller Didrik Grefwen af Oldenburg. blef hon moder til K. Christian I, Stamfader til Kongliga Oldenburgska Slägten. Det man hitintil anfört, kunde utan twifwel wara ganska oskyldigt. Men Drotningens wänskap stadnade intet härwid, utan hon understödde Enkehertiginnan med penningar, dock mot säker pant uti städer och andra befästa orter i Hertigdömet, så at Drotningen hade så småningom satt sig i besitning af hela landet, undantagande Sleswigs stad och slottet Gottorp. Wälgerningarne och wänskapen emot Hertiginnan kunde således hafwa något sken af egennytta. Förtroendet emellan desse förnäma Fruar warade icke destomindre, så at man ock kommit öfwerens om deßa sistnämda orters afträdande til Drotningen. Drotn. Margareta inställer sig därpå i Gottorp til at emottaga så wäl slottet som Sleswigs stad år 1409: alt war wäl, Drotningen och Hertiginnan spisade middag tilsamman, men efter några wistningar, som Dr. Margareta hade med en af sina Herrar, stiger hon up ifrån bordet, och säger, at förråt och förräderi war å färde, och reste bort (**). Härmed afbröts wänskapen emellan deßa Fruar. Elisabeth ombytte wänner och ingick en nära förening med Hollstenska Grefwarne och Gref Adolf af Schauenburg, och K. Erik i hopp om

Margareta och Erik XIII. 1409.

(*) Diar. Vazst. wid år 1408, s. 39.

(**) Chronicon Holsatiæ, som Leibnitz utgifwit, s. 92 säger at Drotningen gret då hon steg up från bordet m. m. Detta Chronicon är sedermera tryckt hos Westphal Mon. C. T. III, sid. 134. De Danske Skribenterne Huitfeld och andre äro något yngre.

Margareta och Erik XIII. 1410.

flera bewis på hans tiltagsenhet. Men detta och mera dylikt lår likwäl intet gifwit anledning til hans fall. En gammal Författare gifwer wid handen, at han förde större stat och höll flere betjenter än Konungen sjelf (*); och är en sådan högdragenhet sällan gagnande, men oftare skadlig. Dock torde Drottningens ogemena nåd, öfwer hwilken han förmodligen förhäft sig, lagt förnämsta grunden til hans olycka. Om så är, har K. Erik wisat liten högaktning och erkänsla emot sin wälgörarinna. Men ingen ting glömmes snarare än wälgerningar, i synnerhet sedan flere sådane intet mera kunna wäntas. At Herr Abraham för öfrigt warit mycket brukad, såsom Hufwudman uti åtskilliga krigs-förrätningar, wisar den förr andragna Historien; hwarföre och Författaren til Rimkrönikan yttrar sig, at man länge skal söka efter någon Riddare, som uti rikdom, wishet och tapperhet kan förliknas med honom. Abraham Broderson war af samma ätt, som Herrar Leijonhufwud. Han förde likwäl et helt annat wapen, neml. et swart Tjurhufwud med förgylta horn. Manliga Linien af hans efterkommande lår wara länge sedan utslocknad; men Ättläggar af des förromtalda doter Brigitta lära wara ganska många; ty des Swärsons Ture Stensson Bielkes doter Birgitta war gift med K. Carl Knutson, och deras doter Christina, genom sin förmälning med Erik Eriksson Gyllenstierna, är Stammoder för alla Swenska Gyllenstiernor, och des Swärsons och Doterdoters son Ture Turson är Ättfader til Herrar Bielke af Kråkerum (**). At Herr Abrahams egendom blifwit genom dödsdomen förklarad för Krono är ingen anledning; men at des qwarlåtenskap blifwit skingrad, därom har man någon underrättelse, hwilket kan ske på många flera sätt än genom Kronans åtgärd. Man har uti Tredje Delen upgifwit förtekning på hans fastigheter, hwilka woro til större delen Långods, såsom Finweden, Wärende, Oppensten, Öresten, Trolleborg, Piksborg, Laholm, Warberg, Kungsbacka och Falkenberg. Von Dalin tillägger Saxholm i Wärmeland. All denna egendom gick förmodligen tilbaka til Kronan wid des olyckliga afstidande; men på des enskilda egendom har man ingen upsats. At han haft i pant en gård i Malmö, för femtiotwå noblar, och skulle imedlertid för pantskillingen årligen undfå sex marker silfwer, förtje-

(*) Chronicon Holsatiæ fid. 92. Quidam præpotens miles Abraham Broderson de Suecia etiam cum suis ante castrum prædictum posuerat - - - - hæc videns (Rex) ad extremum dolum, quem in corde gerebat contra dictum Abraham militem, ipsum de stupro accusari fecit & obinde decapitari, quia hic miles plures habebat in Suecia famulos quam Rex.

(**) Meßenius, Theat. Nob. ſ 66.

tjenar knapt at nämnas (*). Annars warade ännu andeliga moden, at genom gåfwor til Gudstjenſten ſkaffa ſig ſammwers fred at göra ſå mycket ondt man wille; hwarföre ock Herr Abraham intet förſummat, at på ſådant ſätt ſe ſin ſjäl til goda i andra werlden; ty uti Roſkild ſtiftade han 30,000 Riddares Prebenda och gaf därtil årlig ränta af halffjerde läſter Korn, och i Lunda Domkyrka et Altare, ſom kallades Riddar Abrahams Altare, hwars inkomſt beſtod uti några penningar, och et hundra ſextio ſkeppor ſpannmål från Runnebergs härad. Den ſiſtnämnda ſpannemåls räntan war anſlagen til Malmö Skola i Huitfelds tid; men wid år 1660 uti K. Carl Guſtafs tid til Preſterna i Malmö (**). Hwar den ſedermera ſtadnat, wet jag intet. En ſå ſtor och namnkunnig Man ſynes hafwa förtjent denna åminnelſe, ſåſom korta och på ſätt och wis nödwändiga perſonalier. Margareta och Erik XIII. 1410.

§. 15.

K. Eriks Krigslycka fick ingalunda någon förmånlig wändning genom Abraham Broderſons afſlifwande, utan belägringen för Sonderburg blef med förluſt uphäfwen. Man ſkulle wäl tycka, at en regerande Herre öfwer Swerige, Danmark och Norrige borde wänta en ſnar ſeger öfwer några Herrar af Hollſten; men man lärde af förfarenheten, at et ſwagt hufwud på en ſtor kropp kunde intet utråtta något betydligt. Man måſte ock bekänna, at Konungens förhållande wiſade ſtörre prof af hårdhet eller grymhet, än af rådig mandom och tapperhet. I ſtället för at foga hederlig anſtalt til anſtändig landwinning, affärdar han 8000 man och något rytteri under Magnus Munk och Scharpenberg til at plundra och röfwa hos Friſerna. Efter et ſamlat rikt byte blefwo deſſe ſtröfwande hjeltar af Gref Adolf af Schauenburg, ſom kommit ſina ſläktingar til hjelp, öfwerrumplade och ſlagne wid Soldorp eller Eggebecke 1410. Munk blef på platſen och Scharpenberg med många flera blef fången (†). Sedan K. Erik med liten eftertanka och liten lycka börjat Sleſwig-Hollſtenſka Kriget.

(*) Liber Donat. Eccl. Sorenſis hos Langebek. Script. R. D. T. IV, ſ. 527. Här talas om en Borgare i Malmö Radike Parkentin, och ſäges til ſlut, at pantförſkrifningen kommit uti Olof Axelſons händer poſt decapitationem dicti militis (Abraham Broderſon) quando varie diſperſa fuerunt bona ejus.

(**) Huitfeld, ſ. 633. Dom-Capitlets Jordebok i Lund 1648 och en Diſputation de Templis Lundenſibus hållen i Lund 1756, ſid. 7.

(†) Huitfeld ſ. 634 och ſenare Skribenter efter honom berätta, at för Scharpenberg ſkulle betalas i fånglöſen 10,000 mark lödig, och för de andra fångarna ſkulle betalas 60,000. Men, wän tro, deſſa ſummor äro in-

Margareta och Erik XIII. 1412.

ett onödigt och kanske orättfärdigt krig, som under nästan oafbrutna freds-underhandlingar warade til 1435, öfwerlefde han den werkliga, fast af honom önskade olyckan, at des huldа Fostermoder Dr. Margareta afsomnade i October 1412. Hon hade warit mycket angelägen at stilla den upkomna osämjan, emellan Konungen och Herrarne af Hollsten, och i denna affigt hade hon förfogat sig til Flensburg. Det är ganska troligt, at Drotningen wid detta tilfälle anmodat Arke-Biskopen i Lund Petrus Kruse, at inställa sig i Sleswig, för at där wisa och bruka sin Metropolitan-rättighet, til at gifwa så mycket större wigt i öfwerläggningarne. Han gaf sig fördenskul sjöledes på wägen, och förde med sig Biskops-mössan, stafwen, messeböcker, wigd olja, Bibeln och andra böcker med mera. Men såsom Högwördige Fadren intet altid kunde fördrifwa tiden med andliga och flera sådana hufwudsakliga förrätningar, hade han ock med sig på fartyget åtskilliga Schach-spel til mellanro wid lediga stunder (*). Alt war således wäl bestält, dock blefwo förslagen nog förwillade genom Kapare från Kihl, som upbragte både hans Högwördighet och hela andliga Fataburen, däreft förmodligen utomdes warit et anständigt förråd af guld och silfwer. På detta sätt lär en del af denna tilärnade herlighet wara afstadnad. Drotningens eget bemödande lär ock hafwa blifwit fruktlöst. Et högtidligt sammanträde eller Congreß war utsatt i Flensburg til Fredagen efter S. Franciſci dag eller den fjerde October, där man kom öfwerens om twistens lagliga afgörande emellan K. Erik och Dr. Margareta på den ena sidan, och Hertiginnan Elisabeth och des Broder Hertig Henric af Brunswig på den andra. Där blef likwäl intet annat afgjort, än en kort Wapenhwila, som uplågade följande året uti et uppenbart krig och de förra fiendligheter; och sedan Drotningen hade tagit et intygande af Hertig Ulrik af Meklenburg och H. Henrik af Brunswig, at hon efter aftal infunnit sig (**), gjorde hon sig färdig at resa tilbaka til Danmark; men Drotningen kom intet längre än

Dr. Margaretas död.

tet för stora? Det nyligen åberopade Chronicon Holsatiæ, f. 93, utsätter wäl 70,000 marks fänglösen, men säger intet, at det war mark silfwer. Krantzius, Saxonia L. 10. Cap. 30. f. 278 nämner samma förrätning och Scharpenbergs lösen, utan at nämna hwad slags mark det war, då det torde wara mark Lybsk.

(*) Chronicon Holsatiæ f. 95. Ex quorum Danorum una navis Archiepiscopi Lundensis a pyratis Kilonensibus fuit deducta, in qua navi fuerunt multæ cistæ cum vestibus pretiosissimis & ornamenta Archiepiscopalia scil. mitra, baculus, Missalia, balsamum, lapides pretiosi, Biblia & libri multi & multi ludi Schacki, nec non multæ paruæ banderiæ Regis. Jfr. Mag. Matthiæ Sen. Epp. Lund. f. 178.

(**) Huitfeld f. 642.

än på fartyget som låg i hamnen wid Flensburg, där hon slöt sina dagar den 27 eller 28 October 1412. En af tidens djupsinniga eller underliga Poeter har firat hennes döds-dag med en efter des eget tycke ganska fyndig vers: Margareta och Erik XIII. 1412.

Crispini cis cras Margareta necis bibit urnas (*).

Drotn. Margareta blef först begrafwen i Sorö-Kloster, sedan flyttades hennes Lik til Roskild, och där lät K. Erik upsätta en präktig Grafwård åt henne 1423. Hon hade lefwat sextio år, och warit werkligen regerande Drotning både i Norrige och Swerige; men uti Danmark lär hon aldrig warit Drotning, utan fullmyndig Riksföreståndarska, hwilket man tilförne påmint.

§. 16.

Sedan döden gjort slut på Dr. Margaretas lefnad, blef efter wanligheten en almän frihet öpnad at fälla omdöme öfwer henne efter behag och omständigheter; och lär denna frihet intet blifwit förqwasd af K. Erik, fast sjelfwa påskriften på hennes graf försäkrar, at hela efterwersden intet kunde nog wärdigt hedra henne. Sådana wackra tankar passa ganska wäl uti en grafskrift, då salig, högstsalig och sådana äreblomster utströs i ymnighet på den afsidnas graf; men hwem skrifwer Historien efter grafskrifter? Samtida och opartiska witnen, där de kunna fås, äro wäl de bäste målare af stora Herrars sinnelag och frägd; utom dem kan efterwersden på flera sätt mißtaga sig om sanningen. När man då söker efter samtidens Historiska omdöme öfwer Dr. Margareta, har man några, som äro rätt märkwärdiga. Wadstena Dagbok gifwer oß en ganska kort Lefwernes-beskrifning, då där säges, at hon war i sin tid ganska lycklig (**). Det skulle tyckas, at man borde wän- Påminnelser wid Dr. Margaretas död.

(*) Wersen är införd af Petrus Olai f. 193 uti Tom. I af Langebeks Scriptores. Crispini dag infaller d. 25 October, och lär det wara tryckfel uti Anm. wid Lib. Dat. Roskild. f. 274, då Crispini dag hänföres til d. 21 Oct. Uti et gammalt otryckt och hittils okänt Chronicon, som är funnet i en gammal Lagbok hos Gref Adolf Mörner, meddelt af Höf-Rådet Wurmbolz, utsättes Dr. Margaretas döds-år sålunda: 1412 d. 29 Oct. obiit illustrissima Domina Margareta Regina Svecie, Dacie, Norwegie. Med denna instämmer Diar. Strengnense hos Langebek T. IV, sid. 622. Chronicon hos Benzelius f. 97 utsätter hennes död til Festum Simonis & Judæ, som är d. 28 Octob. Diarium Vazsten. f. 48 säger, at hon dödde in nocte Apostolorum Simonis & Judæ, Samma dagen utmärkes ock på hennes Grafwård i Roskild. Efter Langebeks Anmärkning til Liber Dat. Roskildensis, synes rätta dödsdagen wara d. 27. Så wida hon dödt om natten, kan til åfwentyrs hela wredan kommit däraf.

(**) Diarium Vazst. wid år 1412 sid. 48. In nocte Apostolorum Simonis & Judæ in portu juxta Flensborgh in qua-

Margareta och Erik XIII. 1412.

ta en bättre målning af en renlifwes-man ifrån et samfund, hwilket Drotningen wisat så mycken nåd och bewågenhet. Men om författaren i sit samwete eller tycke intet haft något särdeles godt at berömma henne före, har han werkligen walt den tryggaste wägen, då han prisar henne för det, som intet war beröm wärdt. Om slaget wid Falköping aflupit för henne, som det utslog för K. Albrecht; så hade förnämsta grunden til des widsträkta beröm fallit öfwerända; och hennes del i denna seger war ingen. Et annat samtida och åsyna witne yttrar sig något omständeligare, då han säger, at Dr. Margareta war ogement snål och slug, och hade underkufwat dessa tre Nordiska Riken med en otrolig slughet, och utmärglat dem helt och hållet, samt at Prästerne i Danmark allena anságo henne för Gudfruktig och Christlig. Han lägger widare til, at sådant war de Swenskas och många Danska Herrars omdöme (*). Författarens Chronicon är uplagt af Benzelius, och sedermera af Langebek, och tilstår denne berömde Häfdeteknare, at det är owist, antingen någon Swensk eller Dansk upsatt dessa anmärkningar. Kan ock wara, at författaren warit utlänning, ty på sådant folk war godt förråd under Calmar-Unionen. Men hwad Landsman han warit, synes han likwäl hafwa dömt med någon urskillning. Hwem kan neka hennes slughet, eller förstånd, om så behagas. En särdeles åtrå til Adelns fastigheter så i Swerige som i Danmark, och de ofta förekommande urtima skatter kunna ursäkta tilwitelsen af snålhet eller girighet, så at dessa drag uti hennes bild synas nog liknande. Man måste ock tilstå, at samtida skrifter äro nog sparsama uti sina loford. När andre Konungar uti Dom-Capitlens helgade skrifter åras med korta och hedrande utlåtelser, anföres Dr. Margaretas namn merändels utan särdeles Högaktningstecken. K. Knut Swenson kallas Rex Christianissimus, Erik Ejegod vir prudens & strenuus, Knut Waldemarson magnæ deuotionis & Christianæ religionis amator, wid Erik Glippings död tilägges, cujus anima in æterna pace requiescat - - - Desse

dam navi obiit Domina Margareta Principissa & Regina istorum trium regnorum, scilicet Sveciæ, Daciæ & Norvegiæ; Hæc in vita sua, quantum ad mundum, fuit fortunatissima

(*) Chronicon hos Benzelius, M. Eccl. f. 97. M CCCCXII circa festum Simonis & Judæ obiit Domina Margareta Regina Daciæ, Sveciæ & Norvegiæ, quæ fuit avarissima, subjugaverat namque sibi incredibili astutia hæc tria regna, quæ pæne in nihilum redegerat, nec poterat aliquis istius astutiæ resistere. Hæc est Svecorum de Margareta sententia, & quorundam etiam procerum Daciæ, ecclesiasticis tantum regni eiusdem habetur religiosissima pariter Christianissima.

se hedrande tilökningar förekomma uti Necrologio och Libro Datico Lundensi, men uti dessa skrifter nämnes icke en gång Dr. Margareta. Där åter Dr. Margareta uti sådana Monumenter ihogkommes, sker det understundom utan all årebetygelse, såsom uti Libro Datico Roskildensi; stundom åter bilägges allenast sådana tilsatser, som utmärka intet annat, än at hon war död såsom piæ eller sanctæ memoriæ, hwilket swarar emot wårt nu brukliga Salig, som allmänt misbrukas och tillägnas alla aflidna, antingen de förtjent en sådan namnökning eller ej. Man lär ej heller bedraga sig om man tror, at misnöjet, åfwen i Danmark, warit nog widsträkt. Erasmus Laetus, som kan hända haft tilgång til flera handlingar, än dem sjelfwe Huitfeld brukat, och således til mycket mer än nu är til fångs, talar därom, och tadlar de misnögdas obeskedlighet, hwilken förebråelse intet wäl kunnat hafwa rum, om ej hatet warit någorlunda betydligt (*): et litet misförstånd förtjenar intet at ihogkommas i Historien, ty hwem kan behaga alla? Men oaktadt alla dessa mindre fördelaktiga omdömen om Dr. Margareta, lär det likwäl blifwa oförnekligt, at hon warit begåfwad med godt förstånd och mycken slughet. Sjelfwa Calmar-Unionen war utan twifwel et stort werk; och om hon, utan at wara älskad, war i stånd at qwäfwa och förebygga all dristig tiltagsenhet och upresning, är det utan twifwel bewis på en mogen och rådig waksamhet. Det är sant, at hon älskade intet i allmänhet den mäktiga Adeln, men det kan til åfwentyrs ursäktas. De woro de, som drifwit och utstängt från Land och Rike hennes Swärfader, hennes Gemål och Son, ja hennes Fader blef likaledes nödsakad at för Adelns upresning rymma land och rike. Det hade då warit en barnslig enfaldighet, at lemna sådana Drottar uti samma belägenhet at kunna wåga dylika tilbud för framtiden. Til at förebygga alt sådant, borde Slotten anförtros åt tilförlitligt folk och Kronogodsen indragas til de regerande. Til at än widare stäcka wingarne, köptes ifrån Adeln så mycket gods, som kunde fås, och war ännu ingen lag, som innehöll förbud för de regerande at köpa fastigheter. At pröfwa om alt detta skedde med granskning och rättwisa, är nu förtiden omöjligt. Oförnekligt är, at tidens billighet och rättwisa war intet med särdeles granskning iakttagen. En ohyg-

Margareta och Erik XIII. 1412.

(*) Erasmus Rer. Dan. L. 4. p. 182.
Multi illam (Margaretam) diro insectati dente premebant.
Och at han syftat på de Danska sjelfwa, är tydligt af det som följer.
Certe
Quem laudant hostes propriis culpasse pudori est.

Margareta och Erik XIII. 1412.

ohyglig händelse tildrog sig denna tid i Skåne. Peder Grim bodde på Wallen, där nu Tosterup eller Tostarp i Glemminge socken är beläget. Förtörnad på Prästen i Löddarp låter Grim sina bönder anfalla honom. Prästen inneslöt sig då i Kyrkan, och tager Kyrkonyckeln in med sig i hopp, at på sådant sätt undgå deras mordiska anstalt. Men sedan bönderna huggit dörren sönder, går han ut och mördas på stället. När P. Grim sedermera blef beryktad och anklagad för denna ogerning, låter han slå hufwudet af bönderna, såsom den dödas rätta banemän, under förhoppning at hela saken därigenom wore försonad. Regeringen war likwäl intet nögd därmed; utan såsom Grim intet wille öfwerlemna sig godwilligt til laglig ransakning och dom, blef hans gård med formelig belägring inspärrad och efter et års förlopp upgifwen. (*). Huru saken til slut blifwit afgjord wet man intet, men såsom alla ogerningar då kunde med penningar och däraktiga bättrings tekn försonas, lär han förmodligen för godt köp undgått, hwad han annars förtjent. Denna Drotningens nitälskan emot Adelns förbrytelser kan intet lastas, ej heller har hon med grymhet wisat sig misnögd mot Adeln, utan förswagat dem med Höflighet och Köp. Dr. Margareta har ock på annat sätt wisat sit sinnelag emot Adeln, när hon intet wille tillåta, at Rosenkrantzarne måtte bruka sina Lejon i Wapnet, såsom något i hennes tanka för högt för en Riddersman (**). Hon har ock blandat sig uti Adelns Giftermål, (hwilket ock kan täla olika uttydning), då hon lagade så, at gamla och nya Adeln genom sådana band blefwo förenade. Man har härpå et märkligt exempel, när Christina Thott blef gift efter Drotningens anstalter med Jesper Muus. Hon war förut förlofwad med Holger Munk, men Drotningens wilja skedde likwäl, fast Brudgummen behagade intet, och skänkte hon sin Man en Gullring med en inlagd Kopparbit och denna öfwerskrift: Arre dig Kober-nagle, du ligger i Gulld (†). Om Drotningens utlåtelse emot Danska Familjerna Abilgård, Begger och Lembeck är nämnt tilförne.

§. 17.

(*) Detta berättas hos Bertillus Canuti uti des skrifna bok om Danska Adeln, då han talar om Grimarnas slägt, och förekommer samma Historia hos Peder Syv uti Anmärkningarna til Kämpe-wisorna s. 745.

(**) Bertillus Canuti Art. Rosenkrantz P. Syv s. 776.

(†) Tyke Sofman Portraits des Hommes illustres, D. 2, sid. 56. Christina Thotts Bror war Axel Thott, som bygde Herlöfsgård, sedermera Lillö, som nu är Majors boställe wid Södra Skånska Regementet.

§. 17.

Margareta och Erik XIII. 1412.

Påminnelser om Margareta.

Det, som mäst fördunklar Dr. Margaretas minne, äro de swåra Skatter hwarmed almogen betungades, och hennes utländske och tyranniske Landhöfdingar. Det första kan så mycket mindre nekas, som Drotningen tilstår det sjelf uti sit bref af år 1403, hwarom tilförne är nämdt, och måtte Boskapsskatten warit i synnerhet förhatlig, efter des skymfliga namn ännu är i minne. Om man warit mer skonsam emot Danmark wet man intet; dock är bekant, at de Andeligas bönder i Lunds Biskopsdöme warit mycket pressade (*), hwaraf man kan hafwa anledning at tro, det man äfwen uti de andra Stiften intet warit lättlös uti nya beskattningar, fast de senare Danske Historieskrifware, kan hända af högaktning för hennes förtjenster, gått förbi denna omständighet.' Lika oemotsägeligt är, at landet warit plågat af ogudaktiga Landshöfdingar, hwilka warit så utmärkte för snålhet och grymhet, at deras namn äro ännu beryktade för deras tyranni. Ehuru Esbjörn Dirigson och des Underfogde Peder Anderson hafwa hållit grufweligt hus i Östergöthland, blefwo de dock bibehållne wid deras ämbete til des änteligen K. Erik, efter Drotningens död, förlossade landet från deras hårda förhållande (**). Och woro desse ämbetsmän så öfwerdådige, at de äfwen angrepo sjelfwa Domherrarnes så wäl lösa som fasta egendom, med gårder och gästeri, utan ringaste försyn, och utan at de lidande wågade at klaga sin nöd för höga wederbörande (***). Trenne bröder från Mecklen-

(*) *Magni Matthiæ* Catalogus Episc. Lund. f. 160. Multo autem tum tempore exosi erant, qui in dioecesi Lundensi Clerici vel Ecclesiastici nominabantur, nobilibus & fortassis etiam Regibus, occasionem ei rei præbente bellorum sub id tempus frequentia, quæ ferociores et insolentiores reddidere homines militiæ deditos - - - Quin & eodem tempore inter Reginam ipsam Margaretam, quæ tum in arce Linholm (ea nunc solo æquata vix agnoscitur) commorabatur, & Capitulum non optime conveniebat, propter gravatos ab ejus Præfectis colonos Capituli.

(**) Chronicon hos Er. Benzelius M. Eccl. f. 97. Ab hujus Reginæ obitu coepit plene regnare Ericus Rex - - - - - liberauitque Ostgothiam ab impiissimis tyrannis videlicet D. Esberno Dirighson & Petro Anderson ejus advocato, qui fertur fuisse crudelissimus tyrannus, nam illorum crudelitas & impietas habet perpetuam quandam memoriam, eisdem in perpetuam damnationem. Bland Fogdarne hos Stiernman H. M. f. 224 nämnes ingen Esbjörn Dirighson, hwarföre Langebek Scr. T. I. fid. 398 menar, at denne torde wara Esbjörn Diäkn.

(***) Bref från Domherrarne i Linköping til Rikets Råd 1409. Qualiter nos pusiones & ideotæ, qui coram positis præfectis & eorum satellitibus, ecclesiæ Dei & nobis bona mobilia & immobilia per prava sua laycalia judicia, hospitalitatesque violentas & alias malignas adinventiones de facto inferentibus & diripientibus, vix audemus

Margareta och Erik XIII. 1412.

burg Henrik, Albert och Arnold Stryke äro beryktade för samma hushållning, hwilka, sedan de idkat sjöröfweri under K. Albrechts fångenskap, brukades sedermera af Drottningen uti Landshöfdingesysslor och wisade, at de kunde likså wäl röfwa til lands som til sjös (*). Detta kan likså litet nekas som förswaras; men huru man med lika grund kan påstå, at alla Slotten anförtroddes åt utlänningar, Engelsmän, Italienare och Danskar, torde man intet ännu wara fullkomligen underrättad. Man kan åtminstone intet nämna någon Engelsman eller Italienare, som warit tjenstgörande i Swerige denna tid; dock likwäl har en Italiensk Herre under K. Erik warit Befallande i Swerige, som framdeles skall wisas, och kan wara troligt, at äfwen några Engelsmän warit brukade, fast wi nu för tiden intet kunna upgifwa deras namn: ty en så fullständig Historia kan intet wäntas. Det är nästan oemotsägligt, at Ericus Olai, af hwilken beskylningen är, til at swärta Drotning Margaretas regering, blandat händelserna under K. Erik med hennes märkwärdigheter. Skulle ock berättelsen innehålla, at inga slott woro antwardade åt Swenskar, lär beskylningen wara ohemul. Abraham Broderson hade många befästade orter i besitning både i Swerige och Danmark, Algot Månson innehade Örebro 1392 och 1407, Anders Ingwarson war Befalningsman på Stockholms Slott 1409, Thor Bonde, K. Carl Knutsons Fader-fader war Befalningshafwande på Wiborg, där han ock inrättade St. Johans och Maria Magdalenas Prebenda (**); man har ej heller mycken anledning at tro, det Henrik Bekman och Nils Guttormsson, som 1405 förordnades til Befalningshafwande på Axelwalds slott, woro utlänningar * * *. Swenske Herrar blefwo ej heller wid andra höga ämbeten förbigångne, ty man finner, at Sten Bengtson, Bielke, som dödde 1408, warit Riksmarsk (†). Lagmans sys-

mutire, & minus justitiam nostram persequi. Er. Benzelius M. E. p. 159.

(*) *Ericus Olai* L. 5, p. 149. Erant enim inter ceteros, qui Regnum graviſſime latrociniis infeſtabant, quidam inſignes piratæ - - - hos tres aſſumſit Regina & ſingulis caſtra ſingula in Suecia aſſignavit, alia Italicis, alia Anglicis, cetera omnia ſuis Dacis tradidit gubernanda.

(**) Om Algot Månson kan ses Stiernmans H. M. äfwensså om Anders Ingwarson samt Peringskiöld Mon. p. Tiundiam p. 83. Diar. Vazst. wid år 1416 p. 55: In octava Epiphaniæ ſepeliebatur hic nobilis vir Andreas Inguarſon Advocatus Stockholmenſis &c. Om Thor Bonde se Meßenii Theatr. ſ. 64 och des Arfwingars Bref 1422.

(†) Diar. Vazst. p. 39: ultima die Julii - - - ſepultus eſt Steno Benedicti miles & mareſcalchus Regni Sveciæ.

syslorne woro ock af Riksens högre tjenster; ty de woro altid ibland Riksens Råd, och lår intet exempel finnas, at främmande warit med deßa wärdigheter ihogkomna. Lägger man nu alla deſſa påminnelſer tilhopa, lår man med tilförlitlighet kunna säga, at Dr. Margareta intet warit särdeles älſkad; men likwäl intet så förſkräckligen hatad, at man anſet henne wara wärd det djupaſte helwete, ſom Ericus Olai yttrar ſig (*). Författaren af Rimkrönikan yttrar ſig blidare, då henne önſkas en ewig Salighet, hwilken önſkan äfwen uti andra ſamtida ſkrifter uprepas (**). Ericus Olai leſde på en tid, då Calmar-Unionen, genom K. Eriks och des utländſka Eſterträdares beſynnerliga förehållande, anſägs med faſa näſtan utaf alla, ſom woro wälmenande mot Riket. Hatet borde då ſträckas äfwen til Inſkifterſkan, då man ock kom fram med den orimliga förklaringen på Örebro mynt, hwilken intet kan nämnas af en förnuftig Häfdeteknare. För öfrigt bekänner äfwen Johannes Magnus, at Drotning Margareta ock ſträkt ſin gifmildhet til Swenſka Kyrkorna (†), hwilket twifwels utan kan öfwertyga, at hennes hjertelag intet warit ſå hatefullt emot Swerige, at hon kunnat med ſå oförſonlig bitterhet allmänt bemötas. En twätydig heder och förtjenſt är wäl intet den aldrabäſta, men är likwäl någon. Margareta och Erik XIII. 1412.

(*) *Ericus Olai*, ſ. 149: Hæc Regina tantæ celebritatis extitit apud Danos, ut eam æſtiment Sanctam & Canonizatione dignam, apud Svecos vero putatur profundiſſimo digna inferno.

(**) Rimkrönikan ſ. 175.

Ther (Flensburg) blef then Förſtinna död,
Gud frälſe Henna ſjäl ifrån all nöd.

Uti det här förenämnda Breſwet af år 1422 tillägges Dr. Margaretas Namn, Gud henne ſjäl haffwi m. m.

(†) Joh. Magnus, L. XXI, c. 21: Nec deſunt teſtimionia, quibus oſtenditur, ipſam fuiſſe ſatis benigno animo erga eccleſiam Svecanam, quam proventibus & priuilegiis auxit. Då Bero Balk war Biſkop i Åbo, har Dr. Margareta gjort en Stifteſſe, om hwilken Paul Juſten ſålunda säger: Hujus tempore miſſa aurora per Reginam Margaretam, cum Paroecia Lycke fundata eſt At Dr. Margareta lemnat teſtamente til Själameßa, ſom ſkulle hållas i Wexiö Domkyrka, witnar Rhyzelius ſid. 302; likaledes finner man, at Björn Anderſon emottagit det teſtamente: ſom Dr. Margareta gifwit til Upſala. Se Peringſkiöld M. Ull. ſ. 208. Så wida detta har ſin riktighet, måtte förmodligen äfwen andra Domkyrkor blifwit ihogkomna faſt det intet blifwit upteknadt.

Margareta och Erik XIII. 1412.

burg Henrik, Albert och Arnold Styke äro beryktade för samma hushållning, hwilka, sedan de idkat sjöröfweri under K. Albrechts fångenskap, brukades sedermera af Drottningen uti Landshöfdingesysslor och wisade, at de kunde likså wäl röfwa til lands som til sjös (*). Detta kan likså litet nekas som förswaras; men huru man med lika grund kan påstå, at alla Slotten anförtroddes åt utlänningar, Engelsmän, Italienare och Danskar, torde man intet ännu wara fullkomligen underrättad. Man kan åtminstone intet nämna någon Engelsman eller Italienare, som warit tjenstgörande i Swerige denna tid; dock likwäl har en Italiensk Herre under K. Erik warit Befallande i Swerige, som framdeles skall wisas, och kan wara troligt, at äfwen några Engelsmän warit brukade, fast wi nu för tiden intet kunna upgifwa deras namn: ty en så fullständig Historia kan intet wäntas. Det är nästan oemotsägligt, at Ericus Olai, af hwilken beskylningen är, til at swärta Drotning Margaretas regering, blandat händelserna under K. Erik med hennes märkwärdigheter. Skulle ock berättelsen innehålla, at inga slott woro antwardade åt Swenskar, lår beskylningen wara ohemul. Abraham Broderson hade många befästade orter i besitning både i Swerige och Danmark, Algot Månson innehade Örebro 1392 och 1407, Anders Ingvarson war Befalningsman på Stockholms Slott 1409, Thor Bonde, K. Carl Knutsons Fader-fader war Befalningshafwande på Wiborg, där han ock inrättade St. Johans och Maria Magdalenas Prebenda (**); man har ej heller mycken anledning at tro, det Henrik Bekman och Nils Guttormsson, som 1405 förordnades til Befalningshafwande på Axelwalds slott, woro utlänningar * * *. Swenske Herrar blefwo ej heller wid andra höga ämbeten förbigångne, ty man finner, at Sten Bengtson, Bielke, som dödde 1408, warit Riksmarsk (†). Lagmans sys-

mutire, & minus juſtitiam noſtram perſequi. Er. Benzelius M. E. p. 159.

(*) *Ericus Olai* L. 5, p. 149. Erant enim inter ceteros, qui Regnum graviſſime latrociniis infeſtabant, quidam inſignes piratæ - - - hos tres aſſumſit Regina & ſingulis caſtra ſingula in Suecia aſſignavit, alia Italicis, alia Anglicis, cetera omnia ſuis Dacis tradidit gubernanda.

(**) Om Algot Månſon kan ſes Stiernmans H. M. äfwenſå om Anders Ingvarſon ſamt Peringſkiöld Mon. p. Tiundiam p. 83. Diar. Vazſt. wid år 1416 p. 55: In octava Epiphaniæ ſepeliebatur hic nobilis vir Andreas Inguarſon Advocatus Stockholmenſis &c. Om Thor Bonde ſe Meßenii Theatr. ſ. 64 och des Arfwingars Bref 1422.

(†) Diar. Vazſt. p. 39: ultima die Julii - - - ſepultus eſt Steno Benedicti miles & mareſcalchus Regni Sveciæ.

syslorne woro ock af Rikſens högre tjenſter; ty de woro altid ibland Rikſens Råd, och lår intet exempel finnas, at främmande warit med deßa wärdigheter ihogkomna. Lägger man nu alla deſſa påminnelſer tilhopa, lår man med tilförlitlighet kunna säga, at Dr. Margareta intet warit särdeles älſkad; men likwäl intet så förſkräckligen hatad, at man anſet henne wara wärd det djupaſte helwete, ſom Ericus Olai yttrar ſig (*). Författaren af Rimkrönikan yttrar ſig blidare, då henne önſkas en ewig Salighet, hwilken önſkan äfwen uti andra ſamtida ſkrifter uprepas (**). Ericus Olai leſde på en tid, då Calmar-Unionen, genom K. Eriks och des utländſka Efterträdares beſynnerliga förehållande, anſägs med ſaſa näſtan utaf alla, ſom woro wälmenande mot Riket. Hatet borde då ſträckas äfwen til Inſkifterſkan, då man ock kom fram med den orimliga förklaringen på Örebro mynt, hwilken intet kan nämnas af en förnuftig Häfdeteknare. För öfrigt bekänner äfwen Johannes Magnus, at Drotning Margareta ock ſträkt ſin gifmildhet til Swenſka Kyrkorna (†), hwilket twifwels utan kan öfwertyga, at hennes hjertelag intet warit ſå hatefullt emot Swerige, at hon kunnat med ſå oförſonlig bitterhet allmänt bemötas. En twätydig heder och förtjenſt är wäl intet den aldrabäſta, men är likwäl någon. Margareta och Erik XIII. 1412.

(*) *Ericus Olai*, ſ. 149: Hæc Regina tantæ celebritatis extitit apud Danos, ut eam æſtiment Sanctam & Canonizatione dignam, apud Svecos vero putatur profundiſſimo digna inferno.

(**) Rimkrönikan ſ. 175.

Ther (Flensburg) blef then Förſtinna död,
Gud frälſe Henna ſjäl ifrån all nöd.

Uti det här förenämnda Breſwet af år 1422 tilläggeſ Dr. Margaretas Namn, Gud henne ſjäl haffwi m. m.

(†) Joh. Magnus, L. XXI, c. 21: Nec deſunt teſtimionia, quibus oſtenditur, ipſam fuiſſe ſatis benigno animo erga eccleſiam Svecanam, quam proventibus & priuilegiis auxit. Då Bero Balk war Biſkop i Åbo, har Dr. Margareta gjort en Stiftelſe, om hwilken Paul Juſten ſålunda säger: Hujus tempore miſſa aurora per Reginam Margaretam, cum Paroecia Lycke fundata eſt At Dr. Margareta lemnat teſtamente til Själameßa, ſom ſkulle hållas i Wexiö Domkyrka, witnar Rhyzelius ſid. 302; likaledes finner man, at Björn Anderſon emottagit det teſtamente: ſom Dr. Margareta gifwit til Upſala. Se Peringſkiöld M. Ull. ſ. 208. Så wida detta har ſin riktighet, måtte förmodligen äfwen andra Domkyrkor blifwit ihogkomna faſt det intet blifwit upteknadt.

Erik XIII. 1412.

Andra Capitlet.

Om Kon. Erik XIII Regering efter Dr. Margaretas Död år 1412, til Riks-Rådet Engelbrekt Engelbrektsons Mord år 1436.

§. 1.

Berättelse om Kriget med Sleswig och Hollsten.

Genom Dr. Margaretas aflidande blef K. Erik ensam regerande, och år des Regemente nog långt, mycket märkwärdigt, men litet hedrande. Oenigheten med Herrarne af Sleswig och Hollsten fortsattes, förslager til förlikning fattades intet. K. Erik förtröstande på sin makt wille utsätta förlikningswilkoren, men des wederparter hade redan af kort förfarenhet lärt, at makten intet war så farlig som han war stor, wille därföre intet aldeles låta föreskrifwa sig lagar. Imedlertid war en Afhandling träffad uti Kolding på Jutland 1411 Marie-Bebådelse dag, uti hwilken fem års Stillestånd blef öfwerenskommet, och hela twisteämnet til goda mäns afgörande hänskjutet m. m. Saken skulle då företagas wid Midsommarstiden 1413, och Hertiginnan Elisabeths broder, Henrik af Brunswig-Lüneburg, inställde sig, samt utnämnde sina skiljomän eller fullmäktige, som Konungen likwäl intet wille antaga. Och såsom wederbörande parter intet kunde blifwa på något sätt enige, förklarade K. Erik ingångna Afhandlingen uphäfwen och låter instämma Hertiginnan Elisabeth och medhållare til Nyborg på Fyn, at där nästkommande Julii månad andraga sina skäl inför Riks-Cancelleren och Riksens Råd i Danmark, och swara på de beswär, som Konungen ärnade framföra. Det är naturligt, at Konungen inställte sig på sagdan dag, och likså naturligt war, at Contraparterna infunno sig intet. Man hade upreft en hög ställning på gatan i Nyborg, där Domarne togo sina säten, och inför dem gjorde Konungen sit påstående, då utslaget blef snart färdigt, at Hollstenske Herrarne hade förbrutit sit Län och all rättighet til Sleswig. Detta gyckelwerk hade den werkan som det borde hafwa, ty det man intet kan taga eller förswara med wärjan, förwärfwas sällan med ceremonier, pergament och Sigiller. Wärjan borde då lemna de kraftigaste bewisen, men hon war intet skarp nog uti K. Erikshän-

händer; ty med en krigshär af hundra tusend man uträttades intet, och ånskönt Kejsar Sigismund bekräftade Nyborgska domen, war därmed likwäl ingen ting hulpet. Under idkeliga dagtingningar, hwilades sällan från blods utgjutelse, och Konungens förmån war intet särdeles betydlig, om ej på Femern, som han intog 1419. Men denne seger befläckades med en grymhet, som intet kan beskrifwas. Man föregifwer wäl, at denna omenskelighet förösvades emot Herrens wilja, men Konungen war sjelf närwarande, och anses altid för et slätt prof af en Fältherres egenskaper, når Soldatens raseri intet kan någorlunda styras. Det är nog begripligt, at med Femerns intagande war saken ingalunda afgjord. Kejsar Sigismunds utslag gifwet i Ofen i Ungern 1424, wid hwilket tilfälle så wäl Konungen som Hertig Gerhards Söner Henrik och Adolf woro närwarande, kunde ej heller bilägga twistemålet. Långt mindre werkan hade K. Eriks Peregrims-färd til Jerusalem; ty wid återkomsten 1425, då Han wille för alfwar sätta Kejsarens dom i werkställighet och tilägna sig Sleswig, inställer han sig med femtio tusend man, och innesluter både staden och slottet Gottorp; men ryckte genast därifrån, så snart han fick underrättelse, at Lybeck, Hamburg med flera Hanseståder togo del i kriget emot Konungen, och wid denna wändning gick Femern förlorad. Kriget blef då förnämligast utfört til sjös med omskiftande framgång, til des Swenska oroen gjorde freden mera nödwändig, hwilken på det sättet slöts 1432 med Hanseståderna, at et fem års Stillestånd uprättades, hwarefter Adolf af Sleswig, den ende af Hertig Gerhards söner, som ännu war i lifwet, erhöll en hederlig Wapenhwila 1435, och fick behålla uti sin lifstid Sleswig, Femern och Frisland; men efter des död skulle de gamla twiste-ämnen uptagas och afgöras. Således lyktades omsider detta långwariga och enwisa krig, hwarpå man welat gifwa denna korta beskrifning; på det man sedermera med oafbrutet sammanhang kan utföra Hwälfningarne i Swerige under K. Erik, hwilket är wårt hufwudsakliga göromål. Erik XIII. 1412.

§. 2.

Man har anfört i föregående Capitel de händelser, som kunna wara gemensama med K. Erik och Dr. Margareta. Prinsessan Catharinas, K. Eriks systers, giftermål är nästan af samma art och må således här nämnas. Det bör, kan hända, intet aldeles förbigås i Swenska Historien, så mycket mindre, som K. Christopher, K. Eriks efterträdare, hade sin uprinnelse af hennes äktenskap. Denna Prinsessa, K. Eriks resa til Swerige.

Erik XIII. 1413. som af Pontanus och Meursius kallas Sophia, blef förlofwad 1406 med Pfaltzgrefwen af Bayern Johannes, Romerske Konungen Ruperts son. Bilägret firades i Ribe 1410. Hemgiften war 40,000 Rhenska gulden, och hennes Lifgeding utsattes til 2000 Riksd. årligen. Året efter Dr. Margaretas död 1413 gjorde Konungen en resa til Swerige, hwilken war uti dessa omständigheter både försigtig och nödwändig, ty det war en hufwudsaklig angelägenhet, at wid den skedda förändringen göra sig försäkrad om de Swenskas kärlek. Detta kunde ock ske ganska beqwämligt. Egennyttige och ogudaktige Befallningshafwande äro utan twifwel Öfwerhetens argaste fiender, oaktat all krypande och smickrande tilgifwenhet, och i den delen af sin styrsel war Dr. Margareta ingalunda lycklig. Med några sådanas afsättande war ganska lätt til en början, at winna allmänhetens förtroende; det skedde ock på några ställen, som är nämnt i sista §. af näst föregående Capitel. Desutan kan det intet fela, at ju uti et så widsträkt Rike någon oreda och oordning kunnat hända. Det war då mycket behändigt at skjuta skulden på förra Regeringen och göra sig behaglig genom förändring. Sådant hände ock, som man kan se af Förordningen om Räfsteting gifwen femte Söndagen i Fastan 1413; ty här säges i sjelfwa ingången, at här i Swerige står ganska illa til och mycken orätt skedt, som Konungen nu wille ändra och rätta (*). Om nu detta är sant, som förmodligen intet kan nekas, hafwa wåre förfäder haft skäl til at berömma Dr. Margareta lagom, efter K. Erik sjelf war twungen til en sådan bekännelse. Hwad eljest Förordningens innehåll beträffar, så stadgades här, at Räfsteting skulle hållas i Upsala för Upland två gånger om året wid Distinget och Eriksmessan, och at rätten skulle bestå af Ärke-Biskopen med två Canonici eller Domherrar, och af sju werldsliga personer. Deße woro Ture Bengtson Lagman i Upland, Bielke, Christer Nilsson, Wäse, Nils Bosson, Natt och Dag, Nils Korkå, Knut Udson, Gotskalk Bengtsson, Riddare, och Erik Nilsson, Knape. Räfstetings Rättens Utslag skulle wara så gällande och kraftige, såsom Konungen sjelf saken afgjort hade, och war på den grund intet wad tillåtet, utan borde den upsatte domen wara stadig och fast til ewärdeliga ti-

Räfste-Ting.

(*) Orden äro dessa: Görom wi (K. Erik) allom witerlikit, at af ty at lenge oskelika hauer standit i Swerige, bade for orlog ok ofrid scyld, swa at for monga andra wanskilse oc oräth som här til i Riket warit hafuer. m. m.

tider. Til förekommande af tidens utdrägt beslutades widare, at om någon behöfde bewis, som då intet woro tilhands, borde de til nästa rättegångs dag företes; men om det försummades, skulle målet utan widare upskof afgöras. Det bör ock märkas, at genom denna nya inrättning borde alla Lagmans-rätter afstadna, och kunde här alla twistemål afgöras, utom de som rörde Slotten, hwilka til Konungens enskilda pröfning skulle hänskjutas (*). Förordningen är utan twifwel i många mål ganska märkwärdig, och kan hända mera wål betänkt, än man af denna tiden borde wänta; åtminstone kunde intet processer blifwa ewiga, såsom man i senare tider fått erfara. För öfrigt war stadgan icke allenast gällande för Upland, utan sträkte sig til alla de andra Lagsagor efter omständigheter och orternas beskaffenhet. Wid samma tid gjorde man åfwen en annan författning, som ock borde gälla öfwer hela Riket, at Gästgifwa-re-gårdar och Krogar borde öfwer alt inrättas, hwilka skulle för betalning berjena resande med hus, mat och hästefoder, och kunde ingen undandraga sig et sådant beswär, hwilken af wederbörande ombudsmän dårtil utsågs, så framt han intet wille underkasta sig Konungens onåd och blifwa aldeles landsförwist (**). Man måste tilstå, at et sådant wite war nog strängt, och kunde gifwa tilfälle til mycket misbruk, så framt Ordningsmännens frågd intet desto mer war stadgad. Medan Konungen sysselsatte sig med dessa Rikswärdande ärender, under sit wistande i Stockholm, undfick åfwen Landskrona i Skåne sina Stadsprivilegier med samma frihet som Lund och Malmö ägde, samt rättighet at hålla årlig marknad Midsommarsdagen. Stället, där staden anlades, hette tilförne Södra-Såby, men både namn och by förswann sedan aldeles, och lär Konungen redan hafwa fogat anstalt til ortens bättre bebyggande, emedan han år 1410 inkallat Carmelit-Munkar at sätta sig där neder. Dessa Heliga Bröders ankomst war K. Erik så behaglig, at han i egen Hög person tog emot dem i byen Glumslöf norr om Landskro-

Erik XIII. 1413.

Gästgifwa-re-Gårdar.

(*) K. Eriks Påbud om Råfsteting Stockholmis A. D. Millesimo qvadringentesimo tredecimo Dominica Passionis Domini hos Hadorph s. 37. Om Lagmansrätten göres denna påminnelse 5 § Scole ängin annor Laghmans thing här i Uplandom ware, utan all maal som kåres sculo thär ändas uppa the Forscripno Repstathiug, som före är sagt. Om de öfriga puncter, som här stadgas, kan ses sielfwa Förordningen. Annars kan märkas, at den, som upsatt stadgan, lär hafwa warit Utlänning, ty här skrifwes Repstating i stället för Råfsteting, som det heter i wåra gamla Lagar och Stadgar.

(**) K. Eriks Påbud Stockholmis Dominica Palmar. An. Dni M C D decimo tertio, nostro sub secreto presentibus tergo impresso. Hadorph, s. 36.

Erik XIII 1413. krona och förde dem til sin bonings-plats, där sedermera Landskrona Slott blef upfört (*). Konungen sträkte ock sin omsorg til Swenska Bergslagen. Falums Privilegier, som K. Magnus Eriksson utgifwit, stadfästades Palmsöndag tillika med de för Wermlands Bergslag, och sedan på Ringstadsholm tredje Söndagen efter Påsk bekräftades Bergsprivilegierna för Atwidaberg. Wid detta tref, som finnes bland Örnhielms Samlingar, är denna påminnelse skrifwen med gammal hand: Läggyn af edra stora dryckjo, och byggen fast på edra rutna hytto (**); rådet war utan twifwel godt, men ej i tidens smak. Sedan Konungen med sådana ärender hade tilbrakt tiden, besökte han Wadstena Kloster wid Christi Himmelsfärdsdag, och det med en besynnerlig andakt, emedan han gick til fots ifrån Skeninge til Wadstena; och såsom han lofwat at upbygga et Kloster af St. Salvators Orden til St. Britas heder på Lolland i Danmark, wisade man Konungen den utmärkta bewågenhet, at han fick tilstånd at gå in uti Klostret på Munkarnas sida, och se inredningen af dessa helgade boningar, och war Ärke-Biskopen i Lund den ende af Konungens sälskap, som fick göra följe. Han bemötte ock både Bröder och Systrar med all wänlighet och nåd (†). Det kan intet fela, at både andelige och werldslige, efter et sådant förhållande, hafwa gjort sig hopp om et lyckligt Regemente, emedan begynnelsen syntes bebåda sålla dagar under en waksam och drifwande Styrsel. Början war ock sådan, at det war nästan omöjligt at se förut en så bedröflig och owäntad utgång. Sedan alt detta war bestält, förfogade sig Konungen tilbaka til Danmark,

Pesten. och på wisst sätt i hög tid, emedan Pesten wid Midsommarstiden började grassera i Swerige, och warade til Adventet, med sådan häftighet, at uti Wadstena allena fyra hundra personer blefwo hädanrykte. Efter wanligheten lär smittan hafwa kommit ifrån Södra orterna, så at det kan wara troligt, som några gamla Krönikor berätta, at Drotning Margareta dödt i pesten.

§. 3.

Genom denna Konungens resa och jämna upförande samt tidens

(*) Om Landskronas anläggning kan ses Huitfeld f. 644, och om Munkarnas emottagning f. 634.

(**) Desse Stadgar äro tryckta ibland Bergs-Ordningarne.

(†) Diarium Vazst. f. 49 och följande sidan beskrifwes pesten: isto anno erat magna pestilentia in Osgocia ac etiam alibi per Regnum Sveciæ, a festo autem Johannis Baptistæ usque ad adventum Domini numerata sunt de oppido Vazstena quasi quadringenta funera sepulta.

dens förändrade beskaffenhet war nu alt stilla i Sverige, och de betydande Herrar, som förorsakat all oredan, under Magnus Eriksson och sedermera, woro dels döde dels ombytte i sina tänkesätt. Lugn och stilhet lär nu hafwa kommit i stället för Regerings sjukan, och at säga sanningen, borde äfwen denna sednare lusten wara någorlunda förnögd, når hela Lagskipnings-wäsendet war uti de förnämares händer, utan Konungens widare deltagande och öfwerupsyn. Utaf de Herrar och Mån hwilka bidragit til förra oroligheter dödde Carl Ulfsson, Sparre, af Tosta, 1407, inemot nittio år gammal; en del af des märkwärdigheter äro upteknade uti 3 Del. 10 C. 10 §. Den mäktige Bo Jonsons son Knut Boson dödde året förut, hwilken genom återbärnings författningarne i början af Dr. Margaretas Regemente utan twifwel warit mycket lidande. Knut Bonde, Thor Bondes son, Carl Ulfsons, Sparres, Swärson och K. Carl Knutsons Fader begrofs i Wadstena 1413. Sten Bengtsson, Bielke, som hade någon tid warit Riksmarsk och mycket deltagande uti Rikets angelägnaste ärender, afsomnade 1408 på sit eget Slott Marieborg wid Enköping, och des son Erik Stensson dödde i Flensburg 1410, dit han förmodligen warit commenderad af K. Erik under Sleswigska owäsendet (*). Således war en stor del af dem, som antingen deltagit i förra oroligheterna eller kunnat påminna sig Adelns förra högd, redan i andra werlden. De än öfwerlefwande hade utan twifwel lärt af förfarenhet och omständigheter, at en trygg och hederlig stillhet borde föredragas framför en högt flygande och wådlig widlyftighet; hwarföre ock intet buller yppades förrän Konungens oförskämde Fogdar aldeles utmattade folkets tålamod, oaktat Sweriges förmån under K. Erik war ganska twåtydig. Kriget, som fördes med en obegriplig eller ingen eftertanka, hade wisserligen intet utslagit til Sweriges bästa, om des utgång äfwen warit lycklig. Man har inga särdeles prof, at Konungen warit benägen til förläningar åt Swenska Mån; och man behöfwer ännu söka efter belägenheten af de Län, som Drotning Margareta lemnat Algoth Månson i Danmark, efter Huitfelds berättelse, då man i Sverige fann öfweralt Slott och Län uti utlänningars händer, sedan K. Erik någon tid ensam fört regementet. Icke desfomindre, som man för öfrigt satt oqwald uti sin egendom, war alt så wida stilla, fast tyngden

Erik XIII. 1413.

Förnäme Herrars Död.

af

(*) Om dessa Herrars aflidande kan ses Diarium Vazstenense wid de anförda åren. Om Sten Bengtson, Diarium Minoritarum tryft i Lund 1762 sid. 14.

Erik XIII. 1414. af utredningarne til kriget och skatterna för Krono-almogen warit dryga nog. Följande året 1414, tilbrakte Konungen i Danmark; men Lagskipningen och andra sådana Hushålls författningar försummades intet. I synnerhet gjordes en märklig Stadga i Wexsjö wid Midsommar-tiden under warande räfsteting, hwilken angår förnämligast frälseböndernas skyldigheter emot sina husbönder. Förnämsta innehållet war, at när Landbo städjer et hemman, war han pliktig at blifwa wid gården i sex år, men det sjunde kunde han fritt bortflytta eller blifwa qwar efter öfwerenskommelse och ny städja eller gift. Til åtta dagswerken om året war Landboen skyldig på husbondens kost, sammaledes borde han göra en resa eller försel om året til Blekingen, Skåne eller någon annan stad i Riket. Hus borde Landbo uppehålla i så godt stånd, som han dem fått, och förbättra dem årligen til en halfmarks wärde, samt sätta trettio famnars gårdsgård. När en bonde kom til hemman, där Trägård eller Humlegård war, njuter han hälften af grödan, men husbonden tager den andra hälften; är där ingen Humlegård, underhåller och anlägger bonden trettio stänger om året, njute ock sjelf hela frukten därutaf. Utom årliga afraden skulle bonden hålla sin Herre en tunna öl om året med mat och hästfoder, och utom des war han ock pliktig til fogdegästning. Alla foteqwarnar, som woro gamla qwarnställen eller odalqwarnar til förfång, borde utkastas. Ek och bok kunde intet säljas til afsalor, eller hästar och oxar drifwas ur landet wid högsta böter, med mera (*). Eljest bör man wid denna Stadga påminna, at här talas om en Lagbok, hwilken ej kan wara någon annan än K. Måns Eriksons, hwilken i början af Dr. Margaretas Regering blifwit almänneligen wedertagen, så at gamla Province-Lagarne då blifwit aldeles afskaffade och kraftlöse (**). På detta sätt kan man nog

Hushålls Förordning.

(*) Wexsjö Stadga Midsomars-dagen hos Hadorph wid Bjärköa Rätten s. 41. Här kallas denna Förordning Wexjöstadga den andra, men förmodligen är den så kallade första ingen Stadga eller Förordning, utan en enskild persons berättelse. De, som wid detta tilfälle suto i Rätten, woro Biskop Eskil i Wexjö, Riddarne Måns Sture, Magnus Börgeson, Erland Knutson, och Frälsemännerna gamle Birger Trolle, Johan Person, Bengt Tommesson, Harald Laurentzson, Gjöstaf Laurentzson, Bengt Sture, Carl Sture, Thord Jonsson, Carl Magnusson Lagman i Tio-Härads Lagsago. Stadgan fastställdes widare med bifogade sigil af Marsk Erik, Sten Bengtson, Ture Stensson, Algot Månsson, Nils Erngisleson, Nils Boson, Laurentz Ulfsson, Gerdt Snagenborg, Riddare, Olof Rawalsson, Bengt Laurentzson, Olof Jonsson, Frälsemän.

(**) Uti begynnelsen af 1416 års Stadga, s. 42 hos Hadorph, förekommer följande mening: For thy at wi annamadhom Swerikes Lagh, som the hafwa uppe i Landith när Drotningh Mar-

nog finna, at skälig ordning inkommit i Swenska hushållningen, så at man intet uti alla förekommande ärender behöft afbida Konungens utslag, men i Finland lär beskaffenheten hafwa warit något annorlunda. Konungen sjelf wisar mißnöje däröfwer uti sit bref til de Herrar och Män, som borde sitta öfwer Landsrätten i Österlanden. Han beder fördenskul och befaller, at de skulle draga försorg at de fattige inwånarne i landet intet måtte blifwa nödsakade at löpa til Konungen i oträngda mål med sina ansökningar. Konungen påminner widare om skattens utkräfwande til fem mark af hwar rök, af hwar krok twå mark, samt tio mark af hwart bol och intet mer, och i det hänseende aflyses all Länsmans gäld, som utom hö upbars til twå span säd, men om ändtligen Länsmansgäld skulle utkräfwas, inskränkes det til en penning af hwar rök (*). Erik XIII. 1414.

§. 4.

Genom dessa författningar war K. Erik skäligen fri från öfwerlopp och bekymmer från Swerige, och undersåtarnes möda någorlunda sparad, men Riket war därföre intet frikallat från besök af beskatningar, hwilka woro uti en oafbruten gång genom Krigsomkostningarna. Uti Konungens Bref til Wikboarna 1415 yttrar sig Konungen, at han aldrig warit i swårare omständigheter än nu, begär fördenskul, at de wille aflemna til Hans Kröpelin, Jacob Augustin och Ficke Grupendal oförtöfwat hel utfara Leding, då de däremot skulle wara frie från all utfärd för deras egna Personer; och hade redan almogen i Swerige och Danmark kommit öfwerens at til detta behof utgöra, hwad som Konungen med des Råd behagade utskrifwa. Konungen säger ock, at Rikenas Förening fordrade et sådant biträde och at han intet tilförne anmodat dem om en sådan urtima gärd (**). Man kan nog wara försäkrad, at Wikboarne så wäl som andre gärna utbetalt efter förmågan alt hwad som äska- Konungen, begär Krigshjelp 1415.

greth, Gudh hennes siäl nadhe, först sick Rekith i Swerike, och nu särdheles mädhan dhe godha män, som nu for rätta sittja skole epther warom nadige Herre Koning Eriks budh, sworit hafwa medh them i Rikesins Radh äro, them at halda thet yttersthe the kunna.

(*) K. Eriks Br. Scriptum in castro nostro Wordingborg an. Dni. M. C D XIIII in Profesto B. Clementis Papæ & martiris (23 November) nostro sub secreto tergotenus præsenti coappenso.

(**) K. Eriks Bref til Wiken i Norrige Helsingborgh An. Dom. M. CD. qvinto decimo xvi die mensis Aprilis. von Dalin sid. 626 åberopar sig samma Bref dock under d. 14 Apr. och talas där ingalunda om Folks upbådande, ty brefwet slutas med dessa orden: Lofwom wer ydr sjelfwa heima sittia oc wera falsa firi färdenna. Vidimerad af-

Erik XIII. 1415. åskades, mot den förmån at få sitta stilla uti sina hemwist; men huru länge en sådan hemfrid blifwit lemnad är swårt at begripa; ty de talrika Krigshärar, som Konungen utförde mot sina motståndare, äro tydliga bewis, at mycket folk blifwit upbådat af alla tre Rikena, så at skattens betalning har wisserligen intet undandragit almogen ifrån at personligen deltaga i kriget genom soldaters och båtsmäns utredande. Men under deßa oroligheter råkade Konungen uti et nytt, fast denna gången mindre äfwentyrligt bekymmer. Genom en upresning af borgerskapet i Lybeck hade förra Rådet blifwit jagat ur staden och et nytt insatt. Kejsar Sigismund antog sig de utdrifnas sak, men uträttade intet, förän han anmodade K. Erik om biträde, då Konungen lät på en gång gripa alla staden Lybecks Utliggare i Skåne, hwilka woro syslesatte med Sillfisket kring Skånska stranderna, och blefwo fyrahundra personer den gången inmanade i häkte. Konungen tog tillika alla de fängslades saker och egendom i förwar, til des staden wille foga sig (*). Detta steg war så mycket ömmare för Lybeckarne, såsom deras Handels-sälskap, som kallas Schonen-Fahrer, hade sin förnämsta näring och winst genom deras handel och sillfiske på Skåne, hwilket ock lagt grunden til denna mäktiga stadens förmögenhet. K. Erik gick än widare och lät sätta i qwarstad genom Kröpelin alt gods, som Lybeckarne hade i Bergen i Norge til en summa af 3414 mark silfwer (**). Denna alfwarsamhet tilskyndade Konungen en werklig heder, och förmådde Lybeckarne, at följande året återkalla sina fördrifna Rådsherrar, men hade aldeles ingen werkan på Sleswigska twisten, utan den fortsattes på samma sätt som tilförne. Under deßa wändningar gjorde ock Dr. Philippa en resa til Swerige och besökte Wadstena Kloster i början af året 1415. Efter alt utseende måtte detta samfund hafwa utmärkt sig med et ganska hederligt upförande, när en så wördad och förståndig Drotning föredragit det för alla andra renlefnads samfund i hela Norden. Uti Danmark war godt förråd på sådana sälskap, och Skåne hade öfwerflöd på Kloster, men Drotningens upmärksamhet synes dock hafwa warit i synnerhet bögd til Wadstena. Wid Trettondedags-tiden kom hon til Wadstena och besåg alla Klostrets Helgedomar, närwarande alla Klosterbröderna, hwilka hedrades med et mycket nådigt samtal, wid hwilket tilfälle Drotningen ock utbad sig delaktighet af deras förböner. Söndagen därefter

Lybeks Utliggare i Skåne fängslas.

K. Erik och Dr. Philippa i Wadstena.

krift af Brefwet är meddeld af Secreter Hellman i Antiquitets Archivum.

(*) Krantzius Vandal. L. 10, cap. 20.

(**) Hamsfort Chron. secunda. fid. 322.

efter inställde sig Drotningen på nytt, och anhöll at blifwa antagen såsom Klostersyster, hwilket bewiljades utan swårighet på samma sätt, som Drotning Margareta blifwit emottagen. Dr. Philippa biwistade ock samma dag en Adlig Jungfrus Christina Lindormsdotters Nunne-wigsel, hwilken war ifrån Westergöthland. K. Erik sjelf gjorde ock en resa til Swerige detta året, ty fjerde Söndagen i Fastan (Dominica Lætare) war han i Wadstena, besökte Munkarne aldeles ensam och besåg Kloster-trägården, gick likwäl strax ut igen; för öfrigt wet man intet hwarken hwad han gjordt här eller på något annat ställe i Riket (*). Erik XIII. 1415.

§. 5.

Utan twifwel har Sleswigska Kriget skyndat på Konungens återresa til Danmark; men inbrottet i Hertigdömet uträttade efter wanligheten ingen ting, utan drog Konungen, efter liden förlust, sina troppar tilbaka til Danmark. Ifrån Swerige utgingo imedlertid beständiga tilökningar til den intet uträttande krigshären. Annars war alt stilla, och man syslesatte sig med nya författningar uti almänna Hushållningen. Man har beskrifning på en Stadga, som man tilägnar K. Erik, fast han förmodligen haft liten eller ingen del däruti. I flera mål kommer den öfwerens med 1414 års förordning, men uti Landböndernas skyldigheter emot sina husbönder är hon något strängare; ty uti denna Stadga utsättes dagswerken til tolf om året, åfwen som där icke nämnes, at det skal ske på husbondens kost; likaledes påbjudes Humlegårds skötsel til fyratio stänger om året och mera dylikt. Til almänna säkerhetens bibehållande förböds nu, at föra eller bära Armborst ur gården hwarken til Stad, Kyrka, Bröllop eller annorstädes; dock woro Frälsemän och deras betjenter ifrån detta förbud undantagne, och mera dylikt, som af sjelfwa berättelsen kan inhämtas (**). Således finner man, at man så småningen ökade Landtböndernas beswär och Husböndernas förmåner. Konungen ökade ock sina utrustningar emot Sleswig och Grefwarne af Hollsten, ty år 1417 belägrade han Sleswig och Gottorp med en här af hundra tusend man. Sleswig blef ändtligen intaget, men för Gottorp uträttades intet, ehuruwäl de Swenske, som warit deltagande i fälttåget, försäkrade, at eröfringen warit lätt,

Bruk af Armborst förbjudes, Adlen undantagen.

(*) Om Drotningens och Konungens ankomst til Wadstena kan ses Diar. Vazst. wid år 1415, sid. 52 och 53.

(**) Detta gamla Monument är wisserligen ingen Förordning, utan allenast en berättelse om hwad som blifwit beslutat 1416; Acten finnes hos Hadorph, wid B. R. s. 42.

Erik XIII. 1417.

lått, om Konungen wid samma tilfälle gjort anfall på Gottorp (*). Wid denna utredning synes såsom Konungen welat bruka någon större försigtighet än wäst, ty innan han landsteg med sit folk, höll han skäligen länge sjön, i tanka at utmatta fienden dels genom ostadiga Marcher, dels genom landets utmärglande och brist på lifsmedel; men Hollstenska Grefwarne och deras medhållare ryckte in uti Jutland, som hade intet förswar, och erhöllo utan kostnad alt som behöfdes. När omsider Konungen landstigit och fått in Sleswig, upbröt han oförtöfwat, så snart han blifwit underrättad at Hamburg skickat Hjelptroppar til fienden, och tågade med hären tilbaka til Danmark. Genom sådana återfärder war Konungen nödsakad, at likson hwart år begynna et nytt krig, emedan hwad som kunde winnas om sommaren, förlorades merändels om wintern, hwilket äfwen nu hände med Sleswig och några andra orter. Så wälwäre Swenske, som Danske Häfdeteknare, blanda äfwen K. Albrect uti dessa hwälfningar, och berättar v. Dalin, at K. Albrect blef fången, när K. Erik eröfrade Sleswig d. 15 Jul. 1417, och at han warit flera resor inweklad i deßa widlyftigheter. Det torde likwäl wara et misstag, hwartill Huitfeld gifwit anledning. K. Albrect lär intet hafwa warit någon synlig deltagare uti Nordiska angelägenheterne, sedan år 1412, ty antingen dödde han det året, eller blef han så begrafwen i Doberan, at han blifwit för werlden aldeles dödd; och hwad år 1417 angår, så har Författaren til Wadstena Dagbok, som är äldre än Huitfeld, tydligen anfört, at det war K. Albrects son och intet Konungen sjelf, som då blifwit fången (**). Det wissaste är, at K. Erik med sin stora och förfärliga Krigshär mattade sig sjelf mera än fienden, så at Krigslyckan gynnade honom inter; men hon will kan hända hafwa förständiga och mogna tilbedjare. Då Konungen däremot utskref nya skatter, hade hans förslag bättre och önskeligare framgång, och war Herren nog färdig til sådana anstalter. Således påböds 1417 en almän gård öfwer alla

Sleswigska Krigets fortsättning 1417.

tre

(*) Diarium Vazsten. f. 57. Eodem anno (1417) exivit Rex Ericus cum multitudine navium & manu valida & oppugnans civitatem Slefvik cepit cum filio Regis Alberti & multis aliis, & si eodem impetu oppugnasset castrum Gottorp cepisset illud, ita narrauerunt quidam de obsidione reuertentes.

(**) Om K. Albrects Död kan sees i denna Historias, Del 3, Cap. 9, §. 22. Chemnitz hos Westphal. Mon. Cimb. T. II. sid. 1685. m. m. Krantzii ord, Dan. L. 8, C. 2: aderat Albertus Dux Magnopolensis, qui etiam jus suum bello in Regem insequebatur de Svecia nuper amissa, torde til äfventyrs gifwit någon anledning til Huitfelds förseende. Mallet uti sin Histoire de Dannemarc är likwäl fri för detta fel. Jfr. Grammius Anm. til Meursius, sid. 559 och 570.

re Riksena til S. Britas klosters uppbyggande på Lolland i Skenninge eller Mariebo, som sedan blef Klostrets rätta namn. Afgiften war likwäl intet så stor, som han war almän, emedan hwar person öfwer 18 år betalte intet mer, än en penning til detta andeliga behof (*). Erik XIII. 1417.

§. 6.

Twistigheter och Krig med Hollstenarne warade således alt uthöre, och når Kejsar Sigismunds utslag intet uträttade, påtog sig Påfwen at stifta fred emellan dessa enwisa trätobröder, då man kom öfwerens, at nästa Midsommarsdagen 1418 skulle et sammanträde ske uti Gotwrp. Men Hollstenske Herrarne woro så litet måne om förlikning, at de icke engång wille ingå i någon underhandling, efter Danske Ministrarne intet kommo på den utsatte dagen, utan dagen därester. Wederbörande wisade således, at de intet särdeles fruktade för en obäklig, men hufwudlös kropp. Kan ock wara, at Grefwarne af Hollsten hade intet förtroende til Påfwens bemedling, emedan han skulle förmodligen hafwa mera benägenhet för en Konung, som regerade öfwer Riken, där Helige Fadren hade ganska många fogliga och lydiga får, än för några mindre mäktiga Prinsar. Det war då intet underligt, at Martinus V genom en Bulla, utgifwen i Florens VII kal. Junii 1418, biföll Konungens anhållan, at få inrätta et Universitet uti et af sina Riken, med samma förmåner, som Universitetet uti Paris äger, och skulle där få idkas alla wetenskaper utom Theologien, och utdelas där alla wanliga Heders och Äre-titlar, men om den til ändamålet nödwändiga kostnad borde Konungen sjelf draga försorg (**). Denna sista omständighet lär ock hafwa förorsakat, at ingen ting blef gjordt, ty K. Erik war aldrig rik hwarken på förstånd eller penningar; och war et sådant Storwerk förbehållet åt en Riksföreståndare i Sverige at utföra, som en regerande Konung öfwer tre Konunga-Riken intet kunde åstadkomma. Konungens hufwudaffigt blef ock genom et Universitet intet befrämjad, ty den war ställd på Sleswigska och Hollstenska angelägenheterna. Härtil kunde Förbundet emellan K. Erik och Tilstånd til inrätning af Universitet, 1418.

(*) Huitfeld f. 670. Uti et gammalt Document, som är inryckt i Danske Magazin, B. 1, f. 367, af år 1417, kallas Klosterrummet Skemminge, men kan hända samma Skrifware har upsat denna act, som skrifwit det förr återropade tingswitne om Ringstadholm, hwilket han gör til Rimstadholm, så at des N set ut som M. Uti Diarium Vazstenense f. 55 kallas det Skäninge.

(**) Påfwen Martini V Bulla är införd hos Huitfeld fid. 674.

Erik XIII. 1419. och K. Ladislaus samt Hertig Witold af Lithowen mera bidraga, hwilket slöts i Köpenhamn Midsommars afton 1419, ty man kom öfwerens om inbördes hjelp och försvar emot gemensama fiender.

Förbund med Polen. Wid denna förening woro tilstädes ifrån Swerige och nästgränsande orter, Biskop Knut från Linköping, Brynolf från Skara, Nafne från Westerås, Gref Hans af Ewerstein och Piksborg, Algot Månson Höfwitsman på Gripsholm och i Ängermanland, Bengt Påwisch Ståthållare på Aland, Swen Sture Höfwitsman på Sundsholm, Bo Diure på Stockholm och Telge, Nils Gustafsson af Roswik, Thure Stensson af Kråkerum Höfwitsman på Piksborg, Nils Ehrengislason på Saxaholm, Knut Hudoms af Wisby, Johan Swarte Skäning af Öresten, Hans Kröpelin Höfwidsman på Bahus och Elfsborg, Johan Laurentson af Örebro. Från Skåne underskrefwo Absalon eller Axel Pederson af Hårlöf, Höfwidsman på Falkenberg, Warberg, Skanör och Falsterbo, Johan Grim Höfwitsman på Lindholmen, Trued Has af Ortofta, Nils Swenson af Ellinge, Åke Laxman af Wallen i Halland, förmodligen, Johan Laugeson af Månstorp, Absalon Brahe af Widskjöfte, Gunde Jacobson af Krogeholm m. fl. (*). Men ehuru förträffligt detta förbund kunde wara, har jag mig likwäl intet bekant, om Konungen hafft någon förmån däraf, utan lära fiendligheterna blifwit fortsatte med K. Eriks egna och wanliga troppar, med hwilka han angrep Femern 1420.

Femern intages 1420. Här fick likwäl Konungen en fullkomlig men hårdklig seger, emedan den besudlades med all möjlig omänsklighet, som förr är påmint, alt mankön nedersabladés, de öfwerblefna qwinnor och barn bortfördes. Icke destomindre hade de olycklige gjort starkt motstånd, så at trettio-sju Herrar af Adel blifwit på platsen, och hade Konungen sjelf blifwit slagen, om ej de Swenske dragit honom ur faran, så berättar åtminstone Ericus Olai (**). Således woro för K. Erik både nedder-

(*) Detta Förbund, dat. Köpenhamn dagen för Midsommars-dagen vigilia nativitatis Johannis Baptistæ 1419, är infört på Danska hos Huitfeld s. 677. Namnen äro där nog felaktige, ibland annat anföres där Gref Hans såsom befalningshafwande på Pikeborgs och Ture Stenson på Piqsborg, som förmodligen lär wara: det samma; Sture Algotson nämnes ock af Grönsiösberg, men hwad gård detta war, wet jag intet. Gustaf Algotson säges ock wara ifrån England, hwilket förmodligen lär wara Engsö, ifr Meßenius, T. XII, s. 221.

(**) Ericus Olai L. 5. p. 153: et dum Rex ingrederetur Fimbriam, terram videlicet Lubecensium spoliandam, nisi Sveci Regi suo tunc fidelissime astitissent, absque dubio fuisset occisus. Det öfriga är af Diarium Vexst. sid. 62, men Ericus Olai lär bedraga sig, då han säger at landet hörde til Lybeck. Den som elsest wil läsa de andra obyggeligheter som utöfwades på Femern kan

derlag och segrar bedröfwelige, och nästan wanhedrande. Imedlertid woro omkostningarne nästan oändlige, hwarigenom Konungen nödsakades göra lån och det understundom med nog dryga wilkor. I brist af andra Underrättelser om Uphandlingar af denna art bör pantsättningen af Söderköping så mycket mindre förbigås. År 1419 lånte K. Erik af Riddaren Bengt Nicliesson tretusend marker silfwer, och til säkerhet pantsatte Söderköpings stad, som war den tiden en af Rikets betydligaste handelsorter, så at han och hans arfwingar, til des Hufwudstolen blef fullkomligen betald, skulle imedlertid upbära och njuta årligen all skatt och tull af Staden, samt säkören och all annan Konglig ränta utan något afslag uti lånta Hufwudsumman (*). Elfest lår K. Erik under hela denna tiden alt sedan 1415 intet warit i Swerige, men år 1421 anländer Konungen, och på Rönöslott på Wikbolandet d. 14 Sept. anställer eller biwistar ransakningen öfwer des gamle fast owärdige Favorit Ärkebiskopen Johannes Jerechini, som han påtwingat Dom-Capitlet i Upsala. Detta Kyrkans och Mänskligheetens afskrap blef då nödsakadt at afsäga sig sit ämbete med förbehåll af trehundra Noblar för då innewarande och trehundra Ducater för de tilkommande år. Ransakningen biwistades icke allenast af Swenska Biskoparne och åtskilliga werldsliga Herrar, utan ock af flera Biskopar och Prälater från Danmark, samt Ärkebiskopen från Riga, hwilken i denna rättegång war af Påfwen förklarad för Domare. Konungen gaf ock et Beskydds-bref för Biskopen af Ösel, dat. Rönö feria qvarta proxima ante festum Michaëlis 1421 (**).

Erik XIII. 1420.

K. Erik biwistar ransakningen öf. Ärke-Biskopen i Upsala 1421.

låsa Krantzius, Chronicon Holsatiæ, Huitfeld och andra.

(*) K. Eriks Br. dat. Köpenhamn 1419 in profesto Olaui Regis & Martyris. Detta bref åberopas af v. Dalin s 632 med et någorlunda skiljagtigt innehåll, ty först sättes Summan til 30,000 mark lödig eller Silfwer, som torde wara tryckfel, ty v. Stiernmans Höfdinga-minne s. 212 anföres tillika, men där står allenast 3000; och synes icke troligt, det någon enskild person den tiden kunnat utlåna en så stor summa, 240,000 R:d. Sp. eller 720,000 Dal. S:mt i goda penningar, 8 R:d räknade på hwar mark lödig; dessutom är meningen twåtydig, och kan tagas såsom inkomsterna af Söderköping skulle afräknas på Hufwud-summan, då likwäl innehållet är tydligt at Stads inkomsterna intet borde göra något afslag i Capitalet. Af hwad som redan anförd är, torde man någorlunda kunna sluta, med hwad grund det säges uti Tunelds Geographie Femte Uplagan s 267, at Handeln uti Söderköping war under K. Erik af Pommern så ansenlig, at Konungen fick emot pant af Söderköpings Tull låna 30,000 mark lödig. Se widare Bilagorna, N. 1.

(**) Om Sammanträdet och Rättegången på Rönö kan ses Diarium Vazst. fid 63 wid år 1421, och Huitfeld sid. 683 om Biskop Carl på Ösel.

Erik XIII. 1420.

§. 7.

Dr. Philippas Morgongåfwa och Lifgeding.

Man finner af föregående §. at åtskillige utländske Herrar woro befallande på Swenska slott, såsom Gref Hans, Bo Diure, Pawist och Kröpelin, men man finner också at de Swenske intet woro utslutne, hwarföre ock ännu intet mißnöje wisat sig, så mycket man har sig bekant. Dr. Philippa lefde ännu och lär man förmodligen intet bedraga sig rätt mycket, om man tror, at henne bör tilskrifwas förnämsta grunden til den enighet, som war emellan Konungen och Swenske Herrarne, hwilken ock förswann aldeles, så snart denna wärda Drotningen slutat sina dagar. K. Erik lär ock sjelf warit öfwertygad om hennes förtjenster, när han år 1420 förbättrade hennes Lifgeding på et besynnerligt och för henne sjelf ganska fördelaktigt sätt, ty alt hwad Konungen ägde på Seland, Städer, Slott, Byar, m. m. updrogs Drotningen helt och hållet med alla des årliga inkomster, utan annat wilkor, än at de wid Konungens död skulle afträdas til Hertig Bugislaf af Pommern, eller någon annan af Prinsarne, som förde Gripen i wapnet, hwarom de fläste af Rikenas Råd, efter Drotningens utlåtelse, redan kommit öfwerens. Men först wid Konungens aflidande skulle hon tillträda sit Lifgeding, som Konungen hade lemnat henne i Swerige (*). Denna Morgongåfwa och Lifgeding war ansenlig, ty den bestod af Örebro och Nerike, Arboga med Bergslagen där omkring, Laglösa Köpings Stad och Slott med tilhörigheter i Snåfringe Hundari, Westerås Stad med Slott och Län, undantagande Borgarås, Enköping med Kungsgården Haga och des Län, Trögden, Upsala Stad och Län, Almareståk och Län, Stockholms Slott och Län, Östhammar och Telge med deras Län, och woro tillika alla Bergwerken, som redan uptagna woro eller framdeles uptagas kunde, härmed inbegripna (**). Och lär Konungen icke allenast hafwa haft affeende på sin Gemåls hederliga utkomst, utan i synnerhet på säkerheten för sin Pommerske Efterträdare, som genom deßa anstalter skulle befrämjas. Det kan ock wara troligt, at ändamålet kunnat winnas, om Drotningen öfwerlefwat sin Herre, men så snart hon affomnade, förswunno tillika alla förslag om Pommerska Successionen, ty hwad Dr Philippa kunnat uträtta genom förstånd, foglighet och kärlek, kunde intet wäntas genom hastighet, nycker och enwishet.

§. 8.

(*) Dr. Philippas Br. Lollands Albuge 1420 die Commemorationis S. Pauli. 30 Junii, hos Huitfeld f. 679.

(**) Alt detta år taget af v. Dalin f. 632, jämför K. Eriks Bref härom daterat Lollands Albuge år och dag som föreskrifwit står. Jfr P. Ugla de Præfectura Näsgardenſi Dalekarliæ under Prof. Hermanſon sid. 111.

§. 8.

Erik XIII. 1422.

Följande år 1422 gjorde Dr. Philippa en resa til Swerige, förmodligen i affigt at beſe ſit tilämnade Lifgeding. Detta år dock en blott gißning, emedan man finner intet annat upteknat än at Drotningen war i Wadſtena femte Söndagen i Faſtan och förde med ſig Knut den Heliges Arm, ſom war inlagd uti förgylt ſilfwer, och war en ſkänk af Konungen. Året förut, 1421, hade Drotningen ocksåa beſökt Wadſtena i Dymbelweckan, då hon kommit öfwerens med Munkarne, at de hwar dag ſkulle hålla meßa för Konungen, henne ſjelf och hennes föräldrar (*). Deßa omſtändigheter äro wißt intet hufwudſakliga i Swenſka Hiſtorien, men ſåſom hennes blotta namn pryder tiden, ſynes mig at intet tillfälle bör förbigås at tala om henne. Imedlertid hade Konungen warit orvad med äfwentyrligare bekymmer, förorſakade af hans outſläckliga begärelſe til Sleſwig; des företagande år 1420 bemöttes med et anſenligt nederlag wid Immerwad, där man på Danſka ſidan led rätt mycket. År 1421 ſkedde et ſtarkt anfall af de Danſka på Alſen, hwilke dock med oförrättade ärender och ſkada måſte draga ſig tilbaka, ſå at K. Erik med egna kraſter kunde ingen ting uträtta emot Herrarne af Hollſten. Han ingick då uti förbund med Lybeck och några flera af Hanſeſtäderna 1423, hwilket likwäl ſtadnade uti ingen ting; man kom dock ändteligen öfwerens om twiſtens hänſkjutning til Kejſar Sigismund, där bägge parterna ſkulle inſtälla ſig. K. Erik begaf ſig fördenſkull på reſan från Danmark d. 5 Aug. 1423 (**), tog wägen genom Pommern til Warſchau, där Kejſaren war honom til möte; och bägge Herrarne följdes ſedermera åt til Buda i Ungern, hwareſt domen affades, och K. Erik wann ſaken och wann tillika intet, efter wanligheten. Wid afreſan hade Konungen anförtrot Regeringen uti Drotning Philippas händer (†), och wiſade hon under ſin Herres frånwaro, at Konungen intet kunnat göra et bättre wal, ty Rikenas wäl och Konungens heder woro hennes förnämſta ögnemärke, twå föremål, ſom Konungen ſjelf nog litet wärdade. Intet uptåg kan wara ſkadli-

K. Erik Reſa til utrikes Orter. 1423.

Dr. Philippa Rikz-föreſtånderſka.

(*) Deße bägge omſtändigheter anföras i Wadſtena Dag-bok, ſ. 64 och 63.

(**) Huitfeld ſ. 697, Dalin ſ. 636 och andre hänföra början af K. Eriks reſa til år 1424. Uti Diarium Vazſten. görs denna berättelſe wid år 1423, ſ. 67. In die beati Dominici (5 Aug.) Rex Ericus, ſumta ſecum non parua procerum multitudine, abiit in Alamanniam ad Imperatorem ſuper briga, qvæ verſatur inter eum & ciuitatenſes Alamanniæ de caſtro Gotthorp.

(†) Uti Drot. Philippas Myntförening med Lybeck m. m. giſwen Köpen-

Erik XIII. 1424.

gare än upfylla landet med odugligt mynt, och ytterſta nöden kan allena urſäkta en ſådan oförſigtighet. Icke deſtomindre hade Konungen fattat et ſådant beſlut, förbudit gångbarheten af alt Silfwermynt, och däremot låtit ſlå et odugligt Kopparmynt, ſom allena borde wara gällande, wid ſträngt wite. Det kan wara möjligt, at Konungen genom Silfwermyntets aflysning welat ſkaffa ſig reſepenningar, kan ock wara, at penningarna ſkulle anwändas til andra bebof; påfölgden blef dock den, at all handel afſtannade (*). Hanſeſtäderna, ſom denna tid woro likſom enwäldige af denna rörelſe, wille intet taga emot ſådant mynt, utan ratade all annan betalning än den ſom ſkedde genom byte; och ſåſom waro-priſen ankomma förnämligaſt på en rik köpares el. ſäljares wälbehag, blef den behöfwande äfwen nu i miſtning. Drotning Philippa inſåg denna oordning, gjorde ock anſtalt om bättre penningars anſkaffande, och på det ingen oreda om nya myntets wärde och halt måtte upkomma med Städerna, ingicks förening med Lybeck, Hamburg, Lyneburg och Wismar 1424 i October månad, genom hwilken nya myntet ſtadfäſtades til wißt och oklandrat wärde, ſå at denna ſtora och wärda Drotning ſynes haſwa warit ſkapad och ämnad at rätta alla ſin Herres förſeelſer, ſå wida de kunde tåla någon rättelſe eller förbättring. Hwad del Swenſka Rådet haft i denna wälfning kan ſes af K. Eriks Bref til Sweriges Rikes Råd af år 1426, hwarom mera framdeles.

Silfwermyntet förbjudes i Danmark.

K. Eriks Reſa til Jeruſalem och Hemkomſt.

§. 9.

Imedlertid fortſatte K. Erik ſin reſa, och war närwarande i Warſchau wid Drotning Sophias Kröning, ſom firades d. 12 Febru-

hamm, na Godes gebort, Duſent ver hundert in deme ver unde twyntegheſten jare des Sundaghes vor Sunte Dionyſius daghe des hilighen Marteleres, 1424 Söndagen för den 9 Oct. förkomma deſſa ord: Wy Koninghinne Phylippa ſ:ſ:ſ: Wan ſodaner macht, unde bevelinghe weghen, alſe vns vuſe alderleueſte gnedighe Here, in ſinem affweſende, de rike vnde Land bevolen heft. Detta Document är alraförſt almänheten meddelt af Geheime-Rådet Lyxdorphs Anledning til Myntens Udregning, uti 9 Tom. af Köpenhamſka Sälſkapets Skrifter ſid. 703.

(*) Herm. Corners Chronica wid år 1425 ſ. 1266. Ericus Rex Danorum aſtutia mundana uſus, inconſueta tamen, monetam fieri fecit novam ex toto cupream, & illam ſolam recipi præcepit, ut vulgabatur & non aliam ab incolis Regni, ſub poena priuationis omnium bonorum, & ut moneta prædicta ad manus omnium eo expeditius veniret, mandauit omnibus ſibi ſubjectis, ut monetam quamcunque aliam, ſi quam haberent, ſuis præſenturent Campſoribus & Monetariis, & nouam pro ea reciperent ab eo factam, qua in emendo & vendendo, & nulla alia uti deberent

Februarii 1424, då åfwen Kejſar Sigismundus war tilſtädes, och ſedermera togs wägen til Ungern med en Suite af 40 häſtar, och ſåledes med intet större följe än hwartil Swenſke Ärke-Biſkopen war efter lag berättigad (*). Sedan Domen här blifwit affagd emellan Konungen och Herrarne af Hollſten, företog ſig Konungen en ännu längre reſa, emedan han föreſatt ſig, at, til förſoning för blodbadet på Femern, beſöka Chriſti Graf. K. Erik war ſinnad göra denna reſa aldeles okänd, men den wid ſådana tilfällen aldeles nödwändige tyſtheten blef ſå litet iakttagen, at de, ſom woro uti Kejſarens Hof, woro därom underrättade. Ibland andra, ſom då woro wid Kejſerliga Hofwet, war åfwen Kejſar Emanuel Paleologi ſon från Conſtantinopel, hwilken lät i hemlighet afſkildra K. Erik, och afſända målningen til Turkiſke Sultanen af Damaſko, uti en affigt, ſom efter utſcende intet ſyftade på Konungens förmån. Okunnig om denna anſtalt ſkyndar K. Erik til Venedig och uti en Köpmans ſällſkap, ſåſom en af des husfolk, fullbordade reſan til Jeruſalem. Men i hwad beſtörtning råkade Konungen icke, når han efter fulländad andakt wid Chriſti Graf ſkulle wända tilbaka, då den, ſom lemnat Sällſkapet reſepaß, tager Konungen affides, gör honom det åfwentyrliga förtroende, at han kände honom rätt wäl, wiſte at han war Konung i Danmark och regerade öfwer tre Riken, ſamt til mera öfwertygelſe wiſade honom ſin målade afbild. En wacker Summa penningar blef då frukten af detta oförmodliga förtroende, och Konungen kom tilbaka til Venedig d. 3 Januarii 1425, hwareſter Han genom Ungern och ſå widare tog wägen til Danmark (**).

Erik XIII. 1424.

Quod præceptum injuſtum ſatis, ut apparet, oppidani & villani audientes, & poenam appoſitam incidere formidantes, monetas extraneas argenteas & aureas, ſupradictis monetariis præſentauerunt, & pro auro & argento cuprum receperunt, & ſic Regem ipſum ſuosque Campſores & Monetarios ditauerunt, ſeipſos vero depauperauerunt. Videntes autem mercatores & advenæ, prudentiam hanc mundanam non in bonum ærum vergere, merces ſuas apud ſe retinuerunt, & res pro rebus commutare ſtuduerunt. Regina tamen non valens audire detractiones & oblocutiones hominum, in dedecus & vituperium honoris Domini ſui Regis & mariti ſonantes, ſtatim poſt dictam monetam cupream abjecit, & bonam monetam, cum civitatibus æquivalentem, fabrefecit, & eam recipi ab omnibus mandauit. Man har anfört detta långa witnesbörd, på det hwar och en må ſe, at hwad man anfört om Konungens och Drotningens förtjenſter, intet är et nytt påſund, utan hämtadt af ſamtida Skribenter.

(*) Huitfeld ſ. 697. Jfr. Magnus Erikſons Lagb. Konunga-B. 22 Cap.

(**) Det man här anfört ſtämmer intet aldeles öfwerens hwarken med Huitfeld, Meſſenius eller von Dalin; man har likwäl följt trowärdiga ledare ſåſom Corner, Raynaldus och flera, och wil man endaſt, til undwikande af

Erik XIII. 1425.

§. 10.

Kriget fortsättes mot Herrarne af Hollsten.

Så snart K. Erik kommit hem ifrån sin långwåga resa med sit fördelaktiga utslag ifrån Kejsaren, mente han förmodligen at nu intet mera fattades, ån at sätta sig uti rolig besitning af Sleswig; men Hollstenske Herrarne hade en hel annan mening, och wille Konungen hafwa Förstendömet, borde det tagas med wårjan i handen; ty Kejsarens dom aktades intet. Kriget kom då på nytt i full låga, och swårigheterna ökades för Konungen, ty en stor del af Hanseståderna förklarade sig för Grefwarne af Hollsten, och så snart Konungen fick kunskap härom, uphäfde han efter wanligheten med förlust den redan begynda belägringen för Sleswig, och nya anstalter til krigets fortsättande widtogos, med den skilnad likwäl, at de wigtigaste förrätningar utfördes til sjös. Wid detta nu åter upstigande owäder lär förmodligen Dr. Philippa gjort en resa til Swerige och uti Wadstena hafft öfwerlägning med Rådet om flera Rikens angelägenheter, så wäl om Krigets fortsättande, som om Myntet och andra Rikswårdande ärender; och lemnade Drotningen genom Skrifwelse en berättelse om de beslut, som då blifwit fattade, hwilket äfwen skedde af Rikens Råd. Uti Swaret, som Konungen gaf på deßa bref år 1426 i början af året eller emot wåren, wisar Konungen et ogement wälbehag öfwer de steg, som Drotningen med Rikens Råd tagit hade, och yttrar sit nöje med de utsöktaste ordalag; han kallar Rikens Råd sina kåra och käraste wänner, och tackar tillika för all den willighet, som de nu och altid wisat både emot honom sjelf och Drotningen; K. Erik gillar ock alt, hwad af Rådet war föreslaget. Ibland flere ärender, som då kommit i öfwerwägande, hade Rådet beslutit at utreda til Konungens tjenst för innewarande år trehundra bewäpnade skyttar med harnesk och annat tilbehör, ehuru wäl bristen på nödwändiga hästar war ganska stor i Riket. Detta har förmodligen warit gamla Adelsfanan, och lär hon efter utseende intet kunnat warit större, efter hon nu för tiden intet utgör mer ån 395 man. Rådets begäran, at Swenska manskapet måtte blifwa tilsamman under en Höfdinge, bewiljades af Konungen med anmodan, at Rådet sielf wille utnämna den, som borde wara anförare. Sedan stadfästades och gillades de anstalter om Myntet, som Drotningen med Rikens Råd i Swerige tagit ha-

Swenska Adelsfanan 1426.

widlyftigare citationer, beropa sig på Grams Anmärkningar wid Meursius s. 569 f. Elies berättar ock Hamsfort om Konungens återkomst från Syrien under år 1425. Äfwen kan jämföras Boburgs Disp. de Philippa Regina; hållen i Göttingen 1774 under Prof. Joh. Phil. Murray.

hade. Städerne frikallades för denna gången at utgöra något manskap, emedan de skulle utreda fartyg til transporten; dock borde deras manskap wara färdigt, om det skulle behöfwas. Widare tillåter Konungen, at fem eller sex skepp måtte affärdas til Flandern, at uphandla salt och win, dock tillåtes dem intet at utföra matwaror, och borde tillika tagas til wara, at intet fartyg måtte segla til några städer i Österjön (*). Huru mycket folk upbådades eljest utaf Skatte och Krono wet man intet, men det wet man, at Konungen uträttade intet. Erik XIII. 1426. Handel på Flandern.

§. 11.

Såsom detta år intet hufwudsakeligt blef företaget, så syntes följande år 1427 förebåda alfwarligare förrätningar, til hwilkas utförande åter nya pålagor woro oumgängelige. Deßa utkrafdes i Swerige på et nog strängt sätt, ty utaf et markland jord betalde åboen til 12, 16 och 20 mark penningar, och uti största skatten utgick 24, 26 ja ända til 28 mark, så at en Krono-Skattebonde eller Landbo för åtta tunnors jord, som han brukade, måtte utlägga i högsta skatten mer än 37 R:d i goda penningar, hwilket war nog drygt och kanske i anseende til tiden nästan odrägligt (**). Tyngden war ock för almogen så mycket större, som K. Erik efter sin Gunstlings Henrik Könige marks förslag, emot gammal wana, utkräfde skatten i reda penningar och intet i waror. Det är utan twifwel bättre för skattdragaren, at afbörda sig pålagorna i penningar, när tilgång är på mynt, då et jämt och stadigt pris kan utsättas; men i då warande penningebrist war det nästan odrägligt, ty det ankom på Fogdarnas godtycke til hwad pris de wille taga räntepersedlarna, och deße woro i då warande ställning nog samwets- Pålagda nytima Skatter. 1427.

(*) Härom kan ses Konnug Eriks Bref til Sw. Rikes-Råd 1426 från Köpenhamn. Se Bilagorna N. 2, och ser det ut som detta bref måtte hafwa warit et af Konungen sjelf upsat eller dicterat handbref.

(**) Hos Ericus Olai 5 B. f. 154 uprepas deße Skatt-längder och sid. 160 fortfar han widare. Hic (Henricus Köningsmarker) cujus consiliis per omnia ducebatur, tale dedit Regi consilium de tributo perpetuo imponendo, ut de singulis contractis, territoriis, diſtrictibus & ciuitatibus soluerentur certæ denariorum summæ, in hunc finem ut - - - - - nihil Regi in suis obuentionibus deperiret, soluere enim vivi pro mortuis & habentes aliquid pro nihil habentibus essent perpetuo obligati. Rimkrönikan säger: sid. 183.

Än wille han Swerike mer fördärfwa,
Allan then skatt Riket kunde wärfwa
Bönder skulle then i penningar utgöra,
Them lot han til Dannemark föra
. . . . . .
För årfwoda tok han penningar sammalund,
Ty rotnade Skatten nider i grund m. m.

Erik XIII. 1427. wetslöse. Et annat uptåg brukades ock, som war intet beqwämligare för almogen. Konungen eller des ombudsmän utfordrade räntorna af et Härad eller menighet efter det som tilförne utgått, antingen där woro få eller flere ödeshemman, hwartil de esomoftast graßerande farsoter och andra swårigheter gåfwo mycken anledning. Med et ord alt, ända til dagswerken wid Kongsgårdar och Slott, förwandlades til penningar och fördes til Danmark, förmodligen til Krigets fortsättande, och brukade man tillika den hushållning, at de lefwande måtte betala för de döda, och de som hade något för dem, som intet hade. Detta Kammar-werk war utan twifwel nog tryckande, men angick egenteligen Krone- och Skatte-almogen, fast andliga och werldsliga Frälset ej heller war lottlöst i beskattningarna. År 1427 den 15 December samlades en stor del af Swenska Rådet i Helsingborg, där Konungen war dem til mötes. Sjelfwa sammanträdet skedde i runda tornet, som räknades egenteligen för Konungens enskilta rum (specialis Camera Regis), och såsom Herrarne förmodligen warit kallade, kan man nog föreställa sig hwilka angelägenheter borde komma i öfwerlägning, nemligen nya skatter och krigshjelp. Såsom K. Erik ännu intet rönt någon motsägelse, kan man ock wäl döma om beslutet både af de werldslige och andlige. Deße senare ansågo likwäl för rådligt, at göra några påminnelser och förbehåll. Arke-Biskopen **Johannes Haquini**, Biskop **Sigge** i Skara, och **Arnold** Biskop i Strengnäs gjorde fördenskul sin Protest inför Konungen sjelf, at ehuruwäl de under hela Kriget för deras egna personer utredt Krigsfolk til Konungens tjenst, och swarat til skatter för sina landbönder, woro de likwäl därtil ingalunda förpliktade, utan hwad som skedt, hade händt af idel och fullkomlig wälwilja, så at det på intet sätt hwarken kunde eller borde tjena til efterdöme för framtiden, hwarföre de ock ingalunda ansågo denna hjelp för någon skatt utan såsom en frifwillig gåfwa eller Subsidium caritativum, som de kallade det. Konungen, sedan han hört denna Protest, gjorde strax därpå sin Contraprotestation, at de andliga Herrarnas nu gjorda förbehåll ej heller borde på något sätt kränka eller förswaga Kronans rättigheter, och blefwo Riddarne **Bengt Stensson**, **Anund Sture** och **Bengt Pogwisk**, samt **Johan Kröpelin** åkallade til witne, och til slut blef hela Acten med twå Kejserliga Notariers underskrift bekräftad, den ene ifrån **Upsala** den andre ifrån Söderköping (*). §. 12.

(*) Notariernas Intygande Helsingborg d. 19 Dec. 1427. Biskoparnas Protest lyder så: Serenissime Princeps ac carissime Domine, sicut vestra Gracia bene nouit, Clerus & Ecclesia vestra Sveciæ jam aliquo tempore propter ingruentem

§. 12. Erik XIII. 1427.

Ingen twifwel är, at ju de på sådant sätt utpräßade skatter blefwo til krigets utförande anwände, fast ingen särdeles nytta därutaf hämtades; dock woro 1427 års förrätningar de hederligaste, som K. Eriks wapen haft alt sedan Krigets början, emedan des fiender woro olycklige både til lands och sjös. Gref Henrik af Hollsten belägrade Flensburg, men genom en öfwerilning och onödig dristighet blef han Midsommars afton sårad och död, hwarefter belägringen uphäfdes. Hanseståndernas Flottor gjorde ej heller några underwerk, fast de i början af wåren plundrade några af Danska öarne; men då de wid slutet af Julii månad affärdades til at ledsaga Ståndernas Handelsflotta, som kom ifrån Westersjön, war framgången mindre. K. Eriks Flotta wisade sig tillika i Sundet, och Tyska Amiralerne anföllo Nordiska Rikenas Sjömakt. Men Lybeckarne lära hafwa warit något för hastiga, de blefwo fördenskul jagade på flykten, då Hamburgarne blefwo omringade och deras fartyg infördes fångna til Köpenhamn. Några timmar efter denna förrättning ankommer den wäntade Handelsflottan, och slaget förnyades och warade in til mörka natten, wid hwilket tilfälle de Danske wäl förlorade tusend man, men eröfrade tillika 30 Handels-fartyg med rik ladning (†). En annan Sjöträfning måtte ock hafwa stät Kriget fortsättes til sjös.

neceſſitatem Regnorum veſtrorum in defendendo ſe contra hoſtes & adverſarios, impenderat & fecerat veſtræ Graciæ *ſubſidium caritatiuum*, per emiſſionem gentis armorum in expeditionem veſtram & per tributa de ſuis colonis, ſed qvia Clerus & Eccleſia ad hujus modi onera ex juris debito nullatenus obligantur, Nos præcauere volentes, ne quod gracioſe conceſſum eſt ad veſtram caritatiuam inſtantiam, trahatur in poſterum aliquando ab aliis in exemplum & præjudicium Eccleſiæ & Cleri, dicimus proteſtando, quod per ea onera, quæ huc uſque geſſimus de mera noſtra benevolentia, nolumus nobis & clero ac Eccleſiis provinciæ Upſalenſis præjudicium aliquid generari, qvia ſcimus nos & eccleſiam ad talia nullatenus obligari. Konungens Contraproteſt war sådan: Et Nos perejusmodi veſtram proteſtationem juri Coronæ Regiæ nolumus in aliquo præjudicium generari. Proteſtationen är tryckt hos Wilde H. P. ſ 433.

(†) Lamberti Alardi Res Nordalbingicæ wid år 1427. Utaf honom wet man, at Ståndernas utredning skedde wid St. Magdalena, han gifwer ock wid handen, at Tyske Amiralerne intet hade befalning at wåga et slag. Jfr. Huitfeld fid 734. Alardi werk är tryckt uti Westphals Mon. Cimb. T. I. Traziger uti Chronica Hamburgenſis, hos Westphalen T. II, fid 1341, berättar saken annorlunda, at Hamburgarne gjorde första anfallet, och Lybeckarne undandrogo sig utan at wåga anfall. Han säger ock, at af Handelsflottan förlorades 64 stora fartyg. Mallet följer Traziagers berättelse, men wid 1428 års fälttåg följer han wanliga berättelsen.

Erik XIII. 1428. under Fyen, uti hwilken Tyska städerna och förlorade åtskilliga fartyg, som woro lastade med salt (*). På detta sätt syntes Nordiska wapnens heder wara någorlunda bibehållen, förmodligen därföre at folket intet anförtes af Konungen sjelf. Den lidna förlusten skrämde dock intet Hanseståderna, utan de kommo tilbaka följande året 1428 mot wåren med en Flotta af 260 segel och en besätning af 12000 man, utom åttahundra Vitalianer eller Fribytare, som underhöllo och wäpnade sig sjelfwa, och det under Grefwe eller Hertig Gerhard af Hollsten. Afsigten war at försänka hamnen wid Köpenhamn eller ock at fördärfwa Danska Flottan, som förmodligen war ännu intet utlupen, och efter omständigheter intaga sjelfwa staden. K. Erik war intet tilstädes, hwilket war förmodligen ingen särdeles olycka, emedan Drotning Philippa war närwarande, som upmuntrade folket til et tappert och kraftigt motstånd, så at Hanseståderne flotta måste med förlust och oförrättade ärender draga sig tilbaka; dock upbrände likwäl Vitalianerne Landskrona. Under alt detta buller låg Konungen aldeles stilla i Soröe kloster: war det fruktan, så war det wanhederligt; war det andakt, så war det mindre wäl afpaßadt. Man tjenar Gud mycket bättre, när man gör sin skyldighet, än då man ligger fram för et inbillat helgon och korsar sig. Man kan altid wara försäkrad, at de Swenske togo del äfwen uti sjörustningarne, såsom man finner at Greger Månson war Höfwidsman för Swenska Escadern uti slaget i Öresund, då så många Hanseatiska fartyg eröfrades (**).

§. 13.

Dr. Philippas utrustning mot Stralsund.

Sedan Dr. Philippa genom sina upmuntringar och sit ofegade förhållande gjordt Städernas anslag mot Köpenhamn til intet, wille hon widare försöka Krigslyckan och utreder 1429 på egen kostnad en Flot-

(*) Denna omständighet nämnes på intet ställe utan i Wadstena Dagbok wid år 1427, f. 69. Som Författaren är samtida Skribent kan des witnesbörd anföras. Dein cum nauali pugna Phyna attemtantes (ciuitatenſes) qui in omnibus ſunt deuicti, obtinuit enim Rex ab eis naues plurimas onuſtas ſale & aliis neceſſariis.

(**) Rimkrönikan f. 179, då där talas om slaget i Öresund, säger til slut:

Swenske woro med i then Skara
Greger Månson thera Höfdinge wara
Af Swerike följde honom mang god man,
Thet maa man säja för sann.
. . . . . .
Tyske kommo för them i nöd
Mången Gary flogo the til död.

Flotta af 75 större och mindre fartyg och 1400 mans besätning, hwilka seglade från Köpenhamn wid Christi Himmelsfärds tid och angrepo Stralsund. De fartyg, som lågo på redden, blefwo upbrände; man kastade ock en hop kulor eller stenar i staden, hwarefter man förmodligen ärnade sig at segla bort, men man hindrades af motwind och nödsakades at lägga an wid Wolgast. Imedlertid anlände några större handels fartyg ifrån Lybeck; desse utlastades i hast och upfyldes med krigsfolk; man botade ock några af de itända skeppen och bewäpnade dem, så at när de Danske skulle wända tilbaka, blef där en ganska alfwarsam träfning; 15 större fartyg blefwo eröfrade, några undankommo, och ibland dem et af de större, som Stralsundarne hade werkligen tagit, men lemnat för liten wakt därpå, så at de qwarblefne Danske bemästrade sig styret och foro sin kos. Utaf Danska besätningen blefwo trehundra fångne och många slagne (*). Under denna förolyckade utredning war Konungen bortrest, men om han warit i Swerige eller annorstädes är något, som torde wara obekant (**). Det wet man åtminstone, at när han kom til sin Drotning, förolämpade han henne med hugg och slag, en nedrighet, som wore tilräcklig at skaffa honom hela werldens förakt, om han intet med flera andra felaktigheter wisat sig wara owärdig sin dygdiga och stora Gemål. Det är wäl intet troligt, at Drotningen då warit i wälsignat tilstånd, men i den händelsen torde sådant likwäl icke hafwa hållit denna Herre tilbaka. Hwad war wäl Drotningens fel wid denna utrustning? Konungen fick sedermera ofta erfara, huru litet hwarken han eller någon annan är mästare öfwer wind och wäder. En Herre, som war wan wid långt större nederlag än detta, hade bordt anse detta mißöde för antingen något ganska litet eller för ingen ting. Dock sådant som det war, gaf det likwäl anledning til en ganska stor ofärd för Swenska Flottan, som utcommenderades til Köpenhamn, förmodligen til at afböja alt wådligt anfall af en genom

Erik XIII. 1429.

(*) Om denna förrätning förekommer den omständligaste berättelse hos Petrus Olai och Hamsfort. Deras Krönikor äro tryckta uti Langebeks Monumenta T. I. Hos Corner och Alard ser man tiden, när utredningen skedde, den förre nämner Christi Himmelsfärds dag, och den senare Maj månad, hwilket lär gå på et ut. Traziger bekräftar Petri Olai berättelse, at åtskilliga fartyg blifwit af de Danska wid första anfallet upbrända. Jfr. Huitfeld f. 743.

(**) Huitfeld f. 744 säger, at Konungen war i Swerige, medan Stralsundske fården påstod, men ännu har jag intet funnit anledning därtil uti Swenska handlingar, fast Petrus Olai synes gifwa tilkänna, at K. Erik warit bortrest, men omständigheten är af intet fardelcs wärde.

Erik XIII. 1429. nom Stralsundska segern upblåst fiende. När Flottan lyftade ankar ifrån Swenska hamnarne, war hon wäl försedd med spisning och annat tilbehör; när den war förtärd, anhöll man om förplägning hos Konungen, men där war intet at hämta hwarken hemlof eller lifsmedel. Några fartyg blefwo då nödsakade, at förfoga sig på hemwägen; de, som wille härda ut något längre, blefwo twungne at sälja både kläder och harnesk, allenast för at uppehålla lifwet. Wid Michels-meßan fingo de ändteligen tilstånd at fara hem. Sorgespelet war likwäl intet ännu slutat, ty när skeppen hade samlat sig wid Saltholmen, upsteg en så grufwelig storm, at några fartyg förlorade masterna, några slogos sönder af wågorna, en del strandade wid Saltholmen, en del wid Barsebeck. De som räddade sig på Saltholmen utan mat och utan kläder, hade utan all twifwel förgåts uti elände, om ej Drotning Philippa warknnnat sig öfwer dem och skaffat dem alt hwad som behöfdes (*). Detta lär hafwa warit en af de sista förrätningar, som Drotningen gjorde i Danmark, ty mot Julen förfogade hon sig til Swerige och dödde i Wadstena Trettondedags natt följande året 1430 (**). Hon hade redan beslutit at draga sig från werlden, fast intet ifrån wälgerningar, och lär ej kunna twiflas, at hennes Gemåls hårda upförande ju skyndat på des aflidande och fullkomnat des ledsna wid werlden. Näp-

Dr. Philippa dör 1430.

(*) Detta Skepps-brott med des omständigheter finnes beskrifwet i Rimkrönikan s. 181, och sedan alla de därwid timade olyckor äro uprepade, förekomma följande rim sidan 182:

Ther näst epter wid Jula tid
Drotning Philippa til Swerikis reed.

Uti et otrykt exemplar af Rimkrönikan skrifwet med gammal styl dels på pergament dels på papper, som jag sjelf äger, äro orden deße:

Thr nest eppthr wid Jwla skedde
Drotningen sik thil Swerigis redde

Man kan således intet få någon annan mening härutaf, än at Flottans olycka händt kort före Drotningens sista resa til Swerige. Här står ock tydligt Barsabeck och Saltholmen, fast uti andra exemplar ståt Garskecki och Galtholmen.

(**) Rimkrönikan talar om Drotningens död s. 182:

Tha hon til Wastena kom
Ther doo then ädle Förstinna from
Henna Lik the ther begrafwa
Och bade Gudh hennes själ hafwa,
Epter Guds byrd fjortonhundrade-ar
Trettio, a trettonde natt Jula thet war.

Näpligen har någon regerande Drotning aflidit med större saknad och större beröm än Philippa; alla hennes gerningar och omständigheter öfwertyga om des uplysta wärde. Tidens andakts öfningar försummade hon ingalunda, utan wisade mycken bewägenhet emot Wadstena kloster, där hon låtit upbygga och begåfwa St Annas Chor, hwar hon ock blifwit begrafwen. För öfrigt utöste hon intet sin förmögenhet med et andäktigt eller widskepplig skryt på andliga stiftelser, utan hon nyttjade sina häfwor til Konungens heder, Rikets och nödlidandes tjenst. Det war hon, som uppehöll almänna crediten, når Konungen genom sit odugliga mynt aldeles öfwerända kastat densamma (*), och wisade hon sin ömhet för det allmänna icke allenast under Konungens långwåga bortowaro, utan ock då Konungen war hemma, så at hon förstod sig intet på någon skilnad emellan hennes egen och Rikenas wälfärd. Erik XIII. 1430.

§. 14.

Det är ganska troligt, at K. Erik ångrade sin öfwerilning och någorlunda begrep hwad han förlorat; och fast Drotning Philippas Jomfru Cecilia wid flera tilfällen hugswalade Konungens sorgbundna stunder, så glömde han likwäl intet at lemna prof af sin högaktning emot sin afsomnade Gemål och det på flera sätt. Kort efter Drotningens död inställde sig Konungen uti egen person i Wadstena, och biwistade dagen efter St Sigfrids dag, eller d. 6 Februarii, inwigningen af Wadstena Kloster, som förrättades af Ärke-Biskopen Johannes Haquini i närwaro af Herrar Rikens Råd. Det är nog troligt, at Drotningens högtidliga Begrafning wid K. Eriks inrätning til Dr. Philippas åminnelse.

Man kan således intet twifla, at Dr. Philippa dödt i Wadstena, ånskönt Boberg därom twiflat sid. 48. För öfrigt är det onödigt anföra flera witnesbörd om Drotningens döds år och dag, ty därom äro inga stridiga meningar. Hos Petrus Olai förekommer hennes Begrafnings wers, som liknar förmodligen Författaren, men intet sit flera förmål:

Anno milleno CD simul X triplicato
Anglica Philippa Vadsteen dormit tumulata
In festo Regum, linquens mundi data Legum.

Se Petri Olai Annales f. 194 hos Langebek Scr. T. I, sid. 194.

(*) Dr. Philippas wärd om gångbara myntets räkta wärde är omtald förut. Konungens Bref til Rikens Råd i Sverige af år 1426 wisar, at hon äfwen haft affeende på Sweriges förmån, orden äro dessa. Item om myn'et som J oß nu tilbuden med wor kære Hwsfru, thär kunne wi ither ej annat tilswara uppa thenne tidh utan wi skinde wort opne bref i the landh thär thes be-

Erik XIII. 1424.

gare än upfylla landet med odugligt mynt, och ytterſta nöden kan allena urſäkta en ſådan oförſigtighet. Icke deſtomindre hade Konungen fattat et ſådant beſlut, förbudit gångbarheten af alt Silfwermynt, och däremot låtit ſlå et odugligt Kopparmynt, ſom allena borde wara gällande, wid ſträngt wite. Det kan wara möjligt, at Konungen genom Silfwermyntets aflysning welat ſkaffa ſig reſepenningar, kan ock wara, at penningarna ſkulle anwändas til andra bebof; påfölgden blef dock den, at all handel afſtannade (*). Hanſeſtäderna, ſom denna tid woro likſom enwäldige af denna rörelſe, wille intet taga emot ſådant mynt, utan ratade all annan betalning än den ſom ſkedde genom byte; och ſåſom waro-priſen ankomma förnämligaſt på en rik köpares el. ſäljares wälbehag, blef den behöfwande äfwen nu i miſtning. Drotning Philippa inſåg denna oordning, gjorde ock anſtalt om bättre penningars anſkaffande, och på det ingen oreda om nya myntets wärde och halt måtte upkomma med Städerna, ingicks förening med Lybeck, Hamburg, Lyneburg och Wismar 1424 i October månad, genom hwilken nya myntet ſtadfäſtades til wißt och oklandrat wärde, ſå at denna ſtora och wärda Drotning ſynes haſwa warit ſkapad och ämnad at rätta alla ſin Herres förſeelſer, ſå wida de kunde tåla någon rättelſe eller förbättring. Hwad del Swenſka Rådet haft i denna wälfning kan ſes af K. Eriks Bref til Sweriges Rikes Råd af år 1426, hwarom mera framdeles.

Silfwermyntet förbjudes i Danmark.

K. Eriks Reſa til Jeruſalem och Hemkomſt.

§. 9.

Imedlertid fortſatte K. Erik ſin reſa, och war närwarande i Warſchau wid Drotning Sophias Kröning, ſom firades d. 12 Febru-

hamn, na Godes gebort, Duſent ver hundert in deme ver unde twyntegheſten jare des Sundaghes vor Sunte Dionyſius daghe des hilligben Martelers, 1424 Söndagen för den 9 Oct. förekomma deſſa ord: Wy Koninghinne Phylippa ⁂ Wan ſodaner macht, unde bevelinghe weghen, alſe vns vnſe alderleueſte gnedighe Here, in ſinem affweſende, de rike vnde Land bevolen heft. Detta Document är alraförſt almänheten meddelt af Geheime-Rådet Luxdorphs Anledning til Myntens Udregning, uti 9 Tom. af Köpenhamnſka Sälſkapets Skrifter ſid. 703.

(*) Herm. Cornere Chronica wid år 1425 ſ. 1266. Ericus Rex Danorum aſtutia mundana uſus, inconſueta tamen, monetam fieri fecit novam ex toto cupream, & illam ſolam recipi præcepit, ut vulgabatur & non aliam ab incolis Regni, ſub poena priuationis omnium bonorum, & ut moneta prædicta ad manus omnium eo expeditius veniret, mandauit omnibus ſibi ſubjectis, ut monetam quamcunque aliam, ſi quam haberent, ſuis præſentarent Campſoribus & Monetariis, & nouam pro ea reciperent ab eo factam, qua in emendo & vendendo, & nulla alia uti deberent

Februarii 1424, då åfwen Kejſar Sigismundus war tilſtädes, och ſedermera togs wägen til Ungern med en Suite af 40 häſtar, och ſåledes med intet ſtörre följe än hwartil Swenſke Ärke-Biſkopen war efter lag berättigad (*). Sedan Domen här blifwit affagd emellan Konungen och Herrarne af Hollſten, företog ſig Konungen en ännu längre reſa, emedan han föreſatt ſig, at, til förſoning för blodbadet på Femern, beſöka Chriſti Graf. K. Erik war ſinnad göra denna reſa aldeles okänd, men den wid ſådana tilfällen aldeles nödwändige tyſtheten blef ſå litet iakttagen, at de, ſom woro uti Kejſarens Hof, woro därom underrättade. Ibland andra, ſom då woro wid Kejſerliga Hofwet, war åfwen Kejſar Emanuel Paleologi ſon från Conſtantinopel, hwilken lät i hemlighet affkildra K. Erik, och affända målningen til Turkiſke Sultanen af Damaſko, uti en affigt, ſom efter utſeende intet ſyftade på Konungens förmån. Okunnig om denna anſtalt ſkyndar K. Erik til Venedig och uti en Köpmans ſällſkap, ſåſom en af des husfolk, fullbordade reſan til Jeruſalem. Men i hwad beſtörtning råkade Konungen icke, når han efter fulländad andakt wid Chriſti Graf ſkulle wända tilbaka, då den, ſom lemnat Sällſkapet reſepaß, tager Konungen affides, gör honom det åfwentyrliga förtroende, at han kände honom rätt wäl, wiſte at han war Konung i Danmark och regerade öfwer tre Riken, ſamt til mera öfwertygelſe wiſade honom ſin målade afbild. En wacker Summa penningar blef då frukten af detta oförmodliga förtroende, och Konungen kom tilbaka til Venedig d. 3 Januarii 1425, hwareſter Han genom Ungern och ſå widare tog wägen til Danmark (**).

Erik XIII. 1424.

Quod præceptum injuſtum ſatis, ut apparet, oppidani & villani audientes, & poenam appoſitam incidere formidantes, monetas extraneas argenteas & aureas, ſupradictis monetariis præſentauerunt, & pro auro & argento cuprum receperunt, & ſic Regem ipſum ſuosque Campſores & Monetarios dirauerunt, ſeipſos vero depauperauerunt. Videntes autem mercatores & advenæ, prudentiam hanc mundanam non in bonum ærum vergere, merces ſuas apud ſe retinuerunt, & res pro rebus commutare ſtuduerunt. Regina tamen non valens audire detractiones & oblocutiones hominum, in dedecus & vituperium honoris Domini ſui Regis & mariti ſonantes, ſtatim poſt dictam monetam cupream abjecit, & bonam monetam, cum ciuitatibus æquivalentem, fabrefecit, & eam recipi ab omnibus mandauit. Man har anfört detta långa witnesbörd, på det hwar och en må ſe, at hwad man anfört om Konungens och Drotningens förtjenſter, intet är et nytt påſund, utan hämtadt af ſamtida Skribenter.

(*) Huitfeld ſ. 697. Jfr. Magnus Erikſons Lagb. Konunga-B. 22 Cap.

(**) Det man här anfört ſtämmer intet aldeles öfwerens hwarken med Huitfeld, Meßenius eller von Dalin; man har likwäl följt trowärdiga ledare ſåſom Corner, Raynaldus och flera, och wil man endaſt, til undwikande af

Erik XIII. 1425.

§. 10.

Så snart K. Erik kommit hem ifrån sin långwåga reſa med sit fördelaktiga utslag ifrån Kejsaren, mente han förmodligen at nu intet mera fattades, ån at sätta sig uti rolig beſitning af Sleſwig; men Hollſtenſke Herrarne hade en hel annan mening, och wille Konungen hafwa Förſtendömet, borde det tagas med wårjan i handen; ty Kejſarens dom aktades intet. Kriget kom då på nytt i full låga, och swårigheterna ökades för Konungen, ty en ſtor del af Hanſeſtäderna förklarade ſig för Grefwarne af Hollſten, och ſå ſnart Konungen fick kunſkap härom, uphäfde han efter wanligheten med förluſt den redan begynda belägringen för Sleſwig, och nya anſtalter til krigets fortſättande widtogos, med den ſkilnad likwäl, at de wigtigaſte förrätningar utfördes til ſjös. Wid detta nu åter upſtigande owäder lär förmodligen Dr. Philippa gjort en reſa til Swerige och uti Wadſtena haft öfwerlägning med Rådet om flera Rikſens angelägenheter, ſå wäl om Krigets fortſättande, ſom om Myntet och andra Rikswårdande ärender; och lemnade Drotningen genom Skrifwelſe en berättelſe om de beſlut, ſom då blifwit fattade, hwilket åfwen ſkedde af Rikſens Råd. Uti Swaret, ſom Konungen gaf på deßa bref år 1426 i början af året eller emot wåren, wiſar Konungen et ogement wälbehag öfwer de ſteg, ſom Drotningen med Rikſens Råd tagit hade, och yttrar ſit nöje med de utſöktaſte ordalag; han kallar Rikſens Råd ſina kåra och käraſte wänner, och tackar tillika för all den willighet, ſom de nu och altid wiſat både emot honom ſjelf och Drotningen; K. Erik gillar ock alt, hwad af Rådet war föreſlaget. Jbland flere ärender, ſom då kommit i öfwerwägande, hade Rådet beſlutit at utreda til Konungens tjenſt för innewarande år trehundra bewäpnade ſkyttar med harneſk och annat tilbehör, ehuru wäl briſten på nödwändiga häſtar war ganſka ſtor i Riket. Detta har förmodligen warit gamla Adelsfanan, och lär hon efter utſeende intet kunnat warit större, efter hon nu för tiden intet utgör mer ån 395 man. Rådets begäran, at Swenſka manſkapet måtte bliſwa tilſamman under en Höfdinge, bewiljades af Konungen med anmodan, at Rådet ſjelf wille utnämna den, ſom boroe wara anförare. Sedan ſtadfäſtades och gillades de anſtalter om Myntet, ſom Drotningen med Rikſens Råd i Swerige tagit ha-

Kriget fortſättes mot Herrarne af Hollſten.

Swenſka Adelsfanan 1426.

widlyftigare citationer, beropa ſig på Gramo Anmärkningar wid Meurſius ſ. 569 f. Eljeſt berättar ock Hamsfort om Konungens återkomſt från Syrien under år 1425. Åfwen kan jämföras Boberge Diſp. de Philippa Regina; hållen i Göttingen 1774 under Prof. Joh. Phil. Murray.

hade. Städerne frikallades för denna gången at utgöra något manskap, emedan de skulle utreda fartyg til transporten; dock borde deras manskap wara färdigt, om det skulle behöfwas. Widare tillåter Konungen, at fem eller sex skepp måtte affärdas til Flandern, at uphandla salt och win, dock tillåtes dem intet at utföra matwaror, och borde tillika tagas til wara, at intet fartyg måtte segla til några städer i Österssjön (*). Huru mycket folk upbådades eljest utaf Skatte och Krono wet man intet, men det wet man, at Konungen uträttade intet. Erik XIII. 1426. Handel på Flandern.

§. 11.

Såsom detta år intet hufwudsakeligt bref företaget, så syntes följande år 1427 förebåda alfwarligare förrätningar, til hwilkas utförande åter nya pålagor woro oumgängelige. Deßa utkräfdes i Sverige på et nog strängt sätt, ty utaf et märkland jord betalde åboen til 12, 16 och 20 mark penningar, och uti största skatten utgick 24, 26 ja ända til 28 mark, så at en Krono-Skattebonde eller Landbo för åtta tunnors jord, som han brukade, måtte utlägga i högsta skatten mer än 37 R:d i goda penningar, hwilket war nog drygt och kanske i anseende til tiden nästan odrägligt (**). Tyngden war ock för almogen så mycket större, som K. Erik efter sin Gunstlings Henrik Königsmarks förslag, emot gammal wana, utkräfde skatten i reda penningar och intet i waror. Det är utan twifwel bättre för skattdragaren, at afbörda sig pålagorna i penningar, när tilgång är på mynt, då et jämt och stadigt pris kan utsättas; men i då warande penningebrist war det nästan odrägligt, ty det ankom på Fogdarnas godtycke til hwad pris de wille taga ränteperſedlarna, och deße woro i då warande ställning nog samwets- Pålagda nytima Skatter. 1427.

(*) Härom kan ſes Konung Eriks Bref til Sw. Rikes-Råd 1426 från Köpenhamn. Se Bilagorna N. 2, och ſer det ut ſom detta bref måtte hafwa warit et af Konungen ſjelf upſat eller dicterat handbref.

(**) Hos Ericus Olai 5 B. f. 154 uprepas deße Skatt-längder och ſid. 160 fortfar han widare. Hic (Henricus Köningsmarker) cujus conſiliis per omnia ducebatur, tale dedit Regi conſilium de tributo perpetuo imponendo, ut de ſingulis contractis, territoriis, diſtrictibus & ciuitatibus ſoluerentur certæ denariorum ſummæ, in hunc finem ut - - - - - nihil Regi in ſuis obuentionibus deperiret, ſoluere enim vivi pro mortuis & habentes aliquid pro nihil habentibus eſſent perpetuo obligati. Rimkrönikan säger: ſid. 183.

Än wille han Swerike mer fördärfwa,
Allan then ſkatt Riket kunde wärfwa
Bönder ſkulle then i penningar utgöra,
Them lot han til Dannemark föra
. . . . . .
För ärfwoda tok han penningar ſammalund,
Ty rotnade Skatten nider i grund m. m.

Erik XIII. 1427. wetslöse. Et annat uptåg brukades ock, som war intet beqwämligare för almogen. Konungen eller des ombudsmän utfordrade ränterna af et Härad eller menighet efter det som tilförne utgått, antingen där woro få eller flere ödeshemman, hwartil de esomoftast graßerande farsoter och andra swårigheter gåfwo mycken anledning. Med et ord alt, ända til dagswerken wid Kongsgårdar och Slott, förwandlades til penningar och fördes til Danmark, förmodligen til Krigets fortsättande, och brukade man tillika den hushållning, at de lefwande måtte betala för de döda, och de som hade något för dem, som intet hade. Detta Kammar-werk war utan twifwel nog tryckande, men angick egenteligen Krone- och Skatte-almogen, fast andliga och werldsliga Frälset ej heller war lottlöst i beskattningarna. År 1427 den 15 December samlades en stor del af Swenska Rådet i Helsingborg, där Konungen war dem til mötes. Sjelfwa sammanträdet skedde i runda tornet, som räknades egenteligen för Konungens enskilta rum (specialis Camera Regis), och såsom Herrarne förmodligen warit kallade, kan man nog föreställa sig hwilka angelägenheter borde komma i öfwerlägning, nemligen nya skatter och krigshjelp. Såsom K. Erik ännu intet rönt någon motsägelse, kan man ock wäl döma om beslutet både af de werldslige och andlige. Deße senare ansågo likwäl för rådligt, at göra några påminnelser och förbehåll. Ärke-Biskopen Johannes Haquini, Biskop Sigge i Skara, och Arnold Biskop i Strengnäs gjorde fördenskul sin Protest inför Konungen sjelf, at ehuruwäl de under hela Kriget för deras egna personer utredt Krigsfolk til Konungens tjenst, och sivarat til skatter för sina landbönder, woro de likwäl därtil ingalunda förpliktade, utan hwad som skedt, hade händt af idel och fullkomlig wälwilja, så at det på intet sätt hwarken kunde eller borde tjena til efterdöme för framtiden, hwarföre de ock ingalunda ansågo denna hjelp för någon skatt utan såsom en frifwillig gåfwa eller Subsidium caritativum, som de kallade det. Konungen, sedan han hört denna Protest, gjorde strax därpå sin Contraprotestation, at de andliga Herrarnas nu gjorda förbehåll ej heller borde på något sätt kränka eller förswaga Kronans rättigheter, och blefwo Riddarne Bengt Stensson, Anund Sture och Bengt Pogwisk samt Johan Kröpelin åkallade til witne, och til slut blef hela Acten med twå Kejserliga Notariers underskrift bekräftad, den ene ifrån Upsala den andre ifrån Söderköping (*). §. 12.

(*) Notariernas Intygande Helsingborg d. 19 Dec. 1427. Biskoparnas Protest lyder så: Serenissime Princeps ac carissime Domine, sicut vestra Gracia bene nouit, Clerus & Ecclesia vestra Sveciæ jam aliquo tempore propter ingruentem

§. 12. Erik XIII. 1427.

Ingen twifwel är, at ju de på sådant sätt utpräßade skatter blefwo til krigets utförande anwände, fast ingen särdeles nytta därutaf hämtades; dock woro 1427 års förrätningar de hederligaste, som K. Eriks wapen haft alt sedan Krigets början, emedan des fiender woro olycklige både til lands och sjös. Gref Henrik af Hollsten belägrade Flensburg, men genom en öfwerilning och onödig dristighet blef han Midsommars afton sårad och död, hwarefter belägringen uphäfdes. Hanseståderna Flottor gjorde ej heller några underwerk, fast de i början af wåren plundrade några af Danska öarne; men då de wid slutet af Julii månad affärdades til at ledsaga Städernas Handelsflotta, som kom ifrån Westersjön, war framgången mindre. K. Eriks Flotta wisade sig tillika i Sundet, och Tyska Amiralerne anföllo Nordiska Rikenas Sjömakt. Men Lybeckarne lära hafwa warit något för hastiga, de blefwo fördenskul jagade på flykten, då Hamburgarne blefwo omringade och deras fartyg infördes fångna til Köpenhamn. Några timmar efter denna förrättning ankommer den wäntade Handelsflottan, och slaget förnyades och warade in til mörka natten, wid hwilket tilfälle de Danske wäl förlorade tusend man, men eröfrade tillika 30 Handels-fartyg med rik ladning (†). En annan Sjöträfning måtte ock hafwa stät

Kriget fortsättes til sjös.

neceſſitatem Regnorum veſtrorum in defendendo ſe contra hoſtes & adverſarios, impenderat & fecerat veſtræ Graciæ *ſubſidium caritatiuum*, per emiſſionem gentis armorum in expeditionem veſtram & per tributa de ſuis colonis, ſed qvia Clerus & Eccleſia ad hujus modi onera ex juris debito nullatenus obligantur, Nos præcauere volentes, ne quod gracioſe conceſſum eſt ad veſtram caritatiuam inſtantiam, trahatur in poſterum aliquando ab aliis in exemplum & præjudicium Eccleſiæ & Cleri, dicimus proteſtando, quod per ea onera, quæ huc uſque geſſimus de mera noſtra benevolentia, nolumus nobis & clero ac Eccleſiis provinciæ Upſalenſis præjudicium aliquid generari, qvia ſcimus nos & eccleſiam ad talia nullatenus obligari. Konungens Contraproteſt war sådan: Et Nos perejusmodi veſtram proteſtationem juri Coronæ Regiæ nolumus in aliquo præjudicium generari. Proteſtationen är tryckt hos Wilde H. P. ſ 433.

(†) Lamberti Alardi Res Nordalbingicæ wid år 1427. Utaf honom wet man, at Städernas utredning skedde wid St. Magdalena, han giſwer ock wid handen, at Tyske Amiralerne intet hade befalning at wåga et slag. Jfr. Huitfeld sid 734. Alardi werk är tryckt uti Westphals Mon. Cimb T. I. Traziger uti Chronica Hamburgenſis, hos Westphalen T. II, sid 1341, berättar saken annorlunda, at Hamburgarne gjorde första anfallet, och Lybeckarne undandrogo sig utan at wåga anfall. Han säger ock, at af Handelsflottan förlorades 64 stora fartyg. Mallet följer Traziacra berättelse, men wid 1428 års fälttåg följer han wanliga berättelsen.

Erik XIII. 1428. under Fyen, uti hwilken Tyska städerna ock förlorade åtskilliga fartyg, som woro lastade med salt (*). På detta sätt syntes Nordiska wapnens heder wara någorlunda bibehållen, förmodligen därföre at folket intet anfördes af Konungen sjelf. Den lidna förlusten skrämde dock intet Hansestäderna, utan de kommo tilbaka följande året 1428 mot wåren med en Flotta af 260 segel och en besätning af 12000 man, utom åttahundra Vitalianer eller Fribytare, som underhöllo och wäpnade sig sjelfwa, och det under Grefwe eller Hertig Gerhard af Hollsten. Afsigten war at försänka hamnen wid Köpenhamn eller ock at fördärfwa Danska Flottan, som förmodligen war ännu intet utlupen, och efter omständigheter intaga sjelfwa staden. K. Erik war intet tilstädes, hwilket war förmodligen ingen särdeles olycka, emedan Drotning Philippa war närwarande, som upmuntrade folket til et tappert och kraftigt motstånd, så at Hansestädernes flotta måste med förlust och oförrättade ärender draga sig tilbaka; dock upbrände likwäl Vitalianerne Landskrona. Under alt detta buller låg Konungen aldeles stilla i Sorö kloster: war det fruktan, så war det wanhederligt; war det andakt, så war det mindre wäl afpaßadt. Man tjenar Gud mycket bättre, när man gör sin skyldighet, än då man ligger fram för et inbillat helgon och korsar sig. Man kan altid wara försäkrad, at de Swenske togo del äfwen uti sjörustningarne, såsom man finner at Greger Månson war Höfwidsman för Swenska Escadern uti slaget i Öresund, då så många Hanseatiska fartyg eröfrades (**).

§. 13.

Dr. Philippas utrustning mot Stralsund.

Sedan Dr. Philippa genom sina upmuntringar och sit ofega förhållande gjordt Städernas anslag mot Köpenhamn til intet, wille hon widare försöka Krigslyckan och utreder 1429 på egen kostnad en Flot-

(*) Denna omständighet nämnes på intet ställe utan i Wadstena Dagbok wid år 1427, s. 69. Som Författaren är samtida Skribent kan des witnesbörd anföras. Dein cum nauali pugna Phyna attemtantes (ciuitatenses) qui in omnibus sunt devicti, obtinuit enim Rex ab eis naues plurimas onustas sale & aliis necessariis.

(**) Rimkrönikan s. 179, då där talas om slaget i Öresund, säger til slut:

Swenske woro med i then Skara
Greger Månson thera Höfdinge wara
Af Swerike följde honom mang god man,
Thet maa man säja för sann.
. . . . . .
Tyske kommo för them i nöd
Mängen Gary flogo the til död.

Flotta af 75 större och mindre fartyg och 1400 mans beſätning, hwilka ſeglade från Köpenhamn wid Chriſti Himmelsfärds tid och angrepo Stralſund. De fartyg, ſom lågo på redden, bleſwo upbrände; man kaſtade ock en hop kulor eller ſtenar i ſtaden, hwarefter man förmodligen ärnade ſig at ſegla bort, men man hindrades af motwind och nödſakades at lägga an wid Wolgaſt. Imedlertid anlände några större handels fartyg ifrån Lybeck; deſſe utlaſtades i haſt och upfyldes med krigsfolk; man botade ock några af de itända ſkeppen och bewäpnade dem, ſå at när de Danſke ſkulle wända tilbaka, bleſ där en ganſka alſwarſam träfning; 15 större fartyg bleſwo eröfrade, några undankommo, och ibland dem et af de ſtörre, ſom Stralſundarne hade werkligen tagit, men lemnat för liten wakt därpå, ſå at de qwarblefne Danſke bemäſtrade ſig ſtyret och foro ſin kos. Utaf Danſka beſätningen bleſwo trehundra fångne och många ſlagne (*). Under denna förolyckade utredning war Konungen bortreſt, men om han warit i Swerige eller annorſtädes är något, ſom torde wara obekant (**). Det wet man åtminſtone, at när han kom til ſin Drotning, förolämpade han henne med hugg och ſlag, en nedrighet, ſom wore tilräcklig at ſkaffa honom hela werldens förakt, om han intet med flera andra felaktigheter wiſat ſig wara owärdig ſin dygdiga och ſtora Gemål. Det är wäl intet troligt, at Drotningen då warit i wälſignat tilſtånd, men i den händelſen torde ſådant likwäl icke hafwa hållit denna Herre tilbaka. Hwad war wäl Drotningens fel wid denna utruſtning? Konungen fick ſedermera ofta erfara, huru litet hwarken han eller någon annan är mäſtare öfwer wind och wäder. En Herre, ſom war wan wid långt större nederlag än detta, hade bordt anſe detta miſſöde för antingen något ganſka litet eller för ingen ting. Dock ſådant ſom det war, gaf det likwäl anledning til en ganſka ſtor ofärd för Swenſka Flottan, ſom utcommenderades til Köpenhamn, förmodligen til at afböja alt wädligt anfall af en genom

Erik XIII. 1429.

(*) Om denna förrätning förekommer den omſtändligaſte berättelſe hos Petrus Olai och Hamsfort. Deras Krönikor äro trykta uti Langebeks Monumenta T. I. Hos Corner och Alard ſer man tiden, när utredningen ſkedde, den förre nämner Chriſti Himmelsfärds dag, och den ſenare Maj månad, hwilket lär gå på et ut. Traziger bekräftar Petri Olai berättelſe, at åtſkilliga fartyg bliſwit af de Danſka wid förſta anfallet upbrända. Jfr. Huitfeld ſ. 743.

(**) Huitfeld ſ. 744 ſäger, at Konungen war i Swerige, medan Stralſundſke fården påſtod, men ännu har jag intet funnit anledning därtil uti Swenſka handlingar, faſt Petrus Olai ſynes giſwa tilkänna, at K. Erik warit bortreſt, men omſtändigheten är af intet ſardeles wärde.

Erik XIII. 1429. nom Stralsundska segern upblåst fiende. När Flottan lyftade ankar ifrån Swenska hamnarne, war hon wäl försedd med spisning och annat tilbehör; när den war förtärd, anhöll man om förplägning hos Konungen, men där war intet at hämta hwarken hemlof eller lifsmedel. Några fartyg blefwo då nödsakade, at förfoga sig på hemwägen; de, som wille härda ut något längre, blefwo twungne at sälja både kläder och harnesk, allenast för at uppehålla lifwet. Wid Michels-meßan fingo de ändteligen tilstånd at fara hem. Sorgespelet war likwäl intet ännu slutat, ty när skeppen hade samlat sig wid Saltholmen, upsteg en så grufwelig storm, at några fartyg förlorade masterna, några slogos sönder af wågorna, en del strandade wid Saltholmen, en del wid Barsebeck. De som räddade sig på Saltholmen utan mat och utan kläder, hade utan all twifwel förgåts uti elände, om ej Drotning Philippa warkunnat sig öfwer dem och skaffat dem alt hwad som behöfdes (*). Detta lär hafwa warit en af de sista förrätningar, som Drotningen gjorde i Danmark, ty mot Julen förfogade hon sig til Swerige och dödde i Wadstena Trettondedags natt följande året 1430 (**). Hon hade redan beslutit at draga sig från werlden, fast intet ifrån wälgerningar, och lär ej kunna twiflas, at hennes Gemåls hårda upförande ju skyndat på des aflidande och fullkomnat des ledsna wid werlden. Näp-

Dr. Philippa dör 1430.

(*) Detta Skepps-brott med des omständigheter finnes beskrifwet i Rimkrönikan s. 181, och sedan alla de därwid timade olyckor äro uprepade, förekomma följande rim sidan 182:

Ther näst epter wid Jula tid
Drotning Philippa til Swerikis reed.

Uti et otrykt exemplar af Rimkrönikan skrifwet med gammal styl dels på pergament dels på papper, som jag sjelf äger, äro orden deße:

Thr nest eppthr wid Jwla skedde
Drotningen sit thil Swerigis redde

Man kan således intet få någon annan mening härutaf, än at Flottans olycka händt kort före Drotningens sista resa til Swerige. Här står ock tydligt Barsabeck och Saltholmen, fast uti andra exemplar ståt Garskecki och Galtholmen.

(**) Rimkrönikan talar om Drotningens död s. 182:

Tha hon til Wastena kom
Ther doo then ädle Förstinna from
Henna Lik the ther begrafwa
Och bade Gudh hennes själ hafwa,
Epter Guds byrd fjortonhundrade-ar
Trettio, a trettonde natt Jula thet war.

Näpligen har någon regerande Drotning aflidit med större saknad och större beröm än Philippa; alla hennes gerningar och omständigheter öfwertyga om des uplysta wärde. Tidens andakts öfningar försummade hon ingalunda, utan wisade mycken bewågenhet emot Wadstena kloster, där hon låtit upbygga och begåfwa St Annas Chor, hwar hon ock blifwit begrafwen. För öfrigt utöste hon intet sin förmögenhet med et andäktigt eller widskeppligt skryt på andliga stiftelser, utan hon nyttjade sina håfwor til Konungens heder, Rikets och nödlidandes tjenst. Det war hon, som uppehölt almänna crediten, när Konungen genom sit odugliga mynt aldeles öfwerända kastat densamma (*), och wisade hon sin ömhet för det allmänna icke allenast under Konungens långwäga bortowaro, utan ock då Konungen war hemma, så at hon förstod sig intet på någon skilnad emellan hennes egen och Rikenas wälfärd. Erik XIII. 1430.

§. 14.

Det är ganska troligt, at K. Erik ångrade sin öfwerilning och någorlunda begrep hwad han förlorat; och fast Drotning Philippas Jomfru Cecilia wid flera tilfällen hugswalade Konungens sorgbundna stunder, så glömde han likwäl intet at lemna prof af sin högaktning emot sin afsomnade Gemål och det på flera sätt. Kort efter Drotningens död inställde sig Konungen uti egen person i Wadstena, och biwistade dagen efter St Sigfrids dag, eller d. 6 Februarii, inwigningen af Wadstena Kloster, som förrättades af Ärke-Biskopen Johannes Haquini i närwaro af Herrar Riksens Råd. Det är nog troligt, at Drotningens högtidliga Begrafning wid sam- K. Eriks inrätning til Dr. Philippas åminnelse.

Man kan således intet twifla, at Dr. Philippa dödt i Wadstena, änskönt Boberg därom twiflat sid. 48. För öfrigt är det onödigt anföra flera witnesbörd om Drotningens döds år och dag, ty därom äro inga stridiga meningar. Hos Petrus Olai förekommer hennes Begrafnings vers, som liknar förmodligen Författaren, men intet sit flora föremål:

Anno milleno CD simul X triplicato
Anglica Philippa Vadsteen dormit tumulata
In festo Regum, linquens mundi data Legum.

Se Petri Olai Annales f. 194 hos Langebek Scr. T. I, sid. 194.

(*) Dr. Philippas wärd om gångbara myntets rätta wärde är omtald förut. Konungens Bref til Riksens Råd i Swerige af år 1426 wisar, at hon åfwen haft afseende på Sweriges förmån, orden äro dessa. Item om myntet som I oß nu tilbuden med wor käre Hwffru, thär kunne wi ither ej annat tilswara uppa thenne tidh utan wi sändewort opne bref i the landh thär thes be-

Erik XIII. 1430. samma tilfälle blifwit sirad (*). Dagen förut eller sjelfwa St Sigfrids dag instiftade Konungen en högtidlig Åminnelse-fest efter Drotning Philippa, och på det festen måtte hållas med så mycket utmärktare utseende, skänkte han til Klostret 1100 Engelska noblar; för hwilka Abdissan och Conventet skulle uphandla frälse-fastigheter, men intet skattegods; och skulle räntorne af de tilköpta gårdar delas emellan Kyrkoherden i Wadstena och tio andra Präster, hwilka borde hålla alla högtider och meßor, som brukades i Linköpings Domkyrka, och de dagar, som intet meßades, skulle Psaltaren läsas af twå och twå skiftewis för Dr. Philippa, Konungen, des Föräldrar, och alla efterföljande Konungar och Drotningar så döde som lefwande, och skulle med Psaltarens läsande continueras utan uppehåll natt och dag. Deße tjenstgörande andlige män skulle kallas Konungens Klerker och Capellaner, och bära på sina ämbetskläder et rödt kors uti gult fält, som war Riks-baners-teknet, förmödligen Dannebrogs kors. De skulle wäljas af Abdissan och de öfriga Klostrets ledamöter, men Biskopen i Linköping borde gifwa dem Collations-bref. Utom des skulle deßa Capellaner alle äta wid et bord, och war tillika befalt, at där skulle läsas til bords för dem, m. m. som kan ses hos Huitfeld sidan 544. Sådant war K. Eriks förordnande, hwilket likwäl efter utseende aldrig kommit i werkställighet, emedan de i denna affigt i Klostret nedsatte penningar och silfwer woro ännu oförytträde 1461, då K. Christian tog bort altsammans, med Abdißan Ingeborgs, Konungens Mosters, och andra wederbörandes samtycke (**). K. Erik war likwäl intet nögd med denna stiftelse, til betygande af sit kära och wördsama minne af sin förtjenta Gemål, utan han inrättade ock uti Calmar et Collegium af tretton Canike-präster eller Canonici til sin affomnade Gemåls heder, merändels med samma omständigheter och wilkor, som war förordnat om stiftelsen i Wadstena; och skulle de tjenstgörande Domherrar eller Caniker af Krono-ingälderna i Calmar årligen åtnjuta 335 mark, det öfriga skulle tagas af frälse-hemmans räntor, hwartil Konungen skänkte 1000 mark penningar, som skul-

hof år at J och ware ämbitsmän thet swo som ether tycker nyttest wara, och som J oß ombethen nw medh wor Kåre Hustrue, jo swo at wi och Riken bliswa oförsynedh swo länge, at annat mynt i landet kamber.

(*) Diar. Vazstenense wid år 1430 s. 73: in crastino Sigfridi scil. quinta feria post Dominicam Septuagesima in præsentia Regis & Procerum Regni ac etjam Episcopi Lincopensis decicauit Frater Johannes Haquini Archiepiscopus Upsalensis monasterium Vazstenense in honorem b. Mariæ Virginis & St. Birgittæ sine consecratione alicujus altaris.

(**) Diar. Vazstenense, s. 118.

skulle anwändas til fastigheters inköpande m. m (*). Det är ganska troligt, at denna instiftelse hade samma öde som Collegium i Wadstena, man wet likwäl intet hwem som behöft Calmare penningarne. Såsom witne och fullgörare af Konungens förordnande woro närwarande wid inrätningen i Wadstena Ärke-Biskopen Johannes Haquini, Biskop Knut i Linköping, Riddarne Axel Pederson, Nils Boson, Bengt Påwisk, Bengt Stenson, Sture Algotson, samt Hans Kröpelin och Heine Snackenborg, men Calmare instiftelse biwistades af Hr Lars Ulfsson, Hr Anders Nilson, Hr Peder Boson Prost i Bergen, Hr Peder Axelson Prost i Lund, Oluf Ragwaldsson Lagman i Östergötland, Fredrich Werdenberg, Arved Swan, Otto Ulfsson och Lars Budelsbach. Konungen ökade ock den gåfwa af kostbara lösöron, som Dr. Philippa skänkt til Wadstena Kloster, hwilka wärderades 1454, nemligen Dr. Philippas Krona til 1073 mark, Kronan som K. Erik gaf til 700 mark, et Halsband i form af en hund til 130 Rhenska gulden, en Gördel eller bälte af guld, som kallades Kappobonad, til 1052 mark; utom des woro twå taflor med helgedomar eller reliquier uti, som wärderades til 270 noblar eller 1080 Swenska mark (**), så at Konungen wid detta tilfälle sparde ingen ting, ändskönt det skulle anwändas och blifwa qwar i Swerige. Erik XIII. 1430.

§. 15.

Krig och Stillestånd med Hanseåt sig sielf, och des egen förtjenst och eftertanka skulle uppehålla hostäderna.

Uti och med sådana omständigheter öfwergaf Drotning Philippa werlden, och lyckan öfwergaf K. Erik, sedan han blef lemnad nom. Man har nämnt tilförne, at Krono-inkomsterne från Swerige utfördes altid til Danmark, et beprösat och säkert medel til at aldeles utarma landet, men år 1430 tjente denna hushållning Konungen til ingen ting, emedan Vitaliamerne eller Städernas Kapare borttogo fartyget, som war lastat med Swenska skatten, och det förwärfwade bytet utskiftades i Rostock och Wismar (†). Genom deßa

(*) K. Eriks Bref, Kalmar Slott 1430 Söndagen efter Oculi, tredie Söndagen i Fastan, så at brefwet är daterat fjerde Söndagen i Fastan eller Dominica Lætare.

(**) Om deßa sakers wärde kan ses Diarium Vazstenense, sid. 106.

(†) Lambertus Alardus f. 1839. An. 1430 Vitaliani milites Holsatis addicti eripuerunt Regi navem Schamdictam cum reditibus, quos ex Svecia quotannis excipere solitus erat, eumque thesaurum Rostochii & Wismariæ inter se diuiserunt. Hvitfeld; f. 744 förer denna händelse til år 1429.

Erik XIII. 1431. deßa Kapare-förrätningar led Konungen utan twifwel ganska mycket; men Städernas förmån war icke deſtomindre liten nog, ty deras handel oroades eſomoftaſt rätt mycket, ſåſom ock Swenſka Amiralen Broder Swenſon borttog tre Lybſka Fartyg, ſom kommo ſeglandes med rika ladningar från Riga 1431 (*). Denna förluſt blef wål någorlunda erſatt, når Städernas Flotta följande året kom i träffning med Nordiſka Sjömakten, ſom anförde af förenämnde Broder Swenſon och Erik Cromedig. Den ſenare ſom hade Befalning öfwer Danſka Flottan, fräſte ſig med flygten, men den förra med 240 man blef fången och förd til Lybeck, då ock alt folket i Staden ſkockade ſig tilſamman, at ſe denna tappre och märkwärdige ſjöman (**). Efter Ericus Olai har åfwen Greger Månſon wid ſamma tilfälle blifwit fången, och tager Ericus Olai af de Danſkes flygt anledning at ſkylla dem för mindre hurtighet, och ſkulle Fynboarne i ſynnerhet härigenom gjordt ſig ökända (†), faſt ſådana omdömen äro merändels ogrundade, och mer eller mindre mod hos ſoldaten ankommer underſtundom på åtſkilliga omſtändigheter. Men, ſom redan påmint är, Hanſeſtäderna woro ganſka li-

(*) Zuitfeld wid år 1431, ſ 759. Uti förenämde år tog Broder Suend, en Suenſk Herreman, ſom ſig mandeligen lod bruge for Kong Erik, tre Lybſke ſkibe, ſom ware komne med koſteligit gods fra Riga.

(**) Chronica Sclavica hos Lindenbrog ſid 215, Fabricii uplinga, 1706. Anno eodem, 1432, Lubicenſes in mari ceperunt militem quendam Regis Daciæ nomine *Broderum Sven* cum CC & XC viris: reliquis ſubmerſis, qui in naui ſua erant, Domino Erico Krummedik fugiente cum ſuis. Hamsfort wid år 1432 Claſſis Regia Ducibus Sven & Erico Crumedigio militibus naues Lubecenſes e Livonia ſoluentes invadit & diripit, ſed paulo poſt Lubecæ contra Danos claſſiarios emittit, qui in mari capiunt *Broderum* cum ducentis & quadraginta viris, reliquis ſubmerſis qui in naui erant, euadente cum fuga cum ſuis D. Erico Crumedigio. Petrus Olai ſ 141 hos Langebek T. I. Fama volat captum cum commilitonibus militem, *Broderum*, qui nuper tres e Livonia naues cepiſſet, tota obviam ciuitas effunditur, hoſtem videre cupiens, qui ſtatim omnes vinculis alligantur, ſimunturque omnes pro fortuna cujusque ære ſuo ſe redimere. Sed miles *Broderus* diutius in vinculis manet, eo quod nauticus vir eſſet, qui laxatus quieturus non videretur. Alarduſ. 1840 &, Anno 1432 *Broderus* Sueno præfectus claſſis Regiæ obſervans Lubecenſes ex Livonia redeuntes captus eſt ab illis cum ducentis viris - - - - & D. Erico Krumendik fugam cum ſuis ineunte.

(†) Ericus Olai ſid. 153. Captiuati ſunt Dominus Broderus Svenſon, Gregorius Magnuſon Capitaneus totius exercitus Sueorum & Hermannus Rodenkerke cum innumeris nobilibus minoris conditionis & ſtatus & tenti in Lubeck ſeptennio captiuati, cum de Dacis, quantum ſciri poteſt, nullus fuerit captiuatus. Illi enim videntes pericula imminere, ſicut ſolent, retrahebant ſe - - - - quod de Fyonenſibus eſt omnibus manibus manifeſtum.

litet belåtne med kriget, och de hade orsak at frukta, det Holländare och Engelsmän skulle under denna ofred kunna draga förnämsta handlen til sig, hwilket hwarken Lybeck eller nästgränsande städer kunde finna sin räkning wid. Et fem års stillestånd blef då ingånget samma år, hwilket ock lade grund til en lika så lång wapenhwila med Hertig Adolf: hwarom man redan lemnat en kort underrättelse uti första § af detta Capitel. Genom dessa wapenhwilor wann Konungen aldeles ingen ting, utan ifrån besitningen af Sleswig war han nu längre afskild, än han warit i början af Kriget, så at all den blod och kostnad man utöst, war aldeles i fåfängan upofrad. Stillestånds-tractaterna blefwo ingångna med samma försigtighet, som fälttågen warit anförda, och hade det warit ganska lätt at betinga sig fångarnes frigifning, men det försummades aldeles, hwarföre ock Broder Swenson med flera Swenska blefwo än längre beswärade med et tungt fängelse. Denne tappre mannen war Brorson af den mäktige Abraham Broderson, som K. Erik lårit halshugga utan för Sönderborg 1410, men det oaktat hade han tjent sin Konung likså troget, som han warit förfärlig mot fienden: belöningen blef likwäl den, at han lemnades i sin Fångenskap, ehuruwäl efter sjelfwa Kalmar-Unionen den Regerande war förbunden at lösa Krigsfångarne. Erik XIII. 1432.

§. 16.

Det förtjenar utan twifwel upmärksamhet, at så länge Drotning Philippa lefde, taltes hwarken om upresning eller tecken därtil, ånskönt Swerige plågades med swårigheter, och där war god tillgång på utländske Höfdingar. Men det är möjligt, at Drotningens närwaro, hwarmed wåra orter esomoftast hugnades, kunnat hämna Fogdarnes snålhet, åtminstone til en del. Det är ej heller troligt, at den ogudaktige Jösse Erikson hushållat så omenskligen med sina underhafwande, hwilka bodde uti Drotningens Lifgeding, medan denna Stora Drotning ännu war i lifwet, men efter hennes afgång hördes de bittraste klagomål. Denne nu nämnde Jösse Erikson skref sig til Asdal och war ifrån Jutland; i sit wapen förde han en twärbjelke på hwilken låg en stielke med twå blad, och twå horn på Hjelmen. Han har warit redan Slotsherre på Westerås 1420, och war således Befallningshafwande öfwer Dalarne, när Dr. Philippas Morgon-gåfwa eller Lifgeding i Swerige utfästades; utomdes war han en stor Wördare eller Gynnare af Wadstena Kloster, och kan wäl wara, at han någon tid warit mindre omensk- Jösse Erikssons hushållning i Dalarna.

Erik XIII. 1432.

lig; men til slut beskrifwes han snarare såsom et wildjur, än såsom menniskja (*). Hwad skatternas utpräßning beträffar, lär han förmodligen brukat samma konster som de andre Fogdarne, och utmätit böndernas boskap, då reda penningar intet kunde skaffas, för et egenwilligt pris och utan alt skonsmål. Man teg och tålde, men när han intet lemnade Dalkarlarnes egna kroppar fria för anfäktning, förgick tålamodet. Han lät uphänga fem Dalkarlar i rök, twifwelsutan såsom et slags pinmedel, och hafwande qwinnor spändes för hölaß, förmodligen i brist på dragare, så at de fingo mißfall och födde döda barn. En sådan wåldsamhet upretade likwäl intet Dalkarlarne til några wåldsama steg, utan man walde det oskyldigaste medlet, at genom böner och underdåniga klagomål hos Konungen anhålla om nåd och rättwisa. Det kan synas oförmodligt, at den nödlidande almogen intet wände sig först med sina beswär til Riksens Råd; men ännu, så mycket man wet, war intet något mißnöje hos de förnämare i Landet. Utom Rusttjensten, som intet war så särdeles odräglig, tog Frälset ingen del uti de dryga skatter, som trykte Krono- och Skatte-bonden, och den af Frälset, som wille blifwa hemma, hade frihet därtil, då han satte Swen-tjenare i sit ställe. Det kan ock wara, at såsom Jösse Eriksson hade Adligt Gifte, torde han ock hafwa haft wänner så wäl i Swenska Rådet som uti K. Eriks Hof; det syntes altså wara den genaste wägen at föredraga sin nöd hos Konungen sjelf. Ingen fråga war hwarken om upror eller upresning emot Öfwerheten. Efter utseende lär detta hafwa händt 1432 (**).

§. 17.

(*) Huitfeld nämner Jens Eriksson af Asdal s. 769, och finnes ännu en socken på Jutland i Alborgs Stift, Huorus Härad, som heter Asdal. Pontoppidans Theatrum sid. 451. Des wapen beskrifwes af v. Stiernman i Höfdingaminnet s. 171. Diarium Vazsten. s. 79 kallar honom specialis amicus monasterii, som gaf et stort Testamente til Klostret. Hans grymheter beskrifwas hos Författaren til Rimkrön. s. 187, och af Ericus Olai s. 154 m. m. B. Holberg berättar, at Jösse Eriksson uphängde Dalkarlar i rök til des de dödde, och at hafwande qwinnor spändes för plogen, hwilket intet står i wåra Swenska berättelser. Saken är wäl ej af et särdeles wärde, men hwarföre skal man föreställa händelserna annorlunda, än wåra Ledare gifwa wid handen.

(**) *Diarium* Minoritar. s. 17. Anno 1432, d. 24 Jul. exierunt Vallenses cum suo Principe Engelberto, och lära förmodligen första klagomålen af Dalkarlarne yttrat sig nu, fast sjelfwa upresningen bröt ut sedermera. Hamsfort sätter Dalowäsendets början til samma år, som Drotning Philippa dödde. Hans ord äro deßa wid år 1430, s. 327: in Sueonia Duce Engelberto, Engelberti filio, rebellio in Danos excitatur.

§. 17. Erik XIII. 1432.

Det kan wara möjligt, at Konungen war öfwerhopad af de sammanhängande underhandlingarne med Hanseståderna til bilägning af fiendligheterna emellan Konungen och dem, så at han intet trodde sig hafwa tid at gifwa akt på Dalalmogens klagomål; kan ock wara, at han föraktade detta ringa folkets andragna beswär emot en af honom älskad Landshöfdinge, hwars nit om Krono-Räntornas indrifwande kunnat utbrista i grymheter. De klagande erhöllo hwarken hjelp i sine betryckte omständigheter eller swar på sina klagomål. I sådan willrådighet påtog sig **Engelbrekt Engelbrektson** at wara Dalfolkets Fullmäktig och Förespråkare hos Konungen. Denne **Engelbrekt** bodde på Kopparberget eller intet långt därifrån, hade från yngre åren warit i Herre-tjenst, och förenade således med et ofegt sinnelag både wett och beleswenhet. Man wet dock intet af hwad Stånd han war. **Kranzius** säger, at han war af förnämsta Adlen (*), men wåre egne Häfdeteknare hafwa ingen kunskap därom, utan **Ericus Olai** synes wara osäker, antingen han war Frifödd, eller Frigifwen, hwilken utlåtelse är nästan obegriplig, ty den tiden woro inge trälar i Swerige. Det är likwäl aldeles säkert, at han brukade et Adligt wapn eller bomärke, tre halfwa Liljor i trekant, och kan wäl wara, at han sjelf tagit sig detta märke (**). Men denna owißhet sträcker sig intet til des påföljande gerningar. **Engelbrekt** reste då til Konungen både med skriftliga och muntliga beswär emot den oblyge **Jösse Erikson**. Jösse Erikson hade hitintils med sina bref budit til, at betaga Dalalmogens klagomål all trowärdighet, så at Konungen fortfor i sin benägenhet emot sin ogudaktige Trotjenare; men när **Engelbrekt** tilböd sig, at träda i fängelse och undergå lifsstraff, ja sjelfwa repet, om han intet fullstygade sit angifwande, fick han med sig tilbaka Konungens bref til Rikens Råd med befallning, at anställa ransakning öfwer Jösse Eriksons förhållande, dock utan rättighet at göra utslag i saken (†).

Engelbrekts Upresning med Dalkarlarne.

(*) **Kranzius** Svecia, L. 5, C. 32: Engelbertius quidam ex nobilitate vir præcipuus.

(**) **Ericus Olai** f. 155. Erat autem eo tempore vir quidam habitans in monte cupri, aut non longe ab eo, ingenuus seu libertus, Engelbertus vocatus, homo magnanimus sed statura pusillus, in curiis Principum enutritus etc. Om hans wapen talar Stiernman H. M. f. 189. Där är ock hans grafskrift införd, och kallas han natione Svecus.

(†) Uti deßa rörelsers anförande följer man egentligen wåra gamla Författare, **Rimkrönikan**, **Ericus Olai** och **Olaus Petri**, de nyare åberopas sällan. **Johannes Magnus**, L. 22. C.

Erik XIII. 1432. Undersökningen företogs fördenskul, och alt befans, som Engelbrekt angifwit, och med sådant besked förfogade han sig oförtöfwadt tilbaka til Kongliga Hofwet. Engelbrekts återkomst och den medföljande ransakningen woro ingendera wälkomne, men han föredrog icke destomindre sina klagomål med anhållan om wederbörlig näpst på en så wanfrägdad Höfding; så at Konungen ledsnade wid en så enwis sökare, förwiste honom Hofwet, och förböd honom, at aldrig mer komma för Konungens ögon. I almänhet kunna klagomål och enträgne ansökningar intet wara särdeles behagliga; men för en Regerande Herre är det obehagliga understundom långt nödwändigare och nyttigare at åhöra, än det behagliga. Engelbrekt lydde Konungens befallning, Dalkarlarne blefwo otröstliga, och deras mißtröstan wändes til raseri. Mißnöjet emot Jösse Erikson war redan kommet alt för långt, och när bön och klagomål intet kunnat hjelpa, fattade Dalkarlarne det förtwiflade rådet, at på egen myndighet samlas män af huset och wälja Engelbrekt til Förman, hwilken ock hade dristighet nog at påtaga sig en så halsbrytande syssla, ty ännu hade han inga medhållare utom Dalalmogen allena. Det behöfdes ej heller mer, at säga sanningen, emedan man hade ingen affigt at sätta sig up emot Öfwerheten, utan allenast at skilja sig wid en omenfklig Landshöfding, som så groft mißbrukade sin myndighet och sin Konungs nåd. Til at winna sit ändamål, låter Engelbrekt med sit församlade manskap instånga Westerås; men här mötte några af Konungens Råd, och förmådde Almogen at wända tilbaka til sina hemwist; dock, innan de skildes åt, förpliktade de sig med ed, at aldrig aflemna widare några utskylder til Jösse Erikson. Efter alt utseende måtte Rikfens Råd hafwa lofwat Dalkarlarne en önfklig ändring uti deras swårigheter, och äfwen til äfwentyrs straff på deras förhatlige Höfding. Han blef likwäl qwar på Westerås Slott, fast än han någon tid kan hända afhållit sig ifrån tjenstgörning. Men så snart han gjorde sig färdig at infordra Kronoskatterna, reste sig Almogen på nytt och instängde Westerås wid Midfastan 1433. Rikfens Råd kommo äfwen här emellan, och fogade den anstalt, at Jösse Erikson skulle nedlägga sit ämbete, och Almogen fara hem igen. Och på det bönderna måtte aldeles wara för-

C. 5 förfäkrar, at när Engelbrekt kom från Danmark med Konungens Bref, hafwa Rikfens Råd mutat Jösse Erikson, at förmå honom til et anständigare upförande: Partit Senatus Regio mandato, & ferocem Præfecti animum magis precibus & muneribus, quam præcepto Regio mitigauit. Et gansta owäntadt ädelmod: man skulle annars swarare tro, at Jösse Erikson behöft gifwa mutor.

försäkrade, at slippa Jösse Eriksons öfwerwälde, förordnades Gref Hans til Befalningshafwande på Westerås. Denne Herre war Utländning så wäl som Jösse, men hans frägd lär hafwa warit bättre, emedan wederbörande woro nögde med denna förändring. Grefwen lär dock hafwa funnit betänkligt, at påtaga sig styrseln uti et Höfdingdöme, hwareft ställningen war nog kinkig; han förordnade fördenskul en af sina Underfogdar til Länsman öfwer Dalarne, som het Melchior Giordson eller Görtze (*). Grefwen sjelf war ifrån Pommern, af Ebersteinske slägten, Son af Ludvig, Grefwe af Eberstein, hwars Faderfader Otto 1263 nedsatte sig i Pommern och hwarifrån Gref Hans förmodligen med K. Erik hitkommit. Här hade han ock gift sig med Ermengård Bylov, och hade Bylovska släkten alt sedan K. Albrechts tid warit bofast här i Landet, såsom ock Grefwens Swärfader Johan Bylov blef begrafwen i Wadstena Kloster 1411 (**). Erik XIII. 1433.

§. 18.

Rikens Råd hade wid denna hwälfning wisat al anständig foglighet och lämpa, så at ingen kan skylla dem hwarken för upror eller genstäfwighet emot sin Öfwerhet. Det kan ock wara owißt, om de förnäme Herrarne woro så ganska mycket ofärnögde med K. Eriks styrsel, hwilket förr är påmint. Dalkarlarnes och Engelbrekts rörelse kunna ock någorlunda urfäktas, ty de hade intet bewäpnat sig emot Konungen, utan emot en oförskämd och orättwis Höfding. Deras foglighet emot Rådets föreställningar wisar ock tydligen, at de ännu intet woro sinnade, at afkläda sig all lydnad emot sin Konung, hwarföre de ock afstodo genast från all wäldsamhet, och begäfwa sig tilbaka på hem- Engelbrekt och Dalkarlarne upresa sig på nytt.

(*) Denne Melchior kallas Giordson i Rimkrönikan s. 190, men af Ericus Olai s. 156 Giördze. v. Dalin säger, at Riks-Råden tilsatte honom til Landshöfding i Westerås, men wåra äldre Historieskrifware gifwa wid handen, at Gref Hans tilsatte honom, hwarföre ock Olaus Petri kallar honom Gref Hanses Fogde.

(**) Gref Hanses slägt och öde omtalas af Anna Fickesdotter Bylov på sjette och åttonde sidan uti des Underwisning på gammal Slägt. Uti Bref af år 1426 kallar han sig: wi Hanes med Guds nad Grefwe af Owersten och Herre ower Novgard. Stiernmans H. M. sid 172. Lika titel brukade des Förfäder neml. Greve van Eversteine en Here des landes to Novgarden. Se gl. Pomerske Handl. uti Kangos Orig. Pomer. p. 213, 232. Novgard kallas nu Naugardten el. Neugardten, et Herrskap i Hinter-Pommern, hwarmed Gr. Otto af Eberstein förlänтes af Herman von Gleichen Bisk. i Camin; l. c. p. 105. Om Joh. Bylovs begrafning nämnes uti Diar. Vazstenense, sid. 44.

Erik XIII. 1433. wägen. Dalboarne wäntade imedlertid näpst på Jösse Erikson, men wäntade fåfängt; et rykte kringspriddes tillika ibland almogen, at deras förhatlige Fogde skulle wäl komma bort, men en ännu grymmare Tyran blifwa efterträdare. Uphofsman til detta rykte war wißt intet Konungens wän, och kan wäl wara at det kommit från Engelbrekt sjelf, då man kan wara aldeles försäkrad, at han ärnade gå längre med sina Dalkarlar, än han gjort i de förra rörelser. Man hade intet haft hitintil annat systemål, än at frälsa Dalarne från en omenskig Fogde, men nu beslöts, at jaga alla utlänningar ur Riket, och wäld i det hänseende blef oundwikligt. Första anfallet skedde på Borganäs, en fästning, som war bygd på en holme i Dalälfwen, intet långt från Gräde gästgifwaregård. Detta näste blef i grund förstördt. Därifrån tågade Dal-almogen under Engelbrekt til Köpings hus eller Slott wid Staden Köping i Westmanland. Johan Vale, förmodligen en Italienare, war där befallande, men han tog sin person i säkerhet, och skyndade til Stäkeborg, då huset fick samma öde som Borganäs. Efter denna förrätning öfwertalade Engelbrekt Westmanländningarne at göra biträde, til at drifwa främlingarne ur Landet, då tåget fortsattes åt Westerås, där Melchior Giordson eller Görtze innehade Slottet. Han gjorde aldeles intet motstånd, utan öfwerlemnade det dagen efter upfordringen. Slottet anförtroddes då åt Nils Gustasson, Erik Pukes Fader, och hade han warit innehafware af Korsholm i Österbotn, hwilket han nu antwardade sin son den förbemälte Erik Puke. Detta alt förrättades wid Midsommars-tiden 1433, och såsom flere af Frälset sammanfogade sig med Engelbrekt, började han nu at tala ur högre ton, och lät utgå en Kungörelse, at den som undandrog sig at göra honom biträde, des gård och egendom skulle lemnas til skötsling och han sjelf wara osäker om sit Lif (*): en nog wädlig rättwisa, men sådan som

(*) Ericus Olai, L. 5. p 157. Venerunt & plures Nobiles ad Engelbertum suis literis adducti, quibus ille suam intentionem exponens adjecit, quod quicunque eum non sequeretur, ad liberandum Regnum de manibus exterorum, sciret indubie bona sua populanda, nec posse securum stare in regno. På samma sätt berättas saken uti Rimkrönikan s. 192:

I skolen alla följa mik
I Rikfens tienst sannerlik
. . . . . .
Hwar ej wil följa och når mik blifwa
Thera gods wil jak til skötslings gifwa.
Och än them dräpa far jak them spordt.

som hon war, war den aldeles öfwerensstämmande med Engelbrekts tänkesätt. Därefter tågar han med sit talrika följe til Upsala, och under den af honom utgifna kraftiga lösen sammankallades menigheten af Upland, och blef där et samdräktigt bifall til Engelbrekts företagande både af Adel och menige Almoge, då han ock efter rådplägning och inhämtat samtycke af det närwarande Ridderskapet eftergifwer en tredjedel af årliga skatten, som af K. Erik war pålagd. Hela norra negden af Swerige war således til större delen undandragen Utländningarnes och K. Eriks öfwerwälde; men til at än widare fullkomna werket skrifwer Engelbrekt til Erik Puke, som på sin Faders wägnar innehade Korsholms Slott, at han nu borde wisa sig, såsom ärlig Swensk, och hjelpa til at norra delen af Riket måtte aldeles frälsas ifrån den nöd, som utmärglade Land och Folk, och förordnade han honom tillika til Höfdinge öfwer hela Norrlanden. Olaus Petri kallar Erik Puke en mäktig Hjelte; och Ericus Olai säger, at han war en man af et hårdt sinne och häftiga rörelser, samt tillika tapper och ädelsinnad. Det kan wäl förekomma besynnerligt, at Erik Pukes Fader Nils Gustafsson, såsom infödd Swensk, kunnat få förläning på något slott i deßa utländske omständigheter, men så aflägsna Län, som för öfrigt intet kunde wara särdeles indrägtiga, och således mindre begärliga af Utländningar, kunde wäl understundom anförtros åt inländska, såsom et owäntat rön. Men hwad Erik Puke beträffar, så emottog han med nöje det anförtrodda wärf och utförde det med hurtighet; ty Norrländerne woro strax färdiga at hylla honom, hwarefter han lät Helsingarne under Olof Diekn angripa Faxaholm, en gammal fästning, som war intet långt belägen ifrån den ort, hwar nu Söderhamn är bygd. Man har ännu intet bewis, at den hittils skedda almogens framfart warit särdeles blodig, ty uti dåwarande ställning behöfde Slotts-Herrarne intet större besätning, än den, som war nödig at utdrifwa skatterna och plåga bonden, hwilken ännu intet hade lärt annat, än at sucka, tiga och tåla, och i en sådan författning kunde intet Slottsinnehafwaren göra någor motstånd. Det lär likwäl hafwa skedt wid Faxaholm, emedan besätningen säges hafwa blifwit nederhuggen, och fästnings-werket förstört och upbrånt. En del af sit samlade manskap affärdade Puken under Johan Folkeson til Åland, men sjelf ryckte han up mot Westerbotten, då han intog och ödelade Sty- Erik XIII. 1433.

Samma utlåtelse förekommer hos Olaus Petri. Messenius har ej heller förbigått denna omständighet, dock är den utlemnad af v. Dalin sid. 648.

Erik XIII. 1433. Styresholm, som skal hafwa warit belägget i Ångermanland sex mil wid paß ifrån Hernösand, samt Krysseberg i Westerbotten (*). När Johan Folkeson anlände til Åland, innehades Castelholm af en Fru benämnd Ida, som de Danske kalla Ida af Glassax; men Otto Pågeviſch hade förläningen af Landet, hwilken förmodligen war Son af Bengt Pågeviſch, som war Ståthållare på Åland 1419 och följande åren til sin död, och begrofs han i Wadstena 1432, såsom en af K. Eriks förnäme Råds-Herrar (**). Otto Pågeviſch beskrifwes såsom en högdragen storskrytare, och hans upförande swarade emot hans lynne; ty när Castelholm blef belagt, upgaf han Slottet utan all swårighet och motstånd, betingandes inga andra wilkor, än at få behålla Lifwet (†).

§. 19.

Påminnelser om Engelbrekts Tåg. Öfwerwågar man början af denna Hwälfning, kan den til äfwentyrs ursäktas, och Engelbrekts wälmening och mannamod berömmas, men hwem hade gjort honom til Riks-förmyndare? En enskild Person framför en samlad Almoge påtager sig af egen myndighet en almån wård öfwer hela Riket, med hotelser om förlust af egendom och lif ökar sit anhang, tilsätter Landshöfdin-

(*) Wåre gamle Författare tala om de andra Slottens eröfring, Messenius allena i Tom. XII s. 227, nämner Styresholm och Krysseberg. Deße fästningars belägenhet finnes utsat uti Rhyzelii Sueogothia munita. Han berättar ock s. 113, at Erik Puke på Engelbrekts anmodan tagit Korsholm från en Dansk Slotts-Herre, men han fick det af sin Fader.

(**) Bengt Påviſch eller Pågviſch hade Castelholm i förläning 1419, som man kan se hos Huitfeld fid. 648. Om hans begrafning talar Diarium Vazsten. s. 75 wid år 1432. VII die menſis Februarii tumulabatur hic famoſus miles Dn. Benedictus Pogeviſch Conſiliarius Regis præcipuus. Huitfeld kallar Fru Ida af Glassax. v. Dalin säger at hon war en Königsmark och hennes man war Bengt Pedebuſk; men jag wet ingen anledning til någon af deſſa upgifter. En Ida af Glassax är nog bekant, men hon war död långt förut. Det kan wara troligt, at denna Ida warit gift med Bengt Pogeviſch; men Pogeviſch och Pedebuſch äro olika slägter.

(†) Til widare upplysning af Engelbrekts bedrifter kan anföras berättelsen af Diarium Vazst. s. 77 wid år 1434. Eodem anno cœpit congregatio ruſticorum, qui vocantur Dalekarli, impugnare præfectos Regis, & primo invaſerunt Præfectum Aroſienſem Jo. Erikſon, tandem ejecerunt eum de finibus terræ & bona ejus diripuerunt, deinde expugnauerunt caſtrum Oerebro, Nikoping, Stækaborg, Rynſtaholm, Rönö & caſtra lignea igni tradiderunt & invaſerunt bona Regis ubilibet locorum in Svecia. Dux eorum ſeu princeps eorum fuit quidam nomine Engelbricht, qui tribus annis regnauit, & poſtea interfectus eſt per quendam nobilem.

dingar och Slottsherrar efter behag, eftergifwer skatter m. m. Om detta kan kallas stort, torde det wara alt för stort. Skulle någon åter anse det för lofligt, så hörer wål icke hit at sådant wederlägga; men för min del har jag aldrig kunnat finna mig wid, at ondt bör botas med hälften wärre. Största felet blifwer likwäl hos den, som gifwit anledning til en sådan nyhet. **Engelbrekt** fortfor fördenskul uti sit påbegynta wärf. Norra negden öfwer Upland war på föreskrifne sätt undandragen K. **Eriks** öfwerwälde utan särdeles hwarken konst eller mandom; ty alt skedde utan besynnerligt motstånd, antingen af de befallandes seghet eller af brist på folk. Sjelfwa slotten kunde ej heller särdeles hämma de anfallandes framgång, ty en stor del woro af trä, som man kunde affärda med halm, riskippor och båtshakar. Medan Puken hade underlagt norra orterna, hade ej heller **Engelbrekt** warit stilla sittande. Sedan han fullgjort sit ärende i Upsala förde han sit folk längre neder til Stockholm, och lägrade sig på Brunkeberg norr om Staden. **Hans Kröpelin** war befallande på slottet, en man som kunnat hedra Konung **Eriks** regering, och göra utlänningar älskade, om icke tillika de fleste orter och slott blifwit åt mindre wärdige utländske ämbetsmän anförtrodde. Denne Herrens loford war almänt, ärlighet och heder utmärktes hos honom wid alla tilfällen; fred och samdräktighet, utan sina underhafwandes förtryck, war hans beständiga föremål, så at om de öfrige Konungens fogdar warit af samma lynne, hade hela denna oro intet warit at frukta, ty han war älskad af alla (*). På En-

Erik XIII. 1434.

Engelbrekt fortfar uti sit begynta wärf.

(*) De utlåtelser, som wåre äldre Häfdeteknare anfört om Kröpelin, böra ihogkommas, på det et så owäntat rön måtte blifwa så mycket wissare. Ericus Olai L. 5, f. 158 kallar honom vir industrius & sagax, & in omnibus prospere & rationabiliter agens - - - - Omnibus idem Johannes erat acceptus, utpote qui se legaliter gesserat in actibus suis & pacem semper atque concordiam in regno, quantum in eo fuit, procuraverat observari. Rimkrönikan yttrar sig sålunda f. 196.

The bönder mond Hanis tacka,
Moot Rätt loth han them ej beskatta.
Han gjorde them nade, hwar han maa,
The andre Fougte giorde ej swa
Uhwar han hörde nakra träta
Gärna kilde han them at met rätta:
Thet löner honom Gud, som wål förma.

Uti et Lagmans-tings Witne af år 1424 intygas, at almogen hade aldeles intet käromål emot Kröpelin, hans Fogdar, Ämbetsmän, Länsmän eller tjenare,

Erik XIII. 1434

gelbrekts anmodan och erhållen borgen förfogar sig Kröpelin til det föreslagna sammanträde, och Engelbrekt begärde, at Stockholms stad och slott måtte honom öfwerlemnas. Men därtil wille Kröpelin intet beqwäma sig, förebärandes at det wore honom oanständigt, at så lätt upgifwa en ort, som honom war af Konungen anförtrodd. Han hade emottagit fästningen utaf Konungen, och således war det billigt, at han antwardade den tilbaka i Konungens händer. Efter lång öfwerläggning blef ändtligen et slags stillestånd öfwerenskommet, som skulle räcka til Mårtens-meßan. Imedlertid hade Rekarne upreſt sig och anfallit Gripsholm. Hartwig Klög war befallande på Slottet, och beskrifwes såsom en stor plågare af Södermanland, men, utan at afbida något widare tilbud, packar han ihop sina bästa saker, förer dem på skepp, tänder eld på slottet och hastar undan til Stockholm. Sedan Puken hade fullbordat sit updragna ärende, förfogar han sig til Engelbrekt, och Losan anstäldes från Stockholm til Örebro, hwar en Rätilberg hade befalning. Antingen Engelbrekt wille spara folket och slottet, eller han såg förut, at belägringen skulle blifwa lång och utgången owiß, stadnade förrätningen emot Örebro uti dagtingan, at så framt Rätilberg intet fick någon undsätning inom sex eller sju weckor, skulle slottet öfwerlemnas til Engelbrekt. Ordningen kom då til Nyköping, hwar Albrekt Stryke hade sit säte, här blef samma aftal gjort som wid Örebro, och Engelbrekt förfogade sig til Ringstaholm, där Henrik Stryke war Höfding. Deße bägge bröder woro Meklenburgare, och äro namnkunnige för snålhet och andra dylika omständigheter. Efter utseende synes denne Stryke hafwa sammanfogat med sin snålhet et ofegt sinnelag, ty när Engelbrekt upfordrade slottet, swarade han twärt, och wille intet på något sätt foga sig. Slottet war beläget i Motalaström, och således med watten omgifwet, at det war intet så lätt intaget, så at Stryke trodde sig i det

utan at de klagade allenaſt öfwer sin fattigdom, de anhålla fördenskul endaſt om någon lisa och fördrag i deras skatter, efter de woro så och fattige. Uti et sådant tänke- och lefnadssätt fortfor denne hedersman beſtändigt, och har man ännu et dylikt intygande från Ärke-Biſkopen, Biſkopar, Riksdrots, Riksmarſk och hela Sweriges Riks-Råd af år 1435 Onsdagen för Simon Judadag, och 1436 i Pingſt weckan, at Kröpelin förhållit sig med alla såsom en tro Danneman, så at Riddare och Swenar, Klerker och Lekmän, Köpſtadsmän, bönder och husmän eller bokarlar tackade honom enhälligt för sin sammanwaro. Således wiſade de Swenſke denna tiden, at ingen hatades för det han war utlänning. Jfr. Peringſkiöld Mon. p. Tiundiam, ſ. 83. Uti de andra omständigheter, som här förekomma har man följt Rimkrönikan.

i det hänseende intet behöfwa gifwa goda ord; men når Engelbrekt låter strax sammantimra en flotta, hwarpå han upför et fem wåningar högt torn, som man då kallade Barfrid, hwilket nog förrykte de belägrades förswars-anstalter, begärde Stycken och fick fem dagars stillestånd. Erik XIII. 1434.

§. 20.

Man har set, at Riksens Råd i början budit til at dämpa det upwäckta owäsende, men alt sedan Engelbrekt intagit Westerås, har man intet hört talas om någon underhandling emellan dem och honom. Förmodligen har en stor del förfogat sig til Konungen, dels til at undwika mißtankar, dels til at rådgöra, huru man kunde beqwämligast undanrödja deßa widlyftigheter. Man kan ock wara öfwertygad, at intet många af de förnämare warit särdeles nögde med tilställningen. Engelbrekt och den honom tilgifna almoge hade nog tydligen lemnat bewis, at magten war uti menighetens händer, hwilket är en ganska wådlig belägenhet för alla dem, som hafwa något at förlora, och sällan förmånlig för andra, än fullkomliga öfwentyrare. Man fick ock tydligen röna Herrarnes sinnelag och tänkesätt, når de efter återkomsten ifrån Danmark samlade sig i Wadstena (*). Engelbrekt låg då för Ringstaholm, men lemnade folket qwar med befalning, at intet inlåta sig i något samtal med de belägrade under hans frånwaro, och skyndade til Wadstena. Här uprepar han för Råds-Herrarne affigten och orsakerna til sit företagande, och säger tillika, at han wore sinnad at frälsa Riket ifrån den träldom, hwarutaf man warit plågad så lång tid, emedan alt sedan K. Magnus Erikson man intet haft Konungar utan Tyranner, som intet sökt annat än Rikets skada och fördärf, och aldeles intet frågat efter Almänhetens och gemene mans bästa, hwartil de likwäl genom deras Kongliga Ed wa- Upresningen fortsättes. Engelbrekts Samtal med Riksens Råd.

(*) At Riksens Råd warit hos Konungen i Danmark kort förut innan de samlat sig i Wadstena är oemotsägligt. Rimkrönikan s. 197 säger:

Han, Engelbrecht, hade thet ej giordt,
Hade han ej för sanna spordt,
At Rikrens Radh i Wadstena wore
The tha tiit af Danmark fore.

Ericus Olai L. 5, p 159: Audierat enim Engelbertus his diebus, Consiliarios Regni, a Dacia atque a Regis præsentia nuper reversos, constitutos esse Vastenis.

Erik XIII. 1434. warit förbundna. Bönderna hafwa de pålagt större utlagor än de kunnat draga, twärt emot Sweriges Lag och gamla goda sedwänjor, med et ord, de hafwa frågat efter sig sjelfwa och intet efter Rikets wäl och bästa m. m. Deßa påminnelser kunde werkligen intet wara uti alla wederbörandes tycke, i synnerhet måtte det intet warit särdeles behagligt at höra, det **Magnus Erikson** åberopas såsom en god och rättsinnig Konung, hwilken likwäl af de nu warande Herrars närmaste förfäder eller föräldrar blifwit utjagad och fördrifwen ifrån Land och Rike. Det kan ock förekomma owäntat, at wåre nyare gått förbi denna puncten af **Engelbrekts** tal, hwilken märklige omständighet likwäl hwarken **Ericus Olai** eller **Olaus Petri** förglömt, fast de annars intet försummat at andraga alt, som kan tjena til den olycklige Herrens förklenande. At de förnäme Herrarne icke warit särdeles mißnögde med K. **Eriks** regering är förut anmärkt, åtminstone kan man intet anföra et enda otwifwelaktigt bewis på mißnöje, före Drotning **Philippas** död och Dalkarlarnas upresning. Skatten twingade dem intet, ty därifrån frikallades de genom Rusttjensten, som förut är nämnt, och kunde den werkligen intet wara så särdeles tryckande, då hela Rikets Frälse-egendom war uti få Familiers händer, och enkor och omyndiga barn woro desutan från denna obetydliga börda frikallade. De lefde imedlertid såsom Herrar och Förstar på sina slott och gårdar, med det anseende, som en förnäm och förmögen Adelsman kan äga, där man sällan ser någon Öfwerhet. Slotten woro wäl gemenligen uti främmandes händer, men deße utlänningar woro merändels genom giftermål med de infödda förbundne, då det intet kunde wara så mycket förargligt, at se sin Mäg eller Swåger wara befallande på et slott, medan de sjelfwe och andre inländske utöfwade Lagmans wärdigheterna. Uti deßa omständigheter kunde man wäl intet wänta annat swar af Herrarne än nej til **Engelbrekts** anmodan, at wara behjelplige at afskudda detta utländska tyranni, och yttrade de sig, at de intet kunde afwika ifrån den huldskap och underdånighet, som de swurit sin Konung och Herre. Engelbrekt inwände här emot, at Konungen hade swurit många eder och ingen hållit, all förbindelse war således upplöst, som förpliktade dem at fullgöra sin trohets ed; Konungen hade lofwat at regera efter lag, och antwarda slott och fästningar åt infödde Swenske män, men när Konungen intet aktat sin ed, hwarpå deras grundade sig, wore äfwen deras förpliktelse upphäfwen. Herrar Riksens Råd bleßwo likwäl härigenom intet öfwertygade, utan

stodo

stodo fast uti sin förut yttrade tanka, at de wille framhärda uti sin trohet emot Konungen, och tillade, at om ock en Konung på något sätt kunde förgå sig, war det därföre intet strax lofligt, at sätta sig emot sin laglige Herre, och kunde på sådant sätt aldrig något Rike hafwa bestånd; hwem är fri från fel, hwem är satt, eller hwem är skicklig at wara domare öfwer sin Konung? Ingen sammanlefnad kan wara ibland menniskor, om ej den ena måste något lida och undraga med den andra; måste man nu understundom mycket lida af sin wederlike i dagligt omgånge, huru mycket mer måste man tåla af sin Konung, man måste understundom lida en tyran för at undwika många tyranner, ty där intet herrskap är, där gör hwar som honom lyster (*). Men Engelbrekt hade ännu några skål i förbehåll, som skulle förmodligen wara mer öfwertalande, han yttrar sig då til slut, at om Rikets Råd intet wille bidraga något til Rikets frälsande, och upsäga Konungen sin trohet, skulle de omgälla det med lif och gods. Således blef nu frågan och twiste-ämnet nog förändrat. I början war ingen annan angelägenhet än Jösse Eriksons bortjagande, sedan blef föremålet at bortdrifwa alla utländska Höfdingar, men nu ansågs ingen annan tillförlitlig utwäg än Konungens afsättande. Om denna rättegång eller proceß war aldeles laglig och regelbunden, må andre döma; jag begriper wäl intet lagligheten af alt detta, måste dock bekänna, at Konungens förhållande war så oförsigtigt som oförswarligt. Med Jösse Eriksons flyttning hade alt warit hulpet i första begynnelsen, då ännu ingen upresning wisat sig på något annat ställe i Riket, ändskönt de andre Landshöfdingar, utom Kröpelin, intet warit så aldeles sammwetsgranne, dock intet så omänsklige, som Höfdingen på Westerås. Den underdåniga lydnad, som man wisat Konungen under hela tiden, och uti nog tryckande omständigheter, lär hafwa tryggat honom, at ingen upresning war at frukta af et utarmat folk, då ännu ingen betydande och förnäm person antagit sig de olyckligas sak. Men rättsinnig Öfwerhet tänker annorlunda, han förekommer med godhet och rättwisa alla sådana wådeligheter, och upror är omöjligt, når Almänheten wet, at deras Konung är deras Fader.

Erik XIII. 1434.

(*) Ericus Olai f. 159. Här yttrar sig Engelbrekt: a temporibus Magni Regis ultimi Regnum Sveciæ non habuerat Reges sed Tyrannos. Olaus Petri anför början af Engelbrekts tal på samma sätt, nemligen at sedan K. Magnus fildes wid Riket, hade här warit Tyranner och icke Konungar.

Erik XIII. 1434.

§. 21.

Det af Engelbrekt utsagda Domslut kunde ännu intet böja Herrarnes trofasta tilgifwenhet för Konungen, han begynner fördenskul at sätta sit utslag i werkställighet, och tager Biskop Knut från Linköping för hufwudet och hotar at lemna honom ut til den uprörda och mißnögda almogen, sedan kom ordningen til Biskop Sigge af Skara och Biskop Thomas af Strengnes (*). Där blef då intet längre tid til willrådighet, utan samtlige Riksens Råd måtte lofwa, at wara Engelbrekt behjelplige til utförande af des påbegynta wärf och med ed bekräfta sit gifna löfte. Där återstod således intet mer än Upsäjelse-brefwets upsättande; innehållet föreskref Engelbrekt sjelf, nemligen, at alle Herrarne, som nu woro församlade i Wadstena, upsäja all underdånighet emot K. Erik, för all den orätt de lidit. Ordalagen blefwo likwäl något olika, fast meningen war den samma: ty uti brefwet förklarades, at de mißnögde twingat Regeringen, at undandraga sig den grymhet och de oskäliga skatter, hwarmed K. Erik dem betungat, och at Riksens Råd tillika med almogen nu upsäga honom all tjenst och trohet (**). Engelbrekt drog försorg om Brefwets fortskaffande til wederbörligt ställe. Wid den 16 Aug. 1434 affärdades Upsägelse-brefwet från Wadstena, men såsom ingen almän sammankomst war tilsagd at hållas i Wadstena, blef beslutat et nytt sammanträde eller Herredag, som skulle hållas i Stockholm i början af September, då samråd kunde widare träffas med de andra Stånden uti et så högwigtigt ärende. Det förtjenar upmärksamhet, at man kunnat utsät-

K. Erik upsäges all lydnad af Riksens Ständer.

(*) At några af Riksens Råd blefwo i häkte inmanta, och at intet alt stadnade i hot är oemotsägligt. Rimkrönikan s. 198.

Först tha grep han Biskop Knut
Ock wille honom draga til Almogen uth;
Biskop Sigge af Skara
Han monde sammaledis fara;
Biskop Thomas aff Strengnäs
Han war och i nöden m. m.

(**) R. R. Br. til K. Erik Vadstena, crastino assumtionis b. Virg. 1434. v. Dalin s. 450 upräknar här de, som då woro i Rådet utom Biskoparna, Magnus Birgerson, Nils Ehrengislason, Gustaf Algotson, Bo Stenson, Riddare, Carl Ormson, Birger Trolle, Knut Nilsson, Holmsten Johanson, Torbiörn Kärling, Johan Bengtson, Philp Bonde, Greger Magnusson, Herman Rodenkerk, Guse Niclißon, Pehr Larsson, Magnus Spole, af Wapen.

sätta mötesplatsen i Stockholm, då likwäl Engelbrekt och Riksens Råd hade där ingen ting at befalla, ty Kröpelin allena war där magtägande. Men såsom hans foglighet och fredsamhet war erkänd af alla, och stillestånd och fred war slutad emellan honom och Engelbrekt til nästa Mårtens-meßa, är det nog troligt, at Kröpelin kunnat gifwa tilstånd til denna sammankomst, kan hända under förhoppning, at han äfwen för sin person skulle kunna något bidraga til förlikningen och enighetens återställande. Detta lär likwäl för denna gång intet warit möjligt, twärt emot upsattes här et långt skarpare Upsägelse-bref emot Konungen, uti Ständernas Skrifwelse til Riksens Ständer i Norrige wid Jomfru Marie Födelse tid, eller d. 8 September; man utfärdade tillika en allmän kungörelse på Plattyska til städerna Lybeck, Hamburg, Lüneburg, Wißmar, Rostock, Stralsund och de andra Hanseståderna, samt andra mägtiga Herrar i Tyskland. Uti deßa bref uprepas omständligt och tillika nog skarpt alla de beswär, som man hade emot Konungen, 1) at han förgripit sig emot Christendomen, i det han satt owärdiga och olärda Drafwelsmän til Biskopar, intet aktat hwarken Gud, Kyrkans Bann, Påfwe eller Concilium; 2) framdragit och uphögt dem, som kunnat göra mäst ondt, aldrig straffat sina Fogdar och ämbetsmän, änskönt de hafwa bränt, dräpit, uphängt i rök och röfwat oskyldigt folk; 3) at han welat betaga Riket sit fria Konunga-wal, och bebrefwat det til Hertig Bugislav af Pommern eller någon annan, som förer Pommerska wapnet, förarmat riket, at det skulle förblifwa uti ewärdelig träldom, utblottat Adlen och Ridderskapet med onyttigt krig, intet utlöst de fångna af deras fångenskap, utan när de begärt af Konungen ersättning, har han tillåtit sina Danska undersåtare röfwa och skinna dem, städerna och almogen har han hanterat som köpta trälar med odrägliga och owanliga skatter, bortfört Riksens Inkomster, Privilegier och Skrifter; 4) twärt emot sin ed bortförlänt de flästa och bästa Slott til utlänningar, fast han på intet sätt kunde klaga med skäl, at de Swenske warit honom olydige. I anseende til detta alt, upsäger nu Riket honom sin tro, och afsäger sig alt krig och fiendskap med Konungens fiender och owänner, utan tilbjuder dem handel och wänskap, samt utbeder sig deras hjelp til at beskärma Riket och förswara des rättigheter. Biskop Knut i Linköping, B. Thomas i Strengnäs, Nils Gustafsson, Gotskalk Bengtson, Nils Ehrengislason, Bengt Stenson, Riddare. Carl Olßon, Nils Jönsson, Carl Gedda, Mats Odgislason, och Johan Carlson, af Wapn, bekräftade Brefwet til.

Erik XIII. 1434.

Herre-dag i Stockholm.

Erik XIII. 1434. til Norrmännerna med Namn och Sigills bifogande (*). Men antalet af dem, som stadfäſtade Bref wet til Tyſke Städerna war ännu större, förmodligen i affigt at öfwertyga Tyſka almänheten, at upſägelſen war enhällig, ty här, utom de förbemälte, tilſattes äfwen Namn och Sigill af Biſkop Sigge i Skara, Guſtaf Algotſon och Broder Swenſon, Riddare, Knut Johanſon, Bengt Edzſon, Herr Snakenborg, Carl Knutſon, Bo Knutſon, Magnus Gren, Nils Stenſon, Arwed Swaan, Greger Magnusſon, Mattis Ödgiſlaſon, Bengt Gotſkalkſon, Bengt Jenisſon, Knut Carlſon, Magnus Bengtſon, Engelbricht Engelbrichtſon, Erik Puke, Johan Carlſon, Erengiſl Niclißon, Carl Gedde, Birger Trulle, Olof Ragwaldſon, Otte Olaſſon, Gotsſtaf Laurentsſon, af Wapn (**). Det är både beſynnerligt och märkwärdigt, at deße här ſidſt upräknade Herrar kalla ſig alla Rikſens Råd, och måtte de hafwa fåt, til en del, denna wärdighet, ſedan ſammanträdet i Wadſtena af den 16 Auguſti, ty Engelbrekt och Erik Puke woro wiſſerligen intet i Rådet förut. Det är wäl möjligt faſt intet troligt, at de äldre Rådsherrarne uptagit dem uti ſit ſällſkap, ty det hade warit et både driſtigt och för haſtigt ſteg utaf Herrar, ſom oaktat alla ſina alfwarliga utlåtelſer woro likwäl mindre nögde med Engelbrekts företagande och förmynderſkap, än med Konungens regering, det ſynes förden ſkul troligare, at K. Erik, ſå ſnart han fåt kunſkap om det upkomna owäſende, funnit tjenligt at öka Rådsherrarnas antal, dels, kan hända, til at afwäpna de upretade ſinnen, dels til at upwäcka agg och miſſunſamhet emellan Herrarna. Ofelbart är, at K. Erik intet fattades förſtånd, faſt det roade honom intet at bruka det.

§. 22.

Läget emot utländſka Slotts-Herrarne fortſättes.

Imedlertid och under deßa wändningar, hade Engelbrekt med ſin wanliga drift och med otrolig ſkyndſamhet budit til, at renſa landet från utländſka Slotts-Herrar. Så ſnart Wadſtena öfwerlägning war ſlutad, förfogade ſig Engelbrekt til Ringſtaholm, då Styken öfwerlemnade ſlottet utan uppehåll, men fick likwäl frit utråg med ſina häfwor. Ordningen kom då til Stäkeborg, ſom upgafs på

(*) Riks Ständ. Br. til Norſka Rådet. Stockh. Dominica proxima poſt Nat. Mariæ Virg. 1434. Hadorph, ſ. 77.

(**) Riks. Ständ. Br. til Hanſeſtäderna ſ. d. och ſtälle 1434. Hadorph ſ. 80. Bo Stenſon, ſom intet ſatt ſit namn i Swenſka Breſwet, har likwäl bifogat det i det Plattyſka.

på samma wilkor af des Höfdinge Valen, och slottet anförtroddes åt Biskop Knut i Linköping. Sedan, på hans uphådande, woro Östgötharne honom til mötes i Söderköping, hwilka alle lofwade Engelbrekt fullkomligt bistånd til sina affigters utförande; och såsom hans Troppar woro skåligen talrike, fördeltes Håren uti tre hopar; med den ena drog Engelbrekt sjelf til Örebro, den andra under Jösse Nilsson skulle tåga genom Tiust til Stegeholm, och den tredje skulle anföras af Herman Berman mot Rumlaborg. Jösse Nilsson uträttade mycket litet för Stegeholm, ty Commendanten Lage Röd försvarade sig, så at de belägrade efter sex weckors förlopp uphäfde belägringen, dock med wapenhwila til Mårtens-meßan. Berman war lyckligare, ty Otto Snaps, som hade befalning på Rumlaborg wid Husqwarna når intil Jönköping, wille wål intet beqwäma sig til at upgifwa sit fäste, men sedan bönderne satt eld på slottet, gaf han sig fången, och Berman friade honom från böndernas hetta, som welat mörda honom på stället. Trolleborg i Kongahärad i Småland upgafs genast af Henning von Lanken, som fick fritt uttog; Piksborg i Sunnerbo gjorde ej heller något längre motstånd, och bägge deße fästen blefwo med eld ödelagde; och på sådant sätt förrättade Berman sit ärende. Mera swårighet mötte Engelbrekt wid Örebro, ty han såg sig nödsakad at med tusend mark lösa fästningen ur Kettilbergs hand (*). Men ännu hade alt warit stilla i Westergöthland, Engelbrekt kyndar därföre mot Axelwald, hwareft Westgötharne, som han kallat sig til möte, förklarade sig färdiga at följa honom, och då Anders Eriksson, hwilken innehade slottet, inter wille foga sig til godwillig upgifning, förordnades Erik Puke til Höfwitsman för dem, som instängde fästningen (**), men sjelf ryckte han längre fram och förmådde Wärmlänningarne at deltaga uti almänna upresningen. Därpå anföllo Wärmlänningarne, under Peder Ulfsons anförande Edsholmen, men Slotsfogden Herman Gisebar war intet tilstädes, och fästet blef snart eröfrat och upbränt. Agnaholm, som innehades af Anders Nilsson utstod samma öde; och Peder Ulfson wände sig emot Dalaborg, hwilket war förlänt åt Palne Jönson en Dansk man, som försvarade

Erik XIII. 1434.

(*) Loccenius anför, at Örebro slott blef inlöst för 1000 mark silfwer. Wåre äldste Författare, Rimkrönikan och Ericus Olai nämna 1000 mark, men förklara intet antingen det war mark silfwer eller penningar, men Olaus Petri utsätter mark penningar, hwilket såsom sannolikast följes af de senare.

(**) Hwarken uti Rimkrönikan eller hos Ericus Olai nämnes, at Axelwald blef intaget, men det finnes hos Olaus Petri.

Erik XIII. 1434. sig några dagar, men sedan eld kom i slottet blef han twungen at gifwa sig, då Peder Ulfson med mycken möda frälste honom för böndernas upretade ifwer; och efter deßa förrätningar wände Wärmlänningarne tilbaka til sina hemwist. Engelbrekt hade under rörelserna i Wärmland ingalunda warit sysslolös, utan begifwit sig med sina troppar först til Oppensten, som Gref Hans hade i förläning, men under sin frånwaro anförtrot fästningen åt sin Underfogde Mårten Gråbo, hwilken upgaf densamma utan swårighet, då äfwen slottet lades i aska och förstördes. Samma öde war ärnat Oresten, men Slottsfogden Jösse Larsson tände, efter ingången dagtingan, sjelf eld därpå, och skyndade sig til Danmark. Således war nu alt i största hast genom Engelbrekts oförtrutna möda fredat inom gamla Swenska gränsen; alla träslotten, som woro wål intet stort annat än privilegierade röfware-näften, förstördes, och de andre fastare orter sattes uti infödda Swenskars händer, utom Stockholm och Stegeholm, med hwilka wapen-hwila och fredsstånd war ingånget; så at den utfattige almogen kunde nu fägna sig af et fullkomligt, fast kort lugn. Men Engelbrekt hade widsträktare affigter, och påminte sig utan twifwel, med hwad trolösa konster Skåne, Halland och Blekingen gåt förlorade. Han wille fördenskul betjena sig af tilfället och äfwen sätta sig i beſitning af deßa afstyckade Landskap, och i detta afseende tågade han neder til Halland. Almogen i Norra Halland sammankallades, och den så wål som nya Warberg gjorde ingen swårighet wid at underkasta sig hans wälde, men Warbergs slott innehades af Axel Pehrson (*), med hwilken Engelbrekt kom öfwerens, at Herr Axel skulle behålla slottet, men intet hafwa något at befalla öfwer Landet; halfwa skatten af Warbergslän skulle han likwål få, hwilken honom af Engelbrekts fogde skulle tilställas. Medan underhandlingen påstod emellan Engelbrekt och Axel Pehrson, kommer Berman anryckandes med sina troppar och belägrade Falkenberg, där Åke Axelson war befallande; och, såsom fästningen intet blef på anmodan upgifwen, bestormade de Swenske slottet, men blefwo med manspillan afwiste, dock fann Commendanten intet lägligt at afbida andra anfallet, utan satte eld på slottet och for sin wäg. Härefter fortsattes marchen til Halmstad,

(*) Denne Axel Pederson war utan twifwel en Thott, som ägde åtskilliga gårdar i Halland. Hos Sophia Brahe uti des skrifna Släktebok s. 45, uträknas alla hans nie Söner, hwilka under namn af Axelsöner woro denna tid mycket både mäktige och namnkunnige. Sjelf skref han sig til Lillö, nu warande Majors boställe wid Södra Skånska Regementet.

stad, dåreſt Engelbrekt insläptes utan uppehåll: men wid Laholm hade Skåningarne samlat sig och slagit sit läger på södra sidan om strömmen; Engelbrekt däremot stälde sig på den norra, och alla fiendligheter afstadnade för den gången; ty Fred blef slutad på det sätt, at den intet skulle brytas, förrän efter tolf weckors upsägelse, hwilken borde ske af de Swenske i Lund och af de Danske i Wadstena. På sådant sätt stadnade all den oro, som Dalkarlarnes upresning under Engelbrekts anförande förordsakat. I början woro hans underhafwande så nog, men på slutet war denne Bonde-här stigen til hundra tusend man, som foro så fredsamt öfwer landet, at ingen förolämpades, icke en gång til en hönas wärde. Men denna upbyggliga återhållighet kan intet sträckas längre än til gemene mans skonande; ty mot andra woro de mindre samwetsgranne, såsom då Johan Anderson på Engelbrekts wägnar tog bort i Nontuna Kyrka et skeppund fläsk från Biskop Thomas i Strengnäs; och torde flera Ståndpersoner warit utsatte för dylika försök; folket kunde ock intet wara utan mat och förplägning (*). Man kan dock med skäl förundra sig öfwer den Fältordning, som Engelbrekt hållit öfwer sina sammanraffade troppar; ty här är intet tecken til något klagomål af den ringare hopen. Hastigheten, hwarmed detta fältåg fullbordades, är ock werkligen förundranswärd, ty alla deßa eröfringar skedde och förrättades ifrån den 16 eller följande dagar i Augusti til slutet af October; emedan, innan Konungen i början af November ankommit til Stockholm, war Engelbrekt återkommen til Westerås, och den upbådade almogen hemförloftwad. Alt, hwad hit intil är anfört om Engelbrekts förtagande, grundar sig på tydliga witnesbörd af wåre gamle Författare, men här förkommer ock en annan märkwärdighet, som synes tilskapad uti en nyare fabrik, nemligen at Engelbrekt, til at så mycket bättre skilja de Swenska ifrån de Danska, låtit folket utsäja deßa orden: Hwit häst i korn-gälf. Hans afsigt war wißt intet, at drifwa ur landet alt hwad Danskt war, utan Slottsherrarne allena, och därtil behöfdes intet et sådant prof.

Erik XIII. 1434.

(*) Biskop Thomas uti Bref til Carl Knutson, Riksmarsk, s. 242, uti Del. 3 af Handl. trykte i Lund 1758. Jöns Carlson och Christiern Ambiörneson tage mik fraa III leſter och VI tunnor malt och miöl, och Engelbert et skippund fleſk i Nontuna kirka, thet tog Johan Andersson pa hans wegna, thet hafwa the mik sakt, som tina breff beuisa och sammaledis thet Gustaf Sture och Nils Stensson rosnade mik och mine landbo, thet saar iak inthe, utan thet är min lön.

Erik XIII. 1434.

§. 23.

Uti hela detta Fälttåg upförde sig Engelbrekt aldeles, såsom en Regerande och enwäldig Herre. Han intog slott och fästningar, och efter eget godtfinnande bibehöll en del och förstörde en del, i synnerhet blefwo alla träborgar upoffrade åt elden. At han intog Slotten och insatte Swenska män til Höfdingar war ändteligen en påföljd af sjelfwa upresningen; men at han tilägnade sig rättighet, utan öfwerlägning af Rikens Råd, at utdöma eller bibehålla Rikens Fästningar, war utan twifwel prof af det ensidigaste enwälde. Men såsom han werkligen intet hade annan affigt än Rikets wäl, förminskades aldeles intet den ringare hopens förtroende til honom. Där kunde likwäl yppas fråga, huruwida det kunde wara gagneligt, at så många fästningar, som woro kringspridda i landet, borde öfwerända kastas, och anförer Olaus Petri åtskilliga orsaker och skäl både mot och med, men werkställigheten af et sådant beslut tilhörde wisserligen intet en enskild person at afgöra. Imedlertid war Engelbrekt werkligen regerande i Landet (*), och K. Erik trodde, at intet annat medel war at uprätta des förfalna anseende i Swerige, än en ansenlig krigsmagt. Han samlade fördenskul en talrik Krigshär och Flotta, med hwilken han ärnade sig til Stockholm. Många Danskar och Tyskar stego om bord i Köpenhamn i October månad. Seglationen war farlig, ty under Bornholm förlorades många fartyg och ibland andra förgicks äfwen en galeja med 200 mans besättning; utgången blef ock lagom förmånlig. Landstigningen skedde i Calmarsund, då Konungen provianterade sina fartyg, och Wadstena kloster miste et wackert förråd af sin spisning, men wid Skäggandes förgick sjelfwa fartyget som Konungen war uppå, då så wäl han sjelf som folket med mycken möda blefwo bergade, hwarefter K. Erik med de öfwerblefna skepp och folk ändtligen anlände til Stockholm. Det ingångna stilleståndet med Kröpelin war ännu intet förslutit; icke destomindre når Engelbrekt fick weta, at Konungen ankommit med Krigs-folk, låter han upbjuda man ur huse, och rycker fram til Stockholm. Sjelf lägrade han sig på Långholmen med Nerkesboar och Westmanlänningar.

K. Erik kommer til Stockholm.

Engelbrekt inslånger Stockholm på en sida.

För

(*) Hwarföre ock Diarium Vazstenense wid år 1434 s. 77 nämner Engelbrekt, qui tribus annis regnauit. Hos Huitfeld s. 777 och 778 anföras ock skäl mot och med många fästningar i Landet, som han tagit hos Olaus Petri, så at dese anmärkningar äro ingalunda Huitfelds, fast än det säges så uti Noterna til Meursius, s. 584.

För Söderport fattade Södermanlänningarne sin post, men Uplänningarne wid Norrbro. Konungen däremot lät besätta H. Andesholmen och Grämunkeholm eller Riddarholmen. Man anſåg ſålunda den ingångna wapenhwilan wara uphäfwen, och Roſlagsboarne gjorde ſig färdiga at angripa Oſthammar, men fogden lät i förſta haſt packa in, tände eld på Staden och for til Stockholm. Stäket gick ock på ſamma ſätt i rök St. Mårtens afton ſedan Nyperts undfått Konungens befallning härom ifrån Kröpelin. Flere fiendligheter ſyntes intet mera för den gången. Men Engelbrekt war numera intet Höfwitsman för en ſammanſkockad almoge, utan honom woro följaktige, utom bönder, äfwen Riddare, Män af wapn och Stadsboar (*). Erik XIII. 1434.

§. 24.

Inſtängningen af Stockholm war förmodligen mer utſedd til at afböja alt ſtröfwande af Konungens troppar, än til någon fiendtlighets utförande. Underhandlingar om Fred och Förlikning blefwo ock genaſt företagne. Wid förſta ſammanträdet frågade K. Erik de Swenſka Fullmägtiga, hwarföre de aldeles wille ſkilja honom wid Riket, då de lemnade til ſwar, at det war intet deras tanka, de begärde intet mer än at få lefwa efter Sweriges Lag, och njuta ſina Privilegier och goda gamla Sedwänjor oförkränkta, de wille ock för owäldiga domare ſtå til rätta för ſina göromål. Detta ſwar kunde wäl intet wara uti Konungens ſmak, ty Lag, Privilegier och Friheter behagade intet en Herre, ſom wille intet weta utaf andra friheter än ſin egen, och på ſådant ſätt war ingen förlikning möjlig. Icke deſtomindre war K. Erik ingalunda i ſtånd til at twinga de Swenſka, utan belägenheten war twärtemot ſådan, at Konungen hade mer at frukta för dem än de för honom. Det war ſåledes aldeles oumgängligt, at någon ſlags förening borde träffas, hwilken ock kom til ſlut Tisdagen efter Mårtens-meſſan, då man förſt Förlikning emellan K. Erik och de Swenſka.

(*) Man följer här egentligen ſtörre Rimkrönikan, ſom är omſtändligaſt af wåra gamla Hiſtoriſka underrättelſer. v. Dalin ſ. 654 berättar, at några af K. Eriks wänner, ſåſom Biſkoparne, woro Konungen til mötes wid ankomſten til Stockholm, men hwarutaf denna omſtändighet är tagen, har jag mig intet bekant; där ſäges ock på ſamma ſtälle, at Stockholm war redan kringränd, då Konungen kom, men ſå wäl Rimkrönikan ſ. 207, ſom Ericus Olai ſ. 163 utſäter Stockholms inſpärring ſedan Konungen anlänt:

Konungen foor til Stockholm med ſin här
Engelbricht kom och ſidan ther.

Erik XIII. 1434. först kom öfwerens om en wapenhwila, som skulle räcka til Mor-
meßan eller den 8 September följande året, då Fullmägtige från
Konungen och Riksens Ständer skulle inställa sig i Stockholm, och al-
la twistigheter afgöras inför en Tolfmanna-nämd, uttagen af alla
tre Riken. Til Bisittare uti denna Riks-Rätt förordnades från
Sverige Biskop Sigge från Skara, så framt han intet wore jäf-
wig, Biskop Magnus från Åbo, Christer Nilson Riddare, och
Hans Kröpelin, af Danmark Biskop Jöns från Roskild, Axel
Pederson, Sten Basse Riddare, och Påwel Larman af Wapn.
Från Norrige Biskop Olof från Bergen, Endrid Erlandson Ridda-
re, Olof Håkanson och Syvard Jonson af Wapn, och skulle des-
se efter Sweriges Lag utreda och afhjelpa alla de käromål och be-
swär, som den ena parten kunde hafwa emot den andra. På
hwad grund som Biskop Sigge från Skara kunde wara jäfwig wet
jag intet, om ej därföre, at han warit ibland dem, som bisogat
sit namn wid första Afsägelse-brefwet från Wadstena, ty de andre
bisittare, som här utnämnas, woro intet wid det tilfället närwaran-
de. För öfrigt skulle alt, som imedlertid händt och warit gjordt af
Engelbrekt och Erik Puke m. m. förbliswa uti närwarande til-
stånd til den utsatte Rättegångsdagen, då alt utan widare upskof kun-
de rättas. För denna Tractat gingo med Konungen i borgen Bi-
skop Oluf Knoop, Gref Hans, Gref Witslav, och utom des
sex och tjugu andre förnäme Danska Herrar, som alle då woro
närwarande i Stockholm (*). För öfrigt blef ock en annan öfwer-
enskommelse ingången på Heligandesholmen, at de uti landet ännu
warande Fogdar, som af Konungen woro tilsatte, skulle intet utkräf-
wa någon skatt af landet, utan hålla sig inne uti slotten (**). När
detta alt war gjort och fastställdt, lemnade Konungen efter sig sexhun-
dra

(*) K. Eriks Br. secunda feria post festum S. Martini Stockholm 1434. De, som eljest behagat göra utdrag af detta bref, införa några anmärkningar som intet böra förbigås. Först säges at genom Biskoparnas smickran och myndighet utwerkades brefwet, en hemlighet som aldrig någon af wåre äldre Historieskrifware hast sig bekant, ej heller nämnes, at det, som af Engelbrekt och Puken kunde wara gjort, skulle wara förgätet, utan skulle rättas. Jfr Dalin s. 654. Sjelfwa brefwet fås igen hos Hadorph s. 84.

(**) Rimkrönikan s. 210.

Konungs Fougte skulde ey til Bönder fara,
Ok engin Skatt; aff Landit af tiggia,
Wthan alsid qwarre uppa Husit liggia.

Ericus Olai s. 164 nämner samma anstalt, men ingen säger at Skatten skulle upbära.

dra man på Stockholms slott, och wände tilbaka til Danmark, men om återresan togs landwägen eller sjöledes wet man intet. Erik XIII. 1434.

§. 25.

K. Eriks tilbud at twinga Domherrarne i Lund at sjunga Psaltaren natt och dag.

Hela året 1434 hade öfwerhopat Konung Erik med ganska många och wådliga bekymmer i anseende til Swerige; han hade också haft oro i Danmark, som intet lemnade honom sorg- eller syssolös: men detta oaktat gjorde han i början af året 1434 et kort besök hos Dom-Capitlet i Lund, som är i sjelfwa werket så underligt som obegripligt, i anseende til Konungens ändamål därwid. I Januarii månad 1434 kom Konungen til Lund, och hade i sit följe Gref Witslav, Riddaren Bengt Stensson från Swerige, sin Canceller Johan Petri Archidiaconus i Roskild, Thorlak Prosten i Bergen, Nils Jonson af Hammar, Peder Bille från Liungby, och Johan Ruthbech från Hojby af Wapn; då han, förmodligen under sken af nitälskan för almänna Gudstjensten, gifwer tilkänna, at hans åstundan och wilja war, det Herrarne af Dom-Capitlet, så de nuwarande som efterkommande, skulle utan uppehåll natt och dag sjunga och läsa Psaltaren i Domkyrkan i ewärdeliga tider. Detta påfund måtte utan twifwel, warit en öfwerilning åtminstone tjente det til ingen ting. Om Konungen behagat stadna wid et blott förslag, hade det warit af ingen påföljd eller betydlighet, men Herren gick längre och wille wara åtlydd, och i det hänseende blandade han horelser med skänker och höflighet, så at wederbörande blefwo föranlåtne, at med sina sigillers bifogande stadfästa det Bref, som Konungen låtit upsätta i det målet, ehuruwäl de aldrig woro sinnade at lefwa däreftet. Under alt detta, på det alt sken af twång måtte förswinna och undanrödjas, låter han Herrar Consistoriales sjelfwe utan Konungens eller andra Lekmäns öfwerwaro rådgöra om detta högwigtiga ärende, och uti en slags ödmjukhet utanföre Consistorij dörren afbidar han de andlige Herrarnes utlåtande. Så wäl Arke-biskopen som de andre Canonici ansägo denna nyhet såsom en odräglig träldom, hwarföre de också kallade til sig en Notarius Publicus den 25 Januarii klockan elfwa förmiddagen, hwilken skulle fatta i penman och bewitna deras nekande förbehåll eller Protest emot den af Konungen förelagda och af dem sjelfwa genom twång förseglade Förpliktelse-act. Uti denna skrift gifwa de Konungen många eftertänkliga beskyllningar, såsom at Konungen uti sina Riken efter eget wälbehag af- och tilsätter Arke-biskopar, Biskopar, Abboter, Prelater och andra Andeliga ämbetsmän,

Erik XIII. 1434. mån, och så snart någon Klerk intet blindwis efterkommer des wilja, kastar han honom uti swåra fängelser eller plågar honom på annat sätt (*). Magnus Matthiä och Huitfeld finna intet ondt i denna Konungens anstalt (**), men de låra intet hafwa påmint sig ordet incessanter, utan uppehåll, ej heller tiden. Ty at sjunga alt utföre i Kyrkan, natt och dag, Psaltaren på latin gjorde ganska liten upbyggelse; deßutan blandade sig werldsliga Öfwerheten sällan eller aldrig uti Kyrko-Ceremonierna, och at säja sanningen, war Påfwiska Gudstjensten i Domkyrkorna nog mattande förut, genom deras Bönstunder eller Horæ Canonicæ, som börjades för dager och slutades wid midnatten, fast med några hwilostunder emellan (†), så at detta Konungens beslut antingen warit et obetänksamt infall, eller ock haft någon hemlig affigt, som man nu intet kan begripa. Imedlertid är oförnekligt, at sådana tilbud intet kunde göra hans regering älskad, och hade Konungen den gåfwan at skaffa sig owänner åfwen i mål, som woro af intet wärde: ty hwad afgick Konungen, Riket eller Kyrkan, om man i Lund sång Latin halfsofwande och gäspande emellan Midnat och Primsången, eller om Herrar Canonici lågo i sin söta sömn den tiden, som annat folk. Et mindre wäl öfwerlagt förhållande hade meråndels den werkan, at K. Erik sällan uträttade någon ting hwarken uti werldsligt eller andligt mål, där

(*) Alt det föregående är taget af det Bref, som Notarius Publicus upsatt d. 25 Januar. 1434. Orden äro dessa: ut Nos & Succeſſores noſtros ad cantandam inceſſanter ſingulis diebus & noctibus Pſalmodiam hic in ipſa Lundenſi eccleſia perpetuis temporibus obligemus. Om de som warit närwarande anföres följande. In primis tractatu & contractu de Pſalteriis legendis præſentes fuerunt cum Domino Rege videlicet Comes Witzel, Dominus *Benedictus Stenſon* miles de Sveeia, *Johannes Petri* archidiaconus Roſchildenſis Cancellarius, *Torlacus* Præpoſitus Bergenſis, *Nicolaus Jonſon* de Hamer, *Petrus Bille* de Liungby, & *Johannes Ruthbech* de Hoyby armigeri. Det öfriga kan inhämtas af ſielfwa Brefwet, som finnes tryckt under N. 3. utur Bo Johanſons Diplomatari. N. 150.

(**) Magnus Matthiä Series Epiſc. Lund. ſ. 182, Huitfeld och Biskops Chrön. ſ. 184.

(†) Såsom deßa Horæ Canonicæ hos oß nu äro aflagda, kan man lemna en kort Beskrifning om dem. De woro egentligen sju, och kallades Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, Completorium; om man tillika anför Saxoniska Namnen, som brukades i England, bliswer betydelsen kan hända något begripligare. Uthsang skedde meråndels för dager, Primsang om morgonen, Undersang klockan 9 förmiddagen, Middagssang klockan 12, Nonsang klockan 3 efterm., Aftensand om aftonen, och Nightsang om natten. Jfr Ducange Gloſſ. voc. Horæ Canonicæ, T. III. ſ. 1187.

dår ej stålningen war sådan, at sakerna nödwändigt måtte göra sig sjelfwa. Erik XIII. 1434.

§. 26.

Det som redan händt i Swerige öpnade wägen til flera underhandlingar. Det war naturligt, at K. Erik intet war sinnad at stiga strax neder ifrån thronen för denna upresning, ehuruwäl intet många i Swerige woro särdeles angelägne om des återkomst. Hwarföre ock de Swenske, innan de skildes åt ifrån Stockholm, kommo öfwerens, at samlas til et ordentligt Herramöte, som skulle hållas wid tjugonde dagen 1435 (*) i Arboga, och då blef Engelbrekt endräktigt och allmänneligen utnämnd til Rikets Höfwitsman, och Höfdingar tilsattes öfwer alt i Landet, til at waka öfwer almänna säkerheten och afböja alla andra wådligheter. Men Kröpelin, som hopfogade med en beständig trohet för Konungen et godt hjerta för Riket och des inbyggare, begärde genom bref det honom måtte tillåtas, at komma i underhandling med Herrarne och at Mötesplatsen måtte utsättas i Sigtuna. Tilbudet blef emottaget, och sammanträdet utsattes til Kyndels-messan; Olaus Petri sätter dock Hinders-meßan eller den 19 Januarii. Efter utseende hade Kröpelin utset en ganska beqwämlig tid at tjena Konungen, ty det war nästan oemotsäjeligt, at den redan gjorda författning intet skulle kunna hafwa långt bestånd, och det war intet troligt, at så många Herrar af de ädlaste och förnämsta slächter i Landet skulle länge wara nögde med, at stå under en nyligen uprunnen Mans befalningar, hwilken hade alt det ringaste folket på sin sida. Där blef då wid sammanträdet i Sigtuna ingen annan fråga, än om Konungens återkallande. Kröpelin hade tagit med sig uti sit följe en Preußisk Riddare, som wåre gamle Häfdeteknare kalla stundom Korsherre, stundom Komtare eller Commendeur. På de Swenskas sida uprepades då alla beswär, som man hade emot Konungen, och at man wore beredd, at underkasta hela twisten opartiska Skiljomäns beprösfwande och utslag. Kröpelin och Preußiske Kors-Herren föreslogo då, at det wore tryggare at wälja andra förlikningswägar, än at låta saken ankomma på Skiljomäns eller Domares utsaga. Och då Swenske Herrarne yttrade sig, at de woro färdiga at widtaga alla beqwämliga och anständiga medel til fred och förlik-

Widare Underhandling emellan Konungen och de Swenska. 1435.

(*) v. Dalin f. 656 sätter den 6 Januarii. Ericus Olai har octava Epiphaniæ. Rimkrönikan f. 200 sätter tjugonde dagen.

Erik XIII. 1435. ning (*), tilbjuda Kröpelin och Korsherren sin tjenst til ändamålets befrämjande, och i detta hänseende affärdades de med tjenliga och af Engelbrekt befullmägtigade, dock af dem sjelfwa walde, följeslagare. Deße Herrar Utskickade hade med sig skriftligen upsatta påminnelser ifrån de Swenska, utaf hwilka innehållet war, at de ingalunda hade den tanka at utestånga Konungen ifrån Riket, allenast han wille låta dem njuta frihet, lag och rätt. När då Kröpelin och Korsherren gjorde sin upwaktning och föredrogo sit ärende, öfwer hwilket K. Erik dock inhämtade uti största tystnet Danska Rådets betänkande, blef saken hänskuten til et nytt sammanträde, som skulle hållas i Halmstad. Det war wäl i sig sjelft omöjligt, at afslå en så foglig och billig anhållan, som gjordes af de Swenska, man kan likwäl wara förwissad, at den intet behagade, ty frihet, lag och rättwisa woro werkligen ord, som Konungen tålde intet, ehuruwäl Konungen kunde altid lofwa alt som behöfdes, ty han ärnade wißerligen intet hålla något grand af alt hwad han lofwade. Imedlertid war Arke-Biskopen i Upsala Olof Larsson i början af året hemkommen ifrån Påfwen och Mötet i Basel. Han war wald 1431, och hade warit hela tiden hindrad och utstängd ifrån Stiftet af Konungen, men nu sedan han fått wederbörlig stadfästelse, och Konungen på wißt sätt war skild ifrån Riket, wågade han sig ändtligen tilbaka til sit Fädernesland. Och såsom de uti Riket upkomna oroligheter nödwändigt måtte göra upmärksamhet öfwer alt, och äfwen til åfwentyrs förorsakat widriga omdömen om de Swenska hos Fäderna och andra Herrar, som biwistade stora Kyrkomötet i Basel (**), hafwa Biskoparne i Linköping och Strengnäs, Knut och Thomas, på Swenska Rådets befalning, upsatt en utförlig berättelse om hela sakens sammanhang, daterad i Wadstena den 4 April 1435. Deras bref war ståldt til hela Kyrkomötet, och här anföres först, huru K. Erik, hwilken här kallas endast Rex Daciæ, undertrykt olagligt och odrägligen hela Sweriges Rike, til hwilket han ingalunda war arftagande, utan genom wal blifwit

Bref til Mötet i Basel om twisten emellan K. Erik och de Swenska.

(*) Hamsfort talar om Sigtuna möte ålunda s. 329. In Sveonia menſe Februario comitia Sictunæ habentur, aderat Regis nomine Præfectus Holmii *Johannes Croppelinus*, Marianus Miles. Det öfriga är taget af Rimkrönikan och Ericus Olai.

(**) Af sjelfwa Breſwet, hwars innehåll här anföres, styrkes denna miſstanka, emedan Biskoparne giſwa wid handen, at de ärna utföra ordsaken til den i Sverige upkomna oredan, quatenus rejectis, ſi forte ſuper his rebus ſeminarentur, ſiniſtris relationibus, rei veritas innoteſcat.

wit uphögd. Sedan, at han genom en ogudaktig regering, impio regimine, twärt emot sin ed, beröfwat Riket och Kyrkan all sin frihet, anförtrot Slott, Fästningar, Länder och Härader åt ogudaktigt folk och utlänningar, hwilka han dock efter lag och ed bordt lemna infödda Swenska män, och detta alt i den affigt, at de efter Konungens död skulle öfwerlemna länderna til des släktinge Hertig Bugislaus af Pommern. Widare at undersåtarne i Riket, genom beständiga krig och genom all rättwisas förnekande emot deras ogudaktiga Höfdingar, och alla slags andra betunganden, blifwit störtade uti uslaste fattigdom och nästan blifwit brakte til intet. Utomdes har Konungen kränkt alla Kyrkans friheter på flera sätt, samt inträngt på Upsala Ärke-Biskops stol owärdiga och odugliga personer. Och ehuruwäl han blifwit ofta påmind, har han likwäl intet rättat eller minskat sådana olagligheter, utan snarare ökat dem. För sådana orsaker skull har hela Sweriges Rikes Menighet, Präster, Adel och andra Ständer börjat at förswara sig emot hans ogudaktiga och samwetslösa ämbetsmän, i den affigt, at om Konungen wil erkänna sit fel, rätta det förbigångna och fullgöra sin ed, åro Rikens Ständer aldeles sinnade at erkänna och lyda honom såsom sin lagliga Öfwerhet, men i widrigt fall är det deras fulla upsåt, at förswara sig emot hans tyranni, och skydda Rikets och Kyrkans Frihet (*). At uti detta bref införes, at K. Erik intet war arftagare til Swenska Kronan utan wald Konung, lär Ärke-Biskop Olof Larsson gifwit anledning, emedan han sagt, inför Påfwen och andra af ledamöterna af Baselska mötet, at K. Erik intet war Arfwe-Konung til Swerige, hwilket likwäl Konungen welat inbilla utlänningarna, på det de Swenskas förhållande skulle blifwa så mycket förhatligare, och des Kongliga Högahets rättighet så mycket heligare. Hwarföre han ock hade förmått Ärke-Biskop Petrus i Lund, Biskop Johan i Roskild, B. Sigge från Skara, Biskop Nils ifrån Wexiö, Biskop Thomas ifrån Strengnäs och Biskop Johan ifrån

Erik XIII. 1435.

(*) Begynnelsen af brefwet lyder så: S. S. Basilienſi Generali Synodo & Sanctiſſimo in Chriſto Patri ac Domino, Domino Sanctæ Romanæ ac Uniuerſalis Eccleſiæ Summo Pontifici, nec non Reverendiſſimis in Chriſto Patribus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus *Canutus* Lincopenſis & *Thomas* Strengnenſis - - - Slutet: in quorum evidentiam ſigilla noſtra præſentibus ſunt appenſa. Anno a Nat. Dni 1435, IIII die menſis Aprilis in oppido Vatzſtenis - - - - Til bewis af det öfriga som här anföres, kan sjelfwa brefwet ses, som här är anfördt, under R. 4. Documentet förwaras uti Antiq. Archivum, widimerat och meddelt af Secreter. Hellman.

Erik XIII. 1435. ifrån Opslo, at genom bref til Påfwen Eugenius IV intyga, at K. Erik war genom börd och arfsrätt wald til Konung öfwer sina Riken, och war brefwet daterat i Köpenhamn den 9 Jul. 1433. Huru wida Biskoparne från Danmark woro nögde med innehållet af brefwet, wet man just intet, men de Swenske, så snart de kommit tilbaka til Sverige, protesterade enhälleligen däremot under föregifwande at de warit twungna därtil af Konungen (*), och til at tillika kulkasta sit witnesmål om Konung Eriks Arfsrätt til Riket, lät man högtidligen taga en besannad Afskrift af den Skrift som warit inhuggen på Morastenar, hwilken fulltygade, at K. Erik war wald och intet Arfwe-Konung (**), och lär Ärke-Biskop Olof därigenom fått tilfälle, at widare bestyrka sin utsaga wid andliga sammanträdet i Basel.

§. 27.

Förlikning i Halmstad. Til följe af den med K. Erik träffade öfwerenskommelse genom Kröpelins bemedling samlades Sweriges och Danmarks, eller rättare sagt, K. Eriks Deputerade i Halmstad wid Philippi Jacobi dag, då efter wederbörlig öfwerlägning de upkomna twistigheter afgöras skulle. På Sweriges wägnar inställde sig Ärke-Biskop Olof ifrån Upsala, B. Knut från Linköping, B. Sigge från Skara, Nils Erengisleson Riddare och Lagman från Södermanland, Knut Jonson Lagman i Westergötland och Magnus Gren af Wapn. På Danska sidan woro tilstädes Biskop Jöns från Roskild Absalon Person, Erik Nilsson, Sten Basse, Mårten Jonsson Riddare, och Hans Laxman Döka i Lund. Där blef då beslutet och öfwereuskommet, at K. Erik skulle komma til Stockholm nästkommande S. Olofs dag den 29 Julii, där Konungen skulle wara til mötes Sweriges Rikes Råd och andre betydande Män på hela Rikets wägnar, och skulle då alt missförstånd och osämja på bägge sidor uphöra, och alla beswärs-puncter af de tolf förord-

(*) Biskoparnas Protest. d. 4 Aug. 1433. Hadorph Rimkr. f. 71. Det öfriga innehållet af Brefwet från Köpenhamn d. 9 Jul skal uptagas uti Capitlet om Kyrkans tilstånd under K. Erik.

(**) Notarii Publici Intygande war dat. Upsala 1434 d 21 Maj. Sjelfwa Stenskriften war denna: Anno Domini M. CCC. XC. VI Electus est in Regem Sveciæ in hoc loco illustris Dominus *Ericus* etc. - - - Calend. Augusti. Notarien intygar widare: locus autem pro numero Kalendar. vacuus erat, ab omnibus tamen communiter dicitur, scitur & scribitur, quod electio ista facta fuit in die beatæ Mariæ Magdalenæ, quæ cadit XI Kalend. Augusti.

ordnade skiljomän afgöras och alla andra kåromål afstadna, utom Erik XIII.
de som angå fånglösen för dem som blifwit fångne i Öresund, och 1435.
redogörandet för K. Eriks Ämbetsmän intil denna sista oro begynnes wid midsommars-tiden förledet år. Sweriges inbyggare skulle wid samma tilfälle antwarda hela Landet med alla obrända slott uti K. Eriks händer, och erkänna honom för sin lagliga Öfwerhet så länge han lefwer, hwaremot Konungen lofwar, at låta alla Sweriges inbyggare njuta Sweriges Lag til godo med alla deras Rättigheter och Privilegier efter den ed som Konungen swurit hade. Widare stadgades, at Sammanbindelsen eller Unions-Brefwet emellan Rikena skulle förblifwa i sin fulla kraft, och samma Bref upwisas i Stockholm på sagdan dag, eller ock et fulltygande exemplar eller afskrift därutaf. At de Slott och Län, som Konungen ännu har i sit förwar, skulle njuta til samma tid de wanliga upbörder af omkringliggande landskap, dock så at Riksens Råd i Swerige skulle utsända twå goda Män eller en i hwart län til at utstaka, hwad Almogen imedlertid utgöra skulle. Hwad gods som blifwit bortmist skulle återställas sina rätta ägare. Om all skada, som sedan sistledna Mårtens-meßa wore skedd, skulle antingen genom förlikning eller dom blifwa afgjordt, och alle fångar som blifwit gripne under sista upresning sättas på fri fot. Halland borde komma tilbakars under Konungens öfwerwälde, såsom det warit förut. Skatter och andra pålagor skulle Konungen med Riksens Råds samtycke och råd påbjuda. Engelbrekt skulle förlånas med Örebro slott och län, med samma rätt, som Kettilberg det haft. Rasbohundare skulle lemnas såsom förpantning åt Erik Puke och efter des död inlösas för des arfwingars räkning. Men i synnerhet blef öfwerenskommet, at Drots och Marsk skulle förordnas och tilsättas i Swerige nästkommande Olofs-meßa, och den, som uti alla tre Rikena satte sig emot denna Halmstads Förening, skulle straffas som Rikesförrädare (*). Ibland alla dessa förlikningspuncter är wäl den ganska märkwärdig, at de Swenske uti föreningen förbehållit sig, at en widimerad Afskrift af Calmare Förening skulle upwisas, hwilket är et tydligt bewis, at man uti Swerige hwarken haft Originalet eller Copia af detta angelägna Document, fast det betingades wid sjelfwa öfwerenskom-

(*) Halmstads Förening 1435 die inventionis crucis eller Korsmeßa om wåren d. 3 Maj hos Hadorph s. 87. Utom de tolf deputerade bifogades åtta Sigiller af Ärke-Biskop Petrus i Lund, Riddaren Bo Stensson, Hans Röpelin, Henrik Snackenborg, Carl Knutson, Knut Carlson, Ulfder Ulfson, och Arwed Swan.

Erik XIII. 1435. melsen om Rikenas förening, at två Hufwudskrifter därutaf skulle lemnas til hwart Rike. Det hade utan twifwel warit en oförswarlig wårdslöshet, om man försummat at skaffa sig det, och om så är, tjenar det ingalunda til wederbörandes heder. Skulle ock Konungen med konster skaffat bort denna Act, som den tiden war en af Rikets fundamentale Grundlagar, kunde affigten hafwa warit, at så mycket lättare insätta Hertig Bugislaus i Riket. Uti en sådan affigt glömde Konungen det förnämsta, som war at göra sig älskad af sina undersåtare, och sin Regering behaglig. Imedlertid synes det ofelbart, at hwarken Olaus Petri eller någon annan gammal Historieskrifware i Swerige set 1397 års Calmare Förening, såsom man ock icke en gång år 1547 uti K. Gustafs tid haft kunskap härom, så wida det Document, som Stiernman uppgifwit, skal äga witsord, hwarom redan är påmint i Tredje Delen, Cap. 9, §. 32. At Calmare-Unionen i Halmstads afhandling bekräftades war utan twifwel fleras anlägningar än Prästernas, och ännu hade aldrig någon klagat på Calmare-Föreningen, utan alla beswären syftade endast på K. Erik och des Regering.

§. 28.

Upsala-Möte. Genom Halmstads dagtingan hade K. Erik erhållit alt hwad i sådana omständigheter kunde wäntas, om man undantager det lilla drögsmål emellan början af Maj och Olofs-meßan, inom hwilken tid fullbordandet af öfwerenskommelsen war upskutet. Konungens fullmägtige hade warit med sjäfwiga fullmakter försedde, och intet saknades til afhandlingens fullbordan, utom Konungens egen närwaro efter gjordt aftal. Man hade likwäl orsak at fruckta, det Konungen intet skulle wara nögd med alla de betingade wilkoren. Wissa människor äro så sinnade at de aldrig äro förnögde med det de hafwa och det de fått, utan wilja altid hafwa mer och när de fått mer, går åtrån ännu längre; sedan man erhållit rätt och förmåga at göra alt hwad lagligt är, wil man ock hafwa rätt at göra det som olagligt är, äfwen alt förslår intet, fast alt är omöjligt. Någon gräns war werkligen satt för Konungamagten i Halmstad, och gränser täldes intet. I anseende härtil samlades Rikens Råd i Upsala och gjorde sig emellan en ny förpliktelse andra dag Pingst til bibehållande af Halmstads Förbund, hwilket kan hända war därföre så mycket nödwändigare, som alle Herrarne intet warit tilstädes i Halmstad, ej heller underskrifwit el-

ler

ler förseglat afhandlingen. De som nu inställde sig, woro Ärke-Biskopen Olof, B. Thomas i Strengnäs, Nils Göstafson, Gottskalk Bengtson, Bengt Stenson, Göstaf Algotson Riddare, Engelbrekt Engelbrektson, Nils Jönsson, Carl Ormson, Bengt Jönson, Olof Ragwaldson, Greger Magnusson, Bengt Gotskalkson, Erik Nilsson, Erik Puke, Matts Ödgislason, Jon Carlson, Jon Gedda, Knut Carlson, Carl Christierson, Magnus Bengtson, Göstaf Ulfson Wäpnare. Här blef då widare fastställt, at Halmstads dagtingan skulle efterlefwas på det sätt, at sedan Konungen antwardat Slott och Land i Swerige åt infödda Swenska män efter Riksens Råds råde, och Slottslofwen eller besätningen på slotten blifwit tagen ifrån utlänningar, och Konungen tillika lofwar, at hålla Riket wid Lag och rätt, gamla friheter och privilegier, så skola de så wäl som hela Riket wörda och erkänna honom för rätt Konung och Herre, och alla Rikswärdande ärender så wäl som myntwäsendet wårdas, styras och ändras efter Riksens Råds råd och Lagboken. Men om det wore så, det Gud förbjude, at Konungen ej wille, som föreskrifwet står, göra, eller förklara annorledes den förbemälta dagtingan, sammanbinder sig hela Rådet, at hädanefter aldrig mer wara Konungen lydige eller behjelplige på något sätt, och den, som understår sig bryta häremot, skall underkastas förrädare-rätt, och fördärfwas til lif, ära och gods. Denna förpliktelse war nog sträng och tillika twätydig, ty orden, med Råds råde, kunna werkligen på flera sätt uttydas. Skal med Riksens Råds råd förstås Herrarnas samtycke, såsom Råd och Samtycke några gångor sammanfogas i Halmstads Förening, blifwer hela Regeringen uti Rådets händer; skal det åter betekna at Råds-Herrarnas meningar skulle endast höras, är åter deras myndighet aldeles ingen, som wäl aldrig warit wederbörandes tanka. Detta alt kunde widare utredas och förklaras wid Konungens ankomst som wäntades til den 29 Julii. Imedlertid samlades et stort antal af förnäma Herrar både ifrån Swerige, Danmark och Norrige, hwilka alle wäntade på Konungens ankomst, men Konungen kom intet. De Swenske, som saken mäst angick, woro mycket mißnögde öfwer Konungens uteblifwande, och började anse denna omständighet såsom bewis at Konungen intet ärnade hålla Halmstads förening. De gjorde sig fördenskul färdiga at resa bort, men på Kröpelins och de Danskas förestälningar lofwades likwäl at de Swenska skulle dröja i Stockholm til Mor-meßan eller Jungfru Mariä Födelse den åttonde September. Man bör likwäl påminna sig,

Erik XIII. 1435.

Swenske, Danske och Norrske samlas i Stockholm; men Konungen kommer intet.

Erik XIII. 1435. sig, at ingen af dessa ankommande gäster hade sina qwarter i Staden, utan de Swenske Herrarna hade tågrat sig på Långholmen, men Normännerne och de Danske bodde på Norrmalm. Konungens utebliswande kunde ock i wißt hänseende ursäktas, ty han hade warit hindrad af ganska wigtiga ärender. På Apostlarnas delnings dag eller den 15 Jul. war en lång wapenhwila ingången med Gref Adolph af Hollsten, och på Fredagen efter Margretä Dag, som infaller den 20 Julii, bleswo twistigheterna bilagde med Städerna Lübeck, Hamburg, Lüneburg och Wißmar. Men såsom man ännu intet war säker om Konungens ankomst, aflemnade Norrmännerne och de Danske sin Försäkring tillika med Borgmästare och Råd i Stockholm, at Halmstads afhandling skulle sättas i werkställighet, om än Konungen intet wille beqwäma sig därtil, emedan de såsom Dannemän skulle föga den anstalt, at hwad som lofwat war, skulle obrotsligen bliswa hållet. Denna försäkran war upsatt på Norrmalm Söndagen för S. Larsdag, som firades den 10 Augusti. Uti Biskopens i Bergen Olofs namn och fem och femtio andra Herrars Danskars och Norskas, utom Borgmästare och Råd i Stockholm, war sjelfwa förpliktelsen författad. När de Danske och Normännerne på föreskrifne sätt aflemnat sin borgen för Halmstads förening, upgåfwo äfwen Sweriges Rikes Råd sin Försäkrings-skrift, daterad Långholmen wid Stockholm dagen efter S. Larsdag, hwilken likwäl intet annat war än en ny uprepning af den förening, som Herrar Riksens Råd gjordt sig emellan andra dag Pingst sistledne, men antalet af dem som bifogat sina namn och sigill wid acten war långt större än de som biwistat rådplägningen i Upsala, ty här woro närwarande Ärke-Biskop Olof, B. Sigge i Skara, B. Thomas i Strengnäs, B. Magnus i Åbo, Bo Pik Ärkedieken i Linköping på Biskop Knuts wägnar; de werldslige Herrarne woro Nils Gustafsson, Gorskalk Bengtson, Nils Erengislesson, Christiern Nilsson, Bengt Stensson, Bo Stensson, Gustaf Algotson, Lars Ulfsson, Riddare, Engelbrekt Engelbrektson, Nils Jönson, Carl Ormson, Bengt Jönsson, Olof Ragwaldson, Greger Magnusson, Bengt Gorskalkson, Erik Nilsson, Mårten Ödgislason, Magnus Gren, Bengt Odson, Knut Jonson, Carl Knutson, Otto Ulfsson, Erik Puke, Jon Gedda, Arwed Swan, Carl Christierson, Magnus Bengtson, Gustaf Ulfsson, Hindrik Swerd, Sone Sonesson, Nils Olofsson, och Bengt Lydikason, Wäpnare. Alla desse nu upräknade Herrar woro Riksens Råd, så at de werldslige Råds-Herrarne gjorde et antal af twå

och

och trettio personer, men på hwad sätt de blifwit uphögde til denna wärdighet wet man intet, antingen de blifwit utnämnde af Konungen eller de på annat sätt blifwit antagne (*). Erik XIII. 1435.

§. 29.

De Swenske, som nu så länge wäntat på Konungens närwaro, och af detta drögsmål haft en kostnad til sexton tusend mark, fingo ändtligen den nåden at emottaga Konungen i Jungfru-hamn i Skåren och följde honom til Stockholm, wid föreskrifne Wårfrudag den 8 September. Rådplägningarna började genast först i St. Clara på sjelfwa Wårfrudagen, emellan alla Rikenas Deputerade, sedan på Helge-Andes-holmen, dår K. Erik i egen Person war tilstädes (**). Hår inlades på menige almogens wägnar et ganska märkwärdigt Klagomål, hwars innehåll år korteligen som följer: at Rikens inbyggare på lång tid hwarken njutit lag, rått, privilegier eller frihet, och såsom Konungen warit mäst frånwarande, och Riket intet haft hwarken Drots eller Marsk, har intet Råttare-ting warit hållet på flera år och intet blifwit urskild, hwad som hört til Kronan eller hwad som warit enskild egendom, utan Konungens Fogdar hafwa tilägnat sig efter behag andras egendom, så at almogen blifwit nödsakad at fara utomlands, för at winna en råttwisa, som de bordt kunna söka och få wid sina Ting; och når de ändtligen utan upråttelse kommit tilbaka, hafwa de mäst umgälla sin utreså, somlige med lif och gods eller lemmar, somlige blifwit kastade i fjättrar och järn, hwilket alt utan swårighet kan bewisas; och såsom Rikens Råd hade ingen makt at hjelpa eller rätta något, gjorde man endast gäckeri och löje åt den lidande, och når någon undersökning wid tilfälle efter befalning anstäldes, troddes det intet, då saken kom för Öfwerheten. Genom Landshöfdingarnas eller Fogdarnas öfwerwäld låg landet på flera ställen öde, och emedan Rikens mynt fördes ur landet, togo Fogdarne skatterna ut efter behag och godtycke, en oxe togs för 12 öre, som i städerna såldes för fyra mark, en ko för 6 öre, som annars kostade två mark, en mark gammal koppar togs för fyra penningar, en ny för en örtug; och såsom wiß taxa war satt på hwart härad eller socken når skatten skulle utgå, tillåtos inga afskrifningar antingen för dödsfall eller

K. Erik kommer til Stockholm.

Almogens Klagomål.

(*) De här åberopade Acter åro alle trykte och finnas hos Hadorph wid Rimkrönikan s. 90 och följande.

(**) Dessa omständigheter inhämtas af Rimkrönikan sid. 214 följ.

Erik XIII. andra omständigheter. Utom de wanliga utskylder, hafwer och år-
1435. lig afgift utgått til utländsk förnödenhet, hwilket strider emot Rike-
nas förening; och om almogen måtte komma til förhör inför
Konungen sjelf, hwarom de för Guds skul ödmjukligen anhålla,
hade de många flere besvär at andraga om deras nöd och lidande.
Widare beklaga de, at twärt emot Konungens ed utländske Ärke-
Biskopar äro dem påtwungne, hwilka på flera sätt skadat både Ri-
ket och Stiftet, Ärke-Biskop Jöns (Johannes Jerechini) hade
försnillat Domkyrkan i Upsala på tio tusend gyllen, och af Klerkeriet
utpressat en ändå större summa, så at flere Kyrkojordar därigenom
blifwit öde. Biskopparne Arent och Torlak, som på samma sätt
blifwit inträngde, hafwa åter satt Upsala Kyrka uti en ny mistning
ända til 7000 gyllen, så at på slutet ganska få åstundade blifwa präst-
wigde. Län och Slott äro åt ganska få inländske förlänte, utan
utländske qwinnor hafwa blifwit föredragna infödde Swenske män,
om de än aldrig så mycket gjort sig förtjente til Konungens nåd.
Ytterligare klagade almogen, at de genom det långwariga Kriget förlo-
rat godz, Wänner och Fränder, och at de warit nödsakade, at på
egen kost göra tjenst, men ändå blifwit lönte med owilja, mißtroen-
de, owänskap, försmädelse och undertryck. De, som blifwit fångna,
hafwa intet blifwit igenlöste, utan twärtom af Konungens egna un-
dersåtare i Danmark slösade. Fast det warit förbehållet, at ingen
ny lag uti Riket skulle införas, har Konungen icke destomindre med
Slottslofwen i Fästningarne fört Riket i träldom. Genom skattens
utförande ur landet är icke tilgång uti Rikets förråds kammare til en
enda mark, som i trängande nöd kunde til Fäderneslandets wälfärd
och oumgängliga behof anwändas. Alla hufwudsakliga skrifter äro
utomdes bortförda, så at nu i Swerige intet finnes hwarken Skrift,
Bref eller Register på hwad som hörer Kronan til. Konungen hade
ock inträngt Lagmän och Häradshöfdingar, hwilka hafwa skipat
rättwisan med samma rätt och lag, som de fått sit ämbete. Sällan
har något straff öfwergått de fogdar och höfdingar, mot hwilka almo-
gen andragit klagomål, hwarföre de ock blifwit ju längre ju wärre,
och ibland andra uptåg, hafwa de twungit penningar af Almogen
til Härads-skepp, och förstört dem som warit i behåll, på det al-
mogen måtte widare twingas til nya utgifter. Ändteligen beklaga
de at Ridderskapet blifwit utarmadt genom den ouphörliga krigstjen-
sten, och sist omröres den mistning af sexton tusend mark, som de
lidit genom deras långa drögsmål wid Stockholm under brådaste
hösten, hwarföre de begära ersätning af Konungens löftesmän.
m. m.

m. m. (*). Det har warit nödwändigt, at något widlyftigare andraga dessa Klagopunkter, på det man måtte så mycket tydligare finna, at wåra Historieskrifware intet öfwerdrifwit sina beskyllningar, när de klaga öfwer K. Eriks Regering. Konungens grundmeningar kommo aldeles intet öfwerens med Swenska tänkesättet. Herrn war wan wid och intagen af utländska seder och bruk, då man ansåg bönder och almogen som trälar och snart sagt som oskäliga djur, hwaremot de uti Swerige altid haft et slags anseende, och äfwen i denna oordnings-tiden på sätt och wis blifwit hedrade som Stånd. Det hade warit mycket lätt för Konungen at skaffa sig dessa kunskapen, om ej des Gunstlingar trodt sig kunna införa utländska sedwänjor ibland en usel menighet, sedan de förnummit, at det gick an, at införa utländska Höfdingar i Swenska Län. Erik XIII. 1435.

§. 30.

Man kan intet utan rysning läsa denna ohyggliga Beswärs listan ej heller miſstänka den för ohemul anklagan, när almogen begärde at Konungen täktes höra dem. Men en så oskyldig anhållan emottogs intet, så at det är tydligt, at Swenska almogens elände föraktades. Det kan wäl synas något öfwerdrifwet, när wederbörande klaga öfwer alla Skrifters och Documenters bortförande; men kan dock wara troligt nog, om man wille fulkomligen och efter behag plåga Almogen. Man har ock sedt, at man i Halmstads förening förbehållit sig at få del af sjelfwa Unions-Tractaten; men såsom intet annat af Halmstads dagtingan blifwit hållet, kan man ock wara försäkrad, at äfwen den punkten intet mer blifwit efterkommen än de andra. Så mycket man nu kan finna, hade K. Erik et godt naturligt förstånd, synes ej heller hafwa warit naturligen grym; icke destomindre hafwa wäl aldrig Swenske undersåtarne, i synnerhet de ringare, warit med mera hårdhet plågade. Wissa förutfattade grundsatsar och politiska afsigter måtte således hafwa warit orsak därtil; hwarigenom de, som woro beständigt omkring Konungens person, och benådade med förtroende, kunde göra hwad de wille, skydda och förtrycka efter behag; de lidandes jämmer och elände sågs intet; och kunde sålunda än mindre kännas. Efter Erici Olai intygande hade Konungen satt sig före, at aldeles förqwäfwa Swerige, at det ock skulle förlora namn af Rike och blott blifwa et Konungen underlagt landskap. Olaus Petri hyser samma tanke om K. Ny Förlikning emellan K. Erik och Rikets Råd.

(*) Detta Document är tryckt hos Hiitfeld s. 781.

Erik XIII. 1435. Eriks förslager (*), och i det hänseende war det en angelägen omständighet, at äfwen sjelfwa Unions-Tractaten borde undanrödjas, hwarföre man ock intet wille lemna besannad Affkrift därutaf. Och såsom Konungen utomdes wille påtwinga Riket sin slägtinge Hertig Bugislaf, hwilket war twärt emot Calmare-Förening, blifwer det åter en ny anledning til denna hufwudsakliga grundlagens undangömmande. Om Konungen hade warit wälsinnad mot Sverige, hade han förmodligen intet försummat, at sjelf höra den eländiga och klagande menigheten, och låtit anställa en alwarlig ransakning och näpst öfwer de brotsliga Höfdingar: men interdera skedde, utan däremot nögde han sig med at rådgöra med Herrarne, intet i tanka at fullgöra Halmstads Förening, utan at med nya inwänningar göra den til intet. Och såsom han hade bort efter samma dagtingan lemna alla slotten uti Swenska manna händer, så begärde han nu likwäl, at de tre förnämsta och bästa måtte lemnas til Konungens fria wård och styrsel, Stockholm nemligen, Nyköping och Calmar. Ehuru litet och ringa bewis detta war på Konungens nåd, bewägenhet och förtroende emot de Swenska, bewiljades det likwäl af Herrar Riksens Råd, och man uprättade en ny Förening med Konungen, som är daterad Påfwens Calixti dag eller den 14 October. Uti denna förlikning utlofwades, at man i Sverige skulle erkänna K. Erik för fulmyndig Konung så länge han lefwer, och skulle han behålla uti brukande wärjo hela Riket med Slott, Land och Län, och alt som Konungadömet och Kronan tilhörer, efter Sweriges lag; däremot lofwar Konungen, at styra och råda Land och Slott med inländska Swenska män, undantagande Stockholm, Calmar och Nyköping, som kunde anförtros åt Danska och Norrmän, men inga andra utlänningar, så framt Konungen intet wille lemna dem til Swenska. Alt hwad hitintil kunde wara händt emot Konungen, skulle aldeles wara försonat och glömt. Alla Slotten wid Konungens död antwardas åt den, som man i Sverige skulle wälja til Konung; dock skulle Föreningen emellan Rikena förbliswa uti sin fulla kraft, och

(*) Ericus Olai B. 5, sid. 166. Erat enim tota intentio sua auferre a Regno Sveciæ nomen Regni & eo uti juxta libitum voluntatis suæ - - - - In causis enim & negotiis Daciæ utebatur consilio Majorum, & ibi consiliarios habebat, in negotiis vero & causis Sveciæ non Svecos sed Ducos & Alemannos consiliarios habebat. Olaus Petri säger, at Konungen wille göra Sweriges Ridderskap om intet, hwilket ock war det säkraste medel at göra Riket til intet, och war det utan twifwel en grundregel för alla Unions-Konungarne, undantagande, kan hända, Drotning Margareta, fast det lyckades intet. För öfrigt lemnar man deras andra förtienster i sit wärde.

och skulle afskrift af Calmar-Unionen genast öfwerlemnas (*). Drots och Marsk skulle ock ofördröfwat utnämnas, samt Lagmän och Häradshöfdingar tilsättas efter lag. Det skulle ock wara Konungen obetaget at köpa och tilhandla sig fast gods, och njuta det efter Sweriges Lag tillika med hwad som af Drotn. Margareta warit inköpt. Om alla andra twistigheter såsom Fridsbrott, Jordagods afhändande, och annan skada, som Ridderskapet och andra lidit under föregående twedrägt, om Engelbrekt, Erik Puke, Fångar, om Gothland, om Halland m. m. skulle en egen urtima rätt ransaka och döma, bestående af tolf personer, hwilke woro Biskop Jöns af Roskild, Sigge af Skara, Magnus af Åbo, Olof af Bergen, Riddarne Endrid Erlandson, Erik Krummedik, Christer Nilsson, Sten Basse, Mårten Jonsson, och Wälborne Män Hans Kröpelin, Olof Håkanson och Sigurd Jonson, hwilka af alla tre Rikena woro utwalde. Löftesmän för denna afhandling woro, på Konungens wägnar, tre Biskopar och 47 af Adel, och på de Swenskas sida Ärke-Biskop Olof, Biskop Knut i Linköping, Riddarne Gotskalk Bengtson, Lars Ulfson och Gustaf Algotson, samt Nils Jönson, Carl Ormson, Carl Bonde Thorson, Henrik Snackenborg, Kimt Joanson, Mattis Ödgislason, Bo Knutson, Greger Magnusson, Magnus Gren, Bengt Gotskalkson, Peder Ulfson, Jon Gedda, Nils Stenson, Erik Puke, Erengisle Nilsson, Erik Nilsson, Udder Ulfson, Arwed Swan, Gustaf Larsson, Bo Nilsson, Magnus Bengtson, Thure Stenson, Guse Nilsson, Carl Marausson, Ragwald Magnusson, Gustaf Ulfson, Albrekt Peckatil och Erik Stenson, alle Wäpnare. Således war denna öfwerenskommelse med all högtidlighet stadfästad, och Konungens Secreta Insigel, tillika med Löftesmännernas bifogade Sigill, gjorde Tractaten helgad och obrotslig (**); fast Konungen intet ärnade hålla mycket däruti af, och ingen annan än de Swenske frågade efter antingen afhandlingen blef bruten eller ej. Erik XIII. 1435.

(*) At detta löfte någonsin blifwit fullgjort, är ingen anledning. Det hörde intet til Konungens Regerings-konst, at hålla det som lofwades.

(**) Förlikningen emellan K. Erik och Sw. R. Råd, Stockholm Calixti dag, 14 Oct. 1435 är införd efter Originalet hos Hadorph s. 94; läsen och hos Huitfeld s. 783. De af Swenska Rådet, med hwilka sjelfwa Förlikningen träffades, woro Biskop Thomas i Strengnäs, Riddarne Nils Erengislason, Bengt Stenson, Bo Stenson, Bo Pijk Erke-Diekne i Linköping, Philip Bonde, Bengt Uddson, Bengt Jönson, Carl Knutson, Knut Carlsson, Birge Trulle unge, Olof Ragwald-

1435. Til at inbilla Almänheten, at Konungen nu war fullkomligen sinnad at fullgöra alt som utfästat war, företager han sig at förordna Drots och Marsk, hwilka ämbetens tilsättande man så ofta påyrkat. Alt sedan K. Albrekts tid hade de Regerande intet wisat särdeles smak för dessa wärdigheters förnyande. Hela Lagskipningen war egentligen under Drotsens styrsel, så wida Konungen sjelf intet wille befatta sig därmed, däremot war hela Förswars-werket anförtrodt åt Marsken, när Konungen antingen war hindrad eller frånwarande. Såsom Konungen, i anseende til tidens ställning och beskaffenhet, war ofta utom Rikets gränser, war det utan twifwel ganska angeläget, at undersåtarne måtte lindras uti deras rättsökningar, och klagomåls anförande emot sina förtryckare, samt undgå den kostnad och tidspillan, som är oundwiklig wid långwäga resor. Desse tjente ock werkligen til ingen ting, ty hwarken kunde Konungen, eller de hos Konungen närwarande Herrar uti sådana mål lemna annat utslag, än at undersökning på stället borde företagas, och et så beskaffat utslag borde kunna winnas utan så kostsama omswep. Så framt Rikets säkerhet intet skulle aldeles sättas på wågspel, war utan twifwel Förswars-werket af den betydlighet, at daglig upsigt war af nöden. Men om dessa höga syslor woro nödwändiga, kunde ock deras otwifwelaktiga anseende wid tilfälle blifwa åfwentyrligt för en Regerande, så wida man ännu intet fallit på den tanken at dela dessa wärdigheter emellan flera, och det war utan twifwel orsaken hwarföre Konungen haft så långt betänkande wid dessa ämbetens förnyelse. Men såsom Konungen nu fattat sit beslut, afgjordes målet på det sätt, at de Swenske wisades et ganska nådigt förtroende, ty han updrog utwäljandet åt dem sjelfwa. Arke-Biskopen lät då saken komma til ordentlig omröstning emellan Herrarne, och til at undwika alt misförstånd, skedde utnämnandet i förtrowende til Arke-Biskopen, då flåste rösterna til Drots föllo på Carl Knutson, Bonde, Bo Knutson, och Nils Stensson, Natt och Dag. När desse tre föreståldes Konungen, behagade förslaget intet, emedan til et sådant ämbete borde gammalt folk utses, af hwilka ungdoms oset eller Dusten, som K. Erik yttrade sig, slagit ur hufwudet. Han föreslog fördenskul Christer Nilsson, Wase, Bengt Stensson, och Nils Erengisleson, Grip, och

Christer Nilsson Wase Drots, Carl Knutson, Bonde Marsk.

son, Olof Jönsson, Harald Stenson, Mårten Swan, Laurens Snakenborg, Erik Jenisson, och Sader Ulfson.

och tillåt de Swenska sjelfwa af dessa tre utwälja en, och när de efter erhållet tilstånd utnämnt Christer Nilsson, war Konungen därmed fullkomligen nögd. Och när widare Swenske Herrarne anhöllo, det Konungen täktes af de först anmälta utnämna Marsk, förklarade Konungen sig för Carl Knutson (*). Christer Nilsson til Biörnö, K. Gustaf I Faders Fader Fader hade först warit gift med Margareta Moltke, sedan med Margareta Crumedik, och således nära beswägrad med utländska Slägter, hwarföre ock, kan hända, han warit Konungen så mycket behagligare. Såsom Christer Nilson war skäligen gammal, emedan han redan war i Kongliga Rådet 1396, så war däremot Carl Knutson skäligen ung, så wida han efter Meßenius war född 1409, och således wid 26 års ålder blifwit almänneligen ansedd för wärdig til et så högt och wigtigt Ämbete. Han måtte då warit begåfwad med lysande och stora egenskaper, samt haft många och betydande wänner, annars är det intet troligt, at han wid et sådant tilfälle kunnat komma i åtanka. Om Drots och Marsk tilförne blifwit med någon särdeles Högtidlighet insatte uti sina ämbeten wet man intet, men nu, til at än mera uphöja sit göromål, wille Konungen ock gifwa sina höga Ambetsmän en ny glants genom utwärtes Hedersstecken. Han låter då först framkalla Christer Nilsson, och när han hade förklarat honom för Drots, öfwerlemnar Han honom en wärja. Men såsom Konungen intet hade sig bekant, huru Marsken plägade införas i sin wärdighet, inhämtar han Erik Crummediks betänkande, hwilken swarade, at sådane Herrar plägade infästas med ring och käpp, då den Regerande tillika underwisar den utnämnda om syslans wigt och skyldighet. Härpå yttrade sig Konungen, at käppen skal han få, men ringen kan han nu intet bekomma. Carl Knutson inkallades fördenskul, och insattes uti sin förtroendes syssla med en hwit käpp, som war efter Messenii utlåtelse försilfrad, hwilket synes ganska troligt. Märkligt är at bägge Herrarne undanbådo sig ödmjukligen detta wigtiga Hedersställe, hwilket förmodligen warit en wedertagen sed, ty annars plåga intet sådana Herrar försaka de aldrahögsta Hederstjenster. Ericus Olai finner Infästnings-Ceremonien ganska wanhederlig, ty lilla wärjan gifwen åt Drotsen, och hwita käppen åt Marsken anser han såsom prof af förakt, likfåsom han

Erik XIII. 1435.

(*) Detta är taget af Rimkrönikan deles betraktelse öfwer käppen, men om s. 216, s. Där gö.es ej heller någon sär- wärjan tillägges:

Et litet swärd gaf han honom tha
Ty mera makt wille han honom ej faa.

Erik XIII. 1435. han wille göra dem til föreståndare i Schackspel. Loccenius sinner käppen ännu förakteligare, när han anser den, som et redskap at köra hundar ifrån sig (*). Men Konungen hade uti detta ärende wisat så mycken aktning för de Swenska, at det intet är sannolikt, at han til slut welat bortskämma hela saken med et skymfeligt begabberi; jag måste ock bekänna, at jag intet begriper huru denna Investitur kan i något hänseende lämpas på Officerarne på Schackbrädet; dock synes man härutaf kunna sluta, at hela inrätningsverket warit något nytt och owanligt, som ofta underkastas widriga omdömen hos häklande sinnelag. Så mycket man nu kan utgrunda, synes såsom alt, hwad hitintil skedt, aflupit med all anständig foglighet; men detta twungna tålamod kunde wäl intet länge hålla ut hos en så hastig och het Prins, hwarföre ock, när Carl Knutson anhöll om nödwändiga medel til wederbörligt utförande af sit ämbete, fick han intet annat än et kort och twärt swar, at han intet måtte utsträcka sina fötter längre än skinfällen räcker.

§. 32.

De Tre Rikernas Deputerades Utslag uti werkställigheten af Halmstads Dagtingan.

Uti sjelfwa Förlikningens Tractaten, som slöts emellan Konung Erik och Swenska Rådet den 14 October, hwilken är uprepad uti 30 §, blefwo wissa mål hänskutne til tolf Deputerades urskilning och afgörande, hwilka ock i samma § äro upräknade. Desse Herrar blefwo efter wederbörlig öfwerlägning färdige med sit utslag den 18 October eller Evangelisten Lucä dag, och blef då afgjort, at alt fredsbrott och annan förolämpning, som kunnat hända under sista upresningen, skulle af Konungen tilgifwas efter Sweriges Rikes Råds råd, såsom de finna det tjenligt och nyttigt. Hwad den skada angår, som är skedd Ridderskapet och andra, hänskjutes til Konungen och Sweriges Råd hälst til förlikning, men kunde det intet winnas nu på stället, skulle det til en annan tid upskjutas, och, så framt Konungen intet war närwarande, skulle wisse utnämnde Deputerade af Konungen sammanträda med Rikens Råd och lemna Utslag i målet. Hwad jordagods, ärft, kjöpt eller pantsatt, som blifwit förra ägarene från-

(*) Ericus Olai L. 5, f. 166. Tunc minice, ludicre, & joculariter instituit Dominum Christiernum Nilson Dapiferum, dans ei gladiolum quasi puero, Carolum vero Knutson fecit Marschalcum, dans ei baculum album - - - - ut essent quasi Principes in Ludo Schaccorum. Loccenius yttrar sig sålunda. Christierno gladiolum quasi puero, Carolo album baculum quasi canes obacturo tradit, quum tamen moris tunc esset per annulum aureum a scipione pendentem creari, ut refert Ericus Upsaliensis.

fråntaget, skulle oförtöfwat och utan uppehåll återställas, och rån- Erik XIII.
tan ifrån Halmstads Dagtingan återbäras. Alla fångar, som un- 1435.
der sista twedrägt blifwit tagne, skulle frigifwas. De Swenske fån-
gar, som blifwit bortförde til Lybeck sedan de blifwit tagne i Öre-
sund, skulle af Konungen lösas och hållas skadeslöse. Angående
Engelbrekt och Erik Puke skulle Halmstads Dagtingan efterlefwas.
Om skatt och pålagor skulle Konungen med Riksens Råd föranstal-
ta at det blifwer almogen drägligt, och Konungen och Kronan in-
gen ting afgår uti sin rätt. Om Gothland skulle Riksens Råd af
Norrge och andre gode Män fälla utslag emellan de Swenska och
Danska. Halland skulle strax återställas til Konungen. Om slot-
tens förläning stadgades, at den skulle ske med Riksens Råds rå-
de, men om Konungen och Rådet intet kunde sämjas eller komma
öfwerens, skulle Konungen sjelf öfwerwäga saken, och förordna så-
dana Slotts-Herrar, som kunde wara honom och Riket nyttiga,
dock af inländska män, som redan war öfwerenskommet m. m.
Widare om Arke-Biskopen eller några andre skrifwit Bref, som
woro Konungen förnär, borde de nu efter alla tre Rikens Råds
ompröfwande skrifwa om igen. Slutligen utsattes et nytt Samman-
träde, som skulle hållas i Lödöse wid nästkommande Midsom-
mar (*). Huru wida Swenska Rådet kunde wara nögdt med detta
Deputations utslaget, är lätt at begripa. Det som hitintil gjort stör-
sta misnöjet, war slottens förlånande åt owärdiga Höfdingar, men
uti den delen hade nu K. Erik fått en oinskränkt magt utan annat
förbehåll, än at de, som skulle förordnas til Befalningshafwande,
skulle wara Swenske och har förmodligen Konungens fogliga och
gynnande upförande gifwit anledning därtil. Det kan dock hända,
at Rådet intet war så aldeles misnögdt med författningen i förhopp-
ning, at den underdåniga foglighet, som man wisat Konungen wid Förordning om Lands-
alla tilfällen, skulle ock hafwa en behaglig werkan; såsom ock Konun- rätten i Fin-
gen efter Rådets tilstyrkande utgaf en ganska nyttig Förordning om land.
Lagskipningen i Finland. Han tilstår här sjelf, at Lagwerket där
i Landet är nog kinkigt, i anseende därtil, at Konungen, för an-
dra ärender skull, kunde sällan komma dit, och at det skulle blifwa
almogen för tungt at förfoga sig med sina käromål til sin Öfwerhet.
Til at således afböja dessa swårigheter hade han med Råds råde

(*) Förlikningen emellan K. Erik och S. R. Råd, Evangelisten Lucae dag, 18 Oct. 1435 är tryckt hos Hadorph wid Rimk. s. 99. af Originalet. Den finnes ock hos Huitfeld s. 786, fast där säges at den är upsatt i Halmstad, hwilket lär wara en misskrifning.

Erik XIII. 1435. beſlutat, at i Åbo ſkulle årligen anſtållas en almän rättegångs dag eller Landsrätt, ſom ſkulle hållas åtta dagar för S. Henriks dag om ſommaren (*); och ſkulle wara närwarande wid denna Rätt Biſkopen i Åbo med några af Dom-Capitlet, och ſå många af Rikſens Råd, ſom då woro i Finland, Lagmän och alla Härads-Höfdingarne, ſamt Konungens Fogdar däruti Biſkopsdömet. I ſynnerhet ſkulle Konungens fogde på Åbo draga förſorg, at Rättens domar och utſlag måtte blifwa wederhörligen handhafde och i werket ſtälde. En af Rikſens Råd, ſom de andre därtil utnämna, ſkulle hafwa Konungens dom, och Konungs Nämnden ſkulle beſtå til hälften af ämbetsmän och til andra hälften af bönder, men inga andra ſaker ſkulle där afgöras eller företagas, än de ſom dit woro hänſkutna från Lagmans och Härads-tingen, och klagomål emot Biſkop, Lagmän eller någon af Fogdarna. Den, ſom förſummar at inſtälla ſig wid Rätten, ſedan han är lagligen ſtämd, om det är Biſkop eller Klerk, och ſaken angår jordtwiſt, ſkulle afraden genaſt ſättas i qwarſtad. War åter den ſtämde Konungens befalningsman och uteblef förſalleldes, ſkulle Rätten anmäla målet hos Konungen, at den brotſlige måtte efter omſtändigheten antingen miſta tjenſten eller ſtraffas med annan näpſt. Om ock Lagman eller Härads-höfdinge på ſådant ſätt förſåg ſig, blef han förbuden at widare befatta ſig med domare-ämbetet, innan han gjort rätt för ſig. Alla domar ſkulle ſkriftligen upſättas och med Rättens inſigel bekräftas. Om någon Landman hade kåromål emot Köpman eller Köpman mot Landman, ſkulle twå Borgmäſtare och några Rådmän inkallas til Biſittare i Rätten. Alla ſakören ſkulle delas emellan Rättens Biſittare (**). Och ſynes, efter tid och omſtändigheter, at denna Rättegångs ſtadga haft all den billighet, ſom kan åſtundas; utöfningen och rättwiſan ankom dock då ſom nu på wederbörandes frägd och ſicklighet. Wid detta tilfälle lär ock Finland blifwit

(*) Uti Officia propria PP. R. Sveciæ ſättes S. Henriks dag på den 29 Januarii och flere Henriks dagar nämnas där intet, men ſåſom Swenſka Patronens dag inföll näſta Söndag efter Octava Petri Pauli och ſåledes i början af Julii månad, lär denna Himbersmeſſan här förſtås.

(**) Slutet af K. Eriks Stadga om Landsrätten i Åbo lyder ſå: Til mere wiſſe oc ſtadfeſtilſe alla theſſa forſcripna ſticke, er worth Secret trycht a rigxen teſſe breff, hwilket ſcriffwit är i Stockholm arom epter Guds bördh tuſande, fira hundrade oc fempte oc tretighe. Datum daghen neſth oc Helga Apoſtala Symonis oc Juda dagh, 29 October.

wit delt uti twå Lagmansdömen, Norr-Finna, nemligen, och Söder Finna (*). Erik XIII. 1435.

§. 33.

K. Erik förstod werkligen wid wisa tilfällen at blanda nåd med goda löften, och Swenska Rådet hade wisat en så underdånig foglighet när de lemnat de förnämsta slotten och liksom sjelfwa nyklarna til Riket uti Konungens fria förordnande, at man syntes nu kunna hoppas för framtiden et stilla lugn och fredlig regering. Lofwa och hålla hwad man lofwat plägar wara et och det samma hos rätsinniga Regenter, men hos K. Erik war det werkligen twå olika och nästan aldeles stridande ting, så at om någon hoppats bättre tider blef han aldeles bedragen. Den rättighet Konungen fåt genom Urtima-rättens utslag af den 18 October, brukade han på det sätt, at han icke en gång wille inhämta Rådets betänkande om Slottens förläning, utan tilsatte Höfdingar aldeles efter eget godtfinnande, helt obekymrad antingen de woro förtjente eller wanfrägdade. Swenska Rådet anmodade fördenskul Danska Herrarne, at de wille anmäla deras anhållan at Konungen täktes höra deras erinringar, och tillika foga den anstalt, at Drots och Marsk måtte sättas i stånd, at fullgöra de plikter, som woro med deras ämbete förknippade. När de Danskas anmälan intet kunde uträtta, gjorde ändtligen Swenska Rådet i egna personer sin upwaktning hos Konungen, men fingo då intet annat swar, än at Konungen yttrade sig, at han intet wille wara deras Ja-herre. Men Konungen gick än längre, och förebrådde dem ända til Engelbrekts upresning, med påstående, at Engelbrekt aldrig kunnat göra så mycken skada eller hafwa så mycken framgång, om ej de och deras fränder gjort honom bistånd. Så wida man will påminna sig hwad som passerade i Wadstena wid Engelbrekts samtal med Swenska Rådet, synes denna tilwitelse aldeles ohemul, och det så mycket mer, såsom det är ganska sannolikt, at Engelbrekts företagande intet särdeles behagade de förnämare. Deras inwändningar, som gjordes emot hans rörelser, kunde intet öfwertyga en man, som tog sina slutmeningar af näfwen och wärjan. Man kan likwäl förundra sig at Konungen welat på sådant sätt taga afsked ifrån sina Swenska Råds-Herrar, sedan han lärt af förfarenheten huru lätt han kunde bringas i samma ytterlighet, som han warit några månader förut. Han slog

K. Erik far tilbaka til Danmark, och flöjlar Swenska stranden.

(*) Se v. Dalin, fid. 659.

Erik XIII. 1435. ock neder al den bewågenhet som han synts welat wisa genom förordnandet af Drots och Marsk, när han hwarken wille utsätta hwarutinnan deras göromål skulle bestå, eller utmärka medel til ämbetets fullgörande. Til at öfwertyga de Swenska så mycket mer om sit oförsonliga ja fiendtliga hjertelag emot Riket, lemnades Stockholms Slott åt en Dansk Herre Erik Nilsson, Rönnov (*), och Kröpelin som hade de Swenskas kärlek, och borde haft hela werldens, blef afsatt, och besätningen på slottet stärktes med femhundra man af Konungens egna troppar, hwarmed intet annat syftemål kunde wara, än stärka och bewäpna sig emot Riket och de Swenska. Efter så öfwertygande anstalter om sit sinnelag emot Riket reste Konungen i början af November tilbaka, sjöledes til Danmark, och under resan genom Swenska skären tilsatte han Höfdingar på Fästningarna utan at någon af Swenska Rådet war närwarande. Til Slotts-Herre på Nyköping förordnades en Skåning benämd Joan Jönson. Dennes Förtjenster nämnas intet, dock war det et ganska twätydigt bewis om heder och ära, at i dessa omständigheter blifwa af K. Erik befordrad til Landshöfding i Swerige, och detta wisades tydligen, när Konungen anlände til Stäkeborg. Här tilsattes en mer namnkunnig eller beryktad Befalningshafwande, som kallade sig Johan Flemming. Man wet intet med säkerhet af hwad släkt han war uprunnen, men ingen gemenskap hade han med Swenska Flemmingarne. I wapnet förde han en löpande Fargalt med upresta borstar, så at han warit kan hända af Adel. Den största heder man annars kan göra honom är at förtiga des öfriga egenskaper, ty han beskrifwes såsom den största skälm, som då war i Konungens tjenst, sjöröfware, tjuf, ärelös äro des andra hedersnamn, han wåldtog qwinfolk och rökte ihjäl dem, och på det intet skulle fattas röfwade han ock Kyrkor (**). På Stäkeholm

(*) Denne Höfding kallas Rönnov hos Huitfeld s. 788 i anmärkningen i brädden. Uti Rimkrönikan säges allenast, at han war Dansk. Rönnovska släkten war denna tid wäl känd i Swerige, och war Riks-Drotsen Christer Nilssons doter förmäld med Clas Rönnov. Se Sophia Brahes Släktebok.

(**) Denna Mannens Personalier anföras på detta sättet i Rimkrönikan s. 219.

Stekeborg sick han Joan Flemming swa
Then argeste skalk honom tjente tha
En sjöröfware han war
Röfwa och stjäla hade han ofpar
Han war äralös och slagen på sin mund
Han hade tro ej mera än en hund. ꝛc.

holm blef Oluf Finne Ståthållare. Han hade tilförne warit K. Eriks Kammartjenare och Portwaktare; om det warit hans största fel, hade det kunnat wara förlåtligt. På sådant sätt tilsattes Höfdingar i landet under Konungens återresa. Man berättar tillika, at sjelfwa almogen längs åt Swenska stranden beröktes på et oförmodat och owanligt sätt, når Konungen lät taga ifrån dem alt hwad de ägde, ketlar, grytor, yxar m. m. och efter dessa Förrätningar anlände Konungen tilbaka til Danmark. Man märker annars, at K. Erik nästan altid warit olycklig på hafwet. Det är möjligt, at oförsarna sjömän haft någon del däruti, kan ock wara, at Konungen sjelf haft någon skuld: ty hwad han wille skulle ske, antingen det war til lands eller til sjös, undersåtarnas kärlek, årstid, wäder och wind, alt föraktades. När sådant skall lyckas, behöfwes underwerk. Denna sista hans sjöresa war åtminstone intet särdeles lyckosam, ty på resan til Stockholm förlorades wid Calmar en Bartsa eller Fartyg, som förde åttatio läster eller inemot tusend tunnor. På återresan, innan Konungen kom til Ståkeborg, förgicks på Nogafierd det fartyg, som Danska Riks-Rådet Eggert Frille war uppå, hwilken med möda räddades, och sedan Konungen lagt utom Skären förlorades genom storm åtskilliga andra fartyg, och äro sådana rön intet sälsynta i November månad. Erik XIII. 1435.

§. 34.

Huru Konungens afskedstagande kunde behaga en wälsinnad Almänhet är lätt at begripa. Bönderne, som uti Swenska Skåken blifwit plundrade af Konungen sjelf eller des folk, kommo ock til Engelbrekt och beklagade sig. Och som slotten woro lemnade dels til främmande dels til några arga bofwar, församlade sig Riksens Råd och Män uti Arboga på Fabiani och Sebastiani dag d. 20 Januarii 1436, at rådgöra hwad mått i sådana omständigheter borde tagas. Et almänt och efter utseende nog grundat rykte flög kring landet, at Konungen gjorde sig färdig, at wid första isloßningen komma til Stockholm tillika med Hertig Bogislaus från Pommern och där låta honom hyllas til Sweriges Konung. Til denna afsigtens befrämjande hade K. Erik utan twifwel warit så angelägen Rådets wiskorliga Upsägelse til K. Erik. 1436.

Hwad här berättas om Joh. Flemmings slägt är tagit af Hadorphs anmärkning wid Rimkrönikan. Ericus Olai, f. 167, säger at Konungen äfwen satt eld på Wadstena stad, men det nämnes intet hwarken uti Rimkrönikan eller Diarium Vadstenense.

Erik XIII. 1436. at få de befästa Städerna uti sit wäld. Men så litet som Swenske Herrarne woro nögde med Konungens andra anstalter, så litet woro de ock benägne, at taga emot en Prins af K. Eriks hand, hwilken allt sedan Dr. Philippas död wisat afwighet, mißtrowende och förakt för allt hwad Swenskt war. Man kom då öfwerens at skrifwa et alfwarsamt Bref til Konungen blandat med wördnad, klagan och hot. Först beklaga sig Riksens Råd, at Konungen, oaktat sit gifna löfte at styra och råda Land, Slott och Upsala öde med inländska män, har likwäl lemnat och anförtrot större delen däraf til utländska män och främmande qwinnor, eller til sådana Swenskar hwarmed Riket ingalunda war belåtet; samt at Konungen hade intet förtroende til Swenskar, hwilka likwäl uti och til Konungens tjenst med sina föräldrar wågat lif och gods för Konungen. De anföra widare at Konungen före sin afresa intet gifwit hwarken Drots eller Marsk någon magt, och låtit Riket blifwa utan all rättwisa, och således låtit alt stå uti mera wanstyrsel och wåda än det warit tilförne; hwarigenom händt, at ingen aktar den andra, utan hwar gör som han will, emedan ingen fått makt öfwer den andra, så at ingen är, för hwilken Folket kan klaga sin nöd, utan alle äro liksom hufwudlöse. De erinra widare, at när de i Stockholm gjorde påminnelser om denna angelägenhet blef Konungen wred, och sade med hetta, at Riksens Råd röfwat från Konungen det Konungen tilhörde, och at Konungen intet wille wara Rådets Jaherre. Ändtligen anhålla Herrarne ödmjukeligen, at Konungen för alt hwad heligt är, eller efter deras egna ord, för Guds hårda, helga Döds skul, täktes foga den anstalt, at de i Stockholm förafskedade Artiklar måtte blifwa werkstälte, och det innan nästkommande Fastegång, så at man i Swerige måtte oqwald njuta beskrifwen Lag, Frihet och Privilegier. Så framt det sker skulle de wörda honom såsom deras hulda Herre och Konung, så länge han lefwer. Sker det dock intet, som Gud förbjude, borde Konungen aldrig wänta sig någon manskap, trohet och lydnad efter förenämnde Fastegångs tid. Sådant war Brefwet som affärdades til Konungen, och en afskrift därutaf infördes uti Brefwet til Riksens Råd i Danmark, med begäran, at de såsom Löftesmän för Stockholms Tractat, täktes hålla hwad lofwat war och förmå Konungen sammaledes til at fullgöra sina löften, och förbättra hwad som kan brista inom den tid som föresagd är. Skulle sådant mot förmodan intet kunna winnas, äro de uti fullkomlig och alfwarlig föresats, at aldrig söka eller ingå uti någon underhandling med Konungen, eller med någon fullmägtig på hans

wäg-

wägnar; men wänskapen emellan Sverige och Danmark skulle förblifwa fast och ståndande, som lofwat och bekreftwat war. Swenske Råpsherrarnes namn, som med sina sigil bekräftade Brefwet, woro Arke-Biskop Olof, B. Knut i Linköping, B. Thomas i Strengnäs, Riddarne Nils Gotstaffson, Gotrskalk Bengtson, Lars Ulfson, Görstaf Algotson, af Wapen Carl Knutson, Knut Carlson, Nils Stenson, Görstaf Ulfson, och Görstaf Sture. Deßa skrifwa på alla Sweriges inbyggares wägnar, närwarande och frånwarande (*). At flere af Rikens Råd woro tilstädes i Arboga år intet twifwel, orsaken wet man likwäl intet, hwarföre deße allenast bifogat sina namn. Man kan ej heller hafwa någon mißtanka at deßa klagomål woro ogrundade, och i det hänseende måste man tilstå, at Konungen utwalt de säkraste medel at göra Riket olyckligt, ty at lemna et Land utan Regering, och utan undergifwenhet emellan undersåtarne, som man annars kallar Subordination, år ofelbart genaste wägen til undergång. Man finner ock, at ordet Jaherre stött wederbörande ganska mycket, så at sådane Bons-Mots, eller qwicka infall, åro uti Öfwerhetens mun mycket genomträngande. Erik XIII. 1436.

§. 35.

Men det war intet nog, at man på detta wilkorliga sätt upsagt Konungen sin undergifwenhet, man borde ock göra sig försträkt, at intet ströfweri eller annan fiendlighet måtte företagas af Danska besättningarne i slotten. Man kan intet påminna sig utan fasa alt det elände, som Stockholms stad och negden där omkring utstått under K. Albrekts fångenskap, då en besätning af utlänningar innehade Stockholm. Hemliga bud hade ock kommit til Engelbrekt ifrån borgarne, at de hade orsak at frukta för et lika bedröfweligt öde, som staden tilförne undergått af Tyskarne. Det blef då öfwerenskommet, at hela församlade menigheten skulle öfwerröfwat skynda til Stockholm, och där underrätta sig på hwad sätt de i Staden warande Danske ärnade hålla den fastställta dagtingan. Alla woro ense med Engelbrekts förslag, och utan tidsspillan gåfwo sig Stockholms Stad intages och Slottet tillfångas af de Swenska.

(*) Swenska Rådets Bref hos Hadorph, f. 103. Slutet år sådant: Datum Arboga Anno Dni Milleſimo qvadringenteſimo tregeſimo ſexto, feria nona infra octavam Epiph. ſub ſigillis Olavi Archiepiſcopi & aliorum præno-minatorum ex parte omnium. Det år wäl något owanligt at datera bref feria nona, skulle likwäl detta Datum wara riktigt, måtte Brefwet wara skrifwet förr den 20 Januarii.

Erik XIII. 1436. at få de befästa Städerna uti sit wäld. Men så litet som Swenske Herrarne woro nögde med Konungens andra anstalter, så litet woro de ock benägne, at taga emot en Pvins af K. Eriks hand, hwilken ått sedan Dr. Philippas död wisat afwighet, mißtrwende och förakt för alt hwad Swenskt war. Man kom då öfwerens at skrifwa et alfwarsamt Bref til Konungen blandat med wördnad, klagan och hot. Först beklaga sig Riksens Råd, at Konungen, oaktat sit gifna löfte at styra och råda Land, Slott och Upsala öde med inländska män, har likwäl lemnat och anförtrot större delen däraf til utländska män och främmande qwinnor, eller til sådana Swenskar hwarmed Riket ingalunda war belåtet; samt at Konungen hade intet förtroende til Swenskar, hwilka likwäl uti och til Konungens tjenst med sina föräldrar wågat lif och gods för Konungen. De anföra widare at Konungen före sin afresa intet gifwit hwarken Drots eller Marsk någon magt, och låtit Riket blifwa utan all rättwisa, och således låtit alt stå uti mera wanstyrsel och wåda än det warit tilförne; hwarigenom händt, at ingen aktar den andra, utan hwar gör som han will, emedan ingen fått makt öfwer den andra, så at ingen är, för hwilken Folket kan klaga sin nöd, utan alle äro liksom hufwudlöse. De erinra widare, at när de i Stockholm gjorde påminnelser om denna angelägenhet blef Konungen wred, och sade med hetta, at Riksens Råd röfwat från Konungen det Konungen tilhörde, och at Konungen intet wille wara Rådets Jaherre. Andtligen anhålla Herrarne ödmjukeligen, at Konungen för alt hwad heligt är, eller efter deras egna ord, för Guds hårda, helga Döds skul, täktes foga den anstalt, at de i Stockholm förafskedade Artiklar måtte blifwa werkstälte, och det innan nästkommande Fastegång, så at man i Swerige måtte oqwald njuta beskrifwen Lag, Frihet och Privilegier. Så framt det sker skulle de wörda honom såsom deras hulda Herre och Konung, så länge han lefwer. Sker det dock intet, som Gud förbjude, borde Konungen aldrig wänta sig någon manskap, trohet och lydnad efter förenämnde Fastegångs tid. Sådant war Brefwet som affärdades til Konungen, och en afskrift därutaf infördes uti Brefwet til Riksens Råd i Danmark, med begäran, at de såsom Löftesmän för Stockholms Tractat, täktes hålla hwad lofwat war och förmå Konungen sammaledes til at fullgöra sina löften, och förbättra hwad som kan brista inom den tid som föresagd är. Skulle sådant mot förmodan intet kunna winnas, äro de uti fullkomlig och alfwarlig föresats, at aldrig söka eller ingå uti någon underhandling med Konungen, eller med någon fullmägtig på hans wäg-

wägnar; men wänskapen emellan Swerige och Danmark skulle förblifwa fast och ständande, som lofwat och bebrefwat war. Swenske Råpsherrarnes namn, som med sina sigil bekräftade Brefwet, woro Arke-Biskop Olof, B. Knut i Linköping, B. Thomas i Strengnäs, Riddarne Nils Gotstaffson, Gottskalk Bengtson, Lars Ulfson, Görstaf Algotson, af Wapen Carl Knutson, Knut Carlson, Nils Stensson, Görstaf Ulfson, och Görstaf Sture. Deßa skrifwa på alla Sweriges inbyggares wägnar, närwarande och frånwarande (*). At flere af Rikens Råd woro tilstädes i Arboga år intet twifwel, orsaken wet man likwäl intet, hwarföre deße allenast bifogat sina namn. Man kan ej heller hafwa någon mißtanka at deßa klagomål woro ogrundade, och i det hänseende måste man tilstå, at Konungen utwalt de säkraste medel at göra Riket olyckligt, ty at lemna et Land utan Regering, och utan undergifwenhet emellan undersåtarne, som man annars kallar Subordination, är ofelbart genaste wägen til undergång. Man finner ock, at ordet Jaherre stött wederbörande ganska mycket, så at sådane Bons-Mots, eller qwicka infall, äro uti Öfwerhetens mun mycket genomträngande. Erik XIII. 1436.

§. 35.

Men det war intet nog, at man på detta wilkorliga sätt upsagt Konungen sin undergifwenhet, man borde ock göra sig försträd, at intet ströfweri eller annan fiendlighet måtte företagas af Danska besättningarne i slotten. Man kan intet påminna sig utan fasa alt det elände, som Stockholms stad och negden där omkring utstått under K. Albrekts fångenskap, då en besätning af utlänningar innehade Stockholm. Hemliga bud hade ock kommit til Engelbrekt ifrån borgarne, at de hade orsak at frukta för et lika bedröfweligt öde, som staden tilförne undergått af Tyskarne. Det blef då öfwerenskommet, at hela församlade menigheten skulle oförtröfwat skynda til Stockholm, och där underrätta sig på hwad sätt de i Staden warande Danske ärnade hålla den fastställta dagtingan. Alla woro ense med Engelbrekts förslag, och utan tidsspillan gåfwo sig Stockholms Stad intages och Slottet tillfångas af de Swenska.

(*) Swenska Rådets Bref hos Hadorph f. 103. Datum Arboga Anno Dni Millesimo quadringentesimo sexto, feria nona infra Epiph. sub sigillis & aliorum prænominatorum ex parte omnium. Slutet är sådant: Olavi Archiepiscopi &c. Det är wäl något swanligt at datera bref feria nona, skulle likwäl detta Datum wara riktigt, måtte Brefwet wara skrifwet före den 20 Januarii.

Erik XIII. 1436. sig på resan. Men når man i staden såg at Swenske Herrarne kommo tågandes med så manstarkt följe, stängdes portarna och windbryggorna updrogos. De Swenske Herrarne bestörte och bekymrade öfwer denna mottagning drogo sig litet tilbakars och kommo öfwerens, at Marsken Carl Knutson, Gotskalk Bengtson, Engelbrekt och Joan Carlson skulle begåra, at få tala med någon ifrån Staden, och läto fördenskul upresa en lång stång med en hatt på, såsom fredstecken. Twå Tyske Borgmästare kommo då ut, och Marsken frågade dem, hwarföre man stänger portarna för dem, då likwäl borgarne ifrån staden hade all frihet at fara ut och in efter behag, han begärde fördenskul at de måtte bliswa insläpte. Borgmästarne swarade, at de borde rådgöra med Slottsherren Erik Nilsson därom och inhämta des yttrande. De foro fördenskul tilbaka och kommo åter, berättande, at Erik Nilsson wille först tala med Kröpelin om ärendet, ty utan honom wille han intet fatta något beslut. När då Marsken frågade widare, om ej Rikens Råd kunde komma in, begärde Borgmästarne at de wille allenast wänta något litet, så wille de strax komma tilbaka med swar. Swenske Herrarne bleswo således ännu något utom portarna under et hiskeligt yrwäder. Efter en timas förlopp kommo Borgmästarne åter ut, då på widare tilfrågan, om det intet war möjligt at insläppas, gafs til swar, at de hade ingen befallning därom af Konungen. Marsken blef då något ifrigare, lät slå neder hatten, och fattade den ena Borgmästaren i kragen, sägandes: om Konungen hade giswit annan befalning, hade han sin af Riket. Engelbrekt grep då den andra Borgmästaren och bägge sattes i förwar hos betjeningen. Erik Nilsson lär då hafwa warit sjelf tilstädes på muren. Porten blef då genast igenstängd, och Södra Tornet besatt med folk, och hwad som i hast kunde fås af får och boskap dreps på Slottet. Under detta owäsende skyndar sig en del af Swenska Borgarne til porten, och de som woro utanföre storma äfwen dit. Porten öpnades fördenskul oaktat alt motstånd från Södra Tornet. På detta sättet kommo de Swenske in i staden, och Marsken lät upställa sit baner på Korntorget, då han lät utropa eller ropade sjelf, at alle som mente Riket wäl skulle samla sig wid det upresta Baneret, hwarpå menigheten mangrant inställte sig, och anstalt gjordes, at ingen ofredades, hwaremot Borgarne enhälligt hyllade Swenska Herrarne. Marsken och Engelbrekt bemästrade sig i största hast alla tornen på muren, och alt blef således stilla i Staden, men Erik Nilsson inneslöt sig på Slottet. Kröpelin hade imedlertid uppehållit

lit sig i Gråbrödra Kloster på Riddarholmen; til honom affärdades nu genast bud, at han hade ingen ting at frukta före, dock såg man hälst om han wille fara til sin egendom, förmodeligen den, som han hade emellan Slottet och Norra Port. Oskuld och ärlighet njuter således hos ärligt folk, äfwen under bullersama rörelser, alt förtjent skydd och säkerhet (*). Erik XIII. 1436.

§. 36.

En eftertänksam Läsare kan til äfwentyrs falla på något twifwelsmål, huru wida alla deßa Swenska rörelser instämde med billighet och rättwisa. Det är wäl intet en Historieskrifwares skyldighet at wara Fullmägtig icke en gång för sit Fädernesland, och den som inbillar sig at des fordna eller senare Landsmän hafwa altid rätten på sin sida, är wißt en usel Häfdeteknare. Men understundom är saken så tydlig, at förswar kan och bör tillåtas, och af sådan art lär den nya upresningen wara, som företogs emot K. Erik. Af slathet och hopp om bättre Regering hade man lemnat uti Konungens händer de mäst befästa och förnämsta orter i hela Riket. Man wil gå förbi den politiska orimlighet, at lemna bort fästningar, som borde höra Riket til, och ändå skulle emot Riket brukas, samt därföre nödwändigt måtte besättas med Utlänningar och intet med Swenskar; alt detta under den fäfånga förmodan, at de öfrige aftalte Förlikнings puncter skulle så mycket bättre bliswa iakttagne. Detta sistnämnde skedde likwäl intet, utan Konungen upförde sig utomdes som fiende, när han reste genom Skåren (**). Den med berått mod uti Riket satta oordning, hwarigenom ingen ämbets Stockholms Slott belägras.

(*) Hela denna § är tagen af Rimkrönikan s. 222 och följande, och är Författaren både äldre och omständligare än de andre. Wid Hattens upsättande har Loccenius gjort denna anmärkning: impositô perticæ pileo, hoc veluti publico signo ciues ad libertatem vocarunt, men meningen war ingalunda den, ty Hatten war wid detta tilfälle intet Frihets utan et blott Fredstecken, hwarföre ock Ericus Olai kallar det signum pacis. Gram i Noterna til Meursius s. 587 har gjort samma påminnelse. Men Meursius har et annat misstag på samma sida, då han säger, at den utsatte Herredag, om hwilken här talas, hölls i Åbo, då likwäl ingen twifwel är, at det war i Arboga. Meursius hafwer likwäl följt Huitfeld, som säger det samma sidan 792.

(**) Hwad man i detta mål redan anfört är lånt af Rimkrönikan sid. 220. Ericus Olai stämmer in med det samma s. 167. Sicque discessit de Holmis (Rex Ericus) transiens juxta littora Sueorum, & castra regni tredens minibus, ut supra dictum est, tyrannorum, omnes vero, qvos de regnicolis attingere potuit, spoliauit.

Erik XIII. 1436. betsman war den andra undergifwen, satte undersåtarne i den bedröfweliga omständighet, at nöden har ingen lag. Ordning är lif uti en regering. En Herre, som intet wil hafwa ordning, synes wisa at han intet wil hafwa någon Regering. För öfrigt war ingen twifwel, at Konungens beständiga föresats war at påtruga Riket sin Frände Bogislaus, som intet behagade hwarken i Danmark eller Swerige: det kunde då synas tryggare at förekomma än förekommas. Besynnerligt är, hwarföre den föreslagne på intet sätt kunde winna någon tilgifwenhet, om ej någon owäntad och nu okänd egenskap gjort honom obehaglig: ty på intet ställe ärnade man wara utan Konung, wid K. Eriks frånfälle. Swenska Herrarnes upförande emot Tyska Borgmästarne från Stockholm kan ock synas twådydigt, ty de kommo ut på god tro i anledning af upsatta Fredsteknet. Olaus Petri berättar wäl, at de desutom tagit annan försäkring, hwilket de försummat wid tredje sammanträdet, men, kan hända, det är hans eget infall, åtminstone finnes ingen sådan försäkran nämnd i Rimkrönikan, och Ericus Olai synes hopfoga deras säkerhet med hattens upresning, hwilken Carl Knutson wid tredje utresan lät slå neder (*). Hwad Swenska Herrarnes utstängande beträffar, så kan det anses på twå sätt. Om de kommit ensame med sina betjenter, och då blifwit afhållne från at komma in, hade det warit aldeles obilligt och lagstridigt: men de kommo antågande med en werklig krigshär, och uti en sådan händelse kan Slottsherren wara ursäktad. Men man sätter åsido all widare undersökning om billighet af förrättningar, som ske under flygande fana och dragna wärjor. Sedan Swenske Herrarne satt alt i wederbörlig ordning i Staden, skickades straxt et alfwarsamt bref til Erik Nilsson med fråga, hwarföre han bemött dem med wåldsamhet, då de likwäl intet woro komne som fiender, utan wille allenast begära af honom, at han såsom löftesman tillika med de andre Danske Herrarne för Stockholms dagtingan wille förmå och hjelpa til, at Konungen måtte hålla hwad han lofwat, men härpå gafs intet annat swar, än en ordentlig Krigsförklaring. De Swenske samlades då på Wårfru Gillstuga och kommo öfwerens, at Marsken och halfparten af manskapet skulle blifwa qwar i staden, och tog

(*) Ericus Olai f. 169. Interrogati tamen denuo, anne eis liceret intrare, responderunt, quod hac vice non forent admittendi. Tunc callide signo pacis suppresso, quia promissum erat proconsulibus exire et ad suam securitatem redire, ad qvam bina vice redire permissi fuerunt, iterumque, sine nova assecuratione egressi, apprehensi sunt.

tog Marsken sin post emellan Slottet och Wester port; på Helge Andes- holmen lägrade sig Nils Jönsson och Bengt Jönsson, Oxenstierna; Östra strandens försvar lemnades åt Erik Puke, och under honom besatte Borgare och Köpmän Kyrkogården och Slaktare-bodarne. Carl Knutson lät då upsätta et bolwerk med skottgluggar ifrån Kyrkan til Norrström, hwilket om natten i största hast blef uprest, och fyllt åfwan til med jord, så at de som stodo därunder woro aldeles fria för skott af dem, som woro på slottet. Köpmännerne hade påtagit sig at ock bygga något dylikt, men det gick något långsamt. Ärke-Biskop Olofs krigsfolk, förmodeligen rytteri, woro ock ankomne, til et antal af 300 man under Riddaren Carl Månson, som med sit folk besynnerligen utmärkte sig (*). Fienden försummade imedlertid ingen ting som kunde besvåra de belägrande, dels med skjutande, dels med utfall; men de blefwo merändels med manspillan tilbaka drifne på slottet. Deras förnämsta anläggning war likwäl at tända eld på staden. Kröpelins Ladugård (Hionagård) war belägen, som redan sagt är, och därigenom wille de belägrade smyga sig in i staden, men då där mötte motstånd, tände de eld på gården, som blef dock släkt utan särdeles skada. Men de belägrades upsåt lyckades bättre emot den sidan, hwar borgarne hade sit wakthåll, ty några af Slotts besättningen föllo ut, då borgarne suto i sin bequämlighet och fingo sig mat. Åtskillige af Borgerskapet blefwo där nederlagde, och slagtarebodarne itändes, då elden under en stark storm dref in åt Staden, och där efter skyndade de utfallande sig på Slottet, hwarifrån de med et ouphörligt skjutande sökte hindra de belägrande at släcka elden. Til all lycka, genom en besynnerlig Guds försyn, kastade sig wädret, hwarföre Jungfru Maria fick åran, och elden dämpades. Til denna olycka hade Borgarne, eller kanske Puken deras Höfdinge, sjelf gifwit anledning, genom wårdslöshet at upföra sina bolwerk, men sedermera togo de sin sysdighet bättre i akt, och de belägrade förlorade til en del lusten til flera sådana försök.

Erik XIII. 1436.

§. 37.

Carl Knut-

Medan man på sådant sätt inspärrade Stockholm, hade man redan

(*) Rimkrönikan s. 226 talar om Ärke-Biskopens folk, såsom om hjeltar. Ericus Olai s. 170 beskrifwer Ärke-Biskops Regementet sålunda: Erat etiam in eo loco Dom. Olaus Archiepiscopus Upsalensis cum egregia turma satellitum pugnatorum, quos referunt fuisse CCC, quorum Capitaneus erat Carolus Magnusson miles, multaque & magnifica isti dicuntur egisse.

Erik XIII. 1436. redan förut i Arboga affärdat bref til alla Landsändar, at folket skulle hindra, så mycket görligt war, at de af K. Erik tilsatte Slottsfogdar intet måtte ofreda inbyggarne, och sedan man gjort sig mästare af Stockholms stad, åtog sig Engelbrekt at taga slotten tilbaka, hwarpå han förfogade sig til Nyköping. Men sedan Stockholms borgare hade haft den olycka at blifwa öfwerrumplade på sin post, måste Engelbrekt komma tilbaka til Stockholm. Alt hwad imedlertid hade förelupit, hade skedt med mycken hastighet, ty Kyndels-meße afton stod Engelbrekt för Nyköping. Men under des senaste wistande i Stockholm, företogs et ganska wigtigt och wådeligt ärende. Frågan blef då om intet mindre, än at wälja Riks-Föreståndare. Anledning til detta högmåls afgörande togs därutaf, at, såsom man på nytt råkat i krig och man intet hade någon rätt Öfwerman, til hwilken man sig hålla kunde, wiste man intet i händelse af fångenskap hwem man skulle anlita om lösen. Riks-Förståndares wal ansågs fördenskul aldeles oumgängligt. Så föreställes saken af Författaren til Rimkrönikan, men troligt är, at hemliga äregirighets stämplingar warit förnämsta drifffädren, ty man hade förmodeligen kunnat foga annan anstalt, til den omtalda angelägenhets afhjelpande, utan at skrida til wal af Riks-Förståndare. Men hwem som wäckt denna betydliga fråga wet man intet; antingen den då kommit ifrån Carl Knutson, Engelbrekt, Puken eller någon annan, war det likwäl en ganska kinkig och äfwentyrlig sak, hwars utslag kunde gifwa anledning til mycken oenighet, då likwäl enighet war hufwudgrunden, hwarpå hela werket hwilade. Riks-Föreståndare walet blef icke destomindre bifallet, och trettio Walherrar utnämndes af Biskopar, Riddare och Swenar, hwilka borde uti hemligt förtroende lemna sina röster åt Ärke-Biskopen, sedan de gjort sin ed, at efter bästa wett och samwete yttra sina tankar. Walet war således aldeles fritt, och inge woro på förslag, inom hwilka utkorelsen borde inskränkas. När då wederbörande sammanträdde uti Swartbrödra Kloster, fick Carl Knutson tjugufem röster, Engelbrekt tre och Puken två. Så wida alt det öfriga gått lagligen til efter det redan fattade beslut, war det utan all twifwel, at Carl Knutson borde wara Riks-Föreståndare utan alt kiander, men steget behagade intet hwarken Engelbrekt eller Puken, och war deras misnöje både olagligt och dristigt, sedan de gifwit samtycke til walet, ty de wisade härigenom, at deras mening war, at de wäljande borde äga en fulkomlig frihet, allenast de wille falla med sit wal på någon af dem. Man kunde wäl intet särdeles undra på Puken, hwars

som wäljes til Riks-Föreståndare.

hwars häftiga och gåsande sinnelag erkände sällan någon annan regel, än eget wälbehag, men af Engelbrekt hade man bordt wänta något annat, hwilken altid synes hafwa haft Rikets wälfärd för sit hufwudsakliga ögnemärke. Det hade ock kunnat wara lika mycket, om de inom sig sjelfwa warit mißnögde eller nögde, men saken bröt ut i Parti. De Andelige och Ridderskapet förklarade sig för Carl Knutson, men Almogen för Engelbrekt och Puken, och woro de twå senare sinnade, at aldeles söndra sig från Carl Knutson och Riket, om man ej träffat på den medelwägen, at Engelbrekt tillika med Marsken skulle wara rådande. Man kom då widare öfwerens, at Marsken skulle blifwa qwar i Stockholm, men Engelbrekt borde utföra det redan påbegynta förslaget med de öfriga Fästningarnes återstälning eller instängande, efter omständigheterna (*). Huru wida Engelbrekts förhållande wid detta tilfälle war aldeles patriotiskt, lemnas til Läsaren: han wille wäl tjena sit Fädernesland, men han wille tjena och regera. Erik XIII. 1436.

§. 38.

Efter en så sammanklistrad förlikning skyndade Engelbrekt tilbaka til Nyköping, dit han kallade Södermanlänningarne til slottets närmare inslutning. Han lät då oförtöfwat upfordra fästningen. Den af K. Erik där insatte Höfdinge Joan Jönson war imedlertid blifwen hufwudswag, men des underhafwande wille intet beqwäma sig til slottets upgifning. Engelbrekt gaf då befalning at där skulle lagas til storms, men såsom Engelbrekt hade at sysla på flera ställen, skulle Berman draga försorg om utförandet af det fattade beslutet. Man rusade således til fästet på alla sidor, men stormen blef afslagen och Berman sårad; hwarigenom Engelbrekt blef föranlåten at förordna andre hufwudmän för de belägrande. Sjelf förfogade

Engelbrekt fortfar at intaga eller inspärra Fästningarne.

(*) At man wid detta ärende intet giort Engelbrekt någon ohemul beskyllning, kan ses af Rimkrönikan s. 230. Orden böra anföras:

Tha Engelbrekt och Puken thet hörde
Ganska wred the sik giorde,
The sagde at them nögde ej swa,
Thet skulde än alt annars ga.
The woro sworne samman som sälle,
To wille the thet annars beställe,
Och wilde jo thermed swa fara
At annar thera skulle Höfwitzman wara,
Almogen ok fast i med them halla;
Clerkeri ok Ridderskap til Marsken falla
Engelbrekt och Puken wille fra them skilja m. m.

Erik XIII. 1436. i negden, fortsatte Engelbrekt sin resa längre up i Halland, och satte Arwed Swan til Höfding på Laholm, samt upfordrade Halmstad. Borgmästaren Tyke Hiort afslog aldeles Engelbrekts anmodan; men wid det han wände sig om, föll Borgmästaren och bröt benet af sig. Denna händelse, som kan ske utan mirakel, hade mer kraft än all Engelbrekts wältalighet, och alla Swenska Fanorna; ty Hiorten ansåg sit fall såsom straff ifrån Himmelen, emedan han warit mäst widrig emot de Swenska, och såsom han dödde tredje dagen därester, upgafs fästningen utan widare drögsmål och hinder. Warbergs öde blef det samma som Halmstads; Bo, Bror Stensson, och Berman lemnades där qwar til at förswara staden (*). Widare tågade Engelbrekt för Elfsborg, hwar Mattis von Kalen war Höfdinge. Denne wille på intet sätt foga sig, där blef då aftalt, at von Kalen skulle intet befatta sig med Länet eller indrifwa några skatter, och efter detta fördrag begaf sig Engelbrekt til Axelwald, men uti belägringen sjuknade han, så at han intet utan största möda kunde rida til Örebro.

§. 39.

K. Erik förreslår H. Bogislaus til sin Efterträdare i Danmark.

Det är ganska troligt, at detta fälttog blifwit utfört med all möjlig ordning, så at inbyggarne i Landet intet blifwit på något betydligt sätt ofredade, dock torde Skånska Arke-Biskops godsen och i synnerhet Elleholm warit något mera lidande än andra orter, emedan Arke-Biskop Laxman tilstår, at han därföre blifwit förnögd af Marsken Carl Knutson (**). Engelbrekts utredning synes ock hafwa

(*) Af trykta Rimkrönikan s. 238 kan man intet med säkerhet sluta, antingen Warberg fick Swensk besättning eller blef allenast inspärrad. Men uti den nyss nämnda handskrifna läter berättelsen något annorlunda:

Sedan wille Engelbrekt til Wardby fara
Beställa at thz toges Vara
Mikit folk lagden there
. . . . . .
At the skulle förwarat thes bäthe.

Detta synes intyga at intet motstånd skedde ifrån Warberg. I trykta exemplaret står beställa, men här beställa, som är af olika betydelse. Ericus Olai s. 171 säger: transiit ad Vardbergh & eo obsesso, & Capitaneo Domino Brodero Svenson ibidem constituto &c.

(**) Arke-Biskop Laxmans Br. Calmar 1438 Måndagen näst efter S. Knuts dag, som Koning oc Marsk war. Wi Johannes Laxman meth Guds nathe Erke-Biscop i Lund etc. göre witerlicht . . . . . at welboren man Karl Knutson Marsk i Swerige hauer giort i wo gothe nöje for alle the tiltalen,

wa mer syftat på Landets fredande emot Slottsherrarnas wåldsam- Erik XIII.
het, än på Slottens intagning, så framt det intet kunde ske med be- 1436.
qwämlighet och utan tidens utdrägt. Ty så snart något betydligt motstånd wisades, tog han sig genast före at fara til et annat ställe, sedan han lemnat tilräckligt manskap, som kunde hindra alt ströfwande ifrån de befästa orterna (*). Alt hwad hittils händt hade bordt öfwertyga K. Erik, at man i Swerige intet ärnade låta Konungen och des Fogdar hädanefter förfara efter tyranniskt godtycke, som skedt hitintils. Tiden war imedlertid redan förfluten, som Riksens Råd hade utsatt til at afwakta Konungens swar, men man wäntade fåfängt, ehuruwäl Kröpelin hade under denna oro rest til Konungen och underrättat honom om hela denna wådliga tilställning, sedan han lemnat Rådet kunskap om sit företagande. Rådet hade ock gifwit Kröpelin samma försäkran, som de yttrat uti sina förr omtalta bref, at de wille gärna emottaga och lefwa under Konungens wälde, om de måtte njuta Lag och Rätt. Men K. Erik hade, kan hända, intet tid at bry sit hufwud med Swenska angelägenheterna, emedan han nu wille werkställa sit gamla förslag, at göra sit Syskonebarn til Konung öfwer Norden. Början wille han göra med Danmark, och i detta afseende sammankallades Danska Rådet til Wordingborg 1436, då Konungen föreslog sin åstundan, at på lika sätt som Dr. Margareta för honom gjort, nu wilja förklara sin Faderbroders son, Hertig Bogislaf, til sin Medregent och Efterträdare, förmodandes at detta förslag skulle wara dem behagligt. Men K. Erik bedrog sig så i detta, som nästan uti alla sina andra affigter. Där war ock en stor åtskilnad emellan Dr. Margareta och K.

som wi til Righens Rådh i Swerige oc hanom oc alle Sweriges Riges inbyggere oc theris med methielpere hafftom vm then schade, som S. Laurentze Kirke i Lund oc oß skeet är aff Swenske men oc ferdelis thet oß skede pa wor og Lunde Kirkes gaardh Elleholm. m. m.

(*) Om jag intet altid instämmer med de Herrar, hwilka i senare tider uti samma ämne skrifwit, torde til min ursäkt få tjena, at jag welat sammanskrifwa en Historia efter äldre trowärdige Handlingar och Berättelser, utan at tillägga egna eller andras gissningar. Jag har således sagt: at Warberg blef intaget, men intet Elfsborg. Jag har sagt, at Engelbrekt red til Örebro, men intet at han fördes på hästbår: det förra berättas i Rimkrönikan, det senare hos Meßenius. Ericus Olai s. 172, när han talar om Engelbrekts resa til Örebro från Arelwald, säger: ut potuit inde ad Orebro devectus est. Jag har ej heller föregifwit, at Engelbrekt sammankallade Ständerne til Arboga, emedan ingen af de äldre sådant berättat. Några torde likwäl anse detta och dylikt för småsaker.

Erik XIII. 1436. Erik, ty hwad hon kunde uträtta med förstånd och slughet, war omöjligt för K. Erik, som ägde ingendera af deßa egenskaper. Konungens egenwilliga regemente och et onödigt samt olyckligt krig hade afwänt allas sinnen. Man förebar likwäl helt andra orsaker, och inwändes i synnerhet, at man kunde intet gå emot Riksens fundamental-lag och ombyta et Walrike uti Arfrike. Detta war wäl et af de swagaste skäl, som Riksens Råd kunde föredraga, ty därigenom at en regerande Konungs slägting wäljes til efterträdare, förswinner aldeles intet walriket. Sjelfwa Danmark eller de förnäme Herrarne där i Landet, som påstodo walrättighet til Thronföljare, utkorade altid sina Konungars söner eller bröder til Regenter, utan at tro sig därföre wara förlustiga af sin walrättighet. Förnämsta orsaken har utan twifwel warit den, at Bogislaf behagade inter; går man längre, stadnar alt uti owissa gißningar. Det hade däremot warit et ganska giltigt skäl om de föreburit, at de i anseende til Calmar-Unionen intet woro berättigade, at utan de twå andra Rikenas biträde skrida til något Konunga-wal. Men så framt den anförda orsak intet är Huitfelds egen mening eller infall, synes wederbörande hafwa warit lika nögde, allenast de kunde med något andragande benantla sit afslag; det war altid tillräckligt att öfwertyga K. Erik, at de intet woro sinnade at emottaga hans förslag. Konungen föll däreftet på et annat försök, och begärde Hertigen til medhjelpare eller Med-Regent, dock med uttryckligt förbehåll, at hans antagning intet måtte hopfogas med hopp om Thronföljden; men det lyckades icke heller. Således förwillades alla Konungens anslag, och kan hända äfwen sjelfwa tankarne, ty K. Erik for ur Landet i största tysthet, utan at någon annan eller til äfwentyrs han sjelf wißte hwarföre eller hwart hän, dock stadnade resan i Preußen. Denna bortresa kunde intet fela at uprwäcka en owäntad bestörtning. Det är utan twifwelsmål, at man äfwen i Danmark war mißnögd med K. Erik, men om man tager undan de swårigheter, som det långsama Kriget förorsakade, hade Danmark under hans Regemente haft åtskilliga förmåner, som kunde uprwäga många andra beswärligheter. Kongliga Hofwets hufwudsakliga wistande där i Landet gjorde utan twifwel en mycket gagnande rörelse för almänheten, och Kongliga räntorna från Swerige, förmodeligen äfwen från Norrige, hwilket alt fördes til Danmark, borde nödwändigt skaffa en wälmåga, som de andra Rikena måste sakna. I synnerhet war det en betydande förmån, at alle de mäst indragtiga Län och Höfdingedömen anförtroddes åt Danska Befalningshafwande,

fast

fast åfwen andra Utländningar i det hänseende delte winsten med de Danska. Det kan ock räknas til en slags förmån, at Danmark genom Konungens nitälskan befriades från många odugliga och skadliga okynnes wrak, hwilka affärdades til Swerige at utsuga landet. Det war då nog begripligt, at Riksens Råd i Danmark borde wara angelägne om Konungens återkomst. Några af Herrarne foro fördenskul efter, sedan man fått weta, hwart Konungen tagit wägen, och anhöllo för alt hwad heligt war, at han ändteligen wille wända tilbaka. Det kan ock wara troligt, at K. Erik utan någon bön kommit igen til Danmark, ty anstalt war redan gjord om en ansenlig hop krigsfolk, som för Konungens räkning woro wärfwade i Pommern af Herrarne i Stettin. Konungen lätsade likwäl, at han hade nu mera ingen smak för at regera, men denna förstälning kunde wäl intet bedraga rätt många. Han kom då tilbaka til Danmark, men om han föreställt sig at göra sig särdeles fruktad, sedan kärleken förkolnat, slog åfwen det hoppet felt. När han reste från Dantzig förlorades tolf fartyg, så at han antingen måtte haft odugligt höfolk eller ock warit underkastad et besynnerligt mißöde på hafwet. Men om än Konungen wid sin återkomst intet kunde wisa sig särdeles förfärlig, utöfwade han likwäl sin myndighet på eftertryckeligt sätt, ty Hertig Bogislaf förlänтes med Nyborg, Hagenskog och Hinsgafwel, Hertig Barnim fick Aleholm, Gref Hans af Ewersten Tranekär, Gref Witeslaf bekom Rafnsborg, och slotten besattes med det utländska folk, som han infört med sig i Landet. Erik XIII. 1436.

§. 40.

K. Eriks resa och andra bekymmer hade hindrat honom at lemna swar til Ständerna i Swerige, men Konungen war därföre ingalunda sinnad, at undandraga sig regeringen, ty wid Pingsttiden 1436 ankommo så wäl K. Eriks fullmägtige, som utskickade från Lybek, Hamburg, Wismar och Lüneburg. Men medan misnöje och willrådighet regerade i Danmark, hade ärelystnad, afund och partier regerat i Swerige. Man har påmint förut, at Adeln och Presterskapet war egentligen för Carl Knutson, men den öfriga almänheten för Engelbrekt, och woro åfwen åtskillige af Adeln honom tilgifne, hwilka woro afundsjuke på Carl Knutsons anseende och företräde. Riksdrotsen Christer Nilsson hade någon tid warit i Finland, och således intet tagit någon del uti deßa sista rörelser, utan Carl Knutson och Engelbrekt woro egentligen Hufwud- Engelbrekt mördas af Måns Bengtson.

Erik XIII. 1436. mudpersonerne. Uti 38 § är nämnt, at Engelbrekt kommit sjuk til Örebro efter sin härfärd kring Riket. Bengt Stensson, Natt och Dag, war då på sin gård Göksholm, som ligger i Stora-Mållösa socken i Nerike intet långt ifrån Örebro, wid Hielmaren. När han fått höra Engelbrekts ankomst til Örebro, skickar han bud til honom och begär Lejde at få komma til Staden och inbördes samtal. Någon owänskap war dem emellan, men rätta sammanhanget wet man intet, ty Rimkrönikan säger intet hwaruti deras träta bestod: utan Ericus Olai är den ende, som sagt, fast twifwelaktigt, at Engelbrekt fattat owilja til honom för någon trolöshet uti Rikswärdande angelägenheter (*). Härutaf har man uti nyare skrifter tagit sig anledning at påstå utan ringaste twifwelsmål, at Bengt Stenson hållit med K. Erik och warit dömd Landsflygtig, men fått sedermera uti Örebro Engelbrekts skyddsbref, til des han på nästa Riksdag kunde wisa sin oskuld. Alla dessa omständigheter hafwa wåre äldre författare intet nämnt, men af dem wet man, at Engelbrekt efter gifwen Lejde möter Bengt Stenson i Örebro, då denne senare frågar om han intet fick lefwa i fred, han wille likwäl hänskuta hela twisten til lagligt afgörande. Härpå swarade Engelbrekt, at så wida Herr Bengt wore därtil beredd, skulle han wisst hafwa ingen ting at frukta af honom. Man kom då öfwerens, at saken skulle företagas inför Rikens Råd nästkommande Pingst, imedlertid skulle all fiendlighet uphöra på bägge sidor, och ingen skada den andra, samt freden räcka fjorton dagar därefter. Bengt Stenson gjorde detta löfte både för sig och sin son, och gingo en Jon Pederson och Germund, på Herr Bengts sida, i borgen därföre. Häremot utfästade Engelbrekt samma säkerhet så för Herr Bengt sjelf som för des son Måns Bengtsson, och på des wägnar bekräftades Föreningen af en Joan Anderson och en Ketil. Til widare bewis af förnyad wänskap inbjuder Engelbrekt Bengt Stenson til måltid på Slottet, hwarpå de efter anständig wälsägnad som goda wänner skildes åt. Almänna säkerheten war denna tiden i så liten helgd, at de förnämare i synnerhet behöfde et talrikt följe under sina resor, men sedan Engelbrekt bliswit förlikt med Bengt Stenson, lär han hafwa anset en sådan försigtighet såsom aldeles onödig; och såsom han war af Rikens Råd kallad til Stockholm, lät han endast tilreda twenne båtar til farten öfwer Hielmaren, hwarpå han med

(*) Ericus Olai s. 172. Erat in regno miles quidam Dominus Benedictus Stenson, adversus quem Engelbertus indignationem conceperat, pro quadam, ut creditur, perfidia in Regni negotio. När Rimkrönikan intet talar om Bengt Stensons brott, och Ericus Olai gissar allenast, huru kan man nu påstå något med wisshet, utan at gamla Monumenter bliswit i ljuset brakte?

med sin Fru och några få betjenter upsteg. Han war ännu så Erik XIII.
swag, at han lät lyfta sig på och ifrån hästen, på hwilken han skul- 1436.
le rida til båtstaden, lät ock bädda sig neder i båten. Farten gick förbi Göksholm, och han stadnade på en liten holme, som ännu kallas Engelbrektsholme, där han lät göra up en eldbrasa för sig, i tanka at hwila där öfwer natten. Engelbrekt såg då Måns Bengtson komma efter, och trodde at han ankom för at gästbjuda honom til sin Fader, fast han ärnade likwäl ursäkta sig; icke destomindre skickar han en af sina betjenter emot Måns Bengtson til at wisa honom hwar han bequämligast kunde lägga i land. Måns Bengtson springer då genast i land, och Engelbrekt gick emot honom på sin krycka. Så snart Måns kom fram frågade han, om han intet fick wara i fred i Riket? men när då Engelbrekt berättade, at han war redan förlikt med hans Fader, uplyfter Måns sin yxe och hugger til Engelbrekt, som, i det han wille afwärja hugget med kryckan, miste tre finger; och när då Engelbrekt wände sig om, fick han först et hugg i halsen, sedan i hufwudet så at hjernan flöt ut. Måns Bengtsons raseri stadnade intet därwid, utan han trampade den dödes hufwud mot stenarne och sköt flera pilar igenom kroppen, så at han wisade sig mera som et rasande willdjur än såsom en människa, och, när detta alt war beställt, tog han Engelbrekts hustru och betjenter til fånga, och kastade dem i fängelse på Göksholm (*). På sådant omänskligt sätt mördades denne werkeligen store Man, som wisat prof af en oförfalskad kärlek och ömhet för sina plågade Medborgare och sit förtryckta Fädernesland. Så mycket man nu kan finna, kan man intet förebrå honom något annat fel, än, kan hända, en alt för stor ärelystnad. Det är mycket sannolikt, at han war Adelsman, eller, som det då kallades, Man af Wapen, hwilket ärenamn ock tilägnades honom uti almänna Handlingar, som är tydligt af det föregående. Men han kunde likwäl därföre intet strax komma i jämförelse med de stora Slächter, hwilkas föräldrar och förfäder uti flera åldrar warit i högt anseende i Riket. Det låter ganska wäl, at alla människor födas lika; det förhåller sig ock så i anseende til naturen, men i borgerliga Samhället göres altid skilnad emellan förnäma män samt deras barn och andre. En ung telning bör och kan wara tilfreds om han icke upnår til de högsta stammar. Såsom Riks Råd och Län-Herre öfwer Örebro Slott och Län hade Engelbrekt kunnat och bordt wara förnögd, utan at täfla sedermera om Riks-Föreståndarskapet, et steg, som nödwändigt måste öfwerhopa honom med

(*) Detta är förnämligast af Rimkrönikan s. 240, 241, utan någon annan tillägning, än något litet, som finnes om detta Nidingswerk hos Ericus Olai.

Erik XIII. 1436. fleras afund, och som til äfwentyrs war rätta ordsaken til hela hans olycka. När winden är alt för god och seglen alt för stinna, har det ofta watit nyttigt at draga in dem.

§. 41.

Detta Mords närmaste följder.

Engelbrekt blef mördad Fredagen för Korsmeßan, som infaller på den 3 Maj, och således före den fjerde Maj, som annars föregifwes (*). Des Historia sträcker sig likwäl något längre, ty Måns Bengtson wille än draga större nytta af sit hiskliga nidingswerk, han wille tillika tilegna sig Örebro slott, som af Engelbrekts fogde innehades. Han far fördenskul in til Örebro om natten, och tager en af Engelbrekts fångne betjenter med sig, Albrekt Peccatel benämnd. Honom befaller han at ropa til wäktaren på slottet och begära at bliswa inslåppt, såsom wore han stadd uti Engelbrekts ärende. Men Commendanten eller Fogden på Slottet swarade, at Albrekt kunde wänta til det blef dager, ty han öpnade intet porten om natten. Måns Bengtson blef då föranlåten at wända tilbaka til Göksholm, sedan han sköflat hwad som war i staden och hörde til Engelbrekts tjenare. Så snart Måns kom tilbaka från sin wackra nattfärd, sätter han Engelbrekts Enkefru uti frihet, och såsom rörelse redan börjat wisa sig ibland almogen, skyndar Måns Bengtson sig tillika med sin Fader til Ringstaholm, men förswaret af Göksholm lemnade de til sina betjenter. Engelbrekts sönderhugna kropp låg ännu qwar uti sit blod på holmen, bönderna uti Mälösa socken församla sig fördenskul, uptaga och föra den intil

(*) Så wäl Rimkrönikan som Ericus Olai s. 173 utsätta Engelbrekts död på Fredagen före Korsmessan. Uti hans graffskrift säjes, at han mördades d. 4 Maj. Denne finnes införd af Neßenius uti des Tumbæ s. 62, hwarifrån Stiernman förmodeligen tagit sin afskrift i Höfdinga-minnet s. 189. Den förtjenar at äfwen läsas här: Engelbertus natione Svecus, parvus corpore, & multa præclara complens opere, regem Ericum Pomeranum expulit de Regno, vicit ciuitatem Stockholmensem plenam Dacis & Theutonicis, & fugauit illos de regno, ac recuperauit amissa reipublicæ bona ad debitum omnia statum viriliter reducens, a quodam Magno Benedicti Sveco; malum pro bono referente, in bona fide nequiter occisus est. Cujus anima requiescat in perpetua pace.

C quater & semel M, quater X sibis duo demas
Est Engelbertus Maji quarta luce peremtus.

Graffskriften är annars af samma art som andra, lagom historisk, ty han dref wisst intet uti K. Erik, fast han började Hyälfningen. Uti Stockholms intagning hade Carl Knutson likså mycken del som Engelbrekt. Han dref ej heller utaf Riket Tyskar och Danskar, så länge Stockholms Slott, Nyköping, Calmar m. m. woro i deras händer, mycket mindre satte han ett uti stånd, fast han böd til, och så widare. At Engelbrekt welat öpna Segelfart från Söder-Telge til Mälaren, skal nämnas framdeles.

til Kyrkan: men deras bedröfwade harm öfwer sin älskade Höfding stadnade intet härwid, utan en wäldig skara af almoge förenad med Engelbrekts betjenter, och upretade til hämd, belägger Gökholm; men som gården war förseedd med starka torn och fasta murar, så at emot dem ingen ting kunde uträttas, slukte almogen sin harm med trähusens upbrännande, hwar efter de wände tilbaka til sin saknade Förswarare, och förde des andelösa kropp från Mällösa Kyrka til Örebro, hwarest Engelbrekts lik nedsattes i Stads Kyrkan med sådan rörelse, som kan hafwa rum hos älskande efterlefwande wid en så hisklig och oförtjent afgång ur werlden. Någon särdeles owänskap hade man wäl ännu intet kunnat märka emellan Engelbrekt och Carl Knutson, ty denne senare ägde i hög grad konsten at förställa sig, men nu gaf han likwäl, såsom Riks-Föreståndare, mycken anledning til förklenande misstankar, emedan han några dagar efter Engelbrekts dråp lät utgå almän kungörelse, uti hwilken alfwarligen förböds at oroa Måns Bengtson för denna gerning, man borde ej heller lasta eller förklena, ja icke en gång förebrå honom Engelbrekts död (*). Detta war utan twifwel et ganska owanligt steg, då likwäl en slags lagförning och åtminstone något andligt straff kunnat någorlunda blidka Engelbrekts nitiska medhållare. Otwifwelaktigt war, at et så grost brott fordrade straff, men Partiandan kräfde kan hända förskoning, ty Herrarne af Natt och Dag woro den tiden en af de mäktigaste Slägter i Landet. Kan ock wara, at Swägerskapet med Carl Knutson hade någon del i Pardons Placatet, ty Måns Bengtsons Faderbroder Nils Stensson hade warit förmäld med Carl Knutsons Syster Margareta (**). Tydligt är, at om Rikets saknad war almän medelst Engelbrekts aflidande, war likwäl sorgen intet så almän, ty den sträkte sig endast til almogen och des förtrognaste medhållare, oaktat man welat inbilla folk, at des graf i Örebro Kyrka utmärktes med underwerk (†). Johannes Magnus berättar, at Måns Bengtson warit

Erik XIII. 1436.

(*) Ericus Olai s. 173. Mirum autem quod paucis inde elapsis diebus Carolus Knutson Marschalcus, qui Regnum post eum gubernabat, per omnes Regni provincias scripta direxerit & mandata, ne quis inquietaret Magnum Benchtson, qui Engelbertum occiderat, non defamaret, aut eidem detraheret, aut mortem Engelberti quomodolibet imputaret.

(**) Om Carl Knutsons Swägerskap med Slägten Natt och Dag kan ses Meßenii Scondia T. XII, s. 236. Theatr. Nob. s. 49. Jfr. v. Dalin s. 666, hwar det säges, at K. Carls Syster Margareta Bonde war gift med Nils Stensson Natt och Dag. Hon lär likwäl hetat Bielke och warit Halfsyster med K. Carl. Se min Samling af Handlingar, tryckt i Lund, Del. 2, s. 191.

(†) Diarium Vazsten. s. 77. Dux eorum fuit - -Ängelbricht, qui tribus annis regnavit & postea interfectus est per quendam Nobilem, sed modo, prout dicitur, plu-

Erik XIII. 1436. warit upretad til denna ogerning af de Danska, och at han, när hettan svalnat, warit så utom sig, at han welat bära händer på sig sjelf och tillika haft en så häftig ånger öfwer sit brott, at han låtit slå ihjäl åtskilliga Danska, som warit hans rådgifware, och pålagt sig och sina efterkommande et ewigt hat emot hela folkslaget: en ganska fånig och ochristlig ånger! Johannes Magnus anför widare, at Måns Bengtsons Son, Johan Månson, warit så förbittrad på alt hwad Danskt war, at han aldrig kunnat utan rörelse nämna dem (*). Men ehuruwäl wår namnkunnige Arke-Biskop känt denne senares son Magnus Joansson, och haft omsorg om des upfostran, kan man likwäl twifla om trowärdigheten af hans saga, emedan hon syftar på intet annat, än at leda skulden af Engelbrekts mord på de Danska, hwartill wåre gamle Häfdeteknare intet gifwa den alraminsta anledning. Desutom har man icke det minsta prof af någon särdeles ånger eller wanwett hos Måns Bengtson. Han gifte sig twenne gånger, först med en af Familien tre Roser, och sedan med en Bylov, hwilken ätt warit mycket med Danska slägter förbunden. At han blifwit Riddare, Riks-Råd och Lagman i Nerike uti K. Carl Knutsons tid, öfwertygar ej heller om någon särdeles ledsnad til lifwet, och hans bättrings prof äro aldeles okände, om ej hans Testamente til Juleta Kloster skal föras dit (**). Om jag för öfrigt så här som på andra ställen intet altid instämmer med myare upgifter torde det kunna likwäl, som förut sagt är, tjena mig til ursäkt, at jag satt mig före at skrifwa, men intet skapa Historier.

ribus miraculis coruscat in ecclesia Oerabro, qua est sepultus.

(*) Såsom Johannes Magnus i wår tid för åtskilliga orsaker läses nästan intet, kan des utlåtelse införas utur des Hist. L. 22, C. 13, s. 713. Hic Magnus nisi ab amicis prohibitus fuisset, vim sibi ipsi ob patrati parricidii conscientiam sibi intulisset. Mansit tamen in eo usque ad vitæ exitum gravissima animi pœnitudo, pluresque ex Danis, quos sceleris auctores habuerat, occidit, sibique & toti posteritati suæ sempiternum cum Danis odium indixit, quod etiam posteri ejus in præsentem diem fouere non desinunt. Noui ego ejus filium Johannem Magnum arcis Calmariensis Præfidem, qui adeo in Danici Nominis odio tenebatur, ut vix potuerit Danos sine conuitio & contemptu nominare, continueque eos maledictis & execrationibus infectatus est: filiumque Magnum Joannem nihil a paterna probitate & amore Patriæ degenerantem, & adhuc, dum hæc scribo, viuentem post sua fata reliquit. Cujus præclaram indolem bonis literis & optimis moribus aliquando instituendam curaui. Man lemnar Efterkommanderues hat i sit wärde, som kanske härrört af tiden uti hwilken de lefde, men däraf följer intet, at Måns Bengtson warit uphetsad af de Danske at mörda Engelbrekt, hwilket ingen af de äldre nämt.

(**) Stiernmans Höfdinga-minne, s. 162. Jfr. Lars Siggeson, Sparre, Riksmarskens slägträkning wid Anna Files döters Chronicon Genealogicum utgifwet af Peringskjöld s. 24.

Swen Lagerbrings

Swea-Rikes Historia.

Fjerde Delen;

Andra Afdelningen.

Innehållet.

Cap. 3. Kon. Erik XIII Regering efter Riks-Rådets Engelbrekt Engelbrektsons Mord år 1436, til hans Afsåtning år 1439.

Cap. 4. Riks-Rådets och Riks-Marsken Carl Knutsons Riks-Förståndership efter Kon. Erik XIII Afsåtning år 1439, til Kon. Christoffers Anträde til Regeringen år 1441.

Tredje Capitlet.

Om Kon. Erik XIII Regering efter Rike-Rådet Engelbrekt Engelbrektsons Mord år 1436, til hans Afsätning år 1439.

§. 1.

Medan Engelbrekt hade farit kring Riket och satt Landet i säkerhet emot de af K. Erik tilsatte Höfdingar på Slotten, hade Carl Knutson med den öfriga hären instängt Stockholms Slott, och Erik Puke hade äfwen sin post i Staden under Carl Knutson. Men Pukens högtflygande inbilningar kunde intet försmälta detta företräde. Hans harm fördubblades genom Marsken Carl Knutsons förhållande, hwilken genom höflighet och wälfägnad bemötte alla. Han höll dagligen öpen tafel för alla kommande under belägringen, alle woro wälkomne, och ingen syntes wara til last såsom öfwerflödig eller obuden. Hans wänner ökades härigenom alt mer och mer, och de på landet kring Stockholm boende öfwertalte än flera at söka Marskens wänskap. Om alt detta skedde genom någon besynnerlig anläggning från Marsken, eller warit en werkan af des muntra wälplägning, wet man intet. Men ju mera Marskens anseende tiltog, desto mer upheisades Pukens bitterhet, så at han med åtta af sina tilgifna sammanswurit sig at mörda Marsken. En så grof och ogudaktig anstalt emellan så många medwetande kunde intet undwika Carl Knutsons upmärksamhet, men han ställde sig såsom aldeles okunnig om sin owäns ilfundighet; däremot kunde Puken intet dölja sin fiendskap, hwarföre ock när Rådet en dag samlat sig i Swartbrödra Kloster i Stockholm och Puken hade föresatt sig at werkställa sin mordiska anstalt, öfwerfaller han Marsken med owett, och sade: „jag råder dig Carl Knutson, at du „kallar hem dina stöfware, eljest slår jag dem på näsan, så de skola „minnas det". Carl swarade utan all hetta, at han intet wiste af

Pukens Stämplingar emot Carl Knutson.

Erik XIII. 1436. några ströfware, men om hans tjenare på något sätt förgrepo sig, kunde de lagligen näpsas. Sådan saktmodighet kunde intet falla på Puken, utan i det stället utmante han Marsken at möta sig på fältet, hwar och en med sina tjenare. Marsken behöll åfwen här sin jämnhet, och sade, at han i sådana mål intet wil lita på sin betjening, utan de kunde sig emellan afgöra saken, så snart de fullgjort hwad de borde uträtta i staden, men innan des emottog han intet des utmanande, så framt han intet twang honom där til. Pukens sinne blef ån mera härigenom uphetsadt, så at han med sina mordiska följeslagare skyndade bort, uklåtandes sig at det war intet tid ännu. Rådet böd wäl til at dämpa denna oenighet, men sinnelagen lofwade ingen fred. Detta owäsende tildrog sig kort före midfastan och således något före Engelbrekts död; imedlertid kom Johan Carlson från Nyköping och berättade, at fienden på Nyköpings Slott wille ingalunda upgifwa Slottet til Engelbrekts folk, men torde wäl förmås, at dagtinga med Marsken, hwarföre ock Rikens Råd anmodade Carl Knutson at resa dit. Kort förut hade Marsken anförtrodt Puken et ganska angeläget ärende, eller at förse de belägrande med timber och spisning, så at Carl Knutson syntes betala owett med förtroende, men Puken war sig lik, och öfwertalade almogen at tilsäja sig trohet emot Marsken och Rikens-Råd, som endast wille skada dem, efter Pukens föregifwande; dock werkade dessa obetänkta nycker ingen ting, utan Marsken gick sin wäg jämt fram, oaktat alla Pukens mera illwiljande än konstiga strek. Han kom ock Pukens folk til en ganska nödwändig undsätning, då de belägrade gjorde utfall på den sidan där hans tjenare hade sin wakt. Pukens manskap blef angripet en morgon helt bittida, många blefwo fångne, flere slagne, och stallet, uti hwilket Puken hade sin troß, itändt, så at hela Staden stod i fara, om ej Marsken i största hast ryckt fram, bortjagat fienden och släkt elden. Efter denna förrätning förfogar Marsken sig til Nyköping, då Söndagen efter Midfastan den förening träffades med besätningen, at om den inom åtta weckor intet fick någon förstärkning eller undsätning, skulle fästningen utan widare drögsmål upgifwas, och besätningen få fritt uttåg. Den wäntade undsätning kom intet inom den föreskrifna tiden, och Carl Knutson gjorde sig färdig at taga emot fästningen efter gjort aftal. Puken war wid den tiden återkommen til Stockholm, och förestälte både Ärke-Biskopen och Rådet, at en annan än Marsken kunde affärdas til at emottaga Nyköpings Slott, emedan Marskens närwaro war alldeles oumbärlig i Stockholm. Affigten war utan twifwel, at Puken sielf skulle

skulle få befalning at förrätta ärendet. Så litet Puken kunde bedraga Marsken med owett, än mindre kunde hans höflighet förleda honom, utan Carl Knutson försäkrade wederbörande, at ingen ting skulle blifwa försummat eller åsidosatt genom hans bortresa, emedan han intet genom något manstarkt följe ämnade förswaga antalet af de belägrande. Uti dessa omständigheter innehade Puken Södertelge och tilböd honom taga den wägen, samt lofwade sit eget folk til des säkerhet och förswar, men Marsken tog Sjöwägen och förrättade sit ärende med den skyndsamhet, at alla Pukens anstalter kommo försent (*). Erik XIII. 1436.

§. 2.

Något när wid samma tid, som Engelbrekt från sin förrättning kommit til Örebro, och Marsken skulle resa til Nyköping och emottaga slottet, ankom Kröpelins bref, at Danske Utskickade skulle landwägen inställa sig uti Wadstena wid Pingst-tiden tillika med en Herr Mårten Jönson och Kröpelin, samt Fullmäktige från Lybeck och Hamburg, och war det förmodligen för denna angelägenhet, som man anmodat Engelbrekt at komma til Stockholm. På hwad sätt Engelbrekt blef hindrad, at taga del uti denna underhandling, är omrördt tilförne, men Marsken förfogade sig til den utsatta mötesplatsen i Wadstena tillika med Riksens Råd och åtskilliga af Ridderskapet, då ock Marsken under resan tog emot Nyköpings Slott, och satte Johan Carlson til befalningshafwande därstädes. Såsom Engelbrekt war nu redan ur werlden, och Riks-Drotsen ännu war uti Finland, war onekligen högsta makten uti Carl Knutsons händer, dock brukade han ingen annan titel än Marsk, fast han likwäl i sjelfwa werket war Riks-Föreståndare. Han gjorde ock aldeles intet hinder eller inwänningar emot den berammade Wadstena dagtingan, som efter korta öfwerlägningar braktes til slut på Helga Trefaldighets Söndag med all den förmån, som på K. Eriks sida kunde wäntas, sedan han så länge med swar på Riksens Råds bref och wilkorliga upsägelse drögt hade. Man kom då öfwerens, at all fiendtlighet skulle afstadna emellan K. Erik, hans tjenare, Wadstena Möte och Dagtingan.

 män

(*) Rimkrönikan s. 243 följande. Efter Ericus Olai hade Carl Knutson sina utskickade, som skulle draga til honom de som redan gifwit sig til andre; sed et veredarii constituti sunt, qui occulte svadeerent aliorum clientibus Dominorum, ut ad Marschalcum confugerent. Detta kan wara möjligt, och under Partiwändningar händer sådant, det nämnes likwäl intet i Rimkrönikan. Et fritt bord, gladlynt undfägnad, med belöningar wäl anwände, kan hafwa samma werkan utan legda utskickade.

Erik XIII. 1436. mån och medhjelpare på ena ſidan, ſamt Rikſens Råd och Sweriges inbyggare på den andra, och ſkulle freden börjas fiorton dagar efter föreningens datum, ſamt räcka til Oloſsmeſſan den 29 Julii. Men imedlertid faſtſtäldes et Möte, ſom ſkulle hållas i Kalmar på Apoſtladagen (Diuiſio Apoſtolorum) den 15 Julii, då fyra Herrar af K. Eriks Råd, och fyra Herrar ifrån Swerige nödwändigt borde inſtälla ſig, ſå framt Konungen ſielf wore hindrad. Deſſe åtta ſkulle widare förlånga freden til en annan dag, och Slotten ſkulle imedlertid förbliſwa uti deras händer ſom innehade dem, dock ſå, at ingen af beſätningen war tillåtet at fara ur ſlottet, utan erhållet tilſtånd af Befälhafwaren öfwer det manſkap ſom låg utanföre. Twå infödde Swenſke män ſkulle inſtälla ſig på de inſtängda fäſtningarna, och ſkaffa de belägrade färſk mat, och annat ſom til deras uppehåll behöfdes, dock för penningar, och ſkulle detta i akt tagas til des den ſenaſt utnämde dagen wore förbigången. Där förbehöls widare under denna wapenhwila, at hwarken de belägrade eller belägrande ſkulle göra några nya byggningar af ſkants-werk, utan alt lemnas i ſamma ſtånd ſom det war förut. Til ſlut åtaga ſig Mårten Jonſon och Kröpelin ſamt Sweriges Rikes Råd, at alla fångar, ſom bliſwit tagne ſedan Stockholms förening, ſkulle frigifwas. Löfteſmän för aſhandlingen woro på Konungens wägnar Mårten Jonſon Riddare och Kröpelin af wapn, på Sweriges ſida Biſkop Swen af Skara, Biſkop Thomas af Strengnäs, Carl Knutſon af wapn Riks-Marſk, Riddarne Nils Erengiſlaſon, Lagman i Södermanland, Knut Johanſon Lagman i Weſter-Göthland, Arved Swan Lagman i Småland, Erengiſle Nilsſon, Bo Knutſon, Otto Ulf och Måns Gren af wapn. Utom des woro närwarande från Swerige wälborne Mån Bengt Uddſon, Birger Trolle den äldre och yngre, Philip Bonde, Harald Stenſon, Torbjörn Kärlik, Holmſten Joanſon, Niclis Bengtſon, Knut Stenſon, Erik Stenſon, Ragwald Puke, Helge Sixtenſon, Magnus Jenisſon, Anders Knutſon, och Mårten Swan af wapn, och åtſkillige andra. Til ſå mycket större förſäkran gå åfwen Rådmannen från Lybeck Tynne Hadewerk och Borgmäſtaren från Wiſmar Peter Wilde i borgen för Wadſtena afhandling, af hwilken tre hufwudſkrifter ſkulle upſättas, twå på pergament, en til Konungens Fullmägtige, en til Swenſka Rådet, den tredje på papper til Städernas Utſkickade (*).

§. 3.

(*) Wadſtena Tractat Helga Trefaldighets Söndagen 1436 är tryckt hos Hadorph wid Rimkrönikan fol. 106. Reſan til Wadſtena omtalas hos p. Da-

§. 3.

Erik XIII. 1436.

Til följe af Wadstena Förening blef det stränga inspärrandet af slotten aldeles uphäfwet, och Carl Knutson öfwerhopade til slut alla sändebuden med öfwerflödig wälfägnad, gaf dem tillika känker, utaf hwilka de dem förärade hingstar woro i synnerhet behagliga. Sedan reste han sjöwägen til Stockholm, dit äfwen Kröpelin och en Tysk Borgmästare förfogade sig. Erik Puke hade imedlertid under sin förställda wänskap utöfwat alla möjliga äfwen mordiska strek emot Marsken. Engelbrekts betjenter hade ännu Örebro uti sit wåld, och såsom Puken hade altid warit en stadig medhållare med Engelbrekt, sökte han äfwen förmå dem til at antwarda sig Örebro Slott, då man kunde utan möda bemästra sig Marskens person, och således tilwälla sig öfwerwåldet i landet. Men antingen Engelbrekts betjenter hade ärft något af sin döda Förmans ärlighet, eller ock de ansägo förslaget emot Marsken för äfwentyrligt, i anseende til Marskens bekanta warsamhet, som altid reste i sällskap med trogna och raska följeslagare, uträttade Puken ingen ting med detta förslag, utan wände sina försåt emot honom, då han skulle fara ifrån Wadstena, hwarom framdeles skal berättas. Et af de förnämsta ärender, som Marsken hade för sig i Stockholm, war at förkunna Commendanten på slottet, at en fullkomlig wapn-hwila war ingången, och belägringen skulle så wida minskas, at förfriskning af färsk mat kunde lemnas mot betalning. Denna tidning war de belägrade så mycket kärkomnare, som de warit mycket lidande, icke så mycket af hunger som af brist på förfriskning, hwilket förordsakat sjukdomar, så at 133 af besätningen blifwit döde och många blifwit förlamade samt gingo på kryckor. Medan Marsken nu war i Stockholm, ankommo från Finland Drotsen Christer Nilson, Biskopen i Åbo och åtskillige andre betydande män, hwilke alle förpliktade sig at wara Carl Knutson trogne och tilgifne. Förmodligen hade de uppehållit sig hela tiden i Finland, sedan Marsken blifwit utnämnd til Riks-Föreståndare, då en sådan hyllning war nödwändig. Man nalkades nu den tiden, då det bewiljade sammanträdet skulle ske uti Kalmar, och när Drotsen med de öfriga Herrar af Rikets Råd gjorde sig resfärdiga, ankommo utsände ifrån Engelbrekts tjenare i Örebro, som öfwerlemnade Mar-

Dagtingan i Kalmar.

kin, D. 2, f. 667, men innehållet af Tractaten nämnes intet. Där säges och, at slotten, som Engelbrekt belägrat, woro mäst intagne, men ännu war intet ersöfrat mer än Nyköping, som lemnades til Marsken wid nederresan til Wadstena.

Erik XIII. 1436. Marsken Örebro Slott och trädde uti Marskens tjenst, så at alla Rikens anstalter ginge kraftgången. Wadstena Dagtingan blef af K. Erik, i anseende til mötes tiden, mycket bättre i akttagen, än många af de förut ingångna, ty Konungen anlände til Kalmar antingen kort förut eller strax efter Apostladagen den Femtonde Julii, och det med et ganska präktigt och talrikt Sälskap. Utom Konungen och Danska Rådet inställde sig i Kalmar Hertig Bogislaf ifrån Pommern, Hertig Wratislaf af Wolgast, Hertig Barnim af Bardt (*), jämte flere utländske Grefwar och Herrar, samt såsom Freds-mäklare Hindrik Rapasilwer och Tynne Hadewärck från Lybeck, Clas Meyer och Herman Lang Präster från Hamburg, Peter Wilde och Johan Stenbeck från Wismar, Johan Springingut, och Hartwick Skomaker från Lüneburg, Borgmästare och Rådmän. Swenske Fullmäktige woro Biskop Thomas från Strengnäs, Biskop Magnus från Åbo, Christer Nilsson Riddare och Drots, Nils Erengislesson Riddare och Lagman i Södermanland, Nils Jönson af Diursholm, Knut Carlson och Magnus Gren af wapn. Utom des biwistades mötet af Kröpelin, Carl Bonde Thorson, Greger Månson, Bengt Lydekeson, Bengt Uddson, Birger Trolle den äldre och yngre. Sjelfwa sammanträdet skedde i S. Christophers hus i Kalmar, Fredagen för S. Olofs Dag den 29 Julii, och, efter många öfwerlägningar och rådslag, stadnade ändteligen hela rådplägningen uti följande Förlikning: at Swerige skulle å nyo erkänna K. Erik för sin rätta och lagliga Konung, och sätta honom i alla sina rättigheter efter Sweriges lag; hwaremot Konungen skal styra Riket efter lag, och låta Sweriges inbyggare njuta lag och rätt, privilegier, friheter och alla goda gamla sköliga sedwänjor; regera, styra Land, Slott och Upsala öde med inländska män, efter Sweriges Rikes-Råds råde; och skulle i anledning härutaf alt wara glömt, hwad hitintil på Rikets wägnar kunde wara skedt; men annan oförrätt, som blifwit gjord på egen räkning, skulle skärskådas och dömas af Konungen och de Riksens Råd, som Konungen nu wälja skulle; och i synnerhet borde dragas försorg, at det som bortmistat war måtte komma tilbaka til sina rätta ägare; alla fångar, som intet gjort förening om sin lösen, skulle sättjas på fri fot, men de andre som förpliktat sig därtil eller satt borgen

(*) Uti Rimkrönikan s. 257 står Wrateslaf eller Wartoleff af Wolgast, och uti Pommerska Herrarnas slägttaflor nämnes Wratislaus af Wolgast, som dog 1457; men uti sjelfwa Kalmare Dagtingan, som började Fredagen för S. Olufs-dag 1436, och slöts S. Ägidii dag, kallas han Barnim. Denne Tractat är tryckt hos Hadorph s. 110.

gen därföre, skulle fullgöra sin skyldighet; hwad enskildt tiltal, som Konungen kunde hafwa til någon, skulle stå honom öpet; och så framt antingen K. Erik eller de Swenske bruto denna stadga, skulle icke allenast Riksens Råd hjelpa til, at alt blef troligen efterlefwat och fullgjort, utan ock Löftesmännerna, eller, som de här kallas, Waldgiftesmän, ifrån Städerna troligen mana och bidraga til werkställigheten. Alla dessa Artiklar kommo omsider til slut och stadfästades S. Ägidii dag eller d. 1 Septemb. 1436, så at detta märkliga Möte warade ifrån den femtonde Julii til början af September. Utan twifwel lär Konungen wisat största widrigheten emot den punkt, som innehåller at alla slott och län skulle med infödde Swenske Män besättas, då han ändteligen förklarat sig, at han wille låta bero därwid, så framt man kunde bewisa, at något sådant förbehåll war gjort i Lagboken. En Skrift blef då upsatt, som lemnades til Städernas Fullmägtige, uti hwilken tydligen af sjelfwa Lagboken bewisades, at ingen Utlänning borde brukas i Konungens Råd, eller förlänas med slott och län (*); där förklarades ock, at infödd och inländsk är et och det samma, och så framt Lagen skulle wara mörk, tilkommer det Lagstiftaren at uttyda honom, och såsom Konung och Riksens Råd med Almogens samtycke äro berättigade at stifta Lag, tilkommer det dem och ingen annan, at göra utlägning däraf. Widare tillades, at när Riket styrdes af infödde Swenske Män, war Riket uti all högd och wärdighet; men sedan utländske blifwit rådande, har det blifwit utblåttat både på folk och förmögenhet (**). Emot detta war wäl intet stort at inwända, det blef då wid det som föreslaget och aftalat war, ehuru litet det instämde med K. Eriks tycke och grundreglor.

Erik XIII. 1436.

§. 4.

Efter sluten förening anhöllo de Swenske, at Konungen täktes blifwa något längre qwar i landet, men K. Erik för nu obekanta orsaker fann intet lägligt at dröja längre, utan skyndade sig til Gothland: icke destomindre til bewis af sit alfwarliga upsåt at hålla den nu ingångna förlikning, öfwerlemnade han Kalmars slott til bröderna Bengt Stenson och Bo Stenson; och war den förre Fader til Måns

Kon. lider skepsbrott, på resan emellan Gothland och Söderköping.

(*) Magnus Eriksons Lagbok Kg. B. 5 Fl. 4 §. Ej ma wtlansker mather i Raath hans takas, ej husum ella landom ratha, ej Upsala öthe ella oc sua gamalt Kronona goz å engem minnas, ella af sanne sägn uet, huru thet först under hana kom.

(**) Denna Skrift finnes ock hos Hadorph, s. 115.

Erik XIII. 1436. Bengtſon, ſom mördade Engelbrekt (*). Konungen loſwade tillika, innan afreſan ſkedde til Gothland, at han om näſtkommande Michelsmeſſa ſkulle komma til Söderköping, då han wille aldeles emottaga Riksſtyrelſen efter öfwerenskommande. En almän ſtillhet blef då öfwer alt, och Kalmare-Dagtingan kungjordes både i Stockholm och på andra ſtällen i Riket, och alle wäntade på Konungens återkomſt, faſt man wäntade fåfängt; det war likwäl intet Konungens fel, utan wind, wäder och olyckor hindrade reſan. När Konungen war reſefärdig, ſkickade han von Hagen eller Vagen förut, ſom ſkulle bebåda des ankomſt, men när han kommit något litet ifrån landet, upſtiger en ganſka häftig ſtorm, ſom kaſtade von Hagen och alla des ſex och tjugu med-reſare i ſjöbotnen. Intet långt därefter afſeglade Konungen ſjelf med en anſenlig hop fartyg från Gothland, men då han kommit halfwa wägen emot Söderköping, upwäktes et lika ſtarkt wäder, ſå at det ena fartyget ſtötte på det andra och folket utkaſtades i wågorna. Til all olycka ſatte ſtormen an i mörkaſte höſtnatten, och ſåſom på Konungens ſkepp lyktan ännu brann, ſökte alle deſſe olyckelige dit at ſöka bärgning, men för myckenheten ſkul blef man brakt til den grufweliga ytterlighet at ſläcka lyktan. Därpå ſlingrades alla fartygen, några drefwos in uti ſkären wid Söderköping, andra kaſtades i Kalmars-Sund, och några gingo i ſank wid Öland. Uti denna förtwiflade belägenhet fattade Styrmannen på Konungens fartyg, kan hända, den ſäkraſte tilflygt at wända tilbaka til Gothland. Konungen kom då i land wid Carlsöarna, hwarefter ſkeppet i Konungens åſyn gick i grund. Et annat fartyg, ſom följt med Konungens, förgicks på ſamma ſätt med hela beſättningen af et hundrade tjugu man, några få undantagne, ſom fingo tilfälle at bärga ſig på wrak eller bräder. En, ſom warit närwarande wid denna olyckan, förſäkrade Författaren af Rimkrönikan, at Konungen wid detta tilfälle förlorat twåhundrade man, hwilket är ſnarare för litet än för mycket (**). Några ſom undankommit til Söderköping, ſedan de kaſtat öfwer bord alt hwad löſt war, kunde intet gifwa någon underrättelſe antingen Konungen war lefwande eller död, hwarutaf et allmänt

(*) At denne Bengt Stenſon warit af ſlägten Natt och Dag lär wara oförnekeligt. Stiernmans H. M. f. 283, Hamsdorf Chron. Secunda, wid år 1436 ſäger det tydel. ſid. 329 hos Langebek: Paucis diebus ante Kal. Auguſti Rex Ericus Calmariam venit & arcem Benedicto Stenſon, Patri parricidæ Engelberti, tradit.

(**) Som detta ſtälle kan någorlunda öfwertyga om Rimkrönikans ålder, kan det anföras ifr. ſ. 259.

Mit swor en at han ſant wiſte
At Konungen tha tuhundrade miſte.

Beſkrifningen om ſjöſkadan är utom dess häntad från ſamme Författare. Ifr. Huitfeld, f. 796.

mänt rykte flög kring landet, at Konungen wore förgången. Imedlertid hade både Swenske och Danske Herrarne i stor myckenhet förfogat sig til Söderköping, sjelfwa K. Eriks Slottsfogdar hade ock församlat sig dit. Carl Knutson war ännu qwar i Nyköping, men när ryktet kom om Konungens död, begaf sig ock Marsken på resan til Söderköping i sällskap med Erik Puke, som nu åter ställde sig såsom hans upriktige wän. Så snart Marsken Carl Knutson kommit igenom Kålmorden, möta honom flere Herrar från Söderköping tillika med Smålänningar, Östgöthar och Westgöthar, hwilka förmodligen warit upbådade dels til at hålla wakt hos Konungen, dels ock, kan hända, til at afhösa utländska besättningarna i slotten. Med en sådan swite och i sådant sällskap skedde inmarget i Söderköping, hwarwid äfwen Basuner och Pipor låto höra sig, så at om en sådan utwärtes högaktning kunnat fägna et högt och ärelystet sinne, kunde det förmodligen än mera upreta afwundsjuka själar, som kunde synas förnedrade genom owanliga ärebetygelser emot en Man, som de ingalunda ansågo för sin Öfwerherre widare än genom tjensten. Erik XIII. 1436.

§. 5.

Söderköping och negden däromkring woro aldeles intagne af de förnämsta i landet, men en mil därifrån hade Drotsen Christer Nilsson och de Danske Herrarne sammanträdde i Jursnäs, en Hamn eller Säteri kan hända. Så snart Drotsen fick weta Marskens ankomst, skickades genast bud til honom med begäran, at han täktes komma ut til de församlade i Jursnäs; hwilket blef strax efterkommet. Marsken yttrade sig då, at man borde alraförst göra sig försäkrad om Slotten, efter Länherrarne woro nu på stället, men Drotsen påminte, at han kommit öfwerens med de Danske, at den ingångna dagtingan borde hållas, antingen Konungen war lefwande eller död, och borde så wäl Drotsen som Marsken alraförst förnya hyllningen emot K. Erik. Däremot gjordes ingen swårighet, och, sedan hyllnings-eden blifwit aflagd, erkändes så wäl Drotsen som Marsken af alla närwarande til rättmätig besittning af deras Ämbeten, hwarefter alle samtelige bröto up från Jursnäs och inställde sig i Söderköping. Slottsherrarne blefwo då sammankallade och Marsken föreställde, at det nu wore tid, i anledning af Kalmare Dagtingan, at oftråda fästningarna, hwarmed Konungen hade sjelf gjort början genom Kalmare slotts öfwerlemnande. Men Slottsherrarne wille intet begwäma sig därtil, under inwändning at de kunde Söderköpings Herredag.

Erik XIII. 1436. intet finna sig däruti, innan man wore försäkrad om Konungens tillstånd. Sådant drögsmål behagade intet Marsken, utan lät han dem förstå, at, om de gjorde någon swårighet därwid, såg han sig nödsakad at försäkra sig om deras personer. Denna påminnelse werkade en fullkomlig öfwerrygelse. Olof Finne öfwerlemnade Stäkeholm, Folke Axewall, Matthias von Kalen Elfsborg, Henrik Clauson Åbo. Johan Flemming war den ende som pockade och hotade, men när Walen, som tilförne warit befallande på Stäkeborg, föreställde honom med ätlöje sin dårskap, som knapt hade tilräckeligt uppehälle för aftonen, utom hwad han kunde köpa eller tigga, strök han ock in sina segel, och Stäkeborg upgafs utan widare drögsmål. Erik Nilsson, Slottsherre i Stockholm, lär förmodligen intet warit i Söderköping wid detta tilfälle, icke destomindre så snart Drotsen och Marsken återkommit til Stockholm wid Mårtensmessan, blef äfwen denna fästning upgifwen. På sådant sätt war nu hela Sweriges Rike i Swenska händer, Gothland undantagande, som ännu en lång tid måtte kännas wid utländskt Herrskap. Man hade länge önskat och eftersträfwat, at Swenske Län och Slott måtte anförtros åt Swenske Män, såsom en otwifwelaktig styrka för landet; men rätta styrkan, som födes och tilwäxer af borgerlig samdräktighet, war långt borta, hwilket förebådade wådliga rörelser. Genom slottens bortförläning upwäktes mycket misnöje, ty Carl Knutson behöll en del för sig sjelf, större delen af land-räntorna anwändes på samma sätt. De, som woro Marskens medhållare eller förmenta wänner, blefwo ej heller bortglömde, och på den grund blef Nils Stensson, Natt och Dag, Marskens Swåger, mycket wäl försedd, ty jämte Stäkeborg fick han Tuna-län, Trögden och Kunga-härad i Bärende. Sjelfwe Erik Puke blef ock af Marsken besynnerligen gynnad, fastän han hade nästan hela Rådet och i synnerhet Drotsen emot sig. Puken hade ifrån början af dessa wroligheter innehaft Castelholm på Åland, och Södertelge hade han sedermera bekommit; ehuruwäl han litet förtjent en sådan aktning, ty han war illa beryktad för röfweri, snålhet och andra brott, så at han hade råkat i stor förlägenhet, om ej Carl Knutson tagit honom i sit förswar; ja han gick ännu längre uti sin bewågenhet, äfwen sedan Puken hade börjat wisa uppenbar fiendskap, at han tilegnade Puken alla Kungsräntorna af Helsingeland. Utaf andra, som wid denna hwälfning blifwit ihogkomna, lär förmodligen Hans Kröpelin med minsta afund kunnat emottaga Åbo, efter des jämna upförande satt honom äfwer både afund och klagomål. Stockholms slott behöll Carl Knut-

Alla Slott få Swenske Länherrar.

son

son för sig sjelf, men Drotsen Christer Nilsson tog Förborgen i besittning. Widare går intet den underrättelse man har om de Förlåningar, som nu blefwo utdelte. Det kan dock intet fela, at ju många flere anmälte sig til understöd af Krono-inkomsterna, men Marsken afspisade åtskilliga med samma swar och råd, som K. Erik honom sjelf gifwit, at de intet borde sträcka benen utom skinfällen, utan rätta Staten efter Inkomsten (*). De som woro fogligare afwaktade tiden, och låto sig nöja tils widare med et sådant mindre behagligt fast i sig sjelft wälbetänkt swar, andre åter fattade därutaf et häftigare misshag emot Marsken, och ibland dessa war den namnkunnige och tappre Bror Swensson. Det war han, som under kriget mot Hanseståderna utmärkt sig genom besynnerlig hurtighet, och nu ändteligen, sedan han kommit hem ur sin fångenskap, med Engelbrekt hade wisat all hedrande nit emot sit Fädernesland med slottens återwinnande under Swenska Höfdingar, och til slut blifwit förordnad til Befallningshafware tillika med Bo Stensson och Berman öfwer Folket, som skulle instänga eller inlades i Warberg, hwarom är nämnt tilförne. Han hade ock nu warit närwarande wid Söderköpings Herredag, men blef aldeles förbigången wid lånens utdelning. Såsom han warit af Engelbrekts medhållare, är det nog troligt, at han uti sit innersta warit Carl Knutsons fiende, och därjämte, kan hända, intet wisat honom all den högaktning, som des ämbete kräfde. Han kunde, i anseende til slägt, jämföras med Carl Knutson, och uti förtjenst, åtminstone i eget tycke, hafwa förträdet för honom, och såsom han höll tillika en talrik och rask betjening, kunde han wara farlig. I anseende til dessa omständigheter torde wederbörande hafwa funnit tjenligast, at intet lemna honom understöd af Krono medel, då han skulle blifwa föranlåten at gifwa afsked åt sina hurtiga medhållare, och således blifwa mindre farlig för den regerande. Tålamod och foglighet hade äfwen kunnat bota denna saknad, men därtil lär utan twifwel Bror Swenson warit för hög. Han samlar då sit folk på fältet utan för Söderköping, går så sjelf tilbakars i staden in til Carl Knutson som då war i samtal med några af de förnämsta Herrarne. Här öfwerhopar Bror Swenson Marsken med hårda beskylningar, af mannamon och egennytta, blandade med hot, hwilket hade den werkan, at dagen därpå wär Herr Bror intet mera til, ty efter en wiß persons råd blef han tagen för hufwudet och andra dagen helt bittida om morgonen halshuggen. Denna rättegång war utan twifwel nog summarisk, och kan wäl wara, at des be-

Erik XIII. 1436.

Bror Swensons olycka.

(*) Alt detta är taget af Rimkrönikan, s. 260 följande.

Erik XIII. 1436. betjenters församlande utom staden förkortat processen: men at fälla ellförlitligt omdöme i detta mål är omöjligt, i brist af tilräckelig kunskap om sakens rätta beskaffenhet. Bror Swensons förnäma slägt, tapperhet, stora förtjenster hopsogade med et gansla fördelaktigt utseende synas hafwa förtjent et annat öde; men foglighet och et anständigt tålamod, äfwen då man lider orätt, äro ock nödwändiga dygder uti et borgeligt samhälle (*).

§. 6.

Pukens förfät för Carl Knutson.

Huru wida Carl Knutsons förhållande wid Engelbrekts och Bror Swensons död gillades til alla delar af rättsinnigt och wälmenande folk kan wara twifwelaktigt. Snarare synes man kunna urságta Pukens affärd, ty han war et fullkomligt willdjur, som hwarken kunde styra tunga eller böjelser, hwilken ock oaktad all den lämpa, som Marsken wisade, war icke destomindre lika bitter, ändskönt han understundom wisade sig som wän. Medan Marsken biwistade Herredagen

(*) Bror Swensons sluteliga öde nämnes intet i Rimkrönikan, men berättas i korthet af Ericus Olai s. 177. Hans witnesbörd kan anföras til bewis af det som i sjelfwa § är infört: Erat hoc tempore Miles in Svecia quidam egregius, strenuus, elegans, procerus, & in rebus bellicis & actibus militaribus peritissimus, nomine Broderus Svenson, qui, in diuisione & distributione feudorum, castrorum, & redituum proventuumque Coronæ neglectus & excusus, ægre tulit se esse despectum: habebat autem familiam multam, & viros in sua familia bellicosos, multosque labores impenderat in obsidione castrorum ad imperium Engelberti, spem habens promissionis & præmissionis a Regno. Quem puto hac de caussa a promissionis gratia derelictum, ut defectu necessariorum vitæ & præ inopia familiam dimittere cogeretur, sicque minus a Principante in Regno timeretur. Hic egressus Sudercopia post celebratam ibidem dietam jussit suos se exspectare in campo, ut ipse interim rediret in locum & Marschalco quidpiam loqueretur. Reversus est itaque & inueniens Marschalcum cum quibusdam potionibus Regni colloquentem verbis quibusdam minacibus dixit Marschalco - - statimque ad suggestionem cujusdam apprehendit eum Marschalcus & die sequenti summo mane facit eum decapitari. Jag måste bedja om förlåtelse, at jag inrykt et så långt witnesbörd af en tryckt och känd bok, men det som här anteknas skiljer något ifrån mina Företrädares berättelser. Messenius T. XII s. 239 försäkrar, at Bror Swensons straff war orättfärdigt. Dalin s. 672 säger, at han blef lagligen dömd för tilmålen, som han intet kunde bewisa. Ericus Olai säger ingendera, men berättar saken allenast i korthet. Bror Swenson blef straffad i början af November 1436. Diarium Vazsten. wid det nämnde året s. 79: In hoc tempore (circa omnium Sanctorum) & loco (Söderköping) decapitatus est Dn. Brodher Svenson & hic sepultus. Uti Messenii Tumbæ s. 56 införes denna Grafskrift: D. Broderus Suenonis eq. aur. finitis comitiis Sudercopens. ex mandato Caroli IIX illic decollatus prope festum Sanctorum omnium; men denna skrift har Messenius utan twifwel sjelf giort.

dagen i Wadſtena om Pingſten 1436, bød Puken til at draga til ſig Engelbrekts tjenare i Örebro, i affigt at fördärfwa Carl Knutſon. Når den konſten intet gick an, låter Puken förſänka Härſtåket, på det Marſken ſkulle bliſwa twungen at taga wägen om Söderteige, där alle mordanſtalterne woro i beredſkap. Några af Marſkens wänner märkte Pukens ſwek, och Marſken lät i ſtörſta haſt upränſa båtleden och kom til Stockholm innan Puken det förmodade. Puken, ſom hade haft tilförne den förtjenſt, at han warit arg och upriktig, ökte nu ſit bittra wäſende med en ſmilande falſkhet, hwarför han ock war med de förſta, ſom gjorde beſök hos Marſken, hwilken ock fortfor med ſit anſtändiga och wänliga omgånge, antingen i hopp at winna detta ſtyfwa ſinne, eller ock at göra des ofog ſå mycket mera uppenbart. Puken bleſ ock af Marſken gäſtbuden och efter wanligheten mycket wälſägnad. Därefter anſtäller Puken en ſtor måltid, inbjuder Marſken med en talrik hop af gäſter af bägge könen, och ibland deſſa war åfwen Marſkens ſyſter. Marſken hade förmodligen lofwat at komma, drögde likwäl ſå länge han kunde, ty han inſtälde ſig intet för än maten war tagen af bordet, och man fått ſit tilräckliga matwin. Han bleſ då mycket wäl emottagen af ſin nya wärd, och efter några intet betydande ſamtal frågade Marſken Puken, hwarföre han låtit förſänka Härſtåket för honom efter de woro wänner. Denne ſenare war nog wan at ſäga ut, hwad han tänkte, men nu gjorde ruſet honom ännu öpenhjertigare, han yttrade ſig fördenſkul, at aldrig ſå många krokar warit ſatte för någon gädda emellan Kalmar och Stockholm, ſom jag ſatt för dig, faſt det lyckades intet. Marſkens ſyſter kunde intet hålla ſig wid denna utlåtelſe, utan förebrår Puken ſin falſkhet och all den wälſägnad han ſå ofta njutit uti hennes broders hus. Marſken ſyntes intet göra någon aktning på detta dumdriſtiga ſwar, utan afbröt talet med annat prat (*). Utwärtes wänſkapen bleſ ock bibehållen ſom tilförne, faſt man kan nog weta, hwad wärde Marſken borde ſätta på en wänſkap, ſom dödade alt förtroende, men ökade warſamheten. Icke deſtomindre ſyntes all upriktighet i deras dagliga omgånge, ſå at de följdes åt ſom ſåta wänner til Söderköpings Herredag. Men här förryktes Pukens åredryga ſtorhet än mer, emedan ſtörre delen af Rådet woro ingalunda hans Gynnare, och om han ej njutit Marſkens biträde, hade han ſäkert förlorat både Kaſtelholm och ſina andra förläningar. Man ſkulle tro, at Pukens bitterhet emot Marſken ſkulle aldeles förſwinna genom et ſådant wänſkapsbewis,

Erik XIII. 1436.

(*) Rim-Krönikan ſid. 254.

Erik XIII. 1436. bewis, men obändiga och upblåsta sinnen retas snarare genom wälgerningar af dem de hata, och inbilske själar tro sig förnedrade, då de se at deras höghet behöfwer andras bistånd til sin räddning. Puken började då at göra alfware utaf sin fiendskap, men för mera säkerhet wille han börja med falskhet, han anmodar fördenskul Carl Knutson at komma sig til mötes med få följeslagare, han wille ock sjelf på samma sätt inställa sig, han hade likwäl satt hundrade personer i försåt, som skulle öfwerfalla Marsken. Efter utseende måtte Carl Knutson, warit mycket mån, ehuru med någon slags räddhåga, om Pukens wänskap, emedan han, efter så många räfstref, ändå wille bjuda til at winna honom, ty han affärdade til honom Förläningen på alla Krono-räntorna i Helsingland, ursägtade dock sit utebliswande från det föreslagna sammanträde, och begärde at han wille möta honom i Westerås, dit Marsken för angelägna saker nödwändigt måste förfoga sig. Carl Knutson gaf sig då på wägen den 25 November, men när han under resan begärde någon hjelp af almogen, förnekades det alrid med undskylning, at de hade intet, så at Pukens hemliga föreställningar hade redan haft sin goda werkan. Marsken fortsatte icke destomindre resan, och blef med samma owillighet öfwer alt bemött. I Köping fick han ändteligen weta, at Puken hade upwiglat Rekboarne, dock låtsade Marsken, at han intet kunde tro det, utan gick i god och rättan tid til hwila, men så snart han lagt sig, kommer hans Marskalk eller Kökemästare in, och berättar i häpenhet at Puken war intet mer än twå mil borta och ärnade nu i natt anfalla Marsken. Men denne Herren förbleef i sin förställning, sägandes sig wara aldeles förwissad om des wänskap, hwarjämte Carl Knutson befalte sin Kökemästare, at resa förut til Arboga och där tilreda alt som kunde behöfwas, emedan han sjelf ärnade sig dit följ. dagen. Marsken måtte warit ganska wäl försedd med kunskapare, efter han kunnat i all stillhet blifwa qwar i Köping, ty hwarken trodde han Puken eller kunde han tro honom. Efter befalning for Kökemästaren til Arboga helt bitlida om morgonen, och när han kom fram war Puken redan där, och tog honom med andra Marskens betjenter genast i fängsligt förwar, hwarjämte han öfwerlemnade et ordentligt Fegde-bref til Borgmästarne i staden, hwilket de skulle föra til Carl Knutson, och war det S. Annä dag eller den 9 December, som desse twå Häroldar mötte Marsken på wägen til Arboga och lefwererade Krigs-förklaringen (*). Det war så tidens bruk, at de

(*) Rim-Krönikan s. 264 f. Dagen, när Fegde-Brefwet lemnades, är, efter Christer Nilsons och Carl Knutsons Upbud emot Erik Puke, feria quarta infra oct. Conc. M. Virginis.

de förnäme trodde sig wara öfwer Lagen, som anfägs endast såsom tygel och rätteſnöre för Pöbben. De gjorde hwad de wille, och sedan de gifwit tilkänna sin fiendtlighet, woro alla påfölgder i sin ordning och loflige, såsom uti et lagligt krig. Fegde-breſwet, eller som det då kallades Förwarings-breſwet, war kort men kraftigt och lyder så: Wet thet Karl at wikt thu mik nakat, äller hwat Danamen mik nakat, tha finder han mik i Arbughom, ok forbarme sich thär Gudh ofuer, at jac magh eij blifua i mach apa min gardh, thy iac aldre wet, nar iagh wardher stächter, stiwffder äller liflös, tha scalt thu wita, at til then tidh thet wardher bätre oss i mällan än thet är än, tha wet thet, hwar jak tik finder äller naghon thär tik tilhörer, tha wil iac göra swa widher som mik bör göra mot min rätta fiende, thet wet Guds helghe blodh wäll, at iak haffde otäncht at görät, ok scalt thu wita, at then daghen som sagder war mällum Her Bengt Stenſon oc mik, honom sigher jac ok op, thy jac wil ey halda mijna fienda swa lätta, som jac hauer förr giort. Scriptum Arbugha meo sub sigillo (*). Skrifwelsen är på wißt sätt nog stridande mot alt som wära gamle Hiſtorieſkrifware anfört om trätan emellan Puken och Carl Knutſon; ty på intet ställe talas om Marſkens förſät emot Puken, men alle komma öfwerens om denne senares emot Marſken. Hwad förlikningen angår med Bengt Stenſon, som nu upsäges, lär den hafwa syftat på Engelbrekts mord, hwilken sak warit före på Söderköpings Herredag, då Bengt Stenſon och des son hänsköto sig under lag och rätt, och således borde wara fridliusde och felige, til saken bleſ lagligen pröfwad och afgjord, då ock Puken utan twifwel begifwit sig til samma legds gillande (**). Erik XIII. 1436.

Pukens Krigs-Förklaring emot Carl Knutſon.

§. 7.

När Marſken läſt Pukens Bref, stiger han neder af hästen, gjorde bön til Gud, och anropade Gud som hämnare öfwer den, som gjorde oskäl och orätt. Huruwida hans bön kom af rent Hjerta, Krigs-anſtalter mot Puken.

(*) Fegde-breſwet är inför uti det nu nämnda Upbudet emot Puken, och har man anfört både ord och skrifsätt som finnes i sjelfwa gamla Documentet, i den tanka, at det kan ändå med något eftersinnande begripas. Dalin ſ. 673 inför det på nyare Swenſka.

(**) Man ſlutar det af det samma åberopade Upbuds-Bref, hwar Carl Knutſon swarar sålunda på den puncten: Maghen i wita at Her Benct Stenſon ok hans son ware i Söderköpung ok budhe sich ther höggeligha til rätta, at the wildo plägha äre oc rät alla the thärmed naghor rät kunde tiltal til them halda, nu the bude sich swa schälligha til, tha war them thetta for rätta sacht, at the vare i swa matta feledhe ok legde, haffde the thetta ecke giort, tha wildom wi vara them swa hädzske, som J kunnom them vara.

Erik XIII. 1436. eller af Politisk föreställning, at upmuntra sina Hofmän, kan jag intet döma; ty denna tidsens Lekmän woro antingen ogudaktige uppenbarligen, eller ock hade de någon religion: åtminstone ser man här, at Carl Knutson gick förbi både Jungfru Maria och S. Erik, samt anförtrodde sin sak i den Högstes händer. Efter en kort rådplägning med sit folk, afsänder han Hädewik med en del af sin tropp til Örebro. Med den öfriga skyndar han til Westerås, och låter kalla til sig Fogden och alla Borgmästarne, samt begär utaf dem för betalning spisning och andra nödwändigheter för besättningen på slottet. Men härtil kunde Wederbörande intet begwäma sig, föregifwandes at om de det gjorde, kommer Puken och almogen och bränner up hela staden. Härpå swarade Marsken helt kallsinnigt, at de intet behöfde frukta därföre at Puken skulle tända eld på staden, han wille altid göra tilförlitlig anstalt däremot; befaller så sina tjenare at de wäpna sig och sjelfwa itända husen. Borgarne bleswo då fogligare, och tilbudo til Marskens tjenst alt hwad de ägde. På detta sätt förseddes slottet med alt som behöfdes, och fick tilbörlig besättning både af Fotfolk och Ryttare, öfwer hwilka Bengt Gunnarson sattes til Höfdinge. Marsken for då i mörkningen från Westerås och kom innan solens upgång til Stockholm, där honom mötte den owäntade förtret at porten igenstängdes. Men så snart wakten fick se at Marsken war utanföre, öpnades porten genast, ty man låste igen porten af fruktan at det kunde wara Pukens folk, som kom antågandes. Här blef Carl Knutson med upräkta armar emottagen, och folk samlades til hans tjenst i största hast; bref ankom ock från Ärkebiskopen, som lofwade möta honom med sina troppar, hwar och när honom behagade (*). Almän kungörelse skickades ock kring landet, uti hwilken Pukens upresning omständligen beskrifwes, och åberopas tillika en öfwerenskommelse, som war stadfästad af Kyrkomötet i Basel, at ingen måtte oftare upresa Almogen och Riksens inbyggare til wåda, mord och oändeligt fördärf (**). Där påbjudes tillika,

(*) Rim-krönikan s. 268.

(**) Hwad detta warit för en Dagtingan eller öfwerenskommelse, som förbjuder all upresning, och tillika warit stadfästad af andelige Herrarne i Basel, wet jag intet. Sjelfwa orden kunna anföras: Epterthy swa ärlik dagtingum som nw war giordh . . . . . hulkit stadhfest är aff thet helge Concilium vidh forbud ok ban halla scolande, ok eij opresa almoghen opter mer eller Rikesins inbyggiare etc. Skulle här wara Frågan om Riksens Råds och Mäns Försäkran för Kyrkostatens friheter af d. 25 October 1436, som är gifwen i Söderköping, hwarom framdeles talas uti Capitlet om Kyrkans Tilstånd, så nämnes där intet om något Förbud emot Upresning, ehuruwäl alla sådana Acter kunna anses såsom förbud emot all slags förolämpning.

tillika, wid förlust af lif och gods, at alle utan försummelse borde aflemna sina skatter och utskylder, och hjelpa til at detta upror måtte genast blifwa förqwaft och dämpat. Härwid förpliktar sig ock Marsken til alt wederbörligt skadestånd, med edelig förpliktelse wid Gud och S. Erik. Han warnar ock almänheten tillika, at intet sätta tro til andra skrifter eller påbud än de, som komma ifrån honom, ej heller lyda någon budkasla. Til slut befalles hela Rålset, at oförtöfwat inkomma til Stockholm med hästar och wapen, och det wid förbrytelse af lif och gods för den olydige. Sjelfwa Breswet är utgifwet af Drotsen Christer Nilsson och Marsken Carl Knutson (*), hwilket annars, kan hända, hade bordt af Riksens Råd wara utfärdat, som nu för skyndsamhetens skuld intet kunde låta sig göra. Erik XIII. 1436.

§. 8.

Efter så fattade anstalter bröt Carl Knutson up från Stockholm med en wacker Här, Söndagen efter den 13 December, och hade han intet drögt längre än åtta dagar i staden, så at all möjlig skyndsamhet warit i akttagen. Puken hade emedlertid, så snart han blef underrättad om Marskens afresa från Westerås, stämt almogen til sig på Arboga Å, som war tilfrusen, och höll där et nästan ursinnigt tal för den sammanskockade menigheten, at såsom Marsken wille förröda Land och Rike, så föreställde han nödwändigheten af et Konunga-wal. Han för sin del war långt ifrån at åstunda en sådan heder, utan man borde fara til Mora Stenar och där utkora och kröna en Bonde til Konung (**). Efter denna wackra begynnelse angriper han Marsken med de orimligaste beskyllningar, och försäkrar, at han, när några Bönder komma fram med något, som intet behagar, låter skära munnen up til öronen på dem, förer altid bödlar med sig til at stegla, bränna, hänga och hudflänga bönderna m. m. Sådant orimligt föregifwande lät han äfwen skrifteligen flyga kring landet, och på denna oskickliga wältalighet hyllades Puken utaf alla närwarande emot Carl Knutson. Köpings Län instämde med Menigheten wid Arboga. Därefter skyndar sig Puken til Örebro, Kriget fortsättes mot Puken.

(*) Christer Nilsons och Carl Knutsons Bref til Södermanland och Strengnäs Biskopsdöme har i slutet in Christo valete. Scriptum Stocholmiæ Anno D:ni MCDXXXVI feria quarta infra octav. Concepcionis beate virginis glorioſe noſtris ſub ſigillis tergo tenus impreſſis. Maria Aflelse infaller d. 8 December.

(**) Utaf Rim-Krönikan s. 273 kan slutas, at Puken utfirat sit tal äfwen med eder och siwordom:

Eder Konung wil Jak ej wara,
Wi wiljom thertil en Bonde taka,
Hwem Sancte Erik unner oss taka·
Ok sättiom honom uppa Moraſteen uthan ſkam,
Ok krönan ther i Fändens namn.

Erik XIII. 1436. och såsom Engelbrekts minne war här besynnerligen älskat och wördat, lofwar han almogen, at han skulle göra af Örebro slott et Kloster, där Engelbrekts lik skulle insättas, så framt de wille stå honom bi under belägringen däraf. Detta uplofwade äfwen Närkesboarne, så at de lofwade honom enhälligt sin wälwilja och tjenst. Så osmakliga och wettlösa föreställningar kunde wäl aldrig komma ifrån någon annan än den, som prade af hetta och bitterhet, och hade de wäl aldrig kunnat göra något intryck på den aldraenfaldigaste, om ej Pukens Löpare haft tilfälle, at förut upreta en aldeles okunnig Menighet, som knapt hade sig bekant hwad som hände några mil ifrån sit hem, och kunde således hålla til godo med alla de osanningar man wille updikta. Sedan alt detta hade haft en önskelig framgång, rycker Puken in uti Örebro stad, där hans folk gjorde et wackert byte uti Carl Knutsons ladugård, hwareft all ting bortröfwades. Härmed war likwäl ingen ting uträttat; ty slottet, som innehades på Marskens wägnar, war wäl försett både med folk och andra nödwändigheter, och Nils Nilsson, som hade befallningen, lät hwarken skräma eller narra sig. Så snart Puken kommit in i staden, skickade han bud til slottet och begärde at få tala med Fogden, då Nils Nilsson swarade, at han behöfde betänke-tid. Slottet war efter tidens fästningssätt med torn och höga murar omgifwet, där utom woro utanwerk af trä, som man kallade förborg, och war det Pukens föresats at först bemästra sig förborgen, då han sedan kunde afskära watnet för de belägrade. Nils Nilsson begrep hans affigt, och lät uphämta alt som där war, och tände sedan eld därpå; och när det war beständt, ropar han til Puken, som wisade sig fram för slottet, at han hade intet otalt med honom, och at det war honom intet lägligt at besöka honom. Så snart Puken förnam at ingen ting kunde uträttas i Örebro, och han fullkomligen blef underrättad at Slottet war med folk och förråd mot förmodan wäl försett, hastar han sig undan til Westerås; men bönderne, som blefwo qwar, ledo et ansenligt nederlag genom et utfall, som skedde ifrån fästningen, och därmed war hela Pukens företagande emot Örebro öfwer ända kastat, och alla hans segertekn bestodo uti några grisar, höns och gäss, som blifwit tagne i ladugården. När han widare wille försöka sin lycka för Westerås, blef utgången aldeles den samma. Puken kommer dit antågande med en stor swärm af folk, tager sit qwarter hos Biskop Ol. Knop, och inständer slottet. Biskopen rådgör då med Puken och föreställer at det wore säkraft, at låta saken ankomma på underhandling, i hwilket hänseende han

skickar

fickar bud til Commendanten, men denne gaf kort swar, at han intet wore hågad at ingå dagtingan med förrådare. Han försummade ej heller at besöka Puken och hans folk, ty samma afton de belägrande ankommit, sker et utfall ifrån slottet, just då Puken och hans medhållare suto til bords. Uti öfwerilningen blefwo åtskillige af dem nedergjorde, och mycket af de belägrandes spis-förråd fördes in uti fästningen, så at Puken med alt sit folk, i fruktan för et nytt anfall, såg sig föranlåten, at hela natten, under starkaste kölden hålla sig ute på fältet under öpen himmel. Följande dagen, som war söndag, wid solens upgång, gjorde Slottsfolket et nytt försök, wakten eller Pukens Hållare blefwo strax öfwer ända kastade, många af bönderna blefwo nedergjorde, flere fördes skocktals fångslige til slottet, sedan de förlorat både hästar och sit öfriga förråd. Anteligen samla sig Pukens Hofmän, då Slottsfolket utan skada och manspillan draga sig tilbaka på slottet. Det motstånd, som Puken rönte wid detta tilfälle, öfwertygade, at där war för honom intet mer at uträtta i Westerås än i Örebro; han öfwergaf fördenskul sina församlade bönder, och skyndade längre up i Dalarne. Carl Knutson wär redan i antågande til at möta sin motståndare, och så snart han fick weta at Puken dragit sig undan til Dalarne, mente han sig hafwa aldeles wunnet spel, emedan han sjelf satt til Landshöfdinge Hans Mårtenson, och han trodde sig kunna lita på Dalkarlarne. Men uträkningen slog felt, ty de woro Puken aldeles tilgifne. Han fortsatte således sin färd til Enköping, dit bönderne i Fjerdhundra woro instämde, hwilka utan twekan och betänkande försäkrade Marsken om sin beständiga trohet. Utgången af almogens inkallande til Westerås blef något sorgeligare. De, som ifrån landet woro insamlade, föreburo, at de warit twungne til hwad som gjort war, och ehuruwäl Marsken war öfwertygad, at sakens sammanhang war långt annorlunda, blefwo de likwäl utan widare näpst hemförlofwade; men dem, som blifwit fångslige införde på slottet, förestod et widrigare öde. De blefwo alle utförde på fältet, och undergingo laga tingsförhör, och folket gjorde ring omkring dem efter gamla bruket: de anklagades och dömdes från lif och gods, dock skedde utmätningen allenast på fyra, som warit de argaste uprorsstiftare, de andre benådades. När Marsken därefter förfogade sig til Torsarge, fann han byen aldeles öfwergifwen och öde, dock hade bönderne låtit införa sina bästa saker i kyrkan, men de sjelfwe hade tagit sin tillflygt til Puken, såsom des ifrigaste medhållare. Marsken försäkrade dem om tilgift, om de wille godwilligt komma tilbaka; men såsom efter

Erik XIII. 1436.

Erik XIII. 1436. åtskilliga bud ingen insann sig, lät han alt böndernas gods, som i kyrkan war insatt, delas ibland sit folk. Rekboerne blefwo däremot efter en liten penninge-afgift för alt widare straff förskonade, och Nerkesboerne blefwo på samma sätt, efter en liten pålaga, som kallades Skumpeskatten, likaledes benådade. Imedlertid war Julen inne, som Marsken tilbrakte i Arboga under wanliga tidsfördrif. Men det måsta och wårsta war ännu ogjort, så wida Hans Mårrenson med sina Dalkarlar hade slagit sig til Pukens parti. Marsken lät då upbåda mera folk, och inställde sig wid tjugonde dag Jul nytt manskap ifrån Upland, Östergöthland, Westergöthland och Småland. Imedlertid hade Puken med sina Dalkarlar slagit läger i Helleskog, och där förskråkrat sig med förhuggningar. I den belägenhet fattade Marsken beslut, at rycka med sit manskap förbi skogen, och således afstånga Puken aldeles från Dalarne. Men några af des folk, som antingen farit will, eller ock woro intagne af en onödig tiltagsenhet, gjorde anfall på förhuggningen, hwarifrån de med någon manspillan blefwo afwiste. Marsken blef mycket misnögd med de sinas obetänkta tapperhet, och tog qwarter uti nästgränsande byar, dock utsattes förposter eller hållare, som de då kallades, til at afwärja all oförmodlig öfwerrumpling. Det är möjligt, at Marskens wänner inbillat sig, at Pukens anhang skulle snart kunna kastas öfwer ända, och i det hänseende gjort emot undfångna ordres; men nu sedan försöket misslyckades, föllo de på andra och mera fredliga tankar och rådde til förlikning. Carl Knutson försäkrade dem, at hos Puken gälde hwarken åra, tro eller aftal, icke destomindre, som de enträget yrkade därpå, begwämade han sig ock därtil.

§. 9.

Puken gripes och afrättas 1437. Efter denna öfwerenskommelse emellan Carl Knutson och des wänner, affärdades bud til Puken om sammanträde. Han emottog tilbudet, så framt man wille lemna honom til gisslan Nils Stensson, Marskens Swåger, och Herman Berman. Detta bewiljades, då Puken inställer sig hos Marsken och försäkrar om beständig wänskap, och när Marsken förehöll honom, at han så ofta farit med flärd, då likwäl han Carl Knutson aldrig gjort et enda steg, hwaröfwer Puken med skäl kunde beswära sig, förnyade denne sit gjorda löfte om oförfalskad wänskap. Där blef då emellan Herrarne fastställt, at Puken med sit församlade folk skulle möta Carl Knutson följande morgon wid Harakers kyrka. Efter aftal inställer sig Marsken på stället, Ärkebiskop Olof och Biskop Thomas från Strengnäs kom-

kommo ock til mötesplatsen under et hiskeligt yrwäder, men til Puken och des folk hördes intet. Ändteligen kommer Puken mot qwällen ridandes, och ursägtar sig därmed, at han intet kunde styra almogen, bedyrar likwäl, at de om morgonen därpå skulle ofelbart wara tilstädes, då Marsken utsatte Westerås til samlingsställe. Puken war intet aldeles förnögd därmed, utan föreslog Hofdista ång strax wid staden, och lofwade med ed, at wederbörande almoge, utan widare tidens utdrägt, skulle infinna sig. Marsken tog emot äfwen detta upskåf, rider ock ut på ängen helt bittida, men wäntade likwäl fåfängt på sit möte, utan bönderne stadnade i Skultuna öfwer natten, och Puken begärde upskåf til nästa morgon, då Marsken på nytt red ut och wäntade på fältet til middagen, utan at någon ifrån Pukens anhang wisade sig. Hwad dessa Aprils-upskjutningar skulle betyda, fick man ändteligen weta: Puken wäntade Helsingar och Gestrikarne, som brutit up til at sammanfoga sig med Dalkarlarne, men de woro ännu intet framkomne. Puken kommer då på nytt til Marsken och begär widare dag til nästa morgon, då Marsken lät Puken förstå, at efter bönderne intet wille komma til honom, ärnade han ofördröfwat besöka dem. Med sådant besked red Puken tilbaka til sit folk, och satte dem uti en ganska stor häpenhet. Marsken kom ock följande dagen, beledsagad af sine skyttar och annat krigsfolk, dock med uttrycklig tilsägelse at afhålla sig från all wåldsamhet til deß han sjelf gaf tecken därtil. Bönderne woro församlade i Prästegården, men på ankommen befallning ifrån Marsken försöga de sig ut på fältet, då han förestälde dem med alfwarsamhet sit uproriska ofog; de tilstodo sit brott och anhöllo om nåd, hwilken dem förundes, med befalning at skiljas åt och gå ofördröfwat tilbaka til sina hemwist, hwarifrån de utrusat man af huset. Således lyktades denna uproriska oredan för den gången, och Marsken wände tilbaka til Westerås, men Puken blef ännu något qwar hos Dalkarlarne och upmuntrade dem at widare fortfara uti sin begynta därskap, hwarefter han ock samma afton inställde sig i Westerås med sit hemliga Råd Hans Mårtenson och några betjenter, och här wäntade honom hans slutliga öde. Omständigheterna äro likwäl genom olika berättelser något förmörkade. Rim-krönikan upgifwer inga andra märkeligheter än dessa, at Puken och Hans Mårtenson åtit om aftonen i stort sälskap, då man efter tidens fuktiga wälfägnad förmodligen blifwit något mera öpenhjertad, än äfwentyrliga högmål kräfwa, och har då Hans Mårtenson yttrat sig, at man inbillade sig wäl, at alting nu war stilla och bilagt, men så snart

Erik XIII. 1437.

Dal-

Erik XIII. 1437. Dalkarlarne och Helsingarne komma tilhopa, blifwer wål en annan lek utaf. Twänne Riddare, som woro närwarande, berättade det dagen däréfter för Carl Knutson, då Puken och Hans Mårtensson genast blefwo tagne för hufwudet. Här talas således hwarken om legde- eller skyddsbref (*). Andre sluta Sorgespelet på annat sätt. Ericus Olai, som följes af de måsta, berättar, at Erik Puke och Hans Mårtensson, efter undfånget lejdebref, som af Biskopar och andre förnäme Herrar war försäkradt, inkommit til at handla med Marsken och Riksens Råd, oaktat hans wänner rådde honom ifrån, at på sådant sätt anförtro sig uti sina owänners wåld, då han ganska ädelmodigt swarat, at ibland så hederligt och förnämt folk wore aldeles intet at frukta, och i sådan förtröstan reste han in til Westerås. Sammanträdet skedde uti Predikmunkarnas rum, där en ganska ohyggelig rök och os upkom. Johannes Magnus säger, at denna beswärlighet war föranstaltad af Marsken sjelf (**), då man kom öfwerens at fortsätta öfwerläggningarna på slottet. Såsom Puken äfwen där framhärdade at kasta fram sina öfwerdådiga och dristiga utlåtelser, lät Marsken gripa både honom och des betjenter. Puken sjelf blef skickad til Drotsen Christer Nilsson, som utan många omswep och tidspillan lät slå hufwudet af honom. Ericus Olai tillägger widare, at Ärkebiskopen icke allenast gifwit råd, utan äfwen tydligt samtycke til Pukens död, men at Biskop Thomas warit helt rörd däröfwer, at den af honom utlofwade säkerhet och borgen blifwit på sådant sätt bruten och ohelgad. Sjelfwe Ärkebiskopen skal ock sedermera ångrat sit bifall, så at han i all sin lifstid afhållit sig från Herrans Nattward, och sändt, förmodligen en Domherre, Martin Kröper til at anhålla hos Påfwen om nåd och frikallelse, hwilken likwål intet kommit tilbaka medan Ärkebiskopen lefde. På sådant sätt ändade Puken sina oroliga och trolösa dagar, men Hans Mårtensson blef med hårdare straff ansedd. Han war af Carl Knutson sjelf förordnad til Fogde öfwer Dalarne, men gjorde sig aldeles owärdig både syssla och förtroende genom sin

(*) Rim-krönikan från s. 282 til 290. Om förrättningen wid Helleskog talas här något annorlunda än eljest; något nederlag wid Skultuna nämnes ej heller.

(**) Johannes Magnus i Bok. 22, Cap. 14. At Carolus non omnino ab astutia alienus, clam fumum & fœtores in eo loco, quo comitia agebantur, fieri procuravit, quibus excitatis monuit reliquas negotiorum partes in propinqua arce explicandas. Ericus Olai s. 174 talar ock om röken, men säger intet tydligt, at det war Marskens anstalt, berättar ock intet, at det war Marskens förslag, at man skulle fara up på slottet: Unde placuit majoribus inde recedere & in castro reliquum habere tractatum.

sin uproriska tilgifvenhet för Puken, hwarföre han ock, dagen efter Erik XIII.
han blef fängslad, släpades kring Gatorna i Westerås och lades på 1437.
stegel. Så snart Dalkarlarne och Helsingarne fått underrättelse om sina anförares ändalykt, föllo fjädrarna aldeles, och de tågade i största hast och tysthet tilbaka. Dessas Höfwitsmän hade fått sin längesedan förtjenta lön. Den omänsklige Landshöfdingen öfwer Dalarne Jösse Eriksson, hwilken med sin hårdhet och oförstånd gifwit första anledningen til alla dessa inwärtes oroligheter, upbar ock frukten af sit förhållande under Pukefegden, fast på et aldeles olagligt sätt. Wid Söderköpings Herremöte hade han fått Legde- och Frihetsbref af Marsken Carl Knutson, som likwäl afrådde honom at wälja sit hemwist i Wadstena, i anseende til den förbittring, som Almogen hade emot honom. Rumets helighet och Marskens bref gåfwo honom i sit tycke en tilförlitlig säkerhet, men et godt samwete och oförwitligt upförande är tryggare än skyddsbref. Det tjente ock nu til ingen ting, ty Bönderne från Askahärad rusade in uti Klosterstugan, släpade Jösse Eriksson utför trapporna Marie aflelsedag, d. 8 Decemb. 1436, och förde honom sedermera bunden i en släda til Motala, där han följande dagen dömdes och halshöggs. Såsom Adelsman hade han, kanske, bordt afrättas med swärd, men Bönderne glömde bort hans adliga Privilegier och brukade yxen. Denna tiltagsenhet blef likwäl strängligen beifrad, ty Bönderne dömdes af Marsken til ansenliga bötor, uti hwilka äfwen Klostret fick del, emedan de brutit Kloster-freden. Huru stor pligten war wet man intet, Ericus Olai kallar den obarmhertig, Messenius orättfärdig, men när gemene man, ja äfwen andra, mot Legd- och Fredsbref understå sig at sjelfwe taga sig en förment rätt, är näpst utan twifwel så oundwiklig som billig. Detta steg skedde ej heller af någon wänskap för Jösse Eriksson, ty därtil hade han intet gjort sig förtjent, om ej det skal räknas, at han wisade mycken wälwilja emot Wadstena Kloster, hwaräst han ock blef begrafwen samt grafwården med den tidens andäktiga påskrift förseedd *).

*) Om Jösse Eriksons affärd kan ses Rimkr. s. 291, Ericus Olai s. 175, Diarium Vazst. p. 79 wid år 1436: Die conceptionis b. Virginis captus est Jo. Erikson per rusticos in domibus procuratoris sororum circa pomerium earum, qui quamvis essent moniti, ne violarent immunitates & privilegia monasterii, minime curauerunt, sed duxerunt tamquam ouem ad Motala, & ibi eum crudeliter decapitauerunt, & tandem hic in ecclesia est sepultus, fuit enim specialis amicus monasterii & contulit magnum testamentum. Grafskriften införes af Messenius i des Tumbæ s. 52: Hic jacet nobilis vir Johan-

Erik XIII. 1437.

§. 10.

Förment förnyelse af Kalmar-Unionen.

Om billighet och rättwisa blifwit fullkomligen iakttagen wid Pukens fångslande kan wara twetydigt, ty hans Legd synes hafwa bordt gifwa honom samma säkerhet på Westerås Slott som uti sjelfwa Staden, i synnerhet om Marsken med ed därom försäkrat honom, såsom Messenius berättar. Puken är för öfrigt Erik Olsons Hjelte, men denna omständighet nämner han intet. Någon fråga kan annars göras, huruwida en Fredshandlare, som under sjelfwa Fredsstiftandet arbetar på upror, bör njuta det elfest lagliga beskydd i sådana omständigheter. Men här fattas tilräcklig redighet, och at förswara Carl Knutsons göromål wid alla tilfällen, är onödigt. Ofelbart är, at Pukens död förqwafde de häftigaste rörelser af inwärtes oron, och förökade Marskens stigande anseende tillika med afunden och misunsamheten. Denna lär ock wara oundwiklig imellan folk af lika börd, når egna kärleken gör åtminstone förtjensterna lika, i synnerhet då den, som har makten i händerna, synes för mycket komma ihåg sig sjelf, wid förmåners och förläningars utdelande, hwilket egentligen lades Carl Knutson til last. Om äfwen detta skedt wid Pukens fall wet jag intet, ty Kröpelin fick Castelholm och Åland, hwilken förläning Puken innehaft ifrån början af Engelbrekts upresning. Detta skedde likwäl genom förening eller accord, ty Kröpelin gaf til Pukens betjenter tusen Gyllen för afrådet, och hans frågd synes hafwa warit öfwer all afund. Huru inkomsterne af Telge och Helsingland blifwit anwände, är obekant, och kan wäl wara, at Carl Knutson förbehöll dem för sina egna behof. Under alt detta buller war ingen fråga mera om K. Erik, än om han intet warit til. Et så handfallet stillasittande kunde wäl och aldrig wämtas af någon annan Herre. En så häftig oenighet som rasade i sjelfwa hjertat af Riket, hade ofelbart kunnat befrämja K. Eriks fördel, om han betjent sig därutaf med rädighet. En klok Herre, som böjer och fogar sig efter tid och omständigheter, winner rätt ofta sit ändamål, men når tilfället förfummas, blifwer sjelfwa styrkan understundom kraftlös, och wiljan allena uträttar ingen ting. Man hade ändteligen fått weta, at Konungen lefde, men man är owiß, antingen det skedt genom rykte eller sägen, eller genom något an-

nes Erici cum cojuge sua Birgitta Ulfsdotter, quorum animæ requiescant in pace. Uti Stiernmans H. M. f. 171. införes samma Skrift med tilökning: qui obiit Anno Dni MCDXXXVI die b. Annæ. Diar. Vazst. f. 80 för år 1437: fecerunt emendationem prædicti rustici pro violatione immunitatis & privilegiorum monasterii.

anſtändigt bud från Konungen. Efter utſeende lär Konungen haſwa haft andra förſlag för ſig, emedan K. Erik efter isloßningen gjorde en reſa til Preuſſen (*), ſå at Herren förmodligen, åtminſtone wid den ſtunden, intet frågade efter hwad ſom tildrog ſig i Swerige. Icke deſto mindre hade man på eget bewåg bewakat Konungens fördel genom en tilämnad Förnyelſe af Kalmar-Unionen, hwilken af Hwitfeld hänföres til år 1436, af Meſſenius och Hamsfort til 1437, men af Olaus Petri til 1435, ty de Artiklar han nämner wara antagna det ſiſtnämnda året äro utan twifwel lånta af den ſenare ſå kallade Kalmar-Unionen. Denna är ſå wäl til ſjelfwa innehållet ſom til andra omſtändigheter ganſka märkwärdig. De ſom warit deltagande uti denna förmenta förnyelſe äro nog få. Ärke-Biſkop Larman från Lund, Ärke-Biſkop Olof från Upſala, och Ärke-Biſkop Aſlak från Nidaros eller Tronhem woro allena på Kyrkoſtatens wägnar. Flere än tre perſoner woro ej heller närwarande, ſom ſkulle föreſtälla det öfriga ſamfundet af alla tre Rikena: Axel Pederſon, Thott, Riks-Råd i Danmark, Chriſter Nilsſon, Waſe, Riks-Råd och Drots i Swerige, och Endred Erlandſon Riks-Råd i Norrige. At deſſe ſex Herrar warit befullmäktigade til et ſå wiktigt ärende nämnes intet, där utſättes intet hwarken år, dag eller ſtälle när och hwar denna Förening warit upſatt. Man bör ock märka, at intet Original af denna Skrift warit i Hwitfelds tid, och at mycken ſkilnad finnes imellan det Document ſom Hadorph låtit trycka och det Hwitfeld anfört. Hwad Innehållet beträffar, ſå ſynes det, i anſeende til tiden, wara med nog eftertanka författat. Gamla Unionen ſtadfäſtes, och Kon. Erik förſäkras om Konungawäldet ſå länge han leſwer. Sedan ſtadgas, at hwart Rike bibehålles wid ſin Lag, Privilegier, Friheter, goda gamla Sedwänjor och wid ſit Namn. Ingen Konung haſwer makt at införa annan Lag eller Rätt, eller inſätta någon Herre, Efterträdare eller Medregent förmodligen, utan med menige Inbyggares ſamtycke i hwart Rike **); Drots och Marſk ſkulle efter Rikſens Råds råd af Konungen tilſättas i hwart Rike, hwilka ſkulle haſwa den makt, ſom ämberet tilkommer, ſåledes at Drotſen haſwer ſamma makt ſom Konungen, om han wore ſjelf närwarande, öfwer alla Domar och Do-

Erik XIII. 1437.

(*) Denna Preußiſka reſa omtalas i Rimkrönikan ſ. 293, och ſor Konungen tilbaka ifrån Preußen til Gothland.

(**) Uti Hadorphs Exemplar wid Rimkrönikan ſ. 218 äro orden deſſa: eller ſättie i naget Rike . . . uti hwart thera widh ſigh. Men hos Hwitfeld ſ. 797 ſtår: eller ſätte nogen Herre... uti hwert des wed ſig, då meningen lär blifwa den ſom här är utſatt.

Erik XIII. 1437. mare, såsom han ock kan upbjuda Almänheten, när det behöfs, til orätwisans hämmande. Marsken war pliktig at wara Drotsen behjelplig til at handhafwa och skipa Lagen, samt at anföra Hären i krigs-tider: utom des borde Konungen hafwa sin Hofmästare, eller, som det heter nu för tiden, sin Öfwerste-Marskalk i hwart Rike, och wälja sin öfrige Hofstat af alla tre Rikerna, dock så, at intet Rike måtte hafwa skäl at klaga, at det war mindre ålskat än det andra: Öfwerste Canceller skal ock wara i hwart Rike, som hafwer Riksseigillet och Acter uti sit förwar: På det intet Rike måtte klaga, at des angelägenheter wårdslösades eller wansköttes, uppehåller sig Konungen hwart år Fyra månader i hwart Rike (*), dock efter omständigheterna, allenast det intet kommer af wåld eller försummelse, och när Konungen far ifrån det ena Riket til det andra, följa honom altid twå af Riksens Råd ifrån de andra Riken: När krig infaller år hwart Rike skyldigt at hjelpa det andra, såsom det wore et Rike, och alle Rikens Råd böra öfwerwäga huru mycken hjelp och biträde kan behöfwas, och folket, som då upbådas, underhålles af Riket, hwarifrån tåget sker, men sedan det kommer til det angrepna Riket, försörjes Krigsfolket af det Rike, som hjelpen behöfwer, och Konungen swara för skadestånd som wederbör; men hwarken Konung eller något enskilt Rike är befogat at börja krig utan alla tre Rikenas samtycke: När Konung wäljes, skal Drots och Marsk uti Riket, där Konungen afsomnade, kungöra Konungens död til de andra Riken, och kalla dem tilsamman til et nytt wal hwilket bör ske i Halmstad: Til detta högwiktiga ärende inställa sig från Swerige Ärke-Biskopen från Upsala med Biskoparne af Linköping och Skara, Drotsen, Lagmannen i Upland, Marsken, Lagmannen af Södermanland, Östergöthland, och Finland, och en Riddare medålders man (**) med hwar Lagman, samt Lagmannen af Gothland en Borgmästare från Stockholm, Wisby, Åbo, Kalmar, Söderköping och Lödöse (†), och

(*) Uti Hadorphs Exemplar står tydligen fyra månader i hwart Rike, hwilket sjelfwa sammanhanget kräfwer, hos Hwitfeld står tre månader.

(**) Hwad Medåldersman betyder, är klart, en sådan nemligen som är kommen til medelåldern, eller, som det annars heter, til laga ålder, hos Hwitfeld Mestocks mand, hwilket jag intet wet om det betyder något.

(†) Så Hwitfeld som Hadorph uprâkna Swenska Städerna, som i sjelfwa § är anteknat. Holberg i Del. 1 s. 601 Tyska Uplagan nämner allenast Kalmar, Söderköping och Nyldöse eller Lödöse, och går förbi Stockholm, Wisby och Åbo. Någon hemlig afsikt, fast intet historisk, kan til åfwentyrs gifwa anledning därtil, men at v. Dalin, s. 670, intet nämnt flere än Kalmar, Söderköping och Lödöse, begriper jag intet, så framt han icke tagit berättelsen af Holberg.

och två Odalbönder af hwar Lagsaga (*): Från Dannemark Ärke-Biskopen i Lund, Biskoparne af Roskild och Ribe, Drotsen och Marsken, alle Landsdomare af Jutland, Skåne, Seland, Fyn, och Loland, samt fyra Riddare medälders mån, två af Jutland, två af Seland, två af Skåne, två af Fyn och en af Loland, en Borgmästare af följande städer, Ribe, Wiborg, Års, Randers, Ålborg, Odense, Roskild, Köpenhamn, Kalunborg, Lund, Malmö och Raskow, två Odalbönder af Jutland, två af Skåne, två af Seland, två af Fyn: Från Norrige Ärke-Biskopen af Nidaros, Biskoparne af Opslo och Bergen, Drotsen och Marsken, Probsten af Maria Kyrka, Lagmännerne af Trondelagen, Bergen, Tönsberg, Opslo, Borresyssel, Wiken, och tolf Norske Riddare, en Rådman af Tronhem, Opslo, Bergen, och Tönsberg, och Odalbönder af Trondelagen, två af Bergens Biskopsdöme, två af Stawangers stift, två af Hammars stift, två af Borgesyssel och två af Wiken: och på denna grund blifwa et hundrade tjugu Walherrar och Mån, utaf alla tre Riken, och fyratio af hwartdera: Hwem desse endräkteligen utwälja, skal Konung wara öfwer alla tre Rikena: Hafwer den afledne Konungen äkta son, skal den wara närmast i walet, så framt han är därtil fallen: Hafwer ock Konungen flera söner, blifwer den Konung, som wederbörande wälja, utan affeende antingen han är äldre eller yngre: Dör ock Konung utan äkta söner, tilkommer waldtten dessa tjugu och hundrade, som års fullmyndige at utnämna Konung antingen utländsk eller inländsk, i senare fallet skola Rikenas namn skrifwas på tre särskilda fast lika sedlar, då et sju års Barn uttager en sedel, och Konung bör utnämnas af det Rike, som sedeln utwisar. När det är fullgjort sammanträda Väljarne, och efter aflagd ed skrida til walet, som bör wara enhälligt. Kan det ej ske, utses åter fyra af hwart Rike två andlige och två werldslige, och desse tolf efter aflagd ny ed träda tilsammans i et hus, och få de intet skiljas åt, innan de blifwa endräktige om den som bör blifwa Konung. Til slut öfwerenskommes, at den, som blifwit biltog i Swerige, fredlös i Dannemark och utlagder i Norrige skal ingenstäds hafwa fred uti dessa tre Riken.

Erik XIII. 1437.

§. 11.

Sådan är denna märkwärdiga och mycket åberopade Afhandling om Kalmar-Unionens förnyelse; men den, som wil anse den såsom

Påminnelser wid Kalmar-Unionen af 1436.

(*) Hwitfeld i stället för Lagsaga eller Lagmansdöme har Landssocken, men då blifwa Odalbönderna wid walet öfwer tusende.

Erik XIII. 1437. såsom et lagligt gällande fördrag, som borde tjena til Fundamentallag för tre förenade Riken, lår utan twifwel bedraga sig. Det kan aldrig få annat namn ån et utkast eller förslag til en förening imellan de tre Nordiska Riken, som de sex uti Skriften nämde Herrar sig imellan på eget bewåg utan all fullmakt låtit upsätta. Man har redan påmint, at man saknar här i Skriften både år, dag och ställe når och hwar Skriften är författad. Det är således intet underligt om Häfdeteknarne stannat i olika meningar. Hwad tiden angår, kan detta utkast intet wara gjordt före år 1436, ty då först blef Johan Laxman Arke-Biskop i Lund, så at den mening, som Olaus och Laurentius Petri haft, at det blifwit upsatt i Halmstad 1435 förfaller aldeles. Laxman war wål då närwarande, men såsom Decanus i Lund och intet såsom Arke-Biskop. Desutan är ingen anledning, at Christer Nilson war tilstädes wid afhandlingen i Halmstad. Såsom det intet kan wara upråttat före 1436, så kan det intet wara upsatt efter 1438, ty då dödde Arke-Biskop Olof i Junii månad. Alt det andra ankommer på lösa gißningar (*). Så mycket är ofelbart, at några af de Swenske och Danske Herrar haft et särskilt sammanträde i Jursnås (**) 1436, och är wål möjligt, at Endrid Erlandson från Norrige biwistat samma möte, ty han nämnes uti förlikningen imellan Kon. Erik och Swenska Herrarne, Stockholm Calixti dag, d. 14 Oct. 1435. Men antingen detta förslag är slutadt i Jursnås eller på något annat ställe, wisar dock utelemnandet af år, dag och ställe, samt alla sigillers bristande bifogning, at det aldrig kan wara någon kraftägande och gällande Act, hwilken ock, fast Kalmar-Unionen ofta stadfästades, likwål aldrig finnes wara åberopad. Det hade utan twifwel warit i fullkomlig ordning, at beropa sig på denna förening, når Kalmar-Unionen med åtskilliga tilökningar bekräftades i Kalmar 1438 Marie Bebådelsedag d. 2 Julii, men det skedde likwål intet, så at det är ganska sannolikt, at den nu anförde afhandling intet warit känd af Almänheten, mycket mindre ansedd såsom kraftägande Lag och Stadga. Hwarföre ock åtskillige §§ af 1436 års förening uti 1438 års förbund äro aldeles utelemnade, såsom Drotsens

*) Man kan härwid jämföra Messenii Scondia T. XII, f. 242, där han ock gör den anmärkning, at denna Sermanna-förening intet är sluten i Kalmar. Om eljest des anförda påminnelser äro öfwertygande wet jag intet.

(**) Djursnås är nu Kyrkoherdens boställe i Mogata intet långt från Söderköping. Se C. F. Broocmans Beskrifning öfwer Östergöthland, f. 328.

fens och Marskens myndighet, samt hela omgången om Konungawalet. Det hade ock warit nog besynnerligt, om Riks-Marskens och alla de andra Riksens Råds betänkande wid et så angeläget förordnande kunnat blifwa ansett såsom öfwerflödigt och onödigt. I anseende härtil kan denna afhandling aldrig åberopas såsom kraftägande Lag, men wäl såsom fulltygande witnesbörd om wederbörandes tanka och öfwertygelse. På denna grund lär wara onekligt, at denna tid war ännu intet twifwelsmål, at ju Gothland hörde til Swerige, emedan bland de Swenska Fullmägtige wid Konungawalet nämnes icke allenast Lagmannen på Gothland, utan äfwen Borgmästaren i Wisby, och det icke allenast uti det Swenske utan ock uti det Danska Exemplaret. En annan omständighet kan ock wid detta tilfälle ihogkommas, at ännu ingen i Dannemark då hade sig bekant, at detta Rike war Arfrike, hwilket dock sedermera med så mycken nit af wissa Publicister blifwit förfäktat. Tiderne förändras, et walrike kan blifwa arfrike, men det som war sant 1436 eller 1437, lär intet kunna blifwa osanning 1700. Utomdes om de Danske ansett sit Rike för Arfrike under Kalmar-Unionen, war twifwels utan på deras sida et handgripligt swek begånget. Men denna sak eller omständighet rör nu mera intet särdeles. Det är tid at glömma gammalt, när det nya meddelar behagligare utsigter. Erik XIII. 1437.

§. 12.

Man har uprepat alla de märkwärdigheter, som plåga hänföras til år 1436, samt Pukiska owäsendet. Det följande året 1437 föreföll äfwen lika mycken oreda, som de näst förflutna. Herredagar, fruktlösa Underhandlingar, inwärtes Oro, Mißtroende och Afund blandade med Upror och Straff, utmärka en bedröflig tid; hwartil förnämsta orsaken synes ligga uti Kon. Eriks besynnerliga och osammanhängande regering. Sedan man ändtligen fått tilförlitlig tidning, at Konungen lefde, församlades Swenske Herrarne i Strengnäs wid Palmsöndagen 1437, och såsom man i Söderköping hade beslutat, at wid nästa Midsommar hålla et sammanträde med de Danska i Kalmar, til fullwordande och förbättring af författningarne som woro tagne i Söderköping, kom man då öfwerens, at fortfara uti föreningen, som war gjord i Kalmar näst förflutna året. När Stockholms Slott, i kraft af Söderköpings dagtingan, beträffande Fästningarnas öfwerlåtande til infödde Swenske, blef upgifwet, behöll Carl Knutson sjelfwa Slottet, men Förborgen lemnades åt Drotsen Christer Nilsson, så at sjelfwa Staden hade på Strengnäs Herredag.

sådant

Erik XIII. 1437.

sådant sätt två Befalningshafwande. At afböja all däraf til besparande oreda, fick nu Drotsen Nyköping, och Marsken blef ensam befallande i Stockholm *). Sedan dessa hufwudmål blifwit afgjorde, skred man ock til andre sakers afgörande Måndagen och Tisdagen efter Palmsöndagen, då ock ibland annat fastställdes, at ingen Skattebonde war tillåtet at köpa mera gods än han sjelf kunde bruka, at ingen Frälsebonde eller Bonde Landbo kunde förwärfwa något Skattegods utan genom arf, at de Bönder och Landboar, som under nu förbigångne twedräkt hade rymt til Städerna, skulle antingen flytta tilbaka til de gårdar de tilförne bebodt eller ock taga tjenst på landet, och intet längre tillåtas at lättjas i Städerna, at barn som äro födde på landet af Bönder eller Landboar, intet måtte skiljas från deras Föräldrar, utan deras goda wilja och samtycke. Ingen, som ihjälslår någon med wilja eller förakt, njute hwarken kyrko- eller kloster-fred. Inge hästar eller ätlige waror må föras ifrån Upland eller Södermanland, wid wite af fyratio mark och förbrytning af waran; där förböds ock all enskild fegd mellan undersåtarne wid lif och gods, utan hwar och en bruke lag och rätt emot sin wederpart m. m. **). Hwad denna sista punkten beträffar, angick den förmodligen ingen annan än det sämre folket, ty de förnämare förliktes eller slogos efter behag med hwarandra. När Herramötet i Strengnäs war fulländat, gjorde sig alle wederbörande ressärdige, at wid midsommartiden biwista sammanträdet i Kalmar, men när de resande kommit neder til Idasund, fingo de weta af Konungens ankomna bref, at han intet kunde wara i Kalmar förr än nästa Mormessa eller Jungfru Marie födelse, d. 8 September, hwarpå man blef öfweralt betänkt på återfärden. Marsken hade ock begifwit sig på resan til Kalmar, men då han kommit neder til Hörby, får han bref och bud ifrån Drotsen, at Konungen wäntades fångt, hwarföre han bad, at Marsken wille wänta honom i Skeninge, han skulle sjelf oförtöfwat komma efter. På denna anledning reser Marsken tilbaka til Swerige; men Drotsen, långt ifrån at inställa sig där, tog wägen til Dannemark tillika med Ärke-Biskopen, Biskop Magnus af Åbo och Kröpelin. Detta war utan twifwel et ganska oförmodat steg, som likwäl tydligen syntes utwisa, at uphofsmannen därtil intet war nögd med tilståndet i Swerige, och i synnerhet med Marskens anseende och öfwerwälde, ty hela affigten war, at öf-

Kalmare Möte upskjutes.

*) Rimkrönikan s. 293. Herramötet i Strengnäs beskrifwes ock där m. m.

**) Strengnäs Stadga 1437 feria secunda & tertia post dominicam Palmarum. Se Hadorph wid Biärkös R. s. 44.

öfwertala Konungen, at återkomma til Swerige, då andra mått kunde tagas och Marskens stigande wälde beqwämligen hållas tilbaka. De Swenske resande Herrar uppehöllo sig skäligen länge i Lund, där de blefwo fullkomligen öfwertygade, at misnöjet öfwer K. Eriks förhållande war likså stort i Danmark som i Swerige, så at man där började frukta för wäldsamheter. Detta gaf Ärke-Biskop Olof och Drotsen anledning at wända tilbaka til Swerige, men Biskop Magnus ifrån Åbo och Kröpelin wågade sig likwäl at upwakta Konungen och försäkra, at man i Swerige skulle med upräkta armar taga emot honom, om han wille hålla Kalmare Dagtingan. K. Erik gaf intet särdeles akt på deras tilbud, dock lofwade han omsider, at han wid nästa Olufsmessa 1438 skulle wara i Kalmar, då den där ingångna Afhandling på begge sidor kunde werkställas. Med sådant besked wände Biskop Magnus och Kröpelin tilbaka til Swerige, och träffade Rikens Råd församlade i Arboga wid Mårtensmessan, inför hwilka de förklarade Utslaget af deras Resa. Eljest berättar Hwitfeld, at man i hemlighet haft åtskilliga samtal med Swenska Herrarne, då de woro i Danmark, och ibland annat förtrott dem, at man alfwarligen satt sig före at afsätta K. Erik, och inkalla Hertig Christopher af Bäjern, K. Eriks Systerson, så framt de Swenske wille i den delen instämma med dem *). Om denna omständighet är grundad eller ej är swårt at säga, åtminstone är det ofelbart, at ingen af de äldre Historieskrifware nämnt om detta förtroende, och kan wäl wara, at det är en gissning af Hwitfeld, som han blandat in uti sjelfwa Historien, hwilken wana är intet sällsynt hwarken hos äldre eller nyare Häfdeteknare. Men om så wore, är det lika ostridigt, at de Danske utkorat Hertig Christopher utan samråd med de Swenske; ty uti så wigtiga mål är det intet nog, at man uti et löst samtal pratar om något sådant med några enskilda personer. Efter tidens beskaffenhet uti et sådant ärende borde föreställningen komma ifrån Danska Rådet, och intet ifrån någon, man wet ej hwem. Såsom detta intet skedt, och aldrig någon öfwerläggning warit i Swenska Rådet om Christophers antagande, innan de Danske kallat honom til Danmark, är det ofelbart, at de Danske såwida brutit Kalmare Förening, hwilket ock Hwitfeld på et annat ställe tilstår **).

Erik XIII. 1437.

*) Hwitfeld s. 801. Messenius Tom. XII. s 242.

Swendske skulle i förste hafwe meetwerit oc bespurt om Hertug Christopher

**) Hwitfeld s. 818; men at de at fordre oc forskrifwe, finder ieg icke.

Erik XIII. 1437.

§. 13.

Missförstånd imellan Christer Nilsson och Carl Knutson.

Hwarken Marsken eller någon annan hade orsak at uppenbart klaga öfwer dessa fyra Herrars Resa til Danmark, fast de förmodligen företagit den aldeles oombudna och utaf eget bewåg. Åtminstone hade Drotsen låfwat at möta Marsken i Skeninge, utan at tala om någon annan wåg. Färden kunde ock synas så mycket oskyldigare, som affigten skulle wara at sätta Kalmar-Dagtingan i werkställighet. Men man kan likwäl lätteligen föreställa sig, at den emellan Drotsen och Marsken hitintil wisade förtrolighet nu borde stanna uti en blott utwärtes anständighet och inwärtes misstroende. Så wäl Christer Nilsons ålder som skyldskap med Carl Knutson, hade hit intil bibehållit mycken wänskap emellan desse Herrar, hwartil ock en gemensam nytta utan twifwel något bidragit medan Puken lesde. Carl Knutson wisade ock en slags högaktning för Christer Nilson, kallandes honom altid för Fader, hwaremot Drotsen altid nämnde Marsken för Son *). Sedan Puken war ur wägen röjd, ombyttes stålningen, och Christer Nilsson ansåg med afund Carl Knutsons anseende, ty om denne senare lemnade högsätet åt den förre, war dock makten ofelbart hos den senare. Det synes ock, såsom Christer Nilsson warit nog och kanske för mycket benägen för Danmark, hwartil hans Danska Fru Margareta Krummedik tilåfwentyrs gifwit någon anledning **). K. Eriks förhållande emot Riket hade warit sådant, at det war nog obegripligt, huru en wälmenande Man och upriktig Swensk kunde wara angelägen om des återkallande. Men når äregirighet och afund har öfwerhanden, tystnar icke allenast skyldskap utan sjelfwa Fäderneslandets wäl. At se sin Systers Soneson wara regerande, tyktes så gå Christer Nilsson til sinnes, at han häldre wille se Riket åfwen af den minst tjenlige Prins fördärfwas, än frälsas och upprätthållas af inländsk Jämn-

*) Dessa Herrarnas Skyldskap är sådan. Messenii Theatr. s. 29, 33.

Nils Nilsson, Wase

Cecilla gift med Thor Bonde	Christer Nilsson Riksdrots
Knut Bonde	
Carl Knutson Marsk, Rikss föreståndare.	

**) At jag intet är ensam, som beskyller Herrarne af Wasa-slägten för Tilgifwenhet för Danmark, kan ses af den uplyste Författaren af Brefwen om Swenska Regerings-sättet, 3 Flocken, s. 5. Orden äro dessa: Under Kalmar-Unions-tiden hade Wasa-slägten mästadels warit det Danska Partiet tilgifwen.

Jämnlike. Sådane hafwa menniſkor warit och lära bliſwa ännu, Erik XIII.
ſå länge wiſſa begärelſer intet kunna tyglas. Oenigheten emellan 1437.
Drotſen och Marſken bebådade utan twiſwel ſwåra påföljder, och hade kan hända giſwit anledning til en ny oreda i Dalarne, ſom utbraſt, når Marſken war på wägen til Kalmar at möta K. Erik. Dalkarlarne ſlogo då ihjäl den tappre Höfwitsmannen på Weſterås Bengt Gunnarſon *), ſom hade ſå hurtigt förſwarat Slottet Dalkarlarnes upreſning.
emot Puken, och utomdes woro ock några flere af Marſkens Tjenare mördade. När deſſa Tidningar kommit til Wärmeland, affärdade Wärmlänningarne på ſamma ſätt ſina Befalningshafwande. Carl Knutſon ſkickar fördenſkul bref och bud til den affällige Almogen, med befalning, at afſtå från ſin illwilja och dårſkap, ſamt plikta för ſit brott. Men Bönderne frågade intet efter ſådana förmaningar, utan låto förſtå, at de hade intet med Marſken at göra. En ſådan fräckhet war wäl aldeles omöjlig, om de uproriſke intet haft något mäktigt förſwar, ſom de förleto ſig på, och är all anledning, at miſstänka Chriſter Nilsſon därföre. Imedlertid hwilade alt beifrande af de uproriſkas förmätenhet, men Marſken glömde likwäl intet et brott, ſom intet borde glömmas. Hwarföre han ock wid Herrdagen i Arboga, hwilken höllS wid Mårtensmeſſan, gjorde påminnelſer, at en ſådan otidighet borde alfwarligen ſtraffas, och wille han ſielf fara til Dalarne och näpſa de brottſliga, ty om Almogen icke får någon aga, lyda de aldrig. De öfrige Rikſens Råd anſågo Marſkens reſa til den uproriſka negden för ganſka farlig för hans egen perſon; men når Marſken ſwarade, at han wille ſtå ſin egen fara, gåfwo de ſamtycke därtil, dock ſom Drotſen tilböd ſin tjenſt at ſtilla detta owäſende, blef ſaken ſå wida upſkuten, til des Drotſens bud til wederbörande kommit med ſwar tilbaka. Sedan denna Rådplägning war ändad, kallar Drotſen ſin kära Son til ſig, och gjorde honom et ganſka beſynnerligt förtroende, at han, Drotſen, wore nu i ſtånd at göra honom mycket ondt, om han wille, emedan hela Landet, ifrån den högſta til den nedrigaſte, wore mot Marſken upretadt. Utan någon längre ordwäxling ſwarade Marſken allenaſt, at han intet wiſte, hwad ondt han gjort, och reſte ſå til Stockholm, hwar han tilbrakte Julen. Här ankom då bud ifrån Drotſen, at han lyktat underhandlingen med Dalkarlarne, och ſkulle deras Fullmägtige om fjorton dagar wara i Enköping, och i det hänſeende 1438.
anmodade han ſin kära Son at äfwen wara tilſtädes, men med

*) Bengt Gunnarſon är förbigången ibland Höfwitsmännerne öfwer Dalarne hos v. Stiernman, uti H. M. ſ. 190.

Erik XIII. 1438. litet fölle, at Almogen icke mätte blifwa för mycket betungad. Carl Knutson gjorde som Drotsen bad, och så snart han kommit til Staden, blef han buden til måltids hos Drotsen, och med all möjlig wälwilja emottagen och fägnad. Sedan följdes begge Herrarne åt til Klostret, där hela Rådet församlades. Drotsen säger då, at han hoppades at alt skulle gå wäl, men berättar likwäl, at Dalkarlarne satt sig före at aldrig mera gifwa någon skatt til Marsken, och det för wissa orsaker, som woro, at när de, efter förlikningen i Skultuna, reste in til Westerås, förlorade de sina hästar; Marskens Betjenter hade ock ihopfogat hot med många hårda utlåtelser, och til slut hade Dalkarlarne slagit Bengt Gunnarson ihjäl, efter han war en hård man och wille fördärfwa dem. Hela summan af alt gick därpå ut, at de aldrig mera wille lyda Marsken. Carl Knutson yttrade sig öfwer dessa beswär, at, hwad hästarne angår, hade hela Rådet sig bekant, at han gjorde sig all möda at skaffa dem tilbaka, och så många, som kunde upletas, blefwo alle åt wederbörande ägare och brukare tilståde; om hans Betjenter på något sätt förgått sig, woro de nu alle här, och skulle sielfwe plikta därföre, och för öfrigt, för alt hwad som Bengt Gunnarson brutit, påtager sig Marsken at swara och plikta, och til slut, så framt Dalkarlarne intet kunde bewisa, at Marsken på något sätt förgripit sig, skulle de både lyda honom och betala sin skatt, annars skulle de blifwa olyckliga *), och därmed slutades första inträdet. Andra dagen skulle saken med Dalkarlarne sielfwe afgöras. Drotsen skickade helt bittida bud til Marsken, hwilken ock genast insann sig. Drotsen föreståde då, at det wore säkrast, at man först inkallade några få, och sökte at förlika målet, ty om deras käromål eller beswär blefwo meddelte åt flera, skulle förlikningen blifwa wanskligare. Denna foglighet eller omgång anstod intet Marsken, utan han föreslog Torget til sammelplats, på det at alle mätte höra både til tal och swar. Men Dalkarlarnes Fullmägtige woro intet så manstarke, utan alle församlades uti en stufwa, och där frågade dem Marsken flera gånger, hwad de beskyllade honom före. Bönderne swarade, at de hade intet at klaga; och ehuruwäl Drotsen bad dem gå ut, at enhälligt

*) Marskens hot wid detta tilfälle uti Rimkrönikan s. 300 lyder så:

The skulle honom lyda ok skatta tha
Heller the skulo ullaka faa.

Canc. R. Ihre uti Glossarium s. 992 förklarar Ullaka för blod, som går ut när en får stryk. Men mäntro det intet är något skrif- eller tryckfel i stället för olycka. Uti mit skrifna Exemplar, som kanske är äldre än dem Hadorph följt, står tydligen vllukka.

ligt rådgöra sig imellan, hwad de wille och borde föredraga, blef likwäl swaret altid detsamma; och när Marsken til slut frågade, om de wille at saken skulle til lagligt afgörande hänskjutas, yttrade sig Bönderne, at nåd war bättre än rätt, och skulle de i all sin lifstid wara honom lydige. Marsken försäkrade då om sin nåd, och utslaget blef, at de skulle plikta, fasta och böta för dem som woro ihjälslagne, och skatten betalas innan nästa Kyndilmessa. På detta sätt uprepas Christer Nilssons konster emot sin kära Son Carl Knutson i Rimkrönikan, och skulle affigten warit, at på sådant sätt skaffa sig förläningen af Dalarne. Ericus Olai är i wissa mål intet så omständelig, tilstår likwäl, at Drotsen gjorde sig all möda at skaffa sig Almogens förtrogende, och därigenom sedermera winna Riks-Föreståndarskapet; han tillägger widare, at Christer Nilsson war altid färdig at gifwa sina råd åt Carl, såsom en ung och mindre förfaren man, men i dessa wänningar ser det ut, såsom den unge Sonen war slugare än gamle Fadern *). Det är en gammal Politisk regel, at den som intet kan förställa sig kan intet regera, Qui nescit dissimulare nescit regnare; men man bör taga sig til wara, at förställningen intet stannar i falskhet, i hwilken händelse en förnuftig öpenhjertighet har företräde för all förställning; men annars är en slags förställning intet så aldeles lastwärdig, kan hända. Denna gåfwa ägdes af begge desse Herrar i hög grad, det är likwäl lätt at finna, det Christer Nilsson sammanfogade mycken falskhet med sin förställning, i synnerhet i sit förhållande med Dalkarlarne, emedan all liknelse är, at alla af honom anförda klagomål woro hans egen upfinning, och i den händelse war han ingalunda hitrusäll, om man får lof at bruka et gammalt ord, då man talar om en gammal konst. Hwad kunde wäl wara önskeligare än sådana beswärs-punkter. Hwar är någonsin eller kan wara stadgat, at en Riks-Föreståndare skal taga wara på Böndernes hästar, som efter utseende stått ute på gatan öfwer natten. Om någon af Marskens Swenar eller Betjenter haft några öfwerord, hwarpå ingen werkan följde, skulle därföre Almogen wara berättigad at göra mord och uppror. Den sista klagopunkten war likså orimlig som de andra. Bengt Gunnarson beskylles för hårdhet, men ingen hård eller grym gerning upgifwes, och mördas intet för någon gerning, som han hade giort, utan för något som man inbillade sig at han wille göra. Dalkarlarne sjelfwe måste hafwa begripit swagheten af sådana tilwitelser, när ingen wågade sig fram därmed, och tillika måtte Carl Knut-

Erik XIII. 1438.

*) Ericus Olai s. 175.

Erik XIII. 1438. Knutsons styrsel warit mycket oskyldig och oförwitlig, då intet annat än sådana eländigheter kunde förekastas honom. Marsken hade utan twifwel warit mycket enfaldig, om han intet begripit hwart ut denna Drotsens winglande förtrolighet syftade, men han behöll sit jämna och kalla wäsende, och Herrarne skildes åt, efter utseende, åtminstone, likså goda wänner som de warit tilförne.

§. 14.

Wärmelänningarnes upresning.

Sedan owäsendet i Dalarne war stillat, wille Marsken äfwen låta Wärmelänningarne känna sit ofog, och war det så mycket angelägnare, som de redan utwalt sig Torsten Ingelson til anförare. Denne Torsten war en af Marskens egna Betjenter, och är ganska sannolikt, at han och de warit af hemliga stämplingar och hopp om undsättning upmuntrade, ty annars hade de kunnat lära af förfarenheten och Pukens fall, at Carl Knutson intet war någon föraktlig motståndare. Så snart Marsken, som då kommit tilbaka til Stockholm, blef underrättad, at Torsten upbådat Wärmlänningarne, och ärnade anfalla Örebro, skrifwer han til Drotsen därom, och anhåller om råd och hjelp, men därifrån swarades, at det wore aldrabäst, at låta saken ankomma på underhandling: når åter Marsken widare utlät sig, at all utdrägt af tiden intet gjorde annat än stärkte uproret, lät Drotsen förstå, at hans ämbete förpliktade honom intet til någon wåldsamhet, utan han fortfor uti sit gifna betänkande. Marsken fann då intet tjenligt at dröja längre, utan samlar tilhopa sit folk, och frågar Arwed Swan, om han hade lust at göra följe. Arwed Swan hade warit med uti Engelbrekts förrättningar, war ock nu strax färdig, hwarföre ock Marsken upbådar oförtöfwat mera folk, och befaller allesamman wara honom (Swan) lydiga, såsom han sjelf wore närwarande. Sedan detta war beslut, ankommer berättelse ifrån Fogden på Örebro, at Wärmelänningarne woro församlade och woro intet mer än sex mil från Örebro. På denna tidning sätter Marsken sig sjelf til häst, och genom natt och dag, fast under ohyggligaste wintertiden, skyndar til Örebro. Så snart han kommit dit, får han weta, at faran intet war aldeles så stor, emedan Swan hade redan skingrat Böndernas sammanraffade flockar, dock hade Torsten ännu tre Härader med sig, som hade föresatt sig at förswara både sig och honom. Desse drogo sig så småningom tilbaka, och Swan följde efter, görandes dem beständiga och alfwarliga föreställningar, at afstå ifrån sina upproriska tilbud, betala Marsken sin tilbörliga skatt och utlagor, samt öf-

wer-

werlemna uphofsmännerna til detta otidiga uptåg. Större delen af Almogen efterkom hans begäran och hyllade Marsken å nyo. Imedlertid tågade Swan alt längre och längre in uti landet: men när han kom i Jösse Härad, får han andra underrättelser, at Wärmelänningarne hade samlat sig på nytt, i tanka at ofördmodligen öfwerfalla honom, och uti denna sammangaddning woro icke allenast de, som ännu intet förnyat sin hyllning, utan äfwen de, som kärt förut försäkrat Marsken om sin tro och underdånighet. Det blef således oumgängligt, at än widare fortsätta fientligheterna. Bönderne hade imedlertid upslagit sit läger på et Näs, och hade med förhuggning på landsidan försäkrat detsamma. Men detta afhöll intet Swan med sina Hofmän, utan han tågar ofördröckt emot Bondehären, hwilken til antalet af manskap war åtminstone sju gångor starkare. Deras förhuggning tjente til ingen ting, emedan Swan tog wägen öfwer isen. Dock likwäl så snart han kom så när, at Bönderne kunde höra hwad som talades, låter han utropa, at alla de som wille wara säkre om lif och egendom, skulle lägga ner gewär, och anförtro sig uti Marskens bewägenhet; men när Bönderne swarade, at de ärnade sjelfwe skaffa sig säkerhet både för lif och egendom, sker anfallet med all häftighet, så at ethundrade och tjugu Bönder blefwo på stunden nedergjorde. Det fräcka modet och trotsigheten föllo då genast, somlige lupo til skogs, och öfriga hopen föll neder och bad om nåd, sedan alt deras förråd med hästar och sådar blifwit segerwinnarens byte. Nederlaget uphörde fördenskul, och Wärmelänningarne, utan widare omswep, hyllade Marsken, hwarefter de sedermera fortforo uti en ofördfalskad trohet emot sin lagliga Öfwerherre. Huswudmännerne hade likwäl haft tilfälle at undankomma, Swan låter fördenskul upsöka både Torsten Ingelson och Jösse Hansson, som warit de uproriskas första anförare. Desse begge blefwo grepne, bålet blef deras förtjenta lön och alt blef stilla*).

Erik XIII. 1438.

§. 15.

Med sådana tidningar kom Arwed Swan tilbaka til Marsken. Ståndaktighet, mod och skyndsamhet dämpade således på ganska kort tid rätt wådeliga tilstälningar, som genom tidens utdrägt och mat-

Herredag i Arboga.

*) Rimkrönikan s. 303 följ. På andra ställen äro Berättelserna något olika. Det kan wara troligt, at Drotsen haft någon del uti detta owäsende, men såsom de äldre intet skylla honom därföre, har man gät den omständigheten förbi. Man bör ock kan hända intet tillägga honom skuld uti Fogdarnes dråp, fast han sedan welat begagna sig af oredan.

Erik XIII. 1438.

matta anstalter hade kunnat blifwa mycket betydande. Stilleten gaf rum til andra rikswårdande sakers afgörande, och Rikens Råd samlades i Arboga nästa Söndagen efter början af Fastan. Marsken Carl Knutson kom då fram med et ganska owäntat ärende, antingen til at förspöka, om des owänner och afunndsmän woro så många, som Drotsen hade förtrott honom, eller ock kan hända med fullkomligt alfwar. Til denna samling hade inställt sig en stor skara af folk, Biskopar, Prelater, Riddare, Swenar, Köpstadsmän och Bönder. När alle woro församlade, föredrager Marsken sin anhållan, at blifwa ifrån det dryga och swåra Rikesföreståndare-Ämbetet frikallad. Ständerna togo föreställningen uti öfwerwägande, och, efter en ganska kort rådplägning, återkommo med anmodan; at han intet wille tröttas wid, at än widare fortfara uti sit arbete och möda för Riket, til des de antingen kunde blifwa underrättade uti hwad författning man war med K. Erik, eller man kunde få en laglig Konung. De påminte sig, at de genom ed förpliktat sig at erkänna honom för Höfwitsman och Riks-Föreståndare. Han hade ock med ed åtagit sig Rikets wård och styrsel, så at en lika förbindelse war på begge sidor. På et sådant swar kunde intet annat följa, än at Carl Knutson blef stadfästad uti sit wälde *), hwarigenom han ock utan swårighet kunde begripa, at det almänna hat, hwarmed Drotsen hotat honom, bestod mer uti Drotsens önskan än uti sjelfwa werket, och är ännu swårt at finna, hwaruti Marsken så särdeles förfett sig, om ej genom det meddelta beskydd åt Engelbrekts baneman. Sedan detta högmål war reglerat, förestod sammanträdet i Kalmar, som, efter K. Eriks löfte, skulle hållas wid Olufsmessan 1438, hwilket man ock redan beslutat wid sista Herramötet i Arboga. Ärke-Biskopen med Biskopar, Drotsen, Marsken och flere andre betydande Herrar gjorde sig fördenskul resefärdiga; men Ärke-Biskopen kom intet längre än til Nyköping, utan slutade där sina dagar. Mera eller annat berättas intet om hans död i Rimkrönikan, ej heller i gamla Ärke-Biskops-Krönikan, men af Ericus Olai och de senare tillägges den omständighet, at en förnäm Herre skickat til Ärke-Biskopen Mandelmjölk, såsom en mycket rar rätt, hwilken warit förgiftad, och Högwördige Fadren på det sättet afsomnat **). Olaus Petri säger allenast, at det warit et rykte, at Ärke-Biskop Olof Larsson på förestrefna sätt

Carl Knutson will lägga neder Riks-Föreståndarskapet.

*) Rimkrönikan f. 307.

**) Ericus Olai f. 179. Archiepiscopus enim illuc iturus obiit Nycopiæ intoxicatus in lacte amygdalorum, sibi a quodam principante in regno feria sexta pro ferculo precioso transmisso.

fått kommit af daga. Ehuruwäl skälmstycken och nidings-werk intet woro denna tiden mer än annars särdeles sällsynte, woro de dock merändels uppenbarligen wäldsamma, och kan wäl wara, at wår wördige Prelat, sedan han tagit emot någon god del af den nya swalkedrycken, fått Colique, hwilken kunnat hafwa lika werkan som förgift. Man wet wäl intet af wåre gamle Häfdeskrifware, hwem som gjort Arke-Biskopen denna skänk. Stiernman angifwer likwäl en Magnus, som då skal warit Höfwitsman på Nyköping, såsom Arke-Biskopens baneman. Andre sträcka sina gissningar til Carl Knutson, men grunden til sådana misstankar är mig aldeles obekant. Så mycket lär wara utan twifwel, at Drotsen Christer Nilsson war ännu innehafware af Nyköping, och at Arke-Biskop Olof, under dessa oroligheter, så emot K. Eriks Fogde på Stockholm, som emot Dal-Almogen, wisat Marsken all wänskap. Arke-Biskopens död hindrade intet det beramade sammanträde i Kalmar. Ifrån Danmark mötte Arke-Biskopen i Lund, Erik Krummedik, Mårten Jönson och åtskillige andre, men Konungen kom intet. De Danske Fullmägtige föredrogo likwäl Konungens åstundan, at han intet wille hålla den ingångne förlikning, om man ej wille lemna honom tre Slott i Riket, at efter behag besätta dem med Danskt Folk, för öfrigt försäkrades, at han intet ärnade på något sätt kränka de Swenskas frihet. Såsom Konungen war sig altid lik, så woro ock hans påståenden lika obetänkta. Det war et ganska wanskligt sätt at winna de Swenskas förtroende, då han tydeligen ådaga lade, at han hade intet förtroende til dem. Denna begäran blef fördenskul af Marsken afslagen, men om Konungen wille komma i Landet, samt gifwa sina Utlänningar afsked, skulle både Land, Slott och alla Konungsliga rättigheter stå honom öpna och fria. Men därpå kom intet swar. Fast K. Erik, efter sin wana, försummade alla sina sanskyldiga förmåner, så försummade likwäl de intet, som woro ännu intagne af Rikenas Förening, at fästa och bekräfta densamma, och til detta ändamålets winnande kom man öfwerens om följande punkter: at man erkänner K. Erik för fullmyndig Konung til all Konungslig rätt och wärdighet, som honom med rätta tilkommer. — Bägge Rikena, Swerige och Danmark, skulle beständigt blifwa tilhopa, så at de wid påkommande örlig eller andra utländska Måns anfäktan, skulle troget biträda hwarandra, dock blifwer hwart Rike wid sit Namn, Lag, Rätt och Privilegier samt goda gamla Sedwänjor, andliga och werldsliga. — Wid påkommande krig, skulle det ena Riket hjelpa det andra, aldeles som det

Erik XIII. 1438.

Möte i Kalmar. Unionen bekräftades.

Kap. XIII. 1438. wore et Rike, dock med samma förbehåll om Krigsfolkets förplägning, som tilförne warit betingat. — Den, som war fredlös i et Rike, skulle ock anses på samma sätt i det andra. Den, som bjuder til at upwäcka twedräkt eller söndra Rikena från hwarandra, skulle anses som förrädare och straffas til lif och gods. — Hwad gamla Förbundet beträffar, at Rikena skulle altid wara under en Konung, så förklarade de Swenske utskickade, at de kunde intet yttra sig i den saken, i brist af Fullmakt, och äfwen därföre, at ingen af Norriges Råd war närwarande, Swerige och Danmark skulle icke desto mindre bliswa förenade, som redan war förbehållet. — När Konung wäljas skulle, bör det Rike, som först behöfwer Konung, wänta med sit wal så länge, at des Fullmägtige kunna sammanträda med det andra Rikets utskickade, då först skal öfwerwägas, antingen det är nyttigast at wara under en Konung, eller flera, och om så skulle för tidens omständigheter finnas nödigt, at mer än en Konung wäljes, skola likwäl Riksens Män draga försorg, at Rikena därigenom intet bliswa åtskilde eller söndrade, utan bliswa förenade med fred, kärlek, endräktighet och inbördes hjelp, som föreskriswet står. Detta alt blef beslutat och afgjordt Dagen efter Mariä Besökelse-dag, d. 2 Jul. 1438, och blef öfwerenskommelsen stadfästad af Ärke-Biskop Laxman i Lund, Biskop Nils i Wexiö, Drotsen Christer Nilson, Marsken Carl Knutson, Erik Krummedik, Mårten Jonson, Niklis Erengisleson, Lagman i Södermanland, Laurents Ulfsson, Bengt Stenson Lagman i Nerike, Bo Stenson Riddare, Niklis Jönson af Hammar, Geynt (Bengt kan ske) Jonison, Olof Axelson, Carl Christiernson, Beyner Gurskalkson, Magnus Gren, Niclis Stenson, Johan Stenson, Clawes Plata, Erik Thurson, Birger Trolle, Harald Stenson, Ragwald Puke, Anders Isakson af Wapn. Denna förnyelse af Kalmar-Unionen har alla nödwändigheter af en lag- och kraftägande afhandling, här år år, dag, ställe och sigiller, som bekräfta des trowärdighet, i stället för at den Kalmar-Unionen, som omtalas uti 10 §. här framföre, brister uti alla dessa omständigheter, ty den är utan år, utan dag, utan ställe och utan sigiller. Til denna senare och bristfälliga Act har aldrig warit något original, men detta af år 1438 har Hadorph utgifwit af sjelfwa Originalet, m. m. *)

§. 16.

*) Denna öfwerenskommelse är dagen efter Wårfru wisitationis 1438, tryckt hos Hadorph wid Rimkrönikan så är skriswen i sielfwa Acten, orden s. 124 af Originalet, daterad Kalmar åro dessa: Aar efter Guds bördh tu-

§. 16. Erik XIII. 1438.

Det är likså omöjligt at gifwa någon förnuftig orsak til K. Eriks afhållande ifrån detta sammanträde i Kalmar, som til många andra af des öfriga göremål. Alt det man kan säga är, at han år 1437 om wåren farit til Gothland, och tagit bort med sig Nilsens Clenodier och Bref. Hans kära Cicillia gjorde ock följe, hwilken efter utseende warit föredragen både för Krona, Scepter och Riken. Det kan wara möjligt, at denna Nymph fattat wederwilja mot Danmark, i anseende til den plumpa hälsning, som Olof Axelson Thott, då hon kom åkande i sin gröna Karm, wisade henne. Såsom han intet kände den åkande Skönheten, tog han hatten af för henne, och hans folk log där åt, när Herr Olof då fick weta åt hwem han wisat denna höflighet, låter han hämta henne tilbaka, stjelpte wagnen öfwerända, slår henne tre slag med sit swärd på et särdeles ställe, och bad henne förmåla sin hälsning til Konungen, at des tycke för Jomfru Cicilia kunde skilja honom wid Land och Rike *). Jag tilstår, at Thottens upförande war nog plumt, men om det förorsakat Jungfru Cicilias ledsnad wid Danmark, hwilken sedermera warit werkande hos K. Erik, hafwa wäl aldrig Kronor warit sålda för så ringa pris. Sedan K. Erik på sådant sätt tagit afsked från Danmark, blef des öfriga förhållande alt mer och mer osammanhängande. Följande året 1438 har han, efter Hwitfelds berättelse, skänkt öfwerwäldet af Rügen, som ganska länge hört til Danmark, åt sina Pommerska Slägtingar. Samma Författare är ock af den tanka, at Biskoparne i Roskild wid samma tilfälle förlorat sin Jurisdictio Ecclesiastica öfwer Grefskapet Strei m. m. Men om detta är grundadt har det sedermera åter blifwit ändrat **). Samma år war åter Herredag i Wordingborg, då Stån-

sende fyrehundrede trettio vpå then ottonde, dagen efter Warfru visitationis. Ofta plägar denna Act citeras såsom daterad octava visitationis, och på detta sätt nämnes den uti Jönköpings Afsked, Tisdagen efter Allhelgona dag 1439. För öfrigt gås denna afhandling aldeles förbi af wåra äldre författare, såsom äfwen Hwitfeld warit okunnig därom. Hos Munchеberg under Rofoed Anker de Unione Calmarienſi fid. 99, n. 2 fylles Hadorphs Exemplar fid. 139 för ofriktigt, då likwäl Hwitfelds snarare är felaktigt, som, fid. 820, då Jönköpings Afsked skal inryckas, åberopar Kalmar Förening d. 11 Martii 1437 Visitationis Mariæ, ty aldrig har Jungfru Mariä Besökelse infallit i Mars månad, utan d. 2 Julii, som är almänt bekant.

*) Hwitfeld f. 800.

**) Hwitfeld f. 802 talar om Rügens afhändande, som han hänför til år 1438. Mallet Hist. de Dannemark Tom. I, f. 423 i Noten drager denna sak i twifwelsmål, emedan det näm-

Erik XIII. 1438. derne i Danmark anhöllo hos Konungen, at han wille lemna Riket sit fria wal, och tillika befria Landet ifrån de utländska Slotts Herrar, som K. Erik insatt til Hertig Bagislafs biträde. Såsom Konungen sällan gjorde någon swårighet wid löften, så låfwade han ock nu utan swårighet, at inom fjorton dagar efter Midsommarsdagen skulle Hertig Barnim lemna ifrån sig Aleholm, Gref Hans Tranekär, Hertig Witslaf Rawensborg, men werkställigheten saknades, så at K. Eriks löften woro intet kraftigare i Danmark än i Swerige. När detta war gjort, förfogade Konungen sig til sin kära och hugsvalande hwila på Gothland. Medan Konungen på et sådant sätt roade sig, eller uti willrådig oro förtärde tiden, roade sig Carl Knutson med ny förlofning under sit Enklinge-stånd, men blandade likwäl sina tidsfördrif med alfwarliga och rikswärdande bekymmer, ty en Herredag war utsatt til slutet af Augusti, som skulle hållas i Telge. Här tog man sig före ganska betydande wärf, man lät stämma eller anmoda K. Erik, at om tolf weckor inställa sig wid Moraesten och swara på Ståndernas beswär, och om han intet behagade infinna sig, och intet låta Ständerne njuta sina lagliga friheter och goda gamla sedwänjor, förklarades, at de aldrig mer wille erkänna eller lyda honom såsom Konung. Man gjorde ock en helig förening, at med lif och gods förswara Rikets Rätt, Lag, Privilegier och goda gamla Sedwänjor, och skulle alle, som nu woro närwarande, hjelpa hwarandra, emot alla som sätta sig däremot, men de, som undandrogo sit biträde wid et sådant tilfälle, straffas til lif, ära och gods. Acten slutades med wanliga edgångs-sättet: Swa hielpa oß Gud och alle Helgon. De nu sammanbundne eller sammanswurne Herrar, Nielis Postulatus eller wald Ärke-Biskop i Upsala, Bengt Biskop i Linköping, Swen i Skara, Thomas i Strengnäs, Magnus i Åbo, Olof i Westerås . . i Wexiö, Christer Nilsson Riddare och Drots, Carl Knutson Marsk, samt åtta andra

Herredag i Telge.

wes intet uti Upsägelse-skriften; kan wäl wara, men at Biskopen i Roskild utöfwat längt sedan, 1438, sin rättighet öfwer Rügen, är onekligt, ty år 1500 har Biskop Nils i Roskild gjort förlåning af Biskops-rättigheter på Rügen, åt Mårten Barnekov, som för Prosteriet Ralswig och Biskops-Rägen skulle betala sjuhundrade mark Lübsk. År 1504 har Bisk. Johan förlänt Ralswig til samma Barnekov för 200 Renska Gulden i Guld m. m. och med Grefskapet Strei, efter Henrik Norrmans död. Lage Urne insatte Johan Barnekov til Präst i Philippi Jacobi Capell i Strei 1524, och stedde Investituren därmed, at Biskopen satte sin mössa på en annan uti Barnekovs ställe m. m. Alla dessa Bref efter originala Handlingar äro inrykte uti Samling af Handlingar, tr. i Lund 1758, Del. 3, s. 131 följ.

andra Riddare och åttatiofwea af Wapn, och ibland dessa woro åfwen några af utländska Slägter, såsom Laurens Snackenborg, Henrik Bilow, Jöns Grampsow och Trudh von Fitzen *). Under denna betydeliga sammankomst föredrager ock Drotsen sin angelägenhet, at han intet kunde föra den Stat, som han borde, i anseende til Ämbetets wärdighet, emedan han hade ringa eller för liten förlåning; ehuruwäl man skulle tycka, at han intet warit så särdeles wanlottad, ty utom Nyköping och Nyköpings Län, hade han Wiborgs Län, samt Simtuna, Torstuna, Lagunda, Åsunda och Hagunda Härader, samt Roden där Björnö ligger, men såsom han intet kunde nöja sig därmed, öfwerlemnades nu åfwen Gestrikland **). Carl Knutson gick än längre uti sin wänskap och förtroende, han befalte tillika sin Secreterare eller Skrifware, som hade Marskens Sigill, at bitråda Drotsen med des bisogande, när angelägna saker kunde förekomma, som kunde åska detsamma; emedan han sjelf war hindrad af sina bröllops-anstalter. Drotsen tog då tiden i akt, och lät upsätta et bref i Marskens namn, förseglat med Marskens sigill, uti hwilket hela Helsingeland förlänтes åt Drotsen: et steg, som så mycket förtretade Marsken, som det syntes wanhedra Drotsen. Icke desto mindre war Drotsen tilstädes och gjorde sig glad på Carl Knutsons bröllop, som firades med all möjlig och kanske Konglig prakt, Söndagen efter Franciſci dag, d. 4 October. Det är möjligt, at åfwen denna stät och wälsägnad förökade antalet på Marskens owänner uti et Land, som åfwen i gamla dagar är beskyllat för afund och miſsunsamhet, fast än man kan wara öfwertygad, at dessa laster äro nog så naturaliserade i andra Länder, som i Swerige. Åtminstone wille Christer Nilson betjena sig af tiden, til at aldeles öfwerända kasta Carl Knutsons wälde och anseende. Anläggningen war utan twifwel så arg, som kanske enfaldig. Efter Drotsens plan träda tolf utaf Rikens Råd tilsamman, och upsätta en skrift, uti hwilken hela Regeringen skulle updragas åt Drotsen, och Carl Knutson skulle hemförlofwas. Til at wara så mycket säkrare om utgången, borde förslaget af alla wederbörande obesett underskrifwas. Drotsen mätte likwäl intet hafwa rätt känt alla, som skulle wara bisittare uti denna Tolfmanna-nämnd, fast han kunde förmodligen wara säker om de mästa; ty några af dessa Tolf-

Erik XIII. 1438.

Nytt miſsförstånd imellan Drotsen och Marsken.

*) Telge Förbund die decollationis Johannis Baptiſtæ, 29 Aug. 1438, hos Hadorph ſ. 126, jämf. Rim-krönikan ſ. 310 f.

**) Rim-krönikan ſ. 310. Jämf. Meſſenius, Tom. XII.

Erik XIII. 1438. mån, som woro til en del werldslige, til en del andlige, woro af Marskens wänner, och uptäkte för honom hela stämplingen. När Herrarne fått sit betänkande färdigt, sammankalla de hela Rådet med andra Rikens mån, som i Stockholm woro närwarande, och berätta, at de med mycken möda utarbetat en skrift, som ofelbart skulle tjena til Rikets otwifwelaktiga gagn och bästa; men saken war af den wigt, at de intet kunde föredraga innehållet, innan alle wille på heder och åra försäkra, at de wille befordra til werkställighet, hwad som af dem wore föreslaget och fastställt. Drotsen förklarade då utan widare betänkande, at han genast wille lemna sit insegel til at bekräfta hwad wederbörande hade slutat och afgjort, samt stå fast därwid, på heder och åra. Därnäst tilfrågades Marsken, hwad hans tanka war. Man behöfde ej heller länge wänta på hans yttrande, ty han swarade på stunden, at han förseglade ingen ting, innan han wiste hwad det war, som skulle förseglas. Och til at afbryta alt onödigt samtal, böd han alla så högre som lägre, ända til Köpstadsmän och menige Almoge, at inställa sig följande dagen om morgonen bittida uti Wårfru Gilles-stuga, då man kunde underrätta sig, hwad desse tolf Herrar hade gjort eller hwad de ärnade göra. Alle samlade sig, som påbudet och begärt war, då Marsken frågade Drotsen, hwarföre han misbrukat Marskens sigill, som han likwäl lemnat Drotsen i god tro, fast han icke desto mindre sedermera emot Marskens wettskap afhänt honom Helsingeland: han wille nu ej längre lefwa i owißhet, antingen han skulle föra Styrseln eller han skulle wara Drotsen undergifwen. — Marsken slutade talet därmed, at han sade: de som wilja hålla med mig, behagade nu följa ut med mig, de andre, som äro för Drotsen, behagade blifwa qwar och inne hos honom. Carl Knutson gick då genast ut, och förfogade sig på Slottet, dit större delen följde honom; men Biskoparne och några få andre stannade qwar hos Drotsen. På detta sätt slutades den konstiga anläggning, som warit ämnad til Carl Knutsons störtande, och synes förslagsmakarne intet hafwa rätt känt honom, då de inbillat sig, at han skulle besegla en skrift, utan at weta innehållet däraf, om han ock intet warit warnad förut *).

§. 17.

*) Alla dessa märkeliga omständigheter äro förbigångne af wåra nyare, men finnas tydeligen upprepade i Rimkrönikan, s. 312 följ. Och är nog besynnerligt, at de intet betjent sig mer af Rimkrönikan än de gjort. Jag kan intet se annan orsak därtil, än at man ledsnat wid at läsa ömkeliga

§. 17.

Erik XIII. 1438.

Drotsen hade länge under wänskap och förtrolighet sökt at undergräfwa Carl Knutsons wälde: men det sista tilbudet lemnade intet särdeles rum til widare wänskap, och det tiltagsna steg, som Marsken tog, tillät nu ingen längre förställning; dock budo Biskoparne til, at än en gång stifta förening imellan dessa betydande Herrar, hwilkas oenighet nödwändigt skulle föra med sig swåra påföljder för hela Riket, och i den delen bedrogo de sig intet. Så snart Marsken kommit tilbaka til Slottet, skickades bud til honom från Biskoparna, med begäran, at han åter wille inställa sig hos dem, och om han hade orsak at beswära sig öfwer Drotsen, skulle de anwända all flit, at Herrarnas twistighet måtte blifwa bilagd och förlikt. På denna anmodan lemnade Marsken et alfwarsamt swar, at han hade all orsak at wara misslynt däröfwer, at Drotsen utan uppehåll arbetade på hans undergång, då han likwäl flera gånger wågat både lif och hälsa uti Rikets tjenst, medan Drotsen aldrig satt sig uti minsta fara til Rikets upräthållande. Han lofwade likwäl, efter Biskoparnes åstundan, at följande dagen besöka dem uti Klosterstufwan. Marsken höll sit gifna löfte, men befalte därjämte, at alla Rikets betydande Män skulle tillika wara närwarande wid detta nya samtal. Affigten war således intet at stifta och förnya wänskapen med Drotsen, utan snarare at förnedra honom. När alle wederbörande kommit tilhopa, yttrade sig Carl Knutson, at han aldrig mer wille befatta sig med Regeringen, så länge han skulle wara sjelf annan i styrseln: om Herrar Wederbörandes tankar woro, at Drotsen skulle styra Riket, så wille han därifrån wara aldeles frikallad. Marsken måtte hafwa warit nog säker om sin omistlighet eller om sit parti, efter han kunde taga saken uti så hög ton, men det oaktat, stannade alt efter hans wälbehag: Carl Knutson förklarades för ensam Riks-Föreståndare, som med Rikens Råds Råde skulle föra Regeringen, och förordna om alla Förläningar öfwer hela Riket utan undantag. Han war wäl tilförne utnämnd til Rikshöfwitsman, som förmodligen är det samma, som Riks-Föreståndare, men antingen af en slags högaktning eller slughet hade han altid förnämligast inhämtat Drotsens Christer Nilsons betänkande, ja äfwen följt dem efter omständigheterna; hwarutaf Drotsen ansett denna aktning såsom en rättighet. Nu sedan winglande wänskapen imel-

Drotsen och Marsken förlikte på wist sätt.

werks. Men hwad har man at göra Häfdeteknare får äfwen så wäl finna med Författarens Skaldekonst? En sig wid slåta werks, som wid usel Latin.

Erik XIII. 1438.

matta anstalter hade kunnat blifwa mycket betydande. Stilleten gaf rum til andra rikswårdande sakers afgörande, och Riksens Råd samlades i Arboga nästa Söndagen efter början af Fastan. Marsken Carl Knutson kom då fram med et ganska owäntat ärende, antingen til at förröka, om des owänner och afundsmän woro så många, som Drotsen hade förtrott honom, eller ock kan hända med fullkomligt allwar. Til denna samling hade inställt sig en stor skara af folk, Biskopar, Prelater, Riddare, Swenar, Köpstadsmän och Bönder. När alle woro församlade, föredrager Marsken sin anhållan, at blifwa ifrån det dryga och swåra Riksföreståndare-Ämbetet frikallad. Ständerna togo föreställningen uti öfwerwägande, och, efter en ganska kort rådplägning, återkommo med anmodan; at han intet wille tröttas wid, at än widare fortfara uti sit arbete och möda för Riket, til des de antingen kunde blifwa underrättade uti hwad författning man war med K. Erik, eller man kunde få en laglig Konung. De påminte sig, at de genom ed förpliktat sig at erkänna honom för Höfwitsman och Riks-Föreståndare. Han hade ock med ed åtagit sig Rikets wård och styrsel, så at en lika förbindelse war på begge sidor. På et sådant swar kunde intet annat följa, än at Carl Knutson blef stadfästad uti sit wälde *), hwarigenom han ock utan swårighet kunde begripa, at det almänna hat, hwarmed Drotsen hotat honom, bestod mer uti Drotsens önskan än uti sjelfwa werket, och är ännu swårt at finna, hwaruti Marsken så särdeles försett sig, om ej genom det meddelta beskydd åt Engelbrekts baneman. Sedan detta högmål war reglerat, förestod sammanträdet i Kalmar, som, efter K. Eriks löfte, skulle hållas wid Olufsmessan 1438, hwilket man ock redan beslutat wid sista Herramötet i Arboga. Ärke-Biskopen med Biskopar, Drotsen, Marsken och flere andre betydande Herrar gjorde sig fördenskul resefärdiga; men Ärke-Biskopen kom intet längre än til Nyköping, utan slutade där sina dagar. Mera eller annat berättas intet om hans död i Rimkrönikan, ej heller i gamla Ärke-Biskops-Krönikan, men af Ericus Olai och de senare tillägges den omständighet, at en förnäm Herre skickat til Ärke-Biskopen Mandelmjölk, såsom en mycket rar rätt, hwilken warit förgiftad, och Högwördige Fadren på det sättet afsomnat **). Olaus Petri säger allenast, at det warit et rykte, at Ärke-Biskop Olof Larsson på förestrefna sätt

Carl Knutson wil lägga neder Riks-Föreståndarskapet.

*) Rimkrönikan s. 307.

**) Ericus Olai s. 179. Archiepiscopus enim illuc iturus obiit Nycopiæ intoxicatus in lacte amygdalorum, sibi a quodam principante in regno feria sexta pro ferculo precioso transmisso.

sätt kommit af daga. Ehuruwäl skälmstycken och nidings-werk intet woro denna tiden mer än annars särdeles sällsynte, woro de dock merändels uppenbarligen wäldsamma, och kan wäl wara, at wår wördige Prelat, sedan han tagit emot någon god del af den nya swalkedrycken, fått Colique, hwilken kunnat hafwa lika werkan som förgift. Man wet wäl intet af wåre gamle Häfdeskrifware, hwem som gjort Ärke-Biskopen denna skänk. Stiernman angifwer likwäl en Magnus, som då skal warit Höfwitsman på Nyköping, såsom Ärke-Biskopens baneman. Andre sträcka sina gissningar til Carl Knutson, men grunden til sådana misstankar är mig aldeles obekant. Så mycket lär wara utan twifwel, at Drotsen Christer Nilsson war ännu innehafware af Nyköping, och at Ärke-Biskop Olof, under dessa oroligheter, så emot K. Eriks Fogde på Stockholm, som emot Dal-Almogen, wisat Marsken all wänskap. Ärke-Biskopens död hindrade intet det beramade sammanträde i Kalmar. Ifrån Danmark mötte Ärke-Biskopen i Lund, Erik Krummedik, Mårten Jönson och åtskillige andre, men Konungen kom intet. De Danske Fullmägtige föredrogo likwäl Konungens åstundan, at han intet wille hålla den ingångne förlikning, om man ej wille lemna honom tre Slott i Riket, at efter behag besätta dem med Danskt Folk, för öfrigt försäkrades, at han intet ärnade på något sätt kränka de Swenskas frihet. Såsom Konungen war sig altid lik, så woro ock hans påståenden lika obetänkta. Det war et ganska wanskligt sätt at winna de Swenskas förtroende, då han tydeligen ådaga lade, at han hade intet förtroende til dem. Denna begäran blef fördenskul af Marsken afslagen, men om Konungen wille komma i Landet, samt gifwa sina Utlänningar afsked, skulle både Land, Slott och alla Konungsliga rättigheter stå honom öpna och fria. Men därpå kom intet swar. Fast K. Erik, efter sin wana, försummade alla sina sanskyldiga förmåner, så försummade likwäl de intet, som woro ännu intagne af Rikenas Förening, at fästa och befästa densamma, och til detta ändamålets winnande kom man öfwerens om följande punkter: at man erkänner K. Erik för fullmyndig Konung til all Konungslig rätt och wärdighet, som honom med rätta tilkommer. — Bägge Rikena, Swerige och Danmark, skulle beständigt blifwa tilhopa, så at de wid påkommande örlig eller andra utländska Måns anfäktan, skulle troget biträda hwarandra, dock blifwer hwart Rike wid sit Namn, Lag, Rätt och Privilegier samt goda gamla Sedwänjor, andliga och werldsliga. — Wid påkommande krig, skulle det ena Riket hjelpa det andra, aldeles som det

Erik XIII. 1438.

Mötet i Kalmar. Unionen bekräftades.

Kap. XIII. 1438. wore ett Rike, dock med samma förbehåll om Krigsfolkets förplägning, som tilförne warit betingat. — Den, som war fredlös i et Rike, skulle ock anses på samma sätt i det andra. Den, som bjuder til at upwäcka twedräkt eller söndra Rikena från hwarandra, skulle anses som förrädare och straffas til lif och gods. — Hwad gamla Förbundet beträffar, at Rikena skulle altid wara under en Konung, så förklarade de Swenske utskickade, at de kunde intet yttra sig i den saken, i brist af Fullmakt, och äfwen därföre, at ingen af Norriges Råd war närwarande, Swerige och Danmark skulle icke desto mindre blifwa förenade, som redan war förbehållet. — När Konung wäljas skulle, bör det Rike, som först behöfwer Konung, wänta med sit wal så länge, at des Fullmägtige kunna sammanträda med det andra Rikets utskickade, då först skal öfwerwägas, antingen det är nyttigast at wara under en Konung, eller flera, och om så skulle för tidens omständigheter finnas nödigt, at mer än en Konung wäljes, skola likwäl Rikens Män draga försorg, at Rikena därigenom intet blifwa åtskilde eller söndrade, utan blifwa förenade med fred, kärlek, endräktighet och inbördes hjelp, som föreskrifwet står. Detta alt blef beslutat och afgjordt Dagen efter Mariä Besökelse-dag, d. 2 Jul. 1438, och blef öfwerenskommelsen stadsfästad af Ärke-Biskop Laxman i Lund, Biskop Nils i Wexiö, Drotsen Christer Nilson, Marsken Carl Knutson, Erik Krummedik, Mårten Jonson, Niklis Erengisleson, Lagman i Södermanland, Laurents Ulfsson, Bengt Stenson Lagman i Nerike, Bo Stenson Riddare, Niklis Jönson af Hammar, Geynt (Bengt kan ske) Jonison, Olof Axelson, Carl Christiernson, Beyner Gurskalkson, Magnus Gren, Niclis Stenson, Johan Stenson, Clawes Plata, Erik Thurson, Birger Trolle, Harald Stenson, Ragwald Puke, Anders Isakson af Wapn. Denna förnyelse af Kalmar-Unionen har alla nödwändigheter af en lag- och kraftägande afhandling, här är år, dag, ställe och sigiller, som bekräfta des trowärdighet, i stället för at den Kalmar-Unionen, som omtalas uti 10 §. här framföre, brister uti alla dessa omständigheter, ty den är utan år, utan dag, utan ställe och utan sigiller. Til denna senare och bristfälliga Act har aldrig warit något original, men detta af år 1438 har Hadorph utgifwit af sjelfwa Originalet, m. m. *)

§. 16.

*) Denna öfwerenskommelse är dagen efter Wårfru wisitationis 1438, tryckt hos Hadorph wid Rimkrönikan få år skrifwet i sjelfwa Acten, orden s. 124 af Originalet, daterad Kalmar äro dessa: Aar efter Guds bördh tu-

§. 16. Erik XIII. 1438.

Det är liksä omöjligt at gifwa någon förnuftig orsak til K. Eriks afhållande ifrån detta sammanträde i Kalmar, som til många andra af des öfriga göremål. Alt det man kan säga är, at han är 1437 om wåren farit til Gothland, och tagit bort med sig Riksens Clenodier och Bref. Hans kära Cicillia gjorde ock följe, hwilken efter utseende warit föredragen både för Krona, Scepter och Riken. Det kan wara möjligt, at denna Nymph fattat wederwilja mot Danmark, i anseende til den plumpa hälsning, som Olof Axelson Thott, då hon kom åkande i sin gröna Karm, wisade henne. Såsom han intet kände den åkande Skönheten, tog han hatten af för henne, och hans folk log där åt, när Herr Olof då fick weta åt hwem han wisat denna höflighet, låter han hämta henne tilbaka, stjelpte wagnen öfwerända, slår henne tre slag med sit swärd på et särdeles ställe, och bad henne förmäla sin hälsning til Konungen, at des tycke för Jomfru Cicilia kunde skilja honom wid Land och Rike *). Jag tilstår, at Thottens upförande war nog plumt, men om det förorsakat Jungfru Cicilias ledsnad wid Danmark, hwilken sedermera warit werkande hos K. Erik, hafwa wäl aldrig Kronor warit sålda för så ringa pris. Sedan K. Erik på sådant sätt tagit afsked från Danmark, blef des öfriga förhållande alt mer och mer osammanhängande. Följande året 1438 har han, efter Hwitfelds berättelse, skänkt öfwerwäldet af Rügen, som ganska länge hört til Danmark, åt sina Pommerska Slägtingar. Samma Författare är ock af den tanka, at Biskoparne i Roskild wid samma tilfälle förlorat sin Jurisdictio Ecclesiastica öfwer Grefskapet Strei m.m. Men om detta är grundadt har det sedermera åter blifwit ändrat **). Samma år war åter Herredag i Wordingborg, då Stän-

sende fyrehundrede trettio vpå then ottonde, dagen efter Warfru visitationis. Eljest plägar denna Act citeras såsom daterad octava visitationis, och på detta sätt nämnes den uti Jönköpings Afsked, Tisdagen efter Allhelgona dag 1439. För öfrigt gås denna afhandling aldeles förbi af wåra äldre författare, såsom äfwen Hwitfeld warit okunnig därom. Hos Muncheberg under Kofoed Anker de Unione Calmariensi sid. 99, n. 2 skylles Hadorphs Exemplar sid. 139 för oriktigt, då likwäl Hwitfelds snarare är felaktigt, som, sid. 820, då Jönköpings Afsked skal inryckas, åberopar Kalmar Förening d. 11 Martii 1437 Visitationis Mariæ, ty aldrig har Jungfru Mariä Besökelse infallit i Mars månad, utan d. 2 Julii, som är almänt bekant.

*) Hwitfeld s. 800.

**) Hwitfeld s. 802 talar om Rügens afhändande, som han hänför til år 1438. Mallet Hist. de Dannemark Tom. I, s. 423 i Noten drager denna sak i twifwelsmål, emedan det näm-

Erik XIII. 1438. derne i Danmark anhöllo hos Konungen, at han wille lemna Riket sit frig wal, och tillika befria Landet ifrån de urländska Slotts Herrar, som K. Erik insatt til Hertig Bagislafs biträde. Såsom Konungen sållan gjorde någon swårighet wid löften, så låfwade han ock nu utan swårighet, at inom fiorton dagar efter Midsommarsdagen skulle Hertig Barnim lemna ifrån sig Aleholm, Gref Hans Tranekär, Hertig Witslaf Rawensborg, men werkställigheten saknades, så at K. Eriks löften woro intet kraftigare i Danmark än i Swerige. När detta war gjort, förfogade Konungen sig til sin kära och hugswalande hwila på Gothland. Medan Konungen på et sådant sätt roade sig, eller uti willrådig oro förtärde tiden, roade sig Carl Knutson med ny förlofning under sit Enklinge-stånd, men blandade likwäl sina tidsfördrif med alfwarliga och rikswärdande bekymmer, ty en Herredag war utsatt til slutet af Augusti, som skulle hållas i Telge. Här tog man sig före ganska betydande wärf, man lät stämma eller anmoda K. Erik, at om tolf weckor inställa sig wid Moraften och swara på Ständernas beswär, och om han intet behagade infinna sig, och intet låta Ständerne njuta sina lagliga friheter och goda gamla sedwänjor, förklarades, at de aldrig mer wille erkänna eller lyda honom såsom Konung. Man gjorde ock en helig förening, at med lif och gods förswara Rikets Rätt, Lag, Privilegier och goda gamla Sedwänjor, och skulle alle, som nu woro närwarande, hjelpa hwarandra, emot alla som sätta sig däremot, men de, som undandrogo sit biträde wid et sådant tilfälle, straffas til lif, ära och gods. Acten slutades med wanliga edgångs-sättet: Swa hjelpa oß Gud och alle Helgon. De nu sammanbundne eller sammanswurne Herrar, Nielis Postulatus eller wald Ärke-Biskop i Upsala, Bengt Biskop i Linköping, Swen i Skara, Thomas i Strengnäs, Magnus i Åbo, Olof i Westerås * * i Wexiö, Christer Nilsson Riddare och Drots, Carl Knutson Marsk, samt åtta andra

Herredag i Telge.

mes intet uti Upsägelse-skriften; kan wäl wara, men at Biskopen i Roskild utöfwat längt sedan, 1438, sin rättighet öfwer Rügen, är onekligt, ty år 1500 har Biskop Otto i Roskild gjort förlåning af Biskops-rättigheter på Rügen, åt Mårten Barnekow, som för Prosteriet Ralswig och Biskops-Rügen skulle betala sjuhundrade mark Lübsk. År 1504 har Bisk. Johan förlänt Ralswig til samma Barnekow för 200 Renska Gulden i Guld m. m. och med Grefskapet Strei, efter Henrik Norrmans död. Lage Urne insatte Johan Barnekow til Präst i Philippi Jacobi Capell i Strei 1524, och skedde Investituren därmed, at Biskopen satte sin mössa på en annan uti Barnekows ställe m. m. Alla dessa Bref efter originala Handlingar äro inryckte uti Samling af Handlingar, tr. i Lund 1758, Del. 3, s. 131 följ.

andra Riddare och åttatiofyra af Wapn, och ibland dessa woro åfwen några af utländska Slägter, såsom Laurens Snackenborg, Henrik Bilow, Jöns Grampsow och Trudh von Fitzen *). Under denna betydeliga sammankomst föredrager ock Drotsen sin angelägenhet, at han intet kunde föra den Stat, som han borde, i anseende til Ämbetets wärdighet, emedan han hade ringa eller för liten förläning; ehuruwäl man skulle tycka, at han intet warit så särdeles wanlottad, ty utom Nyköping och Nyköpings Län, hade han Wiborgs Län, samt Simtuna, Torstuna, Lagunda, Åsunda och Hagunda Härader, samt Roden där Björnö ligger, men såsom han intet kunde nöja sig därmed, öfwerlemnades nu åfwen Gestrikland **). Carl Knutson gick än längre uti sin wänskap och förtroende, han befalte tillika sin Secreterare eller Skrifware, som hade Marskens Sigill, at bitråda Drotsen med des bisogande, när angelägna saker kunde förekomma, som kunde åska detsamma; emedan han sjelf war hindrad af sina bröllops-anstalter. Drotsen tog då tiden i akt, och lät upsätta et bref i Marskens namn, förseglat med Marskens sigill, uti hwilket hela Helsingeland förlänтes åt Drotsen: et steg, som så mycket förtretade Marsken, som det syntes wanhedra Drotsen. Icke desto mindre war Drotsen tilstädes och gjorde sig glad på Carl Knutsons bröllop, som firades med all möjlig och kanske Konglig prakt, Söndagen efter Franciſci dag, d. 4 October. Det är möjligt, at åfwen denna stät och wälsägnad förökade antalet på Marskens owänner uti et Land, som åfwen i gamla dagar är beskyllat för afund och misunsamhet, fast än man kan wara öfwertygad, at dessa laster äro nog så naturaliserade i andra Länder, som i Swerige. Åtminstone wille Christer Nilsson betjena sig af tiden, til at aldeles öfwerända kasta Carl Knutsons wälde och anseende. Anläggningen war utan twifwel så arg, som kanske enfaldig. Efter Drotsens plan träda tolf utaf Rikens Råd tilsamman, och upsätta en skrift, uti hwilken hela Regeringen skulle updragas åt Drotsen, och Carl Knutson skulle hemförlofwas. Til at wara så mycket säkrare om utgången, borde förslaget af alla wederbörande obesett underskrifwas. Drotsen mätte likwäl intet hafwa rätt känt alla, som skulle wara bisittare uti denna Tolfmanna-nämd, fast han kunde förmodligen wara säker om de mästa; ty några af dessa Tolf-

Erik XIII. 1438.

Nytt misförstånd imellan Drotsen och Marsken.

*) Telge Förbund die decollationis Johannis Baptistæ, 29 Aug. 1438, hos Hadorph s. 126, jämf. Rim-krönikan s. 310 f.

**) Rim-krönikan s. 310. Jämf. Messenius, Tom. XII.

Erik XIII. 1438. mån, som woro til en del werldslige, til en del andlige, woro af Marskens wänner, och uptäkte för honom hela stämplingen. När Herrarne fått sit betänkande färdigt, sammankalla de hela Rådet med andra Riksens mån, som i Stockholm woro närwarande, och berätta, at de med mycken möda utarbetat en skrift, som ofelbart skulle tjena til Rikets otwifwelaktiga gagn och bästa; men saken war af den wigt, at de intet kunde föredraga innehållet, innan alle wille på heder och åra försäkra, at de wille befordra til werkställighet, hwad som af dem wore föreslaget och fastskält. Drotsen förklarade då utan widare betänkande, at han genast wille lemna sit insegel til at bekräfta hwad wederbörande hade slutat och afgjort, samt stå fast därwid, på heder och åra. Därnäst tilfrågades Marsken, hwad hans tanka war. Man behöfde ej heller länge wänta på hans yttrande, ty han swarade på stunden, at han förseglade ingen ting, innan han wiste hwad det war, som skulle förseglas. Och til at afbryta alt onödigt samtal, böd han alla så högre som lägre, ända til Köpstadsmän och menige Almoge, at inställa sig följande dagen om morgonen bittida uti Wårfru Gilles-stuga, då man kunde underrätta sig, hwad desse tolf Herrar hade gjort eller hwad de ämnade göra. Alle samlade sig, som påbudet och begärt war, då Marsken frågade Drotsen, hwarföre han misbrukat Marskens sigill, som han likwäl lemnat Drotsen i god tro, fast han icke desto mindre sedermera emot Marskens wettskap afhänt honom Helsingeland: han wille nu ej längre lefwa i owißhet, antingen han skulle föra Styrseln eller han skulle wara Drotsen undergifwen. — Marsken slutade talet därmed, at han sade: de som wilja hålla med mig, behagade nu följa ut med mig, de andre, som äro för Drotsen, behagade blifwa qwar och inne hos honom. Carl Knutson gick då genast ut, och förfogade sig på Slottet, dit större delen följde honom; men Biskoparne och några få andre stannade qwar hos Drotsen. På detta sätt slutades den konstiga anläggning, som warit ämnad til Carl Knutsons störtande, och synes förslagsmakarne intet hafwa rätt känt honom, då de inbillat sig, at han skulle besegla en skrift, utan at weta innehållet däraf, om han ock intet warit warnad förut *).

§. 17.

*) Alla dessa märkeliga omständigheter äro förbigångne af wåra nyare, men finnas tydeligen uprepade i Rimkrönikan, s. 312 följ. Och är nog besynnerligt, at de intet betjent sig mer af Rimkrönikan än de gjort. Jag kan intet se annan orsak därtil, än at man ledsnat wid at läsa ömkeliga

§. 17.

Erik XIII. 1438.

Drotsen hade länge under wänskap och förtrolighet sökt at undergräfwa Carl Knutsons wälde: men det sista tilbudet lemnade intet särdeles rum til widare wänskap, och det tiltagsna steg, som Marsken tog, tillät nu ingen längre förställning; dock budo Biskoparne til, at ån en gång stifta förening imellan dessa betydande Herrar, hwilkas oenighet nödwändigt skulle föra med sig swåra påföljder för hela Riket, och i den delen bedrogo de sig intet. Så snart Marsken kommit tilbaka til Slottet, skickades bud til honom från Biskoparna, med begäran, at han åter wille inställa sig hos dem, och om han hade orsak at beswära sig öfwer Drotsen, skulle de anwända all flit, at Herrarnas twistighet måtte blifwa bilagd och förlikt. På denna anmodan lemnade Marsken et alfwarsamt swar, at han hade all orsak at wara misslynt däröfwer, at Drotsen utan uppehåll arbetade på hans undergång, då han likwäl flera gånger wågat både lif och hälsa uti Rikets tjenst, medan Drotsen aldrig satt sig uti minsta fara til Rikets upprätthållande. Han lofwade likwäl, efter Biskoparnes åstundan, at följande dagen besöka dem uti Klosterstufwan. Marsken höll sit gifna löfte, men befalte därjämte, at alla Rikets betydande Män skulle tillika wara närwarande wid detta nya samtal. Affigten war således intet at stifta och förnya wänskapen med Drotsen, utan snarare at förnedra honom. När alle wederbörande kommit tilhopa, yttrade sig Carl Knutson, at han aldrig mer wille befatta sig med Regeringen, så länge han skulle wara sjelf annan i styrseln: om Herrar Wederbörandes tankar woro, at Drotsen skulle styra Riket, så wille han därifrån wara aldeles frikallad. Marsken måtte hafwa warit nog säker om sin omistlighet eller om sit parti, efter han kunde taga saken uti så hög ton, men det oaktat, stannade alt efter hans wälbehag: Carl Knutson förklarades för ensam Riks-Föreståndare, som med Rikens Råds Råde skulle föra Regeringen, och förordna om alla Förläningar öfwer hela Riket utan undantag. Han war wäl tilförne utnämnd til Rikshöfwitsman, som förmodligen är det samma, som Riks-Föreståndare, men antingen af en slags högaktning eller slughet hade han altid förnämligast inhämtat Drotsens Christer Nilsons betänkande, ja äfwen följt dem efter omständigheterna; hwarutaf Drotsen ansett denna aktning såsom en rättighet. Nu sedan winglande wänskapen imel-

Drotsen och Marsken förlikte på wist sätt.

wers. Men hwad har man at göra Häfdeteknare får äfwen så wäl finna med Författarens Skaldekonst? En sig wid sista wers, som wid usel Latin.

Erik XIII. 1438. imellan dessa Herrar utbrutit uti uppenbar owänskap och träta, wille Marsken wara fri från detta twång, och hyllades utaf alla såsom Riks-Föreståndare med all Konglig makt at styra med Råds Råde *). Hwarföre ock så wäl Christer Nilsson som des Son Carl Christerson, fast helt ogerna, måtte lofwa, at alla Slott och Land, som de hade i förlåning, skulle stå Riks-Föreståndaren öpna, så snart det påfordrades. Sedan lofwade begge Herrarne hwarandra en beständig wänskap, dock tog Carl Knutson Gästrikland ifrån Drotsen, hwarmed en annan förlänтes, och kunde det, kan hända, anses för wänskaps-prof, så wida han fick behålla alt det öfriga. Om Christer Nilsson wid detta tilfälle nederlagt sit Drots-ämbete, wet jag intet, åtminstone är det intet af någon gammal Författare omtalt, ej heller har någon äldre sagt, at Drotsen utbrustit uti hårda utlåtelser mot Marsken, men wäl den senare emot den förra **). Man berättar ock, at Dalkarlarne upreſt sig på nytt, och at Marsken gifwit dem en skälig aga därföre. Men saken lär intet aldeles wara af den beskaffenheten, utan sammanhanget är, som följer. Så snart denna märkwärdiga afhandling war slutad, förfogade sig alle tilbaka til sina hemwist. Kröpelin for til Åbo, och Carl Knutson reste til Westerås. Här fick han weta af sina Fogdar, at från Dalarne war ganska litet betalt af Skatten, men aldeles inga böter utlagde för Marskens Betjenter, som Dalkarlarne mördat. Riks-Föreståndaren affärdade då befallning, at des Swenar eller Rytteri skulle utan försummelse inställa sig i full rustning, och så snart de framkommit, rycker han up i Dalarne strax efter Mårtensmessan. Östra och Wästra Dalarne samlade sig efter unfången befallning wid Gagnäf, dock, efter gifwen försäkran, at de skulle oskadde komma fram och tilbaka. Riks-Föreståndaren föreställde då med all lämpa, at de, emot gifwet löfte, hwarken betalt skatten eller afhördat sina böter. Dalkarlarne anhöllo då om nåd, med dyr försäkran, at de aldrig någonsin hwarken med råd eller gerningar skulle stämpla eller til-

*) Om den makt, som Riks-Föreståndaren då fick yttrar sig Rimkrönikan s. 315:

Sidan hyllade the ther Marsken alla
Och Riksens Förståndare honom kalla,
Han skulde tha ensam slott och län bada
Skipta och förlåna med Riksens Råds Rade.

Ifwen denna sakernas hwälfning, ehuru nog wäsentlig, är förbigången uti wåra nyare Historier.

**) Dalin s. 680 talar om Drotsämbetets nederläggning. Messenius T. III, s. 68 åberopas, men där står det intet widare, än at Drotsen lemnade Rikssyrseln, men bewakande af lag och rätt kan ske af den, som intet är regerande.

tilbjnda något emot honom, de wille och gerna efter förmågan utlägga sina böter med skatten. Mot denna underdånighet, som Dalkarlarne betygade, gaf Carl Knutson dem til all deras förbrytelse. Den andra delen af Dal-Almogen war stämd til Tuna och Hedemora, hwaråst på lika undergifwenhet och afbön följde lika och samma nåd, så at ingen upresning, och intet upror, än mindre någon aga beswärade Dal-Almogen wid detta tilfället. Så snart Riks-Föreståndaren eller Marsken, såsom han ännu kallas uti wåra gamla Handlingar, fullbordat sit wärf i Dalarne, underrättade han genom bref Drotsen om hela förrättningen; och huru alt i god sämja, stillhet och enighet aflupit; han anmodade Drotsen tillika, at han täktes, nästkommande trettonde eller fjortonde dag Jul, möta honom i Söderköping, dit all Adeln war sammankallad til at rådgöra om ganska angelägna saker. Erik XIII. 1436.

§. 18.

Sedan K. Erik icke allenast förfummat, at til följe af stämningen infinna sig wid Mora-sten, hwilket ej kan synas så särdeles underligt, utan ock haft betänkande wid at lemna något swar, har så wäl Marsken som många flere ansett honom, såsom aldeles förlustig af Swenska Kronan. Intet ordentligt slut war ännu fattat, utan man wäntade ännu på Konungens yttrande. Men medan man wäntade i Swerige, förgick tålamodet aldeles för Herrarne i Danmark, hwarföre de ock genom bref af d. 28 October anmodade Herrig Christopher af Bäyern, K. Eriks Systerson, at komma in i Danmark och emottaga Regeringen, emedan de woro i sådan nöd och bedröfwelse genom K. Eriks elaka Regering, at de annars nödsakades at wälja sig en annan Herre och Konung. Orsakerna til kallelsen woro egentligen K. Eriks bemödande, at påtwinga dem Hertig Bogislaus af Pommern, och at Konungen upfylt Landet med främmande och utlänningar, samt aldeles öfwergifwit Riket genom sin flyttning til Gothland. För dessa orsaker arbetade man i Danmark at skaffa K. Erik Efterträdare, men i Swerige, som lidit långt mera af K. Eriks Regering än Danmark, kunde intet Drotsen och hans parti finna dessa skälen tilräckeliga. Man gör ock Drotsen och hans medhållare mycken orätt, om man tror, at de hade någon affigt på Rikets wäl uti sina göromål. Carl Knutson skulle störtas, det war sjelfwa hufwudsaken, och i det hänseende borde Konungen inkallas, intet af kärlek til Konungens person, utan af afund och hat til Marsken. Den förliknng, Danmark inkallar Hertig Christopher af Bäyern.

Erik XIII. 4138. som Biskoparne budit til at stifta imellan desse Herrar, hade ingen ting kunnat uträtta hos Drotsen, ty när Marsken warit i Dalarne, hade han haft samråd i Nyköping med Nils Stensson, Natt och Dag, Marskens Swåger, huru de skulle stäcka Marskens wälde, hwartil enda och bästa medlet war Konungens inkallande. Om Carl Knutson kände denna anläggning, underlåt han dock intet at, efter wanligheten, lemna Drotsen underrättelse om sin förrättning, jämte anmodan at biwista Herredagen i Söderköping, såsom tilförene är nämnt. Til detta senare swarade Drotsen, efter sin wana, at det wore betänkeligt kalla så mycket folk tilhopa, emedan almogen däruttaf för mycket betungades. Påminnelsen kunde wara god, men Rådets affigt syftade på helt annat, än hwad Marsken hade i sinnet. Wid samma tid kom ock bud ifrån Ärke-Biskopen, som satte möte med Marsken i Enköping, och när Herrarne kommit tilhopa, uptäcker Ärke-Biskopen, at Drotsen war ingalunda af Marskens wänner, af den orsak, at hans förläning blifwit förminskad, så at han intet kunde hålla så många Swentjenare, som han wille och behöfde. Carl Knutson erindrade därwid, at sedan de blifwit förlikte i Stockholm, hade han intet gjort något som Drotsen kunde miſstycka, men at lemna honom större förläning, kunde i denna belägenhet intet passa sig, emedan han miſstänktes, at hafwa ingått förbund med Nils Stensson om Konungens inkallande, i hwilken händelse han anſåg Drotsen såsom sin argaste fiende; men om han wille wara upriktig emot Riket, skulle han wörda honom såsom Fader, och wara honom til tjenst i alt, som af Marsken kunde wäntas. Detta samtal skedde aldeles intet uti hemlighet, utan i flere Herrars närwaro. Ibland andra war åfwen Drotsens Måg Bengt Jönson, Oxenstierna, tilstädes, hwilken anmodades at lemna Drotsen del af hela öfwerläggningen. Bengt Jönsson påtog sig ärendet, hade ock bref med sig ifrån Biskoparne, som gaf skriftelig berättelse om Marskens utlåtelse, hwarpå Marsken bad honom skynda sig tilbaka med swar. De församlade skildes då åt, Bengt Jönson for til Nyköping och Marsken til Westerås, där han tilbrakte första Juldagarne *).

Drotsens nya stämplingar emot Marsken.

§. 19.

*) Rimkrönikan, f. 318 följ. At Bengt Jönson war Drotsen Christer Nilsons Måg, är onekeligt. Han war gift med Christina Wase, Doter af Hr Christer och Margareta Molteke, hwilkens Fader war Johan Henriksson Molteke til Råwelstad. Se Stiernmans H. M. f. 78. Messenius Th. Nob. f. 33 och 55, men han nämner intet Drotsens Fru.

§. 19.

Erik XIII, 1439.

Söderköpings Herredag war utsatt til den fjortonde dag Jul, eller d. 7 Jan. 1439, och Marsken förfogade sig dit. När han kom in emot Ringstadholm, mötte honom ganska oförmodliga tidningar, at Drotsens Son Carl Christierson på Ringstadholm, och Nils Stensson, Marskens Swåger på Stäkeborg, hade förstynat sina Slott med all slags förråd til at utstå en belägring om det skulle behöfwas, och til befrämjande af detta ändamål, togs Spannmål och andra nödwändigheter hwar de funnos, så wäl af deras egna fatabur och förrådshus, som ifrån enskilda personer och sjelfwa Kyrkoherbergen: alt gafs til skötslings, såsom i fiende land*). Marsken fortsatte likwäl resan til Söderköping, ånskönt desse Herrar lätit förstå, at det egentligen war mot honom, som de stärkte och bewäpnade sig. Man kan lätt föreställa sig, at hwarken Carl Christierson eller Nils Stensson hade ärnat sig til Söderköpings Möte, dock skickade Carl Knutson bud til den senare, och begärte at han wille inställa sig. Nils Stensson swarade, at han fått weta af Drotsen, det Carl Knutson hade satt sig före at aldeles fördärfwa honom, och wille tillika aldeles uteslånga Konungen, som de alle enhälleligen utwalt, och war han sinnad, at med alla krafter hjelpa Konungen tilbaka til sit Rike; imedlertid wille han emot tilförlätlig säkerhet och gisslan komma til honom. Det war nog besynnerligt, at man nu wille beropa sig på Konungens wal, sedan han efter Stånders beslut hade länge sedan förwerkat den rättighet, som flutit därutaf, och ingen anledning war, at nu wänta en bättre regering, då han wisade dagliga prof af oeftertänksamhet. Men Marsken war mycket angelägen at bringa sin Swåger på rätta wägen, och fördenskul sände han sin Halfbroder Ture Stensson med tre andra Män til borgen för Nils Stensson, hwilken ock i egen person besökte Marsken sin Swåger. På tilfrågan, hwarföre han på sådant sätt upreste sig emot en gammal wän och anförwant, swarade Nils, at han fått weta, at Marsken satt sig före at fördärfwa så wäl honom som hans bröder och andra wänner. Carl Knutson försäkrade däremot, at han aldrig haft en sådan tanka, at det war aldeles ogrundat och aldrig på något sätt kunde bewisas. Utan twifwel war Nils Stensson därom öfwertygad förut, men han behöfde omswep at täcka sin nedriga afundsjuka, kunde ej heller undgå at göra förlikning med sin Swåger, efter han intet hade annat at förebära, ja han förnyade ock sin kärt förut aflagda trohets-ed, et

Drotsens och Nils Stensons förening om Kon. Eriks inkallande.

*) Rimkrönikan s. 320 följ.

Carl XIII. 1439. nog sannolikt bewis, at han intet tänkte hålla den senare mer än den förra. Hwad Herredags-göromålen beträffar, lära de intet hafwa warit andra, än hwad steg som skulle tagas emot Slotten, som woro uti misstänkta och otilförlåtliga händer, men såsom nya förlikningen kommit imellan, kunde wäl inga anstalter göras emot Kalmar, där Herrarne Natt och Dag woro befallande. Under dessa rådslag ankom bref ifrån Drotsen til Marsken, hwilket han undfick på gatan i Söderköping, och här lät han **Carl Knutson** förstå, at han tillika med **Nils Stensson** och hans Bröder hade sammansatt sig, at med all makt och förenad styrka föra Konungen tilbaka. Marsken wäntade sig just intet detta förtroende på **Bengt Jönsons** afskickning til sin Swärfader; lät sig likwäl intet märka, utan begaf sig följande dagen til Skeninge, och hade et stycke wäg Nils Stensson til sällskap, hwarefter de som wänner togo afsked af hwarandra, **Nils Stensson** i fullt upsåt at störta sin Swåger, och **Carl Knutson** at intet låta bedraga sig af snack och räfstrek. Det kan synas något oförsigtigt, at Drotsen yttrade så hastigt sina tankar, innan han kommit tilbaka til Nyköping, där han kunnat wara skäligen säker. Han war dock intet aldeles wärnlös, ty han wistades då på Råwelstad, en förmodligen wäl befäst, gård uti Upland *); han hade ock med sig öfwer hundrade wäl försedde och bewäpnade Herrar och Män. Marsken hade redan låtit Drotsen weta sina tankar genom **Bengt Jönson**, at han ansåg honom såsom sin argaste fiende, om han wore sinnad at återföra Konungen i Riket: där behöfdes då ingen annan krigsförklaring, hon war redan gjord, så at Drotsen utan twifwel behöfde all warsamhet, ty Marsken plägade intet sofwa öfwer sig, når det war alfware. Så snart han kommit til Skeninge, kallar han til sig **Clas Lang** **) och frågar, om han wille wåga något för honom. Langen swarade utan något widare betänkande, at han antingen skulle uträtta hans ärende, eller ock skulle han blifwa borta och dö i förrättningen. Marsken förtrodde honom då hela saken, som angick Drotsens fasttagande, och Langen tog sig med nöje på den syslan, men begärde folk med sig, och Marsken lät honom sjelf utnämna hwilka han wille hafwa i sit följe. Han begärde intet mer än trettio personer, och skref up deras namn.

Dessa

*) Efter Messenius T. XII s. 246 låg Råwelstad i Upland, år annars beläget i Simtuna Härad under Westmanlands Landshöfdingedöme. Jämf. Grau om Westmanland s. 627.

**) Rimkrönikan s. 323 kallar honom Claus von Lanken. Ericus Olai s. 176 Claudius Lang. Olaus Petri Lars Lang, hwilket ock kan wara lika mycket.

Deſſa kallade Marſken til ſig, och befalte dem lyda Langen hwad han befallandes warder. De förklarade ſig beredwilliga med och mot hwem det måtte wara, ſå at Marſken måtte warit ganſka wäl betjent. Han gaf ock Langen bref med ſig til Drotſen, hwilket war ganſka kort och af ingen ſärdeles betydelſe: Kåre Fader, ſkrifwer han, jag låter nu weta, at jag är i Skeninge, eller där i negden; ſkulle min Fader wilja mig något, ſkal man finna mig där *). Efter undfånget beſked gaf Lang ſig på wägen, och ingen af des följe hade ſig bekant hwad ſom uträttas ſkulle, hwilket war Langen allena förbehållet. Hela ſälſkapet beſtod af fyratio perſoner, och gjorde Langens egne Betjenter fyllnaden förmodligen. Lang for förut och upwaktade Drotſen med brefwets öfwerlemnande, dröjde likwäl til det blef mörkt, wäntandes kan hända på ſwar, ſom han fick intet. Imedlertid hade han utforſkat hela belägenheten på Råwelſtad. Alt war tyſt och ſtilla, men Drotſens tjenare nyttjade Jul-roen uti Borgſtufwan under ſång och ſupande. När Drotſen med ſin Fru gått til ſäng, kommer Lang in i gården med ſit folk. En del togo Drotſen på ſängen, de andre anföllo Borgſtufwan, där tre bleſwo ſlagne, och ibland dem äfwen en ganſka hurtig Adelsman benämd Torſten Joanſon, de fläſte bleſwo fångne och några få allenaſt fräliſte ſig med flygten; men Drotſen kaſtades halfnaken på en ſläda, och fördes förſt til Weſterås och därifrån til Örebro. Således förrättade Langen med ſina följeſlagare ſit anförtrodda ärende med all hurtighet. Drotſens Gemål bleſ likwäl intet gripen, kan hända, at Lang hade hwarken tid därtil, eller befallning därom. Hon har likwäl fått någon ſlags åkomma uti denna oreda **). En del af deſſe omſtändigheter äro något annorlunda anförde af mina medarbetare †).

Erik XIII. 1439.

Drotſen tages til fånga.

*) Brefwet lyder ſålunda: Dilecte Pater, noueritis me eſſe in Skeninge aut in tali loco. Si autem vobis aliquid acciderit, ibi me inuenietis. Ericus Olai ſ. 176. Hos Hwitfeld ſ. 803 är et märkeligt tryckfel inkommit, då där ſåges, at Drotſen ſkulle finna Marſken i Skåne.

**) At Drotſens Fru warit tilſtädes och blifwit ſlött eller ſlagen, är oförnekeligt. K. Chriſtophers Br. Fredagen efter Wår Fru Natiuitatis 1445. Saml. af Handl. tryckt i Lund 2 Del. ſ. 227.

†) At Drotſen war kallad til Söderköping til något redsgörande, har aldrig någon äldre ſagt, ej heller har någon nämnt, at Marſken begärde tilſtånd at komma til Drotſen. Jämf. von Dalin ſ. 681 m. m.

Erik XIII. 1439.

§. 20.

Ny förlikning imellan Drotſen och Marſken.

Orſakerne och anledningen til Drotſens fångſlande äro tydeligen utſatte i det föregående. Författaren til Wadſtena Dagbok har likwäl intet welat gå in i någon omſtändelig berättelſe därom, i anſeende til de ſkiljaktiga rykten, ſom flögo omkring i landet, han anmärker allenaſt, at mycken oenighet yppades ibland Adeln, och mycket ondt förorſakades, hwilket ock ſjelfwa Hiſtorien framdeles utmärker *). Trätofröet war Konungens inkallande, men ſjelfwa källan war miſſunſamhet och afund emot Carl Knutſon. Hans Slägtingar woro alle födde hans likar, men nu war han deras Öfwerherre: mera wett, mera förtjenſt och därpå grundad större anſeende kan utomdes intet förlåtas ibland owärdiga ſlägtingar. Hufwudmännerne för Partiet emot Marſken, woro: Drotſen Chriſter Nilsſon, des Son Carl Chriſtierſon, Bengt Stenſon, Bo Stenſon, Nils Stenſon och Magnus Bengtſon, de twå förſte woro Waſar, och efter utſeende de mäſt hederlige. Utom afundſjukan emot Carl Knutſon war Hr Chriſter efter utſeende intet hård emot ringare Menigheten, hwilken uti denna bullerſamma tid utan twifwel tryktes på flera ſätt. Carl Chriſtierſon följde ſin Faders tänkeſätt, ſom intet kan förekomma ſå underligt i Parti-wändningar. De andre här nämde Herrar woro alle af ſlägten Natt och Dag, och om man wille taga Attens då warande Caracter af Måns Bengtſon, Engelbrekts mördare, blifwer den intet fördelaktig; Nils Stenſon, Marſkens Swåger, är ock intet ſtort bättre; alle woro ock dels af ſkyldſkap dels af ſwågerſkap med Carl Knutſon förbundne. Utaf hela den öfriga Adeln nämnes ingen, ſom ſlagit ſig til Marſkens motſtåndare, mer än Magnus Gren, hwilken nu började at wiſa ſit hjertelag både emot Marſken och ſit Fäderneſland. Konungens Parti led utan twifwel ganſka mycket genom Drotſens faſttagande, hwilket ſkedde wid d. 14 Januari **), men mycket återſtod, ty åtſkilliga utaf Slotten woro uti miſſtänkta

*) Diar. Vaſtenenſe ſ. 82. MCDXXXIX Marſchalcus Karolus venit cum multitudine armatorum ante feſtum Epiphaniæ Domini contra caſtrenſes Stækaborgh, & treugis poſitis cum eis receſſit Ludhoſiam, & interim fecerit captivare dapiferum Dn. Chriſtiernum per ſuos familiares, cujus cauſſam neſcio interſerere his ſcriptis, cum multi diuerſas cauſſas & mutuas diſcordias eorum opinantur; & facta eſt inter nobiles magna diſſentio & multa mala in regno, quia una pars conſentiebat Regi, alia diſſentiebat, & Marſchalco adhærebat, & Kalmarnia eſt a ſuis fautoribus obſeſſa.

**) Ericus Olai ſ. 176. Circa octauam Epiphaniæ miſit ſatellites ſuos Marſchalcus, Capitaneo quodam Claudio Lang conſtituto, ad Dapiferum captiuandum.

tänkta personers händer. Arwed Swan och en Erik affärdades fördenskul at instånga Kalmar, där Bengt och Bo Stenson, Natt och Dag, woro befallande, och med hwilka ingen förlikning war ingången. Marsken for sjelf til Elfsborg, och här insattes Marskens Halfbroder, Ture Stenson, Bielke, til Slottsherre i Snackenborgs ställe, hwarefter Carl Knutson tog wägen til Nerike. När han hunnit inemot Arawald fick han weta, at Drotsen war i säkert förwar, han skyndade fördenskul til Örebro. Här fann han Drotsen ganska fogelig, som ock gjorde ingen swårighet at öfwerlemna til Marsken alla sina Förläningar. Den olyckan, uti hwilken han råkat, hade nu förqwaft alla widlöftiga förslag. Men Nyköping war intet uti Marskens händer, ty så wäl Drotsens Gemål som hans Son Carl Christierson hade förfogat sig dit, och Slottet war för öfrigt både med folk och andra nödwändigheter ganska wäl försäkrat. Marsken upbådade fördenskul folk til at inspärra Slottet, och när Marsken, som förde Drotsen med sig, anlänt til Nyköping, blef orten på alla sidor instängd, dock brukades ingen widare wåldsamhet, utan efter Riksens Råds bemedlande stannade alt i förlikning. Slottet och Staden antwardades til Carl Knutson, Drotsen fick behålla Wiborg, med wilkor likwäl, at lemna det tilbaka när det påfordrades, alt annat hwad Drotsen ägde lemnades honom utan swårighet och klander, och Carl Christierson fick äfwen behålla Ringstadholm, och härmed uphörde all träta och osämja imellan dessa Herrar. Til så mycket större försäkran affade sig så wäl Drotsen som hans Son all tilgifwenhet för Konungen, och lofwade däremot med ed en oförfalskad trohet emot Carl Knutson. Erik XIII. 1439.

§. 21.

Nils Stensons upresning.

Den med Drotsen ingångne förlikning blef helig, men den som Marsken ingått med sin Swåger Nils Stenson warade icke längre än Marsken war i Östergöthland: ty så snart Carl Knutson gifwit sig på resan til Lödöse och Elfsborg, glömde Nils förlikning, wänskap, swägerskap och eder. Intet annat än en mißunsam och afundsjuk högfärd kunde wara driffjäder til en sådan troldshet. Förseedd med et af de bästa Länen i Riket, kunde han intet wara i brist af anständiga inkomster, om ej en inbilsk stor lefnad förwillade hushållningen, då ingen ting är tilräckeligt. Sjelf af hög slägt, beswägrad och älskad af Riks-Föreståndaren, kunde honom intet fela heder och anseende. Han war således stor, wille blifwa störke och blef olycklig, ja intet. Nils Stenson började sina wåldsamma idrotter med fång-

Erik XIII. 1439. fångslande af Marskens Betjenter, därpå följde all slags åverkan och röfweri på inbyggarne, hwarken Kyrkor, Präster eller Kloster skonades. Marsken war twungen at tåla detta öfwerwåld innan förlikningen med Drotsen war fullbordad; men när den saken war brakt til slut, bryter han up med sit manskap til Östergöthland, at hälsa på sin Swåger. Ärke-Biskopen, B. Thomas från Strengnäs, Drotsen med många flere af Rikens Råd, samt et stort antal af Riddare och Swenar woro Marsken följaktige. Bref skickades ock förut til Nils Stensson med begäran, at han emot fullkomlig borgen wille komma til samtal med Carl Knutson. Tilbudet besvarades med förakt, at, så framt Marsken wågade sig öfwer Bråwiken, skulle han finna folk, som kunde taga emot honom. Hotelsen war så wida onödig, såsom Marsken war redan på en mil när Stäkeborg. Et stillestånd blef då fastställt til andra dagen, och Marsken lofwade at möta Nils wid Slottsbroen. Ärke-Biskopen, B. Thomas, Drotsen med flere andra följde Marsken dit. Nils stod på andra sidan om bron, windbryggan war updragen, och hade han trettio Skyttar, som alle hade sina armborst med sig, utlåtande sig tillika, at han hade intet otalt med Marsken. Där war således intet widare at uträtta med en så trotsig Herre; på Marskens anmodan gingo likwäl Ärke-Biskopen och Drotsen til honom och upfordrade Slottet, men det föraktades. Marsken frågade därpå de närwarande Rådsherrar, hwad mått borde tagas i en sådan belägenhet. När de wisade sig willrådiga, befalte Marsken at Stäkeborg skulle med formlig belägring ansättas, Berman skulle instänga det på södra sidan, och Carl Christierson, Drotsens Son på den norra. Den förra åtog sig ärendet med all beredwillighet, men Carl urskäktade sig och afstod äfwen Ringstadholm, hwarpå han med sin Fader Christer Nilson förfogade sig til Finland. Kan hända, at Carl Christierson hade betänkande wid at bekriga en man, som kärt förut hade warit hans wän och förbunds-broder, kan ock hända, at han hade ingen annan affigt än at följa sin Fader uti des aflägsna enslighet. Erengisle Nilson fick då den syslan, som war tilbuden åt Carl Christierson, tillika med Ringstadholm, och Berman förlänтes med Stäkeborgs Län. Under dessa två Höfdingar fortsattes belägringen, och Marsken for därifrån til andra ärenders bestörjande, dock förböd han sina befallningshafwande at inlåta sig i någon underhandling med Nils Stenson, emedan han war öfwertygad, at han intet andades annat än falskhet. Så snart Marsken war bårtrest och belägringen med instängnings-byggningar och andra anstalter

blef-

blefwo drefna efter wanligheten, började denne stormodige Slotts-Herren at tala på något fogeligare sätt. Det förtrödt honom, at han kommit i sådan owänskap med sin slägtinge och Swåger, och wille han gerna sjelf fara til honom, så framt han kunde göra det med säkerhet. Erengisle påtog sig då at med fullkomlig trygghet föra honom både fram och tilbakars, men han föreslog at sända sin Broder i sit ställe och låtsade såsom han wore aldeles öfwertygad, at alt misförstånd och oenighet skulle blifwa upphäfwen. Til befrämjande af et så önskligt ändamål ingicks Stillestånd til nästkommande Palm-Söndag. De belägrande skulle imedlertid afståga, men hwad anstalter de gjort til belägringen kunde lämnas qwar, de skulle på intet sätt skadas, och han sjelf, Nils Stensson, skulle intet resa ifrån Slottet, och intet fara någonstädes i landet innan alt wore aftalt och bilagt, och gingo åtta af hans Swenar i borgen at alla betingningar skulle blifwa fullkomligen efterlefwade. På dessa wilkor uphäfdes belägringen; och måste man tilstå, at Erengisle lät nästan oförlåteligen bedraga sig: ty hwarföre skulle instängningen aldeles uphäfwas, innan förlikningen war fullkomligen afgjord. Erengisle for dock aldeles förnögd öfwer sin förrättning til Örebro, där Marsken då wistades, aldeles försäkrad at Nils Stensson skulle hålla den ingångna afhandling. Men Carl Knutson dömde annorlunda därom, förklarade, at det war intet annat än bedrägeri på Nils Stensons sida, och därutinnan bedrog han sig intet. Ty tre dagar efter at de belägrande aftågat, for Nils Stensson med et följe af en och tjugu personer ifrån Slottet, skyndade genom Tjust, och lät upkasta alla broar efter sig, hwarjämte han ock wid Eds Kyrka röfwade fyra Frälsemän, som han där träffade. Wid Tuna låg et fartyg tilreds, han steg där om bord, for först til Öland, och sedan til Gothland til K. Eric, och hade sin Broder Bo Stenson i följe med sig *). Erik XIII. 1439.

§. 22.

Det ser nästan ut, som K. Erik hwarken frågade efter Swerige eller hela werlden, utan slagit sig til et stilla och sorgfritt nöje på Gothland. Men wid Nils Stensons ankomst waknade han. Utom Herrarne Nils och Bo, hade äfwen Magnus Gren och Måns Bengtson infunnit sig hos Konungen, och Bengt Stenson inlämnat skrifteliga klagomål emot Carl Knutson. Deras klagomål woro fullstygande bewis, Carl Knutson affattes genast ifrån sit ämbete, och Nils Stenson förordnad til Riks-Marsk af K. Erik.

*) Rimkrönikan s. 330. Erengisle wid belägringen, Berman nämnes ej Nilson lär hafwa haft befallningen heller wid Capitulationen.

Erik XIII. 1439. och Nils Stensön förordnades til Riksmarsk. Et långt bref upsattes på Thorsdagen för den femte Söndagen i Fastan til hela Swenska Menigheten, uti hwilket Konungen förebrår Carl Knutson ganska många olagligheter: at han låtit inspärra Kronans Slott Stäkeborg och Kalmar, låtit gripa Bengt och Bo Stensons Fruar, Döttrar och Barn, samt tagit ifrån dem all sin egendom, så at barnen woro nu twungna at gå omkring och tigga sit bröd, och för öfrigt fick ingen njuta hwarken Kyrko- eller Kloster-frid. Alt sedan Carl Knutson blifwit af Konungen förordnad til Marsk hade han tilägnat sig all Konungens ränta, Konungen och Riket til stor skada, gripit och fängslat med wåld och orätt sin Faders Moderbroder Christer Nilson, och det förnämligast därföre, at han arbetade på, at Konung Erik skulle komma til Riket igen, då däremot Carl Knutson swurit, at han aldrig wille hålla Kalmaredagtingan eller tillåta, at Konungen måtte komma tilbaka, utom des hade han så plågat Inbyggarna med gästning och pålagor, at de knapt hade så mycket hwarmed de kunde dagen förlefwa, utan äro twungne at äta bark såsom oskäliga djur, och i anseende härtil och mycket annat förklarar Konungen med samtycke af närwarande Rikens Råd och Män Carl Knutson förlustig af sit höga Ämbete, och förordnar Nils Stenson til Marsk öfwer hela Riket, til des han sjelf kan wara närwarande *). Huru grundade eller ogrundade dessa beskyllningar woro, kan någorlunda inhämtas af det föregående. Marskens grymma förfarande emot wissa förnäma Fruar är af ingen annan nämnt, ej heller är det klagat öfwer hårdhet emot andra än dem, som genom uproт gjort sig straffwärdiga. Det är ock hit intil mycket lättare at förswara Marskens än Konungens eget upförande. Men man behöfwer intet wara någons fullmäktig; det kan wara nog, när man anför i almänhet händelserna, såsom de tildragit sig. Således war nu Nils Stensön blifwen Riks-Marsk, men ganska owiss huru många wille erkänna honom därföre, utom hans Bröder, Brorson och Magnus Gren, hwilka utgjorde hela K. Eriks Råd, och dessas hela förtjenst bestod däruti, at de woro Carl Knutsons owänner. Utom des fick Nils Stensön förstäckning af Konungen på penningar, proviant och twå hundrade bewäpnade Soldater, bref afsärdades ock til Norrige, at de på westra kanten skulle oroa Carl Knut-

*) K. Eriks Kungörelse daterat in castro nostro Visborgh anno Domini M. CD. XXXIX. ipsa quinta feria proxima ante Dominicam Judica, nostro sub secreto. Hadorph wid Rimkr. s. 128. Af detta Bref får man ock se, hwilka Herrar då warit med Kon. på Gothland.

Knutſon, emedan Nils Stenſon ſkulle fyſſelſätta honom på den östra. Efter ſå tagna författningar begaf ſig Nils Stenſon tilbaka til Swerige; ſtora omwäxlingar hafwa understundom blifwit förordſakade af mindre tilredning och ruſtning: men då ſkal den man fäktar före wara älſkad, och anföraren kunna göra ſig älſkad. Här fattades bägge delarne, och uträttades intet. Erik XIII. 1439.

§. 23.

Med denna undſättning och Konungens bref kom Nils Stenſon til Swerige. Brefwet blef uplåſt på Prädikeſtolarna i Östergöthland, och kungjordes äfwen i Wadſtena förſta Söndagen efter Påſk, men längre in uti landet lär det intet blifwit afkunnat *). Til ſå mycket större bewis af ſin wärdighet, kringförde han med ſig Danſka Fanan med Danebrogs Korſet, men magten wiſade han med wåld och röfweri, hwilken äfwen utwidgades til Kyrkor och Kloſter, ſå at hwad Carl Knutſon beſkyllades före utöfwades af Nils Stenſon på ſin Herres wägnar med fullt mått **). Eljeſt gjordes förſta anfallet på Söderköping, där Berman låg inqwarterad med litet folk, han capitulerade fördenſkuld och fick fritt tåg til Ringſtadholm. Så ſnart Carl Knutſon fick weta, at Nils Stenſon war kommen tilbaka och for fram med en ſådan omänſklighet i landet, lät han ſit folk fara ſjöwägen i tanka at oförmodeligen komma öfwer honom. Berman hade ock fått någon förſtärkning, ſå at han wille beſöka den nya Marſken, hwilken ännu låg qwar i Söderköping, men ſå ſnart Nils Stenſons förrättningar.

*) Diarium Vaſten. ſ. 82. wid år 1439. Dominica Quaſimodo geniti in ambone lectæ ſunt Literæ D:ni Regis Gothlandiæ exiſtentis, quibus conſtituit Nicolaum Stenſon Marſchalcum Regni, præcipiens eisdem ſibi in omnibus obedire & adhærere. Et iſtas literas deportantes deſpoliaverunt curias Dominorum, & unus eorum violentiam fecit in eccleſia monaſterii aperiens unam ciſtam — Item facta eſt magna violentia in porta ſororum per quosdam familiares Erici Stenſon, quia propter violentiam quam fecerunt colono Monaſterii, fuerant in ambone excommunicati.

**) Icke allenaſt Wadſtena Dagbok utan och Rimkrönikan beſkrifwer Nils Stenſons wåldſamheter ſ. 335.

The ſulo ok röfwade thera (Öſtgöthernas) bäſta
Kyrkior ok Cloſter the upſlogo
Hwat them loſte the uthogo,
Ok ſlogo möbarn i kyrkior til död

Goda Quinnor the gripa ok beſkatta
Uthöfwer alla matta
The ſparde ej bränna eller röfwa
Alla ogärning the monde öfwa.

Dylika ogärningar tilläggas dem uti Rikſens Råds Bref af d. 25 Apr. 1439, orden äro deſſa: Item. * * * hafwer Niclis Stenſon gripit oc latedt gripa ädla Danſequinnor oc ſatt them i jern oc häcchte, oc beſkattat them oc myckit annat giordt thet ohörlikit är. Man ſer ſåledes, at deſſe Herrar med ſit följe måtte hafwa warit et omänſkligt följe.

Erik XIII. 1439.

han blef underrättad om Bermans annalkande, skyndade han bort med alla sina Män i största oordning, så at den ena flygtade hit den andra dit. Sielf förfogade han sig til Stäkeborg och därifrån til Konungen på Gothland. Således hade Nils Stenson fullbordat sit första fälttåg, som intet blifwit särdeles långwarigt, ty femte Söndagen i Fastan fick han sin Fullmagt på Gothland at wara Riks-Marsk, och i Påskweckan öfwergaf han Söderköping. Besättningen på Stäkeborg hade likwäl fått tilökning af de twå hundrade Soldater, som Konungen lämnade honom, hwilket kom så mycket bättre til paß, som Carl Knutson instängde Slottet den 5 Maj på bägge sidor *), dock war hufwudlägret på Skeppsholmen, hwilken man ock därutaf kallade Carlsholm. De belägrade kunde likwäl komma ut med små båtar, men sedan några smärre fartyg blefwo hämtade blef äfwen den förmånen betagen. Carl Knutson besökte imedlertid wakterna beständigt, så snart de belägrade det förmärkte, drogo de fram fjorton föglare (canoner) til at bestryka wägen, där Carl Knutson skulle fram, och woro de egenteligen riktade på Marskens person. Deras förnämsta Artillerist Rodenburg försäkrade ock, at Marsken skulle ingalunda undgå hans skott. Men Marsken kom, canonerne lossades, och Marsken for oskadd imellan wakterna nu som tilförene. Swenska lägret blef ock då fullkomligen förbytt til et lustläger, där fiendtliga rörelser blandades med lekar och dans; ty så wäl Marskens Gemål, som andra förnäma Fruentimer samlade sig dit och roade sig, emedan de belägrade woro så instängde, at de ingen skada kunde göra †). På de otta weckor som belägringen warade för Stäkeborg skall intet mer än en af Marskens folk blifwit död, då de belägrade, utom hwad de ledo genom hunger, esomoftast saknade någon af sit Manskap. Norrmännerne, som Konungen hade upbådat emot Swerige, woro ej heller stilla. De kommo antågandes med fex hundrade Hofmän, och et stort antal Borgare och Bönder under deras Anförare Johan Umrese och Olof Bock. Elfsborg blef då oförtöfwat inspärrad, Barfrid och Torn upreste på Skinnareberget, och Fästningen fullkomligen

Stäkeborg belägras.

De Norrske belägra Elfsborg.

*) Diarium Vazst. s. 82. Circa idem tempus (die S. Johannis ante portam latinam) est obsessum castrum Stäkeborg per Marschalcum Karolum.

†) Rimkrönikan beskrifwer dessa bebelägrings tidsfördrif s. 339.

Mädan Marsken pa Holmen laa
Intet sörgde hans folk tha
The dantzade, qwodo ok woro kata
Ok glädde sik i alla mata
Pipare ok Basuna lek
Man ther ympnot höra fek
Fruger ok Jomfruer woro there
Thes mera glädi monde ther wäre.
The glädis thy swa fast
Mat ok öl ther engom brast.
Marskens hustro ok ther war
Dansa ok leka hade hon ospar.

ligen inſtängd, de låto och Almogen hylla ſig på det intet fiendligt af dem måtte företagas. Ture Stenſon, Bielke, Carl Knutſons half-broder war befallande på Fäſtningen, och intet kunde twinga de belägrade utan tiden: men ſåſom belägringen warade i tio weckor, nödſakades Ture Stenſon göra dagtingan med de belägrande, at om Slottet intet fick undſättning inom en månad, ſkulle det utan widare drögsmål upgifwas. Ture ſkyndade ſig til ſin Broder, ſom ännu låg för Stäkeborg, och ſedan anſtalt war gjord til undſättning, förfogade han ſig i ſtörſta ſkyndſamhet tilbaka, och ſå ſnart han anlänt til Axewald woro hjelp-tropparne tilreds. Öfwer denna tidning woro Norrmännerne aldeles intet förſkräckte, utan förſäkrade, at gräs-gåddan torde intet wåga ſig fram, ſå kallade de Ture Stenſon, emedan han war nog ung och intet mer än twå och tjugu år gammal. Men gräs-gåddan kom likwäl, och Norrmännerne ryckte ut med fulla gewär, ſåſom armborſt, ſpjut och kärrebyſſor, då där blef en alfwarlig träffning, ſom ändteligen lyktades med Norrmännernas nederlag, några blefwo på platſen, många ſårade och några fångne, men de ſom på Barfridet woro fingo fritt uttog, och på detta ſätt befriades Elfsborg. Andra omſtändigheter uphäfde belägringen för Stäkeborg wid Olufsmeſſan eller d. 29 Julii. Det ſkedde likwäl med betingning, at Slottet ſkulle öfwerlämnas til Marſken d. 8 September (nativitas Mariæ) om de innan des intet kunde få förſtärkning, för öfrigt ſkulle Beſättningen hålla ſig inne på huſet (Slottet), och på intet ſätt imedlertid ofreda landet, och däreſter ſkyndade Marſken til Stockholm där Rikſens Råd woro ſamlade. En dylik ſamling af Herrarne hade ock warit förut d. 25 April, wid hwilken dock Marſken förmodeligen intet warit närwarande, ty uti brefwet, ſom då utfärdades, nämnas inga andra än Ärke-Biſkop Nils, Biſkop Thomas, Gotſkalk Bengtſon, Nils Erengiſlaſon, Guſtaf Algotſon Riddare, Bengt Jönſon, Bengt Gotſkalkſon, Carl Ormſon, Martis Ödgiſlaſon, Otto Ulfſon, Juvan Gedda af wapn. Uti brefwet upmuntras hela Riket til at motſtå Nils Stenſon, ſom låtit göra ſig til Marſk emot Kalmare dagtingan, och alla nu närwarande Herrar oåtſporda, och med Härſkjöld inſört Danabroka, til at nedertrycka Sweriges tre Kronor, och komma alla Swenſka under utländſka manna-wäld, ſå at Kalmare dagtingan är ögonſkenligen bruten på Herrſkapſens eller Konungens wägnar. Rikets Inbyggare förmanas fördenſkul at ingalunda erkänna Nils Stenſon för Marſk, utan Carl Knutſon allena, til des Riket kommer i bättre ſtånd, och han lämnar Ämbetet ifrån ſig, på ſamma ſätt han

Erik XIII. 1439.

Erik XIII. 1439. det emottagit, nemligen med Rikſens Råds och Inbyggarnas ſamtycke. Man beklagar ſig tillika öfver Nils Stenſons ohörda öfverwäld; och om det ſkulle hända, at några af hans illaka följe ſkulle lägga ſig i ſkogarna til förſåt, borde likwäl ingen hwarken hyſa eller föda dem *).

§. 24.

Stockholms Rådplägning om Konunga-wal.

Så framt Carl Knutſon hade, til belöning för ſit bemödande om Rikets wäl och ſjelfſtändighet, någon högre affigt, än fullgörandet af ſin Ämbetes ſkyldighet, war han likwäl ganſka långt ifrån ſit ändamål. Större delen af des wänner hade ännu ingen annan tanka, än at bibehålla honom wid ſit Riksföreſtåndare-Ämbete, til des man kunde få en laglig och ſtilla regering. Rikſens Råds bref til Allmänheten, ſom wid ſlutet af förra §. är anfört, talar intet om annat, och det ſynes ſom ännu hade Carl Knutſon ſjelf intet haft någon högre tanka, emedan Kröpelin med Carl Knutſons tilſtånd och ſamtycke reſte til Konungen på Gothland wid förſta öpet watn. Där kunde näſtan intet wara annan affigt med en ſådan reſa, än förlikning och Konungens återkallande. På ſådant ſätt kom Kröpelin til Gothland, men K. Erik behöll honom qwar, ſå at han intet kom tilbaka til Swerige, för än Konungen kom ſjelf, och all widare underhandling til en tid afſtadnade. Imedlertid fortſattes belägringen för Stäkeborg. Pingſttiden war inne och några af Rikſens Råd woro redan förſamlade i Stockholm, men hwem ſom warit närwarande wid denna rådplägning wet man aldeles intet. Så mycket finner man, at de förſamlade Herrar warit mycket bekymrade huru Riket måtte komma ur den willreda, ſom nu ſwäfwade öfweralt. De kommo därföre öfwerens om följande betänkande. At Kalmare dagtingan om Rikernas Förening borde efterlefwas, ty i fall man wek därifrån ſkulle man få Preuſſen, Hanſeſtäderna, Kejſaren, Dannemark och Norrige til uppenbara fiender. Skulle Konungen intet wilja hålla Kalmare dagtingan, upſäger man honom all tro och lydnad, och wäljer en annan. Säger han ſig wilja hålla Kalmare dagtingan, hwarpå man likwäl intet ſärdeles lita kan, förblifwer han uti ſin Konungsliga wärdighet och undfår en årlig ränta utaf Riket, antingen han då wil leſwa på Gothland eller annorſtädes; Hertig Chriſtopher föreſtår Riket på hans wägnar, och ſå

*) Rikſens Råds Kungörelſe Stockholm Marci Evangeliſtæ dag, 1439. Hadorph ſ. 132.

ſå framt Konung Erik är nögd med at taga emot en wiß ränta, kunde man ock taga Hertig Chriſtopher til Konung. Det ſkulle wäl ſynas nyttigaſt at taga en inſödd Swenſk til Konung, men i anſeende til nu warande oenighet kunde det intet låta ſig göra och desutan woro Gothland, Öland, Kalmar, Ståkeborg och Raſeborg ſöndrade ifrån Riket, hwilka då ſent eller aldrig ſkulle komma tilbaka til Riket, Kejſaren och alla de förr upräknade magter ſkulle då bliſwa Sweriges fiender. Man ſkulle ock fälla mindre fördelaktigt omdöme om de Swenſka, om man nu wille wara betänkt på at wälja en Swenſk Konung, ty då ſkulle man ſäga, at alt hwad man hit til gjordt til at förſwara Rikets frihet, intet ſkedt därföre, utan för det at man intet kunde tåla utländſk Herre, och änteligen at, om Kalmare dagtingan på det ſätt wore bruten, kunde både Konungen, de Danſke och andra utlänningar förebrå oß wåra Sigillers ſättande under Kalmar-unionen. Detta alt borde man låta Marſken förſtå, och de andre Herrar, ſom höllo Ståkeborg inneſtängt. De nu förſamlade Herrar hade ock ſamtyckt til Kröpelins reſa, de hade ock nu gifwit honom et nytt Legde-bref eller paß, ſom de nu ſända affkrift utaf, at med Marſkens paß ombytas. Til ſlut råda de ock til uphäfning af Ståkeborgs belägring, på det man ſå mycket bättre måtte kunna hjelpa Elfsborg, om ſå ſkulle behöfwas *). Erik XIII. 1439.

§. 25.

Politiſka uträkningar äro ofta ganſka felaktiga; nyßnämnde betrakteiſe af de i Stockholm förſamlade Herrar wiſar flera miſtag, och ådrager ſig åtſkilliga wäl grundade påminnelſer. Det war utan twifwel onekeligt, at oenigheten war ganſka ſtor i landet och at afunden emot Carl Knutſon ſtigit til ganſka hög grad, ſå at om han ſkulle wäljas til Konung, ſkulle ganſka många olägenheter yppas, intet K. Erik kommer til Ståkeborg.

*) At Marſken uphäfde belägringen för at tala med Riksens Råd, intygar Rimkrönikan ſ. 341, 342, där det talas ock om Kröpelins reſa til Konungen. Alt det öfriga är taget af en Berättelſe ſom finnes uti Antiquitets Archivum uti Wadſtena Boken fol. 283, och kallas: Quædam placitatio facta Stockholmis anno Dmi 1439 infra octavam Corporis Chriſti. Men här nämnes inga af Riksens Råd ſom warit där tilſtädes, hwarken Biſkopar eller andra. Ordalyden af Förſlaget är ſådan: Thenna epterſkriffna articula hafwa Rikis Raadh ſamtykth for Rikesins bezta beſtandh i thetta fin. Jfr v. Dalin ſ. 684, och är wid innehållet däraf intet ſärdeles at påminna, utan at där nämnas Biſkoparne tydeligen ſåſom närwarande, hwilket kan wara ſannolikt, men ingen anledning är däntil i ſielfwa ſkriften, om han intet följt et annat exemplar.

Erik XIII. 1439. tet af utländningar, men af inhemska miſsunſamheten, hwilket redan wiſade ſig wid hans Riksförſtånderſkap. Men at tro, det utländſka Magter och i ſynnerhet Hanſeſtäderne ſkulle med miſsnöje anſett ſtyckandet af Nordiſka Monarchien, war näſtan enfaldigt. Dock ſådant ſom detta utlåtande war, bröde det likwäl döfwa all högre eftersträfning hos **Carl Knutſon**, ſåſom det ock werkeligen gaf anledning til belägringens uphäfwande för Stäkeborg. Knapt hade Marſken dragit ſina troppar från Stäkeborg förän K. **Erik** kom dit från Gothland *), och hade med ſig uti ſit följe både **Hans Kröpelin** och **Nils Stenſon**. Konungen lät då utgå allmän kungörelſe om ſin ankomſt, med förſäkran, at han nu inkommit til at antaga Regeringen och wille han aldeles förwalta den efter Kalmare dagtingan. Marſken war då i Stockholm, när Kallelſe-brefwet til Riksens Råd ankom, och ſwarades, at de på Marſkens kallelſe ſkulle inſinna ſig. Marſken for imedlertid til Nyköping ſå ſnart han fick tidning om Konungens ankomſt, och där låg för honom Konungens bref med begäran, at han wille komma til Konungen, där ſå wäl han ſom alle andre ſkulle njuta fullkomlig ſäkerhet för ſina perſoner. Huru många woro ſinnade, at upwakta Konungen wet jag intet, men inge inſtälde ſig, och hwad Marſken angår ſå ſwarade han, at utan Riksens Råds närwaro kunde han intet inſtälla ſig hos Konungen. All borgen och giſlan ſom utloſwades kunde intet förmå Marſken at ändra ſin tanka, ſå at ſjelfwa **Kröpelins** bemödande war förgäfwes. Dock kom man til ſlut öfwerens, at **Kröpelin** och andra Konungens wänner ſkulle inſtälla ſig i Alräckioſund, där Marſken med ſina wänner ſkulle wara dem til mötes. Hit förfogade ſig **Carl Knutſon** med tre hundrade raſka följeſlagare och ſkaffade ſåledes både ſig och de ſina all den ſäkerhet ſom behöfdes **). Rådplägningen uti Alräckioſund ſtadnade uti följande aftal, at en fullkomlig wapn-hwila ſkulle wara gällande ifrån Bertelsmeſſan den 24 Aug. til näſtkommande Mårtensmeſſa, och ſkulle under ſtilleſtåndet wara inbegrepne **Bengt Stenſon**, **Bo Stenſon**, en **Rynning**, **Magnus Green**, **Johan Umreſe**, **Peder Bille**, alle med ſina betjenter, ſamt alla Konungens Hof-betjenter, och ſkulle **Bengt** och **Bo**

*) Diarium Vaxſtenenſe, wid år 1439. ſ. 83. Nocte S. Jacobi Apoſtoli venit Dn. Rex de Gothlandia ad caſtrum Stækaborgh, Marſchalcus vero ante aliquot dies receſſerat, poſitis treugis cum caſtrenſibus, nec aliquis nobilium venit ad eum, quia non ſteterat & fecerat ſecundum placitationem Kalmarienſem factam per conſiliarios trium Regnorum & Dominos civitatum.

**) Rimkrönikan ſ. 344.

Bo Grensöner intet besatta sig med Calmar Län, förr än Konungen med Rikens Råd därom öfverlagt hade. Stäkeborgs Län skulle ock förknippas med Stäkeborg, som det warit i Johan Frankes tid. Desutan skulle alla Borgare och Köpstadsmän, med deras bud och betjenter, fara fritt i landet. På Konungens wägnar stadfästades föreningen af Swarte Jönis, Riddare, Sigward Jönson, Magnus Gren, Hans Kröpelin, Kökil Kruel, Mattis von Khalen, Ragwald Götstafson, och Magnus Just af wapn, på Rikets wägnar af Carl Knutson Marsk och Riksföreståndare i Sverige, samt des Medlofware Gustaf Algotson Riddare, Bengt Gotskalkson, Erengisle Nilsson, Fader Ulfson, Jesper Görth, Sten Pederson och Bengt Hammar *). Marsken lofwade tillika, at han innan Michaelsmessan skulle afsända Rikens Råd til Konungen för at afgöra, hwad som til Fredens widare stadgande kunde bidraga. Medan Konungen således uppehöll sig på Stäkeborg, ankommo mycket obehageliga bref från Dannemark, uti hwilka man upsade Konungen all tro och lydnad. Upsägelse-brefwet war daterat i Lybeck Midsommarsdagen, och gaf han därpå i almänhet et kort swar Jacobsmessodagen, så at det förmodeligen legat för honom på Stäkeborg, ty Jacobsmesso-afton kom han dit. Uti denna kinkuga ställning, som K. Erik då war, hade utan twifwel warit högst angeläget, at få en skälig förlikning med Herrarne i Swerige, hwilket nu syntes wara på tämmelig god wäg, men det försummades aldeles, så at Konungen for tilbaka til Gothland, utan at lämna någon underrättelse hwarken til Marsken eller någon annan af de Swenska Herrarne. Konung Erik war sig således altid lik, och des gärningar utan eftertanka och sammanhang: men denna Gothländska resa war så mycket betydligare, såsom han tillika reste och tog afsked från Krona, Scepter och all Kongelig Höghet i Swerige. Dagen wet man intet, när Konungen reste ifrån Stäkeborg, men d. 14 Sept. war Konungen redan på Gothland **), och såsom bortresan war aldeles owäntad, ombyttes hela ställningen i Swerige. Man hade kommit öfwerens uti Afhandlingen som slutades i Alräksund, at Swenska Rådet skulle affärdas til Konungen wid nästkommande Michelsmessa. Men den beskickningen afstadnade aldeles, och i des ställe sammankallades Rikens Ständer til Telge, wid den utsatte tiden,

Erik XIII. 1439.

Dannmark upsäger Kon. Erik trohet och lydnad.

Kommungen reser tilbaka til Gothland.

*) Föreningen emellan K. Erik och Carl Knutson dat. Alräcksund feria sexta proxima ante festum B. Bartholomæi Apostoli hos Hadorph f. 136.

**) K. Eriks Bref til Fynboarna, emot Danska Rådets Upsägelse-skrift, äro daterade Wisborg die Exaltationis s. crucis, som infaller d. 14 Septembr.

Erik XIII. 1439. tet af utländningar, men af inhemska miſsunſamheten, hwilket redan wiſade ſig wid hans Riksförſtånderſkap. Men at tro, det utländſka Magter och i ſynnerhet Hanſeſtäderne ſkulle med miſsnöje anſett ſtyckandet af Nordiſka Monarchien, war näſtan enfaldigt. Dock ſådant ſom detta utlåtande war, borde det likwäl döfwa all högre eftersträfning hos **Carl Knutſon**, ſåſom det ock werkeligen gaf anledning til belägringens uphäfwande för Stäkeborg. Knapt hade Marſken dragit ſina troppar från Stäkeborg förän K. **Erik** kom dit från Gothland *), och hade med ſig uti ſit följe både **Hans Kröpelin** och **Nils Stenſon**. Konungen lät då utgå allmän kungörelſe om ſin ankomſt, med förſäkran, at han nu inkommit til at antaga Regeringen och wille han aldeles förwalta den efter Kalmare dagtingan. Marſken war då i Stockholm, när Kallelſe-brefwet til Riksens Råd ankom, och ſwarades, at de på Marſkens kallelſe ſkulle inſinna ſig. Marſken for imedlertid til Nyköping ſå ſnart han fick tidning om Konungens ankomſt, och där låg för honom Konungens bref med begäran, at han wille komma til Konungen, där ſå wäl han ſom alle andre ſkulle njuta fullkomlig ſäkerhet för ſina perſoner. Huru många woro ſinnade, at upwakta Konungen wet jag intet, men inge inſtälde ſig, och hwad Marſken angår ſå ſwarade han, at utan Riksens Råds närwaro kunde han intet inſtälla ſig hos Konungen. All borgen och giſlan ſom utloſwades kunde intet förmå Marſken at ändra ſin tanka, ſå at ſjelfwa **Kröpelins** bemödande war förgäfwes. Dock kom man til ſlut öfwerens, at **Kröpelin** och andra Konungens wänner ſkulle inſtälla ſig i Alräckioſund, där Marſken med ſina wänner ſkulle wara dem til mötes. Hit förfogade ſig **Carl Knutſon** med tre hundrade raſka följeſlagare och ſkaffade ſåledes både ſig och de ſina all den ſäkerhet ſom behöfdes **). Rådplägningen uti Alräckioſund ſtadnade uti följande aftal, at en fullkomlig wapn-hwila ſkulle wara gällande ifrån Bertelsmeſſan den 24 Aug. til näſtkommande Mårtensmeſſa, och ſkulle under ſtilleſtåndet wara inbegrepne **Bengt Stenſon**, **Bo Stenſon**, en **Rynning**, **Magnus Green**, **Johan Umreſe**, **Peder Bille**, alle med ſina betjenter, ſamt alla Konungens Hof-betjenter, och ſkulle **Bengt** och **Bo**

*) Diarium Vaſtenenſe, wid år 1439. ſ. 83. Nocte S. Jacobi Apoſtoli venit Dn. Rex de Gothlandia ad caſtrum Stækaborgh, Marſchalcus vero ante aliquot dies receſſerat, poſitis treugis cum caſtrenſibus, nec aliquis nobilium venit ad eum, quia non ſteterat & fecerat ſecundum placitationem Kalmarienſem factam per conſiliarios trium Regnorum & Dominos civitatum.

**) Rimkrönikan ſ. 344.

Bo Stensöner intet befatta sig med Calmar Län; förr än Konungen med Riksens Råd därom öfwerlagt hade. Stäkeborgs Län skulle ock förknippas med Stäkeborg, som det warit i Johan Frankes tid. Desutan skulle alla Borgare och Köpstadsmän, med deras bud och betjenter, fara fritt i landet. På Konungens wägnar stadfästades föreningen af Swarte Jönis, Riddare, Sigward Jönson, Magnus Gren, Hans Kröpelin, Kökil Kruel, Mattis von Khalen, Ragwald Götstaffson, och Magnus Just af wapn, på Rikets wägnar af Carl Knutson Marsk och Riksföreståndare i Swerige, samt des Medlofware Gustaf Algotson Riddare, Bengt Gotskalkson, Erengisle Nilson, Fader Ulfson, Jesper Görth, Sten Pederson och Bengt Hammar *). Marsken lofwade tillika, at han innan Michaelsmessan skulle afsända Riksens Råd til Konungen för at afgöra, hwad som til Fredens widare stadgande kunde bidraga. Medan Konungen således uppehöll sig på Stäkeborg, ankommo mycket obehageliga bref från Dannemark, uti hwilka man upsade Konungen all tro och lydnad. Upsägelse-brefwet war daterat i Lybeck Midsommarsdagen, och gaf han därpå i almänhet et kort swar Jacobsmessodagen, så at det förmodeligen legat för honom på Stäkeborg, ty Jacobsmesso-afton kom han dit. Uti denna kinkuga ställning, som K. Erik då war, hade utan twifwel warit högst angeläget, at få en skälig förlikning med Herrarne i Swerige, hwilket nu syntes wara på tämmelig god wäg, men det försummades aldeles, så at Konungen for tilbaka til Gothland, utan at lämna någon underrättelse hwarken til Marsken eller någon annan af de Swenska Herrarne. Konung Erik war sig således altid lik, och des gärningar utan eftertanka och sammanhang: men denna Gothländska resa war så mycket betydligare, såsom han tillika reste och tog afsked från Krona, Scepter och all Kongelig Höghet i Swerige. Dagen wet man intet, när Konungen reste ifrån Stäkeborg, men d. 14 Sept. war Konungen redan på Gothland **), och såsom bortresan war aldeles owäntad, ombyttes hela ställningen i Swerige. Man hade kommit öfwerens uti Afhandlingen som slutades i Alräksund, at Swenska Rådet skulle affärdas til Konungen wid nästkommande Michelsmessa. Men den beskickningen afstadnade aldeles, och i des ställe sammankallades Riksens Ständer til Telge, wid den utsatte tiden,

Erik XIII. 1439.

Dannmark upsäger Kon. Erik trohet och lydnad.

Konungen reser tilbaka til Gothland.

*) Föreningen emillan K. Erik och Carl Knutson dat. Alräckiosund feria sexta proxima ante festum B. Bartholomæi Apostoli hos Hadorph f. 136.

**) K. Eriks Bref til Fynboarna, emot Danska Rådets Upsägelse-skrift, äro daterade Wisborg die Exaltationis s. crucis, som infaller d. 14 Septembr.

Erik XIII. 1439. då man, långt ifrån at tänka på någon förlikning med K. Erik, upsade honom all lydna och undergifwenhet, och med bref och sigil stadfästade Affättningen, och beslutade tillika, at Regeringen skulle tils widare af Riks-Föreståndaren Carl Knutson förwaltas *).

§. 26.

Påminnelser wid K. Eriks Regemente.

På sådant sätt uphörde Konung Eriks regemente öfwer Norden. Genom Drottning Margarethas anstalter och åtgärd blef han Konung öfwer tre Riken; genom des egna förlorade han alla tre; och, efter en Regering af 42 år, hade han så få wänner och medhållare, at han affattes genom Upsägelse-bref, når andra Konungar nedkastats från throner genom wapn och blod. Alla gynnande omständigheter förmådde ej at göra en Herre lycklig, hwars egenwilja gjorde honom obeqwäm til all lycka. Då man wid alla tilfällen gör hwad man wil, och intet wil hwad man bör, blifwer lycka et underwerk, och underwerk kunna icke förmodas. Baron Holberg försäkrar, at K. Erik fått den alra förträffeligaste upfostran, emedan han war upfödd i Drottning Margaretas Hof, som war den största Krigs- och Stats-schola. At hon war en slug Regentinna, som förstod at bruka tid och tilfälle nekas intet, men på hwad sätt hennes Hof kunde anses för Krigs-schola är obegripligt. Hon och hennes Hofmän sägo intet annat förmånligt krig, än emot Kon. Albrekt, uti hwilket hans förseelser och de Swenskas förrättningar täfla om företrädet. Af Hollstenska rörelserna kunde utan twifwel mycket läras, ty de woro merendels olycklige. Det är för öfrigt ganska owiſst, hwad Prinsen kunde hämta af Hof-wisheten, om där war någon, utom Drottningens egen person: henne tog han ingalunda för regel af sin styrelse. Om hans regering swarat emot upfostringen, måtte denne warit eländig. Uti Krigs-scholan måtte han då

*) Diarium Vazst. wid år 1439 s. 83. Domini & nobiles totius Regni in Thelgis renuntiaverunt Regi & de cetero faciendo sibi homagio circa festum Michaelis & miserunt sibi literas Gothlandiam plurimorum sigillis sigillatas. Rimkrönikan talar ock om K. Eriks afsättande i Telge. Sjelfwa Upsägelsebrefwet omtalas äfwen på 346 sidan, och på den följande nämnes, at Carl Knutson skulle fortfara uti sit Föreståndare-ämbete, til des alla Rikets fästningar blifwit dem afhände som woro illa sinnade emot Riket. Upsägelsebrefwet öfwersändes til Konungen på Gothland, men rätta innehållet wet man intet, ty det kan intet upwisas, utan lär wara förkommit. Messenius T. XII, s. 246 nekar, at man upsagt K. Erik Regeringen i Telge, utan i Jönköping, men hans nekande kan ej gälla rätt mycket emot äldre Författares tydeliga witnesbörd.

då hafwa lärt konsten at med stora härar uträtta intet, och i Statsscholan, at låta det ena felet följa beständigt på det andra. Några hedrande anstalter förekomma likwäl uti Danska regeringen. Landskronas anläggning 1413, Helsingörs 1425, och upförandet af Malmö Slott 1434 äro utan twifwel nyttiga gärningar. Hans åminnelse lefwer ock uti Skånska Wapnet, som man lånt af Malmö, hwilken Stad år 1437 fick et Griphufwud til Sköldemärke, för den trohet, som Staden wisat K. Erik sjelf och des företrädare, samt framdeles skulle bewisa emot Hertig Bogislav, i fall Konungen dödde utan äkta barn *). Men wänder man ögonen til Swerige, märker man där ingen ting, som särdeles hedrar K. Eriks minne, ty med Wisborgs Slott, som anlades 1411, hade Konungen wisserligen ingen affigt på Sweriges fördel: man bör dock intet förbigå den gåfwa, som K. Erik nedsatte til Klostrets tjenst i Wadstena af 909 Engelska Noblar, hwilken likwäl lämnar större prof af widskeppelig andakt än af någon werkelig wälwilja mot Riket **). Med all underdånighet, lydnad och tålamod, som betygades wid alla tilfällen, kunde likwäl ingen stadgad bewägenhet winnas hos Konungen. Af Historien öfwer fjortonde århundrade lär wara oemotsäjeligt, at ordsaken til alt Sweriges elände bör förnämligen tilskrifwas de förnäma Herrarnas Regerings-sjuka: men begynnelsen af femtonde århundrade hade helt olika tänke- och lefnads-sätt. Inga sammangadningar eller tilbud emot Konungens höghet och rättigheter förmärktes på något ställe, ånskönt samfundens och i synnerhet de andeligas rättigheter kränktes wid alla tilfällen. Man beklagade sig, men lydde utan uppenbart motstånd. Landet upfyldes med utlänningar af alla tungomål, hwilka swäfwade öfwer alt utan uppehåll; et olyckligt, onödigt och mattande krig tärde och utmärglade landet. Sådant misshagade utan twifwel: men ingen underdånighet och lydnad mot Öfwerheten saknades. Härpå behöfwas inga andra bewis än Konungens eget intygande uti sit Bref til Swenska Rådet 1426, uti hwilket han tiltalar dem på följande sätt: Kåraste wänner, wi hafwe wäl förståndet af wår kära Husfru Philippa, at J henne så nu, som J hafwen altid förr gjort, emottagit uppå wåra wägnar

Erik XIII. 1439.

*) K. Eriks Bref dat. Wisby paa Gulland 1437. Wapnet beskrifwes således: Et rödt Griphufwud med röd hals och röda bron och på hufwudet en förgyld Krona uti hwitt fält, och på hielmen sammaledes et rödt Griphufwud med förgyld Krona, med en buske strutsfiädrar på Kronan, hwit och röd.

**) Diarium Vazsten. wid år 1461, fid. 119.

Erik XIII. 1439. med all wördnad och kärlek, och således wisat eder så emot henne, som mot oß uti all trohet och ära, at både wi och hon med all kärlighet tacke eder, och wilja det gerna förskylla mot eder med en god wilja, såsom mot wårt trogna Råd och kära wänner, och i synnerhet tacke wi eder, kåre Råd och wänner, för det wi finna eder så nu som altid tilförene williga til at styrka efter eder förmåga wår rättighet emot de Hollster m. m. *). Här lyser genom K. Eriks egit witnesbörd et helt annat upförande emot Öfwerheten, än wederbörandes förhållande emot K. Magnus Erikson. De Swenskas undergifwenhet warade alt utföre så länge Drottning Philippa lefde; men, sedan hon slutat sina dagar, stöts och K. Eriks anseende, emedan han sjelf lärde undersåtarna at blifwa olydiga genom sina oförskämda Fogdars ostraffade tiltagsenhet. Sedan gemene man begripit at det war möjligt med framgång uphåfwa sig emot en Konung, som regerade öfwer Swerige, Dannemark och Norrige, war man sedermera altid färdig til upresning, så snart någon ansedd Höfdinge anmälte sig. Större delen af människor lefwer efter exempel, få drifwas af förnuft, och största swärmen wet knapt om de hafwa något; och tror jag intet, at man bedrager sig, om man påstår, at Engelbrekts rörelser, som mycket lätt kunnat undwikas, gifwit anledning och lagt grunden til de sedermera så ofta upwäkta bewäpnade Mißnöjen ibland allmogen. Principiis obsta. En skadelig säd bör intet fås, ty han utrotas intet så snart. Konungens hastiga sinne och eftertänksamhet skämde åfwen bort understundom de bästa liknelser. När en Dansk Riddare Mårten Jonson wid tilfälle försäkrade, at han nu skulle öfwerlämna uti Konungens händer Grefwen eller Hertigen, som war hans fiende, swarade Konungen med förakt och åtlöje: antingen wil du då steka eller koka honom. Sådana infall upmuntra intet. Wid et annat tilfälle under en stickande storm befalte Konungen, at et fartyg, på hwilket tre hundrade Adelsmän af alla tre Rikerna stigit om bord, skulle lägga ut i hafwet: man lydde, och så snart man kommit ut om hamnen, förgicks både skepp och folk. Erik Olson, som berättar dessa händelser, säger, at det skedde i affikt at utrota Rikernas Adel **). Men det kan wara twifwelaktigt, ty hos K. Erik finner man wilja och nycker, men inga sammanhängande anläggningar. Om hos honom några förnuftiga planer gullit, hade han intet haft af nöden at instänga sig på Gothland och blifwa Sjöröfware, emedan man så wäl i Swerige som i Dannemark war benägen, til at anslå et anständigt mederhåll för sin förra

*) Bref wet är tryckt bland Bilagorna. **) Ericus Olai s. 152, 153.

förra Konung. De Danſke förklarade ſin beredwillighet i den delen uti deras bref til Hertig Chriſtopher af år 1438, och ſamma benägenhet yttrades uti Underhandlingen i Stockholm 1439 af de Swenſka. Alt ſådant förſummades af K. Erik, och ändteligen, ſedan Hertig Chriſtopher anländt til Dannemark, och Hertig Bogiſlav, Hert. Barnim, och andra Tyſka Anförwanter begifwit ſig til Gothland med alt det folk, ſom de kunnat ſamla, ſamt Konungen förmodeligen warit i ſtånd at med hederlig dagtingan ſtadga ſit öde, lät han genom ſin wanliga orådighet åfwen detta tilfälle gå ſig ur händerna, och gjorde intet, utan förblef orörlig uti en neſſlig, faſt nog wådelig, ſtillhet på Gothland. Huru Konungen där tilbrakte ſin tid wet man intet; om Jungfru Cecilia där kunnat upfylla och förnöja alla lediga och toma ſtunder, måtte hon haft en mycket intagande förtjenſt. Det är beſynnerligt, at K. Erik under ſit tio-åriga wiſtande på Gothland ifrån 1438 til 1448 icke nämnes en gång uti Wisby Krönika, ſå at det ſynes, ſom måtte han lefwat i ſtörſta tyſthet. Någon gång torde han likwäl haſwa bliſwit wäckt utur ſin dwala och företagit ſig längre eller kortare ſjö-reſor, ſamt wid tilfälle åfwen beſökt Tyſka Sjö-ſtäderna, dock utan någon ſärdeles affigt *). Til denna tiden bör man ock hänföra den ſjöfart, ſom Konungen gjorde, uti hwilken Gref Hans blef olyckelig. Det fartyg, på hwilket Konungen war, bleſ af ſtorm och wågorna aldeles ſönderſlagit, ſå at åfwen Konungen ſjelf föll i ſjöen. Så ſnart Konungen bliſwit bärgad på et af de medföljande ſmärre ſkepp och båtar, ropade han öfwerljudt, at Gref Hans nödwändigt måtte frälſas, det måtte gå med de andra, huru det kunde; och koſtade, kan hända, denna obetänkta befallning Gref Hans lifwet, ty når Greſwen kommit ſå når, at han med bägge händerna fattade uti fartyget, där Konungen war, högg en af dem, ſom war på ſkeppet, bägge händerna af Greſwen och ſtörtade honom ſåledes tilbaka i ſjöen **). Wåldswerkaren bleſ wäl genaſt på ſtället nederſablad, men ſåſom detta alt ſkedde uti Konungens egen närwaro, wiſar det tillika, huru ringa anſedd Konung Erik måtte warit uti ſina tjenares ögon, når ſå groſwa ogärningar kunde utöfwas, då han ſielf ſåg därpå, hwilket utan twifwel ſlutit af des obetänkta och handfalna upförande. Man wißte föga at Konung

Erik XIII. 1439.

*) Diarium Vaſſt. wid år 1442. ſ. 84. Marſchalcus Karolus obtinuit omnia caſtra in ſua poteſtate, Rege Gothlandiæ exiſtente, & aliquando vagante in civitatibus maritimis, tanquam viro ſtulto.

**) Gref Hanſes olycka berättas af Anna Fickesdotter Bylov uti des Genealogiſka Underwiſning ſ. 8.

Erik XIII. 1439. Erik lefde, utan då hans Fribytare kunde hedra sig med sjöröfweri, hwilket ock gjorde slut på hans Gothländska stillasittande: ty när han därföre 1448 blef oroad från Swerige, anförtrodde han sig i de Danskas händer; för med deras Flotta ifrån Wisby, skilde sig likwäl ifrån dem under Borneholm, och anlände til Pommern, där han dödde i Rygenwalde 1459, wid en ålder af 74 år, och blef begrafwen i Buckow, förmodeligen i det Benedictiner-Kloster, som där i förra tider warit inrättadt. Af denna korta historiska målning på K. Eriks Regering kan man stadna i förundran, hwaruppå de stora låford grundas, som honom af några Pommerska Skribenter äro tilägnade. Valent. von Eichstedt försäkrar at ingen ting blifwit af K. Erik försummat, som kan pryda en förträffelig Konung, hwilken omsider wände tilbaka til sit Fädernesland såsom en ny prydnad för Wenden. Wil man tro Micrälius, war han en oskyldig, förständig, gudfruktig och lärd Herre, m. m. *). Alt detta kan wisserligen icke bestyrkas af Swenska och Danska Handlingar. At han föredragit en stilla lefnad framför sjelfwa Thronen berömmes af Krantzius, och sättes framför Diocletiani frifwillige afsägelse. Det kan wara stort at förakta werldslig Höghet, men storheten blifwer twetydig och wacklande, när philosophiska lugnet uplyses och förenas med sjöröfweri. Skulle åter hufwud-afsigten warit, at i stillhet tilbringa tiden med sin wackra Cecilia, kan det blifwa en härlighet uti en Roman, men stor uselhet i Historien. Hon höll Konungen sällskap hela tiden under des wistande på Gothland, gjorde ock, kan hända, följe til Pommern **). At Konungens onekeliga fel därföre rättfärdiga alla des owänners göromål, är en annan fråga; hwarföre ock J. Gram intet welat påtaga sig hwarken at förswara eller gilla Danska Rådets förhållande: det synes ock som Konungen til en del grundeligen besvarat de af Danska Rådet gjorda tilwitelser ***), fast än at wälja sit Konungsliga

*) Man kan se härom J. Grams Anmärkningar til Meurſius ſ. 599.

**) Huitfeld 2 Del. ſ. 847 berättar, at Cecilia hållit Konungen sällskap på Gothland uti nio år. En annan af Konungens Kårstor, wid namn Dorothea, som bodt på Stege på Möen, nämnes af Sandwig uti des Beskrifning på Möen. Jfr. Gjörwell uti des Collectio Del. 1. ſ. 77, af förnyade uplagan.

***) Man kan se K. Eriks Bref til Fynboarna, hos Huitfeld ſid. 811. dat. Stäkeborg S:t Jacobs dag 1439, hwareſt åtskilliga, kan ske, nog grundade påminnelser göras emot Danska Upsägelse-brefwet. Då honom förebräs, at han gifwit ordsak til Rikernas söndring, skyllar han snarare de Danska och deras otidighet därföre, beropandes sig på den Skrift, som blef ingifwen af de Swenska på Helge Andes Holmen, då de yttrat sig,

liga säte på Gothland, då man regerar öfwer Swerige, Danmark och Norrige, icke synes wäl passa sig. Det beröm, som annars tilegnas K. Erik för Lärdom, är man nu förtiden intet i stånd at pröfwa. Skulle det stödja sig på den Krönika, af hwilken han säges wara Författare, är grunden nog wicklande, ty efter alt utseende är den intet skrifwen af honom. At i början af det handskrifna exemplar warit utsatt Liber Erici Regis bewisar inter mer, än at Boken hört til en Konung Erik, och at wid slutet med nyare hand warit anmärkt: hactenus Ericus Rex Daciæ, öfwertygar intet särdeles *). Erik XIII. 1439.

Fjerde Capitlet.

Om Riks-Rådet och Marsken Carl Knutsons Riks-Föreståndarskap efter K. Eriks Afsättning år 1439, til K. Christoffers Anträde af Regeringen år 1441.

§. 1.

Man wet intet, som redan påmint är, sjelfwa innehållet af Swenska Herrarnas Upsägelse-bref, hwarigenom Konung Erik afsättes från Regeringen, man wet ej heller, huru det blifwit uptagit eller om han swarat något därpå. Saken war ock i sig sjelf aldeles obotelig och förtwiflad. Troligast är, at han intet warit omtänkt at lämna något swar uti et mål, som intet kunde hjelpas. Det kommer bäst öfwerens med Herrens wanliga willrådighet, at uti de wigtigaste ärender göra intet. Men om K. Erik intet bekymrade sig om Swenska hwälfningarna, frågade man ock mindre efter honom i Swerige. Marsken eller Riks-Föreståndaren Carl Knutson hade man updragit, under Thron-ledigheten, at med Riket åter förena de fästningar och land, som woro uti mindre tilförlåteliga Slotts-herrars händer. I detta afseende anmodades äfwen Nils Stensson, Marskens Swåger, med des Bröder Bengt och Bo Stensöner, at inställa sig wid Riksdagen eller Herra-mötet i Telge. De infunno sig ock, blefwo. Carl Knutson fredar landet, efter Konung Eriks afsättning.

at de heller wille dö, än hafwa Danska i landet för deras orolighet skull. Suitfeld s. 813.

*) Sedan Gram uti Anm. til Meurslus anfört det beröm, som Pommerska Skribenterna gifwit K. Erik, yttrar han sig om Danska Rådets upsägelse, sid. 601: Hæc autem defendere nequaquam est nostri instituti, uti neque Senatus Danici cum Erico Rege acta defendere vel approbare. På samma ställe undersökes, om den så kallade K. Eriks Krönika.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1439.

wo med Marsken förlikte och lofwade at öfwerlämna både Stäkeborg och Kalmar, försäkrade tillika, at de wille framdeles beständigt hålla med Riket, och upsåja K. Erik all tro och lydnad. Stäkeborg lår då oförtöfwat blifwit upgifwit til Marsken, hwarefter han fyndade til Kalmar. På denna resan tog Marsken sin halfbroder Ture Stensson Bielke med sig, men han dödde under wägen wid slutet af October månad til mycken affaknad för Carl Knutson, och kanske för hela Riket, emedan han erkändes af alla för en ärlig, Riket wälmenande och tapper Man *): Kalmar blef icke destomindre öfwerlämnadt til Marsken, som förordnade där Birger Trolle och Gustaf Carlson til Höfdingar och Befallande **). Således liknade sig alt til fullkomligt lugn inom Riket; men man hade at göra med folk, hos hwilka hwarken ord eller aftal war gällande, och ibland dessa utmärkte sig i synnerhet Marskens Swåger Nils Stensson och des Broder Bo. Bägge hade i Telge förpliktat sig til at wara Riket och Marsken tilgifna. På sådana löften och tilsägelser kunde man likwäl intet mera bygga än på hafswågorna, ty bägge foro strax därefter til Konung Erik. Den förre lämnade likwäl efter sig sina Swenar, som med sextio hästar oförsynt wäldgästade Almogen i Östergöthland, och uti nio weckors tid foro ikring såsom priviligerade röfware,

Ture Stensson Bielke dör.

*) Rimkrönikan talar om Ture Stensons död sålunda: s. 348.

Ture fick där (Kolmorden) sina helsot for bratt
Then tredie natt doo han tha.
Tha fick Marsken swa stoor quida
Han gath ej för sorg länger rida.
Alle Swenske thet saara kåre,
At han swa doo thåre:
Ty han war en Hålath (hielte) til sit lif
Manlig både i storm ok i stridh.
Med alle the han omgick
Goda tyckie af them fick,
Alle the honom döddan sporde,
Stor quida them thet giorde.

Sedan man talt om så många andra, som wanhedrat tiden, kan det ock förmodeligen förlåtas, om man nämner någon, som hedrar landet. Gamla enfaldiga berättelsen öfwertygar, at man intet ströt nya blomster på en gammal graf. Han dog strax efter ellofwa tusend Jomfruers dag, intet på resan til Jönköping, som Dalin säger s. 686, utan til Kalmar. Men det är af intet särdeles wärde.

**) Rimkr. s. 352. Messenius T. XII, s. 249 kallar Gustaf Carlson Carl Knutsons sororius, hwilket förmodeligen lär betyda Syster-man. Rimkrönikan s. 417 säger detsamma. Stiernman H. M. s. 79 och 284 witnar at han förde i wapnet et Gumsehufwud, warit gift med Brita Bielke, dotter af Sten Turson och Margareta Sparre, nekar likwäl at denna Brita war K. Carls Syster, utan påstår at K. Carl hade Gustaf Carlsons Syster. Ofördnekeligt är likwäl, at Brita Stensdotter war Carl Knutsons halfsyster. Se Bo Stensons ꝛc. Bref 1453 helge Torsdags-afton uti Samling af Handlingar tr. i Lund. 2 Del. s. 191.

ware, efter man intet wäntade sig en sådan trolöshet. När ändteligen berättelser härom inkommit til Marsken, affärdade han sina Swentjenare til at dämpa et sådant öfwerdåd: det dröjde ej heller särdeles länge, innan man träffade röfwarne på en äng imellan Norrköping och Söderköping. Nils Stenson, som då nyligen war kommen tilbaka från Konungen, anförde sjelf sina underhafwande, men detta tidtliga följe blef snart öfwerända kastadt; han sjelf blef fången och fördes til Norrköping, där han dödde på tredje dagen, af en smittosam sjukdom, som grasserade öfwer alt i landet *). På detta sättet slutades ändteligen hans oroliga dagar, sedan han gjort så mycket ondt han kunnat, fast intet så mycket han wille. Sjelf dödde han således en naturlig död, hwarken älskare af sin Swåger eller sit Fädernesland; men nio af hans medhållare blefwo steglade wid Söderköping, sedan några stupat i sjelfwa anfallet. Nu woro omsider hela landet, och alla Rikets tilhörigheter återstälde, utom Gothland och Öland. Gothland war i K. Eriks wåld och således intet så lätt at återwinna, men Öland och Borgholm innehades af Magnus Gren, en mindre förfärlig än falsk Slotts-herre. Under Konungens senaste warelse på Stäkeborg, hade så wäl Kröpelin som Magnus Gren lofwat, at hädanefter intet taga någen del uti hwad som Konungen kunde framdeles stämpla emot Riket, utan med fullkomlig tilgifwenhet hålla sig til Marsken. Kröpelin, wan wid at hålla, hwad som lofwades, förfogade sig til Åbo och lefde där i stillhet, och Magnus Gren begaf sig til Borgholm. Men när Marsken anmodade Magnus at afträda Slottet och landet, kunde han eller wille han intet beqwäma sig därtil, oaktadt alla löften och tilsägelser han gjort, utan sade sig wilja hålla sin förlåning K. Erik tilhanda. Detta war wäl ewärt emot den gifna försäkran, men intet emot wissa Herrars tänkesätt under denna oenighets-tiden: hwarföre ock Marsken lät genast instänga Borgholms Fästning wid början af Fastan, men for sjelf genast til Stockholm, dit han anlände wid Mid-fastan 1440. Här fick han weta, at den redelige Kröpelin i Åbo war assomnad, han begaf sig fördenskull wid förſta öpet watn til Finland, tog Åbo Slott tillika med Castelholm och Åland i besittning och war wid Pingsten

Carl Knutson, Riks-Föreståndare 1439.

Nils Stenson, Natt och Dag, dör.

Kröpelin dör.

*) Ericus Olai L. 5, p. 177: Facto conflictu captus est Nicolaus Stenson cum suis & delatus Norcopiam die tertia exspiravit. Rimkrönikan, s. 360, säger, at han dödde af Pestilents och wär sjuk innan han war fången. Diarium Vazst. wid år 1439, s. 183: Pestilentia ingrassabatur per totam Sveciam & diversa loca Christianitatis. Alt det öfriga här anföres är taget af Rimkrönikan.

Carl Knutson, Riks-Föreständ. 1439.

tilbaka i Stockholm. Marsken stälde då utan något drögsmål resan til Öland, hwarest Magnus Gren ännu höll's innestängd. Så snart denne fick höra, at Marsken sjelf ärnade sig til de belägrande, wände han alla sina byssor eller canoner mot sjö-sidan, at på sådant sätt emottaga honom. Marsken kom likwäl utan särdeles fara öfwer Sundet, och det under en tiock dimba, som gjorde, at hans fartyg intet kunde ses för än han redan war i lägret hos sit folk. För Magnus Gren war då ej annat at göra än dagtinga på de wilkor, at Slottet skulle upgifwas, om ej någon undsättning ankom innan nästa Olufsmessa. Den kom intet, och Borgholm öfwerlämnades på sagdan dag, så at Marsken förstod konsten, at förmå äfwen trolöst folk, at hålla hwad de lofwat.

§. 2.

Genom Carl Knutsons snabba och rådiga skyndsamhet war nu sjelfwa Riks-kroppen fullkomligen fredad, och på alla sästningar tilförlåtelige Höfdingar förordnade, så at ingen fiendtlighet inom Rikets gräntsor war at frukta. Riks-Föreståndarens wälde och öfwermagt tåldes äfwen af des owänner, til en del, kan hända, af fruktan, ty hans owänskap war farlig och ingalunda föraktelig, til en del af hopp, at des Regering intet skulle räcka särdeles länge, ty Hertig Christoffers patti uti Swerige tiltog och stärktes dag från dag. Hertig Christoffer från Bäyern K. Eriks Syster-son inkallades til Dannemark genom Kallelse-brefwet från Korsör d. 28 October 1438, som är nämnt tilförne. At detta skedde Swenska Rådet oåtspordt är ingen twifwel, och såsom han inkallades til at blifwa Konung, wore det barnsligt at påstå, at det skedde til följe af Kalmar Unionen. Icke destomindre så snart Hertigen war säker om Dannemark, anmälte han sig äfwen hos Swenska Rådet genom bref daterat Lögerdagen efter Mårtensmessan 1438 *). Här talar Hertigen först om Engelbrekts upresning, som skedt emot flera af K. Eriks tyranniska betjenter, hwilken oenighet likwäl blifwit bilagd i Kal-

Hert. Christoffer anmäler sig i Sw. Rådet til Konung.

*) H. Christoffers Bref datum in oppido nostro Noromarght sabbato post Martini anno Domini MCDXXXVIII. Innehållet af brefwet nämnes ganska kort hos v. Dalin s. 680. Hwar Noromark är beläget wet jag intet, det kallas wäl oppidum, men uti Medeltidens Handlingar beteknar ordet intet altid en Stad, utan understundom by, torp eller Herre-säte. I Büschings E. B. 3 D. 3 B. s. 33 nämnes Niermark et adeligt godz, i det Magdeburgiska, som hör til Herrarne von Treskow, men om det kan lämpas hit, är mig intet bekant. Jfr. N. fem ibland Bilagorna.

i Kalmar. Sedan nämnes, at des Herr Moderbroder K. Erik intet mylat efter sina bref och löften emottaga Regeringen i Sverige, så framt han intet kunde där, som han redan gjort i Dannemark och Norrige, efter eget behag underkasta Sweriges Lagar, Friheter, Fästningar, Slott och Land sina utländska och til ofweneyrs tyranniska Höfdingar. Hertigen berättar widare, at där är et almänt rycke, det Konungen är sinnad genom Pommerska wapn at twinga Swerige til at blifwa et Arf-Rike under Pommerska Herrarne, och såsom Hertigen nog kan föreställa sig, at man i Swerige föredrager döden framför träldom och förlust af Riksens rätt och frihet, så tilbjuder han sit biträde, så framt Konungen intet will afstå från sådanne fördärfweliga tilbud. Han lägger widare til, at han wet intet, om han kan med säkerhet skrifwa eller säga, at han til Swerige såsom til Norrige borde, kanske, genom arfsrätt anses til Konung, dock är det allom bekant, at han af Swenskt Konungligt blod har sin uprinnelse *). Hertigen tilstår ock, at han anser sig så mycket mera förbunden til de Swenskas försvar, såsom han nog har sig bekant at all den förföljelse, som Swerige och de andra Riken utstår, kommer egenteligen ifrån det oförsonliga hat, som K. Erik fattat, emot hans Fru Moder och honom sjelf fast aldeles oförskylt. Såsom ock dessa tre Riken genom språk, granskap och förbund warit förenade, twiflar han intet, at både Dannemark och Norrige skulle blifwa honom tilgifna, så framt man i Swerige wille wisa honom den heder, tro och wänskap, at antaga honom til sit försvar, och härpå begäres snart och sluteligt swar. Brefwet är utan twifwel märkwärdigt, och har man wäl aldrig från Swerige anfört starkare klagomål emot K. Erik, än de här inryckas af Hertig Christoffer emot des Moderbroder. Carl Knutson, Riksföreståndare. 1439.

*) Hertigens Skyldskap med Swenska Konungarne är oneklig:

Magnus Ladulås, Kon. i Sw.

Hertig Erik.

Euphemia g. m. Henrik af Meklenburg.

Albrect Kg. | Henrik g. m. Ingeborg D. Margaretas Syster.

Maria g. m. Bratislav i Pommern.

Erik Kg. | Catharina g. m. H. Johan af Bäyern.

Christoffer Kg.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1439.

broder. Ingen kan ej heller neka, at Hertig Christoffer war af Swenſk Kongligt blod på qwinliga linien, men därföre hade han wißt ingen arfsrätt til Riket, och om alle de, ſom härſtamma från Swenſka Konungar på det ſättet, ſkulle wara Riks-arfwingar, bleſwo utan twifwel alt för många Kron-pretendenter. Carl Knutſon hade ock då, ſom infödd Swenſk, haft långt större rätt til Swenſka Kronan, ty han, ſåſom Doterſon af Carl Ulfſon til Toſta, räknar ock ſin ätt på Mödrene från Blot Swen, Erik den Helige, Knut Erikſon, och Erik Erikſon, alla Konungar i Swerige. Hertig Chriſtoffers arfsrätt til Norrige war ock nog twätydig. Genom en ganſka wanlig ſtadga af år 1388 bleſ K. Erik af Pommern förklarad för rätt arfwinge til Norrige, och ſå framt han dödde utan Son, ſkulle des Broder eller Farbroder ärfwa Riket, och i brist af dem, den ſom war närmaſt i ſlägt med K. Erik af hans ſlägt, ſå at det är ganſka owißt, om K. Eriks Syſter ſkulle hafwa någon del i arfwet. Snarare hade Hertigen kunnat tala om ſin arfsrätt til Dannemark, om ſenare tiders lagfarenhet warit gällande, men ännu erkände man intet Arfrike i Dannemark, ej heller kunde det hafwa beſtånd med Kalmar Unionen, ſom utan twifwel borde häfwa alla förut gjorda Författningar. Det är ock ſäkert, at Hertigens Bref hade aldeles ingen werkan i Swerige, hwar man ännu intet beſlutit at ſluta K. Erik ifrån Thronen, faſt det kanſke kunnat wara Carl Knutſons tanka.

§. 3.

Men imedlertid när Hertig Chriſtoffer ankommit til Dannemark, ſedan Danſka Rådet upſagt K. Erik Regeringen, och man i Telge Riksdag åfwen ſkridit til K. Eriks afſättande, begynte man i Swerige uppenbarligen arbeta för Hertig Chriſtoffer, at han ock ſkulle utkoras til Konung i Swerige. Wil man tro Johannes Magnus, war Ärke-Biſkopen i Upſala Nicolaus Ragwaldi aldeles emot Hertig Chriſtoffers antagande, emedan han under ſin återreſa från Baſel lärt känna des högdragna wäſende *); men wåre äldre Hiſtorie-

*) Johannes Magnus i Metropolis L. 4, p. 101: Chriſtophoro Bavarorum Duci nuper in Daniæ Regem aſſumto conſenſit tandem Archiepiſcopus pene invitus, in aſſumtione ejusdem Regis Chriſtophori, cujus faſtuoſos mores ex Baſilea per Bavariam rediens ſollicite inquiſiverat. Sed placuit Nobilitati Sveticæ non credere experto Pontifici, niſi ſuo damno experiretur. Däremot ſäger Rimkrönikan, ſedan där är talt om Telge Riksdag och K. Eriks afſättning, ſ. 347:

Historie-skrifware föreställa saken aldeles annorlunda, ty så snart man kommit öfwerens om K. Eriks afsättning, har Ärke-Biskop Nils yttrat sig, at han på sit samwete intet wiste något bättre råd än at taga Hertig Christoffer til Konung, Rikerna kunde då bliswa förenade, som de warit förut. Men saken war ej ännu kommen til wederbörlig mognad, och Ärke-Biskopens samwete öfwertygade intet. Man stadnade således wid bibehållandet af Riks-Förståndarskapet under Carl Knutsons styrsel, som förr är nämnt, och wisade för öfrigt ganska liten benägenhet för utländska Herrars regering. Dock kom man öfwerens at bibehålla föreningen med Dannemark och Norrige sådan, som föräldrar och förfäder hade slutat. Til detta ändamålets winnande utnämdes Ärke-Biskop Nils, Biskop Bengt af Linköping, Biskop Thomas af Strengnäs, samt werldslige Riks-Råderne Swarte Jönis, Nils Jönson, Otto Ulfson och Arved Swan såsom Riks-Fullmäktige til at möta Riksens Råd och Sändebud från Dannemark och Norrige i Jönköping; Kalmare Föreningen gjord octava visitationis Mariæ 1438 skulle då stadfästas och förbättras, och andra mål til Rikernas gemensama nytta afgöras, Sweriges Rikes Lag och Rätt, Privilegier och Friheter dock oförkränkte *). Detta beslöts uti Telge Torsdagen efter Michelsmessan 1439, och längre kunde intet Hert. Christoffers medhållare komma den gången, mycket war likwäl gjordt därigenom, at Kalmare Unionen blef stadfästad. Som man intet utsatt någon tid, när Jönköpings Möte skulle hållas, måste man utan twifwel genom bud eller bref hafwa underrättat de Danska om Telge Riksdags-beslut, emedan de kunnat wara färdige at möta de Swenske Fullmäktige wid början af November månad. Utom andra Danske Fullmäktige inställde sig äfwen Albrect Mohrer, Hertig Christoffers Hofmästare, och kom man då öfwerens om följande puncter: at Kalmare Dagtingan in octava visitationis Mariæ 1438 skulle til alla delar efterlefwas, undantagande den puncten som handlar om K. Eriks bibehållande, hwilken nu til alla delar dödades, efter man hade upsagt och upsäger

Carl Knutson, Riks-Föreståndare 1439.

Sammanträde emellan Fullmäktige från Swerige och Dannemark i Jönköping.

Ärke-Biskopen swarade först tha
Af mit samwet siger iak swa
Bättre radh kunnom wi ej raka
Än wi Hertog Christopher taka.

Ericus Olai L. 5, f. 185 säger det samma, at man kan undra hwarifrån Johannes Magnus hämtat sin upgift, om man intet wiste, at han är en stor förfäktare af Ärke-Biskoparne i Upsala, som uti hans tycke ägde förtienster, hwilka ingen annan kan fömna.

*) Fullmakt för dem som skulle möta i Jönköping, dat. Telje Feria quinta infra oct. Beati Michaelis 1439. Hadorph f. 138.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1439.

säger honom, men alla tre Rikernas Fullmäktige borde sammanträda i Kalmar nästkommande år 1440 wid Midsommarstiden, och afgöra så wäl Konunga-walet som andra Riks-wärdande ärender, och i fall Fullmäktige af något af dessa Rikerna då skulle mot förmodan saknas, skulle likwäl de twå Rikernas sammankommande Fullmäktige afgöra dessa wigtiga ärender. Imedlertid skulle en beständig frid och sämja bibehållas imellan Swerige och Dannemark, så at all förolämpning så på fast som lös egendom och annan fiendtlighet emellan dessa Rikernas inbyggare borde aldeles uphöra, och all handel, resor och omgånge wara frie och fredlige för de Swenska i Dannemark och de Danska i Swerige, utan alt hinder och förfång på något sätt, hwarföre ock den, som bröt häremot, skulle wederbörligen därföre blifwa näpst och straffad, så snart däröfwer klagades inför Riks-Föreståndaren och Riksens Råd. Alt detta blef afgjordt och öfwerenskommit Tisdagen efter Allhelgone dag 1439, och woro närwarande och deltagande i Föreningen Ärke-Biskoparne Hans Laxman från Lund, Nils från Upsala, Biskoparne Thomas från Strengnäs, Jöns från Roskild, samt werldslige Herrar Jöns Grim, Swarte Jöns, Anders Nilsson Riddare, Albrect Mohrer Hertig Christoffers Hofmästare, Otto Ulfson, Olof Axelson, Arved Swan och Clas Nilsson Sweriges och Dannemarks fullmäktige Sändebud *). Man hade wäl utnämnt Biskop Bengt i Linköping såsom Fullmäktig på Swenska sidan, men antingen har han warit hindrad eller ock afhållit sig från deltagande i beslutet, efter intet mer än twå Biskopar woro ifrån Dannemark, på det en fullkomlig likhet skulle blifwa iakttagen. Man har ock ingen anledning at tro, det Carl Knutson warit närwarande, ty han nämnes intet hwarken ibland Sweriges Fullmäktige ej heller uti Beslutet. Utom des war han med många andra Riks-wärdande ärender sysloſatt, och kunde han för öfrigt wara försäkrad, at intet hufwudsakligt emot hans affsigter kunde afgöras. Men at inga Fullmäktige warit från Norrige är oförnekeligt. Annars kan märkas, at Hertig Christoffer, ånskönt han werkeligen war utsedd och wald til Konung i Dannemark, afhöll sig icke destomindre ifrån Konunga-titelen, utan styrde Riket såsom Riks-Föreståndare **), på samma sätt, som Carl Knutson gjorde i Sverige.

§. 4

*) Affked i Jönköping Tisdagen efter Allhelgone-dag 1439, Hadorph s. 139. Huitfeld s. 820, men hos denne senare förekommer allenast et Utdrag af Jönköpings Beslut.

**) Uti et Bref af år 1439. Haſniæ Sabbato ante feſtum b. Laurentii M. brukar Hertig Christoffer denna titel: Wi Christoffer med Guds nåde Pfalts-Grefwe paa Riin, Hertug

§. 4.

Hoppet om Hertig Christoffers wal til Konung i Sverige war således ännu nog swagt, men blef än swagare wid Herredagen i Arboga, som hölls wid Trettondedags-tiden 1440, då de sammankommande Herrar förordnade, at de aldrig mer skulle eller borde utwälja någon utländsk Konung, hwilket mål widare skulle afgöras wid nästkommande Michelsmessan på Riksdagen, som äfwen skulle hållas i Arboga, där så wäl Borgare som Bönder borde wara närwarande efter Sweriges lag *). Men, utom denna då aldeles onödiga grundlag, blefwo ock andra betydeliga ärender företagna och afgjorda. Ibland annat tildömdes Riks-Föreståndaren Östkinds och Askahärader i Östergöthland, samt Tryserums och Hananäs-soknar i Tiust, hwilka Carl Knutson och hans arfwingar skulle så behålla för 1200 mark lödig, som Kronan warit hans hus skyldig alt sedan Drotning Margaretas tid, och afträddes däremot Wäddö, Estuna och Lohärads soknar i Roslagen, utom några andra enskylta ärender; som då företogos eller kort där efter afgjordes **). Bengt och Bo Stensöner blefwo ock samma gång med Marsken förlikte för all den skada som Marsken dem gjort hade, under den tiden de warit emot Marsken och alla Sweriges inbyggare ***). Men genom det nu fattade beslut om Konun-

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1440.

Arboga Riksdag mot utländsk Konung.

uti Bejeren oc Dannemarkis Rigis Forstandere. Huitfeld s. 824. Dock räkte denna fogelighet intet särdeles länge, ty Lördagen för Philippi Jacobi dag 1440 kallar han sig Dannemarks, Wendes och Gotes Konung, och uti et annat Bref Sabbato Misencordia Domini, andra Söndagen efter Påsk, 1440 kallar han sig utwald Konung til Dannemark &c.

*) Efter denna märkwärdighet intet nämnes af v. Dalin, kan saken behöfwa bewis: Diarium Vazst. wid år 1440 s. 83. In festo Epiphaniæ facta est congregatio omnium prælatorum & nobilium Regni in Arboga, ubi, ut dicebatur, unanimiter concluserunt, ut nunquam sibi alienigenam in Regem præficerent, sed indigenam, pro cujus electione iterum deberent convenire ibidem festo Michaelis cum provincialibus Regni & civibus, secundum quod Leges Patriæ declarant. Samma beslut omtalas äfwen i Rimkrönikan, når Ärke-Biskop Nils anmälte Hertig Christoffer til Konung s. 342. De närwarande Herrarnas swar införes sålunda:

Medan wi lifwa skal that ej wara
Ullaka war oss ej af saath
Medan uthländske hafwa öfwer oss raath.
Gud låte thet aldrig swa harde gaa
At the mera öfwer oß råda faa.

**) Se von Dalin s. 690.

***) Se Bengt Stensons och Bo Stensone, Natt och Dag, Bref dat. Arboga Anno Domini milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo in octava epiphanias Domini, och lär man af detta Bref, hwilka wid denna samling warit närwarande, nämligen Ärke-Biskop Nils, Biskoparne Thomas i Strengnäs, Bengt i Linköping, Swen i Skara och Olof Knop, Nils Kren-

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1440.

Konunga-walet, lära Hertig Christoffers medhållare intet bliswit särdeles angelägne om wärkställigheten af det sammanträde, som i anledning af Jönköpings öfwerenskommande borde ske i Kalmar nästkommande midsommar. Tidens utdrägt war ock det säkraste medel, som skulle matta och skingra Carl Knutsons parti. Rikföreståndarens enskylta och personliga omständigheter yrkade ej heller särdeles på slut uti detta högmål, ty ju längre tiden utdrogs ju längre warade Rikföreståndarskapet, hwilket war den wissaste förmånen. Där kunde ej heller något hufwudsakeligen afgöras utan Riksföreståndarens personliga närwaro, och han war med så många Riksangelägenheter öfwerhopad, så at det intet war swårt at upfinna och förebära hinder, hwarföre han intet kunde bewista det utsatta mötet. Den 3 Maj eller helig Kors-dag war Riks-Föreståndaren i Finland och emotwog Åbo Slott efter Kröpelins död, Pingsthelgen war han i Stockholm och gjorde sig färdig, at med mera styrka anfalla och belägra Magnus Gren, som alt är anfört i det föregående. Alla dessa förrätningar kunde wisserligen lämna lagliga ursäkter til Carl Knutsons uteblifwande, och i anseende til alla dessa omständigheter afstadnade aldeles det utsatta sammanträde om Midsommaren. Ändteligen när Riksföreståndaren wid Olufsmessan den 29 Jul. uti egen person emottagit Borgholm på Öland; ankom til Kalmar Ärke-Biskopen i Lund Hans Laxman och hade med sig Clas Nilsson, Rönnov, hwilka skulle i förtrolighet afgöra Konunga-walet med Carl Knutson. Ärke-Biskopens helgade myndighet skulle stadfästa alla de löften, som på Christoffers wägnar kunde utfästas, och om Clas Nilsons wänskap borde Riksföreståndaren wara så mycket mera försäkrad, som han war gift med Riksförståndarens eller Marskens Syster Catharina *). Dessa Herrar såsom Hertig Christoffers Fullmäktige begärde och höllo företräde hos Marsken och Rikens Råd. Hertig Christoffers hälsning blef då föredragen, at om de Swenske wille antaga honom til

Underhandling i Kalmar imellan Christoffers Fullmägtige och Carl Knutson.

gislason Lagman i Södermanland, Lars Ulfson, Gust. Algotson, Swarte Jönis Riddare, Bengt Jönson Lagman i Upland, Carl Ormson, Niclas Jönson af Diursholm, Bengt Gotskalkson, Greger Magnuson, Joan Carlson, Matts Ödgislason, Bo Knutson, Erengisle Niclisson, Arvid Swan, Otte Ulfson, Joan Gedda och Gustaf Ulfson. Samling af Handl. tr. i Lund, Del. 2, sid. 215.

*) Ericus Olai kallar Clas Nilson gener Caroli Knutson s. 186. Rimkrönikan s. 353 nämner denna Herren Marskens Swåger. Messenius T. XII. s. 250 säger tydeligen, at han ägde Marskens Syster Catharina, och efter des Theatrum Nob. s. 59, har hon hetat Bielke och warit Sten Tursons doter, Carl Knutsons Half-syster.

til Konung, kunde de altid wara förwissade, at deras Lag, Privilegier och Friheter skulle aldeles blifwa oförkränkte, hwilket war så mycket otwifwelaktigare, som Hertigens stora egenskaper gingo i fullkomlig borgen för et lagligt och lyckeligt regemente, ja man afmålade des Regering såsom et swalkande wåstan-wäder, hwilket efter starka stormar och ohyggeliga owäder skulle wederqwecka landet *). Sedan man giort Hertigens målning på själens wägnar, glömde man ej heller kroppen, och bedyrade, at en skönare person kunde intet wara i werlden, och war han desutan altid gladlynt och munter. Man söker wäl intet skönhet hos en Konung, knapt hos en annan stor Herre, och Riket är ganska litet belåtet med en wacker bild; ehuru den understundom kan pryda och behaga. Alla dessa wackra saker bewekte likwäl intet särdeles Marsken, hwarföre han ock endast swarade, at af Riksens Råd woro alt för få tilstädes, så at han och de närwarande intet kunde utlåta sig uti en så wigtig sak. Man kom dock öfwerens och med bref och signeten stadfästade fred emellan Rikerna, hwilken skulle bibehållas i hwad för utslag, som Swenska Konunga-walet ock kunde stadna. Efter detta inträdestal togo Ärke-Biskopen och Herr Clas Riksföreståndaren affides och samtalet förändrades. Man hade tilförne omrört Rikets förmån, som kunde wäntas genom Hertig Christoffers antagning, nu yppades försäkringar om Carl Knutssons egen fördel, som kunde winnas genom denna Herrens wal. Finland lofwades til Lifstids-förläning, och Borgholm med Öland utfästes såsom pant at lösas från des arfwingar med 40 tusend mark. När Riksföreståndaren inwände, at han hade många owänner, som han därigenom fåt, at han twungit dem at hålla med Riket emot K. Erik, hwilka intet skulle underlåta at stämpla på Hans undergång, så snart han intet af magten understöddes: swarade och försäkrade Hertigens utskickade, at han därföre borde hafwa ingen fruktan, ty alt hwad han hitintil såsom Riksföreståndare, och hans medhållare, kunde hafwa gjort, skulle aldrig widare påtalas, utan skulle Hertigen stå honom bi med lif och magt, hwarjämte de på heder och åra bedyrade, at de härpå skulle skaffa Herrens eget bref och stadfästelse. Ericus Olai går än längre och försäkrar, at Hertigens utskickade förpliktat sig, at Christoffer wore nögd med Kro-

Carl Knutson, Riksföreståndare. 1440.

*) De Hertig Christoffer gifna loford beskrifwas af Ericus Olai såLunda, s. 186: Hi ergo Calmarniam venientes tanto preconio sui Christopheri aures omnium repleverunt, ut copere vix possent humani auditus tantæ gloriæ celibatum, post etiam subjungentes: si linguæ centum resonarent oraque centum ferrea, Christopheri laudes vox dicere nescit. Se äfw. Rimkr. s. 354.

Carl Knutſon, Riks-Föreſtånd. 1440.

nan och blotta Konunga-nammet, men hela Riket ſkulle aldeles wara til Carl Knutſons tjenſt, ſtyrſel och behag. Man kunde wål intet komma ſtort längre wid detta tilfälle, utan blef ſjelfwa huſwudſaken upſkuten til nåſta Herredag, ſom ſkulle hållas i Arboga näſtkommande Michelsmeſſa. De ſtora loford, ſom Laxman och Rönnow hade utöſt på Hertig Chriſtoffer, och ån mera andra dålda och enſidiga affigter hade imedlertid ſå tagit öfwerhanden, at Carl Knutſon märkte tydeligen, at des Riksföreſtånderſkap intet kunde räcka ſårdeles längre, och om han hade haft för ſig ſjelf något förſlag på Kronan, war det åtminſtone för denna gången aldeles fåfängt; men den dårſkapen, at wilja weta tilkommande ting, lår förmodeligen den tiden warit nog ſå mycket, om ej mer, inrotad ån nu. Carl Knutſon ſatte ſig då före, ſtraxt efter Underhandlingen i Kalmar, at rådfråga en 80 års gammal Jungfru om ſit tilkommande öde. Hon anſågs för mycket Gudelig och hade uti 20 år intet warit ur huſet, en ſå märkelig ſom owäntad helighet. Henne frågar han, om det war Guds wilja, at han nu ſkulle ſkilja ſig wid Regeringen? Hon ſkal då haſwa ſwarat, at Gud hade wiſſerligen utſett honom til Sweriges Konung; hon ſåger widare, at om wederbörande nu ſkulle ſträda til Herrigens wal, ſkulle tre hiſkeliga plågor utmärgla landet, men han ſkulle ändå i ſinom tid bliſwa Konung. Detta war wål et härligt bewis på des föreſtående Kungeliga höghet, man trodde ſig ock haſwa et annat förebåd til ſamma wärdighet, ſom honom föreſtod, emedan en liten flicka, möbarn, hade ſett en präktig Krona på Marſkens huſwud under predikan uti Wårfru Chor i Wadſtena. Men ännu hade intet allmänheten ſådana uppenbarelſer och ſådana tankar, alt war då fullt med underwerk och oſanning, dock kan hwar och en tro efter behag.

§. 5.

Chriſtoffer wäljes til Konung.

Sedan Ärke-Biſkopen i Lund och Clas Römmov på föreſkrifna ſått banat wägen, woro de ſtörſta hinder undanrögde, ſom kunde möta Hertig Chriſtoffers antagande i Swerige. Til at winna Marſken Carl Knutſon ſå mycket mer, utfärdade Hertigen i Auguſti månad ſin förſäkran för Marſken, at ſå wida han blef Konung i Swerige, ſkulle hela Åbo Biſkopsdöme med all Konungslig och Kronans rätt och ränta lämnas Marſken i förläning på des lifstid; yttermera lämnades owilkorligt löfte och förſäkran på alt, ſom Ärke-Biſkop Laxman och Clas Nilsſon honom tilſagt, ſåſom han ock

gifwer

gifwer sit samtycke til alt, hwad Riksens Råd til Carl Knutsons förmån kunde förordna *). Alt war sålunda på reda händer, när Wal-Riksdagen i Arboga wid Michelsmessan skulle taga sin början. Här hade då, utom Marsken, instält sig Ärke-Biskop Nils, Biskoparne Bengt i Linköping, Swen i Skara, Thomas i Strengnäs, Magnus i Åbo, Olof i Westerås, Laurens i Weriö; Riddarne Gottskalk Bengtson, Lars Olson, Bengt Stenson, Bo Stenson, Gustaf Algotson; Herrarne af wapn Bengt Jönson, Lagman i Upland, Nils Jönson, Carl Ormson, Matts Ödgislason, Bo Knutson, Erengisl Nilsson, Arvid Swan, Otte Ulfson, Götstaf Sture, Johan Carlson, Götstaf Larsson, Birger Trolle, Magnus Gren, Joan Gedda och Götstaf Ulfson, alle Riksens Råd i Swerige **). Inför dessa Herrar gjorde nu Riks-Föreståndaren fullkomlig reda för alla Krono-inkomsterna, som han upburit, och wisade, at han anwänt de uptagna räntor til Rikets och Allmänhetens nytta ***). Sedan denna angelägenhet war afgjord, förklarade Marsken, at han war til alla delar nögd med den författning, som wederbörande ärnade taga, han bad likwäl at Herrarne behagade taga i öfwerwägande och påminna sig i hwad belägenhet landet war, när han emottog Riksstyrelsen, at alla Slotten wo-

Carl Knutson, Riks-Föreständ. 1440.

*) Hertig Christoffers Br. Köpenhamn 1440 annan dagin äpther war Fru Assumpsionis, 17 Augusti. Begynnelsen af Brefwet: Wi Christofer m. G. n. Danmarkx, Wendis oc Gotis Koning, Palats Grewe paa Rin oc Hertugh i Bejeren bekennes met thetta wart opna breff, at war älskelige Fadher Herra Johannes Laxman Erche-Biscop i Lund oc Claves Niclisson aff Ellinge ꝛc.

**) Riksens Råds förläning på Öland för Carl Knutson Arboga 1440 feria secunda proxima ante festum beati Francisci, 4 October. Här upräknas alla desse Herrar. Bengt och Bo Stensöner föra Natt och Dag i wapnet, Gustaf Algotson, Sture, tre Sjöblad en bande, Bengt Jönson, Oxenstierna, Carl Ormson et Gumse-hufwud, Matts Ödgislason en Fransk Lillia och twå halfwa på Hielmen, Erengisle Nilsson Natt och Dag i längden m. m. Brefwet finnes tr. i min Samling af Handlingar, Del. 2, s. 200.

***) Denna quitto är inryckt uti nyßnämde Bref, orden äro dessa: then tiidh wi her sampnade warom i Arbogha i Rikesens ärende om Konung at wälja, kom for oß Wälboren man Karl Knutson Marsk i Swerige oc giorde oß witerlight oc kunogt om alla the rento, som han uppa Cronona weghna aff rikeno hauer wpburit, hwat thet hälst wara kan, swa at wi wisserligha wita oc forstandet haua, at alt hwat han hauer vpburit af Rikesens rento, thet hauer han ater utlagt oc fortärit i Rikesens thiänist til Rikesens oc allas waara gagn oc bestand.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1440

ro uti främmande och utländska händer, så at man intet war säker på något ställe i hela Riket; nu däremot wore hela Riket fritt och hwar Inbyggare uti fullkomlig säkerhet: at winna et sådant ändamål hade han haft ospardt lif, hälsa och egendom, så at han äfwen blifwit fördjupad uti en botnlös gäld; han underkastade fördenskull deras ompröfwande, huru han, Carl Knutson, kunde och borde blifwa skadeslös, at hans barn intet måtte bringas til tiggare-staf wen, och efter denna föreställning tog Marsken afträde. Ingen twifwel är, at ju Marsken hade många wänner, som unde honom en anständig ersättning och belöning, hans owänner woro ock färdige at foga sig efter hans begäran och åstundan, at så mycket snarare blifwa qwitte hans öfwerwälde, och hade, kan hända, annars hela deras anslag gått i watn; man bad honom då at han sjelf wille nämna hwad han åskade: Marsken yttrade sig, at han wore nögd med förläning af Finland, och Öland såsom pant, hwilket skulle inlösas från des Arfwingar af Riket med fyratio tusend mark penningar. Marsken blef då inkallad och des tilbud med upräkta händer emottaget, och Arke-Biskopen gjorde honom tillika en mycket hedrande tackságelse för sit oförtrutna beswär med Rikets förwaltning: han erkände på allas wägnar, at han frälst alla från en öfwerhängande träldom, och at man hade honom at tacka för et allmänt lugn, och at lag och rätt war gällande i landet, hwilket de ock i alla tider woro pliktige at förskylla. Den af Marsken begärda belöning och ersättning blef äfwen emottagen, men lösen för Ölands och Borgholms pantsättning utsättes i början intet högre än til 20,000 mark, utan at göra någon inskränkning af nyttjande rätten af Kyrkio- och Kronogods; men det blef ändradt sedermera genom en ny förklaring af 1441 Marie besökelse dag, uti hwilken Kyrkio- och Friborna manna gods undantagas och lösnings-summan utsättes til fyratio tusend mark Stockholms penningar *). Til at än mera ställa Marsken til freds, beslöts, at alt hwad Marsken gjort eller låtit göra, på eller mot hwem det wara måtte, under denna twedrägts-tiden, för Rikets bestånd och bästa, det skulle wederbörande Herrar gå i full borgen före, så at de skulle hålla honom, hans arfwingar och tjenare aldeles skadeslösa. Sedan detta alt war således afgjort och reglerat, skred man ändteligen

*) Riksens Råds Br. om Förläning på Öland, Kalmarna arom efter Guds byrd tusende fyrahundrade fyratighe oc uppa the ena, tilsdaghen näst epter Warfrw dagh visitationis. Här upprepas samma qwittering som nti förra not är uptagen. Här så wäl som i förra brefwet uptages äfwen frikallelse för alt redogörande för hwad som händer des Riksföreståndarskap.

sigen til hufwudsaken, och Ärke-Biskopen förklarade, at han trodde det Riket aldrig kunde komma i något rätt stick, om ej Hertig Christoffer blef inkallad til Konung. De öfriga Prelaterna instämde då i samma tanka och Christoffer utnämdes til Sweriges Konung, så wida han wille försäkra de Swenska om deras Friheter och Privilegier. När, och på hwad ställe i Lagboken, Herrar Riksens Råd blifwit förordnade til enwäldige Wal-Herrar wid Thronens ledighet har jag mig intet bekant, Walet blef likwäl ständande, och man anses äfwen denna tiden Andelige Fäderne såsom de förnämste Werkmästarne uti detta storwerk *). Carl Knutson, Rikes Föreståndare 1440.

§. 6.

En gammal Krönika gifwer wid handen, at Christoffer blifwit wald til Konung öfwer alla tre Nordiska Rikerna år 1440 †), men saken hänger annorlunda tilhopa. Detta år är allenast märkeligt för des utkorelse til Konung i Swerige, och den war werkeligen wilkorlig, så wida nämligen han wille bekräfta och stadfästa Swenska Ständernas Privilegier. Man upsatte ock wissa artiklar i Arboga, som skulle underkastas Hertigens underskrift, innan han war aldeles wiß om Swenska Kronan **). Och när detta war wederbörligen satt i ordning, afsärdades Lage Posse med bref härom så wäl til Hert. Christoffer som til Dannemarks Rikes Råd. Man gaf ock tilkänna, at man wäntade sig den förmånen at så taga emot sin utkorade Herre nästa Midsommars-dag i Kalmar. Det kan wara troligt, at tiden imellan Michelsmessan och Midsommars-dagen syntes något lång för Hertig Christoffer, som kanske ännu hade någon fruktan, at Carl Knutson torde ångra sin foglighet; Hertig Christoffer skref fördenskul honom til och begärde, at Marsken Carl Knutson wille möta honom i Halmstad tjugonde dag Jul. Efter befallning och begäran inställde sig Marsken och öfwerhopades med all nåd. Hertigen lofwade honom alt, ja äfwen mer än som åstundades, och, Kon. Christoffers Försäkran.

*) Diarium Vazst. wid år 1440 s. 83. Sedan det talt om Herredagen som hölls wid Trettondedagen: Quod cum factum fuisset, elegerunt in Regem Dn Christoferum, Regem Daciæ & nepotem Erici Regis, cujus electio, ut dicitur, facta est ex ordinatione prælatorum, utinam & divina- Det öfriga är af Rimkr. och Ericus Olai s. 186.

†) Er. Benzelius mti Mon. E. s. 100. MCDXL electus est Christopherus Sororius Erici Regis adhuc eo vivente in Regem trium Regnorum Sveciæ, Daciæ, Norvegiæ, qui septimo anno obiit.

**) Olaus Petri försäkrar, at artiklarna af K. Christoffers Försäkran äro upsatte i Arboga, hwilket är ganska troligt.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1441.

och, såsom en gammal Häfdeteknare yttrat sig, om Marsken begärt Sjustjernan, hade ock den blifwit tilsagd. Hertigen bad ock tillika, at Marsken täktes wara hans Fader, han försäkrade därjämte, at han så länge han lefde skulle blifwa hans Tro-son. Twänne af Danska Rådet gjorde Marsken denna sista nådefulla hälsning, men Marsken bad dem innehålla med sådana höfligheter, och försäkrade, at så framt Konungen täktes wara honom i Faders ställe, skulle han ock altid finna uti honom en fullkommen Tro-man. Om Marsken hade satt tro til alla dessa nåde-betygelser, hade han säkert warit nog enfaldig. Det förnämsta war, at han fick tilförlåtelig och formelig bekräftelse på alt, hwad Hertigen eller Konungen tilförne utlofwat hade. Ändteligen skildes Herrarne åt med tilsägelse, at mötas i Kalmar wid den utsatta tiden. Men ännu hade intet Konungen stadfästat de uti Arboga öfwerenskomna artiklar; detta skedde likwäl den 26 April, då Konungen gaf ifrån sig sin Försäkran af följande innehåll: Alla Sweriges Inbyggare, andelige och werldslige, skulle njuta och behålla, utan alt hinder, Sweriges beskrifna Lag, Rätt, Privilegier, Frihet och alla goda gamla sedwänjor, och om antingen de nu warande eller efterkommande skulle finna tjenligt at förbättra Lagen, påtog sig Konungen at fullborda och stadfästa den samma. Ingen skulle tagas i Konungens Råd utan infödde Swenske män, och det efter Riksens Råds råde, i synnerhet Ärke-Biskopens, Drotsens och Lagmannens i Upland m. m. Slotts-lofwen i Riket skal på det sätt bibehållas, at Slotten efter Konungens död skola öfwerlämnas Ärke-Biskopen, Drotsen, Lagmannen i Upland och tre andra goda män, som Riksens Råd efter flesta rösterna därtil utnämna; alla Slott, Land, Län och Upsala Ödes-gods anförtros infödde Swenske efter Riksens Råds råd och flästa rösterna. När Konungen är i Swerige, betjenes han af Swenske män efter Rådets föranstaltande, och skola Hofmästare, Canceller, Cammarmästare, Kökemästare, Skänk- och Fodermarsk wara Konungen til mötes på gränsen. — Konungen uppehåller sig i hwart Rike efter omständigheterna, såsom Krono-inkomsterna tillåta, så at lagskipningen intet blifwer å sido satt för Konungens frånwarande, och skal hwart Rikes inkomst förtäras i landet, och skatten af landet upbäras i waror efter gammalt bruk. — Riksens inkomster skola förwaras där Riksens Råd finna tjenligt, och hwad af Krono-inkomsterna, som inter förbrukas, skal förwaras uti Skattkammaren i Swerige och intet föras ur landet, om ej Konungen för wissa ordsaker skull kunde wara nödsakad någon gång fara utaf alla tre Rikerna, då hjelp därtil kunde tagas

tagas af alla tre Rikernas förråd. — Alla Bref, som angå Swerige, hwilka kunna finnas i Dannemark eller Norrige, skola afskrifnas til Riksens Råd nästkommande Midsommar. — Gothland skulle, så snart möjligt war, återställas til Swerige, som det med rätta bör wara. — Tullen i Båhus skal hädanefter på intet sätt beswära de Swenska. — Kunde något winnas af Ryßland eller andra nästgränsande orter, skulle det höra til Swerige, fast de andre Rikerna tagit del i Krigs-kostnaden. — Hwad Swenske män upburit af deras gods, som warit frånwarande under denna fegdetiden, frikallas från återbäring. — Om Tull och Mynt förordnas af Konungen och Riksens Råd. Om deras skadestånd, som lidit genom Kon. Eriks krig antingen fängelse eller annan nöd, drager Konungen med Riksens Råd wederbörlig försorg †). Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1441.

§. 7.

Man har inryckt uti Konungens Försäkran alla de mißbruk, som warit inritade uti K. Eriks tid, och alt lofwades, men huru mycket blef efterlefwat får man se af följande Historia; det hade ock warit besynnerligt, om en Herre, som war färdig at lofwa alt, hade hållit alt. En Krona kan ock wara wård några löften, men werkställigheten ankommer på tid och omständigheter. Sjelfwa Regeringen berodde werkeligen på Pluraliteten i Rådet, men den är intet öfwerwinnelig. Det är altså tydeligt, när Swerige erkände Hert. Christoffer för Konung; men när Norrige stadnade med sit wal på samma Herre, är ganska owißt, och ingen anledning är at det skedt 1440. Så mycket lär wara ofelbart, at Swenske och Norrske Herrarne gjorde et förbund med hwarandra 1441 i Februarii månad, uti hwilket hwarken Dannemark eller K. Christoffer nämnas, men man kom öfwerens om fullkomlig fred och fri handel imellan Rikerna, och i fall icke destomindre någon förgripelse utöfwades, skulle därom tilskrifwas Marsken i Swerige och Drotsen i Norrige, så at efter alt utseende Norrmännerne ännu intet gjort något Konunga-wal. Sammanträdet war i Lödöse den 9 Februarii 1441, och på Swenska sidan woro närwarande Ärke-Biskop Nils, Biskoparne Sven i Skara och Thomas i Strengnäs, samt Gustaf Algotson, Mäster Jöns Bengtson Domprobst i Upsala, Bo Knutson Höfwitsman på K. Christoffers Hyllning och Krönung i Swerige.

†) Konung Christoffers Försäkran angelistæ An. D. 1441. Hadorph sid. 145.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1441.

och, såsom en gammal Häfdeteknare yttrat sig, om Marsken begärt Sjustjernan, hade ock den blifwit tilsagd. Hertigen bad ock tillika, at Marsken täktes wara hans Fader, han försäkrade därjämte, at han så länge han lefde skulle blifwa hans Tro-son. Twänne af Danska Rådet gjorde Marsken denna sista nådefulla hälsning, men Marsken bad dem innehålla med sådana höfligheter, och försäkrade, at så framt Konungen täktes wara honom i Faders ställe, skulle han ock altid finna uti honom en fullkommen Tro-man. Om Marsken hade satt tro til alla dessa nåde-betygelser, hade han säkert warit nog enfaldig. Det förnämsta war, at han fick tilförlåtelig och formelig bekräftelse på alt, hwad Hertigen eller Konungen tilförne utlofwat hade. Åndteligen skildes Herrarne åt med tilsägelse, at mötas i Kalmar wid den utsatta tiden. Men ännu hade intet Konungen stadfästat de uti Arboga öfwerenskomna artiklar; detta skedde likwäl den 26 April, då Konungen gaf ifrån sig sin Försäkran af följande innehåll: Alla Sweriges Inbyggare, andelige och werldslige, skulle njuta och behålla, utan alt hinder, Sweriges beskrifna Lag, Rätt, Privilegier, Frihet och alla goda gamla sedwänjor, och om antingen de nu warande eller efterkommande skulle finna tjenligt at förbättra Lagen, påtog sig Konungen at fullborda och stadfästa den samma. Ingen skulle tagas i Konungens Råd utan infödde Swenske män, och det efter Riksens Råds råde, i synnerhet Ärke-Biskopens, Drotsens och Lagmannens i Upland m. m. Slotts-lofwen i Riket skal på det sätt bibehållas, at Slotten efter Konungens död skola öfwerlämnas Ärke-Biskopen, Drotsen, Lagmannen i Upland och tre andra goda män, som Riksens Råd efter flesta rösterna därtil utnämna; alla Slott, Land, Län och Upsala Ödes-gods anförtros infödde Swenske efter Riksens Råds råd och flåsta rösterna. När Konungen är i Swerige, betjenes han af Swenske män efter Rådets föranstaltande, och skola Hofmästare, Canceller, Cammarmästare, Kökemästare, Skänk- och Fodermarsk wara Konungen til mötes på gränsen. — Konungen uppehåller sig i hwart Rike efter omständigheterna, såsom Krono-inkomsterna tillåta, så at lagskipningen intet blifwer å sido satt för Konungens frånwarande, och skal hwart Rikes inkomst förtäras i landet, och skatten af landet upbäras i waror efter gammalt bruk. — Riksens inkomster skola förwaras där Riksens Råd finna tjenligt, och hwad af Krono-inkomsterna, som intet förbrukas, skal förwaras uti Skattkammaren i Swerige och intet föras ur landet, om ej Konungen för wissa ordsaker skull kunde wara nödsakad någon gång fara utaf alla tre Rikerna, då hjelp därtil kunde tagas

tagas af alla tre Rikernas förråd. — Alla Bref, som angå Sverige, hwilka kunna finnas i Dannemark eller Norrige, skola afskrifnas til Riksens Råd nästkommande Midsommar. — Gothland skulle, så snart möjligt war, återställas til Swerige, som det med rätta bör wara. — Tullen i Båhus skal hädanefter på intet sätt beswära de Swenska. — Kunde något winnas af Ryßland eller andra nästgränsande orter, skulle det höra til Sverige, fast de andre Rikerna tagit del i Krigs-kostnaden. — Hwad Swenske män upburit af deras gods, som warit frånwarande under denna fegdetiden, frikallas från återbäring. — Om Tull och Mynt förordnas af Konungen och Riksens Råd. Om deras skadestånd, som lidit genom Kon. Eriks krig antingen fängelse eller annan nöd, drager Konungen med Riksens Råd wederbörlig försorg †). Carl Knutson, Rikes-Föreståndare. 1441.

§. 7.

Man har inryckt uti Konungens Försäkran alla de mißbruk, som warit inritade uti K. Eriks tid, och alt lofwades, men huru mycket bref efterlefwat får man se af följande Historia; det hade ock warit besynnerligt, om en Herre, som war färdig at lofwa alt, hade hållit alt. En Krona kan ock wara wård några löften, men werkställigheten ankommer på tid och omständigheter. Sjelfwa Regeringen berodde werkeligen på Pluraliteten i Rådet, men den är intet öfwerwinnelig. Det är altså tydeligt, när Swerige erkände Herr. Christoffer för Konung; men när Norrige stadnade med sit wal på samma Herre, är ganska owißt, och ingen anledning är at det skedt 1440. Så mycket lär wara ofelbart, at Swenske och Norrske Herrarne gjorde et förbund med hwarandra 1441 i Februarii månad, uti hwilket hwarken Dannemark eller K. Christoffer nämnas, men man kom öfwerens om fullkomlig fred och fri handel imellan Rikerna, och i fall icke destomindre någon förgripelse utöfwades, skulle därom tilskrifwas Marsken i Swerige och Drotsen i Norrige, så at efter alt utseende Norrmännerne ännu intet gjort något Konunga-wal. Sammanträdet war i Lödöse den 9 Februarii 1441, och på Swenska sidan woro närwarande Ärke-Biskop Nils, Biskoparne Sven i Skara och Thomas i Strengnäs, samt Gustaf Algotson, Mäster Jöns Bengtson Domprobst i Upsala, Bo Knutson Höfwitsman på K. Christofers Hyllning och Krönning i Swerige.

†) Konung Christoffers Försäkran angelistæ An. D. 1441. Hadorph sid. 145.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1441.

på Apawald, Lars Snackenborg och Bengt Gylta Lagman i Westergöthland, och på Norriges wägnar, Sigurd Biörnson, Probst i Marie Kyrka i Opslo, Kolbiörn Geest Höfwitsman på Båhus, Matte Jakobson och Henrik Schacht *). Och är det intet särdeles sannolikt, at Norrmännerne ännu gjort sit wal, ty det hade då warit anständigare, at betinga sig skrifwelser til Konungen än til Marsken i Swerige. Dock måtte denna angelägenhet intet blifwit mycket länge upskuten, emedan Konungen talar uti sin Försäkring af den 26 April såsom Herre öfwer alla tre Rikerna. Således återstod ingen ting mer än fullbordandet af hwad som redan war beslutat, och Swenske och Norrske Fullmäktige och Herrar inställde sig i Kalmar om midsommarstiden, såsom öfwerenskommet war. Medan man här wäntade på Konungens ankomst slöts et nytt Förbund emellan Swerige och Norrige, uti hwilket förbehölls, at antingen Swerige eller Norrige skulle framdeles styras af en Konung eller hwart Rike hafwa sin egen Konung, skulle likwäl wänskap, fred och handel imellan Rikerna beständigt bibehållas, och skulle det ena Riket wara det andra behjelpeligt til Lagarnas, Privilegiers och goda gamla sedwänjors i akt tagande, så at Rikerna och slotten måtte blifwa styrda af infödde män, och skulle de som ägde gods i någotdera af dessa Riken utan alt klander nyttja och bruka sin egendom, antingen de bodde i det ena eller andra Riket; men tullen i Båhus, hwaröfwer de Swenske beswärade sig, hänskiöts til K. Christoffers afgjörande **). Det är möjligt at Konungens uteblifwande upwäkt någon fruktan hos Norrmännerna om sina friheters bibehållande, och man således funnit nödigt at ingå denna förbindelse med de Swenska: men at någon fruktan hos de Swenska upstigit är intet särdeles sannolikt, emedan Ärke-Biskop Nils war hufwudman för de Swen-

*) Förbindelsen imellan Swerige och Norrige i Lödöse 1441 d. 9 Febr. Hos v. Dalin s. 694 nämnes et bref af Hertig Christoffer dat. d. 22 Jan. 1441, uti hwilket han säges tacka för sit wal til Konung, där förekomma och några andra omständigheter, som jag intet wet hwarifrån de äro tagne. De äro och af Mallet Hist. de Dan. förbigångne, fast han annars nog följer v. Dalin. Hadorph s. 141.

**) Förbind. imellan förb. Riken Kalmar wid Joh. Baptistä tid 1441. Hadorph s. 143. Swenske Fullmäkt. woro: Ärke-B. Nils, Biskr. Nils i Linköping, Biskr. Magnus i Åbo, Gust. Algotson, Bengt Jönson, Lagman i Upland, Magnus Gren, Birger Trolle, Gustaf Larsson, Nils Olufsson, Lars Snackenborg. Norriges Fullmäktige: Erland Andridson, Sigvid eller Sigurd Biörnson Prost i Marie Kyrka i Opslo, Kolbiörn Geest, Matts Jacobson, Henrik Schacht, Simon Biörnson, Bengt Hartickson, Erik Biörnson.

Swenske Fullmäktige wid Tractaten, och denne högwördige Fadren war K. Christoffer så tilgifwen, at han intet kunde hysa något mißtroende. Sedan man wäntat någon tid på Konungen i Kalmar, ankommer bud, at Herren war hindrad af Bonde-kriget i Jutland, men lofwade likwäl at komma Jungfru Marie Himmelsfärds-dag eller den femtonde Augusti. Carl Knutson förfogade sig då tilbaka til Stockholm, men Biskoparne och Rådet blefwo qwar i tanka at emottaga och följa Konungen til Stockholm. Den femtonde Augusti gick imedlertid förbi och Konungen kom intet, men ändteligen Marie Födelse-dag den ottonde September anlände Herren til Kalmar, hwar han blef högtideligen emottagen. Resan fortsattes då höledes til Stockholm, och Marsken mötte Konungen wid Härstaket. Inträget skedde därpå i Stockholm, hwarefter K. Christoffer hylladés på Mora Sten Korsmesso-afton, och kröntes i Upsala Korsmesso-dagen den 14 September 1441 *). Carl Knutson, Riks-Föreståndare 1441.

§. 8.

At Carl Knutson genast nedertagit sit Riks-Föreståndare-Ämbete, så snart som K. Christoffer blifwit wald, är ingen anledning. Christoffer war onekligen wald til Konung, men ännu intet emottagen såsom Konung, och det skedde intet för än i Kalmar mot hösten 1441 **). Carl Knutson kallas ock af sjelfwa Riksens Råd uti et bref efter Jungfru Marie Besökelse-dag 1441 Marsk och Riks-Föreståndare i Swerige ***). Han drog ock försorg om Konungens och hela Hof-Statens förplägning, alt sedan han wid Härstaket warit Konungen til mötes †). Hurudant hans Riks-Föreståndarskap Påminnelse wid Carl Knutsons Föreståndarskap.

*) Så wäl Rimkrönikan s. 360 som Ericus Olai s. 187 komma öfwerens, at Konungen intet kom til Kalmar förrän wid Marmessan eller wid Marie Födelse, men Diarium Vazstenense s. 85 är något skiljaktigt. Hela resan beskrifwes sålunda: Qui, Christoferus, tandem in passagium Kalmarnense venit die assumtionis, sed crastina die honorifice ut decuit ab Episcopo Lincopensi insulato, omni clero & universo populo processionaliter obviantibus est receptus---- aliquibus ibidem diebus peractis navigio venit Stockholmiam Dominica infra nativ. b. Virginis.

**) Diarium Vazsten. wid år 1441, s. 85: Convenerant Kalmarniæ die S. Johannis Baptistæ omnes Prælati, Episcopi, Consiliarii ac totius Regni Nobiles ad recipiendum Christoferum Regem Daciæ in Regem & Dominum suum &c.

***) Riksens Råds Bref, Kalmar 1441 Tisdagen efter Wärfrudag visitationis.

†) Rimkrönikan s. 360.

Konungens Embetsman han saara får.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1439.

broder. Ingen kan ej heller neka, at Hertig Christoffer war af Swenſk Kongligt blod på qwinliga linien, men därföre hade han wißt ingen arfsrätt til Riket, och om alle de, ſom härſtamma från Swenſka Konungar på det ſättet, ſkulle wara Riks-arfwingar, bleſwo utan twifwel alt för många Kron-pretendenter. Carl Knutſon hade ock då, ſom infödd Swenſk, haft långt större rätt til Swenſka Kronan, ty han, ſåſom Doterſon af Carl Ulfſon til Toſta, räknar ock ſin ätt på Mödern från Blot Swen, Erik den Helige, Knut Erikſon, och Erik Erikſon, alla Konungar i Swerige. Hertig Chriſtoffers arfsrätt til Norrige war ock nog twåtydig. Genom en ganſka owäntad ſtadga af år 1388 blef K. Erik af Pommern förklarad för rätt arfwinge til Norrige, och ſå framt han dödde utan Son, ſkulle des Broder eller Farbroder ärfwa Riket, och i brift af dem, den ſom war närmaſt i ſlägt med K. Erik af hans ſlägt, ſå at det är ganſka owißt, om K. Eriks Syſter ſkulle hafwa någon del i arfwet. Snarare hade Hertigen kunnat tala om ſin arfsrätt til Dannemark, om ſenare tiders lagfarenhet warit gällande, men ännu erkände man intet Arfrike i Dannemark, ej heller kunde det hafwa beſtånd med Kalmar Unionen, ſom utan twifwel borde häfwa alla förut gjorda Författningar. Det är ock ſäkert, at Hertigens Bref hade aldeles ingen werkan i Swerige, hwar man ännu intet beſlutit at ſluta K. Erik ifrån Thronen, faſt det kanſke kunnat wara Carl Knutſons tanka.

§. 3.

Men imedlertid när Hertig Chriſtoffer ankommit til Dannemark, ſedan Danſka Rådet upſagt K. Erik Regeringen, och man i Telge-Riksdag äfwen ſkridit til K. Eriks affättande, begynte man i Swerige uppenbarligen arbeta för Hertig Chriſtoffer, at han ock ſkulle utkoras til Konung i Swerige. Wil man tro Johannes Magnus, war Ärke-Biſkopen i Upſala Nicolaus Ragwaldi aldeles emot Hertig Chriſtoffers antagande, emedan han under ſin återreſa från Baſel lärt känna des högdragna wäſende *); men wåre äldre Hiſtorie-

*) Johannes Magnus i Metropolis L. 4, p. 101: Chriſtophoro Bavarorum Duci nuper in Daniæ Regem aſſumto conſenſit tandem Archiepiſcopus pene invitus, in aſſumtione ejusdem Regis Chriſtophori, cujus faſtuoſos mores ex Baſilea per Bavariam rediens ſollicite inquiſiverat. Sed placuit Nobilitati Sveticæ non credere experto Pontifici, niſi ſuo damno experiretur. Däremot ſäger Rimkrönikan, ſedan där är talt om Telge Riksdag och K. Eriks affättning, ſ. 347:

Historie-skrifware föreställa saken aldeles annorlunda, ty så snart man kommit öfwerens om K. Eriks affättning, har Ärke-Biskop Nils yttrat sig, at han på sit samwete intet wiste något bättre råd än at taga Hertig Christoffer til Konung, Rikerna kunde då bliswa förenade, som de warit förut. Men saken war ej ännu kommen til wederbörlig mognad, och Ärke-Biskopens samwete öfwertygade intet. Man stadnade således wid bibehållandet af Riks-Förståndarskapet under Carl Knutsons styrsel, som förr är nämnt, och wisade för öfrigt ganska liten benägenhet för utländska Herrars regering. Dock kom man öfwerens at bibehålla föreningen med Dannemark och Norrige sådan, som föräldrar och förfäder hade slutat. Til detta ändamålets winnande utnämdes Ärke-Biskop Nils, Biskop Bengt af Linköping, Biskop Thomas af Strengnäs, samt werldslige Riks-Råderne Swarte Jönis, Nils Jönson, Otto Ulfson och Arved Swan såsom Riks-Fullmäktige til at möta Riksens Råd och Sändebud från Dannemark och Norrige i Jönköping; Kalmare Föreningen gjord octava visitationis Mariæ 1438 skulle då stadfästas och förbättras, och andra mål til Rikernas gemensama nytta afgöras, Sweriges Rikes Lag och Rätt, Privilegier och Friheter dock oförkränkte *). Detta beslöts uti Telge Torsdagen efter Michelsmessan 1439, och längre kunde intet Hert. Christoffers medhållare komma den gången, mycket war likwäl gjordt därigenom, at Kalmare Unionen blef stadfästad. Som man intet utsatt någon tid, när Jönköpings Möte skulle hållas, måste man utan twifwel genom bud eller bref hafwa underrättat de Danska om Telge Riksdags-beslut, emedan de kunnat wara färdige at möta de Swenske Fullmäktige wid början af November månad. Utom andra Danske Fullmäktige inställde sig äfwen Albrect Mohrer, Hertig Christoffers Hofmästare, och kom man då öfwerens om följande puncter: at Kalmare Dagtingan in octava visitationis Mariæ 1438 skulle til alla delar efterlefwas, undantagande den puncten som handlar om K. Eriks bibehållande, hwilken nu til alla delar dödades, efter man hade upsagt och

Carl Knutson, Riks-Föreståndare 1439.

Sammanträde emellan Fullmäktige från Sverige och Dannemark i Jönköping.

Ärke-Biskopen swarade först tha
Af mit samwet siger iak swa
Bättre radh kunnom wi ej raka
Än wi Hertog Christopher taka.

Ericus Olai L. 5, f. 185 säger det samma, at man kan undra hwarifrån Johannes Magnus hämtat sin upgift, om man intet wiste, at han är en stor förfäktare af Ärke-Biskoparne i Upsala, som uti hans tycke ägde förtjenster, hwilka ingen annan kan förna.

*) Fullmakt för dem som skulle möta i Jönköping, dat. Telje Feria quinta infra oct. Beati Michaelis 1439. Hadorph f. 138.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1439.

säger honom, men alla tre Rikernas Fullmäktige borde sammanträda i Kalmar nästkommande år 1440 wid Midsommarstiden, och afgöra så wäl Konunga-walet som andra Riks-wärdande ärender, och i fall Fullmäktige af något af dessa Rikerna då skulle mot förmodan saknas, skulle likwäl de twå Rikernas sammankommande Fullmäktige afgöra dessa wigtiga ärender. Imedlertid skulle en beständig frid och sämja bibehållas imellan Swerige och Dannemark, så at all förolämpning så på fast som lös egendom och annan fiendtlighet emellan dessa Rikernas inbyggare borde aldeles uphöra, och all handel, resor och omgånge wara frie och fredlige för de Swenska i Dannemark och de Danska i Swerige, utan alt hinder och förfång på något sätt, hwarföre ock den, som bröt häremot, skulle wederbörligen därföre bliswa näpst och straffad, så snart däröfwer klagades inför Riks-Föreståndaren och Riksens Råd. Alt detta blef afgjordt och öfwerenskommit Tisdagen efter Allhelgone dag 1439, och woro närwarande och deltagande i Föreningen Ärke-Biskoparne **Hans Laxman** från Lund, **Nils** från Upsala, Biskoparne **Thomas** från Strengnäs, **Jöns** från Roskild, samt werldslige Herrar **Jöns Grim, Swarte Jöns, Anders Nilsson** Riddare, **Albrect Mohrer** Hertig **Christoffers** Hofmästare, **Otto Ulfson, Olof Axelson, Arved Swan** och **Clas Nilsson** Sweriges och Dannemarks fullmäktige Sändebud *). Man hade wäl utnämnt Biskop **Bengt** i Linköping såsom Fullmäktig på Swenska sidan, men antingen har han warit hindrad eller ock afhållit sig från deltagande i beslutet, efter intet mer än twå Biskopar woro ifrån Dannemark, på det en fullkomlig likhet skulle bliswa iakttagen. Man har ock ingen anledning at tro, det **Carl Knutson** warit närwarande, ty han nämnes intet hwarken ibland Sweriges Fullmäktige ej heller uti Beslutet. Utom des war han med många andra Riks-wärdande ärender sysloſatt, och kunde han för öfrigt wara försäkrad, at intet hufwudsakligt emot hans affigter kunde afgöras. Men at inga Fullmäktige warit från Norrige är oförnekeligt. Annars kan märkas, at **Hertig Christoffer**, ånskönt han werkeligen war utsedd och wald til Konung i Dannemark, afhöll sig icke destomindre ifrån Konunga-titelen, utan styrde Riket såsom Riks-Föreståndare **), på samma sätt, som **Carl Knutson** gjorde i Sweriges.

§. 4

*) Affked i Jönköping Tisdagen efter Allhelgone-dag 1439, Hadorph s. 139. Huitfeld s. 820, men hos denne senare förekommer allenast et Utdrag af Jönköpings Beslut.

**) Uti et Bref af år 1439. Hafniæ Sabbato ante feſtum b. Laurentii M. brukar Hertig Christoffer denna titel: Wi Christoffer med Guds nåde Pfalts-Grefwe paa Rhin, Hertug

§. 4.

Hoppet om Hertig Christoffers wal til Konung i Swerige wgr således ännu nog swagt, men blef än swagare wid Herredagen i Arboga, som hölls wid Trettondedags-tiden 1440, då de sammankommande Herrar förordnade, at de aldrig mer skulle eller borde utwälja någon utländsk Konung, hwilket mål widare skulle afgöras wid nästkommande Michelsmessan på Riksdagen, som äfwen skulle hållas i Arboga, där så wäl Borgare som Bönder borde wara närwarande efter Sweriges lag *). Men, utom denna då aldeles onödiga grundlag, blefwo ock andra betydeliga ärender företagna och afgjorda. Ibland annat tildömdes Riks-Föreståndaren Östkinds och Åskahärader i Östergöthland, samt Tryserums och Hananäs-söknar i Tiust, hwilka Carl Knutson och hans arfwingar skulle så behålla för 1200 mark lödig, som Kronan warit hans hus skyldig alt sedan Drotning Margaretas tid, och afträddes däremot Wäddö, Estuna och Lohärads söknar i Roslagen, utom några andra enskylta ärender; som då företogos eller kort där efter afgjordes **). Bengt och Bo Stensöner blefwo ock samma gång med Marsken förlikte för all den skada som Marsken dem gjort hade, under den tiden de warit emot Marsken och alla Sweriges inbyggare ***). Men genom det nu fattade beslut om Konun-

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1440.

Arboga Riksdag mot utländsk Konung.

uti Bejeren oc Dannemarkis Rigis Forstandere. Huitfeld s. 824. Dock räkte denna fogelighet intet särdeles länge, ty Lördagen för Philippi Jacobi dag 1440 kallar han sig Dannemarks, Wendes och Gotes Konung, och uti et annat Bref Sabbato Misericordia Domini, andra Söndagen efter Päsk, 1440 kallar han sig utwald Konung til Dannemark &c.

*) Efter denna märkwärdighet intet nämnes af v. Dalin, kan saken behöfwa bewis: Diarium Vazst. wid år 1440 s. 83. In festo Epiphaniæ facta est congregatio omnium prælatorum & nobilium Regni in Arboga, ubi, ut dicebatur, unanimiter concluserunt, ut nunquam sibi alienigenam in Regem præficerent, sed indigenam, pro cujus electione iterum deberent convenire ibidem festo Michaelis cum provincialibus Regni & civibus, secundum quod Leges Patriæ declarant. Samma beslut omtalas äfwen i Rimkrönikan, när Ärke-Biskop Nils anmälte Hertig Christoffer til Konung s. 342. De närwarande Herrarnas swar införes sålunda:

Medan wi lifwa skal that ej wara
Ullaka war oss ej af saath
Medan uthländske hafwa öfwer oss raath.
Gud låte thet aldrig swa harde gaa
At the mera öfwer oß råda saa.

**) Se von Dalin s. 690.

***) Se Bengt Stensons och Bo Stensone, Natt och Dag, Bref dat. Arboga Anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo in octava epiphanias Domini, och lär man af detta Bref, hwilka wid denna samling warit närwarande, nämligen Ärke-Biskop Nils, Biskoparne Thomas i Strengnäs, Bengt i Linköping, Swen i Skara och Olof Knop, Nils Kren-

Carl Knutson, Riksföreståndare 1440.

Konunga-walet, lära Hertig Christoffers medhållare intet blifwit särdeles angelägne om wärkställigheten af det sammanträde, som i anledning af Jönköpings öfwerenskommande borde ske i Kalmar nästkommande midsommar. Tiden utdrägt war ock det säkraste medel, som skulle matta och skingra Carl Knutsons parti. Rikföreståndarens enskylta och personliga omständigheter yrkade ej heller särdeles på slut uti detta högmål, ty ju längre tiden utdrogs ju längre warade Rikföreståndarskapet, hwilket war den wissaste förmånen. Där kunde ej heller något hufwudsakeligen afgöras utan Riksföreståndarens personliga närwaro, och han war med så många Riksangelägenheter öfwerhopad, så at det intet war swårt at upfinna och förebära hinder, hwarföre han intet kunde bewista det utsatta mötet. Den 3 Maj eller helig Kors-dag war Riks-Föreståndaren i Finland och emottog Åbo Slott efter Kröpelins död, Pingsthelgen war han i Stockholm och gjorde sig färdig, at med mera styrka anfalla och belägra Magnus Gren, som alt är anfört i det föregående. Alla dessa förrätningar kunde wisserligen lämna lagliga ursäkter til Carl Knutsons uteblifwande, och i anseende til alla dessa omständigheter afstadnade aldeles det utsatta sammanträde om Midsommaren. Ändteligen når Riksföreståndaren wid Olufsmessan den 29 Jul. uti egen person emottagit Borgholm på Öland; ankom til Kalmar Ärke-Biskopen i Lund Hans Laxman och hade med sig Clas Nilsson, Rönnov, hwilka skulle i förtrolighet afgöra Konunga-walet med Carl Knutson. Ärke-Biskopens helgade myndighet skulle stadfästa alla de löften, som på Christoffers wägnar kunde utfästas, och om Clas Nilssons wänskap borde Riksföreståndaren wara så mycket mera försäkrad, som han war gift med Riksföreståndarens eller Marskens Syster Catharina *). Desse Herrar såsom Hertig Christoffers Fullmäktige begärde och höllo företräde hos Marsken och Rikens Råd. Hertig Christoffers hälsning blef då föredragen, at om de Swenske wille antaga honom til

Underhandling i Kalmar imellan Christoffers Fullmägtige och Carl Knutson.

gislason Lagman i Södermanland, Lars Ulfson, Gust. Algotson, Swarte Jönis Riddare, Bengt Jönson Lagman i Upland, Carl Ormson, Niclas Jönson af Diursholm, Bengt Gotskalkson, Greger Magnusson, Joan Carlson, Matts Ödgislason, Bo Knutson, Erengisle Niclisson, Arwid Swan, Otte Ulfson, Joan Gedda och Gustaf Ulfson. Samling af Handl. tr. i Lund, Del. 2, fid. 215.

*) Ericus Olai kallar Clas Nilson gener Caroli Knutson s. 186. Rimkrönikan s. 353 nämner denna Herren Marskens Swåger. Messenius T. XII. s. 250 säger tydeligen, at han ägde Marskens Syster Catharina, och efter des Theatrum Nob. s. 59, har hon hetat Bielke och warit Sten Tursons doter, Carl Knutsons Half-syster.

til Konung, kunde de altid wara förwiſſade, at deras Lag, Privilegier och Friheter ſkulle aldeles bliſwa oförkränkte, hwilket war ſå mycket otwifwelaktigare, ſom Hertigens ſtora egenſkaper gingo i fullkomlig borgen för et lagligt och lyckeligt regemente, ja man afmålade des Regering ſåſom et ſwalkande wåſtan-wäder, hwilket efter ſtarka stormar och ohyggeliga owäder ſkulle wederqwecka landet *). Sedan man giort Hertigens målning på ſjälens wågnar, glömde man ej heller kroppen, och bedyrade, at en ſkönare perſon kunde intet wara i werlden, och war han desutan altid gladlynt och munter. Man ſöker wäl intet ſkönhet hos en Konung, knapt hos en annan ſtor Herre, och Riket är ganſka litet belåtet med en wacker bild; ehuru den underſtundom kan pryda och behaga. Alla deſſa wackra ſaker bewekte likwäl intet ſärdeles Marſken, hwarföre han ock endaſt ſwarade, at af Rikſens Råd woro alt för få tilſtädes, ſå at han och de närwarande intet kunde utlåta ſig uti en ſå wigtig ſak. Man kom dock öfwerens och med bref och ſigneten ſtadfäſtade fred emellan Rikerna, hwilken ſkulle bibehållas i hwad för utſlag, ſom Swenſka Konunga-walet ock kunde ſtadna. Efter detta inträdestal togo Ärke-Biſkopen och Herr Clas Riksföreſtåndaren affides och ſamtalet förändrades. Man hade tilförne omrört Rikets förmån, ſom kunde wäntas genom Hertig Chriſtoffers antagning, nu yppades förſäkringar om Carl Knutſons egen fördel, ſom kunde winnas genom denna Herrens wal. Finland loſwades til Lifstids-förlåning, och Borgholm med Öland utfäſtes ſåſom pant at löſas från des arfwingar med 40 tuſend mark. När Riksföreſtåndaren inwände, at hån hade många owänner, ſom han därigenom fåt, at han twungit dem at hålla med Riket emot K. Erik, hwilka intet ſkulle underlåta at ſtämpla på Hans undergång, ſå ſnart han intet af magten underſtöddes: ſwarade och förſäkrade Hertigens utſkickade, at han därföre borde haſwa ingen fruktan, ty alt hwad han hitintil ſåſom Riksföreſtåndare, och hans medhållare, kunde haſwa giort, ſkulle aldrig widare påtalas, utan ſkulle Hertigen ſtå honom bi med lif och magt, hwarjämte de på heder och åra bedyrade, at de härpå ſkulle ſkaffa Herrens eget bref och ſtadfäſtelſe. Ericus Olai går än längre och förſäkrar, at Hertigens utſkickade förpliktat ſig, at Chriſtoffer wore nögd med Kronan

Carl Knutſon, Riksföreſtånd. 1440.

*) De Hertig Chriſtoffer gifna loford beſkrifwas af Ericus Olai ſålunda, ſ. 186: Hi ergo Calmarniam venientes tanto preconio ſui Chriſtopheri aures omnium repleverunt, ut capere vix poſſent humani auditus tantæ gloriæ celibatum, poſt etiam ſubjungentes: ſi linguæ centum reſonarent oraque centum ferrea, Chriſtopheri laudes vox dicere neſcit. Se äfw. Rimkr. ſ. 354.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1440.

nan och blotta Konunga-nammet, men hela Riket skulle aldeles wara til Carl Knutsons tjenst, styrsel och behag. Man kunde wäl intet komma stort längre wid detta tilfälle, utan blef sjelfwa huswudsaken upskuten til nästa Herredag, som skulle hållas i Arboga nästkommande Michelsmessa. De stora losord, som Laxman och Rönnow hade utöst på Hertig Christoffer, och ån mera andra dålda och ensidiga affigter hade imedlertid så tagit öfwerhanden, at Carl Knutson märkte tydeligen, at des Riksföreståndarskap intet kunde räcka särdeles längre, och om han hade haft för sig sjelf något förslag på Kronan, war det åtminstone för denna gången aldeles fåfängt; men den dårskapen, at wilja weta tilkommande ting, lår förmodeligen den tiden warit nog så mycket, om ej mer, inrotad ån nu. Carl Knutson satte sig då före, strax efter Underhandlingen i Kalmar, at rådfråga en 80 års gammal Jungfru om sit tilkommande öde. Hon ansågs för mycket Gudelig och hade uti 20 år intet warit ur huset, en så märkelig som owäntad helighet. Henne frågar han, om det war Guds wilja, at han nu skulle skilja sig wid Regeringen? Hon skal då hafwa swarat, at Gud hade wisserligen utsett honom til Sweriges Konung; hon säger widare, at om wederbörande nu skulle strida til Hertigens wal, skulle tre hiskeliga plågor utmärgla landet, men han skulle ändå i sinom tid blifwa Konung. Detta war wäl et härligt bewis på des förestående Kungeliga höghet, man trodde sig ock hafwa et annat förebåd til samma wärdighet, som honom föreslod, emedan en liten flicka, möbarn, hade sett en präktig Krona på Marskens huswud under predikan uti Wårfru Chor i Wadstena. Men ännu hade intet allmänheten sådana uppenbarelser och sådana tankar, alt war då fullt med underwerk och osanning, dock kan hwar och en tro efter behag.

§. 5.

Christoffer wäljes til Konung.

Sedan Ärke-Biskopen i Lund och Clas Rönnow på föreskrifna sätt banat wägen, woro de största hinder undanrögde, som kunde möta Hertig Christoffers antagande i Swerige. Til at winna Marsken Carl Knutson så mycket mer, utfärdade Hertigen i Augusti månad sin försäkran för Marsken, at så wida han blef Konung i Swerige, skulle hela Åbo Biskopsdöme med all Konungslig och Kronans rätt och ränta lämnas Marsken i förläning på des lifstid; yttermera lämnades owilkorligt löfte och försäkran på alt, som Ärke-Biskop Laxman och Clas Nilsson honom tilsagt, såsom han ock

gifwer

gifwer sit samtycke til alt, hwad Riksens Råd til Carl Knutsons förmån kunde förordna *). Alt war sålunda på reda händer, när Wal- Carl Knutson, Riks-
Riksdagen i Arboga wid Michelsmessan skulle taga sin början. Här Föreståndare.
hade då, utom Marsken, inställt sig Ärke-Biskop Nils, Biskoparne 1440.
Bengt i Linköping, Swen i Skara, Thomas i Strengnäs, Magnus i Åbo, Olof i Westerås, Laurens i Wexiö; Riddarne Gottskalk Bengtsson, Lars Olson, Bengt Stensson, Bo Stensson, Gustaf Algotson; Herrarne af wapn Bengt Jönson, Lagman i Upland, Nils Jönson, Carl Ormson, Matts Ödgislason, Bo Knutson, Erengisl Nilsson, Arwid Swan, Otte Ulfsson, Götstaf Sture, Johan Carlson, Götstaf Larsson, Birger Trolle, Magnus Gren, Joan Gedda och Götstaf Ulfson, alle Riksens Råd i Swerige **). Inför dessa Herrar gjorde nu Riks-Föreståndaren fullkomlig reda för alla Krono-inkomsterna, som han upburit, och wisade, at han anwänt de uptagna räntor til Rikets och Allmänhetens nytta ***). Sedan denna angelägenhet war afgiord, förklarade Marsken, at han war til alla delar nögd med den författning, som wederbörande ärnade taga, han bad likwäl at Herrarne behagade taga i öfwerwägande och påminna sig i hwad belägenhet landet war, när han emottog Riksstyrelsen, at alla Slotten wo-

*) Hertig Christoffers Br. Köpenhamn 1440 annan dagin äpther war Fru Assumpsionis, 17 Augusti. Begynnelsen af Brefwet: Wi Christofer m. G. n. Danmarkr, Wendis oc Gotis Koning, Palats Grewe paa Rin oc Hertugh i Bejeren bekennes met thetta wart opna breff, at war älskelige Fadher Herra Johannes Larman Erche-Biscop i Lund oc Claves Niclisson aff Ellinge ꝛc.

**) Riksens Råds förlåning på Öland för Carl Knutson Arboga 1440 feria secunda proxima ante festum beati Francisci, 4 October. Här upräknas alla desse Herrar. Bengt och Bo Stenssöner föra Natt och Dag i wapnet, Gustaf Algotson, Sture, tre Sjöblad en bande, Bengt Jönson, Oxenstierna, Carl Ormson et Gumse-hufwud, Matts Ödgislason en Fransk Lillia och twå halfwa på Hielmen, Erengisle Nilsson Natt och Dag i längden m. m. Brefwet finnes tr. i min Samling af Handlingar, Del. 2, s. 200.

***) Denna quitto är inryckt uti nyßnämde Bref, orden äro dessa: then tiidh wi her sampnade warom i Arbogha i Rikesens ärende om Koning at wälja, kom for oß Wälborenman Karl Knutson Marsk i Swerige oc giorde oß witerlight oc kunogt om alla the rento, som han uppa Cronona weghna aff rikeno hauer wpburit, hwat thet hälst wara kan, swa at wi wisserligha wita oc forstandet haua, at alt hwat han hauer wpburit af Rikesens rento, thet hauer han ater utlagt oc fortärit i Rikesens thiänist til Rikesens oc allas waara gagn oc bestand.

Carl Knutson, Riksföreståndare. 1440.

ro uti främmande och utländska händer, så at man intet war säker på något ställe i hela Riket; nu däremot wore hela Riket fritt och hwar Inbyggare uti fullkomlig säkerhet: at winna et sådant ändamål hade han haft ospardt lif, hälsa och egendom, så at han äfwen blifwit fördjupad uti en botnlös gäld; han underkastade fördenskull deras ompröswande, huru han, Carl Knutson, kunde och borde blifwa skadeslös, at hans barn intet måtte bringas til tiggare-staf wen, och efter denna föreställning tog Marsken afträde. Ingen twifwel är, at ju Marsken hade många wänner, som unde honom en anständig ersättning och belöning, hans owänner woro ock färdige at foga sig efter hans begäran och åstundan, at så mycket snarare blifwa qwitte hans öfwerwälde, och hade, kan hända, annars hela deras anslag gått i watn; man bad honom då at han sjelf wille nämna hwad han åskade: Marsken yttrade sig, at han wore nögd med förläning af Finland, och Öland såsom pant, hwilket skulle inlösas från des Arfwingar af Riket med fyratio tusend mark penningar. Marsken blef då inkallad och des tilbud med upräkta händer emottaget, och Arke-Biskopen gjorde honom tillika en mycket hedrande tacksägelse för sit oförtrutna beswär med Rikets förwaltning: han erkände på allas wägnar, at han frälst alla från en öfwerhängande träldom, och at man hade honom at tacka för et allmänt lugn, och at lag och rätt war gällande i landet, hwilket de ock i alla tider woro pliktige at förskylla. Den af Marsken begärda belöning och ersättning blef äfwen emottagen, men lösen för Ölands och Borgholms pantsättning utsättes i början intet högre än til 20,000 mark, utan at göra någon inskränkning af nyttjande rätten af Kyrkio- och Kronogods; men det blef ändradt sedermera genom en ny förklaring af 1441 Marie besökelse dag, uti hwilken Kyrkio- och Friborna manna gods undantagas och lösnings-summan utsättes til fyratio tusend mark Stockholms penningar *). Til at än mera ställa Marsken til freds, beslöts, at alt hwad Marsken gjort eller låtit göra, på eller mot hwem det wara måtte, under denna twedrägts-tiden, för Rikets bestånd och bästa, det skulle wederbörande Herrar gå i full borgen före, så at de skulle hålla honom, hans arfwingar och tjenare aldeles skadeslösa. Sedan detta alt war således afgjort och reglerat, fred man ändteligen

*) Rikens Råds Br. om Förläning på Öland, Kalmarna arom efter Guds byrd tusende fyrahundrade fyratighe oc yppa the ena, tiisdaghen näst epter Warfrw dagh visitationis. Här uprepas samma qwittering som uti förra not år uptagen. Här så wäl som i förra brefwet uptages äfwen frikallelse för alt redogörande för hwad som händt under des Riksföreståndarskap.

ligen til hufwudsaken, och Ärke-Biskopen förklarade, at han trodde det Riket aldrig kunde komma i något rätt skick, om ej Hertig Christoffer blef inkallad til Konung. De öfriga Prelaterna instämde då i samma tanka och Christoffer utnämdes til Sweriges Konung, så wida han wille försäkra de Swenska om deras Friheter och Privilegier. När, och på hwad ställe i Lagboken, Herrar Riksens Råd blifwit förordnade til enwäldige Wal-Herrar wid Thronens ledighet har jag mig intet bekant, Walet blef likwäl ständande, och man ansåg äfwen denna tiden Andelige Fäderne såsom de förnämste Werkmästarne uti detta storwerk *).

Carl Knutson, Rikstöreståndare. 1440.

§. 6.

En gammal Krönika gifwer wid handen, at Christoffer blifwit wald til Konung öfwer alla tre Nordiska Rikerna år 1440 †), men saken hänger annorlunda tilhopa. Detta år är allenast märkeligt för des utkorelse til Konung i Swerige, och den war werkeligen wilkorlig, så wida nämligen han wille bekräfta och stadfästa Swenska Ständernas Privilegier. Man upsatte ock wissa artiklar i Arboga, som skulle underkastas Hertigens underskrift, innan han war aldeles wiß om Swenska Kronan **). Och när detta war wederbörligen satt i ordning, affärdades Lage Posse med bref härom så wäl til Hert. Christoffer som til Dannemarks Rikes Råd. Man gaf ock tilkänna, at man wäntade sig den förmånen at få taga emot sin utkorade Herre nästa Midsommars-dag i Kalmar. Det kan wara troligt, at tiden imellan Michelsmessan och Midsommars-dagen syntes något lång för Hertig Christoffer, som kanske ännu hade någon fruktan, at Carl Knutson torde ångra sin foglighet; Hertig Christoffer skref fördenskul honom til och begärde, at Marsken Carl Knutson wille möta honom i Halmstad tjugonde dag Jul. Efter befallning och begäran inställde sig Marsken och öfwerhopades med all nåd. Hertigen lofwade honom alt, ja äfwen mer än som åstundades,

Kon. Christoffers Förmån.

*) Diarium Vazst. wid år 1440 s. 83. Sedan det talt om Herredagen som höllz wid Trettondedagen: Quod cum factum fuisset, elegerunt in Regem Dn *Christoferum*, Regem Daciæ & nepotem Erici Regis, cujus electio, ut dicitur, facta est ex ordinatione prælatorum, utinam & divina. Det öfriga är af Rimkr. och Ericus Olai s. 186.

†) Er. Benzelius uti Mon. E. s. 100. MCDXL electus est Christopherus Sororius Erici Regis adhuc eo vivente in Regem trium Regnorum Sveciæ, Daciæ, Norvegiæ, qui septimo anno obiit.

**) Olaus Petri försäkrar, at artiklarna af K. Christoffers Försäkran äro upsatte i Arboga, hwilket är ganska troligt.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1441.

och, såsom en gammal Häfdeteknare yttrat sig, om Marsken begärt Sjustjernan, hade ock den blifwit tilsagd. Hertigen bad ock tillika, at Marsken täktes wara hans Fader, han försäkrade därjämte, at han så länge han lefde skulle blifwa hans Tro-son. Twänne af Danska Rådet gjorde Marsken denna sista nådefulla hälsning, men Marsken bad dem innehålla med sådana höfligheter, och försäkrade, at så framt Konungen täktes wara honom i Faders ställe, skulle han ock altid finna uti honom en fullkommen Tro-man. Om Marsken hade satt tro til alla dessa nåde-betygelser, hade han säkert warit nog enfaldig. Det förnämsta war, at han fick tilförlätelig och formelig bekräftelse på alt, hwad Hertigen eller Konungen tilförne utlofwat hade. Ändteligen skildes Herrarne åt med tilsägelse, at mötas i Kalmar wid den utsatta tiden. Men ännu hade intet Konungen stadfästat de uti Arboga öfwerenskomna artiklar; detta skedde likwäl den 26 April, då Konungen gaf ifrån sig sin Försäkran af följande innehåll: Alla Sweriges Inbyggare, andelige och werldslige, skulle njuta och behålla, utan alt hinder, Sweriges beskrifna Lag, Rätt, Privilegier, Frihet och alla goda gamla sedwänjor, och om antingen de nu warande eller efterkommande skulle finna tjenligt at förbättra Lagen, påtog sig Konungen at fullborda och stadfästa den samma. Ingen skulle tagas i Konungens Råd utan infödde Swenske män, och det efter Riksens Råds råde, i synnerhet Ärke-Biskopens, Drotsens och Lagmannens i Upland m. m. Slotts-lofwen i Riket skal på det sätt bibehållas, at Slotten efter Konungens död skola öfwerlämnas Ärke-Biskopen, Drotsen, Lagmannen i Upland och tre andra goda män, som Riksens Råd efter flesta rösterna därtil utnämna; alla Slott, Land, Län och Upsala Ödes-gods anförtros infödde Swenske efter Riksens Råds råd och flästa rösterna. När Konungen är i Swerige, betjenes han af Swenske män efter Rådets föranstaltande, och skola Hofmästare, Canceller, Cammarmästare, Kökemästare, Skänk- och Fodermarsk wara Konungen til mötes på gränsen. — Konungen uppehåller sig i hwart Rike efter omständigheterna, såsom Krono-inkomsterna tillåta, så at lagskipningen intet blifwer å sido satt för Konungens frånwarande, och skal hwart Rikes inkomst förtäras i landet, och skatten af landet upbäras i waror efter gammalt bruk. — Riksens inkomster skola förwaras där Riksens Råd finna tjenligt, och hwad af Krono-inkomsterna, som intet förbrukas, skal förwaras uti Skattkammaren i Swerige och intet föras ur landet, om ej Konungen för wissa ordsaker skull kunde wara nödsakad någon gång fara utaf alla tre Rikerna, då hjelp därtil kunde tagas

tagas af alla tre Rikernas förråd. — Alla Bref, som angå Swerige, hwilka kunna finnas i Dannemark eller Norrige, skola aflämnas til Riksens Råd nästkommande Midsommar. — Gothland skulle, så snart möjligt war, återställas til Swerige, som det med rätta bör wara. — Tullen i Båhus skal hädanefter på intet sätt beswära de Swenska. — Kunde något winnas af Ryßland eller andra nästgränsande orter, skulle det höra til Swerige, fast de andre Rikerna tagit del i Krigs-kostnaden. — Hwad Swenske män upburit af deras gods, som warit frånwarande under denna fegdetiden, frikallas från återbäring. — Om Tull och Mynt förordnas af Konungen och Riksens Råd. Om deras skadestånd, som lidit genom Kon. Eriks krig antingen fängelse eller annan nöd, drager Konungen med Riksens Råd wederbörlig försorg †). Carl Knutson, Riksföreståndare. 1441.

§. 7.

Man har inryckt uti Konungens Försäkran alla de mißbruk, som warit inritade uti K. Eriks tid, och alt lofwades, men huru mycket blef efterlefwat får man se af följande Historia; det hade ock warit besynnerligt, om en Herre, som war färdig at lofwa alt, hade hållit alt. En Krona kan ock wara wärd några löften, men werkställigheten ankommer på tid och omständigheter. Sjelfwa Regeringen berodde werkeligen på Pluraliteten i Rådet, men den är intet öfwerwinnelig. Det är altså tydeligt, när Swerige erkände Herr. Christoffer för Konung; men när Norrige stadnade med sit wal på samma Herre, är ganska owißt, och ingen anledning är at det skedt 1440. Så mycket lär wara ofelbart, at Swenske och Norrske Herrarne gjorde et förbund med hwarandra 1441 i Februarii månad, uti hwilket hwarken Dannemark eller K. Christoffer nämnas, men man kom öfwerens om fullkomlig fred och fri handel imellan Rikerna, och i fall icke destomindre någon förgripelse utöfwades, skulle därom tilskrifwas Marsken i Swerige och Drotsen i Norrige, så at efter alt utseende Norrmännerne ännu intet gjort något Konunga-wal. Sammanträdet war i Lödöse den 9 Februarii 1441, och på Swenska sidan woro närwarande Ärke-Biskop Nils, Biskoparne Sven i Skara och Thomas i Strengnäs, samt Gustaf Algotson, Mäster Jöns Bengtson Domprobst i Upsala, Bo Knutson Höfwitsman på K. Christoffers Hyllning och Kröning i Swerige.

†) Konung Christoffers Försäkran angeliſtæ An. D. 1441. Hadorph Kiöbenhamn craſtino beati Marci Ev- sid. 145.

Carl Knutson, Riks-Föreståndare. 1441.

på Aråwald, Lars Snackenborg och Bengt Gylta Lagman i Westergöthland, och på Norriges wägnar, Sigurd Biörnson, Probst i Marie Kyrka i Opslo, Kolbiörn Geest Höfwitsman på Båhus, Matte Jakobson och Henrik Schacht *). Och är det intet särdeles sannolikt, at Norrmännerne ännu gjort sit wal, ty det hade då warit anständigare, at betinga sig skrifwelser til Konungen än til Marsken i Swerige. Dock måtte denna angelägenhet intet blifwit mycket länge upskuten, emedan Konungen talar uti sin Försäkring af den 26 April såsom Herre öfwer alla tre Rikerna. Således återstod ingen ting mer än fullbordandet af hwad som redan war beslutat, och Swenske och Norrske Fullmäktige och Herrar inställde sig i Kalmar om midsommarstiden, såsom öfwerenskommet war. Medan man här wäntade på Konungens ankomst slöts et nytt Förbund emellan Swerige och Norrige, uti hwilket förbehölls, at antingen Swerige eller Norrige skulle framdeles styras af en Konung eller hwart Rike hafwa sin egen Konung, skulle likwäl wänskap, fred och handel imellan Rikerna beständigt bibehållas, och skulle det ena Riket wara det andra behjelpeligt til Lagarnas, Privilegiers och goda gamla sedwänjors i akt tagande, så at Rikerna och slotten måtte blifwa styrda af infödde män, och skulle de som ägde gods i någotdera af dessa Riken utan alt klander nyttja och bruka sin egendom, antingen de bodde i det ena eller andra Riket; men tullen i Båhus, hwaröfwer de Swenske beswärade sig, hänskiöts til K. Christoffers afgjörande **). Det är möjligt at Konungens uteblifwande upwäkt någon fruktan hos Norrmännerna om sina friheters bibehållande, och man således funnit nödigt at ingå denna förbindelse med de Swenska: men at någon fruktan hos de Swenska upstigit är intet särdeles sannolikt, emedan Ärke-Biskop Nils war hufwudman för de Swen-

*) Förbindelsen imellan Swerige och Norrige i Lödöse 1441 d. 9 Febr. Hos v. Dalin s. 694 nämnes et bref af Hertig Christoffer dat. d. 22 Jan. 1441, uti hwilket han säges tacka för sit wal til Konung, där förekomma och några andra omständigheter, som jag intet wet hwarifrån de äro tagne. De äro och af Mallet Hist. de Dan. förbigångne, fast han annars nog följer v. Dalin. Hadorph s. 141.

**) Förbind. imellan förb. Riken Kalmar wid Joh. Baptistä tid 1441. Hadorph s. 143. Swenske Fullmäkt. woro: Ärke-B. Nils, Biskop Nils i Linköping, Biskop Magnus i Åbo, Gust. Algotson, Bengt Jönson, Lagman i Upland, Magnus Gren, Birger Trolle, Gustaf Larsson, Nils Olufson, Lars Snackenborg Norriges Fullmäktige: Erland Andridson, Sigvid eller Sigurd Biörnson Prost i Marie Kyrka i Opslo, Kolbiörn Geest, Matts Jacobson, Henrik Schacht, Simon Biörnson, Bengt Hartickson, Erik Biörnson.

Swenske Fullmäktige wid Tractaten, och denne högwördige Fadren war K. Christoffer så tilgifwen, at han intet kunde hysa något mißtroende. Sedan man wäntat någon tid på Konungen i Kalmar, ankommer bud, at Herren war hindrad af Bonde-kriget i Jutland, men lofwade likwäl at komma Jungfru Marie Himmelsfärds-dag eller den femtonde Augusti. Carl Knutson förfogade sig då tilbaka til Stockholm, men Biskoparne och Rådet blefwo qwar i tanka at emottaga och fölia Konungen til Stockholm. Den femtonde Augusti gick imedlertid förbi och Konungen kom intet, men ändteligen Marie Födelse-dag den ottonde September anlände Herren til Kalmar, hwar han blef högtideligen emottagen. Resan fortsattes då fjöledes til Stockholm, och Marsken mötte Konungen wid Härstäket. Intåget skedde därpå i Stockholm, hwarefter K. Christoffer hyllades på Mora Sten Korsmesso-afton, och kröntes i Upsala Korsmesso-dagen den 14 September 1441 *).

Carl Knutson, Riks-Föreständ. 1441.

§. 8.

At Carl Knutson genast nederlagt sit Riks-Föreståndare-Ämbete, så snart som K. Christoffer blifwit wald, är ingen anledning. Christoffer war onekligen wald til Konung, men ännu intet emottagen såsom Konung, och det skedde intet för än i Kalmar mot hösten 1441 **). Carl Knutson kallas ock af sjelfwa Riksens Råd uti et bref efter Jungfru Marie Besökelse-dag 1441 Marsk och Riks-Föreståndare i Swerige ***). Han drog ock försorg om Konungens och hela Hof-Statens förplägning, alt sedan han wid Härstäket warit Konungen til mötes †). Hurudant hans Riks-Förestånderskap hafwer

Påminnelse wid Carl Knutsons Föreständerskap.

*) Så wäl Rimkrönikan s. 360 som Ericus Olai s. 187 komma öfwerens, at Konungen intet kom til Kalmar förrän wid Mormessan eller wid Marie Födelse, men Diarium Vazstenense s. 85 är något skiljaktigt. Hela resan beskrifwes sålunda: Qui, Christoferus, tandem in passagium Kalmarnense venit die assumtionis, sed crastina die honorifice ut decuit ab Episcopo Lincopensi infulato, omni clero & universo populo processionaliter obviantibus est receptus - - - - aliquibus ibidem diebus peractis navigio venit Stockholmiam Dominica infra nativ. b. Virginis.

**) Diarium Vazsten. wid år 1441, s. 85: Convenerant Kalmarniæ die S. Johannis Baptistæ omnes Prælati, Episcopi, Consiliarii ac totius Regni Nobiles ad recipiendum Christoferum Regem Daciæ in Regem & Dominum suum &c.

***) Riksens Råds Bref, Kalmar 1441 Tisdagen efter Wårfrudag visitationis.

†) Rimkrönikan s. 360.

Konungens Embetsman han saara kär.

Carl Knutſon, Riks-Föreſtånd. 1441.

haſwer warit, har man ſett: afund och miſsundſamhet woro hans beſtändiga följeſlagare, men afund betager ingens frägd. At döma i allmänhet, ſkulle man tro, at han för ſin perſon måtte warit en mycket ärlig man, emedan han kunde tro ſwekfulla människor på deras löften. Hans närmaſte ſlägtingar woro hans förſta fiender. At Måns Bengtſon kunnat oſtraffad föröfwa ſit nedriga nidingswerk på Engelbrekt, ſynes likwäl alramäſt beſläcka des ära. Tidens tänkeſätt och ſtällning kan til åſwentyrs någorlunda urſägta Pukens och Chriſter Nilsſons fall; Bror Svenſons olycka wet man deremot ingen reda på: Rättegången war åtminſtone nog, om ej förmycket, ſummariſk. För öfrigt bleſwo brottslige ſtraffade, och ärligt folk njöto frukten af ſin ärlighet. Om han riktat ſig genom Krono-inkomſterne, ſåſom Mallet föregifwer *), är man nu för tiden intet i ſtånd at pröfwa; Rikſens Råd gåfwo honom et helt annat intygande. Flere påminnelſer om Carl Knutſons omſtändigheter ſparas til ſlutet af des Konunga-Hiſtoria.

At the hwaſke öl eller mat haſde,
Marſken ſick them hwat the kraſde.

Ericus Olai ſ. 388: Occurrit autem Regi Marſchalcus in Herſtåk & cuncta ſi neceſſaria in victualibus adminiſtrat.

*) Mallet Hiſtoire de Dannemarc ſ. 436. Jämför här framman före ſid. 219 i Anm. ***

Swen Lagerbrings

Swea-Rikes Historia.

Fjerde Delen;

Tredje Afdelningen.

Innehållet.

Cap. 5. Om Rikets Tilstånd från År 1400 til 1440.

Femte Capitlet.

Om Rikets Tilstånd från År 1400 til 1440.

§. 1.

Likheten imellan de förenade Riken.

Genom Kalmar-Unionen woro de Tre Nordiska Riken förenade med en fullkomlig Likhet, så at intetdera war det andra undergifwit. Til at bibehålla denna likhet war nödwändigt at äfwen uti Konungens Titel ån det ena ån det andra Rikets Namn borde nämnas först, alt som saken rörde eller angick det ena eller andra Riket. Detta iakttogs ock understundom. Man finner således at Swerige nämnes först uti K. Eriks Bref af år 1430 om andeliga Stiftelsen til åminnelse och förböner för Drottning Philippa, likaså uti Stockholms Dagtingan 1435 m. m. Uti förpliktelsen, som Biskop Thomas utgaf mot förlåningen på Örk-öarna 1427, nämnes Norrige i främsta rummet *). Men detta oaktat blef likwäl Dannemarks namn wid de flesta tilfällen föredragit, och det icke allenast uti Bref, Förbund och Förordningar, utan ock på sjelfwa Riksmynten, ånskönt de woro präglade och slagne i Swerige, och är det et rart fynd, når man träffar penningar slagna under K. Erik, på hwilka Swerige nämnes först **); förmodeligen lär detta intet aldeles hafwa behagat, man finner likwäl intet, at man beklagat sig däröfwer. Då man hade så många andra skäl til mißnöje, har man kunnat räkna denna Ceremonie-twist bland småsaker, fast ån äfwen saker af ringa wärde intet böra wårdslösas eller föraktas, då et Rikes heder kan wara lidande.

§. 2.

Swerige Wal-Rike och intet Arf-Rike.

Et långt betydligare twistämne upwäktes af K. Erik uti Swenska Riks-Rätten, då han wille införa sina Pommerska Slägtingar til

*) Man har wid detta tilfälle intet welat beropa sig på andra Handlingar ån de, som finnas hos Huitfeld. K. Eriks Förordning om Drottning Philippa fås igen på 545 sidan, Stockholms Dagtingan s. 783, Bisk. Thomä af Thorlak Bref s. 735.

**) Man kan se Brenners Thesaurus s. 26, och Berchs Beskrifning om Sw. Mynt s. 28.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

Thronföljare så i Swerige som i de andra Nordiska Riken, och således förwandla Riket från Wal- til Arf-Rike. Grunden til detta påstående ligger utan twifwel uti Norrska Rådets förordnande 1388, uti hwilket Konung Erik förklaras til rätt Arfwinge af Norrige, och, i fall han skulle dö utan Son, des Broder och Fader-Broder och så widare. Man nekar intet at Riksens Ständer och deras rätts innehafware äro befogade at stadga om Thronföljden, och förklara Arfs-lagarne. Erik af Pommern sjelf och Meklenburgska Prinsarne woro werkeliga Anklaggar af sista Konungarne i Norrige, efter de leda sin härkomst från Swenska Prinsessan Euphemia, Hertig Eriks Dotter och Konung Magnus Eriksons Syster. Men det angick intet Swerige, hwar Wal-rätten ännu war gällande. Icke destomindre hade K. Erik blifwit högeligen förtörnad däröfwer, at Olof Larsson, som Domherrarne i Upsala walt til Ärke-Biskop 1431, sagt uti Påfwens Eugenii IV Hof, at K. Erik intet war född Konung til Swerige. Til at wederlägga denna förmenta falska utlåtelse, förmår han Ärke-Biskop Petrus i Lund och Biskop Johan i Roskild, Biskoparne Sigge från Skara, Nils från Werid och Thomas från Strengnäs, samt Biskop Johan från Opslo, at genom bref til förbemälte Påfwe intyga, at K. Erik, som war född af dessa tre Rikens Kongeliga Slägt, war genom födsel och arfsrätt enhälleligen wald til Konung öfwer dessa tre Riken, så at ingen utan han hade någon rättighet därtil *). Man wet intet, huruwida Danske och Norrske Biskoparne woro nögde med brefwet, men de Swenske protesterade däremot den 4 Augusti 1433, förebärandes, at de warit då i Köpenhamn och blifwit twungne af Konungen at upsätta et sådant bref **). Man gick ännu längre, och lät

*) Biskoparnes Bref från Dannemark, Swerige och Norrige, är daterat Hafnis, Roschildensis Diocoesis nono die mensis Julii, 1433. Deras utlåtelse om K. Eriks rätt lyder sålunda: Nos Deo teste in bona fide & nuda veritate Sanctitati Vestræ innotescimus, quod idem Dominus noster Rex (*Ericus*) de regali horum trium Regnorum progenie oriundus, jure *nativo* & *hæreditario* per communem & concordem omnium & singulorum illorum, quorum intererat, electionem dictorum trium Regnorum Regimen pacifice est adeptus, nec aliquis supereſt hominum vivus, qui ad hæc tria regna jus regnandi habeat præter ipsum. Näst förut omtalas Ärke-Biskop Olof Larsons utlåtelse: Audientibus pluribus discretis, in Romana curia sic dixisse, quod præfatus Dominus noster non foret verus Rex natus ad Regnum Sveciæ.

**) Biskoparnes Sigges, Thomä och Nilses Protest. Wastenis in congregatione Consilii Regni Sveciæ 1433 d. 4 Augusti, och woro närwarande Nils Michelson Decanus i Upsala, Bo Pitt Ärke-Djäkne i Linköping, Riddaren Anund Sture och Carl Ormson

lät taga et ordenteligt och besannadt witnesbörd och afskrift af den skrift, som war inhuggen uti Mora-Sten, hwarpå Konungarne plägade uplyftas wid Hylningen, och där stod intet annat, än at Konungen war wald, utan at nämna hwarken arfsrätt eller Konungens skyldskap med Kongeliga huset †). Detta oaktat hade likwäl inbilningen om K. Eriks arfsrätt til Swerige så inrotat sig hos utlänningarne, at äfwen Hertig Christoffer, fast twifwelaktigt, beropar sig därpå uti sit Bref til Riksens Råd i Swerige 1438 *), fastän så wäl sjelfwa saken, som Swenska Biskoparne Knut i Linköping och Thomas i Strengnäs på hela Rikets wägnar uti Bref til Kyrkomötet i Basel 1435 tydeligen förklarat, at K. Erik genom wal och intet genom arfsrätt blifwit Konung **).

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 3.

På föreskrifna sätt har K. Erik welat utwidga sina höghetsrättigheter, ånskönt de kunna wara de samma, antingen Thronföljden grundar sig på arf eller wal. Han wisade således äfwen härigenom, at han aldrig war nögd med det han hade, utan sträfwade altid efter mer, då han uti tilfredsställning och förbättring af det han hade och werkeligen ägde, hade kunnat föra et stilla, hedrande och berömligt regemente. Efter samma grundreglor utöfwade han sina andra höghets-rättigheter, wid andeliga och werldsliga Ämbetens tilsättande. I anseende til Päfwe-lagen, eller Jus Canonicum, woro Biskops-

Konungens rätt wid Biskops-ämbetens besättande.

af wapn. Twå Notarii publici intyga, at de warit tilstädes och hört witnens utsaga, hwilka åter hört Konungens hotelser. Protesten finnes hos Hadorph, och uti Protesten är inryckt de andra Biskoparnes Bref.

†) Notarii Publici intygande om skriften på Mora-Sten 1434 d. 21 Maj hos Hadorph f. 75, och hade Ärke-Djäknen Petrus på Ärke-Biskop Olofs wägnar begärt detta witnesbörd. På stenen war intet annat skrifwit än: Anno Domini M. CCC. XC. VI:o Electus est in Regem Sueciæ in hoc loco illustris Rex Dominus Ericus — Calend. Augusti. Witnen woro twå Altarister i Upsala och Kyrkoherden i Danmark Johannes Matthiä.

*) Om detta Bref talas uti 4 Cap. 2 §. Hertig Christoffers egna ord äro dessa: Licet assertive scribere vel dicere non possumus nos ad Regnum vestrum Sveciæ, veluti ad Regnum Norvegiæ, in caussa fore juris forsan hæreditario admittendos. Se N. V. ibland Bilagorna.

**) Biskoparne Knuts och Thomä Br. til Mötet i Basel d. 4 Apr. 1435. Igitur dicimus, confitemur & constare volumus quod Dominus Rex præfatus Regnum Sveciæ prædictum, quod per viam electionis & non alias, est enim electivum, non hereditarium, consecutus fuit, oppresserat enormiter & intollerabiliter impio regimine &c. Se N. IV ibland Bilagorna.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

walen förbehållna åt Domherrarne eller Canonici, utan at den Regerande eller annan Lekman war berättigad at blanda sig däruti. I sig sjelf war det nästan orimmeligt, at en Konung intet skulle hafwa del uti de mäst betydande Ämbetens besättjande; men tidens längd, widskepelse och wedertagna stadgar hade helgat inrättningen, så at den ansågs för brottslig och syndig, som understod sig at sätta sig däremot. Alla regeringar hafwa utan twifwel fel, ja äfwen därskaper; men en klok Regent tåler och böjer dem til sin heder och Rikets nytta, utan at bryta twärt af. En sådan lämpa war intet i Konungens smak, utan Konungen påstod, at, wid ledighet af Biskops-Ämbeten, borde Domherrarne först föreställa Konungen twå eller tre personer, at Konungen af dem kunde utnämna hwilken kunde wara tjenligast *). Detta war i sjelfwa werket intet annat, än at Konungen ensam skulle tilsätta Biskopar, hwilket aldrig någon Regerande Herre någonsin hwarken begärt eller påstått, om intet uti aldraäldsta tiderna kan hända. Nordiske Biskoparne uti förr omtalde bref af d. 9 Julii 1433 finna ock intet annat fel uti Ärke-Biskop Olofs wal, än at Domherrarne skridit til Ärke-Biskops-walet Konungen aldeles owetande och oåtspord. De berätta widare, at det warit brukeligt, at wid Biskops-ledigheter Konungarne antingen rådfrågades, eller åtminstone efter walet anmodades om samtycke **): och desutan, såsom uti Swerige och de andra twå Riken Biskoparne hade främsta stället i Konungens Råd, syntes det billigt at Konungen med Rådet kunde aldrabäst pröfwa skickeligheten af sina tilkommande bisittare. De begärde fördenskul at ingen wald Biskop måtte af Påfwen stadfästas hädanefter, som intet hade Konungens Promotorial eller anmälnings-skrift. Så winglande och konstigt detta brefwet war, kom det likwäl intet öfwerens med Konungens påstående; Swenske Biskoparne protesterade ock däremot, som redan nämnt är. Ändteligen

*) Kon. Eriks yttrande til Dom-Capitlet i Upsala, då de hade walt Olof Larsson til Ärke-Biskop: Oß tycker at J hafwen giort oß och Kronone mynne än skiähl, först mot Rikesins åhrlikin stadga och skiähligin sedwänjo, som är, at när Domkyrkior i Rikene löse warda, tha plåga the Dandemän i Capitulo presentera oß i waal twå Dandemän eller tre, at wi en af them, hwilken oß kan tycka mäst nyttogan wara, tilsiädia. Se K. Eriks Br. til Dom-Cap. i Upsala feria V ante Domin. Invocavit 1432, hos Peringsköld Mon. Ulleråk. s. 158.

**) Nordiska Biskoparnes Bref den 9 Jul. 1433: Fuerat hæc consvetudo diutius observata, ut, vacantibus - - - - cathedralibus ecclesiis, Reges, qui pro tempore fuerant, aut consulebantur de electionibus faciendis, aut ad minus per humiles requirebantur instantias, ut factis jam electionibus consentirent. &c.

gen afgofwo Biſkoparne Knut i Linköping och Thomas i Strengnäs uti det i förra §. åberopade Bref til Kyrko-mötet i Baſel af år 1435 en omſtändelig beſkrifning på Biſkops-walen i Sverige, ſom förekommer en Läſare nog ſträng, faſt ganſka canoniſk, at Biſkops-walen, efter Privilegier af Påfwen förunda och gammal wana, wore aldeles fria utan anſökning, kallelſe, ſamtycke, råd eller begärt tilſtånd af Konungen eller någon annan, dock ſå at den utnämnde Biſkopen efter gjort wal, då Konungen war i landet och tilgången til honom intet war förmycket beſwärlig, och man intet hade anledning, at Konungen arbetade för någon annan, upwaktat den Regerande om anmälnings-bref hos Påfwen *). Sådan war utan twifwel beſkaffenheten af Biſkops-walen efter ſträngaſte rätten: man kan likwäl wara förſäkrad, at äfwen i den tiden en älſkad, wördad och någorlunda fruktad Konung kunde få til Biſkop hwem han wille, om intet Biſkops-ämnet war altför odugeligt, hwilket af en älſkad och wördad Konung intet kan wäntas, och hade wäl intet Johannes Jerechini, ja icke en gång Johannes Saquini blifwit tålde och antagne til Ärke-Biſkopar, om de intet warit med Öfwerhetens beſynnerliga bewågenhet benådade. Rikets Tilſtånd från år 1400 til 1443.

§. 4.

Men innan Prälaternes Bref upſattes i Köpenhamn, hade Ärke-Biſkop Olof förſet ſig med flera witnesbörd om beſkaffenheten af Biſkops-walen i Sverige, och hade Ärke-Diäkneu i Upſala Petrus Hemmingi låtit inkalla Kyrkoherdarne Anders af Åkerby wid 80 års ålder och Karl af Byrge 70 år gammal ſamt twänne Altariſter af 70 års ålder, hwilka alle från ungdomen warit upfödde wid Upſala Domkyrka; deſſe intygade efter aflagd ed, at Ärke-Biſk. Henrik Carlſon blifwit wald 1383, då K. Albrekt war i Stockholm, men likwäl intet blifwit på något ſätt före walet anmodad om biträde, utan ſedan walet ſkedt, har Ärke-Biſkopen upwaktat K. Albrekt; men ſåſom Konungen intet welat lämna ſit bifall, har likwäl Ärke-Biſkopen icke Bewis om Ärke-Biſkoparnes fria wal.

*) Biſkoparne Knuts och Thomä Bref til Mötet i Baſel d. 4 Apr. 1435. Ceterum eccleſia Regni Sveciæ præfati habet, ultra jus commune, ſpeciale privilegium ſummorum Pontificum, nec non & longævam conſvetudinem ſuper libera electione Archiepiſcopi & Epiſcoporum ſine omni requiſitione, vocatione, conſenſu, conſilio vel licentia Regis pro tempore vel alterius cujuscumque. Eſt verum quod poſt factas libere electiones per Capitula conſveverunt aliquando ipſi electi accedere aut mittere ad Regem proliteris promotorialibus ad ſummum Pontificem, ſed illud duntaxat obſervatum fuerat, quando Rex ipſe erat intra Regnum Sveciæ & facilis eſſet ad eum acceſſus &c.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

icke destomindre följande dagen gifwit sig på wägen til Rom, och erhållit stadfästelse med wigsel: hwarefter han återkommit til Swerige, och uti 24 år föreståt sit Ämbete, ej heller har K. Albrekt på något sätt under sin Regements-tid beswärat honom. De intygade widare, at Arke-Biskop Andreas blifwit wald 1408, då K. Erik war i Wadstena, och trodde witnen intet, at man anhållit hwarken hos Konungen eller Drotning Margareta om tilstånd til walet *). Arke-Biskop Olof gick ån längre och skaffade sig äfwen åtskillige Lekmåns intygande uti samma twistemål, genom några frågors föreställning, hwilka de på sin ed beswarade. Frågorne woro dessa: 1) Om wid Biskops-stiftens ledighet walen til deras återbesättande woro anstälda utom inhämtat tilstånd af Konungen? 2) Om efter förrättat wal Konungen warit anmodad, at gifwa samtycke til walet? 3) Om den som kunde komma i walet borde förut wara uti Konungens eller Rikens Råd? 4) Om, då Konungen i Swerige war frånwarande, Arke-Biskopen war wan at styra Riket i werldsliga mål? 5) Om efter Föreningen emellan Swerige och Dannemark, walen borde wara fria? På första frågan yttrade sig wederbörande, at walen först och främst warit fria, och at man sedermera anmälte walen til Konungens samtycke, men at man aldrig hört at de begärt det samma. På den andra frågan, at man aldrig hört, at man anhållit om Konungens bifall sedan walet war gjort. På den tredje frågan, at det aldrig warit brukligt, at den som skulle blifwa Arke-Biskop borde förut hafwa säte bland Rikens Råd. På den fjerde frågan, at det aldrig warit i bruk, at Arke-Biskopen i Konungens frånwaro skulle styra Riket i werldsliga mål, utan det hade hört til Drotsen, hwars ämbete nu warit ledigt inemot 44 år. På sista frågan swarades intet annat, ån at wederbörande trodde at det war så. Herrarne, som afslämnade edeliga witnesmål, woro Gotskalk Bengtson och Nils Erengislesson Riddare, Nils Jönsson Riks-Råd och Bengt Jonson af wapn, och Notarius Publicus afgaf sit intygande om hela Acten d. 18 Octob. 1432 **). Men Arke-Biskop Olof eller des före-

* Notarii Publici Intygande d. 16 Octob. 1432 hos Wilde uti Hist. Pragm. s. 418. Man märker endast härwid, at Andreas war wäl wald til Arke-Biskop, men på Drotning Margaretas öfwertalande afstod därifrån, som förr är påmint.

**) Not. Publ. Intygande den 18 Octob. 1432. Swaret på första och andra frågan är i synnerhet märkwärdigt: Consuetudo ab antiquo fuerat in Upsalensi ecclesia & aliis Cathedralibus ecclesiis Regni Sveciæ, quod vacationis tempore electiones primum libere fuerant celebratæ, ac deinde electiones Regibus pro tempore existentibus intimatæ & *consensus postulatus*, & quod nun-

föreſpråkare woro intet nögde härmed, utan anmodade Borgmäſtare och Råd i Upſala at ſtälla underſökning om någon blifwit Ärke-Biſkop i Upſala, ſom intet warit kallad af Dom-Capitlet. Man lät då förhöra flera gamla män i Staden, ſom alla gåfwo ſit edeliga intygande med fingrarna på Korſet, at de aldrig hört, at någon blifwit Ärke-Biſkop i Upſala, ſom ej warit kallad af Dom-Capitlet, undantagande Johannes Jerechini. Och om denna ranſakning har man ock et Notarial-bewis af d. 25 Octob. 1432, ſå at Ärke-Biſkopen ſatt alt i rörelſe til at bewiſa lagligheten af ſit wal. Utgången blef ock den, at Ärke-B. Olof förblef i ſin wärdighet oaktat alt Konungens bemödande däremot. Detta hade ock til åfwentyrs K. Erik bordt eller kunnat ſe förut, dock war wäl rätta orſaken den, at Drotning Philippa war död, ſom förmodeligen genom ſin hos alla werkande kärlek och wördnad kunnat lämpa och böja omſtändigheterna, när K. Erik, lämnad åt ſig ſjelf, uträttade intet annat än motſägelſe och ſin egen olycka. Rikets Tilſtånd från år 1400 til 1440.

§. 5.

Lika olyckligt, faſt med mindre motſägelſe utöfwade K. Erik ſina Höghets-rättigheter wid beſättande af werldsliga Ämbeten. Uti 9 Capitlet af Magnus Erikſons Lagbok är utſatt, huru Konungens Råd borde utnämnas och wäljas, och war Ärke-Biſkopen den förſte i Rådet, ſå at han kunde anſes ſåſom en nödwändig Råds-Herre, ſom intet förbigås eller undwikas kunde, men utaf Biſkopar förordnades ſå många ſom Konungen wille, faſt det war genom wanan wedertagit, at alla Biſkopar hade ſäte i Rådet. Andra Klerker antogos ock i Rådet efter Konungens behag, men werldslige Råds-Herrar kunde efter lag intet wara mer än tolf, och borde alle wara infödde *). Men lag gjordes intet i deſſa tider at lefwa efter, och K. Erik, ſom trodde at hans wilja war lag nog, frågade Om werldsliga Ämbetens beſättande.

quam audiverunt, aliquem Regem Sveciæ vocatum fuiſſe poſt electionem ad conſenſum præſtandum factæ electioni. Ad IIdum Articulum dixit idem *Gorſcalcus* miles, ſe nunquam audiviſſe Regem fuiſſe vocatum poſt electionem ad præſtandum aſſenſum. Man gjorde ſåledes ſkilnad emellan Conſenſus poſtulatus och petitus, och betyder den förre at Konungen borde gifwa ſit ſamtycke til walet och gilla det, ånſkönt han wore af annan tanka, ſåſom en Präſident i et Collegium underſkrifwer et Utſlag, faſt det är emot hans mening.

*) Man kan jämföra härmed hwad ſom är påmint uti Tredje Delen, ſid. 549.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

intet efter, hwad som stod i Lagboken, så at han intet hade sig bekant en gång, at Råds-Ämbeten och alla Förläningar woro förbehållna åt infödde Swenske, sedan han regerat trettio sex år i Sverige †), ändskönt det står tydeligen i sjelfwa Konungens Ed, hwarföre ock Konungen upfylde landet icke allenast med Utländningar, utan ock med ogudaktigt och ogudeligt följe, hwilket hela hans Historia intygar, och war detta et af de förnämsta skälen til affättningen. Biskoparne **Knut** och **Thomas** uti sit Bref til Kyrkomötet i Basel af 1435 klaga ock tydeligen och eftertryckeligen däröfwer, förfäkrandes, at de infödde Swenske blifwit därigenom och andra odrägeliga tungor bragte til en allmän och tryckande fattigdom *). Så litet som frågades efter Lagen i anseende til Inländska Manna-rätten wid Råds-Ämbeten och andra Förläningar, så litet och än mindre frågades efter antalet af Riksens Råd, af Riddare och Swenar, som i Lagboken utsattes til tolf; ty sedan oenigheten bröt fullkomligen ut, blef antalet af werldsliga Råden mycket förökt. Wid Föreningen emellan Riksens Råd, som slöts i Upsala 1435, woro tjugu werldslige Råds-Herrar närwarande. När Swenska Rådet gjorde sin Förbindelse sig emellan på Långholmen 1435, gjorde Riddare och Swenar, som alle hade säte i Rådet, et antal af twå och trettio **). På hwad sätt

†) Af den undersökning, som giordes om ordet inländsk 1436, är tydeligt, at Konungen intet wiste, at något därom war stadgat i Lagboken.

*) Detta Bref från Biskoparne i Linköping och Strengnäs af d. 4 Apr. 1435 är förut åberopat. De hit hörande ord äro följande: Constare volumus, quod Dominus Rex præfatus Regnum Sveciæ prædictum - - - - oppresserat enormiter - - - - auferendo & ipso Regno & ecclesiæ Regni contra Regium suum juramentum, quod die suæ electionis in manibus Henrici tunc Archiepiscopi Upsalensis & omnium puta sex suorum Suffraganeorum solempniter præstitit, omnem libertatem, quoniam castra, fortalitia, provincias & terras quasi omnes præfati Regni, quæ omnia debito ejusdem juramenti, hominibus de Regno eodem oriundis tradere gubernandas & manu tenendas deberet, assignauerat & detinuerat assignatas per triginta annos citra supra, prout & hodie sic assignata & detenta pro parte existunt, ad manum hominum exterorum impiorum, & ea conditione, ut post ipsius mortem ea consobrino suo, Duci Pomeraniæ, commendarent perpetuo possidenda: Indigenis ejusdem Sueciæ omnibus propter præmissa, nec non & alias infinitas oppressiones & gravamina ac guerras continuas, & per denegationem justitiæ in malefactores, ad extremum paupertatem, imo ad nichilum quasi deductis.

**) De här nämnde Bref äro tryckte hos Hadorph wid Rimkrönikan, och de sedermera åberopade om Riks-Rådstitelen fås igen bland Stadgarne tryckte wid Biärköa-Rätten. Brefwet af d. 4 Apr. 1435 finnes bland Bilagorna N. IV.

sätt desse Herrar blifwit uptagne uti Rådet är intet bekant, sannolikast synes wara, at de af K. Erik redan tilförene utnämnde Riksens Råd anmodat de andra at biträda sig uti denna höga Nämnd, antingen i affigt at därmed öka sit parti, eller ock til at bestrida myckenheten af göromålen, som altid ökes under oroliga tider. Eljest kan märkas, at titelen af Riksens Råd blef nu alt mer och mer stadgad, som i äldre tider warit ohörd, ty desse Herrar kallades tilförene Konungens Råd utan någon tilökning af Riket. Rätta början af detta talesätt bör wäl ledas ifrån Magnus Eriksons tid, och är nog troligt, at de förnäme Herrarnes stigande anseende til rätta Kongeliga Magtens minskning gifwit någon anledning därtil, men såsom detta hedersnamn kan wara mycket oskyldigt, lär Konungen förmodeligen intet gifwit särdeles akt därpå. Uti Upsala Stadga 1344 nämner K. Magnus dessa Herrar för sit Råd, men uti Stadgan som gjordes i Telge följande året 1345 säger Konungen sielf at han öfwerlagt med Biskopar och alla Riksens Råd. Och sedan denna tid blef Riks-Råds titelen alt mer almän och beständig. Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 6.

Om K. Erik utmärkte liten eftertanka uti utöfningen af de hit intil nämnde Höghets rättigheter, gick så wäl han som Drotning Margareta än längre uti Skatters påläggande, och war uti den delen aldeles ingen måtta. De wanliga pålagor woro reglerade och däröfwer klagades intet, men på urtima skatter war ingen ända. I Lagen war wäl utsatt, när owanliga gärder kunde utlysas, såsom wid påkommande Krig, Kröningar, Eriksgata, då en Kungelig Prins eller Prinsessa skulle giftas, Slott eller Kungsgårdar byggas. Om detta alt lägges tilhopa med wanliga gengärden, som påböds til Kongliga Hofstatens wistande och resor genom landet, samt skjuts och förplägning för dem, som reste i Konungens ärender, blifwer tungan dryg nog för Skattdragande Almogen, ty andeliga och werldsliga Frälset tog ingen del i dessa beswär. Detta hade likwäl intet utmärglat Almogen, men de owanliga gärder, som nu utkrafdes, förökade bördan. Minnet är ännu bibehållet af åtskilliga extraordinarie skatter, som utgingo i Dr. Margaretas tid. Femtonmarkshielpen betaldes af hwar fullgård, af hwilken fem mark eftergäfwos, då K. Erik red sin Eriksgata och kort däreftet 1403 blef den aldeles aflyst. Dr. Margaretas Rumpeskatt war intet annat än en wiß afgift, som hwar Landsbo skulle utgöra för hwart Boskaps-kreaSkatters pålägging.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

kreatur han ägde; men huru länge den räkte wet man intet. Skatten för Gothlands Lösen, tolf öre för hwart Hushåll eller stufwa öfwer hela Riket, lär ock hafwa warit i flera år, och är troligt, at den äfwen sträckt sig til Frälset. Utomdeß betaldes en mark af hwar Rök, som är det samma som Drotninga-marken, fast de nämnas såsom särskilda *). Med dessa tungors och skatters utkräfwande har Fogdarnas sjelfswåld, egennytta och snålhet warit så stor, at Drotningen nödsakades, at bedja om förlåtelse för Guds skull både för sig sjelf och för dem. Et lagligt straff för den brottslige hade warit bättre än afbön, så framt intet alla warit lika goda **). Lagen hade wål utsatt huru Urtima Skatter skulle bewiljas. Biskopen med sex Hofmän och sex Bönder skulle i hwar Lagsaga öfwerwäga och pröfwa, hwad Almogen kunde drägeligen utgöra; men en sådan omgång anstod intet Drotningen, utan hon lät weta, at, när Hennes eller K. Eriks Bref ankom om gengärd eller hjelp, hoppades hon at Almogen gerna utgjorde, hwad som åstundades ***). På denna grund war ingen annan regel wid Skatters pålåggande än Öfwerhetens Wälbehag, som är utan twifwel högsta graden af Enwälde, som likwäl intet tilkom hwarken Dr. Margareta eller K. Erik. Man klagade fördenskull, och det förmodeligen med skäl uti hennes tid: men under K. Erik blef tungan än mera tryckande, ty då war ingen ända på större och mindre Urtima Pålagor. En Bonde, som hade et mark-land eller otta tunnors utsäde, betalte understundom i större

*) Ericus Olai f. 159. Regina Margareta callide nitebatur omnem obulum - - - - in Danos transferre, post annuum tributum immensas pecuniarum summas soluendas imponens, videlicet Rumpeskatt & de quolibet fumo unam marcam, & pro redemtione Gothlandiæ XII ores de quolibet æstuario vel stuba Regni, nulla excepta, & Drotninga-mark, ceteraque, quorum non est numerus. Jfr. widare fid. 148.

**) Stadgan i Upsala 1403 die inventionis crucis, d. 3 Maj. Drotningens egna ord äro dessa: "De bethe wi alla, bathe Klärkä, Landbo - - - - wänlikä oc kärlikä, at hwes wij oc wore fogete idher här til amot hauä giort, at thet for Guths scull oss oc them forladä". Om femton marks hjelpen och lindring i dagswerken talas på samma ställe.

***) Den nu nämnda Upsala-Stadga hos Hadorph wid Biärköa-Rätten 1403. Här förbjudes at ingen Embetsman borde understå sig at pålägga någon slags skatt, men sedan förekommer denna mening: Men wil wor Son eller Wij for nöd sin eller törft scull nokot sumerlikt af almughen hafuä - - - - at Wor Son eller Wij them thet tha tilskriua meth hans eller wort bref, tha hopas oss til Guth oc til them, at the tha gerna görä hwes the widä at wor Sons eller wor wilghä oc hwt är.

större skatten tolf, sexton til tiugu mark penningar, så at den som plögde eller brukade et större land måste erlägga tiugu fyra, tiugu sex och tiugu otta mark penningar, allenast uti en Urtima Skatt, de wanliga skatter och mindre gårder oräknade *). Uti dessa tider war mycken brist på reda penningar, så at Skattdragaren hade intet annat at betala med än waror, hwarigenom Fogdarne fingo et nytt tilfälle at försnilla Almogen, ty de uttogo Oxar eller Kor och annat dylikt efter det wärde som dem behagade, så at det som war tre mark wärdt utpantades för en mark, och så widare **). Oxar, Kor och Hästkreatur utgingo således i Krono-utskylderna, och när dragare fattades, spändes bönder och qwinfolk för plogar och wagnar, hwilket tydeligen försäkras om Jösse Eriksson, Fogden eller Landshöfdingen i Dalarne. Ändteligen kom Henrik Königsmark fram med et nytt beskattnings-förslag, at alla utlagor borde af Skattdragaren förwandlas och betalas i penningar, och skatten borde utgå efter en wiß taxa Härads- och Soknewis, så at en wiß summa skulle skaffas af hwar negd utan afkortning för Kronan. Därutaf hände, at den lefwande fick betala för den döde, och de som hade något för dem som hade intet ***). Alt det, som på sådant sätt sammankrapades, fördes til Dannemark, så at alt hwad redbart war sopades ur landet. En nödwändig påföljd af dessa Författningar war, at landet på flera ställen måste blifwa öde, dels genom fattigdom, dels genom ouphörliga kriget, så at där kort förut bodde hundrade Bönder, funnos sedermera någon tid derefter näppeligen tiugu †). Man mås-

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

te

*) Ericus Olai s. 154. Hujus Erici Regis tempore - - - - rusticus, qui colebat unam marcatam terræ, soluit in tributo majori XII, vel XVI vel XX. marcas usque ad ultimum obulum - - - - unde erant rustici, qui soluebant in majori tributo anni XXIIII, XXVI & XXVIII marcas. Af denna tidens mynt, swarade än sex än otta mark mot en mark silfwer eller 24 daler S:mt eller otta Riksdaler specie, och kan man således lätt uträkna skattens storlek.

**) Utpantnings-methoden beskrifwes § Rimkrönikan s. 186.

The mätte them fran bade Oxa ok Koo,
Kläder, Keyla ok Gryta.
Liten rätt monde the niuta:
The wette for ena mark, thet som war wärdt tre.

***) Königsmarks Beskattnings- eller Finance-plan beskrifwes tydeligast af Ericus Olai s. 160. Hic, *Henricus Königsmarker*, de Regno Sveciæ tale dedit Regi consilium de tributo perpetuo imponendo, ut de singulis contractis, territoriis, districtibus & civitatibus solverentur certæ denariorum summæ, in hunc finem, ut - - - - - nihil Regi in suis obventionibus deperiret: solvere enim vivi pro mortuis, & habentes pro nihil habentibus, essent perpetuo obligati.

†) Rimkrönikan s. 186.

Ther förra hundrade bönder bodde
Ther funnos tha näppliga tiugu gode,
Jempnstoor skatt wilde Konungen hafwa
Som thet war sagt a förste daga.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

ste rysa öfwer en sådan beskrifning, och synes det nästan otroligt, om någon ting kan wara otroligt under en förwillad och osammanhängande hushållning. Konungen war sällan i landet, och des utländske Höfdingar troddes mer än en usel Landman, som hade sällan tilgång til sin Öfwerhet, Konungen war utomdes altid brydd af sit olyckeliga krig, och tillika altid omringad af utländskt folk, som på intet sätt tryktes af almänna elåndet i Swerige. Det är obegripeligt at intet hela landet förwandlades i en ödemark, där intet en Kröpelin eller någon af hans lynne hade befallningen. Til äfwentyrs torde där hafwa warit några utlänningar, som hafwa haft samma medlidande ömhet som han, han är likwäl den enda som berömmes därföre, hwilket ock kan tjena til bewis, at ingen lastades för det han war utlänning. Wissa fast få orter hade ock inländska Höfdingar, och såsom öfwer dem intet klagades, måtte äfwen de någorlunda hindrat, at elåndet blifwit aldeles almänt.

§. 7.

Andeliga och werldsliga Frälsets beskattning.

Men oaktat dessa beskattningar beswärade och utmärglade landet, bör man til äfwentyrs likwäl medgifwa, at Königsmarks Cammarplan i sin natur torde wara långt bättre än den annars wedertagna, ty altid är Almogen mindre beswärad at betala med penningar än med waror, når tilgång på penningar är lätt. At wissa trakter utlägga årligen wissa summor i skatt, är i sielfwa werket intet annat än et arende; men är då påbudna summan alt för dryg, är Almogens undergång oundwikelig. Åtminstone lär denna beskattning warit aldeles owanlig, och sådant war tilståndet hos skattskyldige Almogen. Men Adelen eller werldsliga Frälset trycktes intet af dessa Contributions-placat, ty Rusttjensten frikallade dem för alla Krono-utlagor. För en rik Frälseman, som med underhållande af häst och karl friade alla sina gods, kunde intet Rusttjensten wara så särdeles tryckande, och torde det wara rätta orsaken, hwarföre Herrarne af Riksens Råd intet i början wille foga sig efter Engelbrekts företagande. Och war K. Eriks Politik mycket felande, når han utmärglade Almogen, och gaf de förnämare och rikare Slägter tilfälle at under hand och så småningom rikta sig. De ofördmögnare Frälsemän woro däremot genom et långwarigt och olyckeligt krig nog betungade, ty når häst och karl med fullkomligt harnisk och tilbehör flere gånger skulle upsättas, kunde det intet ske utan kånning, och at afsälja sig sin Frälsemannarätt, hwilket war fritt för hwar och en, kunde intet fresta många,

då

då Skattdragaren på så mångahanda sätt betungades. Andeliga Frälset eller Prästeståndet borde således befinna sig uti de fördelaktigaste omständigheter. Efter sina Privilegier war Klerkeriet och deras egendom skattfri, men uti sjelfwa werket sträkte sig åfwen tungan til dem af Andeliga Ståndet så under et kostsamt och ödande krig, som under andra tryckande omständigheter. Men sådana pålagor kunde intet af den Regerande påbjudas, utan skulle de på den Regerandes föreställning bewiljas. Detta kunde således intet få namn af skatt, utan kallades Subsidium caritativum, eller, som det nu skulle heta, Don gratuit, en friwillig Gåfwa. Man kan förundra sig däröfwer, at de Andelige, som intet woro så särdeles släpphände, likwäl welat taga del uti de almänna pålagorna, twärt emot deras Privilegier, ty antingen man kallar det skatt, pålaga eller friwillig gåfwa, går det likwäl ut på et och detsamma. Men man bör påminna sig, at en Regerande har altid medel i händerna, såwäl at belöna wälwilja, som at på annat sätt ihogkomma en altför motsträfwig oginhet. At köpa sig frid, wid wissa omständigheter, är både nyttigt och försigtigt. Man kan ock nog föreställa sig, at wid rörelser af krigsfolks tågande kunde de Andeligas landboar och gods lätteligen blifwa utsatte för ohemult förfarande, om de welat aldeles undandraga sig, och finner man at Biskop Thomas i Strengnäs, änskönt han intet warit mera efterlåten än någon annan emot K. Erik, likwäl blifwit med wåldsamheter hemsökd under Carl Knutsons Riksförestånderskap. Han klagar däröfwer uti et Bref til honom, at hans folk wåldgästade både Klerker och deras hjon, han talar ock om annat öfwerwåld, som både han och andra lidit utan all ersättning, försäkrar dock, at om han, Carl Knutson, låter Kyrkan få och behålla sit, skal han med godo få alt som kan åstundas *). I detta afseende war det utan twifwel både klokt och fördelaktigt, at de Andelige, oaktat sina Privilegier, intet aldeles undandrogo sig wid trängande nöd och omständigheter. De lämnade fördenskull icke allenast krigsfolk til fälttågen, utan ock skatter af sina landbönder **). Men de wille ingalunda tillåta, at det skulle anses såsom skyldighet, utan

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

såsom

*) Biskop Thomä Bref til Carl Knutson utan datum är tryckt i min Samling af Handl. i Sw. Histor. Del. 3, sid. 238.

**) Uti sjelfwa Protesten 1427 förekomma dessa orden: Vestra gratia bene novit - - - - Clerus & ecclesia Regni vestri Sveciæ jam aliquo tempore - - - - fecerat Gratiæ vestræ subsidium caritativum per emissionem gentis armorum in expeditionem vestram, & per tributa de suis colonis. Se Wildes Hist. Pragm. sid. 434.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

såsom en friwillig gåfwa eller kärleks-hjelp, Subsidium caritativum. Och i detta afseende afsände Arke-Biskopen Johannes Haquini, Biskoparne Sigge från Skara och Arnold från Strengnäs, då de woro församlade i Helsingborg 1427, uti Konungens egen höga närwaro sin Protest, hwarom tilförne är talt uti 2 Cap. 11 §.

§. 8.

Wanhäfd af almänna Säkerheten.

Almänna och enskylta Säkerheten, som är egenteligen rätta och hufwudsakeliga ändamålet och frukten af et borgeligt Samhälle, war under denna tiden nog wanskelig. Grymma, snåla och ostraffade Ambetsmän och Fogdar bortjagade all trygghet, oaktat all den billighet som Lagen föreskref. Det är emot naturen at en Öfwerhet kan hata sina undersåtare, men när de lida orätt böra de skyddas: dock då ringare folket förolämpades af Fogdarne, woro de wanliga Domstolarne kraftlösa; hos Konungen borde således rättelse sökas, och han war understundom öfwer hundrade mil borta. Det war fördenskull et straff at söka sig rätt, ändskönt man ock hugnades med rättwis Dom, men dubbelt, då man hemkom utan Utslag, som merendels skedde, när klagomålen androgos hos Konungen sjelf, dit de egenteligen hörde. Hufwudsakeliga Lagskipningen och utmätningen samt almänna Säkerhetens wård, då Konungen war hindrad eller frånwarande, hade någon tid warit anförtrodd åt Drots och Marsk. Men intet af dessa Ämbeten behagade hwarken Drotning Margareta eller K. Erik, och, efter Riksens Råds Betänkande 1432 d. 18 October, hade Drotse-Ämbetet warit ledigt fyratio fyra år. Och när ändteligen Konungen, på Almänhetens beständiga anhållan, utnämnt dem, som skulle bekläda dessa Ämbeten, stadnade genom Konungens trolösa upförande förra oredan uti inbördes krig, hwarigenom Säkerheten blef än mera wådelig, til des Carl Knutson fick någorlunda stadga sin myndighet. Men alla tidens swårigheter kunna intet tilskrifwas Öfwerheten. Besynnerliga tänkesätt och inrotad wana gaf mycken anledning til almänna osäkerheten. Dock hade det warit Öfwerhetens sak at freda och handhafwa Lag, och qwäfwa de motstridande sedwänjor. Tryggheten til lif och lemmar är wäl en af de största förmåner i Samhället, men den blef nog twåtydig när dråp kunde försonas med närrakrigheter, och hämde-rätten tilkom slägten, som rätta målsägande, och när målsäganden war förlikt, hämmades och uphörde all straff-rätt, som Öfwerheten annars efter Borgeliga Samhällets natur bör tilkomma. På sådana förlikningar har man flera exempel.

Oluf

Olof Nicleſon och hans följe hade ihjälſlagit Olof Sigvidſon wid år 1412, och hans fränder, ſedan de upburit böter efter öfwerenskommande, ſamt dråparen låtit hålla Meſſor och gjort peregrims-färd, förklarades de brottsliga fria och lediga för alla människors widare åtal, så föddas ſom ofödda. Arent Styke, Finkenog, Claes von der Lypen och Johan Abiörnſon biſogade ſina ſigill wid breſwet. År 1414 betingade Jöns Duſwa, Beint Nilsſon, Algot Månſon, Sven Sture, Otto Peccatil, Erik Umreiſe, Henrik Thun, Riddare och Albrect Styke Knape en dylik förlikning emellan Erengiſl Albrectſon och Arwid Swan för det dråp, ſom Erengiſle och hjelpare bedrifwit på Niſſe Arwidſon, och ſkulle dråparen ſtrax upptaga liket, och föra det til Wårfru Cloſter i Skenninge, och låta det jordfäſtas ſamma dag med fyratio präſter. Uti Niſſe Arwidſons Sokne-Kyrka ſkulle hållas begängelſe eller likproceß efter den döda i tre års tid en gång hwart år, och det med tolf präſter hwart år. Widare ſkulle han ſjelf tolfte beſöka Wadſtena och S. Erik i Upſala för den dödas ſjäl. Och häremot lofwade Arwid Swan åt Erengiſle et ordenteligt Orfeida-bref, hwarmed all widare lagſökning dödades. För Jöns Lauritſons dråp undfick en annan Jöns Larſon et ſtycke kläde, ſom war wärdt tjugu Swenſka mark, och ſkulle dråparen desutan göra et arf-öl efter den döda med 20 Präſter och tjugu almoſehion, och tillika låta hålla ſjälemeſſa efter den döda en gång om weckan i et helt år, och därmed war mißgärningsmannen fri. När en Olof Jacobſon blef dödad 1438, fick dråparen förſoning genom et arföl med tolf präſter, och et pund wax til det helga Kors i Finnaſtröm, ſamt ſex peregrims-gångar, en til S. Olof i Trondhem, en til S. Erik, en til det helga Blod i Skokloſter, en til S. Eſkil i Eſkilstuna, en til S. David och en til S. Brita i Wadſtena. Mål-ägaden fick därjämte ſextio marker Swenſka penningar, hwarigenom all talan nu och för tilkommande tid uphörde. När wälborne Mannen Erik Giordſon hade ihjälſlagit Sven Svenſon 1419, ſkulle han betala til den dödas fränder hundrade mark Swenſka, halftannat ſtycke kläde ſom kallades Kumiſt, och låta hålla ſjälameſſor för den döda, förſta året en meſſa hwar weka, andra året hwar fjortonde dag, och tredie året hwarje månad, och därmed war Erik Giordſon fri *). Sådana förlikning-ſkrifter ſtadfäſtades genom Urfegda-

Rikets Tilſtånd från år 1400 til 1440.

*) De här anförda omſtändigheter äro tagna af Original-bref, ſom finnas uti Antiquitets-Archivum i Stockholm. Vidimerade affkrifter däraf äro meddelta af Kgl. Bibliothec. Hellman.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

bref *), som af målsäganden upsattes, hwarmed all lagsökning och hämnd dödades, och war detta gykleri i hela Europa almänt. Man kan ock til widare uplysning anföra innehållet af det urfegdabref, som upsattes i Helsingborg 1405 i Drotning Margaretas egen närwaro. Riddaren Jöns Nilsson af Aversberg hade tagit af daga Jöns Jönßon af Clausholm. Han, Jöns Nilsson, förpliktar sig då til at underhålla en ewig messa för den dödas själ i S. Clemets Kyrka i Århus med tre läster korns årlig afgift til Altaret hwar messan hölts, och den dödas fränder skulle hafwa Jus Patronatus därtil. Dråparen skulle ock låta hålla en ewig messa uti Swartbrödra-Kloster i Århus, där den dräpne war begrafwen. Graföllet skulle hållas med all högtidelighet, och skulle den dödas och banemannens wänner bjudas til gästebudet, samt kläder gifwas til trettio fattiga, som uti begängelsen eller likprocessen borde upträda med bloß eller ljus i handen. Dråparen skulle ock sända en man til Jerusalem, en til Rom, en til S. Catharina, en til S. Jacob, en til Witsnach, en til Aken, en man til S. Knut, en til Wadstena, en til Ry, en til S. Hjelpare, en til S. Oluf, en til S. Erik, en til S. Enewold, en til S. Lars i Lund, och en til Wår Fru i Köpenhamn. Detta war ännu intet nog, utan borde Jöns Nilson inför de målsägande med twåhundrade Riddare och Swenar förklara, at, om någon slagit hans fader ihjäl, skulle han wara nögd med en dylik försoning; til slut skulle Jöns Nilsson med flera goda män falla på knä för Enkan och närmaste fränder och då gifwa dem et Klenodium efter förmågan, samt öfwerlefwerera et dragit swärd eller knif åt den dödas närmaste slägtingar, falla på knä för dem och bedja för Guds skul om förlåtelse. Alla dessa wilkor och omständigheter skulle wara fullgjorda inom et år, och då war hela förlikningen stadfästad och freden sluten **). På detta sätt blef wärkeligen plikten och kostnaden för dråp dryg nog, men mycket war likwäl wunnit, at gamla reglen, lif skal gifwas för lif, blef igenom dessa urfegder nog inskränkd, och återhåll från wåldsamheter blef intet särdeles befrämjadt, när man war säker om wiß försoning med någon kostnad och några därskaper.

Det

*) Urfeda eller Orfeida förekommer intet rätt ofta i Swenska Handlingar, dock nämnes Orfeidha-Bref tydeligen uti Jöns Dumas ꝛc. Förlikningsbref, Kalmar Slott 1414 Tempor-fredag i Fastan. Ordet kommer utan twifwel af fegd, krig, emedan den, som fick et sådant bref, sattes därigenom ur all fiendtlighet. Och betyder Faida, som twifwels utan är et och samma ord med fegd, den hämnd, som slägten tilkom i dråpmål. Se Ducange, Faida

**) Hela Försonings-brefwet införes af Huitfeld sidan 628.

Det ankom wäl på den dödas närmaste arfwingar, om de wille emottaga den tilbudna förlikningen, men dråparen fördades ock med så talrikt följe, at den slagnas arfwingar hade ordsak at frukta för nytt öfwerwäld, om de intet låto bequäma sig, ty Öfwerheten blandade sig sällan uti de förnämares brott sig emellan, utan til at förlika dem. Lagen war för den ringare hopen, sjelfswäld för de Store. Rikets Tilstånd från år 1400 til 1445.

§. 9.

Man kan sluta af det föregående, at almänna säkerheten äfwen för de förnämare war märkeligen mycket wädelig. Man hade likwäl tagit åtskilliga författningar, utom hwad Lagboken föreskrifwer, emot all slags öfwerwäld. Man hade förbudit wid straff af lif och gods 1437, at man intet måtte hålla fegd med någon, utan at hwar och en skulle bruka lag och rätt med hwarandra. Likaledes war förbudet, at bära Armborst eller annat gewär utom gården, hwarken til Kyrka, Köpstad, Bröllop eller andra samquäm; Wedametz, Jagtknif eller hirschfångare, Stekametz eller långa Knifwar, och Rytingar, et slags wärjor, woro ock förbudna at bäras af drängar, bönder och landboar *), ja utlänningar, som anlände til någon stad, borde strax lämna ifrån sig alla sina gewär och icke hafwa dem en gång i huset hos sig **). Pantsar, harnesk och andra skydds-wapn woro ock under almänt förbud ***). Men såsom Frälsemän och deras Swenar hade tilstånd at fara kring landet med wapn, och äfwen utlänningar, under förebärande at de woro i fegd med någon, kunde få tilstädjelse at wara bewäpnade, war ej mycket wunnit genom förbudet uti en hård och nog wärnlös tid, då man hade i wißt hänseende lof at taga sig rätt sjelf och tillika gjöra andra orätt. Denna winglande säkerhet gaf utan twifwel anledning til det bruk eller mißbruk, at de höge Herrarne under sina resor foro med en nog stark De förnämes Herrarnes lagliga och olagliga rese-sällskap.

*) Magnus Eriksons Lagbok Såramål B. med wåda 9 Cap. och 7 Cap. samma Balk i Lands-lagen.

**) 34 Cap. Rätt. B. Stads-lagen; här förbjudes ock Baslare, som är dolk. Så om detta som andra gamla gewärs betydelser och ordsledning kan ses Ihres Glossarium. Hwad Armborst är, wet något hwar, men rätta betydelsen torde wara lika obegripelig, om man intet wil antaga Verelii gißning, at det borde skrifwas Arfs-brester. Arf är pil, brest är dån, då det blifwer et wapn, som gaf dån, när pilen utsköts. Se Verelii Index.

***) Uti Strengnäs Stadga 1437 §. 10 förbjudas all slags wapn för gemene man och äfwen Pantzar. Hadorph wid B. R. s. 45.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

swårm af Swenar och betienter. Början skedde under Magnus Ladulås, då wid år 1280 blef beslutet, at Konungens Broder Hertig och Biskop Bengt skulle få fara med fyratio hästar, andra Biskopar med trettio hästar, Riksens Råd med tolf m. m. Men denna förfatning räkte intet särdeles länge, ty under Magnus Erikssons minderårighet fördades man med stor-flockar, som förmodeligen will betekna så mycket följe man behagade. Detta borde då inskränkas, emedan det war en odrägelig tunga för Landet: man förnyade fördenskul, dock med någon förändring, Magnus Birgerssons stadga, Biskopar och Konungens Råd behöllo sit antal, men Konungens Ämbetsmans följe utsattes til fyratio fem hästar under Konungens frånwaro; detta stadgades 1344 och under alt detta förbödos storflockar, til bewis at Lagen aktades intet. Andteligen, när almänna Lagwerket föreslogs år 1347, blef äfwen denna författning införd uti 22 Capitlet i Konunga-Balken, med den skilnad likwäl, at Arke-Biskopen fick fyratio hästar til rese-sällskap, men Konungens Ämbetsman intet mer än trettio, hwilket äfwen är inryckt uti K. Christoffers Lag 23 Capitlet Konunga-Balken. Alt detta och mera dylikt kom likwäl intet längre än på papperet, ty Herrarne gjorde hwad dem behagade. Slotts-Herren på Stäkeborg gjorde en andakts-resa til Wadstena med et följe af mer än hundrade personer, och Carl Knutson, sedan han lagt neder sit Riks-Föreståndarskap, insann sig i Stockholm, på K. Christoffers kallelse, följd med fem hundrade Riddare och Swenar *). Johannes Magnus talar om en annan Herre, som underhållit i sit hus fem hundrade Ryttare, hwars Syster blifwit förnedrad til de aldranedrigaste wilkor, efter hennes Förfäder satt sig före, at aldrig gifwa icke et hemman en gång hwarken til Kyrkor eller Präster, och har detta besynnerliga järtekn timat wid år 1536 **). Detta ansenliga följe af Drabanter war wäl något för Rätens skuld och wärdigheten af Herrarne sjelfwe, men förmodeligen mera för deras egen säkerhet, då Herrarne hade, eller brukade åtmin-

*) Rimkrönikan s. 364.

**) Johannes Magnus i Metropolis s. 23. Man har beropat sig på detta witnesbörd tilförne i Tredje Delen sid. 328, nu kan det införas helt och hållet för des besynnerlighet. Boken är ock intet almän: Nondum ego annos quinquaginta habeo, & tamen memoria teneo, aliquem ex proceribus Regni quingentos equites in quotidiana familia satis magnifice aluisse, cujus soror modo circa annum a Christo nato 1536 in ordinem plebejæ multitudinis redacta, poenam patitur, quod majores sui non satis pii fuissent in ecclesiam & Dei ministros, in quos ne prædium aliquod transferrent, voto pertinaci se dudum astrinxerunt.

åtminstone, rättigheten at förklara hwarandra inbördes krig. Pukens Manifest emot Carl Knutson är omtalat tilförne. De andelige Herrarne woro ock försedde med stark wakt långt öfwer det antal, som i Lagen war utsatt, och hade Ärke-Biskop Olof Larsson i Stockholms belägring tre hundrade Drabanter, som anförde af Riddaren Carl Månson, hwilka ock upförde sig såsom hjeltar efter de gamlas berättelse †). Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 10.

När omänsklige Fogdar och Befallningshafwande utmärglade landet och plågade skattskyldiga Almogen, de Förnämare dråpo hwarandra och förliktes efter öfwerenskommande, och de mäktigare hemsökte sina owänner med inbördes krig, gifwer det ingen fördelaktig målning på folkets seder. Straffen woro likwäl nog hårda, om Lagen blifwit efterlefwad. I synnerhet war Gårds-rätten mycket sträng, hwilken war gällande för Konungens Hof och borde tillika iakttagas uti Biskoparnes, Riksens Råds och Konungens Ämbetsmäns gårdar, och sträkte sig Gård-friden äfwen til andra ställen, hwar som hälst Konungen och Herrarne wistades. För sår- eller blod-wite mistes handen, för slag uran blod-wite skulle handen genomstingas med knif och ristas ut til fingern, om man i wreds-mode grep til knif eller wärja skulle äfwen handen genomstingas. Den som stal et öres wärde miste lifwet, för halft öre mistes hud och öron, för fyra penningar mistes huden allena, den som genom slurfwighet gifwit anledning til eldswåda, kastades lefwande på elden. Den som uptänt ljus eller eld i sina rum, sedan Fogden eller Gårdsmästaren gått til sängs, straffades med fängelse på watn och bröd i tornet. Den som klef öfwer plank, mur eller annan stängsel, ut eller in uti gården, miste lifwet. Spelade någon tärning eller annat spel, sedan Höfwitsmannen eller Gårdsmästaren bjudit god natt, straffades med en månads fängelse på watn och bröd i tornet; i synnerhet synes den Författning wara ganska hälsosam, när där stadgades, at ingen kunde spela mera bort än så mycket han hade hos sig, m. m. *). Men så wäl wid almänna Lagen som wid Gårds-rätterne bör märkas, at straffet war olika om den brottslige blef tagen å färsk gärning, eller sednare öfwertygad: straffet war då i senare fallet Gårds-rätter och straff lika för Konungens Hof och de Förnämares hus.

†) Ericus Olai s. 170. Rimkrönikan sid. 226.

*) Drottning Margaretas Gårdsrätt hos Hadorph wid B. R. s. 32. K. Eriks af år 1403 är med denna lika lydande.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

mindre, fast gärningen war den samma, och Utslaget ankom då merendels på Edgårdsmän, då hela målet blef någorlunda wilkorligt. Almänna Lagen hade ock stränga Författningar, men de därwid bifogade förbehåll, med Edgårdsmän, de många frihets-tilflygter i Kyrkor och Kloster m. m. torde, kan hända, warit ordsak, at straffen fruktades intet så mycket som de borde, och kunde således intet tilbörligen hämma brotten. De fläste brottmål begingos wål med wåldsamheter, hwarpå tidsens wanliga urfegder lämna tilräckeliga bewis; men man hade ock konstigare brottmål, som öfwertyga om slugare och listigare arghet. Et exempel kan anföras, efter det rör Skånska Familier. En Fru af gamla Slägten **Krogenos** war gift med en af **Axel Pedersons** Bröder, förmodeligen en Thott. Sedan hennes Herre aflidit, utan arfwingar, hade hon intet lust at skilja sig wid sin afledne Makas egendom, hon föregifwer därföre, at hon war hafwande. På en sådan belägenhet följer naturligen barnsång, den kom ock i rättan tid på sätt och wis, och några Jungfruer eller Fröknar, som warit närwarande, witnade, at barnet war lefwande födt, och fått Christendom, men dödt strax efter. Modren blef då qwarsittande i godsen, fast det förmenta barnet aldrig hafft lif, ty det war en docka stoppad med sand, som man låtit begrafwa, förmodeligen med all Adelig stät. Men ryckte härom utspriddes så småningom, och **Axel Pederson** uptog saken 1424, förmenta barnet blef upgräft, sweket uptäkt, och kallade man sedermera denna märkwärdiga dockan Ridder **Sandi**. Slutet af Rättegången blef det, at Fru **Krogenos** med sina witnen dömdes til döden: Saken blef dock förlikt uti K. **Eriks** och flere Herrars närwaro 1426, så at äfwen detta grofwa swek intet kostat särdeles mycket *). Medan det höfsade och högre folket fördelte sin tid emellan wåld och swek, regerade däremot hos nedrigare hopen, i synnerhet i Nordlanden, en enfaldig oskyldighet, som hedrar människan, och kunde pryda en hyggeligare tid. Den muntra och artiga werldens odygder hade ännu intet kunnat tränga sig fram til islupna fjällen, utan menlösa okunnigheten utöfwade dygden utan de annars på moden warande laster. Detta är intet et förfluget krus, som man gör åt fordna werlden, utan man talar efter åfyna witnen från Italien. **Petrus Quirinus** ifrån Venedig, då han företagit sig nog långwåga resor i hopp at winna genom handel, förlorade likwål alt genom skepps-brott långt up i Nordsjöen. Han, med några af hans sällskap, bärgade sig uti en båt, och

Nordlandens enfaldiga oskyldighet.

*) Huitfeld f. 732. *Bertillus Canuti* pro Danica Nobilitate, otryckt, wid Hardenberg och Krogenos.

och efter de hiskeligaste swårigheter, af köld, mörker och hunger, blefwo desse olyckelige ändteligen frälste på ön Röst i negden af Mal- eller Moskeström i Skåren af Norrige. Här blefwo de olyckelige med all Christelig mänsklighet bemötte, och de funno et folk, som uti sin oskyldighet kände inga laster, utan utöfwade människo-kärlek med rent hjerta, och en upriktig Gudsfruktan efter sit begrep, så at wåra främlingar från Italien trodde sig wara komne til et paradis. Man arbetade och war flitig för at skaffa sig hwad man behöfde, man gifte sig för at fortplanta slägtet, utan at wara retad af de häftiga rörelser, som wanhedra kärleken, och war kyskhet knapt någon dygd, ty man wiste intet hwad okyskhet war. Sedan wåre Italienare ifrån Januarii månad til Maj tilbrakt winteren uti dessa menlösa obygder, foro de tilbakars til sit Fädernesland genom Swerige, efter de i Tronhem fått höra at en Italiensk Herre, Johan Franco, som Quirinus kände, war Befallningshafwande på Ståkeborg. Under resan från Norrige til Ståkeborg njöt Quirinus med sina ellofwa följeslagare samma mänsklighet, som han funnit hos Fiskarne på Röst; och när de kommit til sina hwilostållen, träffade de understundom maten stående på borden äfwen under sofwe-tiden, som likwäl någon tid uplystes af full dager, och wåre okände gäster satte sig obudne til bords och åto utan at någon wisade misstycke däröfwer. Wåre främlingar kommo således glade och nögde til Ståkeborg, och kunde man således bland det ringare folket fara fram utan minsta fruktan för öfwerwåld och förolämpning, så at det förnämare folket, som behöfde och brukade så talrikt sälskap, måtte warit nödsakade därtil mera til försvar emot sina likar, än til skygd emot Swenska Almogen, hos hwilken den lysande och artigare werldens nedrigheter ännu intet warit kända. Men man kan ännu följa wåra Italienare något litet. Uti Johan Frayeos sälskap, som ärnade sig til Wadstena at göra sin andakt, och hade med sig en wakt af mer än hundrade personer, besågo de denna heliga ort. Fem dagar warade resan, och hade man under wägen goda härbergen och all wälplägnad, och härifrån begåfwo de sig til Lödöse, hwar twänne fartyg lågo på redden til de resandes tjenst, det ena ärnade sig til Engeland, och det andra til Tyskland *).

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 11.

*) Petrus Quirinus och Christofer Floravant hafwa skrifwit en Berättelse om sin olycka och sin resa, hwilken Hier. Megiserus inryckt på Tyska uti sin Septentrio Nov-Antiquus, tryckt i Leipzig 1613. Härutaf är infört et omständeligt utdrag uti Tronhemska Sälskapets Skrifter 2 D. s. 98, och på 193 sid. beskrifwes Johan Francos resa til Wadstena med des talrika sälskap.

§. 11.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

Huru för öfrigt dageliga omgånget war, har man sig intet bekant. Wil man döma af sammanträdet, som K. Christoffer hade med Carl Knutson i Halmstad, lyste denna tid af all slags artighet och politesse, ty den ene öfwerhopade den andra med all höflighet, så at man intet kunde wara artigare i wår tid; wänskaps-betygelser med högaktning och wördnad utöstes på bägge sidor, och ingen mente något därmed. Gamla grofheten war aflagd, ärligheten äfwen så, fast än man ock kan wara owettig och falsk. Annars kunde wål intet wara särdeles glädje-betygelser hos Almänheten under plågande Landshöfdingar. Hos de Förnämare war wål prakten och yppigheten efter wanligheten. När Carl Knutson firade sit Bröllop med sin andra Gemål, skedde det med alt det öfwerflöd och brudebong, som kan begäras. När Brudskaran anlänt til Gråbrödraholm, nu Riddarholmen, skickades hästar och gångare emot de ankommande gäster, och Carl Knutson tog emot dem til häst med Riddare och Swenar i sit följe, under dån af pipor och basuner. På detta sätt fördes hela samlingen til Stockholms Slott, och undfägnades sedermera med Claret, Win, Mjöd och Must, som inskänktes i förgylta Pocaler, Brinnende *). Antalet af gäster war så stort, at hela Slottet med möda kunde berga dem, och warade wälfägnaden i tolf dagar, under det man roade sig med dans, lekar och tornering **). En sådan högtidelighet anstäldes af en Riks-Föreståndare, och kunde wål intet af många efterföljas. Det är troligt, at Begrafningar anstäldes med likså mycken fåfänga då, som förut och i senare tider. Det är i sin ordning, at dårskaper skola följa människan äfwen

Dagliga Sammanlefnaden.

Bröllop.

Begrafning.

Quirinis resa, eller Viaggio di Pietro Quirino nella Norvegia e Svetia fatto l'anno 1431 finnes uti Raccolta de' Viaggi di Ramusio V. II. p. 200. Venedig 1583 f. Se Warmholtz Biblioth. Sveo-Gothica. I D. Uti Swenska Skrifter nämnes wål ingen J. Franco såsom Stäthållare på Stäkeborg, så framt han intet hetat J. Franco de la Valle, då det måtte wara Johan Valen, som nämnes i Rimkrönikan s. 191 och 200. Så mycket lär wara oemotsägeligt, at en Italienare warit befallande på Stäkeborg i K. Eriks tid. Muncheberg under Koefoed Anker, de Unione Calmarienſi, fid. 97 gör begabberi öfwer Paulinus Gothus, som sagt at Slott blifwit anförtrodde åt Engelsmän och Italienare m. m. Men Ericus Olai s. 150 har sagt det samma, och här har man en Italienſk Slotts-Herre.

*) Brinnende lär wara i sfyldskap med Italienernas Brindiſi, som swarar emot wårt Swenska Godtär, och lär det betyda Pocal.

**) Denna Bröllops-anstalt beskrifwes i Rimkrönikan s. 312.

wen efter döden. Uti Adeliga Begrafningar gick Clericiet förut, där- efter kom en järnklädd karl til häst, liket bars på bår och hade i hö- gra handen en dragen wårja fästet upföre, och skölden i den wänstra mot ryggen; skölden uphängdes i Kyrkan, men wårjan, andra gewär och hästen återköptes af Slägten *). I synnerhet är högtideliga Begängel- sen efter Gref Hans, som drunknade, märkwärdig, emedan des Enkefru Armegard Bylow lät honom tre gångor anställas med likproceß, med fullt harneſk och kosteliga hästar, hwilket alt Wadstena Kloster fick behålla, där inridandet skedde **). Den hufwudsakeligaste ange- lägenhet war likwäl wid likfärder, at anställa Själe-Messor för den döda, och i den delen utmärkte sig Drotsen Christer Nilson Wases slägtingar helt andäktigt, när han jordsättes i Grämunke-Kloster, nu Riddarholms Kyrkan, 1442, ty et särskilt Capell upbygdes för honom, och fem Messor skulle sjungas hwar wecka, Söndagen nem- ligen, Måndag, Torsdag, Fredag och Lögerdag för Herr Christer sjelf, des son Knut Christierson, deras hustrur och andra kåra slägtingar ***). Hurudan Klädedräkten war, kan någorlunda slutas af Riks-Sigillet eller Klämman, som brukades i det femtonde århun- drade. S. Erik föreställes här med en kort jacka, på hwilken kring nedra kanten hängde klingande dumbiellor. Halskragen har ock utan twifwel warit präktig efter omständigheterna, och brukade Gref Hans et halsband af Guld besatt med juweler †). Bröllops-Kläderna måtte hafwa warit annorlunda beskaffade än annan Klädebonad, ty giftoman och brudens nästa slägtingar hade lof at skänka fyra Brud- klädningar och intet mer, men andra klädningar kunde gifwas efter behag. Brudgumens gåfwor åt sin fästeqwinna woro inskränkta inom gångare, sadel, betsel, armkåpa och hätta, flere än åtta hade intet tilstånd at bära Bröllops Kläder utom Brudgummen, och om Bru- den wille skänka bort sina Bröllops-Kläder, war det lofgifwet, dock borde det ske til Kyrkor och Kloster, men intet til Lekare eller Spele- män. Detta alt war stadgat i Magnus Eriksons Lagbok 7 Capit- let Giftm. Balken, och är uptaget uti almänna Landslagen under K. Christopher. Där är ock föreskrifwet, huru många Gäster kunde bju- das til bröllop, kyrkogångs-öl, utfärds-öl eller begrafnings-öl, årne- eller första messe-öl, nemligen en Biskop med twå Kaniker, som honom följa och twå andre Kaniker, åtta Riddare, fyratio af wapn,

Rikets Til- stånd från år 1400 til 1440.

Klädedräkt.

Brudgåf- wor.

Gästers an- tal.

*) Olaus Magnus L. 16, c. 47, f. 650. Efter bifogade ritningen förer järnklädda karlen wårjan.

**) Anna Fickesdoter Bylow f. 8.

***) Diarium Minoritar. Holm. tr. i Lund 1762, f. 17.

†) Anna Bylow f. 8.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1449.

tjugu bönder, och tjugu Präster; detta sista inskränktes dock til tio i Landslagen: alla dessa woro berättigade at komma med så starkt följe, som Lagen föreskref. Ingen kan twifla, at ju Fruentimmer då som elljest hedrade sällskapet: af fattigt folk kunde man bjuda så många man wille, utom des kunde Konungens Länsman eller Ämbetsman komma obuden, så at antalet af gäster steg öfwer trehundrade personer. Detta war mått teligt efter det war lagligt, och behöfs intet mer än detta, at wisa til hwad hiskelig högd denna tidens yppighet stigit. Det war då intet underligt, om den obudne fick plikta därföre, men det är underligt at Riksens Råd, Riddare och Swenar m. m. kunde anses understundom såsom obudna, emedan plikt för alla dem är utsatt, när de således infunno sig. Gamla ordspråket, at den obudne skal sitta under bordet, torde ock wara en följd af äldre tider. Ibland Qwinfolks kläder räknades ock Stänitsa, men hwad det är wet jag intet; wåra Fornsökare anse det för en käpa af randigt tyg, och såsom det räknas ibland hustruns fördel, torde det wara något som hör til des heders-kläder. Wid bröllopen gäfwos Morgongåfwor å rättan hinderdag eller dagen efter wigseln, och hade lagen utstakat, huru mycket kunde gifwas efter Brudgummens stånd och wärde. En Riddare kunde gifwa fyratio mark lödig, Swenar tjugu mark, almänneliga Frälsismän tio mark lödig, och en bofast Bonde tre mark *); räknar man 16 lod eller en mark lödig, såsom swarande emot åtta Riksdaler eller 24 daler S:mt., kunde en Riddare skänka sin Fru i morgongåfwa 320 Riksdaler m. m. Den som gaf mer, war underkastad plikt. Men det förnämare folket lesde hwarken i detta eller andra mål efter Lag, och gaf Carl Knutson, då han intet war Riddare, åt sin Fru Catharina Carlsdotter 200 swåra Engelska Noblar i morgongåfwa. Knut Stenson, Carl Knutsons broder, gaf 800 mark Stockholms mynt, beräknad efter halfnionde mark på en mark lödig **). Huru lefnaden warit i anseende til mat och dryck kunde kan hända förbigås, något kan likwäl nämnas för at äfwen i det afseendet känna tidens sed. Landet skaffade skäligen goda rätter, och til äfwentyrs mer än man nu föreställer sig. Kersbär och Walnötter syltades i Östergötland, och et slags kersbärswin, kersedrank kalladt, war mycket allmänt. Trägårdar skaffade så mycken frukt, at man präste must däraf. Äplen, Päron, Hassel- och Walnötter brukades

Mårgongåfwa.

Mat och dryck.

*) Antalet af Gäster utsättes i 8 Cap. Gift. B. LL. och Mårgongåfwan i 10 Capit.

**) Elina Gostafs d. Bref. 1452 uti Samling af Handl. tr. i Lund, Del. 2, fid. 189. Carl Knutsons Morgongåfwe-B. 1438 uti samma Samling, fid. 197.

des som efter-rätter eller confect. Påfoglar eller Påhöns woro och på wißt sätt ibland inländska rätter, efter de updrogos i skålig mycken-het på Herregårdarne, och försäkrar Olaus Magnus at de i Öster- och Westergötland intet woro owanliga *), och för 60 och 70 år sedan woro de intet sälsynta i Skåne, fast de nu intet finnas. De anrättades och i gamla dagar med utslagen stiert til at pryda bordet, och i samma afsigt gjordes bakwärk i form af hus, trä eller djur, så at et gammaldags-bord torde warit upstädadt i god smak nog. Af utländska waror brukades rusin och mandel ganska mycket, och sägnades Ärke-Biskop Olof med mandelmiölk, fast han dödde strax därefter. Socker, neglikor, peppar och ris woro intet obekanta. En del af tidens rätter woro de samma, såsom nu, Winsoppa, Risgröt, Riswälling, Hersgröt, Äplemos, Klenäther, Strufwor, Oråd, Goråd nu förtiden, Groffenbråd eller Oxsoppa, Lumber eller Linswelling, Galre eller Gelee, ꝛc. Til efterrätter nyttjades Rusin, Mandel, Äple, Päron, annan Frukt och Ost. Huru hampa lagades til mat wet jag intet, äfwen som ärter med själspeck, lämnas gerna åt wåra förfäder †). At man för öfrigt hade underligt folk då som nu, är ingen twifwel, och et exempel kan anföras. Fru Anna Bylows Moderfader Albrekt Ottesson war befalningshafwande på Båhus, hos honom anmälte sig en jägare, som påstod sig wara mycket skickelig, hwarpå Albrekt föreslår såsom bewis därpå, om han trodde sig til at skjuta Albrekts Utterskins-hatt utaf hufwudet, då han sjelf stod ner på windbryggan, och skytten et godt stycke därifrå. Hans Fru och betjening sökte, at med böner och tårar afhålla honom från et så wådeligt prof, men det halp intet, utan jägaren skjöt hatten af Herr Albrekt utan at skada honom på något sätt ††). Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 12.

Den öfriga almänna hushållningen war sådan, som en olyckelig tid kunde medgifwa. Utan twifwel sattes wärde på Landbruket, och Åkerbruk.

*) Olaus M. L. 19, c. 39.

† Alla dessa Matanstalter äro tagne af et gammalt Calendarium Oeconomicum, och et Köks-Calender, som äro utskrifna af en handskriswen Bok uti Linköpings Bibliothek. Uti det förra nämnes wid d. 10 Julii: laat sylta walnötter för än träet wäxer i them. 11 Martii: lat rensa oc quista trägarden i Marsneden. 3 Augusti: laat sylta kyrsebär, förwara at minsta en tonna färga til kersedrank. Jt. laat siuda laagen prꝙ sapore medh sucker oc neglikor. Det öfriga är tagit af Köks-Calendern, som utsätter rätter för alla dagar i weckan, såsom ock för de största fester i året.

††) Anna Bylow s. 21. Jfr. s. 18.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

yttrar sig om Landlefwernet Biskop Henrik från Linköping artigt nog, då han säger *):

Hafwet bräper mången man,
Ho jorden brukar, säll är han.

Men at wåra förfäder därföre wisat särdeles insikt eller förfarenhet uti åkerbruket är ej mycken anledning. Hwad sädesslag som nu brukades kan ses af Kyrkobalken LL. 7 Capitlet, hwaräst befalles, at tionde skulle gifwas af Lin, Hampa, Rofwor, Ärter, Böner, Råg, Hwete och Humle, och det efter gammal sedwana. Samma ord förekomma uti 7 Cap. K. B. Upl. L. där man äfwen beropar sig på gammal sedwana, så at man därutaf synes kunna sluta, at Hwete måtte warit brukat i Upland redan i det trettonde århundradet, ty det är allom bekant, at Uplands-Lagen stadfästades 1296. Det kan då synas nog owäntat, at man i anledning af Påfwe Paulus den andras bref 1466 kunnat falla på den tankan, at man aldrig gifwit tionde af Hwete norr om Kolmorden förr än då Påfwen befalt 1466, at man skulle gifwa tionde af Hwete och Råg, Triticum & Siligo, såsom af annan ny frukt, ty på den grund skulle ock Råg wara en ny säd, hwilket lär wara orimmeligt; utan meningen lär wara den, at tionde skulle gifwas af den säd, som war wäxt på ny uptagen jord, och i det anseende kunde kallas ny **). Men til at få något begrep om denna tidens Landhushålning, kan man anföra några hushållsreglor af det wid förra § nämnda Calendarium Oeconomicum. Wid d. 20 Januarii påminnes, at i ny skulle huggas timmer, som skulle wara waraktigt. Wid slutet af Februarius skulle Katisse-wed köpas. Uti början af Mars skulle mjöd blandas, samt bryggas och bakas det som skulle wara länge, Katissor sättas i ny och intet i nedan, wid slutet af månaden skulle wårfisket fötas med ljuster, mjärdar och nät. I början af April, låt kasta tegel-ler som sattades i höst, låt kalkmakare stöpa kalk. Wid slutet af månaden anmärkes, at på skärtorsdag skulle til tolf fattiga utdelas 12 par skor, och til hwardera 6 alnar wadmal, burellum, 12 ålar, och 12 stora bröd, med et stop öl, cadus cereviſie, förmodeligen til hwardera.

Wid

*) Olaus Magnus L. 13, c. 4, fol. 512.

**) Dalin s. 762 gör denna anmärkning och af honom förmodeligen Strang under Anders Berch om Prakten i Sverige 1 Afd. 1 §. Om hwete talar ock 6 Flocken Kristna B. Westm. L. Dalin nämner likwäl i anledning af 14 Fl. KKB. WgL. at tionde gafs af hwete som wäxte på Kinnakulle, men at hwete såddes endast på Kinna-kulle, nämnes där intet.

Wid d. 6 Maj köp Järpar och willfoglar til pepparsylta, d. 9 lät mala tin säd, miöl och malt til års behof. d. 15 göd leran tiockt och sanden tunt. d. 18 hugg timmer til sägqwarnarna. d. 21 lät göda kålgården och sätt kål, at det räcker til öfwer året. Uti Junius skulle fierde boken af Decretales gås igenom för instundande Präst-möte, sko skulle göras til års bruk medan ljust är och dagarna långa, qwarndammar lagas. I Julius är intet annat märkwärdigt, än at Walnötter skulle syltas. Wid d. 15 Augusti skulle winter-rågen sås, och wid slutet skulle must stötas och tillagas. I September påminnes, at när skurit war, skulle stubben wändas, hwarigenom åkren fetnar, midt i månaden skulle ler kastas til tegelladan och ej om wåren, mot slutet af månaden skulle kårlen lagas til syltekål, mora-rötter och pedersilje-rötter. Wid d. 20 October skulle winter-rofworna wårdas i sandkulan och fårmiölk syltas. Wid d. 14 November skulle fläsk rökas som intet skulle herskna. At någon särdeles wishet här förekommer påstås intet, man ser likwäl hurudan hushållningen war på Biskops-gårdarna i Östergöthland under Påfwedömet, och kan märkas, at det wi nu kalle sommarråg, lår då warit i almänt bruk, sena höstrågen nämnes intet. Där måtte ock warit godt förråd på frukt, efter must kunde prässas på Biskops-gårdarna. Man finner ock at man haft tilgång til kersbär, och är C. R. Ihres mening nog sannolik, at där talas om kersbär i Westmanna-Lagen, då där stadgas at tionde intet borde gifwas af Kierrom. Man har fördenskul nog swårt wid at tro Burgoldensis, som dödde 1678, at uti Swerige funnos inga kersbär mer än uti Torstensons trägård. Likså otroligt är, at inga trägårdar warit häfdade i Swerige förr än uti Gustaf I tid. At man haft denna tiden tegelbruk och sägqwarnar är lika oemotsägeligt. Om Swedieland talar Olaus Magnus, och är detta sätt at bränna och bortskämma jorden ganska gammalt *). Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 13.

Under dessa oroliga och olyckeliga tider kunde wäl intet Handelen wara särdeles gagnande, men såsom landet war fullt med utländskt mynt, måtte nödwändigt denna rörelse warit drifwen med någon öfwerwigt på Swenska sidan. Detta är så mycket troligare, som ingen anledning är, at man behöft at förskrifwa spannemål utifrån, och witnar Rim-krönikan, af hwilken en del lär wara skrifwen denna tiden, at ingen ting som tjente til födan behöfde hämtas från Handel.

*) Olaus Magnus L. 13, c. 5 och 6.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

fremmande †), och wid sådana omständigheter lär wår handel altid kunna wara lönande. At mycket utländska penningar warit gångbara i landet, har man många anledningar. Uti bref af år 1414 tilstår Riddaren Carl Magnusson, at han war skyldig Riddaren Bengt Nilsson 552 mark, som skulle betalas med Tyska, Gotniska eller Gothländska, Selandska och Engelska penningar, som gälla och gå i Östergöthland, så at dessa Penningesorter ansågos då som gångbart mynt *). Man har i det föregående nämnt, at den morgongåfwa, som Carl Knutson skänkte sin andra gemål, bestod uti 200 Engelska Noblar at köpa fastigheter före. Samma myntsort nämnes ock på flera ställen uti gamla köpebref. Likaledes har penningsamlaren för Kyrkomötet i Basel gifwit quittobref på åtskilligt utländskt mynt, som han emottagit i Stockholm 1441, nemligen 190 Noblar, en Ducat och en Ungersk Gulden, samt 287 Rhenska Gulden utom et stycke gull, som wägde nio Gulden **), m. m. At sådana utländska penningar blifwit genom handel inskaffade kan intet wara något twifwelsmål, men man är därföre intet underrättad för hwad waror de inkommit. Oselbart har koppar och järn kunnat underhålla en wacker handelsgren, men hwad båtnad Riket hade därutaf uti Dr. Margaretas och K. Eriks tid wet man intet, man finner allenast, at Drotning Margareta betalt mycket af sin skuld med Swensk koppar och järn. Biskop Petrus af Roskild fick twå tusend lödig marks wärde i Swenskt järn 1402 för det han hade at fordra af Drotningen, Henrik Kolner och Hans Owerkamp undfingo 76 skeppund koppar och 127 läster järn för sin fordran hos Drotningen 1406 ***). Den öfriga koppar och järn, som hörde Kronan til, torde hafwa gått samma wäg, och ingen sannolikhet är, at mycket blifwit anwändt til Rikets nytta, uti Konung Eriks tid, när sjelfwa årliga skatterna, hwarpå Staten förnämligast grundar sig, skulle utföras til Dannemark. Men såsom alla Bergwerk woro intet i den regerandes händer, kan det intet fela, at ju någon del af Bruks-afkastningen understödt utländska

Utländskt Mynt i landet.

Utgående Waror.

†) Rimkrönikan sid. 17.

The torfwe ej hämta af främmande landa
Til dryck eller föda makre handa.

*) Carl Magnussons Bref Vastenis 1414 in festo Canonizationis B. Brigittæ. Såsom witne hafwa warit tilstädes Riddarne Otto Peccatel, Nils Magnusson, och Jönis Lafrintson.

**) Ärkedjeknens Johan Ivari Br. dat. Arnö 1441 d. 4 Nov. Uti des Sigil äro tre rosor i skölden och tretton fanor på hjelmen. Brefwet är meddelt af Kongl. Bibliothecarien Hellman. Originalet är i Antiquitets-Archivum.

***) Langebek har anfört de hit hörande Bref uti sin Afhandling om Norrska Bergwerken s. 99 följ.

länſka handelen, emedan man finner, at K. Eriks Commisfarare bortröfwat ſju Stockholms fartyg, ſom woro laſtade med koppar och andra dyra waror *]. Någon ſpannemål torde ock underſtundom blifwit förryttrad utomlands. Af andra utgående waror lära häſtar til anſenligt antal blifwit utförde, och witnar Olaus Magnus, at de til ſtor myckenhet utſkeppades, ſå at man ock blef föranlåten at förbjuda utförſlen däraf **]. Uti K. Eriks Stadga af år 1416 förböds i almänhet at föra boſkap och häſtar ur landet, ſå framt häſtarne woro wärde öfwer tio mark, eller häſthandlaren intet fått Konungens tilſtånd dertil. Men uti Strengnäs Stadga 1437 förböds aldeles at föra häſtar ut från Upland och Södermanland wid 40 marks böter och warans förluſt ***]. Eljeſt lär Weſtergötland den tiden ſkaffat de ſtörſta häſtar, hwarföre ock de i ſynnerhet warit förbudne til utförſel. Små häſtar från Öland häfwa ock warit mycket begärliga utomlands, och kunde ſåledes äfwen räknas bland utgående waror, faſt den handels-gren intet kunnat wara ſärdeles betydelig. Efter det war förbudet at drifwa fänad ur landet, är nog troligt, at någon utförſel däraf ſkedt til främmande orter, och torde äfwen lurendrägeri warit bekant, faſt denna konſt ännu intet fått något namn, och witnar Olaus Magnus, at mycken boſkap, oxar, kor och ſmör utſkeppades från Öland; utom des, ſåſom ſommarbetet i Sverige war då oförnekeligen mycket bättre än nu, utfördes ſmör i tunnor tuſendtals til utrikes orter, då intet något almänt förbud utkommit †]. Handelen med Pälswerk och Skinnwaror war utan

Rikets Tilſtånd från år 1400 til 1440.

*] Ericus Olai ſ. 154. Af Langebek ſ. 107 göres den anmärkning, at Dalin brukat Swenſka Öfwerſättningen af Ericus Olai och lagt järn til. Rimkrönikan talar ock om deſſa warors utſkepning:

Ther görs nog ſilf, bly, järn och koppar,
Som föres utländz i ſtora hopar.

**] Olaus Magnus de Gentibus Septentr. L. 17, c. 16. A Suecia & Gothia quotannis plena navigia equorum in Germanicis oris vendendorum exportantur. C. 17: Maximi vero equi, quos ſeptentrio producit præſertim in regno Weſtrogothorum - - - publico edicto hippagogis educi prohibentur. Om Ölänningarna talar L. 2, c. 23. Ibi, Elandia, plurimi greges equorum parvorum, - - - quos exotici negotiatores pro voluptate emunt, atque in terras remotas, veluti naturæ miracula, venales exportant.

***] Bägge deſſa Förordningar äro anförda hos Hadorph wid Biärköarätten.

†] Olaus Magnus om Öland L. 2, C. 23. Hæc inſula, frugibus, paſcuis, pecudibus, armentis, & piſcibus tantum abundat, ut propriis commoditatibus ſufficiat & alienis, eamque gratiam & æſtimationem boves & pecora & butyrum ultra mare exportata habent, quaſi medicinalia forent. L. 13, C. 46. Propter fertiliſſima terrarum paſcua, & armentorum abundantiſſimos greges maximam butyri copiam reperire licet &c.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

utan twifwel ganska mycket lönande, då Ryska handelen intet war så mycket utwidgad som nu, och landet för öfrigt hade stort förråd på odjur och widsträktare willmarker. Således utgick årligen Gråwerk, Hermelin, Mård, Ekorr, Utter, Bockskin och Elghudar til tusendtals *]. Jagten gaf således ymnig winst för Riket; Fiskerierne woro ock skäligen lönande, då en myckenhet af Lax m. m. i synnerhet til Tyskland utfördes, och woro Österbotn och Westerbotn i synnerhet namnkunniga för laxfångsten. Ryssarne infunno sig ock i skäligt antal i Torneå til at uphandla fiskwaror, som **Olaus Magnus** sjelf förfarit 1519, dock dreſs denna köpenskap intet med penningar utan genom byte. Stockholm, Åbo, Raumo och Öregrund skaffade eljest de förnämsta afnämare af Norrländska warorne, men ock genom byte och intet genom köp, efter man förfarit, at man med falskt mynt blifwit bedragen **]. Af annat slags fiskeri torde man ock hafwa dragit förmån, fast mer til de Swenskas enskildta fördel än til någon winst af utlänningen. Annars skulle man näppeligen kunna föreställa sig, at Hasselnötter kunnat göra någon märkelig handelswara, icke desto mindre utgingo därutaf flera tusende tunnor til Tyskland. Uti wåra tider skulle man intet kunna skaffa sådan myckenhet af nötter, och än mindre af pälswerk, och det utan särdeles afsaknad för landet, ty i samma mån, som jorden upodlas, aftaga buskar och willdjur förswinna och utrotas. At skogarne göra mycken nytta är ostridigt, men om någon särdeles timmerhandel blifwit idkad, wet jag intet. Europa war då intet så utblottad på skogar som sedermera, och har således trä-handelen intet kunnat wara så särdeles fördelaktig, som den blifwit i senare tider; man finner ock intet hos **Olaus Magnus**, at han gjort någon anmärkning öfwer denna slags rörelse uti des 12 Bok, då han talar om de uti Norden förekommande Träslag.

§. 14.

*] Rimkrönikan sid. 17:

Gråskin, hermelin och mårda
Och all skinnom som något wårda
Faller ther nogh allahanda,
Och föres sådan i fremmande landa.

Olaus Magnus talar ock om Pelswerks-handelen. Om Ekorreskinn L. 18, C. 18. Harum pelles decadum numero ad multa millia, quasi ad totam Europam navigiis institorum exportantur. Om Mårdar yttrar han sig i följande Capitlet. Om Älgar nämnes uti samma Bok första Capitlet, där han talar om Swenska Norden: unde tot millia ejusmodi pellium magnis navigiis exportantur. Om Bockskinn L. 17, C. 23. ꝛc.

] **Olaus Magnus L. 20, C. 2 och 3. Om Hasselnötters utförsel witnar han i 12 B. 7 Cap.

§. 14.

Man har gifwit någon fast otilräckelig beskrifning på utgående waror. Ibland inkommande waror woro wål win och salt de oumbärligaste och mäst betydande. Därnäst förekomma tyger, kläden och specerier. Win och salt infördes understundom på Swenska fartyg, såsom man sumer af K. Eriks Bref 1426, at fem eller sex fartyg skulle utredas til Flandern, at köpa win och salt, och lär förmodeligen inga Swenska fartyg hunnit längre. Uti en gammal Anmärkning, som förwaras uti Antiquitets-Archivum, finnes en slags marschruta ifrån Barcellona til Marseille, Marsili, därifrån til Mezin eller Meßina, och sedan til Accaron; men detta lär wara en Anmärkning af en Peregrims-farare, som ärnade sig til Jerusalem, och ingen anledning är, at han betjent sig af Swenskt reseskälskap. Oroligheten, som war den tiden emellan K. Erik och Greswarne af Hollsten m. m., lär warit ordsak, at man kom ihog Flandern til denna förnödenhet, ty annars tog man utan twifwel från Lybeck och andra Städer i Österjöen hwad man behöfde, hwilka ock hade rättighet at införa på egna skepp hwad de hade at afsläta. Det lär wara en oförnekelig sak, at man hade inga Fabriker i landet til finare tygers förfärdigande, utan alt detta skaffades från främmande. De här i landet mäst brukade kläden lära hafwa warit Bomist, som skulle säljas för en half mark alnen, Amsterdamiskt för en mark, Angelskt för sex öre, Busniskt för fem öre, Miniskt för tre öre, och Lybskt för twå öre *). Sådana waror kunde frit införas af fremmande, antingen de woro ifrån Flandern, Tyskland eller andra orter, och war det utlänningen intet tillåtet at sälja något af fartyget eller uti egna bodar, utan kläde, lärft, specerie m. m. skulle alt föras til Stadshuset, eller, som det i Lagen kallas, Klädeshuset. Win skulle föras til Stads-källaren och där säljas. Ingen minutering war Utlänningen tillåten, utan borde han förytra lärfter, kläden m. m. stycketals eller hundratals och inga stufwar eller alnatals. Salt kunde intet säljas uti mindre partier, än läster. Utlänningen war intet lofgifwet at föra sit gods til någon annan Stad eller til Marknader, intet handla med Bönder, utan med Stadens Borgare; Utlänningarne sig emellan hade ej heller lof at drifwa någon köpenskap. Alt gods som infördes skulle upteknas innan det utlastades, hwarom Fogden eller Konungens Befallningshafwande i Staden drog försorg, hwilken ock hade den rättighet at köpa och taga från sjelfwa skeppet,

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

Inkommande waror.

Utlänningars handel i Swerige.

*) K. Carls Förordning 1450 hos Hadorph wid Biärkö-Rätten s. 51.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1449.

innan utlastningen skedde, hwad honom behagade *). Men utom de redan nämnde inkommande waror, infördes ock ganska mycket öl, hwarpå ock Lagen utsatt pris, så at stopet af Gothlands öl såldes för twå penningar, Trampno eller Lybsk öl för tre penningar, och Posawalk för fyra penningar, men all minuteringen därutaf tilhörde Stadsens Borgare **). För öfrigt besvärades handelen med ingen tull eller förbud, utan alt war fritt, och woro fördenskull Lurendrägerier okända, utan så wida något fartyg wille smyga sig in uti olagliga hamnar eller ock stjäla undan något gods innan det blef upteknat, wid hwilket tilfälle alfwarliga straff och witen woro utsatta. Således war införseln för de främmande skäligen fri, utförseln äfwen ock: det enda förbehåll som gjordes war, at utlänningen intet fick uphandla spannemål uti mindre parti än läster, men smör, koppar, järn, humla, talg, skinwaror til hela och halfwa Skeppund samt Decker, så at det war dem förment at göra inköp pundwis utan til reseköst, så at äfwen minutering uti inköp war Stadsens Borgare förbehållen ***). At handeln drefs då som i senare tider, dels genom byte, då wara gafs för wara, dels genom köp, är tydeligt af sig sjelfe. Wexel torde ock warit brukad, åtminstone war ordet Cambium bekant †). Utom Städer är både inwärtes och utwärtes handel nog matt och slumrande: de nu mäst betydande Handels-städer woro Stockholm, Åbo, Söderköping, Calmar och Lödöse; det war ock i Lödöse, hwar Italienaren Quirinus med sit sälskap träffade twänne fartyg färdiga til afsegling, det ena til Rostock, det andra til Engeland. Ibland de nämnda Städer hade Stockholm en slags Stapel-rätt, ty alla Finska fartyg, utom Åbo, därjämte Nyland, Roden eller Roslagen, Helsingaland och Gestrikelands-farare woro pliktige at resa til Stockholm och där afsätta sina waror. Huru annars inländska waru-priserna hafwa warit, kan någorlunda slutas af K. Carls

Waru-pris.

För-

*) Man kan se härom 33 Capit. Köpm. B. St. L.

**) 29 C. Köpm. B. St. L.

***) 34 C. Köp. B. St. L.

†) Carl Johansons Bref om sin Resa til Lipsk eller Leipzig, datum Lypeak die B. Jacobi anno D:ni 1424. Bland annat förekommer här denna mening: Habuit enim Kerstpr. Hake circa se, quum recessi ab eo, quinquaginta Florenos Rynenses michi per *Cambium* ulterius transmittendos. Denne man gör ock en ganska fördelaktig beskrifning på Sachsen, at där war godt at lefwa, och at all säden war redan inbärgad wid Jacobsmessan, men hans egna ord kunna anföras: In terra ista sunt bona tempora in omnibus comestibilibus, bona eciam cerevisia & bona vina, et jam dudum omnes segetes sunt deductæ ad horrea.

Förordning af år 1450: En gild eller fullkomlig oxe fick intet stegras öfwer fyra mark, en gild ko twå mark, en gammal wädur eller får twå öre, ungt får et öre, et lam twå örtugar, oxesida sex öre, en kosida tre öre, oxehud sex öre, kohud tre öre, et pund smör twå öre, en gås et halföre, et höns tre penningar, et hundrade järn en half mark, et bockskin et öre, getskin halft öre, klipping eller fårskin et öre. Et par manfolks skor kostade et öre, et par qwinfolks skor tre öre, höga stöflar en half mark. Knä-stöflar twå öre, men när Skomakaren satt på bondens kost fick han i arbetslön tre penningar för mans-skor och dubbelt för qwinno-skor. En Skräddare fick i arbetslön för mans- eller qwinno-kjortel med trettio knappar et öre, wadmal såldes för halft öre, bästa lärft halft öre, en tunna öl fem öre, koppar, meßing, malm, tenn och bly, salt och humle skulle säljas efter Stockholms pris. De här utsatta pris räknas alt efter Swenska penningar til nio och en half mark penningar emot en mark lödig. Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 15.

En kännare af handeln kan bäst döma, huru wida dessa handels-anstalter woro passade efter Rikets fördel eller ej: men såsom landet war upfylt med utländska penningar, är någon anledning at tro, det öfwerwigten i handeln warit på Sweriges sida. Adelen war utan twifwel så yppig och öfwerflödig som nu, om ej mer, men de woro fåare. Deras gästebud woro utan twifwel långt öfwerflödigare än nu: men dagliga lefnaden war tarfweligare, och ju mera uti åteliga och nöteliga waror almänneligen kunde sparas, desto mera förråd war til utförsel. Dock en del af det föregående blifwer tydeligare, när penningarnas beskaffenhet och halt blifwer något närmare undersökt. Det Swenska gångbara myntet war utan twifwel af olika beskaffenhet. I början af detta århundrade war likwäl förhållandet emellan mynt och silfwer sådant, at sex mark penningar swarade emot åtta Riksdaler eller en mark silfwer, så at myntet war på det sätt brakt i mera naturligt wärde, än det war uti K. Albrects tid. Uti et bref af år 1405, som Biskopen i Westerås förseglat, utsättes wärdet på Swenska penningar til sex mark på en lödig mark, och samma wärde och jämförelse utmärkes uti K. Eriks Bref af år 1419, då han pantsatte Söderköping åt Riddaren Bengt Nilsson för 3000 mark lödig *). Således har det goda myntet uti flera Denna tidens Penningar och Wärde.

*) Brefwet af 1405 nämnes af Stiernman uti Anmärkningarna til Petrus Niger s. 64; och om Söderköpings pantsättning är talt tilförne.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

år förblifwit uti et beständigt wärde, men då K. Erik wid år 1424 aflyste alt silfwermynt, och införde koppar-penningar uti all handels rörelse, hwarom man talt uti 2 Cap. 8 §., lär ock Swenska myntet undergått någon förändring, så at åtta och en half mark swarade emot en mark silfwer. Så sattes förhållandet, när Riks-Marsken Carl Knutson förläntes med Öland 1440 och 1441, och gälde samma jämförelse, äfwen år 1453, som man kan se af Bo Stensons och medarfwingars Förliknings-bref med K. Carl, daterat det förenämnda år *). På denna grund blifwer det ej så särdeles swårt, at förklara Swenska pennings-markens wärde och förhållande, emot nu warande mynt. När sex mark i penningar gjorde en mark lödig, blifwer en mark Swenska en och en tredjedels Riksdaler specie, eller fyra daler Silfwermynt i godt mynt, som, efter nu warande förökning af gamla Wexel-coursen, gör åtta daler Silfwermynt, så at et öre blifwer det samma som en daler Silfwermynt. Jämför man nu widare åtta och en half mark penningar, hwarefter warupriserna äro fastställda, med wåra nu gångbare kopparmynts-sedlar, gäller gamla marken 16 d:r 28 öre K:mt eller 5 d:r 20 öre S:mt, och et öre $23\frac{1}{2}$ styfwer. Och på denna räkning kostade en gild oxe 22 d:r 16 öre S:mt, en ko 11 d:r 8 öre, et ungt får $23\frac{1}{2}$ öre och en gås emellan ellofwa och tolf öre, ifrån 1440 til 1450. Man kan således med skälig noghet fästa Swenska penningarnas wärde, när jämförelse sker med silfwer; men när man wil utföra utländska penningarnas förhållande med wåra nu gångbara blifwer det något kinkugare, emedan man winglade nog så mycket utomlands som hos oß med myntets stegring eller försämrande. Hwad främmande skiljemyntet beträffar, så har K. Carl år 1453 utstakat til en del des rätta wärde räknat i Stockholms mynt, och på denna grund borde åtta Götniska så gamla som nya gå för en Swensk örtug, fyra groschen (grossa) för en örtug, en Dansk schilling för tio penningar, en schilling af Städernas mynt för ellofwa penningar, och så widare. Men No-

*) Bo Stensons och medarfwingers Bref helge Torsdags afton 1453 ses i Saml. af Handlingar tr. i Lund 2 Del. s. 191. Grunden til följande uträkningar och jämförelse med nu warande mynt utsätter en mark silfwer til 8 Riksdaler, hwilket intet är för myeket, ty en mark fint utmyntas til något öfwer 8 Riksdaler. Efter 1664 års Förordning och Königs uträkning, i des Lärdoms-öfning, 6 Tom. s. 176, utmyntas fina marken til 8 Riksdaler $10:4\frac{844}{1265}$ penningar. Christ. Ludvic Jöranson, i Tabeller om förhållandet emellan Sweriges och andra Länders mynt, wigt och mått, tryckt 1777, Tabel 1, utmärker Swenska Riksdalern uti mark fint til $8\frac{248}{1265}$ Riksdaler specie.

Noblar, Gulden och andra utländske myntsorter af större wigt och halt nämnas intet en gång, ehuru ofta de i Swenska skrifter omtalas *). En Nobel, Noble à la Rose, et Engelskt guldmynt, slaget uti K. Eduard III tid, som wägen något mer än twå Ducater, kan något när antagas för fyra Riksdaler, fast den uti handel stundom utsättes för högre och stundom för mindre **). Uti et Skuldebref af år 1430, som Geheime-Rådet Luxdorph anfört, utsättes, at tolf goda Engelska Noblar af guld wägde sex lod Cölnisk wigt et quintin mindre. Uti et annat Bref, som nämnes uti Geheime-Rådet Luxdorphs Afhandling s. 627, tilstår Riclis Magnusson, kallad Länk af wapn, sig wara skyldig åt Hans Kröpelin 572 mark Götniska, fyra Guta på et öre, som äro gångbara i Östergöthland, samt sexton Engelska Noblar, räknade til tio mark Götniska stycket, och deßutan tre tunnor smör, hwar tunna för tio mark Götniska, fyra Guta på et öre; Brefwet är af år 1434. På denna grund swarar en Nobel emot wärdet af en tunna smör, som då gälde 32 öre, efter hwilken anledning Nobeln blifwer något mer, än fyra Riksdaler ***). Guld-gulden, eller Florenus auri, är aldraförst slagen i Florens i Italien 1252, och har myntet fått sit namn antingen af Staden eller af Liljan som på afsidan är präglad. Om de första warit slagna til 24 Karat, äro de bättre än en Ducat, men såsom de sedan blifwit utmyntade til 19 Karat äro de sämre. Efter G. R. Luxdorph började de nu gälla 2 R:dr 4 mark 1½ ß. †). Huru de ansågos i Leipzig uti daglig handel 1424, wisar Carl Johanson från Upsala, då han säger at en Nobel gälde 50 Grossen

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

*) K. Carls Förordning, dat. Stockh. 1453 Lambrichts dag den 17 Sept.

**) Man utsätter här Nobelen til fyra Riksdaler, på den grund at Ducaten swarar emot twå Riksdaler specie, men efter Förordningen d. 27 Novembr. 1776 §. 8 bristа twå schilling, då Ducaten gör intet twå Riksdaler, hwilket kan iakttagas, när man wil wara nogräknad.

***) Den, som wil noga pröfwa gamla myntens jämförelse mot närwarande myntsort, finner all upplysning uti Geheime-Rådets Luxdorphs Anledning til Myntens uträkning uti 14 och 15 århundrade, införd uti Köpenhamnska Wetenskl. Sälsk. Handl., 9 Tom. s. 613, och påminnes där, s. 707, at en Rosenobel gälde i Lübeck 3 R:dr 5 m. 10 sch. då den i England gälde 4 R:dr 5. m. 3 sch. Uti Drotning Philippas Förordning 1424 utsättes Nobeln til 42 Lübska schilling. Proportionen emellan Swenska Riksdaler specie och Danska Riksdaler courant är såsom 100 til 124.

†) Du Cange säger: Florenus apud Florentinos cudi primum cœpere an. 1252 titulo 24 ceratiorum.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

och et Rhenske Gulden 20 *). Annars slogos denna tid i Sverige Ortugar så wäl i Stockholm, som Westerås, Örebro och Åbo och kanske på flera ställen, fast inga andra nu för tiden finnas än från de nämnda Städer. Åboiska myntet utsättes ock til et wisst wärde uti Dr. Philippas Mynt-förening med Städerne Lübeck, Hamburg, Lüneburg och Wismar af 1424, de andre Swenske pengar nämnas där intet. Man har ock Gullmynt, som K. Erik låtit slå uti Lund, på den ena sidan år en Krona med omskrift: Ericus Rex Dacie Svecie Norvegie, och på den andra et korss med Moneta Lundens. Penningen wäger något mer än twå quintin, så at han swarar emot en dubbel Byzantiner, finheten är 23⅔ Karat. Där äro ock dylika slagne af silfwer, bägge ogement sällsynte, silfret är 11⅔ lödigt. Desse lära intet warit gångbara i handel, utan warit slagne til små skänker, som K. Erik behöft under sin resa til Jerusalem **).

§. 16.

Städers anläggning försummad.

Förmodeligen kan man få något begrep om denna tidens handel af de redan anförda påminnelser. Man kan i almänhet påstå, at brist på Städer gör all rörelse matt, och dessa woro i Sverige alt för få, ja äro der kanske ännu, hwarföre ock Swenska Städernas antal år ansenligen förökt under de Gustavianske och följande Konungarne, som hade Rikets bästa til föremål. At wänta något dylikt af Unions-Konungarne hade warit för mycket begärt. Dock lår likwäl en ort fått Stads-rättigheter under Erik af Pommern, nemligen Wadstena. Man har härom Dr. Margaretas och Konungens Bref af år 1400, d. 8 December, uti hwilket förlänes Wadstena, för Guds och hans heliga Moders skull, at blifwa och wara en Köpstad med Stads-Bok och Stads-Rätt; dock så, at Konungens Fogde och Ämbetsmän skulle styra och råda däröfwer, såsom öfwer andra Städer i Östergöthland. Dock förbehålles Klostret därsammastädes tomt-öre och dagswerk af hwar hel tomt til en half mark Swenska, och tolf dagswerk om året. Men saköre och andra rättigheter förbehållas Kronan. På denna grund tilägnades ägan-

Wadstena fick Stads-privilegier.

*) Carl Johansons Bref 1424 die Jacobi Apostoli. Hic soluit Nobulus L. grossos novos, Florenus Rynensis XX grossos novos, aliud aurum non valet.

**) J. Luxdorphs Uträkning, s. 634, beskrifwes detta Lundiska mynt, och lår af denna prägel nu intet finnas mer än twå. Myntet af Guld lår finnas uti Konungens Cabinet i Dannemark, hwar NR. Gref C. G. Teßin det sett. Jfr. Bercks Mynt-Beskrifning s. 29. Det andra af silfwer har Langebek haft.

ägande rätten åt Klostret, men sjelfwa styrselen och regeringen åt Konungen *). Wadstena Dagbok gifwer likwäl intet tydeligt begrep om denna författning. Där berättas wäl, at där hölls Herramöte i Wadstena 1400 ifrån Mårtens-messan til Marie afledse den 8 Decembr. uti Drotningens och Konungens höga närwaro, men nämnes intet om detta förordnande, som är daterat samma dag, som Herramötet lyktades, då Konungen redan war bortrest. Men wid år 1399 berättas, at Drottningen tillika med Riksens Råd kommit til Wadstena i tanka at underkasta Wadstena by Kronoskatt, och söndra den från Klostret, men at då genom Råfstetings utslag byen blifwit tildömd Klostret. Denna Förordning synes då hafwa tagit en slags medelwäg, hwarigenom Klostret behöll sin ägande rätt, och Kronans höghet stadfästades. Det är möjligt, at Författaren af Dagboken intet haft sig bekant detta Bref; när han skref sin anmärkning, kan ock wara, at denna medelwäg intet behagade Kloster-bröderna, så at man därföre intet funnit rådeligt at tala därom, ehuruwäl uti sjelfwa Drotningens Bref säges, at det blifwit utfärdat efter Klostrets och Bymännernas bön. Författningen blef förnämligast gjord til Klostrets bequämlighet, omkringliggande almoge kunde ock hafwa någon förmån därutaf, men man kan altid wara försäkrad, at ingen affigt war på Riksens bästa. Riket sjelf måtte sträfwa emot sin undergång, och när man på wisst sätt berömmer eller unskyllar Dr. Margareta, sker det egenteligen därföre, at hon intet gjort så mycket ondt, som hon kunnat göra, ej heller så mycket, som des efterträdare gjort. När Landets skatter och räntor skulle förwandlas i penningar och sedan utföras til Dannemark, och Romersk-Catholska Religionen utsopade dryga poster af redbart mynt, kan man stadna i förundran, at någon skilling kunde stadna qwar i landet. Utländske Landshöfdingarne förminskade penning-

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

*) Dr. Margaretas och K. Eriks Bref, datum Vazstenis An. D:ni 1400 ipso die conceptionis b. Marie Virginis. Brefwet är tryckt uti Assessor Brocmans Berättelse om Norrköpings ålder och öden s. 184. C. F. Brocman, i Beskrifning om Östergöthland s. 157, hänför Wadstena Stads-rätt til 1390, men på hwad grund wet jag intet. At orten kallas oppidum i Wadstena Dagbok wid år 1399 fid. 18 bewisar intet, ty uti denna tidens skrifter betyder oppidum en by eller ock understhundom et torp, kan hända. Stället kallas ock villa några rader förut uti den nämnda Dagbok. Uti K. Waldemars Jordebok, Mon. Scon. 1 Delen s. 69 nämnas Krono-godsen, Konungslef, i Halland, och följer denna mening: Tota silva, quæ dicitur alminning & oppida inde facta. At där Klostret är bygt, tilförne warit et Kungshus eller Slott, är nämnt uti Tredje Delen, fid. 658.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

ning-stocken och på sit sätt, ty hwad de kunnat genom sin snålhet sammanskrapa, fördes och bort, sedan man fattat beslut at utstånga dem från förläningarna. Dock hade ingen utlänning blifwit utsluten för Landsmanskapet, om han warit af Kröpelins frägd, och är det nog besynnerligt, at af alla inströmmande utlänningar han warit den enda som gjort sig känd för oegennyttighet och wälgörande.

§. 17.

Sweriges Adel och Frälsemän.

Til widare upplysning af tidens beskaffenhet och tilstånd kunna och några Anmärkningar om Swenska Adeln wara lämpeliga. Hurudan Swenska Adeln warit uti de äldsta tider är nämnt tilförne. Sedermera lära de, som beklädt de högsta sysslorna i landet, warit ansedde för Adel, och deras barn efter dem, så framt intet fattigdomen hindrat dem at göra sig kända af Öfwerheten. Adels-bref brukades intet, utan K. Erik af Pommern lär ofelbart wara den förste, som infört denna seden i Norden. Åtminstone kan man nu intet upwisa något äldre. At man likwäl brukade sköld och hjelm uti Sigiller och wid andra tilfällen, är oförnekeligt. Det äldsta Sköldebref, som man hit intil kunnat upleta, är af år 1431, då K. Erik, på Arke-Biskop Johan Håkansons och Biskop Thomas af Strengnäs bön, uptager Thord Sanderson til frihet och frälse, förunnandes honom och hans ägta afkomma sköld och hjelm. Uti sköldén woro twå sparrar, den ena röd den andra blå, stälde en bande på blått fält, hwilket på bägge sidor war omgifwet af hwitt fält. På hjelmen en swart lilja i et hjerta och däröfwer en qwast med påfogle-fjädrar *). Genom hwad förtjenster han erhållit denna heder, wet man intet, där säges allenast at han uptogs i frihet och frälse för den trohet och tjenst, som han skulle bewisa ewinnerligen Konungen sjelf, des Syskonebarn Hertig Bugeslaf och des efterkommande af fäderne-slägten: det enda förbehåll, som gjordes, war, at Thord Sanderson intet måtte tilhandla sig Krono-gods, Bonde-gods och Köpstads-gods. Sedan detta Sköldebref i Swerige blifwit utfärdat, finner man ock dylika, som i Dannemark äro utgifna.

Af

*) Komng Eriks Sköldebref för Thord Sanderson dat. in castro nostro Schioldanæs anno ab incarnatione Domini millesimo quadringentesimo tricesimo primo, die prima mensis Octobris. Brefwet är i patent, innuder är wapnet ritat, och uti widhängande Sigil synes sköldén med tre Kronor på et bredt kors. Se Förråd af Handl. i Nordiska Hist. sid. 191. Hwar Scholdanäs är beläget wet jag intet, kan hända det är det samma som Skålhowik. Annars har ock et Sköldenäs warit i Dannemark.

Af samma innehåll och nästan med samma ord förlånas Adelig sköld och hjelm åt Pål Mattson, på Ivar Jenson Dyres förbön, och bestod sjelfwa sköldemärket uti twå hwita Wesenehorn i sölden och på hjelmen. Och är det nog märkeligt, at denna Pål Matson erhöll således samma wapn som gamle Dyrarne förde, och de yngre Lungerne sedan brukat, så at det synes nog troligt, at denne Pål måtte warit på wänstra sidan i skyldskap med Dyrarne. Brefwet är utgifwet i Fastan 1433. Samma år i Augusti månad benådades en Nils Nilsson med Sköldemärke på Erik Nilssons Gyllenstjernas föresprak, för de tjenster han gjort Riket, och framdeles skulle göra emot Hertig Bugislaf och Konungens Efterträdare *). De, som på sådant sätt förlänte med sköldemärke, woro utan twifwel werkeliga män af wapn, och på den grund onekeligen Adelsmän. Men de, som begåfwades med Frälsebref allenast utan bifogat wapn och Adeligt märke, blefwo allenast skattfrie i anseende til sina gods genom det de höllo häst och karl med fullkomlig rustning. Sådana Frälsebref utfärdades stundom af Möjster-Herrarne, stundom ock af den Regerande. Således har man Frihets-Bref af Bo Jonson, Drots i Swerige, af år 1381, hwarigenom han frikallar en sin tjenare Finke och des gods fritt för all slags skatt, och på samma sätt har Carl Ulfsson af Tosta år 1396, då han war Höfwitsman på Wiborg, uptagit Hans Olofsson och Olof Nilsson med deras affödda i Kronans Frälse til at njuta samma rätt och frihet, som andre Frälsesmän i Swerige hafwa **). Och kan man äfwen härutaf någorlunda finna, at gamla Frälsemanna-Rätten war wida afskild från Adelskap, som af Konungen eller den Regerande endast förlånas kunde. Icke destomindre gåfwo de af Konungarne utgifne Frälsebref ingen större frihet än den, som af Herrarne föruntes, och woro dessa Skattfrälse stundom stälde på brefwisaren, stundom på honom och hans arfwingar, och frikallades Frälsemannens gods från skatt, understundom utan något wilkor, understundom inskränktes

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

*) Pål Matsons Sköldebref, af K. Erik utgifwet, är dat. in castro nostro Kalundeborg Dominica reminiscere in quadragesima 1433; och Nils Nilssons, in curia nostra Seritzslöf crastino b. Laurentii 1433. Danske Magazin 2 B. s. 35; 1 B. s. 99. Elsest anmärkes sid. 98 i anledning af Nils Nilssons Adelsbref, at K. Erik redan 1433. hade ärnat Danska Kronan til Hertig Bugislaf, men denne anläggning war längt äldre, som man kan se af Dr. Philippas Bref 1420 hos Huitfeld s. 679. Likaledes har K. Erik uti det Frälsebref, hwarmed en Sven Jönson benådades 1416 i Flensborg die Ægidii Abbatis, gjort samma förbehåll för H. Bugislaf m. m.

**) Dessa Bref äro anförda sid. 786 i Tredje Delen.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

skatt-friheten endast til de gods, som Frälsemannen då ägde, när Frälsebrefwet utfärdades, hwilket af sjelfwa Brefwen kan inhämtas. Man wet wäl intet, när sådane Frälsebref först blefwo utgifne af Konungarne; det äldsta, som man nu har sig bekant, torde wara af K. Albrect år 1380 *). At äfwen Arke-Biskoparne i Lund, såsom förmenta regerande Herrar öfwer Borneholm, förlänt Adels- eller Frälsebref, är nämnt tilförne, och blef en Petrus Boecii på sådant sätt ihogkommen af Arke-Biskop Petrus i Lund 1412, hwarigenom han och laglige efterkommande förklarades för fria både för sig sjelfwa och i anseende til sina gods på Borneholm. Denne Petrus Boecii kallades och ansågs för Armiger eller man af wapn uti et Bref af år 1416. Man har ock upwist et ordenteligt Adels-bref utfärdat 1514 af Arke-Biskop Byrger, uti hwilket Jens Rofod på Borneholm uphöjes til Adeligt wärde med förlånande af skjöld och hjelm, så at desse andelige Herrar på flera sätt lämnat bewis på sin höghet **).

§. 18.

Fortsättning.

Konung Erik har förunt åtskilliga sådana Frihets- och Frälsebref, ty år 1407 uptogos Philip Carlson, Nisse Tawast, Erik af Kumis, Gunnar Trulle, Påwel Carpelan och Wibrict Kortwma uti Frälse, 1416 unfingo Sven Jönson, Olof Andersson och Pelle Bengtson dylika Frihets-bref, när Konungen war i Flensburg. Konungen hade ock 1396, på Carl Ulfsons af Tofta begäran, med Dr. Margaretas och Swenska Rådets samtycke meddelt et dylikt Frälsebref åt Sven Diäkn, medan han ännu war förbemälte Carl Ulfsons Ambetsman och tjenare ***). Om antingen någon af dessa eller Thord Sanderson lämnat barn och afkomma efter sig, som nu för tiden nämnas och äro införda i Swenska Adeliga Matrikeln, är man

*) Twänne sådane Frälsebref äro inryckte uti Samling af Handlingar, tryckt i Lund, 3 Del. s. 208. K. Albrects Bref, som här åberopas, är daterat Kerseimd 1380 die beati Eskilli. Saml. af Handl. 1 D. sid. 197.

**) Arke-B Petri Frälse- eller Adelsbref är tryckt uti 2 Del. af Sw. Historien sid. 876. Arke-Biskop Birgers Bref af d. 14 Junii 1514 kan intet wara annat än en elakdig öfwersättning af Biskopens Original-bref, som förmodeligen warit på Latin. På Danska afskriften är anmärkt, at Originalet af Brefwet är aflämnat til Lands-Domaren Paßberg 1691 eller 92, då twist yppades om godsets frihet på Borneholm.

***) Man kan se om dessa Frälsemän v. Dalin wid de här nämnda åren, samt 1 C. 10 §. här framman före. Jfr. Samling af Handlingar, 3 Del. s. 208. följ.

man intet så fullkomligen underrättad, åtminstone synes troligt at både Carpelan och Tawast kunna leda sit ursprung från dem af samma namn, som nu blefwo benådade med Frälsemanna rätt; ty ehuruwäl Frälse-friheten intet gaf strax Adelskap, kan dock ingen twifla, at den ju war et steg til sköld och hjelm, hwarmed rätta Adelskapet förwärfwades. Efter von Stiernmans intygande förde de äldre Carpelanerne et rödt kors i gult fält, och en hwit stjerna i blått fält, då de yngres wapn är et swart horn med en guldstjerna däröfwer, dock leda de yngre sin uprinnelse från de äldre på mödrene-sidan *); och kan wäl wara, at Tawasterne på samma sätt räkna sina anor från de äldre, fast man har ingen tydelig reda därpå: men de andras här nämnde Frälsemäns efterkommande känner man intet. Däremot äro de andre af gamla Slägterna mera namnkunnige, hwilkas ålder går tilbaka långt öfwer den tid, då Adelsbref kommit i bruk. At här göra undersökning om alla gamla adeliga Ätter passar sig intet; de allena böra intet förbigås, som beklädt de högsta Ämbeten och tillika haft utmärkt del uti Tidens Hwälfningar. Om Erengisle Sunason, Jarl och Grefwe af Örköarna, är talt uti Tredje Delen s. 794, och war han en af de förnämsta werkmästarne til Rikets olycka och Fäwäldets stigande anseende under Magnus Erikson. At han war til sin slägt en Bår synes wara oemotsägeligt; härom är ock talt tilförne, nu kan endast tilläggas, at Erengisle Jarl warit genom giftermål förbunden med Örkadiska Grefwarne, och war han Swåger med en Sinclar, som eljest kallades Wilhelm de Sancto Claro, hwarigenom han blifwit ägare af en del af dessa aflägsna öar. Herrawäldet uphörde likwäl aldeles genom des Gemåls död, som afled utan arfwingar, då förmodeligen Erengisle utan särdeles afsaknad lämnade dessa skarpa hafsklippor och for tilbaka til Swerige, men behöll titelen af sit öfwergifna Herradöme **). Slägten har länge bibehållit sit anseende i

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

Erengisle Jarls efterkommande.

*) Stiernmans Matrikel 1 Tom. s. 223.

**) Uti Bilagorna til Örkneyinga Sagan, som med Cammarherrn Suhms försorg och kostnad är tryckt 1780, är inför t s. 545 et besynnerligt Document af år 1403, lånt af James Wallaces Account of the Islands of Orkney, och här förekomma sid. 551 följande ord: Quedam alia filia secunde uxoris desponsata fuit cum quodam milite denominato *Here Ginfill* de Swethrik partibus oriundo, qui vero miles in Orcadie partibus venit, & jure ac racione sue uxoris gavisus est quadam parte terrarum Orcadie, que quidem uxor ab hac luce sine herede migravit legittimo ex suo corpore procreato. Jonas Jonäus, som öfwersatt Isländskan på Latin, har tillagt anmärkningar och register, samt bifogat sid.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

Riket, men så utmärkt del uti Parti-wälsningarna, som denne Jarlen haft, har intet gjort dem storfrägdade. Erengisle Jarl hade inga Söner, som kunnat fortplanta hans tiltagsna tänkesätt, men genom sin Doter Christina, som war gift med en Snackenborg, räkna både Trollar, Sparrar och flere andra slägter honom ibland sina Förfäder *).

§. 19.

Namnkunnige Herrar och Män i femtonde århundrade.

Om Gripar, Båtar och Sparrar haft betydeligaste delen uti oroen af det fjortonde århundrade, så dela Wasar, Bönder och Oxenstiernor sig emellan förnämsta upmärksamheten af dem, som lefde emellan 1430 och 1460. Bielkarne hafwa ock gjort sig mycket namnkunniga m. m. Ehuru gammal Wasa-ätten är, har den likwäl intet warit särdeles känd förr än wid slutet af det fjortonde och sedermera i det femtonde århundrade. Erik Kielson Wase, Abraham Broderson och Algot Månson woro mäktige Herrar men undersåtare, och Dr. Margareta regerade. Hwad som fattades hos K. Erik, upfyldes någon tid af Dr. Philippa, men när hon slutat sina dagar, öfwertygade K. Erik hela werlden, at han förstod intet at regera, utan upwäkte lusten hos andra til at deltaga uti en wetenskap, som Herren hwarken kände eller kunde bruka. Engelbrekt upsteg såsom en ny stjerna, lyste klart, släktes och förswan. At han förstod at wara Härförare emot K. Erik wisade han i sjelfwa werket, och sammanfogade han med sina krigs-förrättningar en hedrande omtanka om Rikets förbättring, när han 1435 företog sig at göra en Graf wid Telge, genom hwilken man skulle kunna segla från Saltsjöen in uti Mälaren. Förslaget lyckades wäl intet, tilbudet war icke destomindre berömligt **). Det är ganska troligt at Engel-

558 Chronologisk Förteckning på Ordadiska Jarlarne, och nämner han wid år 1343 Argisel Comes och en Eringilsus wid år 1357, men förmodeligen lår det wara en och samma person.

*) Messenius Theatrum Nobilitatis fol. 47.

**) Telge-graf företogs år 1435 och beskrifwes af Rimkrönikan f. 214.

Medan the Herre den dagtingan hafwa
Begynte Engelbricht i Telge grafwa.
Han mente göra en graf swa diup
At man skulle fara med skipp therut.
Thet kunde tha engin gang hafwa
Ok engin kunde swa diupt grafwa.

Ericus Olai f. 166 talar ock om Telge-graf: Engelbertus fecit fodi circa Telgas, pro navibus reducendis, foveam. Messenius T. 12. f. 230 säger, at arbetet afstadnade för de ofanteliga stenar som möte i grafwen. Ingen har sagt, at grafwen blifwit fullfärdigad mer än v. Dalin f. 657, som håller före at grafwen blifwit onyttig genom wattuminskningen.

Engelbrekt war Adelsman, eller som det då kallades man af wapn, ty han nämnes så uti Riksens Ständers Bref til Hanse-Städerna 1434, och uti Förlikningen på Långholmen 1435 har han under samma titel warit deltagande. Sedan Engelbrekt öfwerthygat almänheten, at det war möjligt at wara Regerande, fast K. Erik hade namn af Konung, upsteg Regerings-sjukan hos flere. Erik Puke war af denna sjukan nog betagen, men des arghet, trolöshet och dumdristige öpenhjertighet gjorde honom oskickelig til sådana företagande, då lagliga magten war i Christer Nilsons och Carl Knutsons händer. Denne Erik Puke bör ej förblandas med en annan Erik Puke, ifrån Wermeland, som war Marsk eller Marskalk, och lefde i fjortonde århundrade. Honom känner man intet widare, än at han blef begrafwen i Wadstena Kloster tillika med sin Fru Margareta, som war en af de första Kloster-nunnor, uti detta helgade samfund *). Drotsen Christer Nilsson war utaf et helt annat sinnelag, än den orolige Erik Puke, och ägde i hög grad konsten at förställa sig, så at han äfwen kunde kallas falsk. Han war i slägt och beswägrad med de förnämsta Familler i Riket. Christers Syster Cecilia war gift med Thor Bonde och war Farmoder til Marsken eller Riks-Föreståndaren Carl Knutson, och af denna skyldskap upkom det winglande förtroende emellan honom och Carl Knutson. Namnet af Fader och Son misbrukades emellan dessa Herrar, ty faderliga wården hade ingen annan affigt än at öfwerända kasta Sonens wälde, och sonliga wördnaden berömwade ändteligen Fadren sin wärdighet under idel bewisning af wördnad och höflighet, hwilket gjorde fiendskapen så mycket häftigare och hatet oförsonligt. Christer Nilson war Faders Farfar til K. Gustaf, och hade wäl ingen kunnat föreställa sig, at Sonesons-Sonen skulle bliswa Sweriges lycka, sedan hans närmaste Förfäder gjort alt hwad de kunnat til at störta sit Fädernesland uti den ytterste olycka, och det endast af hat och bitterhet emot Carl Knutson. Christer Nilson hade flera Söner, Carl war Fader til Biskop Kåtil, en hufwudperson bland Carl Knutsons fiender, den andre Sonen war Nils af Diursholm, den tredje Johan K. Gustafs Farfader. Christers Doter Christina war gift med Bengt Johanson af Salstad, Oxenstierna, och således Moder til Jöns Bengtson, Ärke-Biskop i

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

*) Om den äldre Erik Puke talar Diarium Vazsten. wid år 1402 sid. 23. Christina Vámundz dottir — erat proxima cognata Marschalci Dni *Erici Puke* de Værmelandia; quæ etiam cum eodem Marschalco ante sex annos in Vazsten. sepulta est.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

Upsala, rätta Allarmbågsaren emot Carl Knutson, sedan han blef Konung. Om Wasa-Ätten är talt uti 3 Del. s. 808. Oxenstiernorne, Carl Knutsons upriktiga fiender, leda sit ursprung från Sparrarne, och således på Möderne ifrån K. Erik den Helige. Sixten Nilson, Sparre, Doterson af K. Erik Knutson, hade en Son Ambiörn, som war gift med en af de gamla Oxenstiernorne från Langserum, och deras Son Nils Ambiörnson uptog sit Möderne-wapn och blef således Stamfader för Oxenstiernorne, fast des efterkommande intet kallat sig Oxenstierna, förr än wid år 1600 *).

§. 20.

Fortsättning.

Hela Rikets Adel war således fördeld uti twå stridiga Partier: det ena war för Christer Nilsson, det andra för Carl Knutson. Wasar och Oxenstiernor stråfwade för den förra, Bönder och Bielkar för den senare. Hufwudmannen för de förra kunde göra orätt, lida orätt, men glömde och förlät aldrig, då Carl Knutson däremot kunde göra orätt, lida orätt, glömma och förlåta. Hans parti hade ock en utmärkt öfwerwigt i början, hade ock förmodeligen behållit den samma, om ej Danska styrkan tilkommit, och gifwit des motståndare öfwerhanden. Han repade sig dock til slutet, och många af hans owänner ändrade tänkesätt. Sjelf war han af Bonde-

*) Om dessa Slägtleder kan Messenius ses uti des Theatr. Nob. s. 33, men Oxenstiernornes slägtledning från Sparrarne har han intet haft sig bekant, utan det är en uptäkt af Peringsköld, som följes af alla nyare, såsom Kilian Stobäus i sina strifna Anmärkningar wid Oxenstiernska ätten uti Ritterehusli Gen. Tabeller, Stiernmans Höfd. Minne, C. R. Berch Swenska Herrars Skådepgr. s. 46 ꝛc. Uti Sammandraget utaf Swenska Hist. 6 D. s. 40 nämnes det ock, men genom tryck- eller strif-fel felaktigt, och böra Lederna ändras således:

Erik Knutson Konung g. med Richissa Konung Waldemars II doter i Danmark

Mereta g. med Nils Sixtenson, Sparrarnes Stamfader

Sixten Nilson til Tofta

Ambiörn Sixtenson til Salstad

Lars Ambiörnson nu warande Sparrars Ättefader.

Nils Ambiörnson uptog Möderne-wapnet, och blef Stamfader för Oxenstiernorne.

Bonde-Familien, och hans Moder Margareta giste sig efter Carls Faders död med Sten Turson, Bielke. Hon war en Sparre, Doter af den namnkunnige Carl Ulfson af Tofta, så at han war af likså märkelig slägt, som sina morståndare. Bonde-ättens säkra och otwifwelaktiga Slägtlinia är nämnd tilförne, och är Slägten för hederlig at behöfwa lånt snack och gißningar til sin prydnad. Det är således onödigt, at hänleda den från Thor Thot, eller Thor Tottil, och Käflinge-backe, som intet legat långt från Lund, innan den blef urplögd, eller från Thor Skägge från Skäggenäs wid Kalmar *). Så gammalt gräl kan man wara förutan, ej heller kan man påstå, at alla de, som kallas Bonde uti gamla Historien, warit af Bonde-familien; det wet man, at Grefwe Carl Bonde, som blef Konglig Råd 1695, fick tilstånd af K. Carl XI at sätta N. XIX på Rådshatten uti sit Grefliga wapn, såsom tekn at Nitton af denna Ätt haft säte i Konungens Råd. **). Den, som förögrigt wil uträkna K. Carl Knutsons förfäder, kan med litet tålamod hinna genom en linia til wår hedniska Konung Blot-Sven, K. Erik den Heliges Swärfader, genom en annan til Torkil Sprakelägg, Danske Konungarnes Ättman, och genom dem til Sigurd Ring, Harald Hildetand och Oden ***). Man kan dock twifla, om Carl Knutson gjort sig denna mödan; han war bättre belåten med sina då lefwande Fäderne-slägtingar och sina Halfbröder Bielkarne, än med både Oden och Harald Hildetand. Bielkarne kunna prala med samma Ättar-tafla, som Carl Knutson utom sina egna Fäderne-anor. Man har talt om denna slägten tilförne, men utom de då gjorda påminnelser kan tilläggas, at de kunna äfwen leda sit ursprung från Ottar Jarl i Westergöthland, som lefde wid år 930. Ottar Jarls Doter Ingeborg war gift med Palne Tokeson, Lands-Herre öfwer Fyen, och från honom på manliga linien härstam-

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

*) Den, som har lust at se denna fabelaktiga uprinnelse til Bonde-Familien, får den igen uti Stiernmans Matrikel Del. 1. s. 33. Man kan eljest se, om Bonde-slägten, Sammandraget af Sw. Hist. 6 Del. s. 44. Sw. R. Hist. 3 Del. s. 810.

**) Se Erik Benzelii Utkast til S. K. Historia s. 172.

***) Ingen ting är lättare, än at upsätta detta Ättartal. Carl Knutsons Moder war en Sparre, född af Carl Ulfson til Tofta, han leder sin härkomst från K. Erik den Helige. Denna Konungs Sonesons, Erik Knutsons Gemål war Richissa Dansk Prinsessa, och därigenom kommer man til Torkil Sprakeläggs slägt. Torkils Sonesons, Sven Estridsons eller Ulfsons Moder Estrid war Doter af K. Sven Tiuffskäg m. m. Jfr. Sammandraget af Sw. H. 6 D. s. 40.

Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

stammar Skialm Hwide, Lands-Herre öfwer Seland och Rygen; genom hans Son Ebbe Skialmson, leder Ulf Gudmarson, S. Britas Gemål, sin härkomst *): Ulf Gudmarsons Bror war Magnus Gudmarson, och des Doter Ingeborg war gift med Bengt Turson, Stamfader för den Grenen af Bielke-slägten, af hwilken K. Johans Drottning Gunnila Bielke war född. Efter man talar om gamla Slägter, har man ock welat anföra dessa anmärkningar, intet för at göra upwaktning hwarken hos en eller annan, utan därföre, at det anses för sanning, och för öfwigt äro Slägterna nu så blandade, at äfwen nya Ätter kunna pråla med samma förfäder, som de äldsta. Genom Carl Knutsons Half-syster Brigitta Bielke utwidgades widare hans skyldskap och medhållare med gamla Sturarne, ty hon blef gift med Gustaf Sture och war således Riks-Föreståndaren Sten Sture den äldres Moder, och såsom hennes Doter Brigitta Sture blef förmäld med Johan Christierson af Örby, K. Gustaf I. Farfader, utsträktes så småningen tilgiftwenheten för Danska Partiet hos Wasiska Slägten. Carl Knutson war ock nära beswägrad med yngre Sturarne eller Natt och Dag-slägten, ty hans Syster Margareta war gift med Nils Stensson, Farbroder til Måns Bengtson, Engelbrekts banneman, och til Nils Boson, som först af denna slägten efter sin Moder nämnde sig Sture. Men af detta Swägerlag hämtade Carl Knutson aldeles intet understöd, ty hans Swåger Nils Stenson war hans argaste fiende, ånskönt Carl wisat både honom och slägtingar all slags wänskap.

§. 21.

Swenska Adelns Giftermål med utländska Slägter.

Genom Nordiska Föreningen och andra omständigheter inkomo icke allengst åtskillige utländske Adeliga Slägter, utan ock de gamle inländske Ätterna blefwo genom Giftermål med de främmande sammanblandade. Detta war ock ganska nödigt til Föreningens bibehållande och waraktighet, emedan på sådant sätt Swenske och Danske blifwit förwandlade med tiden til et folk. Det war fördenskull intet så mycket lastbart, at Danskar blefwo brukade och med Förlåningar

*) Ulf Gudmarsons Fädernes slägtingar äro uprepade hos Langebek T. IV af Script. m. æ. wid sidan 545 Tab. II och III. Messenius Th. Nob. s. 21, gifwer andra Förfäder til Gudmarsönerna, men hwarifrån han tagit dem är intet bekant. Men af det nu nämnda ställe ser man, at Magnus och Ulf S. Britas man warit Bröder, och af 40 och 45 sidan ser man, at Måns Gudmarsons Doter Ingeborg warit gift med Bengt Turson, Bielke, och således Stammoder för nu warande Bielkar.

ningar ihogkomne i Swerige, så framt man i samma mon gjort Swenske Herrarne delaktiga af Län och förmåner i Dannemark. Men det skedde intet, och hat och mißnöje blef oundwikeligt, oaktadt alt Swågerlag slägterna emellan. Den så ofta nämnde Riks-Drotsen **Christer Nilson**, Wase, war först gift med **Margareta Molteke**. Hennes slägt är utan twifwel från Tyskland, men sjelf war hon född i Swerige, ty hennes Moder **Catharina Glysing**, änka efter **Carl Ulfson**, S. Britas Son, gifte sig, et halft år efter sin aflednа Mans död, med **Jöran Molteke** *). Af detta **Christer Nilsons** och **Margareta Moltekes** hjonelag föddes **Carl Christierson**, Wase, som war Fader icke allenast til Biskop Kåtil i Linköping, utan ock til **Erik Carlson**, Wase, hwars doter Ebba war förmäld med **Erik Abrahamson**, Lejonhufwud, Drotning **Margaretas** Fader. **Christer Nilsons** andra Fru war **Margareta Krummedik**, Erik Krummediks doter från Dannemark; och af detta giftermål äro de andre Wasar födde, så at K. **Gustaf** I:s yngre Prinsar hafwa Wasar ibland sina An-Herrar både på Fäderne och Möderne, och gå på Fäderne til Margareta Krummedik, och på Möderne til Margareta Molteke. Såsom **Christer Nilson** walt sig brud i en Dansk slägt, så har han ock återgifwit sin Doter **Brigitta** til en Dansk Herre benämnd Clas Rönnov. Detta är utan twifwel samma Clas Nilson Rönnov, som både i Rimkrönikan och hos Huitfeld kallas Carl Knutsons Swåger. Men om han intet på annat sätt warit förbunden med Clas Rönnov än genom des äktenskap med Christer Nilsons Doter, war swägerskaps räkningen något lång. Men om Clas Nilson blifwit sedermera gift med **Catharina** Stens Doter, Carl Knutsons halfsyster, blifwer Messenii upgift aldeles riktig, såsom det ock är aldeles oförnekeligt at Carl Knutson haft en Syster, som hette Catharina **). Om Mohammar slägten eller fordna Braherne är talt i 3 D. s. 333. Desse Herrar så wäl som andre af Adel brukade inga tilnamn, dock hafwa några af denna ätten understundom kallat sig Plata eller Platen, men detta namn

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

*) Abbedissan Margaretas Chronicon s. 16. Här nämnes så wäl Margareta Moltekes Fader som des Man och Efterkommande.

**) Efter Sophia Brahes Slägtebok s. 143 har Christer Nilson, Storm-Wase, så kallar hon Herrarne af Wasa Ätten, haft en Doter Brigritta Stormwase, som war gift med Clas Rönnov til Hwidkield. Messenius Th. Nob. sid. 59 nämner Sten Tursons, Bielkes, Döttrar Carl Knutsons Half-systrar, och anföres Catharina såsom Clas Nilsons Fru.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

förswan aldeles, när **Magnus Larsson** blef förmåld med Johanna Torkils Doter Brahe från Gyllebo eller Widsköfle i Skåne wid år 1440. **Magnus Larsson** Platas son med Johanna Brahe, Peder, är den förste af Mohammars slägten som kallade sig Brahe, och denne **Peder Brahe** til Terna war Fader til **Joachim Brahe**, som ägde til Husfru Margareta, Wase, K. Gustaf I:s Syster, och af detta hjonelag härstamma alle sednare och nu warande Braher *). Flera sådana giftermål emellan Swenske Herrar och Fruer af utländska ätter kunna utan möda uprepas, men de gås förbi til undwikande af widlyftighet, **Pinnovska** slägten kan dock anföras, ty Arnold Pinnov, som lefde wid år 1368, hade en doter wid namn **Helena**, som blef förmåld med **Carl Magnusson** af

*) Messenius Th. Nob. fid. 50 hänleder Braherne från Erengisle Plata, då de hafwa ingen gemenskap med Mohammar-slägten, men, i anseende til de af Örnewinge anförda omständigheter, lär nu mera ingen twifwel wara, at Swenska Braherne leda sit ursprung från Anders af Mohammar, hwars Soneson war den namnkunnige Birger Person af Finsta S. Britas Fader. Israel Birgerson war Farfaders Fader til Magnus Larsson, som gifte sig i Skåne och hämtade äfwen Brahe namnet därifrån. Det är ganska troligt, at Fru Brahe måtte haft sig bekant sin Fäderne-slägt. Man kan då efter hennes anwisning anföra Johanna Torkilsdotter Brahes Fäderne:

Nils Brahe til Gyllebo.
|
Torkil Brahe miste Gyllebo och for til Swerige.
|
Peder Brahe gift i Swerige fick Råndanäs med en Körning.

Torkil Brahe til Råndanäs och Mögdal.	Axel til Widsköfle.
	Torkil Brahe.
	Johanna Brahe g. med Magnus Larsson.

Efter denna räkning war Johanna Brahe intet Torkil Pedersons utan Torkil Axelsons Doter. Se Sophia Brahe fid. 165 och 152. Och är således denna Slägtlinia skiljaktig från den, som förekommer hos Berch, Swenska Herrars och Fr. Skådepenningar fid. 8. Den kommer ej heller öfwerens med Hofmans Hommes illustres de Dannemarc Första D. där Brahiska Slägttaflan bifogas, och hafwa där äfwen några tryckfel inkommit, såsom Thuna för Terna, Magnus Larsson kallas där ock Örnflykt, hwilket är förmodeligen en annan Slägt, fast kan hända deras äldste Stamfäder kallat sig Plata, och skilnaden mellan Brahes och Örnflykts wapnet är märkelig. Gyllebo war tilförne et märkeligt Herre-säte, nu et Säteri-Rusthåll.

af Eka, och war således Morfaders Moder til K. Gustaf I, hwarföre ock Arnold Pinnovs namn och wapn warit upfört på högbemälte Konungs Stamtafla i Upsala Domkyrka *). Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 22.

Utländsk Adel i Sverige.

At upräkna Utlänningar, som gift sig och satt sig neder i Swerige, wore icke allenast et widlyftigt utan ock et onödigt beswär; några af de märkwärdigaste kunna likwäl ihogkommas. Tre bröder med tilnamnet **Stryke**, äro mer beryktade än namnkunnige i Swenska Historien, emedan de utmärkt sig med en ogemen snålhet. Det oaktadt blef Arend Stykes Doter gift med en Bengt Gottskalkson, Ulf, af en gammal och ansedd slägt, som skal leda sin härkomst från Carl Näskung, som war hedning, och tillika ägare af Nynäs, Aspanäs och Langanäs, hwilka alla han gifwit namn til åminnelse af sin titel eller namn af Näskung **). **Bylowerne**, som inkommit i K. Albrects tid, äro intet kände af någon wanfrägd. **Johan Bylow** lär wara den förste, som inkommit i Swerige, och förmodeligen gift sig inländskt med et Adeligt Fruentimmer benämnd Dorothea. Denne **Bylow** for sedan til Canaans land, där han tillika med sina Söner Henrik och Ficke blef slagen til Riddare wid Christi Graf. **Johan Bylow** blef begrafwen i Wadstena, och war hans wapn fjorton Bysantiner i blott fält, insatt i fenstret öfwer Södra Kyrkodörren, som denne låtit bekosta. **Ficke Bylow** försträkte åt K. **Albrekt** under kriget med Dr. **Margareta** tio tusende mark, hwaremot han fick Wartofta Härad m. m. til pant i Westergötland ***). Han gifte sig här i landet, hade ock med sin Husfru 13 barn, och är Fru **Anna Bylow**, som war Abbedissa i Wadstena, och dödde 1519, nog märkwärdig †). Ty af henne har man en

*) Pinnovernas Slägt utsättes hos Messenius T. N. s. 83.

**) Anna Bylow s. 1, 2.

***) Bylovernas Slägtlinia anföres af Messenius s. 79 uti des Theatrum. Om des Län til K. Albrekt talar Anna Bylow s. 10.

†) Diarium Vazstenense wid år 1519 sid. 174. Obiit nobilis mater Anna

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

Förtekning på åtskilliga gamla Ätter, hwilken hon på Biskop Brasks begäran författat. Hon war ock skäligen lärd, hwarföre hon inblandat Latin uti sina berättelser. Hennes Ättartal böra dock antagas med warsamhet, ty såsom hon skref allenast efter minnet, har hon lätteligen kunnat bedraga sig, hwilket ock är aldeles uppenbart, när hon talar om Margareta, Carl Ulfsons, Sparres, Doter af Tosta, och säger, at hon först warit gift med Sten Turson, Bielke, och sedan med Knut Bonde, K. Carls Fader, då det aldeles är twärtom; ty hon war först förmäld med Herr Knut och sedan med Herr Sten. Fru Annas Faster, Ermengård Bylov, war gift med den flera gånger omtalda Gref Hans. Efter Fru Anna Bylovs intygande war denne Herre Son af Hertigen från Lithoven, så at han med orätt lär kallas af Huitfeld och andra Grefwe af Ebersten. Hans titel synes ock gifwa tilkänna hans Förstteliga uprinnelse; ty han kallade sig Wi Hanes med Guds nad Grefwe aff Ovärsten och Herre over Nogård, och torde man hafwa läst Oversten för Oreschech, som Ryssarne kallade Nöteborg, och är det bekant at Herrarne af Lithauen tilägnade sig en slags rättighet både öfwer Oreschech och Novogrod. Gref Hans war innehafware af Westerås wid år 1430, och år 1427 hade han Förlåning af Mohärad i Jönköpings Län samt Oppensten, då hans Fogde för wäldswerkan hos en Bonde uti Grefwens Län fängslat wäldswerkarne och satt dem på Slottet. Saken blef förlikt, Gref Hans tilägnade sig fem hästar som dessa Fridsbrytare fört med sig och hwad öfrigt de haft, då de blifwit grepne, hwaremot almänna Lagen efter wanligheten tystnade. Han war ock besynnerlig gynnare af Wadstena Kloster, hwilket war förnäma smaken den tiden; han har låtit förfärdiga glasfenstret i Kloster-Kyrkan wid Säjaren, där han låtit upphän-

Fickonis. - - - Hæc erat literatissima secundum conditionem illius sexus, quæ præfuit & profuit in officio Abbatissali annis decem & octo, & prius in officio Priorissæ annis septem quindecim: requiescat in pace. På 20 sidan hos Fru Anna Bylov nämnes Margaretas giftermål med Sten Turson och Knut Bonde.

hånga sit wapn som förde et Lejon *). Om hans död år nämnt tilförne. Från Fru Ermegård Ficke, Bylovs Syster, och des Doter Catharina med Knut Boson, leda Baronerne Grip af Winäs sit ursprung, och från Ermegård Ficke, Bylovs Doter, härstamma Leyonhufwudar, Sparrar m. m. och Wasiska Konunga-Slägten. Bylovska namnet är likwäl långesedan i Swerige förswunnet. Rikets Tillstånd från år 1400 til 1440.

§. 23.

Däremot hafwa **Banerer, Thottar och Gyllenstiernor**, som alle inkommit från Dannemark, länge bibehållit sig genom förtjenster och anseende i Swerige. At utmärka år och tid, när desse Slägter satt sig neder i Swerige, lär intet wara så aldeles tydeligt; det wet man, at både Banerer, Thottar och Gyllenstiernor satt sina sigill wid Riks-Rådens dom öfwer Magnus Gren, som oläfwandes wikit af Riket wid år 1450 **). Hr v. Dalin påstår, at **Anders Baner** wid år 1282 warit den förste af Banererne, som satt sig neder i Swerige, men intet bewis anföres, och såsom Isac Eskilsons Farfader bodt i Skåne på Ölinge, Ellinge kan hända, torde det wara likså troligt, at **Eskel Isaksson Baner** warit den förste, som walt sin boning i Swerige †). En lika owißhet förekommer om Baner-slägtens uprinnelse. De äldre Danske Häfdateknare berätta, at en Tymmo från Seland wid år 1020 blifwit adlad af K. Knut den Store, efter han, då han såg Danska Fanorna wika tilbaka, uptog en gren af marken och upmuntrade sina Landsmän at följa sit teku eller Fana och anfalla Engländarne, Förklaring.

*) Gref Hanses titel uprepas af Stiernman H. M. f. 172. Hans wapn och andra omständigheter anföras af Fru Anna f. 8. Henning v. Lanken Bref dat. Oppensten 1427 Dominica lætare som talar om denna Wäldgästning och förlikning, är otryckt. v. Lanken war K. Eriks Fogde på Trolleborg. Om Litauiska Herrarnes rättigheter öfwer Oreschech och Novogrod kan ses Samling Rußischer Geschichte 5 B. sid. 429. m. m.

**) Riksens Råds Dom af år 1450 är tryckt uti min Samling af Handlingar, 2 D. f. 251.

†) Dalin sid. 292 säger, at Anders Baner tycks wara den förste som inkommit i Swerige. Dalins giß-

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

hwarigenom K. Knut fick en önskad Seger, och Tymmo blef af Konungen uphögd, och han sjelf sedermera tog sit tilnamn af Baner. Detta har wäl något tycke af Fabel, men såsom Saxo, som berättar händelsen, synes hafwa syftat på något dylikt, synes ock troligt, at meningen warit antagen i tolfte och trettonde århundrade, då man har intet särdeles grund at neka en sak, som warit hållen för sanning för fem eller sex hundrade år sedan. At intet Engelska Skribenterne talat om denna märkwärdighet, kan ej undras, ty de lära litet frågat efter, huru K. Knut belönt sina soldater *). Men om än Banerernes uprinnelse skulle synas eller wara fabelaktig, så äro likwäl deras senare frägd och förtjenster onekeliga. Erik Axelson, Thott, lär ock hafwa warit den förste af denna Slägt, som warit i Swensk tjenst, emedan han warit deltagande uti Riks-Rådens dom öfwer Magnus Gren, och hafwa sedermera flere af Axelsönerne satt sig neder i Swerige. Denna Ättens ursprung leder sig ifrån Thor Thott, som warit den förste Christne man i Slägten, och skal blifwit begrafwen i en hög wid Käflinge en mil ifrån Lund. Han är därföre namnkunnig, at han warit med de förste som gifwit fastigheter til Bosö Kloster, tillika med fiskeriet i Ringsjö, så at man äfwen härutaf kan sluta, at han warit en ganska betydelig man. Påfwen Lucius III uti sit Bref eller Bulla af 1181 gifwer ock tilkänna, at denne Thor funderat och stiftat det förr omtalda Klostret, så at man äfwen därutaf kan något när igenfinna tiden på hwilken han lefwat **). Men utom denna Erik

ning antages för fullt bewis af dem, som sedermera skrifwit. Jfr. Berch om Sw. Herrars Skådepgr. s. 94.

*) Saxo sid. 192, och antager Stephanius uti sina Anmärkningar til Saxo s. 209 såsom en afgjord sak, at Tymmo war Banerernes Stamfader. Bertillus Canuti pro Danica Nobilitate talar på samma sätt. Uti Suhms och Schönings Förbättringar i Danska Historien s. 34 anföres Historien på lika sätt utan påminnelser däremot. J. Gram uti Anmärkningarna til Meursius s. 177 synes hålla före, at Saxo kunnat låna Historien från Encomium Emmæ Reginæ, hwar där talas om Danska Fanan Reefan eller Rafn. Omständigheterna skilja likwäl mycket.

**) Om Thor Thott är en gammal vers, som så lyder:

Kälby mölle och Kälby wang
Böge ore och Ringsö fang
Det gifwer ieg dig Boseklaster nij
Och self hwiler ieg i denne höj.

Högen blef för några år upkastad, då

Erik Axelſon, Thott, haſwa åfwen andre af ſamma ſtam förſogat ſig til Swerige. Håkan Thott gifte ſig med Algot Månſon Stures Doter Catharina wid år 1415. Om han warit i Swenſk tjenſt wet jag intet, men Ivar Axelſon, ſom blef K. Carl Knutſons Måg och hade hans Doter Magdalena, år Stamfader för Swenſka Greſwarne Tott, hwilka åro utgångne. De nu warande Thottar åro af en och ſamma Ätt, ſom de andres, men bleſwo intet Swenſke underſåtare, förr än Skåne bleſ åter med Swerige förenat. Sedan Ivar Axelſon Thott fått til ägta K. Carls Doter, kunde det intet förekomma underligt, at Jungfrur eller Fröknar Thott bleſwo bortgifta til de förnämſte Herrar i landet, och ägde Ingeborg Åkes Doter Thott Riks-Föreſtåndaren Sten Sture den äldre. Hennes Syſter Helena war giſt med den berömde Thor Bonde, ſom war Riks-Marſk i Swerige under K. Carl Knutſon. Men bägge deſſa giftermål woro barnlöſa. Sten Pehrſon, Gyllenſtierna, war åfwen Biſittare i Rätten, når domen fälldes öfwer Magnus Gren, och år han, kan hända, den förſte af denna Slägt ſom warit i Swenſk tjenſt, men om han lämnat efterkommande i Swerige wet man intet. De ännu leſwande Gyllenſtiernor i Swerige leda ſin härkomſt från Erik Eriksſon, Gyllenſtierna, ſom war förmåld med K. Carl Knutſons Doter Chriſtina. Den förſte, ſom här i landet kallade ſig Gyllenſtierna, år Nils Jöranſon af Lundholmen, Erik Eriksſons, Sons Soneſon. At Knut Gyllenſtierna ſmickrat ſig med, at bliſwa Koning i Dannemark efter K. Chriſtoffers död, i anſeende til den bewågenhet eller tycke, ſom Enke-Drotningen Dorothea då wiſade för honom, år bekant, men det år ock bekant, at Wal-Herrarne intet haft en ſådan bendgenhet. Slägten har för öfrigt ſamma beſkaffenhet ſom andra gamla Ätter,

Rikets Tilſtånd från år 1400 til 1440.

et roſtigt ſwärd bleſ upſinnit, ſom förmentes wara Herr Thors. Det lämnades til min Företrådare Kilian Stobäus och år ännu i behåll. Innehållet af Lucii III Bref anföres i Mon. Scanenſia Vol. I. ſid. 72. Håkan Thotts giftermål nämner Sophia Brahe ſid. 66. Thottarnes Slägttafla förekommer hos Meſſenius Th. N. ſ. 71, men fullkomligare hos Sophia Brahe från ſ. 1 til 48 m. m.

Rikets Tilstånd från år 1400 til 1440.

Ätter, at ingen kan med säkerhet utsätta des rätta Uphofsman. Uti Fru Brahes Slägtbok sid. 393 utföres Gyllenstiernornas Slägtregister ända til den 454 sidan, och den förste som här nämnes, är den höge Herr Nils Eriksson, Gyllenstierna, hans Son Erik Nilsson kallades ock den höge eller långe, och lär wara den samme, som Stiernman uti sin Matrikel, s. 23, kallar Erik Långeben til Ågård på Jutland, hwilken warit Hedning. At Gyllenstierniska Slägten blifwit således blandad med den förnämsta Adelen i Swerige kan intet twiflas, och war Christina, Nils Eriksons Doter, och Sonedoter af Christina, Konung Carls Doter, förmäld med Riks-Föreståndaren Sten Svanteson Sture *). Man kan så af detta, som af det som tilförne är andragit, tydeligen finna, at Utlänningar intet hatades derföre at de woro Utlänningar, utan derföre at K. Erik upfylde landet med odugliga och frägdlösa afskrap.

*) Gyllenstiernornas Ättar-tal anföres af Messenius s. 60, men utförligare af Sophia Brahe, där hon talar om K. Carl Knutsons Slägt sid. 105.

Swen Lagerbrings

Swea-Rikes Historia.

Fierde Delen;

Fierde Afdelningen.

Innehållet.

Cap. 6. Om Kyrkans Tillstånd från År 1400 til 1440.

Sjette Capitlet.

Om Kyrkans Tilstånd från År 1400 til 1440.

§. 1.

Christna Kyrkan war uti samma beskaffenhet som den warit uti 14:de århundrade, ty hon hade ännu twå särskildta Hufwuden, af hwilka det ena hade sit säte i Rom, det andra i Avignon, och Westra Christenheten delte sin tilgifwenhet emellan Bonifacius IX i Rom, och Benedictus XIII i Avignon. Swerige, såsom mera rättrowende, än åtskillige andra Riken i Europa, erkände Bonifacius för Kyrkans Hufwudman. Han hade ock canonicerat S. Brita, och kunde således intet förskjutas af Swenska Församlingen, efter en så sällsynt wälgerning emot wårt Fädernesland. Hwarföre ock, når Bonifacius år 1400 lät utlysa et almänt Jubelår för hela Christenheten, infunno sig åtskillige andelige wandrare både från Swerige och Dannemark så wäl i Rom som Loretto til at förwärfwa sig aflat och syndernas förlåtelse *). Oaktat all den fogelighet til förening, som i synnerhet wisades af Benedictus XIII, eller Petrus de Luna, war det likwäl intet annat än falskhet och förställning. När Bonifacius dödde 1404, hade wäl warit tilfälle at bringa Kyrkan under et hufwud: men Cardinalerne af Italienska

Westra Kyrkans Tilstånd i almänhet.

*) De här anförde omständigheter behöfwa wäl inga bewis, man kan likwäl inrycka de intygande, som finnas i Swenska Skrifter om Mötet i Pisa. Diarium Vazst. wid år 1409, s. 42. Eodem anno celebratum est concilium generale in civitate Pisana, ubi condemnati fuerunt & hæretici devicti duo contendentes de Papatu, videl. Angelus Corarii de Venetiis Gregorius XII dictus, & Petrus de Luna Arragonicus Benedictus XIII dictus. Et verus Papa electus fuit Petrus de Candia, Episcopus Mediolanensis, qui primo fuit frater de ordine Minorum et post Episcopus, & sic factus et Cardinalis, & tandem in Papam est electus & Alexander V nominatus. Den bestrifning som Diarium Minoritarum Holmens. s. 15. gifwer år något djupsinnigare eller narraktigare: Anno 1409 die 26 Junii in concilio generali Pisis celebrato venerabilis Doctor Dns frater Petrus de Candia ordinis Minorum, Archiepiscopus Mediolanensis, electus est in summum Pontificem & appellatus est Alexander V.

Lucifer & Luna dum dejicerentur ab una
Mitra papali sub Concilio generali
Quintus Alexander præcellens valde Magister
De Græcia natus est Pisis Papa creatus
Post M. C. quater, ter si post hoc repetis ter
In Jo Pau festo, cujus facti memor este.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

Partiet hade helt andra tankar, och utwalde Cardinalen Cosmas Meliorati til Påfwe, som kallade sig Innocentius VII. Han dödde 1406 under det man pratade om förening och gjorde ingen. Ändteligen efter mycken öfwerläggning, waldes Angelus Corrario en Venetianer, som tog namn af Gregorius XII, dock med wilkor, at han skulle genast lägga neder sin Påfweliga höghet, så snart Petrus de Luna wille afkläda sig sin wärdighet, och härtil förpliktade han sig med ed inför alla Cardinalerna, och tydeligt förbehåll, at, i denna händelse, på hwem, som wälet falla kunde, skulle han oförtöfwat lägga neder sit ämbete. Men Gregorius wisade i sielfwa werket, at en Cardinal och en Påfwe hafwa aldeles olika tankar, ty han förklarade för Cardinalerne, när de wille påminna honom sit löfte och råda honom at foga sig efter deras åstundan, at han war Påfwe, underkastade sig inga råd, utan war öfwer all lag, och at de woro pliktige at underkasta sig hans mening helt och hållit. Således i stället för at göra slut på det långwariga Schisma, eller söndringen i Församlingen, arbetade bägge Påfwarne gemensamt på at hindra sammankallning af et almänt Möte, som synes wara enda medlet til häfwande af det upresta mißförståndet. Under detta Påfwarnes winglande upförande, samla sig en hop Cardinaler i Pisa och utlysa et almänt Kyrkomöte, som skulle börjas den 25 Mart. 1409. Wid denna samling affattes både Petrus de Luna och Angelus Corrario, och Petrus de Candia, som då war Ärke-Biskop i Milano, utnämndes til Påfwe under namn af Alexander V, så at Kyrkan i stället för et hufwud fick nu tre, ty både Benedictus XIII och Gregorius XII hade sina medhållare, och medan Concilium eller Mötet i Pisa påstod, höll den förre et dylikt Möte i Perpignan och den senare i Aquileja, så at ingendera war sinnad at erkänna Mötet i Pisa, som ändteligen slöts d. 7 Augusti 1409. Alexander lofwade då, at et nytt Möte inom tre år skulle anställas, och han imedlertid skulle draga förſorg, at Christna Församlingen måtte blifwa förbättrad, både i anseende til sit hufwud och sina lemmar. Wid detta heliga sammanträde, som hölls i Pisa, woro inga Fullmägtige från Swerige, Dannemark och Norrige. Rikſens Råd i Swerige hade wäl skrifwit til alla Dom-Capitlen i Riket, at de skulle wara betänkte på, at utnämna några skickeliga personer til en så wigtig förrätning, men det oaktat, kom ingen ifrån Norden. Man har Dom-Herrarnes Bref från Linköping til Rikſens Råd i detta ärende, uti hwilket de förklara sig för stympare och okunnige, (pusiones & idiotæ) emot de wid Mötet sammankommande

högt

högt uplyfte Herrar och Män, fom ock med mycken prakt och ſtåt ſig inſtälla, beropandes ſig på Biſkopen af Würtzburg, ſom gifwit ſig på reſan med 300 häſtar, då de, plågade af tyranniſka fogdar, intet wågade ſig at öpna munnen en gång. De woro likwäl intet ſå aldeles okunnige om Kyrkans almänna ſtällning, emedan de hade ſig bekant, at ſå wäl Gregorius ſom Benedictus hade med ed förpliktat ſig, at godwilligt nederlägga ſin höghet, ſå ſnart de därom af Cardinalerne anmodades. För öfrigt förmåla de, at de intet kunde widare yttra ſig uti deras Biſkops frånwaro m. m. *). Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

§. 2.

Så litet, ſom Kyrkomötet i Piſa wille erkänna Gregorius XII och Benedictus XIII, ſå litet wärde ſatte deſſe twå på Alexander V, och ehuruwäl ſtörre delen af weſtra förſamlingen höll med Alexander, hade likwäl Benedictus Spanien på ſin ſida, och Gregorius war ännu gällande uti Neapel, Sicilien och åtſkilliga andra orter af Italien, där Carolus de Malateſta war rådande. Uti Tyſkland förklarade ſig Bäyerſke Prinſarne likaledes för Gregorius, ſamt Biſkoparne af Trier, Worms, Speier och Verden. I Sverige war ock en ſlags ſöndring i förſamlingen, ty Linköpings Dom-Capitel och Biſkop förklarade ſig för Alexander V och med deſſa ſammanfogade ſig Biſkoparne i Skara och Weſterås **). Däremot erkändes Gregorius XII af K. Erik, Dr. Margareta, Ärkebiſkop Johannes Jerechini, des andra Lyd-Biſkopar, och i ſynnerhet Biſkop Andreas i Strengnäs, ſamt Rikſens Råd och Ridderſkapet tillika med de andra Dom-Capitlen i Riket †). Men oaktat detta Schiſma i Swenſka Förſamlingen, då några gre erkände Gregorius och några Alexander.

*) Dom-Herrarnes Bref från Linköping til Rikſens Råd craſtino Catharinæ virginis anno Dni 1409 hos Benzelius M. E. p. 158. Här talas om mötet i Piſa ſålunda: Anno preſenti celebrabatur ſynodus ſeu Concilium generale Piſis cui interfuerunt - - - - ambaſſiatores & nuntii - - - - - - - quaſi totius Chriſtianitatis, exceptis ſolummodo de iſtis tribus regnis borealibus.

**) Dom-Capitlets Proteſtation, i Linköping, emot Gregorius XII af d. 24 Dec 1409. Ad aures noſtras rumores nonnulli - - - - - ſunt delati de diverſitate non modica per fautores aliquos Dni Gregorii olim Papæ XII in hoc regno. - - - - Qui fautores pro eodem Dn. Gregorio ſolempnes proceſſiones cum miſſarum ſolempniis - - - - fieri decreverant - - - de ſanctiſſimo Patre & Domino noſtro Dn. Alexandro - - - vacillantes. Nos igitur - - - - - proteſtamur, quod nos - - - - - - Sanctiſſimo in Chriſto Patri ac Domino noſtro Dn. Alexandro Papæ quinto - - - adhærere intendimus & volumus &c. Brefwet är tryckt i Acta Literaria Sv. 1722. V. H. ſ. 278.

†) Biſkopen Andreas uti ſin Appellation och Proteſtation emot Giorder

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

yttrande, ſom Biſkop Andreas i Strengnäs låtit upſätta d. 11 April 1410, proteſterade likwäl Dom-Capitlet i Strengnäs däremot och betygade genom en ſkrift, upſat dagen däreſter eller d. 12 April, ſåſom ock af d. 11 April, at de erkände ingen annan Påfwe och Församlingens Öfwerherde än Alexander V *). Och genom en ſådan ſöndring upkom i Riket mycket buller och mycken förargelſe. Anledningen til hela detta owäſende kom därutaf, at Andreas genom Konungens och Drotning Margaretas bearbetande blifwit Biſkop i Strengnäs, oaktat Dom-Capitlet med ſit wal fallit på en annan. Icke deſtomindre hade Gregorius XII ſtadfäſtat Andreas uti ſit ämbete kort förr än mötet i Piſa började, men ſå ſnart Alexander V blifwit Påfwe, affattes Andreas och den af Capitlet utwalde Giorder ſtadfäſtades, hwilket widare framdeles ſkal utföras. Men Alexander utlefde intet denna förargeliga af honom upwäkta träta, emedan han dödde i Maj Månad 1410. Sedan Alexander aflidit, blef Cardinalen Balthaſar Coſſa från Neapel af Piſanſka mötets anhängare utkorad til Påfwe, och Kyrkan blef trehöfdad ſom hon warit förut. Wår Neapolitaner lät kalla ſig Johannes XXIII, och til följe af beſlutet i Piſa lät han utlyſa et nytt Kyrkomöte, ſom ſkulle börjas i Coſtnitz d. 1 November 1414, och är kallelſe-breſwet til Ärke-Biſkopen, Biſkoparne och Abboterne i Swerige daterat 1413 i December. Hit förſamlades folk i myckenhet, 30 Cardinaler, 3 Patriarker, 150 Biſkopar, 100 Abboter, och 200 Doctorer, utom många flera andeliga perſoner, ſom ſkåckade ſig här tilſammans; Påfwen Johannes ſjelf war åfwen någon tid närwarande. Fullmägtige från Gregorius XII inſunno ſig tillika, ſedan han fått tilſtånd af de förſamlade. Härwid yppades likwäl ſtora betänkeligheter, ty när des Legat låtit uphänga Gregorii wapn öfwer dören af huſet, där han hade fått qwarter, blef det öfwerſtruket om natten, då där upwäktes betydeliga ſamwets-frågor, förſt om en ſådan ſkymf ſkulle beifras, och ſedan, om Gregorii Legat, ſom war Cardinal ſkulle

d. 12 April 1410 ſäger at Konung, Drottning m. m. deliberati ordinaverunt quod ſub obedientia Sanctiſſimi Patris D:ni Gregorii prænominati cum ſuis regnis & regni incolis manere & ſtare velint, donec idem Gregorius, aut ab hac luce migraverit vel Papatui ſponte renuntiaverit &c.

*) Dom-Proſten, Ärke-Diekonen, Decanus och hela Dom-Capitlet i Strengnäs förklara d. 12 Apr. 1410, at de efter Biſkoparnes befallning i Linköping, Skara och W:ſteräs, ſom warit upſlagen på Kyrkodörren i Strengnäs, erkänna Giorder för Biſkop, och appellera emot Biſkop Andreas til Sanctam ſedem Apoſtolicam & ad unicum, verum & ſummum Pontificem &c.

skulle få lof at göra sit intåg med röd hatt. Efter dessa wigtiga rådplägningar gjorde Cardinalen Johannes Dominici såsom Gregorii Fullmägtig sit högtideliga intåg d. 22 Januarii 1415 med sin Cardinals-hatt, emellan Hertigarne af Bayern och Bigen, följd af Johannes wald Biskop af Constantinopel, samt Biskoparne af Worms, Spejer och Verden, hwilka således wisade, at de ännu erkände Gregorius XII för Församlingens Öfwerhufwud, men från Benedictus XIII ankommo inga Fullmägtige. Ifrån Swerige, Dannemark och Norrige hade inga Prälater warit närwarande wid Mötet i Pisa, som är nämnt förut, men wid denna Kyrkofädernas Samling saknades hwarken Swenskar eller Norrmän. Från Dannemark woro Biskoparne i Sleswig och Ribe, från Swerige Ärke-Djeknarne Lars Gedda från Linköping och Elsin, förmodeligen Helsing, från Skara, på sina Biskopars wägnar, och för Norrige war en Abbot befullmägtigad *). Swenska Klosterna hade ock sina utskickade i Costnitz. Från Wadstena affärdades Thorir Anderson wid slutet af året 1414, och Johan Hildebrandi 1416 **), til at bewaka sit Klosters hufwudsakeliga angelägenheter, emedan där gjordes twist om S. Britas helgedom eller Canonization, som warit beslutен af en Schismatisk Påfwe. Desse Fullmägtige från Wadstena gagnade ock sit Samfund på flera sätt, emedan de under sina resor skaffade en wacker samling af Böcker til sina Ordens-Systrars och Bröders tjenst och upbyggelse. Om någon Biskop warit från Swerige wet man intet, utan det kan wara troligt, at Biskop Petrus från Ribe biträdt wåra Swenska Syslomän, när det kunde behöfwas, ty han war K. Eriks fullmyndige Sändebud. När så många rådgörande män warit ifrån wår Nord, kan äfwen däraf slutas, at Samlingen warit ogement stor; men hela denne talrika flocken hade utan twifwel uträttat ganska litet til befrämjande af enighet och söndringens uphäfwande, om ej Kejsaren eller Konung Sigismundus i egen hög person warit tilstädes. Denne Herrens bedrifwande gjorde ändtligen slut på den långwarig-

Kyrkans Tillstånd från år 1400 til 1440.

Fullmägtige från Swerige.

Från Wadstena.

90

*) Man kan jämföra härwid Grams Anmärkningar wid Meursius s. 559.

**) Om de Fullmägtige, som warit från Wadstena, intygar Diarium Vadst. s. 51, wid år 1414. In vigilia B. Thomæ exiit Frater Thorirus Andreæ pro arduo negotio monasterii: versus Romanam curiam vel concilium generale protunc in civitate Constantiensi futurum. Om Johannes Hildebrandi nämnes wid år 1416 s. 56. Sexta feria sequenti (post octavam Ascensionis Dni) exivit Frater Johannes Hildebrandi ad Concilium generale Constantiense pro arduis negotiis monasterii.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

ga söndring eller Schisma genom flera Påfwars samtida regering eller stridighet. Gregorius XII lade sjelf neder sin Påfweliga höghet och blef Cardinal, Johannes XXIII blef nödsakad at afstå från sin wärdighet, och efter et långwarigt fångelse gick äfwen tilbaka til Cardinal, men Benedictus XIII war obewekelig, änskönt Keisaren besökte honom sjelf och wille öfwertalan til afträde. Han blef likwäl af alla öfwergifwen, hwarföre ock, när Cardinalen Colonna eller Martinus V blef Påfwe 1417 *), kunde han med skäl anses för almännelig Biskop, fast Benedictus kallade sig icke destomindre Påfwe och westra Christenhetens Öfwerherde, ehuruwäl hans Påfweliga lagsaga intet sträckte sig utom des kammare. Kyrkomötet slutades 1418, och Benedictus XIII förblef i sin inbilning Påfwe til 1423, då döden gjorde slut både på lifwet och inbillningen. Således uphörde omsider detta ihållande Påfwekrig, uti hwilket dessa caracteriserade helige Fäder fördömde och förkättrade hwarandra, och alla dessa stora anstalter och omkostnader, til at förbättra församlin-

*) Detta behöfwer wäl intet bewisas, man kan likwäl nämna hwad som i Swenska Handlingar finnes anteknat om dessa märkeliga händelser. Diarium Vazst. wid år 1417, s. 58. In profesto b. Martini assumtus est in summum Pontificem Constantiæ Martinus quintus & quievit schisma perniciosissimum in sancta ecclesia, quod pæne dursvit XL annos sicut quidam comprehendit in his versibus

Schisma parentizas Clemens dum scribitur 1378
Tu Martine facis quod ad 1417 sit nota pacis.

Prior conglobatio figurarum algorismi debet sonare 1378 secunda 1417, quia quandam convenientiam habent cum hujusmodi literis, quid autem signent novit Algorista. Om Pisanska Mötet yttrar sig Dom-Capitlet i Strengnäs uti Förklaring af d. 12 April 1410. Quia indubitanter & ex veredica relatione novimus, quod anno præterito videlicet MCDIX: sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales olim obedientiæ utriusque, cum de diversis mundi partibus ecclesiarum prælatis, ac Regum, Ducum et aliorum Principum oratoribus plenum mandatum habentibus, totiusque orbis studiorum CCC Doctoribus et amplius in sacra Theologia & Jure utroque, in Ciuitate Pisana pro redintegratione & unione Sanctæ matris ecclesiæ congregati. Ubi omnes prædicti veri Cardinales, auctoritate & approbatione sacri concilii & Sanctæ synodi ibidem congregatæ, universalem ecclesiam repræsentantes, reverendissimum in Christo Patrem ac Dominum Dominum Petrum Archiepiscopum Mediolanensem in unicum verum & indubitatum Papam assumserunt, & nemine discrepante concorditer elegerunt eundem Alexandrum Quintum nominantes, & sic electum VII die mensis Julii in eadem civitate Pisana in summum Pontificem coronaverunt. Qvem qvidem major pars Christianitatis pro vero Papa ac successore Petri tenet - - - - - licet nonnulli, nescitur quo zelo ducti, hujusmodi felicia & necessaria facta laborant totis nisibus impugnare.

samlingen så i anseende til hufwud som lemmar, stadnade uti et full- komligt intet, emedan det lär blifwa onekligt at et sjukt hufwud är intet bättre än tre orimmeliga. Et kan likwäl tilläggas, at de werlds- lige Herrarne i denna söndring förstodo intet rätt wäl sin egen för- mån, så at de intet snarare ökte än minskade antalet af dessa förmenta Öfwerherdar, då deras tiltagsenhet ofelbart blifwit mindre, alt så- som Lagsagan inskränktes. Det kan ock märkas til slut at man uti Costnitz tilskapat en ny Tros-artikel, eller at kalken eller winet wid Herrans Nattward skulle förnekas alla Lekmän, ânskönt hwarken wår Frälsare eller Apostoliska Församlingen gifwit den minsta anledning därtil. Utomdes hade en annan hufwud-regel inrotat sig hos almänhe- ten, at Kyrkomöten woro öfwer Påfwen, hwarigenom des obedrä- gelighet eller infallibilité blef nog lidande; en lära, som med någon widare tilläggning, är altid drägeligare, än den som uphöjer en människa til mästare och Enwälds-Herre öfwer alt hwad man bör tänka och tro. At Johan Huß och Hieronymus Pragensis under detta heliga sammanträde blefwo lefwandes upbrände, såsom kättare, är almänt bekant, men rör intet Swerige, där ingen gjorde sig be- swär at blifwa kättare, om intet i det hänseende understundom, at han intet altid war af samma tanka, som man fastställt wid Präst- möten. Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 3.

Wåre Swenske utskickade til Costnitz woro utan twifwel sysle- satte med mycket angelägna ärender, dock sådana, som nu, om så behagas, kunna anses för därskaper. Man trodde likwäl denna ti- den at Rikets heder kunde intet bättre befrämjas, än genom en ny bekräftelse af S. Britas Canonisation, och flere Helgons uptagande uti Romerska himmelen. Biskop Brynolf från Skara, Bisk. Nils från Linköping, och en Ingri från Skenninge ansågos hos oß för så märkwärdiga Personer, at de gamle Helgon skulle hafwa förlo- rat ganska mycket, om intet dessa undergörande människor blifwit in- tagne uti deras sällskap. Hwarföre ock under hela tiden, då Mötet påstod, denna angelägenhet bekymrade Nordens Fullmägtige. Men dessa wiktiga högmål skola omständeligen införas, när Klosternas märkwärdigheter komma at omtalas. Imedlertid hade man ock någon skuggmålning inom Sweriges gräsnor af dessa stora Kyrko-möten uti wåra Provincial Präst-möten: man gjorde trosartiklar, lefnads- reglor, och kätterier på samma sätt som det skedde uti de större Swenska Kyrkans angelägen- heter wid Mötet i Costnitz. Mötet i Ar- boga.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

sammanträden. I denna affigt sammankallades Swenska Clericiet til Arboga 1412, och biwistades sammankomsten af Ärke-Biskopen Johannes Jerechini, Biskoparne Knut i Linköping, Brynolf i Skara, Petrus i Westerås och Eskil från Wexiö. De andre Dom-Capitlen hade ock skickat sina Fullmägtige, och utomdes war äfwen tilstädes et wackert antal af andra Präster *). Här beslöts först wissa Latinska Psalmers affjungande, när Sacramentet bars til och ifrån Altaret, och med afhörandet af denna sång war fyratio dagars synda-förlåtelse sammanfogad, på det sätt, at hwar närwarande Biskop förunde den botfärdige åhöraren fyratio dagars Aflat. All köp och handel förböds om Sön- och Helgedagar, äfwen under marknaden, förr än Högmessan war affungen. — Wigsel för okända personer borde intet utan anständiga bewis tillåtas. — Inga trolofwade måtte hafwa ägtenskaps-omgänge med hwarandra, innan lysning och wigsel gått förut. — Lekmän som lefde med qwinfolk, såsom ägta folk utan at wara wigde, skulle intet tillåtas gå in uti någon Kyrka, de utstängdes ock från Herrans Nattward, om de intet afhöllo sig från sina frillor eller trolofwade sig med dem. — De som drögde för länge at låta döpa sina barn, och barnet dödde innan det fått dop, skulle anses med dubbel penitens, emot dem som med wåda förqwafde sina barn, och kunde de intet tagas i Kyrka inom twå eller tre Carener. — En menedare, som förmått andra til edgång, skulle i sju år hålla penitens och betala nio mark penningar, och de, som låtit bedraga sig, underkastades fem års penitens och at plikta tre mark. — Werldslige Domare som tillåtit nämnd mot nämnd excommunicerades. — Alla Student- eller Skole-gästebud aflystes. — All wåldgästning på Prästegårdar aflystes wid straff af bannlysning. — Alla de som sade, at upbörd af räntepenningar och lägersmål intet war en dödelig synd, skulle anses som kättare, och en Präst som begrof en räntetagare skulle excommuniceras. — De, som påstodo at man war Påfwen i Rom och S. Petri Stol intet skyldig någon lydnad, skulle straffas som kättare. — Cathedraticum eller afgiften til Dom-Kyrkan borde betalas af Kyrkans pennin-

*) Arboga Mötes Beslut, 1412 in exaltatione crucis, är tryckt uti Acta Literaria Sveciæ 1724, s. 525, men detta Document lår förmodeligen intet wara annat än et Utdrag af sjelfwa Beslutet, hwarföre man ock utlämnat sielfwa ingången, uti hwilken Biskoparne nämnas som warit närwarande. Man har därföre welat bruka et otryckt exemplar, som synes fullständigare. Uti tryckta exemplaret äro likwäl twå artiklar tillagde, at tionde skulle gifwas af all slags säd och förwärfwing, de omni acquisitione & semine, och at sju hus skulle byggas af Församlingen på Prästegårdarna.

ningar. — Präſterne borde i ſina teſtamenten altid ihogkomma ſin Biſkop. — En Präſt ſom dog, ſå wida han intet war utfattig, borde altid lämna något til Dom-Kyrkan. — Lottkaſtningar om tilkommande ting, trollerier, ſpådomar, drömtyderi, bokſtåfwer och andra märken, ſamt obekanta ord ſom intet finnas i Skriften, hwilka brukas at ſläcka eld, döfwa ſwärd, bota ſjukdomar eller hindra döden, och all ſlags ſkrift i bly eller på wäggarna emot tandwerk och frosſor, alla konſter at få igen bortſtulit gods, alla Egyptiſka dagar, eller ſådane ſom anſes för olyckelige eller lyckeliga til at företaga något, fördömdes aldeles; den ſom därmed beträddes borde ſtraffas ſom för dödelig ſynd, och den, ſom förſwarade ſådant ſkrock, borde utſtängas från Kyrkan, undergå uppenbar ſkrift och böta tre mark. Man fann ock angelägget at förordna, at S. Annas åminnelſe ſkulle firas genom en allmän Heligdag öfwer hela Riket. Alla deſſe ärender räknades efter tidens tänkeſätt för andeliga mål, men wåre andelige Lagſtiftare utwidgade äfwen ſin wård och Lagſtiftning til andra mål, ſom woro til äfwenyrs af twiſtig Domſtol, då de gjorde förbud, at werldsliga Domare måtte ranſaka och fälla Utſlag om Kyrkogods, och ſtadgade, at alla ſådane Domar, ſom endaſt woro affagde af Leekmän, borde anſes ſåſom kraftlöſe. Til ſlut påmindes at all Sädes-tionde borde införas i Kyrko-herbergen af tionde-gifwarne ſjelfwe inom Kyndelsmeſſan, utom några flera puncter, ſom äro förbigångna.

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

§. 4.

Uti denna Författning, ſåſom uti andra ſådana Samfundsſtadgar, förekommer efter wanligheten både godt och ondt. Hwad, ſom ſtadgades om Kyrko-Ceremonierna, tjente intet ſärdeles til annat än at öka widſkepelſen, utan någon upbyggelſe för almänheten. Ingen brist war på Helgedagar, ſå at man ſnarare bordt wara betänkt på deras indragning än tilökning, icke deſtomindre blef S. Annas Feſt uptagen ibland Swenſka Helgedagarna. S. Anna förmentes wara Jungfru Marias Moder, ſom warit gift med Joachim från Nazaret, och är ryktet ſkäligen gammalt, emedan Epiphanius af fjerde århundrade talat därom. Om det är ſant, wet jag intet, men Chriſtenheten kunde utan twifwel wara förutan denna högtid *).

Påminnelſer wid Arboga Möte 1412.

*) Joachims och Annas Hiſtoria finnes införd uti Codex Bildſtenianus förſta ſidan, man kan ock annars, om ſå behagas, jämföra Baronius uti des Martyrologium wid d. 20 Martii och 26 Julii. Orden af Arboga Beſlut

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Ifwern mot ränta och utlånta penningar hör til tiden, och har med tiden ock så swalnat, at man nu intet begriper, at någon synd ligger däruti förborgad, så wida Långifwaren intet tager af nödlidande, ej heller räntan updrifwes emot Lag. Högwördige Fädernas nit emot trolleri, dagwäljande och andra sådana skrock-konster war berömlig, och woro dessa dårskaper nog almänna hos wåra Förfäder. Med alla dagar i året woro betydelser sammanfogade, hwarutaf man trodde sig kunna finna, om det man företog sig skulle lyckas eller ej. De tolf Himmelsteckn woro uti denna angelägenhet ganska märkeliga, och af månans omskiftningar tog man eftertänkeliga spådomar. Til almänhetens upbyggelse kunna några af dessa djupsinniga rön anföras, man lär ock härigenom, at känna någorlunda den annars så högt bepriſade ålderdomen. Under Wädurn, Wattuhästen och Fiskarne war godt at giftas, under Oxen war det ganska härligt at få en Jungfru, och torde man ännu hafwa samma tanka, om man än skulle gifta sig under Skorpionen, som annars är et elakt tekn; men Jungfrun war däremot et ganska farligt himmelstekn för at bygga hjonelag. Korn kunde sås under Wädurn och Jungfrun, och trä ympas m. m. Men Månans beständiga omskiften skaffade långt flera märkedagar, emedan alla dagar i månaden, som man kallade Primsdagar, hade sina egna betydelser. Den som föddes första Primsdagen blef wacker och förståndig m. m. Man fick ock weta, hwilken dag war tjenlig til åderlåtning och til at göra testamente. De här nämnde Egyptiska dagar swara emot dem, som annars kallas förkastade dagar, och är nog besynnerligt, at denna dagwäljning kunnat wara så gammal, at Moſes talt därom, och at Tycho Brahe welat upliſwa en så gammal dårskap, som fordom kunde skräma folk, men nu tjenar til tidsfördrif och åtlöje *) Man finner ock, at wåre Förfäder förstått at skrifwa bort sjukdomar, likså wäl som nu, och förmodeligen med samma werkan: men då de fallit på den tankan, at göra Författning om laga Domstol om Kyrkogods, har wår tid fått en aldeles stridande öfwertygelse. Imedlertid gifwa dessa Möten anledning at tro, at tidens Öfwerherdar hos oß warit,

åro dessa: Item ſtatuimus & ordinamus, quod feſtum S. Annæ deinceps per totam Provinciam Upſalenſem in craſtino conceptionis B. Mariæ virginis celebretur. Hennes Fest inföll således d. 9 Decemb., då den efter Romerska Calendern firades d. 26 Julii.

*) Skulle någon hafwa lust at widare underrätta sig om dessa dårskaper, kan läsa en Diſputation utgifwen i Lund 1769 de diebus faſtis & neſaſtis, hwar man ock finner twänne på gammal Swenska upsatta Underwisningar, om Himmelsteknens och Primsdagarnas betydelser.

warit, kan hända, något angelägne om Församlingens förbättring, då de högre andelige Fäder intet kunna särdeles beskyllas därföre. Man måste likwäl bekänna, at det hufwudsakeligaste af Gudstjensten, som tjenar til almänhetens underwisning och upmuntran til tro och Christeligt lefwerne, intet warit rätta föremålet för deras andeliga Sammankomster. Man finner et nytt bewis därpå, uti Arboga Möte af år 1417, då Ärke-Biskop Johannes med Biskoparne Knut i Linköping, Brynolf i Skara, Andreas från Strengnäs, och Nafne från Westerås m. fl. sammanträdde at rådgöra om Församlingens angelägenheter. Man stadgade då, at Biskoparne woro berättigade at lindra straffet för förqwafda späda barn efter omständigheterna, — at Studentgillen, som wid förra Mötet blifwit förbudna, nu skulle tillåtas, — at S. Annas Fest skulle antagas och firas öfwer hela Riket dagen efter Mariä Afielse. — Sedan man förnummit, at de mått man tagit emot ocker och ränta intet woro tilräckeliga, emedan Biskoparne meddelte Frihets-bref på et sådant näringsfång: så beslöt man nu, at inga sådana Bref måtte utfärdas, utom alla Biskoparnas gemensama kunskap och samtycke, och skulle fördenskull alla de hit intil utgifna Indulgens-Bref återkallas och upháfwas. — Där förböds tillika, at ingen Präst utan wederbörande Biskops samtycke någon ockrare uti sin Församling tåla måtte. — Drift-präster och landstrykande karlar med qwinfolk borde ej heller tålas. — När Präster uti ölgillen få stryk af sina medsupare, borde det intet nedtystas, utan saken borde til laga näpst befordras. — Psalmen Sacerdos novæ gratiæ skulle sjungas på Mariä Besökelsedag til des några bättre kunde sammansättas *). Detta Prästemöte öfwerrygar mera om Prästernas oanständiga upförande, än om någon alfwarlig afsigt at befrämja Christendomen. Hwartil tjente de Latinska Psalmerne, när åhörarne intet förstodo dem, och hwad nytta kunde wäntas af förbudet mot ocker, när Biskoparne kunde lämna Frihets-bref at taga ränte-penningar? Man hade uti förra Provincial-mötet förklarat ocker för en dödelig synd, men nu kunde Biskoparne gifwa tilstånd til dödeliga synders utöfwande: hwilken orimlighet! Det tredje Arboga Möte wisar ej heller något färdeles prof af Christendomens utöfning. Detta Provincial-möte hölls 1423 och biwistades af Ärke-Biskopen Johannes Haquini, Biskoparne Knut i Linköping, Brynolf i Skara, Arnold i Strengnäs m. fl. Här beslöt man, at Ärke-Biskopen och Biskoparne skulle på egen kostnad underhålla twå Fullmäktige wid instundande stora Kyrkomötet

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Arboga Möte 1417.

Arboga Möte 1423.

*) Statuta Arbogensia 1417 festo exaltionis S. Crucis.

Kyrkans Tillstånd år 1400 til 1440.

mötet i Pavia, och hwart Stift och Dom-Capitel, man fann ock tienligt, at förordna, det altid en af hwart Dom-Capitel skulle följa med Konungens Hof, til at bewaka Stiftets angelägenheter. Til slutet kommo ock ränteta garne uti öfwerwägande, och K. Magnus Eriksons Stadga af år 1344 stadfästades *), och ändteligen utsattas swåra straff för Präster, som hade misstänkta omgången med andra könet, så at gamla Förordningen af 1248 hwarken afskaffades eller efterlefdes.

§. 5.

Påfwens pålagde Skatter i Swerige.

Men under det man wiade eller sysselsatte sig med Provincialmöten, hade ock andra märkwärdigheter tildragit sig i Swenska Församlingen, och måste man bekänna, at Påfweliga Cancelliet och Camaren haft mycket at föra uti Swerige, än genom Aflats-bref och Indulgentiers utdelande, än genom bekräftelse på Biskops-wal och Prästernas rättigheter, stundom med hotelser af bann emot dem, som intet wärdade at wisa Andeliga Ståndet sin tilständiga wördnad. Klostrernas och i synnerhet Wadstenas angelägenheter hafwa ock ådragit sig många rådplägningar wid Romerska Hofwet: men framför alt hafwa Påfwens Camererare warit skäligen sysselsatte med quittencers utdelande för influne penningar, och med förordnande af Upbördsmän, som skulle bewaka Apostoliska Stolens inkomster. Och war detta utan twifwel den hufwudsakeligaste delen af Romerska Hofwets Herdabekymmer om Swenska Christendomen. Om man lefde här anständigt, Gudfruktigt eller ej, war det en sak, som intet särdeles bekymrade wederbörande och de titulerade Apostlarnas efterträdare, som intet sökte själar utan penningar: och när penningar ifrån Norden wankade til behageliga summor, stod alt wäl til med Christendomen. Johannes XXIII hade intet warit stormer än et år Påfwe, under pågående Schisma, förr än han förklarade Biskop Petrus i Westerås til Apostolisk Nuntius och Upbördsfogde i Swerige, och borde han infordra och insamla alla Romerska Stolens rättigheter, bestående i tionde, skatter och inkomster af hwad namn de wara kunde. I detta hänseende tillades honom rättighet, at bannlysa alla dem, som intet efterlefde hans påminnelser. Härjämte förklarades han befogad at sätta i warstad den trögas egendom, och inmana sjelfwa personen i häkte, af hwad stånd och wilkor han kunde wara, och det utan all inwändning och wad **) m. m.

Man

*) Statuta Arbogenſia 1423 i Hadorph wid Biärköa-Rätten, fid. 14.

**) Se Johannis XXIII Bulla, datum Romæ apud S. Petrum Kal. Junii Pontificatus anno ſecundo. Sjelfwa orden

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Man kan intet utan häpen förundran låsa en så oförskämd tiltagsenhet, under warande Församlingens söndring, då det warit mycket lätt at tysta en så stortalig befallare, om allenast wederbörande welat wara enige, och intet efter wantigheten warit intagne af ensidiga afsigter. Samma dag, som detta myndiga Påbudet utfärdades, afgick et annat Upbörds-Placat til Biskop Petrus i Westerås, som påböd tionde i tre års tid af alla andeliga inkomster öfwer hela Riket, hwilken skulle til Påfwekammaren inlämnas och anwändas emot Ladislaus af Dyrrachium, som tilegnade sig Sicilien och Neapel, hwilka länder tilhörde Romerska Stolen, och skulle ingen wara fri från denna afgift utom Cardinalerne, Romerska Hofwets Camererare, och Riddarne af Johanniter- och Tyska Orden *). Men hans Påfweliga Helighet war intet med denna upbörd förnöjd, hwarföre han ock tillika befalte, at af alla lediga andeliga Ämbeten första årsinkomsten skulle insamlas til Romerska Hofwets förnödenhet, och blef Biskop Petrus äfwen med denna incassering benådad. Dessa nu upräknade beskattningar beswärade förnämligast de jöntagande Andelige, men at de werldslige ock måtte hafwa tilfälle at wisa sin beredwillighet emot Öfwerherden i Rom, förordnades Johannes Hennekini Kyrkoherde i S. Larses Kyrka i Skagån på Jutland, at predika Korståg emot den förutnämnde Ladislaus af Dyrrachium öfwer Sverige, Danmark och Norrige, med löfte om fullkomlig syndernas förlåtelse, och samma Aflat, som de horde wänta, hwilka woro deltagare uti Korsfärderna til Jerusalem **). Man har ordsak at twifla om många låto korsa sig til detta fältåg, men man hade likwäl tilfälle at understödja Påfwens ouphörliga behöfwande snålhet genom uphandling af syndernas förlåtelse, hwilken war altid wäl-

af Bullan, som utmärka Biskop Petters utmätnings-rättighet kunna anföras. Påfwen gifwer honom härigenom makt, contradictores & rebelles cujuscumque gradus, ordinis, ſtatus, conditionis vel præeminentiæ fuerint, etiamſi Pontificali aut alia quavis præfulgeant dignitate, auctoritate præfata per cenſuram eccleſiaſticam & bonorum ipſorum ſequeſtrationem & arreſtationem perſonarum, & alia juris remedia, appellatione poſtpoſita, compeſcendi. På denna grund war Biskop Petrus befogad at sätta Konungen sjelf och Rikets Råd uti fängsligt förwar samt taga deras egendom i qwarstad, om de understodo sig at tala emot Påfwens beskattningar, och kan wäl aldrig någon Bulla wara dumdristigare och oförskämdare.

*) Johannis XXIII Bulla samma dag och ställe, som den förra.

**) Johannis XXIII Bulla af d. 6 Nov. 1411. Alla dessa Bref förwaras i Antiquitets-Archivum; Afskrifterna äro meddelta af K. Bibl. Hellman.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

wälkommen hos dessa uplyste Kyrko-Föreståndare, och härpå skulle man igenkänna Christi och Apostlarnas efterträdare.

§. 6.

Biskoparnas Afgifter til Romerska Stolen.

Man kan förundra sig, at regerande Prinsar kunde tillåta, at deras undersåtare skulle så oförsynt beskattas af en Man, hwars hela magt bestod i dårskaper och widskeppelse, men Länderna betungades på långt flera sätt. De upräknade pålagor tryckte egenteligen hela Kyrkostaten; men utomdeß hade Biskoparne sina enskylta utgifter, som man kan inhämta af det föregående. At dessa beswär intet stadnade uti det femtonde århundrade är oförnekeligt. Några beswär woro sammanfogade med penninge-afgifter, några åter skulle synas wara blotta årebetygelser utan någon widare kostnad. Af det senare slaget war den upwaktning, som Ärke-Biskopen war skyldig at göra wid Apostoliska Hofwet hwart fjerde år, när Påfwen residerade på andra sidan om Alperne, och war denna skyldighet så tryckande, at försummelse därutaf ansågs såsom mened, besöket kunde likwäl ske genom Fullmäktig utan något brott. Således upwaktade Ärke-Biskop Henrik Påfwelliga Stolen 1407 genom Bero Anderson, Domherren i Upsala, och gaf Påfwens Camererare Biskopen i Bononien wederbörligt quitto för et sådant besök, med bifogat intygande, at det skedt med all wederbörlig andakt, dock utan afgift eller servis-penningar, och frikallades tillika Swenske Ärke-Biskopen för alt brott af mened, så framt han genom drögsmål gjort sig skyldig därtil. At denna wilkorliga syndaförlåtelse blifwit meddeld utan all kostnad, är swårt at föreställa sig, ty i sig sjelft war hela saken et fullkomligt gyckelwerk, och Romerska Hofwet gycklade sällan för tidsfördrif, utan merendels för contanta pengar *). Men uti quittanzer

*) Hela detta Brefwet kan införas til bewis och uplysning. Universis & singulis præsentes literas inspecturis Antonius miseratione divina Episcopus Bononiensis, Domini Papæ Camerarius, salutem in Domino. Universitati vestræ notum facimus per præsentes, quod Reverendus in Christo Pater Dominus *Henricus* Dei gratia Archiepiscopus Upsaliensis teneatur singulis quadrienniis, Romana curia citra montes existente, sedem Apostolicam visitare, per venerabilem virum Dominum Beronem Andreæ Canonicum Ecclesiæ Upsalensis pro uno quadriennio proxime præterito ipsam sedem die datæ præsentium cum devotione debita visitavit, nihil tamen visitationis hujusmodi causa obtulit aut servivit. Insuper ipsum a reatu perjurii, si quem incurrit propter moram visitationis retardatæ, tenore præsentium absolvimus, & reddimus absolutum. In quorum testimonium &c. Dat. Senis Anno D:ni MCDVII - - - die Octobris &c.

tanzer för Biskoparnes stadfästelser blef afgiften uti rena summor uptagen, och på detta sätt erkändes Ärke-Biskop Johan Håkansons Servicepenningar, som aflämnades til Påfwiska Skattkammaren 1422 til en summa af femhundrade guld-gulden, och för lilla servicen 35 g. gulden *). Men ehuruwäl dessa summor äro tydeligen nämnde, lär likwäl afgiften hafwa warit större, emedan man finner af qwittobref, som Ärke-Biskop Olof fått, at han betalt år 1432 och 33 uti lilla servicen 67 g. g. och til Cardinals Collegium 194 g. g. utan at utgiften blifwit fullkomligen quitterad: så at man i brist af handlingar har swårt wid at utsätta hela utgiften, utom hwad som betaldes för Ärke-Biskops bandet eller Pallium. Lika sådan är beskaffenheten af Lyd-Biskoparnes afgifter för sina stadfästelse-bref; man har ingen fullständig reda därpå. Man wet, at Biskop Thomas i Strengnäs 1431 uttagit til Påfwekammaren 133 guld-gulden och uti lilla servicen 33 g. g. men at denna summa swarat emot hela kostnaden är ej troligt, ej heller är bekant, hwad de andre Biskopar wid sådana tilfällen utlagt. Utom detta alt betaldes ock en årlig afgift för sjelfwa Stiften och har Biskopen i Westerås 1413 quitterat för Strengnäs Stift årliga afgiften til en summa af 150 mark Swenska, dock med Apostoliska Kammarens rätts förbehåll, om summan intet war stor nog efter utsatta Taxan **). Alla dessa poster woro ordenteliga inkomster för Påfweliga Stolen, fast intet alla årliga; däremot war Peters-penningen en Skatt, som utgick hwart år utan annan förändring, än den som genom åkerbrukarnes minskning eller förökning kunde förordsakas. Johannes Grote från Sleswig uptog 1416 tre års Peterspenning för Linköpings Stift, för åren 1413, 14 och 15 til en summa af 112 mark Swenska penningar, som gör 34 mark om året †) och, såsom år 1333 betaldes af Lin-

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Qwittobrefwet är dat. d. 7 April 1422. Dessa Qwittencer finnas alla uti Örnhjelms Bullarium, under de här anteknade år, och kan märkas, at penningarne betaldes understundom af Köpmännerne Cosmas och Laurentius de Mediticis, som stundom kallas nobiles och stundom honorabiles viri, och blef, som bekant är, denna Köpmans slägt sedermera Regerande i Florentz, och Stamherrar för de mäktigaste Kommgar i Europa.

**) *Petrus* miseratione Divina Episcopus Arosiensis, Cameræ Apostolicæ Nuncius & collector per Regnum Sveciæ generalis salutem in omnium Salvatore - - - omnibus innotescat nos - - - centum octoginta quinque m. - - - - monete Suevice racione taxus annualis ex Diocesi Streghensi provenientis in promta ac numerata pecunia ac realiter recepisse - - - Datum Stockholmis an. Domini MCDXIII ipso die B. Marie Magdalene.

†) Joh. Grotes Br. dat. Linköp. 1416, feria sexta proxima ante festum B. Lau-

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

köpings Stift 53 eller 54 mark, måtte åkerbrukarnas antal där i Stiftet warit mycket förminſkat. Den beſkattningsrättighet, ſom Påſwarne mötwade, tilägnade ſig ock de almänna Kyrkomöten, ſom man finner af et quittobref utgifwit af Abbot Henrik i Eſrom 1419, uti

Afgifter til Kyrkomöten.

hwilket han tilſtår ſig haſwa emottagit på Abbotens Magni räkning från Saba Kloſter twå Noblar och fyra Kronor, för tre års gård, ſom mötet i Coſtnitz utſkrifwit *). Baſelſka mötet, ſom ſedermera utlyſtes, följde ſamma regel, då det til ſina förnödenheter lät predika aflat och ſyndaförlåtelſe uti Swerige, Dannemark och Norrige, wid hwilket tilfälle Arke-Biſkop Nils i Upſala öfwerlämnade til Ärkediekonen i Århus, ſom war förordnad til Upbörds-Kramare af Kyrkomötet, 190 Noblar, och 287 Rhenſka Gyllen, ſom woro ſamlade i Stockholm **). Sålunda woro Påſwiſka Prälaterne beſtändigt uppmärkſamma på alla uptänkeliga medel at draga penningar ur landet, och ſtadnade hela deras andakt och Gudsfruktan ſluteligen i penningar: och kan man undra, at något öre kunde ſtadna qwar, då Påſwen och Konungen likſom täflade med hwarandra, hwem ſom måſt ſkulle utbiona Riket på redbart mynt.

§. 7.

Påſwarnes myndighet

De här anförda Caſſa-räkningar uplyſa wäl intet ſärdeles Swenſka Kyrko-hiſtorien, tiena dock til uplyſning af deſſe ſtore Kyrko-herrarnes

rentii martiris. Jämför om Peters-penningen 2 D. ſ. 402.

*) Pateat univerſis quod nos frater Henricus Abbas in Eſrom Collector auctoritate Capituli Generalis contributionum ac ſubſidii a Patribus - - - - - in Concilio Conſtantienſi impoſiti, recepimus per manum fratris Rodulphi, ſacerdotis in Alvaſtrum profeſſi ex parte Domini Magni Abbatis in Sabba, duos Nobilos racione ſubſidii antedicti & quatuor coronas racione contributionum trium annorum - - - - Pro quibus predictum Dominum Abbatem M. & ſuum monaſterium quittamus - - - - Datum Eſrom An. D:ni MCD nono. decimo ipſo die B. Johan. Baptiſte.

**) . . . Ego Magiſter Johannes Ivari Archidiaconus Nroſienſis, & collector peccuniarum ex indulgentiis, alias per ſacrum Baſileenſe concilium conceſſis &c. Datum & actum Arnöd milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo primo quinta die menſis Novembris. Han quitterar här centum nonaginta Nobilianos, quorum duodecim ſunt Gandanenſes, & aliqui, numero tamen duo, Lucæ, quatuor Lubecenſes, unus Ducatus, & unus Ungaricalis Florenus, duos mediös Nobiliarios, unum fruſtum auri, de perdere nouem Nobiliorum & ducatos octoginta ſeptem Florenos Renenſes, de pecunia Holmis collecta. Joh. Ivarſon förde et ſtort wapn med tre roſor i ſkölden och 13 ſtånor på hiälmen. Originalerne af deſſa Bref fås i Antiquitets Archivum, meddelte och utdimerade af Kgl. Bibl. Hellman.

rarnes lefwernes beskrifningar. Men ingen bör föreställa sig, at desse woro de enda konster som brukades at skaffa penningar. Stälningen war sådan, at många mål borde hänskjutas til Romerska Stolens utslag. Wille någon gifta sig med sin släktinge uti den grad, som efter Canoniska lagen war förbuden, skulle Påfwens förordnande afwaktas. Om någon Biskop gjorde en författning om tionde och andra inrätningar, behöfdes Helige Fadrens stadfästelse, om de skulle wara wederbörligen gällande, och såsom Påfwen ock blandade sig uti förlånande af mindre andeliga syslor, war det naturligt, at åfwen där utaf bergades wackra inkomster. Med et ord, ju flere utslag kunde utflyta från Vaticanen, desto ymnigare war Swenska afraden, hwarföre man ock åfwen nu har skäligen många Påfweliga utslag, som bära witne om Romerska Öfwerherdarnas wård om Swenska Församlingen. Således har Bonifacius IX år 1402 stadfästat de af Linköpings Biskopar utfärdade privilegier, för Domherrarne, at de intet woro pliktige at gifwa tionde til Domprobsten af de hemman inom des Församling, hwilka de sjelfwe brukade, och at de af sina Prebende Pastorater intet woro skyldige at betala Cathedraticum, Synodaticum eller annan afgift til Biskopen m. m. *). Hos Innocentius VII anmälte Biskop Brynolf II i Skara, huru tionde fördelningen fordom warit i Swerige, nemligen, at all sädes tionde fördeltes i tre delar, hwarutaf Kyrkoherden först tog sin tredjedel, de andra twå delar deltes åter i tre delar, af hwilka Biskopen behöll den ena, den andra gick til Sokne-Kyrkan, det öfriga åter lades i twå delar, af hwilka den ena gick til Sjukhusen i Församlingen, men den sista hälften tog åkerbrukaren tilbaka. Men när Domherrarnes antal föröktes, blef åkerbrukarens del anwänd til de residerande Domherrarnes fördel. Denna anstalt kunde utan twifwel gifwa något tilfälle til twistighet, man tog derföre sin tilflykt til Romerska Oraclet, och Påfwiska stadfästelsen utfärdades 1404. **). En annan träta war upkommen emellan Domprobsten i Strengnäs och Åboarne i Silbo och Åkerbo hundare hwilka wägrade den årliga skatt, som de borde utlägga icke allenast efter Biskop Sigismunds utan åfwen efter Ärke-Biskopens utslag. Domprobsten Thomas Simonis gjorde fördenskul saken anhängig hos Apostoliska Stolen och erhöll et önskeligt utslag af Martinus V, 1417, och up-

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

öfwer alla slags ärender.

*) *Bonifacius* IX Br. Dat. Romæ ap. S. Petrum V Id. Jun. Pontif. anno XIV.

**) *Innocentius* VII P. P. venerabili Fratri Brynolpho, Ep. Scarensi. D. Romæ ap. S. P. IV Non. Jul. Pont. a. X.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

drog han ukmätningen af domen til Abboten i Saba *). Uti de anförda mål bekräftade Påfwen allenaft de förfatningar, som Swenſke Biſkoparne gjort förut, men til bewis af ſit öfwerwälde, kullkaſtade han ock wid tilfälle Arke-Biſkoparnes anſtalter. Ibland andra är den rättegång märkwärdig, ſom Domherren eller Caniken Laurentius Olai hade med Arke-Biſkopen om Canonicatet Närdinghundare och därmed ſammanfogade Kyrkor Tuna och Stabby. Sedan Herr Lars warit någon tid innehafware af denna Prebenda eller Canonicat, förſoger han ſig til Paris at widare förkofra ſig uti wetenſkaperna. Arke-Biſkopen, ſå ſnart han kommit hem från en reſa, låter anſlå befalning på Domkyrkodörren, at Herr Lars ſkulle inom ſex månader perſonligen inſtälla ſig wid ſit Canonicat, och när utſatta tiden war förſluten, afhänder han honom både Canonicat och Prebender. Laurentius Olai gör då ſaken anhängig wid Romerſka Öfwerrätten, och Martinus V förklarar Arke-Biſkopens förhållande för ohilligt, befaller återſtälling af alla inkomſterna, med 24 g. guldens rättegångs koſtnad, och på det wärkſtälligheten af domen måtte wara ſå mycket wiſſare, afgick til Biſkoparne i Lybeck och Werid befalning, at införa Lars Olofſon uti fullkomligt nyttjande af ſina lägenheter **). Utom Rättegångs mål woro ock åſkilliga ſamwetsfrågor Påfwens beſynnerliga utſaga underkaſtade. En Skolebetjent i Upſala Nils Richardſon anhöll at bliſwa förklarad ſickelig til et präſteämbete, ändſkönt han följt K. Erik uti Krig, och warit närwarande då dråp, mord och brand utöfwades, han hade ock åfwen ſkutit pilar på fienden, men aldrig dräpit någon med egen hand. Martinus V uptrog ſördenſkul denna kinkuga ſamwetsſak til Arke-Biſkopens Johannis Haquini ompröfwande, om ſaken aldeles förehöll ſig ſå ſom föregifwit war, i hwilken händelſe ſökandens anhållan kunde bewiljas ***). Alla de nu andragne ärender woro hänſkutne til Påfwiſka Stolens afgörande, men Påfwarne, ſåſom allrådande Herrar, afgjorde ock efter behag enſkylta anſökningar, och på denna grund förordnade Martinus V 1421 Olaus Nicolai til Domherre i Linköping,

*) *Martinus* P. P. V. Dilecto filio Abbati in Saba. Dat. Gebennis IV Non. Julii Pont. a. primo. Uti Silbo-hundare ligger Mariefred, och Strengnäs uti Åkers Härad.

**) *Martinus* P. P. V. Venerabil. Fratribus Lubecenſi & Vexionenſi Epiſcopis. Romæ ap. SS. Apoſtolos V Id. Apr. a. X. Närdinghundare war et af de upare Canikedömen. Benzelii Mon. ſ. 56. Det lyder nu under Stockholms Landshöfdingedöme i Upland.

***) *Martinus* P. P. V. Venerabili Fr. Archiep. Upſal. Romæ ap. SS. Ap. III Id. Mart. a. XI.

löping, under hot af den almäktige Gudens samt Apostlarnes Petri och Pauli hämnd och wrede emot den motsträfwiga *), och kan wäl aldrig wara någon ogudaktigare slutuening än denna, som Biskoparne i Rom ganska ofta betjente sig utaf, äfwen i mål af ringa wärde. Ja Påfwen upförde sig wid alla tilfälle såsom den mäst enwäldige och despotiske Monark, som war i werlden, ty när han befalte något, förklarades alla andra äfwen framfarne Påfwars bref och förordningar för aldeles kraftlösa, så framt de kunde göra något hinder uti den senare Påfwens wälbehag. Kejsare, Konungar, Förstar i Christenheten woro bundne wid lag, eder och Ständers privilegier, Påfwen allena hade ingen annan lag än sin egen wilja och godtycke, i synnerhet i Swerige, där han handlade med andeliga samhället såsom med lifegna underdåniga, hwilkas egendom och förmögenhet ankom helt och hållet på heliga Herrens wälbehag. Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 8.

Påfwarnes widsträkta bekymmer, som omfattade hela Swenska Församlingen, wisade sig särdeles och i synnerhet öm om Klostrens wälstånd, och ädrog sig Wadstena Kloster i synnerhet en owanlig bewågenhet. Det ser ock nästan ut, som detta renlefnads sällskap förtjente någorlunda sin högaktning. S. Birta war länge sedan död, men hennes wördnad lefde ännu, och har knapt någon warit, som med Romerſk-Catholska willfarelser haft renare och mer wälmenande upsåt än hon. Klosterlefnaden är wäl intet en af de bäſta inrätningar til Christendomens befrämjande, Wadstena Kloster war likwäl uti des begynnelse uti en stadig aktning för en skäligen obefläckad wandel, och om någon Christendom kunde finnas i dessa ohyggeliga tider, war där åtminstone något sken til Gudsfruktan inom Kloster-murarne i Wadstena, och egna försakelsen utöfwades där på et sätt, at man kan förundra sig däröfwer. När man ser det förnämsta folket i landet afkläda sig alt sit werldsliga anseende, instänga sig uti et samhälle af en ganska sträng lefnad, och förnedra sig til dräng och pigesysslor, i tanka, at därigenom så mycket friare tjena Gud, kan och bör man utan twifwel berömma upsåtet. Margareta Larsdotter war af de förnämare släkter i Landet, men hon öfwergaf den lysande och swäfwande werlden, instängde sig i Klostret, gjorde där pige-tjenst i köket, och gick Klosterfolket tilhanda med twätt, lagning af deras lintyg och åderlåtning. Jacob Bäkare Wadstena Klosters märkwärdigheter.

*) - - - Dilecto Filio Olao Nicolai, III Id. Apr. a. V.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

hade så nedgräfwit minnet af sit medfödda Adelskap, at han arbetade i Klosteret som wedhuggare, betjente ock menigheten som timmerman och Byggmästare. Man förbigår flera exempel af dessa bröders och systrars andäktiga ödmjukhet: deras upsåt kan ursäktas, deras wälmening berömmas. Men såsom hwarken Christus eller Apostlarne befalt en sådan försakelse, är ingen nödwändighet at på sådant sätt öfwergifwa werlden, utan hwar och en kan med godt sammwete förblifwa i sit stånd, och när han försakar egennytta, wekliga begärelser och syndiga nöjen, samt gör godt så mycket des omständigheter tillåta, lär han utöfwa en christelig försakelse, utan at onödigt wis plåga kroppen. Detta lyser likwäl intet i almänhetens ögon, däremot woro dessa stränga munkedygder mera förtjusande, hwarföre ock icke allenast Swenske utan ock Danske och Norrmän med andra liksom täflade om inträdet i detta hederwärda samhälle, och uti många utländska orter upfördes Kloster af S. Salvators Orden til S. Britas heder och åminnelse. Det war ej nog, at man under lifstiden önskade at blifwa intagen ibland dessa märkeliga personer, man wille ock efter döden här hwila sina förmultnade och förtorkade öfwerlefwor, så at antalet af andelösa kroppar, som här begrofwos, war nästan oräkneligt, och skulle man snart tro, at de hit från alla orter ankommande döda skulle fört sjelfwa döden inom Klostret: man wet likwäl intet om denna gäst warit mera härjande här än på andra ställen, då man finner at Nunnan Ramborg warit 110 år gammal, och en Catharina från Halland warit änka i 60 år *). Dårskap, konster och widskepelse hafwa utan twifwel samlat liken i Kyrkor och Kyrkogårdar, grunden war likwäl öfwertygelsen om et nytt lif: män tro nu warande tiders så kallade uplysta inbilningar äro klokare. En öfwerdrifwen wördnad och widskepelse har utan twifwel stadgat S. Britas och hennes Klosters högaktning, och wet man, at K. Erik sjelf til at betyga sin wördnad eller andakt gick 1413 til fots från Skenninge til Wadstena. Det är möjligt, at K. Erik haft sina skäl, hwarföre han welat ställa sig efter almänhetens förwillade öfwertygelse; det händer, at äfwen den ogudaktigaste wil hafwa namn af Gudälskande. Men det är något mer owäntat, at en lärd Biskop, wid namn Robert, som war skickad från Rom til Skotland, welat inställa sig i Wadstena och wisa detta märkeliga ställe och des

*) Diarium Vetst. s. 23 och 26 talar om Margareta och Jacob Bäkare, om Ramborgs ålder sid. 21. nästan hwar sida i Dagboken intygar om liks införande, och Messenius uti Tumbe 50 och 52 anför en skälig lång förteckning på förnämt folk, som i Wadstena walt sin hwilostad.

des stiftarinna en så oförmodad heder. Robert anlände först til Linköping, hwar han förblef hela Julhelgen, därifrån tog han wägen til Skenninge, här afklädde han sina fötter, och gick barfotad til Wadstena under en sträng köld uti djup snö. Et sådant wördnads tekn war utan twifwel ganska oförmodat, då man intet är hufwudswag, och des grundeliga predikningar öfwertygade, at han intet war underkastad något sådant fel *). Sådant war anseendet af detta besynnerliga samfund, och flöt det utan twifwel af Kloster folkets egna förtjenster, mer än af Påfwarnes beskydd, hwilket wisade sig förnämligast genom utdelande af syndaförlåtelse åt dem, som besökte Klostret med gåfwor och bidrogo således dels til Klostrets bygnad, dels til de inneslutna personers underhåll, ty at förskaffa sig födan med tiggeri hörde intet til Salvators Orden. Men denna slags bewågenhet, som kunde wisas genom aflats predikningar, kostade heliga Fadren ingen ting och kunde således utan möda förunnas. Den aflat, som utdeltes til Klostret 1395 är beskrifwen i 3 D. 11. C. 4. §. och war denna marknad likså indräktig för Påfwen sjelf, som för Wadstena; men 1404 utfärdades Indulgents bref, som syftade endast på Klostrets förmån, emedan fem års aflat och fem quadragener meddeltes åt dem, som på wissa högtidsdagar med andakt årligen besökte och lämnade hjelp och sammanskott til Jungfru Mariä Kyrka i Wadstena. Desse syndförlåtande fester woro Christi födelse, omskärelse, trettondedagen, Påsk, Christi Himmelsfärd, Christi kropsfest, Pingst, Jungfru Marie födelse, bebådelse, renselse och himmelsfärd, Johannis Döpares, Apostlarnes Petri och Pauli, S. Britas och Kyrkmessodagarne och Allhelgonedag, och kunde man således med någon aktsamhet samla tilhopa aflat för några hundrade år til en mycket orimmelig upbyggelse för en andäktig aflats köpare. Men den, som war nögd med mindre, kunde hålla sig wid åttonde dagarne af föromtalde fester, då han fick hundrade dagars aflat för sin frikostiga andakt, räknade på hwar åttonde dag, han sig infunnit **). Af alla Romerska Kyrkans uptåg war wäl aflatsmängleriet det alra grofwaste, som nödwändigt bittida eller sent skulle nederstörta hela stälningen.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 9.

*) K. Eriks spatsergång til Wadstena omtalas s. 49 wid år 1413, och Biskop Roberts omförmäles s. 31 wid år 1406.

**) *Innocentius* P. P. VII Romæ ap. S. Petrum, IV Id. Mart. a. 2do 1404.

§. 9.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Framför alt har Johannes XXIII satt Wadstena Kloster uti en stor förbindelse, när han låtit sammandraga och jämnka alla sina Företrädares tid efter annan utgifna stadgar för detta samfund genom sin Bulla af år 1412, bestående af 55 Capitel, hwarföre ock Munkarne kallade detta wärk mare magnum eller stora hafwet *).

Wadstena Klosters förnämsta Privilegium, kallat mare magnum.

Innehållet är så märkwärdigt som widlyftigt, och bör til endel afwen här införas til bewis af tidens och Kyrkowäsendets beskaffenhet. Här förklaras Wadstena Kloster, af S. Salvators och S. Britas Orden, med alla personer och tilhörigheter, så wäl de som nu ägdes, som framdeles inrättas och förwärfwas kunde, aldeles frit och fria för all annan undergifwenhet utan heliga Fadrens enskylta, och på den grund frikallades de från alla skatter och pålagor, så at hwarken andelige eller werdslige Herrar kunde beswära dem med något dylikt, och det wid banns straff för den som wågade sådant tilbud, dock förbehölls Biskopen i Linköping til följe af Ordens Reglorna, sin tilständiga öfwerupsikt och visitations-rätt? Widare upräknas de orter, som woro förbundne med Salvators Orden, och här nämnes Wadstena Stad och Inbyggare, Kyrkesöknarne Clastad, Oraberga, Näsiö, Hospitalet i Wadstena, Klostret i Paradiso i Florents med des annex Barfota Munkarne wid Pisa, S. Marie och Zenobii Capel de Fabroro, S. Marie Abbotsdöme de Fabroro i Florentinska Biskopsstiftet, S. Marie Magdalene och S. Britas Kloster wid Danzig, S. Britas wid Revel, S. Marie de Scala cœlis och S. Britas wid Genua; alla desse, af hwilka några woro af Benedictiner Orden, uptagas i gemenskap med Wadstena, och förbjudes tillika, at ingen mätte understå sig at göra wåld, begå tjufweri, mordbränneri, utgjuta blod, fasttaga, fängsla eller ihjälslå någon menniska, på något ställe, Stad, Härad eller By och Torp, som hörde til något af dessa föreskrifna samfund, eller framdeles kunde uptagas uti S. Salvators och S. Britas Orden — at ingen mätte göra minsta intrång på dessa samfunds ägor, wid förlust af stånd och wärdighet, at

*) Detta namnet förekommer uti Diarium Vatsten. wid år 1422 f. 65, och kallas där mare magnum sjelfwa Kloster-Ordens privilegium. Martinus V uti sin Confirmation på detta Privilegium gifwer det samma namn, 1418 d. 7 April. Sjelfwa Johannis XXIII förordning är gifwen Romæ ap. S. Petrum, Kal. Maji Pont. an. tertiö, d. 1 Maj 1412 och slutas med de ogudaktiga fast wanliga hotelser: si quis autem hoc attemptare, nemligen göra emot denna författning, præsumserit, Indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Detta war wäl wanliga hofstylen, men för öfrigt lika ogudaktig.

— at ingen måtte tillägna sig deras lösa egendom på något sätt, — at ingen måtte understå sig at hindra eller förolämpa någon, som reste til eller från dessa helgade Orter, — at ingen hwarken Konung eller annan måtte taga någon slags gåfwa, hjelp eller skatt, eller påbjuda Möten och andra sådana sammankomster til dessa Samhällen. Widare stadfästes fordna Regeln af S. Salvators Orden, at, när året war slutat, skulle alt hwad öfwer år af Klostrets förråd utdelas ibland de fattiga, — at Klostren til ingen slags afgift woro förbundne hwarken til Biskop, Präst eller andra, til deß kunde hända, at deras wissa Inkomster swarade emot alla Samhällets behof, — af alla nyligen upodlade åkrar och ängar, eller sådana fält, som tilförne intet gifwit Tionde, och bruktes af sjelfwa Kloster-folket eller på deras kostnad, borde hwarken Tionde eller Förstling gifwas. — Ingen war tillåtet at bruka någon Kloster-person til andra syßlor än de, som uti sjelfwa Reglen föreskrifwas, ej heller kunde någon efter egen wilja påtaga sig andra ärender, utan at blifwa ansedd såsom Affälling eller Apostat. — Ingen Biskop war tillåtet at taga något arfwode för det som til Klostrens andeliga behof kunde förrättas, såsom Inwigning af Kloster, Kyrkor, Kyrkogårdar, Kyrkobesök och annat sådant, om än gåfwan tilböds af Kloster-personerna sjelfwa. — Ingen af Klostrets Ledamöter war tillåtet at skänka något bort, under hwad förebärande det wara kunde. — Hwart tredje år borde Wisitation ske i Klostren af Biskopen, dock om det begärdes kunde det ske oftare, och wid sådana tilfällen kunde Biskopen gå in uti Brödernas rum, men aldrig uti Systrarnas, utan med dem kunde Biskopen tala wid järngalren, sedan gardinen war nederslåpt, så at man kunde höra men intet se dem, och wid et sådant samtal borde altid någon wara med Biskopen och Nunnan närwarande, ty det war aldeles förbudet, at Biskopen och Nunnan ensame talte med hwarandra m. m. Alla dessa Kyskhets- och Lefnads-Reglor kunna inhämtas af sjelfwa widlyftigare Stadgan, med andra påminnelser, som här kunna förbigås. Men när Johannes XXIII föll och affattes, lopp äfwen denna Stadga fara at blifwa öfwerända kastad; dock wisade Påfwen Johans Efterträdare Martinus V en lika nåd mot Wadstena, och Mare magnum blef af honom med alla sina Bihang stadfästadt. Icke desto mindre på ytterligare föreställning från K. Erik och Dr. Philippa fann Martinus V tjenligt, at göra någon ändring i detta Symboliska werk. Man har redan påmint, at de, som gjorde Kyrko-besök i Klostret, intet kunde emottaga någon slags gåfwa af Kloster-folket, icke en gång taga emot tarfwelig måltid wid

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

sina andeliga Förrätningar; men denna förklarades tillåtelig 1419, dock med förbehåll, at intet öfwerflöd eller yppighet måtte wisas. Det war ock förbudet, som redan påmint är, at den wisiterande Prelaten intet måtte gå in uti Kloster-Systrarnas rum, utan borde stadna utom galret med nederslåpt täcke: men nu blef ock denna Helgedom öpnad för Högwördige Fadren, dock med alfwarlig betingning, at han intet måtte ensam tala med deßa Nymfer *). En ganska märkwärdig tid, då det ansågs för farligt för en Biskop, at ensam hålla sällskap med en Flicka eller Enka som gjort Kyskhets-löfte, fast nu för tiden i wåra orter en Biskop kan utan fara och misstanka underkasta sig en sådan frestelse, ånskönt ingendera gjort Kyskhetslöfte. Men hwar tid har sit sick.

§. 10.

S. Britas Helgelse och Wadstena Klosters Stadfästelse af Martinus V.

Om S. Britas Ordens-Reglor kan läsas 3 Del. 8 Cap. 17 §. och i anseende til deras upbyggeliga efterlefnad woro denna Ordens Privilegier utfärdade. I synnerhet syntes Apostoliska Thronens oegennyttighet wara mycket lysande, då alla desse heliga Samqwäm fridlystes för alla skatter och pålagor. Men därföre må ingen inbilla sig, at Wadstena Kloster war aldeles skattfritt; ty hel. Fadren, som högste Magtägande, begreps intet under detta almänna förbud, och han förbehöll sig altid den öma wård, at få taga del uti sina kära Barns förmögenhet, når det behöfdes, och det war altid. Frikallelsen betydde således intet annat, än at ingen werldslig Öfwerhet kunde pålägga Klostren några beswär, och at, når Påfwarnes almänna Contributions-Placat utgingo, skulle Brigitinska Klostren lämnas obetungade, då de intet uttryckeligen nämndes, ej heller kunde någon andelig Prelat falla dem beswärlig med utlagor. Påfwarne woro emedlertid altid wisse på sin Ränta, ty de många Indulgents-bref och andra Förfatningar til Klostrens förmån betaldes heder-

*) *Martinus* V. dat. Florentiæ II Non. Dec. a. tertio, 1419. Utom desse ändrades ock en annan Förfatning om Klädedrägtens förändring, som i anledning af Mare magnum kunde ske i Klostret Paradis, men nu förbehölls aldeles til Wadstena, såsom Moder-Klostrets anstaltande. Om K. Eriks och Dr. Philippas deltagande i Klostrets angelägenheter yttrar sig Martinus sålunda: Cupientes circa hæc, pro ordinis ipsius statu salubrius dirigendo providere, charissimi in Christo filii nostri *Erici* Regis ac Charissimæ in Christo filiæ nostræ *Philippæ* Reginæ Sveciæ, illustrium, nobis super hoc humiliter in hac parte supplicationibus inclinati &c. Om Öfwerhetens bearbetande witnar ock Diarium Vazsten. f. 65 wid år 1422: sed in hoc negotio longe præstantius exhibuit se Regina in Donariis & summibus quam Rex.

derligen. Utom deß woro Offer-kistor satte i Klostren, uti hwilka samlades Skänker så wäl til Påfwens som Klostrets fördel, som gjorde en årlig inkomst, så mycket rikare som widskepelsen war större *). Understundom behöfde man ock för enskylta affigter göra sin upwagtning, då oumgängeliga mutor gjorde en wacker tilökning i andeliga Räntan **). I detta afseende war ock Wadstena Kloster försatt uti en ganska wådelig belägenhet. Så wäl S. Britas Canonization, som des wördade Kloster, war aldeles på en waklande grund upförd. Bonifacius IX hade upfört uti Romerska Helgonens tal wår högt upsatta S. Brigitta, men det skedde under warande Schisma uti Församlingen. Johannes XXIII hade stadfästat Klostrets Privilegier, men förra söndringen warade ännu, och stora Costnitzska Mötet war sammankallat, som skulle bota Kyrkans brister både i anseende til Hufwud och Lemmar, så at det war ganska owiß, huruwida de Schismatiske Påfwarnes göromål skulle bliswa bibehålna eller ej. En sådan owißhet satte hela Riket och snart sagt hela Christenheten i bestörtning, ty S. Britas wördnad sträckte sig wida utom Sweriges gränsor, och K. Erik tog en öm del åtminstone uti detta Almänhetens bekymmer. Konungen skref fördenskul til Kåjsar Sigismund 1414 et ganska bewekligt Bref, anhållandes, at Hans Kåjserl. Majestät täktes befordra detta angelägna Ärendet hos Påfwen och Kyrko-mötet, at S. Salvators Ordens Regel, som den högste Guden sjelf föreskrifwit, måtte äfwen af den stridande Församlingen bliswa antagen ***). K. Wladislaus i Polen skref ock til Biskopen i Pomesanien för Brigitin-Klostret i Grönwelt 1410; Kåjsar Sigismund tog ock Tyska Brigitin-Klostren, i synnerhet Marienwold wid Lübeck, 1415 uti sit enskylta beskydd †) och wård, så at det kunde intet wara så särdeles oförmodat, at Johannes XXIII kort för sin undanflykt från Costnitz d. 1 Febr. 1415 med all högtidlighet bekräftade S. Britas Canonization, som war hufwudsaken för hela Brigittinske Orden. Men härmed war man ock litet belå-

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Uti Protestationen emot Abbedissan Ingegerd i Wadstena berättas, at hon låtit upbryta en Kista, in qua oblationes ad Dominum Papam & Monasterium pertinentes servabantur. Se Benzelii Anmärkningar wid Margaretæ Chronicon, f. 32.

**) Om detta slags fång talas ock uti samma Protestation sklumda: ad destruendum privilegia & libertates monasterii a Romanis Pontificibus gratiose indulta, ad Romanam curiam cum magna auri, & argenti, ac pecuniarum summa destinavit.

***) K. Eriks Bref til Kåjs. Sigismund 1414 är trykt uti Benzelii Mon. Eccl. f. 164.

†) Wladislai och Sigismundi Br. äro trykta hos Benzelius wid Diarium Vazsten. f. 197, 198.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

ten, ty sedan Johannes blifwit affatt, kom hela saken i samma widlyftighet som förr, emedan efter Påfwiska Grundreglorne förpliktar intet Företrädaren sina Efterföljare til någon skyldighet, i synnerhet när den förra blifwit ordenteligen affatt. Det hade utan twifwel warit en stor oförsigtighet af Romerska Hofwet, om man welat upphäfwa S. Britas Canonization och Orden, som hade så många och stora Förespråkare, ty man hade då affkurit en betydelig inkomst genom ansökningar; Hufwudsaken war då uti Romerska Politiken densamma som i senare tider, at draga ut målen, och lämna de Sökande uti en wäntande owißhet. Hwarföre ock sedan Mötet i Costnitz war skingradt, förnyade K. Erik sin ansökning hos Martinus V om Stadfästelse på S. Salvators och S. Britas Ordens-Reglor, på det denna heliga Såden, som redan war utsådd i Italien, England, Spanien, Dannemark, Polen och Tyskland, måtte under Hans Helighet komma til fruktbärande mognad *). Det war intet nog, at Konungen anhöll om Hans Helighets ynnest, sjelfwa Drotning Philippa upwagtade ock med sina trägna böner den Apostoliska Stolen. Af hennes Bref af år 1419 finner man tillika, at en nog wigtig fråga warit yppad uti Påfweliga Rådet eller Consistorium om Aflats-kram eller Indulgentier, at de borde aldeles affskaffas. Detta war ock en påföljd af Costnitzska Öfwerlägningarna, då en Gerson och några andra gjort alfwarliga klagomål emot detta och andra flera orimliga och syndiga mißbruk. Man kunde wäl intet wänta, at Drotningen skulle kunna inse afgrunden af denna styggelse. Hon betygar fördenskul, at hon kastar sig neder för Hans Helighets saliga fötter med ödmjukaste anhållan, at S. Britas Kloster måtte blifwa bibehålna, som utan Aflat skulle råka i ödesmål. Ibland andra bewekande skäl anföres äfwen det, at den suckande och bedjande Drotningen hade den förmån at wara förmäld med Hans Helighets Slägtinge, och til så mycket större wördnads-betygelse skickade hon til Högwyrdigste och Heligste Herren några helgade Öfwerlefwor af den dyra och heliga S. Brita **). Så wäl Konungen som Drotningen anförtrodde ock samma angelägenhet til Kåjsar Sigismund. Sjelfwa Kloster-folket i Wadstena war ock försatt uti samma bekymrande förlägenhet, hwarföre de ock icke allenaſt

*) K. Eriks Bref til Martinus V 1419 hos Benzelius M. E. s. 167. At man haft Brigittin-Kloster i Spanien, är något som intet annars är bekant.

**) Dr. Philippas Br. til P. Martinus V Wordingborg 1419 d. 27 Mart. hos Benzelius, c. l. s. 169. Brefwen til K. Sigismund fås på samma ställe.

näst affärdade bud til Rom, utan ock anmodade sina Kloster-Bröder uti Sion i Engeland, at de med förenade krafter wille anhålla om Aflatskramets bibehållande. Det är swårt at föreställa sig, at det wanlit Påfwens uprigtiga alfwar at afskaffa et så bepröfwat näringsfång, hwarföre ock all den upresta fruktan uphörde snart nog, sedan han d. 1 Julii 1419 först bekräftat S. Britas Helgelse, och Canonization, och därpå den förste December samma år stadfästade Mare magnum med alla Wadstena Klosters Privilegier. Denna påkomna förskräckelse förbyttes således i fägnad, men wisade tillika nödwändigheten, at altid förskaffa sig med tienliga medel en bewägen Ofwerherde. Den wördade Drotning Philippa, som år 1415 låtit antaga sig i Systerskap med Wadstena Ordens Samfund, war uprigtig uti sin nitälskan och willfarelse, och Helige Fadren måtte smäleende hafwa tagit emot de meddelta affefwor af denna wärde Drotningens dyra Patronessa, ty det war nog owanligt, at skänka sådant kram til högsta Ombudsmannen wid Helgedoms-Fabriken. Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 11.

Men Swenska Församlingen hade ock andra angelägenheter at bewaka wid Mötet i Costnitz, hwilka intet wunno et så önskeligt utslag, som Brigittinska wärfwet: ty man gjorde utomdeß anhållning, at Biskop Brynolf från Skara, Biskop Nicolaus från Linköping, och Nunnan Ingri från Skenninge måtte blifwa uptagne ibland de Helige. Så wäl Konungen som Rikens Ständer anmälte denne angelägenhet hos Johannes XXIII år 1414, och alla Rikens Biskopar förnyade samma anhållan 1417 genom sin Böneskrift til Cardinals-Collegium d. 1 Martii. Från Linköping afsändes ock en af deras Dom-Herrar, Lars Gedda, til Costnitz til at understödja denna angelägenhet *). Mera blef likwäl intet uträttat i detta Högmål, än at Kyrko-Mötet anförtrodde saken til Cancelleren i Paris Johan Gerson och några andra, som intet woro särdeles älskare af nya Helgon. Desse förklarade, at de intet kände desse Candidater til Helgona-Choret,

*) Om dessas Heliggörelse kunna ses Benzelii Anmärkningar til Vastovius s. 61. Gram til Meursius s. 559 n. 1. Biskoparnes Bref til Cardinals-Collegium d. 1 Mart. 1417 är tryckt wid Wadstena Dagbok s. 200. Samma Dagbok talar ock om Geddans afsändning wid år 1417 s. 57. Die commemorationis animarum obiit Dn Laurentius Gedda, Canonicus Lincopensis, missus ad Concilium Constantiense pro negotio Canonizationis patronorum terræ nostræ scil. *Nicolai* Lincopensis, *Brynolphi* Scarensis Episcoporum, & *Ingridis* Sanctimonialis Skepingensis.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

och afgick befalning från Mötet 1416, til Biskoparne i Opslo, Abo och Wexiö, at de skulle anställa undersökning om deras omständigheter, såsom i Tredje Delen är anfört *). Undersökningen anställdes 1417, men därföre blef ingen Canonization företagen. Såsom däremot Brigittin-Klostren haft et så triumferande utslag på sina angelägenheter, utspriddes S. Salvators Orden alt mer och mer, och wid alla nya Klosters upråttande hämtades altid Munkar och Nunnor från Wadstena, hwilka icke allenast skulle lära sina Nychristna rätta förståndet utaf Ordens-Reglorna, utan ock underwisa sina Nybyggen om sjelfwa Husens inredning, så at man synes hafwa inbillat sig, at uti sjelfwa wäggarne någon helighet warit begrafwen. I detta hänseende har ock K. Erik sjelf, när han wille anlägga Brigittin-Klostret Mariebo på Lolland, begärt 1413 tilstånd af Munkarne, at komma in uti Wadstena Kloster, och således lära känna beskaffenheten af bygnaden, til hwilkens tilförlåteliga upförande likwäl behöfdes utskickade från Moder-Klostret i Wadstena. De, som utsickades til et nytt Klosters byggande, affärdades gemenligen med en ganska stor andagt och högtidelighet, ty när, på Dr. Philippas och Konungens begäran från Engeland, några Kloster-Flickor och Munkar skulle utsändas til Engeland, at utwidga S. Salvators-Orden där i Landet, ledsagades de utaf Klostret af Ärke-Biskopen i Lund, alla Swenska Biskoparne, en Biskop ifrån Norrige, och en otrolig skara af Riddare och Adelsmän **). Såsom Wadstena Klosters bistånd behöfdes, när nya Kloster skulle upråttas, så hade ock Wadstena Visitations- och Undersöknings-rätt öfwer alla de andra Brigittin-Klostren ***), så at denna lilla ort war på wisst sätt mera

widt-

*) Brefwet från Kyrko-Mötet om Undersökningen die V Calend. Maji 1416 och Påfwen Martini V Bref äro tryckta wid Vita Brynolphi, och begyntes ransakningen om Brynolfs förtjenster i Skara och fortsattes i Wadstena. Förmodeligen har man giort en dylik undersökning om Biskop Nils och Ingri, efter desse blefwo ock uptagne bland de Romerska Helgon, fast Canonizationen afstadnade. S. Ingris förtjenster upräknas af Messenius 9 Tom. s. 40, hwilket han tagit af Riksens Råds Bref 1414 och Olaus Magnus.

**) Diarium Vazsten. wid år 141 p. 54. Et fuerunt hæ personæ eductæ cum magna solemnitate per Archi-Episcopum Lundensem & omnes Episcopos Sveciæ & unum Norwegiæ, ac milites & solennes nuncios in copia.

***) En sådan almännelig Munkedag höllls år 1429. Se Diar. Vazst. s. 72. Sabbatho Trinitatis venit huc Frater Lucas Confessor generalis monasterii de Paradiso pro tenendo hic generali Capitulo & cum eo sex alii Fratres de diversis ordinis nostri monasteriis, item de Revalia tres fratres eadem de causa, item alii de Sundis, item alii de Marienwold, item alii de Marienbo, item alii de aliis monasteriis ordinis nostri.

widtfrägdad än någon annan Stad i hela Riket, och kunde Wadstena täfla om företrädet med alla andra Munke- och Nunne-näſten, ſom en Bernhard, Dominicus och Franciſcus, låtit inwigg. Det är wäl möjligt, at tidens wildhet blef något bruten genom deſſa Samfund, men at rätta Chriſtendomen blef därigenom ſärdeles befrämjad är ingen anledning. Det ſamma kan ſägas om Möret i Coſtnitz, det ſkulle göra mycket, men gjorde intet i hufwudſaken, utan ſamma dårſkaper, ſom herrſkade förut, förblefwo i ſamma kraft och omſeende efteråt. Hiſtorien har dock mycken förbindelſe åt Kloſtren, ty utan Munkarnas anteckningar hade man wetat ingen ting. Kyrkans Tillſtånd fr. år 1400 til 1440.

§. 12.

Man har ſet Påfwarnes beſynnerliga wård om Wadſtena, men Romerſke Öfwer-Herdarne inneſattade ock de andra Kloſtren uti ſin faderliga ömhet, hwarpå man har åtſkilliga bewis. Bonifacius IX har uti Bref af 1402 til Arke-Biſkopen i Upſala, Biſkopen i Strengnäs och Ärke-Djeknen i Linköping tagit Aſkaby Kloſter uti et beſynnerligt beſkydd, och berättar tillika, at Abbediſſan och hela Samfundet warit mycket lidande af Ärke-Biſkopar, Prelater och andra andeliga Perſoner, ſamt af Hertigar, Margrefwar, Grefwar, Baroner, Riddare, Adel och andra Lekmän, och utom deß af Städer, Byar och Härader m. fl. hwilka tilägnat ſig Kloſtrets Slott, Byar, Hus och Gårdar, och annan Egendom ſå löſt ſom faſt, och i anſeende därtil, anbefalles deſſa wyrdige Fäder, at de genom hotelſer af Bannlyſning och annan andelig aga ſkulle förſkaffa de lidande en tjenlig upprättelſe *). Bullan är utan twifwel märkwärdig, och ſer det ut, ſom Påfwens Cancellie intet wetat hwad de ſkulle ſkrifwa, når de tala om förolämpande af Hertigar, Margrefwar, Grefwar och Baroner. Efter B. Rhyzelius war Kloſtret ganſka förmöget, men hwar deras Slott warit belägna, är nu för tiden en obekant hemlighet. För öfrigt war det intet owanligt, at wiſſa Herrar beſwärade deſſa Betraktelſe-Samfund med inkräktningar och åwerkan, och beſkyllas Riddarne Bengt Stensſon och Lars Ulfſon, ſamt Wäpnaren Ragwald Månſon för något dylikt emot Saba Kloſter i Strengnäs Stift. Denna wåldswerkan kunde intet Martinus V tåla, och i det hänſeende befalles Dom-Probſten i Strengnäs 1424, at göra ranſakning och fälla dom i målet, ſamt befordra werkſtälligheten af domen genom Kyrkans Bann. Påfwarnes ömhet om andra Kloſter.

*) *Bonifacius* P. P. IX. Roman. ap. S. P. IV. Id. Julii P. A. 14.

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

Påfwen wiſade dock en hederlig fogelighet, då han förbjuder at belägga dettes Gods med Interdict, hwartil Påfwiſka Hofwets ytterligare utlåtelſe afwaktas ſkulle *). Brottet war likwäl ſå mycket ſwårare, ſåſom ſamme Påfwe hade redan 1418 bekräftat alla Saba Kloſters Privilegier och Egendomar, och deßutan året förut ſtadfäſtat och fridlyſt alla Kloſter af Ciſtercienſer-Orden uti trygg och orubbad beſitning af alla deras Egendomar, af hwad ſlag de wara kunde. Ibland de lidande Gamſund har ock Wärfrubergs Nunne-Kloſter på Fogdön warit, hwilket gaf Johannes XXIII tilfälle, at genom Bref 1410 befalla Biſkopen i Skara at med hot och werkelig Bannlyſning låta återſtälla alt, hwarigenom deſſa Ciſtercienſer-Nunnor funnit ſig förolämpade. Således omſamnade wåre Romerſke Ofwerherdar med ſin faderliga ömhet alla ſina älſkade Får, och meddelte utom deß åt Kloſtren indrägtig Aflat efter omſtändigheterna; men ingen må inbilla ſig, at ſådana Nådetecken utdeltes för intet, twärtom de wedergäldes hederligen. Erik, Prioren uti S. Britas Hoſpital, gifwer oß någorlunda begrep om Aflats-handeln uti Rom uti ſit Bref til Åke Arelſon, ſom war Befalningshafwande på Warbergs Slott wid år 1470. Han ſkickar honom ett Aflats-bref til hans Sokne-Kyrka med fem Cardinalers Sigil, för fem Gyllen, men förſäkrar tillika, at om Gyllen warit flere, hade Aflatet warit mere; han berättar widare, at Påfwens Aflat til Sokne-Kyrkor koſtade i det minſta tio Ducater, men då räckte ock Aflatet til ewärdeliga tider **). Sjelfwa Kloſtren hade ock af helige Fadrens nåd den rättighet at utgifwa betydeliga Aflats-bref til dem, ſom tilhandlat ſig deras Bröderſkap, hwarpå man har många, i Påfwiſka ſmaken, rätt uppbyggeliga exempel. Magiſtern och Præceptoren, Wilhelm, uti Huſet eller Kloſtret Mörker, af S. Antonii Orden, uptog Chriſtina Sanjesdotter uti Kloſtrets Bröderſkap, och ſkulle hon wara delaktig uti alla de goda werk och gärningar, ſom ſkedde i Huſet Mörker, och uti de andra 364 Kloſter af ſamma Orden, och war hon således berättigad at, wid ſin död, njuta Chriſtelig begrafning, äfwen på de ſtällen, ſom woro annars med Interdict belagde, dock ſå framt hon ſjelf intet wore under bann eller räntetagare ***). Et dylikt Bref har ock Prioren utgifwit uti

Eſkils-

*) *Martinus*, P. P. V. Rom. ap. SS. Ap. IV Non. Jul. P. a. 8.

**) Eriks Rector Domus Hoſpitalis S. Brigitæ de urbe Bref til Åke Arelſon, ex Roma tertia Dominica Adventus. Brefwet är tryckt i min Samling af Handlingar 1 Del. ſ. 135.

***) Kloſtret Mörker är för öfrigt til namnet åtminſtone aldeles obekant. Når Meſſenius uti 9 T. ſ. 79 talar

Eſkilstuna 1408, uti hwilket han uptager Sten Kätilſon och Ragnel Oddadotter uti andeligt bolag med Kloſtret, hwarigenom de ſkulle blifwa delaktige af alla de goda werk, ſom ſkedde, hade ſkedt och ſkulle ſke uti alla Kloſter af S. Johannis Hoſpitalis Hieroſolymitani Orden, ifrån Ordens början intil Werldenes ända, och i anſeende därtil förunnas dem ſjuttionio års Aflat och åfwen ſå många Carener, och, för ſiſta Teſtamentet, ſom dem ſkulle gifwas, trettio år och trettio Carener, ſamt tuſende och fyratio dagars Aflat *). Det är obegripeligt, at ſådana elåndigheter kunde hafwa något inflytande hos halfkloka perſoner, ſom haft aldrig ſå liten del af mänſkligt wett. Ju hiſkeligare målning man kunde göra på Skärſelden, deſto beredwilligare war mån at löſa ſig därifrån, ſedan tidens ſamwetslöſe och oförſkämde Lärare förqwaſt all frihet at tänka, och want Allmänheten endaſt at tro, intet det ſom ſtod ſkrifwet i Bibien, utan det ſom Munkar och Präſter ſade för dem. Sjelfwa begynnelſen til Aflat war uti ſig ſjelf ganſka oſkyldig, emedan Präſterne uti åldre tiderne betjente ſig af frihet, at utom werldsliga ſtraffet pålägga wiß Kyrko-aga på längre eller kortare tid, til at förmå ſyndaren ſå mycket mer at ångra ſit brott, och, når en ſyndare med någon annan god gerning wiſade prof af bättring, kunde agan lindras och förkortas efter omſtändigheterna; men ſedan Syndaförlåtelſe hopfogades med Aflat, och den för penningar kunde winnas, ſtadnade

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

om Kloſtren af S. Antonii Orden, nämner han allenaſt Romblaboda, ſom kan hända är det ſamma ſom Ramundaboda på gränſen emellan Weſtergötland och Nerike, Rhyzelius Mon. ſ. 237, men Mörker finnes ingenſtäds. Och i anſeende därtil, kan ſjelfwa Documentet inryckas: Univerſis Chriſti fidelibus, ad quos præſentes pervenerint *Wilhelmus* Magiſter & Præceptor domus S. Antonii in Mörker ſalutem in eo qui eſt omnium vera ſalus. Noſcat univerſitas veſtra, quod Chriſtinam Sanjesdotter ad fraternitatem ordinis S. Antonii ſuſcepi, faciens ipſam participem omnium bonorum operum, quæ die nocteque in dicta domo Mörker, nec non in CCC & LXIIII monaſteriis ejusdem ordinis fiunt & exercentur. Spiritualiter enim - - - - - dum ipſam mori contingeret, ſi perſonaliter excecommunicata non fuerit, & publice uſuraria non exſtiterit, quod virtute hujus confraternitatis, prout in literis Apoſtolicis ſuper hoc confectis plenius continetur, in loco interdicti, eccleſiaſtica ſepultura ei non denegetur. Datum an. Domini M.CD.XII ipſo die b. Barbaræ virginis glorioſæ, fraternitatis ordinis Antonii ſub Sigillo. Man kan annars nämna at i Wermeland är en Sjö, ſom heter Mörken, kan hända at Kloſtrets namn är taget därutaf.

*) *Johannes* Presbyter Prior Domus in Eſkilstunom, frater ordinis S. Johannis hoſpitalis Hieroſolymitani &c. Dat. ſub ſigillo noſtro an Dn MCD - -. Detta Bref är taget af en Samling gamla Bref, ſom B. Eric Benzelius afſkrifwit, meddelt af Biſkop C. J. Benzelius.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

alt uti gyckelwerk och bedrägeri. Dock måste man medgifwa, at afsigten war understundom god, då Aflat lämnades til Kyrkors och Hospitalers upbyggande och underhåll. Det samma bör man ock säga om den Aflat, som Cardinalen Johannes utgaf 1412, då hundrade dagars Aflat förundes åt dem, som wille understödja de fattiga Skolpiltar i Finland, som behöfde hjelp til sina Studiers fortsättande *). Men når de hopfogade Aflat med böner, bugningar och ljus, som sattes framför Beläten **), är det intet möjligt, at utgrunda annan nytta därmed, än grofwa widskepelsens förökande, som hwarken tjente til Christendomens eller Förnuftets förbättring.

§. 13.

Lekmåns gåfwor til Kyrkan.

Man har nämnt i förra §. at hela Aflats-handeln stadnade uti bedrägeri och gyckleri. Merendels uti alla Aflats-bref tillades det wilkor, at denna förmån förundes allena åt dem, som werkeligen ångrade och bekände sina synder, vere pœnitentibus & confessis. Men i den händelse synes syndaren intet behöfwa någon widare omgång, i synnerhet med ljus til beläten, och om det förra åsidosattes, war alt det öfriga et ogudaktigt spelwerk. Icke desto mindre hade åtskilliga Samfund nytta af detta narrwerk, och de högwyrdige Herrarne, som utdelte sådant snack, ökte därigenom sina inkomster, då de sålde bort intet för contante penningar. Däremot tjente Lekmän, eller de som intet woro Präster, Christna Församlingen på annat sätt, når de antingen med penningar eller fastigheter förbättrade de Andeligas wilkor, och sträckte sig denna frikostighet äfwen til K. Eric, som likwäl sällan war i någon skänkande belägenhet. Men så wäl för denne Herren som för andra Lekmän hade Wadstena blifwit förnämsta föremålet til deras gifmildhet, och gaf K. Eric år 1403, til Wadstena Kloster tusend mark lödig, til sex mark penningar på hwar mark lödig, som skulle upbäras af all Konglig Ränta uti Aska Härad i Östergöthland ***). Den stora Stiftelse, som Konungen gjorde efter Drotning Philippas död, år tilförne omtald, och nedsatte han til stiftelsens widare werkställande Niohundradenio Noblar, som K. Christian I borttog 1461 †). Men under det man syßelsatte

K Erics gåfwor.

*) Cardinalis *Johannes* Titulo S. Petri ad vincula, Ulixbonenſis presbiter &c. Dat. Romæ 1412 die Jouis menſis Novembr.

**) På denna orimlighet äro många bewis. B. Knut i Linköping inwigde på Gothland en Mariebild med 40 dagars Aflat för dem, som skänkte Ljus därtil, enligit des Bref 1409 J. Marie Födelse-dag. Flera bewis på denna dårskap nämnas framdeles.

***) von Dalin S. R. H. sid. 606.

†) Diarium Vaſtenenſe wid år 1463 ſ. 119.

satte sig i Swerige med sådana ärender, som egenteligen syftade på Swenska Kyrkan, tillagades uti Italien en stor och talrik Samling af Prelater och andra Clerker, som skulle förbättra hela Westerländska Församlingen. Man hade redan uti Costnitzer-Mötet gjort den Författning, at efter fem års förlopp skulle et nytt Kyrkemöte hållas, och därnäst efter sju år et annat. Och sedan denna Samling sålunda warit slutad, skulle sedermera et almänt Kyrkomöte hwart tionde år sammankallas. I anseende härtil började en stor Kyrkodag, som skulle hållas i Pavia 1423. Swenske Biskoparne hade redan beslutit uti Arboga Möte, som hölls samma år, at afsända til förbemälte Möte på egen kostnad två Fullmägtige, och Dom-Capitlen med Prästerskapet en; men förmodeligen blef denna anstalt åsidosatt, emedan stora Kyrkomötet från Pavia flyttades til Siena af fruktan för Pesten. Til Siena församlades Prelater och Doctorer i ymnoghet, men Martinus V kom intet, twärt om, han upphäfde den beramade Samling i början af år 1424, och utsatte däremot et annat almänneligt Möte, som skulle, efter sju års förlopp, hållas i Basel 1431. Costnitzska Mötet och des tiltagsenhet hade utan twifwel warnat Påfwarne, at taga sig til wara för dessa stora Herre- eller Kyrko-dagar; det war altid begwämligare at regera ensam, och, efter Påfweliga sedwänjan, enwäldigt, än under höflighets och nådbetygelse blifwa regerad af sina underhafwande. Baselska Mötet fick dock en waraktig fortgång. Men Martinus V öpnade det intet, emedan han dödde 1431 i Februarii månad, och då waldes en Venetianer, Gabriel Condolmere, til Påfwe, som kallade sig Eugenius IV, och stora Kyrkodagen tog sin begynnelse.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Almänna Kyrko-Möten i Pavia och Siena.

§. 14.

Så litet som Costnitzska Mötet hade behagat Johannes XXIII, så litet behagade Kyrkomötet i Basel Eugenius IV, han afhöll sig ock aldeles därifrån, skickade likwäl sina Legater dit, hwilka han gifwit befalning at arbeta därpå, at Sammanträdet måtte flyttas til et annat ställe. Men detta tilbudet lyckades intet, efter Kåjsar Sigismund med sit förswar hägnade de redan sammankomne Prelater och andre andelige Fäder, så at de woro i stånd at hålla sin första Session uti December månad 1431. Men såsom Påfwens winglande förhållande i anseende til Mötet fortfor alt utföre, blef antalet af de församlade Prelater nog mindre än de annars wid sådana omständigheter plägade wara. Det drögde ock skäligen länge innan någon Fullmägtig ifrån K. Eric inställde sig i Basel, så at

Almänna Kyrko-Mötet i Basel 1431.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

stora Kyrkomötet fann sig föranlåtet at anhålla om Fullmägtige ifrån Konungen. Engelbrekts upresning och den därutaf upwäckta oro, gaf utan twifwel obehagelig anledning til ursäkt för uteblifwande; Konungen lofwade likwäl, at han med det första skulle affärda sina Sändebud. K. Erics Bref härom är af år 1433 i Junii månad *). Härutaf lär wara oemotsägeligt, at ännu inga Fullmägtige ifrån K. Eric warit affärdade til Basel, så at Pontoppidan uti sina Annales, wid år 1431, lär hafwa förhastat sig, när han wid det nämnda år föregifwer, at så wäl de Danske, som Nicolaus Ragwaldi Biskopen i Wexiö då warit utskickade. Hwad de Danske Fullmägtige beträffar, Petrus Biskopen i Ribe och Johan Iwarson från Århus, så berättar Hamsfort at de intet blefwo affände förr än 1434 **). Det kan wara troligt, at Biskop Nils i deras följe gjort resan, åtminstone lär det wara ofelbart, at B. Nils från Wexiö war ännu qwar i Danmark 1433 uti Maj månad, emedan han då tillika med B. Sigge från Skara och åtskillige Danske Biskopar underskrifwit Aflats-bref, til åtskilliga Kyrkor i Danmark, ibland hwilka äfwen Hörby blifwit ihogkommen. Utomdeß war han ock närwarande i Wadstena i Augusti månad samma år, då han tillika med Biskoparne Sigge från Skara och Thomas från Strengnäs lät upsätta Protest emot K. Eric, hwarom är talt tilförne. Det blifwer således oförnekligt, at Nicolaus Ragwaldi ännu intet gifwit sig på wägen til Basel.

§. 15.

Ny oro för Wadstena Kloster från Mötet i Basel.

Man skulle tycka at man i Swerige med all kallsinnighet hade kunnat anse alla dessa stora Kyrke-samqwäm, som samlades så långt bort från Göthiska Norden, sedan man munnit den oskattbara förmån, at få S. Britas Helighet och Kloster af flera Påfwar stadfästade. Kan hända man trodde så i Wadstena ock, och således för-

*) Innehållet af K. Eriks Bref dat. Köpenhamn 1433 Petri Pauli dag är infört af Joh. Gram i Anm. til Meursius s. 594, och anhåller Konungen om ursäkt för sina Prelater: dignetur Synodus ipsis Prælatis parcere, quod ad ipsam venire, ac mittere, prout tenebantur, distulerint. Hela Konungens Bref läses uti Martennes och Durands Saml. T. 8. s. 617.

**) Hamsfort Chronol. secunda f. 329. 1434 — ad Concilium Basiliense legati mittuntur ab Erico Rege Johannes Ivari Arhusius & Petrus Ripensis Episcopi; på sidan näst förut omtalas de här åberopade Aflats-bref. Bzovius intygar ock, at de Danska afgått til Mötet 1434. Och Gram på åberopade stället wid Meursius säger sig intet hafwa funnit namnen på de Danska Utskickade; at där annars står år 1333 för 1433 är et tydeligt tryckfel.

försummat, at hålla Wäktare på deras Hjord wid heliga Stolen. Om så år, fick man snart tilfälle at ångra sin sparsamma andakt. Redan innan Baselska Mötet började, ankom en dundrande Stämning från Rom til Wadstena emot S. Britas inrättning, at Munkar och Nunnor skulle lefwa tilsamman uti andeligt bolag och bröderskap, och snart sagt emot alla Ordens-Reglorna, så at sjelfwa Mare magnum hotades med undergång, oaktadt twänne Påfwars heliga stadfästelse *). År 1433 upwäktes et nytt Åskedunder, när sjelfwa Abbedissan och Klostrets Biktfader, eller Confessor, kallades til stora Kyrkomötet til at förswara S. Britas Uppenbarelser, och Klostrets Aflats-kram **). Detta war at röra dessa tre Rikens ögnesten, ty denna heliga Frums wördnad sträckte sig öfwer hela Norden, och K. Eric sjelf kunde intet utan rörelse höra sådana äfwentyrliga tilbud. Konungen lät fördenskull sammankalla Biskopar från alla sina Riken til at rådgöra om et så angeläget högmål. Sammanträdet skedde i Wordingborg 1434, och woro närwarande wid detta tilfälle, utom Nordiske Biskoparne, äfwen Tyske Biskoparne från Hildesheim, Ratzeburg och Verden. Man kom då öfwerens, at med et ödmjukt Bref upwakta Högwördige Fäderne i Basel, och anhålla om S. Salvators och S. Britas Ordens stadiga bibehållande, i anseende til Klosterfolkets anständiga och Christeliga wandel, som dageligen gjorde mycken upbyggelse til rätta Christenhetens befrämjande; de försékra tillika at aldeles ingen förargelse däraf kunde tagas, at Bröder och Systrar woro uti et Kloster på wißt sätt sammanlefwande. Alle Nordiske Biskoparne, som då woro tilstädes, bifogade sina namn wid Brefwet och desse woro Arke-Biskoparne Petrus från Lund och Aslak från Nidarås i Norrige, Biskoparne Nafne från Odense, Johan från Roskild, Johan från Oslo, Sigge från Skara, Audun från Stawanger, Thomas från Strengnäs, Herman från Wiborg, Petrus från Hammar, Gerhard från Borglum och Severin från Färöarne. Om Tyska Biskoparne haft någon del uti Brigittinska omständigheterna wet man wäl intet, fastän det är nog bekant, at så wäl de Nordiske som de Tyske

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Diarium Vazst. wid år 1428 s. 70. In octava Apostolorum Petri & Pauli venit nobis de Roma citatio strictissima, qualis non fuit audita ab exordio hujus ordinis, super dualitate nostrorum conventuum, & de omnibus hunc ordinem concernentibus.

**) Diar. Vazsten. s. 76. MCDXXXIII die S. Hyppoliti venit de Concilio Basilienfi quædam stricta citatio, qua Confessor & Abbatissa citabantur ad ipsum concilium cum documentis super revelationibus b. Birgittæ & super indulgentiis festi S. Petri ad vincula.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

Biskoparne word ännu qwar på Wordingborg wid Apostlarnas dels nings-dag d. 15 Julii, ty då utfärdade de et anständigt Aflats-bref för S. Michaels Kyrka i Ribe. At Biskoparnas Böneskrift skulle göra så mycket alfwarligare intryck hos regerande Kyrke-Föreståndarne i Basel, bifogade äfwen K. Eric sin egen skrifwelse, af samma dag eller d. 3 Julii, uti hwilken med eftertänkeliga och prydeliga ord så wäl S. Salvators Orden som den heliga Brita sjelf anses som et ganska stort understöd för hela Christna Läran, så at man hade orsak at frukta, at genom denna Ordens fall sjelfwa Christendomen skulle råka i en wådelig belägenhet *). Dessa Bref, som redan nämnt är, woro skrifne d. 3 Julii men blefwo intet föredragne för stora Kyrko-mötet förrän d. 26 Martii 1435, och afstadnade, som synes, Brigittinska Klostrens förföljelse, dock utan någon ny stadfästelse, hwilken intet utfärdades förrän 1490, då Innocentius VIII sägnade hela Brigittinske Republiken med sin bekräftelse, uti hwilken han intet nämner något senare bifall af sina Föregångare än det hwarmed Martinus V benådat S. Salvators Orden, och sedan den tiden hafwa inga så hotande moln sammandragit sig från södra himmelsbrynet, som nu sammanstockat sig, innan Biskoparnes och K. Erics Bref ankommit til Basel, hwilka utan twifwel under tilhjelp af Nils Ragwaldsons anseende skaffat Wadstena det lugn, som Klostret sedermera åtnjutit. Utom deß woro ganska många wid sjelfwa Mötet i Basel, hwilka hade all högaktning för wårt Nordiska Helgon, och trodde sig öfwertygade, at hennes uppenbarelser innehöllo ingen ting, som war stridande emot Skriften eller gamla Kyrko-Fädernes lära. I synnerhet har Abboten i Guthwalla Klo-

*) Dessa Bref äro trykte hos Bzovius och andra, här har man följt dem, som Hardouin infört Concil. T. 8, f. 1626 f. Konungen yttrar sig om S. Brita sålunda: Ipsius nempe beatæ Brigittæ sanctissima vita, virtutum præclara merita, nec non magnifica & stupenda, quæ glorioſus & mirabilis Deus in Sanctis ſuis per illam fecerat, & ſine intermiſſione in his terræ finibus facit opera, mentes hominum ad credendum attrahunt, hunc ordinem cum ſuis vivendi regula & conſtitutionibus a Deo ſpecialiter proceſſiſſe. Apparet hoc idem de devota & irreprehenſibili vita perſonarum in eo degentium exemplis ſanctimoniæ & doctrina ſaluberrima &c. Så wäl Konungens som Biskoparnas Bref är daterat in caſtro Wordingborg anno D:ni milleſimo quadringenteſimo trigeſimo quarto, tertia die menſis Julii. Pontoppidan, i An. 2 Del. f. 555, talar om detta Möte i Wordingborg, men säger sig intet weta hwarföre det war samlat. Sjelfwa Breswen synas gifwa tillkänna orsaken. Det nämnda Aflats-brefwet för Kyrkan i Ribe förekommer på samma ställe. Konungens och Biskoparnes Bref äro införde ibland Bil. N:r VII och VIII.

Kloſter på Gothland Johan Roberti warit mycket nitiſk, at förſwara S. Britas renlårighet *).

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

§. 16.

Man har ſedt den oro, ſom Kyrko-Mötet i Baſel upwäckte ibland Brigittinſka Kloſtren, ty den Stämning ſom kommit til Wadſtena ſkickades åfwen til de andra Samfunden af S. Salvators Orden, ſom man kan ſe af den i förra § åberopade Biſkoparnes ſkrifwelſe til Kyrko-Mötet. För öfrigt har denna ſtora och myndiga Samlingen i Baſel på flera ſätt wiſat ſin bewågenhet emot Swenſka Kyrkan, genom des utmärkta beſkydd för Swenſka Ärke-Biſkoparna, ſom framdeles widare ſkal anföras. Man gick ännu längre, ſom ſåges, når den undergifwenhet, ſom Ärke-Biſkopen i Upſala warit underkaſtad, i anſeende til Ärke-Biſkopen i Lund, blef uphäfwen. Härom gifwer oß **Meſſenius** en ganſka omſtändelig berättelſe uti ſin Biſkops-Krönika, nemligen, at man af Kyrko-Mötet i Baſel fick et Utſlag, at ingen utländſk Biſkop måtte hädanefter kalla ſig Primas eller andelig Förſte öfwer Swerige, och at Ärke-Biſkopen i Lund intet war befogad, at hänga Pallium eller Ärke-Biſkops-bandet på Ärke-Biſkopen i Upſala, ſom händt med **Magnus Boſon**. Han tillägger widare, at **Nils Ragwaldsſon**, wid ledighet af något Biſkops-ämbete i Swerige, blef berättigad at utnämna, ſtadfäſta och wiga den tilträdande Biſkopen **). Huru myc-

Swenſka Kyrkans frikallelſe fr. Primatet i Lund.

ken

*) Kloſter-folket från Wadſtena aflade ſin tackſägelſe därföre uti ſit Bref til honom: Ceterum venerabilis Domine & Pater cariſſime, quod Dominacio veſtra in memorato ſacro Baſilienſi concilio, pro memoratarum revelationum, videlicet ſancte matris noſtre defenſione, non ſolum in laboribus variis ſe expoſuit illa vice, dicta egregia ſuper quibusdam articulis & capitulis earundem compilando, verum etiam, ſic ut didicimus, ſpontanea promiſſione ſe aſtrinxit, quod ad majorem veſtrum libere veſtre contemplacionis & quietis locum redeuntes, non ſolum omnes ipſos articulos, ſed & omnes predicterum revelacionum libros diligenti ſtudio & indagine ſolertiori perluſtrare velket & perlegere, ac tam ipſos articulos quam ceteros omnes libros ſepe dictos eſſe conſonos & conformes orthodoxe fidei, & ſancte matris eccleſie doctorum ſententiis & ſcripturis ſufficientiſſime & ſatis lucide declarare. Detta otrykta Bref är taget af en gammal Regiſtratur på Wadſtena Kloſters Bref, ſom Doct. Bildſten här i Lund haft, men nu äges af Cancellie-Rådet Jacob v. Engeſtröm.

**) Meſſenius Chronicon Epiſcopor. ſ. 36; men ſom detta alt är taget af Johannis Magni Metropolis ſ. 100 och 101, kunna hans ord anföras: Ipſum, Nicolaum Ragvaldi, magno conſenſu in ſuum Archiepiſcopum elegerunt, qui a concilio Baſilienſi non ſolum in Archiepiſcopatu confirmatur, ſed etiam plenam auctoritatem impetranit, qua epi-

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

ken sanning är i denna berättelse wet jag intet, utan tilstår min okunnighet. Efter Messenii utlåtelse kan man intet få någon annan mening, än at Magnus Boson warit den ende af Ärke-Biskoparne i Upsala, som hämtat eller emottagit Pallium i Lund, då likwäl Ärke-Biskop Stephanus och åtskillige andre af des Efterträdare, före Magnus Boson, emottagit sit Ärke-Biskops-märke i Lund, och hwad Magnus Boson beträffar, så fick han aldrig Pallium. Utan twifwel är hela denna berättelse länd af Johannes Magnus, men han har warit ganska litet underrättad i denna saken, när han kunnat neka, at någon Ärke-Biskop från Upsala emottagit sit Ämbetes och Wärdighets-tecken i Lund *). För öfrigt är hela denna förändringen uti Företrädes-twisten emellan Upsala och Lund nog omtwistad och nog inweklad. Johannes Magnus försäkrar, at Nicolaus Ragwaldi utwerkat denna förändring, och at Lundiska Primariatet aldeles uphört wid Mötet i Basel, och at tillika blifwit stadgat, at ingen utländsk Biskop måtte hädanefter kalla sig Primas til Swerige, ehuruwäl det är almänt bekant, at alle Ärke-Biskoparne i Lund brukade denna Titel ända til Ärke-Biskop Birger, som dödde år 1519. Besynnerligt är, at ingen af wåre äldre Skribenter talat om denna märkwärdighet. Upsala Ärke-Biskops-Krönika nämner Nicolaus Ragwaldi med mycket beröm. Ericus Olai likaså, men ingen talar om denna hans förtjenst. Och när Ärke-Biskop Tuve i Lund lät bära Ärke-Biskops-korset framför sig i Kalmar 1444, protesterade de Swenske Biskoparne däremot, och beropade sig på långwarig och urminnes häfd af Swenska Kyrkans oundergifwenhet, och hade det utan twifwel warit lämpeligt, at äfwen nämna Baselska Mötets frikallelse, om de haft sig denna omständighet bekant. Ärke-Biskop Tuve förklarade likwäl, at han aldeles intet låtit bära Korset framför sig i den tankan, at han därigenom wille wisa sin Primat-rättig-

scopos, vacantibus ecclesiis cathedralibus in sua provincia, præficere, confirmare & consecrare possit - - - - - - Præterea impetravit a concilio Basiliensi, ne quis de cetero se Primatem Regni Sueciæ scribere præsumat, nisi metropolitanus Upsalensis, a quo omne jus Primatus tota Suecia in reliquum exspectare deberet, cujus decreti exemplar habetur in Bibliotheca Papæ inter acta generalium conciliorum, neque a modo licere Archiepiscopo Lundensi electo Præsuli Upsalensi pallium imponere, ut superius de Magno Boetio & Johanne Lundensi recensetur. Eljest kan märkas, at Archiepiscopus är intet detsamma som Primas, fast Johannes Magnus synes hafwa haft den tankan.

*) Johannes Magnus Histor. L. 18. c. 18. Nullus Sveonum Archipræsulum hactenus inventus est, qui se Lundensis Pontifici in accipiendis Archiepiscopalibus insignibus submittere sustinuerit. Scheffer, Örnhjelm och flere hafwa längesedan wisat orimligheten af denna utlåtelse.

tighet öfwer Swerige, utan skulle Ärke-Biskop Nils i Swerige gerna få lof at låta bärn korset framför sig i Dannemark, om honom så behagade *). Det kan då synas nog owäntat, at Johannes Magnus säger sig sjelf hafwa set en sådan Skrift uti Påfwens Bibliothek. Det synes då, at det warit til hans affikt ganska nödwändigt, at han låtit inrycka hela Beslutet uti sit werk, som han gjort med andra Acter, som warit betydeliga, då man kunnat weta och pröfwa, när och hwar et sådant Document warit upsatt. Man kan til åfwentyrs medgifwa, at Johannes Magnus set en sådan Skrift, som förmodeligen warit något utkast, men at det warit et fullkomligt beslut fordrar tydeligare bewis. Det war imedlertid alt nog, at tiden dödat gamla Primats-rättigheten, och at Påfwarne i flera år hwarken updragit Investitur eller Wigsel af Ärke-Biskoparne i Upsala til Prelaten i Lund. Det kan ock märkas, at Messenius uti sin Scondia intet talar om denna frikallelsen, så mycket jag nu kan minnas, ej heller Ärke-B. Benzelius i sina Monumenter, fast än han talar med all högaktning om Nicolaus Ragwaldi, så at det ser ut, såsom denne Johannis Magni berättelse förekommit dem misstänkt. Hwad den andra puncten beträffar, at Ärke-Biskop Nils fått rättighet at tilsätta, bekräfta och wiga Biskoparne i Swerige, önskade man gerna hafwa något bewis af någon annan än Johannes Magnus, hwilken uti Primariats-twisten antingen wisat en obegripelig okunnighet, eller ock en mycket twåtydig trowärdighet.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 17.

Hwad widare anstalt, som Baselska Mötet gjort i Swenska Kyrko-wäsendet, är ej särdeles bekant, men at wår Swenska Ombudsman haft tilfälle at göra sig namnkunnig både för lärdom och annan fickelighet, är utan alt twifwelsmål. Ibland andra högmål, som då warit under händer, har äfwen Företrädes-twisten imellan Komungarne blifwit på wisst sätt öfwerlämnad til Högwördige Fädernas öfwerwägande. Ibland andra skäl til Potentaternas rang sig imellan, hwarigenom Säten för deras Fullmäktige skulle utstakas, tog man äfwen grund af Christendomens ålder i Rikerna, så at Företrädet borde lämnas åt den af Förstarne, hwars undersåtare bekänt sig aldralängst til Christna Läran. Nicolaus Ragwaldi ogilla-

Biskop Nils Ragwaldsons förtienster wid Baselska Mötet.

*) Hela Twisten imellan Swenske Biskoparne och Ärke-Biskop Tuve sinnes tydeligen utförd uti Bewisen, til Ärke-Biskop Spegels Biskops-Krönika fol. 46, och skal widare på wederbörligt ställe ihogkommas.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

ogillade alla dessa Rang-twister, då man hade långt angelägnare mål at afgöra, dock på det at hans Herre, som regerade öfwer Swear och Göther, intet måtte lida hwarken til sin heder eller ställe, höll han et skäligen widlyftigt Tal, hwaruti han wille bewisa, at de utländske Göther, West- och Östgöthar woro långt förr Christne, än större delen af de andre då warande Christna Konungariken, så at på den grunden borde han antingen hafwa det främsta eller näst det främsta rummet ibland alla Christna Konungar. Han begärte ock til slut, at denna hans Protestation måtte införas bland Kyrkomötets Handlingar, på det intet skäl måtte i framtiden tagas, af hwad som wid detta tilfälle händt *). Man kan lätt föreställa sig, at wår Biskops påstående intet kunde behaga alla, hwarföre ock Biskop Alphonsus från Cartagena yttrade sig öfwer hans Tal nästan med owett, at de utgående Göther woro hederligare än de som blefwo hemma **). Detta oaktadt wisade likwäl wår Biskop et hederligt prof både af oförsagdhet och insigt, som måtte hafwa upwäckt en slags bestörtning hos denna tidens okunniga fast inbilska Prelater. Hans högaktning hos Kyrko-fäderna wisade sig ock därigenom, at han år 1435 med flera Fredsmäklare afsändes såsom Ambassadeur från Kyrkomötet i Basel til Arras, at stifta fred imellan Konungarne i Frankrike och Engeland samt Hertigen af Bourgogne, och war han wid detta tilfälle ingalunda en mållös Besittare wid Råd-

*) Utom wåra inhemske Häfdetecknare och i synnerhet Ericus Olai, som 185 sidan gifwer et hedrande witnesbörd om wår Nicolaus Ragwaldi, som war af Liljornas Slägt, berättar han ock at Biskop Nils fått ganska wackra gåfwor för sit beswär wid Congressen i Arras: och wil man anföra intygande af sjelfwa Mötets Handlingar. Hos Hardouin på sid. 1448 nämnes bland andra äfwen wår Biskop sålunda: Hac die (den 5 Nov. 1435) de mane celebranda ad audiendum Reverendissimi Patris Dn. Hugonis Episcopi Præneſtini cardinalis de Cypro, Legati cum potestate de latere, ac reverendorum Patrum & venerabilium virorum Dnn. *Nicolai Vexionensis*, Mathæi Albiganensis Episcoporum, Nicolai præpositi Cracovienſis & Guilielmi Hugonis Archidiaconi Metensis, sacri concilii Ambasiatorum missorum ad conventionem Atrebatensem, pro pace &c. Hans tal om Götherna, och Konungarnes företräde är tryckt först hos Johannes Magnus Hist. Lib. 16, och sedan hos Er. Benzelius Mon. Eccl. sid. 101.

**) Spanske Biskopen Alfonsus a Carthagena talar om wår Biskops Tal sålunda, uti sin Anacephalæosis Regg. Hispaniæ C. 7. Cuidam Præharo Oratori Regis Daniæ, qui audiens aliqua, quæ in disputatione sedium cum *Anglicis*, de antiqua claritate *Gothorum*, ad Regis nostri demonstrandam eminentiam adducebantur, se interserere voluit, & Regi Daciæ, qui Gothorum Rex nuncupatur, sedem eminentem quærere, respondi, insigniores illis, qui remanserunt, eos fuisse, qui exierunt.

Rådplägningarna, emedan han gjorde sig all möda at bringa Konungen i England på Freds-tankar *). Sedan Herrar wederbörande förrättat sit ärende, aflämnade de sin berättelse inför Kyrkomötet i Basel d. 5 Nov. 1435, wid hwilket tilfälle de blefwo på sjelfwa Cardinals-bänken upsatte, och wår Biskop från Werið höll et tal i anledning af Esaiä ord, då han säger: Glädje och fröjd skola finnas där inne, samt tacksägelse och lofs röst **). Och war Texten så mycket lämpligare, som Fred blifwit slutad imellan Hertigen af Bourgogne och Konungen i Frankrike, hwilket lade grunden til widare sämja och wänskap. Wår Biskop hade således den lyckan at wara delaktig uti et af de hufwudsakeligaste ändamål, som Mötet i Basel föresatt sig, nemligen, at stifta fred i Christenheten. Et wärdigt och stort, om ej för stort förslag för en andelig Samling. Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 18.

Sedan owädret emot S. Salvators Orden hade tystnat något, hade man fullkomligt lugn at sjunga sin Latin utan motsägelse, man kallade ock tilhopa et national Präst-möte i Söderköping 1436, om hwilket man intet har någon annan kunskap, än at S. Annas Fest blef uphögd ibland de större Fester, och kort förut wid Mårtensmessan ankom en Bulla til Wadstena om Aflats utdelning til dem som wille hjelpa til Grekiska och Romerska Kyrkans förening, och warade denna synda-marknaden öfwer et halft år i Wadstena, så at detta Samfund förmodeligen härigenom haft tilfälle at ställa sig in hos Fäderne i Basel, efter denna andakts-ränta til deras förmon blifwit anwänd ***). Året förut blef et andeligt Systerskap ingånget imellan Nunnorna i Skog och Solberga på Gothland i Wisby, Söderköpings Möte 1436.

Aflat för Föreningen imellan Grekiska Kyrkan och den Romerska.

*) Hardouin sid. 1449. Postremo Dominus *Vexionensis* coram Ambasiatoribus sereniſſimi Domini Regis Angliæ, ipſos ad pacem mediis & viis poſſibilibus inducendo.

**) Hardouin sid. 1448. Deinde facta prius per dictum Dominum Epiſcopum Vexionenſem ſolemni collatione ſub themate, Gaudium & lætitia invenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis &c. Den som wil weta mer om Nicolaus Ragwaldi, kan läſa Scheffer. i Svecia literata med Mollers Anmärkningar. Erik Benzelius Prolegom. til Mon. Eccleſiaſt. n. 17. ſ. 25. Gram wid Meurſius ſ. 593.

***) Diarium Vazſt. wid år 1436 ſ. 79. Om Aflats-utdelningen yttrar sig Dagboken: Circa Martini pronunciata eſt Bulla concilii Baſilienſis continens remiſſiones largiſſimas ſeu indulgentias porrigentibus manus adjutrices in ſubſidium reunionis Græcorum ad Romanam Eccleſiam, & duravit hæc gratia per medium alium annum hic in Vazſtena.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

hwarigenom dessa andeliga Systrar skulle wara delaktiga uti alla Böner, Messor och Själa-messor som skedde på bägge ställen, m. m. †). Men denna stillhet, som war i Swenska Församlingen kändes wisst intet uti almänna lefwernet, där all slags oro herrskade, förordsakad af K. Eriks owarsama och osammanhängande Regering, och såsom Prästerskapet under hela oenighets-tiden wisade all benägenhet emot Riksens Råd och Mån, som budo til at förswara Riksens rätt, så hafwa ock werldslige Herrarne, som woro samlade i October månad 1435 i Söderköping förpliktat sig, til at skydda och förswara hela andeliga Ståndet wid sina Privilegier, Friheter, Rättigheter, Egendom och Gods, rörligt och orörligt. Denna Förpliktelse blef ingången af mer än femtio werldslige Herrar, Riddare och Mån af Wapn, och skedde det kort efter Calmare Förening och Förlikning imellan Konungen och Riksens Ständer, hwilken Förlikning Biskop Nils i Wexiö låtit stadfästa af Kyrko-mötet i Basel *). Således war denna tiden et ganska godt förstånd imellan Adeln och Prästerskapet, så at det är en ohemul beskyllning, när dem tilwites, at de alt höllo med Konungen, fast Rikets frihet och sjelfständighet stodo i fara **). Riks-Drotsen Christer Nilsson och Riks-Marsken Carl Knutson woro bägge deltagande uti denna Adelens Förening, och

Adelns Bekräftelse på andel. Statens Privilegier 1436.

†) Syster Carins, Abbatissa i Skogh, Bref til Priorissan i Solberga Kloster i Wisby, Skoghkloster 1435 in vigilia Apostolorum Simonis & Jude.

*) Hos v. Dalin s. 670 anföres, at den så kallade Kalmar-unionen af 1435 blef stadfästad af Mötet i Basel, hwilket förmodeligen är taget af denna Ridderskapets Förening. Orden, som hit höra, äro följande: In literis placitationis inter Serenissimum Principem, Dominum nostrum gratiosum Dominum *Ericum* Regem S. D. N. Ducemque Pomeraniæ ex una, & Nos ex parte Regni ex altera partibus, prima die Septembris anni præsentis factæ, Calmarniæ, & auctoritate Sacrosancti concilii Basilienſis per Rev. P. Dn. Nicolaum Episc. Vexion. potestatem specialem desuper habentem &c. Häraf är tydeligt, at det war intet Calmar-unionen, som har intet datum, hwilken bekräftades, utan Föreningen af d. 1 September hos Hadorph s. 109.

**) Adelens Förening om Prästerskapets Privilegier är daterad Söderköping 1436 d. 25 October. Den är tryckt hos Johannes Magnus Metrop. s. 97. hwar datum är d. 5 October. Här har man likwäl följt et otryckt exemplar, hwars Original warit förwarad i Strengnäs, som Nicolaus Kåningh och Petrus Ottonis Canik i Linköping intygade 1437 circa Dominicam Palmarum. Utlåtelsen om Prästernas bistånd är som följer: Cum ecclesiar. Prælati & Clerus sæpe dicti nobiscum hactenus ad hoc fideliter, pro extremis eorum viribus cooperati sunt, quod regnum & nos seculares ad usum privilegiorum & libertatum nostrarum pervenimus, quibus longo jam tempore superiorum violentia fuimus destituti. Detta Bref finnes ock på Swenska, men det är också daterat den 5 October.

och wisade de samma benägenhet emot Klerkeriet 1438, då de stadfästade Biskopens rättighet i Linköping, at uphåra sakören af alla Kyrkors, Klosters och Klerkers landboar, de förböddo ock alla Kronans Fogdar och Ämbetsmän, at på något sätt hindra Prästerskapet i Upbörd af Tionde, Landgille och annan utskyld, af hwad namn den wara måtte. Och war denna benägenhet emot de Andeliga så mycket större, som man uti Östergöthland sträkte sin tionderåttighet nog långt. Til bewis härutaf wil man allena införa Biskop Bengts Tionde-sättning på Öland af år 1436. Här befaller Hans Högwördighet Tionde af alt, som på jordenew åker, råg, korn, hwete, hafre, ärter, böner, hampa, lin, humle, rofwor, hö, kål, äple, päron, och all frukt, som wäxer på trå. Sedermera af all slags djur, kalfwar, lam, getter, grisar, gäss, höns, foglar, bi, föl, fisk både i fisklekar och annars, widare af willebrå och djur, som fångas på jagt, och wed, af qwarnar, malm-berg, och all slags idoghet och konst, handtwerk, arfwode, köpenskap, och ämbete, med et ord af alt som kan aflas och förwärfwas af jorden, wåder och watn. Och skulle uti Tionde gifwas det bästa och ingalunda det sämsta. Til belöning lofwar Biskopen alla rättsinniga tionde-gifware all tilökning af Guds nåd, fred, endräktighet, fruktsamma år, samt alt annat godt, som man kan åstunda och plägar bedja af Gud til kropp och själ, men oredliga tionde-gifware hotas med all förbannelse til själ och kropp, med ofrid, oår, fattigdom, sjukdom och brådöd, så at de på slutet icke en gång skulle få begrafwas i wigd jord eller få någon delaktighet uti alla de messor och goda werk, som förrättas i den heliga Kyrkan *). Et sådant Herdabref wisar utan twifwel en wacker målning på den Påfwiska nitälskan, och ehuruwäl samma grundreglor warit kringspridda på andra ställen, innesattas likwäl här hufwudsumman af de årliga och beständigaste räntor, som Prästerskapet infordrade, då altar-tionde, offer och andra sådana rättigheter woro mera frifwilliga.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

Påfwiska Tiondens natur.

§. 19.

Kyrko-mötet i Basel fortfor imedlertid med sine rådplägningar och göromål på samma sätt och i samma smak, som Kyrko-mötet i Costnitz hade utöfwat, och Påfwen i Rom ansågs nu mera intet så-

Mötet i Ferrara 1438, samlat emot Mötet i Basel.

*) Wi Benedictus medh Gudz nade Biskope i Linkiöpunge helsom allan Gudz almoga, som boo och byggia pa Olande m. m. Datum apud Eccleſiam Glomminge terre Olandie a. D. 1436. Christer Nilsſons och Carl Knutſons Bref. Arboga 1438. ſexta die menſis Martii.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

som den som regerade i Christi ställe, utan såsom en underdånig Biskop under Kyrko mötet, och så framt Eugenius IV hade insunnit sig wid denna myndiga Församling, hade han blifwit utsatt för samma sorgespel i Basel, som Johannes XXIII undergått i Costnitz. Detta Mötets föremål woro ganska betydeliga: först skulle man bjuda til at förbättra och rätta Christna Kyrkan både til hufwud och lemmar, sedan skulle man arbeta på at utrota kätterier och andra irrmeningar, hæreſes & ſchiſmata, och ändteligen skulle man ock beflita sig om, at stifta fred och endräktighet öfwer hela Christenheten. Så angelägna som desse ärender woro, så mycken tid fordrade de ock, och de församlade Fäderne woro aldeles intet plägade utaf någon skyndsamhet, utan de syntes nästan wara sinnade at fästa sina boningar i Basel. Men helige Fadren Eugenius war af helt olika tankar, och gjorde sig all möda at förmå de församlade Kyrkofäderna til at flytta Mötet til något beqwämligare ställe för Kejsaren i Constantinopel, emedan man arbetade på en slutelig Förening imellan Grekiska och Romerska Kyrkan, hwartil redan höllos Aflatspredikningar i Swerige. Men wördige Fäderne i Basel woro obewekelige. Påfwen skred då til den ytterlighet, at han sammankallade et annat Möte, som skulle hållas i Ferrara, dit icke allenast Grekiske Fullmäktige försogade sig, utan äfwen Kejsaren sjelf från Constantinopel. Detta steg förifrade Fäderne i Basel så mycket, at de förklarade Påfweliga Stolen för ledig och affatte Eugenius IV 1438, och utwalde en Hertig af Savojen Amadeus til Påfwe, som kallade sig Felix V; men Eugenius IV bibehöll sig icke deſtomindre uti sin wärdighet, och Kyrkan blef på twå sätt twehöfdad, emedan man hade nu Påfwe emot Påfwe, och allmänneligt Kyrkomöte mot almänneligt Kyrko-möte. Detta har man endast anfört för sammanhanget skull; men at rätt känna Swenska Kyrkans tilstånd denna tid, bör äfwen Swenska Biskoparnes Historia anföras, och lyser här K. Eriks enwisa enwälde nog så mycket, som uti Politiska styrelsen af Riket.

§. 20.

Ärke-Biskopar i Upsala.

När Drotning Margareta kom til Regeringen i Swerige, war Henrik Carlſon Ärke-Biskop i Upsala, wald af Dom-Capitlet 1383, men såsom han behagade intet K. Albrect, reste han sjelf til Rom och blef där af Påfwen stadfästad. Des andra förtjenster kännes man ej särdeles utom det, at han köpte många gårdar til Ärke-Biskops-stolen och dödde 1408. Han tär hafwa warit Finne

til

til sin börd, men af Swensk Slägt af den Ätt, som wåra Langfedgare kalla Stenstad och Lisa-slägten, som förer twå spetsar wända neder åt i Skölden. I sina yngre år har han gjort sig känd genom utländska resor, och har han warit flera åt uti S. Britas sälskap, då hon wistades i Rom *). Huru Drotning Margareta gjort sig til hans arfwinge i anseende til hans rika lösören är nämnt tilförne. Uti sit Testamente af år 1408 d. 20 Martii skänkte han löst och fast af sin egendom til Upsala Domkyrka och utstängde alla sina Slägtingar, så at hos dessa Herrar öfwergick altid uptuktelsen naturen, ty de gjorde det för sin själ. Han lämnade likwäl några små gåfwor åt sina betjenter, och glömde ej heller sina Kockar, til bewis at hans bord warit wäl betjent. Om han dödt på sit egit Slott Marieborg wid Enköping wet jag intet. Efter Henriks begrafning utwaldes Dom-Probsten i Upsala Andreas Johansson af Dom-Capitlet til Ärke-Biskop med all den Andeliga omgång, som Påfwe-lagen föreskrifwer, hwarföre ock Dom-Capitlet genom Bref af d. 24 Marti 1408 upwaktade Hans Helighet med anhållan om Bekräftelse och Pallium för sin utwalda Förman **), men ehuruwäl de beropade sig på Konungens och Drotningens bifall, bedrogo de sig likwäl i den puncten; ty Konungen insatte icke destomindre sin Canceller Johannes Jerechini uti denna wärdighet, utan alt wal af Dom-Capitlet, hwilken ock blef stadfästad af Gregorius XII, sedan Andreas på Dr. Margaretas intalan afsade sin Kallelse, och tog emot Biskops-Ambetet i Strengnäs ***). Denna foglighet kostade

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Chronicon Archiep. hos Benzelius Mon. Eccl. s. 53 säger, at denne Henrik war från Åbo. Ifr. Benzelii Anmärkning s. 209. Hans wapn finnes hos Peringskiöld Mon. Ulleråk. s. 151. Han säger ock at han dödde på sin egen gård Marieborg wid Enköping. Diarium Minoritarum Holm. har denna Anmärkning s. 14: Anno 1408 die Margaretæ obiit Nobilis Vir Sten Bengtsson in proprio castro Marienborg prope Enecopiam. Diarium Vazst. wid år 1408 s. 38. In crastino B. Gregorii obiit Ven. Pater Dn. Henricus Arch. Upsalensis - - - Hic Dominus ante Episcopatum cum D. matre nostra S. Birgitta, cum in humanis agebat, Romæ pluribus annis conversatus est.

**) Berättelsen om Dom-Probsten Andreä wal är införd uti Dom-Capitlets Bref til Gregorius XII den 24 Marti 1408, tryckt i Bewisen til Spegels Biskops-Kr. s. 26.

***) Wåre nyare Historie-skrifware komma alle öfwerens, at Dr. Philippa öfwertalt Andreas at afsäga sig sin Kallelse. Ericus Olai lär haft annan tanka s. 180, sed cum Rex adhuc esset novellus in Regno, & aperte contra justitiam & ecclesiasticam libertatem agere vereretur, Regina sua versutia supplevit. Hwem har någonsin beskyllat Dr. Philippa för versutia eller snidighet, och huru kunde K. Erik anses för novellus emot Dr. Philippa, men wäl emot Dr. Margareta.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

kostade Andreas mycken oro och försmädelse, ty almänheten öfverhopade honom med smädenamnet Smek och Dom-Herrarne i Strengnäs, som fallit med sit val på en annan, upprörde alting emot honom. Johannes Jerechini blef imedlertid uti en rolig besittning af sit Ärkebiskopsdöme, til des hans egen liderlighet jagade honom därifrån. Han war Dansk af Adelig Slägt, som uti Danska Skrifter kallas Lodehat *), som des wapn utwisar, hos Peringskiöld uti Monumenta Ulkeråkerensia. Hos K. Erik war denne Prelat i stor nåd, så at han äfwen förklarade och tilsatte honom til Landshöfding öfwer et litet Slott med underliggande Län, då han war Ärke-Biskop, hwarutaf han för Konungens räkning upbar Skatterna **), förmodeligen i den affigt, at skulle tjena til efterdöme för de andre Landt-Herrarne med Skatternas alfwarliga indrifning. Såsom han war ibland K. Eriks gynnade wänner, kan det wara nyttigt at räkt känna hans person och hemseder. En Präst af Upsala Stift benämnd Johan Ingwarson hade wid tilfälle wådjat under Påfwen emot et Utslag, som Ärke-Biskopen fäldt. Ärke-Bisk. Johannes får då weta, när han 1417 war i Stockholm, at samma Prästman war uti Prädike-brödernas Kloster, Ärke-Biskopen inställer sig då med en swärm bewäpnade utanför Klostret. Prästen satt med Munkarne til bords om aftonen, men Hans Högwördighets Drabanter bryta in i Klostret, och rycka Herr Johan från bordet. Peloren bad dem för alt i werlden at de intet skulle göra uppenbart öfwerwåld, men honom wräkte de ur wägen med tre dragna wärjor, som de satte för bröstet på honom. Prästen släpade de ur Klostret, gäfwo honom fem sår i hufwudet och ansikret med knifwar och dartar, och bultade honom beständigt med sina järnhandskar. På detta sätt drogs de honom öfwer gatorna til Korntorget, och Biskopen följde efter och upmuntrade sina bödlar. Folkets sammanlopp,

Will man ock läsa några rader til hos Ericus Olai är saken oemotsägelig, at här menas Dr. Margareta.

*) Biskop Peder Jenson i Roskild, som dödde 1416, förde samma wapn och kallades Slägten Lodehat. Dansk Magazin 4 D. s. 290. Wapnet föreställer et människo-ansikte med hatt på, så at det måtte wara misskrifwit hos Peringskiöld, at hufwudet war kront.

**) Uti Swaret på Ärke-B. Olof Larssons Frågor om Ärke-Biskops rättigheterna d. 18 Oct. 1432 står följande mening: dixit (Gotscalcus miles) verum esse, quod Dn. *Johannes Jerichini* olim Archiepiscopus Upsalensis quoddam exile castrum & certam contractum tanquam præfectus a Rege tenuit sub computo, & tributa exinde proventantia ad fiscum Regium destinavit, nec aliter se ad Regni regimen intromisit.

lopp, wid et sådant omänskligt buller, skrämde intet dessa wåldswerkare, åndteligen kommer en mållös tiggare och friar denne eländiga Prästen från sina mördare och för honom tilbaka til Klostret. Sådan berättelse är af Magistraten i Stockholm lämnad om Ärke-Biskopen Johannis Jerechini storwerk *). Påfwen Martinus V kan widare utföra hans personalier, då han berättar, at han beskylldes för menedare, bortslösare af Kyrkans egendom, Prästerskapets plågare och utsugare, almänt känd för tilhåll med frillor, för hor med flera gifta hustrur, samt blodskam med Moder och Dotter m. m., så at K. Erik sjelf blef föranlåten at wisa misshag öfwer sin älskade Gunstling, hwilken ock blef affatt från sit ämbete af Martinus V, sedan Ärke-Biskopen i Riga anstält ransakning öfwer detta odjurets illgärningar **). Hans myndiga reger-sjuka wisade han ock mot Stockholms-boerna, då de wille upbygga sit afbrända Scholehus och tilsätta där Lärare: en rättighet, som de ifrån urminnes tid oklandrat brukat, efter inrättningen skedt på deras egen kostnad. Detta kunde intet Högwördige Herren tåla, utan wille sjelf förordna Lärare, til des Martinus V nödsakades 1419 förbehålla Staden sin rätt. Bullan är införd af Canc. R. Magnus af Celse uti des Bullarium sid. 171. Denne wackra Öfwer-Herden blef, sedan han funnits owärdig at wara Ärke-B. i Swerige, flyttad til Biskops-dömet Skalholt på Island, hwar hans nya underhafwande funno rådeligt at skilja sig wid honom därmed, at de stoppade honom i en säck och dränkte honom i Bruar-åen, som löper förbi des Biskops-säte. Sådant war hans Minnes-märke i Swerige. Isländarnes Berättelse om denna Mannens åndalykt är något utförligare. Johannes Jerechini upförde sig på Island med sin wanliga höghet, omgifwen af trettio Drabanter, hade ock til sällskap sin egen Broder, som efter utseende lyste af samma egenskaper, som Hans Högwördighet sjelf. Biskop Johans Broder blef kär uti en förnäm Jungfru, som bodde på Kyrkebol, han friade til henne och fick korgen. Detta förtröt detta willdjur så mycket, at han först slog ihjäl Jungfruns Bror. Såsom det intet syntes honom wara nog ersättning för sin inbillade

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Man kan se härom Stockholms Magistrats Intygande den 25 Apr. 1417.

**) *Martini* P. P. V. Dom öfwer Johannes Jerechini Romæ ap. S. Petrum VI Non. Martii, Pontif. a. V. 1421 d. 2 Martii. Här upräknas hans gerningar, perjuria, dilapidationes bonorum ecclesiæ, oppressiones Cleri, indebita gravamina, exactiones, rapinæ, concubinatus publici & notorii, cum pluribus mulieribus adulteria, incestus cum matre & filia, &c.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

skymf, tände han eld om nattetid på huset, då alt folket innebrändes, undantagande flickan sjelf, som bergade sig genom en öpning på taket. Hon, uptänd af hämd emot en så arg mordbrännare, lofwar i sin ifwer, at wilja taga til Man hwem det wara måtte, rik eller fattig, allenast han wille utföra hennes hämnd på Biskop Johannes Jerechini, som warit förnämsta grunden til dessa swarta nedrigheter. En Thorwald, Lopt den rikas Son, påtog sig med nöje den bedröfwades tilfredsställning och den utlofwade belöning, inställer sig ock med bewäpnat Manskap i negden af Skalholt. Följande dagen inföll den Helige Thorlaks Fest, och Biskopen stod för Altaret, då Thorwald rusar in i Kyrkan, tager Biskopen från Altaret, släpar honom neder til Bruar-å, binder en sten om halsen på honom, och sänkte honom såsom en hund i strömmen. Biskopens tjenare måtte utan twifwel gjort motstånd, ty de fleste blefwo nedergjorde i Kyrkan. Således fick ändteligen Johannes Jerechini sin förtjenta lön och ingen talade därpå en gång *). Lefwernes Beskrifningen öfwer detta widunder synes wara lång nog, det öfriga kan inhämtas af Peringskiöld och dem, som författat Biskops-Krönikor. Johannes Magnus berömmer honom för sin prakt och stora natursgåfwor **). Prakten är trolig, emedan han intet kunde hafwa nog af Ärke-Biskops-inkomsterne, utan bedrog och afhände Upsala Dom-Kyrka mer än tjugetusend Ducater eller Guldgulden, och upförde stenhus på Tuna och Arnö. Han berömmer ock hans ånger och talar om underwerk, som skedde wid hans graf, hwarföre ock Vastovius inför honom bland Sweriges Helige, til liten heder för wåra Swenska Helgon. Om han bättrat sig, sedan han fått stenen om halsen, hade han säkert intet haft många tilfällen at wisa prof af sin botfärdighet, och om hans ånger är mißtänkt blifwa underwerken ännu större mißtankar underkastade.

§. 21.

Ärke-Biskopar i Upsala.

Commißionen eller Urtima Rättens Utslag öfwer Johannes Jerechini utföll på Rönö Slott i Östergöthland, där både Kon. Erik och Ärke-Biskopen i Riga, samt flere Swenske Herrar, med många

*) Eggert Olaffens Reise genem Island s. 1037. §. 911.

**) Johannes Magnus i Metropolis s. 91. Han är likwäl så modest, at han intet nämner de laster, som sjelfwa Påfwen dömer honom före, däremot tillägger han honom et förslag at wilja utmärgla både Adel och Ofrälse, som kanske ännu ingen tänkt på. Man kan annars jämföra Ericus Olai s. 180.

många Prelater från Dannemark woro närwarande. Wadstena Dagbok gifwer wid handen, at Arke-Biskopen wid detta tilfälle nederlagt sit Ämbete med wilkor, at uphåra af Stiftet första året tre hundrade Noblar, och sedermera trehundrade Ducater om året så länge han lefde *), men såsom det intet influtit uti Påfwens Utslag, lär detta förbehåll intet warit gällande, utan han blef nödsakad at fullborda sit öde på Island med et slut, som han förtjente. Imedlertid hade almänheten lärt genom det buller, som beswärade Strengnäs, at det intet war rådeligt, at wälja sig förman, som aldeles mishagade Öfwerheten. Domherrarne i Upsala walde således en fogeligare wäg, när de föreslogo för Konungen tre Biskops-ämnen, Biskop Magnus i Åbo, Nils Ragwaldi Canik eller Domherre uti Linköping och Strengnäs, och Johan Håkanson, som war Munk i Wadstena. Denne siste utnämndes af Konungen **). Biskop Rhyzelius nämner, at han sjelf for til Rom och där undfått Confirmation och Pallium, hwilket intet synes särdeles troligt, utan lär han genom et skyndesamt bud upwaktat Hans Helighet med underrättelse om sit wal. Påfwen Martin V:s Dom öfwer Johannes Jerechini är daterad d. 2 Mart. 1421, och samma Påfwes Bref til Johannes Haquini är daterat den 30 i samma månad, uti hwilket han tillåter, at Archielectus i Upsala skulle få lof at låta wiga sig til Arke-Biskop af hwilken Catholsk Biskop som honom behagade, dock med biträde af twå eller tre andra Biskopar, då Arke-Biskopen tillika skulle aflägga sin Trohets-ed mot Påfwen ***), och därpå skedde hans högtideliga Wigsel d. 3 Söndagen efter Trefaldighets Söndag i Wadstena 1422. Härutaf synes ganska sannolikt, at beskickningen skedt med en rätt flygande postförare, och intet genom Arke-Biskopen sjelf, och om Johannes fått

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Diarium Vazst. wid år 1421 f. 63. Circa festum exaltationis S. Crucis venit huc Rex ---- & facta est convocatio prælatorum & magnatum terræ circa castrum Röne, præsente etiam Archiepiscopo Regensi, judice delegato & pluribus Episcopis & prælatis de Dacia. Invalescentibus autem querimoniis & culpis, resignavit Archiepiscopus præsulatum, sub conditione, ut scil. hoc anno levaret de Episcopatu IIIC nobiles, & singulis annis aliis vitæ suæ IIIC ducatos, sed puto, quod conditio illa nihil ligat.

**) Diarium Vazst. på samma ställe: Cumque Capitulares Upsalenses instarent Regi de eligendo in Successorem accepto termino deliberandi, ipsi in unum de his tribus consenserunt, videl. aut in Dn. *Magnum* Episcopum Abocnsem, aut in Dn. *Nicolaum Ragwaldi* Canonicum Lincopensem & Strengenensem, aut in Fratrem *Johannem Haquini* conventualem Vazstenensem.

***) *Martinus* P. P. V. dilecto filio Johanni Electo Upsalensi S. &c. Dat. Romæ ap. S. Petrum II Kal. Aprilis Pontificat. nostri an. V.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

stadfästelse af Påfwen, är det tydeligt at han då aflagt sin Trohetseed. Men denna omständighet är af intet särdeles wärde. Til sin Slägt war han antingen en Silfwersparre eller Körning, ty han brukade sina tre Sparrar stälda stundom en bande, stundom en pal. som är Körningarnas Sköldemärke. Han war, innan han blef wald til Ärke-Biskop, Konungens Biktfader, och af god frägd, och har Konungen ofta följdt hans råd. Dock hade han intet blifwit föreslagen af Dom-Herrarne, om de intet haft sig bekant, at han gynnades af Öfwerheten. Han har eljest bygt Stenhuset i lilla Biskops-gården, som sedermera blef förwandlad til Gustavianska Academie-huset. Han dödde 1431, som säges, af Spetälska. Johannes Haquini hade tilförne warit Canonicus i Linköping, men blef Munk i Wadstena 1411. År 1418 affärdades han wid slutet af året til Romerska Hofwet uti Klostrets ärender om Aflat och förändring uti Klostrets Privilegier, och kom tilbaka 1420. Han förwaltade sit Ämbete med fogelighet, anständighet och förstånd, dock måtte han warit något twär i sit upförande, så framt morosus i denna tidens Latin betyder det samma som eljest *), och at säga sanning, kan en leende eller grinande Ärke-Biskop understundom ombäras i Guds Församling. Johannes Magnus har intet något tycke för honom, efter han war intet nog nitälskande emot Konungen at förswara Kyrkans Skattfrihet. Eljest är det denna Författarens wana, at så snart något godt uträttades i landet, tilskrifwer han det altid Ärke-Biskoparnas råd, hwarföre ock Engelbrekts företagande, efter hans mening, blef satt i werkställighet efter Johan Håkansons påminnelser, fast det är eller kan wara troligt, at Engelbrekt aldrig talt med Ärke-Biskopen därom, åtminstone är Johannes Magnus den förste, som uptäkt denna Stats hemlighet eller Anecdote **).

§. 22.

Ärke-Biskopar i Upsala.

Med Johan Håkansons död afsomnade ock den stillheten som regerat i Upsala Stift, sedan den ogudaktige Johannes Jerechini blifwit undanröjd. Så snart K. Erik fick weta Johan Håkansons afgång, skref han til Dom-Capitlet i Upsala det hans åstundan

*) Beskrifningen på Ärke-Biskop Johans upförande är af Ericus Olai s. 181. Om des Slägt talar Peringsköld sid. 156. At det af honom upbygda Stenhuset är Gustavianska Academie-huset, är af Scheffer påmint, i Anmärkningarna til Chronicon Archiepiscop. s. 94.

**) Johannes Magnus i Metropolis sid. 93.

dan wore, at Biskop Thomas i Strengnäs måtte bliswa Arke-Biskop. Ingen kunde inwända, at Konungen utset någon owärdig person til detta ämbete; men Dom-Capitlet frågade intet därefter, utan walde sin Dom-Probst Olof Larsson til Arke-Biskop, förebärande, at Arke-Biskop Johan Håkansson hade sagt på sit ytterste, at Konungen lofwat, at intet göra något hinder i wederbörandes wal. Det är oförnekeligt, at efter Påfwe-lagen el. Jus Canonicum woro sjelfwe Konungarne utslutne från deltagande uti Biskops-wal: men någon slags anständighet syntes likwäl fordra, at man någorlunda sogade sig efter Öfwerhetens åstundan, då han föreslog wärdiga ämnen. Denna anständighet war likwäl intet uti Dom-Herrarnas smak, utan de upförde sig aldeles efter Påfwelagens föreskrift. Det war intet nog, utan Mäster Olof tog wägen genom Finland til Påfwen Eugenius IV, utan at wänta Konungens bifall eller göra sin upwaktning hos honom. Jag undrar hwilken Öfwerhet intet skulle bliswa mißlynt öfwer en sådan ohöflighet. Dock aflägger Dom-Capitlet sin berättelse hos Konungen efter gjort wal, då de först anföra den redan nämnda undskyllan, grundad på framledne Arke-Biskopens yttrande, och sedan ursäkta sin Dom-Probsts utebliswande, som därutaf kommit, at han fruktat, at sjöen skulle bliswa ofogeligare än hon war förut. Detta Bref mißhagade Konungen aldeles, hwarföre han ock swarade, at det war intet sant, at han gifwit sådant löfte til Johan Håkansson. Hade det ock warit Capitlets föresats, at göra Konungen til nöjes, hade det warit mycket lätt at inhämta Konungens tanka, innan de skridit til sit wal. Den andra ursäkten war nästan swagare, ty Ålands-haf är altid så farligt, som öfwerfarten imellan Skåne och Seland, hwar Konungen war, då han swarade på Dom-Capitlets Bref. Konungen yttrade sig widare, at om de welat taga Biskop Thomas til Arke-Biskop, skulle han på alt sätt söka Kyrkans bästa, men annars wille hon sjelf ramma Kyrkans och Rikets bästa efter omständigheterna. Andteligen förklarade K. Erik Konungs-rätten wid lediga Biskops-Stiften, nemligen, at man plägade lämna Förslag på twå eller tre Biskopsämnen, hwar utaf Konungen kunde yttra sig, hwilkens wal han wille tilstädja *). At det händt så, när Johan Håkansson blef

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Dom-Capitlets Bref om Olof Larsſons Wal har intet datum. Konungens Swar är från Köpenhamns Slott, Thorsdagen för Söndagen Invocavit, första Söndagen i Fastan: bägge äro tryckta bland Bewisen til Spegels Biskops-Krönika. f. 32.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Ärke-Biskop, är utan twifwel, men om man altid warit wan at bruka denna omgång, eller om det skedt oftare wet man intet. Lag war där wißt intet på et sådant förhållande; men sannolikt är, at man på något sätt underrättat sig om Öfwerhetens wälbehag, innan man gick til omröstning. Upsala Dom-Herrarne tilstå likwäl, at de hade warit mycket wäl belåtne med Biskopen i Strengnäs, medgifwa ock, at han warit nämnd under Öfwerläggningen när Ärke-Biskop skulle utkoras, men at de wiste förut, at han intet åstundade denna wärdighet, säga ock uti sit Bref til Biskopen i Linköping at de intet fått Konungens Bref förr än sedan de gjort sit wal. Om detta har grund eller ej wet man intet, ty dagen då Olof Larsson waldes wet man intet, hwilket kan synas besynnerligt, när så många Bref ännu äro behållna om denna Ärke-Biskopens omständigheter. Det är bekant, at K. Eriks Bref för Biskop Thomas är daterat i Helsingborg wid Söndagen Septuagesima och således nästan fjorton dagar för Fastelags-Söndag, och det skrefs strax, så snart han fick weta Ärke-Biskop Johans död, som timade d. 8 Februarii *). Wid öfwerwägande af alla dessa omständigheter, har man swårt för at finna, det K. Erik så särdeles förgått sig, huru mycket wåra äldste Historie-skrifware skrika i detta mål. De woro och skrefwo som Päfwe-tilbedjare och Catholske Präster; men at de senare Häfdeteknare hålla samma ton, kan synas owäntat. K. Eriks förhållande war utan twifwel ganska kinkigt, men det är möjligt, at han kunde understundom hafwa rätt, åtminstone kunde han påstå höflighet både af Ärke-Biskopar och Consistorier. Hwarföre det ock nästan kan wara at ursäkta, om han skickade Herrarne i Upsala owärdiga Förmän, så framt hämnd kan eller bör hafwa rum hos Öfwerhets-personer. Så mycket finner man, at de han nu förordnade til Ärke-Biskopar efter Olof Larssons utresa, hafwa lämnat efter sig i Swerige en ganska slät åminnelse. Först kom Arnold eller Arent Clementson, och om honom säger Rimkrönikan, argare bofwer war ej tå präst, och höllo han före, at hålla egna Vitalianer eller sjöröfware, med hwilka han delte bytet och winsten. Men hans warelse war kort och ond, emedan han intet lefde länge, utan dödde på Arnö af en ohyggelig sjukdom,

*) Dom-Capitlets Bref til Biskopen i Linköping Dominica Passionis, 5 Söndagen i Fastan, utan årtal. Konungens Bref för Biskop Thomas är från Helsingborgs Slott feria proxima post dominicam Septuagesimæ 1431. Peringskiöld M. Ul. s. 157. Brefwet til Biskopen i Linköping hos Spegel sid. 43.

dom, som til äfwentyrs förordsakades af hans liderliga lefnad, ty han beskylles för okyskhet; och swärja, supa och dubla skal warit hans dageliga tidsfördrif. Är detta alt sant, måste man tilstå, at de af Konungen gynnade Utlänningar, som skickades til Swerige, warit til en del besynnerligt folk. Några säga, at denne Arnold warit tilförne Biskop i Bergen, men Rimkrönikan föregifwer at han warit Konungens Hof-Präst eller Capellan. I Förtekningen på Biskoparne i Bergen hos Undalin, Torfäus och Ramus nämnes wäl en Arnold, som lefwat wid denna tid, men han skal wid 1429 dragit til Engeland för Tyskarnas öfwerwäld, så at det kan wäl wara, at Författaren til Rimkrönikan känt honom bäst *). Men Konungen i förbittringen mot Olof Larsson skickade åter en annan Utlänning, benämnd Torlak, en Norman. Dennes bedrifter känner man intet, och K. Eriks Sol, som aldrig warit rätt klar upgången, skred til sin nedergång. Engelbrekt upreste sig, och Torlak satte sig i säkerhet. Han råkade dock i återfärden ut för en faselig storm, som därutaf upstigit, efter Eric Olsons berättelse, at han stulit med sig S. Eriks tumme, ty när den återsändes, saktade sig stormen. Om denne warit Biskop i Bergen, lär han hafwa hetat Thorleif eller Thorlaf. Om honom berättas i Swenska Skrifter, at han blifwit slagen af Köpmän i Bergen, hwilket så wida kommer öfwerens med B. Thorleifs ändalykt, såsom han blef slagen af Tyskarne i Munkalifs Kloster 1455, hwilket intet legat långt från Bergen, och war et af S. Britas Samfund **).

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 23.

Medan Konungen på föreskrifna sätt införde på Ärke-Biskops-Stolen i Upsala sina okallade och owigda Biskopar, war Olof Larsson redan i Rom och förfäktade sin sak med sådant eftertryck, at han redan i Maj månad 1432 fick Påfwens Eugenii IV Bekräftelse, dock på det sätt, at han först förklarade sielfwa Walet för olagligt, emedan Helige Fadren hade beslutat, at wid förefallande

Ärke-Biskopar i Upsala.

*) Rimkrönikan sid. 184. Chronicon Archiep. Upf. f. 42 om Arnolds död: Arnō mortuus eſt in brevi miſerabiliter in execratione, ut Antiochus, non potens ſufferre proprium fœtorem genetalium.

**) Ericus Olaï f. 182. Jonas Ramus Norriges Beſkrifwelſe f. 159 talar om Thorlafs död. Diar. Vazſt. f. 77 wid år 1434. Eodem anno cœperunt perſonæ ordinis noſtri habitare monaſterium Munkaliiſs Bergis in Norvegia, quod prius fuerat fratrum ordinis S. Benedicti. Ramus f. 153 säger, at Klostret blef förstört 1450; det har likwäl haft bestånd til 1531, som kan ses af Wadstena Dagbok.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

lande ledighet, sjelf draga förſorg om detta angelägna Ämbetets beſättande. Icke deſtomindre, ſom Dom-Herrarne intet haft ſig denna Författning bekant, och Olof Larsſon hade alla nödwändiga egenſkaper til en ſådan ſyſla, ſtadfäſter och bekräftar Påfwen honom uti Ärke-Biſkops wärdigheten, hwilket han genom Bref af den 7 Maj 1432 gifwer tillkänna hos K. Erik, Lyd-Biſkoparne i Swerige och Dom-Capitlet i Upſala. Påfwens Bref til Konungen war mycket nådigt, emedan Hans Helighet bad och förmanade honom, at han för den wördnad, reverentia, ſom Konungen är Påfwen och Apoſtoliſka Stolen ſkyldig, wille wiſa Ärke-Biſkopen ſin ynneſt, favor, då han kunde wänta i belöning ewigt lif af wår Herre och tackſägelſe af Påfwen *). Men Konungen war aldeles obewekelig, och hade han bliſwit än mera förbittrad på Olof Larsſon, när han fått weta, at Mäſter Olof ſagt offenteligen uti Påfwens Hof, at K. Erik intet war född Konung til Swerige, härom är talt uti näſt föregående Capitel 2. §. Konungen förmådde ock Biſkoparne i Lund, Roſkild, Opſlo och några Swenſka Biſkopar, at uti Bref til Påfwen af d. 9 Junii 1432 ſkriſwa emot Biſkop Olof, hwaruti Konungens rättigheter wid Biſkops-walen utſattes på et helt annat ſätt, än ſaken werkeligen förehöll ſig, hwarom ock tilförne är nämnt. Detta gjorde et ſådant intryck hos Påfwen och Cardinals-Collegium, undantagen Cardinalen af Novara, at man fattade det beſlut, at flytta Ärke-B. Olof til et annat Biſkopsdöme. Saken fick likwäl något annat utſeende, när Swenſka Biſkoparne gifwit en annan Förklaring på Biſkops-walen än de gifwit kort förut, förebärandes, at de warit twungne gifwa ſit bifall til det ſiſt nämnda Breſwet af d. 9 Junii, ſå at Olofs ſak kom at ſtå något bättre wid Påfweliga Hofwet, men utan at han kunde winna Konungens bewägenhet. Alla deſſa ſwårigheter uppehöllo Ärke-Biſkopen i Rom; men det war intet nog, Upſala Dom-Capitel hade ock ſina Fullmäktiga hos Påfwen til at bewaka ſina rättigheter, hwartil de utnämnt Henrik Ubelin Påfwiſka Stolens Advocat eller Sakförwaltare (procurator cauſarum Sacri Palatii), Anders Ingemundſon från Upſala, och Anders från Gothland **). Det angelägnaſte återſtod, emedan Kyrko-mötet i Baſel war ännu i ſit fullkomliga anſeende, ſå at des beſkydd intet kunde förſummas. Ärke-Biſkop Olof fann ſig ſåledes föranlåten, at äfwen upwakta denna

*) Alla deſſa Bref äro tryckta uti Spegels Bewis til Biſkopskrönikan ſ. 37 följande.

**) Upſala Dom-Capitels Fullmagt den 18 Nov. 1432. Spegel ſid. 34.

denna myndiga Samling med sina Fullmäktiga 1433. Desse woro Henrik Token från Bremen Theologiæ Professor i Magdeburg och Canonicus i Genua, Bartholomäus de la Porta äfwen Canonicus i Genua, den förr nämde Ubelin, och Andreas Ingemundson, som nu kallas Vicarius perpetuus in Ecclesia Upsalensi. Genom desse wördige Herrar och Män skulle först Ärke-B. Olofs utebliswande från Mötet ursäktas med Försäkran, at, så snart möjligt war, skulle Ärke-B. sig personligen infinna, imedlertid skulle de på Ärke-Biskopens wägnar aflägga liflig ed, at han skulle lyda och hörsamma alt hwad som det Heliga Mötet kunde befalla at göras, i akttagas och stadgas, så at Ärke-Biskopens undergifwenhet under Baselska Mötet härigenom blef fullkomligen stadfästad.*). Sedan alt som behöfdes i Rom war uträttat, förfogade sig Ärke-B. Olof til Basel, och blef där med all wälwilja emottagen, så at han efter sin wärdighet brukades och war tilstädes både uti de wanliga Samlingsdagarne, och uti Deputationer. Man skref ock til K. Erik från Basel med anhållan at Konungen täktes tillåta, at Ärke-B. Olof måtte tilträda werkeliga Förwaltningen af sit Ämbete. Men Konungen war oförsonlig, och hade Engelbrekts rörelser ej kommit emellan, hade förmodeligen aldrig Olof Larsson kommit til rolig besittning af sit Biskops-säte. Men alt såsom Konung Eriks anseende förswagades, tilwäxte Ärke-Biskopens styrka, så at han anlände triumferande til Swerige, samt biwistade Halmstads Möte, som höllS 1435 wid Pingsttiden, och efter sin återkomst wisade han aldeles ingen owilja emot Konungen, fast än han tillika intet undandrog sig at biträda Herrarne, som förswarade Rikets frihet. Hwad Ärke-Biskopens personliga egenskaper beträffar, lär han intet warit af Adelig börd, ty han hade då ingalunda försummat, at pryda sit Sigill med sit Sköldemärke. De gamle Författare nämna allenast, at han war född i Trögden, et Härad i Upland. Uti sina yngre år har han idkat sina studier i Paris, där han blifwit Baccalaureus i Påfwe-lagen, fast man i senare tider gjort honom til Doctor. Han berömmes af de äldre för god talegåfwa,

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Ärke-Biskop Olofs Fullmakt d. 8. Maij 1433, otryckt, är upsatt uti Cardinal Arduini hus, hwilken eljest kallas Cardinalen af Novara. Orden af Ärke-Biskopens undergifwenhet för Baselska Mötet, hwartil han befullmäktigade sina Ombudsmän, äro dessa: ad offerendum & promittendum eciam sub juramento in animam dicti Domini constituentis, obedire & obtemperare debere & velle omnibus & singulis, quæ sacra generalis Synodus Basileensis duxerit atque decreverit faciendæ, observandæ & statuendæ.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

warit för öfrigt alfwarsam i sit Ämbete, präktig, modig och rädig. Johannes Magnus gör mycket fjäs af hans lärdom, då han säger om honom, at han wid Pariser Högskola antingen liknade eller öfwergick de lärdaste. Kan wäl wara, men för öfrigt lär Johannes Magnus intet stort känt honom mer än wi. Man torde dock kunna lägga til, at denna Mannen måtte haft en god sång af högfärd och inbillningar, ty han hade wäl aldrig annars med så mycken möda, bekymmer och kostnad sträfwat efter at blifwa Arke-Biskop. Mån tro et högt Ämbete är så mycken möda wärd? Man har ock widare anledning at sluta til hans omätteliga högdragenhet, då han, sedan han warit nämnd til Arke-Biskop, lät föreställa några frågor om Arke-Biskopens wärdighet in för några Herrar af Adeln, med begäran at de på sit sammwete med liflig ed wille lämna sit intygande däröfwer. Och ibland dessa frågor war äfwen den, om Arke-Biskopen i Konungens frånwaro plägade styra Riket äfwen i werldsliga mål. Han kunde wäl aldrig wara så okunnig, at han ju wiste, det Drotsen warit wan at föreslå werldslige Regeringen, då Konungen antingen war hindrad eller frånwarande, men såsom wid denna tid ingen Drots war tilsatt, hade han förmodeligen wäntat sig et swar, hwarigenom han såsom den främste i Konungens Råd skulle få Riksstyrelsen i sina händer. Frågan ställdes fram för tre Herrar Riddare af Rikets Råd, och en Man af wapn, hwilka förmodeligen alla warit af Arke-Biskopens wänner, annars hade de wäl aldrig låtit begwäma sig til edeligt intygande på sådant snack. Hans räkning slog likwäl fel i den puncten, ty alle witnade at Arke-Biskopen aldrig warit berättigad til en sådan styrsel, utan at Drotsen egenteligen warit därmed sysleſatt *). Man måste ock tilstå, at aldrig något olämpeligare eller orimmeligare uptåg kunnat wara, än at updraga et så wiktigt mål til fyra personers edeliga afgörande, så at denna anstalt lär intet kunna få något fördelaktigare omdöme. At Olof Larsson dödde 1438 är nämnt tilförne, men gamla Arke-Biskops-Krönikan talar intet om något förgift. Efter Olof blef Nicolaus Ragwaldi, Biskopen i Wexiö, utan all swårighet Arke-Biskop i Upsala. Om hans wistande wid Kyrko-mötet i Basel är talt tilförne. Man har ock nämnt om des bearbetande för Herrig Christoffer at han måtte blifwa Konung i Sverige, så at man kan förun-

*) Man kan se härom Attesten af Notarius Publicus d. 18 Oct. 1432, som widare utföres uti 4 §. af föregående Capitel. Herrarne, som aflämnade sit edeliga intygande, woro Gotskalk Bengtson, och Nils Erengislason, Riddare och Riks-Råd, Nils Jonson Riks-Råd, och Bengt Jönson af wapn.

förundra sig öfwer Johannes Magnus, som kunnat säga at Ärke-Biskop Nils warit emot Christoffers inkallande; och det egenteligen därföre, at han lärt känna Herrens högdragna upförande då han ännu war qwar i Bäjern *). Ärke-Biskopens öfriga märkwärdigheter skola framdeles ihogkommas. Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 24.

Under K. Eriks Regemente woro intet flere än twå Biskopar i Linköping, eller Knut Boson och Bengt Larson. Knut blef wigd til Biskop 1393 och dödde 1436, och har han warit mycket sysleſatt uti sin ämbetstid, i synnerhet har han gjort sig möda at bibehålla sin Slägtinge Abbedissan Ingegerd wid sit Föreståndare-ämbete i Wadstena Kloster, ehuruwäl hon warit för åtskilliga förseelser anklagad **). Biskop Knut brukade wid detta tilfälle alla möjliga Advocats grep at afböja och qwäfwa de emot Abbedissan tilämnade klagomål, som woro likwäl både hårda och förklenande. Ibland annat beskyldes hon före at hafwa brutit förseglade penninge-kistor, och af detta fynd unfick Biskop Knut twåhundrade mark uti all förtrolighet. Hon skyldes ock före at hafwa ganska förtroligt omgänge med flera både Klerker och Lekmän, ja äfwen med Biskopen sjelf, hwilket förmodeligen warit ohemul tilwitelse emot en Doter-doter af S. Brita; man föregaf ock, at Fru Ingegerd skrifwit falska bref och Biskopar i Linköping.

*) Johannes Magnus uti Metropolis s. 101. Christophoro Bavarorum Duci nuper in Daniæ Regem assumto, consentit tandem Archiepiscopus, pene invitus in assumtione ejusdem Regis, cujus fastuosos mores ex Basilea per Bavariam rediens, sollicite inquisiverat. Sed placuit nobilitati Sveticæ non credere experto Pontifici, nisi suo damno experiretur. Den som åsundar weta mer om wåra Ärke-Biskopar kan söka Chronicon Archiepiscoporum, Ericus Olai &c.

**) Biskop Knuts skyldskap med Abbedissan Ingegerd är utförd af Erik Benzelius uti Anmärkningarna til Abbedissans Margaretas Chronicon, sid. 42.

Bo Boson, Natt och Dag.

Knut, Biskop i Linköping.

Måreta g. Algot Månson.

Knut g. Måreta S. Britas Doter, Enka efter Seved Ribbing.

Ingegerd, Abbedissa i Wadstena.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

på flera sätt förslösat Klostrets egendom *). Alla Biskop Knutes konster kunde likwäl intet frälsa denna märkwärdiga Fru til slutet, utan blef hon af Klosterbröderne ansedd för wärdig at mista sit Föreståndarskap, hwarpå hon ock 1403 godwilligt utan widare omgång nedlade sit Ämbete: en nog besynnerlig omständighet, at en Doterdoter af S. Brita kunde intet längre blifwa bibehållen. Hon blef sedermera qwar i Klostret och dödde 1411; hennes Bön på sit ytterstа war denna: Söraste Maria Guds Moder hjelp mu. Hon war den första wigda Abbedissa i Klostret, och kom där in då hon intet war fylleſt aderton år gammal **). Biskop Knut hade wisst ingen heder af denna processen, och om en alfwarsam Tings-Rätt fått lof at fälla Utslag öfwer honom, hade han kan hända lupit fara at mista åran för sin djerfwa tiltagsenhet. Så litet Klosterfolket i Wadstena war nöjdt med Biskop Knut, så litet woro ock Gothlänningarne nöjde med honom, emedan de klagade hos Påfwen, at ingen Biskops-visitation warit på tjugu års tid där i landet. Målet hänwisdes til Ärke-Biskop Johannes Jerechini, som instämde Biskopen at inställa sig til laga swar wid Marie Födelsedag. Knut Boson kom likwäl intet, utan gjorde inwänning emot sin inställning ibland annat äfwen därföre, at han war hindrad af hö- och sädes-hösten. Biskopen swarade likwäl på saken och försäkrade, at han hållit visitation på Gothland förledit år och för sju år sedan, man wet likwäl intet när desse besök warit förrättade, emedan Biskopen har daterat sit Bref Bertilsmes-Söndagen utan at nämna året. Men Biskop Knut gjorde ännu en starkare inwänning emot Ärke-Biskopen, då han lät honom förstå, at han intet wore pliktig at lyda hans befallning, innan han war förwissad at Ärke-Biskopen war lagligen insatt uti sit Ämbete ***). Bisk. Knut war eljeſt af Natt och Dag Slägten, men en slät hushållare både för

*) Protestationen emot Fru Ingegerd är tryckt wid Margaretas Chronicon f. 31, daterad d. 18 Decemb. 1402; här finner man ock anförda åtskilliga steg af B. Knut, som äro lagom hedrande.

**) Ingegerd blef Abbedissa 1388. Se Diarium Vazst. sid. 5. Hon lade neder sit Ämbete 1403 S. Blasii dag eller dagen efter Kyndelsmessan, f. 24. Det ofriga som nämnes om henne är af den 47 sidan; hennes Döds-bön låter så på Latin: O Dulcissima Maria mater Dei adjuva nunc.

***) Biskop Knuts Bref til Johannes Jerechini hos Benzelius M. E. f. 161. At B. Knut warit på Gothland 1409 år tydeligt, ty då wigde han en Marienbild, hwarom år nämnt tilförne, men det kan wara möjligt at han då höll intet annat Kyrkebesök.

för sig sjelf och Biskops-stolen, ty för sig sjelf war han mycket skyldig både här hemma och i Rom, och en del af Biskops-gårdarna pantsatte han hos sina Bröder Bo och Bengt Stensöner. Man säger annars om honom, at han sått Pallium i Rom, men hwad det war wet jag intet, ty Pallium war annars et Arke-Biskopsmärke; jag har mig ej heller bekant des nit för Wadstena Klosters wälgång, men wäl för Abbedissan Ingegerd, och måtte han werkeligen warit en artig Hofman emot könet, ty när han lånte penningar af sina Bröder, skänkte han lånte summan åt sina Swägerskor *). Til någon uplysning uti Historien kan widare nämnas, at Biskop Knuts Broder Sten Boson war Fader til Nils Stensön, Carl Knutsons orolige eller rättare sagt, trolöse Swåger, Farfar til Måns Bengtsön, som slog Engelbrekt, och til Nils Boson som war den förste som uptog Sture-namnet och blef Fader til Riks-Föreståndaren Swante Sture **). Biskop Knuts Efterträdare war Biskop Bengt, som war mycket beswärad af sin Förmans Slägtingar, hwilka nog wille ärfwa godsen men intet den dödas skuld, sjelf lär han dödt i fattigdom, och war ifrån Jönköping, förmodeligen af Borgelig ätt eller ofrälse. Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

§. 25.

Biskoparne i Skara göra ganska liten figur uti Biskop Brynolf III:s Rimkrönika om sina Företrädare i ämbetet ***). Om Biskop Torsten heter det, at han war en saktmodig Man och goder Guds wän. B. Brynolf II kunde wäl sin Bok, och fick fel på målet, sedan han låtit uptaga den Heliga Brynolfs ben. Hans medhjelpare blef hans Efterträdare, eljest köpte han Sätesgården Brynolfsbo, nu Brunsbo, hwar Biskopen i Skara ännu har sit Säte. Efter Brynolf följde Sigge Uddson. Han gjordes fattig med sit arbetande på den Helige Brynolfs Canonization, som likwäl intet lyckades, til slut skal han blifwit förgifwen på en Herredag. Men så kort denna Biskops-historien är, woro likwäl dessa Biskopar i Skara.

*) Detta är tagit af Biskops-Krönikan hos Benzelius M. E. s. 127, likså Biskop Bengts märkwärdigheter.

**) Om Biskop Knuts närmaste Skyldemän Messenius Th. N. s. 49. Af hans Sigil, som Segel beskrifwer s. 209, skulle man kunna gissa at hans Moder warit en Fleming, ty andra Adeliga wapn synas där intet utan Natt och Dag och Flemingarnas.

***) Brynolf III:s Krönika är införd ibland E. Benzelii Mon. Eccles. s. 72. Wersarne äro ömkeliga, Historien ofullständig.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

andelige Förmän i Skara liksa märkwärdige och myndige, som de andre Prelaterne i Riket. Förnämsta Adelen upwaktade dem som Småswenner eller Pager, de höllo ock sina egna Köpmän m. m. Riddaren Gustaf Månson, Lagman i Wester-Göthland, war förra witnet som förhördes 1417, då ransakningen anstäldes öfwer B. Brynolfs Helighet, och han hade tjent B. Nils i Skara i fyra år. En Egar nämnes ock wid år 1412, som warit Bisk. Brynolf II:s Köpman *). Det blifwer ej heller swårt at göra deras lefnad widlyftigare, om man wil anföra deras deltagande wid Riksdagarne och andra ärender som tilförne äro berättade, och tjenar endast til at förlänga werket med onödiga uprepanden af et och det samma. Om Sigge Uddson berättar eljest Biskop Spegel, at hans wapn war en half Lilja och twå halfwa Sparrar uti et fördelt fält, hwilket fördes af Winstorpa-slägten **), då han intet kunde wara en Gyllenstierna, jag har ej heller funnit någon anledning, at han blifwit förgifwen på en Riksdag för det han mißtänktes at hålla med K. Erik, fast Biskops-Krönikan säger at han blef förgifwen för sin klokhet i Dagtingan och alskons Lag. Hwad detta skal betyda wet jag intet ***). Sigge dog 1435 S. Silwesters dag, som förmodeligen är d. 20 November, och har han tilhandlat sig en gård i Wadstena af Abbedissan utan Conventets samtycke †), som wisar, kanske, at han intet warit, understundom, så särdeles granräknad om laga fång.

§. 26.

Biskopar i Strengnäs.

Biskoparne i Strengnäs hafwa warit någon tid ganska litet kända i Historien, men nu blefwo de så mycket mera ryktbare någon tid, såsom hela Swenska Kyrkan kom i rörelse för Strengnäs Biskopsdöme skull. Om Biskop Petrus i Strengnäs har man intet

*) Vita S. Brynolphi f. 25. Gustaf Månson kallas här Vir Magnæ nobilitatis, miles strenuus, Cancellarius Regni Sveciæ & Legifer Wesgothiæ. Han sade widare sjelf, at då han war wid 14 år har han tjent Biskop Nils uti fyra år. Nicolaus quondam Episcop. Scar., cui per quatuor annos continuo servivit. &c.

**) Spegels Biskopskr. eller Kyrko-Histor. 2 D. f. 288.

***) Brynolfs Krönika yttrar sig sålunda: f 79.

Biskop Sigge war kloch i daktingen och alskions lag,
Ty wartt hann förgiffwen på en Herredag.

†) Diarium Vazsten. wid år 1435. Die S. Silvestri obiit Dn. Sigge Episcopus Scarensis, cui perpetuaverat Abbatissa absque scitu conventus fundum curiæ, quam habet hic in Vazstena.

ter särdeles at påminna. Biskop Rhyzelius berättar likwäl, at Bonifacius IX updragit honom at undersöka, huru wida Abbedissan Ingegerd i Wadstena förtjent at blifwa förklarad för Helgon. Et sådant Bref från Påfwen til B. Petrus har man sig intet bekant. Hennes omständigheter äro tilförne omrörda, och synes där intet spår til någon Canonization *). Man wet ej heller huru wida Biskopen lagt handen wid den åt honom updragna Commission, men hans död, som timade 1408, störtade hela Strengnäs Stift uti en gåsande och ohörd oreda **). Källan därtil leder utan twifwel sit ursprung ifrån K. Erik och hans owarsama tilgifwenhet för sina utländska gunstlingar. Det är tilförne nämnt på hwad sätt Johannes Jerechini, en utlänning och tillika owärdig Favorit af K. Erik, blifwit Ärke-B. i Upsala, och at Dom-Probsten i Upsala Anders Johanson til belöning för sin fogelighet blifwit af Konungen insatt til Biskop i Strengnäs. Man skulle tyckas, at en Man, som warit nämnd til Biskop i Westerås, och sedermera lagligen utkorad til Ärke-Biskop, kunde ock wara wärd en Biskops-stol i Strengnäs. Dom-Herrarne woro likwäl af andra tankar och walde en Giorder til sin Förman, men Andreas hade redan satt sig i besittning af Stiftet och fått Stadfästelse af Gregorius XII, och Giorder, som wille nyttja sin kallelse, blef föranlåten at sjelf förfoga sig til Rom. Imedlertid hade Kyrke-mötet i Pisa affatt Gregorius XII, och walt Alexander V til Påfwe, hwilken ock, förmodeligen til at wisa sit öfwerwälde, afsätter Biskop Anders och förklarar Giorder för rättmätig och laglig Biskop af Strengnäs. Så litet som Alexander V satte wärde på sin Företrädares Gregorii göromål, så litet frågade Andreas efter Alexanders förordnande, hwarföre han ock, utan afseende på hans wälbehag, bibehöll sig uti sit Biskops-ämbete med åtnjutande af alla Stiftets räntor och rättigheter, som Biskops-stolen tilhörde. Alexander utfärdade fördenskull befallning 1409 til B. Knut i Linköping, Peter i Westerås och Brynolf i Skara, at de skulle utan widare omgång införa Giorder uti fullkomlig besittning af sin wärdighet och de därmed förknippade rättigheter. Til följe af denna Bullan

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Bonifacii IX Bref 1402 III Non. Sept. nämnes af Benzelius Anmärkn. til Margaretæ Chronicon s. 41, och är af et helt annat innehåll.

**) Ericus Olai s. 180 sedan han talt om Anders Johansons flyttning til Strengnäs: Unde facta sunt in ecclesia Stregnensi, imo in tota Svecana ecclesia Scandala gravissima. Resistente enim Capitulo Stregnensi, cum eorum Electo, huic intrusioni & intruso, facta sunt bella dissensionis & scandala supra modum.

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Bullan sammanträda Högwördige Fäderne i Wadstena, och beslu-
ta d. 1 April 1410, det Andreas skulle, efter sex dagars förlopp
efter inhändigandet af deras Utslag, afträda Biskops-wärdigheten,
och efter nio weckors tid återbära wärdet af alt, som han imedler-
tid af Biskops-räntorna uptagit. Försummades detta alt, skulle
Andreas erlägga fyra-tusend Ducaters eller Guldguldens wite, half-
parten til Påfwen och halfparten til Giorder. Och såsom de sjelf-
wa woro af andra angelägenheter hindrade, skulle Sigge Uddson
Canonicus i Skara, Nils Gråsling Präbendat i Westerås, Olof
Bothwidson Guardian i Söderköping och Broder Lars Törbo Pri-
or i Strengnäs draga försorg om Domens werkställighet, alt un-
der hot af bannlysning på alla dem, som wågade sig at på något
sätt sätta sig emot wederbörandes afsagda Utslag *). Til en begyn-
nelse af utmätningen på detta tremänniga Beslut spikades Domen
fast om natten på Dom-Kyrke-dörren i Strengnäs; men Andreas
wädjade emot detta Urtima Document til en rätt och almänneligen
wald och erkänd Påfwe, eller ock til et almänt Kyrke-möte, bero-
pandes sig tillika på Konungen, Drotningen, Ärke-Biskopen, och
de andra Lyd-Biskopar i Swerige, samt Konungens Råd, Ridda-
re och Swenar öfwer hela Riket, hwilka alla erkände Gregorius
XII för rätt och laglig Öfwerherde eller Påfwe **). Denna Appel-
lations-skrift daterad den 11 April 1410 uplästes uti Strengnäs
Dom-Kyrka inför åtskilliga Präbendater och Kyrke-Herdar från
landet. Hufwudfrågan gick således förnämligast därpå ut, anti-
gen Gregorius eller Alexander war rätt eller laglig Påfwe. Och
såsom Andreas intet erkände Alexander, så förklarade Dom-Capi-
let i Strengnäs, at de underkasta sig aldeles Pisanska Kyrkomötets
Författningar, och erkände på samma grund ingen annan Påfwe
än Alexander, hwarföre de ock dagen därpå d. 12 April förkla-
rade, at de wille med all undergifwenhet efterlefwa de af Påfwen ut-
nämnda Biskopars Utslag. Detta förskräckte likwäl intet B. An-
dreas, utan han lät taga neder af Dom-Kyrke-porten Biskoparnas
afsagde Dom, och däremot lät anslå sin Appellations-skrift i stället.
Han gick ock längre, tog Dom-Probsten Björn Andersson uti fängs-
ligt förwar och twang honom at lämna från sig en Urfegd eller
Förso-

*) Biskoparne Knuts, Brynolfs och Peters Proceß emot Andreas dat. Wadstena d 1 Apr. 1410. Alexander V Bulla är af II Non. Aug. Pont. A. I, 1409.

**) Biskop Andreä Wad emot Biskoparnas Utslag d. 11 April 1410. Uti denna Skrift nämner ock Andreas at han af dessa Prelater blifwit wigd til Biskop.

Försonings-skrift, satte ock Prioren i Eskilstuna i tornet. Dessa steg förargade mycket wår andliga Tremanna Nämnd från Linköping, Skara och Westerås. De låto fördenskull afkunna Bannlysnings-dom öfwer Biskop Andreas d. 1 Aug. 1410, och borde samma excommunication upläsas alla Sön- och Feste-dagar öfwer hela Riket, ja alle Anders Johansons medhållare borde ock wara under Kyrke-förbud, dock Konungen, Drotning Margareta och Drotning Philippa undantagna *). Biskopliga åskedundret lär dock hafwa bulrat mer än det werkeligen injagat förskräckelse, ty Konung och Drotning förswarade Biskop Andreas, och Bannkungörelsen har ej heller kunnat sträcka sig långt, när hwarken Ärke-Biskopen eller de andre Högwördige Fäder förklarat sig för Bannlysarne. Ställningen war således ganska wådelig, ja äfwen för Helige Fadren sjelf, då han måtte se, at Romerska Stolens skarpaste swärd dugde intet. Johannes XXIII grep då Saken an med djupsinnigare slughet, flyttade Giorder til Biskopsdömet Gallicolis, som då war ledigt, och uti et långt inbundet och mörkt Bref af d. 27 Februarii 1411 stadfäster de tre Biskoparnes göromål, men frikallar likwäl Biskop Andreas från Bannlysningen och pålägger honom tillika, at inom fyra månader inställa sig inför Apostoliska Domstolen och där föredraga, hwad som kunde tjena til hans förswar. Imedlertid förbehåller sig Hans Helighet, at sjelf draga försorg om Strengnäs Capitel och Stift, undandragandes det tillika all undergifwenhet af Andreas **). Påfwen skref ock til Konung Erik med begäran, at Hans Majestät täktes förlika Andreas med Dom-Capitlet. Detta oaktadt lär alt Påfwens bemödande warit fruktlöst, ty Andreas underkastade sig intet Påfwens widare pröfning och ransakning, ej heller afträdde han Stiftet. Detta torde Johannes XXIII hafwa föreställt sig, hwarföre han ock innan de fyra månader woro förflutne, updrager werkställigheten af sit Utslag til Ärke-Biskopen i Upsala, Biskopen i Lybeck och Biskopen i Åbo. Den förste och siste af dessa Utmätnings-Commissarier lära hafwa funnit mindre rådeligt, at åtaga sig et så wådeligt wärf, men Biskopen i Lybeck låter afgå et ganska myndigt och stormäktigt Bref til alla människor i hela Sweriges Rike, daterat Biskops-sätet i Lybeck

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

*) Biskoparnes Bann-Bref daterat Wadstena 1410 S. Peders dag ad Vincula, eller Pehr Winkels-dag, 1 Augusti.

**) *Johannes* P. P. XXIII til Konung Erik d. 28 Apr. 1411. Här talas om Giorders flyttning til Gallicolis.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

beck d. 27 Apr. 1412. Han gifwer i anledning af de Bullor, han fått ifrån Rom, tillkänna sin magt, och förmanar B. Andreas och des medhållare at ställa sig Påfwens wilja til underdånig efterlefnad, i widrigt fall skulle de undergå högsta Bann, hwilket skulle afkunnas alla Fester och Helgedagar öfwer hela Riket, under klämtning af klockorna, med uptända och utsläkta ljus. Han förbjuder ock, at någon annan måtte hafwa gemenskap eller omgänge med de bannlysta, ingen äta eller dricka med dem, ingen köpa eller sälja åt dem, ingen hade tillstånd at bruka deras åker, ingen sjunga eller läsa med dem, och på intet sätt wara delaktig uti någon Gudstjenst i deras sällskap. För öfrigt kunde inga Sacramenter åt någon meddelas, undantagande Döpelse och Bikt. Herrans Nattward kunde intet utdelas til andra, än de som woro sjuka, Ägtenskap kunde ej med wanlig wigsel fullbordas, och dem, som dödde utan bättring, förnekades all Christelig begrafning. Om intet alt detta kunde mjuka dessa förhärdade hjertan til bättring, skulle werldsliga armen ålitas, och alla de bannlystas inkomster med lös och fast egendom sättas i qwarstad. Detta är det starkaste åskedunder, som någonsin blifwit kastat på Swerige ifrån Romerska Hofwet, och, så mycket man wet, med ingen annan werkan, än at det blifwit anset som et tomt och ruskande wåder. Ingen anledning är, at Biskop Andreas begått eller fått Afsöning, utan förrättat under alla dessa Vaticanska molnen sina Biskops-sysslor. Han biwistade såsom Biskop Mötet i Arboga 1413, och 1414 inwigde han S. Michaels och S. Annas Altare i Upsala Dom-Kyrka *). Han segrade således både på sin Medtäfiare, på sina Medbröder och på sjelfwa Påfwen i Rom, et ohört och bestörtande rön i gamla Kyrke-Historien. Han slöt ändteligen sina oroliga fast segrande dagar 1419 Cosmä och Damiani dag den 27 September. Andeliga kriget under Andreas har man förteligen beskrifwit; men werldsliga Swärdet kom ock i en slags rörelse. Örnelsö Slott war et Biskops-säte i Södermanland, som Giorders Medhållare innehade, men Befallningsmannen Otto Sezower gjorde sig mästare därutaf för Biskop Andreas räkning **).

§. 27.

Biskopar i Strengnäs.

Sådant owäsende uprördes af Dom-Capitlet i Strengnäs, då Dom-Herrarne anwisades at skaffa sig Biskop emot Konungens wilja.

*) Peringskiöld Monum. Uttärk. fid. 32.

**) Dalin, 2 D. f. 614. Biskop Johans Bann-Bref, af 1412, sin-

wilja. De lärde nu af förfarenheten, at et sådant trolsigt upförande tjente til ingen ting, och woro således efter utseende mera fogelige, ty en Arnold, Konungens Secreterare och Biktfader, blef Biskop i Strengnäs kort efter den förras död, och samma år af Påfwen stadfästad, hwarpå han följande året 1420 wigdes i Wadstena af Biskoparne i Linköping, Westerås och Wexiö *). Om han blifwit ordenteligen wald, eller warit understödd af Konungen wet man intet. Hans Efterträdare war Thomas, en märkelig Man, som warit i mycken nåd hos Konung Erik til en tid. Men sedan Konungen blef mißnöjd med alt som Swenskt war, och de Swenske däremot blefwo åfwen mißnöjde med honom, söndrade sig intet Biskop Thomas från dem, som då kunde kallas Patrioter och höllo med Riket emot Konung Erik och des medhållare. Hans Bref til Carl Knutson är märkwärdigt, det slutas sålunda: War med Gud hell och säll, Gud gifwe dig aldrig mer owänner än jag är: skrif mig swar igen efter dit bästa samwete, ondt om jag hafwer ondt förtjent, godt om jag det förskyllat hafwer **); han dödde 1443. Den begärelse Konung Erik hade at upfylla Swerige med Utlänningar, sträkte sig åfwen til Westerås, där Peter Ingefastson, från Seland, blef förordnad til Biskop utan at wara kallad af Dom-Herrarne. Han war då redan Biskop i Wexiö, sedan han någon tid warit Canonicus i Upsala ***). Denne Prelat måtte warit en stor tilhängare af Påfwen, emedan Helige Fadren anförtrodde honom det käraste han hade, icke allenast i Swerige utan snart sagt på hela jorden, nemligen Upbörden af Påfweräntorna i Riket. Hans erkänsla emot en sådan Förtroendes-fysla

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Biskopar i Westerås.

 wisade

nes ibland Bil. N. X. Hwar Gallicolis är beläget wet jag intet. Uti Geographia Sacra af Carolus a S. Paulo finsdet intet, men Gallipolis och Callipolis äro intet obekanta.

*) Diarium Vazst. s. 61, 62.

**) Hela Brefwet kan läsas i Samling af Handlingar, tr. i Lund, Del. 3. sid. 238.

***) Man anför detta i anledning af Peter Swarts Biskops-Krönika utgifwen af v. Stiernman, men torde likwäl wara oriktigt, at han någonsin warit Biskop i Wexiö, ty uti Upsala Biskops-Krönika, s. 45, säges tydeligen, at han ifrån Ärkedjeknarne i Upsala blef Biskop i Westerås.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1440.

wisade han ofwom genom sin nit och alfwarliga förföhelse emot Biskop Andreas i Strengnäs, så at hans otacksamhet emot sin höga Wälgärningsman intet synes göra honom någon särdeles heder. Detta saktat skulle än en Dansk Man efter honom intaga Biskopssätet i Westerås. Nafne Jöns- eller Hanssön, som något förut warit Konung Eriks Capellan, blef Biskop wid år 1415. Denne Prelat blef Biskop på samma sätt som hans Företrädare, utan Dom-Cap. wal, så at Dom-Capitlet i Westerås måtte haft et mycket Canoniskt samwete. Efter Peter Swarts utsaga har denne Högwördige Fader lefwat ganska yppigt, så at Biskops-inkomsterna intet swarat emot hans utgifter, hwilket kan synas besynnerligt, efter Westerås Stift hålles före, at någorlunda kunna förslå til en anständig utkomst. At han war Dansk Adelsman lär intet wara något twifwelsmål, hans wapn war tre Rägnbågar under twänne Pil- eller Lans-spitsar. De nyare Danska Genealogister kalla honom Krigebusk eller Kikebusk, Bertillus Canuti kallar Slägten Kikebuß. År 1421 flyttades han til Odense på Fyen *), och följde honom i Ämbetet Olof Helgeson Knop, som säges ock hafwa warit ifrån Dannemark. Om så är, torde ock han warit af Adel, ty denna tid lefde flere af detta namnet, såsom ock Folmer Knop wid år 1434 upbygt Gyllebo i Skåne. Men kan hända man fallit på den tanka, at han war Utländning, efter man til äfwentyrs funnit anteknat, at han war ifrån Dannemark, emedan han någon tid warit Dom-Herre wid Canonicatet Danmark wid Upsala **). Onekeligt är, at han warit af samma tankar, som de andre Swenske Biskopar i anseende til Konung Erik.

Biskopar i Werid.

Biskoparne i Werid äro ganska litet kände för sina egna personer. Såsom Biskopar woro de deltagande uti Rikets almänna angelägenheter, men deras andra omständigheter äro inneswepta uti et enwist mörker. Hemming Larsson war med i Rikens Råds Förening i Nyköping 1396 och skal wara död 1411,

*) Nafne Jönsons Wapn, Slägt och Lefwerne är omständeligast utfördt i Danska Magazin, 3 D. s. 257 följ.

**) Chronicon Archiep. hos Benzelius Mon. E. sid. 59.

1411, då det befanns, at han af en gåfwa, som Drotning Margareta skänkt för Själe-messor til Dom-Kyrkan i Wexiö, hade anwänt til egit behof 480 mark Gothlands mynt. Om det har sin riktighet, som Petrus Swart berättar, at Petrus Ingefastson warit något litet Biskop i Wexiö, måtte det hafwa warit til någon Urtima Förrättning, medan han warit Ärkedjekne i Upsala, ty han från Archidiaconatet blef Biskop i Westerås. Biskop Eskil, som förmodeligen war Hemmings Efterträdare i ämbetet, blef af stora Kyrke-mötet i Costnitz 1416 tillika med Biskoparne i Opslo och Åbo förordnad at undersöka om Biskoparne Nils i Linköping, Brynolf i Skara och Nunnan Ingrid från Skenninge och deras lefwerne, huruwida de kunde förklaras wärdige at räknas bland de Helige. Efter honom kom Nicolaus Ragwaldi, hwars lefwerne skal ihogkommas framdeles. Beträffande Biskoparne i Åbo af förra århundrade, så kan nämnas et förordnande af Johannes Westphal af år 1373, som Fabricius har bibehållit från glömska, hwilket wid et almänt Sammanträde wid Tenala Kyrka fastställdes, då Slots-Herren på Wiborg Hennechin Dyme tillika med Almogen i Nyland war närwarande. Biskopen befaller då efter öfwerenskommelse, at Matskott skulle betalas efter wanligheten wid tre marks wite, dock de fattige undantagne. Stora-tionden, Sädes-tionden förmodeligen, skulle utgå efter wanligheten, smärre tionde, qwicktionde, kan hända, äfwen så. Man borde ock gifwa matskott eller annan afgift af fisk och wildt. Malamän, som hafwa egna hus, men litet utsäde, betala för matskott fem solidi, örtogar, til Prästen, en til Kyrkan och en til Klockaren, andra Malamän, som intet hafwa hus, inhyseshjon, betala et öre til Prästen, fyra penningar til Kyrkan och likså mycket til Klockaren m. m. *). Men man kommer tilbaka til Biskoparne i Åbo af 15 århundrade, bland hwilka man finner rätt betydeliga Män, fast intet mer än twå som denna tid suto på Finska Biskops-stolen, nemligen Bero eller Biörn Gre-

Kyrkans Tilstånd fr. år 1400 til 1440.

Biskopar i Åbo.

*) J. A. Fabricius har intryckt detta Bref sid. 187 uti Lindenbrogii Script. Rer. German. Brefwet är förut meddelt af Rich. von der Hardt til Johan Peringskiöld. Se N. XI.

Kyrkans Tillstånd fr. år 1400 til 1442.

gerson Ball, och Magnus Olofson Tawast, bägge Finnar til sin börd. Den förre Biörn Gregersen war född i Wemo i Åbolän, inrättade Archidiaconatet i Åbo Dom-Capitel, samt et Nunnekloster i Corois. Uti hans tid inrättade Drotning Margarera en Messa i Dom-Kyrkan, och blef Lycke Församling därmed förenad. Han dödde på Kustö Slott 1412. Hans Efterträdare war Magnus Olofsson född i Alasjoki i Wirmo-sokn, och lefde til 1452, då han afsomnade på sin gård intet långt från Nådendals Kloster i en ålder af fem och nittio år. Uti hans tid deltes Finland i twå Lagmansdömen, som Päl Justen berättar **). Des andra märkwärdigheter skola framdeles ihogkommas.

§. 28.

Ärke-Biskopar i Lund.

Sedan Ärke-Biskoparne i Lund förlorat alt inflytande uti Swenska Kyrke-författningarna, är uprepandet af deras märkwärdigheter mindre nödig uti Swenska Historien: dock såsom Landet nu mera återkommit til sin naturliga Öfwerherre, kan äfwen et kort Utdrag af deras Lefwerne göra et litet Bihang. Man sätter å sido deras aflat och ouphörliga gåfwor til andeligt bruk, hwaruti snart sagt hela Christendomen hos Kyrkans Prelater bestod. Man wille förwandla alla Fastigheter til Kyrke-gods, men om Riket eller hederliga Almänheten därigenom förswagades, bekymrade intet dessa Wördige Fäder. Man har nämnt förut, at Johannes Magnus upgifwit, at Mötet i Basel beslutat, at ingen utländsk Biskop måtte bruka Titul af Swériges Förste eller Primas: icke destomindre är det utan twifwel, at alle Ärke-Biskoparne i Lund betjente sig af samma Titul ända til Ärke-Biskop Birgers död 1519. Ärke-Biskop Jacob Gerardson war Biskop ifrån 1392 til 1410. I hans tid inrät-

**) Om Biskoparne i Finland gifwer Paul Justen den bästa underrättelse. Utaf alla, som skrifwit Swa Biskoparnas lefwerne, är wäl Biskop Rhyzelius den omständeligaste. Det är skada, at Författaren så sällan nämner sina ledare, ty en någorlunda twiflande och mindre kunnig Läsare kan då twifla understundom äfwen om det, som är sant.

inrättade Fru Ida Falk et Jungfru-Kloſter i Gladſax, hwilket likwäl efter hennes död flyttades til Gabnö på Seland. Til hennes gift åt Gladſax Kloſter lämnades Raſkerön och Raſkerumsfång. Petrus Kruſe war Jacobs Efterträdare och dödde 1418. Uti denna Biſkopens tid förloradés ganſka mycket af Ärke-Biſkopliga koſtbarheterna, hwilka woro inlaſtade på et fartyg, ſom ſkulle gå til Sleſwig 1410, ty det eröfrades af Kapare och fördes til Kihl, och miſte Högwördige Fadren härigenom ſin Biſkopliga ſkrud och åtſkilliga Schackſpel, hwarom år talt tilförne wid år 1410 *). Petrus Lycke blef Ärke-Biſkop efter honom ifrån Biſkops-ſtolen i Ribe. Denne märkwärdige Man war förut brukad i Frieriet til Drotning Philippa, och war desutan uti mycket anſeende både i Rom och hemma, och utwerkade han hos Påfwen, at Vacance-Taxan för Lund, ſom tilförne war 4000 Guldgulden, nu blef nedſlagen til 2000 **). Så wäl Magnus Matthiä, ſom Huitfeld, och andre Danſke Häfdeteknare angifwa denna afgäld för Pallium eller Ärke-Biſkops-bandet; men uti Bullan härom ſom Martinus V utgifwit 1418 nämnes intet Pallium, utan denna ſumma war för Servis-penningarna, ſom ſkulle utgå til Apoſtoliſka Camaren och Cardinals-Collegium, och måſte wäl Löſen för Pallium betalas ſärſkilt. År 1425 ſammankallade Ärke-Biſkop Petrus et almänt Präſte- eller Kyrke-möte i Köpenhamn, och blef där förnyat Helſingborgs Mötes Beſlut af år 1345. Detta Beſlut war förnämligaſt ſtält emot dem, ſom på något ſätt förolämpade högre eller lägre Kyrke-perſoner

Kyrkans Tilſtånd fr. år 1400 til 1440.

*) Magnus Matthiä, Series Epiſcoporum Eccleſiæ Lundenſis, har lämnat oß den utförligaſte underrättelſe om Biſkoparne i Lund, och är Huitfelds Biſkops-Krönika, i anſeende til Lund, intet annat än en Öfwerſättning.

**) *Martinus* P. P. V. Bulla d. Florentiæ Non. Mart. Pontific. an ſecundo, 1418. Orden äro deſſa: Dum & quando vacationis ejusdem caſus occurrerit ſeu ſolutio dictæ Taxæ ingruerit, eisdem Cameræ Apoſtolicæ & Collegii ſaclendæ, duo millia Florenorum auri pro communi ſervitio dictis Cameræ & Collegio debito & debendo; dumtaxat pro taxa hujusmodi - - - - - in dicta curia ſoluere tenentur juxta ratam taxæ eorundem duorum millium Florenorum & non ultra &c. Bullan ſtunes hos Boetius Johannis N. 4 med Öfwerſkrift: Distaxatio Eccleſiæ Lundenſis tempore Vacationis ad duo millia Florenorum, quæ prius debit duplum & eſt Martini V. 1418.

Innehållet.

Cap. 7. Konung Chriſtoffers af Bäjern Regering ifrån år 1441 til hans Död år 1448; och Riks-Föreſtånderſkapet under Bengt och Nils Jönſon (Oxenſtiernor) til Kon. Carl Knutſons (Bonde) Uphöjelſe på Thronen ſamma år.

Sjunde Capitlet.

Om Konung Christoffers af Bäjern Regering, från år 1441 til hans Död år 1448; och Riks-Föreståndarskapet under Bengt och Nils Jönsson (Oxenstiernor) til K. Carl Knutsons (Bonde) Uphöjelse på Thronen samma år.

§. 1.

Förstlingen af Kalmar-Unionen hade man redan skördat. Om man wäntat ren säd, fick man, åtminstone i Swerige, inbärga intet annat än agnar, och det ena oåret följde tätt på det andra. Så länge et slags lugn regerade inom Rikets gränsor, utöstes folk och penningar på et onödigt och kanske orättmätigt krig, hwaruti Swerige för egen räkning hade ingen del, och aldeles ingen förmån, om det än fått en lyckelig utgång. Härpå klagades intet; imedlertid utmärgladés landet genom utländska Fogdar och Län-Herrar, som gjorde hwad de wille, och hwad de wille dugde intet. Utländske Höfdingar på Swenska Slott och Län war wäl emot Sweriges Lag och Konungens Ed. Men Lag tyglar egenteligen wrångwisa människor, en god Konung har ingen högre Lag än Republikens Wälfärd, och skrifna Lagen brytes ganska lagligt, när undersåtarnes wäl befordras. En ärlig utlänning kan med skäl föredragas en infödd stympare, och så framt Swenske blifwit brukade i samma förhållande i Dannemark, som Danskar och Tyskar i Swerige, hade Kalmar-Unionen kunnat wara både hederlig och nyttig. Utom Abraham Broderson och Algot Månson kan ingen Swensk nämnas, som haft förläning i Dannemark, och deras ihegkomst kan intet tilegnas Konung Erik, utan Drotning Margareta. De främmande Höfdingars snåla och hårda förfarande utsläkte så småningom all kärlek för Öfwerheten; en lidande undersåte, som kände sit elände, men intet rätte ordsaken, suckade efter ändring och lindring, och uti en sådan belägenhet, så snart nå-

Om Inledningen.

Christoffer 1447. gon älskad Förman anmälde sig, war han altid säker om medhåll af ringare hopen. Konungen kändes intet utan genom sina Landshöfdingar, hwilka syntes skapade at göra Konungen hatad. Odrägeliga Skatter minskade intet hatet, och när de fördes til Dannemark, ökades fattigdomen och almänna eländet, och uti samma mån förswagades kärlek och wördnad för den Regerande. Denna waklande Riks-bygnaden imderstöddes någorlunda, så länge Dr. Philippa lefde, men när hon tagit affked från werlden, tog både lycka och förstånd affked från höga wederbörande. Konungen hade wißt intet behöft blifwa Jaherre, fast nästan något mindre. Til slut stadnade alt uti inbördes krig ibland undersåtarne, alla wille wara Herrar och ingen war det, til des Carl Knutson ändteligen dämpade almänna osäkerheten, men intet afunden och mißunsamheten hos sina Likar. Således hade Swerige warit kastat imellan ganska bedröfliga ytterligheter sedan Föreningen imellan de tre Nordiska Rikena. Men, war detta alt en oundwikelig nödwändighet af Kalmar-Unionen? Efter utseende låg rätta källan hos Konung Erik sjelf, hwars hela upförande synes warit så beskaffat, at han borde göra både sig och sina undersåtare olyckeliga. Kalmar-Unionen war således intet skuld til denna oredan. De Danske hade aldeles intet skäl at wara mißnöjde därmed. Biskops-dömen, Höfdinge-dömen, Slott och Fästningar, alt stod öpet för dem. De Swenske hade alt skäl at wara oförnöjde med K. Erik, men intet med Kalmar-Unionen, så at de som woro för des bibehållande kunde ursäktas, ty en god och förståndig Konung kunde bota alla föregående brister, om han wille låta äfwen de Swenske smaka frukten af sin godhet och et wälgörande sinnelag, och under detta hopp antogs Konung Christoffer.

§. 2.

K. Christoffers Kröning. Konung Christoffers antagning skedde med all möjlig högtidlighet, och öktes stäten med många främlingar, som gjort Konungen följe til Swerige, och ibland dessa woro två Biskopar från Dannemark, en stor skara af Danska Adelen, och en stor myckenhet af andra Utländningar *). När Konungen anlände in emot Stockholm, upsteg

*) Diarium Vazst. sid. 86 wid år 1441. Præfatus Rex illustris Christoferus Upsaliæ est electus in Regem Sveciæ, ex communi consensu tam Episcoporum quam Consiliariorum & nobilium totius Regni, & in profesto sanctæ crucis est secundum Leges & mores Patriæ sublevatus super lapidem qui di-

upſteg han förſt på Walmars-ön och hwilade där twå nätter. Här ſkildes Carl Knutſon ifrån honom, och begaf ſig in i Staden til at anſtalta om Konungens intåg. Från Walmars-ön förfogade ſig Konungen til Södermalm, där Riks-Föreſtåndaren med Biſkopar, Prelater, Clerker och andra wederbörande emottogo Hans Majeſtät, och härifrån ledſagades Konungen til Slottet, och Riks-Föreſtåndaren ledde Konungen under wägen. Wid detta uptågande ſkedde et hwiſkande ibland gemene man, at Riks-Föreſtåndaren eller Marſken Carl Knutſon ſyntes mer wara ſkapad at bära en Krona än Konungen, med tilläggning, at de aldrig få Carls make. Sådant löſt prat förtjente intet at nämnas, om ej någon ſyſleſatt tjenſtande bragt detta ſnack för K. Chriſtoffer, och Herren blifwit miſſlynt däröfwer. Utwärtes utſeende kunde allena gifwa anledning til en ſå förhaſtad utlåtelſe, och ſkönheten hos en Herre, ſom friar til Kronan, lär ej wara hufwudſakelig, faſt den annars kan underſtundom hafwa god werkan. Konungen begaf ſig då ſtrax därefter til Upſala, Hyllningen ſkedde efter wanligheten på Mora Stenar, och dagen därefter, ſom war Korsmeſſan d. 14 September, förrättades Kröningen. Sex och ſjuttio Hofmän blefwo då ſlagne til Riddare, och ibland dem war Marſken Carl Knutſon den främſte. De andre, ſom wid detta tilfälle blefwo hedrade med Riddare-wärdigheten, woro til en del Swenſkar, dels Danſkar och Bäjrare. Man wet intet om många eller några Norrmän warit närwarande; de hade ock utan twifwel intet blifwit annars bortglömde wid en ſå lyſande förrättning, men förmodeligen hafwa de ſparat ſin upwaktning til Konungens ankomſt til Norrige, hwilken wäntades oförtöfwat. Imedlertid hade all koſtnad och andra anſtalter warit beſörgde utaf Carl Knutſon; men när K. Chriſtoffer ſtrax efter Kröningen kom tilbaka til Stockholm, lade Carl Knutſon neder ſit Marſks- eller Riks-Föreſtåndare-Ambete, och öfwerlämnade Kongl. Slottet uti K. Chriſtoffers händer. Afträdet ſkedde likwäl intet utan nödwändiga tilhörigheter, ty Ladugården war förſedd med hundrade oxar, twåhundrade får och tuſend mark ſilfwer eller penningar för Konungens tafel, och därmed lär räkningen warit gjord för de Krono-räntor, ſom Riks-Föreſtåndaren upburit. Wänſkapen uphörde ock imellan Konungen och Carl Knutſon, om där warit någon förut; men utwärtes höflighet warade alt utföre, dock utan all upriktighet på båda

Chriſtoffer 1441.

citur Moraſten, præſentibus multitudine populi Regni & duobus Epiſcopis ac nobilibus pluribus Daciæ, ſecum illuc concomitantibus &c. Litet nedanföre nämnes antalet af Riddarne.

Christoffer 1441. sidor. Konungen öfwerhopade Carl Knutson wid alla tilfällen med nåde-betygelser, och Marsken underlät intet at bemöta nåd med all underdånig wördnad: ingendera bedrog likwäl den andra, ty alt war förställning *).

§. 3.

Konungens onåd emot Carl Knutson. Efter utseende lår Konungens dålda misnöje emot Marsken redan brutit ut på något sätt, når bägge Herrarne woro ännu qwar i Upsala, och Konungen en dag ärnade sig i Kyrkan och Marsken gjorde sig redo at göra följe. Konungen bad honom då, at han täktes hålla sig något affsides, på det folket måtte betagas tilfälle at göra den förklenliga jämförelsen imellan Konungen och Marsken, som skedt wid intåget på Slottet i Stockholm. Marsken kunde intet swara annat på detta obehageliga infall, än at dårar kunna säga hwad dem behagar, emedan imellan Konungens skönhet och Marskens utseende war aldeles ingen förliknelse. Dock detta samtal kan anses såsom skämt; mer alfwarliga prof af Konungens misnöje mötte Marsken wid återkomsten til Stockholm. Gamla Riks-Drotsen Christer Nilson war då ankommen från Wiborg och androg häftiga klagomål emot Carl Knutson för sit fångslande, som händt under Marskens Föreståndarskap. I anseende härtil och andra dylika tilwitelser för saker, som tildragit sig under Carl Knutsons Förwaltning, hade Konungen tilsagt honom en fullkomlig förgätenhet eller Amnestie, så at all redogörelse i sådana mål war til alla delar dödad. Men Konungen kunde nu intet längre dölja sin obenägenhet emot Marsken, såsom en altför mäktig undersåte, och Carl Knutson blef nödsakad at ingå förlikning med Drotsen, som träffades d. 9. October 1441. Wåre nyare Häfdeteknare föregifwa, at Konungen retade Drotsen til denna rättegång, men fiendskapen imellan Drotsen och Marsken war, åtminstone på Christer Nilsons och hans Slägtingars sida, så djupt inrotad, at ingen retelse behöfdes: det war alt nog, når Konungen lät förstå, at klagomålet misshagade intet, fast genom denna öfwerenskommelse så wäl Konungens som Rådets löften, som de gifwit Marsken på hela Finland, blefwo aldeles kullkastade. Förlikningen skedde då på följande wilkor: at Wiborg

*) Det öfriga af §. är taget af Rimkrönikan, där säges ock at Marsken ledde Konungen, så at tåget til Slottet i Stockholm intet skedt til häst. Ärke-Biskopen nämnes ei heller såsom då närwarande. Ericus Olai säger likwäl at Konungen gick imellan Ärke-Biskopen och Marsken. Dock ligger ingen wigt på denna olikhet.

Wiborg och Wiborgs Län skulle behållas af Drotsen til nästa Walborgs-dag eller d. 1 Maj, men efter den tiden skulle Slottet, efter skedd upsägelse, utan alt klander til Carl Knutson sjelf eller des tjenare, antingen Erik Axelson, Tholl, Riddare, Jöns Olofson eller Jon Guthormson afträdas. — Däremot skulle Christer Nilsson och Arfwingar för sin skada bruka och behålla Slottet Raseborg och Län uti fyra års tid, då det skulle til Carl Knutson återställas. — Til widare ersättning för liden skada skulle Drotsen behålla Korsholm och Korsholms Län med all Kongl. skatt och rätt uti fjorton års tid, och därester skulle äfwen denna Förläning uplåtas Carl Knutson; men om han skulle dö imedlertid innan dessa Terminer lupit til ända, skulle Länen til K. Christoffer, eller i händelse af dödsfall, til den som då war regerande Herre i Landet öfwerlämnas. Löftesmän för Förlikningen på Christer Nilsons wägnar woro Riddarne Bengt Stensson, Bo Stensson, Bengt Jönsson, Nils Jönsson, Carl Månsson och Anders Isaksson af Wapn. På Carl Knutsons sida gingo i Borgen Riddarne Bo Knutson, Ehrengisle Nilsson, Gustaf Sture, Gustaf Carlson, Jon Carlson och Mattis Ödgisleson af Wapn *). Så wida aftal, löften och försäkringar intet skola wara gällande hos store Herrar, synes K. Christoffer wid denna rättegång hafwa gjort mästerstycke, ty en af hans mäktigaste undersåtare försmagades, hwilken wäl ännu intet på något sätt förbrutit sig emot Konungen, men kunde likwäl, kan hända, med tiden blifwa farlig. Sjelfwa saken kunde ock synas aldeles fri från egennytta, och Konungen kunde intet skyllas för någon ensidig anläggning, emedan alt kunde uttydas såsom en

Christoffer 1441.

Förlikning imell. Christer Nilsson och Carl Knutson.

*) Förlikningen imellan Christer Nilsson och Carl Knutson på Konungens bemedlande slöts i Stockholm S. Dionysii dag 1441. Uti Romerska Kalendern äro många dagar, som hafwa namn af Dionysius, men i wår Rim-Almanak utmärkes ingen annan än den 9 October. Denna Förlikning är tryckt uti min Samling af Handlingar 2 Del. sid 221. Dalin sid. 698 talar om denna Förening, säger ock at Drotsen förnöjde sig med Wiborg, men han afstod Wiborg, som skulle afträdas d. 1 Maj Raseborgs och Korsholms öfwerlämnande til Drotsen nämnes intet, fast Rimkrönikan s. 363 anför hela Föreningen såsom här är anfört. Af de här nämnde Löftesmän woro Bengt och Bo Stensöner af Natt och Dag-slägten, Bengt Jönsson och Nils woro Bröder och Oxenstiernor, en Carl Magnusson förde ock Oxenstierne-wapnet. Se Stiernman i Höfd. M. s. 363. Om det är denne wet jag intet. Ehrengisle Nilsson af Hammarstad förde Natt och Dag-wapnet, Gustaf Sture war af gamla Sturarne, Gustaf Carlson förde i wapnet et Gumsehufwud, hans Fru war Syster med Carl Knutson, Jon Carlson förde Färlor i wapnet, Mattis Ödgisleson, Lillia.

Christoffer 1441. en ädelmodig uprättelse för en annans lidande. Imedlertid minskades Marskens wälde til förmån af des hätskaste owänner, som intet skulle underlåta at hafwa et waksamt öga på alla rörelser, som kunde wara uti Carl Knutsons Förläningar. Således öfwertygades Marsken fullkomligen, hwad förtroende han borde sätta til alla Konungens öma försäkringar om nåd och wänskap, så at han började längta efter sin stilla ensamhet i Finland. Sedan då Carl Knutson wid Simon Judä tid eller d. 28 October öfwerlämnat Kongl. Slottet, war intet särdeles hinder som kunde uppehålla resan, om intet des Fru fallit i barnsäng på Swartsjö, då Marsken fick tilfälle at med sin stora kostnad förwärfwa sig än flera owänner, ty Konungen wisade honom den nåd at hålla des nyfödda Doter til Dopet, då Konungen med hela Hofstaten på anständigt sätt och således Kongligt undfägnades, och Nordländernas gamla Favoritdygd fick et nytt tilfälle at öfwa sig. Marsken tog då ändteligen et kårt afsked från Stockholm och kom til Åbo Mårtens-afton.

§. 4.

Carl Knutson stämmes til Stockholm. Utaf K. Christoffers förhållande emot Carl Knutson kunde man finna hans egenteliga sinnelag, som kunde i sådan hast glömma alt hwad han lofwat. Men Konungen war ännu intet nöjd, och Carl Knutson syntes ännu för mäktig. K. Christoffer gjorde imedlertid sin Eriksgata, hwarom framdeles något mera, och under denna resa tog Herren med fägnad emot alla de klagomål, som emot Carl Knutson anföras kunde, och såsom man kunde göra Konungen et nöje därmed, woro altid många tilreds med klagomål och beskylningar. Carl Knutsons omständigheter woro således ganska mycket förändrade. Han, som för kort tid sedan war Riks-Föreståndare och Marsk, war nu intet annat än en simpel Adelsman, som likwäl i anseende til sina Förläningar och enskilta egendom war nog betydande. Han war nu icke en gång Riks-Råd, och fast han någon gång nämnes stundom Marsk och stundom Riks-Råd, woro likwäl dessa namn, under K. Christoffer, intet annat än blotta och toma titlar, utan sysla och ämbete, och så mycket man nu kan finna, war han intet oftare tilstädes i Konungens Råd, än då han war swarande. Det kan då synas et ganska owäntat öde, at en man, utan brott och förseelser, war på en månads tid alt och intet. Om Carl Knutson likwäl uti en sådan belägenhet trodt sig wara särdeles olyckelig, kan twiflas. En wäl inöfwad Hofman kan anse såsom en grufwelig Lands-flygtighet en långwarig skil-

nad

nad från Hofwet; men Konungen hade redan botat Hof-sjukan hos Carl Knutson, och Åbo föredrogs Stockholm. Här begrof han sig med Fru, barn och några wänner, som förqwafde ledsnaden af en nödwändig enslighet. Men så framt Carl Knutson här haft någon ro, syntes K. Christoffer äfwen mißunna honom den, emedan Carl Knutson stämdes til Stockholm, at wid första öpet watn inställa sig, och stå til answar för sina anklagare. Stämningen war wäl oförmodelig, han swarade likwäl, at han mot säker gisslan och legd skulle lyda Konungens befallning, annars wägade han sig intet utsätta sig för sina owänners förföljelse. Den begärda gisslan kom intet, men i des ställe begifwer sig Konungens förtrogna Råd Albrect Morer til Finland, och försäkrar på heder och åra, at Carl Knutson kunde på hans ord med all säkerhet försöga sig til Stockholm. På denna tilsägelse gifwer sig Carl Knutson på resan, men såsom han trodde sig behöfwa mer än ord och löften til sin fullkomliga trygghet, wille han ock försäkra sig med et anständigt följe. Han anlände då med et sällskap af fem-hundrade Riddare och Swenar til Stockholm, hwilka förmodeligen kunde widare gå i borgen för Morers löften. At på sådant sätt göra sin upwaktning hos sin Öfwerhet wore i andra tider nog misstänkt, men då war det hwarken owanligt eller brotsligt. Om detta talrika och raska sällskap gjort någon oförmodad werkan, wet man intet; det allena är bekant, at Konungen tog emot Carl Knutson med all nåd. Konungen skickade ock Herr Morer til honom med anmodan at Herr Carl wille om morgonen bittida imellan tre och fyra upwakta Konungen, som wille öfwerlägga med honom om helt angelägna ärender, och skulle ingen wara närwarande mer än Albrect Morer allena. Marsken inställde sig efter befallning och Konungen öfwerhopade honom med all nåde-betygelse, och försäkrade wid heder och åra, at han aldrig skulle företaga något til Herr Carls skada, hwaremot denna senare bedyrade, at han altid skulle wara Konungens Trotjenare, och til Konungens tjenst hafwa lif och gods osparde. Mera har man sig intet bekant om detta hemliga samtal, hwarefter Marsken tog aftråde, och Konungen begärde, at han wille komma tilbaka kl. 7 om förmiddagen. När nu Carl Knutson på nytt inställde sig, fann han alla tre Rikenas Råd församlade med Albrect Morer, och Konungen gaf tilkänna, at hans åstundan wore, det Carl Knutson skulle afstå til Konungen Åbo, Tawastehus, Öland och Swartsjö. Herr Carl, häpen öfwer en så oförmodad föreställning, som intet kom öfwerens med Konungens nyligen förklarade Råde-

Christoffer 1442.

Christoffer 1442. Måde-betygelser, begärde intet mer än at honom måtte tillåtas at wända tilbaka i sit Lån. Dock sedan han märkte, at han på slutet antingen skulle mista Åbo eller Wiborg, stadnade hans wal hälst på Wiborg, såsom en ort, hwar han kunde wara i större ro och mera säkerhet. I kraft af den med Drotsen ingångna förlikning skulle Wiborg tillträdas af Marsken d. 1 Maj 1442: men sedan hade han fått höra, det Christer Nilsson förklarat, at Marsken aldrig skulle få Wiborg; Carl Knutson försäkrade då, at Konungen utan all inwänning skulle få Åbo, så snart han fått Wiborg i sina händer. Konungen aflämnade fördenskull befallning til Christer Nilsson at ofördröfwat afträda Wiborg til Carl Knutson wid instundande Fardag, som betingadt war, och med detta Konunga-bref for Marsken tilbaka til Finland i tanka, at sätta sig i besittning af Wiborg. Men här war nu denna förändring skedd, at Drotsen tagit afsked från werlden d. 29 April *). Alla hinder och inwänningar woro således ur wägen röjde, som Christer Nilsson annars warit sinnad at föredraga, utan så snart Konungens Bref upwisades, öfwerlämnades Slottet til Carl Knutson, och såsom någon brist befanns uti Slotts-lofwen, eller uti det som fordrades til Besättningens förnödenhet, wog han ersättning uti malt och mjöl, som fanns på Slottet, och på sådant sätt wann så wäl Konungen som Carl Knutson en del af sina påstående. Konungen fick Åbo och Marsken behöll Wiborg; Swartsjö med Åland förblef uti Marskens besittning, som de warit tilförne. Men twisten om Åbo m. m. war allenast ibland Inledningz-artiklarne eller Preliminairerna; Klagomålslängden återstod och det war egenteligen hufwudsaken, hwarföre Marsken denna gång war kallad til Stockholm. Ibland andra åklagare, som då begärde straff på Carl Knutson, woro twänne Bröder Ulf och Jon Pedersöner, hwilka beskylde honom för deras Faders Peder Ulfsons död. Konung Christoffer uptog målet och gaf Utslag, at Marsken sjelf tolfte skulle med ed befria sig ifrån tilwitelsen, och sedan han med Erengisle Nilsson, Erik Axelson, Mats Odgislason, Jon Gedda, Jos Olafsson, Göstaf Olafsson, Bengt Swensson, Peder Swärdh, Biörn Sopp, Carl Fandheraa och Henik Swärdh aflagt eden, dödades all talan i saken, wid Konungens hämnd och wrede **). Wid de mästa af de andra beskyllningar

Carl Knutson afstår Åbo.

Drotsen Christer Nilsson dör.

*) Diarium Minoritarum Holmenſium tryckt i Lund ſ. 17. Anno 1442 in feſto B. Petri martiris obiit Nobilis vir, magnus fautor noſtri ordinis, Dn. Chriſtiernus Nicliſſon miles & Dapifer Sveciæ in caſtro Viborgenſi.

**) Konung Christoffers Dom

gar inwände Marsken Konungens och Rådets frikallelse från answar för alt, som under hans Föreståndarskap händt hade, och det stadnade därwid *). Christoffer 1442.

§. 5.

Konungens Råd emot de Andeliga.

Efter Åbos öfwerlämnande stadnade Konungens uppenbara anläggningar emot Carl Knutson, och såsom K. Christoffer war för öfrigt af et muntert och gladt sinnelag, och almänheten ofta intet wäntar eller begär annat af sin Öfwerhet än en gladlynt nåd, och Herren war deßutan altid färdig at lofwa, kan det intet fela, at ju Konungen i början mycket behagade. I synnerhet wisades mycken nåd emot de Andelige, och sjelfwa Krönings-dagen frikallade han hela Kyrke-staten från alla Kongliga skatter och beswär af hwad namn de wara kunde, såsom Ledungslama, Skipwißt, Spannemål, Åtargiäld m. m. ja äfwen då, när någon begått Edsöre på Kyrkegrund eller emot någon andelig Person, skulle böterne höra Kyrkan til, och intet eftergifwas, utan Målsäganden gjorde förbön för den brottsliga. Härjämte stadfästades alla deras Privilegier, som både af Påfwar och Konungar förunde woro, alt uti den andäktiga afsigt, at de Andelige så mycket bättre uti ro och stillhet måtte strida för Konungarnes Konung **). Denna almänna frikallelse styrktes widare genom enskildta Förswars-bref för Klosterna i Riket, så före som under des Eriksgata. Denna färd företogs 1442, och wid detta tilfälle besökte äfwen Konungen med mycken andakt Wadstena Kloster, och lät sig föreläsa detta Samhällets Privilegier, hwilka ock blefwo ganska nådigt stadfästade, emedan Herren försäkrade, at han hade mycket förtroende til den Heliga Britas Beskydd. Han anhöll fördenskull ödmjukeligen, at blifwa uptagen uti detta Heliga Samfunds gemenskap, och emottog med tacksamhet det häröfwer utfärdade Broderbref ***). All denna mot de Andeliga bewisade ynnest

Stockholm feria tertia post festum Johannis ante portam Latinam, 6 Maj 1442. Samling af Handlingar 2 D. sid. 231.

*) Det öfriga är tagit af Rimkrönikan s. 364. Ericus Olai talar ock om Konungens anläggningar emot Marsken s. 188. Rege vero deinde reverso Holmiam, oritur adversus Marschalcum gravis molestia & querela a Domino Christierno, dudum ab eo injuste, ut asseruit, captiuato, cœpitque Rex exinde Marschalco plurimum esse molestus & diversas contra eum occasiones quærere.

**) Se Kon. Christoffers Br. Upsaliæ in diebus coronationis nostræ, hoc est ipso die exaltacionis S. Crucis, 14 Sept. 1441 Regni nostri Sveciæ anno primo. Af detta Bref finnas afskrifter både på Latin och Swenska.

***) Diarium Vazsten. wid år 1442.

Christoffer 1442. neſt koſtade wäl Konungen intet ſtort mer än nådiga utlåtelſer; de förra Regenter hade gjort det ſamma, men tagit någorlunda ſin ſkada igen, genom Präſterſkapets frivilliga gåfwor, wid tryckande omſtändigheter, och utan twifwel war Konungen ſinnad at följa et ſå loſligt exempel, når det ſkulle behöfwas. Det ſyntes likwäl billigt, at Ärke-Biſkop Nils i Upſala ſkulle bliſwa ihogkommen med något mer än nådigt ſnack, emedan utan hans bemödande hade det warit ganſka owiſt, om K. Chriſtoffer någonſin upſtigit på Swenſka Thronen, i ſynnerhet, ſedan man i Arboga 1440 beſlutat, at aldrig någon utlänning ſkulle bliſwa Konung i Sverige. Det måtte då hafwa koſtat Högwördige Herren mycket bekymmer och kan hända flera ſömnlöſa nätter innan detta kunde bliſwa omgjort. Ärke-Biſkopen fick då tilſtånd at tilbyta ſig eller köpa Almarſtäk, ſom ligger i Upland wid Mälaren och ſkepsleden emellan Stockholm och Upſala, och fick han tillika frihet at upföra där på ön Slott eller gård efter behag, och ſkulle denna Faſtighet med alla des tilhörigheter, ſom han genom byte kunde förwärfwa ſig, i alla tider höra til Upſala Dom-Kyrka *). Ärke-Biſkoparne woro tilförne wäl nog förſedde med wackra gårdar och landräntor, men ännu hade de inga beſäſta orter, det fattades allenaſt til at göra dem til oafhängliga Drottar i Landet, och at trotſa werldsliga Öfwerheten. Så ſtor Patriot, ſom annars denne hederlige Nicolaus Ragwaldi war, förordrog han likwäl Kyrkans höghet framför Rikets wälfärd; ty hwartil ſkulle wäl denne Fäſtning tjena, utan emot Konungen och den Regerande ſjelf? På K. Chriſtoffer kan man intet undra, ty han frågade wiſt intet efter, antingen en ſådan anſtalt war Sverige nyttigt eller ej: men Rådet hade redan gifwit Ärke-Biſkopen ſamma frihet år 1440. Wår ärlige Johannes Magnus, ſom altid med hjertmjupenhet talar om Ärke-Biſkops rättigheterna, påſtår at Almarſtäk

ſ. 86. Privilegia vero Eccleſiarum Cathedralium & Statuta provincialia generoſe confirmavit & ſigillavit in Equitatu qui dicitur Eriksgata. Dalin ſ. 697 och 698 upräknar åtſkilliga af Konungens Råde-Bref, ſom där kunna läſas i Anmärkningarne. Om Konungens Broderſkap med Munkarne i Wadſtena talar ſamma Dagbok ſ. 87. Omnia clementer admiſit ex innata bonitate ob honorem b. Brigittæ, de cujus patrocinio plurimum confidebat, & ſigillatis privilegiis omnibus, litteras fraternitatis humiliter petiit & accepit.

*) K. Chriſtoffers Bref in caſtro Stockholm 1442 die b. Georgii Martyris. At Ärke-Biſkop Nils werkeligen börjat at upföra Slottet intygar Chronicon Archiep. Upſal. qui, Nicolaus Ragwaldi, primus fundamentum poſuit in competenti altitudine, expenſis eccleſiæ Cleri & menſæ. Konungens Bref är tryckt bland Bewiſen til Spegels Biſkops-Krönika ſ. 44.

marstäk ifrån urminnes tider warit Kyrke-gods och hört til Ärke-Biskopsdömet, fast aldrig någon äldre nämnt et ord därom. Ärke-Biskops-Krönikan säger, at då blifwit lämnat Ärke-Biskopen tilstånd at byta sig til detta jordagods, och när K. Christoffer uti sit Bref af år 1442 lämnar Ärke-Biskopen frihet at lösa til sig denna härlighet med tilhörigheter både af Friborne Män och Skatte-Bönder, så wida rätta ägarne därmed woro nöjde, gifwer han nogsamt tilkänna, at jorden intet war Kyrke-gods, och har Schefferus långt för detta gjort påminnelse emot detta Johannis Magni mißtag *). Ja man kan och bör twifla, om denna egendom war Krono-gods. Friborna Manna-gods och Skatte-gods woro wisserligen intet Krono den tiden. Man har ock bewis, at Almarstäk haft Adeliga ägare, och genom arf tilfallit Anund Algotson Stures Fru, hwarpå man har Domar och Utslag af år 1424 och 1440 **). Men antingen denna fastighet war Krono, Frälse eller Skatte, blef det likwäl en egendom af stor betydelighet, när befästat Slott där, med rätta och Konglig tilsägelse, kunde upföras, och Biskop Nils gaf anledning til en ogemen styrka för Ärke-Biskopliga wäldet, och tillika til et outsläckeligt hat hos de werldslige Herrarne emot Ärke-Biskopliga makten. Härigenom hade likwäl Ärke-Biskop Nils intet fått mer än tilstånd at skaffa sig egendom, om han hade råd och ämne därtil, det kunde då intet anses för någon särdeles belöning för des ogemena förtjenster emot K. Christoffer; Ärke-Biskopen blef fördenskull widare förlånd med alla Krono-inkomsterna af Östhammars Län, undantagna Löfsta och Hålnäs Församlingar ***). Litet tilförne eller Dominica Reminiscere, andra Söndagen i Fastan, bekräftade Konungen, då han war i Westerås, Koppar-Bergslagens Privilegier, som K. Magnus utgifwit †).

Christoffer 1442.

§. 6.

Således syßelsatte K. Christoffer sig med många enskildta angelägenheter, de almänna blefwo därföre intet wårdslösade, och år 1441

Åtskilliga Förordningar.

*) *Schefferi* notæ ad Chronicon Archiep. fid. 104.

**) Salvius om Upland s. 245.

***) Konung Christoffers Bref 1442 Ludosiæ crastino b. Barnabæ Apostoli hos Spegel s. 45. Östhammars Län låg i Upland, och war Östhammar en gammal Stad, hwars Privilegier sedermera flyttades til Öregrund. Se Tuneld, 1773 års Uplaga, s. 71.

†) K. Christoffers Br. Westerås 1442 Dominica Reminiscere. Bergs-Ordn. fid. 16.

Christoffer 1442. 1441 i October utkom et Placat öfwer hela Riket, uti hwilket han förmanar alla sina undersåtare, så högre som lägre, at lefwa fredsamt med hwarandra, och söka sit förswar af Lagen, så kärt det wore dem at se sig ofördärfwade til lif och gods. Konungen förbjuder ock all wåldgästning hos Klerker, Bönder och Landboar, och befaller tillika, at wägfarande mot betalning skulle försynas med hus, mat, öl och foder. Där förböds ock at föra wapn med sig i Kyrka eller Köpstad, i synnerhet då Konungen war närwarande, så framt wederbörande intet war i Konungens Råd eller Konungens Ämbetsman; men alla Bönder, Landboar och deras hjon hade intet lof at föra med sig armborst, swärd, bredyxe, spjut eller andra skade-wapn, hwarken til Kyrka, Ting eller andra samqwäm, wid förlust af wapnet och fyratio markers wite *). En annan Förordning kom ock ut, som förböd alla Ämbetsmän at olagligen förolämpa den skattdragande Almogen, under hotelser af tjenstens förlust, då äfwen de Skattdragande påmindes, at utan inwänning fullgöra sina skyldigheter så emot Konungen som emot sina egna Husbönder, och til slut förbjudes at hysa grofwa mißgärningsmän, såsom ock ingen war tillåtit at hålla eller göma sådana personer som woro förklarade för biltoge uti något af Rikena, skedde det likwäl, så skulle hysaren eller gömaren undergå samma straff, som den brotslige annars förtjent **). På detta sätt syntes almänna säkerheten wara någorlunda fredad, så framt werkställigheten af Förordningar war så snart fullgjord, som Kungörelsen. Men sådana utgifwas i början af en regering intet altid därföre, at de behöfwas, eller at där äro tilförne inga Påbud, som ju befalla det samma, men understundom för syns skull, at det skal låta något. Innehållet af dessa Stadgar är ock i wißt hänseende något besynnerligt. Wåldgästning förbjudes hos Klerker, Bönder och Landboar allenast; war denna mißgärning då tillåten hos Ridderskapet och Adeln? När där talas om wägfarandes förplägning, nämnes intet af hwem denna förplägning kunde äskas, så at efter orden woro alla åboar i by pliktiga därtil, twärt emot Författningar som tilförne woro tagne om Tawernare, så at wåldswerkan och wåldgästning på den grund måtte blifwit långt gångbarare än de warit tilförne. Men detta kan wäl aldrig hafwa warit Konungens afsigt, utan snarare brist af eftertanka hos den, som upsatt Förordningen. Man kan intet hwarken wän-

Almänna Lagen stadfästes.

...rdn. Lödöse in crastino ... Apostoli. Hadorph s. 48.

wänta eller begära, at en Konung, som så nyligen inkommit i Ri- Christoffer
ket, skulle förstå Swenska Lagfarenheten. Kan wäl wara, at dessa 1442.
oförmodade Stadgar förmått wederbörande, at så mycket alfwarligare yrka på almänna Lagens stadfästande, hwartil Utkast redan war gjort uti Magnus Eriksons tid, utan at därpå någon ordentelig stadfästelse kunnat winnas. Detta skedde ändteligen 1442, då K. Christoffer utfärdade sin ordenteliga Bekräftelse af d. 2 Maj på den redan merendels öfweralt antagna Lagboken. Det är nästan intet möjligt, at Konungen för sin egen person kunnat hafwa någon del i detta Lagwerk, ty om Herren welat förut underrätta sig om Swenska Lagwäsendet, hade Stadfästelsen inter wäl kunnat ske så hastigt. Det lär således wara aldeles onödigt at inbilla sig, at Konungen haft någon besynnerlig affigt wid Lagens stadgande, antingen til et eller annat ändamål. Man föregifwer wäl, at Konungens tanka warit, at något litet inskränka Prelaternas myndighet genom almänna Lagen *). Huru kan man föreställa sig et sådant tilbud hos en Herre, som kort förut hade stadfästat alla deras Privilegier, antingen de utflutit från Påfwar eller Konungar, och som för öfrigt i alla mål sirade de Andelige? Deßutan kunde almänna Lagen så mycket mindre anses såsom stridande mot Prelaternas förmåner, såsom Arke-Biskopen och Lyd-Biskoparne warit de förnämste, som yrkat på Konungens bifall och stadfästelse. De kunde ock göra det så mycket tryggare, såsom almän Lag hwarken häfwer eller inskränker Privilegier. Hwarföre ock K. Christoffer förklarade uti sin Stadfästelse, at hwarken Jus Canonicum, eller Ständers så Andeligas som Werldsligas Privilegier därigenom kränkas skulle **). Man hade wäl förut år 1416 stadgat, at den Lag, som gälde i Swea Rike, skulle almänneligen wedertagas, efter den anstält, som war redan gjord i Dr. Margaretas tid, men någon tydelig Stadfästelse war intet af K. Erik utgifwen, hwarföre man ock uti Domar

*) Dalin synes hafwa warit af denna tanka, då han s. 698 yttrar sig, at Konungen tog nu tilfället i akt, at litet inskränka Prelaternas myndighet genom almänna Lagen.

**) K. Christoffers Stadfästelse på Landslagen Stockholm in crastino Philippi, obi 1442. Här bekräftas ure communi in corpore luisque privilegiis Ecclesticarum personarum, nobilium, militum & militarium, quibus præjudicium per præsens irrogare non volumus, nec gravari. Deßutan säges uttryckeligen, at denna Lag skulle endast tjena til rättesnöre för judicia seculasia eller werldsliga saker, så at de Andelige hade aldeles ingen ting at frukta för detta Lagwerk. En utförligare underrättelse om Landslagen kan fås uti Jacob Wildes Swenska Lagars Historia s. 86, §. 27.

Christoffer 1442. mar och Utslag understundom följde olika rätteſnöre. Denna willoreda afstadnade nu aldeles, sedan Konungen genom utgifwen Förordning gjorde Lagboken gällande öfwer hela Riket. At K. Måns Eriksons Lagbok är grund til K. Christoffers är aldeles intet twifwelsmål, dock är understundom någon skilnad både i ord och meningar. Såsom något besynnerligt kan ock märkas, at man af äldre Lagen undertiden behållit något, som aldeles intet war lämpeligt til K. Christoffers tid. Efter Konunga-Balken XI Capitlet i K. Magnus Eriksons Lag stadgas, at Wapna-syn skulle hållas uti Falkenberg för Norra och Södra Halland. I anseende til Magnus Eriksons regements-tid war Författningen aldeles riktig. Men under K. Christoffer war Halland söndradt från Swerige, icke destomindre är samma mening bibehållen uti ellofte Capitlet Kunga-Balken Landslagen. Det wore annars et öfwerflödigt och onödigt arbete, at uppehålla sig med flera anmärkningar i detta ämne. I almänhet wil man allenast påminna, at ingen Lag kunde wara farligare och eftertänkeligare både för Andeliga och Werldsliga Frälset, än denna, när Återkallelse-rätt af Kronogods tilägnades Konungen utan inskränkning, om ej K. Christoffer i Stadfästelsen förklarat, at denna Lag på intet sätt skulle lända Privilegier til förfång.

§. 7.

Sammanträde i Lödöse. Den del, K. Christoffer hit intil tagit uti Swenska Regeringen, syntes kanske förebåda en ganska arbetsam och upmärksam styrsel, som lofwar et lyckeligt Regemente understundom. Man wet ej heller någon annan lidande än Carl Knutson, och i den saken woro parti-saker mera werkande än något elakt sinnelag emot Riket, så at man ännu kunde tro, at Konungen mente Riket wäl. Men andra göromål fordrade Konungens närwaro i Lödöse, där alle tre Rikenas Sändebud skulle mötas. De Swenske hade redan wid Michelsmessan 1441 skickat bud och bref med Lage Posse til Danska Herrarne med begäran, at de behagade infinna sig i Lödöse, där både Fullmäktige från Norrige och Swerige ärnade wara tilstädes. De utskickade från Swerige och Norrige kommo ock, men de Danske saknades: hwarföre ock et märkwärdigt Bref affärdades från Lödöse til Dannemark, hwaruti de Swenske beklagade sig öfwer de Danske Herrarnes uteblifwande. De inrycka ock en berättelse, som Normännerne meddelat, at de intet fått något Bref från Dannemark om Sammanträdet i Lödöse, och at de haft sina Sändebud

debud til Öresund, som hade befallning at resa til K. Erik, och med anständighet och godt minne skilja sig wid honom, men at de af de Danske blifwit hindrade och intet fått tilstånd at fortsätta resan *). Detta sista synes aldeles sannolikt, ty uti då warande belägenhet kunde et samtal med K. Erik wara åfwentyrligt och hafwa oförtänkta påföljder. Det är ock nog besynnerligt at man hos Huitfeld intet finner någon anledning, at Danske Herrar warit närwarande i Lödöse, fast han likwäl nämner K. Christoffers Bref dagen efter Barnabä dag daterat Lödöse, 1442 **). Wil man ock tro Wadstena Dagbok, så hafwa äfwen från Dannemark warit Deputerade wid stora Sammanträdet, som skedde wid Pingsten 1442 ***). Här blef ock K. Christoffer af Norrmännerna hyllad och antagen, och har man fullkomlig anledning at tro, det Danske utskickade inställt sig uti Lödöse, sedan de förr nämnde warit afsände från de Swenske, fast Huitfeld intet nämnt därom. Hwad andra ärender blifwit företagne i Lödöse utom de uti Lödöse daterade Bref, som redan äro nämnde, har man sig intet bekant; man wet allenast, at Fullmäktige från Wadstena Kloster här andragit Beswär emot Riddaren Axel Pederson, Thot, som länge haft i besittning Godsen Wapnö och Thordatorp, fast Klostret påstod sig wara rätt ägare därtil. Sakens sammanhang skal wara det, at S. Britas Swärson Peder Ribbing skal för en tid sedan skänkt til Wadstena Wapnö och Thorstorp med underliggande gods, hwilka fastigheter Abraham Broderson sig tilegnat mot Wederlag i Östergöthland, hwilket likwäl blifwit Klostret frändömt. I anseende til denna omständighet wände sig Klostret nu til Axel Pederson, men K. Christoffer pålade Abraham Brodersons Arfwingar, at hålla Klostret skadeslöst genom Dom daterad Lödöse Fredagen efter Christi Kropps Fest 1442, så at Klostret, i stället för at återfå sina bortmista Gods, wann allenast en ny process †). Men såsom Konungen Christoffer 1442.

*) Swenska Sändebudens Bref til Riksens Råd i Dannemark, Lödöse 1442. Hadorph wid Rimkr. s. 148.

**) Huitfeld s. 848.

***) Diarium Vazsten. wid år 1448 sid. 88. Die & festo Pentecostes facta est congregatio magna Ludhosiæ, videlicet Prælatorum & consiliariorum ac plurium Dominorum & nobilium istorum trium Regnorum, ubi Rex *Cristoferus* est electus in Regem Norvegiæ & coronatus est civitate . . . die . . . .

†) Angående twisten om Wapnö och Thorstorp se Diarium Vazst. sid. 89. Ad hanc placitationem Ludhosiæ habitam exivit Confessor & Johannes Borquardi secundum quandam revelationem in additionibus Prioris positam, ad recuperandum & repetendum bona in

Christoffer 1442.

satt sig före at resa til Norrige, och där låta kröna sig, och därifrån fara til Dannemark; förordnade han wisse Herrar, som under des frånwaro skulle wårda Regeringen i Sverige. I anseende til förra stålningen i Riket skulle man tyckas, at äfwen Carl Knutson skulle kunnat komma i åtanka wid detta tilfälle; men efter K. Christoffers Regerings-reglor borde Carl Knutson lämnas aldeles obekymrad uti Rikswårdande ärender. Walet föll fördenskull på Arke-Biskop Nils, Hofmåstaren och Lagmannen i Upland Bengt Jönsson, samt Erengisle Nilsson och Magnus Gren *). Dessa Herrar skulle icke allenast waka öfwer Rikens wäl och Undersåtarnes trygghet, utan äfwen förmedeligen hafwa et wakfamt öga på Carl Knutson, at han intet måtte göra några farliga tilbud emot Konungens Höghet. I detta hänseende hade och Konungen gjort et wälbetänkt wal. Om Arke-Biskopens tilgifwenhet war han aldeles säker; Bengt Jönsson, Oxenstierna, Drotsen Christer Nilssons Swärson, war med hela Slägten en så upriktig owän af Carl Knutson, at de och hatade Fädernesslandet, når des wälfärd syntes förenad med Carl Knutsons; Erengisle Nilsson torde warit något annorlunda sinnad, ty han war en af Carl Knutssons Löftesmän, uti Föreningen imellan honom och Drotsen 1441. Magnus Gren war åter en annan man, som aldrig höll tro eller lofwen, når frågan war om Carl Knutson. Alla Regeringsärender skulle af dessa Herrar afgöras efter flästa rösterna, och kunde Konungen i en sådan beskaffenhet altid wara förwissad om utgången, om något emot Marsken företagas skulle. När detta alt war således satt i wederbörlig ordning, fortsattes resan til Norrige, och här kröntes Christoffer til Norriges Konung af Arke-Biskopen i Tronhem Aslach Bolt.

Rikz-Förwaltare i Konungens frånwaro.

§. 8.

Christoffers Kröning i Dannemark.

Sedan K. Christoffer tagit emot Kronan både i Sverige och Norrige, lät han ock sin Krönings-fest firas i Dannemark uti Ribe d. 1 Januarii 1443. Stäten war ogenom, och Tyska Förstar buro Rega-

Hallandia, videlicet Waknöö & Thordatorp, a Dn. milite Axel Pæhderson injuste detenta per longiora tempora, qui quasi nihil profecerunt. Det öfriga är taget af Dalin sid. 700.

*) K. Christoffers Br. Lödöse die S. Bonadæ, d. 11 Junii 1442. Hadorph f. 149. Dalin tillägger Nils Jönsson, till dessa fyra Rikz-Föreståndare, men uti Konungens Bref nämnes han intet. Messenius nämner honom likwäl T. XII, f. 254, men på denna räkning blifwa fem Rikz-Föreståndare, då de likwäl efter Konungens eget förordnande intet wore flere än fyra.

Regalierna. Hertig Adolf af Sleswig bar Swärdet, Hertig Wilhelm af Brunswig-Lüneburg Kronan, en Hertig af Slesien Spiran, och en Hertig af Bäyern Äplet. Riksens Råd i Dannemark, som annars haft denna Heders-sylla, blefwo förbigångne, en nyhet som kan hända intet war behagelig, så framt den flutit af mindre aktning för Nationen, hwartil flera tekn sedermera wisades. Men innan Konungens Kröning, och strax wid des ankomst til Dannemark 1440, förlåntes Hertig Adolf med Sleswig, så at alt K. Erika blodiga bemödande war förgäfwes. Något när wid samma tid lär Köpenhamn blifwit beständigt Konunga-säte, ty K. Christoffer gjorde byte med Biskopen i Roskild, som tilförne ägde både grunden och Staden, samt hela negden däromkring från Tulleshög til Bohög med Amager och Saltholmen, och är besynnerligt, at medan denna handel eller twist påstod, togs både Slott och Stad i qwarstad af fyra Riksens Råd, och ibland dem woro Axel Pederson och Eggert Frille. Detta steg synes wäl gifwa tekn til någon slags wåldsamhet på Konungens sida, men Huitfeld har intet behagat lämna någon widare uplysning *). Detta synes ock wara något stridande emot K. Christoffers Ed, som han gjorde på Wiborgs Landsting 1440, ty han lofwade då at hålla alla Stånd wid Frihet, Rättigheter och Privilegier **). Men såsom Herren aldrig hade någon swårighet wid at lofwa, lär han ej heller haft mycket betänkande wid at bryta sina löften, och härpå lämnar Konungens förhållande mot Carl Knutson oemotsägeliga bewis. Konungens skäl hwarföre han wille tilegna sig Köpenhamn war ock ganska kraftigt, efter Kronan intet kunde umbära Staden för des belägenhet. En så triumferande slutmening tåler ingen inwänning, och kunna undersåtarne på denna grund mista alt hwad de äga. Man kan börja med qwarstad, och wederlaget ankommer sedermera på wederbörande Wärderingsmäns ompröfning och på tiden. Såsom Konungen i Swerige med mycken nåd bekräftat de Andeligas förmåner; så wisades äfwen samma bewågenhet i Dannemark, och äro Dom-Capitlets Privilegier i Lund twänne gånger af Konungen stadfästade, först på Helsingborgs Slott 1440, sedan i Ribe strax efter Kröningen 1443. ***).

Christoffer 1443.

*) Huitfeld sid. 832.

**) K. Christoffers Ed dat. Wiborgs Lands-Ting 1440. Sabbato proximo ante Dominicam, qua cantatur officium Misericordia Domini. Huitfeld har ock anfört samma Eds formular men utan datum. Det här nämnda exemplar är taget af Bo Johansons Diplomatarium N. 23.

***) K. Christoffers Bekräftelse

§. 9.

Christoffer 1444. Hwad K. Christoffer hitintil förrättat i Swerige, om man undantager Rättegången emot Carl Knutson, kan intet lastas, så wida man nu har sig bekant; uti sin Försäkran 1441 hade Konungen lofwat, at Krono-inkomsterna skulle inom Riket förtäras. Konungen kom då tilbaka til Swerige antingen wid slutet af år 1443 eller i början af år 1444, och wid Trettondedags-tiden 1444 war Konungen i Stockholm och stadfästade Norabergs Privilegier, samt alla andra friheter, som Konungens Företrådare til Bergwerkets förmån och drifwande förunt hade, förbehållandes sig likwäl at med Rikzens Råds råde efter omständigheterna pröfwa och ändra, om något til åfwentyrs kunde finnas, som Konungen, Kronan eller dem sielfwa intet wore gagneligt. I synnerhet förbehölls at inga förrådare eller andra, som gjort owärliga gärningar, hos dem måtte skyddas eller tålas *). I Junii månad war i Kalmar en stor församling af Biskopar, Rikzens Råd och andra Herrar med Konungen närwarande både från Swerige och Dannemark. Hwad här warit förhånder wet man intet, och så framt intet en onödig twist om Andeliga Ceremonieller yppat sig, hade man warit uti fullkomlig okunnighet om hela detta stora Herra-möte. Arke-Biskopen Tuve från Lund gaf tilfälle til hela twistigheten, och, såsom han sielf förregaf, ganska oskyldigt. Efter K. Christoffer sielf war närwarande, wille han gifwa så mycket större anseende til detta märkwärdiga Sammanträde därigenom, at han lät bära Korset framför sig. Swenska Arke-Biskopen Nils Ragwaldson war då intet tilstädes, och at bära Korset framför en Arke-Biskop tillåtes intet efter Päfwe-Stadgarna utom de Landskap, som äro under hans Lagsaga. Det är utan all twifwel, at Arke-Biskopen i Lund haft Primat-rättighet öfwer Swerige en lång tid; men det är ock utan twifwelsmål, at man nu på en lång tid intet i Swerige welat erkänna detta Lundiska Arke-Biskoparnes öfwerwälde. Det war altså nödigt at intet lämna denna Kors-bärning aldeles opåtald, på det et sådant steg intet måtte åberopas i framtiden, såsom bewis, at man erkände detta öfwerwälde hos Arke-Biskoparne i Lund. Biskoparne Nils i Linköping, Erik i Strengnäs och Lars i Wexiö lät då kalla

K. Christofers återkomst til Swerige.

Twist med Arke-Biskop Tuve i Lund om förebärande af Korset.

*) Konung Christoffers Privilegier för Norberg Stockholm feria sexta infra octavas Epiphaniæ 1444. Samling af Berg-Ordningarna f. 17.

på Lunda Dom-Capitels Privilegier dat. Castro Hælsingburgh, profesto beati Martini Episcopi 1440. Bo Johanson N. 24. Den andra Stadfästelsen införes af Hiitfeld f. 832.

kalla til sig en Notarius Publicus, som skulle skrifteligen i stern Herrars och Måns närwaro upsätta deras Protest emot Lundiska Primariats-rättigheten, som genom tidens längd och urminnes häfd aldeles försvunnit. Medan Notarien höll på at sätta up Protesten, inkom Ärke-Biskop Tuve, och när han blef tilfrågad, hwarföre han låtit bära Korset för sig utom sin Lagsaga, til förklening af Ärke-Biskopen i Upsala, yttrade han sig, at det war et andaktstekn, och at han låtit bära Korset framför sig, efter Hans Kongl. Majestät war närwarande, och aldeles intet til hans Broders Ärke-Biskop Nilses förfång, ej heller wille han därigenom tilegna sig någon Primats- eller företrädes-rättighet öfwer Swerige, och tillade han til slut, at Ärke-Biskop Nils skulle få bruka samma frihet i Dannemark. Efter detta swar wäntade Swenske Biskoparne i sex dagar, men efter Ärke-Biskop Tuve fortfor med samma sed, författades formella Protesten, at detta måtte intet tjena til något ingrep emot Swenska Kyrkans frihet. Til denna Protesten woro witnen Bengt Jönsson Lagman i Upland, Magnus Gren Slotts-Herre i Stockholm, Ragwald Puke Lagman i Östergöthland och Nils Kyle af wapn, utom några Präster *) Oaktad denna sögeliga och fredsama Förklaring, som Ärke-Biskop Tuve gjorde wid detta tilfälle, synes det troligare, at Ärke-Biskopen i Lund welat så småningom upwärma och wäcka gamla Primat-twisten, som något warit döfwad, än at han warit drifwen af någon andakt därtil. Åtminstone, när han sedermera talte med K. Carl Knutson i Lund 1453, skröt han ock af sin Primats-rättighet öfwer Swerige. Det är ock något besynnerligt, at Swenske Biskoparne wid detta tilfälle intet beropat sig på frikallelsen af år 1438, som Johannes Magnus talar om, och har man swårt at inbilla sig, det Swenske Biskoparne, som lefde denna tiden, intet warit kunnige om en märkwärdig händelse, som rörde så nära Swenska Kyrkan, utan at Johannes Magnus skulle warit den förste, som uptäckt denna hemlighet. Om K. Christoffer wetat af eller haft eljest någon del i denna tråta, wet man intet; säkert är, at Konungen intet war syssolös, ty många ansökningar blefwo af honom afgjorda **), och wid Midsommarstiden utkom et märkeligt Påbud, uti hwilket han förebrår wissa Christoffer 1444.

*) Hela Protesten är tryckt uti Swegels Bewis til Biskops-Krönikan sid. 46 och är daterad d. 5 Jun. 1444.

**) Hos Dalin sid. 702 upräknas åtskilliga Stadgar och Författningar, som K. Christoffer utgifwit medan han detta år warit i Swerige; men som de angå egentligen enskilta mål, lemna de här förbigås.

Christoffer 1442. Nåde-betygelser, begärde intet mer än at honom måtte tillåtas at wända tilbaka i sit Lån. Dock sedan han märkte, at han på slutet antingen skulle miſta Åbo eller Wiborg, stadnade hans wal hälſt på Wiborg, såsom en ort, hwar han kunde wara i större ro och mera säkerhet. I kraft af den med Drotsen ingångna förlikning skulle Wiborg tilträdas af Marsken d. 1 Maj 1442: men sedan hade han fått höra, det Christer Nilsson förklarat, at Marsken aldrig skulle få Wiborg; Carl Knutson försäkrade då, at Konungen utan all inwänning skulle få Åbo, så snart han fått Wiborg i sina händer. Konungen aflämnade fördenskull befallning til Christer Nilsson at oförtöfwat afträda Wiborg til Carl Knutson wid instundande Fardag, som betingadt war, och med detta Konunga-bref for Marsken tilbaka til Finland i tanka, at sätta sig i beſittning af Wiborg. Men här war nu denna förändring skedd, at Drotsen tagit afsked från werlden d. 29 April *). Alla hinder och inwänningar woro således ur wägen röjde, som Christer Nilsson annars warit sinnad at föredraga, utan så snart Konungens Bref upwisades, öfwerlämnades Slottet til Carl Knutson, och såsom någon brist befanns uti Slotts-loſwen, eller uti det som fordrades til Besättningens förnödenhet, tog han ersättning uti malt och mjöl, som fanns på Slottet, och på sådant sätt wann så wäl Konungen som Carl Knutson en del af sina påstående. Konungen fick Åbo och Marsken behöll Wiborg; Swartsjö med Åland förblef uti Marskens beſittning, som de warit tilförne. Men twisten om Åbo m. m. war allenaſt ibland Inledning-artiklarne eller Preliminairerna; Klagomålslängden återsänd och det war egenteligen huſwudsaken, hwarföre Marsken denna gång war kallad til Stockholm. Ibland andra åklagare, som då begärde straff på Carl Knutson, woro twänne Bröder Ulf och Jon Pedersöner, hwilka beskylde honom för deras Faders Peder Ulfſons död. Konung Christoffer uptog målet och gaf Utslag, at Marsken ſjelf tolfte skulle med ed befria sig ifrån tilwitelſen, och sedan han med Erengisle Nilsson, Erik Axelſon, Mats Odgislaſon, Jon Gedda, Jos Olaſſon, Göstaf Olaſſon, Bengt Swenſon, Peder Swärdh, Biörn Sopp, Carl Fandheraa och Henik Swärdh aflagt eden, dödades all talan i saken, wid Konungens hämnd och wrede **). Wid de nästa af de andra beſkyllningar

Carl Knutſon afstår Åbo.

Drotſ. Christer Nilsſon dör.

*) Diarium Minoritarum Holmenſium tryckt i Lund ſ. 17. Anno 1442 in ſeſto B. Petri martiris obiit Nobilis vir, magnus fautor noſtri ordinis, Dn. Christiernus Niclisſon miles & Dapifer Sveciæ in caſtro Viborgenſi.

**) Konung Christoffers Dom

gar inwände Marsken Konungens och Rådets frikallelse från ansvar för alt, som under hans Föreståndarskap händt hade, och det stadnade därwid *). Christoffer 1442.

§. 5.

Konungens Råd emot de Andeliga.

Efter Åbos öfwerlämnande stadnade Konungens uppenbara anläggningar emot Carl Knutson, och såsom K. Christoffer war för öfrigt af et muntert och gladt sinnelag, och almänheten ofta intet wäntar eller begår annat af sin Öfwerhet än en gladlynt nåd, och Herren war deßutan altid färdig at lofwa, kan det intet fela, at ju Konungen i början mycket behagade. I synnerhet wisades mycken nåd emot de Andelige, och sjelfwa Krönings-dagen frikallade han hela Kyrke-staten från alla Kongliga skatter och beswär af hwad namn de wara kunde, såsom Ledungslama, Skipwißt, Spannemål, Årargiäld m. m. ja äfwen då, når någon begått Edsöre på Kyrkegrund eller emot någon andelig Person, skulle böterne höra Kyrkan til, och intet eftergifwas, utan Målsäganden gjorde förbön för den brottsliga. Härjämte stadfästades alla deras Privilegier, som både af Påfwar och Konungar förunde woro, alt uti den andäktiga afsigt, at de Andelige så mycket bättre uti ro och stillhet måtte strida för Konungarnes Konung **). Denna almänna frikallelse styrktes widare genom enskildta Förswars-bref för Klosterna i Riket, så före som under des Eriksgata. Denna färd företogs 1442, och wid detta tilfälle besökte äfwen Konungen med mycken andakt Wadstena Kloster, och lät sig föreläsa detta Samhällets Privilegier, hwilka ock blefwo ganska nådigt stadfästade, emedan Herren försäkrade, at han hade mycket förtroende til den Heliga Britas Beskydd. Han anhöll fördenskull ödmjukeligen, at blifwa uptagen uti detta Heliga Samfunds gemenskap, och emottog med tacksamhet det häröfwer utfärdade Broderbref ***). All denna mot de Andeliga bewisade ynAaa 2 nest

Stockholm feria tertia post festum Johannis ante portam Latinam, 6 Maj 1442. Samling af Handlingar 2 D. fol. 231.

*) Det öfriga är tagit af Rimkrönikan s. 364. Ericus Olai talar ock om Konungens anläggningar emot Marsken s. 188. Rege vero deinde reverso Holmiam, oritur adversus Marschalcum gravis molestia & querela a Domino Christierno, dudum ab eo injuste, ut asseruit, captiuato, cœpitque Rex exinde Marschalco plurimum esse molestus & diversas contra eum occasiones quærere.

**) Se Kon. Christoffers Br. Upsaliæ in diebus coronationis nostræ, hoc est ipso die exaltacionis S. Crucis, 14 Sept. 1441 Regni nostri Sveciæ anno primo. Af detta Bref finnas afskrifter både på Latin och Swenska.

***) Diarium Vazsten. wid år 1442.

Christoffer 1442. neſt koſtade wål Konungen intet ſtort mer ån nådiga utlåtelſer; de förra Regenter hade gjort det ſamma, men tagit någorlunda ſin ſkada igen, genom Präſterſkapets friwilliga gåfwor, wid tryckande omſtåndigheter, och utan twifwel war Konungen ſinnad at följa et ſå losligt exempel, når det ſkulle behöfwas. Det ſyntes likwål billigt, at Ärke-Biſkop Nils i Upſala ſkulle blifwa ihogkommen med något mer ån nådigt ſnack, emedan utan hans bemödande hade det warit ganſka owißt, om K. Chriſtoffer någonſin upſtigit på Swenſka Thronen, i ſynnerhet, ſedan man i Arboga 1440 beſlutat, at aldrig någon utlånning ſkulle blifwa Konung i Swerige. Det måtte då hafwa koſtat Högwördige Herren mycket bekymmer och kan hända flera ſömnlöſa nätter innan detta kunde blifwa omgjort. Ärke-Biſkopen fick då tilſtånd at tilbyta ſig eller köpa Almarſtåk, ſom ligger i Upland wid Målaren och ſkepsleden emellan Stockholm och Upſala, och fick han tillika frihet at upföra där på ön Slott eller gård efter behag, och ſkulle denna Faſtighet med alla des tilhörigheter, ſom han genom byte kunde förwärfwa ſig, i alla tider höra til Upſala Dom-Kyrka *). Ärke-Biſkoparne woro tilförne wål nog förſedde med wackra gårdar och landråntor, men ånnu hade de inga beſåſta orter, det fattades allenaſt til at göra dem til oaſhångliga Drottar i Landet, och at trotſa werldsliga Öfwerheten. Så ſtor Patriot, ſom annars denne hederlige Nicolaus Ragwaldi war, förebrog han likwål Kyrkans höghet framför Rikets wälfärd; ty hwartil ſkulle wål denne Faſtning tjena, utan emot Konungen och den Regerande ſjelf? På K. Chriſtoffer kan man intet undra, ty han frågade wißt intet efter, antingen en ſådan anſtalt war Swerige nyttigt eller ej: men Rådet hade redan gifwit Ärke-Biſkopen ſamma frihet år 1440. Wår årlige Johannes Magnus, ſom altid med hjertnjupenhet talar om Ärke-Biſkops rättigheterna, påſtår at Almarſtåk

ſ. 86. Privilegia vero Eccleſiarum Cathedrálium & Statuta provincialia generoſe confirmavit & ſigillavit in Equitatu qui dicitur Eriksgata. Dalin ſ. 697 och 698 upräknar åtſkilliga af Konungens Råde-Bref, ſom där kunna läſas i Anmärkningarne. Om Konungens Broderſkap med Munkarne i Wadſtena talar ſamma Dagbok ſ. 87. Omnia clementer admiſit ex innata bonitate ob honorem b. Brigittæ, de cujus patrocinio plurimum confidebat, & ſigillatis privilegiis omnibus, litteras fraternitatis humiliter petiit & accepit.

*) K. Chriſtoffers Bref in caſtro Stockholm 1442 die b. Georgii Martyris. At Ärke-Biſkop Nils werkeligen börjat at upföra Slottet intygar Chronicon Archiep. Upſal. qui, Nicolaus Ragvaldi, primus fundamentum poſuit in competenti altitudine, expenſis eccleſiæ Cleri & menſæ. Konungens Bref är tryckt bland Bewiſen til Spegels Biſkops-Krönika ſ. 44.

marstäk ifrån urminnes tider warit Kyrke-gods och hört til Arke-Biskopsdömet, fast aldrig någon äldre nämnt et ord därom. Arke-Biskops-Krönikan säger, at då blifwit lämnat Arke-Biskopen tillstånd at byta sig til detta jordagods, och när K. Christoffer utt sit Bref af år 1442 lämnar Arke-Biskopen frihet at lösa til sig denna härlighet med tilhörigheter både af Friborne Män och Skatte-Bönder, så wida rätta ägarne därmed woro nöjde, gifwer han nogsamt tilkänna, at jorden intet war Kyrke-gods, och har Scheffer us långt för detta gjort påminnelse emot detta Johannis Magni miß-tag *). Ja man kan och bör twifla, om denna egendom war Krono-gods. Friborna Manna-gods och Skatte-gods woro wisserligen intet Krono den tiden. Man har ock bewis, at Almarstäk haft Adeliga ägare, och genom arf tilfallit Anund Algotson Stures Fru, hwarpå man har Domar och Utslag af år 1424 och 1440 **). Men antingen denna fastighet war Krono, Frälse eller Skatte, blef det likwäl en egendom af stor betydelighet, när befästat Slott där, med rätta och Konglig tilsägelse, kunde upföras, och Biskop Nils gaf anledning til en ogemen styrka för Arke-Biskopliga wäldet, och tillika til et outsläckeligt hat hos de werldslige Herrarne emot Arke-Biskopliga makten. Härigenom hade likwäl Arke-Biskop Nils intet fått mer än tilstånd at skaffa sig egendom, om han hade råd och ämne därtil, det kunde då intet anses för någon särdeles belöning för des ogemena förtjenster emot K. Christoffer; Arke-Biskopen blef fördenskull widare förländ med alla Krono-inkomsterna af Östhammars Län, undantagna Löfsta och Hälnäs Församlingar ***). Litet tilförne eller Dominica Reminiscere, andra Söndagen i Fastan, bekräftade Konungen, då han war i Westerås, Koppar-Bergslagens Privilegier, som K. Magnus utgifwit †). Christoffer 1442.

§. 6.

Således sysselsatte K. Christoffer sig med många enskildta angelägenheter, de almänna blefwo därföre intet wårdslösade, och år 1441 Åtskilliga Förordningar.

*) *Schefferi* notæ ad Chronicon Archiep. fid. 104.

**) Salvius om Upland f. 245.

***) Konung Christoffers Bref 1442 Ludosiæ cræstino b. Barnabæ Apostoli hos Spegel f. 45. Östhammars Län låg i Upland, och war Östhammar en gammal Stad, hwars Privilegier sedermera flyttades til Öregrund. Se Tuneld, 1773 års Uplaga, f. 71.

†) K. Christoffers Br. Westerås 1442 Dominica Reminiscere. Bergs-Ordn. fid. 16.

Christoffer 1442. I October utkom et Placat öfwer heta Riket, uti hwilket han förmanar alla sina undersåtare, så högre som lägre, at lefwa fredsamt med hwarandra, och söka sit försvar af Lagen, så kärt det wore dem at se sig ofördärfwade til lif och gods. Konungen förbjuder ock all wåldgästning hos Klerker, Bönder och Landboar, och befaller tillika, at wågfarande mot betalning skulle försynas med hus, mat, öl och foder. Där förböds ock at föra wapn med sig i Kyrka eller Köpstad, i synnerhet då Konungen war närwarande, så framt wederbörande intet war i Konungens Råd eller Konungens Ambetsman; men alla Bönder, Landboar och deras hjon hade intet lof at föra med sig armborst, swärd, bredyxe, spjut eller andra skade-wapn, hwarken til Kyrka, Ting eller andra samqwäm, wid förlust af wapnet och fyratio markers wite *). En annan Förordning kom ock ut, som förböd alla Ambetsmän at olagligen förolämpa den skattdragande Almogen, under hotelser af tjenstens förlust, då äfwen de Skattdragande påmindes, at utan inwänning fullgöra sina skyldigheter så emot Konungen som emot sina egna Husbönder, och til slut förbjudes at hysa grofwa mißgärningsmän, såsom ock ingen war tillåtit at hålla eller gömma sådana personer som woro förklarade för biltoge uti något af Rikena, skedde det likwäl, så skulle hysaren eller gömaren undergå samma straff, som den brotslige annars förtjent **). På detta sätt syntes almänna säkerheten wara någorlunda fredad, så framt werkställigheten af Förordningar war så snart fullgjord, som Kungörelsen. Men sådana utgifwas i början af en regering intet alltid därföre, at de behöfwas, eller at där åro tilförne inga Påbud, som ju befalla det samma, men understundom för syns skull, at det skal låta något. Innehållet af dessa Stadgar är ock i wißt hänseende något besynnerligt. Wåldgästning förbjudes hos Klerker, Bönder och Landboar allenast; war denna mißgärning då tillåten hos Ridderskapet och Adeln? När där talas om wågfarandes förplägning, nämnes intet af hwem denna förplägning kunde åskas, så at efter orden woro alla åboar i by pliktiga därtil, twärt emot Författningar som tilförne woro tagne om Tawernare, så at wåldswerkan och wåldgästning på den grund måtte blifwit långt gångbarare än de warit tilförne. Men detta kan wäl aldrig hafwa warit Konungens affigt, utan snarare brist af eftertanka hos den, som upsatt Förordningen. Man kan intet hwarken wän-

Almänna Lagen stadfästes.

*) Konung Christoffers Förordn. Stockh. 1441 die beator. Dyonysii & Sociorum. Hadorph wid W. St. s. 46.

**) Förordn. Lödöse in crastino Bartholomæi Apostoli. Hadorph s. 48.

wänta eller begära, at en Konung, som så nyligen inkommit i Riket, skulle förstå Swenska Lagfarenheten. Kan wäl wara, at dessa ofördmodade Stadgar förmått wederbörande, at så mycket alfwarligare yrka på almänna Lagens stadfästande, hwartil Utkast redan war gjort uti Magnus Eriksons tid, utan at därpå någon ordentelig stadfästelse kunnat winnas. Detta skedde ändteligen 1442, då K. Christoffer utfärdade sin ordenteliga Bekräftelse af d. 2 Maj på den redan merendels öfweralt antagna Lagboken. Det är nästan intet möjligt, at Konungen för sin egen person kunnat hafwa någon del i detta Lagwerk, ty om Herren welat förut underrätta sig om Swenska Lagwäsendet, hade Stadfästelsen intet wäl kunnat ske så hastigt. Det lär således wara aldeles onödigt at inbilla sig, at Konungen haft någon besynnerlig affigt wid Lagens stadgande, antingen til et eller annat ändamål. Man föregifwer wäl, at Konungens tanka warit, at något litet inskränka Prelaternas myndighet genom almänna Lagen *). Huru kan man föreställa sig et sådant tilbud hos en Herre, som kort förut hade stadfästat alla deras Privilegier, antingen de utfluit från Påfwar eller Konungar, och som för öfrigt i alla mål sirade de Andelige? Deßutan kunde almänna Lagen så mycket mindre anses såsom stridande mot Prelaternas förmåner, såsom Ärke-Biskopen och Lyd-Biskoparne warit de förnämste, som yrkat på Konungens bifall och stadfästelse. De kunde ock göra det så mycket tryggare, såsom almän Lag hwarken häfwer eller inskränker Privilegier. Hwarföre ock K. Christoffer förklarade uti sin Stadfästelse, at hwarken Jus Canonicum, eller Ständers så Andeligas som Werldsligas Privilegier därigenom kränkas skulle **). Man hade wäl förut år 1416 stadgat, at den Lag, som gälde i Swea Rike, skulle almänneligen wedertagas, efter den anstält, som war redan gjord i Dr. Margaretas tid, men någon tydelig Stadfästelse war intet af K. Erik utgifwen, hwarföre man ock uti Domar

Christoffer 1442.

*) Dalin synes hafwa warit af denna tanka, då han s. 698 yttrar sig, at Konungen tog nu tilfället i akt, at litet inskränka Prelaternas myndighet genom almänna Lagen.

**) K. Christoffers Stadfästelse på Landslagen Stockholm in crastino Philippi & Jacobi 1442. Här bekräftas Lagen salvo Jure communi in corpore Juris clauso, saluisque privilegiis Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, nobilium, militum & militarium, quibus præjudicium per præsens irrogare non volumus, nec gravari. Deßutan säges uttryckeligen, at denna Lag skulle endast tjena til rättesnöre för judicia secularia eller werldsliga saker, så at de Andelige hade aldeles ingen ting at frukta för detta Lagwerk. En utförligare underrättelse om Landslagen kan fås uti Jacob Wildes Swenska Lagars Historia s. 86, §. 27.

Christoffer 1442. mar och Utslag understundom följde olika rätteſnöre. Denna willoreda afstadnade nu aldeles, sedan Konungen genom utgifwen Förordning gjorde Lagboken gällande öfwer hela Riket. At K. Måns Eriksons Lagbok är grund til K. Christoffers är aldeles intet twifwelsmål, dock är understundom någon skilnad både i ord och meningar. Såsom något besynnerligt kan ock märkas, at man af äldre Lagen undertiden behållit något, som aldeles intet war lämpeligt til K. Christoffers tid. Efter Konunga-Balken XI Capitlet i K. Magnus Eriksons Lag stadgas, at Wapna-syn skulle hållas uti Falkenberg för Norra och Södra Halland. I anseende til Magnus Eriksons regements-tid war Författningen aldeles riktig. Men under K. Christoffer war Halland söndradt från Swerige, icke deſtomindre är samma mening bibehållen uti elloſte Capitlet Kunga-Balken Landslagen. Det wore annars et öfwerflödigt och onödigt arbete, at uppehålla sig med flera anmärkningar i detta ämne. I almänhet wil man allenaſt påminna, at ingen Lag kunde wara farligare och eftertänkeligare både för Andeliga och Werldsliga Frälſer, än denna, når Återkallelſe-rätt af Kronogods tilägnades Konungen utan inſkränkning, om ej K. Christoffer i Stadfästelſen förklarat, at denna Lag på intet sätt skulle lända Privilegier til förfång.

§. 7.

Sammanträde i Lödöſe. Den del, K. Christoffer hit intil tagit uti Swenska Regeringen, syntes kanske förebåda en ganska arbetsam och upmärksam styrſel, som lofwar et lyckeligt Regemente understundom. Man wet ej heller någon annan lidande än Carl Knutſon, och i den saken woro parti-saker mera werkande än något elakt sinnelag emot Riket, så at man ännu kunde tro, at Konungen mente Riket wäl. Men andra göromål fordrade Konungens närwaro i Lödöſe, där alle tre Rikenas Sändebud skulle mötas. De Swenſke hade redan wid Michelsmeſſan 1441 skickat bud och bref med Lage Poſſe til Danska Herrarne med begäran, at de behagade inſinna sig i Lödöſe, där både Fullmäktige från Norrige och Swerige ärnade wara tilſtädes. De utſkickade från Swerige och Norrige kommo ock, men de Danſke saknades: hwarföre ock et märkwärdigt Bref affärdades från Lödöſe til Dannemark, hwaruti de Swenſke beklagade sig öfwer de Danſke Herrarnes uteblifwande. De inrycka ock en berättelſe, som Normännerne meddelat, at de intet fått något Bref från Dannemark om Sammanträdet i Lödöſe, och at de haft sina Sändebud

bebud til Öresund, som hade befallning at resa til K. Erik, och med anständighet och godt minne skilja sig wid honom, men at de af de Danske blifwit hindrade och intet fått tilstånd at fortsätta resan *). Detta sista synes aldeles sannolikt, ty uti då warande belägenhet kunde et samtal med K. Erik wara åfwentyrligt och hafwa oförutsedda påföljder. Det är ock nog besynnerligt at man hos Huitfeld intet finner någon anledning, at Danske Herrar warit närwarande i Lödöse, fast han likwäl nämner K. Christoffers Bref dagen efter Barnabä dag daterat Lödöse, 1442 **). Wil man ock tro Wadstena Dagbok, så hafwa äfwen från Dannemark warit Deputerade wid stora Sammanträdet, som skedde wid Pingsten 1442 ***). Här blef ock K. Christoffer af Norrmännerna hyllad och antagen, och har man fullkomlig anledning at tro, det Danske utskickade inställt sig uti Lödöse, sedan de förr nämnde warit affände från de Swenske, fast Huitfeld intet nämnt därom. Hwad andra ärender blifwit företagne i Lödöse utom de uti Lödöse daterade Bref, som redan äro nämnde, har man sig intet bekant; man wet allenast, at Fullmäktige från Wadstena Kloster här andragit Beswär emot Riddaren Axel Pederson, Thot, som länge haft i besittning Godsen Wapnö och Thordatorp, fast Klostret påstod sig wara rätt ägare därtil. Sakens sammanhang skal wara det, at S. Britas Swärson Peder Ribbing skal för en tid sedan skänkt til Wadstena Wapnö och Thorstorp med underliggande gods, hwilka fastigheter Abraham Broderson sig tilegnat mot Wederlag i Östergöthland, hwilket likwäl blifwit Klostret frändömt. I anseende til denna omständighet wände sig Klostret nu til Axel Pederson, men K. Christoffer pålade Abraham Brodersons Arfwingar, at hålla Klostret skadeslöst genom Dom daterad Lödöse Fredagen efter Christi Krops Fest 1442, så at Klostret, i stället för at återfå sina bortmista Gods, wann allenast en ny process †). Men såsom Konungen Christoffer 1442.

*) Swenska Sändebudens Bref til Riksens Råd i Dannemark, Lödöse 1442. Hadorph wid Rimkr. s. 148.

**) Huitfeld s. 848.

***) Diarium Vazsten. wid år 1448 sid. 88. Die & festo Pentecostes facta est congregatio magna Ludhosiæ, videlicet Prælatorum & consiliariorum ac plurium Dominorum & nobilium istorum trium Regnorum, ubi Rex *Cristoferus* est electus in Regem Norvegiæ & coronatus est civitate . . . die . . . .

†) Angående twisten om Wapnö och Thorstorp se Diarium Vazst. sid. 89. Ad hanc placitationem Ludhosiæ habitam exivit Confessor & Johannes Borquardi secundum quandam revelationem in additionibus Prioris positam, ad recuperandum & repetendum bona in

Christoffer 1442.

satt sig före at resa til Norrige, och där låta kröna sig, och därifrån fara til Dannemark; förordnade han wissa Herrar, som under des frånwaro skulle wårda Regeringen i Swerige. I anseende til förra stålningen i Riket skulle man tyckas, at äfwen Carl Knutson skulle kunnat komma i åtanka wid detta tilfälle; men efter K. Christoffers Regerings-reglor borde Carl Knutson lämnas aldeles obekymrad uti Rikswårdande ärender. Walet föll fördenskull på Arke-Biskop Nils, Hofmåstaren och Lagmannen i Upland Bengt Jönsson, samt Erengisle Nilsson och Magnus Gren *). Dessa Herrar skulle icke allenast waka öfwer Rikens wål och Undersåtarnes trygghet, utan äfwen förmodeligen hafwa et waksamt öga på Carl Knutson, at han intet måtte göra några farliga tilbud emot Konungens Höghet. I detta hänseende hade ock Konungen gjort et wälbetänkt wal. Om Arke-Biskopens tilgifwenhet war han aldeles säker; Bengt Jönsson, Oxenstierna, Drotsen Christer Nilssons Swärson, war med hela Slägten en så upriktig owän af Carl Knutson, at de ock hatade Fäderneslandet, när dess wälfärd syntes förenad med Carl Knutsons; Erengisle Nilsson torde warit något annorlunda sinnad, ty han war en af Carl Knutssons Löftesmän, uti Föreningen imellan honom och Drotsen 1441. Magnus Gren war åter en annan man, som aldrig höll tro eller lofwen, när frågan war om Carl Knutson. Alla Regeringsärender skulle af dessa Herrar afgöras efter fläste rösterna, och kunde Konungen i en sådan beskaffenhet altid wara förwissad om utgången, om något emot Marsken företagas skulle. När detta alt war således satt i wederbörlig ordning, fortsattes resan til Norrige, och här kröntes Christoffer til Norriges Konung af Arke-Biskopen i Tronhem Aslach Bolt.

Riks-Förwaltare i Konungens frånwaro.

§. 8.

Christoffers Kröning i Dannemark.

Sedan K. Christoffer tagit emot Kronan både i Swerige och Norrige, lät han ock sin Krönings-fest firas i Dannemark uti Ribe d. 1 Januarii 1443. Ståten war ogemen, och Tyska Förstar buro Rega-

Hallandia, videlicet Waknö & Thordetorp, a Dn. milite Axel Pæhderson injuste detenta per longiora tempora, qui quasi nihil profecerunt. Det öfriga är taget af Dalin sid. 700.

*) K. Christoffers Br. Lydelse die S. Barnabæ, d. 11 Junii 1442. Hadorph f. 149. Dalin tillägger Nils Jönsson, til dessa fyra Riks-Föreståndare, men uti Konungens Bref nämnes han intet. Messenius nämner honom likwäl T. XII, f. 254, men på denna räkning bliswa fem Riks-Föreståndare, då de likwäl efter Konungens eget förordnande intet wore flere än fyra.

Regalierna. Hertig Adolf af Sleswig bar Swärdet, Hertig Wilhelm af Brunswig-Lüneburg Kronan, en Hertig af Slesien Spiran, och en Hertig af Bayern Äpplet. Riksens Råd i Danmark, som nuvars haft denna Heders-sylla, blefwo förbigångne, en nyhet som kan hända intet war behagelig, så framt den flutit af mindre aktning för Nationen, hwartill flera tekn sedermera wisades. Men innan Konungens Kröning, och strax wid des ankomst til Danmark 1440, förlänтes Hertig Adolf med Sleswig, så at alt K. Erika blodiga bemödande war förgäfwes. Något när wid samma tid lär Köpenhamn blifwit beständigt Konunga-säte, ty K. Christoffer gjorde byte med Biskopen i Roskild, som tilförne ägde både grunden och Staden, samt hela negden däromkring från Tulleshög til Bohög med Amager och Saltholmen, och är besynnerligt, at medan denna handel eller twist påstod, togs både Slott och Stad i qwarstad af fyra Riksens Råd, och ibland dem woro Axel Pedersson och Eggert Frille. Detta steg synes wäl gifwa tekn til någon slags wäldsamhet på Konungens sida, men Huitfeld har intet behagat lämna någon widare uplysning *). Detta synes ock wara något stridande emot K. Christoffers Ed, som han gjorde på Wiborgs Landsting 1440, ty han lofwade då at hålla alla Stånd wid Frihet, Rättigheter och Privilegier **). Men såsom Herren aldrig hade någon swårighet wid at lofwa, lär han ej heller haft mycket betänkande wid at bryta sina löften, och härpå lämnar Konungens förhållande mot Carl Knutson oemotsägeliga bewis. Konungens skäl hwarföre han wille tilegna sig Köpenhamn war ock ganska kraftigt, efter Kronan intet kunde umbära Staden för des bekägenhet. En så triumferande slutmening täler ingen inwändning, och kunna undersåtarne på denna grund miста alt hwad de äga. Man kan börja med qwarstad, och wederlaget ankommer sedermera på wederbörande Wärderingsmäns omprösning och på tiden. Såsom Konungen i Sverige med mycken nåd bekräftat de Andeligas förmåner; så wisades äfwen samma bewägenhet i Danmark, och äro Dom-Capitlets Privilegier i Lund twänne gånger af Konungen stadfästade, först på Helsingborgs Slott 1440, sedan i Ribe strax efter Kröningen 1443. ***).

Christoffer 1443.

*) Huitfeld fol. 832.

**) K. Christoffers Ed dat. Wiborgs Lands-Ting 1440 Sabbato proximo ante Dominicam, qua cantatur deficium Misericordia Domini. Huitfeld har ock anfört samma Eds formular men utan datum. Det här nämnda exemplar är intet af Bo Johansons Diplomatarium N. 23.

***) K. Christoffers Bekräftelse

§. 9.

Christoffer 1444. Hwad K. Christoffer hitintil förrättat i Swerige, om man undantager Rättegången emot Carl Knutson, kan intet lastas, så wida man nu har sig bekant; uti sin Försäkran 1441 hade Konungen lofwat, at Krono-inkomsterna skulle inom Riket förtäras. Konungen kom då tilbaka til Swerige antingen wid slutet af år 1443 eller i början af år 1444, och wid Trettondedags-tiden 1444 war Konungen i Stockholm och stadfäste Norabergs Privilegier, samt alla andra friheter, som Konungens Företrädare til Bergwerkets förmån och drifwande förunt hade, förbehållandes sig likwäl at med Rikens Råds råde efter omständigheterna pröfwa och ändra, om något til äfwentyrs kunde finnas, som Konungen, Kronan eller dem sielfwa intet wore gagneligt. I synnerhet förbehölls at inga förrädare eller andra, som gjort wårliga gärningar, hos dem måtte skyddas eller tålas *). I Junii månad war i Kalmar en stor församling af Biskopar, Rikens Råd och andra Herrar med Konungen närwarande både från Swerige och Dannemark. Hwad här wärk förhänder wet man intet, och så framt intet en onödig twist om Andeliga Ceremonierna yppat sig, hade man warit uti fullkomlig okunnighet om hela detta stora Herra-möte. Ärke-Biskopen Tuve från Lund gaf tilfälle til hela twistigheten, och, såsom han sielf förregaf, ganska oskyldigt. Efter K. Christoffer sielf war närwarande, wille han gifwa så mycket större anseende til detta märkwärdiga Sammanträde därigenom, at han lät bära Korset framför sig. Swenska Ärke-Biskopen Nils Ragwaldson war då intet tilstädes, och at bära Korset framför en Ärke-Biskop tillåtes intet efter Päfwe-Stadgarna utom de Landskap, som äro under hans Lagsaga. Det är utan all twifwel, at Ärke-Biskopen i Lund haft Primat-rättighet öfwer Swerige en lång tid; men det är ock utan twifwelsmål, at man ny på en lång tid intet i Swerige welat erkänna detta Lundiska Ärke-Biskoparnes öfwerwälde. Det war altså nödigt at intet lämna denna Kors-bärning aldeles opåtald, på det et sådant steg intet måtte åberopas i framtiden, såsom bewis, at man erkände detta öfwerwälde hos Ärke-Biskoparne i Lund. Biskoparne Nils i Linköping, Erik i Strengnäs och Lars i Wexiö lätо då kalla

K. Christoffers återkomst til Swerige.

Twist med Ärke-Biskop Tuve i Lund om förebärande af Korset.

på Lunda Dom-Capitels Privilegier dat. Castro Hælsingburgh, profesto beati Martini Episcopi 1440. Bo Johansson N. 24. Den andra Stadfästelsen införes af Huitfeld f. 832.

*) Konung Christoffers Privilegier för Norberg Stockholm feria sexta infra octavas Epiphaniæ 1444. Samling af Berg-Ordningarna f. 17.

talla til sig en Notarius Publicus, som skulle skrifteligen i flera Herrars och Mäns närwaro upsätta deras Protest emot Lundska Primariats-rättigheten, som genom tidens längd och urminnes häfd aldeles förswunnit. Medan Notarien höll på at sätta up Protesten, inkom Ärke-Biskop Tuve, och när han blef tilfrågad, hwarföre han låtit bära Korset för sig utom sin Lagsaga, til förklening af Ärke-Biskopen i Upsala, yttrade han sig, at det war et andaktstekn, och at han låtit bära Korset framför sig, efter Hans Kongl. Majestät war närwarande, och aldeles intet til hans Broders Ärke-Biskop Nilses förfång, ej heller wille han därigenom tilegna sig någon Primats- eller företrädes-rättighet öfwer Swerige, och tillade han til slut, at Ärke-Biskop Nils skulle få bruka samma frihet i Dannemark. Efter detta swar wäntade Swenske Biskoparne i sex dagar, men efter Ärke-Biskop Tuve fortfor med samma sed, författades formella Protesten, at detta måtte intet tjena til något ingrep emot Swenska Kyrkans frihet. Til denna Protesten woro witnen Bengt Jönsson Lagman i Upland, Magnus Gren Slotts-Herre i Stockholm, Ragwald Puke Lagman i Östergöthland och Nils Kyle af wapn, utom några Präster *) Oaktad denna fogeliga och fredsama Förklaring, som Ärke-Biskop Tuve gjorde wid detta tilfälle, synes det trolägare, at Ärke-Biskopen i Lund welat så småningom upwärma och wäcka gamla Primat-twisten, som något warit döfwad, än at han warit drifwen af någon andakt därtil. Åtminstone, när han sedermera talte med K. Carl Knutson i Lund 1453, skröt han ock af sin Primats-rättighet öfwer Swerige. Det är ock något besynnerligt, at Swenske Biskoparne wid detta tilfälle intet beropat sig på frikallelsen af år 1438, som Johannes Magnus talar om, och har man swårt at inbilla sig, det Swenske Biskoparne, som lefde denna tiden, intet warit kunnige om en märkwärdig händelse, som rörde så nära Swenska Kyrkan, utan at Johannes Magnus skulle warit den förste, som uptäckt denna hemlighet. Om K. Christoffer wetat af eller haft eljest någon del i denna tråta, wet man intet; säkert är, at Konungen intet war sysslolös, ty många ansökningar blefwo af honom afgjorda **), och wid Midsommarstiden utkom et märkeligt Påbud, uti hwilket han förebrår wisse

Christoffer 1444.

*) Hela Protesten är tryckt uti Styrelse Bewis til Biskops-Krönikan sid. 46, och är daterad d. 5. Jun. 1444.

**) Hos Dalin sid. 702 upräknas åtskilliga Stadgar och Författningar, som K. Christoffer utgifwit medan han detta år warit i Swerige; men som de angå egenteligen enskilta mål, lemna de här förbigås.

Christoffer 1444. Häradshöfdingar och Fogdar, at de allmogemän, som Häradernas sakörs-medel samt räkenskap utan Hövds allmänningarna, och der utom at göra räkning därföre, och utan Häradets tillstånd: hwilket nu allwarligen förbjudes öfwer hela Linköpings Biskops-döme, Östergötland, Småland, Öland och Möre *). De nu upräknade omständigheter hafwa tilldragit sig medan Konungen war uti Sverige, hwar han uppehållit sig hela året, och war han alla Själarä dag d. 2 November uti Wadstena, förmodeligen på återresan til Danmark **).

§. 11.

Utom den lilla oro, som Ärke-Biskopen Tuve från Lund förorsakat i anseende til Andeliga Ceremoniel-mätan, har han och haft et andäktigt bekymmer och omsorg för sina Landsmän, som för sina synders förlåtelse besökte Wadstena Kloster, emedan han tillika med Biskop Ulrik i Arhus anmodat Confessor Generalis i Wadstena, at han behagade afhöra de Danskas synda-bekännelser, när de gjorde sina Andakts-resor til Klostret ***). Men under hela Konungens wistande i Sverige detta året är ingen anledning, at Carl Knutson gjort sin upwaktning hos honom, utan lär Marsken förblifwit uti sin tystlet på Wiborg; man finner allenast, at Kon. Christoffer stadfästat de Stads-privilegier, som Carl Knutson förunt Raumo i Finland †). Dock har man et besynnerligt Bref af denne senare, som nu förtiden är aldeles obegripeligt, fast fullt af bitterhet emot de Danska. Här föregifwes, at några af Carl Knutsons tienare blifwit dödade af de Danska, och at Gustaf Carlson därföre blifwit affatt från sin Befallning på Castelholm, efter han intet på samma sätt förfarit med några andra af des betiener, som fallit uti hans händer. Händelsen beklagar sig nu Carl Knutson genom Bref, som war skrifwit Palm-Söndag, och försäkrar tillika, at

Carl Knutsons Bref emot de Danska.

*) K. Christoffers Påbud Kalmar Slott förla sexta proxima prius nativitatis b. Johannis Baptistæ 1444. Hafdorpb. wid B. Rätten s. 49

**) Diarium Vazstenense wid år 1444 s. 93. Die commendationis animarum fuit Rex in refectorio, ubi auditis negotiis monasterii promisit promotionem ordinis & loci, ubicunque fuerit rogatus.

***) Ärke-Biskop Tuves och Biskop Ulriks Br. Calixti die Beati Canuti Regis. Bref wer är skrifwit til Confessor Generalis i Wadstena och brukar Ärke-Biskopen här sin wanliga titel af Primas Sveciæ.

†) K. Christoffers Br. Stockholm d. 25 Januar. 1444. Bf Dalin sid. 700.

at om han ej får nöjaktigt swar innan nästkommande Pingst, blef- Christoffer
we han nödsakad, at på samma sätt förfara med deras betjenter, 1444.
där de kunna träffas *). Efter utseende måtte Brefwet wara stält
til Swenska Råds-Herrarne, til hwilka åfwen sändes några Bref
som woro komne från Lybeck, där de Danske intet skonas mer än
uti Marskens Bref, emedan de af dem skola finna, som han säger,
at de Danske woro gamle Kungsödare och Kattebitare. Man har
anledning at tro, at berättelsen om et sådant förfarande, som här
tilskrifwes de Danska, måtte warit aldeles ogrundad, efter intet tekn
til något dylikt förekommer hos wåra äldste Häfdeteknare, utan lär
det hafwa warit et falskt, fast omständeligt, rykte, som satt Carl
Knutson i sådan ifwer. Man hade ock haft försyn at tala om det-
ta Bref, om ej von Dalin redan infört ord och mening därutaf,
fast han tilägnar det K. Erik af Pommern, hwartil ingen annan an-
ledning är; än at uti afskriften af Brefwet står Wisborg i stället
för Wiborg, hwilket skriffel lätteligen kunde hända. Brefwets inne-
håll wisar ock tydeligen, at det intet kan wara ifrån K. Erik, ty
huru kunde en Konung tala om sin trotjenst emot de Danska, men
det passar sig bättre på Carl Knutson, som alt sedan K. Chri-
stoffers wal wisat de Danska all tjenstaktighet. För öfrigt hwad
skulle K. Erik bry sig om Gustaf Carlson mist Castelholm, som
här berättas, men det kunde wäl röra Carl Knutson, emedan Gu-
staf war hans Swåger. Där war eljest nog mißförstånd imellan
K. Christoffer och Lybeck, så at det kan wäl wara, at Lybeckarne
bjudit til at reta Carl Knutson emot Dannemark. Men nog om
detta så obeskedeliga, som osammanhängande Bref. Något när
wid denna tid lär K. Christoffer hafwa yttrat sin ohemula slughet
at uphitsa de Swenska emot hwarandra genom Förläningarnas up-
låtande nu åt en och nu åt en annan, och kan man så mycket mer
tro Erik Olson uti denna saken, såsom målets beskaffenhet är nog
så förklenligt för de Swenska som för Konungen. Begärelsen til
tjenster och förläningar har altid warit nog häftig hos de Swenska,
och kan källan sökas dels i behofwen, dels uti äregirighet, dels ock,
kan hända, uti snålhet. K. Christoffer märkte detta fel och beslöt,
at betjena sig däraf, dels til at därigenom befästa sin makt efter gam-
la

*) Detta Bref, scriptum in Castro Visborg Dominica Palmarum 1444 anföres af von Dalin til K. Erik af Pommern s. 685. Det finnes uti Antiquitets-Archivum i Stockholm meddelt af Kgl. Bibl. Hellman, och på det exemplar, som jag fått, är följande påskrift: Beswär emot de Danska af Carl Knutson.

Christoffer 1444.

la regler, hvilke så imåra, dels at rikta sin Skattkammare. Ty när Konungen gifvit bort en förläning och en annan anmälte sig til samma Ämbete, fick han ock förläning på samma syssla, så at så länge sökande inkunno sig, woro altid Fullmagter tilreds, hwilka betaltes i Cancellier med 20 Rosennobler eller 40 Ducater, af hwilka penningar Konungen behöll halfparten, den andra hälften deltes imellan betjenterna i Cancelliet. Denna handel dreffs med sådan swangång, at Förläningen stadnade uti innehafwarens hand understundom några dagar, stundom några weckor, sällan några månader, så at ej och samma Län inom årets slut gått igenom tio händer *). Sådant bekrifning lämna wåre gamle Häfdeteknare, och synes den nog öfwerdrifwen. Är hon ock sann, är det nästan en otrolig sanning. Det war ock aldeles stridande emot Konungens Försäkring, ty där förbehölls, at inga Län hwarken kunde gifwas eller afhändas, utan efter sjätte rösterna i Konungens Råd. Sådant bekymrade likwäl aldeles intet, och hålla hwad man lofwar hörde ingalunda til wederbörandes Statskonst. Den enda punct, som efterlefdes af Försäkringen, war, så mycket man nu kan weta, at inga Utländningar brukades uti Rikets Ämbete, hwilket förmodeligen bör tillskrifwas Konungens korta regeringstid och Råds-Herrarnes alfwarliga påminnelser däremot, ty begynnelsen war redan gjord, som widare skal nämnas. At annars anförda exempel på denna Läne-

Konungens Cancelli-inkomster och misbruk wid Förläningar.

*) At ingen må falla på den tanken, at Beskrifningen är skåd under min penna, kunna de äldres berättelser anföras. Ericus Olai L. 5 fol. 189. Hanc sibi statuit in feudis largiendis censuram, ut cuilibet petenti statim conferret, quod ille rogaret, dummodo pecuniam haberet in promtu, qua de Cancellario super concessione feudi literam redimeret sigillatam, super quo in ipso mox petitionis principio Rex interrogare consuevit. Consuevit autem litera hujusmodi de Cancellario Regis extrahi XX nobulis Anglicanis, de qua pecunia ex pacto & conventione Rex Medietatem accepit. Feudi vero possessio tam diu duravit in manibus & potestate cujuslibet sic ementis, donec veniret alius, qui idem feudum vellet optare. Quod quibusdam quinque erat dierum, vel quinque hebdomadarum, magnum autem si & unius mensis, ita ut infra unius anni circulum octo vel decem unum feudum taliter comparassent. Rimkrönikan s. 345 säger:

En dag förlänttes wäl fyra et län
At han kunde göra hwarannan til owän

Uti et gammalt handskrifwit exemplar lyder meningen sådan:

Trem länten wäl eet län
At han kunde göra hwars annars owän.

Olaus Petri stämmer in med det samma, säger likwäl, at Cancelli-lösen war understundom något mer än 20 Rosennobler.

Låne-wexel, tillåter intet ofullständigheten af wår Historia, om intet något dylikt kan finnas wid Örebro: ty här war år 1442 Nils Bengtson Höfwidsman. År 1444 hade Greger Bengtson samma syssla, och därefter war åter Nils Bengtson Slottsherre *). Dock kan wäl wara at detta bewiser intet något wydeligt, emedan det är intet afgjort at ju flere på en tid kunde hafwa befallning på Fästningarne, åtminstone war den så kallade Slotslofwen altid deld mellan flera. Christoffer 1444.

§. 11.

Följande året 1445 är mycket märkwärdigt uti K. Christoffers Historia, ty då firades hans Bröllop med Prinsessan Dorothea från Brandenburg, och war hon Doter af Marggrefwe Johannes, som för sit bemödande at göra Guld eller finna Lapis philosophorum blef kallad Alchymista. Han lofwade sin Doter 30,000 Gulden i hemgift, och däremot tilsades henne, i fall hon efter K. Christoffers död, wille flytta ur Riket, 15000 Gulden af hwart Rike, men i morgongåfwa fick Drotningen i Swerige Örebro, Nerike och Wärmeland, i Dannemark Haraldsborg i Roskild, alla Kronoräntorna af Roskilds Stad, Ringstad och Sköldenäs Slott, och i Norrige Romerike **). Marggrefwe Johannes drog så liten nytta af sit Guld-arbetande, at han förlorade Churförstendömet ***), och K. Christoffer förlorade, kan hända, på samma grund sin Gemåls Brudskatt eller hemgift, ty den betaldes intet, hwarom åtskillige af Danska Rådet lämnade intygande 1465. Bilägret gick icke destomindre för sig i Köpenhamn med all anständig högtidelighet, och woro närwarande, utom Brudens Fader, Hertig Wilhelm af Brunswig, Landgrefwe Ludwig af Hessen, Fredrich Hertig af Bäyern, Balthasar Hertig af Slesien, och Ernst Grefwe af Hohenstein. Åtskilliga Sändebud från Tyska Städerna, och många Herrar från Bäyern, samt åtskillige från Swerige och Dannemark bewistade äfwen Högtiden †). Man har likwäl intet namn på flera Herrar som från Swerige woro tilstädes än Jöns Bengtson, Oxenstierna, Dom- Konung Christoffers Bröllop.

*) Stiernmans Höfdinga-Minne, fol. 146.

**) Huitfeld fol. 838. De 45,000 Gulden woro ingalunda Prinsessans eller Drotningens Morgongåfwa, som annars föregifwes. Messenius utsätter Morgongåfwan som sagt är.

***) Memoires de Brandebourg p. 11. l'Electeur, Frederic, fit le partage de ses Etats par son Testament. Son Fils aîné, surnommé l'Alchymiste, perdit l'Electorat pour s'appliquer trop à la recherche de la pierre Philosophale.

†) Chronica Slauica f. 217 af Ja-

Christoffer 1445. Prosten i Upsala, och Biskop Erik från Strengnäs. Bruden war ung, wid 14 års ålder; och wacker, eller, som Rimkrönikan utlåter sig, den skönaste man wille se. Bröllopet firades d. 12 September, som då war Söndag; två dagar därefter kröntes unga Drotningen, och lår man wid detta tilfälle betjent sig af en Krona, som warit länd. från Wadstena. Åtminstone hade K. Christoffer skickat sin Capellan, Mäster Claes Ryring, Domherren i Upsala, til at taga til låns den bästa Krona, som war uti Klostrets förwar, med löfte, at hon skulle säkert återställas, utbedjandes sig tillika Kloster-Folkets förböner, at Ägtenskapet måtte blifwa lyckeligt *). Bröllops- och Krönings-anstalterna warade intet längre än tre dagar, och woro hwarken de Danske eller Swenske förnögde med denna härlighet; ty all nåde-betygelse war förbehållen åt Utlänningarna, och i synnerhet åt Herrarne från Bäyern. De hade ock tilförne warit innehafware af Konungens wälgörande nåd, och den, som sökte något ämbete eller förlåning, war nödsakad, at aldraförst försäkra sig om Bäyerske Herrarnes bewågenhet, och woro de förögfrigt altid ihogkomne med skänker och annan nåd. Man trodde sig hafwa funnit oemotsägeliga bewis därpå wid bilägret, ty så snart gästebuds-dagarna woro förflutna, woro de Swenske i synnerhet twungne at skaffa sig och sit folk nog dyrt hwad som behöfdes, då alting rikeligen upoffrades åt Främlingarna. Ja man tykte sig och märka, at de nedrigaste och föraktteligaste ställen anwistes åt de Swenske. Alla syslor wid Hofwet woro ock emellan Tyskarne fördelta, och lånen började på samma sätt blifwa Utlänningars lott. De Swenske och Danske Herrarne togo sig fördenskull den frihet, at göra sina föreställningar häremot hos Konungen, hwarwid de tilika

bricii uplaga nämner Tyska Förstarna som woro närwarande, hwarutaf Huitfeld förmodeligen tagit sin berättelse, och nämnes där Ernestus Grefwen af Holsten. Pontanus sätter Ernestus af Hohenstein.

*) K. Christoffers Br. hos Biskop Celsius uti des Monumenta Politico-Ecclesiastica s. 139. Sjelfwa Bröllopsdagen utsättes förmodeligen rigtigast uti Bröllops-wersen, som anföres hos Huitfeld s. 837. nemligen Prothi och Hyacinthi dag d. 11 September, och härmed instämmer äfwen Diarium Vazst. s. 93. Nuptiæ Dn. Regis Christoferi factæ sunt Dominica infra octav. Natiuit. b. Mariæ virginis et feria quinta est Regina Dorothea coronata. Jungfru Mariä födelse-dag utsättes på den 8 Sept. Och på denna räkning kom Fru Elsa Otto Nilsons Fru, som Konungen sjelf inbudet til Bröllopet til Söndagen efter Bertels-messan, något för bittida. Skulle ock Kröningen stått om Thorsdagen, som Wadstena Dagbok wid handen gifwer, måtte ock den upgifne Krönings-dagen af Messenius wara felagtig, men det är intet hufwudsakeligt.

lika låto förstå, at Utlänningars införande warit en af de förnämsta ordsakerna til K. Eriks fall och des utslutande från Riket *). Det war naturligt, at en sådan påminnelse intet kunde wara behagelig; K. Eriks olycka war i alt för friskt minne, och anledningen därtil war ej heller underkastad något twifwelsmål: hwarföre ock Konungen tog det säkraste rådet, at förafskeda sina kära Landsmän, så at man sedermera intet war beswärad af Främlingar. Man anser denna Konungens Fogelighet för ganska berömlig, och kan hon ingalunda kastas. Dock war den nyttigast utan twifwel för Konungen sielf, ty när Konungens Morbroder intet kunnat fästa sin Thron, då hela Landet war öfwerströmmat af Utlänningar, och alla fasta orter woro uti deras händer: huru skulle man nu kunna inbilla sig, at tilbudet skulle bättre lyckas; sedan man hade et så färskt och öfwertygande bewis, at en öfwer tre Riken regerande Herre med alla sina Utlänningar intet warit i stånd at bibehålla sig, sedan han förlorat sina rätta och infödda undersåtares kärlek. At man i senare tider, med en talrik och tilgifwen Krigs-här, kunnat hålla åfwen mißnögda undersåtare inom sina gränsor, har man flera exempel. Men tiden war intet sådan, ständig Armee hade man intet, och några hundrade man, ånskönt de woro järnklädde från topp til tå, woro wißt intet i stånd at tygla et helt land, som är bebodt af andra än ömkeliga mesar och modstulne weklingar. Christoffer 1445.

§. 12.

Det synes wäl onekeligt, at åfwen några Gäster eller Fullmägtige bordt wara närwarande wid Konungens Bilåger från Norrige, fast de intet nämnas hwarken i Rimkrönikan eller hos Huitfeld; man måste då anse denna omständighet som aldeles owiß. Messenius nämner dem likwäl, men hans intygande kan man intet altid trygga sig wid uti äldre Historien, när intet tilförläteliga witnesbörd kunna åberopas. Ja åfwen när handlingar af honom anföras, böra de med warsamhet antagas: hwarföre man ock kan och bör twifla om det föreslagna giftermål emellan K. Christoffer och Prinsessan Xerxina, Sultan Balthasars Doter från Egypten, fast han anför Sultanens eget bref därom til K. Christoffer. Sultanen berättar däruti, at han emottagit Konungens budbärare, Mäster Johannes af Europa, hwilken nu wänder tilbaka til Konungen, och Ett förment Giftermåls-förslag med Sultan Balthasars Doter.

*) Rimkrönikan sid. 368 följande; och Huitfeld sid. 838.

Christoffer 1445. har med sig et Guldkäril med äkta balsam, och ärnar Sultanen sjelf snart besöka honom, och tillika gifwa honom sin sköna Doter Xerxina til Gemål, då Sultanen kommer tågandes med sit stora fartyg Zephyrus, med mera orimmeligt snack *). Man kan wäl tro, at Messenius set et sådant bref, och om det warit så gammalt, at det kunde föras til K. Christoffers tid, och någon sanning wid detta tilfälle kan hafwa rum, måtte denne Johannes af Europa hafwa warit en strykande Landlöpare, som kanske kommit från Öster-Länderna, och genom detta wackra Document welat sätta sig uti et slags anseende wid hofwet. Det besynnerligaste är, at Messenius kunnat tro at något sådant Ägtenskaps-förslag någonsin warit å färde, och han kunnat yttra sig i XII Tomen af sin Scondia, at han intet wißte ordsaken hwarföre denna kärleks-handel intet wann fullbordan. Man lämnar då, utan all saknad i Swenska Historien, Prinsessan Xerxina, med des Herr Fader och des stålta Zephyrus, til tusend och en natt eller hwad som behagas. Det rör Nordiska Historien något mer, at påminna, det K. Christoffer låtit lasta et fartyg med Swenska Skatten, som steg til en summa af hundrade tusend Gulden, hwilket aldeles förlorades, då det skulle segla til Dannemark **), et nytt bewis, at Konungen aldeles intet frågade efter sina löften och tilsägelser, äfwen i hufwudsakeliga mål: ty uti hans Försäkran war tydeligen förbehållet, at inga Krono-inkomster borde utföras, utan förtäras i Riket. Huitfeld drager i twifwelsmål om Swenska Skatten kunde wara aldeles så stor, men man lär intet hafwa sig bekant, huru högt Krono-inkomsterna denna tid stigit, och kan wäl wara, at intet så mycket kunde wara qwar, sedan Hof-förtäringen war afdragen. Men uti detta mål är man, at säga sanningen, uti et fullkomligt mörker. Hufwudsaken är altid den

Konungens fartyg förlorat som förde Swenska Skatten.

*) Sultan Balthasars Bref til K. Christoffer är införd af Messenius Theat. Nobilitatis f. 122 på Latin, von Dalin har inryckt det på Swenska f. 702, Pontanus, Pontoppidan och Holberg hafwa ock för ro skul ökat sin Historia med detta lapperi. För oß kan sielfwa utanstriften wara tilräckelig: Cui nostri Dii favent, de quo in oraculo nostro Deorum Responsa habuimus, et in quo forte Spiritus Alexandri Magni operatur, magno Regi gelidorum Hyperboreorum, Svedorum, Gothorum robustorum, Danorum et Slavorum, Bavarorum, Principi excellenti, collaterali nostro nobis percharo.

**) Chronica Slauica f. 217. *Anno* eodem, Rege Christophoro cum magno thesauro a Regno Sueciæ ibidem congregato, nauigio recedente, naufragium satis periculosum perpessus est, pluribus de suis submersis, thesauris omnibus et elenodiis, secundum commune verbum, ad valorem C millia florenorum totaliter in mari deperditis.

den samma, at Konungen wärt emot ord och löfte tilfogat Sweri- Christoffer
ge en ganska stor förlust, genom redbart mynts utförande ur Riket, 1445.
så at man synes blifwa alt mer och mer öfwertygad, at Sweriges wälfärd aldeles intet bekymrade K. Christoffer, äfwen då när undersåtarne med all underdånighet öfwertygade honom om en oaflåtelig trohet. Hwem som nu föreståt Regeringen i Swerige, medan Konungen hela året 1445 warit öfwerhopad af syslor i Dannemark, är man intet underrättad. Man finner af bref som äro utgifna Nils Jöns-
1444, at Riddaren Nils Jönson Oxenstierna kallas Riks-Föreståndare *), hwilken likwäl intet nämnes ibland desse höga Ämbetsmän uti Konungens Förordnande af 1442, så at det kan wara möjligt och troligt, at denna wärdighet warit ombytelig, hwilket ock synes mäst öfwerenskommande med de utländske Konungarnes mißtrogne wärd öfwer Swerige.

son Oxenstierna Riks-Föreståndare.

§. 13.

Bland andra förpliktelser, som K. Christoffer sig påtagit uti sin Försäkring, war äfwen den, at han skulle befläta sig om, at Gothland måtte ofördöfwat komma tilbaka under Swerige. Det war utan twifwel en stor saknad för Riket, at et så betydeligt Landskap war uti en annans wäld: men det wärsta war, at Sweriges afswurne fiende war innehafware däraf. Såsom K. Erik intet war i stånd, at såsom en uppenbar och ärlig fiende ofreda Landet, wisade han sin fiendtlighet genom röfweri än til sjös än til lands. K. Eriks Utredning
Vitalianer, så kallade man denna tidens sjöröfware, woro ganska emot Gothwaksame och upbragte Swenska handels-farrygen wid alla tilfällen, land.
och hade de för kort sedan borttagit sju Swenska skepp i Skåren lastade med koppar och annat dyrbart gods, och ingen böd til at hämma et sådant öfwerwäld, sedan Carl Knutson war satt utom all myndighet och dragit sig undan til Wiborg **). De hade då ingen widare at frukta före, ty K. Christoffer gjorde dem wißt intet ondt.

*) Dombref om Magnus Grens fädernesgård gifwit Thorsdagen efter d. 11 Aug. af Niclis Jonisson Riddare i K. Christoffers frawaro Rigsins Forstander, Sigge Ulfson ꝛc. Anmärkningen är af Assessor Brocman uti des handskr. Noter til von Dalin f. 704.

**) Denna påminnelse är af Rimkrönikan f. 367, såsom en stor del af det öfriga. Där finnes ock Kommgens utlåtelse om sin Morbroders behof. Hos Ericus Olai, f. 188, kåter infallet nästan något owänligare, nemligen at Hans Morbroder behöfde lifsuppehälle, och kunde intet lefwa utan föda: Avunculum suum vitæ necessariis indigere, nec vitam posse agere absque congruis alimentis.

Christoffer 1446. Härutaf togo sig deßa okynnes-djur åfwen den dristighet at ofreda Swenska Kusterna, med mord och brand, och lades wid et sådant inbrott åfwen Staden Tросa i aska. Alt detta oroade intet K. Christoffer, utan när man beklagade sig däröfwer inför Konungen sjelf, afslog han det endast med skämt, sägandes: min Morbror skal ock hafwa något at lefwa utaf. Et ganska olämpeligt och oanständigt swar, när fattige och förtrykte undersåtare äro lidande. Det hade warit långt hederligare, om Herren skaffat sin Herr Morbror et sådant underhåll, som passade sig för en så förnäm anhörig, då han intet behöft et så nedrigt och för en Prins föraktеligt näringsfång. Man behöfwer intet annat bewis på K. Christoffers hjertelag emot Swerige, i synnerhet när man intet såg den minsta anstalt göras til hämmande af en sådan otidighet, och måtte det wara ganska uselt, om en Konung, som regerade öfwer tre Konungariken, intet skulle kunnat hålla styr på några eländiga Fribytare på Gothland. Och såsom desse åfwen beswärade Liflandarne samt Preussiska Städerna och andra *), hade man ock med bistånd af dem, utan så särdeles stor kostnad, fått bot för denna sjukdom. Men om något dylikt war aldeles ingen fråga, hela upmärksamheten war ställd på insamlande af penningar, som sedan kunde utföras af Landet. Dock at något måtte förtäras i Riket, skedde ock Swerige den nåden, at både Konung och Drotning infunno sig under en ganska tryckande mißwäxt. Wid et sådant tilfälle kan intet fela, at ju Kongeliga Hofstaten blifwer skäligen talrik, och har man wid detta tilfälle anmärkt, at fem läster korn åtgingo hwart dygn til häst-foder, under det at Almogen i brist af säd måtte lefwa af Bark **). Et almänt mißnöje förordsakades härigenom hos Almogen, så at man nämnde K. Christoffer ibland ringare hopen, för intet annat, än Barke-Kungen. Om gamla hedniska widskeppelserna woro ännu qwar, då man trodde, at god och olyckelig årswäxt borde tilskrifwas Öfwerheten, wet man wäl intet; men såsom man ännu kunde påminna sig, at under Carl Knutsons Förståndерskap Landet warit wälsignat med ymnig skörd och sälla år, gjorde det en obehagelig jämförelse ***).

Det

*) Detta är Köhlers anmärkning hos Willebrand, Hanſiſche Chronick, wid år 1448, ſ. 220.

**) Rimkrönikan ſ. 370; von Dalin ſätter 600 ſjerdingar.

***) Rimkrönikan ſ. 370:

Medan Marſken mågtog war
Tha war i Riket the bäſta aar,
Som man wille önſke af war Herra:
Straxt Konungen kom, wart thet wärra.

Det är wäl en omöjlighet at den Regerande kan swara för wäderleken, men en förståndig Konung kan lätta bördan, hwarpå man ock i wår tid haft wedermäle. Almänna Författningarne hafwa ock mycken del uti Åkerbrukets skötsel och wanhäfd, och när Rikets penningar utföras och minskas utan någon förmån för Landet, och penninge-bristen fäller priset på Spannemålen, at Åkerbruket intet lönar mödan, kan ock bliswa miswäxt i goda år. Dock denna gången lära naturliga ordsaker mer än Politiska gifwit anledning til hungern, och om man welat wänta någon hjelp af Regeringens anstalter, hade man säkert fåt wänta både länge och fåfängt. Imedlertid togo klagemålen emot K. Eriks sjögastar alt mer och mer til; K. Christoffer blef då föranlåten at inbilla almänheten det han änteligen ärnade göra slut på denna ohyggeliga oredan. I detta hänseende skickades äfwen bud til Carl Knutson med antydan, at insinna sig med skepp och folk til Gothlands-färden. Det waklande förtroende, eller rättare sagt, uppenbara mißtroende, som war emellan Konungen och Marsken, och den utmärkte nåd som wisades Marskens oförsonliga fiender, Oxenstiernorna, åt hwilka sielfwa Riks-Förståndershapet war updraget under Konungens frånwaro, gaf anledning til Carl Knutson, at han utbad sig gislan innan han gaf sig på wägen. Så snart Marsken då såg sig wara uti fullkomlig säkerhet, gjorde han oförtöfwat sin upwaktning hos Konungen, förseedd med folk och fartyg til den ämnade utredning. Carl Knutson blef då som altid förut med all utwärtes nåd och bewägenhet emottagen både af Konung och Drotning, war ock ofta befald och buden at spisa hos sin nådiga Öfwerhet, så at Marsken snart kunnat tro det en ny werld tilstundade. Munterhet och gladlynt skämt försockrade alt, och Marsken utbad sig då den nåden at Konungen wille hedra honom med sin höga närwaro, hwilket ock emottogs. Konungen, Drotningen och hela Hofstaten af bägge könen infunno sig då hos Carl Knutson, jämte utländska Ministrar som då woro närwarande, och äfwen från Novogrod kan hända. Gästebudet war ståreligt, efter tiden, Win, Mjöd och Must inskänktes til öfwerflöd, och Drotningen med Hof-Fruar och Fröknar begäfwades med anständiga och hederliga skänker *). Et sådant upförande kan wärkeligen tåfla Christoffer 1446.

*) Gästebudet beskrifwes i Rimkrönikan s. 371. Dalin säger at Gäfworne beskodo i dyra pälswärk. Det kan wara troligt, de nämnas likwäl intet af de äldre, utan hos Messenius, som ofta berättar hwad han intet wet, utan gissar, och den mödan kan man lämna Läsaren. Uti några exemplar af Rimkrönikan nämnas äfwen Herrar från Nogorden, såsom närwarande wid Marskens gästebud.

Christoffer 1446. tåfla eller trotsa med mer uphöffade tider, ty man lär näppeligen nu kunna med mera höflighet hata sina owänner och miſstrodde sällskap.

§. 14.

Konungens och Drotningens ankomst til Swerige.

Men förän det märkeliga och onödiga Fälttåget til Gothland företogs, hade ock K. Christoffer warit under sin Resa i Swerige 1446 med flera angelägenheter sysleſatt. Den 19 Januarii eller Hinderiks-messan ankom Konungen med Drotningen och en stor Suite af Hofstaten och Danska Adelen til Wadstena, då Klosterfolket til at wisa sin underdåniga wördnad mot Drotningen utbar St. Britas hufwud- och helgedoma-skrin ut på Kyrkegården. Skrinet war dyrbart, emedan fyrahundrade och tjugu nio mark silfwer därtil blifwit anwända *). När Drotningen insteg i Kyrkan sångs O Gud wi lofwe dig. Klosterfolket wille då betjena sig af tilfället, när Konungen benådade Munkarne med sin närwaro Thorsdagen därefter, til at föredraga några ansökningar, som til all olycka rörde penningar, då all Konungens munterhet förwandlades. Först anmältes, at Klostrets Landboar och Borgare intet fingo njuta den frihet hwarmed Konungen dem sjelf benådat, förmodeligen, at wara fria för alla Krono-utlagor. Det låſſade Konungen, som han hörde intet. Sedermera föredrogs, at Klostrets Land-Bönder och hela Almänheten war pålagt at betala Bröllopsgård, de anhöllo fördenskul, at någon del däraf måtte lämnas til lagande af Klostrets koppartak; men det kunde ej heller bewiljas. Ändteligen kommo de fram med en annan bön, som på intet sätt war på Konungens kostnad, de klagade nemligen däröfwer, at åtkillige Herrar och Ridderlige Personer gjorde åwärkan och inkräktningar på Klostrets egendomar **). Detta beſwär kunde ändteligen höras, dock hänwiſades målet til inſtundande Herredag, som ſkulle hållas i Stockholm nästkommande Långfastan. Man märker af detta Konungens samtal med Kloster-Bröderne et nytt bewis på det man tilförne påmint, at Konungen lofwade alt som

*) Diarium Vazſten. wid år 1412 ſ. 47. In profeſto S. Petri ad vincula - - - - venit Scrineum S. Birgittæ ad monaſterium Vazſtenenſe, portatum de Stokholmis, ubi fabricatum fuit per Dn. Thorirum Benkſon militem qui præfuerat illi operi. - - - - In quo quidem Scrineo fuit quadringenta XXIX marchæ puri, una uncia minus.

**) Diarium Vazſten. wid år 1446 ſ. 94. Die Henrici Vatzſtenas venit Dn. Rex Chriſtoferus et Regina nova cum multitudine equorum et nobilium de Dacia ſatis gravi &c. På ſamma ſida anföras ock Munkarnas beſwär och Konungens utlåtelſe därom.

som behagades, men höll därutaf intet desmera. Han hade wid sin Kröning frikallat alla Kyrke-Bönder ifrån alla Krono-utlagor af hwad namn de wara kunde, och nu woro de likwäl twungne at betala urtima Skatter. För öfrigt finner man härutaf exempel på Bröllopsgård, som näppeligen man finner omtalt tilförne; och kan wara owiß, om en sådan skatt tilförne warit brukad. Uti 4 Cap. Kg. B. L. L. 6 §. talas om de urtima gärder, som Konungen efter omständigheterna kunde utskrifwa, men där utsättes ingen Bröllopsgård för Konungens Giftermål, men wäl för Prinsarnas och Prinsessornas, och uti 10 Cap. samma Balk, hwar egenteligen handlas om Konungens Giftermål, talas tydeligen om Morgon-gåfwa, men intet ord anföres om Bröllops-gård: mycket mindre lär det hafwa fallit någon in at en sådan skulle utgå, när Konungens Biläger firades utom Sweriges gränsor. Dock huru det må wara, måtte wäl Rikens Råd gifwit sit samtycke til denna utlaga, då ingen ting så wida kan sägas därpå, sedan Herrar Rikens Råd gjort sig sjelfwe til Ständernes Alswäldige Fullmägtige. At Wadstena Klosters klagomål på åwärkan af deras egendom blef hänwist til Riksdagen i Stockholm, war aldeles i sin ordning, at ingen måtte ohördan dömas. Sedan Konungen uppehållit sig några dagar i Wadstena, fortsatte Konungen sin resa längre kring uti landet. Den 21 Januarii war Konungen i Jönköping, och afgjorde en träta emellan Riddaren Anders Johanson af Drotningholm och Birger Trolle angående Birkenäs, och utslog saken til Trollens förmån. Strax efter Pauli omwändelse war Konungen i Örebro, då staden efter begäran fick frikallelse för sin gamla marknad om Hindersmessan. Lördagen för Kyndelsmessan war Herren i Arboga, och stadfäste Örebro Stadsprivilegier, och gaf tillika tillstånd, at stadens gärningsmän eller handwärkare måtte fara ut på landet och betjena Almogen med sit arbete, dock så at de intet måtte wid sådana tilfällen drifwa någon Köpenskap. Lördagen för Söndagen Quadragesimä bekräftades besitningen af Gripsholm för Gref Hanses arfwingar, utom åtskilliga andra sådana enskylta Författningar, som afgiordes innan Riksdagen i Stockholm tog sin begynnelse *). Christoffer 1446.

§. 15.

Den uti förra §. omtalda Herredag tog sin begynnelse i Fastan, och warade åtminstone öfwer Botulfs-messan, den 17 Ju- Herredag i Stockholm.

*) Dalin sid. 705, 707. Några af Assessor Broemans skrifna Anmärkningar. Dessa Förordningar äro ock lånta af.

Christoffer nii *). Så långwariga Herredagar woro wål denna tiden ganska eller
1446. aldeles owanliga. Man har ock haft mycket wigtiga ärender för händer, så uti inwärtes som utwärtes angelägenheter, fastän wåre Historieskrifware hwarken nämnt Riksdagen eller Riksdags-ärenderna. Det blifwer då nog swårt at förklara, med hwad göromål Riksdags-Herrarne förnötte tiden. Man finner wål, at Messenius och de som följa honom hafwa anmärkt, at Swenska Herrarnas misnöje öfwer Konungens bewågenhet emot sina Lansmän utbrutit för alfwar 1446, hwilken angelägenhet kunde utan twifwel wara et wärdigt Herredagsämne; men denna oro war redan undanrögd förra året strax efter Konungens Biläger, som redan påmint är, och lär man icke kunna upwisa en enda Utlänning, som warit brukad uti något Swenskt Lån under hela K. Christoffers Regering, ty saken hämmades uti sin första början. Och sjelfwa Albrect Morer, Konungens förnämste Gunstling, nämnes intet mer uti wåra Nordiska handlingar. Belägenheten uti östra negden af Sweriges gränsor, så uti Novogrod, som Lifland, war imedlertid sådan, at Sweriges deltagande uti deras angelägenheter kunde wara betydeligt. Af Ryska eller Novogrodska Historien wet man, at Novogroderne under anförande af Ivan Wolodimirowitsch, Lithovska Stor-Fursten Olgerds Soneson, år 1443 gjorde et härjande inbrott emot Riddarne i Lifland och förstörde hela negden emellan Narva och Peipus. Riddarne däremot gjorde et häftigt anfall på Novogrodska tilhörigheterna, belägrade Jamburg, Nischnej Novogrod och förhärjade nästan hela Ingermanland. År 1444 inföll en grufwelig pest både på människor och fänad, som sparade folket den mödan at slå ihjäl hwarandra, och 1445 tilstötte en ny landsplåga genom misswäxt och hunger, hwilken ock i Sverige infan sig. Denna olycka warade i Novogrodska trakten tio år **). Huru länge den räkte i Sverige wet man intet, förmodeligen har den warat mästa tiden då K. Christoffer regerat, emedan för et enda misswäxt år hade man wål intet kunnat gifwa honom det förakteliga namnet af Barke-Konung. Om man under detta naturens härjande

*) At Herredag war utsatt at hållas i Stockholm under Fastan år oemotsäjeligt. Diarium Vazst. wid år 1446 sid. 94 talar om Munkarnes ansökning hos Konungen. Sed diversis intentus negotiis tunc citavit fratres ad dietam Stokholmis tenendam in diebus carnisprivii. At alle Herrarne ännu woro qwar i Stockholm efter Botulfs-messan år lika oemotsägeligt ty, uti samma dagbok s. 95 år denna mening: Post festum Botulphi abbatis transiverunt fratres - - - - versus Stokholmiam - - - - Nam erat ibi Rex cum prælatis et dominis totius regni pro negotiis arduis tractandis.

**) Samlung Russischer Geschichte, 5 Band. sid. 444 och 446.

funde uphört at ofreda sina grannar, hade man därföre intet aflagt upsåtet at skada hwarandra, så snart tilfälle därtil kunde gifwas. Och för någon sådan affikt ankom Biskop Ludolf från Ösel och anhöll om K. Christoffers beskydd. Härom blef han ock försäkrad genom Konungens bref daterat Stockholms Slott d. 16 Julii 1446 *). At detta beskydd måtte wara så mycket kraftigare, lår ock Biskop Ludolf giort förslag til en närmare förbindelse emellan Konungen och Eisländska Riddarne, hwilken ock kom til fullbordan följande året 1447. Man kom då öfwerens at sjelfwa föreningen skulle taga sin början nästkommande Pingst, och skulle räcka i twå år, och imedlertid skulle intet sammanträde med Ryssarne af Novogrod tillåtas från någondera parten, utan gemensamt deltagande på båda sidor. — Sjelfwa krigs-förrätningarne skulle begynnas nästkommande Midsommar. — Då skulle Härmästaren i Lifland med all makt anfalla Nyslott och Coporie; och Konungens Härförare på samma tid angripa Nöteborg, Landskrona och Wolchov. — Och i synnerhet skulle man draga förserg, at ingen tilförsel måtte ske til Ryssarne under hela förenings-tiden. — I den händelse, at Ryssarne skulle bryta in antingen uti Konungens eller Riddarnes länder, skulle den oangrepne med all styrka anfalla Novogrodernas landskap som gränsa intill den förenades orter, som intet af dem ärd oroade. Denna förening är af Riddarnes fullmäktige förseglad d. 6 Januarii 1447, så at all anledning är at tro, det öfwerlägningarne om denna tractat torde warit öpnade af Biskop Ludolf. Man finner likwäl intet tekn til, at någon werkelig fiendtlighet härigenom blifwit upwäckt emot Novogrod; det war så den tidens Statskonst, at man hade intet krig med Ryssarne, utan då det föll dem lägligt at börjat **).

Christoffer 1446.

Förbund emellan K. Christoffer och Härmästaren i Lifland.

§. 16.

Så wida det redan anförda winner Läsarens bifall, kan man utan swårighet finna, at den som skrifwit Wadstena Dagbok har rätt, när han gifwer wid handen, at ganska angelägna mål kommit i öfwerwägande wid denna Herredag. Man hade likwäl intet altid

*) K. Christoffers Br. Stockholm d. 16 Julii 1446. Huitfeld fid. 840.

**) Förbundet emellan K. Christoffer och Eisländske Riddarne börjas sålunda: Confoederatio anno 1447 zwischen dem Meister zu Lifland H. Heinrich Finke von Owerberg und Koenig Christoffer zu Dennemarch, Schweden undt Norwegen, den Reussen von Nougarten mit beyderseits Macht zu bekriegen. Acten är meddelt af Langebek, hwilken han afskrifwit af en gammal Copie-bok i Revel.

Christoffer 1446. utländska saker til föremål för sina öfwerlägningar; många inländska saker blefwo äfwen företagne och afgjorde. Man har redan hört, at K. Christoffer hänwist Wadstena Klosters beswär öfwer åwärkan på deras fastigheter til Riksdagen, som skulle hållas i Stockholm. Denna anwisning bekymrade likwäl Klostrets ledamöter, emedan några hade aldeles ingen kunskap om Rättegångs-saker, andre åter hade intet lust at påtaga sig et mål, som kunde wara förhateligt. Omsider åtogo sig Johannes Borquardi och Johannes Magni, som passerade för goda Jurister, sit samfunds angelägenhet. Desse begäfwo sig på wägen til Stockholm dagen för den heliga Scholasticas fest den 9 Februarii, och kommo tilbaka efter wäl förrättade ärender S. Bengts dag den 21 Martii. Några af de inkräktade Klostrets egendomar återställdes genast, och på de andra utfärdades införsel-bref, så at Klostrets angelägenheter blefwo med all wård af deras fullmäktige bewakade, och med all wälwilja af Herredags-männerne uptagne. Sedan deßa ansökningar utslagit efter Klostrets önskan, upmuntrades andeliga samhället af Wadstena at än widare försöka sin lycka med klagomåls andragande wid Herredagen. Klostret hade fått til skänks et laxfiske i Kymene älf i Finland, men af detta fiskeri hade renlefnads-folket intet haft någon förmån, utan andra hade satt sig i besitning däraf. De förr nämnde Klostrets förspråkare wände fördenskul tilbaka til Herredagen, efter Botulfs-messan, och efter mycket sökande och bekymmer, erhöllo de et önskat slut af Herredags-folket, fast de uti sielfwa werket wunno intet, ty när utslaget skulle wärkställas, räkade målet i samma willa, som det warit förut, i anseende därtil, at man uti gäfwo-brefwet intet utsatt huru stor del uti laxfisket Klostret tillkomma skulle *). Processer woro således nog så kinkuga då som nu. Åtskilliga andra enskylta ärender blefwo ock företagna, då Hedemora Stad fick Marknads-frihet den 17 Martii. Tåget til Gothland. Men et af de förnämsta ärender, som kommit i öfwerwägande wid Herredagen, war wäl huru man skulle mota Gothländska röfweriet, som af K. Eriks utliggare fördefwades, såsom ock tåget til Gothland blef företaget kort efter, at Biskop Rudolf från Ösel fått försäkran om K. Christoffers beskydd. Det ser ock nästan ut, såsom man beslutat eller kommit öfwerens, at hällre förlika målet, än med någon styrka och wåldsamhet skaffa Sweriges inbyggare ersättning och rätt, utan borde de hålla til goda med den skada de redan lidit, och på detta sätt skulle wäl K. Christoffer fullgöra den skyldighet som han åtagit sig uti sin försäkran

*) Diarium Vazst. sid. 94, 95.

kran til at återställa Gothland til Swerige, hwarpå han likwäl förmodeligen aldrig tänkt *). Uti detta upsåt företogs då resan til Gothland, wid slutet af Julii månad, och kan man wäl intet gifwa den namn af Fältåg, så wida man intet wet, om någon särdeles myckenhet af Krigsfolk gjort följe. Några Biskopar, et stort antal af Adelsmän och förnäme Herrar från Swerige, Dannemark och Norrige, woro uti Konungens sällskap, och med sådana troppar lära wäl intet många landwinningar kunna förmodas. Det lär ei heller warit någon fråga därom, utan hela ändamålet har warit at sluta fred med K. Erik, hwilket war alt det samma, såsom at ingå förening med elden, at han bränner intet; ty man hade redan genom erfarenhet försökt både i Swerige och Dannemark, hwad wärde man borde sätta på K. Eriks ordhållighet. Således stadnade hela resan eller tåget, om man wil så kallat, uti samtal och muntliga öfwerläggningar, och sedan K. Christoffer haft en lång rådplägning uti ämnet med K. Erik, seglade han tilbaka til Swerige. Et slags stillestånd blef ock slutat med K. Erik, men wilkoren äro aldeles obekanta, och lär denna wapnhwila warit endast muntelig slutad emellan Konungarne sjelfwe uti deras hemliga samtal med hwarandra, ty annars hade wäl någon kunskap kunnat komma til almänheten om wilkoren, så framt där warit några **). Ganska sannolikt synes

Christoffer 1446.

*) Den omständeligaste beskrifning om Gothlands-tåget finnes i Wadstena Dagbok, den kan då här til bewis införas af 95 sidan wid år 1446. Post festum Olaui Regis navigavit Dn. Rex cum aliquibus Episcopis et pluribus nobilibus et proceribus regnorum Sveciæ, Daciæ et Norvegiæ, versus Gotlandiam ad Dn. Regem Ericum, qui Wisby morabatur, pro concordia et pace cum eo faciendo. Cumque treugis positis circa dictam unusquisque redire deberet ad propria, navis Dn. Regis impegit in scopulos, cum intraffet Thiwsta skär, ubi pauci cum Rege in cimba salvatis, navis in profundum transiit cum auro et argento, vestibus pretiosis et armis, ceteris-que quæ collegerat Uplandiæ pro tributo. Multitudo etiam virorum nobilium et aliorum ibi pariter perierunt, aliqui tamen cum asseribus seu tabulis ad terras diversis devenerunt.

**) *Muller* Historie de Dannemarc s. 446 wil bewisa, at K. Christoffer slutat någon slags traktat med K. Erik, hwilket ock lär wara oemotsägeligt. Wadstena Dagbok nämner tydeligen Treugæ, Stillestånd. Rimkrönikan sid. 371 säger:

Herrana bebreswade hwar androm Fridh.

Så at där måtte nödwändigt wara något skrifwet; men at därföre sjelfwa Stillestånds-afhandlingen med några wilkor warit skriftligen författad, följer intet, utan alt kunde warit uti almänna ordalag upsatt, och wilkoren ankommit på Herrarnes hemliga förord, som intet behöft hållas tysta, om Sweriges säkerhet warit på något sätt hotad.

Christoffer 1446. wara, at Herrarne kommit öfwerens, at K. Erik någon tid skulle innehålla med sit röfweri, til des, kan hända, at K. Christoffer kommit tilbaka til Dannemark. Ofelbart är at K. Eriks Vitaliane eller sjögastar fortforo uti sit hit intil idkade handwärk, äfwen sedan K. Christoffer aflagt sit besök hos sin Morbroder på Gothland *). Sådana Wäktare öfwer Rikets wäl hade Fäderneslandet hos sin Nådiga Öfwerhet under Kalmar-Unionen, och sådane Förmyndare hade Swerige, så länge man länte Konungar från Dannemark. Huru länge K. Christoffer uppehållit sig på Gothland wet man intet, ej heller när han begifwit sig på hemwägen til Swerige. Men om Konungens wistande på ön intet warit särdeles märkwärdigt, blef återresan så mycket mer, ty fartyget, hwarpå Konungen sjelf war, och som han låtit lasta med mycket kostbara saker, samt alla Krono-räntorna, som han samlat i Upland, stötte på en blind klippa i skären wid Tiust intet långt från Jön och förgicks med takel och tyg samt hela lasten, mycket folk så wäl Adel som andra fördränktes, några blefwo bärgade på bräder eller annat wrak. Konungen sjelf med några få kom undan på en båt, klädd uti en fattig tröja, som han uti hast kastat på sig, och i denna skrud och usla belägenhet anlände han änteligen til Stäkeholm **). Härifrån förfogade Konungen sig til Kalmar, där Drotningen då wistades: då wägen sedermera togs til Köpenhamn, och war Konungen redan där i staden d. 18 October eller Evangelisten Lucä dag, då en Förordning för Malmö utfärdades, och befalte, at Oldermän och andra Rådsens betienter skulle aflägga sin Huld- och Trohets-Ed inför Konungens Fogde samt Borgmästare och Råd i staden: utom des gjordes ock förfatning om Sakörsmedlens upbärande och deras fördelning ***).

§. 17.

Carl Knutsons göromål. Om Carl Knutson gjort K. Christoffer följe til Gothland, torde wara något som man intet wet. At han blifwit kallad ifrån Finland i det afseende, är ingen twifwel, men om man gjort resan uti

*) Konungarnes förtrogna och enskilda samtal beskrifwer Ericus Olai s. 191. Accesit Gothlandiam quasi vindicaturus aut pacem procuraturus, et rogatus ne cum Rege *Erico* singulari et privato conferret colloquio, invitis omnibus qui aderant ex Svecis, longum eum eo soliloquium tenebat. Et continuata ejusdem Regis *Erici* spolia ostentabant, qualiter in suo soliloquio conspirabant.

**) Skeps-brottet omtalas äfwen af Ericus Olai och i Rimkrönikan.

***) K. Christoffers Förordning för Malmö dat. in castro nostro Hafniensi, anno, die, quibus supra, 1446, S. Lucä Evangelistä dag.

uti intet annat upsåt ån at sluta fred med K. Erik, hade Marsken Christoffer intet at göra där. Ofelbart är, at hwarken Rimkrönikan eller Erik 1446.
Olson utnämna tydeligen, at han biwistade detta Aprils-tåget. Rimkrönikan, som eljest intet försummar at tala om Marsken wid alla tilfällen, går likwäl denna omständighet aldeles förbi. Olaus Petri är den förste, som tydeligen berättar, at Marsken följde Konungen til Gothland, han gifwer ock en helt olika beskrifning på sjelfwa färden, ån Författaren til Wadstena Dagbok, som war likwäl en samtida Skribent, och talar intet om något krig, utan allenast om fred och enighets stiftande, nämner ej heller något krigs-folk, som farit til Gothland, då Olaus Petri säger, at de Swenske utrustade sig med all makt. Det har man sig bekant, at Marsken måtte warit i Wästergarn på Gothland wid Bårtels-messan, då Bo Stenson anklagade Erik Thurson för öfwerwåld på des gård och tjenare, under den tiden, då Carl Knutson war Riksförståndare. Målet hade warit angifwit hos Konungen, som förordnade Riks-Råderne Nils Jönsson, Magnus Gren, Erengisle Nilsson, Johan Carlson, Erik Niperts och Johan Gedda til domare, och blef då hela Rättegången dödad, så snart Carl Knutson förklarat, at det skedt på hans befalning innan någon förlikning warit slutad emellan honom och Herr Bo *). Sedermera är det intet otroligt at han gjort sin upwaktning hos Konungen och däriffrån seglat til Upland, som Rimkrönikan anförer. Men man lämnar uti sit wärde, antingen Carl Knutson warit på Gothland långt eller ei; wissare lär det wara, at han wid Mikels-messan war på Swartsiö och där firade sin Doters Christinas Bröllop med Erik Erikson, Gyllenstierna, en Dansk Herre, som nu någon tid uppehållit sig i Swerige **). Eljest berättar man, at Carl Knutson warit sinnad, at angripa K. Erik, som nu åter förnyat sit Kaperi, om ej årstiden warit förliden; men denna anecdot har intet annat fel, ån at aldrig någon annan wetat af denna gamla nyhet förr ån wid år 1750, och at ingen äldre Historie-skrifware nämnt därom. Och under hwad titel skulle han påtagit sig denna förrätning? Wärkelig och tjenstgörande Marsk war han intet under K. Christoffer, Riksförståndare war han ån mindre, ty denna högher

*) Riksens Råds dom emellan Bo Stenson och Erik Thurson S. Bartholomäi afton 1446. Se Samling af Handlingar, tryckte i Lund, 2 Del. f. 218. Domen är daterad Wästergarn, som är en hamn på wästra stranden af Gothland; det synes förden skul troligt at Carl Knutson då warit på Gothland, så framt han intet lämnat skriftligt yttrande, hwilket ock kan lämnas af en frånwarande.

**) Rimkrönikan sid. 372.

Christoffer 1446.

het utöfwades af hans argaste fiender, Oxenstiernorna *). Det blifwer då aldeles ogrundat, at sådant tilbud någonsin kunnat falla Carl Knutson in. Långt därifrån, så snart hans Doters Bröllop war förbi, förfogade han sig tilbaka til Wiborg, där han lät tilreda sina wånings-rum och andra hus ganska präktigt, så at skönare Slott fanns intet den tiden. Han lät ock gräfwa rude- eller karp-dammar, hwilket försök ingen tänkt på förut **). Et wärdigare tidsfördrif kunde intet företagas af en man, som några år förut styrt hela Riket, men nu war försatt uti all den stilhet, som annars en tjenstlös landjunker kan ledsna wid. Däremot delte Carl Knutson sina lediga stunder, hwarmed tidens belägenhet hade öfwerhopat honom, emellan anständig bygnad och landets upodling. Mån tro man intet gör denna tid någon orätt, når man skyllar den för miſswärdande af all slags hederlig hushållning? Engelbrekt bröd til at gräfwa Canaler, Carl Knutson lät gräfwa dammar, där aldrig någon sådan war sedd förut, och på Lolland i Dannemark förordnades 1446, at hwar bonde inom nästa Walborg-dag eller den 1 Maji skulle hafwa tretio humle-kupor och sex ympade päron- och appelträn ***).

§. 18.

Fiendskap emot England och Holland.

Följande året 1447 måtte K. Christoffer haft stora förslag för sig, ty då ingicks Förbundet emellan Konungen och Swärds-Riddarne i Lifland emot Novogrod, hwarom är talt i 15 §. Han samlade ock å nyo all skatten från Sverige och förde den til Dannemark †). Folk upbådades tillika från alla tre Rikerna. Engelske och Holländske Köpmän fingo först känna wärkan af denna utredning,

*) Brocman uti sina skrifna Anmärkningar wid von Dalin år 1447 eller 1448 s. 708 nämner Bref af d. 30 Januarii, som börjas: Wi Niels Jönsson Riddare oc Benct Jönsson Riddare oc Lagman i Upland Rikesins Höfwitsmän oc Förståndare.

**) Rimkrönikan fid. 373, då där talas om Carl Knutsons hushållning på Wiborg:

Och lot ther gjöra en kröppadampn
Som aldrig ingen gjorde för han.

At Bönder, som ännu tala gamla språket, kalla rudor kropper eller kroppertar är onekligt.

***) Lollands wilkor Onsdagen efter Botulphi 1446 hos Huitfeld s. 840.

†) Rimkrönikan fid. 374:

All then skatt Sverike hade förr räntat
War ok alt til Dannmark hämptat
Thet war om hösten helge Kors-tida.

ning, emedan alla deras fartyg, som skulle segla genom Öresund, Christoffer
upbraktes til Köpenhamn i den myckenhet, at snart sagt hela staden 1447.
fullproppades med främmande Köpmans-gods, så at Konungens skatt-kammare fick en ansenlig tilökning. Orsaken til dessa ständtligheter wet man åtminstone nu intet, och kan wäl wara, at man wiste det intet då en gång. Såsom näringsfånget war lätt och tilfället begwämt, torde man welat betjena sig af belägenheten och göra sig rik i hast på andras bekostnad. De Danske sjelfwe blefwo bestörte öfwer denna hastiga tilwäxt af Konungens förmögenhet, så at de begynte at fatta förklenliga tankar om Konungen sjelf: och när de fruktade och woro mißnögde, hos hwilka all denna härlighet hopstaplades; hurudant skulle då deras sinnelag wara, ifrån hwilka alt, hwad de samlade, bortfördes emot ord och aftal? Sjelfwe Utlänningarne tala om denna hushållning med en slags förundran. Krantzius berättar, at Konungen icke allenast bortfört hwart års skatter, utan alt hwad som Herrarne i landet genom andra medel kunnat sammanskrapa. Han tillägger widare, at Sweriges öde är underligt: man wil intet tillåta at skatterna föras ur landet, och om likwäl menniskor lämna frihet därtil, förhindrar hafwet *). Förlusten för Swerige war dock altid den samma, antingen Dannemark eller Hafwet riktade sig af Swenska inkomsterna. Under dessa Krantzens betraktelser kan man dock märka, at oaktat alla dessa årliga ja dageliga förluster, som Riket led utan uppehåll, kallar han likwäl wårt land det rika Swerige, Svecia dives. Om en lärd och uplyst Hamburgare kunnat kalla Swerige rikt, sedan wåre utländske Konungar haft all möda ospard at utarma landet, hwad bör man icke nu wänta och hoppas under uplystare tider? Men man går tilbaka til K. Christoffers samlade skatter. Det händer understundom at penningar sammanskrapas i affikt endast för at hafwa och intet at bruka. K. Christoffer hade likwäl långt betydeligare förslag med sin rikedom, emedan han wille anwända den til landwinningar, och Lybeck skulle blifwa första offret, utan at hafwa på något sätt förolämpat

*) Krantzius Dania L. 8, cap. 24. Cum magnos inde (Svecia) thesauros conferi jussisset, sive de muneribus, quæ proceres intulissent, sive de proventibus, quos per annos plurimos Præfecti contulissent, navigationem instituit in Dasiam. Ibi exorta tempestate spes multorum intercidit, periit omne aurum et argentum, quod proximis annis *Svecia dives* congessit. Nam conquassata quæ thesauros navis evexit, centum millia et amplius multo intercidisse memorant, vix Rege cum nave sua in portum perveniente. Mira Sveciæ fortuna, non patitur exportari thesauros. Si sinunt homines, mare prohibet, si pacatum est mare, homines tumultuantur.

Christoffer 1447. Konungen. At angripa denna mäktiga och rika Staden utan mäktiga Förbunds-Bröder war åfwentyrligt. Han wille då förskaffa sig dem. Så angeläget det war, så nödwändigt war det ock, at alt borde anläggas uti största tystlet. Konungen förebar då, at han war sinnad at göra en andakts-resa til Wilsnach, hwilken ort war i synnerhet berömd för trenne oblater eller hostier, på hwilka blod warit funnit, sedan de uti en stark wädeld blifwit oförtärda. Til bewis at andakt war förnämsta orsaken til resan, for Konungen sjelf klädd i Peregrims-dräkt med et följe af ottatio Ryttare. Konungen hade inbudit Fredrich Marggrefwen af Brandenburg, Henrik af Mecklenburg, Otto Wilhelm och Henrik af Brunswig at möta sig där. Hertig Adolph af Sleswig wäntades ock, men han kom intet, och hans uteblifwande gjorde hela planen til intet *). Detta anför Krantzius och anser alt detta såsom et ogrundat snack, som flugit uti almänheten, emedan ingen warit underrättad om de rådplägningar, som då warit för händer. Man kan medgifwa, at tystheten warit wäl nog iakttagen, när alle Danske Herrarne kunde frukta, at Konungens tanka war, at med sina skatter fara ur Riket. Men tystlåtenheten i anläggningar förswinner utan all fara med tiden, sedan tilfällen blifwit ändrade. Där behöfdes ej heller mer än Hertig Adolphs uteblifwande til at förrycka alla anstalterna, ty när han förklarat sig för Lybeck, hade man kunnat störta sig uti et ganska farligt och wädeligt krig. Det war ock ganska troligt, at Adolph hade tagit Lybecks parti, ty det war intet annat den tiden at arbeta på Dannemarks tilwärt, än at tillaga sina egna höjor. K. Christoffer öfwergaf likwäl intet sin anläggning. En hastig wändning war det säkraste medel til at winna sit ändamål, och därtil gjordes ny anstalt. Ätkillige af de förenade Herrar inställde sig såsom af en händelse i Lybeck med et litet antal af följeslagare, och några packwagnar lastade med win-fat och andra sådana waror, som kunde tjena til deras enkylta hushållning, men några af win-faten woro fylde med gewär. K. Christoffer anmäler sig ock at få tåga genom Lybeck

*) Chronica Slavica fid. 217. An. Dn. 1443. Convocatis per Regem Christophorum ad Wilsnachum oppidum Prignitz - - - - et multis aliis Principibus ad faciendum confoederationem mutuam contra civitates, quibus dictus Rex infestissimus fuit - - - Sed *Adolpho* duce Slesvicensi, etiam vocato, venire renuente, frustrati sunt Principes in malo eorum proposito. Krantzius finner intet omt i detta sammantråde C. 23, och hans tanka förmodeligen gifwit anledning til Huitfeld, at intet erkänna dessa anläggningar. Et gammalt Chronicon N. 6 hos Ludewig f. 134, talar ock om Konungens häftiga hat emot Lybeck.

Lybeck med fem tusend man, efter han ärnade göra en längre resa, och fruktade förfat under wägen. Lybeckarne funno betänkeligt at lämna tillstånd til genomfart med så talrikt följe och afslogo således Konungens begäran. När därefter Konungen yttrade samma åstundan för Magistraten i Wismar och Stralsund, blef swaret aldeles öfwerensstämmande med Lybeckarnes. Men Rostock fogade sig, hwarpå Konungen affärdade nämnde Herrar in i Staden til at anstalta om qwarter för sig och sit folk, fast han aldrig ärnade sig där in, utan ställde sig som han wore sinnad fara til Wilsnach. Imedlertid seglade Konungen af och an kring Tyska stränderna, afbidandes lägligt tilfälle at öfwerrumpla Lybeck. Men förr än det kunde beqwämligen låta sig göra, upkommer eldswåda i Staden om natten. Tyske Herrarne, som ännu woro qwar i staden och i samråd med K. Christoffer, låta i största hast sina betjenter bewäpna sig, i tanka at denna låga war et tekn som Konungen gifwit, til at angripa Staden. När Lybeckarne sågo, at desse kyndade sig med fullt gewär til elden och til porrarne, frågade de, hwart dessa järnsmidde hjeltar ärnade sig, och när swaren intet förnögde Stads-boarne, anmodade man dem, at i största hast förfoga sig utur Staden, och härigenom gick hela denna konstiga anläggning i watn, och K. Christoffer wände tilbaka til Dannemark utan någon widare resa *), blott öfwertygad, at konster och falskhet intet äro altid lyckeliga, men altid wanhederliga. Man måste ock bekänna, at et sådant upförande, under en otwifwelaktig fred och beständig wänskaps betygande, war aldeles owärdigt, fast intet olämpeligt med wederbörandes sinnelag. Konster och stämplingar emot Hanse-Städerna och Lybeck af K. Christoffer omtalar Krantzius, men lossar såsom han wille intet tro dem, och war Christoffer 1447.

*) Alla dessa rörelser anföras af Ericus Olai L. 5 fid. 190. Efter alt utseende måste uti K. Christoffers Historia wara fråga om twå resor til Wilsnach. Den förra fullbordades 1443 wid Kyndels-messan, men här talar Ericus Olai om den tilämnade resan 1447, som intet blef fullbordad. Den förra skedde med 80 personer, och Konungen fick tillstånd at taga wägen genom Lybeck. Uti den andra förebarna resan begärdes genomfart för 5000, och afslogs, då Kommgen sedermera for af och an på siden, hwilket intet passar sig rätt wäl med Kyndels-messan. Deßutan beropar sig Mallet s. 448 på K. Christoffers Bref, Heilighaven wid Lybeck den 22 October 1447, som innehåller et privilegium för Rostock i anseende til den foglighet, som Staden wisat genom tillstånd för Konungens resa, då det nekades af de andra. Detta synes gifwa en ny styrka åt Eric Olsons berättelse, och Grams yttrande om denna saken uti anmärkningarna til Meursius fid. 607 förtjenar at anföras. Consilia illa, quomodo deliberata fuerint et instructa - - - nullum credo scriptorem plenius exposuisse quam Ericum Upsaliensem.

Christoffer 1447. den tonen kan hända nödwändig för en Hamburgare, som intet welat stöta Danska hofwet, ehuruwäl han sjelf tydeligen beskrifwer K. Christoffers besynnerliga hat emot Lybeck.

§. 19.

K. Christoffer dör. 1448. Af det som redan anfört är ser man, at K. Christoffer welat göra sin regering märkelig genom stora förslag. Holländska och Engelska sjöfarten oroades, och Hanse-Städerna och i synnerhet Lybeck upfyldes med bekymmer. Under sådana planer slutades året, och man wäntade ännu märkeligare förändringar det påföljande. Swenske Herrarne woro kallade til möte uti Jönköping, hwilket skulle hållas wid Trettondedags-tiden 1448, och woro de redan församlade och wäntade Konungens ankomst. Hwad affikten war med Jönköpings Herredag wet ingen hwarken äldre eller nyare Häfdetecknare; de nyare hafwa altså samma rättighet at gissa, som de gamle. Rimkrönikan säger, at Konungen ärnat slå ihjäl en hop af de Swenska, Erik Olson säger det samma, men lägger til, at swåra straff woro ämnade åt en del och trældom åt de öfriga. Olaus Petri nämner allenast i almänhet, at Konungen intet ämnade Swenska Adeln något godt *). At några af Swenska Adeln intet behagade är både möjligt och troligt, ty när behaga alle en, och en behagar alla: men därföre står intet bödelen strax tilreds. At K. Christoffer intet war färdeles ordhållen, i synnerhet hwad des Försäkring angår, har man flera bewis, men ännu finnes intet ringaste tekn til grymhet. Dalin går förbenskul förbi alla dessa osmakeligheter, och säger, at affikten war at befästa sig emot Marskens myndighet. Detta kunde wara sannolikt, så framt spår warit til förslag af Marsken emot Konungens höghet, men sådant finnes intet. Skal man likwäl nödwändigt gissa, hwad drifwande orsaken måtte warit til et så wanligt rön, som sammankallande af en Herredag, torde man kunna få en mycket hederligare och likaså sannolik anledning, uti förra årets anstalter. Han hade då ingått Förbund med Swärds-Riddarne i Lifland emot Novogrod, hwilket likwäl intet blifwit fullbordat efter öfwerenskommelsen, i anseende til Konungens tilbud emot Lybeck: nu kunde det kan hända wara tid at tänka på denna föreningens wärkställande, hwartil Herre- eller Riksdag war oundwikelig. Men antingen Konungen haft

*) Rimkrönikan sid. 374. Ericus Olai sid. 191. Sunt qui referunt, Regis intentionem fuisse, multos Svecorum vita privare voluisse, aliosque diversis supplicüs et servitutibus humiliare.

haft detta eller andra förslag, omstörte likwäl Konungens död alt sammans. K. Christoffer gaf sig icke desto mindre på wägen, men hinde likwäl intet längre än til Helsingborg. Här sjuknade Herren, och när han märkte at döden war oundwikelig, låter han inkalla sina Danska Råds-Herrar, och höll för dem et ganska märkeligt tal: Jag märker nog, sade han, at j anse mig med onda och misstankfulla ögon, at jag, sedan jag lagt ihop så stora skatter, wil följa min Morbroders exempel och resa utur landet. Men det har aldrig warit min tanka, och jag wille önska, at det intet warit snarare ert än hans fel, at han öfwergifwit sina Riken. För öfrigt, alt hwad jag kunnat sammanskrapa, äfwen med indragning af dageliga utgifter, är alt tilreds och i behåll til at nyttia til Krig mot Lybeck, och kunnen j sielfwe begripa huru farlig denna Staden är för wåra Riken. Men Gud har nu beslutat at lyckta mina dagar, det återstår för eder, at se efter och söka eder en Konung som kan styra och gagna Rikerna *). Därefter, sedan han emottagit de då brukade Sacramenter, afsomnade K. Christoffer wid Trettondedags-tiden 1448. Sjelfwa dödsdagen är man intet aldeles förwissad om. Så wäl Rimkrönikan som Ericus Olai utsätta Trettondedagen, den 6 Januarii, Wadstena dagbok försäkrar däremot at Konungen dödde dagen för Trettondedags-afton, och Minoriternas dagbok i Stockholm försäkrar at K. Christoffer afled den 5 Januarii 1447. Om Författaren felar i dagen wet jag intet, men i året felar han intet: ty man finner af flera omständigheter, at han följt den räkning, som fordom brukades både i Frankrike och på andra ställen, at han anstog årets början från Påsken. På denna grund dödde K. Christoffer oförnekligen år 1447 **), men detta är intet hufwudsakeligt. At Konungen lämnade et ansenligt testamente torde wara utan twifwelsmål, men det kom intet til någon nytta för dem, som då blifwit af

Christoffer 1448.

*) Krantzius Dania L. 8, cap. 25. Chronicon N. 5 hos Ludewig f. 134, anför Konungens tal något kortare. En hinc, (ego morior), Thesaurum quem ego composui, arbitramini ut ego emitterem, habetis in illo loco, mihi eum impendere semper in animo fuit, ad recuperandam regno urbem Lubecensem, quæ, ut audio, Danici juris aliquando fuit.

**) Diarium Minoriterum tryckt i Lund 1762 sid. 19. A. D. 1447 in vigilia Epiphaniæ (den 5 Januarii) obiit Illustris vir Dn. Christophorus, de Bavaria oriundus, Rex Sveciæ, Daciæ et Norvegiæ, qui moriebatur in Helsingaburg et sepultus Roskildis in ecclesia Cathedrali, fr. 13 sid. ibidem. Chronicon N. 6, hos Ludewig sid. 134: Obiit (Christophorus) Helsingborrigh an. 1448 in festo trium Regum et sepultus est Roschildis. Petrus Olai uti sin Chronica, afskrifwer aldeles det nu nämnda Chronicon N. 6.

Christoffer 1448. Konungens nåd ihogkomna, ty de Danske Herrarne behöllo en del för sig sjelfwa, den andra delen sade de sig wilja lämna orörd til Konungens förordnande, som borde blifwa efterträdare *). Man berättar eljest, at samma dag, som K. Christoffer afsomnade, upsteg en ganska häftig storm med hjungeld och urwäder, så at förstenar och hus rakade öfwer ända, och gafweln i Swartbrödra Kloster i Skenninge inblåstes, hwarwid twå Munkar satte lifwet til, och alla skogar blefwo fulla med windfällen, där wädret framrasat.

§. 20.

K. Christoffers lynne eller caracter. Af hwad sjukdom K. Christoffer dödt, wet man intet. Rimkrönikan kallar den en frisma, frisel kan hända, om sjukdomen är så gammal, eller annat utslag; von Dalin föregifwer, at Konungen dog af stick-fluß, några åro ock som försäkra, at han fåt förgift **). Uti Swerige skal hafwa warit sagt förut af en Gråbroder, då Konungen reste ifrån Swerige 1446, at Herren aldrig mer skulle komma til Swerige. Sådana spådomar sättas merendels ihop efteråt, dock inbillar sig wißt folk at de hafwa aningar eller andar, som underrätta dem om tilkommande ting: träffar då aningen intet in, glömmes det, men händer något dylikt, är spådoms-andan tilförlåtlig, och må så wara. Om Konungens oförmodade död upwäckt någon synnerlig sorg kan wara twifwelaktigt. En gammal Krönike-skrifware förskråkrar, at hwarken Hanse-Städerna eller många af hans Danske undersåtare blifwit särdeles sorgbundne öfwer Herrens afgång ***). Sjelfwa Änke-Drotningen har ock funnit medel til tröst, då hon förklarat sig nögd, at taga den til Gemål, som skulle blifwa hennes afledna makas efterträdare. Om ock K. Christoffer warit sådan, som Swenske häfdeteknare berätta, borde ock sorgen wara drägelig. Som Thronledigheten i Swerige öpnade wägen för Swenska

*) Diarium Vazsten. fid. 97: 1448 obiit illustris Rex Christoferus in profesto vigiliæ Epiphaniæ Domini, Daciæ, sumatis sacramentis et fecit magnum testamentum, sed nullus de parte ius gaudebat, quia Daci reservabant omnia sibi et futuro Regi.

**) Chronicon Evangense hos Freher T. I Rer. Ger. Scr. wid år 1448. Intoxicatus fuit Christophorus Dux Bavariæ, Rex Daniæ, Sveciæ, Norvegiæ, och kan det således intet wara underligt, om wore Wäpperske Skribenter uprepa det samma, se Grams noter til Meursius fid. 600.

***) Chronica Slauica f. 218. Anno Dni 1448 Christophorus Rex Daciæ &c. siniſtrum gerens animum contra Lubecenſes, absque eorum culpa, ſicut Domino placuit, in caſtro Helſingborgh diem clauſit extremum, Lubecenſibus et ſuis propriis militaribus non paucis de obitu ejus parum dolentibus.

ska Adeln til hopp eller anläggningar om Kronan, och war det wisserligen intet Carl Knutson allena utan äfwen andra, som woro inwagne af så högt flygande tankar, så kunde wäl i det hänseendet K. Christoffers hädanfärd intet upwäcka någon särdeles bedröfwande bestörtning i Swerige *). Den endaste, så wida man nu har sig bekant, hwilken wisade någon synnerlig sorg wid detta tilfälle, war Arke-Biskopen i Upsala Nicolaus Ragwaldi, som säges hafwa gråtit wid erhållen tidning härom, men därföre wet man intet hwad som utpräs sat deßa andäktiga tårar. Det kan ock wara troligt, at han däraf blifwit betagen och rörd, at han lofwat sig Guldberg wid K. Christoffers utwäljande, men funnit sig bedragen, då han tillika påminde sig, at han sjelf warit förnämsta orsaken til des antagning. Wissast är, at Arke-Biskopen tog ock snart sit afsked från werlden, ty han dödde d. 27 Februarii 1448. Ehest försäkrar Baron Holberg, at de Danske Häfdeteknare gifwa K. Christoffer beröm för stora dygder; men om man wille fråga, hwilka äro desse Historie-skrifware, som berömma honom så mycket, lär det wara swårt för at nämna dem, ty de nyares loftal har man intet at göra med. Den några gånger åberopade Krönikan hos Ludewig anför åtskilliga omständigheter af K. Christoffers Regering, men hwarken lastar eller berömmer honom, då hon likwäl gifwer K. Christian präktiga årenamn. Uti Lunda Biskops-Krönika, af Nicolaus eller Tuwo, nämnes Christoffer, men berömmes intet, likså hos Petrus Olai. Huitfelds utlåtelse är så lämpad, som hon kan och bör wara: ty han säger, at han war en god from Konung, men at man intet kunde fälla något synnerligt omdöme om honom efter han lefde så kort. Hwad nyare Historie-skrifware behagat anföra behöfwer man intet, sedan det blifwit en grundregel, at utan undantag beröma purpurn, lika såsom den intet bars af människor. At wår Rimkrönika går något för långt, når hon skal göra målning af K. Christoffer, lär intet kunna twistas. Här säges om Konungen: Christoffer 1448.

Mäst alla nätter öfwer minnat han drack,
Skörhet och bowerі war hans sak
* * * * * * * * * * * * * *
Swärja och dubla war ok hans idh.
* * * * * * * * * * * * * *
Dygd wet jag ej af honom sigia,
Lygn at skrifwa är bättre tigia.

Det-

*) Ericus Olai 6 Bokn. fol. 191. Vacante Regno Svecorum per mortem Christophori, cum multi essent in regno milites divites et potentes, multi erant, qui

Christoffer 1448. Detta kan utan twifwel wara et fulltygande bewis, at han älskades intet. Det är ock swårt at begripa, huru en Herre skulle kunna älskas, som låter plundra och röfwa sina undersåtare, utan at bjuda til at hindra det, låter gifwa et och samma ämbete än åt en än åt en annan, medan förra innehafwaren lefwer, och intet förbrutit sig, låter föra ur landet alt hwad redbart är, som til Rikets och Undersåtarnas nytta och Rikets styrka borde anwändas, och det twärt emot ed, löfte och försäkring. När detta alt afmålades med mörka färgor för en lidande och ekändig menighet, kunde man icke en gång märka Konungens andra goda egenskaper. K. Christoffer war oförnekligen af et glad och muntert sinne, så at des omgänge måtte warit mycket behageligt; ägde i hög grad gåfwan at förställa sig, då öpenhjärtighet är ofta onödig, stundom farlig, stundom skadelig: qui nescit dissimulare, nescit regnare; konsten at dölja sina förslag och affsikter måtte han ock haft uti fullkomlighet, när han kunnat för sit dagliga sällskap hålla hemliga alla sina anläggningar emot Lybeck, til des han på sit ytterste uppenbarade dem. Hwad annars de honom af Rimkrönikan förebrådda fel angår, så torde några af dem höra til tiden snarare än til Konungen sjelf: åtminstone war supande i fordna dagar mera ansedt för en hurtighet än för en odygd, och behöfwer man wist inga Krönikor til at påminna sig när denna sed blef aflagd, ty några lefwande kunna ännu hafwa i minne, huru hederligt folk såg ut, då de öfwerlastades af drycker. Swärja och spela kunna wål intet anses för dygder, dock finnas de understundom hos folk, som annars hållas före wara af god frägd. Det wore önskeligt, at förlefnad wore en sällsynt odygd, dygd blir det wål aldrig. Föröfrigt måtte Herren warit mycket wacker, efter Ärke-Biskop Laxman och Rönnow beskrifwa honom som den skönaste Herre man wille se; men såsom han warit något fetlagd och undersåtsig, lär des öfriga anseende intet warit så särdeles fördelaktigt, hwarföre ock gemene man föredrog Marsken fram för honom. Eljest gör Meursius en påminnelse, som kan nämnas, at Christoffer lofwat sin Morbror K. Erik, at han aldrig skulle komma til Dannemark eller taga emot regeringen emot K. Eriks wilja, och såsom han likwäl gjort det, anser han det för et Guds straff, at han så hastigt blifwit hänrykt, emedan ingen Högbet eller Förstendöme kan förswara eller skydda trolöshet *). Såsom tiden war annars mycket begifwen

ad coronam Regni et dignitatem Regiam adspirabant, suæ conditionis immemores et malorum instantium inexperti.

*) Meursius Hist. Dan f. 610, hans ord kunna anföras: Illud non injucunde quis aculeet, quod Erico avunculo suo,

wen på widskepelse och warsel, gjorde man ock sina anmärkningar öfwer en händelse, som tildrog sig när Hertig Christoffer kom sjöledes från Lybeck och skulle i land wid Getzör, ty då föll han i sjön, och en ung Peder Skram frälste honom *), och måste man tilstå, at denne händelse haft en nog olik betydelse, ty Herren måtte blifwit wäl wåt. Hwad eljest Meursii påminnelse angår, så besannar den hwad mån tilförne flera gånger sagt, at K. Christoffer inter frågade efter hwad han lofwade, utan ansåg ord och löften såsom en wäder, som intet förde med sig någon förpliktelse; och skal en sådan grundmening antagas, förswinner all lag, och människan skiljer intet mycket ifrån boskapen, fast des naturliga förmåner kunna wara något större. Det är ock sannolikt, at sådant tänkesätt kan ådraga sig den Högstes straff. Dock är wår synkrets altför kort för at utgrunda Försynens dölda Lagar. En kort lefnad är intet alltid en olycka eller straff, och många hade warit lyckligare, om deras lifstid warit mindre lång. Konungens Lik begrofs i Roskild, och war då wärt warande, utom Danska Biskoparne, äfwen Biskop Nils från Linköping efter Huitfelds utsaga. Skulle ingen af werldsliga Herrarne warit tilstädes wid jordfästningen, är det en besynnerlig omständighet, åtminstone låter så Huitfelds berättelse. At Pontanus och Meursius tala annorlunda, betyder intet stort; det är så wanligt Häfdeteknares art, at de weta mer än de äldre, fast de weta intet. Det låter åtminstone.

Christoffer 1448.

§. 11.

När Swenske Herrarne, som woro församlade i Jönköping, hörde underrättade om Konungens död, ilade de, ehuru Herrefolket dock gjordes den författning, at Herrarne skulle stå ut. Bengt Jönsson af Salstad, och Nils Jönsson af Duresholm, bägge Bröder och Oxenstiernor, skulle imedlertid draga försorg om Rikets styrelsen. Bägge hafwa ock warit brukade förut uti Riksförståndarskapet under K. Christoffers frånwaro, som man kan se af det föregående. Bägge hade den gemensamma förtjenst, at de woro Carl Knutsons upriktige fiender, och i den hänseende hade de unga swi-

Anlägningar i Sverige til Thronens besättande.

postquam fidem obstrinxisset, nunquam se, invito ipso, aut in Daniam adventurum, aut id regnum accepturum, tamen venerit, et sceptrum acceperit. Sed perfidiæ nullus sane Principatus, nulla canta est, quæ patrocinari possit, ac videtur vindicasse factum Deus.

*) Postea ipsum Achilles Bocchius

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare 1448.

wel blifwit uphögde til Riksföreståndarskapet, och hade det, kan hända, warit oförsiktigt af Konungen, om han anförtrott denna betydande wärdighet åt någon annan, som warit uti någon närmare förbindelse med Carl Knutsson. Om Herredags-männerna i Jönköping genom rykte, bud eller bref blifwit underrättade om Thronledigheten, är kan hända owiſst. Hiärfeld berättar det sista, och säger, at Danska Rådet skrifwit Swenska Råds-Herrarne til, sedan K. Christofer blifwit begrafwen och begärt, at de wille, så snart det kunde låta sig göra, affärda Fulmäktige til Halmstad, at där, med de andra Rikens utskickade, hålla öfwerläggning om Thronens besättande efter Kalmare-Föreningen. Denne wördade Historie-Skrifware synes intet wara här sig aldeles lik, ty tilförne försummar han intet at nämna dagar, men nu under hela tiden, ifrån Trettondedagen til Ägidii dag d. 1 September, nämnes inter datum, liksom intet märkeligt händt i Dalarne, som förtjente anmärkas. Efter Jacob Ulfelds berättelse har Danska Rådet inbudit Swenska och Norrska Herrarne til sammanträde wid näskommande Michels-messan i Lund 9). Om någon af dessa Herrar sett dessa bref, hade det utan twifwel gifwit mycken upplysning, om de behagat nämna när brefwen warit skrifna; hafwa de ock intet sett dem åt man ganska owiſs, hwilkendera skal äga witsord framför den andra, och misstanka kan yppas om intet bägge Herrarne skrifwit efter sit tycke, efter de trot, at det borde så wara. Wid Herredagen i Jönköping wore wäl intet så många af den betydande Adelen församlade, at något annat hufwudsakeligt kunde företagas, utan borde därmed hafwas anstånd tils flere kunde komma tilhopa: dock utan twifwel skulle Kungörelse kring Riket utfärdas om Konungens frånfälle. Marsken Carl Knutsson war då i Finland på Wiborgs Slott, och kan wara owiſst, om de Regerande hade underrättat honom om belägenheten i Riket: men hans wänner hade intet försummat at lämna honom all den kunskap, som behöfdes. Han gjorde sig fördenskull färdig at resa til Sverige, med en ansenlig och talrik wakt, bestående af åtta hundrade Riddare och Swenar. Des många owänner tjente utan twifwel til orsak, hwarföre han insåg sig med så manstarkt följe. Carl Knutssons omständigheter hade blifwit mycket förbättrade, sedan Drotsen Christer Nilsons död; ty han war nu Län-Herre och innehafware af Wiborg, Raseborg, Tawastehus, en del af Finland samt Öland

9) Jac. Ulfeld Hiſtoria Danica fol. 491 hos Weſtphal, Monumenta Cimbrica. Tom. 3. ſidſtnämnda orden ſaknas i förmälde.

Öland och Borkholm *). I anledning af förlikningen emellan Christer Nilsson och Carl Knutson af år 1441, hwarom är talt förut, borde Herr Christer behålla Raseborg uti fyra års tid, men därefter skulle Slott och Län återställas til Marsken. Om någon del af Finland och Tawastehus warit under Raseborgs Förläning, synes alt wara i fullkomlig ordning; annars wet man intet, huru han kommit i besitning däraf. Med detta sällskap for Marsken ifrån Wiborg i Pingstdagarne, och anlände til Stockholm Christi Krops Fest eller Helga Likama dag, och inqwarterade sig i husen efter behag, ty Slottet innehades af Riks-Förståndaren Bengt Jönsson. Sjelfwa Rosan hade således för Carl Knutson gåt ganska lyckeligt och wäl. Men man war denna tid altid omringad med Catholsk helighet, widskepelse och spådomar: det kunde då intet fela, at ju wid denna märkwärdiga förändring något sådant skulle wisa sig. Man såg då eller inbillade man sig, at en gudelig man i Kalmar haft uppenbarelse sistledne Julenatt, at Marsken innan nästa års slut skulle blifwa Konung i Swerige. Priorissan i Kalmare-Kloster fann detta rön så märkeligt, at hon genom bref berättade saken til Carl Knutson. Hennes bref war daterat fjerde dag Jul, då K. Christoffer ännu lefde och mådde wäl. Priorissans bref mötte Carl Knutson i Sandhamn **), då han war på wägen från Wiborg til Stockholm, och förmanade hon Marsken, at han intet borde stå emot Guds wilja, ty om han gjorde det, hade han at wänta den Högstas hämnd ***). Detta war utan twifwel ganska upbyggeligt, men efter utseende behöfdes intet så starka upmuntringar för Carl Knutson til at emottaga Kronan, och frestelsen, at afsäga sig den, lär ej hafwa warit särdeles häftig. Och at säga sanningen, war där nästan intet wal at göra: aut Cæsar aut nihil, antingen Kung eller Munk.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare 1448.

§. 22.

Efter alt utseende lär Marsken, så snart han kommit til Stockholm, antagit Riksstyrelsen såsom äldre Riks-Föreståndare än Herrar Oxenstiernorne: ty uti Rimkrönikan berättas, at han, Carl Knut-

Rådplägningar wid Konungawalet.

*) Diarium Minoritarum tr. i Lund s. 19. Här nämnes Carl Knutson Mareschallus Sveciæ ac Capitaneus castrorum Wiborgensis, Raseborgensis, Tavastehus, Finlandiæ, et Borkholm Ölandiæ.

**) Sandhamn är ut fortiden en liten Ö uti Wärmdö-Sokn i Stockholmsskären; uti Rimkrönikan sid. 377 säges, at Sandhamn låg wäster ut i Wiborgs län, då det förmodeligen warit en annan Ö, än den uti Wärmdö-Sokn.

***) Det öfriga är af Rimkrönikan sid. 376 och 377.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare 1448.

wel blifwit uphögde til Riksförständerskapet, och hade det, kan hända, warit oförsiktigt af Konungen, om han anförtrot denna betydande wärdighet åt någon annan, som warit uti någon närmare förbindelse med Carl Knutson. Om Herredags-männerna i Jönköping genom rykte, bud eller bref blifwit underrättade om Thronledigheten, är kan hända owißt. Huitfeld berättar det sista, och säger, at Danska Rådet skrifwit Swenska Råds-Herrarne til, sedan K. Christoffer blifwit begrafwen och begärt, at de wille, så snart det kunde låta sig göra, affärda Fulmäktiga til Halmstad, at där, med de andra Rikens utskickade, hålla öfwerlägning om Thronens besättande efter Kalmare-Föreningen. Denne wördade Historie-Skrifware synes intet wara här sig aldeles lik, ty tilförne försummar han intet at nämna dagar, men nu under hela tiden, ifrån Trettondedagen til Ägidii dag d. 1 September, nämnes inter datum, liksom intet märkeligt händt i Dannemark, som förtjente anmärkas. Efter Jacob Ulfelds berättelse har Danska Rådet inbudit Swenska och Norrska Herrarne til sammanträde wid nästkommande Michels-messan i Lund *). Om någon af dessa Herrar sett dessa bref, hade det utan twifwel gifwit mycken uplysning, om de behagat nämna när brefwen warit skrifna; hafwa de ock intet sett dem är man ganska owiß, hwilkendera skal äga witsord framför den andra, och mißtanka kan yppas om intet bägge Herrarne skrifwit efter sit tycke, efter de trot, at det borde så wara. Wid Herredagen i Jönköping woro wäl intet så månge af den betydande Adelen församlade, at något annat hufwudsakeligt kunde företagas, utan borde därmed hafwas anstånd tils flere kunde komma tilhopa: dock utan twifwel skulle Kungörelse kring Riket utfärdas om Konungens frånfälle. Marsken Carl Knutson war då i Finland på Wiborgs Slott, och kan wara owißt, om de Regerande hade underrättat honom om belägenheten i Riket: men hans wänner hade intet försummat at lämna honom all den kunskap, som behöfdes. Han gjorde sig fördenskul färdig at resa til Swerige, med en utwald och talrik wakt, bestående af åtta hundrade Riddare och Swenar. Des månge owänner tjente utan twifwel til ursäkt, hwarföre han infan sig med så manstarkt följe. Carl Knutsons omständigheter hade blifwit mycket förbättrade, sedan Drotsen Christer Nilsons död; ty han war nu Län-Herre och innehafware af Wiborg, Raseborg, Tawastehus, en del af Finland samt Öland

*) Jacob Ulfeld Historia Danica sid. 491 hos Westphal, Monumenta Cimbr. Tom. 3; sielfwa orden skola anföras framdeles.

Öland och Borkholm *). I anledning af förlikningen emellan Christer Nilsson och Carl Knutson af år 1441, hwarom är talt förut, borde Herr Christer behålla Raseborg uti fyra års tid, men därefter skulle Slott och Län återställas til Marsken. Om någon del af Finland och Tawastehus warit under Raseborgs Förläning, synes alt wara i fullkomlig ordning; annars wet man intet, huru han kommit i besitning däraf. Med detta sällskap for Marsken ifrån Wiborg i Pingstdagarne, och anlände til Stockholm Christi Krops Fest eller Helga Likama dag, och inqwarterade sig i husen efter behag, ty Slottet innehades af Riks-Förståndaren Bengt Jönsson. Sjelfwa Rosan hade således för Carl Knutson gåt ganska lyckeligt och wäl. Men man war denna tid altid omringad med Catholsk helighet, widskepelse och spådomar: det kunde då intet fela, at ju wid denna märkwärdiga förändring något sådant skulle wisa sig. Man såg då eller inbillade man sig, at en gudelig man i Kalmar haft uppenbarelse sistledne Julenatt, at Marsken innan nästa års slut skulle blifwa Konung i Swerige. Priorissan i Kalmare-Kloster fann detta rön så märkeligt, at hon genom bref berättade saken til Carl Knutson. Hennes bref war daterat fjerde dag Jul, då K. Christoffer ännu lefde och mådde wäl. Priorissans bref mötte Carl Knutson i Sandhamn **), då han war på wägen från Wiborg til Stockholm, och förmanade hon Marsken, at han intet borde stå emot Guds wilja, ty om han gjorde det, hade han at wänta den Högstas hämnd ***). Detta war utan twifwel ganska upbyggeligt, men efter utseende behöfdes intet så starka upmuntringar för Carl Knutson til at emottaga Kronan, och frestelsen, at afsäga sig den, lär ej hafwa warit särdeles häftig. Och at säga sanningen, war där nästan intet wal at göra: aut Cæsar aut nihil, antingen Kung eller Munk.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare 1448.

§. 22.

Efter alt utseende lär Marsken, så snart han kommit til Stockholm, antagit Riksstyrelsen såsom äldre Riks-Föreståndare än Herrar Oxenstiernorne: ty uti Rimkrönikan berättas, at han, Carl Knut-

Rådplägningar wid Konungawalet.

*) Diarium Minoritarum tr. i Lund s. 19. Här nämnes Carl Knutson Mareschallus Sveciæ ac Capitaneus castrorum Wiborgensis, Raseborgensis, Tavastehus, Finlandiæ, et Borkholm Ölandiæ.

**) Sandhamn är ut fortiden en liten Ö uti Wärmdö-Sokn i Stockholmsskären; uti Rimkrönikan fid. 377 säges, at Sandhamn låg wäster ut i Wiborgs län, då det förmodeligen warit en annan Ö, än den uti Wärmdö-Sokn.

***) Det öfriga är af Rimkrönikan fid. 376 och 377.

Bengt och Nils Jönsson, Rike-Föreståndare 1448.

Knutson, kallade Ständerna tilhopa at rådslå och sluta om Rikets bästa och bestånd, i anledning af Rikets Stadgar och Författningar, och blef på den grund en Riksdag och ingen Herredag sammankallad; ty nu inkallades til Stockholm Riddare och Swenar, Biskopar, Prålater och Klerker, Köpstads-män och Bönder *). Desse infunno sig ock några dagar för Midsommarsdagen. Och så mycket man nu kan finna, lår det förnämsta gömmål, som Ständerna företagit, angått Konunga-walet, och lår näppeligen någon fråga warit om utländsk Konung. Uti detta mål instämde utan twifwel alla Marskens wänner, och såsom flere af Swenska Adlen hade samma begärelse til Kronan som Carl Knutson, efter Erik Olsons egen uppgifning, kunde wål intet wara någon anledning at beropa sig på Kalmar-Unionen, ty det hade warit enfaldigt, at inbilla sig, det de Danske skulle tagit någon Swensk til Konung. De hade nogsamt wisat, at de wille hafwa Konung, som skulle wara dem förnämligast til nytta, och i denna affikt waldes K. Christoffer, och man borde wara öfwertygad om et dylikt förhållande wid detta tilfälle. Til bewis at flere Swenske Adelsmän hade begärelse til Kronan än Carl Knutson, bör man påminna sig, at Oxenstierniska partiet arbetade nog så affwarligt för en af Oxenstierniska namnet, som Marskens medhållare fäktade för honom. Oxenstierniska partiet synes ock lagt sin plan nog konstigt an: ty deras bemödande stadnade intet wid en allena, utan där föreslogs antingen Nils Jönsson, Bengt Jönsson, eller någon af deras Söner **), då däremot Contrapartiet sträfwade för en allena, som hade många, mäktiga och häftiga fiender, hwilket synes kunna umwikas emellan flera Kronsökare. Så snart wederbörande blifwit samlade blef öfwerenskommet, at walet skulle ske efter Sweriges Lag och således efter Konunga Balken uti K. Christoffers Lag-Bok, och intet efter Kalmar-Unionen, hwarjämte man fastställde, at följande dagen skulle utkorelsen förrättas i Sanct Gertruds Gillesstuga. Bittida om morgonen kommo åter Riksdagsmännerne tilhopa och blef då hjelfwa walsättet afgjort, at två Biskopar och twå Riddare skulle uti tysthet uptaga rösterna; man måtte ock då hafwa fastställt, huru många och hwilka skulle wara Boterande,

*) Rimkrönikan fol. 378. Ericus Olai, fol. 194, beskrifwer detta möte på samma sätt: Tempore præfato accesserunt ad locum Episcopi, Prælati, milites et liberi, ac rusticorum et civitatum nuncii speciales. Efter Erike Latin måtte Liberi betyda Frälsemän.

**) Rimkrönikan fol. 378:

Som höllo med Her Nils ok Benkt
Enthera eller thera Son hade the til Konung tänkt.

rande, och lär wid denna wal-akten sjutio allena haft rättighet at afgifwa sina röster. På detta sätt beskrifwes förberedelsen til Konunga-walet hos wår äldste häfdeteknare. At någon skiljaktighet warit uti meningarna kan wäl intet fela, men at man där utbrustit uti några häftiga trätor är ingen anledning. Wil man åter höra Erik Olson, har wid detta tilfälle warit mycket häftiga twistigheter, så at man ock warit färdig at afgöra trätan med slagsmål. Han anför widare innehållet af träto-puncterna, nemligen at några påstodo, at man intet kunde med heder skrida til Konunga-wal, utan med samråd af Herrar deputerade från Dannemark och Norrige til efterlefnad af Kalmar-Unionen, och om man än wille sätta å sido den emellan Rikerna träffade Förening, borde likwäl intet walet ske så snart, utan borde det först kungöras öfwer hela Riket, och sedan på utsatt dag med wanlig högtidelighet fullbordas. Til slut berättar han, at många dagar blefwo til denna förargeliga trätan upoffrade. Änteligen påminnes, at de som woro af andra tankar anförde sina skäl häremot, men dem går han i tysthet förbi *). Men mån tro hela denna berättelse intet är sammansatt af Erik Olson sjelf utan äldre wägledares handledning, hwilken frihet många Historie-Skrifware gifwit sig, då de uprepa tal, som Herrar wederbörande hwarken sagt eller tänkt, utan som Häfdeteknaren trot kunna passa sig efter då warande omständigheter och belägenhet. Och efter Erik Olson warit så wäl underrättad om de skäl, som Oxenstierniska partiet anfört til at hindra walet, synes man hafwa anledning at wänta uplysning om de orsaker, som Bondiska partiet föreburit til at afböja alt widare upskäf; men dem meddelar han intet. Huru wet han, för öfrigt, at de Danske intet redan stadgat sit wal, i hwilken händelse alt samråd med Dannemarks deputerade war onödigt, såsom man ock har swårt för at inbilla sig, at de Danske på en tid af sex månader intet redan fattat sit beslut, fast man intet funnit tjenligt at meddela sina tankar med de andra Riken. Så hade det skedt med K. Christoffers wal, sedan de utan rådgörande med de förknippade Makter och Republiker afsatt K. Erik. Alt detta synes på något sätt minska trowärdigheten af Erik Olsons föregifwande, som för öfrigt såsom Präst och Domherre wisat nog benägenhet både för Rikernas Förening och Sweriges märkwärdiga Ärke-Biskop Jöns Bengtson, til des han änteligen intet kunnat ungå, at gifwa honom sit rätmätiga namn af förrädare. Man tror sig då hafwa fullkomligt

Bengt och Niks Jönsson, Riks-Föreståndare 1448.

*) Ericus Olai §. 195. Hwad annars uti § är infört är alt tagit af Rimkr.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare. 1448.

sligt skäl, at följa Författaren til Rimkrönikan såsom en äldre och samtida Skribent framför en yngre, som synes hafwa tagit af sig sielf och sina egna grundmeningar hwad han behagat andraga. Man torde ock nästan kunna fälla samma omdöme om Olaus Petri, hwilken i de mästa omständigheter följer Erik Olson; men efter denne senare utslutit Bondiska partiets swar på de andras inkast emot Krunnunga-walet, har han welat bota denna bristen genom et af honom sielf förmodeligen upsatt betänkande, at Förbundet war redan bruit, ty det war ena Riket til stort gagn, och de andra två til stor skada, emot Förbindelsens innehåll, så at om det Förbund skulle längre hållas, woro de Swenske aldeles fördärfwade. Kan hända påminnelsen kan wara grundad, men hufwudfrågan är, om Carl Knutson eller hans medhållare någonsin brukat et sådant skäl, och hwarifrån har Olaus Petri fått detta infall, som hos ingen af de äldre Häfdeteknare warit inrykt? En wälfrägdad Historie-Skrifware kan utan twifwel påstå, at blifwa trodd, när han talar om hwad som händt och skedt är uti hans tid, äfwen när han talar om förflutna tider, och satt sig uti den högaktning at han intet tilägnar sine egna tankar åt dem han skrifwer om: men när han inblandar sina gisningar på et sätt, at man intet kan urskilja antingen anmärkningen hör til Författaren eller til den, hwars märkwärdigheter utföras, är Läsaren likså berättigad at twifla, som Häfdeteknaren at skrifwa.

§. 23.

Carl Knutson wald til Konung.

Af hwad som redan är anfört är tydeligt, at Konunga-walet wägde allenast emellan Carl Knutson och en af Oxenstiernorna. Carl Knutsons omständigheter äro widlyftigt anförda uti det föregående, och hade han ganska många både wänner och owänner, och ibland de senare woro Wasar och Oxenstiernor de betydeligaste. Agg och afundssuka emellan Drotsen Christer Nilsson och Marsken Carl Knutson hade fortplantat hatet til Carl Knutson på barn och barnabarn, hwilket dock syntes nästan häftigast hos Oxenstiernorna. Christer Nilssons Doter Christina war gift med Bengt Jönsson, Oxenstierna, som tillika med Nils Jönsson sin Broder hade under K. Christoffer flera gånger warit brukad uti Riks-Föreståndare-Ambetet, och måtte deras förwaltning warit nog oförwitelig, när de utan gensägelse blefwo bekräftade uti Riks-Föreståndare-syssla efter Christoffers död. Bengt Jönsson är ej heller känd för något annat förwiteligt, än at han war Carl Knutsons owän; men därföre wet man intet, at han på nedrigt sätt stämplade emot Riket och Carl

Knut-

Knutſon, ſedan han blef Konung, ty om honom ſåges, at han bar ſit Riddare-namn med åran. Annars war han Lagman i Upland, K. Chriſtoffers Hofmåſtare, och blef genom ſin Son Chriſter Bengtſon Stamfader för de ſenare Oxenſtiernor. Men Nils Jönſſons frägd war intet aldeles ſå god: ty han beſkylles för at haſwa driſwit ſjöröfweri, har ock haft ſedermera åreförgätna och förrådiſka anläggningar emot Carl Knutſon ſedan han blef Konung, til hwilken han ock hade et oödeligt hat *), och ſyntes det wara ſåſom en arfſjuka eller Fidei-Commiſs i Släkten, at alt hwad ſom til Stam ledde ſit urſprung från Oxenſtiernor borde wara arf-fiender af Carl Knutſon. Man har ock et tydeligt exempel därpå, uti Bengt Jönſſons ſöner, hwilka gjorde ſig namnkunnige genom ſin oförſonlighet emot honom. Den nyß walde Ärke-Biſkopen Jöns Bengtſon bar dock Kronan för alla i den delen, ty ingen nedrighet och falſkhet kunde wara för grof emot ſin Lagliga Konung, efter han het Carl Knutſon. Ärke-Biſkopens Bröders ſinnelag wiſades tydeligen på Nils Stures Bröllop, då de ſatt ſig före at mörda Carl Knutſon, ſom war både deras Wärd och Konung **). Deſſe woro rätte härförarne för alla Carl Knutſons owänner, ſom woro ingalunda få, uphitſade dels af afund, dels af miſſtundſamhet ifrån den tid Carl Knutſon warit wärkelig Riks-Föreſtåndare. Men om Herr Carl hade betydande owänner, hade han ock betydande wänner, och ibland dem utmärkte ſig Bönder och Bjelkar med oförfalſkad tilgifwenhet och wänſkap, ſom war öfwer både afund och miſſtundſamhet, och utom dem war et ſtort antal af den andra Adeln på Herr Carls ſida. Men af det mindre folket war näſtan hela Almänheten för Carl Knutſon, och det åfwen för orſaker, uti hwilka Herren hade ingen del, emedan man grundade ſig blott på tilfälliga händelſer. En lyckelig årswärt hade ſägnat landet då Marſken eller Herr Carl war Riks-Föreſtåndare; under K. Chriſtoffer inföllo hårda miſswärt-år, at ſå den ringare ſom förnämare gemene man började tro, at ſjelfwa naturen fogade ſig efter Marſkens Regering. Man mente ock finna et nytt rön därutaf, når Carl Knutſon ſiſta gången kom til Stockholm. Hela wå-

Bengt och Nils Jönſſon, Riks-Föreſtåndare 1448.

*) Om Nils Jönſſons frägd ſäger Rimkrönikan ſid. 376:

Han ſkötte ej Riket eller Lag.

Utom des får han dylika loford på flera ſtällen. Om Bengt Jönſſon kan ſes Peringſköölds Mon. p. Thiundiam. Uti Cancellie-Rådet Berchs Stamtafla för Oxenſtierniſka Släkten kallas han Marſk, grunden därtil är obekant. Jfr. des Skådepenningar ſ. 46. Efter en gammal Familie-ſaga, har en af Bengt Jönſſons efterkommande Gabriel Chriſtierſon haft den lycka, at Änglar waggat honom då han ännu låg i Lindan. Berch ſid. 44.

**) Rimkrönikan ſid. 452.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare. 1448.

wåren hade intet fallit något regn, men när han anlände, fick man et ganska ymnogt, så at man började redan göra sig hopp om bätre tider, så framt Carl Knutson skulle komma til regeringen. Men dagen war inne som skulle göra slut på Thron-sökarnas öde. Arke-Biskop Jöns Bengtson, som fruktade och trodde sig märka förmycken benägenhet för Carl Knutson, gjorde alt hwad han kunde til at förswaga hans parti; men när han såg sig intet kunna uträtta, reste han bort til Almarstäk. Om Jöns Bengtson inbillat sig, at hans frånwaro skulle gjort hinder i walet, bedrog han sig wäckeligen. Wal-Herrarne samlades på utsatta dagen, och bön skedde til Gud med anhållan, at deras förehafwande måtte lända til Rikets bästa. Därefter gjorde Wal-herrarne sin Ed, at de wid sina rösters afgifwande intet skulle hafwa någon annan affikt än på Rikets wäl, och å sido sätta all wänskap, frändskap, räddhåga och annan wäld. Man skred då til omröstning, då Carl Knutson fick twå och sextio röster, men af Oxenstiernorna fick den ena allenast tre och den andre fem *). Där kunde således intet wara något twifwelsmål hwem som fått flästa rösterna, utan Carl Knutson hälsades för Konung, infördes i Kyrkan och Te Deum laudamus blef afsjunget. Utkorelsen skedde crastino Gervasii et Protasii, dagen efter den 19 Junii och således den 20 i samma månad, på en Thorsdag, så at Midsommaren inföll det året på en måndag **). Man har sig intet bekant, om Ridderskapet och Adelen allena med samråd och biträde af Prelaterna förrättat Konunga-walet, eller om wäljarne haft någon tilökning af Ofrälse-ständen. Will man tro Påfwen Pius II, eller Aeneas Silvius, har Adeln aldeles warit utesluten från wal-akten, utan skal den angelägenhet bliswit helt och hållet anförtrodd åt Ofrälse-ständen, som han här kallar Plebs ***). Men detta har aldeles ingen sannolikhet,

*) Uti gamla handskrifna exemplaret af Rimkrönikan tilägnas Carl Knutson 62 röster, och då blifwer antalet af de Woterande sjutio. Man kan ock twifla, om något förslag warit giordt til Konungs-ämnen, och om än walet warit aldeles frit, kunna likwäl tre blifwa nämnde, utan alt förslag.

**) Diarium Vazsten. wid år 1448 sid. 98. In crastino Gervasii et Prothasii, et fuit feria V, facta est Stokholmis electio Regis *Caroli Knutzson*, Dacis irrequisitis, et facta est dissentio inter Regnum Sveciæ et Daciæ. Rimkrönikan sid. 379.

***) Påfwens Pii II egna ord kunna anföras: Svevi vero in electione Regis discordantes, alii Carolum equestri dignitate insignem, alii Canutum fratrem natu minorem Regno præficiunt. Pendente adhuc electionis negotio Carolus immissis militibus Stocolnume opidum clam occupat, in quo regia sedes habetur, Canutus per amicos arcem invadit. Hinc bellum inter fratres de regno ortum, et pugna diu anceps, occisis utrin-

likhet, fast det kan wäl wara, at Borgare och Bönder äfwen haft något ord i laget. Den som annars wil följa Påfwens beskrifning på denna Herre- eller Riksdag, lär behöfwa flera upplysningar. Sedan han berättat, at Christian blifwit Konung efter K. Christoffer, säger han, at twänne bröder af Ridderlig Slägt täflade om Swenska Kronan, Carl och Knut: Carl, som war äldst, gjorde sig mästare af Stockholms-Stad, och Knut inwog Slottet; krig eller fältslag yppades då, som, efter at flere slagne fallit på bägge sidor, slutnade ändteligen i Förening, at Konunga-walet skulle lämnas åt gemena folket, med Adlens utslutande, och då behöll Carl, som hade mästa männerna, öfwerhanden och blef Konung, men Knut tilbrakte sin öfriga tid i stillhet. Om wi intet haft andra Häfdateknare, hade wi här haft et präktigt och härligt witnesbörd med ganska liten sanning: och detta bewisar allenast, huru intet Herrarne från Italien frågade efter den werldsliga Norden, när ingen del af Kyrko-staten däruti blandades. Hade Bengt warit satt för Knut, hade åtminstone sagan, fast osann, warit något mera historisk. Men hwad wil man tala om Aeneas Sylvius, när wår hederlige Krantzius, som ock påtagit sig at skrifwa Swenska Historien, kunnat säga, at Carl Knutson war af ringaste Adeln, ex infimo nobilitatis genere *).

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare. 1448.

§. 24.

Man har således en ganska tydelig ja omständelig berättelse om K. Carls Wal, men Konunga-walet i Dannemark är ingalunda så redigt. At Knut Gyllenstierna af Ivernäs gjort sig något hopp om Regementet, lär intet kunna nekas: men därtil war wäl ingen annan grund, än at han stod i mycken nåd hos Enke-Drotningen Dorothea, som förklarat sig wilja utwälja den til Gemål, som Rikens Herrar behagade utse til Konung, och om man stadnat med Walet på honom, hade han ock, kan hända, wunnit den förmånen. Men Rikens Råd i Dannemark woro af helt andra tankar än Gyllenstierna, de wille hafwa en Konung, af hwilken Riket kunde hafwa någon styrka i framtiden, och i det hänseende tilböd man Kronan åt Hertig Adolph af Slesswig. Denne Herren urskägtade sig för ålder och swaghet, men anmälte i sitt ställe sin Systerson Christian af Oldenburg, hwilket emottogs. Wil man tro Svaningius,

K. Christian wald i Dannemark.

que pluribus, ea demum lege inducias peractas, ut potestas eligendi Regem, exclusa nobilitate, plebi fieret, in qua cum Carolus gratiosior esset, Majestas Regni ad eum defertur. Canutus privatam vitam degit. Cosmographia *Pii* Papæ folio 116 v. Paris 1509, Henrici Stephani uplaga.

*) Alb. Krantzius Svecia L. 5. C. 39.

Bengt och Nils Jönſon, Riks-Föreſtåndare. 1448.

mätte detta förſlaget wara äldre, och kanſke öfwerenskommet medan K. Chriſtoffer ännu lefde: emedan han berättar, at man gjort föreſtällning dårom för Gref Chriſtians Fader, Gref Didrich af Oldenburg, redan år 1444, innan K. Chriſtoffer war gift. Gref Didrichs ſwar war ganſka märkeligt, ty han yttrade ſig om ſina tre Söners lynne på et ganſka eftertryckeligt ſätt: Den ene, ſäger han, ſöp och ſpelade, den andre hade luſt til krig, helt obekymrad, antingen de woro lagliga eller olagliga, men den tredje war rådig, förſtåndig och hade åfwen benägenhet til andra dygder, war fredſam utan at frukta krig *), och dårpå begärde de Danſke utſkickade den tredje eller Chriſtian; och efter denna upgift, war Gref Chriſtian redan wald innan K. Chriſtoffer dödde. Det är intet troligt at Svaningius diktat alla deſſa omſtåndigheter, och ſå wida detta ſkal hafwa grund, är det fåfångt, at ſkylla de Swenſke, at de uti denna wändning förſt wikit från Kalmar-Unionen. När nu Chriſtoffer war död utan manliga Arfwingar, war ju förra öfwerenskommelſen uti ſin fulla kraft, och walet war redan gjort, faſt man tog den omwåg at tilbjuda Kronan åt Hertig Adolph. Huitfeld talar om Hertig Adolphs nekande och des Syſterſons emottagning, men nämner intet, når deſſa aftal blifwit gjorda, utan föreſtäller ſaken på et ſätt, at man ſkal tro, det de Danſke intet tänkt på något Konunga-wal, för än man redan walt Carl Knutſon. Huru kan någon föreſtälla ſig, at de Danſke på en tid af inemot ſex månader intet gjort ſig förſäkrade om Thronföljare, eller ock warit det förut? Jacob Ulfeld betygar däremot, at Danſke Herrarnes beſticknüng til Hertig Adolph, och Hertigens förſlags antagning om Gr. Chriſtian ſkedde ſtraxt efter K. Chriſtoffers död, och ſåledes långt för Midſommarstiden, då Carl Knutſon blef Konung. Ulfeld berättar widare, at efter inkommit ſwar från Hertig Adolph, afgick förſt Bref til Swerige och Norrige om Sammanträde, ſom ſkulle hållas i Lund wid näſta Michelsmeſſan **). Om man nu förhållit

Om K. Carl eller K. Chriſtian blifwit förſt wald.

*) Svanings hiſtoriſka Werk om K. Chriſtian och flera Danſka Konungar är intet tryckt, men han följes i denna punct af Meurſius, hwilket är påmint af Gram uti des Anmärkningar ſ. 623. När Gr. Didrich dödde är, kan hända, intet aldeles afgjort, dock berättar Hammelman, at några hänföra des död til 1444.

**) Jacob Ulfelds Hiſtoria Danica uti Weſtphals Monum. Cimbr. T. III. ſ. 490. Extincto absque hærede Chriſtophoro, Dani de ſucceſſore ſibi eligendo quam maxime erant ſolliciti, idcirco ocius unanimi conſenſu Duci Holſatiæ *Adolpho* Gerardi Comitis filio Daniæ Coronam obtulerunt ----- Is autem propter canitiem ac virium imbecillitatem honeſte ſe excuſaverit, ne autem videretur ipſis ſuo conſilio deeſſe, placuit, ipſis offerre ſororium ſuum Chriſtiernum --- Audito hoc conſilio, Dani Sveços & Norvagos ad generalem conventum in Scaniæ metropoli Lundenſi evocant, ut ibi ad feſtum Michaelis anni 1448 compararent.

hållit sig sålunda uti Dannemark, hwilket har all sannolikhet, hade ju Danske Herrarne redan fullbordat och stadgat sin utkorelse, fast man fann tjenligt, at hålla saken tyst, för at inbilla de Swenske och Norrmännerne, at de genom samråd med dem wille skrida til waket af gemensam Konung. Men utom alla dessa slutmeningar, har man et tydeligt intygande af en gammal Dansk Krönika, at de Swenske, sedan de fått höra, at de Danske utsett sig Konung, då först utkorade och erkände Carl Knutson *). Så at denne mening hwarken bör eller kan anses som ny, emedan ock Petrus Olai, en Dansk Krönike-skrifware, som warit Franciscan-Munk och, efter den lärde Grams mening, dödde imellan 1560 och 1570, har sagt det samma **), och således intet twiflat om en sak, som förmodeligen blifwit af Politiska affikter sedermera utsluten från Danska Historien. Det är ock wärdt at ihogkommas, at de senare Danske Historie-skrifware betjena sig ofta af witnesbörd, tagne af det nu nämnda Chronicon, men denna Anmärkning är aldeles af dem förbigången. Petrus Olai är för öfrigt äldre än både Ulfeld och Huitfeld, har ock tillika gjort sig mycken möda at samla alt, som kunde tjena til uplysning i Danska Historien, och lär det wara swårt at förkasta hans intygande, efter Huitfeld säger annat, där han intet hafwer tydeliga acter at beropa sig på. Om Krantzius och Chronica Slavica säga annorlunda, är det, kan hända, mindre at undra på, ty sedan K. Christian blef säker om Sleswig och Hollsten, kunde det altid wara et slags medel at ställa sig in wid Danska Hofwet at lasta de Swenska. Det lär annars intet behöfwa bewisas, at de gamle Krönikor, som äro författade i Klostren, böra äga mycket witsord uti gamla Historien: de äro mäst samtida witnesbörd, intet upsatte efter Statsaffikter, utan skrefwos allenast til någon underwisning för sina tilkommande Kloster-bröder.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare. 1448.

§. 25.

Jag underkastar Läsarens omprösfwande, antingen de Danske eller de Swenske wid detta tilfälle först brutit Kalmar-Unionen; men

Kon. Christians Hyllning och Kröning.

*) Chronicon hos Ludewig, T. IX. N. 5. fid. 135. Sveci audientes Danos elegiſſe Regem ſibi, & ipſi ſimiliter Carolum filium Canuti erexerunt ad ſceptra, literis nec ſuis nec prædeceſſorum ſuorum, qui hæc tria conjunxerunt, deferentes. Man kan utaf ſjelfwa bifogade påminnelſen finna, at Författaren intet warit Swenſk.

**) Petrus Olai hos Langebek Script. R. R. Danic. T. I, ſ. 143. Sveci audientes, Danos elegiſſe Regem ſibi, & ipſi ſimiliter Carolum filium Kanuti eodem anno evexerunt ad Sceptra &c. Om Petrus Olai och des enſkildta omſtändigheter kan läſas Langebek ſid. 68.

Bengt och Nils Jönsson, Riks-Föreståndare. 1448.

det lär wara onekeligt, at inga Förenings-förbund imellan Republiker äro uti sin natur ewiga. Nytta och inbördes förmåner äro grunderna, hwarpå sådana öfwerenskommelser stödja sig, och böra de förenade sjelfwe arbeta på at jämlikhet af ogagn och förmåner må bibehållas imellan de förenade. Sker det intet, är det större heder och skyldighet at söndra sig, än qwarbliswa uti et sådant Lejonartadt contrakt, där all förmånen skal altid luta på ena sidan. Twisten hade ock denna gång snart warit afgjord, om Huitfeld eller des efterföljare bifogat data wid sina Berättelser, såsom finnes wid de Swenskas, och så länge de utelämnas, bliswer altid misstankan emot den, som söker mörker *). Ja sjelfwa Skiby Krönika synes ock giswa tilkänna, at Författaren trodt, det K. Christian warit til Konung wald, inan de Swenske togo Carl Knutson til sin Öfwer-Herre: ty han säger, at de Swenske affölle från Kalmar-Unionen i K. Christians tid, ty om det skedt förut, kan wäl intet sägas, at det skedt i hans tid **). Men nog om detta utslitna trätofrö. Man begifwer sig fördenskull til de andra odaterade märkwärdigheter wid K. Christians antagning. Huitfeld berättar då, at de Danske efter långt betänkande tilbödo Kronan åt Hertig Adolph, fast Ulfeld säger at det skedde strax efter Christoffers död. När då Hertigen undanbad sig för swaghet och ålderdom, samt gaf förslag på sin Systerson, som ock war af Kongl. Danskt blod, affärdades beskickning

*) Om uti Acter som Huitfeld följt inga data warit utsatta, eller han haft inga, är han at ursäkta; men förhåller sig saken annorlunda, är det nästan owärdigt för en så hederlig Herre; hwarföre skal en så gammal historisk Sanning wridas för affikter! Kan hända at Huitfeld intet sett det åberopade Chronicon, men at han intet känt Petrus Olai är otroligt. Däremot har Holberg åberopat sig det samma, hwarföre anför han då intet detta witnesbörd och wederlägger det? Kunde han intet, hwarföre följer han det intet? Hwarken Huitfelds eller andra mares utsagor wederlägga et gammalt witnesbörd.

**) Chronicon Skibyense hos Langebek Script. R. R. DD. T. II. p. 557. Hujus *Christierni* temporibus defecit Svetiæ Regnum a fœdere trium Regnorum, electo sibi proprio Rege *Carolo* Khnuti, Marscalko Regni, sed magno suo malo. At tempora Christierni, efter Författarens sätt, betyder då Christian war Konung, är tydeligt af följande sida, då han talar om K. Carls inbrott i Skåne, hwilket likaledes hänföres til hujus Christierni tempora.

ning til Gref Christian med begäran, at han wille emotaga den tilbudna Kronan, hwilket ock skedde. Om de Norske heter det, at de gerna wille taga emot honom, efter han war af Drotning Margaretas Slägt, så wida han wille bekräfta deras Privilegier. Man skickade ock, efter Huitfelds utlätelse, til Swerige åtskilliga Bref om Christians antagande, men K. Carl war redan tryld. Sedan alla dessa omständigheter äro uprepade, alt utan datum, kommer ändteligen K. Christians Handfestning, daterad Hadersleben S. Aegidii dag, d. 1 September, 1448. Därpå hyllades K. Christian på Wiborgs Landsting och gjorde sin ed därsammastädes Michelsmesse-afton samma år. Denna underrättelse är hel och hållen tagen af Huitfeld, hwilken merendels följes af de senare, undantagande Meursius, som förökt sin Föregångares Berättelser med några fel, hwilka Gram rättat uti sina Anmärkningar. Man kan likwäl lägga til den omständighet, som gamla Krönikor omröra och är förbigången af Huitfeld, at K. Christian tog emot Hylningen wid Lund på Slipare-backen eller Lybershög, Norr om Staden, då Ärke-Biskop Tuve lefwererade Konungen Riksfanan, och såsom detta hände Michelsmesse-afton, synes någon skiljaktighet wara imellan Huitfelds och de äldres berättelse, ty det är ej särdeles sannolikt, at K. Christian blifwit hyllad samma dag i Wiborg och Lund *). Bengt och Nils Jönsson, Riksföreståndare, 1448.

*) Chronicon hos Ludewig, T. IX. N. 5. fid. 134, wid år 1448. Comes Christiernus de Oldenborrigh - - - - in professo beati Michaëlis in parlamento generali Lundis electus & in monte Lybberrigs-hoygh confirmatus, cui Dominus Thuo Archiepiscopus vexillum Regni tradidit & sequenti anno circa festum Simonis & Judæ in ecclesia Haffnienfi in Regem coronavit. Chronicon Nicolai eller Tuvonis: anno MCDXLVIII in professo B. Michaëlis Archangeli D. Christiernus Comes in Oldenburg & Delmenhorst in Regem Daciæ in placito generali Lundis eligitur & in monte Treleyebardhöj confirmatur & idem dictus Archiepiscopus dicto Domino Christierno vexillum Regni tradidit & sequenti anno circa festum beatorum Symonis & Judæ Apostolorum in ecclesia Haffnienfi in Regem Daciæ coronavit. Man har följt Th. Bartholins uplaga af Nicolai Chronicon tr. i Köpenhamn 1709. Det finnes ock hos Ludewig N. 8. f. 173; men nog felaktigt, och Ärke-Biskop Tuve kallas här Iuo, och Backen Freloyeborg. Denne hög eller backe får annars flera underlige namn, såsom Trollebarollhöj, hwaraf Meursius gjort Trollebarolbium, Treloyeborg m.m. Man kan se härom Mag. Rihlgren's Disp. under Kilian Stobäus de Nummis & Si-

Benge och Nils Jönſon, Riks-Föreſtåndare. 1448.

Följande året kröntes K. Chriſtian i Köpenhamn Simon Judæ dag d. 28 October 1449.

gillis Lundenſibus, *Grám* ad *Meurſium* ſ. 625 m. m. Troligt är, at backen haft två namn, Libers-hög hvaraf Almogen gjort Slipare-backen, och det wackrare Krelejouborgs-hög, ſom ſedermera blifwit brutit på flera ſätt. Jfr. Anmärkn. N. 15 i et Tal hållit i Lund, då Hans Kongl. Majeſtät förſta gången hedrade wårt Univerſitet med ſin höga närwaro.

Swen Lagerbrings

Swea-Rikes Historia.

Fjerde Delen;

Sjette Afdelningen.

Innehållet.

Cap. 8. Konung Carl Knutſons (Bondes) Regering, ifrån Anträdet af denſamma år 1448, til des Undanflykt til Dantzig år 1457.

Ottonde Capitlet.

Konung Carl Knutsons (Bondes) Regering, ifrån Anträdet af densamma år 1448, til des Undanflykt til Danzig år 1457.

§. 1.

Man kommer nu til en af de olyckeligaste och ohyggeligaste tider och ställningar, som Swerige någonsin undergått, och Sorgespelen under Magnus Erikson upliswas nu med dubbel styrka. Förråderi, skälmstycke, trolöshet, utan ringaste kärlek til Fädernesland, under falsk och lömsk förtrolighet, gjorde landet til et hiskeligt wildjurs-ide, hwar dygd och ärlighet woro nästan ibland de obrukeliga ord. Wil man weta eller fråga efter orsaken, lär det förmodeligen bliswa den, at en Bonde blef Konung och ingen Oxenstierna. Kalmar-Unionen och Danska Partiet woro nödhjelps-bihang, utom hwilka man intet såg sig i stånd at utföra sina swarta och nedriga nidingswerk. Hade ock en Oxenstierna bliswit satt på Thronen, hade samma otidiga lekar, kan hända, bliswit spelade. Det ser dock ut, som Hufwudmannen för Bondiska Partiet war hederligare och ärligare Man, än Larmblåsaren för det Oxenstiernska. Den förre, Carl Knutson, kunde til äfwentyrs göra någon gång och äfwen lida orätt, men han kunde ock förlåta; men en Jöns Bengtson förlät aldrig, ânskönt han intet lidit någon orätt. Hade man åter bliswit wid Kalmar-Unionen, hade man wäl ungått hetsig feber, men däremot fastnat i en tärande sjukdom, som på slutet utsläkt alt lif af Republik, och Rikets hederliga Slägter, i Skyldskap och Swägerskap med Prinsar och Kungar, hade omsider kunnat i all eller någon stillhet fiska, plöja, sätta kål och så morötter, til des ändteligen en wälbetrodd Ladu-fogde insann sig, och med ödmjukt bugande på Höga Wederbörandes wägnar sade: Wälborne Herren har förmycket. Det är besynnerligt, at af alla Inledning.

Carl VIII. 1448. wåra utländska Förenings-Konungar icke en enda kan nämnas, som älskade Swerige och des Inbyggare: Dr. Margareta älskade intet wårt Fädernesland, men hade förstånd; K. Erik hade hwarken kärlek til sina undersåtare eller förstånd; K. Christoffer war i sin naturel en god Kung, men älskade ingalunda de Swenska, utan sopade ut alting til Dannemarks förmon. War detta alt Konungens fel? Därom kan twistas, och i det hänseende war det barnsligt at wänta bättre tider utaf andra Unions-Konungar.

§. 2.

Kon. Carls Kröning. Ärke-Biskopen Jöns Bengtson, som af harm öfwer sit partis swaghet afhållit sig från Konunga-walet, inställde sig likwäl strax efter, och försäkrade K. Carl om sin beständiga tilgifwenhet, och des löften blefwo med dyraste eder befästade, så säger Historien åtminstone. Konungen war ock antingen så ärlig eller enfaldig, at han trodde honom, och til så mycket större bewis om sin bewågenhet, förlänte han Ärke-Biskopen med Norunda och Olanda Härader i Upland. Sedan Konunga-walet war således fullbordadt i Stockholm, återstod likwäl öfwerflöds-tåget til Mora-Stenar och Upsala. Dagen för Petri Pauli dag den 28 Jun. förrättades Hyllningen wid Mora-Stenar, och följande d. 29 firades Kröningen, hwarwid Biskopen i Linköping Nicolaus König war förnämsta Sysloman, med bitråde af Biskop Erik i Strengnäs, B. Åke i Westerås, och B. Magnus i Abo *). Nästa Söndagen d. 30 Jun.

*) Diarium Minoritarum Holm. tr. i Lund 1762: Anno Domini 1448 in vigilia Apostolorum Petri & Pauli nobilis vir & strenuus miles Dominus Carolus Knutson Mareschallus Sveciæ ac Capitaneus Castrorum Viborgensis, Raseborgensis, Tavastehus Finlandiæ & Borkholm Ölandiæ electus in Regem Sveciæ super Morasten per proceres ac favore nobilium Regni, & in crastino videlicet ipso die Apostolorum in ecclesia Cathedrali Upsaliæ per Venerabilem Patrem & Dominum Nicolaum König Episcopum Lyncopensem, cooperantibus venerabilibus Patribus & Dominis Erico Strengnensi, fratre Akone Arosiensi & Magno Aboensi Episcopis consecratus & coronatus. Kröningsdagen är den samme uti Diarium Vazst. och hos Ericus Olai, men de som förrättade Kröningen nämnas intet hwarken där eller hos den senare. Ärke-Biskopens Wigsel och Drotningens Kröning nämnas ock i Minoriternas Dagbok. Uti Diarium Ecclesiæ Strengnensis har med gammal hand warit anteknat: Ipso die Apostolorum Petri & Pauli coronatus est Dominus *Carolus* miles in Regem Sveciæ in Morasten, & Dominica proxima D:nus Johannes Benedicti Præpos. Upsal. consecratus in Archiepiscopum Upsal. cognatus D:ni Regis memorati, & feria tertia, quæ erat festum visitationis b. Mariæ virginis Archiepiscopus coronavit

Jun. wigdes Ärke-Biskop Jöns Bengtson, och Ärke-Biskops-bandet blef honom påhängt af de nu nämnde Herrar Prelater. Maria Besökelse-dag d. 2 Jul. höll Jöns Bengtson sin första Messa i Upsala, och kröntes samma dag K. Carls Gemål Catharina Carlsdotter af Ärke-Biskopen och de andra närwarande Biskopar. Wid Konungens egen Kröning blefwo ock trettio tre förnäme Herrar dubbade til Riddare. Således war nu Carl Knutson försat uti all den Höghet och Wärdighet, som Kongliga Majestätet efter tidens bruk och belägenhet fordrade, genom både nödwändiga Högtidligheter och onödiga. Ingen ting war försummat, som lag och fordna sedwänjor åskade, utom Krönings-gården, som hwarken begärdes eller utkräfdes, utan Konungen bestod sjelf hela kostnaden utan all tunga för undersåtarne. Wil man annars betrakta sjelfwa Konunga-walet, war det ingalunda förrättat efter Lagens föreskrift, då Lagmännerne skulle först öfwerlägga med sina underhafwande, i Lagsagorna, om den, som skulle blifwa Konung, och sedermera med tolf Fullmäktiga ifrån Lagmansdömen förfoga sig til Mora Ting och där fullborda Walet, då den Infödde, som erhöll de flesta rösterna, förklarades för Konung *). Men när hade man lefwat efter denna regel? Intet twifwelsmål kan wara, at ju utkorelsen war gjord, innan Wederbörande samlades wid Mora Ting. Så woro Kon. Albrekt, Dr. Margareta, K. Erik och K. Christoffer til Konungar utnämnde, och de förra Nordens Regenter på samma sätt. Det besynnerligaste är, at K. Christoffer under sjelfwa Kalmar-Unionen likwäl stadfästade denna Författning, så at i sjelfwa werket war genom K. Christoffers Lagbok hela Kalmar-Unionen öfwer ända kastad. Hwad det öfriga beträffar, som wid Konunga-walet i Stockholm förelupit, så synes wäl Carl Knutsons starka Lifwakt wara något mindre regelbunden, såsom det kan ock wara troligt, at den haft någon werkan på Wal-Herrarne; men hwem wet huru manstarke Oxenstiernornas Swen-tjenare woro? Tiden war då wida afsikld från nu warande Författningar. När K. Christoffer i början af sin Regering stämde Carl Knutson til Stockholm, kom Carl VIII. 1448.

Reginam. Quantum damnum Regnum Sveciæ & indigenæ pertulerunt propter Regem extraneum, & Dominium & Principatum exterorum, nemo sanæ mentis poterit æstimare. Deus custodiat nos, ne unquam dominentur nobis Sveeis Principes extranei. Detta synes wara et samtidigt witnesbörd, så at klagan öfwer Danska Konungarne är aldeles intet ny. Detta witnesbörd är tryckt hos Langebek, T. IV, sid. 622.

*) Konunga-walet beskrifwes i 2 Cap. Kg. B. LL.

Carl VII:r. 1448. han tågandes med femhundrade Man, och ingen talte därpå. At de sedan under öfwerläggningarne twistade och trättes, är ju et wanligt Riksdags-rön. Med få ord, emedan man lofsade at lefwa efter lag, kan man intet finna, at det war mera brottsligt at taga en Bonde än en Oxenstierna; största olagligheten hade warit, at taga en Utlänning til Konung, som redan war wald til et annat Rike.

§. 3.

Konungens företagande strax efter Kröningen. Efter Kröning, Löften och Eder trodde Konungen sig fullkomligen kunna lita på sina förra och argaste owänners tilgifwenhet; och i det hänseende företog Herren sig i sjelfwa början af sit Regemente åtskilliga nog wådeliga, fast angelägna saker. Såsom man ännu intet hade stadgat sit Konunga-wal i Norrige, affärdades wisa Budbärare där in uti landet, til at på K. Carls wägnar försäkra Norrmännerne om obrottsligt bibehållande af deras Lagar och Privilegier, så framt de wille antaga Konungen i Swerige til sin Öfwerhet. Konung Carl gjorde sig ock färdig at angripa fiendtligen K. Erik på Gothland, til at ändteligen göra slut på det röfweri, som K. Eriks folk förröfwade på Swenska watn och strander. K. Carl lät ock skrifwa til Dannemark och begära tilbaka de Kronoräntor och skatter, som K. Christoffer låtit utföra från Swerige til Dannemark. Ja K. Carl gjorde ock en ansökning hos Påfwen Nicolaus V, at undersökning måtte ske uti Klosterna öfwer Munkar och Nunnor, som, åsidosättande sina Renlefnads-reglor, prydde sig med granna kåpor och kläder, lefde yppigt i mat och dryck, höllo hästar och brukade beqwämliga sångar och annan öfwerflöd *). Alt detta företogs wid sjelfwa inträdet af K. Carls Regemente, alt detta skulle utföras på en gång och intet lyckades rätt wäl. Det hufwudsakeligaste hade wäl warit, at arbeta med alfwar på Konunga-walet i Norrige, och sätta sig i stånd at stadga det samma, sedan det utslagit efter önskan. Alla de andra angelägenheter fordrade wisserligen ingen hastighet. Hwartil tjente wäl Kloster-undersökningen, utan til at göra Konungen förhatelig hos de Andeliga, som den tiden intet kunde föraktas utan fara. I anledning af detta angifwande, befaller Hans Helighet Arke-Biskopen i Upsala, at han skulle taga sig til medhjelpare en Munk af Brigittiner-orden, efter Arke-Biskop-

Undersökning i Klosterna.

*) Beskylningarna emot Klosterna uprepas af Påfwen Nicolaus V uti des Bref til Arke-Biskop Jöns Bengtson sålunda: Regulari calcata observantia, in floris, cucullis, & aliis in exquisita vestimentorum ordinatione, ac cibis, potibus, equitaturis, lectisternis dissolute viventes &c.

Biskopens eget omprófwande, och således en gång för alla förrätta undersökningen öfwer et sådant oskick, samt alt wederbörligen rätta och ändra, äfwen med Kyrkans näpst, om så behöfdes *). Det är swårt at begripa hwad nödwändighet kunde bringa Konungen til et så owäntat företagande, om han intet genom en sådan inquisition trodde sig kunna få tilfälle at återkalla några gods, som kan hända, med orätta och rätta arfwingarnas förfång, råkat i Munkars och Nunnors händer. Men kan wäl något wara dristigare, än wid början af en Regering företaga sig Reductions-anstalter, och det mot hela Andeliga Ståndet, då undersökningen skal ske af en Ärke-B. i Upsala? Man kan då mycket förundra sig öfwer, hwar Konungen kunnat få anledning til et så äfwentyrligt förslag, om ej rådet kommit från Ärke-Biskopen sjelf, i afsigt at göra Konungen förhatelig. At begära tilbaka de penningar, som K. Christoffer utfört til Dannemark, synes ock wara et försök, som näppeligen kunde lyckas. Om wederbörande hyst någon wälwilja och rättwisa emot Swerige, hade de sjelfwe bordt tilbjuda återstälning däraf; men såsom det intet skedde, kunde man ock wara öfwertygad, at på den anmodan ingen aktning skulle göras; om ej K. Carl kunde sätta sig i det stånd, at han wore fruktad af sina fiender, hwartil behöfdes tid. Sjelfwa utrustningen emot Gothland synes ock wara för hastig wid begynnelsen af en Regering. Röfweriet hade förmodeligen kunnat hämmas genom utredning af några fartyg, utan at börja et ordenteligt krig, uti hwilket man kunde nästan med fullkomlig wißhet se förut, at Dannemark skulle ofelbart taga del. Man kan då sluta af dessa tilbud, at K. Carl warit begåfwad med mycken drift; han hade ock med sina hastiga och snabba rörelser skingrat och dämpat alla emot sig anstälda försåt, då han war Riks-Föreståndare, och hade Herren sålunda något sannolikt hopp, at äfwen nu med samma färdighet utföra sina planer. Det war likwäl intet det samma at hafwa en Puke, en Christer Nilsson och en Nils Stenson til motståndare, som at skaffa sig et helt Rike til uppenbar fiende, hwilket styrdes af en ung Konung, som hade den tappre Adolph af Sleswig til Rådgifware och biträde. Det hade ändock kunnat gå an, om han kunnat lita på sina undersåtare; men hwad grund hade han til at lita på

Carl VIII. 1448.

*) Nicolaus PP. V. Romæ apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ quadringentesimo quadragesimo octavo, Id. Martii, Pontificatus nostri anno secundo. Uti Brefwet kallas Konungen, Carissimus in Christo filius noster Carolus, Svecorum, Gothorumque Rex illustris. Men i Mars månad 1448 war intet Carl Knutson Konung, så at datum måtte wara förskrifwit.

Carl VIII. 1448. på Oxenstierniska Partiet? jo löften och eder, en usel borgen uti en trolös mun.

§. 4.

Fälttåget til Gothland.

At Konung Carl warit mycket drifwande och hastig uti Planers utsörande, behöfwes wäl intet tilförlåteligare bewis än utredningen emot Gothland. Den 29 Jun. kröntes Konungen, och en månad därester wid Olufsmessan den 29 Jul. anlände Swenska Tropparne til Gothland til et antal af 2000 Man *). Håren war wäl intet särdeles stor, men tilräckelig; Anförare war Magnus Gren, en gammal Trotjenare af K. Erik, och lika gammal fiende af K. Carl. Men Konungen trodde, at alt gammalt nu war förgåtet, sedan han haft tilfälle at göra sina förra afundsmän godt, och hade Konungen nyligen förlänt honom med Åbo. Utom des hade Herr Måns bedyrat, at han wille upoffra lif och gods til Konungens och Rikets tjenst. Magnus Gren landstiger då i Flenswik, och lägrar sig för Wisby, bedref ej heller någon fiendtlighet mot landet, hwarföre ock folket utan swårighet gick de Swenske tilhanda. Wåre Swenske Författare tala ej heller om någon wåldsamhet, utan nämna allenast, at tre Skansar för Wisby Stad blefwo upkastade. Strelow beskrifwer tåget något annorlunda, at Gren anlände til Westergarn, där K. Eriks folk mötte de Swenska, och drefwo dem twå gånger tilbaka, dock blefwo de Swenske öfwermäktige, så at K. Erik med sit folk drog sig in uti Fästningen Wisborg. Staden blef då fullkomligen inspärrad, dock skola de Swenske hafwa förlorat något folk, genom utfall från Staden: belägringen fortsattes icke desto mindre in emot Jul. I denna sista punkt komma alla öfwerens, men om landstigningen och de andre rörelser warit särdeles blodige, som Strelow berättar, kan til åfwentyrs twiflas. Där woro wäl flere hederlige och förnäme Herrar i Swenska Tropparne, men Magnus Gren war allena befallande

*) Diarium Vazsten. fid. 98. Circa festum Olavi martiris facta est expeditio in multitudine gravi armatorum nobilium ad Gothlandiam ad expugnandum Dn. *Ericum* Regem, qui in castro Visbyensi jacuit, quia gravia damna intulit per piratas suos, tam in mari navigantibus quam in terra habitantibus. Aeneas Silvius eller Påfwen Pius II dömer helt annorlunda härom: Carolus novo Regno tumidus atque insolens armatis navibus Henricum (Ericum Pomeranum) ætate confectum, nulli noxium, sibi ipsi viventem de Gothia propulsavit. Men med all den wördnad, som man kan wara Hans Helighet skyldig, har han här bedragit sig: en Skörbfware gör altid sndt.

de *), fast gemenligen säges, at han och Birger Trolle woro Hufwudmän för hären. Den förre war wißt intet K. Carls wän, utan stod förmodeligen uti hemligt förtroende med K. Erik och de Danska, hwilket ock kort därester wisades uppenbarligen. Det synes då ganska troligt, at intet särdeles motstånd skedt, åtminstone nämnes intet därom hos Författaren af Rimkrönikan, hwilken säkert intet glömt at tala om de Swenskas förmåner, om de haft några, ehuru små de kunde wara. Detta tilstår likwäl Strelow, och medgifwer, at K. Eriks folk altid blifwit slagne ur fältet, så at om något slags motstånd skedt på K. Eriks sida, måtte det förmodeligen endast warit för syn skull. En förrädisk Anförare gör ock säkraft, när han hwarken utsätter sig eller folket för någon wåldsamhet. På samma tid, som Gren for til Gothland, reste K. Carl til Borgholm på Öland, där Konungens Swärson Erik Eriksson, Gyllenstierna, hade Befallningen, och medan Konungen uppehöll sig där, kom beskickning från Dannemark, med anmodan, at K. Carl wille draga sit folk ifrån Gothland, emedan Den hörde til Dannemark; men såsom K. Carl war af helt andra tankar, blef det afslagit. Så litet wille man då komma ihog, hwad K. Christoffer uti sin Försäkring lofwat och tilsagt **). Här blef K. Carl först med wißhet underrättad, som säges, at Gref Christian blifwit Konung i Dannemark. Så litet frågade man efter, hwad som tildrog sig hos utlänningar, när man intet hade sig bekant hwad som hände i granngården. Man hade wäl ingen Post den tiden, ej heller brukades ständiga Ministrar: Det ser dock ut, som Rikens Statsmän eller Politici lefwat med ganska liten eftertanka, då de woro i okunnighet om hwad som timade hos des närmaste naboer. De Swenske hade wäl fått höra, at de Danske gjort sit Konunga-wal, men på hwem det fallit bekymrade man sig intet; det hade likwäl warit så nyttigt, som lätt at skaffa sig en sådan underrättelse ***).

Carl VIII. 1448.

*) Detta är tydeligt af Rimkrön. fid. 381:

Han (Konungen) fick honom II:m raska mån
The följde Her Gren alla i sån
Riddare och Swena hoo the åre
Alla skulde Gren lydige wåra.

**) Konung Christoffers Försäkran 9 puncten är tydelig: Wele wi med all macht ok trostap thertil hielpe ok thet um arbejde, ok arbejde lade, at Gothland kommer strax frit til Sweriges Rige igen ok thez wedherblifue, swo som thet med rätte bör at wäre.

***) Åtminstone mente Författaren til Rimkrönikan så:

§. 5.

Carl VIII. 1448. Mot hösten reste Fältherren Gren med flere af Cavaliererne til Swerige efter erhållet tilstånd. På Gothland war likwäl intet särdeles uträttat, ty skantsar woro icke destomindre upkastade, och därmed kunde Herr Magnus försäkra om sin nit och trohet. Birger Trolle blef imedlertid förordnad til Höfwitsman för hären. Denne Fält-Öfwerste lär intet hafwa warit fullkomligen underrättad uti den finare Krigs-konsten, som lärer huru man skal göra sin skyldighet och göra intet. Han syntes ock följa samma beqwämliga ställsittande, instängde likwäl Staden och Slottet, och gjorde i tysthet och småningom anstalt til storm med förfärdigande af nödwändiga stormstegar. Ingen af fienden märkte denna tilredning, hwarföre ock Trollen i största tysthet natten för S. Barbara den 4 December, utan ringaste motstånd, besteg murarne kring Wisby *). En del af K. Eriks folk, som woro i Staden, blefwo grepne, en del skyndade sig utan gewär på Slottet, och alt hwad K. Erik och hans folk tilhörde gafs til spilla. Borgarne däremot förolämpades på intet sätt, utan fingo behålla all sin egendom oskadd och orörd. Därpå inspärrades Slottet med mera aktsamhet, så at Besättningen stadnade i mycken brist på lifsuppehälle, och sextio hästar blefwo slagtade til föda för Manskapet. Hitintil synes Trollen hafwa gjort alt hwad han borde göra, det som följer är något kinkugare, synes dock intet wisa prof af någon trolöshet, men, kan hända, snarare af enfaldighet eller flathet. K. Erik war nu brakt i den wådeliga ställning, at hans tilkommande tilstånd war aldeles uti Herr Birgers händer, och efter några dagars fortfarande inspärrning hade han warit twungen at upgifwa Fästningen på de wilkor, som Trollen wille föreskrifwa, hwarutinnan både Swenske och Danske Skribenter komma öfwerens. I denna ytterlighet wänder K. Erik sig til Dagtingan, tilbjuder at upgifwa Wisborg emot Borgholm och

Konung Carl förstod ok tha alt,
At the Danske hade sit en Konung walt.

Det är eljest utan twifwel, at K. Christian waldes uppenbarligen något när wid samma tid, som Kon. Carl; se Mallets Histoire de Dannemarc T. 2, ty K. Christians förpliktelse at aldrig förena Hertigdömet med Konungadömet är daterad samma dag, som K. Carl hyllades wid Mora Stenar d. 28 Junii.

*) Diarium Vazst. wid år 1448 sid. 98. Nocte præcedente diem S. Barbaræ Virginis Sveni obtinuerunt civitatem Wisbyensem absque gravi damno & strage hominum. Det andra år af Rimkrönikan, s. 383. Ericus Olai, L. 9, p. 196, är kortare än Rimkrönikan.

och Öland, och detta tog Trollen emot, då han likwäl war i stånd att twinga honom at gifwa sig fången med häfwor och folk. Det kan wara möjligt, ja äfwen kanske förlåteligt, om Trollen haft medlidande med en Herre, som kort förut hade warit hans laglige Konung; hade han ock förbehållit, som wid andra Capitulationer är brukeligt, at Fästningen skulle intaga imedlertid Swensk Besättning, hade alt warit i sin ordning. Detta hade ock warit så mycket mer angeläget, som Trollen hade sig bekant, at de Danske gjorde sig färdiga at undsätta Fästningen, och war det en af de mäst drifwande omständigheter til stormen på Wisby Stad. Men Trollen öfwerdrygade wid detta tilfälle, at om han hade någon förfarenhet uti Krigskonsten, war han likwäl intet särdeles fallen til at upsätta Tractater, ty, efter sjelfwa Stilleståndsbetingningen, war intet K. Erik pliktig at öfwerlämna Wisborg, innan han blifwit satt i werkelig besittning af Öland och Borgholm, så at det ankom helt och hållit på K. Eriks wälbehag om han wille behålla både Gothland och Öland, sedan han kommit i besittning af Borgholm. Men jämte öfwerenskommelsen om Öland fastställdes en fullkomlig Wapnhwila, så at K. Erik fick tilfälle at förse Slottet med nödwändiga lifsmedel. Man wet intet dagen när denna Afhandling blef ingången, men tidning därom lär K. Carl sätt, när han om Jultiden war i Skara, så at detta oförsiktiga stilleständ måtte blifwit träffat intet så mycket långt efter d. 4 December, då sjelfwa Staden eröfrades. Strelow anmärker det samma och berättar, at K. Erik warit buden til gäst af Swenska Herrarna Nyårs-afton, så at trohet och wördnad intet felades på Swenska sidan. Men trohet och upriktiga löften hade aldrig warit ibland K. Eriks egenskaper, och såsom han nu bespisat Fästningen, lät han Nyårs-morgon skjuta Dansk lösen från Slottet, hwilket sedermera altid blifwit iakttaget under Danska Regeringen, til at fira åminnelsen af K. Eriks bedrägeri emot de Swenska *). Huru wida den sista påminnelsen af Strelow är tilförlåtelig, kan förmodeligen twislas, men K. Eriks löften woro altid lika kraftiga, och lika opåliteliga, hwilket af Danska Häfdetecknare medgifwes, då de försäkra at hela affigten med Konungens Underhandling med Trollen war ingen annan än at winna tiden, och ingalunda at upläta Gothland til Sverige. K. Carl begrep ock strax ilfundigheten af K. Erik, och skickades fördenskull ofördröjwat Magnus Gren med friska troppar til Gothland, på det han skulle förmå K. Erik til at fullgöra det hufwudsakeligaste af den ingångna

Carl VIII. 1448.

*) Strelows Gutilandske Chronica fid. 230.

Carl VIII. 1448. gångna Waynhwilan, at förfoga sig til Öland och öfwerlämna utan upskåf hela Gothland til de Swenska. Här wid gjorde likwäl K. Erik den inwänning, at man först skulle inrymma honom Borgholm innan han wille afträda Wisborg. Detta så wäl som det andra alt war intet annat än idel falskhet, ty K. Erik hade redan ingått Förening med de Danska at updraga Wisborg til K. Christian mot Nyköping på Falster och Aleholm på Lolland *), så at när de Swenske yrkade på Stillestånds-tractatens fullbordande, gjorde han endast begabberi åt deras påminnelser. Men Magnus Gren war ankommen och skulle nu bota alt, som genom Trollens oförsiktighet kunde wara felat; så trodde ock K. Carl, fast hans bedrifter på Gothland woro aldeles osynliga och omärkeliga, ty staden Wisbys intagning war allenast en frukt af Trollens anstalter. Magnus Gren hade däremot följt den stora Generals-regleu at göra intet, och under denna istadiga tapperhet tilbraktes hela winteren utan at på något sätt beswära K. Erik. Icke destomindre på det han måtte synas göra något, tog han en tydelig Förklaring af Gothländarne, at de erkände K. Carl i Swerige för sin rätta och lagliga Öfwerhet för sig och sina efterkommande, mot det at de blefwo försäkrade at blifwa bibehållne wid sina fordna förmåner och friheter, hwarjämte de ock erkände, at Gothland af ålder warit en tilhörighet af Swerige. På Gothlands wägnar woro tilstädes Landets Probstar, Domare och menige Almoge, på Sweriges wägnar Magnus Gren, Birger Trolle, Erik Axelson, Lage Pose, Ivar Carlson Riddare, och Jösse Olosson Knape. Detta Hyllnings- och Underdånighets-Bref är gifwit octava SS. Innocentium, d. 4 Januari 1449 och förseglat med Gothlands wackra Sigill, som föreställer et fanebärande Lamm med öfwerskrift: Gutenses servant quidquid signatur in agno **). Man finner af detta Bref, at Magnus Gren intet försummat at skynda til Gothland, och än mindre försummade han at göra intet: ty hwad gagnade Gothländska Hyllningen, så länge Wisborg intet war uti Swenska händer, och ingen anstalt gjordes til Slottets eröfrande.

§. 6.

*) Rimkrönikan sid. 385. Ericus Olai s. 191 säger, at man intet lofwat K. Erik mer i Dannemark än Getsör.

**) Detta Document finnes tryckt framför Gothlands-lagen med Sigill under, så at H. dorph förmodeligen haft sjelfwa originalet af Brefwet, då man wäl intet kan beskylla honom, at han uppdiktat sjelf det bifogade Sigillet. Biskop Wallin, Gothländska Samlingar s. 98, anför ock Gothlands Stämpel, men Inscriptionen är: Gutenses signo, Christus signatur in agno. Men förmodeligen måtte det warit et annat Sigill.

§. 6.

De Danſke hade ock affänt en liten Flotta eller Eſeader til K. Eriks undſättning, men den blef af en ganſka häftig ſtorm anfallen, ſå at tre af de förſta fartygen förlorades med fyra-hundrade mans beſättning. De öfwerbleſne fortſatte icke deſtomindre ſin koſa til Gothland, men när de då förmärkte at Staden redan war i de Swenſkas händer, och Slottet inſpärrades, togo de wägen tilbaka til Dannemark utan widare tilbud til K. Eriks undſättning. Imedlertid ſåſom den fridſame Krigshjelten Magnus Gren på intet wis wroade Fäſtningen, hade man tilfälle at uti all beqwämlighet utreda en ny Flotta i Dannemark, hwilken kom til Gothland wid Påſken och kaſtade ankar ſtrax utan för Slottet under Olof Axelſon, Thots, anförande. Man hade wäl intet ſlutat hwarken fred eller ſtilleſtånd med de Danſka, Herr Gren war icke deſtomindre lika fredſam, hwarföre ock Olof Axelſon utan ringaſte hinder affördе från Slottet alla K. Eriks häfwor, och lämnade Danſk beſättning i Fäſtningen; och ſedan detta alt war beſtält, ſteg ändteligen K. Erik ſjelf om bord på Danſka Flottan uti alla Swenſka Tropparnas åſyn, ſom höllo ſig aldeles ſtilla. Man hiſſade då ſegel på Danſka Flottan, och alla fartygen ſtälde koſan til Dannemark. Omſider, när Flottan kom under Bornholm, ſöndrade ſig fartyget på hwilket Konungen war ifrån de öfriga ſkeppen och ſeglade til Pommern, hwar Konungen landſteg, och tog ſåledes et ewigt affked från Göthiſka Norden *). Om K. Erik ſmög ſig bort under et ſtarkt wäder, eller ock han reſte undan med de Danſkas goda wilja, är något ſom man werkeligen intet wet. Uti Swenſka Skrifter föregifwes, at de Danſke ſkulle haſwa tagit bort något af Konungens godz, hwarigenom Herren förlorat luſten at komma til Dannemark. Men de, då och en lång tid däreſter, upſatte Skrifter ſå i Swerige ſom i Dannemark, äro ofta upfylde med mera bitterhet än ſanning, ſå at man i ſådana mål behöfwer all warſamhet, innan man antager den enas eller den andras berättelſe. At ſäga ſanningen, war K. Eriks belägenhet ganſka bedröfwelig. At förtro ſig i de

Carl VIII. 1449.

Danſk undſättning til Gothland.

K. Erik reſer från Gothland.

*) Diarium Vaſten. år 1449. ſ. 90. Venerunt Daci in manu forti ad civitatem Visby & ſumſerunt inde Regem Dominum Ericum, volentes eum ducere ad Daciam, qui cum eſſet in mari, vento flante valido, ad Ducatum ſuum Pomerenſem navigavit, ipſis inſalutatis & invitis. Se Ericus Olai ſ. 197, ſom nämner ock, at Konungen reſt hemligen ifrån de Danſka under Bornehölm, furtive ab eis ſeparatus divertit in Pomeraniam, men lägger likwäl ſtrax til: Alii volunt Dacos eum ad Ryenwold honorifice deportaſſe.

Carl VIII. 1449. med anhållan, at han nu behagade ſielf inſtälla ſig at fullborda werket. K. Chriſtian anlände ſåledes inemot slutet af Julii månad til Gothland med en Flotta af 150 större och mindre fartyg, och kaſtade ankar wid ſielfwa Slottet; därpå upſtälde ſig 6000 Man Danſka troppar framför Slottet och Staden, ſå at här war mera tekn til krig än fred, och hade Gref Gerhard af Hollſten mycket bidragit til denna utruſtning. I anſeende til deſſa krigiſka anſtalter, ſkickade de Swenſke ſändebud til Konungen i Dannemark med förfrågan, om Herren wille förbliſwa wid den Dagtingan, ſom war ingången med Olof Axelſon, och när det bejakades, gaf man ſig någorlunda til freds. Men det dröjde intet länge förr än Axelſonſka freden glömdes, de Danſke ſatte eld på Staden, och anfall gjordes från alla kanter på de Swenſka. Deſſe hade då intet annat råd än at taga ſin tilflygt til de faſta huſen i Staden, hwarifrån de förſwarade ſig, emedan deras Skanſar woro efter Olof Axelſons anläggning och Herr Grens fredſamhet nederkaſtade. De Swenſkas olägenhet ökтes än mera därigenom, at elden uptändes under en ſtickande ſtorm, ſom dref på Staden. Men ſåſom winden kaſtade ſig på en annan ſida, bleſwo de bättre i ſtånd at afwärja ſina oförmodade fiender. Man berättar då at af de Danſka ſtupade trehundrade Man, medan af dem, ſom hade ſkjul i huſen, ſaknades ingen. Detta owäſende tildrog ſig Olofsmeſſe-afton, d. 28 Jul. En hop af Stadsfolket ſökte ſin ſäkerhet i Kyrkorna, och inemot tre-hundrade perſoner, ſom uti en af dem woro förſamlade, ſägo i ſin inbildning eller ſkrämſel uppenbara underwerk, en klocka ringde twå gånger af ſig ſielf, Sacramentet gret, beläten ſwettades och antogo likfärg, en hwit dufwa flög ock emot elden då wädret kaſtade ſig. Detta kan tros efter behag. Efteſt lär en flygande hwit Dufwa intet kunna bliſwa något underwerk utan för dem, ſom inbillade ſig, at hon war ſkickad från Jungfru Maria til at wrida wädret, ty hos henne anmälte egenteligen de Swenſke ſina böner i denna wädeliga belägenhet. Sålunda efterlefdes på Danſka ſidan den med Olof Axelſon faſtſtälda Fredshandel, hwarpå K. Chriſtians fredliga löfte grundade ſig, och är det nog ſwårt at finna annat ſkäl til Danſkarnas förhållande S. Olofs afton, än det ſom en talrik Här föter med ſig; ſå framt saken förhåller ſig aldeles ſå, ſom den uti Swenſka Berättelſerna afſkildras, hwilka ock haſwa ſå mycket större trowärdighet, ſom de äro ſamtida Skrifter. Onekeligt är, at den med Olof Axelſon afſlutna Tractaten ändrades på det ſätt, at Magnus Gren med de under hans befallning

Kon. Chriſtian til Gothland.

De Swenſka öfwerlämna Gothland til K. Chriſtian.

waran-

varande Swenska Troppar skulle oförtöfwat fara ur landet, och medlertid på intet sätt betunga Gothlänningarna, en fullkommen red eller wapnhwila skulle ock wara imellan K. Carl i Swerige och K. Christian i Dannemark och Norrige, et års tid räknad från nästkommande Mårtens-messa, och skulle tolf Riksens Råd af hwartdera Riket sammanträda nästkommande Walborgs dag, d. 1 Maj, i Halmstad, til at afgöra alla twistigheter imellan bägge Rikerna så om Gothland som andra ärender. Denna Förening beseglades d. 31 Jul. 1449, eller S. Peters afton ad vincula *) af allofwa Herrar på bägge Rikernas wägnar, och woro de Swenske Underhandlare Magnus Gren, Joen Carlson, Henrik Bitzer, Carl Magnusson, Fader Olfson, Eskil Isakson, Lage Posse, Simon Körning Riddare, Frille Håkanson och Peder Swärd af wapn. Föreningen blef följande dagen d. 1 Augusti af K. Christian sielf stadfästad på Wisborg, och brukar han redan Titul af Norrige, fast anledningen därtil war nog kinkug och wacklande, som af det följande är ögonskenligt. På detta sätt slutade Magnus Gren sit Fälttåg med samma ärlighet, som han det förwalat, hwilket kan så mycket mindre werka någon bestörtning, som han redan tilsagt K. Christian sin tro och lydnad, fast saken skulle hållas hemlig, på det han kunde komma tilbaka til Swerige och där en widare wara sin nya Herre til tjenst, med falskhet och bedrägeri emot sin Lagliga Konung. Det är ock besynnerligt, at uti Wisby Tractat, när betingades, at Swenska Tropparne skulle med det första förfoga sig til Swerige, man intet förbehöll, at folket kunde därtil betjena sig af sina egna fartyg, som woro på Öen: men efter detta försummades behöllo äfwen de Danske icke allenast hela Öen utan ock hela Swenska Flottan, så at ingen ting blef eftersatt, hwarmed K. Carl och Sweriges Rike förswagas måtte **).

Carl VIII. 1449.

*) De Swenska och Danska Fullmäktigas öfwerenskommelse, Wisby 1449 S. Petri afton ad vincula, hos Gadorph, sid. 156.

**) Sielfwa Historien är tagen af Rimkrönikan s. 387 f. Ericus Olai 198, och gör han K. Christians Flotta 200 segel stark, berättar ock, at de Danske wid träffningen inom Wisby förlorat 600 Man. Om K. Christians resa til Gothland, se Diar. Vazst. 1449 sid. 99: Circa festum Olavi venit Rex Daciæ cum multitudine navium & armatorum ad expugnandum Svecos, qui jacuerunt in civitate Visby, quibus verbis suis circumventis, & dolo receperunt civitatem, quingentis occisis ex parte Danorum, & recesserunt inde saluis suis rebus, sed non navibus.

Carl VIII. 1449. med anhållan, at han nu behagade ſjelf inſtälla ſig at fullborda werket. K. Chriſtian anlände ſåledes inemot ſluteт af Julii månad til Gothland med en Flotta af 150 ſtörre och mindre fartyg, och kaſtade ankar wid ſjelfwa Slottet; därpå upſtälde ſig 6000 Man Danſka troppar framför Slottet och Staden, ſå at här war mera tekn til krig än fred, och hade Gref Gerhard af Hollſten mycket bidragit til denna utruſtning. I anſeende til deſſa krigiſka anſtalter, ſkickade de Swenſke ſändebud til Konungen i Dannemark med förfrågan, om Herren wille förblifwa wid den Dagtingan, ſom war ingången med Olof Axelſon, och när det bejakades, gaf man ſig någorlunda til freds. Men det dröjde intet länge förr än Axelſonſka freden glömdes, de Danſke ſatte eld på Staden, och anfall gjordes från alla kanter på de Swenſka. Deſſe hade då intet annat råd än at taga ſin tillflygt til de faſta huſen i Staden, hwarifrån de förſwarade ſig, emedan deras Skanſar woro efter Olof Axelſons anläggning och Herr Grens fredſamhet nederkaſtade. De Swenſkas olägenhet ökтes än mera därigenom, at elden uptändes under en ſtickande ſtorm, ſom dref på Staden. Men ſåſom winden kaſtade ſig på en annan ſida, blefwo de bättre i ſtånd at afwärja ſina oförmodade fiender. Man berättar då at af de Danſka ſtupade trehundrade Man, medan af dem, ſom hade ſkjul i huſen, ſaknades ingen. Detta owäſende tilldrog ſig Olofsmeſſe-afton, d. 28 Jul. En hop af Stadsfolket ſökte ſin ſäkerhet i Kyrkorna, och inemot tre-hundrade perſoner, ſom uti en af dem woro förſamlade, ſägo i ſin inbildning eller ſkrämſel uppenbara underwerk, en klocka ringde twå gånger af ſig ſjelf, Sacramentet gret, beläten ſwettades och antogo likfärg, en hwit dufwa flög ock emot elden då wädret kaſtade ſig. Detta kan tros efter behag. Eljeſt lär en flygande hwit Dufwa intet kunna blifwa något underwerk utan för dem, ſom inbillade ſig, at hon war ſkickad från Jungfru Maria til at wrida wädret, ty hos henne anmälte egenteligen de Swenſke ſina böner i denna wädeliga belägenhet. Sålunda efterlefdes på Danſka ſidan den med Olof Axelſon faſtſtälda Fredshandel, hwarpå K. Chriſtians fredliga löfte grundade ſig, och är det nog ſwårt at finna annat ſkäl til Danſkarnas förhållande S. Olofs afton, än det ſom en talrik Här för̈er med ſig; ſå framt ſaken förhåller ſig aldeles ſå, ſom den uti Swenſka Berättelſerna afſkildras, [illegible] wa ſå mycket ſtörre trowärdighet, ſom [illegible] Onekeligt är, at den med Olof Axelſ[illegible] des på det ſätt, at Magnus Gre[illegible]

Kon. Chriſtian til Gothland.

De Swenſka öfwerlämna Gothland til K. Chriſtian.

warande Swenska Troppar skulle förtröfwat fara ur landet, och imedlertid på intet sätt betunga Gothlänningarna, en fullkommen fred eller wapnhwila skulle ock wara imellan K. Carl i Swerige och K. Christian i Dannemark och Norrige, et års tid räknad ifrån nästkommande Mårtens-messa, och skulle tolf Riksens Råd af hwartdera Riket sammanträda nästkommande Walborgs dag, d. 1 Maj, i Halmstad, til at afgöra alla twistigheter imellan bägge Rikerna så om Gothland som andra ärender. Denna Förening beseglades d. 31 Jul. 1449, eller S. Peters afton ad vincula *) af ellofwa Herrar på bägge Rikernas wägnar, och woro de Swenske Underhandlare Magnus Gren, Joen Carlson, Henrik Bitter, Carl Magnusson, Fader Olsson, Eskil Isakson, Lage Posse, Simon Körning Riddare, Frille Håkanson och Peder Swärd af wapn. Föreningen blef följande dagen d. 1 Augusti af K. Christian sjelf stadfästad på Wisborg, och brukar han redan Titul af Norrige, fast anledningen därtil war nog kinkig och wacklande, som af det följande år ögonskenligt. På detta sätt slutade Magnus Gren sit Fälttåg med samma ärlighet, som han det förwaltat, hwilket kan så mycket mindre werka någon bestörtning, som han redan tilsagt K. Christian sin tro och lydnad, fast saken skulle hållas hemlig, på det han kunde komma tilbaka til Swerige och där än widare wara sin nya Herre til tjenst, med falskhet och bedrägeri emot sin Lagliga Konung. Det är ock besynnerligt, at uti Wisby Tractat, når betingades, at Swenska Tropparne skulle med det första förfoga sig til Swerige, man intet förbehöll, at folket kunde därtil betjena sig af sina egna fartyg, som woro på Öen: men efter detta förfummades behöllo äfwen de Danske icke allenast hela Öen utan ock hela Swenska Flottan, så at ingen ting blef efterfatt, hwarmed K. Carl och Sweriges Rike förswagas måtte **).

Carl VIII. 1449.

Sw. R. Hist. Del. 4. Kkk §. 8.

*) De Swenska och Danska Fullmäktiges öfwerenskommelse, Wisby 1449 S. Petri afton ad vincula, hos Hadorph, sid. 156.

**) Sielfwa K[rönikan] s. och gl[…] seg[…] olo[…]

… by förlorat … Mon … stiane reſa til G… 1449 sid. 99: … olt Rex Dacie … & armatorum … jecuerunt … ſuis ci… civita… mon… rel… Om K. Chri… ſe Diar. Vaſt. … m Olavi ve… dine navium … lum bvecos… by, quibus … dolo rece… is occiſis ex … unt inde ſal… vibus.

med anhållan, at han nu behagade sjelf inställa sig at fullborda werket. K. Christian anlände således inemot slutet af Julii månad til Gothland med en Flotta af 150 större och mindre fartyg, och kastade ankar wid sjelfwa Slottet; därpå upstälde sig 6000 Man Danska troppar framför Slottet och Staden, så at här war mera tekn til krig än fred, och hade Gref Gerhard af Hollsten mycket bidragit til denna utrustning. I anseende til dessa krigiska anstalter, skickade de Swenske sändebud til Konungen i Dannemark med förfrågan, om Herren wille förblifwa wid den Dagtingan, som war ingången med Olof Axelson, och när det bejakades, gaf man sig någorlunda til freds. Men det dröjde intet länge förr än Axelsonska freden glömdes, de Danske satte eld på Staden, och anfall gjordes från alla kanter på de Swenska. Desse hade då intet annat råd än at taga sin tillflygt til de fasta husen i Staden, hwarifrån de förswarade sig, emedan deras Skansar woro efter Olof Axelsons anläggning och Herr Grens fredsamhet nederkastade. De Swenskas olägenhet ökтes än mera därigenom, at elden uptändes under en stickande storm, som dref på Staden. Men såsom winden kastade sig på en annan sida, blefwo de bättre i stånd at afwärja sina oförmodade fiender. Man berättar då at af de Danska stupade tre-hundrade Man, medan af dem, som hade skjul i husen, saknades ingen. Detta owäsende tildrog sig Olofsmesse-afton, d. 28 Jul. En hop af Stadsfolket sökte sin säkerhet i Kyrkorna, och inemot tre-hundrade personer, som uti en af dem woro församlade, sägo i sin inbildning eller skrämsel uppenbara underwerk, en klocka ringde twå gånger af sig sjelf, Sacramentet gret, belåten swettades och antogo likfärg, en hwit dufwa flög ock emot elden då wådret kastade sig. Detta kan tros efter behag. Eljest lär en flygande hwit Dufwa intet kunna blifwa något underwerk utan för dem, som inbillade sig, at hon war skickad från Jungfru Maria til at wrida wådret, ty hos henne anmälte egenteligen de Swenske sina böner i denna wådeliga belägenhet. Sålunda efterlefdes på Danska sidan den med Olof Axelson fastslälda Fredshandel, hwarpå K. Christians fredliga löfte grundade sig, och är det nog swårt at finna annat skäl til Danskarnas förhållande S. Olofs afton, än det som en talrik Här förer med sig; så framt saken förhåller sig alldeles så, som den uti Swenska Berättelserna afskildras, ha-wa så mycket större trowärdighet, som Onekeligt är, at den med Olof Axel- des på det sätt, at Magnus Gr-

Kon. Christian til Gothland.

De Swenska öfwerlämna Gothland til K. Christian.

warande Swenska Troppar skulle öförtöfwat fara ur landet, och imedlertid på intet sätt betunga Gothlänningarna, en fullkommen fred eller wapnhwila skulle ock wara imellan K. Carl i Swerige och K. Christian i Dannemark och Norrige, et års tid räknad ifrån nästkommande Mårtens-messa, och skulle tolf Riksens Råd af hwartdera Riket sammanträda nästkommande Walborgs dag, d. 1 Maj, i Halmstad, til at afgöra alla twistigheter imellan bägge Rikerna så om Gothland som andra ärender. Denna Förening beseglades d. 31 Jul. 1449, eller S. Peters afton ad vincula *) af ellofwa Herrar på bägge Rikernas wägnar, och woro de Swenske Underhandlare Magnus Gren, Joen Carlson, Henrik Bitzer, Carl Magnusson, Fader Olfson, Eskil Isakson, Lage Posse, Simon Körning Riddare, Frille Håkanson och Peder Swärd af wapn. Föreningen blef följande dagen d. 1 Augusti af K. Christian sjelf stadfästad på Wisborg, och brukar han redan Titul af Norrige, fast anledningen därtil war nog kinkug och wacklande, som af det följande är ögonskenligt. På detta sätt slutade Magnus Gren sit Fälttåg med samma ärlighet, som han det förwaltat, hwilket kan så mycket mindre werka någon bestörtning, som han redan tilsagt K. Christian sin tro och lydnad, fast saken skulle hållas hemlig, på det han kunde komma tilbaka til Swerige och där än widare wara sin nya Herre til tjenst, med falskhet och bedrägeri emot sin Lagliga Konung. Det är ock besynnerligt, at uti Wisby Tractat, när betingades, at Swenska Tropparne skulle med det första förfoga sig til Swerige, man intet förbehöll, at folket kunde därtil betjena sig af sina egna fartyg, som woro på Öen: men efter detta försummades behöllo åfwen de Danske icke allenast hela Öen utan ock hela Swenska Flottan, så at ingen ting blef eftersatt, hwarmed K. Carl och Sweriges Rike förswagas måtte **).

Carl VIII. 1449.

*) De Swenska och Danska Fullmäktigas öfwerenskommelse, Wisby 1449 S. Petri afton ad vincula, hos Hadorph, sid. 156.

**) [illegible] Hist [illegible] Rim[illegible] [illegible] by förlorat 600 Man. Om K. Christians resa til Gothland, se Diar. Vazst. 1449 sid. 99: Circa festum Olavi venit Rex Daciæ cum multitudine navium & [illegible] ad expugnandum Svecos [illegible] in civitate Visby, quibus [illegible] inventis, & dolo rece[illegible] quingentis occisis ex [illegible] unt inde sal[illegible] bus.

Carl VIII. 1449. med anhållan, at han nu behagade ſjelf inſtälla ſig at fullborda werket. K. Chriſtian anlände ſåledes inemot ſlutet af Julii månad til Gothland med en Flotta af 150 större och mindre fartyg, och kaſtade ankar wid ſjelfwa Slottet; därpå upſtälde ſig 6000 Man Danſka troppar framför Slottet och Staden, ſå at här war mera tekn til krig än fred, och hade Gref Gerhard af Hollſten mycket bidragit til denna utruſtning. I anſeende til deſſa krigiſka anſtalter, ſkickade de Swenſke ſändebud til Konungen i Dannemark med förfrågan, om Herren wille förblifwa wid den Dagtingan, ſom war ingången med Olof Axelſon, och når det bejakades, gaf man ſig någorlunda til freds. Men det dröjde intet länge förr än Axelſonſka freden glömdes, de Danſke ſatte eld på Staden, och anfall gjordes från alla kanter på de Swenſka. Deſſe hade då intet annat råd än at taga ſin tillflygt til de faſta huſen i Staden, hwarifrån de förſwarade ſig, emedan deras Skanſar woro efter Olof Axelſons anläggning och Herr Grens fredſamhet nederkaſtade. De Swenſkas olägenhet ökтes än mera därigenom, at elden uptändes under en ſtickande ſtorm, ſom dref på Staden. Men ſåſom winden kaſtade ſig på en annan ſida, blefwo de bättre i ſtånd at afwärja ſina oförmodade fiender. Man berättar då at af de Danſka ſtupade trehundrade Man, medan af dem, ſom hade ſkjul i huſen, ſaknades ingen. Detta owäſende tildrog ſig Olofsmeſſe-afton, d. 28 Jul. En hop af Stadsfolket ſökte ſin ſäkerhet i Kyrkorna, och inemot tre-hundrade perſoner, ſom uti en af dem woro förſamlade, ſägo i ſin inbildning eller ſkrämſel uppenbara underwerk, en klocka ringde twå gånger af ſig ſjelf, Sacramentet gret, beläten ſwettades och antogo likfärg, en hwit dufwa flög ock emot elden då wädret kaſtade ſig. Detta kan tros efter behag. Efteſt lär en flygande hwit Dufwa intet kunna blifwa något underwerk utan för dem, ſom inbillade ſig, at hon war ſkickad från Jungfru Maria til at wrida wädret, ty hos henne anmälte egenteligen de Swenſke ſina böner i denna wädeliga belägenhet. Sålunda efterlefdes på Danſka ſidan den med Olof Axelſon faſtſtälda Fredshandel, hwarpå K. Chriſtians fredliga löfte grundade ſig, och är det nog ſwårt at finna annat ſkäl til Danſkarnas förhållande S. Olofs afton, än det ſom en talrik Här föter med ſig; ſå framt ſaken förhåller ſig aldeles ſå, ſom den uti Swenſka Berättelſerna afſkildras, hwilka ock hafwa ſå mycket större trowärdighet, ſom de äro ſamtida Skrifter. Onekeligt är, at den med Olof Axelſon afſlutna Tractaten ändrades på det ſätt, at Magnus Gren med de under hans befallning

Kon. Chriſtian til Gothland.

De Swenſka öfwerlämna Gothland til K. Chriſtian.

waran-

varande Swenska Troppar skulle ofördröfvat fara ur landet, och medlertid på intet sätt betunga Gothlänningarna, en fullkommen red eller wapnhwila skulle ock wara imellan K. Carl i Sverige och K. Christian i Dannemark och Norrige, et års tid räknad från nästkommande Mårtens-messa, och skulle tolf Riksens Råd af wardera Riket sammanträda nästkommande Walborgs dag, d. 1 Maj, i Halmstad, til at afgöra alla twistigheter imellan bägge Rikerna så om Gothland som andra ärender. Denna Förening beeglades d. 31 Jul. 1449, eller S. Peters afton ad vincula *) af lofwa Herrar på bägge Rikernas wägnar, och woro de Swenske Inderhandlare Magnus Gren, Joen Carlson, Henrik Bitzer, Carl Magnusson, Jader Olsson, Eskil Jaksson, Lage Posse, Simon Körning Riddare, Frille Håkanson och Peder Swärd af wapn. Föreningen blef följande dagen d. 1 Augusti af K. Christian sjelf stadfästad på Wisborg, och brukar han redan Titul af Norrige, fast anledningen därtil war nog kinkig och wacklande, som af det följande år ögonskenligt. På detta sätt slutade Magnus Gren sit Fältåg med samma ärlighet, som han det förwalat, hwilket kan så mycket mindre werka någon beströtning, som han redan tilsagt K. Christian sin tro och lydnad, fast saken skulle hållas hemlig, på det han kunde komma tilbaka til Swerige och där in widare wara sin nya Herre til tjenst, med falskhet och bedrägeri emot sin Lagliga Konung. Det är ock besynnerligt, at uti Wisby Tractat, når betingades, at Swenska Tropparne skulle med det förra förfoga sig til Swerige, man intet förbehöll, at folket kunde därtil betjena sig af sina egna fartyg, som woro på Øen: men efter detta förfummades behöllo äfwen de Danske icke allenast hela Øen utan ock hela Swenska Flottan, så at ingen ting blef efterfatt, hwarmed K. Carl och Sweriges Rike förswagas måtte **).

Carl VIII. 1449.

*) De Swenska och Danska fullmäktigas öfwerenskommelse, Wisby 1449 S. Petri afton ad vincula, hos Hadorph, fid. 156.

**) Sielfwa Historien är tagen af Rimkrönikan f. 387 f. Ericus Olaf. 198, och gör hon K. Christians flotta 200 segel stark, berättar ock, at de Danske wid träffningen ingom Wisby förlorat 600 Man. Om K. Christians resa til Gothland, se Diar. Vazst. 1449 fid. 99: Circa festum Olavi venit Rex Daciæ cum multitudine navium & armatorum ad expugnandum Svecos, qui jacuerunt in civitate Visby, quibus verbis suis circumventis, & dolo receperunt civitatem, quingentis occisis ex parte Danorum, & recesserunt inde salvis suis rebus, sed non navibus.

Carl VIII. 1449. med anhållan, at han nu behagade ſjelf inſtälla ſig at fullborda werket. K. Chriſtian anlände ſåledes inemot ſlutet af Julii månad til Gothland med en Flotta af 150 större och mindre fartyg, och kaſtade ankar wid ſjelfwa Slottet; därpå upſtälde ſig 6000 Man Danſka troppar framför Slottet och Staden, ſå at här war mera tekn til krig än fred, och hade Gref Gerhard af Hollſten mycket bidragit til denna utruſtning. I anſeende til deſſa krigiſka anſtalter, ſkickade de Swenſke ſändebud til Konungen i Dannemark med förfrågan, om Herren wille förblifwa wid den Dagtingan, ſom war ingången med Olof Axelſon, och när det bejakades, gaf man ſig någorlunda til freds. Men det dröjde intet länge förr än Axelſonſka freden glömdes, de Danſke ſatte eld på Staden, och anfall gjordes från alla kanter på de Swenſka. Deſſe hade då intet annat råd än at taga ſin tillflygt til de faſta huſen i Staden, hwarifrån de förſwarade ſig, emedan deras Skanſar woro efter Olof Axelſons anläggning och Herr Grens fredſamhet nederkaſtade. De Swenſkas olägenhet ökтes än mera därigenom, at elden uptändes under en ſtickande ſtorm, ſom dref på Staden. Men ſåſom winden kaſtade ſig på en annan ſida, blefwo de bättre i ſtånd at afwärja ſina oförmodade fiender. Man berättar då at af de Danſka ſtupade trehundrade Man, medan af dem, ſom hade ſkjul i huſen, ſaknades ingen. Detta owäſende tildrog ſig Olofsmeſſe-afton, d. 28 Jul. En hop af Stadsfolket ſökte ſin ſäkerhet i Kyrkorna, och inemot tre-hundrade perſoner, ſom uti en af dem woro förſamlade, ſägo i ſin inbildning eller ſkrämſel uppenbara underwerk, en klocka ringde två gånger af ſig ſjelf, Sacramentet grät, beläten ſwettades och antogo likfärg, en hwit dufwa flög ock emot elden då wädret kaſtade ſig. Detta kan tros efter behag. Eljeſt lär en flygande hwit Dufwa intet kunna blifwa något underwerk utan för dem, ſom inbillade ſig, at hon war ſkickad från Jungfru Maria til at wrida wädret, ty hos henne anmälte egenteligen de Swenſke ſina böner i denna wädeliga belägenhet. Sålunda efterlefdes på Danſka ſidan den med Olof Axelſon faſtſtälda Fredshandel, hwarpå K. Chriſtians fredliga löfte grundade ſig, och är det nog ſwårt at finna annat ſkäl til Danſkarnas förhållande S. Olofs afton, än det ſom en talrik Här föreer med ſig; ſå framt ſaken förhåller ſig aldeles ſå, ſom den uti Swenſka Berättelſerna afſkildras, hwilka ock hafwa ſå mycket ſtörre trowärdighet, ſom de äro ſamtida Skrifter. Onekeligt är, at den med Olof Axelſon afſlutna Tractaten ändrades på det ſätt, at Magnus Gren med de under hans befallning

Kon. Chriſtian til Gothland.

De Swenſka öfwerlämna Gothland til K. Chriſtian.

waran-

varande Swenska Troppar skulle öfrtröfwat fara ur landet, och Carl VIII.
medlertid på intet sätt betunga Gothländningarna, en fullkomnen 1449.
red eller wapnhwila skulle ock wara imellan K. Carl i Swerige
ch K. Christian i Dannemark och Norrige, et års tid räknad
från nästkommande Mårtens-messa, och skulle tolf Riksens Råd af
wartdera Riket sammanträda nästkommande Walborgs dag, d. 1
Maj, i Halmstad, til at afgöra alla twistigheter imellan bägge Ri-
erna så om Gothland som andra ärender. Denna Förening be-
eglades d. 31 Jul. 1449, eller S. Peters afton ad vincula *) af
lofwa Herrar på bägge Rikernas wägnar, och woro de Swenske
Inderhandlare Magnus Gren, Joen Carlson, Henrik Bitzer,
Carl Magnusson, Jader Olsson, Eskil Isaksson, Lage Posse,
Simon Körning Riddare, Frille Håkanson och Peder Swärd
f wapn. Föreningen blef följande dagen d. 1 Augusti af K. Chri-
tian sjelf stadfästad på Wisborg, och brukar han redan Titul af
Norrige, fast anledningen därtil war nog kinkig och wacklande, som
f det följande år ögonskenligt. På detta sätt slutade Magnus
Gren sit Fälttåg med samma ärlighet, som han det förwal-
at, hwilket kan så mycket mindre werka någon bestörtning, som
an redan tilsagt K. Christian sin tro och lydnad, fast saken skulle
hållas hemlig, på det han kunde komma tilbaka til Swerige och där
in widare wara sin nya Herre til tjenst, med falskhet och bedräge-
i emot sin Lagliga Konung. Det är ock besynnerligt, at uti Wis-
y Tractat, när betingades, at Swenska Tropparne skulle med det
örsta förfoga sig til Swerige, man intet förbehöll, at folket kunde
ärtil betjena sig af sina egna fartyg, som woro på Öen: men ef-
er detta förfummades behöllo äfwen de Danske icke allenast hela
Öen utan ock hela Swenska Flottan, så at ingen ting blef efterfatt,
warmed K. Carl och Sweriges Rike förswagas måtte **).

*) De Swenska och Danska fulmäktigas öfwerenskommelse, Wisby 1449 S. Petri afton ad vincula, hos Hadorph, sid. 155.

**) Sjelfwa Historien är tagen af Rimkrönikan s. 387 f. Ericus Olaf. 198, och gör hon K. Christians flotta 200 segel stark, berättar ock, at de Danske wid träffningen ingen Wisby förlorat 600 Man. Om K. Christians resa til Gothland, se Diar. Vazst. 1449 sid. 99: Circa festum Olavi venit Rex Danie cum multitudine navium & armatorum ad expugnandum Svecos, qui jacuerunt in civitate Visby, quibus verbis suis circumventis, & dolo receperunt civitatem, quingentis occisis ex parte Danorum, & recesserunt inde salvis suis rebus, sed non navibus.

Carl VIII. 1448. gångna Waynhwilan, at förfoga sig til Öland och öfwerlämna utan upskåf hela Gothland til de Swenska. Här wid gjorde likwäl K. Erik den inwänning, at man först skulle inrymma honom Borgholm innan han wille afträda Wisborg. Detta så wäl som det andra alt war intet annat än idel falskhet, ty K. Erik hade redan ingått Förening med de Danska at upbraga Wisborg til K. Christian mot Nyköping på Falster och Aleholm på Lolland *), så at når de Swenske yrkade på Stillestånds-tractatens fullbordande, gjorde han endast begabberi åt deras påminnelser. Men Magnus Gren war ankommen och skulle nu bota alt, som genom Trollens oförsiktighet kunde wara felat; så trodde ock K. Carl, fast hans bedrifter på Gothland woro aldeles osynliga och omärkeliga, ty staden Wisbys intagning war allenast en frukt af Trollens anstalter. Magnus Gren hade däremot följt den stora Generals-reglen at göra intet, och under denna istadiga tapperhet tilbraktes hela winteren utan at på något sätt beswära K. Erik. Icke destomindre på det han måtte synas göra något, tog han en tydelig Förklaring af Gothländarne, at de erkände K. Carl i Swerige för sin rätta och lagliga Öfwerhet för sig och sina efterkommande, mot det at de blefwo försäkrade at blifwa bibehållne wid sina fordna förmåner och friheter, hwarjämte de ock erkände, at Gothland af ålder warit en tilhörighet af Swerige. På Gothlands wägnar woro tilstädes Landets Probstar, Domare och menige Almoge, på Sweriges wägnar Magnus Gren, Birger Trolle, Erik Axelson, Lage Pose, Ivar Carlson Riddare, och Jösse Olofsson Knape. Detta Hyllnings- och Underdånighets-Bref är gifwit octava SS. Innocentium, d. 4 Januari 1449 och förseglat med Gothlands wackra Sigill, som föreställer et fanebärande Lamm med öfwerskrift: Gutenses servant quidquid signatur in agno **). Man finner af detta Bref, at Magnus Gren intet försummat at skynda til Gothland, och än mindre försummade han at göra intet: ty hwad gagnade Gothländska Hyllningen, så länge Wisborg intet war uti Swenska händer, och ingen anstalt gjordes til Slottets eröfrande.

§. 6.

*) Rimkrönikan sid. 385. Ericus Olai s. 191 säger, at man intet lofwat K. Erik mer i Dannemark än Getsör.

**) Detta Document finnes tryckt framför Gothlands-lagen med Sigill under, så at Hr. Dorph förmodeligen haft sjelfwa originalet af Brefwet, då man wäl intet kan beskylla honom, at han uppdiktat sjelf det bifogade Sigillet. Biskop Wallin, Gothländska Samlingar s. 98, anför ock Gothlands Stämpel, men Inscriptionen är: Gutenses signo, Christus signatur in agno. Men förmodeligen måtte det warit et annat Sigill.

§. 6.

De Danſke hade ock affänt en liten Flotta eller Eſeader til K. Eriks undſättning, men den blef af en ganſka häftig ſtorm anfallen, ſå at tre af de ſtörſta fartygen förlorades med fyra-hundrade mans beſättning. De öfwerbleſne fortſatte icke deſtomindre ſin koſa til Gothland, men när de då förmärkte at Staden redan war i de Swenſkas händer, och Slottet inſpärrades, togo de wägen tilbaka til Dannemark utan widare tilbud til K. Eriks undſättning. Imedlertid ſåſom den fridſame Krigshjelten Magnus Gren på intet wis wroade Fäſtningen, hade man tilfälle at uti all beqwämlighet utreda en ny Flotta i Dannemark, hwilken kom til Gothland wid Påſken och kaſtade ankar ſtrax utan för Slottet under Olof Axelſon, Thots, anförande. Man hade wäl intet ſlutat hwarken fred eller ſtilleſtånd med de Danſka, Herr Gren war icke deſtomindre lika fredſam, hwarföre ock Olof Axelſon utan ringaſte hinder afförde från Slottet alla K. Eriks häfwor, och lämnade Danſk beſättning i Fäſtningen; och ſedan detta alt war beſtält, ſteg ändteligen K. Erik ſjelf om bord på Danſka Flottan uti alla Swenſka Troppparnas åſyn, ſom höllo ſig aldeles ſtilla. Man hiſſade då ſegel på Danſka Flottan, och alla fartygen ſtälde koſan til Dannemark. Omſider, när Flottan kom under Bornholm, ſöndrade ſig fartyget på hwilket Konungen war ifrån de öfriga ſkeppen och ſeglade til Pommern, hwar Konungen landſteg, och tog ſåledes et ewigt affſed från Göthiſka Norden *). Om K. Erik ſmög ſig bort under et ſtarkt wäder, eller ock han reſte undan med de Danſkas goda wilja, är något ſom man werkeligen intet wet. Uti Swenſka Skrifter föregifwes, at de Danſke ſkulle hafwa tagit bort något af Konungens gods, hwarigenom Herren förlorat luſten at komma til Dannemark. Men de, då och en lång tid därefter, upſatte Skrifter ſå i Swerige ſom i Dannemark, äro ofta upfylde med mera bitterhet än ſanning, ſå at man i ſådana mål behöfwer all warſamhet, innan man antager den enas eller den andras berättelſe. At ſäga ſanningen, war K. Eriks belägenhet ganſka bedröfwelig. At förtro ſig i de

Carl VIII. 1449.

Danſk undſättning til Gothland.

K. Erik reſer från Gothland.

*) Diarium Vaſten. år 1449. f. 92. Venerunt Daci in manu forti ad civitatem Visby & ſumſerunt inde Regem Dominum Ericum, volentes eum ducere ad Daciam, qui cum eſſet in mari, vento flante valido, ad Ducatum ſuum Pomerenſem navigavit, ipſis inſalutatis & invitis. Se Ericus Olai f. 197, ſom nämner ock, at Konungen reſt hemligen ifrån de Danſka under Bornehölm, furtive ab eis ſeparatus divertit in Pomeraniam, men lägger likwäl ſtrax til: Alii volunt Dacos eum ad Ryenwold honorifice deportaſſe.

Carl VIII. 1449. Swenskas händer måtte utan twifwel förekommit honom ganska tungt, och at taga emot Öland och Borgholm war så godt, som kasta sig helt och hållet uti en Konungs händer hwilken kort förut warit hans undersåtare, och såsom Herren sjelf aldrig hållit hwad han lofwat, hade han intet mycken anledning at föreställa sig, at andre Herrar skulle wara ordfastare. Belägenheten af et wistande i Dannemark kunde intet wara stort behageligare. Den som nu skulle wara hans Frälsare, Olof Axelson, hade warit en af K. Eriks mäst fruktade owänner på slutet af Herrens regering, och det war han, som på et så nesligt och oanständigt sätt bemött Konungens ögnasten, den kåra Cicilia: hwad angick det Olof Axelson, om Konungen hade Kåresta eller ej, och hwem hade gjort honom til Mönster-Herre öfwer Konungens sängkammare? Wil man ock tala opartiskt, hwad skulle K. Erik göra i Dannemark, där den gamla werlden hade störtat honom från Thronen, och den nya kände honom intet? K. Erik synes då hafwa walt den säkraste tilflygt at göma sin skugga i Rygenwalde, där han i tystlet och stillhet kunde antingen begrafwa eller begråta sit swåra öde. All olycka är tung, men när man har beswär, möda och bekymmer för at göra sig sjelf olyckelig, måtte bördan wara än tyngre. Mindre hastighet, mindre enwishet och mera Gudsfruktan hade säkert förskonat och frikallat både K. Erik och många andra från oräkneliga miszöden. Men hwad säger jag? Gudsfruktan, den smakar wäl intet: Chinchina ej heller, fast många sätt hälsan däraf.

§. 7.

Danska flottan under Olof Axelson til Gothland.

Hitintil hade man intet annat at säkta med än K. Eriks swaga styrka, men sedan Herrens bortresa ombyttes ställningen på Gothland, emedan man fick hela Danska makten med Sleswig och Hollsten emot sig. Om man uträttat litet förut, syntes det helt naturligt, at än mindre skulle uträttas hädanefter, hwilket utgången ock wisade. Hwarföre intet Afhandlingen, imellan K. Erik och Trollen, om bytet af Öland mot Gothland blifwit fullbordad, lär utan twifwel rätta ordsaken warit, at det aldrig warit K. Eriks tanke, hwilket ock af alt det föregående lär wara wanwotsägeligt. Ericus Olai anförer likwäl flera gissningar om anledningen därtil, hwilka efter alt utseende måtte warit hans egna infall. Första skulden skjutes på K. Carl, som intet welat tillåta K. Eriks bortresa, utan befalt sina Fält-Öfwerstar at bemästra sig så wäl K. Erik sjelf,

sielf, som des skatter. Det kan wäl wara, at K. Carl haft en sådan önskan, men når begärde K. Erik tilstånd at resa bort? Widare anför Erik Olson en annan omständighet, hwartil ännu intet hwarken kan updagas sannolikhet eller anledning, när han föregifwer, at K. Carls Måg Erik Erikson, som war befallande på Borgholm, skal, efter några sägen, kastat i häkte K Eriks betjenter, som kommit at besé landet, liksom K. Erik intet kände Öland förut. Men man behöfwer wäl intet stadna rätt länge wid Erik Olsons politiska Betraktelser, när man påminner sig des omdöme om K. Carls Wal, och anfallet på Gothland. Ty han säger då, at när det blef bekant i Dannemark, at Carl Knutson blifwit Konung, hafwa de blifwit hiskeligen rädde i Dannemark och fruktat at K. Carl skulle komma och taga in hela Riket m. m. *) Detta snack har wäl aldrig någon sagt eller tänkt mer än Författaren sielf. Man förbigår fördenskull dessa ogrundade infall, och förfogar sig til sielfwa händelserna, som äro förmodeligen wissare. Sedan K. Erik war bortförd, kom åter Olof Axelson tilbaka til Gothland med många fartyg och litet folk, och så snart hans Flotta kastat ankar wid Wästergarn, reste Magnus Gren til honom och slöt Förbund med de wilkor, at Slottet skulle behållas af de Danska, men Stad och Land af de Swenska, och således skulle wara en fullkomlig fred imellan bägge Parterna, då wid nästa Midsommar Skiljodån skulle utnämnas, hwilka borde afgöra hwem landet sedermera skulle tilhöra **). Öfwer denna Afhandling upwäcktes mycket misnöje ibland Swenska Krigsfolket, och alle begynte anse Magnus Gren som fiälm och förrädare. Olof Axelson utlastade då af fartygen och förde på Slottet, alt hwad honom behagade. Han tog sig widare före at nederbryta Swenska Skantsarne, och Gren förklarade den för förrädare mot sin Konung, som satte sig däremot, emedan Olof Axelson förebar, at sådana werk woro onödiga under en fullkommen fred, som nu war beslutet. När således alt war brakt i ordning efter Herr Olofs önskan, skickar han bud til K. Christian med

Carl VIII. 1449.

*) Ericus Olai s. 196; början af hans infall kan införas: Dicunt autem quidam, quod cum audissent Carolum Knutson electum fuisse Regem, nimio cœperunt terrore tabescere, æstimantes eum venturum in Oeresund & regnum Daciæ suo subjugaturum imperio &c.

**) Olof Axelsons och Magnus Grens Tractat, dat. Garne 1449 feria sexta ante diem Margaretæ. Margaretä dag infaller d. 20. Julii. Bland de som med Olof Axelson stadfäste Tractaten war Fredrik Barsebäck Riddare. På Sweriges sida war ingen mer närwarande än Magnus Gren. Hadorph wid Rimkr. s. 154. Rimkrönikan beskrifwer Wästergarns Tractat på samma sätt, som Föreningen innehåller.

Carl VIII. 1449. med anhållan, at han nu behagade sjelf inställa sig at fullborda werket. K. Christian anlände således inemot slutet af Julii månad til Gothland med en Flotta af 150 större och mindre fartyg, och kastade ankar wid sjelfwa Slottet; därpå upstälde sig 6000 Man Danska troppar framför Slottet och Staden, så at här war mera tekn til krig än fred, och hade Gref Gerhard af Hollsten mycket bidragit til denna utrustning. I anseende til dessa krigiska anstalter, skickade de Swenske sändebud til Konungen i Dannemark med förfrågan, om Herren wille förblifwa wid den Dagtingan, som war ingången med Olof Axelson, och när det bejakades, gaf man sig någorlunda til freds. Men det dröjde intet länge förr än Axelsonska freden glömdes, de Danske satte eld på Staden, och anfall gjordes från alla kanter på de Swenska. Desse hade då intet annat råd än at taga sin tillflygt til de fasta husen i Staden, hwarifrån de förswarade sig, emedan deras Skansar woro efter Olof Axelsons anläggning och Herr Grens fredsamhet nederkastade. De Swenskas olägenhet öktes än mera därigenom, at elden uptändes under en stickande storm, som dref på Staden. Men såsom winden kastade sig på en annan sida, blefwo de bättre i stånd at afwärja sina oförmodade fiender. Man berättar då at af de Danska stupade trehundrade Man, medan af dem, som hade skjul i husen, saknades ingen. Detta owäsende tildrog sig Olofsmesse-afton, d. 28 Jul. En hop af Stadsfolket sökte sin säkerhet i Kyrkorna, och inemot tre-hundrade personer, som uti en af dem woro församlade, sägo i sin inbildning eller skrämsel uppenbara underwerk, en klocka ringde twå gånger af sig sjelf, Sacramentet grät, bolåten swettades och antogo likfärg, en hwit dufwa flög ock emot elden då wådret kastade sig. Detta kan tros efter behag. Ehest lär en flygande hwit Dufwa intet kunna blifwa något underwerk utan för dem, som inbillade sig, at hon war skickad från Jungfru Maria til at wrida wådret, ty hos henne anmälte egenteligen de Swenske sina böner i denna wådeliga belägenhet. Sålunda efterlefdes på Danska sidan den med Olof Axelson fastställda Fredshandel, hwarpå K. Christians fredliga löfte grundade sig, och är det nog swårt at finna annat skäl til Danskarnas förhållande S. Olofs afton, än det som en talrik Här för̈er med sig; så framt saken förhåller sig aldeles så, som den uti Swenska Berättelserna afskildras, hwilka ock hafwa så mycket större trowärdighet, som de äro samtida Skrifter. Onekeligt är, at den med Olof Axelson afslutna Tractaten ändrades på det sätt, at Magnus Gren med de under hans befallning waran-

Kon. Christian til Gothland.

De Swenska öfwerlämna Gothland til K. Christian.

varande Swenska Troppar skulle öfförröfwat fara ur landet, och medlertid på intet sätt betunga Gothländningarna, en fullkommen red eller wapnhwila skulle ock wara imellan K. Carl i Swerige ch K. Christian i Dannemark och Norrige, et års tid räknad från nästkommande Mårtens-messa, och skulle tolf Riksens Råd af wartdera Riket sammanträda nästkommande Walborgs dag, d. 1 Maj, i Halmstad, til at afgöra alla twistigheter imellan bägge Rierna så om Gothland som andra ärender. Denna Förening beeglades d. 31 Jul. 1449, eller S. Peters afton ad vincula *) af lofwa Herrar på bägge Rikernas wägnar, och woro de Swenske nderhandlare Magnus Gren, Joen Carlson, Henrik Bitzer, Carl Magnusson, Fader Olfson, Eskil Isakson, Lage Posse, Simon Körning Riddare, Krille Håkanson och Peder Swärd f wapn. Föreningen blef följande dagen d. 1 Augusti af K. Chrisian sjelf stadfästad på Wisborg, och brukar han redan Titul af Norrige, fast anledningen därtil war nog kinkig och wacklande, som f det följande år ögonskenligt. På detta sätt slutade Magnus Gren sit Fälttåg med samma ärlighet, som han det förwalat, hwilket kan så mycket mindre werka någon bestörtning, som an redan tilsagt K. Christian sin tro och lydnad, fast saken skulle ållas hemlig, på det han kunde komma tilbaka til Swerige och där n widare wara sin nya Herre til tjenst, med falskhet och bedrägei emot sin Lagliga Konung. Det är ock besynnerligt, at uti Wisy Tractat, när betingades, at Swenska Tropparne skulle med det örsta förfoga sig til Swerige, man intet förbehöll, at folket kunde ärtil betjena sig af sina egna fartyg, som woro på Öen: men efr detta försummades behöllo äfwen de Danske icke allenast hela Öen utan ock hela Swenska Flotten, så at ingen ting blef efterfatt, warmed K. Carl och Sweriges Rike förswagas måtte **). Carl VIII. 1449.

*) De Swenska och Danska Fullmäktigas öfwerenskommelse, Wisby 449 S. Petri afton ad vincula, hos adorph, fid. 156.

**) Sielfwa Historien är tagen af limkrönikan s. 387 f. Ericus Olaf. 198, och gör hon K. Christians flotta 200 segel stark, berättar ock, at e Danske wid träffningen ingom Wisby förlorat 600 Man. Om K. Christians resa til Gothland, se Diar. Vazst. 1449 fid. 99: Circa festum Olavi venit Rex Daciæ cum multitudine navium & armatorum ad expugnandum Svecos, qui jacuerunt in civitate Visby, quibus verbis suis circumventis, & dolo receperunt civitatem, quingentis occisis ex parte Danorum, & recesserunt inde salvis suis rebus, sed non navibus.

Carl VIII. 1449. annars förſträkta penningar. Men at Magnus Gren då på Gothland loſwat Konungen i Dannemark tro och lydnad witnar åfwen Rimkrönikan; orden äro ingalunda twådydiga:

Än mera ondra han (Magnus Gren) tha hafde
Konung Chriſtiern troſkap ok manſkap ſagde
Ok giorde thet med talka liſte
At inga Swenſke ther af wiſte.

§. 9.

Kon. Carl wäljes til Konung i Norrige.

Således ſlutades Gothländska Fälttåget, ſom blifwit i nog bråda ſtycken företagit, och utfördes med ſkymf och neſa, ſnart ſagt, för hela Nationen; ty anlingen man blir narrad ſom en ſkälm, eller ſom en enfaldig ſtympare, är wanheduen den ſamma, faſt bruttet kan wara olika. Det andra K. Carls förſlag med Norrſka Kronan lyckades intet bättre, och hade Konungens förrädiſka underſåtare åfwen ſörſta delen i detta miſſöde. Det är bedröfweligt ja hiſkeligt för en Swenſk Författare, at wara nödſakad at tala om ſina fordna Landsmän ſåſom om ſkälmar och förrädare, och det intet ibland Iſopen utan bland högſta Cedern. Norrige, den tiden, hörde intet mera til Dannemark än til Sverige, det war aldeles et fritt och oafhängigt Konungarike. Konunga-walet war ock nu ſå mycket friare, ſom både de Swerige och Dannemark brutit Kalmar-Unionen och walt Konung, utan at förut rådgöra med Norrmännerne, hwilket ſkeg de Dauſke ock giorde en gång tilförne genom K. Chriſtoffers antagning. För wogna underſåtare kan wäl ingen större fägnad wara, än at få ſe en nådig och huld Konung, då den ringare ſå wäl ſom den förnämare kan njuta et nådefullt tilträde ſamt få tröſt och hugſwalelſe efter omſtändigheterna. Huru ofta Norrmännerne fått ſe ſina Konungar efter år 1400 lär wara ſnart räknat. Detta kunde likwäl winnas något lättare, om en Swenſk Konung, ſom intet regerade öfwer Dannemark, utkorades. Utomdes ſynes ſjelfwa naturen, himmel och jord, climat, ſpråk och lefnadsſätt hafwa förenat deſſa Riken, hwarföre ock ifrån urminnes tider ingen betydelig träta warit imellan Norrige och Sverige. Bägge deſſa Riken hade ock förbundit ſig til ewärdelig wänſkap, innan K. Chriſtoffer war hyllad i Norrige. Detta wiſar nogſamt bägge Folkſlagens benägenhet emot hwarandra, hwarföre ock när K. Carls Bref och Bud ankomno til Norrige, bemöttes de öfwer alt med fullkomlig wälwilja.

På

På Frösta Tinget woro närwarande på K. Carls wägnar Riddar- Carl VIII.
ne Herman och Johan Molteke, och förmodeligen äfwen wid fle- 1449.
ra samlingar, och behöfwer man intet med prat och snack bewisa Norrmännernas bewågenhet emot de Swenska, emedan den kan fulltygas med deras originella Bref *). Man wet wäl intet, huru alla wänningar warit med Norrska Konunga-walet, det är dock bekant, at Sommaren efter K. Christoffers död 1448 blef Ärke-B. Aslak från Tronhem anmodad, at komma neder til Opslo, och så snart almänheten Nordanfields fick kundskap därom, anhöllo de alfwarligen hos Hans Högwördighet, at han aldrig wille samtycka til någon Dansk eller Fyst Konung, hwilket han ock lofwade. De förklarade tillika at de hälst önskade Sigurd Jonson til Konung, men kunde det intet winnas, sägo de gerna, at gamle K. Erik måtte utses därtil, dock med det wilkor, at han skulle bo i Norrige och hålla fred med Swerige: om widare K. Erik intet kunde eller wille bliswa i Norrige, woro de alle ense at wälja K. Carl i Swerige til sin Konung. Alt detta kan så myeket mindre dragas i twifwelsmål, såsom alt grundar sig på almänt erkända Handlingar. Härutaf synes ögonskenligen, at K. Carl war utaf en stor del af Norrmännerne utsedd til Norriges Konung redan om Sommaren 1448, och det utan twång, utan konster och swek **). Hwad Sigurd Jonson beträffar, så är det förmodeligen den samme, som år 1439 af K. Erik blef utnämnd til Drots i Norrige, och kan hända warit Broder med Håkan Jonson, som uti Drotning Margaretas tid afsade sig alt påstående til Norrska Kronan. Om så är, är det nog begripeligt, hwarföre Norriges Inbyggare önskade honom til sin Herre, såsom en Ättlägg af gamla Konunga-huset, och som werkeligen lär warit den ende, som haft tydelig och onekelig Arfsrätt til Norrska Kronan ***), men tidens belägenhet war intet sådan, at en naken rätt och rättwisa kunde afgöra målet: man trodde fördenskul, at Norriges Rike war bäst belåtet med Konung Carl i Swerige, och i detta hänseende församlade sig Norrske Råds-

*) At Herrarne Molteke warit K. Carls utskickade til Norrige är tydeligt af Norrmännernas eget Bref från Frosta Tinget 1449 Wotulphi dag d. 17 Junii.

**) Norrmännernas Bref Nordan- och Sunnan-fjälls til K. Christian Måndagen efter Elements-messan 1449.

***) Grim Johanson Torkelin har utgifwit 1778 Analecta ad antiquitates Regni Norvegici. Här förekommer K. Håkans Bref af 1312, angående hans naturliga Doters Hemgift och Wilkor med Haftor Jonson, och hennes Son Jon Haftorson skal warit Fader til Håkan Jonson; se förestalet sid. 25.

Carl VIII. 1449. Herrarne Olof Nilsson, Olof Simonson Riddare, Swen Eriksson Däkn i Tronhem, Erik Biörnson, Hans Krukov och Einar Fluga uti Båhus, och utkorade där Askeonsdag 1449 K. Carl til Konung i Norrige, beropandes sig tillika på Arke-Biskopens, Biskoparnes, Prelaters, Ridderskapets och meniga Almogens råd och samtycke *). Detta öfwerenskommande blef sedermera widare stadfästat på de enskildta Landdagar, där Almänheten efter gammalt bruk plägade församlas. Menigheten på Frosta Ting förklarade sit bifall d. 17 Junii med inga andra Wilkor, än at K. Carl skulle komma til Tronhem och där emottaga Kronan, samt hålla Kyrkan och Inbyggarne wid Lag och Privilegier. Ju mera tiden drogs ut, desto mer stärktes Partiet, som arbetade för Konungen i Dannemark, och då Almogen på Woß i Bergens Stift war församlad, ankom Bref från några af Riksens Råd, som förmanade dem at gifwa samtycke til K. Christians Wal, hwartil de likwäl intet wille beqwäma sig, om K. Carl wille draga försorg om deras förswar, och skicka dem en pålitelig Höfwitsman och Anförare; de affärdade ock wid samma tilfälle Wälborne Mannen Magnus Hougenskiöld, som widare skulle förtro K. Carl wissa angelägenheter, som de intet kunde skrifteligen uprepa **). Detta Bref upsattes på Mötet wid Woß den 21 September 1449. På dessa hedrande anbud lofwade K. Carl at inställa sig i Hammar wid Ellofwa Tusend Jungfruers tid d. 21 October. Konungen begärde fördenskull, at Almänheten Sunnan-fjälds täktes möta honom i Hammar å sagdan dag, försäkrandes tillika, at alle, som där wille wara närwarande, äfwen de, som intet woro hans wänner, skulle det oaktat njuta all fri- och säkerhet. Til följe härutaf, begaf sig K. Carl på wägen til Hammar genom Wärmeland och Sol-öarne til Hedemarken, med femhundrade Ryttare til sin wakt, och war Herren personligen tilstädes wid Lands-Tinget Lördagen efter Ellofwa Tusend Jungfruers Fest †). Där war ock närwarande Biskop Gunnar i Hammar med många Prelater och Klerker, Riddare och Swenar i stort antal, samt menige Almogen. Man anstälde då et ordenteligt Konunga-

*) Norrska Rådets Förening om Carl Knutsons Wal til Konung i Norrige 1449 die Cinerum.

**) Almogens Bref til K. Carl från Woß i Wärene Biskops-döme 1449 Mathäi dag, d. 21 Sept. Uti Afskriften hos Hadorph står Wärene Biskops-döme, förmodeligen i stället för Berene eller Bergens Stift. Åtminstone har Rasmus Ludvigson uti Förtekningen på Norrska Biskops-dömen nämnt Berene i stället för Bergen. Se Bilagorne til S. Olofs Saga tryckt i Stockholm 1675 s 131.

†) Rimkrönikan sid. 393.

unga-wal, och fyra Thronsökare kommo i öfwerwägande, K. Carl i Swerige, K. Erik af Pommern, K. Christian i Dannemark, och Jarlen af Örk-öarne. Umämnande af Konung skedde då enhälligt, och K. Carl samtycktes, hyllades och anammades til fullmyndig Konung i Norrige, at han skulle hafwa Konunga-namn, Krona bära öfwer hela Norriges Rike, oskadd all den sämd och wördnad, som Gud, Konung Olof och Nidaräs Kyrka tilkommer *). De sista orden syfta egenteligen på Kröningen, som efter urminnes bruk och wana borde firas i Tronhem eller Nidaräs, som Staden annars heter. Således fullbordades Konunga-walet i Hammar på almänhetens wägnar i Hedemarken och Uplanden. Tisdagen efter Allhelgone dag tingtade Menigheten på Romarike wid Ullingshof. Här upläste först Bref från Hedemarken och Upländerna, hwarefter Erik Sämundson frågade Menigheten, om de någon gång warit påminte och tilsagde at Christian i Dannemark skulle blifwa Konung i Norrige, eller om de någonsin blifwit lagligen tilfrågade därom, förr än några emot Norriges Lag hemligen samtyckt därtil, och gäfwit honom Konungs namn. Almogen swarade på förestända frågan, at de aldrig gifwit råd därtil, och at det aldrig warit deras wilja, utan at de hafwa begärt K. Carl i Swerige til Konung, och intet Christian af Dannemark, fast de hafwa warit trängde och trugade til at förklara sig för den senare, med hotelser, at deras nekande skulle blifwa ansedt som Landrada-sak eller förräderi. Sedan wederbörande yttrat sig på föreskrifna sätt, begärde Erik Sämundson, at Almogen wille träda afsides och efter aflagd Ed yttra sina tankar om Konunga-walet. Almogen kom då öfwerens med upräkta händer och wapnatak, afsade och afswore Christian, men antogo och utkorade Carl i Swerige til fullmyndig Konung i Norrige. Til så mycket större försäkran om sin fullkomliga underdånighet, samtyckte Almänheten i Romarike til den gård och förordnande, som Biskopar, Prelater, Riddare, Swenar och samtlige Almogen i Hambre, hade bewiljat **). Sedan alla dessa lagliga förrättningar gådt för sig, tog Konungen wägen öfwer Dofre fjäll, lämnade likwäl til landets förswar i Hedemarken twåhundrade Man, och kom til Tronhem Fredagen efter Mårtensmessan. Kröningen följde därpå Torsdagen för S. Clements dag, som infaller den 23 November,

Carl VIII. 1449.

*) Om K. Carlo Wal af Hedemarken och Upländerna kan ses Almänhetens Bref Hambre Lögerdagen efter XI Tusend Jungfruers dag 1449.

**) Almogens Bref af Romarike, Vllingshof feria tertia infra octavam omnium Sanctorum.

Carl VIII. 1449. vember, och efter alla dessa förrättningar, reste Konungen tillbaka öfwer Jämtland til Swerige och kom til Stockholm wid dagar för Jule-afton.

§. 10.

Kon. Christians Wal til Konung i Norrige.

På så ordenteligt sätt blef K. Carl wald och krönt til Konung i Norrige, kallad och intet påtrugad, och det krigsfolk, som han förde med sig, lämnades til Norrska Inbyggarnas förswar och intet til twång. Sjelfwa Kröningen förrättades af Arke-Biskop Aslak i Nidarås med bistånd af Biskop Gunnar i Hammar och flera Prelater. At öka högtidligheten bleſwo femton eller tjugu Herrar slagne til Riddare, och när Konungen reste bort förordnades Aslak Tursson och Einar Fluga tillika med Arke-Biskopen til Riks-Föreståndare, under Konungens frånwaro. K. Carl aflämnade ock sin Försäkring innan des afresa til Swerige, hwilken stadfästades med K. Carls och ellofwa andra Swenska Riddares Insegel, hwilka gjort följe från Swerige. Desse woro Erengisle Niclisson, Greger Bengtson, Carl Magnusson, Eskil Niclisson, Staffan Ulfson, Åke Jönsson, Knut Bengtson, Christer Bengtson, Arved Klausson, Thord Bonde och Algot Erengisleson *). Innehållet war efter tidens och ortens smak. Lag, Rätters och Privilegiers bibehållande, Utlänningars utslutande, och Rikets styrsel efter Riksens Råds råd och samtycke gjorde förnämsta artiklarne därutaf. Det märkwärdigaste war, at hela Menigheten Nordan- och Sunnanfjelds upsatte et Bref til K. Christian, uti hwilket de beklaga sig, at Christian skrifwer sig Konung til Norrige, hwilket dem tyckes wara så mycket underligare, som de aldrig warit kallade at wälja honom, och at det aldrig warit eller skal blifwa deras wilja, at han någonsin blifwer Konung i Norrige; de berätta widare, at de anmodat sin Arke-Biskop, at han intet skulle gifwa sit samtycke til någon Tyst eller Dansk Konung, emedan de aldrig wille hafwa någon Tyst eller Dansk Öfwerherre. De anföra widare, at Norriges Råd hade sändt Biskop Jöns i Opslo och Hartwig Tromedik til Dannemark at mäkla fred och stillhet imellan bägge Rikerna, dock hafwa de edeligen förpliktat sig, at intet företaga sig något Konun-

*) Konung Carls Försäkran Tronhem Thorsdagen näst för S. Clements dag 1449. Den finnes på Norrska hos Torkelin s. 136, på Dansta hos Huitfeld s. 849. Swenska Herrarnas namn äro anförda efter Norrska exemplaret; de förekomma ock hos Huitfeld, men i stället för Erengisle Niclisson nämnes Brunolf Michelsson.

Konunga-val. Efter sådant aftal foro Biskop Jöns och Kromedik til Dannemark, och kommo tilbaka til Opslo med en Dansk Krigshär, och när Arke-Biskop Aslak efter anmodan inställde sig i Opslo, blef han qwarhållen och bortförd och således twungen at gifwa sit samtycke til K. Christians utnämnande, som skedde på en olaglig ort, twärt emot Norriges Lag. Desse olagligheter föranlåto wederbörande at anhålla, det K. Carl täktes komma in i landet. Ytterligare anföres, at mycket mord, dråp och röfweri blifwit utöfwat sedan K. Christian blifwit wald, fast de intet weta med hwars råd det blifwit werkstält. De försäkra därnäst, at de hafwa walt och krönt K. Carl på lagligt ställe, och såsom de fått höra, at K. Christian påstår sig wara rätt Arfwinge til Norrige, förklara de, at det aldrig kan bewisas af Norrska Lagen. Sluteligen anmäla de och begära, at K. Christian intet wil komma til Tronhem, efter de försäkra, at ingen af Norrska Menigheten någonsin med god wilja hyllar honom *). Så yttrade sig menige Norriges Inbyggare om sina förrättningar, men K. Christian hade ock Norrmän på sin sida, om det skedt med god wilja eller twång kan nu wäl intet tydeligen utredas, och lär grunden förmodeligen blifwit lagd i Opslo, då Biskop Jöns och Kromedik anlände med Danska Troppar. Efter den anledning som Huitfeld gifwer, har det skedt wid Fjerde Söndagen i Fastan, Dominica Lætare, och har man då stadgat, at K. Christian war nära Slägting med Drott. Margareta Waldemars Dotter, och den närmaste Arfwinge til Norriges Rike efter Lagen, och däruppå företogs sjelfwa walet i Marstrand Jungfru Marie Besökelsedag d. 2 Jul. 1449, och gaf K. Christian ut sin handfästning eller försäkran **). En af de betydeligaste omständigheter för Christian war wäl den, at de flästa Slotts-innehafwarne woro för honom, hwilket ock Rimkrönikan intygar ***). At mycket orda om lagligheten af walet är onödigt, det kan Läsaren sjelf göra, efter den anledning, som de anförda Handlingar anwisa, åtminstone woro intet Norrska Ständerna därom öfwertygade. K. Christians

Carl VIII. 1449.

*) Norrska Almogens Bref, Nordan- och Sunnan-skog, til K. Christian, Tronhem Måndagen näst efter Clemensmessan, i K. Carls första Regerings-år 1449. Desse åberopade Norrska Handlingar äro genom Hadorphs flit tryckte wid S. Olofs Saga och Rimkrönikan.

**) Huitfeld, f. 845.

***) Rimkrönikan f. 395.

En del af Ridderskapet med Almogen hålla
Och med them til Kommgen (Carl) falla
Ej många flere mot honom stånda
Utan de som Slotten hade i handa.

Carl VIII. 1449. skyldskap med Drotn. Margareta, och därpå grundade anspråk, blifwer ock både kinkig och wacklande, och ganska långdragen; som man kan se af bifogade Slägt-tafla: men slägtskapen med Norrske Konungarne synes något lämpeligare, emedan han är en werkelig afkommande ifrån dem genom Swenske Folkungiske Prinsarne, slägtskapen blifwer dock altför widlyftig för at gifwa arfsrätt *). Och fola gamla Landsedga-tal werka Kronpretensioner, lära sjelfwa Carl Knutson och Slägtingar kunna göra påstående både på Swenska och Danska Kronan, uti hwilka omständigheter än flera Swenska Familier woro. K. Christians blodsband med Norrska Konungarne grundar sig på des Moderfaders Moder Meklenburgiska Prinsessan Ingeborg, som war Doterdotters Dotter af K. Håkan, siste Ko-

*) Skyldskapen imellan K. Christian och Konungarne i Norrige, är wäl lång men tydelig.

Håkan Konung i Norrige.

Ingeborg g. Prins Erik Månson i Swerige.

Euphemia g. Albrecht af Meklenburg.

Albrecht Kon. i Swerige. | Ingeborg g. Henrik Ferreus i Hollsten.

Gerhard Hertig af Sleswig.

Adolph | Hedvig g. Didrich af Oldenburg.

Christian Kon. i Danmark.

Om Kon. Christians Slägtskap med Dr. Margareta, se Mallet T. 2. f. 8.

Erik Gipping Konung i Dannemark.

Christopher II Kon. i Danmark. | Richissa g. Nicolaus af Werle af Meklenburg.

Waldemar IV K. i Danmark. | Sophia g. Gerhard den Store Gr. af Hollsten.

Margareta Drotning i Swerige. | Henricus Ferreus, Gr. af Hollsten.

Gerhard, Hertig af Sleswig.

Adolph Hertig af Hollsten. | Hedvig g. Didrich af Oldenburg.

Christian Konung.

Konungen i Norrige af Ynglinga-slägten. Schlegel kallar Ingeborg en Swensk Prinsessa, men lär wara tryckfel; men då han säger, at et annat parti af Norrmänner walt K. Carl wid slutet af Fastan, är det åter en liten ny miſsskrifning, ty K. Carl walde Aſkonsdag, Dies Cinerum, som är början af Fastan och intet slutet, hwarföre ock dagen kallas caput Jejunii, så at, om i denna twist, tiden skulle gifwa någon rättighet, blifwer K. Carls rätt til Norrska Kronan, äfwen i det hänseende, större än K. Christians, m. m. *). Carl VIII. 1449.

§. 11.

Man har set huru begynnelſen af de twå förſte förſlagen aflupit, hwilka K. Carl företagit sig, påföljden kommer framdeles i sinom tid at anföras, men Rikets inwärtes författningar fordra ock wår upmärksamhet. Ibland andra angelägenheter, som wid en Konungs tillträde woro oumgängeliga, war wäl Eriksgatan en af de betydeligare, ty då hyllades Konungen af menige Man och Almogen öfwer alt i landsorterne, och såsom en sådan resa inter kunde företagas utan ansenlig kostnad, utfärdades bref dårom kring Riket af d. 10 Decemb. 1448, och reglerades tillika gården därtil på det sätt, at sex Skattebönder skulle göra en gård, och tolf Landbönder likaledes. Hwar gård skulle sammanskjuta sex spann Malt, twå spann siktat Rågmjöl, tre laſs Hö, en fjerding Gryn, twå pund Fläsk, en tolftedels pund Smör, twå pund Får- eller Kokött, twå pund Fisk, et Nöt, twå Får, twå Gäss, tolf Ägg, twå toma Tunnor och en half mark Penningar til Humla och Salt, desutan skulle hwar man i gården utgöra twå spann i Hästekorn, fyra Ljus, tryå laſs wed, när de dårom af wederbörande betjenter blefwo antydde. Och finner man härutaf, at gården war dryg nog, dock förmodeligen intet owanlig **). Konungen har så wid detta som andra tilfällen utfärdat åtskilliga Bref och Förordningar ***). Tredje Advents-söndag war Konungen i Wadstena, och blef af Munkarne med sång och reliquier, efter wanligheten utan twifwel, emottagen. Men när han om Måndagen lät sig föreläsa Klostrets författningar och lofwade sit beſkydd, ankommo bref ifrån Dannemark K. Carls Eriksgata.

*) Schlegel s. 25.

**) K. Carls Bref dat. Caſtro noſtro Stockholm x die menſis Octobris noſtro ſub ſecreto 1448.

***) Hos v. Dalin i Noterna s. 712 anföres en hel hop af K. Carls Bref och enskylta utlag, som där til sit innehåll kunna läſas.

Carl VIII. 1449. med krigsförklaring, så at det lofwade ſkrifteliga Beſkydds-bref wart upſkuret *). Gothlands-owäſendet började således från Dannemark, hwarom man nämnt tilförne. Nästa år 1449 mot Maj månad, ryckte K. Chriſtian in uti Sönnerbo med tio tuſend man, i tanka at underkufwa Småland, Östergöthland och hela Sverige: så säges åtminſtone i Swenſka Skrifter, faſt, kan hända, han hade denna gång ingen annan affikt, än at förmå K. Carl at draga ſina Troppar från Gothland. Men hwad K. Chriſtians ſyftemål warit, ſkedde där likwäl intet mer, än at landet härjades och brändes, man förde krig på ſådant ſätt denna tiden. Men när de Danſke hunnit fram til Torpa, började ſjukdom och owänighet inrita ſig i Danſka Hären, så at folket ſkingrades och hwar och en for tilbaka til ſit **). Om K. Carl på något ſätt motat fienden, är man intet förwiſſad, men til at afböja widare inbrott, lät han befäſta och förnya Stäkeholm, Kinnaholm, Öreſten och Edsholm. Härmed uphörde alla fiendtliga rörelſer inom Swenſka gränſen, och Gothländſka wapenhwilan, ſom blef ingången d. 1 Auguſti, då fred eller ſtilleſtånd betingades på et år efter nästa Mårtensmeſſa, gjorde någon hwila från blodiga eller härjande förrättningar, til des K. Chriſtian fann lägligt at upliſwa på nytt de hwilande förödelſer. Man har eljeſt afſkrift af et Bref ifrån K. Carl til K. Chriſtian eller Danſka Rådet, ſkrifwit wid Marie Himmelsfärdstid 1449, uti hwilket han tilbjuder at draga Swenſka Tropparne från Gothland, så framt man på Danſka ſidan wille öfwerlämna Wisby Slott til Stormäſtaren i Preuſen, och en af Hanſeſtäderne, då ock Landet med Wisby Stad ſkulle tillika antwardas til de ſamma Fredsmäklare, ſom ſkulle hafwa rättighet at döma, antingen Landet ſkulle höra til Sverige eller Dannemark ***): men ſåſom K. Chriſtian hade imedlertid beha-

*) Diarium Vazſten. wid år 1448 ſ. 99: Dominica III adventus venit Dn Rex *Carolus* Vazſtenum, qui receptus eſt per hunc modum &c. Feria vero II ſequenti intrauit ad refectorium . . . voluit & vovit omnia facere ad vota, ſed receptis literis comminatoriis Regis Daciæ, fuit turbatus & ſuſpendit omnia.

**) Diarium Vazſten. wid år 1449 ſ. 99: ante feſtum Pentecoſtes venit Rex Daciæ cum magna manu armatorum videlicet X millium ad provinciam Sunderboo, volens ſubjugare ſibi Smalandiam, Osgociam & tandem omnem Sveciam, ſed omnipotens Deus hoc eum facere non permiſit, nam cum eſſent in parochia Thorpa, infirmitas magna venit ſuper eos & diſcordia magna, ex quibus diuiſi ſunt & auerſi, & rediit unusquisque ad propria. Jfr Rimkrönikan ſ. 387.

***) K. Carls Bref til K. Chriſtian 1449 circa aſſumtionis. Början af Brefwet lyder ſå: Epther thet at Wisby ſlott är kommith oc aff Koning

behagat sjelf taga landet i qwarstad, stadnade detta tilbud uti ingen ting, och Dannemark behöll Gothland til des Försynen och tidens omständigheter syntes antaga sig den lidandes sak. Under sådana wälfningar och sträfwande förnöttes året 1449. Slutet inwigdes med högtider och lustbarheter, K. Carl kröntes i Nidarås d. 23 November, K. Christian kröntes i Köpenhamn d. 28 October, och på samma tid firades hans Bilåger med Enke-Drottningen Dorothea *).

Carl VIII. 1449.

§. 12.

Förberedelse til Halmstads Congreß.

Sedan K. Carl så wida lyckligen fullbordat sin Resa, och landet så i Norrige som Swerige warit wälsignat med lyckelig årswärt, och wädret så fogat sig, at Konungen kunnat i största hast fullgöra sin återresa til Stockholm genom en wäg, som, efter Norrmännernas utsaga, aldrig någon tilförne rest, syntes alt förebåda K. Carl en fägnesam och önskelig framtid. Norrmännerne tilskrefwo både årswärten och fägnande wäderleken åt sin nya Konungs lycka, kan ock wara at Herren tänkte så sjelf. Men Naturen och Försynen arbetar och lämpar alt i fåfängan, til at göra en Konung och et Rike lyckeligt, när förrädiska undersåtare sträfwa däremot. På Almänheten war intet at klaga, men Konungens egne Slägtingar, och många af des egne förnäme Herrar arbetade både emot Natur, Försyn, Skyldighet och Ära, för at störta en Herre, som ännu såsom Konung intet kunde hafwa annat fel, än at han kort förut warit deras jämnlike. Ingen ting war af Konungen försummat, som kunnat befrämja och stadga Rikets heder och wälfärd. Han hade gjort sig kostnad och möda med återwinnande af Gothland, men Magnus Grens falskhet gjorde det förslaget til intet. Sedermera hade K. Carl blifwit wald, och af Norrmännerne sjelfwe kallad at taga emot Kronan i Norrige, hwarigenom bägge Rikerne onekeligen kunnat få en inbördes styrka. Sådant behagade likwäl in-

Eriks oc fätalia värjo oc i Jora ꝛc. och så fortfares igenom hela brefwet med J och Er. Det förwaras i Antiquitets-Archivum, S. 18: meddelt af Herr Hellman.

*) Diarium Vazsten. wid 1449 s. 99, 100: circa festum Michaëlis fecit Rex Daniæ nuptias suas cum Regina Dorothea. Item circa festum Michaëlis D. Rex Karolus accepit litteras Dominorum plurium & communitatis Regni Norvegiæ, quibus instabant & rogabant, ut veniret Nidherosiam & ibi eligeretur in Regem & coronaretur, quod & factum est die S. Clementis martyris, præsentibus pluribus episcopis & dominis terræ & communitate multa nimis.

Carl VIII. 1450. intet wåra Swenska Drottar. Här frågades intet efter Rikets och Fäderneslandets wäl, utan afund och slägt-agg skulle förnöjas. Så snart Konungen kommit tilbaka til Stockholm, instälde sig hela Rådet efter anmodan, och Juldagarne tilbraktes med all slags nöje och fägnad. Lyckönskningar, beröm, flatteri och smicker måtte då ingalunda blifwit sparade, efter Konungen intet långt därefter kunnat anförtro sin och hela Rikets wälfärd uti wissa personers händer. I almänhet är det wäl et ganska förlåteligt fel, at en Konung tron sina Undersåtare, men warsamhet är åfwen i den delen nödwändig, och smickrare och berömare äro intet altid de tilförlåteligaste. Imedlertid ankommo underrättelser från Norrige, at Hartwig Cromedik på Aggerhus wid Opslo började röra sig för K. Christian, hwarföre ock K. Carl, så snart som Fjerde dag Jul war förliden, gaf sig på resan til Norrige, tågade til Opslo genom Wärmeland och belägrade Cromedik *). Det war egenteligen Hartwig Cromedik, som med Biskopen i Opslo gjort början til K. Christians antagande, fast mot löften, eder och tilsägelser, efter Norrmännernas egen utsaga. Om Hartwig sedermera hyllat K. Carl wet man wäl intet med säkerhet, dock säges det så i Rimkrönikan, och är det intet otroligt, när Ärke-Biskopar, Biskopar och Riks-Råd woro förrädare, hwarföre skal en Slottsherre skämmas före at warat? Belägringen för Slottet wid Opslo lär wäl intet warat särdeles länge, emedan Konungen efter slutat stillestånd med Cromedik kunde wara tilbaka i Lödöse wid början af Fastan 1450. Wilkoren wid stilleståndet woro inga andra, än at Cromedik skulle hålla sig helt stilla och på intet sätt beswära Norrska Almogen, utan afbida tiden, til des sammanträdet i Halmstad wore öfwerståndet, men hwad fångar, som imedlertid af K. Carl blifwit tagne, förblefwo uti Konungens wåld och förwar. Den hurtighet, som K. Carl wisat til at frälsa sina Undersåtare för öfwerwåld, och Norrmännernas naturliga tilgifwenhet för sin lagliga Öfwerhet, kastade K. Carls falska Undersåtare uti en bekymrande bestörtning. Så framt K. Carls Herrawälde skulle få tid at rota sig i Norrige, war det fruktan wärdt, at alla deras räfstrek skulle flyga i luften: deras högsta och angelägnaste omsorg blef då, at skilja Konungen wid denna stödjestaf. Samma fruktan hade Fåwälds-herrarne haft uti Magnus Eriksons tid, det gick då an at skänka bort Konungariken, intet för nöd skul, utan för nedriga och regeringssjuka konster, åfwen mot den regerande Herrens wilja; den samma konst borde ock nu

kunna

*) Rimkrönikan sid. 399.

kunna tyckas, och det instundande sammanträdet i Halmstad, kunde gifwa en önskelig anledning därtil. Att kom därpå an, at kunna skaffa sig skickeliga Fullmägtige på K. Carls sida, som antingen woro så ensaldiga eller så äreförgämn, at de wille låna sina namn til så arga och uppenbara nedrigheter. Ifrån Lödöse skref K. Carl til sina Rådsherrar med antydan, at de behagade möta honom i Arboga instundande Midfasta, at då afgöra hwilka som borde afsärdas til Halmstads Möte. De Danske hade redan uefärdat Legde och Säkerhets-bref för de Swenska Fullmägtiga til at sammanträda i Halmstad, och war Försäkrings-brefwet daterat d. 29 October 1449 *). Så angelägne och så förwissade woro de Danske om Halmstads Congreß, at de redan sex månader förut hade Resepasset färdigt, på det ingen ting måtte hindra en sammankomst, hwarutaf de skulle skörda så wäsentliga frukter. När Herrar Riksens Råd församlade sig hos Konungen i Arboga, hafwa wederbörande utan twifwel öfwerhopat Konungen med all uptänkelig wördnad, på det intet mißtroende eller mißtankar måtte upstiga emot deras wälmening och hjertelag emot Konungen. Fullmägtige blefwo då utnämnde til Halmstads Möte: Biskop Nils i Linköping, Bisk. Magnus i Åbo, Bengt Gustafsson, wald Biskop til Skara, Helmich Däkn i Upsala, Erik Eriksson Gyllenstierna, Nils Jönsson Oxenstierna af Diursholm, Erik Axelsson Thott, Johan Carlsson, Lars Snackenborg, Gustaf Ulfsson, Åke Jönsson, och Simon Körning **). Desse Herrars tänkesätt wet man intet så noga. Biskop Nils i Linköping war af god frägd, och förmodeligen ingalunda Dansk sinnad, som man däraf kan sluta, at han afsände sina Swentjenare och Soldater emot K. Christian, då des Troppar blefwo slagne på Hålweden ***). Biskop Magnus från Åbo, Tawast, räknas ibland de största Biskopar, som Finland någonsin haft, och hade

Carl VIII. 1449.

*) Danska Rådets Resepaß för de Swenska Fullmägtiga til Halmstad Hafnis crastino beatorum Simonis & Judæ App. 1449. Hadorph wid Rimkrönikan s. 163.

**) At desse tolf warit Sweriges Fullmägtige wid Halmstads Dagtingan, är onekeligt af sjelfwa Traktaten hos Hadorph s. 170, v. Dalin s. 719 utsluter B. Magnus från Åbo, och insätter Magnus Gren, lägger och til Familie-namnen, Johan Carlsson, Färla, Gustaf Ulfsson, som han kallar Gustaf Olofsson, Stenbock, och Åke Swarte Skåning. Denne Johan Carlsson, war Son af Carl Nilsson, som mördades af Drotsen Bo Jonson wid Altaret i Riddarholms-Kyrkan. Stierman H. M. s. 12.

***) Om B. Nils kan ses Benzelius M. E. s. 128. Om Bengt från Skara s. 242. B. Måns från Åbo, Justen s. 73, han war då 93 år gammal.

Carl VIII. 1450. hade K. Carl på hans anmodan stiftat tremne Prebender i Wiborgs Kyrka och förset dem med inkomster, han war ock i stor nåd hos högbemälte Konung. Biskop Bengt i Skara war Arke-Biskopen eller de Danska aldeles tilgifven, rymde ock sedermera til Dannemark. Helmich från Upsala war ock förmodeligen utaf Arke-Biskopens parti. Erik Erikson war K. Carls Swärson, och kunde wäl på den grund hans tänkesätt intet wara tweydigt, liksåsitet, som Nils Jönsons, hwilken såsom en Oxenstierna war en oförsonlig fiende af Konungen. Erik Axelson war broder med den förr omtalte Olof Axelson på Gothland, hade hållit sig til K. Carl iman hon blef Konung, hade ock warit Löftesman på hans sida wid förlikningen imellan Christer Nilsson och Carl Knutson, hwarom är talt uti K. Christophers Historia. Han war twänne gångor gift med Swenska Fruer, Clara Lillie och Elin Sture, så at Danska sinnelaget torde warit någorlunda utspädt. De andre Herrarne äro mindre kände. Såsom Arke-Biskopen Jöns Bengtsson war själ och hufwud för Oxenstierniska partiet, så är det mycket troligt, at desse Herrars utnämnande warit en af hans anstalter, uti hwilka opartiskheten kunde lysa så mycket tydeligare, som man märkte, at äfwen sådane Män woro utsedde til Congressen, hwilka efter all likhetse borde wara måne om K. Carls förmåner. Det är ock sannolikt, at han, Jöns Bengtson, med flit hållit sig ifrån sammanträdet i Halmstad, til at uppenbarligen wisa, det han war intet angelägen om at deltaga uti et samqwäm, hwar så kinkuga ärender borde föredragas. Han wille ännu längre såsom wän förleda sin Konung, til des han wid lägligare och eftertänkligare tilfälle kunde kasta masken. De nu upräknade woro til en del uppenbarlige arbetare uti räfgropen, men Magnus Gren war utan twifwel en owiskelig person i denna rotan, hwilken wid Gothlands-saken aflagt tilförlåteliga bewis af sin åreförgätna falskhet: han gjorde ock följe med de andra Herrar, Deputerade, fast man intet wet under hwad titel, så at det intet är bekant, antingen han på någons anmodan eller af egen drift förfogat sig til Halmstad *).

§. 131.

*) Om Slottets belägring wid Opslo Diarium Vazst. wid år 1450, f. 100. Dn Rex Karolus transivit Norwegiam cum manu forti ad expugnandum castrum circa civitatem Oxlo, quod occupaverant Daci, & positis treugis recessit ad Sveciam. Daci vero fautores regis Karoli fortius postea impugnaverunt. Att Magnus Gren följde med til Halmstad intygar Rimkrönikan f. 398.

§. 13.

Carl VIII. 1450.

Halmstads Congress.

Man wet wäl intet, huru Förskrifningen eller Instructionen warit, som meddeltes åt de Swenska Fullmäktige, som skulle resa til Halmstad, men som alla twistigheter imellan Swerige och Dannemark där afgöras skulle, kunde intet fela, at ju fråga skulle yppas om Gothland och Norrige, och i det hänseende, så framt ingen för Riket hederlig Förlikning kunde winnas om Gothland och Norrige, skulle Swenske Sändebuden, efter K. Carls befallning, underkasta twistemålet under Påfwens utslag, och för öfrigt arbeta på en beständig och waraktig Fred imellan Swerige och Dannemark *). I anledning af dessa steg församlades wederbörande Sändebud i Halmstad d. 1 Maj 1450. De Danske Fullmäktige woro Arke-Biskop Tuve från Lund, Oluf Daa från Roskild, Henniche från Odense, och Johan af Års eller Århus, och ibland werldslige Rådsherrarne woro en Frille, en Lunge, en Ake Axelson och en Bille, så at Thottar woro wid detta sammanträde Fullmäktige både på Swenska sidan och den Danska. Arke-Biskop Tuve hade ock undwikit sin wanliga Titel af Sweriges Förste, utan kallade sig endast Arke-Biskop i Lund, dock med bifogat ꝛc. Christi Himmelsfärds afton blefwo Herrar Deputerade färdige med sin Dagtingan, och war innehållet ganska märkwärdigt. När någon af nu warande Konungar dör, skulle det Rike, som Konung mist, kungöra dödsfallet för det andra Rikets Rådsherrar, och så skulle tolf Rådsherrar från bägge Rikena inom tolf weckor mötas åt i Halmstad, och desse skulle öfwerlägga, om man wore nögd at taga den öfwerlefwande Herren til Konung öfwer bägge Rikena. Komma de intet öfwerens, wäljes en eller flera Riks-Föreståndare af infödda Män uti Riket hwars Thron är ledig, hwilka styra landet til des den andre Konungen ock dör. — När bägge nu warande Konungar äro aflidne, skulle åter tolf af hwart Rikes Råd efter föreskrifwen tid komma tilsamman i Halmstad, och intet fara därifrån, innan Konung är wald öfwer bägge Rikena, och skola sednemera Swerige och Dannemark aldrig skiljas åt, dock så, at hwart Rike behåller sit Namn, Lag, Frihet och Privilegier. — Desse Tjugufyra Rådsherrar skulle aldrig utwälja någon Utländning til Konung, utan skulle tilkommande Konungen antingen wara född

*) Rimkrönikan talar om de Swenska Fullmägtigas afsändande til Halmstad s. 398:

The foro sit med fulla makt,
Konungen gaf them swadana kraft
Om Norge ok Gottland i rätta staa
Hwem Pafwen wil såpat til eller fraa
Ok sidan frid mellan Riken holla.

Carl VIII. 1450 i Swerige eller Dannemark, hade ock då afledne Konungar lämnat Söner efter sig, skulle en af dem blifwa efterträdare i Regeringen, som syntes nyttigast. — Hwart Rike skulle styras af inländska Män. — Intet krig bör begynnas utan bägge Rikenas samtycke. — Inga Kronoräntor skulle föras ifrån det ena Riket til det andra, utan i nödfall m. m. — En ewig Fred skulle ock wara imellan bägge Rikena, hwilken skulle taga sin begynnelse nästa Olofsmessa, med flera Artiklar, som gamla Kalmar-Unionen föreskref *). Detta war första Balken af Halmstads Dagtingan, som syntes hafwa bibehållit jämlikheten imellan bägge Rikena, med all granlagenhet. Det wärsta war, at man hade tillika stadgat et utmärkt Fäwälde, då Rikenas förnämsta angelägenheter anförtroddes åt tjugufyra Rådsherrar, alla de andra Rikernas Inbyggare aldeles oåtsporda. Och såsom dessa tjugufyra personer woro berättigade at pröfwa hwilken wore fickeligast til Kronan, måtte de ock hafwa rättighet at föreskrifwa Capitulationen eller Konunga-försäkringen, war högsta Makten oförnekeligen i dessas händer, och Konungarne woro, snart sagt, intet annat än hederliga Nådehjon eller Jaherrar, då dessa tjugufyra Drottar kunde inskränka eller utwidga Konungarnes rättigheter efter behag. De wordo skickade at afgöra twistigheter imellan Konungarne, och stifta fred; men hwem gaf dem frihet at wända up och neder på alla Rikets gamla Grundlagar? Denna togo de sig sjelfwa, och således förtjente, i en wälbestält Regering, at ställas til ansWar, och undergå det straff, som Lagen utsatt för Riksförrädare.

§. 14.

Man har anfört Halmstads Förening i anseende til des wäsenteliga punkter, men där woro ock några secrete Artiklar, som desse Riks- och Konunga-förmyndare fastställt, hwilka ock äro så wederstyggelige, och så emot all ära, heder och samwete, at wår gamle Historieskrifware **Ericus Olai** måtte hafwa blygts wid at anföra dem. Han nämner likwäl Halmstads Traktat, förbigår sjelfwa innehållet, och säger allenast, at den behagade Konungen intet, och måtte

*) Halmstads Dagtingan år tusende fyrahundrade halftredjefinne tiughu, 1450 vigilia ascensionis Domini. Innehållet däraf förekommer hos Huitfeld s. 850. Diarium Vazsten. wid år 1450 s. 100: Festo Apostolorum Philippi & Jacobi convenerunt Halmstadii Consiliarii Sueciæ, Daciæ & Norvegiæ ad faciendum pacem mutuam, composueruntque noua statuta de mutua colligatione & pace perpetua, prout apparet in literis Treugariis.

måtte wår Häfdeteknares tilgifwenhet för Oxenstierniſka anhanget förorſakat, at han intet welat utmärka orſakerna til Konungens mißnöje, ſå at Läſaren är uti fullkomlig willrådighet, antingen Konungen haft ſkäl til ſit mißhag eller ej, ſå wida man ſkal hämta all ſin kunſkap af Erik Olſon *). Denna unſeelſe och konſamhet emot wiſſa Slägter och Perſoner är ock orſaken, at man än i dag intet wet rätta ſammanhanget af detta mörkſens foſter. Så mycket är bekant, at wiſſa af Sweriges Fullmäktige kommit öfwerens med de Danſka, at K. Carl ſkulle afſäga ſig all ſin rättighet til Norriges Rike, och afſtå denſamma til Konungen i Dannemark. Deſſe Kronfänkare förplikade ſig widare, at innan näſta Oloſsmeſſa ſkaffa K. Carls Afſägelſe-bref på Norrige, och ſå framt Konungen intet wille beqwäma ſig därtil, förbundo de ſig at fara til Helſingborg och bliſwa K. Chriſtians fångar. Efter utſeende måtte Huitfeld haft äfwen denna afhandling uti ſina händer, men haft betänkande wid at anföra de Swenſkas namn, ſom ſlutat denna ſamwetslöſa förening. Efter Rimkrönikan kan man intet annat finna, än at alle tolf förpliktat ſig til Danſka inmaningen, faſt några waxit rätta uphofsmän därtil, och de andre bliſwit förledde til ſamtycke **). Olaus Petri, ſom merendels altid följes af Huitfeld uti Swenſka ärender, berättar, at några allenaſt af de Swenſka Sändebuden giort beringning med de Danſka, om upſägelſen af Norrige til K. Chriſtian, men nämner dem intet, ſå at man är uti en fullkomlig owißhet hwarifrån denna förrädiſka ſtämplingen haft ſit urſprung ***). At Författaren af Rimkrönikan haft ſig bekant hela hemligheten, är nog tydeligt, han will dock intet nämna flere än Nils Jönſſon och Måns Gren, hwilka, kan hända, intet kunde förlora något i ſin frägd. Hwad orſak deſſe äreförgätne rådgifware föreburit til at bemantla ſin nedrighet, wet man intet; efter Huitfelds utlätelſe ſkulle afträdet af Norrige ſke för wänſkap ſkul, eller, efter Huitfelds egna ord, i wänſkap och kärlighet †), och den ſkulle wiſas emot en Herre, ſom mot tro och löfwen jagat de Swenſka ifrån Gothland, och med mord och brand härjat Sweriges Land-

Carl VIII. 1450.

*) Gerius Olai L. 6. p. 199: Congregatione facta Arbogiæ deputati ſunt XII ituri ad Halmſtad, ubi tractarus cum Danis initus nullo modo placuit Regi Carolo, quem tamen ſui promiſerant obſervandum ſub pœna captiuitatis.

**) Rimkrönikan ſ. 399.

***) Olaus Petri wid år 1450. De Danſke partirade med ſomlige af de tolf Swenſke, at K. Carl ſkulle låta K. Chriſtiern Norrige up igen.

†) Huitfeld, ſ. 852.

Carl VIII. 1450. skaper, och kunde denna wänskap, som nu betygades K. Christian, intet hafwa annan affikt, än at sätta honom i så mycket bättre tilstånd at skada Swerige och störta Rikets lagkrönta Konung. Alt orimmeligt är gerna obegripeligt, och är det aldeles obegripeligt, at Swenska Ministrar, försedde med sin lagliga Konungs fullmakt, understå sig likwäl, twärt emot sin Instruction, at twinga sin Konung til at afsäga sig et helt Konunga-Rike, och det för intet, utan ringaste ersättning på något wis, eller uti något hänseende. At skänka bort det man intet äger, har uti alla tider blifwit anset såsom dåraktigt och ursinnigt. Här skänka Swenske Förrädare bort et Konunga-Rike, som på intet sätt stod under deras lagsaga, och genom sjelfwillig fångenskap bjuda til at twinga sin Konung at lyda deras oförskämda wälbehag. Hade de ändå mot det oförskämda afträdet af Norrige betingat sig någon slags ersättning för mistningen af Gothland, hade deras göromål kunnat hafwa något sken, men uti den delen förbehöll man sig intet annat än et onyttigt sammanträde wid gränsen af Kalmar-Län, som man kunde se förut skulle blifwa fruktlöst, ty det hade warit enfaldigt at inbilla sig, det de Danske skulle låta prata Länder ifrån sig, hwilka de redan hade i besitning. Man gjorde likwäl om detta gyckleri en särskild afhandling, och likså fedde det angående Fångarne, hwilka K. Carl tagit under sista tåget, som han gjort til Aggerhus wid Opslo, ty de skulle ock sättas i frihet, i kraft af et Sammanträdets beslut i Halmstad.

§. 15.

Nya förgripeliga anstalter emot K. Carl i Halmstad. K. Carls och Sweriges Fullmäktige, som i samråd med Danska Ministrarna hade upfunnit det konstiga grepet at söndra Norrige ifrån Swerige, och således trodde sig wara i ständ at förswaga en Konungs makt, som dem intet behagade, tykte sig ännu finna, at Konungens makt war för stor. Den borde då dämpas med tilhjelp af de Danska Fullmäktiga och K. Christian sjelf, som förmodeligen intet skulle undandraga sit bitråde uti en sådan angelägenhet, uti hwilken Magnus Gren och Nils Jönson woro arbetare, på hwilka K. Christian kunde lita, såsom på sina trognaste Råd och tilgifnaste Undersåtare. Saken war ock af mycken wigt för Fäwäldet, som syntes skynda til sin nedergång, så framt K. Carl skulle längre blifwa bibehållen wid Thronen. Det är nämt tilförne, at wid Carl Knutsons wal woro närwarande både Adel och Oadel, han blef då på sätt och wis utkorad efter gamla lags

gens föreskrift. Han gaf då ingen Försäkring ifrån sig, utan hans Försäkring stod i Konunga-Balken, och där äro de Kongeliga Höghets-Rättigheterna så utmärkte, at en Konung, som förstod at nytja dem, hade intet mycket at frukta för det inritade Fåvåldet, som alt sedan Birger Månsons tid spökat i sandet. Konungen walde då sjelf sit Råd, och Slott och Län utdeltes utan annat förbehåll, än at Råds- och Läns-Herrarne skulle wara Swenske och infödde i Riket. Men under sista åren af K. Eriks Regemente, genom des obetänkta tilgifwenhet för Utlänningar, hade Rådets myndighet så tiltagit, at Konungarne werkeligen intet woro annat än Rådets Jaherrar, ehuru mycket detta ord misshagade wederbörande. K. Carl wille sätta Konungen öfwer denna Jawärdigheten, och följa Lagen efter des ord och mening. Man måste likwäl tilstå, at han uti några mål intet så noga följt Lagens föreskrift, ty annars hade aldrig en Gyllenstierna, en Thott och en Baner kunnat komma i Rådet, och med Förläningar ihogkommas. At Konungen likwäl därigenom welat stärka sit parti i Rådet, är wäl onekeligt: men såsom man aldrig finner tecken til misnöjes betygande däröfwer, är det sannolikt, at deras antagning warit skedd med wederbörandes samtycke. Det war då aldeles intet Rådets tilökning, som misshagade, utan det öfriga K. Carls Regemente kunde ingalunda wara uti Aristocraternas eller Fåwäldsherrarnas smak. Nils Jönsson och Magnus Gren ingingo fördenskul en förening med de Danska, medan de ännu woro i Halmstad, til at stäcka K. Carls wälde, på det sätt, at alla Slotten skulle bortförlänas efter Rådets wilja, och ingen kunde mista sin Förläning, utan Rådet dömde honom förlustig däraf. Til at winna detta ändamål skulle twå Bref upsättas, hwaruti dessa nya Regerings-lagar woro utförde. Det ena skulle lefwereras til K. Carl i Arboga wid nästa Herredag, med alla Riks-Rådernas Sigiller bekräftat. Det andra skulle öfwerlämnas til K. Christian wid nästa sammanträde i negden af Kalmar, då man tillika skulle tilbjuda honom Swenska Kronan, om K. Carl intet wille underkasta sig dessa wilkor och K. Christian wille regera däreftter *). At

Carl VIII. 1450.

*) Rimkrönikan s. 399, 400. Det är nog besynnerligt, at v. Dalin intet nämt om denna förrädiska sammangaddning, som likwäl Konungen sjelf förebrådde sina otrogna Sändebud, hwarom frambeles; ty afsägelsen af Norrige kunde wäl intet anses som K. Carls afsägning, hwarpå hela denna Förening syftade. Messenius talar likwäl om hela denna illska anläggning Tom. 4, s. 5, dock intet aldeles så omständeligt. Ericus Olai berättar ock, at K. Carl förebrådt de utskickade, at de welat sluta

Carl VIII. 1450. ju de Danske woro färdige at lofwa sit biträde i denna saken, kan intet fela, man kan ock wara öfwertygad, at K. Christian än mindre undandragit sit bifall, ty ännu hade ingen af Unions-Konungarna gjort swårighet wid alt, som dem uti Capitulationerna blifwit förelagt; men huru mycket däraf blifwit hållit, som kunnat tjena til Sweriges förmån, lär ännu intet exempel kunna bewisas, då Dannemarks förmån och nytta af Kalmar-Unionen äro ögonskenlige. Sedan Sweriges utskickade på sådant sätt bewakat sit Fäderneslands och sin Konungs fördelar, bröto de up från Halmstad, och Sammanträdet uphäfdes *). Deras förrättningar höllos ock aldeles hemliga, utom det at de gofwo i almänhet tilkänna, at Fred wore slutad med Dannemark, det öfriga skulle blifwa föredraget wid nästa Herramöte i Arboga, hwilket de begärde måtte sammankallas mot Midsommaren, och därom låto de Kungörelse utgå öfwer hela Riket, en ny djerfhet, som kunde och borde anses som förmätenhet, när Konungen hwarken war sjuk eller död.

§. 16.

K. Carl afsäger sig Norrige.

I anledning af Konungens kallelse och wederbörandes kungörelse samlades et skäligt antal af betydande Herrar i Arboga strax efter Pingsten wid Christi Kropps fest. Den Acten som handlade om Rikenas Förening efter bägge Konungarnas frånfälle och därwid gjorda betingningar, och Afhandlingen om Congressen i negden af Kalmar lära blifwit afhörda med nog kallsinnighet af Konungen. Men när öfwerenskommelsen om Norriges afträdande blef föredragen, blef K. Carls bestörtning så stor som sjelfwa misnöjet öfwer sina Fullmäktigas göromål, och mätte detta steg hafwa kommit honom så mycket mer owäntat före, som ibland dessa utskickade war

honom från Regeringen, men förtiger det öfriga, förmodeligen, såsom mindre **hederligt för sit walda parti.**

*) Rimkrönikan f. 400.

Ther med the af Halmstada fara
Ok loto Konung Carl swa ath wara
Sitt Radh altsamman kalla
Mot midsommar i Arboga alla,
The hade en Frid med Danske fängit
Togh kunde the ey skrifwa huru thet gångit
* * * * * * * *
The skrifwo ok skalfve alt landit omkring
At the komme jo til thet ting.

var icke allenaſt Konungens egen Måg, utan ock några andre, af hwilka han förmodat et helt annat upförande. Man måſte ock bekänna, at det är obegripeligt, hwad ſom kunnat föranlåta dem at ingå uti en Afhandling, ſom nödwändigt i högſta grad ſkulle miſſnöja Konungen. Det är troligt, at de genom hotelſer och falſkt förtroende blifwit brakte därtil af Nils Jönsſon och Magnus Gren. De woro werkeligen på en Danſk ort, och kan wål wara, at man låtit dem förſtå, at om de intet fogade ſig efter ſtåſta rötterna, ſkulle de blifwa på et obehageligt ſätt af de Danſka qwarhållna. Detta eller dylikt måtte hafwa drifwit dem til detta brimneliga företagande, hwilket kunde tjena til någon urſåkt, hwarföre ock Konungen beifrade Nils Jönsſons och Magnus Grens förnyelſe på et helt annat ſätt, än Erik Axelſons och några andras förſeelſe, ſom framdeles blifwer påmint. Det ſer ock ut, ſom Konungen ingalunda welat beqwåma ſig til afſägelſen af Norrige, förr än en och fyratio af de förnåmſte Herrarne inlämnade ſit betänkande, uti hwilket de på ſin ed och troſkap ſom de Hans Nåd worit hafwa, råda Hans Nåd at updraga den rättighet, ſom Konungen hade til Norriges Rike, til K. Chriſtian i Dannemark *). Carl VIII. 1450.

Detta

*) Rikſens Råds Betänkande om Norriges afträde til K. Chriſtian, Arboga feria quarta infra octauas corporis Chriſti 1450. Man har tilförne lämnt, at Chriſti Kropps feſt inföll Thorsdagen efter Helga Trefaldighets Söndag. Hadorph wid Klimkr. ſ. 75. De ſom bifogat ſina namn wid detta Betänkande, äro B. Nils i Linköping, B Sigge i Strengnäs, B. Åke i Weſterås, B. Magnus i Åbo, Bengt Guſtafſon Electus i Skara, Neſter Helmik Döken i Upſala, Eggert Cantor i Upſala, Knut Stenſon, Erik Erikſon, Nils Jönsſon, Bengt Stenſon, Erengiſle Nilsſon, Magnus Gren, Sten Pederſon, Erik Axelſon, Erik Nyperts, Joan Gedda, Carl Magnusſon, Joan Carlſon, Magnus Bengtſon, Guſtaf Ulfſon, Fader Ulfſon, Chriſter Bengtſon, Mårten Swan, Eſkil Iſakſon, Laurens Snackenborg, Guſtaf Olofſon, Lage Poſſe, Ture Jönsſon, Åke Jönsſon, Ture Tureſon, Henrik Clausſon, Erik Holmſtenſon, Simon Körning, Arvid Clausſon, Staffan Ulfſon, Ulf Pederſon Riddare, Arvid Swan, Olof Jonſon, Broder By och Folke Tureſon af Wapn. De förnåmſte af deſſa Herrar kunna ock kännas til ſina Slägter. Knut Stenſon af Ekholmen war Lagman i Upland och en Bielke, Erik Erikſon K. Carls Swärſon Gyllenſtierna, Nils Jönsſon Ärke-Biſkopens Farbroder Oxenſtierna, Bengt Stenſon Natt och Dag, Erengiſle Nilsſon af Hammarſtad hade Thottarnas eller Axelſönernas Syſter, Natt och Dag i Långden, Erik Axelſon Thott, Magnus Bengtſon Natt och Dag, Engelbrekts Baneman, Chriſter Bengtſon Ärke-Biſkopens Bror, Eſkil Iſacſon Baner, Ture Tureſon af Kråkerum, Bielke, m. m.

Carl VIII. 1450. Detta råd kan werkeligen synas besynnerligt, men stälningen war icke desto mindre ganska kinkig, ty om så många och storslägtade Herrar skulle öfwerlämna sig uti Dansk fångenskap, för K. Carls enwishet eller ståndaktighet, som det efter hwars och ens tycke kunde kallas, syntes nästan inbördes krig oundwikeligt, som warit, är och blir den bedröfweligaste och wådeligaste belägenhet, som et Rike kan någonsin blifwa utstäldt före. Det kan ock wara, at Konungens affwurne fiender intet wäntade annat än et fullkomligt afslag på Konungens sida, då de wunnit sin önskan. Det kan ej heller fela, at ju flere af dessa en och fyratio Rådsherrar warit Konungens upriktige wänner, hwarföre de ock förbehöllo sig, at detta deras wälmenta betänkande intet måtte förwitas dem. Konungen fattade fördenskul det säkraste råd, at samma dag, som Rådets Betänkande war upsatt, aflämna sin Afsägelse på det sätt, at, så framt Norriges Inbyggare wille hafwa K. Christian för deras Konung och Herre, wille Konung Carl det på intet sätt hindra, utan upbrager all sin rätt til förbemälte Rike åt K. Christian, men förbehåller sig likwäl Titeln af Norriges Konung, på samma sätt, som han hit intil brukat, och med denna utlåtelse affärdades Joachim Flemming til Helsingborg. Under dessa wändningar hade K. Christian förfogat sig til Norrige, hwar han i anseende til Halmstads Dagtingan intet haft många swårigheter at blifwa antagen til Konung, så at hans Kröning gick för sig i Tronhem d. 29 Julii 1450, och sedermera beslöts uti Bergen samma år en stadigwarande Förening imellan Norrige och Dannemark, som ännu i wår tid är bibehållen. Och när Konungen i Dannemark med sina Rådsherrar war kommen tilbaka til Dannemark, lämnade Danska Rådet sit yttrande til de Swenska Herrarne, som warit Fullmäktige i Halmstad, om K. Carls afsägelse, hwilken dem tyktes intet aldeles wara sådan, som deras tilsägelse warit i Halmstad, enedan K. Carl utlåter sig, at han upläter Norrige til K. Christian, om desse twå Riken Dannemark och Sverige blifwa tilsammans uti kärlighet och endräkt, m. m. De hafwa ock at påminna därwid, at K. Carl, oaktat sit afträde, likwäl behåller Titelen af Norrige, och bedja fördenskul, at Herrar Deputerade wille hålla sit löfte *). Härmed stan-

*) Danska Herrarnas Br. Hafnis vigilia B. Andreæ 1450. Tilskriften: Reverendis in Christo Patribus Dominis Episcopis ceterisque Consiliariis Regni Sueciæ, ultimo in dieta Halmstendensi congregatis. K. Carls Afsägelse-Br. feria 4 ante Oct. Corp. Chr. war intryckt uti de Danskas Bref. Se Hadorph s. 176.

stannade alla dessa öfwerläggningar om Norrige, K. Christian ha- Carl VIII.
de wunnit sin önskan så om Norrige som Gothland, och det genom 1450.
de Swenskas äreförgätna skälmstycke, och kan man intet wäl finna
något lämpeligare namn i wårt Språk på sådana gerningar.

§. 17.

Man kan nästan intet utan en slags förundran se, at Ärke- Hemliga
Biskopen Jöns Bengtson icke allenast afhållit sig från Halmstads Halm-
Dagtingan, utan äfwen undandragit sig at hafwa del uti det ny- stads Ar-
igen nämnda Rådets betänkande, så at man har ordsak at tro, tiklar yp-
det han ännu wille inbilla K. Carl, at han war af Konungens til- pas, och en
förlåteligaste wänner, fast man kan förmodeligen wara förwissad, del af Rå-
at alla Halmstads swängningarna woro uti hans wärkstad uptim- det mister
rade, ty han war wärkeligen illslugare än både Bröder, Farbroder sina Län.
och kanske hela Partiet. Halmstads-konsterna hade så wida haft en
önskelig framgång, at genom Norriges afträde hade K. Carls styr-
ka blifwit ansenligen förswagad; det återstod allena at äfwen för-
swaga K. Carls makt inom sjelfwa Riket, och därtil hade man
ock genom samråd med de Danska anlagt en förträffelig plan, som
är utförd i femtonde §. Nils Jönson intagen af denna härliga
upfinning anförtror hela förslaget åt en af Biskoparne, dock under
ds förpliktelse om fullkomlig tysthet. Biskopen, häpen och bestört
öfwer detta owäntade förtroende, swarar, at han ingalunda kunde
aga del uti detta förslag, utan måtte Herr Nils ålita andra om
åd uti sådana wärf, de woro honom alt för höga och mycket öf-
wer hans begrep. Biskopen märkte, at K. Carl hade intet den
ingaste mißtanka om et sådant tilbud. Den gjorda eden bekymrade
honom likwäl. Ändteligen, efter mognare öfwerläggning, segrade
hans plikt mot Konung och Fäderneslandet på eden, som han uti
betänksam hastighet utgifwit, och han satte sig före at uptäcka hela
förrädiska sammangaddningen. Så snart K. Carl ankommit til
Arboga, upwaktar han Konungen oförtöfwat, och föredrager sit ären-
de på et nog rörande sätt. Han beklagar då den belägenhet, uti
hwilken han war stadder, at han på sina gamla dagar nödwändigt
måtte blifwa menedare, antingen mot den som förtrott honom en
wiß hemlighet, eller ock emot sin lagliga Konung; men såsom hans
trohet emot sin Konung war oförfalskad, uptäcker han hela uprän-
ningen, råder tillika, at Konungen täktes ställa sig aldeles okunnig
om wederbörandes swekfulla anläggning, til des de rögde sig sjelfwa,

Carl VIII. 1450. Konungen kunde då få tilfälle at utleta, hwilken som war wän eller owän. K. Carl följde denna redliga Biskopens råd, och märkte omsider huru illa han anwänt sit förtroende på folk, som intet andades annat än falskhet och bedrägeri. K. Carl war wärkeligen ingen begynnare uti konsten at förställa sig, som han nog wisat, under den tiden han war Riks-Föreståndare, han hade då ingen swårighet wid at dölja den underrättelse han fåt, och alt gick, som Biskopen förutsagt. Sedan Norrska högmålet blifwit föredraget och afgjort på sådant sätt, som förbemält är, kom ock saken om förlåningarna i dagsljuset, såsom Nils Jönsson och Magnus Gren efter aftal med de Danska den ihopsmidt, då ändteligen Ärke-Biskopen röjde fullkomligen sin falskhet eller trolöshet, och Konungen, som war beredd på denna anläggning, oaktad sin föreskälda okunnighet, funnit medel at hindra målets sluteliga afgörande *). Icke desto mindre, som wederbörande fiendtlige Rådsherrar tillika med Ärke-Biskopen wisat på flera sätt sin afwoghet, och äfwen yttrat sig, at K. Carl intet rätteligen war wald til Konung i Norrige, och tillika warit obekymrade om återstälningen af Sweriges bortmista länder, beslöt K. Carl at låta Hufwudmännen af Contra-partiet något litet smaka frukten af sit mißnöje. Ärke-Biskop Jöns Bengtson miste den Förlåning han fåt af Konungen, likså Biskop Sigge i Strengnäs, samt Nils Jönsson och Magnus Gren Sedan wid Michelsmessan samma år lät Konungen inför Rådet i Stockholm förelägga mycket swåra beskylningar emot sina brottsliga Rådsherrar, dock blef saken förlikt, sedan de brottslige förnyat sin trohets-ed och lofwat en beständig lydnad **). Under hela denna winglande hwälfning kan man intet underlåta at få en wärkelig högaktning för den Biskopen, som uptäckte för Konungen sina arga Rådsherrars nedriga och samwetslösa anläggningar, det är skada at hans namn blifwit förtegat, men det måste wäl så wara under parti-ras, man måste äfwen förtiga den som gör godt, och det onda måste öfwersudlas, at det intet stöter för mycket.

§. 18.

*) Rimkrönikan s. 402, 403.

**) Diarium Vazst. wid år 1450 s. 100, 101. Rex Karolus graviter offensus, tum quia eum indicabant non rite effectum in Regem Norvegiæ, semota omni commissione ab eo, tum quia de recuperandis terris Regni Sueciæ, quas Daci injuste occupant, non fecerant diligentiam debitam . . unde factum est, quod privavit eos castris & officiis . . . . . sed festo Michaëlis, omnibus consiliariis ad se vocatis Stokholmiam, opposuit contra eos causas plurimas de injustis processibus contra eum, coegit eos sibi de novo facere homagium & fidelitatem iterato usque ad mortem.

§. 18.

Carl. VIII. 1450.

Den förlikning som nu blef ingången, sedan wederbörande ed-ligen försäkrat om sin trohet, war utan twifwel ganska upriktig på Konungens sida, men hos Konungens owänner war ingen annan upriktighet at wänta, än et beständigt arbetande på Konungens undergång, och den, som en gång brutit sin trohets-ed ostraffad, kan wänta belöning för andra gången *). K. Carl indrog wäl förläningen från Ärke-Biskopen och Biskop Sigge i Strengnäs; men man wet intet hwilket Län som dessa andelige Herrar förlorat. Det säges wäl, at Ärke-Biskopen mist Bornholm och Öland, men det är ej särdeles troligt, at Den blifwit tagen ifrån K. Carls Swärson Erik Eriksson, och blifwit skänkt til Ärke-Biskop Jöns Bengtson. Man säger ock, at Gripsholm blifwit taget från B. Sigge i Strengnäs, dock är det kan hända owiss, om han warit innehafware af detta Slott **). Det är säkrare hwad Magnus Gren och Nils Jönson förlorade, ty den senare förlorade Örebro, och den förra Åbo, hwilka Län ock genast öfwerlämnades åt andra, ty Erengisle Nilsson fick Örebro ***), och Erik Axelson Åbo, så at man äfwen härutaf kan finna, at K. Carl intet kastat någon onåd på Herr Axelson, änskönt han både warit en af Swenska Fullmäktigarne i Halmstad, utan ock warit med ibland dem, som wid Arboga Riksdag rådt Konungen til Norriges afträdande. At almänna förlikningen återgifwit Biskoparna sina bortmista Förlänin-

Magnus Gren rymmer til Dannemark.

*) Om denna märkwärdiga Förlikning yttrar sig Wadstena Dagbok widare år 1450 s. 101: Circa festum Michaëlis Stokholmiam convocatis omnibus consiliariis Regni, facta est concordia inter Regem & Consiliarios Regni & confirmata sunt privilegia monasterii data per priores Reges.

**) Messenius 4 B. s. 6 talar om Borgholm, som Ärke-Biskopen mistat, von Dalin om Gripsholm, som Bisk. Sigge afhändes, men hos de äldre nämnes intet hwad som Biskoparne blifwit ifrántaget.

***) Erengisle Nilsson war af Hammarstad-slägten, som förde Natt och Dag waxnet i Längden, eller swart och grönt, men sedermera tog Bo Nilsson sin Moders Sköldemärke, som war et Griphufwud, och war hon Sonedoter af Drotsen Bo Jonson, och Stammoder för Baronerne Grip. Messenius Theat. Nob. s. 54. Peringsköld Mon. p. Thiund. s. 72. Hos von Dalin står Nils Erengislason s. 722. Jfr. Stiernman H. M. s. 3. Eljest hänföres til Erengisle Nilsson et gammalt Mynt med Bröstbild och Omskrift: Si Deus pro nobis quis contra nos, och på fränsidan Natt och Dag stölden i Längden, och omskrift: Ner Gudt er med os so kan ingen wara emot os. Ziervogel de re numaria, Berch Swenska Mynt, s. 335, och blifwer således detta det äldsta Mynt, som någonsin är slaget för någon enskylt Person i Swerige.

Carl VIII. 1450. gar, är man noga underrättad, man wet dock ej någon reda på, om Biskoparne uti ondstiden warit brukade uti werldsliga saker, uti hwilka de annars såsom Rådspersoner woro deltagande, emedan Wadstena Dagbok intygar, at de, som fallit i Konungens onåd, förlorat både Län och Ämbete, hwilket sedermera genom förlikningen blifwit rättat. Men Magnus Gren, som kände bäst sit falska hjerta och wiste med sig sjelf, huru owärdig han war Konungens nåd, afbidade intet förlikningstiden, utan, sedan han lämnat Åbo til Erik Axelson, begaf han sig utomlands, utan erhållit tilstånd af Konungen. Från Windaström skref han likwäl til Konungen, och försäkrade at han innan kort skulle infinna sig i Söderköping, och då göra räkning för upbörden af sit Län. Den utlofwade räkning gjordes intet, ej heller återkom Herr Magnus. Kon. Carl hänsköt fördenskul til Rådet en Kronofordran, som han hade hos denna Länsherre på niotusend mark för Skatter och Saköre, som han upburit i twå års tid af Åbo Län, utan at göra någon reda därföre, begärandes tillika, at Rådet behagade utnämna, hwar Kronan kunde få sin betalning. De Rådsherrar, til hwilkas skärskådande målet blef underkastat, woro Biskoparne Nils i Linköping, Sigge i Strengnäs, Åke i Westerås, Magnus i Åbo, Knut Stensson, Erengisle Nilsson, Erik Axelson, Sten Persson, Otte Ulfsson, Erik Nypert, Magnus Bengtsson, Åke Jonsson, Staffan Ulfsson Lagman i Westmanland, Estil Isaksson, Gregers Matson Riddare. Domen utföll Fredagen efter Michelsmessan 1450, och i kraft af detta utslag borde denna skuld betalas af Magnus Grens gods löst och fast til twå tredjedelar, och hwad som brister i summan fyllas af Hustruns gods til en tredjedel*). Af denna Dom är tydeligt, at Magnus Gren wikit ur Riket strax efter han lämnat Åbo til Erik Axelson, och innan förlikningen skedde imellan Konungen och Rådet. Kan hända Magnus Gren, til at bota den mistning han lidit, wille taga sin ersätning genom sjöröfweri, han seglade fördenskul på wägen eller kosan åt Danzig och eröfrade tre Köpmansskepp och wille således göra sin ankomst til Dannemark så mycket behageligare: men til all olycka råkar honom en Lybsk Skeppare, som tog bytet ifrån honom och tager Herr Magnus med sina twåhundrade Swentjenare; til fånga. Herr Magnus råkade då uti en mycket wådelig belägenhet, och hade

*) Rikets Råds Dom emot Magnus Gren näst efter S:t Michaelis dag 1450. Se Handl. tr. i Lund 1754. D. 2, s. 251.

hade intet annat at wänta än wanliga Sjöröfware-lönen, antingen at blifwa hängd eller halshuggen. Hans segrande Lybeckare hade ock intet ämnat honom annat öde, men såsom han intet kunde bärga så många fångar, sätter han några af sit röfware-parti i land och låter dem drifwa hwart det kunde bära til, tjugu sänder han til Danzig, där de blefwo oförröfwat halshuggne. Tjugufyra, Herr Gren inberäknad, binder han fast i fartyget och för dem til Lybeck. Men K. Christian, underrättad om en så betydelig Mans swåra omständigheter, och öfwertygad om des upriktiga trohet, hwilken han bewisat genom förräderi emot sin Konung och Fädernesland, skaffade honom frihet och tog honom til sin Fält-Öfwerste, uti hwilket Ambete han gaf än ytterligare prof af sin underdånighet emot sin lagliga Konungs Fiende *). Carl VIII. 1450.

§. 19.

Under alt detta wingleri hade K. Christian bibehållit Freden eller Stilleståndet med Swerige, hwilket kan synas oförmodat, men det hopp man hade om bihangets fullbordande af Halmstads Dagtingan, hwilket skulle werkställas på nästa Sammanträde wid Kalmar, torde hafwa gifwit tilfälle til denna fredsamhet. Nils Jönssons och Magnus Grens aftal med de Danska om tilbud til K. Christian om Swenska Regeringen, med de wilkor, som intet passade sig med K. Carls styrsel, skulle försökas. Såsom saken war af ganska mycken wigt, war det ock mycket angeläget, at all fiendtlighet imedlertid måste tystnä, at intet måtte hindra en sådan Congreß. Wilkoren utaf Sammanträdet utstakas uti Danska Brefwet af Christi Himmelsfärds afton 1450, nemligen, at nästa Midsommarsdag 1451 skulle sammanträde ske imellan de Swenska och Danska, K. Carl skulle då inställa sig i Kalmar och K. Christian i Silfwisborg, hwarester Riksens Råd på bägge sidor skulle komma öfwerens om stället, där öfwerläggningarna skulle företagas, så om Gothland, som om andra twiste-ämnen, hwilka bägge Herrarne eller Undersåtarne kunde hafwa mot hwarandra. Wid den händelse, at wederbörande intet kunde blifwa ense om stället, skulle Mötet ske i Run- Congressen wid Kalmar.

*) Rimkrönikan f. 404. Olaus Petri anför ock Grens Personalier, Huitfeld f. 852 åfwensä. Men uti några Danske Skrifter går man dessa Grens bedrifter gemenligen förbi, emedan alla de, som rymde då til Dannemark, ansägos för ärligt folk; man bör således riga med det som kan wanhedra de Swenska Stats-Ministrarne.

Carl VIII. 1451. i Rundeby eller Rotnaby, som det då hette. Dock oacktat alla dessa twistigheter skulle likwäl förbindelsen och wänskapen imellan Swerige och Dannemark blifwa aldeles oqwald och oförkränkt *). Wid den utsatta tiden om Midsommaren anlände bägge Konungarne, K. Carl til Kalmar och K. Christian til Silfwisborg. Ifrån Hansestäderna woro ock Deputerade ankomne, hwilka K. Carl til Fredsmäklare begärt. Första Sammanträdet skedde i Rundeby, men flyttades strax til Awaskär, och förmenar Författaren til Rimkrönikan at flyttningen skedt i tanka at skräma K. Carl från Kalmar, hwilket likwäl intet synes sannolikt **). Påfwens Legat Johannes de S. Angelo lär ock wid detta tilfälle infunnit sig i Kalmar, så at ingen brist war på Underhandlare ej heller på träto-ämnen. Man twistade om Titlar och Länder efter Påfwens utsaga, och måtte det förmodeligen angå Gothland och K. Carls Titel af Norrige: ty at någon fråga warit om sjelfwa Konunga-Riket är ej troligt, emedan Halmstads Förening och Fred grundade sig förnämligast på Norriges afträde, och K. Carl wille wist undwika krig så mycket möjligt war. Danske Commissarierne gjorde ock påminnelser om en wiss summa penningar, som förmodeligen torde warit lösen för Drotning Dorotheas Morgongåfwa ***). Men ingen ting kom de Danska mer owäntat före, än at ingen af deras förtrogna, som biwistat öfwerläggningarna i Halmstad, war här wid Awaskärs Congreß närwarande, ty dem hade K. Carl afhållit med flit, så at alla de stora anläggningar, som warit grundade på Jöns Nilssons och Magnus Grens räfstrek, förföllo aldeles, hwarigenom ock all den nytta, som

*) Danska Fullmäktigas Förskrifning om Mötet imellan Kalmar och Silfwisborg, Halmstad vigilia ascensionis Christi 1450. Hadorph s. 174.

**) Rimkrönikan s. 407:

The (Danske) lagde til Aghaskär Kalmarne nåre
Ok mente Konung Carl swa försäre
Ok begynte ther dagtinga.

Uti Påfwens Nicolai V Bref Romæ kal. April. 1452 Pont. anno 6, nämnes ingen annan Sammanträdes-ort än Awaskär. Mon. Scanens. V. I, s. 113, där är likwäl tryckfel inkommit 51 för 52.

***) Diarium Vazsten. wid år 1451 s. 102: Die S. Johannis Baptistæ facta est Dieta Kalmarniæ, prout fuit decretum anno præterito in Halmstadh, in qua fuit Rex Karolus & consiliarii Regni, & plures Domini de civitatibus transmarinis. Affuerunt etiam ibi consiliarii Regni Daciæ, gratia pacis faciendæ & pecuniæ sive auri obtinendi & terras aliquas Sueciæ. Sed Rex Karolus & consiliarii appellabant ad Papam & Imperatorem, & sic Daci ad propria confusi redierunt.

som de Danske lofwat sig af detta sammanträde, förfwan *). K. Carl hade kunnat och bordt se förut, at alt des bemödande med Möten, Dagtingan och Fredsmäklare skulle tjena til ingen ting, så länge en Hår af flere tusende man eller en skälig Flotta intet följde med underhandlingarna, och såsom Hanseståderne intet bewäpnat sig med sådana bewis, kunde han utan saknad låta deras utskickade blifwa qwar i Tyskland. Sjelfwa Påfwens Legat, så Cardinal han war, war icke desto mindre et aldeles onödigt djur wid Awaskärs Möte, ty Påfwe-Cometerne, som injagat så mycken förskräckelse, woro redan i återgången. Om man welat nöja sig med nakna skäl, skulle man tyckas, at twistigheterna kunnat wara snart afgjorda. Så wida K. Carl på intet sätt hindrat Norrmännerna at wälja K. Christian, och gjorde aldeles intet åtal på sjelfwa Riket, kunde bruket af Norriges titel intet anses annorlunda än en blott historisk åminnelse däraf, at han warit wald och krönt til Konung där uti Riket, hwilket K. Christian borde så mycket mindre mißunna honom, som K. Carl war werkeligen krönt och wald Norrsk Konung, innan K. Christian kommit til Norrige. Om skäl och förnuft skolat slita tråtan om Gothland, torde ock den snart nog blifwa utredd. Man lämnar de äldre tider, då aldrig någon kan neka, at ju Swerige och Gothland woro saminanbundne: men äfwen under Kalmar-Unionen hafwa de Danske sjelfwe ansett Gothland såsom en Swensk tilhörighet. Man behöfwer allenast draga sig til minnes utkastet til förnyelsen af Kalmar-Unionen 1436, som Huitfeld sjelf anfört, hwar Gothland oförnekeligen upräknas och nämnes såsom et Swenskt Landskap. Detta bekräftades widare genom K. Christophers Försäkran, hwilket tilförne påmint är. Men K. Christian war redan i besittning af Landet, och hade han genom de Swenskas skälmstycke förwärfwat så wäl Gothland som Norrige: det hade då warit et förunderligt och owäntat rön, om han för prat och snack skolat återställa en så lättfången egendom. Hwad Drotn. Dorotheas Morgongåfwa beträffar, war saken oförnekeligen af en hel annan beskaffenhet, och kunde de Danske werkeligen hafwa en slags rättighet til sit påstående, så framt K. Christian intet med fiendtlighet och krig förolämpat Riket. Lagen är tydelig, at, om Drotningen går i annat gifte, skulle hon hafwa lösen för sin Morgongåfwa, och, så länge hon war ogift och bodde i Landet, kunde Morgongåfwan henne ingalunda

Carl VIII. 1451.

*) Ericus Olai f. 1109: Rex Carolus illuc (Calmarniam) acceſſit, exclusis tamen illis, qui Halmſtadii fuerunt in tractatu. Detta beſtyrkes äfwen af Rimkrönikan:

The Swenske förrädare war ingen när.

Carl VIII. 1451. da betagas, så framt hon intet tog någon del i det, som kunde wara Riket skadeligt, då både Morgongåfwa och Lösen förwerkades *). Man är wäl en fiende til ingen ting förbunden, och at skänka honom penningar, wore wäl et orimmeligt uptåg och en okyst begäran. Efter dessa omständigheter war det tydeligt, at Arwaskärs Congreß skulle tjena til ingen ting. Så mycket man nu wet, woro Swenska Befullmäktigade inga skälmar, och de Danske hade intet lust at gifwa något ifrån sig: man hade då kunnat afbryta utan all saknad hela förrätningen, hwilket ock först af de Danska werkställdes, och K. Carl widare til sin rätts bewakande wädjade til Påfwen och Keisaren, ja han hade ock den swagheten, at hos Påfwen anhålla, det Hans Helighet täktes förordna, at fatalierna intet måtte genom tidsens utdrägt försittas för Konung Carl, hwilket ock af Hans Helighet genom et ordenteligt utslag bewiljades **). Annars berättas, at de Danske, under warande sammanträde, warit sinnade at wäldsamligen öfwerrumpla och föra bårt K. Carl, men ingen af wåra gamla Tideböcker gör dem en sådan beskyllning, utan det lär wara et mißtag, hwartil Rimkrönikan kan hända gifwit någon anledning. Så mycket torde wara säkert, at de Danske ledsnade omsider wid denna onödiga tidspillan, och wäntade allenast på tilfälle, som kunde gifwa dem något lämpeligt påskäf, och detta togs af en liten resa, som K. Carl gjorde til Mortorp. Så snart denna tidning inlupit til Danska Hofwets Qwarter, sker et almänt upbrott, man skyndar til Fartygen och resan ställdes til Öresund, utan at lämna minsta underrättelse därom til Swenska Hofwet, som war i Kalmar ***). K. Carl, som intet kunde begripa hemlighe-

*) Uti 10 Cap. K. B. L L. stadgas om Drotningens Morgongåfwa: Är thet swa, at Drotning wil å gifto gå, = = = = tha åger then Konunger, som Riket hafwer, henne lösen gifwa efter sine Råds samtycke, huru mycket thet wara skall. Hafwi engin wäld the morgongåfwa af henne taga, mådan hon ogift är och i landena blifwer, utan thet finnes i uppenbarom gärningom = = = = at hon sätter sig emot Riketo, i thy som Riketo må komma til skada, tha hafwer hon förgiort morgongåfwa sina och lösn.

**) Påfwens Nicolai V åberopade Bref 1452: Nos igitur hujusmodi in hac parte supplicatione inclinati, volumus auctoritate Apostolica & ex certa scientia tenore præsentium decernimus & etiam declaramus, quod præsentibus dicta suspentione stetur, quodque etiam hujusmodi fatalia, dicto beneplacito, sicut præfertur, durante, nullatenus decurrere censeri debeant.

***) Rimkrönikan s. 408 berättar de Danskas upbrott sålunda:

The skyndade sik så snart af by,
I thera skip i alla thy
Konung Christiern sick ej efter hästa dwala,
Han wod i siön som en odhen swala.

heten af denna hastiga och ofördmodade bortfart, blef ännu otta wec- Carl VIII.
kor qwar i Kalmar, til des han ändteligen märkte, at de Danske 1451.
intet ärnade mera komma tilbaka til Congressen.

§. 20.

Den, som hade sig bekant rätta stälningen uti Göthiska Norden denna tid, hade kunnat se förut, at Sammanträdet uti Awaskär skulle stadna uti intet, så wida K. Carl intet wille afsäga sig Göthland på samma sätt, som han gjort angående Norrige. K. Carls hufwud-affikt war ingen annan, än at uti fred och stilhet bibehålla sig på Swenska Thronen, och därmed war han nögd. K. Christian däremot kunde intet blifwa nögd förr än han stött K. Carl ifrån Swenska Thronen, och satt sig sjelf däruppå. Uti Halmstads Fördrag war wäl betingat, at Freden skulle wara beständig imellan Swerige och Dannemark, och föreningen imellan Swerige och Dannemark då skulle werkställas, när en af Konungarne afsidit. Och så framt K. Christian och Danska Ministeren haft tålamod, at i stilhet afbida tilfället, utan at med krig och härjande förröda Swenska Inbyggarna, hade det förmodeligen warit möjligt, at Unionen blifwit stadig och uprikrig. Men här fattades tålamod hos de Danske, och Unionen blef för alla ärliga Swenske Män en fasa och wederstyggelse. De Danske, som i samråd med sina trolöfa Swenskar, hade föreskrifwit lagar för Norden uti Halmstad, hade ock stadgat, at twistigheterne, som wid Sammanträdet borde afhandlas, intet skulle kränka Freden, som i Halmstad war besluten. K. Carl bröt fördenskul up från Kalmar, i tanka, at ingen fiendtlighet war at frukta från Dannemark. Kort efter Marie Födelse d. 8 September war Konungen i Wadstena, och gjorde där några författningar til at förbättra Klostrets hushållning, då det ock blef fastställt, at Nunnorna hwar wecka skulle göra förböner för Rikets wälgång, på det Almänheten måtte så mycket mera upmuntras til Wärfru-penningens utgörande, hwilken til Klostrets nödwändigheter war anslagen *). Medan Konungen ännu war i Wadstena wid Michelsmessan, inkom tidning, at Norrmännerne ifrån Wiken hade

Påminnelse wid Congressen i Awaskär.

Fiendtlighet från Dannemark.

*) Diarium Vazst. wid år 1451 f. 102: Statutum est per Regem ut fratres omni hebdomada dicerent septem missas de præcipuis festis b. Virginis, & sorores haberent ceteras lecturas pro communi statu Regni, ut tanto libentius communitas daret monasterio denarium b. Virginis, sicut litera illius docet super hoc confecta.

Carl VIII. 1452. tit in i Wärmeland, och efter någon plundring dragit sig ofördöfwat tilbaka. Magnus Gren gjorde ock et mera öfwerdådigt inbrott, han kastar sit Folk i land wid Kolmården, och såsom desse kände alla wägar och stigar, foro de skogledes fram hela wägen neder til Rundeby, plundrade och wgo fångar, som det war lägligt *). K. Carl, som ännu mente at Freden skulle räcka, beklagade sig öfwer dessa wåldsamheter, men fick ej annat swar, än at Gren lät säga, at hwad hans Tjenare gjort, hade skedt på hans befalning. Andra swaret lämnade Olof Axelson från Gothland, hwilken gjorde landgång om Julen wid Stäkeholm, och stöflade hela Tuna Län, hwilket K. Carl fick weta wid Nyårstiden 1452, då han ännu war i Nyköping och där passerat Julen. Det war således tydeligt, at där war et uppenbart krig å färde, fast K. Carl inbillat sig, at Halmstads Fredsfördrag warade alt utföre. Det war wäl intet swårt at begripa, hwarpå dessa hastiga och förödande infall syftade, man wille genom denna dageliga osäkerheten göra Undersåtarne ledsna wid sin Öfwerhet, och således öpna tilfälle för de Danskt sinnade Swenska, at förklara sig uppenbarligen för K. Christian, men ännu war intet alt tilreds til et sådant uptåg. Hwilka Krigsorsaker bliswit föreburna har man sig intet bekant, och hwad man i nyare Skrifter upgifwit, lär ej wara annat än Historieskrifwarens egna infall. Det är ock ingen särdeles swårighet, at anföra Krigsorsaker, då man har frihet at skrifwa hwad man will och ljuga så mycket man behagar. Sådana wåldsamheter kunde intet hämmas med wederläggningar och skäl, därtil behöfdes Krigsfolk. K. Carl kallar fördenskul Rådet tilhopa i Stockholm, och öfwerlägger med dem hwad medel borde tagas i så satta omständigheter. Wid samma tilfälle upwisar ock K. Carl några upsnappade Bref, som K. Christian skrifwit til Norrige, uti hwilka han antydde Norrmännerne at samlas nästkommande Maj månad wid Marstrand, och ryta in uti Swerige til at stöta K. Carl från Thronen, och skulle förmodeligen detta segrande Fältåg wara fullbordat innan nästkommande Michelsmessa. Rådet hade samlat sig wid Trettondedag Jul, eller d. 6 Januarii. Man wet wäl intet hwilka af Rådsherrarne kommit tilhopa, men sedan Konungen hade föredragit alla de nu nämde omständigheter, blef slutet enhälligt, och alle rådde til förswar och hämnd. Bud skickades fördenskul öfwer alt, til at hålla sig färdig til almän leding, och skriftelig befallning utfärdades, at sju

Utredning mot Dannemark.

Bön-

*) Om detta öfwerwåld m. m. talar Rimkrönikan s. 408, 409.

Bönder skulle utgöra den ottonde til krigstjenst, och sju landbönder likaledes, och skulle den nywärfwade förses med Pantsar, Sköld, Järnhatt, Armborst, Glawen eller Spjut, och utom detta alt skulle hwar Gård skaffa otta tolfter pilar *). Frälset, Borgare och Bergsmän upbådades på samma sätt, så at en ganska förfärlig Krigshär utrustades, hwilken skulle sammanstöta wid Markaryd på Skånska gränsen. Huru starka de Swenska woro wid detta tilfälle wet man intet, några utsätta antalet til fyratio tusend, andre til 60, eller 80 tusend. Fordna Ledings-manskapet kom ofta strykande, som stora färskockar, utan leder och ordning; men nu hade Konungen stält och förordnat alt uti Regementer, Compagnier, Hopar och Rotar. Aldrafrämst tågade Skidrännare och Rännebaneret, och på deras fana syntes S. Jöran til häst uti full rustning. Därnäst kom Skyttebaneret, och på deras Fana syntes S. Erik och S. Olof. Sedan kommo Konungens egna Hofmän eller Drabanter, hos hwilka ock Konungen tagit sit ställe, och woro desse twåhundrade til antalet, alle til häst. Artilleriet följde Drabanterne, bestående af tjugu Kärre-byssor eller Canoner, med Sládar som förde Krut och Stenar. Hufwudbaneret swäfwade därnäst, uti hwilket war sydd eller målad Jungfru Maria med Barnet i solgistan eller strålande sken, och denna Fana eller Standar fördes fram för tre och tjugu leder, och på alla dessa Baner woro tre Kronor målade. Almogen och Borgarne kommo därefter uti ätskilliga hopar under många Fanor och Standarer; twåhundrade Riddare och Swenar slutade Troppen, uti hwilken wål tretusend Män woro af tunga Cavalleriet, som gjorde werkeligen en förfärande skara i den tiden **).

Carl VIII. 1452.

§. 21.

Man kan förundra sig öfwen endräktigheten, som warit i Rådet wid sista öfwerläggningen, så framt någon af Oxenstierniska partiet warit tilstädes. De kunde wål intet styrka til något steg, hwarigenom deras Wänner och Halmstads-bröder kunde blifwa lidande. Men de skarpa förebråelser, som de så nyligen fått utaf Konungen, werkade til äfwentyrs någon blygsel, at de intet wågade up-

K. Carls Inbrott i Skåne.

*) K. Carls Bref til Almänheten i Åke Hanssons Län daterat in castra Ringstadaholmi, feria sexta post Dominicam Reminiscere eller Frodagen efter Andra Söndagen i Fasten.

**) Denna Marsch-ordningen beskrifwes s. 411 i Rimkrönikan.

Carl VIII. 1452. uppenbarligen wisa sina inwärtes tankar. Dock ser det ut, som deras inre sinnelag yttrade sig något wid Markaryd. När Konungen kom dit, war ännu hela Hären intet församlad, Rådet styrkte då til drögsmål, hwilket war i denna belägenhet den enda tjenst man kunde göra de Danska; men när Konungen föreställde, at et längre uppehåll inom Swenska Gränsen hade ingen annan nytta, än at utmärgla sit eget Land, beslöts inbrottet i Skåne utan widare upskof; K. Carl likwäl, på det gamla bruket skulle i akttagas, skickade förre Förwarnings- eller Fegdebref til Danska Hofwet. De Swenske rykte således in i Skåne, och Konungen tog sit första nattläger i Herritswads-Kloster, hwar han hwilade twå nätter, och dit anlände äfwen det öfriga Swenska Manskapet, som ännu intet hopfogat sig med Hufwud-armeen. Sedan fortsattes Tåget til Helsingborg, och landet däromkring undergick samma förfarande, som de Danske utöfwat i Swerige, alt härjades och söfflades. Från Helsingborg utkallades Slottsfogden, och, när han intet wille foga sig efter Konungens anmodan, upbrändes Staden. Därifrån rykte Swenska Hären til Landskrona, Staden hyllade Konungen och skonades. Konungen låg och där qwar i tre nätter. Därefter for Konungen längre neder i Landet til Borreby, och satte eld på hela negden däromkring. Kort förut hade Konungen haft bud til Ärke-Biskopen så wäl som hos Almogen, förmodeligen om Hyllning, men det afslogs. Konungen tog då wägen til Lund. Staden upbrändes, utom Domkyrkan och Ärke-Biskopsgården, annars Lundegård kallad, som af Ärke-Biskopen förswarades. Den natten låg K. Carl i Upåkra, hade och utsändt Rännebaneret på en sida, och Skyttebaneret på den andra, til at på samma sätt förhärja landet. Sjelf hade han ärnat sig til Malmö, men tidningar inlupo då, at mycken Almoge tillika med en hop Hofmän samlat sig i Dalby, Konungen skyndar då dit med en del af sina Drabanter och gör anfall på Fienden med häftighet, så at twåhundrade blefwo på platsen och twå tusend blefwo tagne til fånga, de öfwerblefne dagtingade med löfte om skatt och gisslan, och blefwo Gisslarne försände til Stockholm. Denna natt blef Konungen qwar i Dalby, fast där war brist både på mat och dricka. När de utsände Troppar åter förenat sig med dem, som nu woro samlade hos Konungen i Dalby, fortsattes resan til gamla Staden Wå. Konungen låg där om natten, men morgonen därefter lyste hela trakten af lågor, ty Wå, Herregården Herlöf med andra Säterier och Byar upbrändes. Ordningen kom då til Åhus, som plundrades, Husen

ko-

skonades likwäl efter utlofwad brandskatt. Från Åhus tog K. Carl sitt Hufwudqwarter i Bäckaskogs Kloster, sedan en Tropp blifwit affärdad til Blekingen, där Silfwisborg lades i aska, och Gers och Willands Härad förmodeligen haft samma öde, fast det intet nämnes i Swenska Skrifter. Til Bäckaskog ankommo utskickade från Gynge-Häraderna, hwilka löste sig från alt härjande med tusende mark Silfwer och tre dygns förplägning. Efter detta ödande besök, då äfwen Kyrkor understundom intet blifwit skonade, wände Konungen tilbaka genom Wärende. Man försäkrar för öfrigt, at Krigsfolket blef hållit i sträng aga, så at ingen på annat sätt förolämpades; förfarandet hade ock blifwit mindre hårdt, om Skåningarne welat beqwäma sig til skäliga Brandskatter, och annan foglighet, som kan slutas af Landskrona, Åhus och Gynge-Häraderna *). Carl VIII. 1452.

§. 22.

De Danskas beskrifning om Skånska Tåget.

Wintern war detta år ganska stark, alla Sjöar och Kärr woro med stark is belagde, så at winterföret befrämjade förödelse-tåget, och drif-isen flöt i Öresund inemot Påsken. Hade ock wid K. Carls inbrott i Skåne isen i Sundet warit tilförlåtelig, är det intet otroligt, at Seland ock fått besök, fast man måste medgifwa, at förslaget, så sent på året, måtte warit äfwentyrligt. Det man hittintil anfört, är af Swenska Skrifter anfört. De Danske äro intet särdeles stridige, innehålla ock några omständigheter, som förtjena at ihogkommas. Man har nämnt förut, at en slags Underhandling warit imellan K. Carl och Ärke-Biskop Tuve i Lund. Denna anföres med märkeliga omständigheter af Danska Häfdetekare. Så snart, som Iwar Arelson, Thott fått weta, at K. Carl skickat bud til Ärke-Biskopen, skyndar han til Lund, och begär, at få tala med Ärke-Biskopen. Herr Iwar hade warit någon tid uti owänskap med Hans Högwördighet, han hade således swårt för at blifwa insläppt; men när han ändteligen kom til samtal med Ärke-

*) Diarium Vazsten. wid år 1452. 103: Fecit Rex Karolus expeditionem in multitudine armatorum nobilium & popularium, videlicet in Lxxx millibus, ut dicebatur, versus Skaniam, & fuit Vazsten ultima die mensis Januarii. Ubi conflagratis villis & oppidis multis, terraque depopulata & cæde hominum facta, ecclesiis effractis, & spoliatis bonis communitatis & inimicorum inde recessit. Det öfriga är taget af Rimkrönikan, från s. 411 til 416.

Carl VIII. 1452. Biskopen, begärde han intet annat, än at man wille nu sätta i sido all inbördes owänskap, och med förenade krafter arbeta på Fäderneslandets upprätthållande. Han påminde ock, at Arke-Biskopen intet borde afslå det begärda sammanträde med K. Carl, utan söka til at utwerka några dagars stillestånd, på det han imedlertid måtte få råderum at samla folk tilhopa, och efter denna hälsning for Herr Jwar sin kos *). Det kan ock märkas, at denne Jwar, Thott, blef sedermera gift med K. Carls Dotter, och har denna Slägt framdeles på åtskilligt sätt utmärkt sig i Swenska tjensten. Den af Jwar Axelson föreslagna utwäg om wapnhwila war ändteligen samma konst, som bedragit Swenska Härförarne på Gothland, men kunde intet wäl passa sig wid denna utredning, då man hade ingen annan affikt än at förröda Landet, och är det ganska owiſst, om Arke-Biskopen gjort någon föreställning därom. Samtalet imellan Konungen och Arke-Biskopen skal likwäl hafwa gått för sig. K. Carl blandade då nådebetygelser med hot, til at få Arke-Biskopen på sin sida. Arke-Biskopen skal då hafwa swarat, at han aldrig kunde blifwa större än han war redan, emedan han war Arke-Biskop i Dannemark, Påfwens Legat och Sweriges Rikes Förste, Primas, och at han aldrig kunde blifwa ûslare och eländigare än han warit, el. under den tiden han war Skolepilt, och tigt sit bröd wid dörrarne, då han och hans medtiggare kunde få wid tilfälle några brödbitar, som woro doppade uti köttsoppa, har han ofta intet haft mera nytta däraf, än at han fått stryk och smutsiga fingrar **). Konungen skal blifwit rörd af detta samtal, men at rörelsen därföre stadnat uti någon skonsamhet emot Biskops-godsen, är ingen anledning, ty Biskops-gårdarne i Helsingborg, Borreby, Wärpinge och Geltofta wid Åhus blefwo lagde i aska med det öfriga. Biskops-staden Åhus hade ock blifwit ödelagd på samma sätt, om intet Borgarne löst sig från elden, hwilket är nämnt tilförne i anledning af wåra Swenska Skrifter. De Danska berättelser gifwa ock tilkänna, at alla Fartyg, som lågo wid Helsingborg och Landskrona, blefwo upbrända tillika med Gerds och Wilands Härader, samt at åtskillige af K. Carls Tjenare blefwo fångne i Lund, når Konungen war i Dalby, där många af Skånska Ung-

*) Magnus Matthiæ Series Episcopp. Eccl. Lundenſ. ſ. 194. Huitfeld anför ſ. 856, at K. Carl, då han ſtormade Arke-Biſkops-gården, förlorade tuſend Fångar. Rimkrönikan ſ. 416 säger, at hela tåget intet koſtade Konungen tio man, dock nämna andra Exemplar 120.

**) Deſſe omſtändigheter äro af Huitfeld och Magnus Matthiæ.

ingdomen nedersablades. De Danske försäkra ock, at Arke-Biskopen med sina Tjenare tappert försvarat Domkyrkan och Arke-Biskopsgården, så at K. Carl kan hända wågat något tilbud til Lundegårds intagning. Utaf alt detta är ingen ting otroligt, men när här säges, at en Fru på Widskösle skrämt K. Carl och hela hans här med et skott af en Canon *), synes det intet särdeles sannolikt; ty huru förskräckande desse mordgewär äro för dem, som aldrig sett dessa eldsprutande werktyg, kunde de likwäl naturligen intet upptäcka en sådan båfwan hos folk, som förde tjugu Kärrebyssor eller Canoner med sig. Rätta händelsen lär wara den, at et Brännarearti, som ärnat tända eld på gården, blifwit afwist med et Canonskott. Sådana rön woro intet owanliga i Skåne, då Adelens gårdar woro befästade, och har Hofdala Gård blifwit två gångor rälst på samma sätt emot ströfwande partier, men därföre kan man intet säga, at hela Armeer blifwit skrämda. Fruen som blifwit märkwärdig och namnkunnig genom denna händelse, het Brita Thott, som war Enka efter Peder Brahe **). Om Ivar Axelsons folk, hopfogat med Arke-Biskopens, jagat bort eller twungit K. Carl at öfwergifwa Skåne, som Magnus Matthias berättar, är ägot som man intet wet, ej heller har det någon grund uti denna dens äldre Skrifter; troligast är, at K. Carl intet ärnat längre uppehålla sig uti et förhärjat Land, där ock sjelfwa bristen på lifsmedel borde påminna om återresan. Huitfeld berättar, at Skåne i ing tid intet kunde öfwerwinna den skada Landet lidit wid detta tfälle, och at man äfwen uti hans tid wiste tala därom, och lär nnu Lund bära märke af denna förödelse. Staden war hitintil ti sin gamla högd, innehöll en och tjugo Kyrkesoknar och Kyrkor, samt

Carl VIII. 1452.

*) Uti Nicolai eller Arke-Biskop Tuves Chronicon är en nog omständelig beskrifning på Skånska Kriget: anno Dni MCDLII Carolus Rex Sueæ medicum ante Carnis privium Sesiam cum multis millibus hominum astili manu fraudulenter intravit, & magnam partem Scaniæ combussit, & pene omnia bona sedis Archiepiscopalis incinerauit, & curias Archiepiscopalis Helsingburgh, Borgeby, Werpinge et Geltofte apud Auosiam combussit. Detta Chronicon är tryckt hos Ludewig Reliquiæ MSC. T. IX, f. 166 n. 8, men efter nogare afskrift 1709 af Thomas Bartholin.

**) Arke-Biskop Tuves Chronicon: Sed ubi vidit resistentiam, videlicet apud curiam principalem Veetskösle, celerius fugit, quod ibi una nobilis Domina, unico jaculo unius bombardæ, ipsum Carolum Regem cum suo toto exercitu fugavit. Denna Fru Brita Thott war då Enka efter sin andra Man, Brahe, Herre til Widskösle, Tosterup, Krageholm, Hejreholm och Gyllebo. Se Baron och Landshöfding Barnekows Anmärkningar öfwer Ägarne til Widskösle ifrån 1200 til 1755, i MSC.

Carl VIII. 1452. samt åtskilliga Kloster, af hwilka nu för tiden utom Domkyrkan, Kraftskyrkan och Klosterkyrkan icke en gång ruiner finnas. Begynnelsen til förstöringen lades uti 1452 års brand, och sedan fullbordades Kyrkornas ödeläggning genom Reformationen, när minskningen af Stadens Inbyggare gjorde Kyrkornas underhållande onödigt: så at där som tilförne messades, Psalmer söngos och Lik begrofwos, wåra nu Träd, Kökskryddor och Tobak *).

§. 23.

Abbedissan i Wadstena, K. Christians Moster, afsättes.

K. Carl hade ämnat samma öde åt Halland och Blekingen, som Skåne redan utstått, men utförandet därutaf anförtroddes åt hans Fält-Öfwerstar. Sjelf reste Konungen genom Wärende til Wadstena. Den 31 Januarii, under utredningen til Skåne, hade Konungen warit på detta heliga stället, och nu efter sex weckor och några dagars förlopp war han här tilbaka. Under dessa idkeliga resor af och til detta wördade ställe, hade Konungen antingen märkt eller trot sig märka, at Abbedissan i Klostret och Klosterfolkets Biktfader hyste någon farlig tilgifwenhet för K. Christian; Bref ankom då ifrån Konungen S. Marcus dag, d. 25 April, med antydan, at Abbedissan Ingeborg och Biktfadren Magnus skulle afsättas. Abbedissans nära skyldskap med K. Christian kunde ofelbart göra henne misstänkt, ty hon war Danska Konungens kötsliga Moster. Hon hade warit i Klostret alt sedan hon war ellofwa år gammal, och blef wigd til Nunna 1408 uti Drottning Margaretas egen närwaro, hon war Dotter af Hertig Gerhard af Sleswig och Syster med Hertig Adolph, som skaffat K. Christian Danska Kronan. Sannolikt kunde det wara, at denna förnäma Fru höll misstänkta underhandlingar med Rikets Fiender, såsom man ock främ-

*) Berättelsen om gamla Kyrkorna i Lund grundar sig intet på sägen utan på tydeliga Acter. Desse woro 1) S. Lars Kyrka eller Domkyrkan, 2) S. Johannes, 3) S. Paulus, 4) S. Thomas, 5) S. Jacob, 6) S. Nicolaus, 7) Helga Trefaldighets- eller Drottens Kyrka, 8) Jungfru Marie Kyrka den större, eller Wår Fru Kyrka Magla, 9) Wår Fru K. den mindre, 10) S. Bodulfs, 11) Krafts-Kyrkan, där Tyskar och andra Utlänningar, som hade i källare och bodar, skulle bruka sina Saligheetsmedel, 12) S. Clemens, 13) S. Petrus på breda gatan, 14) S. Petrus på gröna gatan, 15) Helig Kors K. 16) S. Magnus, 17) S. Michael, 18) S. Olof, 19) S. Andreas, 20) S. Stephanus, 21) S. Mårten. Utom des woro och i Lund åtskilliga Kloster. And. Stobäus de antiqua urbe Lund. En annan Dissertation: de Templis Lundenſibus, äfwen utgifwen i Lund 1752.

främdeles blef öfwertygad, at sjelfwa Fruntimren blandade sig uti förrådisk bref-wäxling. Men efter någon slags undersökning funno likwäl Munkarne intet skäl til affättning. Om Biskopen i Linköping berättas det samma, dock, på hans widare föreställning, nederlade Abbedissan Ingeborg sin wärdighet wid Christi Himmelsfärdstid, och Magnus Unonis kort därefter, så at både Biskop Nils och Klosterfolket wisade i sjelfwa werket, at de wille gerna foga sig efter Konungens befallning. Denna fogelighet fanns likwäl intet hos Konungens Fält-Öfwerstar, som tjente sin Herre uti ingen annan afsikt än at förråda både Konung och Fäderneland til K. Christian, Fäderneslandets uppenbara fiende. På Gustaf Carlson och Birger Trolle war intet at klaga, den förre war Befalningshafwande på Kalmar och den senare Länherre öfwer Wärende, och åt dessa anförtroddes Tåget til Blekingen *). Fält-Öfwerstarne, som affärdades til Halland, woro Ture Turson på Axelwald, Egzert Krumedig på Rumlaborg och Gustaf Olson på Elfsborg, Förrådare alla tre **). Gustaf Carlson och Trollen ryckte in uti Blekingen, hwareft de intogo Lyckeby Slott. Därigenom förskonades Landet för all widare plundring, och förenade Birger Trolle Lyckeby Län med sit förra Landshöfdingedöme. Ture Turson, Krumedig och Gustaf Olson togo wägen genom Halland såsom goda wänner, utan at beswära Inbyggarne på något sätt. De sägo wäl förut, at K. Christians färd emot Swerige hade genom landets ödeläggande blifwit något beswärlig, det borde förd enskul undwikas. Deras ordres woro likwäl långt annorlunda, Halland borde skötlas och förödas, och sjelfwa Staden Lödöse borde upbrännas, sedan man tilsagt Borgarne, at flytta ut med sina häfwor til färare orter. Man hade på sådant sätt ganska mycket omakat Fiendens tågande, hwilket war aldeles emot dessa Herrars tänkesätt. Förmodeligen hafwa de föreburit, at de haft medömkan med så många oskyldiga, men ingen medömkan hade de wisat öfwer dem, som Olof Axelson och andre Danske Höfdingar skötlat. En Officer hög eller låg är skyldig at efterlefwa befalning, och barmhertighet är brotslig, då Fienden har förmån därutaf. Sjelfwa

Carl VIII. 1452.

Blekingen intaget.

Halland förskonas.

*) Gustaf Carlson hade K. Carls Syster til Gemål, och förenade tapperhet med trohet emot sin lagliga Konung. Se Rimkrönikan s. 417.

**) Ture Turson war en Bielke, hans Moder war en Krumedig och sjelf hade han Danskt gifte. Gustaf Olson war af gamla Stenbockarne, den siste. Se Stiernman H. M. s. 13, 358. Han war förmodeligen Swåger med Ture Turson, och hade Anna Tursdotter til Fru.

Carl VIII. 1452. Tuvenne war grym efter ordres. Alt hwad desse Herrar uträttade bestod däruti, at de brandskattade några Härader i negden af Elfsborg, och när deras underhafwande wille fullgöra Konungens befalning, afhöllos de med hotelser wid förlust af lif och åra, de gjorde ej heller någon anstalt til Lödöses ödeläggning, efter de hade sig förmodeligen bekant, at K. Christian behöfde Staden. Efter sådana dater gick hwar och en til sit, och folket skingrades. Oaktad både slathet och all sminkad otro, gjorde K. Carl alfwarlig anstalt til krigets alfwarliga fortsättande. I detta hänseende war befalning afgången til Finland, at wid första öpet watten skulle alla brukbara Fartyg komma öfwer til Swerige med wederbörlig Besätning, och anlände således fyratio fem Holkar och Krejare til Stockholm, hwilka förlades widare uti Nyköping och Söderköping. Utom des utreddes en wacker Flotta, och woro redan ordres utgångna, at hela Flottan skulle samlas wid Norra udden af Öland. Konungen hade ock ärnat at sjelf lägga ut med sina Fartyg Söndagen för Pingst, men andra angelägenheter afbröto det tilämnade Sjötåget *).

§. 24.

K. Christian infaller i Westergöthland.

K. Christian hade imedlertid warit i Wilsnach i Brandenburg, medan Skåne på föreskrifna sätt blef förhärjat, och där hade han gjort förbund med sjorton Tyska Prinsar, hwilka lofwade honom bistånd och hjelp emot Swerige. Så litet trodde han Dannemarks egna krafter wara tilräckeliga, och sådan oförsonlighet wisade han mot en Konung och ett Rike, som aldrig gjort honom något ondt, innan han med mord och brand hemsökt des länder, och sådan war erkänslan emot en Herre, som utan wåld afträdt Norrige. Men sådana tankar hade intet rum hos en Konung, som upmuntrad af Swenska Förrädarne, trodde sig nu wara i stånd, at utan widare utdrägt af tiden upstiga på Swenska Thronen. K. Christian bryter då in uti Westergöthland med en förfärlig Här, och hade i sit följe åtskillige Tyska Herrar och mycket wärfwat Folk ifrån Tyskland **). Swenske Härförarne Ture Turesson, Krumedig och Gustaf

*) Om Abbedissan Ingeborgs afsättning kan ses Diarium Vazst. f. 103. Det öfriga är af Rimkrönikan.

**) Rimkrönikan f. 418 säger, at K. Christian hade med sig wid sit inbrott i Westergöthland många Herrar, Grefwar och Förstar, inga andra nämnas likwäl än Grefwen af Holsten, Grefwen af Aldenburg, och Grefwen af Lybke; den sista känner man intet.

Gustaf Olofsson hade dragit försorg, at intet marschen skulle blifwa honom altför beswärlig genom det de förskonat Halland för ödeläggning, de hade ock fogat den anstalt, at K. Christian utan swårighet måtte få fast fot i landet, därigenom at de intet efter Kon. Carls befalning förstört Lödöse. Borgarne öfwerlämnade sig genäst uti K. Christians wäld, och han lät strax befästa Staden med Grafwar och Plankwerk, och upprättade där sit Förrådshus för Armeen. Alt gick således efter önskan, undantagandes at en Tysk Herre blef skuten för Elfsborg, då han red ut at bese Fästningen. Förmodeligen war Gustaf Olofsson aldeles oskyldig i hans död, ty han wille wist K. Christian och hans Folk intet ondt, hwarföre ock Fästningen utan alt anfall och belägring capitulerade, på de wilkor, at om intet Slottet fick undsättning innan vincula Petri eller den 1 Augusti, skulle det öfwerlämnas til Konungen i Dannemark. Danske Marsken, Rönnow förmodeligen, angrep Kinnaholm; men denna lilla ort med sin bonde-besättning förswarade sig, så at de efter alfwarliga anfall afwiste de belägrande, hwilka drogo sig undan, dock efter accord med de belägrade om undsättning innan vincula Petri, så at den dagen måtte warit falska Commendanternas öfwerenskomna lösen. När dessa tidningar inlupo til K. Carl ändrades Konungens förslag om Sjötåget, och befaltes det upbådade Folket at på en wiß utsatt dag möta på Tiweden, om skiljer Nerike och Westergöthland. Så snart K. Christian beträft Lödöse, började de Danske dels at brandskatta Landet dels at plundra. Uti denna belägenhet bodde twänne Bönder wid Sjön Kattungen, som betingade sig säkerhet för sina hus til en tid, men när den war ute förstördes Gården. Bönderne sökte då sin räddning på sjöen, men sedermera anföllo de et Danskt parti och nederade wäl sjuttio utaf dem, och desutan, så snart någon flock Danskar söndrade sig ifrån Hufwudarmeen, ledo de af Bönderne stundom mer stundom mindre skada, et tydeligt bewis, at ännu intet wåra Danska Swenskar smittat Almogen med otrohet emot sin Öfwerhet. Ärligheten war således ännu qwar hos de ringare, fast han saknades hos många förnämare. När nu K. Carl war i begrep at med sina Troppar rycka längre neder emot Fienden, ankommo nya berättelser ifrån Stockholm, at Olof Axelson från Göthland och Magnus Gren ankommit i Stockholms Skären och angripit Staden, men blifwit med någon manspillan afwiste. Häftigaste anfallet skedde på Keplingen nu Blasieholmen, där de Tyske och Danske landstego. De upbådade Bönder anföllo då Keplingen, men

Carl VIII. 1453.

Carl VIII. 1452. blefwo tilbaka drifne och förföljde öfwer broen, undsättning kom då ifrån Staden, och Fienden jagades tilbaka med anſenlig förluſt, några blefwo trängde af ſina egna flyktande i Sundet, flere blefwo nederſlagne och Keplingen blef öfwergifwen af Fienden. Denna belägenhet och de Danſkas gjorda förſök emot ſjelfwa Huſwudſtaden nödſakade K. Carl at öfwergifwa Weſtergöthland, och förfoga ſig til Stockholm, dock lämnades något Folk tilbaka på Tiweden til at hindra Fienden på den ſidan at bryta längre in i Landet. Konungen bröt då up från Tiweden om en Thorsdag, och Måndags morgon innan Solens upgång war han i Stockholm, ſå at all möjlig ſkyndſamhet warit brukad. Dock woro de Danſke underrättade förut om Konungens ankomſt, och hade dragit ſig tilbaka ifrån Staden, ty de woro förſedde med tilräckelig kunſkap om alla K. Carls rörelſer. Denna benägenhet wiſades dem af Erengiſle Nilsſons Fru på Örebro, Olof Axelſons Doter, ſom hade beſtändig brefwäxling med ſin Fader och K. Chriſtian. För dem uptäkte hon alla K. Carls anſlag, och huru ſtarke Swenſka Troppparne woro, hwilket ock ſkedde med ſådan behändighet, at ännu ingen hade minſta miſstanka därom. Stockholm war ſåledes för denna gången utan all fara; Konungen låter icke deſto mindre utreda Flottan til at upſöka Fienden. Swenſka Flottan lade ſåledes ut til et antal af fem och trettio Märsſkepp utom Skyttebåtar och Snäckor, ingen ting fattades mer än ärlige och enige anförare. De Danſke lågo ännu qwar i Stockholms-ſkären i Windaſtröm, och här kommo ändteligen bägge Flottorne i drabbning med hwarandra. Seglen blefwo då indragne och ankarne utkaſtade, och de Swenſke ſåktade med ſtörar, och hade den ſkonſamheten, at ſkiuta pilarne i wädret, på det Fienden intet måtte lida för mycket. En ſådan höflighet förtjente utan twifwel någon höflighet tilbaka, de Danſke hiſſade fördenſkul ſina ſegel och drogo ſig undan, de Swenſke ſtadnade qwar och trätte*).

Så

*) Sjöſlaget i Windaſtröm beſkrifwes hos Ericus Olai ſ. 200: Expedito igitur per Regem nauali de Holmis exercitu, lento diſceſſu hoſtes paulatim & moroſe verſus mare ſe conferunt; Svecorum enim exercitus pugnans, quaſi vincere volens, habens Decos Capitaneos, jactis ancoris lignis dimicabat, & pila mittebat in auras. Et åſ. Rimkr. ſ. 425.

Tha the ſingo Däner ſee
Thera ankare ſätte the.
Ok ſtutus med them en liiten ſtunde
Däner ſidan thera ſegil opwunde,
Ok ſtyrkade ſik ath hafwit tådan
Swenſke lägo qwarre, ok trätte mådan.

Så beskrifwes denna härliga Sjöförrätningen af wåra gamle Historieskrifware, och är det besynnerligt, at ingen welat nämna de wärdiga Flaggmän, som wid detta tilfälle haft befalning öfwer Swenska Flottan. Ericus Olai säger allenast at de woro Danske, och at Konungen haft mycket förtroende til dem, försäkras i Rimkrönikan. At de likwäl intet förtjent en sådan nåd är tydeligt därutaf, at Danska Flottan gjorde hwad hon wille. Först anföllo de Westerwik och brände up Staden, fast de där förlorade öfwer sjuttio döde och flere sårade. När Danska Flottan anlade wid Öland och wille där landstiga, blef Fienden med 400 mans saknad afwist, så at Danska Fartygen wände tilbaka til Gothland, utan at kunna skryta af någon särdeles förmån. Ej heller lyckades anfallet på Lyckeby, ty de Danske måste draga därifrån, sedan twå hundrade af deras Folk satt lifwet til. Carl VIII. 1453.

§. 25.

Aldrig har wäl någon Konung i Swerige warit i kinkugare belägenhet, än K. Carl wid detta K. Christians inbrott. I spetsen af en talrik Här af wärfwade Troppar war Konungen i Danmark utan twifwel förfärlig nog. Om någon ting kunde brista i styrkan, ersattes det fullkomligen genom de Swenskas otrohet, hwilkas förrådiske upsåt, at störta sin egen Konung, döljdes under smicker och ärelösa wänskapsbetygelser. Hufwudmän för detta afgrundsföljet woro utan twifwel Ärke-Biskopen Jöns Bengtson, Biskop Sigge i Strengnäs och Biskop Bengt i Skara samt Westgötha-Höfdingarne Ture Turson och Gustaf Olofsson. Jag ber om ursäkt, om jag brukar något hårda utlåtelser, då man är twungen at nämna dessa storsläktade Herrar. Efter min enfaldiga tanka kan jag intet annat begripa, än at en, som förråder Konung och Fädernesland, är en bedragare och bör hållas därföre. Ärke-Biskop Jöns Bengtson nämnes intet under dessa wädeliga hwälfningar, men war ingalunda syllolös, ty han lät befästa Almarstäk och anwände därtil Domkyrkans förråd af Spannemål, Järn, Tegel och Kalk samt redbara Penningar, utom hwad han af egna medel wågade därpå *). Detta skedde ingalunda i den afsikt, at Riket skulle hafwa Westgöthars nas affall och K. Carls beslötning.

*) Peringskiöld Mon. Uller. f. 164: Han, Jöns Bengtson, begynte med all makt at stärka och förskansa sig, tog af Upsala Domkyrka sjuhundrade marker både i reda Penningar, Malt, Råg, Järn, Tegel och Kalk til Almarstäke Slotts-byggning, som et hans quittence utwisar, dat. Arnö

Carl VIII. 1452. någon styrka däraf, utan at han måtte kunna uti all säkerhet och ostraffad anlägga sina trolösa stämplingar emot sin Konung. Biſk. Sigge i Strengnäs war af lika lynne, och Biſk. Bengt i Skara gaf ingen af Westgötha Höfdingarne efter i falskhet och samwetslöshet. Detta alt oaktat hade Fienden ännu intet särdeles at skryta utaf, och hwar K. Carl sjelf warit tilstädes, kunde Fienden ännu intet yfwas af sina hjeltedater, och är det nog sannolikt, at om K. Carl haft tilfälle at sjelf biwista Sjö-förrätningen wid Windaström, hade pilarne förmodeligen intet flugit aldeles så högt. Men Konungen hade då stämt Capitulations-hjeltarne från Westergöthland at möta sig i Wadstena, at där öfwerlägga om medel til at hjelpa Fästningarne från de ingångne dagtingningar. Desse mötte efter befalning; Kinnaholm, Elfsborg och Edsholmen woro under lika dagtingning inbegrepne, så at i brist af undsätning innan d. 1 Augusti skulle Slotten utan widare motstånd uplåtas til K. Christian. Herren stämde ock Adelen til sig at möta i Warnhem, tillika med Präster och de andra Westergöthlands Inbyggare, som betingat, at så wida K. Carl intet i egen person kom tågandes in uti Landet inom d. 1 Augusti, skulle hela Menigheten samlas i Jönköping, och där hylla K. Christian, och wid denna samling war ock Hans Högwördighet Biskop Bengt mycket besyslad. Westgötha-Höfdingarne infunno sig efter befalning i Wadstena, försäkrade ock, at det war ingen fara med Slotten, allenast de fingo folk och penningar. De blefwo ock försedde med hwad som behöfdes, utan at wara desto ärligare, i synnerhet ställde Ture Turson sig så in med Konungen, at Herren fattade til honom et fullkomligt förtroende, ånskönt han hade lofwat K. Christian Axelwalds Slott, som K. Carl honom förtrott, och warit uti en ganska upriktig bref-wäxling med Konungen i Dannemark. Uti denna belägenhet war K. Christian aldeles säker om Westergöthland. Men såsom K. Carls Garde eller Hofwasin låg ännu qwar i Nerike, afsändes et parti Danska Troppar til Tiweden, för at hindra de Swenska at tränga sig in Westergöthland, medan han sjelf wände sig med Hufwudhären til Östergöthland, til at därigenom kunna sammanfoga sig med sina Biskopar, som nu längtade efter det önskade tilfälle at taga maſken af sig, och således öfwertyga hwar ärlig Swensk åt de woro uppenbara bedragare. K. Carl hade ock fått kunskap, at uti

1451 d. 15 Martii. Det som elljest intet förr än i K. Christians tid, som berättas, at han anwände lösen för Pallium til Slottets fullbordan, skedde kan ses framdeles.

uti Upland syntes misstänkta stälningar, han skyndar fördenskul til Stockholm och kallar Rådet tilhopa. De af Riksens Råd som woro i neyden infunno sig, men Ärke-Biskopen och Biskopen i Strengnäs saknades, på flera bud, och äfwen efter utlofwad gislan, gäfwo de til swar, at de aldrig ärnade sig til Konungen mera i sin lifstid *). Ärke-Biskopen hade redan befäst Almarstäk, som förr är nämnt, hade ock uti sin tjenst trehundrade man, som lefde uti största wälplägning på Slottet. Biskop Sigge hade ock en wacker Tropp til K. Christians tjenst, så at K. Carl således fann sig hafwa fiender i sjelfwa hjertat af Riket. Bref ankommo ock i detsamma, uti hwilka Westgötharne affade K. Carl all tro och lydnad, hwartil Westgötha-Höfdingarne, som upwaktade Konungen i Wadstena, warit förnämsta orsaken; de hade ock gifwit Konungen i Dannemark tilkänna, at Ärke-Biskopen och flere andre woro färdige at upresa sig emot K. Carl. Så många sammanhopade olycks-tidningar kunde intet annat än upwäcka en förtwiflad willrådighet, th Wänner, Slägtingar och andra, som han hade wisat et fullkomligt förtroende, slogo nu felt; hwem skulle då tros, når förtrogne woro trolöse, och Konungens högstbetrodde Män woro hans argaste fiender och störste bedragare? Almänheten war likwäl ännu intet bortskänd, och de, som Konungen, kan hända, intet kände, kände likwäl sin skyldighet emot Konung och Fädernesland, och begrepo, at deras plikt war at tjena sin Konung och skada Rikets Fiender. K. Carls Hofmän, som woro inqwarterade i Nerike, bewisade då i sjelfwa werket, at de intet trodde, at alt war förlorat, fast det syntes så. De bröto således öfwer Tiweden och öfwerföllo de Danska med förmon hwar de träffades, och anföllo et parti af K. Christians Hofmän på skogen, som wäl låtit sadla sina hästar, men ännu intet haft tid at sitta up. Alla blefwo då fångne och några nedersablades. Desse fortforo således alt utföre, så at de Danske, som wågade sig ut på fältet, ledo ansenligt. Carl. VIII. 1452.

§. 26.

*) Det öfriga af denna § är taget if Rimkrönikan. På sidan 427 anföres Ärke-Biskopens och Biskop Siges swar, sedan K. Carl flera gångor äfwen med tilbud af gislan bedt dem inställa sig i Rådet:

Swa war jo altid thera saga
Til honom, (K. Carl) aldrig komma i thera daga.

Carl VIII. 1452.

§. 26.

De Danske bryta in i Östergöthland.

Berättelser om de Swenskas inbrott i Westergöthland ankommo wäl til K. Christian, men han anſåg deſſa rörelſer ſom ſmåſaker, ſåſom det ock werkeligen war, ſå wida han war ſäker om de befäſta Slotten. Konungen i Dannemark fortſatte ſåledes ſin marſch til Jönköping, och lät Eggert Krumedig haſt ſå wäl här ſom på Ruinlaborg befalning på K. Carls wägnar. Denne Länsherre war af ſamma frägd, ſom de andre Westgötha-Höfdingar. Han i följe med dem hade intet hjerta at härja i Halland, kunde ock ej heller nu utan ömhet ſe K. Christians folk lida briſt på lifsmedel, han ſkaffade dem ſåledes af godt hjerta alt ſom behöfdes. Men det, ſom Herr Eggerts wälwilja kunde lämna ſin lagliga Herres Fiender, war ej tilräckeligt, K. Christian fann ſig då föranlåten, at med militariſk utmätning ſkaffa ſig Härens behof; men Bönderne woro intet aldeles ſå kära uti Fienden, ſom deras godhjertade Höfdingar, utan afwiſte Danſka Prowiantmäſtarne med daglig förluſt, ſtundom ſaknades trettio perſoner af Foraſcherarne och ſtundom flere. Täget fortſattes likwäl, och Konungen i Dannemark nalkades Hålweden. En anſenlig ſkara ſkickades då förut til at bereda wägen för Konungen ſjelf och hans Troppar ſom efterföljde. Det war utan twifwel högſt angeläget at bryta igenom deſſa trånga paſſen, til at gifwa luft åt ſina Högwördige och andre Danſke medhållare, hwilkas ärrä och åſtundan at ſkada ſin Konung och Fädernesland intet kunde fullgöras utan K. Christians egen höga närwaro. K. Christians Förtroppar tågade då in uti ſkogen med klingande ſpel, och intet hinder mötte, förr än Tyſka och Danſka Tropparne kommo fram til Förhuggningen. Här hade Biſkop Nils från Linköping upſtält ſit wanliga Garde med et ſtort antal af Östgötha Bönder *), och infann ſig äfwen Erik Nipers, ſå at fienden led här et anſenligt nederlag. Många Riddare och Swe-

*) Linköpings Biſkops-Krönika ſ. 128 uti Benzelii Mon. Eccleſiaſtica:

Tha giorde Konung Chriſtiern mycken ſkada
In i Riket mångaſtada;
En tijd han öfwer Hållawiden wille,
Tha mande honom Biſkop Niels ſtille
Med ſit folk och nogen almoga.

Uti hela denna berättelſen nämnes icke en gång Herr Nypers, men uti Rimkrönikan och hos Ericus Olai tilſkrifwes honom allena hedren, Biſkopens Troppar omtalas intet.

Swenar blefwo tagne til fånga, och några af Christians Råd råkade åfwen i fångenskap, alt det öfriga Folket skyndade tilbaka och togo sin undanflykt til Hufwud-armeen under K. Christian. Huru många de Danske förlorade wid denna oredan, wet man intet, de flagne sättas af några til twåhundrade, af andra til twåhundrade femtio, hwilket synes något för litet i anseende til påföljderna af Träfningen. En annan gammal Författare försäkrar, at fyra femtedelar af fienden blefwo borta *). Pilarne gjorde denna gången första nederlaget, ty somlige hade sex pilar i lifwet och somlige fåare och Pålyxorna til slutet fullbordade segren, så at eldgewären, fast de redan woro någorlunda kände, gjorde här aldeles ingen nytta. De flyktande hade kunnat räka uti en ny wåda, så framt Eggert Kromedik, som innehade Rumlaborg på K. Carls wägnar, hade welat afskära dem återskården; men hans medömkan öfwer de Danskas ofärd war långt ifrån et sådant förhållande, och flyktingarne förfogade sig utan alt hinder til Danska Hären. K. Christian blef likwäl så litet försagd öfwer sina Förtroppars miszöde, at han det baktat satte sig alfwarligen före, at bryta igenom Holweden. Men Tyskarne wille ingalunda wara honom följaktige, utan sworo på in Tyska, at de aldrig mer wille fäkta mot de Swenska, hwarföre de ock oförtöfwat afstågade. Utom denna olyckan yppade ig åfwen Rödsot ibland Danske Tropparne, en tidning inopp tillika, at K. Carl war uti antågande med mycket folk, så at Danske Herrarne sjelfwe rådde K. Christian at draga sig undan, ned bifogade hotelser, at om Konungen enwisades at längre blifwa war, wille åfwen de förfoga sig på hemwägen. Ingen annan utwäg kunde fördenskul tagas, utan at draga sig tilbaka, och återärden ställdes til Halmstad, och woro de sjuka och sårade så många, at de fördes på hundrade hästbärar. Om stället, hwar denne yktbara Träfning står, såsom om mycket annat, är man intet med wißhet underrättad. En gammal Krönika intygar, at de Danske blifwit slagne wid Narbeck, som skal wara en By i Ödeshögs Sokn i Wadstena Län och Lysings Härad **). Det är ock nog oför-

Carl VIII. 1452.

Deras Nederlag på Holweden.

*) Den nu nämnda Tidebok yttrar ig sålunda:

Borthe wara IIII af hwarjom fem.

Uti några skrifna Exemplar af Rimkrönikan sättes förlusten til 300. Ericus Olai f. 209 har förwarat et narraktigt Rim öfwer denna Träfning:

Complures Holaved
De Dacis föllo döda nedh
Dat finem rixæ
Dacis den Swenske Polyxe.

**) Uti Linköpings Biskops-Krönika skrifs tydeligen, at de Danske blifwit slagne wid Narbeck, och uti det Exem-

Carl VIII. 1452.

modat, at Erik Nypers säges hät hafwa wisat prof af tro och tapperhet, hwilken annars warit af Ärke-Biskopens Slägtingar och Medhållare *). Det kan ock wara, at han af blygsel blifwit twungen mot sin wilja at angripa fienden, sedan Bönderne börjat segren. Det händer at långa Meritlistor anföras, däruti wederbörande understundom hafwa ingen eller ganska liten del.

§. 27.

Lödöse och Axelwald intagas af Thor Bonde.

K. Carl, som ännu swäfwade imellan willrådighet til hwem han kunde förtro sig och fruktan för den inbrytande Fienden, rycker ut ifrån Stockholm, at möta K. Christian; men när han kom inemot Holweden fick han weta, at de Danske woro redan affärdade, och at K. Christian skyndade så mycket mera på sin återfärd. Det war då intet angeläget at qwarhålla den upbådade Almogen, utan den hemförlofwades i Wadstena. K. Carls Garde eller Hofwasin war qwar, och utaf dem skickades en Tropp til Westergöthland under Thor Bondes anförande. Denne Herren är ännu intet nämnd i Historien, och oaktat Konungen hade haft den bedröfweliga erfarenhet, at han af Wänner och Slägtingar blifwit illa betjent, då han intet sjelf kunde wara tilstädes, war likwäl detta walet lyckeligt. Herr Thor war K. Carls kötslige Syskonbarn, född af Carl Bonde, K. Carls Faderbroder, men Fadermoder war Drotsen Christer Nilssons Syster, och på den räkning war Herr Thor Syßling med den oredelige Ärke-Biskopen Jöns Bengtson. Här gjorde likwäl skyldskap intet, utan man fann, det som man ändteligen wet förut, at en ärlig Man kan wara Slägtinge med en Förrädare **). Tilståndet i Westergöthland war ganska kinkugt, Elfs-

plar jag har af Benzelii Monumenter, är skrifwit följande Anmärkning, wid ordet Narbech: Pagus est paræciæ Odeshögensis in ditione Vastinæ, ad Smolandiam ultimus. Nu är här aldeles ingen skog, men tilförne har Soknen warit mycket skogrik. Se Brocmans Beskr. öf. Östergöthland, s. 633.

*) At Erik Nypers war utaf Drotsen Christer Nilssons Arfwingar är tydeligt, af Drotsens Arfwingars Bref 1449, samt af Handl. 2 D. s. 233. Han war således i sjelfwa blodet wän af Ärke-Biskopen, och fiende af K. Carl. At förtroendet med Ärke-Biskopen warit beständigt kan ock någorlunda finnas af K. Christians Bref 1464 hos Hadorph s. 229. Efter von Dalin s. 728 war han gift med Ebba Eriksdotter Kromedik, och war således i Swågerskap med den falske Kromedik på Rumlaborg, så at åtskilliga omständigheter göra des ärlighet nog mißtänkt.

**) Messenius Theatr. Nobil. s. 64, 65. Rimkrönikan s. 434 talar om Thor Bondes Skyldskap med K. Carl således:

Elfsborg, Kinnaholm och Ekholmen woro redan i K. Christians händer, til följe af Slottsherrarnes orimmeliga Capitulationer. Axelwald innehades af den falska Ture Turson, som war K. Christian med kropp och själ tilgifwen, fast K. Carl hade ingen mißtanka därom. Biskop och Lagman woro Danska både inwärtes och utwärtes, så at hela landet kunde anses som förlorat, Konungen skickade ock bud efter Ture Turson, som infann sig. Honom förtror Konungen det ärende, som han gifwit Thor Bonde, at göra sig mästare af Lödöse, om det kunde låta sig göra. Konungen begärde ock, at Herr Ture wille taga emot Thor Bonde på Axelwald, om så behöfdes. Denne räf lofwade alt och pratade så för Konungen, at befallning och bref afsändes til Herr Thor, at han uti sina förrätningar skulle i synnerhet inhämta Ture Tursons råd. Efter detta samtal reste K. Carl til Stockholm, och Herr Ture wände tilbaka til Axelwald helt förnögd at hafwa utforskat sin Konungs dolda anslag, til at förqwäfwa dem. Imedlertid war Thor Bonde ankommen til Lödöse under et hiskeligt wäder blandat med storm och slagrägn, så at de Danske ej hade ringaste kunskap om des annalkande. Herr Thor betjente sig af denna säkerhet innan det war dager, tog in Staden, och Besätningen til fånga, ibland hwilka wäl sextio Riddare och Swenar råkade i fångenskap. Utom Mjöd, Win, öfwerflödig Spisning, Byssor, Harnesk och Hästar, som alt blef byte för de Swenska, fann ock Herr Thor en Bref-taska, uti hwilken många bref förwarades, som K. Carls falska Undersåtare skrifwit til de Danska, och ibland andra woro där ock åtskilliga från Ture Turson, uti hwilka hans förrädiska stämplingar updagades til alla delar. Thor Bonde affärdade då Fångar och alt det öfwerflödiga Spis-förrådet til Westerås, och när detta war brakt i säkerhet, återstod det hufwudsakeligaste at försäkra sig om Ture Tursons person, hwilken war så mycket brotsligare, såsom han så konstigt döljt sina strek, at hwarken Konungen eller någon annan wälmenande Man mistänkte honom. Axelwalds Slott war med alla förnödenheter wäl försedt, och hade det kostat både tid, möda och blod, at med wåld angripa honom i sin Fästning, han hade ock genom tidens utdrägt lätteligen kunnat sätta sin person i säkerhet, genom undanflykt til Dannemark, där de up-

Carl VIII. 1452.

Den falske Ture Turson fången.

Her Thord Bonde skulle Hofwitsman wara
Han war en unger man så röst
Och til sit lif en hälad tröst
Han war Konungens Faderbroder näste.

Carl VIII. 1452. roriske Swenske woro altid wälkomne. Det war då ingen annan utwäg än at bruka konst mot konst, det måtte ock tilåfwentyrs warit en dubbel fägnad, eller ock för en hederlig och upriktig Man en dubbel harm, at wara twungen at bedraga en bedragare. Thor Bonde reser då til Axelwald såsom en gammal bekant med litet följe af fyra eller fem personer, efter kommo några flera, såsom af en händelse, til des de blefwo trettio; allt war fredligt, och Ture Turson hade så mycket mindre anledning at frukta något swek, som hans tjenare woro inemot dubbelt så starke, som Herr Thors Swenar. När maten war inburen om aftonen, frågar han Ture Turson, huru det hängde hop med hans förrådiska brefwäxling med Fienden, och fattar honom på stunden i kragen, hotar tillika at mörda honom på stället, om han gjorde motstånd. Ture Tursons Tjenare sprungo då fram til at frälsa sin Herre och Husbonde, men såsom oberedde woro de snart öfwermannade, några fängslades, några blefwo nederlagde, och bullret stadnade i Dagningan. Axelwald öfwerlämnades til Thor Bonde, Ture Turson skulle förblifwa uti civil arrest uti Warnhems Kloster, och ingalunda fara därifrån, utan Herr Thors tilstånd, och det lofwade Turson på heder och åra, några af Herr Tursons Swenar skickades til Skara at där förwaras, och några lämnades til Tursons Betjening under hans wistande i Klostret. Heder och åra war wäl den säkraste pant, som i denna Riddare-tiden, om man får lof at så kalla den, kunde fås tas i wad. Thor Bonde trodde så, och bedrog sig, det war ock nästan enfaldigt, at föreställa sig, at en Man, som smutsat sig med ärelösa gerningar, skulle bekymra sig om en egendom, som han hwarken ägde eller wille äga. Dock lämnades Herr Turson til Munkarnes bewakning i Warnhem, hos hwilka han kunde blifwa än mer uplyst, at heder och åra war et tomt wäder, som en östanblåst kunde bortjaga, och en wästanfläkt föra tilbaka. Så tänkte åtminstone de andeligas högsta Förman, som intet blygdes at blifwa hållen för Förrädare emot sin Konung och Fädernesland, allenast Rikets Fiender höllo honom för en ärlig Man *).

§. 28.

Herredag i Stockholm. Således war nu Lödöse återställd til sin rätta ägare, Axelwald i goda händer, Ture Turson satt i stånd at skada mindre, då Thor Bonde skickade hela Brefwäxlingen til Konungen. Man borde nu

*) Det öfriga är af Rimkrönikan från f. 434 til 437.

naturligen wänta en betydelig förändring uti Swenska Författningarne Carl VIII.
därigenom, at man fått weta åtskilliga Personers nedriga tilgifwenhet 1492.
för Rikets Fiender, men godhet eller, rättare sagt, flathet och en obe-
tänkt efterlåtenhet gjorde, at hwarken Rikets eller Konungens tryg-
het genom en sådan updagning på något sätt befrämjades. Så
snart K. Carl fått Thor Bondes Bref, reste han oförtöfwat från
Wadstena til Örebro. Erengisle Nilsson war där Slottsherre,
och hans Fru Brita, Olof Axelsons Dotter, hade haft den hem-
liga brefwäxling med sin Fader, som tillika med Magnus Gren be-
drägde Stockholm, då hon underrättade och warnade Fienden om
alla K. Carls rörelser, hwarom är talt i 24 §. Sedan hade hon
och underrättat K. Christian, icke allenast hwar K. Carl uppehöll
sig, utan äfwen om Ärke-Biskopens och Biskop Sigges förrädiska
owilja emot Konungen, och, i anseende därtil, rådde hon Konungen
i Dannemark at bryta igenom til Upland, då K. Carls undergång
wore oundwikelig. När K. Carl kommit til Örebro, upläste dess
upbyggeliga Bref för Fru Brita och hennes Man. Hennes egen
hand tystade all inwänning och nekande, dock bedrade Erengisle
Nilsson, at han uti sin Hustrus brott hade aldeles ingen del, han
gick och i borgen för sin Fru, med försäkran, at han skulle utan
tillsägelse föra henne om fjorton dagar til Stockholm, at där un-
dergå laga ransakning och dom, och efter denna förrätning förfogade sig
Konungen til Stockholm, där ganska angelägna saker skulle företagas.
Rådet samlades här på Konungens befalning, Dom-Capitlen i Upsala
och Strengnäs blefwo och inkallade, Herren skref och til Ärke-Bi-
skopen och Biskop Sigge, at de äfwen borde infinna sig. Desse
högwördige Förrädarne wille likwäl intet infinna sig utan Legde och
Gisslan, fast de förtjent fängwaktare, och hade bordt blifwa inhäm-
tade med tjenliga medel, sedan de förklarat, at de aldrig mer år-
tade besöka sin Konung. Men såsom desse twå warit illa belåtne,
at få den lön de förtjent, och Konungen intet utan mycken widlöf-
ighet kunnat wedergälla deras meriter, skickades dem et på papper
skrifwit Legde, och sex Riddare lämnades dem til Gisslan och För-
säkringsmän. Erengisle Nilsson uti ömaste omständigheter höll
likwäl sitt gifna löfte, och förde sin Fru til Stockholm til en sanno-
lik död, eller åtminstone til en blygsel och skymf, som är wärre än
döden. Första af Herredags-göromålen blef Rättegången emot Fru
Brita, och sattes tolf Friborne Män i Nämnden, uti alla Rikets
Råds närwaro. Såsom brottet war uppenbart, blef domen snart
färdig, den som förr brefwen blef dömd til stegel och hjul, men

Erengisle Nilsons Fru anklagad för förräderi.

Carl VIII. 1452.

förnäma Fruen, Erengisle Nilsons Gemål, Olof Axelsons Dotter, dömdes at brännas. Utmätningen på bref-båraren blef genast fullbordad, men Fru Britas straff upsköts, dock blef hon någon tid qwarhållen i fängelse: ändteligen fördes hon til Kalmare Kloster, at där, kan hända, blifwa inmurad; men hennes tårar och gråt bewekte Klosterfolket, at de fälde förböner för henne hos Konungen, föreställandes tillika, at det war intet mycket wunnit genom hämden på et Fruntimmer, så at hon blef benådad, och således sattes i stånd at utöfwa flera nog så grofwa mißgjerningar*). Sedan Utslaget öfwer Fru Brita war affagt, föredrog Konungen sit klagomål emot Ärke-Biskopen och Biskop Sigge. Deras brott war nog så uppenbart som Fru Britas, hwarföre ock Konungen indragit de Län, som han lämnat dem. Miß- och ogerningen war aldeles densamma, men Legden, den utdelta Gislan, Mißgerningsmännernas heliga wärdighet afböjde alt straff, och Konungen antog Dom-Capitlens och Rikens Råds försäkran och borgen för dessa owärdiga Högwördigheter, ty wederbörande Löftesmän försäkrade, at bägge Biskoparne skulle aldrig mer stämpla något emot Konungen, afdanka sina talrika Swentjenare, och städse rätta sig efter Konungens behag och wilja. Detta bekräftade desse åreförgätne Biskopar med förnyade löften och eder. Konungen trodde en bruten och förnyad ed, och fick dyrt betala sin godtrohet. Komungen och Biskoparne skildes åt på detta sätt som upriktige wänner, dock war upriktigheten så wida olika, at Konungen återgaf sin fullkomliga nåd åt deras Högwördigheter, och de förbleſwo sig aldeles lika och wille upriktigt göra mycket wärre en annan gång, når tilfälle kunde gifwas. Förnögd at hafwa träffat en förlikning, som ord, löften och eder helgat och stadfäst, hastar K. Carl til Westergöthland, där samma otrohet misat sig, som hos Prelaterne i Upland och Södermanland, dock med den åtskilnad, at Westgötha Herrarne blygdes, kan hända ock fruktade, då Ärke-Biskopen och Biskopen i Södermanland hwarken skämdes eller fruktade. När Konungen kom til Westergöthland wore Bi-

Ärke-Biskopen och Biskop Sigge förlikas med Konungen.

*) Fru Britas Dom anföres uti äldre Rimkrönikan f. 438. Uti den nyare f. 453 talas om hennes benådning. At man i Klostren brukade inmura folk, är ingen twifwel, och när Herr Baron och Öfwersten Ramel lät nederrifwa gamla Kyrkan wid Öfweds Kloster, fans et Lik immurat i wäggen med en Bönbok, så at det förmodeligen warit lefwande insatt. Fru Britas öfriga upförande kan ses uti Danska Magazin 2 D. f. 36, hwar så wäl Sturens, som hela Swenska Rådets intygande af år 1461 kan läsas, och fulltygar, at Fru Brita låtit förfärdiga eftergjorda Sigiller, hwarmed hon stadfäste falska Bref til at skaffa sig egendom och pengar, m. m.

Biskopen och Lagmannen redan afwekne til de Danske. Ture Turson, som fått tilstånd at förblifwa i Warnhem, och intet fara därifrån utan Thor Bondes lof, fann intet tjenligt at längre hålla sit löfte, som han på heder och ära afgifwit, utan reste med tre och tjugu af sina Swenar til Eggert Kromedik, som war Slottsherre på Jönköping och Rumlaborg, och sedan desse bägge wänner lämnat tjenlig Besättning på Fästningarne, togo bägge Herrarne wägen til Dannemark. Konungen war likwäl så försäkrad om Kromediks trohet, at han genom Bref anmodat honom at taga fast Ture Turson. Sedan Konungen anlänt til Axelwald förordnades Thor Bonde til Höfwitsman på Slottet, och for genast til Skara. Domherrarne blefwo då sammankallade, och walde Peder Larson til Biskop i den afwekнas ställe; Lagman blef ock tilsatt, och därefter fyndade Konungen til Jönköping. När K. Christian kort förut hade tågat samma wäg, hade han med hela Hären blifwit med alla nödwändigheter af Kromedik försedd, och nu, när deras laglige Konung begärde nattlåger på Slottet, blef det nekat af Kromediks Swentjenare, och när han följande dagen i egen person upfordrade Staden, blef Konungen med pilar och bössor emottagen. Där war då intet annat at göra, än at instånga Stad och Fästning, på det omkringliggande landet intet mätte af uproriska Besättningen beswäras, hwarefter Konungen fortsatte resan til Wadstena *).

Carl VIII. 1452.

K. Carl til Westergöthland.

§. 29.

Så snart K. Carl kommit til Wadstena, förordnades Lagmannen i Östergöthland Herr Erik Nipers til at fortsätta belägringen för Jönköping, men nu stadnade alt i dagtingan. Ture Turs Swentjenare innehade Staden, och Kromediks Folk hade Slottet. Med de förra betingades, at de skulle strax draga sig därifrån, dock med försäkran, at dem skulle blifwa ersatt alt hwad de förlorat. När Kromediks Swentjenare det förnummo, gjorde de ock sin öfwerenskommelse, at om de intet inom tio dagar fingo undsättning, skulle Fästningen upgifwas, dock skulle alla Kromediks saker, som woro qwarlämnade, utan hinder återställas sin ägare. Ingen undsättning kom och Slottet antwardades til K. Carl, och lär Herr Nipers, jämte det han tjente sin Konung, äfwen haft tilfälle at gagna sina gamla wänner: ty både Kromediks och Tursons förmå-

Kriget fortsättes på Swenska gränsorterna.

*) Det öfriga är af Rimkrön. fr. s. 437 til 440.

Carl VIII. 1452. måner blefwo med all ömhet bewakade. Förmodeligen har Rumlaborg wid samma tilfälle blifwit uplåtet til K. Carl, fast det nämnes intet, och när alt detta blifwit förrättat reste Konungen tilbaka til Stockholm wid Calixti tid eller d. 14 October *). Fiendtligheterna uphörde fördenskul intet på gränsorne, fast inom sjelfwa Riket war alt fredligt; Konungen lår dock intet hafwa warit särdeles bekymrad för Fiendernas anfall, ty Gränsorterne mot söder woro i säkra och trogna händer. Thor Bonde hade befalningen i Westergöthland och war förklarad för Riksmarsk, Gustaf Carlson, Konungens Swåger, war Slottsherre på Kalmar, och Birger Trolle war Lånherre öfwer Wärende och Awaskär. Denna Fästning syntes wål wara snart öfwerraskad, och Magnus Gren inställer sig med sina Troppar i Runneby, seglar så til Awaskär med 16 Fartyg eller Snäckor och anfaller denna litet betydande Skans. Anfallet lyckades likwål intet, och såsom han funnit Besätningen färdig och wakande, drog han sig därifrån, utan särdeles förlust likwål, emedan trettio man allena blefwo döde och sårade. Magnus Gren wände då sina wapn emot Möre och faller in med sexhundrade man, som förmodeligen warit tilräckelige at förhärja hela negden; men här möter honom Gustaf Carlson, och sedan öfwer femtio man blifwit slagne, och Magnus sjelf mistat ena fingret, drog sig Fienden tilbaka, och förlorade lusten til en tid at oroa denna Gränsorten. Häftigaste anfallet skedde på Norrska sidan emot Thor Bonde. Herr Thor hade låtit upkasta åtskilliga Skanser eller Slott inom Norrska Rämärken, til at hindra Norrmännernes inbrott i Westergöthland, såsom Billingsborg, Gullborg och Danaborg, utom några andra sådana små Förswarswerk **). Utom dessa försiktighetsmått, hade han Utridare och Spioner på alla kanter, så at det war ogörligt at finna honom oberedd. Norrmännerne kommo då anryckandes med en skara af tre tusend man, under Kolbiörn Gästs anförande, i tanka at intaga och förstöra dessa förargeliga Utanwerk. Herr Thor, som war fullkomligen underrät-

tad

*) Tiden, når K. Carl reste tilbaka til Stockholm, nämnes i Rimkrönikan s. 441.

**) Om dessa Slotts eller Skansars belägenhet är man intet så fullkomligen underrättad. Rhyzelius menar, at Billingsborg legat på Billingen, en Holme imellan nya och gamla Elfsborg. Rimkrönikan s. 442 säger, at alla dessa Skanser lågo inom Norrska gränsen. Gullborg, en ottondedels mil från Göteborg, heter nu Göths Lejon. Om Danaborg blifwit upfört på Danaholmen, kan namnet nog begripas, men annars har man swårt at finna skäl til, hwarföre Thor Bonde gifwit Slottet namn af de Danska.

tad om Kolbiörns marche, gaf honom intet tid därtil, utan öfver- Carl VIII. 1452.
föll honom innan han kunde inſtånga någon af dem. Kolbiörn hade mer än tre tuſend man, men Herr Thor hade intet mer än tre hundrade, och et hundrade af dem ſtälde han afſides i en ſkogslund, där de ſtodo aldeles betäkte: med de twå hundrade, ſedan han låtit bläſa allarm, rycker han i fullt ſträckande emot Norrmännerna, ſom gjort en Sládeborg omkring ſina Troppar. Anfallet ſkedde med all häftighet, men ſåſom han intet kynde bryta igenom Sládeborgen, tager han flykten i fullt galopp. Kolbiörn til at fullföljа ſin ſeger, rycker då ut med ſit Rytteri, gör öpning på ſin Sládeborg, och förföljer de flyktande. Så ſnart ſom Herr Thor fått Fienden ſå långt bårt, ſom det paſſade ſig för hans afſikt, wänder han haſtigt tilbaka, och anfaller de förföljande, ſom i haſt bleſwo tilbaka dreſne och förföljde in igenom Sládeborgen, där ſlaktandet och motſtåndet bleſ alfwarligt, ſå at twå Häſtar bleſwo Herr Thor undanſkutne, men i detſamma rycka åfwen de fram, ſom ſtåt betäkte i ſkogen, och allarm bläſes från flera ſtällen i omliggande ſkogshulten, ſå at Norrmännerne trodde at hela Swenſka Makten kom antågande; Kolbiörn drog ſig då ur ſlaget med ſina Män på et berg, och gemena Folket til en del frälſte ſig med flykten, dels kaſtade gewär och gåfwo ſig fångna. Herr Kolbiörn med dem, ſom fattat poſt på berget, måſte ock underkaſta ſig ſamma öde och bliſwa Krigsfångar.

§. 30.

År 1452 ſlutades i anledning af hwad ſom redan är andraget, på et ganſka oförmodeligt ſätt, både för K. Carl och K. Chriſtian. Den ſenare intagen af et ſmickrande och ſannolikt hopp at aldeles ſtörta K. Carl från Thron och Rike, ſåg ſina förſlag aldeles omkullkaſtade, och den förre, då alt ſyntes förlorat, ſegrade likwäl til ſlut både på inhemſke Förrådare och utländſke Fiender. Genom et förlåteligt fel af Danſka Miniſteren, ſom intet bättre wårdat ſina rogne Förrådares hemligheter, hade åtſkillige Swenſke bliſwit mycket utkämde, men lagom ſtraffade, faſt uti en annan tid ſtegel och ſjul bordt belöna dem. Til at undwika en ſå wådelig bref-wäxling fattade nu Danſka Miniſteren en mycket ſlugare wäg, til at hålla rådplägningar med ſina Swenſka Anhängare, man anlade Dagtingningar och ſkickade Legater. I Januarii månad 1453 inſtälde ſig ſåledes twänne Danſke Fredsmäklare, Marſken Claes Rönnow och Stillestånds afhandlingar.

Carl VIII. 1453. Iwar Axelſon, Thott, och gåfwo ifrån ſig i Wadſtena en tydelig förpliktelſe, at Fred ſkulle wara imellan Sverige och Dannemark, ſamt Sverige och Norrige Sunnan-fjälls, ifrån andra Söndagen för Faſtelags-Söndag til d. 1 Maj näſtkommande, och ſkulle imedlertid de Bönder, ſom woro under K. Carls eller K. Chriſtians Herrawälde och hörde til det andra Riket, med inga olagliga Skatter betungas. — K. Chriſtian ſkulle ock inan andra Söndagen i Faſtan, Dominica Reminiſcere, kungöra ſamma Fred i Norrige, Nordan-fjälls. — Likaledes ſkulle Freden wara gällande för Olof Axelſon på Gothland. — K. Chriſtian ſkulle ock affärda ſina Sändebud til Halmſtad wid näſta Midfaſta, til at ſluta en beſtändig Fred *). Här efter ankom K. Chriſtians förpliktelſe om et Möte i Runneby wid d. 1 Maj, och ſkulle Stilleſtåndet räcka under hela tiden, ſom Miniſtrarne woro tilſamman, och fyra wekor efter, ſedan Fredshandlarne woro afreſte från Runneby **). Denna K. Chriſtians Förpliktelſe är daterad Köpenhamn S. Gertruds dag, d. 17 Martii 1453. Härigenom uphäfdes det föreſlagna Sammanträdet i Halmſtad, men Runneby Möte blef ändteligen werkeligt. K. Carl affärdade då ſin Swärſon Erik Eriksſon, och Birger Trolle til denna Sammankomſt. På Danſka ſidan infunno ſig Ärke-Biſkop Tuve från Lund, den förr omtalte Elas Römow, Nils Jonſon Hammar, Åke Axelſon och Iwar Axelſon, Thottar. Detta Sammanträde war åter intet annat, än en ny Aprils-reſa, och blef här d. 7 Maj intet annat faſtſtält, än at Römow och Iwar Axelſon ſkulle reſa til K. Carl och handla om Fred, och ſkulle en fullkomlig wapnhwila wara under deſſa Utſickades fram- och återreſa, ſamt fyra wekor efter deras hemkomſt til Dannemark ***). Alla deſſa Freder och Stilleſtånd woro intet annat än idel gyckelwerk. Sjelfwa Luſt- eller Sorgſpelet ſlutades ändteligen i Stockholm ſtrax efter Pingſten på helga Likama dag. De Danſke Fullmäktige förpliktade ſig då at ſkaffa K. Chriſtians Stadfäſtelſe-bref eller Ratification på följande Punkter: at Fred och Stilleſtånd ſkulle wara imellan bägge Konungarne och deras Riken til näſtkommande Pingſt — och ſkulle näſta Midſommarsdag om et år bliſwa et nytt Sammanträde i Runneby. — Konungen i Dan-

*) Danſka Fullmäktigas, Elas Römows och Iwar Axelſons, Bref, Wadſtena Dominica Septuageſima 1453.

**) K. Chriſtians Bref, om Mötet i Runneby in caſtro Hafnienſi die S. Gertrudis virginis 1453.

***) De Danſka Fullmäktigas Bref. Rotnaby in craſtino beati Johannis ante portam Latinam, 7 Maj, 1453.

Dannemark sjelf skulle under Congressen uppehålla sig i Silfwisborg, Carl VIII.
men bägge Rikenas Fullmäktige skulle hålla sina öfverläggningar i 1453.
Runneby, och i hwad anslag, som deras Rådplägning kunde stadna, skulle likwäl Freden blifwa ståndande obrotslig til Pingst nästkommande. — Ingen owanlig Skatt skulle pålåggas af K. Christians Höfdingar eller Betjenter på dem som hörde til Swerige, innan förr omtalte Pingstdag. — Om någon af K. Christians underhafwande understod sig, at under denna betingade fredstid förolämpa någon Swensk Undersåtare, skulle K. Christian sjelf ersätta skadan, och befordra den brotslige til wederbörlig näpst. — Ekholmen och de därunder liggande Län, som Lage Posse innehafwer, förblifwer under K. Carls wälde, om Lage Posse wil öfwerlämna dem til K. Carl, och på samma sätt förhålles med Löddöse, om Borgarne där i Staden wilja erkänna K. Carl. — Alla Län, som Gustaf Olofsson nu innehade, skulle blifwa wid Elfsborg, men alle K. Carls Undersåtare i förbemälte Län, af hwad ständ och kön de woro, njuta sit arf uti förenämde Län til Pingst om et år. — Alle Fångar, som äro uti de Danskas wäld, och intet gjort någon betygning, skulle hafwa dag til Runneby Möte, och sex weckor därefter sedan Mötet war uphäfwet. — Til slut skulle ock alle Norrmän, som erkände K. Carl, wara inbegrepne under samma Fred och Dagtingan *). Allt hwad man här anfört, är efter de Danskas originale förpliktelser, som Hadorph anfört, men det är intet troligt, at de afgifwit sådana löften, utan at man äfwen på Swenska sidan afslämmat några förbindelser däremot. Några af dessa införas af Huitfeld, dock endast til innehållet, omständeligast uprepas K.

*) Claes Rönnows och Jwar Axelssons Br. Stockholm Helga Likamasdag 1453. K. Christians Ratification är daterad Köpenhamn åttonde dagen efter Wärfru Visitationis 1453. Sielfwa orden kunna anföras, på det Läsaren sjelf må döma om jag i wissa Artiklar träffat meningen: Item är thet ok sa forramat om Ekholm ok the Län, som ther underliggia, at häller Her Laga Pose thet til Konung Carl, tha blifua thet ther widh, ok thęslikes wara om Lödisö, staa Borgarne ther Konung Carl hylning ok manskap til, tha blifua thet ok ther widh. Item at alle the Län som Her Gotskaff Olaffson nu i weria hafuer, blifue widh Eluisborgh i sa mato, at alle Konung Carls undersata . . . . . njuta theris erfue i forna Län til forna Pingis dag ofuer eth ar. Brefwen finnas hos Hadorph wid Rimkr. s. 179 följ. Man har följt sjelfwa orden af Tractaten hos Hadorph s. 182. Ej heller är någon anledning, at Elfsborgs Län skulle höra til K. Carl, eller at Ekholm och Löfösc skulle owilkorligen afträdas til K. Carl, fast von Dalin säger så s. 731.

Carl VIII. 1453. Carls Contra-förbindelse Helga Likama dag, hwaruti Konungen lofwar at wara i Kalmar under Ministrarnes wistande i Runneby, här säges ock, at så framt Lage Posse och Lödöse förklara sig för K. Christian, blifwer det därwid m. m. De som på Swenska sidan förseglade denna förbindelse med K. Carl, woro Ärke-Biskop Jöns Bengtson, Biskoparne Sigge i Skara och Olof i Åbo, Erik Eriksson, Gustaf Carlson, Bo Stenson, Erengisle Nilsson, Erik Axelson, Erik Nypers, Birger Trolle och Åke Stenson *). Man måste bekänna, at alla dessa Möten och Sammanträden woro ganska besynnerliga, och de Danske, som nu gjort öpningen därtil, hade wisserligen ingen mening med at stifta Fred imellan bägge Rikena, utan lär förmodeligen ingen annan afsigt warit med alla dessa swängningar, än at skaffa sig tilfälle at öfwerlägga med sina trogna Medhållare, en Jöns Bengtson i Upsala och en Sigge i Strengnäs och andra sådana äre- och samwetslöse Swenskar, huru man aldrabäst skulle kunna undergräfwa K. Carls makt och wälde, sedan de sista Minister-knepen och hela Danska Makten intet kunnat uträtta. Den nu slutade Stockholmska Tractaten war ock intet härligare, än at han ju kunnat wara ingången både i Wadstena och Runneby, men kan hända deras säta wänner Jöns Bengtson och Sigge intet warit där tilstädes, hwarföre ock et nytt Sammanträde i Stockholm war högst angeläget, hwar de ock wunno denna mycket önskade förmån. Det ser ock ut, som desse bägge Biskopars närwaro intet warit aldeles onyttig för de Danska, emedan man något når på samma sätt, som man i Halmstad twungit K. Carl at afsäga sig Norrige, nu lade grund til at skänka Konungen i Dannemark en del af Westergöthland, nemligen Lödöse och Ekholms Län, så framt Borgarne i Staden och Lage Posse wille förklara sig för K. Christian. Bewor det då på en undersåtares wälbehag at förklara, antingen han wil lyda sin lagliga Konung eller ej? Hwad wil ock det betyda, at Swenska eller K. Carls Undersåtare i Elfsborgs Län förbehålles deras ärfda egendom i Länet til nästkommande Pingst, skulle de då mista hwad de ägde, när den tiden war förfluten? Det enda man kan sluta af denna besynnerliga Artikel är, at Gustaf Olofson, Slottsherre i Elfsborg, redan erkänt K. Christian, ty om han warit under K. Carls lydnad, hade sådana betingningar warit orimmeliga.

§. 32.

*) Se Huitfeld f. 859.

§. 31.

Carl VIII. 1453.

Om dessa idkelliga och onödiga Sammanträden med de Danska intet gjorde annan nytta, skaffade de dock et slags bedrägligt lugn, at K. Carl kunde wända sin upmärksamhet från Krigsförrätningarne, och fästa eftertankan något litet på inra Hushållningen, som under ihängande Krigsbrukelser warit nog lidande. I synnerhet hade Mynt- och Penningwäsendet råkat i mycken förlägenhet. K. Carl hade redan wid år 1449, strax efter sit tiltråde til Regeringen, låtit upsätta en Myntordning för Myntmästaren Heine von Näuich, i anledning af hwilken Näuich skulle utmynta Penningar och Örtugar på det sätt, at en mark wägna Örtugar skulle innehålla tio lod fint Silfwer, och skulle gå fyra och trettio kast på marken, så at en wägen mark Örtug skulle göra 136 Örtugar. Utom des skulle ock präglas små Penningar, som på wägna marken, eller mark brutto, skulle innehålla fem lod fint Silfwer: dock hade Myntmästaren intet lof at slå mer, än hundrade mark wägna om året, af dessa små penningar. Myntmästarens Friheter och Privilegier woro dessa: at han intet skulle dömas af någon annan än Konungen sjelf, eller ock i Konungens frånwaro af Rikens Hofmästare, han förklarades ock fri för all Tull, Skatt och Pålagor, och dessutan woro alla des betjenter Myntmästarens näpst och råtst allena underkastade *). Följande året 1450 sattes et lagligt pris på alla slags waror, samt Handtwerkares arbetslöner, hwarom dr alt tilförne. Men det war icke nog at hålla Myntmästare, och dagda warupriserna, det hufwudsakeligaste war, at skaffa Silfwer til utmyntningen: och til detta behof förnyade K. Carl 1453 en gammal Förordning, som befalte, at alle Köpmän, som införde utländska waror til Stockholm, Åbo, Söderköping och Kalmar, skulle lefwerera i Tull på Myntet en mark lödigt Silfwer för wart fyratio markers gods, och war wid fyratio markers böter förbudet, at taga något annat i betalning för Tullen, än rent Silfwer. Myntmästare skulle ock förordnas uti dessa nämda fyra Städer, dock alt Mynt räknas efter Stockholms Wigt och Mynt; widare, at Almänheten intet måtte lida genom det utländska Mynet, som öfweralt i Landet war gångbart, sattes et beständigt wär-

Förfatning om Mynt och Myntning.

*) K. Carls Myntordning, Stockholms Slott Professo S. Crucis, 1449. Samling af Handl. 3 D. s. 263. Där är lämnat rum för antalet af kasten, men af andra Afskrifter ses, at det skal wara trettio fyra. På sista raden af samma sida står Stockholm, men det skal wara Stocken.

Carl VIII. 1453. de på alt sådant främmande Skiljemynt: Åtta Gutniska både nya och gamla borde gå för en Örtug, fyra Grossa för en Örtug, en Dansk Skilling för tio Penningar, Hanfestädernas Skilling för ellofwa Penningar, en Dansk Hwitten för tre Penningar, åtta Städers Penningar för en Örtug, åtta Lebards Lybska för en Örtug, 16 Danska Lybska för en Örtug, en ny Dansk Engelsk för twå Penningar, en gammal Engelsk för tre Penningar. Konungen sjelf tillika med Konungens Råd stadfästade Förordningen med sina Signeten. Konungens Råd woro Jöns Ärke-Biskop, Biskoparne Nils i Linköping, Sigge i Strengnäs, Lars i Wexiö, Mäster Peder Electus i Westerås, Erik Erikson, Gyllenstierna, Gustaf Carlson, Lagman i Upland, Erik Axelson, Thott, Thor Bonde, Erik Nipers Lagman i Östergöthland, Erengisle Nilsson Lagman på Öland, Birger Trolle, Jon Carlson, Ferla, Lagman i Södermanland, Fader Ulfson, Carl Månsson, Magnus Bengtson, Natt och Dag, Lagman i Nerike, Staffan Ulfson, Ulf, Lagman i Westmanland, Ture Jönsson, Otte Ulfson, Jon Gedda, Eskil Isacson, Baner, Greger Bengtson, Christer Bengtson, Simon Körning, och Arent Bengtson, alla Konungens Råd och Riddare *), så at Riks-Råds-Titeln warit redan indragen. Man kan ock göra den anmärkning til at se skilnad imellan dessa och nu warande tider, at ännu war ingen åtskilnad imellan Civil- och Militair-syslor, och Kongliga Råden förenade med Råds-ämbetet åtskilliga andra Syslor. Erik Nipers war Rådsherre, Lagman i Östergöthland, säges ock hafwa anfört de Swenska wid de Danskas nederlag på Hälweden, Gustaf Carlson war Kongl. Råd, Lagman i Upland och Slottsherre på Kalmar, m. m. Alle woro Soldater, när fråga war om Rikets och Fäderneslandets förswar, dock afhöllo sig Prästerne från alla blodiga förrätningar, undantagande Ärke-Biskop Jöns Bengtson, som förenade hos sig alla undantag från Anständighet, Heder, Förnuft och Christendom.

§. 32.

K. Carls Räfsi. K. Carl synes nu hafwa glömt på en tid alla sina förrädiska undersåtares falskhet, ty han underhöll uppenbar wänskap både med Ärke-Bi-

*) K. Carls Förord. Stockholm S. Lamberti dag, d. 17 September 1453. Hadorph Biärköa R. s. 52. Hos von Dalin s. 732 är Stockholm utlämnat bland Myntstäderna; men lär wara tryckfel. De i sjelfwa Förordningen nämde Lebards woro smått Mynt med Leoparder på.

Biskopen och andra, som annars altid hyst et ofördoligt hat emot honom. Och såsom Konungens Förrådare nu förmodeligen ingått sin slutliga öfverenskommelse med de Danske Herrarne Clas Rönnov och Iwar Axelson, trodde de sig wara öfwer all fara, och wågade således at göra hwad dem behagade, aldeles öfwertygade, at de med prat, löften och eder kunde blidka all K. Carls owilja, om det behöfdes. Något när wid denna tid lär ock Christer Bengtson, Arke-Biskopens Broder, gift sig med Magnus Grens Dotter, sedan Gren gått ur Riket, och fört afwog sköld emot sit Fädernesland. Arke-Biskop Jöns Bengtson hade icke allenast gifwit samtycke til Agtenskapet, utan ock hedrat Bröllopet med sin högwördiga närwaro *). Detta kunde wäl intet på något sätt wara Konungen behageligt, och så mycket mindre såsom icke allenast Arke-Biskopen uran flere andre förnäme Herrar biwistat Bilägret, och synes det, som en sådan dristighet wisade i sjelfwa werket, at man frågade intet efter, antingen det man gjorde misshagade Konungen eller ej. Man skulle tyckas, at alla sådana omständigheter bordt gifwa anledning til all warsamhet. Men antingen måtte K. Carl haft mycket goda tankar om sina förra owänner, eller ock hafwa 1452 års Krigsförrätningar gifwit honom en slags förhoppning, at stålningen war intet aldeles så farlig, som det såg ut, då wårjan i en god hand kunde skära sönder alla trollknutar och råfstrek. Men hwad som kunde wara orsaken, företog sig likwäl K. Carl et af de dristigaste steg, som uti Påfweliga widskepelse-tiden kunde wågas. Han hade sjelf, den tiden han war Riksmarsk, tillika med Drotsen Christer Nilesson och hela Ridderskapet år 1436 åtagit sig at förswara hela andeliga Statens rättigheter och privilegier, och nu 1454 företog sig Konungen at inskränka dem. Intet inkast kan göras emot sjelfwa saken, ty uti almänna Lagen och Konunga-Balken war tydeligen stadgat, at när en Konung förminskat Kronoinkomsterna, war Efterträdaren berättigad at återkalla det afhända. Men tiden hade förswagat Lagens kraft, och werkställningen war kinkig emot et Samfund, som hade både en Oxenstierna och en Arke-Biskop til Hufwud. K. Carl wågade likwäl detta farliga storwerk, och lät ställa undersökning om andeliga Ståndets Fastigheter genom sin Måg Erik Eriksson, och sin Canceller Clas Ryting **). Detta

Carl VIII. 1454.

år

*) Ericus Olai f. 203.

**) Messenius Scondia T. IV, f. 12 intygar, at desse Herrar egenteligen warit brukade wid K. Carls Rätt. Doctor Ryting skal hafwa fört en Häst i sit Wapen. Se Stiernmans Anmärkningar wid Peter Swartes Biskops-Krönika f. 87.

Carl VIII. 1454. är den namnkunnige K. Carls Räfst, som sedermera togs til grund i K. Gustaf I tid, wid andeliga Godsens återbäring; men då woro tiderna ändrade, och wederbörande måste hålla til godo med hwad som Riksens nödwändiga wälfärd krafde: men nu gjorde et sådant steg mycken upmärksamhet, och upretade alla betydande Prelater och kanske hela Präste-Ståndet, som gjorde wißt en tredjedel om ej halfparten af Riksens Inbyggare, när man räknar dem sjelfwa med sina Betjenter och Landbönder. Ingen fråga war likwäl ännu om allmän återkallelse, utan meningen lär ännu intet warit annan, än at ransakning skulle anställas öfwer wissa enskylta händelser. Men wederbörande wille intet hafwa någon undersökning, antingen deras åtkomst war rätt eller orätt, wille de dock behålla hwad de fått. Detta mål skulle utan twifwel öfwerwägas och afgöras wid Örebro Herredag, som war sammankallad til början af året 1454. Mycket folk woro här församlade, man wet för öfrigt intet hwad här blef afgjort, det enda man har sig bekant är, at Protest skedde emot alla försök, som kunde göras emot Kyrkans Friheter och Privilegier. Den 15 Januarii 1454 anhöllo Domherrarne Andreas Ingemundson från Upsala, Magister Gerhard från Linköping, Birger Hammar från Strengnäs, Magister Jacob från Westerås, såsom Fullmäktige för sina Biskopar och Dom-Capitel om företräde hos Konungen, til at protestera och appellera mot alla dem, som wille göra något tilbud til at kränka Kyrkans Fri- och Rättigheter, och när de då anmälte sit ärende, skal Konungen med hårda ord hafwa emottagit dem och med hotelser förbudit all Protest. Men det oaktat, så snart de kommit neder från Slottet, hafwa desse Protestanter upsatt sina formeliga förbehåll, uti hwilka intet annat fattas, än menniskligt wett eller sens commun. De börja sina andeliga förbehåll med Företal om Christeliga Kyrkan, som är Christi Brud, genom hwilken Konungar regera och Potentater skipa rätwisa. Desse hafwa intet utan goda skäl förunt och gifwit den Christeliga Kyrkan berömeliga Sedwänjor, Lagar och Privilegier, intet därföre, at de skulle gömas i Böcker och Bref, utan i den affikt at de skulle efterlefwas. Sedan komma de fram med Päfwens twänne Swärd, det andeliga och det werldsliga, hwilka brukas icke allenast emot dem, som uppenbarligen qwälja Kyrkans Rättigheter, utan ock emot dem, som ställa sig, såsom de intet se sådana olagligheter, och i anseende til detta alt göra de nu inwändning mot alla sådana försök *). Alt detta osammanhängande grälröe

*) Wildes Historia pragmatica s. 442. Här förekommer hela Protesten, upsatt af en Notarius Publicus, då warande i Örebro d. 15 Januarii 1454.

wör intet ſjelfwa saken, ty här war wisserligen ingen affikt at Kyrkan ſkulle miſta ſina Privilegier, men at underſökning ſkulle ſke om wiſſa lägenheter, hwilkas åtkomſt kunde wara twåtydig, faſt Kyrkoföreſtåndarne wille behålla alt hwad de fått, antingen det war lagligt eller ej. Det kan ej heller fela, at ju denna underſökning blifwit företagen, men at den blifwit fullbordad, eller at någon andelig perſon därigenom förlorat något, är ingen anledning; ty Konungen ſjelf förklarar, uti ſin Skrifwelſe från Danzig 1457, at aldrig någon med ſanning ſkal kunna bewiſa, at någon andelig perſon miſt det aldraminſta genom Konungens förwållande *). Dock måtte likwål ändamålet af denna underſökning hafwa ſyftat på någon minſkning af Kyrko-godſen, annars hade ſjelfwa inrätningen och anſtalten warit obetänkt. Mer behöfdes ej heller til at upwäcka et widſträkt mißnöje. Men K. Carl lär hafwa föraktat et uti hans tycke wanmäktigt prat, ſå länge han öfwerhopade de ſtore Prelaterne med nåd och höfligheter, och de däremot öfwerhopade Konungen med ſwikfulla förſäkringar om tro och tilgifwenhet. Det kan ock märkas, at ingen annan Biſkop war närwarande, när Domherrarne hade företräde hos Konungen, än Biſkop Sigge i Strengnäs, en wärdig Förman eller Ja-broder uti ſamwetslöſa företagande, hwilken ock kan hända gjort begabberi hos Konungen öfwer Domherrarnas dumma nitälſkan, efter han flera gångor erfarit, at Konungen låtit affpiſa ſig med underdånigt faſt bedrägligt betygande af wördnad och tilgifwenhet. Carl VIII. 1454.

§. 33.

Under det K. Carl ſyſſelſatte ſig med råfſten af andeliga Godſen, hade han wißt ingen afſky för ſjelfwa Ståndet, ty han hade ändnat ſina egna Döttrar til Nunnor i Wadſtena, och i detta hänſeende war Herren ſjelf i Wadſtena Nyårsdagen 1454, och anmälte ſin lilla Doter, ſom intet war mer än åtta år gammal, at blifwa antagen i detta heliga Samfund. Han upwiſade ock Påfwens Nicolai V Bulla, ſom gifwit tilſtånd til hennes emottagning. Det war wål intet aldeles inſtämmande med Ordens-reglorna, men ſå- K. Carls Doter inwigd til Nunna i Wadſtena.

*) Orden uti K. Carls Bref dat. Danzig S. Jörans dag 1457 äro deſſa: The ſkola aldrig med ſanning bewiſa, at wi någon theras andelige eller werldſlige perſoners gods bortagit eller afwunnit. Se Hadorph, Rimkr. ſ. 207.

Carl VIII. 1455. dana Brudar utestängdes intet gerna, hwarföre ock ingen swårighet gjordes emot afläggandet af hennes prof-år. Wid samma tilfälle besåg ock Konungen Klostrets Klenodier och Dyrbarheter, som Drotn. Philippa och K. Erik skänkt dit, dels til förfärdigande af andäktiga Bilder eller Målningar, dels til utläning wid Kröningar och andra högtideliga tilfällen, dels til förytting, om Klostret råkade uti någon förlägenhet. Dessa Klenodier woro ock betydeliga, ty här förwarades Drotn. Philippas Krona af guld, wärderad til et tusend och sjuttiotre mark, Stockholms Mynt, K. Eriks Guldkrona wärderad til 700 mark, et Halsband af guld til et hundrade trettio Rhenska Gulden, et Guldbälte til 1052 mark, et Bord eller Tafla af Guld, med Helgedomar uti, et tusend och åttatio marks wärde, eller twåhundrade sjuttio Noblar. När Konungen såg dessa dyrbara Smycken, gjorde han wäl den påminnelse därwid, at det war emot Kloster-reglorna, at äga sådana kostbarheter, och kunde intet wäl behållas utan själawåda *); han lär ock hafwa lånt något därutaf, förmodeligen til prydnad för sin unga Dotter til des andeliga hedersdag, såsom man ock har ännu K. Carls Bref af år 1454, uti hwilket han tilstår sig hafwa fått til låns af Abbedissan och Klostret en Krans, som hör til Drotningekronan, och at han köpt af Klostret et Guldspan för et hundrade och trettio Gulden **), hwilket blifwit riktigt och årligen betalt ***). Detta kunde en Swensk Konung utan all snål begärelse betrakta, ehuru tryckande hans omständigheter annars kunde wara, i anseende til den ihängande osäkerheten med Dannemark: men en Dansk Konung, som regerade öfwer tre Konunga-Riken, kunde intet stå emot en sådan frestelse, utan hade den bewågenhet emot Systrarne och Bröderne i Klostret, at han friade dem för en sådan själawåda. Men den föresats, som K. Carl hade, at upoffra sin Doter til heliga Sälskapet i Wadstena, fullbordades d. 23 Februarii 1455, hwilken dag war det året Första Söndagen i Fastan. Hennes inwigning skedde med mycken ståt, Konungen wisade sig uti all sin Kongliga Drägt med Krona, Äple och Spira, och en Riddare bar et förgyldt Swärd framför honom. Et stort antal af Fruar och Flickor följde unga Kloster-Bruden under dån af Basuner och annat spel, til

*) Diarium Vazst. wid år 1454 s. 106.

**) K. Carls Bref dat. Wadstena helga Tre Konunga dag 1454.

***) Diarium Vazst. s. 106.: Istam pecuniam sive aurum misit Rex Carolus ad monasterium sicut dixit & habetur ex istis prædictis littera sua. Konungen uti sit nu nämda Bref kallar detta Guldspan en hwit Bracke, så at det lär warit emaillerat.

til des hela skaran kommit til Kyrkan, då unga Prinsessan Brita Carlsdotter tog sit säte hos sin Fader, inwigdes af Ärke-Biskop Jöns Bengtsson, och ikläddes sin nya Helgedags- eller Maskerads-klädning, med all anständighet utan tecken hwarken til löje eller sorg, och när hon öfwerlämnades til Abbedissan, wille det oskyldiga Barnet genast springa ifrån sin Fader til sina Ordens-systrar, hwilket ansågs såsom et stort bewis på des åtrå at instänga sig i denna ryktbara Helgedom. Under Gudstjensten hade Konungen sjelf läst up eller sungit, Herren ware med eder och et stycke af Johannis Evangelium, Biskop Nils från Linköping läste up Evangelium, som hörde til Söndagen, Ärke-Biskopen i Lund, Biskoparne i Linköping, Strengnäs och Wexiö, samt den nywalde Biskopen i Westerås hade sit ställe på gången utom Choret, och war Choret och en stor del af Gången belagdt och klädt med Tapeter och Kläden. Med Prinsessan inwigdes af Ärke-Biskopen några andra Flickor, och med detta alt slutades denna andeliga fäfängan *). Efter Ordens-reglorna kunde ingen antagas til Nunna, innan hon war på sit 18 år, men Påfwen Nicolaus V hade redan år 1453 lämnat tilstånd därtil, då Prinsessan ännu intet war sju år **). Carl VIII. 1455.

§. 34.

Sedan denna andäktiga härligheten war förbi, gjorde Konungen Thor Bondes Bröllop, uti hwilket prakten wisade sig än större, ty Gästerne betjentes med fjorton hundrade Silfwerfat och Kåril, större och mindre, hwilket skedde utan twifwel til at göra parad för de Danske, som då uti skåligt antal woro tilstädes, emedan Konungen i Dannemark hade affärdat Ärke-Biskopen i Lund med andra Herrar til at förnya underhandlingarna. Desse öfwerenskommelser fullbordades ock strax efter Inwignings- och Gästbuds-anstalterna Torsdagen för Söndagen Reminiscere eller Andra Söndagen i Fastan. Denna förening war af samma art som de förre, ingen stadig Fred slutades, utan man kom endast öfwerens om et nytt Sammanträde, som skulle hållas i Kalmar d. 24 Jul. Thor Bondes Bröllop.

*) Ceremoniélet wid Prinsessans antagning är af Diarium Vazst. wid år 1455 s. 109 och af Rimkrönikan s. 446. Dalin s. 733 berättar, at Prinsessan Ingborg från Hollsten eller Slesswig wid detta tilfälle blifwit affatt, men det skedde 1452, som förr är nämt, och måtte wäl Diarium Vazstenense hafwa mera witsord än Huitfeld.

**) *Nicolaus* P. P. V. XIV Cal. Jun. 1453. Se Celses Bullar. s. 192.

Carl VIII. 1455.

Jul. eller nästa Olufsmesso dag, då K. Carl antingen skulle wara på Öland eller i Kalmar, men K. Christian antingen i Silwesborg eller Runneby. De Fullmäktige på Swenska sidan woro Arke-Biskop Jöns i Upsala, Biskop Nils i Linköping, Erik Eriksson, Thor Bonde, Gustaf Carlson, Erik Axelson, Bo Stensson, Erik Nipers, Birger Trolle, Erengisle Nilsson, Åke Jonson, Fader Ulfson, Riddare, och på Danska sidan Arke-Biskop Twe från Lund, Biskop Olof från Roskild, Nils Eriksson, Clas Rönnow, Eggert Frille, Åke Axelson, Anders Hack, Torbern Bille, Knut Henrikson, Peder Hofwenskiöld, Knut Truedson, Erik Otteson, Riddare. Där woro således tolf Fullmäktige på bägge sidor, och af dessa tolf skulle wäljas sex, hwilka skulle mötas i Kalmar wid föreskrifna tid. När då Sammanträdet sker på den utsatta dagen, skola Biskoparne hålla Messa i Stadskyrkan, och alle Herrar Lekmän stiga fram för Altaret och taga emot Herrans Nattward, och sedan skola Biskoparne tillika med Herrar Lekmän på knä framför höga Altaret aflägga ed om owäldughet i deras göromål och utslag. Sjelfwa Eden war hiskelig, innehållet war sådant: De swärja wid Gud, Sacramentet som de undfångit, och alla Helgon, at de uti alla mål, som i godo intet kunde afgöras, skola efter bästa samwete och efter Lag aflämna utslag och dom, och om de uti något ärende eller mål intet owäldugt lämnade sit beränkande, bedja de Gud at han skulle ewinnerligen förböna dem til lif och själ, så at de måtte aldrig få se Guds ansikte, och aldrig wara deltagande och njuta något af den ära och glädje, som en christen Menniska kan förtjena och njuta med Gud i Himmelriket. Sedan denna ed war aflagd, skulle de tolf utskickade sammanträda och afgöra med samdräktighet alla de twistigheter, som äro imellan bägge Konungarne och deras Riken. Om de likwäl til fjorton dagar efter Olufsmessan intet kunnat komma öfwerens, skola desse tolf skiljomän samlas på femtonde dagen i Gråbrödra Kloster, och intet gå ut därifrån, til des de blifwit aldeles enige om alla de twistiga artiklar, som warit i fråga. Hwad då beslutat och stadgat blifwer, skal owägerligen af bägge Herrarne följas och efterlefwas. Til slut bifogas den förpliktelse af dessa Löftesmän, at så framt, mot förmodan, någon af Herrar Regerande intet wille lämna sit bifall til det således war afgjort, om det wore K. Christian, skulle Danske Fullmäktige förfoga sig til Kalmar, och intet gå därifrån utan K. Carls minne och tillstånd, och i fall K. Carl gjorde någon swårighet wid Tractatens efterlefnad, skulle de

Ny Underhandling.

ne Swenske på samma sätt och med samma wilkor begifwa sig til Helsingborg *). När nu alla dessa dåraktigheter på båda sidor wo- ro aftalte, afgifwa Ärke-Biskop Tuwe, Clas Rönnov, Åke Axelson, Olof Mårtenson Prost i Roskild och Jwar Axelson sin förliktelse, at skaffa K. Christians stadfästning därpå, så framt han ämnar bifall til föregående Tractat, innan Söndagen Cantate eller en månad efter Påsk, och skulle samma Ratification öfwerlämnas af Åke Axelson til K. Carls Marsk Thor Bonde, som däremot ifrämnar K. Carls bekräftelse **). Carl VIII. 1455.

§. 35.

Ingen ting kan wara förunderligare än desse många och orimneliga Underhandlingar, som werkeligen intet woro Tractater om anständig Wapenhwila eller beständig Fred, men woro endast Tractater om Tractater, ty man höll Sammanträde som skulle slutas uti et nytt Sammanträde. Oförnekeligt är, at K. Carl önskade och behöfde Fred, han tog därföre emot med utsträkta armar, så snart minsta liknelse gafs därtil. Men under dessa Aprils-möten wans intet annat, än at de Danske altid fingo stilleständ, när det war dem lägligt, och började åter fiendtligheterne eller åtminstone liknelserne därtil, så snart det kunde ske med Dannemarks beqwämlighet. Utan twifwel hade et uppenbart och rent krig warit fördelaktigare för Swerige, än et sådant winglande. Man hade då understundom haft tilfälle at äfwen besöka Fiendens Landskap, och intet altid wänta på de Danskas besök, och man kunde då hoppas, at K. Christian skulle så snart ledsnat wid en så frätande oro, som K. Carl. Om Konungen i Swerige på sådant sätt upfört sig, och underhållit beständiga och wärfwade Troppar, hade säkert K. Christian så snart behöft fred, som K. Carl, och hans förrädiska undersåtares stämplingar hade onekeligen blifwit kufwade. Konungens många Silfwerkärl och sammanhopade Skatter, som sedermera gingo til slöslings för des fiender, hade förmodeligen kunnat tåla en sådan kostnad. At samla skatter under et tärande krig, passar sig intet, om ej fienden kan förmås at göra förlaget. Sådant alt förAfhandlingen stadnade i krig mot Swerige.

*) K. Carls och K. Christians Förskrifningar lika lydande Watstenis feria quinta ante Dominicam Reminiscere 1455. Se Hadorph s. 186.

**) De Danske Fullmäktigas Förskrifning om Stadfästelse på föregående Tractat, dat. Wadstena förste mekan i Fastan 1455. Se Hadorph s. 185.

Carl VIII. 1455. summades, och K. Carls wälfärd förſummades tillika. Wil man ock betrakta ſjelfwa den nu ingångna Tractaten, kan wäl aldrig någon underhandling wara beſynnerligare, och intet mera oförmodat, än at lämna en Konungs och et helt Rikes wälfärd uti ſex perſoners oinſkränkta godtfinnande. På detta ſätt hade K. Carl miſt Norrige, faſt här är ingen liknelſe, at Konungen hade gifwit dem en ſå widſträkt Fullmakt, ſom deſſe enwäldige Fridſtiftare bekommit, m. m. Detta här i Wadſtena betingade Sammanträde blef det ſiſta af deſſa winglande Dagtingnings-möten, och Danſkarnas långwariga omgånge med deras Swenſka Anhängare, blef det fördärfweligaſte af alla ſammankomſter, emedan de nu hade tid och tilfälle at ſtadga alla ſina anlägningar i ſamråd med de Swenſka Förrådare *), ſå at nu intet behöfdes flere Bedragare-möten. K. Chriſtian kom fördenſkul antågandes wid Pingſttiden med en wäldig Här til Elfsborg, utan at tänka på något möte i Kalmar, i tanka at göra ſig mäſtare af Lödöſe. Men alla K. Chriſtians anſlag gjordes til intet genom Thor Bonde, ſom hade befalningen i Weſtergöthland, ſå at Konungen nödſakades at draga ſig tilbaka med oförrättat ärende. Dock hade de Danſke bygdt et Slott eller Skanswerk i Småland, ſom de kallade Danaborg; Thor Bonde gjorde äfwen denna Fäſtning onyttig för de Danſka, ty han inog Slottet, förmodeligen med anſenlig förluſt för Fienden, efter de Swenſke kallade orten ſedermera Danaſorg. Thor Bonde hade ock under wintertiden upbygt et Slott inom Norrſka gränſen, ſom nämndes Carlsborg. De Danſke belägrade ſamma Fäſtning, men Herr Thor, ſom hade wakſamma ögon på alla ſtällen, förrykte äfwen här fiendens anſlag och jagade bort de belägrande **). På ſådant

*) At detta intet är aldeles min giſning, kan inhämtas af Rimkrönikan ſ. 446, då där talas om Wadſtena Möte:

Ther kommo Biſkopa ok, ſom i Riket boo
Alla loſwade the Konung Carl thera troo
Ther ſtämplas togh full dööd thing
Thet faus förr än arlt-gick omkring.

**) Diarium Vazſt. wid år 1455 ſ. 110: Rex Daciæ Chriſtiernus circa feſtum Pentecoſtes venit ad caſtrum Ælvisborgh, volens in manu forti ſibi ſubjugare Wesgociam & tandem totum regnum, ſed Mareſchalcus Dominus *Thordo Bondaſſon*, qui regebat & habebat Wesgotos fecit ſibi reſiſtentiam cum Sweonibus. Et licet pluries Rex ille invadere eos attemtabat, nihil proficiebat. Tandem revertebatur ad Daciam. Et eo tempore ædificatum eſt caſtrum novum Danaborgh per Dacos in Smelandia, ſed per Marſchalcum exmige-

dant sätt öfwerändakastades alla Swenska Förrådarnes och de Carl VIII.
Danskas anläggningar emot K. Carl genom Thor Bondes muntra 1455.
och rådiga tapperhet: denne Herren borde således skaffas ur wägen.
Förräderi och skälmstycken woro tidens huswuddygder, och af dem
betjente man sig emot en Man, som uti sina Krigsförrätningar hit-
intil warit oöfwerwinnelig, och uti trohet mot Konung och Fäder-
nesland warit öfwer all förändring, och intet kunnat begripa, at
det war något fel eller brott hos sin Konung, at han war i skyld-
kap med några af sina Undersåtare. Herr Thor war ännu på
Carlsborg, sedan de Danske warit nödsakade at uphäfwa belägrin-
gen, men såsom de ännu höllo sig i negden, gjorde han sig färdig
at angripa dem på nytt. En af Marskens Betjenter Jösse Boson,
som war född i Dannemark, hade haft tilfälle at sätta sig i så stor
gunst hos sin Herre, at Herr Thor ock satt honom öfwer sina
Medtjenare. Denne Jösse blef då öfwertald eller bestucken at mörda
sin Herre, hwilket kunde ske så mycket lättare, såsom Thor Bonde Thor Bon-
hade til honom et fullkomligt förtroende. Jösse hade i all hemlighet de mördas.
packat ihop sina saker, hade ock gömt undan sina Medtjenares wa-
pen, skurit af bågsträngarne, och fört i tysthet alt ihop på en båt
som låg tilreds. Sedan alt war således i ordning, går han in om
natten uti Thor Bondes kammare och med sin yxe klyfwer hufwu-
det på honom, hwarefter han skyndade sig undan til de Danska,
som intet woro långt borta. Omständigheterna af mordet berättas
olika. En säger, at Herr Thor låst sjelf up dören för sin mördare,
andre at han mördades i sömnen, man har ock en annan samtida
berättelse, at Marsken talt med sin baneman, når han blef drä-
pen *). Alt detta måtte likwäl wara owiss, om intet Jösse Boson
sjelf berättat huru det gick til, ty han war ensam. Om de Dan-
ske wäntat på honom och warit medwetande, är intet bekant. Rim-
krönikan föreställer saken såsom en anläggning af en af de högsta
Her-

orum & communitatis multitudinem secum habentem, Daci in eodem castro existentes devicti sunt, & vocatum est castrum a Swevis Danasorgh. Denna Danaborgs Skans war belägen wid Loftabro i Kinnewalds Härad. Rhyselius Sveogoth. Mun.

*) Diarium Vazst. wid år 1456 f. 11: Marschalcus Dn Thordo ædificavit in hieme castrum novum in finibus Norvegiæ, quod denominavit Karlborgh, quod cum obsedissent Daci, ipse in manu forti abjecit eos, & in diebus Pentecostes moram ibi contraxit, fidem magnam habens in capitaneum, qui, cum occasionem habuisset, ipsum in lecto suo dormientem tuspiter occidit, quo facto recessit ad Dacos arma plurima secum ferens, castrum spoliando. Rimkrönikan f 449 sätter Thord Bondes död på år 1455.

Carl VIII. 1456.

Herrarne i Dannemark*). Man wet allenast at en så grof ogerning intet blef straffad hos dem, til hwilka mördaren tagit sin tilflykt: så hederliga tankar kunde intet falla på denna tid, at man hatade skälmar, som man hade förmån af. Rätta Hedningar kunde wäl hafwa så hedrande infall, men af christna Hedningar, som hade en Arke-Biskop til Hufwudman, war det för mycket begärt. Man är intet aldeles förwissad, antingen Thor Bonde blef mördad 1455 eller 1456; han blef begrafwen i Wadstena, K. Carl och en myckenhet af Adel följde Liket, och war hans död så mycket beklagelligare, som Konungens och Sweriges lycka dödde med honom.

§. 36.

Öland och Bornholm intagas af de Danska.

Innan Thor Bondes död hade Lödöseboarne likwäl genom dagtingan och utbetalning af 400 marks Lybsk i brandskatt erhållit fullkomlig frikallelse för plundring och brand, så länge denne segden warade, de skulle ock hafwa frihet at uphandla, i Kongahäll, Mjöl, Öl och andra nödwändiga waror, de erhöllo ock frihet at söka och bruka Sillfisket, men de lofwade tillika, at de på intet sätt skulle tilfoga K. Christian och hans Folk någon skada**). Staden blef dock detta oaktat både sköflad och bränd, fast man intet wet egenteligen, när denna wåldsamhet blifwit föröfwad. Om man efter Thor Bondes mord fortsatt kriget mot Westergöthland, eller ansett denna kostnad för onödig til widare, wet man intet, men segden lägade up så mycket alfwarligare på östra kanten, och Magnus Gren kom tågandes med en wäldig Dansk Här til Öland 1456. Almogen gjorde denna gången intet motstånd utan hyllade K. Christian, som i egen person war ankommen, med mycket folk. Erik Eriksson, Gyllenstierna, K. Carls Swärson war befallande på Borgholm, hwilken blef twungen at dagtinga, i brist af Krut och Eldgewär, på de wilkor, at om han intet fick unsätning inom sex weckor, skulle han upgifwa Fästningen och hafwa fritt uttåg för sig, sitt folk och sina häfwor. Ingen unsätning kom, och Fästningen öfwer-

*) De här anförde Händelser föreställas annars något annorlunda, så at sammanträdet i Wadstena berättas efter Danaborgs eröfring. Men såsom Wadstena sammanträde oförneleligen skedde i Fastans början, kan en sådan berättelse näppeligen passa ihop med tiden. Jfr. von Dalin s. 733. Där åberopas ock K. Carls Bref til Biskop Sigge i Strengnäs Petri Pauli dag 1454, men Brefwet kan wäl intet röra 1455 års segd.

**) K. Christians Fullmäktigas Dagtingan om Lödöse, sexta feria ante festum nativitatis Johannis Baptistæ 1455 Se Hadorph, s. 192.

öfverlämnades: men när Erik Eriksons saker skulle utföras, til- Carl VIII.
drog sig den händelsen, at banden sprungo af en af tunnorna, som 1457.
war full af Guld och Silfver, hwilket gaf tilfälle til en Juridisk Fråga, hwarigenom Herr Erik Eriksson förlorade altsammans efter den härliga Tyska Regel: Was meinen Grund beröhret, mir gehöret; hwilken grundsats tilförne wäl aldrig warit hörd eller brukad i Swerige *), men nu skaffade den segrande wacker winst, fast mot ord och aftal. Det ser ock ut, såsom Magnus Gren qwarhållit Herr Erik sjelf, til des han fått tilägna sig alt hwad denne senare ägde **). Efter Borgholms eröfring, som skedde om hösten 1456, som ordningen til Kalmar, men Gustaf Carlson, som war förmäld med K. Carls Syster, affärdade snart sina motståndare, så at de i hast togo wägen til Dannemark. K. Carl ansåg likwäl intet ännu Danska makten så hiskelig, utan satte sig före at uti instundande winter återwinna Öland, i det säkra hopp, at han hade intet at frukta för sina egna Undersåtare. Och uti en sådan öfwertygelse gjorde K Carl et ståteligt Bröllop åt Nils Sture, Swante Stures Fader och Stamfader för Grefwarne Sture. Denna högtidlighet firades Söndagen efter Tjugonde dag Jul 1457, och wara- K. Carl firade Nils Stures Bröllop.
de Gästebudet i tre dagar, och woro inbudne, snart sagt, alle Konungens gamle owänner, som han nu trodde aldeles wara försonade och pålitelige. Ärke-Biskopen och Biskop Sigge från Strengnäs åto och drucko af samma fat och bägare som Konungen sjelf nyttjade, Ärke-Biskopens Farbrors Son skar före, Ärke-Biskopens Moderbroder Nils Christierson war Konungens Drots och äfwen Gäst på Bröllopet, alle woro glade och lustige, och Konungen öfwerhopade alla Gästerna och i synnerhet Ärke-Biskopens Slägtingar med alla möjeliga nådebewisningar. Denna nåd och bewägenhet erkän-

*) Rimkrönikan s. 449. Här talas om utförseln af Herr Eriks Gods från Borgholm:

Thet kom med mödo i mång kast,
Swa at bandit af en tunna brast,
Ther fans inne både sölfwer och gull,
Hon war förbruten ware hon än full,
* * * * * *
Förty thet är nu swa plägsider
Ho som söker a herra land,
Honom gaar ej thes båter i hand.

Och efter denna regel tilägnade sig en Berkentin et laß Hampa 1587, efter lasset sjelfwe på en wäg, som gick igenom hans mark, utom flera dylika orimligheter. Se J. C. H. Drejers Jus Naufragii, pag. 11, n. 2.

**) Diarium Vazst. wid år 1456 s. 112: Dn. Magnus Green, qui exulaverat de regno, venit cum exercitu magno versus Oelandiam & obtinuit illam terram, deinde Rex Daciæ venit, cum multitudine maxima armatorum & navium & obtinuit castrum, & generum Regis Dom. Ericum militem captiuum, & thesauros suos secum abduxit.

Carl VIII. 1457. erkändes på det sätt af Ärke-Biskopens Bröder, at de satte sig för under sjelfwa bröllops-ron at mörda Konungen. Christer och David Bengtson tillika med Myntmästaren i Stockholm, som war Konungen skyldig fjorton tusend mark, i samråd med några flera, hade beslutit detta swarta nidingswerk: men när de anförtrodde sit upsåt åt Ärke-Biskopen, ogillade han detta liderliga förslag, efter det war emot Guds Lag, at på sådant sätt bemöta sin Wärd; för sin del wille han heller möta K. Carl på öpna fältet. Sådane woro Ärke-Biskopens andeliga betraktelser wid detta samwetsmål. Det är utan twifwel faseligt at mörda sin egen Wärd, men är det mindre omenniskligt och gudlöst at wilja störta sin lagliga Konung, som war så långt afskild från alt tyranni, at han icke en gång war hård eller sträng, ty om han det warit, hade säkert Hans Högwördighet mått rätt illa. Det är förunderligt, at gudlöst folk utan häpenhet kunna nämna Gud. Ärke-Biskopen och hans Likar hade utan twifwel warit orsak til al den blods utgjutelse och så många oskyldiga menniskors elände, som nu blifwit förorsakat genom Danska Kriget: ty utom deras medhåll och otidiga upmuntran hade K. Christian säkert, uti då warande omständigheter, haft betänkande wid, at begynna et onödigt krig med Sverige. Man kan ock wara öfwertygad, at Hans samwetslösa Högwördighet intet afhållit sig från brott utaf wördnad för Gud, snarare måtte det gifwit anledning til upsåf, at tilbudet war äfwentyrligt: ty ehuruwäl ärlighet intet fans hos Ärke-Biskopen och hans folk, war likwäl tiden intet så full af oära, at ju många woro beredde at förswara sin lagkrönta Konung. Man hade ock redan warnat Konungen, så at företagandet war ganska wådeligt. Icke desto mindre fortsattes wälsägnaden med all utwärtes förtrolighet, nöje och gladlynthet *). Sedan Sötebrödsdagarne woro förbi, samlades Herrarne på Wärfru Gillestuga, då Konungen på nytt förebrådde Ärke-Biskopen sit ofog, han däremot försäkrade K. Carl om sin beständiga trohet, och Konungen hade sin wanliga swaghet och trodde honom. Härefter begaf sig Konungen på wägen til Kalmar, och an-

*) K. Carls Bref från Danzig 1457 nämner de här omtalta Gäster och deras säte wid bordet. Rimkrönikan s. 452 beskrifwer det öfriga samt mordförslaget. Där nämnas ock Ärke-Biskopens Bröder:

Herr Benkth Jönssons söner ware flere
Gudi ware lof the warde ej mere!

Men at Författaren intet haft agg til Oxenstjernorna, wisar han, när han talar om Bengt Jonsson s. 451:

Erche-Biskopens Fader Her Benkth war
Och Riddare namn med åhrom bar.

införtrodde Ärke-Biskopen imedlertid at sammankalla Almogen i Upland til Konungens tjenst. Så berättas saken af en samtida Författare. Men Erik Olson berättar Gästebuds-följderna på et helt annat sätt, nemligen, at Ärke-Biskopen begärt, at Konungen skulle ersätta honom den skadan, som han lidit förleden sommar på sit Folk och Fartyg af Fienden, hwaröfwer Konungen blifwit förnärnad och hänskutit saken til Rådet, och såsom utslaget föll til Ärke-Biskopens förmån, har Konungen och Ärke-Biskopen skiljt sig från hwarandra aldeles misnöjde, då däremot den äldre Författaren försäkrar, at de skildes åt som wänner; hwem skal man då tro, antingen den äldre eller yngre? Konungen bestyrker ock sjelf den förras berättelse, när han gifwer wid handen, at han tilförne tilsagt Ärke-Biskopen, at i Konungens frånwaro sammankalla Folket. Det är ock märkeligt, at på intet ställe, icke en gång hos Erik Olson, talas om något Sjötåg af de Swenska för år 1456, så at det synes wara en ren Parti-osanning, som antingen Erik Olson sjelf diktat eller fått af Oxenstierniska Partiet, innan det fått ihop alla sina lögner til at bemantla Ärke-Biskopens förhållande, för hwilken Erik Olson bewisar mycken benägenhet, innan Ärke-Biskopen blef owän med K. Christian *). Carl VIII. 1457.

§. 37.

Under det at Sverige swäfwade uti denna wådeliga och oupförliga oro, hade Turkiska Sultanen Mahomet II år 1453 eröfrat Constantinopel, och med en omenniskelig grymhet framfarit uti de til Constantinopel nästgränsande Europeiska Länder. Så beklagelig som denna händelse war för hela wästra Christenheten, så indräktig kunde denna olycka dock blifwa för Hans Helighet i Rom. Han fick härigenom et behageligt tilfälle at beskatta hela Europa med sammanskott til Krigshjelp mot Turken, och i detta hänseende anom ock Bref til Sverige ifrån Påfwen Calixtus III 1455. Brefwet war ställdt til en Subdiaconus i Upsala benämd Birger, hwilken ock förklarades för Påfwelig Nuncius eller Apostolisk Ambassadeur, med befalning, at uttaga af hela Sweriges Rike en full Tionde af alla andeliga inkomster, hwarifrån hwarken Kloster eller Fattighus woro frikållade. Och på det at äfwen werldsliga personer måtte hafwa tilfälle at wisa sin andäktiga wälwilja emot Hans Helighet, skulle Stockar i Kyrkorne upsättas, uti hwilka Almänheten Påfwelig Beskatning emot Turken.

*) Rimkrönikan s. 454. Ericus Olai s. 203.

Carl VIII. 1457. heten kunde hafwa tilfälle at utöfwa sin beredwillighet och lydnad emot Helige Fadrens medlidande Skattskrifning. Apostoliske Öfwerherden hade ock befalt, at Gifwarnes namn och tilnamn skulle noga anteknas, i det säkra hopp förmodeligen, at Skänkarne måtte blifwa så mycket mera upmuntrade at öpna sina häfwor, når de hade den tröften, at deras Namn skulle komma för Hans Apostoliska Majestäts heliga ögon. Men at ingen måtte falla på den förklenliga miſstanke, såsom Påfwen därmed wille rikta sin egen förrådskammare, försäkrade han, at han war sinnad at underhålla femton Galejor, i det minsta emot Turken, eller så mycket Landtroppar, som däremot kunde swara *), och uti denna utredning skulle nu hela Europa deltaga. Om Påfwen genom et sådant nit mycket uträttade til förfwagande af Turkiska Makten, är aldeles obekant. Från Dannemark fick han intet, i Swerige hade man ock andra göromål, än at tänka på Turken, det war angelägnare at tänka på medel at störta sin lagliga Konung, och i den andakten lyste förnämligast Hans Högwördighet Ärke-Biskopen, då Hans Helighet Påfwen utmärkte sig med omsorger, antingen at rikta sin Skattkammare eller ock at hämma Mahometanska forßen. Samma år 1455, som den tiondande Påfweliga Bullan unterteknades, är ock märkwärdigt för en annan omständighet, som egenteligen rör K. Carls egen person.

K. Carls Gods i Lifland. Frågan är om twänne Gods, Erreſt och Ahme, belägne i Wirland, hwilka Härmästaren i Lifland Johan von Mengede förlänt K. Carl, men nu innehades af en Anders Nilsson, som förbehåller sig, at, i fall något anspråk på samma gods framdeles kunde ske af K. Carl eller Arfwingar, han då måtte få tilbaka de 4000 Rhenska Gulden, som han försträkt Riddare-Orden i Lifland. Man har ock K. Carls Fullmakt samma år gifwen åt Borgaren i Rewel Fredrich Depenbrok, til at på Konungens wägnar förwalta samma Gods, hwilka Konungen köpt af Dom-Capitlet i Riga, efter inhämtat samtycke af Härmästaren Hederich Finken von Owerberg **). Andra omständigheter om detta K. Carls Afslingegods äro intet bekanta.

§. 38.

*) *Calixtus* P P. III til Subdiaconus Birgerus i Upsala, Romæ apud S. Petrum 1455 octava Id. Septembr. Pontific. an. 1. Här upräknas, ibland de skattdragande Samfund, monasteria, cœnobia & alia pia loca.

**) De här åberopade Bref begynnas som följer: 1455 am dienstage vor Antonii Anders Niels Ritters sohn bezeughte vor sich und seinen erben, weilen König Carl zu Schweden vermeint zusprache zu haben an den Kirchspielen und Guetern als Erreſt und Ahme in Wirland belegen, m. m.

§. 38. Carl VIII. 1457.

Men hela Sorgspelet af K. Carls första Regements-tid är intet fulländat, det tilkom Ärke-Biskop Jöns Bengtson at sluta sista inträdet. Efter Riks-Rådens beslut borde anstalt göras til Ölands och Borgholms återtagande från de Danska, och Konungen påtog sig sjelf denna förrätning. K. Carl anmodade då Ärke-Biskopen, at samla Folk i Upland, hwilka skulle widare stärka de Troppar, som följde Konungen, och i detta hänseende lämnade Konungen til Ärke-Biskopen en skriftelig anmodan *). K. Carl war således til alla delar försäkrad om Ärke-Biskopens redlighet. Den updragna syslan at samla folk emottog Ärke-Biskopen med fägnad, och utskref Härbud til Upland, Fierdhundra land och Dalarne, men intet i tanka at tjena Konung och Rike, utan i upsåt at störta dem bägge två. Många Riddare och Swenar förfogade sig ock til Ärke-Biskops-håren. Uti den således församlade myckenhet flög nu intet annat tal, än om K. Carls omenniskliga och tyranniska Regering, och gemene Man, som är snart öfwertald at tro updiktade rykten, när de komma ifrån ansedda personer, och i synnerhet ifrån den, som man trodde hafwa makt at öpna och tilsluta himmelen, hade intet betänkande wid at tro alt hwad som föreståfwgdes. Upmuntrad af en så önskelig werkan af sina försmådelser, går Ärke-Biskopen in uti Domkyrkan i Upsala, afkläder sin Ärke-Biskops-skrud fram för höga Altaret och S. Eriks Skrin, tager Harnesk på och binder Swärd wid sin sida, förklarandes tillika, at han intet ärnade påtaga sig Helgedoms-dräkten innan Lag och Rätt blefwo gällande i Landet. Han låter ock anslå på Kyrkodörren en fullkomlig Krigsförklaring emot Konungen, och upsäger honom all trohet och lydnad. Detta steg gjorde Ärke-Biskopen wid d. 25 Januarii och således intet långt efter at han såsom wän blifwit fägnad af Konungen i

Ärke-Biskopens Upresning emot K. Carl.

Det andra Brefwet börjar således: Anno 1455 amtage Jacobi zu Stockholm, Vollmacht. König Carl der Reiche Schweden, Norwegen undt der Gothen bekenneten kraft des Briefes, daß sie Vollmächtig gemacht Friedrich Depenbroken, m. m. Bägge dessa Bref äro meddelte af Etats-Rådet Langebeck från v. d. Hardts Coll. Liv.

*) Rimkrönikan s. 454:

Tha han, Konungen, skulle a stad fara
Lät han Ärke-Biskopen när sik wara
Och gaf honom bref och macht i Opland
At sancka Almogen til Konungsens händ.

Carl VIII. 1457. Stockholm. Imedlertid war K. Carl med sina Troppar anländ til Östergöthland, helt förſäkrad om Ärke-Biſkopens tilförlåteliga trohet. Den förſte, ſom underrättade K. Carl om Ärke-Biſkopens ſamwetslöſa upror, war en Biſkop, man wet ej hwem, faſt Konungen i början ej welat ſätta tro därtil *). Men Ärke-Biſkopens förhållande gaf intet lång tid til twifwelsmål, ty han fångade Konungens Fogde i Upſala, Håkan Swenſon, och ſatte honom i förwar på Salſjad. Därpå plundrades Kongsgården i Upſala, därefter tågade Ärke-Biſkopen til Haga och Swartſjö, och lät hylla ſig där af den förſamlade Menigheten, och ſedan fortſattes färden til Weſterås, hwar Dalkarlarne ſammanfogade ſig med den öfriga Biſkops-hären. Där war således intet mera rum för twifwelsmål, utan K. Carl bryter up med ſit tunga Cavalleri af fjorton hundrade man, hwilka förſtärktes med tre hundrade från Stockholm, och med deſſa Troppar rycker Konungen fram til Strengnäs, men under wägen hade han tagit Erik Axelſon på Nyköping til fånga, ſom förmodeligen mißtänktes at hålla med de uproriſka. I Strengnäs ankom tidning, at Ärke Biſkopen war i antågande och kommit til Jlianſund **). K. Carl affärdar då en Tropp af ſit Rytteri, til at inhämta ſäker underrättelſe om fienden. Deſſe ſätta fram längs åt iſen ända til Wärfruberg, och ſåſom de utſkickade intet fingo någon kunſkap om Ärke-Biſkopen och hans Folk, wända de om igen til Strengnäs med de glada och hugneliga tidningar, at ingen wågade ſig at möta Konungen. Detta ſkedde wid klockan tre

*) Diarium Vazſten. wid år 1457 ſ. 112: Rex Karolus perſectis nobilium plurimorum nuptiis Stockholmiæ, poſt feſtum Epiphaniæ, in quibus erat Archiepiſcopus cum aliis Regni Conſiliariis, diſpoſuit ſe ad expugnandum Dacos, qui Ölandiam, & Magnum Green militem, qui caſtrum occupauerant multitudine armatorum, cumque eſſet in via, tendendo primum ad Vatzſtenum, habuit litteras cujusdam Epiſcopi, quod Archiepiſcopus cum quibusdam nobilibus & Vallenſibus aſſociatus bona regalia diriperet, capitaneos & familiares captivando. Quibus auditis retroceſſit, & congregato exercitu bina vice contra ſuos adverſarios devictus, pluribus occiſis, ſuccubuit ſagitta vulneratus.

**) Det är bekant, at S. Jlians Socken hör til Weſterås Stad, men om Jlians Sund kan höra dit, wet jag intet; at Swartåen löper ock här förbi, är lika otwifwelaktigt. Se Grau om Weſtmanland ſ. 266. Hof-Cancel. von Dalin ſ. 738 säger, at det war Elgſund wid Fogdön, ſom då het Jlianſund, där denna tumlande drabning ſkedt. Hwad grund detta kan hafwa, känner jag intet. Efter Rimkrönikan ſ. 456 och Erik Olſon kan intet fås annan mening, än at K. Carl blifwit öfwerrumplad i ſjelfwa Strengnäs.

tre om morgonen, hwarpå alla lade sig til ro och hwila, utan rin- Carl VIII.
gaste fruktan för fiendtligt anfall. Men i dagningen war Ärke- 1457.
Biskopen redan framme med sina Troppar, och Konungens folk
wäktes i bestörtning, några blefwo slagne, flere fångne, och Konun-
gen sjelf sårad och en häst honom undanskuten, så at där war intet
annat råd, än at genom flykten förfoga sig til Stockholm. K. Carl
förlorade genom denna lumpna träfning icke allenast sin Krona utan ock
sin heder af Härförare, den han hit in til någorlunda bibehållit. At
blifwa på sådant sätt öfwerrumplad, synes nästan oförlåteligt; Konun-
gen tilstår sjelf, at icke tredjedelen af hans Folk kommit i gewär, och
intet mer än trettio eller fyratio woro qwar på platsen, då Konun-
gen war nödsakad at draga sig undan, de andre hade gömt sig i
Kloster, Kyrkor och Hus där de blefwo grepne och fångade *).
Om denna öfwerilning skedt af förakt för en sammanraffad Al-
moge, blifwer förseelsen därigenom ingalunda mindre, utan snarare
förökt, och gifwer äfwen wår äldsta berättelse tilkänna, at hela
olyckan härrörde af den däraktiga inbilning, som man hade, at
Ärke-Biskopen intet wågade sig fram mot inöfwat Krigsfolk **),
fast man nyligen på Hälweden hade erfarit, at äfwen inöfwade
Troppar mot Bönder intet woro oöfwerwinnelige. Hastighet och
öfwerilning gjorde samma werkan här på reglerat Krigsfolk, som
annan oordning, där ingen är befallande och ingen lydande ***).

K. Car's Flykt til Stockholm.

§. 39.

K. Carls flykt ifrån Strengnäs skedde S. Scholasticas dag Ärke-Biskopen belägrar Stockholm.
d. 10 Februarii, och samma dag eller afton kom Konungen på en
Skjutshäst til Stockholm, och insläptes, sedan han wäntat skäligen
länge utanför porten †). Så snart han kommit in på Slottet, lät
han

*) K. Carls Bref från Danzig 1457, f. 209 hos Hadorph wid Rimkrönikan.

**) Rimkrönikan f. 456:

Konungen hade Riddare och the woro röste
Som wäl en kamp försöka tröste
Thet skeer them doch til stoor skam,
The ej wille troo at Biskopen torde fram.

***) Ericus Olai f. 204: Sed prævenies Archiepiscopus, cum adhuc Strengis esset, affuit summo mane. Facto autem brevi & subitaneo congressu Rex fugam arripuit, licet optimos haberet bellatores & multitudinem copiosam, eo quod non esset qui ordinem daret aut modum pugnandi, venitque præcipitanter Holmiam. At Konungen i träfningen wid Strengnäs warit sårdeles manstark, är ingen anledning.

†) At K. Carl kommit til Stockholm på en skjutshäst m. m. är en Anmärkning af Hadorph wid Rim-

Carl VIII. 1457. han förbinda sina sår, och hwilade där öfwer natten. Dagen därefter lät han upkalla Borgerskapet, föreställde dem sina oärliga Undersåtares falskhet, och frågade dem, om de wille blifwa stadiga uti sin trohet emot sin lagkrönta Konung, hwilket de alle med utsträkta armar och händer emot Helgonen edeligen bedyrade. När det war förrättat, förnyade äfwen Konungen sin ed, at hålla Borgerskapet wid Lag och Rätt, hwarföre ock de Privilegier af Konungen beseglades, som Stadens Inbyggare då begärde. Men det kan ej wara twifwelaktigt, at ju några af Borgerskapet woro af de upproriskas parti, emedan Ärke-Biskopen och hela hans anhang hade förklarat sig emot Konungen. K. Carl blef fördenskul warnad och påmint, at han intet kunde eller borde fullkomligen förtro sig åt Stockholmsboarne. Borgerskapet instämdes då, uti S. Gertruds Gillesstuga, och Konungen lät dem förstå, hwad rykte som kommit för hans öron, då de bedyrade på nytt om sin ouphörliga och oförgänderliga trohet. Åtta dagar efter owäsendet i Strengnäs kommer Ärke-Biskopen anryckandes med sit Folk och belägrar Staden. K. Carl utsänder då sina Fullmäktiga til Ärke-Biskopen, hwilka woro Ordensmästaren för Gråbröderna, Juris Doctoren och Konungens Canceller Nils Ryting, och en af Stockholms Rådmän Mårten Nilsson, med begäran, at Konungen måtte komma til tals med wederbörande, han wille gerna rätta, hwad de kunde hafwa at påminna emot honom, och kunde de sjelfwe sätta up Förlikningswilkoren, han skulle alt obrotsligen hålla och efterkomma. K. Carl hade redan lofwat för mycket, men om han än lofwat mycket mer, hade inga tilsägelser warit tilräckeliga för des oförsonliga förföljare. K. Carl skulle störtas för ewärdeliga tider ifrån Thronen, och därföre skulle K. Christian inkallas, hwilket syntes det säkraste medlet til at winna et sådant ändamål. På alla Konungens tilbud swarades intet annat, än at de nästkommande morgon bittida wille tala med honom. Ärke-Biskopen yttrade sig likwäl, at de woro så förbundne med K. Christian och hans anhöriga, at ingen ändring war möjlig. Följande dagen i stället för det utlofwade samtal, sände Ärke-Biskopen twå af sina Tjenare til porten, och lät säga Konungen, at intet samtal kunde bewiljas, innän Herr Olof Axelson, Magnus Gren och andra wänner från Dannemark ankommit, hwilka ock wäntades alla stunder. Efter sådant swar, hade Konun-

krönikan f. 458, där han ock berättar, at Ärke-Biskopen slog Konungens Troppar wid Wärfrubergs Kloster, nu Kungsberg, men hwarifrån det är taget är mig intet bekant.

ungen än widare den swaghet at tilbjuda än strängare förpliktel- Carl VIII.
er och tillika anhålla om samtal, men alt förgäfwes. K. Carl 1457.
åter då än ytterligare tilfråga Borgerskapet om de wille wisa ho-
om en upriktig och beständig trohet, och, på et enhälligt Ja, gör
an utfall af Staden på Fienden. Nu ehuruwäl Fienderna möta
onom med en sjettedel mindre Folk än Konungen hade med sig,
egaf sig likwäl Konungens Borgare-wakt snöpligen på flykten, oak-
at Herren ropade sig aldeles hes på desse uslingar. Efter et så-
ant rön war nog uppenbart, at det war orimmeligt at lita på
Borgerskapets rädda trohet eller upriktiga falskhet. K. Carl fatta- K. Carl flyr
e då et annat beslut, at undandraga sig den öfwerhängande stor- til Danzig.
nen, i hopp om stillare tider. Han låter då föra en stor del af
ina Skatter om bord på sina Fartyg, som lågo i hamnen; en del
af Konungens Håfwor anförtroddes åt Munkarne i Swartbrödra
Kloster, och därefter lät han hissa segel S. Matthiä dag d. 24 Fe-
bruarii *), anlände til redden wid Danzig på tredje dagen, och här
Staden blef han med all anständighet och heder emottagen. Men
örr än Konungen tog aldeles afsked ifrån Stockholm, skref han
Borgerskapet til och förmanade dem til ståndaktighet och trohet, med
örsäkring, at han snart genom Wänners hjelp skulle komma til
insätning. Brefwet lämnade Konungen til Jöran Carlson, Rid-
are och Slottsherre i Stockholm, hwilken ock lefwererade Brefwet
il Borgerskapet morgonen efter Konungens afresa. Til belöning
ör denna K. Carls wälwilja och förtroende kastades Jöran Carl-
son i Tornet och Ärke-Biskopen inkallades i Staden, et större be-
wis på en nedrig trolöshet än modstulen räddhåga **). Eljest om-

*) At K. Carl seglade från Stock-
holm Matsmessedagen, är af Rimkrö-
nikan s. 457. Ericus Olai s. 204
berättar, at Stockholms Portar öpna-
des för Ärke-Biskopen S Petri dag
ad Cathedram, som infaller d. 22 Fe-
bruarii, och at Ärke-Biskopen befalde,
at samma dag sedermera altid skulle
wara en Tacksägelse-dag. Om desse
dagar äro aldeles riktige, måtte K.
Carl ännu warit i Stockholms Skä-
ren, när Jöns Bengtson intågade i
Stockholm.

**) De andra omständigheter, som
här anföras, äro tagne dels af Rim-
krönikan dels af K. Carls Bref från
Danzig 1457. Om Konungens Flykt
talar ock Diarium Vazsten. s. 113:
Quibus auditis retrocessit (Rex Carolus)
& congregato exercitu bina vice contra
suos adversarios devictus, pluribus oc-
cisis succubuit, sagitta vulneratus. Tan-
dem ad Stockholmiam pervenit, & ibi
per Archiepiscopum & suos fautores ob-
sessus, consilio usus meliori cessit ma-
litiæ eorum. Ubi navibus thesauris
suis impositis naviganit ad Pruziam &
civitatem Gdanzch pervenit, ubi cum
summo honore receptus a civibus &
Rege Poloniæ, qui pariter sibi condo-

Carl VIII. 1457. talas en annan händelse wid Konungens bortresa, som förtjenar at nämnas, at en af Konungens Ambetsmän, som blef qwar i Staden, frågade Hans Majestät til slut, om han hade något widare at befalla, då Konungen skal hafwa swarat, at intet annat war förgätet, än at Konungen intet låtit uphänga honom och des likar, då han intet warit twungen at öfwergifwa Riket *). Et sådant infall passade sig wäl intet särdeles wid detta tilfälle, men kunde likwäl wara sant, om det af en trowärdig och någorlunda samtida Författare berättades, men intet ord nämnes om denna gamla märkelighet eller Anecdote hos alla wåra äldsta Häfdeteknare, utan Johannes Magnus är den förste, som underwisat oß om denna upbyggeliga utlåtelse, som tillika innehåller en ren Syndabekännelse, hwarigenom Konungen tilstår, at han intet haft annat än pack och bofwar i sin Betjening, hwilket utan twifwel warit et stort fel hos Konungen och tillika rättfärdigar ganska mycket Arke-Biskopens företagande, hwart ut Johannes Magnus egenteligen syftar. Efter alt utseende hade Arke-Biskopens och de andras swekfulla ränkor haft samma werkan, om än Ambetsmännernas upförande warit aldeles oförwiteligt. Det är ingen konst at skrika om Ambetsmanna-wäldets mißbruk, då man slipper at bewisa. Helgon äro de wäl intet, men om de än woro det, blifwer där ändå aldrig brist på mißnöje.

§. 40.

Stockholms Slott upgafs til Arke-Biskopen.

Om Konungens undanflykt til Danzig bör snarare anses såsom en påföljd af mißtröstan, än för en klok och wälbetänkt öfwerläggning, kan til äfwentyrs wara twifwelaktigt. Författaren för Wadstena Dagbok anser denna resan för wäl öfwerlagd, men Rimkrönikan talar därom såsom om en ömkelig färd, dock är owiß, antingen den tadlar Konungens beslut, eller deras arghet, som gifwit anledning därtil. Det synes ock, som Konungen hade kunnat unwika den ytterligheten, at göra sig aldeles landsflyktig: ty antingen K. Carl tagit sin tilflykt til Finland eller Kalmar, hade åtminstone in-

lentes solatium & humanitatem exhibuerunt. Här talas om twänne träfningar med Arke-Biskopen, så at man därutaf kan hända fått anledning om någon drabning wid Wärfruberg.

*) Johannes Magnus Lib. 23, C. 7, s. 736. Hwarken Rimkrönikan, Ericus Olai, Olaus Petri eller något annat gammalt Monument talar om denna märkwärdighet. Loccenius och de senare Häfdeteknares intygande bewisar intet.

ktet resan set aldeles så förtwiflad ut, och efter utseende hade han Carl VIII. 1457.
på bägge ställen tilförlåteliga Höfdingar; och såsom en lumpen för-
rätning störtat Konungen uti denna wådeliga belägenhet, hade ock
kan hända en liten förmån kunnat uprätta et fallet anseende; men
medan han öfwergaf alla, blef han ock til en tid öfwergifwen af alla.
Ärke-Biskopen däremot betjente sig af alla omständigheter til sin
fördel. Så snart han kommit in uti Staden, belägrades Slottet,
hwilket ock war med alla nödwändigheter försett, men antingen tro-
het eller wälwilja fattades, så capitulerade Slottsherrarne d. 15
Martii. Desse woro Oluf Drake och Arent Bengtson, Ulf, som
förbehöllo sig at få fritt uttåg med alla sina Håfwor och at ingen
ting måtte dem förewitas *). Ingen nöd twang dem til Fästnin-
gens upgifning, och kan wäl wara, at de fått belöning för sin fo-
gelighet, åtminstone är ofelbart, at Arent Bengtson, samma dag
d. 15 Martii, som Slottet öfwerlämnades, fick Lifstids-förläning på
Wala Härad och Ödsmo Soken af Ärke-Biskop Jöns Bengtson,
Biskoparne Sigge i Strengnäs, och Olof i Westerås, Rid-
darne Erik Axelson, Thott, Fader Ulfson, Sparre, Carl Måns-
son, Örnefot, Eskil Isacson, Baner, Simon Körning, Chri-
ster Bengtson, Oxenstierna, Åke Jönsson, Swarte Skåning,
Staphan Ulfson, Ulf, Jasper Giordson, Greger Matson, Lillie,
Erik Nilsson, Johan Christierson, Wase, och Erengisle Ged-
da **). Det är ganska troligt, at Olof Drake ej heller blifwit
förglömd. Sedan bägge Slottsherrarne på sådant sätt bewakat
sina förmåner, förglömde de ej heller Prinsessornas, Margaretas
och Magdalenas, K. Carls Döttrars fördelar, hwilka förmodeli-
gen warit med dem på Slottet instängda, ty samma dag d. 15
Mart. blefwo de förlänte med Swartsjö och underliggande Gods
samt Herseme Soken wid Rönö i Östergöthland, och det på lifs-
tid, med all Konglig Ränta och Rättighet. De försäkrades tillika
om oqwald ägande rätt af alt deras Fäderne och Möderne-gods,
samt K. Carls Köpegods, som han förwärfwat innan han blifwit
rådande öfwer Sweriges Rike. Detta alt föruntes dem utan an-
nat förbehåll, än at i fall dessa årliga och wälbördiga Jomfruer,
så kallas de i sjelfwa Brefwet, blefwo framdeles förmälda med in-

*) Capitulationen är dat. Stockh. 1457 d. 15 Mart. Se von Dalin s. 741.

**) Ärke-Biskopens och de öfriga Herrars Bref dat. Stockholm d. 15 Mart. 1457. Brefwet är bekräftat med Ärke-Biskopens, Biskop Sigges, Biskop Olofs, Erik Axelsons, Fader Ulfsons och Carl Magnussons Secret och Riks-Secretet.

Carl VIII. 1457. länsk eller utländsk Man, som wille weta Sweriges Rikes eller några des Inbyggares skada och fördärf, då efter Lagens stränghet därmed förfaras skulle. Förlånings-breswet är utfärdat af de wid förra Breswet nämnde Herrar, och äfwen af Jon Carlson, som af Stockholms Borgare war kastad i Tornet, och synes kunna slutas härutaf, at ännu ingen Förföljelse-anda uptänt Oxenstierniska Partiet *). En omständighet berättas likwäl, som synes nog omännisklig, nemligen at Arke-Biskopen låtit K. Carls menlösa barn sättas på et Skepp i kalla årstiden, och föra dem på Preussiska Wallen at upsöka sin Fader **). Denna berättelse är så mycket sannolikare, som K. Carl berättar det sjelf uti sit Bref til Dom-Capitlet i Upsala 1464, och är han intet otrolig, ty en Jöns Bengtson höll inga andra löften, än dem han gjort emot Konung och Riket til at tjena Riksens Fiender. At wara förrädare emot sin Konung ansåg Arke-Biskopen för heder: om han annars welat blifwa hållen för ärlig Man, wet man intet. At döma af hans lynne, som föraktade tilsägelser och eder, synes man kunna sluta, at han satte sig öfwer all heder och ära, såsom et flyktigt nunwäder. At Stockholm så hastigt blifwit uplåtet til K. Carls hätskaste fiender, gifwer Erik Olofsson tilfälle til nog förklenliga omdömen mot hela Swenska Folkslaget, då han jämför denna instängning af Stockholms Slott med de förra, och i synnerhet den som skedde under K. Albrecht, då denna Fästning höll sig uti sju år emot hela Nordens makt, men nu intet tilfylleſt en månad. Sådant sinnelag, säger han, och sådan trohet hysa de Swenske emot sina Konungar, när de äro infödde ***). Han beskyller Sweriges Inbyggare för en sådan nedrighet, och är det beklageligt, at man måste tilstå, at förebråelsen war denna tid alt för mycket sann. En Jöns Bengtson, en Sigge och många flere af de förnämste Ätter i Riket, til blygsel för hela Nationen, woro ty wärr oförnekeligen Swenske. Det går så til under gåsande Partier, när Parti-oraclerne endast höras, och almänna bästa och Riksens wälfärd blifwer et ordstäf, som bru-

*) Prinsessornas Förlånings-bref på Swartsjö m. m. är af samma År, Dag och Ställe, som det föregående, bägge äro trykte i Samling af Handlingar, Andra Del. Sidd. 256, 258.

**) Se von Dalin s. 741. Messenius berättar det samma, så wäl som K. Carl sjelf uti sit Bref til Dom-Capitlet i Upsala 1464. Se 230 s. hos Hadorph.

***) Ericus Olai s. 204: Vide quanti animi, quantæ fidelitatis sunt Sueci, aut potius Sveciæ inhabitatores in conservanda fide Principibus & Dominis suis, Dominis Suecis &c.

brukas för ro skul och til tidsfördrif, men . . . . detta alt borde glömmas, om det kunde, emedan desse Slächter för länge sedan, genom stora förtjenster och oförfalskad kärlek til Konung och Fädernesland, aftwättat sådana fläckar. Likså litet som store Män kunna hedra wanbördiga efterkommande, likså litet kunna Förfäders fel befläcka wärda och stora Ättläggar. Sådant har skedt i alla Länder. Duc de **Bourbon** uti Fiendens tjenst tog sin egen Konung til fånga, Hertigarne af **Guise** förnedrade på flera sätt sin lagliga Öfwerhet, men därföre kan intet deras Historia söndras från den Fransyska. Man fortfar således på samma sätt med Christiern- och Bengtsöners göromål, ehuru litet de hedra sig sjelfwe, Tiden och sin dåwarande Slächt. Carl VIII. 1457.

§. 41.

Af de uti förra § anförde Handlingar är ögonskenligt, at Arke-Biskopen tillika med sina tilgifna satt sig i besittning af Riks-styrelen af egen myndighet, Rikens Råd och Ständer aldeles åtspoort. Han hade nu Makten uti sina händer, Rättigheten frågade han intet efter, på dikter och osanningar grundade han sit anseende, och det war nog. Det drögde dock intet särdeles länge förr än Rikens Råd gillade alla hans göromål, tackade för hans nit emot in lagliga Konung, och försäkrade honom om ersätning för al den ostnad, han gjort för Rikets bästa *). Således war nu det Rikets bästa, at drifwa ut sin lagliga Konung, som ännu intet gjort annat än förswarat Landet emot utrikes Fiender och inrikes Skälnar. Til at ån widare öfwertyga Almänheten, at Riket och des wäl war hans, Arke-Biskopens, enda syftemål, förklarade han på Burspråket i Stockholm, där Borgerskapet i Staden war församat, at han aldrig wille draga in Danskar i Landet, utan wille han krifteligen anmoda K. **Christian**, at hålla sig i Dannemark, och ämna Swerige oanfächtat **). Arke-Biskopen hade likwäl redan Finland och det öfriga Riket erkänner den skedde Förändring.

*) Rikens Råds Bref S. Bengts dag, d. 21 Mart. 1457. Brefwet är förseglat af Biskoparne Sigge och Olof, Riddarne Jon Carlson, Erengisle Nilsson, Fader Ulfson och Carl Månsson. See Hadorph s. 149.

**) Rimkrönikan, s. 461:

Arke-Biskopin uppa Burspråk monde thet klaga
Thet han wille aldrik Danske män indraga,
Ok sade sik eij fryckta Konung Christierns mackt,
Och gifwa aff honom ingen ackt;

Carl VIII. 1457. genom bref anmodat Konungen i Dannemark, at fynda til Sverige wäl bewäpnad, så at Hans Högwördighet war märkeligen et wälbeställt sammandrag af dikter och ofanningar: det behöfs ock, då ogerningar skola förswaras. Men Arke-Biskopen Jöns Bengtson sammanfogade ock med sina ofanningar drift och waksamhet, som hade annars kunnat hedra honom, om förhållandet warit lossigt: han war således intet nögd med Stockholms intagning, utan förfogade ofördröfwad anstalt äfwen om det öfriga Rikets inkräktande. Til Finland afsändes Erik Axelson, Thott, som tilförne warit Länsherre i Åbo. Här lår intet mött honom i början annat motstånd än wid Wiborg, hwilket Slott belägrades, men en Fyrpil, som sköts in uti et hö-förråd, förorsakade en eldswåda, hwarigenom Besätningen blef nödsakad at upgifwa Fästningen, hwarpå Erik Axelson wände genast tilbaka til Stockholm. Til Finska förrätningen har Arke-Biskopen utnämt Erik Axelson såsom Riks-Föreståndare *), men sjelf reste han omkring Landet, och blef öfweralt utan swårighet emottagen. Några af K. Carls Tjenare hade wäl samlat folk til sin Herres förswar, men såsom deras Troppar dageligen förminskades, måste de ock följa hopen. Gustaf Carlson allena öpnade intet portarna i Kalmar för Jöns Bengtson, fast han kort däreftet fogade sig, sedan K. Christian blifwit wald och krönt, emedan han ibland andra af Rikens Råd war tilstädes i Stockholm 1458, då man beslöt, at alt pantsatt Kronogods skulle indragas til K. Christian och Kronan **). Inge syntes likwäl hafwa warit häftigare emot denna förändring, än Finska Slottsherrarne, ty de hotade at söndra sig aldeles ifrån Swerige, och gifwa sig under Ryßen, fast de ock förmodeligen begwämat sig, sedan Wiborg blef intaget. Så snart Arke-Biskopen efter K. Carls bortresa kommit in i Stockholm, afsändes genast Bref til Olof Axelson på Gothland och til Dannemark. Olof Axelson war inom fjorton dagar i Stock-

Han wille honom tilskrifwa
Han skulle lata ath Danmarck lijda;
Han skreff honom togh til, som förre år sakt
Thet han skulle komma med stora mackt.

*) At Erik Axelson äfwen under detta owäsende warit förklarad til Riks-Föreståndare, är tydeligt af Finnarnas Hyllnings-act s. 868 hos Huitfeld. Denna Act är daterad Midsommardagen 1457, och war då ännu intet Wiborg intaget; det är ock här, som Finska Slottsherrarnas hotelser nämnas. Herr von Dalin s. 736 hänför Wiborgs Brand och Eröfring til 1456.

**) Utdrag af denna Act är införd hos Huitfeld fid. 877.

Stockholm, och blef med mycken fägnads-betygelse emottagen. De Swenſke, hwilka dragit ſig undan från Sweriae til Dannemark, ſåſom ſkälmar och förrådare, Magnus Gren, Ture Turſon, Guſtaf Oloſſon, Guſtaf Laroſon, ſamt Biſkopen från Skara, Bengt Guſtaffon med åtſkilliga andra infunno ſig nu ock hos ſina Uprorsbröder. Andteligen om Pingſten anländer K. Chriſtian i Stockholms Skären med en wäl utredd och mäktig Flotta, förſäkrandes, at han intet ankom ſåſom Fiende utan ſåſom Wän til at förſwara Riket och des Inbyggare emot K. Carl, ſom nu innan kort ärnar komma tilbaka med en wäldig Hår, och förödа Landet med mord och brand. Detta war åter en ny oſanning, men Partidikter gälla altid någon tid, til des de burit ſin omogna frukt och ſtanna i förrutnelſe. Denna gången war likwäl frukten härlig. K. Chriſtian inkallades, waldes, hylladeſ och kröntes i Upſala Petri Pauli dag d. 29 Jun. 1457 *), hwilket omſtändeligen ſkal widare utföras uti K. Chriſtians Hiſtoria.

Carl VIII. 1457.

K. Chriſtian inkallas.

§. 42.

En Swenſk kan wäl intet utan ängſlig rörelſe läſa K. Carl Knutſons Hiſtoria. Hans egna Släktingar, af de förſta och mäktigaſte Ätter i Landet, ſtörtade honom från Thronen och jagade honom ur Riket. Det war dem intet nog at betaga honom ſit lagliga Regemente, de wille ock beröfwa honom ſin heder och åra. K. Carl hade likwäl utmärkt ſin Regering med glömſka af all owänſkap och hat, och öfwerhopade ſina owänner med förtroende, heder och nåd, och när han blef underrättad om deras otrohet, hämnades han allenaſt på deras brott med tilgift, förlåtelſe och förnyad wänneſt. Man ſkulle tyckas at et ſådant förhållande bordt betaga wapnen från bitterheten af ſjelfwa afgrunden, men kunde likwäl intet ſegra på Släkt-agg; ty när nåd wiſades, då ſtraff borde hafwa rum, öfwerhopades Nådegifwaren och Wälgerningsmannen med förſmå-

Påfwen Calixtus gillar Ärke-Biſkopens företagande.

*) Diarium Vaſt. wid år 1457 ſ. 13: Deinde Legati miſſi ſunt cum litteris ad Regem Daciæ ſvadentes ut reviter ad Sveciam nauigio cum manu orti veniret, quod fecit, nam Stockolmiæ fuit feſto Pentecoſtes, ubi plures conſiliarii Regni cum Archiepiſcopo ſuam in Regem elegerunt, & die S. Olavi Upſaliæ conſecrauerunt coronando. Rimkrönikan ſäger ſ. 462, at K. Chriſtian kröntes Petri Pauli dag, d. 29 Junii, och detta följes af Olaus Petri, Huitfeld och andra, ſå at det måtte wara ſkriffel uti Wadſtena Dagbok, ſom föregifwer, at han kröntes S. Olofs dag d. 29 Julii.

Carl VIII. 1457. smädelser, och Ogerningsmannen ansågs utan brott. Ärke-Biskopen fäktade med makt, lycka och osanning, Konungen fäktade med olycka och oskuld. Där war ock ingen annan medelwäg, ty antingen war Ärke-Biskopen en Förrådare eller K. Carl en Tyran. Därföre utropades ock Konungen hos Påfwen och nästgränsande Makter. Uti Rom war då Trös- och Religions-herre Calixtus III. Denne Helige Fader uti sin Bulla af d. 19 Octob. 1457 beskyller K. Carl, för at hafwa förtrampat Kyrkans frihet, undertryckt alla förnäma Herrar både andeliga och werldsliga genom Skatters utpressande, röfweri, landsflyktighet och andra tungor, han anklagar ock Konungen för wissa Kyrko-Ceremoniers antagande, hwilka hade smak af kätteri. — I anseende härtil, såsom ock för des odrägeliga seder, hafwa alla Rikens Herrar, andelige och werldslige, med Ridderskap och Adel, blifwit nödsakade, at wälja Ärke-Biskopen Jöns eller Johannes til Rikets Hufwud och Förste. At nu detta Tyranni utrotas måtte, och för denna orsak har Ärke-Biskopen blifwit twungen at åtaga sig at wara Härförare för Folket, som bortdrifwit Konungen. Alla dessa grofwa osanningar hade Hans Helighet lånt utaf Ärke-Biskopens Böneskrift, hwaruti han anhåller om Påfwelig nåd och tilgift, för den Irregularitet han ådragit sig genom deltagande uti kriget emot Konungen, och Påfwen, utaf wanlig ömhet för uproriska Klerker emot sin lagliga Öfwerhet, förkallar honom, Ärke-Biskopen, och alla de andra andeliga Personer, som uti denna Oordentlighet warit inwiklade, för alla de påföljder, som annars kunde läggas dem til last *). Påfwen utwidgar ännu widare sit Faderliga hjertelag emot Ärke-Biskopen, när han hedrar honom med Titel af Primas Regni Sveciæ, eller Sweriges Rikes Förste, hwilket äre-namn aldrig någon Swensk Biskop tilförne haft, eller warit mindre wärdig än Jöns Bengtson. Detta alt oaktat kallar likwäl Påfwen K. Carl sin kära Son i Christo, ändskönt han förklarat Konungen för Tyran. Uti en annan Bulla af samma dag, til Ärke-Biskopen och alla förnäma Herrarna, uprepas samma kla-

*) *Calixtus* P P. III venerabili Fratri *Johanni* Archiepiscopo Upsalensi, Primati Regni Sueciæ salutem & apostolicam benedictionem &c. Dat. Romæ apud S. Petrum 1457, quarto decimo Kal. Novembr. Pontificatus anno tertio. Brefwet är tryckt uti M. af Celses Bullar. s. 195. Peringskiöld, Mon. Uleråk. s. 163, säger, at han fått tillstånd år 1455 at kalla sig Primas Regni Sueciæ, och uti detta Bref får han samma heder af Påfwen sjelf, men uti den andra Bullan, som här nämnes, förbigås Primats-Titelen, utan tiltalas Ärke-Biskopen, tanquam Sueciæ Primas.

klagomål emot des kära Son i Christo K. Carl, uti hwilken Skrifwelse han upmuntrar wederbörande til förswar af andeliga Ståndets friheter emot K. Carls tyranni, med försäkran om ewigt Lif och sit, samt Apostoliska Stolens beröm. Således har det behagat Hans Påfweliga Helighet med sit dyra bifall helga alla de lögner, som hans wärda Broder Jöns Bengtson behagat sammangyttra, utan at fråga efter, om Ärke-Biskopens angifwande war grundat eller ej. Man kan ock häpna öfwer Ärke-Biskopens djärfwa osanning, då han inbillat Påfwen, at han uti en ordentelig Samling af Sweriges Rikes Baroner, Herrar, Råd och Riddare på Folkets anmodan blifwit utnämnd til Rikets Hufwud och Förste, och til Anförare för Folket *), då likwäl han sjelf uphäfde sig til Härförare för Folket, utan hwarken Herramöte eller annat Sammanträde. Carl VIII. 1457.

§. 43.

K. Carls Swar på des motståndares beskylningar.

Påfweliga Enwäldet war likwäl på et wißt sätt i något aftagande efter de stora Kyrkomöten, som blifwit hållna i Costnits och Basel, och man ansåg intet strax för Guds ord alt, som man drömde i Rom. De försmädelser, som utsäddes i Hansestäderne och andra nästgränsande orter, woro på et wißt sätt farligare, emedan de kunde betaga K. Carl all hjelp och biträde, som annars af nästgränsande Makter kunde hoppas eller wäntas: då Påfweliga Oraclerne grundade på sqwaller utsläktes i snack. I anseende härtil utspriddes ock kring alla orter wid Östersjön mycket förklenliga Skrifter emot K. Carl af Ärke-Biskopen och hans anhang, hwarutti de sammanskrapat nytt och gammalt til at göra K. Carls namn förhateligt. Först förebrås honom, at han fördrifwit K. Erik ur Riket i den afsikt, at han sjelf skulle blifwa Konung. Detta förtjenar nästan intet swar, emedan hade K. Erik intet sjelf öfwergifwit sina Riken och först blifwit afsatt från Danmark, hade Swenska Afsätningen lätteligen kunnat unwikas m. m. Sedan föregifwes,

*) Sjelfwa orden af Påfweliga Bullan kunna anföras: Tandem præfati barones, proceres, consiliarii ac milites, ab iisdem Populis super hoc incitati, ut quasi jam imminentia eorum cervicibus flagella depellerent, convenientes in unum Te tanquam totius Regni caput ac Principem exstirpandæ tirannidis & vindicandæ in Christi Regno libertatis, in suarum gentium armigerarum Ducem seu Capitaneum susceperunt, Teque ad subeundum onus ducendi gentes hujusmodi, variis svasibus & efficacibus rationibus induxerunt.

Carl VIII. 1457. tingan, som war likwäl ganska mycket fördelaktig för dem. Dem lär ock af hwar opartisk Läsare medgifwas, at intet inkast mot Konungen rättfärdigar des otrogna Undersåtares upresning, fast Konungens godtrohet och oförsiktighet kan tadlas. Så litet, som K. Carl rätrade sig efter K. Christians Stämning, så litet efterlefde Arke-Biskopen och hans anhängare Sammanträdet i Danzig. De hade wunnit sit ändamål, K. Carl war borta, K. Christian wänstades och kom, det gjorde dem lika mycket antingen rätten war på deras sida eller ej, det war dem altid obetaget, at skrika och skälla efter behag: däraf fastnar altid något på något ställe.

§. 44.

Påminnelser om Erik Olsons Beskyllningar emot K. Carl.

Til widare uplysning af K. Carls första Regements-tid, bör man ingalunda förbigå Erik Olsons tilwitelser emot K. Carl, hwilka ock synas hafwa någon större sannolikhet, än de hit intil upreçade beskyllningar. Bland andra förebråelser, som han gör Konungen, anför han Carl Knutsons förhållande emot Arke-Biskopens Moderfader Drotsen Christer Nilsson, hwilket han kallar omenniskligt och tyranniskt *). Kan wäl wara, at Drotsens fängslande kunnat och bordt unwikas, men när Herr Christer sedermera förlänades med Wiborg och Wiborgs Län, fick ock behålla all sin öfriga Egendom och Gods, hwarpå aldeles intet åtal gjordes, skulle förmodeligen flere anset för lycka at undergå et sådant Tyranni. Desutan fick ock Drotsen ansenlig ersättning för sit lidande uti K. Christoffers tid, så at detta träteri hade, kan hända, bordt wara glömo långt förut, angick ock på intet sätt den tiden, då Carl Knutson regerade, ty det hände under Parti-wäsendet wid slutet af K. Eriks Regering, då desse! bägge Herrar kunde tilåfwentyrs qwitta med hwarandra, ty om den ene skred en gång til någon häftig wåldsamhet, hade den andre brukat ihållande Swek och Konster, som intet åtto mycket behageligare. Sedan beskylles K. Carl at hafwa behållet förnämsta Länen för sig sjelf och intet låtit den öfriga Adeln deltaga uti Landshöfdingedömen **). Men om man welat fråga Erik Olson, hwilka de Höfdingedömen warit, som Ko-

*) Ericus Olai f. 202: Quia Dominus Carolus . . . inhumaniter & tyrannice tractaverat Christiernum Nilsonis avum ejusdem Domini Archiepiscopi.

**) . . . L. 6, f. 201: Unde totum Regnum & omnes obventiones & reditus suis usibus deputavit, feuda & castra paucis de militia concedendo.

Konungen behållit för sin egen Person, torde han warit nog willrådig. Carl VIII.
Så mycket wet man, at Jon Carlson, Olof Drake m. m. woro Slotts- 1457.
herrar i Stockholm, Nils Jönsson och Erik Axelson på Nyköping, Erik Nipers på Stäkeborg, Gustaf Carlson på Kalmar, Erik Eriksson på Borgholm, Egert Kromedik på Rumlaborg och Jönköping, Ture Turson på Axelwald, Gustaf Olson på Elfsborg, Erengisle Nilsson på Örebro m. m. Sådana almänna beskylningar betyda gemenligen ingen ting, når intet sjelfwa målen tydeligen utstakas. Samma påminnelse bör göras wid Erik Olsons beklagelse öfwer K. Carls Ämbetsmän, at de woro de störste skälmar, som woro i werlden, hwilka ock på flera sätt utarmat den fattiga Almogen *). Sådana swäfwande tilwitelser hafwa merendels ingen annan bemärkelse, än då man i almänhet klagar öfwer onda tider, hwilket i sig sjelf intet annat är än et gammalt gnäll, som smyger sig fram understundom, då det står skäligen wäl til i Landet. Man måste utan twifwel tilstå, at ogudaktige Ämbetsmän äro den Regerandes argaste fiender, men deras förseelser och brott kunna aldrig tilskrifwas Öfwerheten, förr än de angripas och lämnas ostraffade. Wår Författare talar om det almänna elände, som war i Landet, och at ordsaken til denna uselhet kom bara ifrån K. Carls Ämbetsmän; wißte då intet Erik Olson at en hiskelig Mißwäxt plägade Landet, hwilken tillika med de ouphörliga Krigen, som de Danske upwäkte, utan twifwel kan göra Almogen utfattig, äfwen under goda Landsherrar, och hwarföre straffade intet Arke-Biskopen och hans Parti dessa Bondplägare, sedan makten war uti hans händer, om deras brott warit så himmelskriande; men til något dylikt är icke den ringaste anledning. Uti Arke-Bisköps-Partiets Beswärs-manifest emot K. Carl klagas intet öfwer någon annan af hans Fogdar än Oluf Drake, men om de alle warit så äreförgätne, som Ericus Olai beskrifwer, kan det intet annat än förekomma ganska owäntat, at denna klagopunkten är aldeles utelämnad. Til at öfwertyga werlden än widare om Konungens Ämbetsmäns nedriga sinne, anför wår Historieskrifware en annan omständighet emot dem, som intet kan annat än synas ganska förklenlig: emedan ändskönt de af K. Carl njutit alt godt, och hade honom at tacka för all sin wälmåga och heder, war likwäl icke en enda, som gjorde et steg til Konungens bitråde, sedan han råkat i denna wådeliga belägenhet efter

*) * * * * * Habebat Rex Carolus Præfectos nequissimos & ad extorquendam ultimam, quam rustici habebant, pecuniam callidissimi & perissimi &c.

Carl VIII. 1457. förrätningen i Strengnäs *). Man kan intet annat än blifwa mycket bestört öfwer en så liderlig otacksamhet, om man intet öfwerwägar sjelfwa beskaffenheten af tilståndet. Den 10 Februarii skedde tumlingen wid Strengnäs och d. 22 i samma månad war Arke-Biskopen redan i Stockholm, efter Eric Olsons egen berättelse, och Konungen redan på wägen til Danzig. Hwad kunde man wäl wänta för upresning af Konungens wänner emot den talrika swärm af Folk, som förklarat sig för Arke-Biskopen, på så kort tid. Denna omkastning kunde intet en gång wara bekant öfwer hela Riket, då inga nu brukade Postförare woro inrättade, och altså mycket mindre göras någon anstalt mot Arke-Biskopens företagande. Imedlertid lår detta utebliswande gifwit anledning til det ogrundade skryt, at hela Rikets Adel bortjagat K. Carl, utan måtte så wäl detta, som alla de andra Arke-Biskopens upgifter wara blandade med parti-lögner och osanning. Gustaf Carlson i Kalmar hade wißt intet någon del i Konungens utdrifwande, ej heller de Herrar, som woro Härförare för Armeen, som til K. Carls förmån war samlad, hwarom man talt här framman före. Än mindre Slottsherrarne i Finland, hwilka äfwen efter Pingsten wid Midsommaren förklarade, at de helre skulle öpna sina Slott för Ryssar och Hedningar, än til de Swenske Uprorsmakarne **). Nils Sture, hwars Bröllop firades af K. Carl kort för utbrytningen af upproret, hade ej heller någon del uti Arke-Biskopens illska anläggningar. Desse Herrar hade ock sina wänner och medhållare, så at det war långt ifrån, at hela Swenska Adeln war besmittad af de Arke-Biskopliga ogerningarna, fast de blifwit twungne at foga sig efter tiden.

§. 45.

K. Carls rätta Lynne.

Det lår då wara oumgängligt, at man med warsamhet och granskning antager Erik Olsons berättelser, i synnerhet såsom man finner, at han, så mycket möjligt är, förbigår alla Arke-Biskopens och des Anhangs nedriga konster emot K. Carl. Han nämner wäl Halm-

*) Erik Olsons ord i denna sak förtjena ock at anföras af 201 sidan: & cum tam dilecti fuissent a Principe, & tam glorioſi per eum & propter eum effecti, dum esset in anguſtia conſtitutus, non erat vel unus eorum, qui ad ſuccurrendum ei vel manum moveret aut pedem.

**) Se Huitfeld f. 868: Orden kunna anföras: K. Carls Fogeder allerede truer dennem med, at de alle befeſtninge udi Finland skulle öfwerantworde til Rytsen och Hedninger.

Hamstads Förening, men aktar sig at införa des innehåll, efter det utwisar klara och otwifwelaktiga prof af Arke-Biskops-Partiets åreförgätna stämplingar emot sin Lagkrönta Konung. Han talar om det misförstånd, som war imellan Konungen och Arke-Biskopen, men säger tillika, at Arke-Biskopen grundeligen förswarat sig mot alla Konungens misstankar *). När ock wår Häfdeteknare skal göra beskrifning på K. Carls Person, är den så konstig, at då han synes berömma honom, tilegnar han honom sådana egenskaper, som aldeles förnedra honom, och aldeles intet komma öfwerens med andra underrättelser. Han säger, at K. Carl hade en reslig och wacker stålning, wackert ansikte, så at hela kroppens utseende wisade et Kongligt wäsende. Han war ock snidig och slug, talade wäl, war ock warsam uti sina swar, men förstod sig litet på krigssaker, war modstulen och rädd, war därtil med mycket upmärksam på at samla penningar, så at hela Riket och alla des inkomster anwändes til hans enskylta nytta **). Af Författaren til Rimkrönikan afskildras K. Carl på et helt annat sätt, ehuruwäl han war en samtidig Skribent och kunde således känna Herren bättre än Erik Olson. Sjelfwa Johannes Magnus, som uti sin Metropolis wisar tydeliga prof, at han intet war någon wördare af K. Carl, gifwer likwäl en målning på honom, som är långt olika. Efter denna Häfdeteknare war K. Carl känd af Rätwisa, Billighet, Ärlighet, och uti Riksstyrseln förståndig, ägde därjämte wacker insigt uti Philosophien och Mathematiska Wetenskaper, han nämner honom ock wid flera tilfällen, såsom mycket tapper ***). Det är ock obegripeligt, med hwad grund Erik Olson kan bestylla honom för rädd-åga, då han äfwen warit med uti åtskilliga Krigs-förrätningar och wågat sig uti ögonskenliga lifsfaror wid Stäkeborg, Borgholm och sist

Carl VIII. 1457.

*) Ericus Olai Lib. 6, f. 203: Inde ex eo tempore semper erat Dominus Archiepiscopus Regi Carolo suspectus, quamvis rationabiliter, ut videbatur, & approbantibus multis, se de omnibus excuſaret.

**) * * * * f. 200: Erat quippe ex Carolus homo proceræ & elegantis staturæ, pulchræ faciei, & per omnia corporis organa regiæ dignitatis speciem prætendebat. Erat & callidi & sagacis ingenii, prudentis eloquii & cautus in responsis. In rebus vero bellicis minus, quam tali officio expediebat, instructus, meticulosus & timidus, & ad congregandam pecuniam & sibi providendum, plurimum ingeniosus. Unde totum Regnum & omnes obventiones & reditus suis usibus deputauit.

***) Johannes Magnus Hist. Lib. 23, C. 1, p. 729: Prævaluit tamen ea pars, quæ erat Patriæ amantissima, & electus est *Carolus*, justitia, æquitate, probitate, & rerum gerendarum prudentia conspicuus, immo quod rarius esse solet, in philosophicis disciplinis, præsertim quæ Mathematicæ dicuntur, excellenter instructus.

Carl VIII. 1457. siſt wid Strengnäs, dår hans håst bliſwit honom undanſkuten och han ſjelf bliſwit sårad; at han ock anfört sit Folk med ordning och intet såsom fårskåckar wisar Fältåget til Skåne. Det år likwål sant, at Erik Olson nämner intet om alla dessa omständigheter, utan aktar sig noga från at anföra något, som länder til hans heder. Ty at wara skön Karl, snidig och hafwa godt uttal, år en förmån, men wisserligen ingen heder: med Narciſſer och Pariſer år en Republik utomdes ganska litet belåten. Sätter man då å sido Historieſkrifwarnas omdöme, utan wil göra K. Carls Bild och utsätta des Lynne af Gerningarne, måtte han redan uti sin ungdom warit uti besynnerlig högaktning, når han blef satt främſt på förslaget til Drots, då hans stora Medtäflare Christer Nilson nämndes icke en gång. Sedan Herr Christer då af K. Erik förklarades för Drots, war han sjelfskrifwen til Marsk, och blef kort därefter Riks-Föreståndare, fast med flera sina Slåktingars afund och uppenbara fiendskap. Alt detta glömdes, så snart Carl Knutson blef Konung, hwarföre ock Oxenstierniska Partiet hade intet at klaga, innan deras falskhet märktes. Dock ånskönt denna märktes, lät likwål K. Carl falla både owånskap och miſstankar, mot löfte om trohet och årlighet. Han tilstår ock sjelf denna sin swaghet, sedan det war förſent, och ångern gagnade intet *). Det år utan twifwel både Christeligt och Kongligt at förlåta förseelser, men når brott förnyas, intet af swaghet, men af arghet, år beståndig miſskundsamhet och eftergift hos en Regerande icke allenaſt farlig och skadelig, utan åfwen kan hända, syndig. Godtrohet lår då hafwa warit et af K. Carls förſta och skadeligaſte fel, antingen man då wil kalla det godhet eller slathet. Om K. Carl warit aldeles fri från girighet, torde ock kunna twiflas, fast ån det, som Erik Olson upgifwer, at Herren behöll alla Riks-inkomſterna för sig sjelf, år en ren osanning. Man har dock likwål någon anledning til en sådan miſstanka, når man ser hans upmärksamhet, at tilhandla sig Frälse-gods af Adeln; i synnerhet om Konungsliga Myndigheten gjort en del af Köpſumman.

Så

*) K. Carls Bref från Danzig 1457, ſ. 209 hos Hadorph: The, Ärke-Biſkopens Wänner måge sannerligen wål ſkrifwa, at the thetta förråderi med moget rådh och betänkande emot oß förbfwat, aldenſtund dhe då dhermed hafwa omgåts öfwer fem eller ſex åhrs tijd, såsom wij tilförende en rund tijd befunnit hafwa, och af många, så wål Tyſke och Danſke som Swenſke, åro warnade: men wille det doch intet tro, i anſeende til the swåra, mångfaldige Eder och Löften, som the många gjorde, och bedyrade, at aldrigh annorlunda emot oß göra wilja, ån som wål, ſampt hu dheet och troheet oß bewiiſa.

Så mycket wet man, at K. Carl köpt tilbaka en hel hop Fastigheter 1449, som Drotsen Christer Nilsson tilhandlat sig af K. Carls Slägtingar. Dessa Gods löstes från Herr Christers Arfwingar, Arke-Biskopen Jöns Bengtson, Fru Margareta, Herr Christers Enka, Erik Nipers, Erik Turson och Christer Bengtson, m. m. för 820 Engelska Noblar, 2724 Mark pen. 8 och en half mark på lödiga marken, och några fat Järn. På samma sätt löste Konungen til sig 1453 något Gods från andra Slägtingar för 1600 Mark, 8 och en half mark på lödiga marken. Något när wid samma tid löste äfwen K. Carl in Folke Eriksons Gods, som häftade för skuld hos Erik Nipers til 29 Rhenska Gulden, en Nobel och 3 Mark *). Det kan intet fela, at ju flera sådana Köpebref warit slutade, emedan det war et beprösfwat medel, at på sådant sätt stärka Konunga-makten genom Adelns förswagande. Samma Konstgrep brukade äfwen Drotn. Margareta i sin tid, och det utan alt klander, emedan ännu uti ingen af Fundamental-Lagarne war förbehållet, at Frälsegods intet kunde af den Regerande förwärfwas. Häröfwer kunde ock så mycket mindre klagas uti K. Carls tid, såsom Riket war intet ärfteligt, hwarigenom ock de af Konungen tilköpte Fastigheter efter des död föllo til Frälset tilbaka. Man finner ock, at de, som genom köp afhänt sina Fastigheter til Konungen, gjorde sig strax hopp, at få dem tilbaka, så snart Konungen rest ur Landet **). Den starka Lösen, som utkrafdes af fiendtliga Adeln, om råkat i fångenskap, synes ock gifwa tilkänna en nog upmärksam hushållning. Erik Kromedik och Herman Mejer tilbudo för it fångenskap 1100 Rh. Gulden, och gick Erik Nipers med fem ndra af Adel i borgen, at de inom nästa Mårtensmessa skulle wardera betala för dessa 1100 G. 275 mark pgr, 8 och en half å mark lödig. För Henrik Jönsson från Norrige skulle 800 Rh. Bul. utläggas, och för Magnus Hack 3000 ***). På sådana och lere dylika sätt samlades penningar, och til en del sparades och gömdes, til ingen nytta hwarken för Konungen eller Riket. Om de i et stället blifwit brukade at stärka och öka wärfwade Tropparna,

Carl VIII. 1457.

*) De härom utgifna Bref finnas uti Samling af Handlingar tr. i Lund 1754, 2 D. s. 233, 191, 242.

**) Ericus Olai s. 205: Erant missi ad Regem Christiernum) qui bona sua rendiderant Regi Carolo, ut eo excluso caretur eis fiducia obtinendi ad ea reursum.

***) Desse Bref äro trykta på samma Ställe, som är nämt. Cautionsskriften af Kromedik och Mejer är utgifwen tre weckor före Konungens flykt från Strengnäs, ty den är daterad Henriksmessan 1457.

Carl VIII. 1457. så at man intet behöft låta afspisa sig med några månaders vapenhwila efter en enwis Fiendes beqwämlighet, hade man förmodeligen intet blifwit nödsakad at fly för en Jöns Bengtson med sina Bondeflockar. At samla penningar och skatter i ofredstider passar sig intet, om det intet kan ske på fiendens kostnad; och at anställa eller börja Räfster, Reductioner och andra obehageliga förbättringar fordrar lugn och stilhet. En inöfwad, tilförlåtelig och efter omständigheterna taktik Krigsmakt är en bepröfwad Cur emot äfstilliga Republikens farsoter under en rådig Hufwudman. Skälmar blifwa wål intet strax ärligt folk, men de nödgas at blifwa hälfne därföre, och mången blifwer til slutet kan hända ärlig Man, sedan han märkt, at det är intet nyttigt at wara skälm.

§. 46.

Ärke-Biskop Jöns Bengtsons Lynne.

Sedan man gifwit en slags Målning på K. Carls Egenskaper, fordrar ock billigheten, at man äfwen lämnar någon beskrifning på Ärke-Biskopen Jöns Bengtsons Sinnelag och Gerningar. Och här finner man utsökta Loford äfwen af samtida witnesbörd. Af Påfwen Pius II kallas han en ärlig och hurtig Man, och på samma räkning blifwer K. Carl en Herre beskådad med laster och skälmstycken *). Af Påfwen Calixtus III blef ock wår Ärke-Biskop med särdeles nåd och högaktning ansedd. Wil man höra Johannes Magnus, war Jöns Bengtson en försiktig, god, hurtig, wis, ädel och ädelmodig Man. Skiby Krönika gifwer honom en nog märkelig och tillika liknande beskrifning, när hon intygar, at han altid war fiende af K. Carl, och war honom altid widrig, men däremot trogen emot K. Christian in uti döden, hwilken ock hade Ärke-Biskopen at tacka för Swenska Kronan **). De beskyllningar, som denne Författare för öfrigt gör emot K. Carl, äro intet

*) Pii Papæ Cosmographia fol. 117: Sed neque Carolo sua scelera impunita fuere, qui dum Christi ecclesias persequitur, religionem contemnit, sacerdotes dispoliat, festos dies observari prohibet, jura divina & humana confundit. A Johanne Benedicti filio, Upsalensium præsule, viro cordato & impigro, a quo nobilitas Regni excitata est, magno prælio superatus est, ac Regno pulsus, in parua insula, non longe ab ostio Vistulæ, exilium agit. Et märkeligt historiskt Witnesbörd, uti hwilket ingen rad är sann.

**) Chronicon Skibyense hos Langebek T. II, p. 558: Archiepiscopus Upsalensis Dom. Joannes Benedicti vir nobilissimus falsis delationibus quorundam calumniatorum a Rege Christierno captus & multis ludibriis affectus in Daniam etiam missus, ibidem magnam passus est calamitatem, verum summa injuria. Archiepiscopi enim beneficio adeptus erat Rex Christiernus regni diadema, qui propriæ libertatis successus amore, (odio habens Caroli Regis maximam perfidiam, crudelissimam tyrannidem, atque insatiabilem avaritiam) semper restitit Carolo Regi, Principi perfidissimo, quem sciebat etiam contra trium Regnorum solenne foedus privatis quorundam suffragiis electum fuisse Regem. De här anförta bittra Smädeord emot K. Carl finnes intet uti den Upsala af detta Chronicon, som J. P. Ludewig utgifwit 1731, Rel. Mſc. T. IX, N. 2, f. 39. Men de woro för öfrigt Oxenstiernska Partiets wanliga Lösen. Ingen ting är lättare än at skrika om Tyranni i almänhet, churuwäl ännu intet exempel kan nämnas af någon grymhet, hwaruti K. Carl för sin person hafft någon del.

intet annat än de wanliga Partilögner, som behöfwa ingen wederlägning. Wåra Swenska Skrifter tala ock om Jöns Bengtsons beständiga tilgifwenhet emot Konungen i Dannemark. Man måste då medgifwa, at Ärke-Biskop Jöns Bengtson war en ganska märkelig Person, ty såsom Swensk, och en af de högst betrodde Män och Rikens Råd, arbetade han beständigt emot sin lagliga Konung för en utländsk Herre. Om någon på sådant sätt upför sig nu för tiden, wet man nog hwad titel och belöning han förtjenar, antingen han är andelig eller werldslig. Til at bemantla Ärke-Biskopens otidiga förhållande, beropar man sig på K. Carls Tyranni; men innan K. Carl, såsom regerande Herre, hwarken gjort ondt eller godt, har Jöns Bengtson redan wisat prof af sit fiendtliga sinne emot Konungen, då han intet welat hylla honom, utan blef så godt som twungen därtil af Dom-Capitlet i Upsala *). Sedermera fortfor han alt framgent at stämpla emot sin lagliga Öfwerhet, och i den delen kommer Ericus Olai och Skiby Krönika aldeles öfwerens. På sådant sätt bewisade Jöns Bengtson sin kärlek emot Konung och Fädernesland. Den gamla fiendskap imellan Drotsen Christer Nilsson och Carl Knutson bröt ut i outsläckelig låga hos Ärke-Biskopen. Råd, Bewågenhet, Wälgerningar nöttes fåfängt på detta willdjur: Eder, löften om Trohet, Skyldighet, alt glömdes utom Hämden, och på dessa Skiljemärken skal man igenkänna en af Påfwen sjelf förklarad ärlig Man och Christelig Biskop. Dock hade förmodeligen högwördiga hettan swalnat för Kalmar-Unionen, om Carl Knutson hetat Oxenstierna, men nu efter han het Bonde, war Kongliga Högheten hos honom ofördrägtelig. Det är utan twifwel en wädelig belägenhet, när man är nödsakad at wälja Konung af infödda Män och inrikes Slägter, som äro jämngode i anseende och lika i wärdighet. Widden imellan Konung och Undersåtare är utan twifwel ganska stor, så at förra likheten kan tro sig lidande: men denna kan minnas, förändringen bör dock wördas, sedan walet är gjort, antingen det ena eller andra Partiet haft öfwerwigten, ty utan Parti har wäl aldrig något Konunga wal skedt, undantagande i Hjelte- eller Fabel-tiden, och i K. Gustaf I tid. Afund och agg bör då tystna, när Konungs och Fädernesklands wälfärd blifwit oskiljaktiga, och at älska sit Fädernesland består intet uti en wälwilja och tycke för några berg, backar, slätter eller dalar, utan uti en ömhet om Konungs och Medborgares wäl. På denna grund hade ock Carl Knutson bordt wänta samma tro och ärlighet hos en Oxenstierna och en Wase, som hos en Ture Stensson, Bielke, en Thor Bonde och Gustaf Carlson. Desse Namn lefwa ock med heder uti Historien, då en Ärke-Biskop Jöns Bengtson anses såsom en skamfläck i den samma; och behöfwer man intet wara mycket omtugsam, hwad hans rätta ärenamn bör wara, när K. Christian, som kände honom så wäl som någon annan, hedrade honom med titlar af Menedare, Förrädare, Bansman och Irregularis, som intet war wärd at njuta de Privilegier, som en ärlig Biskop med rätta kan påstå **). Detta är ock et samtida Witnesbörd, af Konungen sjelf afslagt,

Carl VIII. 1457.

*) Ericus Olai Lib. 6, p. 202: Vnde facta electione Regis Caroli Dominus Electus præfatus adiit Upsaliam ipso insalutato, sed sudente & pæne cogente Capitulo reversus est, & homagium fecit Regi Carolo tunc electo; consequenter in tractatibus & negotiis regni, hæ duæ partes plurimum dissenserunt.

**) At ingen må tro, at man öfwerdrifwer dessa Tilwitelser, kan man anföra sjelfwa intygandet af Olaus Petri uti K. Chri-

Carl VIII. 1457. lagt, och är oförnekeligen långt wigtigare, än en Påfwes utmånglade beröm, ſom altid ſtår tilreds för alla Prelater, ſom ſätta ſig emot ſin lagliga Öfwerhet. Herr von Dalin ſ. 741 kallar Jöns Bengtſon en ſammetslös Prelat, hwilket och är et kort begrep af alt det wärſta ſom kan ſägas, och Herr Boëthius gör en ganſka ſinrik Påminnelſe, at Ärke-Biſkop Jöns Bengtſon intet hållit mer än et af alla ſina löften och eder dem han gjort uti ſin lifstid, den nemligen, ſom han aflade inför S. Eriks Skrin i Upſala, at wara Förrädare emot ſin Konung och Fädernesland. Men wår Ärke-Biſkops öfriga Bedrifter blifwa widare uprepade uti K. Chriſtians Hiſtoria.

ſtians Hiſtoria: „Anno 1463 nägot efter Laurentii tid blef ock handlat om Bann och Interdict, ſom hållas ſkulle öfwer Riket, därföre at Ärke-Biſkopen fången war, men Konungen ſade däremot, at han icke lätit gripa honom ſåſom en Biſkop, utan ſåſom en beſwuren Man, den af honom Land och Län hade, och war i den måttan en Lekman. Därtil ſade han, at Ärke-Biſkopen war en Menedare, Förrädare, Bansman och Irregularis, och borde förden ſkull inga de Privilegier njuta, ſom from och ärliga Biſkopar". Til widare upſyning kan man bifoga Utdrag af K. Chriſtians Bref til Påfwen Pius II af år 1463 Tisdag efter Bertelsmeſſan, uti hwilket Ärke-Biſkopen Jöns Bengtſon beſkrifwes på detta ſätt: Non ſatis ratus, quod regnum ipſum, ad cujus regimen mirabili verſutia & callida machinatione prius ſe intruſerat, & jugo extremo ſervitutis oppreſſerat, invidam mentem, qua felices regnoru præſatorum emulabatur ſucceſſus, ad novas diſſidentias ſuggerendum convertit, ſeditiones, injuries, incendia, rapinas & mortes plura lamentabili commovendo. Och uti denna beſkrifning beſkylles han, at med konſter och ſnildighet tilägnat ſig Riks-ſtyrelſen, och uti derkuſwat Landet med ytterſta Trälldom, förorſakat Uproer, Wäldsverkan, Brand, Rof och Mord, hwilket han af et argt ſinne ätadkommit. Brefwet är inför af Pontoppidan uti des Annales Eccl. Dan. 2 Del. ſ. 629.

Swen Lagerbrings

Swea-Rikes Historia.

Fjerde Delen;

Sjunde Afdelningen.

Innehållet.

Cap. 9. Rikets Tilstånd under Kon. Christoffer och Kon. Carl Knutson.
Bilagorna til denne Fjerde Del; och Innehållet af samme Del.

Nionde Capitlet.

Rikets Tilstånd under K. Christoffer och K. Carl Knutson.

§. 1.

De Politiska Förändringar, som tildragit sig denna tid, kunna någorlunda inhämtas af det föregående, och Rikets wälgång war en omöjlighet. K. Christoffer, såsom de andre Unions-Konungar, wille intet befrämja Rikets wäl, ty de grundade sin förmenta säkerhet på des utblottande, och K. Carl kunde intet, hindrad af inwärtes motstånd och utwärtes oro. At det likwäl kunnat och bordt wara annorlunda, är onekeligt, när man anser både Land och Folk. Författaren af större Rimkrönikan wisar sig aldeles intagen af sit Fädernesland, emedan det alstrade utaf sig alt, som til Inwånarnes behof kraſdes *). At älska sit Fosterland är icke allenaſt förlåteligt, utan ock berömligt: dock, kan wäl wara, at wår Författare gåt för långt i sin kärlek och utmålat Swerige med alt för wackra färgor. Icke desto mindre säger Krantzius näſtan alt det samma. Johannes Magnus talar merendels i samma ton, och uphöjer Sweriges rikedom och makt i jämförelſe mot Dannemark. Hans witnesbörd och intygande lämnas likwäl uti sit wärde; hwem blifwer ock rik genom skryt? Något dylikt kan wäl intet inwändas emot Krantzius, som skref wid år 1500, och kunde så-

Landets Beſkrifning.

*) Rimkrönikan ſ. 17:

Gud Fader, Son ok then Helga Ande
Beſkärme Swerike af allom wande!
* * * * * * *
Ty bättre land ſkal engin witha,
Tho at han alla werldena letha.
* * * * * *
The torfwe ej hämpta af främmande landa
Til dryck eller föda nakre handa m. m.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

som Hamburgare hafwa mycken kunskap om Swerige, hwilket han ock wisat uti sina Skrifter. I början af sin Swenska Historia gör wål Krantzius en nog präktig beskrifning på wårt Rike, når han säger, at Swerige war det mäst fruktbärande af alla Nordiska Länderna, rikt på Säd, Honung och Boskap m. m. Denna Beskrifning, äfwen til orden, är tagen af *Adamus* Bremensis, från Elfte Århundrade, och om det war sant den tiden, är ingen nödwändig följd, at samma witnesbörd skulle kunna lämpas och wara gällande emellan 1400 och 1500, sedan Påfwar och utländske Konungar gjort sig all möda at utsopa alt redbart ur Landet, och göra Inbyggarne fattiga, hwarigenom all slags idoghet qwäfwes och förfaller. Det oaktat kallar han likwäl wårt Fädernesland det rika Swerige, dives Svecia, och det under K. Christoffer, som med all rådig eftertanka beflitat sig at utmärgla Landet *). K. Gustaf synes hafwa haft samma tanka om wårt Fädernesland, når han wid tilfälle yttrat sig: O Sweriges Rike, hwar finner man tin like **). Om nu detta har grund, at Swerige kunde hållas för rikt, äfwen under Kalmar Unionen, och K. Gustaf I hade skäl at uphöja wårt Land för Wälmåga i sin tid: har man orsak at förundra sig öfwer Fattigdomen, som nu almänt utropas, och som, ty wärr,

*) Alb. Krantzius Dania Lib. 8, C. 24 wid år 1445. Orden äro dessa: periit omne aurum & argentum, quod *Svecia dives* congessit.

**) På et Papper, som warit fästat framför Joh. Messenii Theatrum Nobilitatis Svec. war med gammal hand följande anteknat: Cum Rex *Gustavus* piæ & sanctæ memoriæ, videret ex omnibus Sueciæ partibus diversa eademque laudabilissima sibi afferri tributa, veluti ab Uplandia, Sudermannia & Ostrogothia frumenta valde opima, a Smolandia & Vestrogothia butyrum & caseos ac tauros non minimos, a Dalanis diversas metallorum species, a Finnonibus & Botnis varia piscium genera, & denique nihil non boni & pretiosi e cunctis hujusce Regionis partibus, prout situs terræ locorumque sese habebat: hanc felicitatem, amœnitatem fertilitatemque undequaque large diffluentem ubi pius Rex penitus introspiceret & alta mente reponeret, quantum Dei munus erat, tam eximio regno non solum potiri, verum cum pace & tranquillitate tueri, in hanc exclamationem magno præ gaudio erupit: O Sweriges Rike! hwar finner man tin like. Hoc est, Suionum O natio, similem tui scire nequeo. At nunc

En quo discordia Cives
Perduxit miseros!

Discordia scilicet nobilitatis Suecanæ &c. *Laurentius Raimundius* moestus scripsit. Ifrån Under war skrifwet med annan hand och bläck: Hæreticus scripsit sub Rege hæretico: Sub Gustavo namque Primo flos Religionis Catholicæ exspiravit. Där ifrån Under war åter teknat: Ex Libris J. Abrahami *Ulfsparre* Gustafsson. Tilnamnet war med flit utplånat någorlunda, dock ser det ut, som Ulfsparren intet gjort den skarpa anmärkningen, fast bläcket synes lika.

wärr, lär wara sann. En utländsk, och förmodeligen en Italiensk Författare, som war i Swerige i K. Johan III tid, stickad at underrätta sig om Rikets tilstånd, talar ock om Sweriges fruktbarhet, nämner Swenska Bergwerken med tilbörlig högaktning, och wid samma tilfälle talar han äfwen om Swenska Guldwerken *), som ingen af wåra äldre Historieskrifware upgifwit, förr än Hof-Cancelleren v. Dalin underwisat Almänheten därom. Grunden til Swenska fattigdomen lär då förmodeligen intet böra sökas i sjelfwa Landet, utan hos Inbyggarne, hwilket af andra kan bättre uplysas, än af den, som inom fyra wäggar gör sina anmärkningar. Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

§. 2.

Wil man likwäl döma om Swenska Folket, efter den anledning, som kan tagas af historiska Upgifter, war Nationen, liksom andra Folkslag, fallen både til godt och ondt. Den trygghet, som regerar i Landet, då man kan fara och resa hwart man behagar, utan fruktan för försåt och öfwerwåld, synes öfwertyga om Almänhetens fredliga lynne, och när de förnämare uti Fjortonde och Femtonde Århundrade kommo tågande med sit manstarka följe, skedde det dels af storhet, dels för nödwändigt förswar emot sina likar. De Swenskas förra Gästfrihet och wälsägnad mot främmande är allmänt bekant, och omtalas både af inhemske och främmande. Men nog om Folkets Dygder. Afund och Girighet förebräs de Swen- Beskrifning på Inbyggarne.

*) Nicolaus Bellus, Dissertationes Politicæ T. I, Discursus vicesimus primus p. 301, trykt 1615. Här talar han om Sweriges fruktbarhet s. 302: Hujus Regni opes consistunt in copia annonæ, quæ summe abundat . . . Ex mineris Sueciæ eruuntur thesauri, minerarum enim plumbi, æris, argenti & aliquantuli auri adeo dives est, ut nulla Europæ Regio illam superare existimetur. At Författaren sjelf warit i Swerige, wisar han på flera ställen, och säger han s. 422: Cum Stockholmio decederem &c. Han beropar sig ock åtskilliga gånger på K. Johans egit wittnesbörd. Det han nämner om S. Birgitas Hus i Rom s. 426 kan anföras: Intellexi a quodam viro, in domo S. Brigittæ Romæ, duo relicta fuisse exempla Svecorum Legum, quæ latine in Svecia Legisterium appellant, & alterum exemplorum in marginibus notis illustratum fuisse a quodam de gente *Brasch*, qui ultimus omnium Catholicorum Episcopus fuit Lincopiæ. Han wisar ock annars mycken Kunskap om Swenska saker, fast namnen understundom äro mycket förbråkade, hwilket kan ock wara tryckfel. Swenska Luften och Wintern beskrifwer Bellus på 421 sidan, sådane som de äro: Aëris temperies communiter purgatissima est ac proinde salubris per totam Sueciæ longitudinem. Neque vero tanta est ipsius asperitas & inclementia, neque frigora adeo intensa, ut non nemo ingregrtus forte putauerit.

Rikets Tillſtånd från 1440 til 1457.

ſka af Rimkrönikan *). Uti en gammal handſkrifwen Anmärkning wid Bellus angifwas orſakerna til Sweriges olyckor, beſtående uti förakt eller högfärd, förſummelſe om almänt wål, enſkyld egennytta, oförſtändig ynneſt för Utländningar, och enwis afund mot inhemſka **). Intet wet jag, om deſſe Förſmådare ſåga ſant; men at afundſjuka ſtörtade Riket under Carl Knutſon och följande Unions-tiden uti den wådeligaſte förlägenhet, lår intet kunna nekas. Men hwar finnes ej denna odygd? Huru wida de andra beſkyllningar hafwa grund, lämnas til Läſarens eftersinnande. Andra påminnelſer, ſom wår Italienſka Författare gifwer wid handen, torde förtjena någon mera upmärkſamhet. Så mycket jag nu kan påminna mig, lår Bellus wara den förſte, ſom welat utſätta Folknumern i Swerige, och den utmärker han til tre Millioner på Landsbygden ***). Detta antal kan wål intet wara fullkomligen jämt och noga, emedan han grundar ſin räkning på wiſſa Förſlags-meningar eller Hypotheſer: men ſådane ſom de äro, ſynes likwål räkningen intet orimmelig, utan kan i wißt hänſeende åfwen lämpas på ſenare tider. Efter den mening, ſom Bellus hyſer, ſkulle i Finland wara 500,000 Menniſkor, något öfwer eller under, och man har ſig bekant, at efter Kammar-Collegii berättelſe 1772, har Folkmängden i Finland ſtigit något öfwer 500,000 †). När ock wår Författare talar om Weſterbotten,

Folk-numern.

*) Rimkrönikan ſ. 18:

Wille Swenſke hwarannan tro wara
The torffte för utländſkom aldrig fara
* * * * *
Iak hafwer i många böcker lett,
Ok offta ſielf medh ögon ſedt,
Tha finder iak bade förr ok nu
Afwund ok Giri baban tu
Hafwa Swerike fördårfwat ſwa margelund
Ok qwälja thet ån alla ſtund.

**) Denna ſkrifna anmärkning är anteknad hos Bellus ſ. 437: Numerantur cauſſæ malorum in Svecia 1) Contemptus, 2) Negligentiæ boni communis & ſtudium boni privati, 3) Favor improvidus erga extraneos & pertinax invidia erga proprios. Et näſtan dylikt och förklenligt omdöme förekommer ſ. 417, åfwen ſkrifwit: Svecia ſapit poſt factum, Dania in facto, Germania ante factum. Läſaren kan ſjelf utreda meningen däraf.

***) Mic. Bellus ſ. 421 beſkrifwer denna punkten ſålunda: Ex quibus probabilem conjecturam ſumentes, ut ſingulæ parochiæ ducentas familias, ſingulæ vero familiæ decem homines complectantur, quia familiæ admodum fecundæ ſunt ac perſæpe duplo numeroſiores, ſolæ campeſtres Parochiæ *tres milliones* hominum numerabunt, non comprehenſis Lapponibus.

†) Om Finland yttrar Bellus ſig på detta ſätt: Epiſcopatus Aboenſis

botten, säger han, at där skola finnas 42,000 Inbyggare, hwilket och någorlunda instämmer med wår tid, då 45,000 Menniskor där underhållas *). Om nu Folkmängden uti K. Johans tid kunnat stiga til tre Millioner, synes sannolikt, at samma antal kunnat wara uti Carl Knutsons tid. En annan omständighet bör och i akt tagas, som wår Författare föredrager, at det ansägs intet för owanligt eller besynnerligt, at folk lefde til en ålder af 130 el. 140 år **). Hälsa och et långt lif ökar utan twifwel Folkhopen, då sjukdom och liderlighet minskar oförnekeligen densamma, i synnerhet där brist är på förfarna Läkare. Det är sant, at en del af Estland då lydde under Swerige, men det är intet uptaget i räkningen, kunde ej heller anses för en säker tilhörighet til Swerige under et brinnande krig och ouphörligt härjande. Den nu warande Folkbrist lär förmodeligen hafwa sin förnämsta grund uti det ödande kriget imellan 1700 och 1721, hwartil äfwen andra omständigheter utan twifwel bidragit, hwilket här intet kan utredas. Hwad annars wår Författare erinrar, såsom en sak hwarom en förnäm Herre honom underrättat, at Stats-besparingen i Krono-inkomsterna steg årligen til sex Tunnor Gull, lär intet kunna lämpas på wår tid och näppeligen

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

Inbyggarne långlifwade.

quingentas (Parochias habet) quæ majori ex parte adeo frequentes sunt, ut in Finlandia pleræque parochiæ mille Rusticos, ut ajunt, hoc est mille familias contineant, aliæ vero octingentas aut quingentas, vel paulo infrequentiores, rarissime autem inveniuntur, quæ centum rusticos non admittant. Man kan jämföra om Folknumern i wissa Församlingar, om så behagas, Sammandraget af Swenska Historien, Del. 1, s. 116. Antalet af Församlingarne i Finland är wäl nu för tiden mindre; men Swenska Gränsen på östra kanten är och genom tidernas omskiften förminskad. Det här anförda antal af Finlands Inwånare, i K. Johans tid, är utsatt efter gamla Författarens minsta Folknumer uti Socknarna til hundrade Bönder för hwar Församling. Finnarnas nu warande antal utsätter Kammar-Collegii Berättelse s. 20, men Kammar-Rådet af Wetterstedt, uti Upfostrings-Sällskapets Tidningar 1782 N:o 110, 111 utsätter Folkmängden i Finland til 623000. Uti Låchteå Soken i Österbotten war Folknumern, år 1750, 2765 Personer, och 1780, 4463. Warmholtz Bibliotheca Historica I Del. N. 829, s. 307 m. m.

*) Bellus talar om Westerbotten s. 420: Ibi (in dioecesi Upsal.) vero octo satis amplæ parochiæ circiter quadraginta duo millia hominum comprehendentes, quemadmodum percepi a quodam seculari homine Parochiæ Pitensis, quæ vicina est Lulæ, ultimæ in septentrione parochiæ.

**) Sidan 422 nämnes om Folkets Ålder: Idcirco diuturnam incolæ vitam vivunt, præsertim in montibus, locisque borealibus, neque quidquam mirantur plerosque suorum ad centum triginta vel quadraginta annorum ætatem pervenire. . . . . In aula Regia duo vix Medici aut Pharmacopolæ vigentur.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

på Carl Knutsons. Hans påminnelser synas dock wara så mycket tilförlåteligare, som han beropar sig på sådane Herrar och Män, hwilke kunnat äga fullkomlig underrättelse om Swerige *). At Författaren warit Romersk Catholsk är oförnekeligt, det är då så mycket mera oförmodat, at han berömmer K. Gustaf I på 424 sidan, hwilket kan tagas såsom prof af owäldighet och opartiskhet.

§. 3.

Regerings-Form.

Så wida man tror sig befogad at lämpa wår Främlings beskrifning på Swerige til K. Carl Knutsons Regements-tid, torde man finna et nytt skäl, hwarföre Swerige intet blifwit underkufwat, oaktat alla Utländningarnas ödande anstalter, och Inländskas åreförgäta nedrigheter. Folkmängden är utan twifwel hufwudgrunden til et Rikes styrka, när des Hufwudman kan och förstår betjena sig därutaf. Men detta kommer an på Riksförfattningen och Regerings-Formen, och när någon hufwudsakelig brist är i dem, kan myckenheten af Undersåtare intet annorlunda anses än en stor Kropp utan Hufwud, då det ankommer på Grannars barmhertighet, huru länge et sådant skräf skal stå upprätt, sedan ingen annan Kraft är i lifslösa bygnaden än til at falla öfwer ända. Swenska Riks-Förfatningen och Regerings Formen innefattades uti Konunga-Balken af K. Christoffers Lagbok, som grundar sig på Magnus Eriksons Lagwerk, som förklarar Konungens, Rådets och Undersåtarnes Plikter och Rättigheter, sådana som de warit af ålder. Wid de utländska Konungars inkallande föreskrefwos Försäkringar eller Capitulationer. Ju mera desse inskränkte Konungarnas makt, ju mindre efterlefdes de. De emottogos utan twifwel och förseglades med Sigill och Ed, men intet i tanka at följa utan at kränka dem. Det war en gammal Grundlag, at Landet skulle styras af Konung och Rikens Råd, men det war intet utmärkt, om Konungens föreståndningar skulle werkställas efter gemensamt samtycke af Herrarne eller efter flesta rösterna af dem, eller ock om det war nog, när Konungen inhämtat deras betänkande, antingen Rikens Råds mening instämde med Konungens tanka eller ej. I förra fallet hade Fäwäldet warit grundat på Lag, och hela Regeringen warit

Konungens Rättighet i anseende til Rådsherrarne.

*) Bellus f. 437: Omnia quæcunque vidi, aut ex relatione ipsius Regis audivi, aut mihi ipsius primores & Proceres dixere, in hunc locum congessi, quemodmodum mihi imperatum est. Reliqua, quæ magis particulariter ad meam vocationem & missionem pertinent, ore tenus referam, cuicumque vestra beatitudo mandauerit.

warit i Rådets händer, men i senare war Konungen werkeligen Regerande, och Rådet inga Medregenter: dock såsom, i kraft af 8 Cap. Kon. Balken, Rådsherrarne woro befogade at styrka til Rikens Rätt med all sin makt, at Konungen måtte hålla sin Ed, och Almogen sin, kunde de anses på wißt sätt såsom Ståndernas Fullmäktige, hwarföre ock dessa besynnerliga ord influtit uti Lagmåns-eden, 5 Capitlet, at de skulle fullkomna Konungens Bud, allom rätt häldnom, hans och wårom. Det war således rådeligt, at wid tilfälle följa Rådets betänkande, men farligt at altid wika därifrån. På intet ställe stadgas likwäl, at Rikens Råd skulle sätta gränsor för Konunga-makten, utan war deras Ämbete, Rättighet och Skyldighet at råda, och såsom det sedermera förklarades, at råda men intet at regera. Konungens Höghet war då i sin tilbörliga helgd, och Rådets myndighet lagligen befästad, at de, äfwen oåtsporde, kunde yttra sina tankar. Men när utländska Konungar inkallades, trodde man, at Rikets frihet intet war tilräckeligen stadgad utan tillägning af nya Förbindelser, hwarföre ock K. Christoffers Försäkring 1441 stadgade, at alla rikswärdande ärender, ända til Rikens Råds utnämnande, skulle afgöras efter flesta Rösterna i Rådet, eller åtminstone med samtycke af Ärke-Biskopen, Drotsen och Lagmannen i Upland, samt de Sex, som Slotten woro införtrodde, eller efter sjelfwa orden, de som Slotslofwen uppå kär, och med dessas råd kunde Slotten äfwen tagas ifrån deras Inehafware, hwilket annars war betaget, såsom kan slutas af jämförelsen imellan Andra och Fjerde Artiklen. Såsom K. Carl påtod, at han war efter Lagens föreskrift utkorad, gaf han ingen försäkran ifrån sig, åtminstone så mycket nu är bekant, utan des Plikter och Rättigheter innefattades i Konunga-Balken. Han war å berättigad at sjelf wälja sina Rådsherrar, efter behag, fast Ärke-Biskopen war så godt som sjelftagen, och af andra Biskopar och Kleer kunde Konungen utnämna så många han wille, men af Riddare ch Swenar intet mer än tolf. Så föreskref Lagen, med intet anat wilkor, än at ingen Utländning måtte uptagas i Rådet. Intet f dessa förbehåll efterlefdes af K. Carl, ty werldslige Rådsherrar oro tilstädes wid Förordningen om Myntet 1453 til et antal af ågra och tjugu, och ibland dem woro åtskillige från Dannemark, såsom Gyllenstiernor, Tottar och Banerer. Och såsom Konungen ade wälja sit Råd, så snart han war walder, i anledning af 8 ap. Kon. B. så uphörde ock förra Konungens Rådsherrars Rådsyndighet, om de intet å nyo af den tilträdande Herren utnämdes.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

Konunga-Försäkringar.

§. 4.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

§. 4.

Drots- och Marsk-ämbete.

Uti hela K. Christoffers Lagbok nämnes ingen Drots; denna Höghet och Ämbete lär således intet warit ansedd såsom en nödwändig Artikel i Grundlagen. Han nämnes likwäl uti K. Christoffers Försäkran, och borde således denna Wärdighet under des Regemente förnyas, men saknas likwäl aldeles. K. Christoffers hufwudsakeliga Statskonst syftade förnämligast på at utestänga Carl Knutson från alt deltagande uti Regeringen, och om Drots-Ämbetet skolat besättas wid sammankomst af Rikets Ständer och med deras omröstning, som skedde uti des Företrädares K. Eriks tid, war fruktan wärdt, at Carl Knutson då kommit på sådant sätt i åtanka, och Konungen intet wäl kunnat gå honom förbi, då han wid andra tilfällen öfwerhopade honom med alla förstälda nådebetygelser. Men med Konungens förtroende beswärades Carl Knutson intet, utan därmed benådades Oxenstiernorna, Carl Knutsons häftigaste fiender. K. Christoffer fann då tjenligast at aldeles nederlägga denna misstänkta och i hans tycke wådeliga höghet, och uti des ställe infördes Hofmästare-wärdigheten, där inga föregående exempel kunde wara retande, hwilken ock skulle swara emot Drotswärdigheten, och kunde denna nyhet intet wäl falla på någon annan än på en Oxenstierna, som öfwertygade om sin trohet mot Öfwerheten genom sit hat til Carl Knutson m. m. hwilket alt af det föregående widare kan inhämtas. K. Carl hade likwäl intet betänkande wid at åter upliswa et wärdighets-namn, som warit brukat hos de äldre Swenske Konungar, och Arke-Biskop Jöns Bengtsons Moderbroder, Nils Christierson, Wase, blef uptagen til Konungens Drots, oaktadt des Fader Christer Nilsson warit Carl Knutsons beständiga motståndare, och Sonen på intet sätt wanslägtades från sin Fader, uti obenägenhet emot Konungen och wälwilja emot Dannemark. Man kan då wara försäkrad, at hans myndighet intet liknade hwarken Nils Ambiörnsons eller Bo Jonssons, och icke en gång des Faders anseende, utan måtte hans ämbets-plikt warit inskränkt inom omsorgen af anrättningen wid Konungens Bord, hwarföre han ock kallas Trockzes uti K. Carls Bref från Danzig 1457 *), och utmärker Tyska ordet egenteligen den, som bär in maten på höga Herrars bord, och sådan war förmodeligen Drots-wärdigheten i äldsta tiderna i Norden. Hwem wet intet, at Kur-Förſten i Pfalts förrättar denna syssla wid Kejserliga

*) K. Carls Bref från Danzig 1457 hos Hadorph wid Rimkrönikan s. 200.

liga Kröningen i Frankfurt, fast det nu sker genom Fullmäktig. Dauphin de Vienne gjorde samma Förrätning hos Konungen i Arles, och Hertigarne i Anjou hos Konungarne i Frankrike. Det kunde då intet anses förklenande, at, når Arke-Biskopens Farbrors Son skar före wid K. Carls Hof, des Moderbroder gjorde Drots- eller Hof-Marskalks-sysla, ånskönt han war K. Gustaf I Farfaders Broder. Drots-Högheten och Makten hade således fallit ganska mycket, hwilket ock kan sägas om Marsk-Ämbetet, ty en sådan Marsk, som Carl Knutson, finnes sedermera intet i hela Swenska Historien. Och når Thor Bonde af K. Carl förklarades för Marsk, fick han wäl ingen annan wärdighet, än den som nu tilkommer en Fältmarskalk, dock med den skilnad af olika tider. Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

§. 5.

Bland andra rättigheter, som Konungen ägde, tilkom honom ock at låna Län, då Läntagaren gemenligen upbar för egen räkning alla Krono-Räntorna af sit anförtrodda Höfdingedöme eller Förläning. Icke desto mindre lär det ock ankommit på Konungens wälbehag, om Läntagaren skulle tilegna sig alla Krono-inkomsterna, ellev någon del däraf skulle Längifwaren förbehållas. Man slutar det af den Rättegång, som K. Carl lät föredraga för Riksens Råd 1450 strax efter Michelsmessan emot Magnus Gren och des Fru. K. Carl hade benådat Magnus Gren i begynnelsen af sit Regemente med Åbo Län, i tanka at så mycket mer försäkra sig om des trohet. Länet emottog han, men troheten förbehöll han åt Konungen i Danmark, och belönte således sit Fädernesland och lagliga Öfwerhet med Förräderi. Sådane woro en stor del af K. Carls högst betrodde Män. Deras falskhet och brott glömdes merendels, om de blefwo qwar i Landet, och kunde på den grunden skada så mycket eftertryckeligare. Men Herr Magnus for bårt och K. Carl påstod ersätning för det, som Magnus på twå års tid på Konungens wägnar upburit af Skatt och Saköre. Man har ock exempel på något dylikt under Thorkil Knutsons Styrsel, når Gods förlänтes eller skänktes åt de Andelige; ty då förbehöllos likwäl Kronan Böter för Edsöre, Mord och Tjufweri *). Dessa Förfatningar lära Konungens Rättighet at låna Län.

*) Til bewis härpå kan wara nog, om man anför Wildes utlåtelse uti des Historia Pragmatica f. 418: Inde est quod in omnibus fere Birgeri Regis diplomatibus, quibus privilegia clericorum confirmantur, usque ad annum 1304 ista deprehendatur limitatio: Si vero expeditionem nostram evocari, seu

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

då förmodeligen warit wanliga, åfwen wid Förläningar til werldsliga Personer. Rådet tildömde fördenskul full ersätning åt Konungen, hwilket widare finnes utfört uti 18 §. 8 Capitlet. Inga årsteliga Län woro ännu i Swerige wedertagna, hwarföre åfwen Östhammar, som förundes åt Ärke-Biskop Nils, war endast på behagelig tid förlänt, som sjelfwa Länbrefwet af 1442 tydeligen utstakar. Man war således klokare hos oß, än på andra ställen utomlands, där man, genom årsteliga Län, skaffade sig ändteligen så många regerande Herrar, som förut warit blotta Läntagare. Ja Swenska Länen woro icke en gång på lifstid, utan som det heter uti Länbrefwet på Östhammar, på behagelig tid, så at de ombyttes efter behag än til en än til en annan, utan at Innehafwaren kunde klaga på tilfogad oförrätt. De woro då något när af samma natur, som de nu så kallade Förtroende-sysslor. Intet annat förbehåll war gjort i Lagen, än at ingen Utländning måtte få Län i Swerige. K. Christoffer betiente sig ock af denna Förläningsrätt med sådan frihet, at flere på et år blefwo med samma Län benådade, utan at något därwid kunde påminnas, så wida Läntagaren war Swensk, ehuru orimeligt annars et sådant förhållande war. K. Carl föranstaltade ock nog fritt om Länen, då åfwen Danske Herrar blefwo därmed försedde, när de genom giftermål naturaliserades. Sådana woro de wanliga Länen, men när de för werkeliga försträckningar utdeltes, kunde de intet återkallas, förr än utlänta Summan blifwit betalt. Härpå har man et märkeligt prof uti Johan Bylov, som försträkte K. Albrekt under kriget med Drotn. Margareta tio tusend Mark Silfwer, hwarpå han fick i pant Wartofta Härad och Ethagen i Westergöthland, hwilket så wäl Bylov sjelf som Barn efter honom behöllo, til des Sten Sture den Äldre tog det tilbaka, och beklagar sig Fru Anna Bylov, at Släkten intet fått betalning, fast de förmodeligen genom et hundrade års besuning bordt wara förnögde *). Efter denna grund war ingen likhet imellan de fordna Swenske och de utländske Förläningarna: de förra tilträdd-

judicium noſtrum aut juramentum infringi, aut generaliter ſubſidium a toto regno requiri, ſeu cauſas in occultis homicidiis, mord dictis, atque furtis emergere contigerit, iſta ſibi nullatenus libera reddimus.

*) Anna Fickes Dotters Underwisning ſ. 11. Hennes ord kunna anföras: Uhr efter Her Arent war affliden tog Her Sten Swre thet igen, och fech Her Niels Swre i händer badhe gard och lähn, och min moder och syskon blefwo obetahlat til rätten fulnat, uthan alla wederlägning. Deo gratias.

träddes och afträddes efter Längifwarens behag, men de senare förwerkades intet utan brott, som kallades Felonie, och innehöll flera förseelser, och ibland dem äfwen Cucurbitatio med mera. Det är ock märkeligt, at Riksens Råd tildömde Konungen allenast ersättning för Konungens upburna Räntor, men Länets förwerkande nämnes intet, ändkönt Gren utan Konungens wetskap och tilstånd rest ur Landet. Men den saken angick dem intet, emedan Gren hade ingen annan rättighet til Åbo än K. Carls wälbehag. Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

§. 6.

Alt detta tilhopa taget utmärkte Konunga-makten efter gamla Landslagens föreskrift. Regerings-Formen war således kort men desto kraftigare, och Konunga-makten skäligen widsträkt, men utwidgades likwäl intet til Skatters pålåggande utom dem, som af ålder woro wedertagna, och bestodo förnämligast uti fordna Jordräntorna, utom andra wedertagna sedwänjor. Men såsom wissa owanliga Sammanskott woro wid tilfälle oundwikelige, woro desse urtima Gårder icke allenast uti 4 Cap. Kon. B. utstakade, utan äfwen Sättet förordnat, huru de til Skattdragandens lisa [illegible]nkas skulle, och således pålades de efter öfwerenskommande med Allmogen. Skatter och Krono-inkomster.

Til följe af denna Författning borde utgifter för Konungens Hof och andra nödwändigheter bestridas af de wanliga Krono-inkomsterna: hwarföre det ock heter i det ofta åberopade 4 Cap. Kon. B. at Konungen äger lifwa wider Upsala Öde, Krono-Gods och årliga laga Utskylder. Desse Utskylder eller Konungs Rättigheter woro åtskilliga. Uti 2 Cap. Kon. B. nämnas Dulgadråp, Danaarf, Konungens Ensaksböter, och Kongs-andelen uti andra Sakörsnedel. Widare tilkom Konungen och Kronan alt förbrutit Gods, når någon för Förräderi och andra dylika brott dömdes förlustig af all sin egendom. Tull, Strandrätt, Fynd woro ock en slags Krono-inkomst, men de förmånligare woro Gengärd, Ledungslama och Bruks-inkomster. Huru wida alla dessa årliga Räntor woro för Konungsliga Hofwet tilräckeliga uti K. Carls tid, bör korteligen undersökas. Räntorne af Upsala Öde och annat Kronogods woro utan twifwel ganska betydeliga, ty af dem utgick icke allenast årliga Jordebruks-Räntan, utan ock alla Inkomster, som en Jordägare tilkommer. Såsom ock alla stora Skogar, Sjöar och Strömmar ansågos för Krono-egendom, kunde Afsnd därutaf uti en hushållare Herres hand wara mycket gagnande. Lika betydeliga woro Ut-

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

skylderna af enskilta Personers Fastigheter, som den tiden kallades Skattegods, och ännu intet räknades för Krono, ty de aflämnade ock til Konungens behof årlig Skatt. Men denna förmån blef mycket förminskad, när werldsliga Frälset och Rusttjensten infördes under Magnus Ladulås, hwarigenom all afgift til Kronan af Frälse-godsen uphörde. Såsom det ock stod all Jordägande fritt, at på samma sätt frälsa sina Fastigheter; ökades Frälset årligen, och Krono-inkomsterna minskades. Om werldsliga Frälset på det sätt gjorde et wackert afslag i Krono-skatterna, fick ock Riket et anständigt Rytteri, som war nog kostsamt i anseende til den tunga rustningen. Frälset fick ock en slags förbättring därigenom, at de utom wanliga skatten af sina Gods äfwen upburo Kongs-andelen af Sakören, när något brott på Frälsegrund yppades. Men som redan påmint är, Kronan fick et slags wederlag. Andeliga Frälset däremot, hwilke innefattade Kyrko- Kloster- och Klerke-gods, som nästan dageligen tilwäxte genom felande andakt och widskepelse, påstod, at wara aldeles frikalladt för all slags Kongelig tunga, af hwad namn det wara måtte, til följe af K. Magnus Birgersons utgifna Privilegier af år 1281. Man bör dock medgifwa, at de Andeliga intet aldeles undandrogo sig wid infallande Krig, som både af K. Eriks och Carls Historia är tydeligt, fast de gemenligen inwände, at de intet woro pliktige därtil. Men då alt war fredligt, fick Konungen utan twifwel benöja sig med intet *).

§. 7.

Dulgadråp.

En del af årliga och wissa Krono-inkomsterna äro redan berörte, de som därefter äro upräknade äro til en stor del wilkorliga och ganska owissa. När någon war dräpen och Baneman intet kunde upwisas, kallades det Dulgadråp, och Häradet bötte fyratio Marker, hwaraf Konungen fick tjugo **). Denna Förfatning lär wara gjord, mer för at hindra sådana lönska ogerningar, än för någon Kronans winning. Skulle åter någon särdeles förmån tilfyta Kronan genom denna Förfatning, efter Dulgadråp nämnes ibland de första af Konungens owissa inkomster, måtte almänna säker-

*) Om werldsliga Frälsets rättighet at upbära Krono-andelen af Sakören kan ses Magnus Eriksons Bref, som är anfört i Tredje Delen s. 566. Magnus Birgersons Privilegier för Clericiet äro anförde af Wilde s. 415.

**) Se 26 Cap. Dråpm. med wilka L L.

säkerheten i landet hafwa warit ganska kinkug, då Lagboken upsattes uti Magnus Eriksons tid. Genom Danaarf tilkom Konungen alla Främlingars egendom, som de ägde i Swerige, då de utan inländska arfwingar afledo. Dödde således i Swerige en Engelsman, förbehölls Konungen arfwet, sedan inga Släktingar insunno sig inom natt och år efter dödsfallet, men efter en Tysk borde arfwet tilfalla Kronan, om den afledne intet lämnat barn efter sig *). Om ock inländsk Man utan Arfwingar afsonnade, tilkom både Fastigheter och Lösören Kronan, i fall Arfwingen intet inställde sig efter utsatt tid. Men genom denna författning riktades werkeligen Kronan ingen ting eller ganska litet: ty om en utländsk Präst dödde, tog Biskopen Arfwet. Om för öfrigt någon inländsk nalkades döden utan at hafwa Arfwingar, war honom altid obetaget, at genom Gåfwa eller Testamente förordna om sin egendom. Utom des woro wäl de mästa Utländningar, som för Handeln skul uppehöllo sig i Swerige, ifrån Hansestäderna, och i anseende til dem dödades alt Danaarf genom K. Magnus Eriksons och K. Håkans Bref af 1361 gifwit Greifswald **), och är ganska troligt, at samma förmån blifwit Städerne förbehållen alt framgent, när deras gamla Privilegier bekräftades. Man har således all anledning at tro, at rätten til Danaarf intet warit särdeles fördelaktig för Kronan åfwen i fordna tider, utan när et sådant tilfälle någon gång yppat sig, torde denna lilla fördel blifwit bortskänkt åt andra, som K. Erik Månson gjorde, när han bortgaf åt en af sina Betjenter

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

Danaarf.

*) Danaarfs natur beskrifwes tydeligen nog i wåra gamla Lagar. Uti 14 Flocken Ärfda B WgL. stadgas sålunda: Dör madher, na eigh arfwa hans, tha är Konungen arfwi hans. Dör madher Änsker i landa, är eigh then skyldasta hos, tha skal arf hans standa til jämlanga, är eigh tha arfwi komen, tha skal Konunger arf taka, Biskoper än Präster är. Dör Tydisker madher, är eigh barn til, tha skal Konunger arf taka, Biskoper än Präster är. Det kallas Danaarf. Af 22 och 23 Fl. ÖgL. ses, at denna rättighet sträkte sig både til den dödas lösa och fasta egendom, til inländsk och utlänning.

**) K. Magnus Eriksons och K. Håkans Bref dat. Greifswald 1361 in crastino Mariæ Virginis gloriosæ. Eosdem etiam cives . . . . . liberos omnimodo volumus penitus & exemptos, sic, quod si ibidem aliquem vel aliquos mori contigerit, heredes seu testamentari de relictis bonis hujus modi defunctorum libere se intromittere, & quorsum voluerint ducere possunt. Originalet af detta Bref på Pergament en aln bredt, förwaras i Lybeck, det är tryckt uti Dreijers Specimen J. P. Lub. s. 124.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

1358 en Gård i Malmö, som han under titel af Danaarf bekommit *). Mera lönande kunde warit Konungens Rättighet til förbruret Gods. Alla fordna Högmåls-brott hade merendels den swåra fast rätmätiga påföljd, at lif och gods förlorades. Den som

Förbrutna Gods.

upreste sig emot sin lagliga Öfwerhet, och stämplade emot honom med Råd, Bref eller Hjelp, förwerkade lif och egendom. Samma straff war förbehållet den, som följde med utländsk Här och härjade sit Fosterland, hwilket kallades föra afwog sköld. Den som blef sakfäld för mordbränneri, och den som dräpit sin Husbonde, förlorade ock både fast och lös egendom, som likwäl gick til twestiftes, då de förra händelser räknades får Konungens enfak m. m. **). Uti äldsta tiderna lär wäl mycket på detta sätt blifwit Kronan och Konungen tilägnat, men uti Magnus Erikſons tid och sedermera, allt såsom Fäwäldet rotades, har utan wifwel andra huswud-reglor blifwit i akttagna, så at en således förwerkad egendom blifwit åter bortgifwen, antingen til andeliga eller werldsliga Personer. Således finner man, at K. Magnus år 1347 lämnat et förwerkat Gods til Torsten Rabbe, och på samma sätt har K. Erik Månſon skänkt et Gods, som war indraget för bristande rustning, til Biskopen i Linköping ***). Så at den omständighet, som sedermera inflytit i adeliga Privilegierna, lär förmodeligen leda sit ursprung från dessa Tider, och om intet något sådant förbehåll warit i akt tagit, hade förmodeligen nu för tiden intet mycket Frälsegods warit til finnandes.

§. 8.

Tull.

Til de owissa Konungens Ingälder böra ock hänföras Tull, Strandrätt och Fynd, och ibland dem är utan twifwel Tull nu för tiden af mycken betydelighet, men war, uti denna skälning af tilståndet i Swerige, af ingen. At man likwäl haft begrep om Tull i wåra orter ifrån urminnes tider kan slutas af Föreningen imellan Swerige och Gothland, då där förbehölls, at Gothlänningarne mot fyrtio Marker Silfwers årlig Skatt, skulle hafwa fri Handel i Swerige, utan Tull och andra utgifter. Efter alt utseende är denna Förbund ingånget i sjelfwa Hedendomen. Den Tullfriheten, som Gothlän-

*) K. Eriks Bref är intryckt i D. 3, s. 444. Man kan widare om Danaarf jämföra Loccenius, Verelius, Ihre uti deras Ordböcker, men i synnerhet Botin om Swenska Hemman, D. 1, s. 14.

**) Härom kan ses Högmåls-Balken i Lands-Lagen.

***) Om förbrutna Godsens bortskänkande kan ses D. 3, s. 561.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

länningarne betingade sig, är sedermera utwidgad til andra handlande Samfund, och Lybeckarnes Tullfrihet i Swerige är ganska gammal. Ty den förundes dem redan i Tolfte Århundrade, när Knut Erikson och Birger Brosa regerade *). Sedermera erhöllo de andra Hansestäderna samma förmån, och så wida de Swenske därmot åtnjöto samma Privilegier uti utländska Städerna, war ingen ordsak på någon sida til mißnöje eller klagomål, och hade Swenska Handeln därigenom kunnat komma uti en fördelaktig rörelse för Riket, om intet andra omständigheter kastat förnämsta winningen på Utlänningarnes sida. Man finner wäl, at K. Carl pålagt en slags Tull på inkommande waror, antingen de infördes af inhemska eller främmande, då man stadgade, at för Waror af fyratio Marks wärde en Mark Silfwer skulle lefwereras på Myntet. Men detta war werkeligen ingen afgift, utan snarare en omwäxling, då de Handlande erhöllo betalning i Swenska penningar för sit aflämnade Silfwer. Denna Stadga war ej heller ny, emedan man äfwen uti Magnus Erikons tid betjent sig af samma medel til at underhjelpa Myntet **), ast en sådan Stadga, kan hända, då för tiden kommit i glömska, är K. Carls Förordning blifwit utgifwen; hwarföre ock Konungen ti sit Bref från Danzig (s. 209) försäkrar, at han aldrig någon Tull ller nya Utlagor påbudit. Dock kan wäl wara, at de utländske Handlande funnit sig i början beswärade af denna Författning, och såsom Konungen märkt deras mißnöje, har han upskutit bekräftelsen f Hansestädernas Privilegier. De affärdade fördenskul sine Sändeud til Konungen 1456, då de ibland andra ärender äfwen anhöllo m sina Privilegiers Stadfästande. Desse utskickade lära förmodegen uti något pockande ton föredragit sina angelägenheter, efter K. Carl affärdade dem med det korta swar, at Hansestädernas Handlande, om de intet wille komma til Swerige, kunde de blifwa emma ***). Konungen lär således hafwa med öfwertygelse inset, at

*) Det Bref, som Birger Jarl af iälbo i detta ärende utgifwit, är an år och datum. Det är åberopat 2 Del. s. 407, men såsom man int lämnat Utdrag därutaf, det ock drig warit tryckt i någon Swensk amling, kan det läsas bland Bilarna N. XIII.

**) Olaus Petri lämnar omständig underrättelse härom, sedan han lt om Digerdöden, och til så mycket tydeligare bewis kunna hans egna ord anföras: „I thenna Konungs tid war så beslutat, at alle Köpmän, som Spesseri förde hit i landet, the skulle med hwarje 40 marks wärde föra en lödig mark sölf, hwilken the på myntet bära skulle och taga igen halffemte mark, så godt war myntet än på then tid". Denna påminnelse är annars giord tilförne i 3 Del. s. 595.

***) Til bewis om denna besynner-

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

at Handeln imellan Swerige och Hanseståderna har warit likså angelägen för den ena som den andra, så at det war onödigt at krusa för en sådan rörelse. Den Tull som man hit intil omtalt angår endast Sjö-tullen, ty inrikes Tullen war ännu en ohörd sak i Swerige. Strandrätten, hwarigenom Öfwerheten tilegnade sig skeppbrutet Guds, lär på lång tid intet warit utöfwad i Swerige, utan

Strandrätt.

då ingen ägare anmält sig inom natt och år; emedan uti alla de Föreningar, som warit träffade med Hanseståderna, war altid betingat, at Skepsfolket sjelfwa måtte uti Sjöskador berga sit Guds utan all afgift til någon annan än dem, som warit dem behjelpelige under bergningen. Samma anstalt war ock gjord i almänna Lagen, då ingen Bergare-lön war utsatt, utan det lämnades uti Ägarens wälbehag, at gifwa huru mycket han wille, efter man ansåg för hederligt och christeligt, at hjelpa en nödlidande i sådana olycksfall. Träffades eljest strandat Guds, där ingen war närwarande, fick Finnaren en tredjedel af godset, men ägaren behöll det öfriga, så framt han inställde sig inom natt och år, men om det försummades, tilföllo de twå tredjedelar til Konungen. Wid det tilfälle likwäl när något upfiskades från hafsbotten, hwilket kallades Botten-fynd, fick Finnaren hälften och Konungen tog den andra halfparten, om ingen ägare inom laga tid anmälte sig. Annars war Hittarens lott efter gamla Författningarna en tredjedel, så framt han i laga tid gifwit sit Fynd tilkänna, och i widrig händelse förklarades han för tjuf, och hittelönen blef därefter *). Således lär wara nog tydeligt, at Tull, Strandrätt och Fynd, ganska litet riktade Kronans eller Konungens Cassa i dessa tider.

Fynd.

§. 9.

liga omständighet kunna Willebrands egna ord anföras af des Hanſiſche Chronik, ſ. 101 wid år 1456: Nicht weniger wurden . . . der Städte Deputirte nach Schweden abgefertiget die bikherigen Streitigkeiten ſolcher beyden Reiche beyzulegen, wie auch um Beſtätigung ihrer Privilegien anzuhalten, allein dieſelben funden ſchlecht Gehör, und König Carl ſagte: Wenn die Hanſegenaſſen nicht mehr nach Schweden kommen wolten, ſo könten ſie zu Hauſe bleiben.

*) Om Strandrätt, Wrak och Fynd kan ſes Biärkös R. C. 18, — Tiuſwa B LL 36, 37 Cap. m. m. Walanger uti et Academiſkt Arbete under Canc. Räd. Ihre de jure Varochi ſ. 11 anför et bewis på den omenniſkliga Strandrätten af K. Chriſtians ſiefarande emot Erik Eriksſon Gyllenſtierna på Öland, men där är ingen fråga om Skepsbrott, utan om en Lanna ſom bräſt: orimmeligheten är dock denſamma. Se Rimkrönikan ſ. 451. Härom är nämnt tilförne.

§. 9.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

De hit intil omtalte Krono-inkomster hade utan twifwel kunat wara af mycken betydelighet, om intet tidens omständigheter förwagat och inskränkt dem. Ledungslaga däremot, Bruks-inkomster och Gengärden woro för Kronan och Konungen långt fördelaktigare. Leding war en Rättighet, som tilkom Konungen, at bjuda underfåtarne up til Rikets förswar wid tilfälle af krig. Denna Rättighet hör til sjelfwa Kongliga Högheten, och är stadfästad uti 2 Cap. Kg. B. L L. Orden äro tydeliga: Alle, och the, som i Rike hans byggia och boa, äga och skulo honom, Konungen, lydno halda, ud hans stända, och til tiäniſto wara, särlika a landamärom, mnd at wärja, och ej yttermera med härfärd fara, utan med godwilja thera fångnom. Det wilkoret, som är tillagt, at Konungen ntet hade rätt at föra sin Krigshär utom Riksens gränsor utan Folets goda minne, är så nytt som orimmeligt: ty efter denna Grundig war han altid pliktig at wänta med sin utrustning, til des det ar Fienden lägligt, at bryta in om Gränsen. Första gången, som nna förbehåll blef inflickat i Grundlagen, lär skedt under Magnus Erikſon, ty uti 3 Cap. Kg. B. inskränkes Ledings-täget til Gränn, utan god wilja thera thegnom, hwilket lär betyda, at intet utwärtes Krig kunde företagas, utan de förnämare Herrarnes samtycke. Denna Förfatning synes ock wara bättre betänkt, än Utlåtelsen uti K. Chriſtoffers Lagbok, ty efter den senare war sjelfwa edingsmanskapet befogat at wända om igen, så snart de kommit i Gränsen, då efter Magnus Eriksons Stadga de borde afbida ilstånd af sina Förmän, innan de skildes åt, hwarigenom både en ags ordning och undergifwenhet eller Subordination kunde bibehållas. Men Skatten til Manskapets underhåll, bör egenteligen är förklaras. Den kallades Ledungslama, och utgick i Spannål, Kiött, Boskap och Penningar, hwilket alt borde inlämnas i Konungens Wistahus eller Magazin, som 10 Fl. Kg. B. Upl. widlöftigt utförer, och lär förmodeligen intet mycken besparing för ronan blifwit, när werkeligt upbud skedde. Men et sådant samanskått skedde ock, när ingen Leding företogs, och då bestods fyra Marker i Penningar för hwart Fartyg: på hwilken räkning, olkländerna, Tiunda Land, Attunda och Fiärdhundra betalte i Ledungslama 3440 Mark, efter de utrustade 86 Ledungs-Fartyg. Denna afgift war således ansenlig i synnerhet, när fyra eller fyra h en half Mark Penningar swarade emot en Mark Silfwer eller

Leding.

Ledungslama.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

åtta Riksdaler. Fyra Fartyg gingo utaf hwart Hundari eller Härad, och om man hade sig bekant, huru många Härader då räknades i Riket, hade man kunnat noga utsätta Summan af Ledingskatten. Dock är likwäl ännu något miſstag i räkningen, så wida, at intet alla Härader woro taxerade til fyra Fartyg, hwilket kan så mycket mindre nekas, såsom i Westmanland intet utreddes mer än twå af hwart Hundare; Ledings-summan i Penningar för hwart Fartyg war likwäl äfwen den samma för Westmanland som för Upland. Denna Ledings-skatt är wäl en af de äldsta Gårder i Swerige, ty han utgick äfwen i sjelfwa Hedendomen, och stadfästades i wåra gamla Lagar, och är förmodeligen icke en gång i wår tid afskaffad. Ty det är intet sannolikt, at man aflagt en så gammal Krono-inkomst under så många Förminskningar af Krono-räntor och Förökningar af Behofwen, hwarföre ock Ledings-skatten lär blifwit sammanslagen med Jordboks-Räntan *).

§. 10.

Bruks-Inkomster.

Efter Helge-Andes-Holms Beslut 1282 woro alla Bergwerk och Bruk förklarade för Krono, och finnas uti Drotning Margaretas och K. Eriks tid många bewis, at dessa Grundreglor woro gällande, ja äfwen under Magnus Eriksons Regering. Ty först har han, K. Magnus, bekräftat Stora Kopparbergets Privilegier, och sedan gjorde han Förfatning om hela Brukshushållningen. Hwad Järnwerk angår, gjorde ock K. Magnus den Förfatning af år 1340, at af hwar Järnhytta, som war ny anlagd, skulle Kronan första året hafwa 750 Järn, men sedermera 1500 **). Yttermera finner man, at Bo Jonson och hans Testamentarier innehade, såsom pant af Kronan, halfwa Kopparberget och halfwa Järnbergslagen i Dalarne, så at dessa Werk eller Bruk utan twifwel warit ansedda som Krono-egendom ***). Och ändteligen, när stora Re-

*) Widare uplysning om Leding kan fås uti 7 Fl. Kon. B. Helsinge-Lag. 12 Fl. Westmanna-L. 10 Fl. Uplands-L. och 10 Fl. Södermanna-L. Man kan eljest jämföra 1 Del. f. 357.

**) K. Magnus Eriksons Privilegier för Westra Berget i Nerike Walby feria tertia, eller Tisdagen för Mårtensmessan 1340. Man har beropat sig på detta Bref i 3 Del. f. 561. Det finnes intet infört bland tryckte Bergs-Ordningarna, utan är taget af en gammal Pergaments-bok, och af Kammar-Collegium til Antiquitets-Archivum 1734 i Augusti månad aflämnat. Anmärkningen finnes anteknad på den Afskrift, som mig är lämnad af Kgl. Biblioth. Hellman.

***) Drotn. Margaretas Förſäkring

Reductions-Placatet bewiljades i Nyköping 1396, förklarades hela Kopparberget för Krono, undantagandes två par Bälgar, som Biskopen i Westerås tilkommo, och til Drotningens Morgongåfwa ades både Koppar- och Järnberget i Dalarne utan undantag och örbehåll af någon enskilt Persons rätt *). Och på denna grund ar ännu intet warit någon tanka om Bergwerk, som tilhörde nå- on enskilt. Sammaledes har K. Erik tillagt Drotning Philippa il förbättring på sin Morgongåfwa 1420 alla Bergwerk, som nu oro uptagne eller framdeles uptagas kunde uti Nerike och Wester- ås Höfdingedöme m. m. och äfwen alla de Malmberg, hwar Silf- er och Bly utarbetades **). Om nu Konungen war berättigad t föranstalta om de Bruk, som framdeles kunde uptagas, lår det ara en nödwändig följd, at ännu ingen fråga kunde wara, an- ingen sådane Bergwerk woro belägne på Krono- Skatte- eller rälse-grund. Den första gång man har anledning til at någon åga yppades, om skilnad borde göras i anseende til grunden, på wilken Malmstreket yppades, lår hafwa warit i K. Christoffers d, så wida man wil sätta tro til Riks-Rådets Grels Matsons ntygande, hwilken med några andra försäkrade, at det warit så eslutat, uti K. Christoffers tid, at Bruk på Frälsegrund kunde ler borde af Jordägaren uptagas och drifwas utan all afgift til ronan. Det kan likwäl förekomma ganska besynnerligt, at man id detta tilfälle hwarken beropar sig på någon Skrift eller forme- t Utslag, utan berättar allenast at så warit samtykt: då man lik- äl skulle tyckas, at man år 1485 bordt och hade kunnat framdra- tilförlåteligare bewis uti et mål, hwarigenom Kronan kunde lida nsenlig förlust. Men på denna munteliga angifning beslutades, at idanefter skulle hållas för Lag, at af Bruk, som uptogos på Skattegrund, skulle Tionde gifwas til Kronan, men af Frälse- und skulle ingen Ränta afkämnas, utan Frälsemannen och des rfwingar njuta oskärd besitning och njutande af sit Bruk. Det år k märkeligt, at Herrarne, som hade del i denna Förordning, före- ira likwäl en slags ursäkt för sin Stadga, emedan det ej kunde komma ronan til skada, utan snarare til gagn och nytta, når Undersåtarne

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

ilmsöndag 1388 hos Hadorph wid mkrönikan s. 51.

*) Nyköpings Förening vigilia Mat- i Ap. 1396. Hadorph s. 62, och lyrkes det här år sagt af 16 och Punkten.

**) Utom hwad här tilförne är an- märkt, kan ses v. Dalin s 632. Lan- gebek om Norrska Bergwerken s. 105 m. m.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

genom sådane Werk förkofrades, emedan Kronan då kunde få mera tjenst, wid tilfälle, af Jordägaren *). När alt detta lägges tilsammans, lär wara onekeligt, at ingen för K. Christoffers tid hört talas om Bruk, som tilhört enskylta personer. Och på samma grund blifwer lika otwifwelaktigt, at Konungen af Bruksdriften haft ansenliga inkomster, fast man utaf brist på Handlingar intet kan utsätta, huru högt de kunnat stiga.

§. 11.

Gengård.

Om Rättigheten til Bergwerken war ganska förmånlig för Kronan och Konungen, war ock rättigheten til Gengårdens pålysande ganska fördelaktig för Kongl. Hofwet, men tillika ganska tryckande för Almänheten. Gengården leder sit ursprung från urminnes tider och warade til hälften af nästförflutna Århundrade. Des natur war sådan, at när Konungen reste kring Landet, war Almänheten pliktig, icke allenast til at underhålla utan ock skaffa skjuts til hela Hof-Staten, och det utan all betalning och tillika skaffa foder och underhåll åt alla dem, som reste i Konungens ärender. Detta kallades Weizlo eller Wädslo uti gamla Skrifter, och nämnes ofta hos Sturleson. Om K. Granmar heter det, at han war at weitzlo på Sela Ö, när ban blef befordrad til andra Werlden af Ingiald Ilråda, och samma ord brukar Sturleson om denne senare, då han war på Ränninge, och om Braut Anunder brukar wår gamla Författare samma utlåtelse, då han säger, at han reste kring Landet, at weitslum. Ordet brukas wäl intet ofta i Swenska Skrifter, förekommer likwäl i Helsinge-Lagen, där plikt utsättes på den, som försummade at afgifwa Wädslur, och där stadgades tillika om Skjutsen **). Men at sådan Gård war sedermera en wanlig tunga är tydeligt af Södermanna-Lagen, ty där förordnades, at när Konungen war krönt, kunde han påbjuda Gengård i hwilket Land han ärnade komma ***). Mera underrättelse läm-

*) Alla de här införda Påminnelser kunna inhämtas af Riksens Råds Stadga 1485, dat. Strengnäs Helge Kors afton Exaltationis crucis, inrykt af Hadorph wid Biärköa R. s. 63.

**) 10 Fl. Kgs B. Helf. L. Är Wädslu fall i framfärd, böte atta öra = = = än badhin wädslur fälla i framfärd ok aterfärd, böte sextan öra, ok wirda wädslo. Om Skjutsen talas i 11 Flocken i samma Balk. Widh Mordbäk skulu the hanum, Konungen, medh atta skiutum möta, ok tiu skiut än wäghä skal = = = = I skiuta färd är ängin fräls. Och på sådant sätt war Gengården mycket drägelig i gamla dagar.

***) 3 Fl. Kgs B. Södermanna L.

lämnas intet af äldre Skrifter, men tydeligare beskrifning kan inhämtas af senare Acter. Uti Kalmare Receß 1483, 21 §, förbehålles, at intet Håstefoder, Gästning, Skjutsfärd eller annan Skatt och Tunga må påläggas Klerkeriet och Riddareskapet med theras Hjon och Landboar, utan Konungen sjelf, des märkeliga Råd och Sändebud fara igenom Landet uti Riksens ärende. Ja äfwen främmande Ministrar skulle med fri Fordenskap och Täring fortskaffas med hela sit följe genom Landet **); och på sådant sätt war det ganska tydeligt, at Gengärden war en af de drygaste Pålagor, som någonsin Swenska Undersåtarna warit påbuden. Hwilket ock K. Carl IX sjelf tilstår uti sin Förordning af 1604, då han försäkrar, at Gengärds-tungan war swårare för Almogen än alla deras andra årliga Skatter och Utskylder ***). Den som fördenskul wil med eftertanka öfwerwäga allenast denna ena omständighet af gamla tidens lagliga Hushållning, kan intet utan häpenhet höra uphöjas fordna Werlden framför nu warande tider, då den största obilligheet, eller rättare sagt, tyranni, war en laglig Inrätning. Under den hwälfning, då gamla Enfaldigheten ännu regerade, war detta beswär ganska drägeligt, men uti uplystare tider, då Smaken förbättrades och Behofwen ökades, blef den odrägelig. Och om inter Drotn. Christinas Regering för annat wore märkwärdig, förtjenar den likwäl, genom Gengärdens afskaffande, et stadigtwarande minne och tacksägelse, ty hwad som ännu kan wara qwar af denna urgamla Inrätning förtjenar icke nämnas en gång. Dock bör ingen inbilla sig, at en sådan tunga war endast brukelig i Swerige, utan

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

Tha ma han * * * * Gengärdher utbiudhä i hwilkit land han koma will.

**) K. Johans Bref d. 17 Aug. 1576: Wi wele ock hafwa oß förbehållet the almänneliga Skiutsresor, som behöfwes til Wåre och Riksens förrlor, enär som lägenheten så tilsäger. Sammaledes, når Wi äre stadde på något täg med Wårt Kongl. Hof * * * Ther ock frembmende Herrers Legater och Sändebud warde sig här i Riket begifwendes, eller ock warde utschickendes några af Wåre gode Män, anten uti Sendebuds wis, eller ock til at hålle Konungs Räfst här i Riket. Sammeledes ther Wåre förordnede Stathållere behöfwe at drage af och til, at beställe om Wåre och Riksens wärf och ärender uti de landsänder, ther the äre förordnede, då skola the, samt med theres följe med fri fordenskap och täring utan all genskjelse blifwe förordrede.

***) K. Carls Mandat om Skiutsfärd och Gästning d. 22 Apr. 1604: Eder är nogsamt wetterligt, at den störste tunge, som menige Almogen uppå ligger, är thenne med the otalige skiutsferder och gästningar, hwilket sig fast högre helöper om året, hwar det räknas skulle, än som eder ärlige Skatt och utskylder.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

denna orimelighet war wedertagen öfwer hela Europa, ty efter gamla Anglo-Saxiska eller Engelska Lagarna utgingo til en sådan Kongsgård, af 10 Bönder eller Byar: 10 Tunnor Honung, 300 Bröd, 12 Fat eller Tunnor Öl, 31 Tunnor Spisöl, 2 Oxar eller tio Får, 20 Höns, 10 Ostar, en Tunna Smör, fem Laxar, 20 Pund Hö eller Hästfoder, och 100 Ålar *). I Dannemark och Skåne wan hela Landet skattlagt efter en eller flere dagars Kost, servitium noctis, och til två dagars kost skulle utläggas fem Pund Honung, 6 Pund Hafre, Rågmjöl et Pund, Hwetemjöl et Pund, et halft Kornmjöl, tre Pund Malt, et Pund Pors eller Humle, 26 saltade Swin, 14 lefwande Swin, 16 insaltade Oxar, 26 insaltade Får, 14 Smörbyttor, 360 Ostar, 360 Höns, 180 Gäss, 2 Pund Peppar och Kumin, 1 Pund Salt, 8 Hwalar Sill, 360 Stockfiskar, 2 Mark Silfwer til färsk Fisk, 2 Öre til Bårarne, en Mark Silfwer til Marskalken, en half Mark til Under-Marskalken, 1 Mark Silfwer til Öfwer-Drotsen, en half til Under-Drotsen, et Öre Silfwer til wakthafwanden i Capellet, Öfwer-Skånken en Mark Silfwer, Under-Skånken en half Mark, til Köket et Öre S. til Kållaren et Öre S. til dem som twättade up 2 Penningar, til Stallfolket 1 Öre S. til den som utdelte Ljusen et Öre Silfwer, Almosegifwaren åfwenså, och utom des 100 Skålar eller Träfat, och 400 Trätalrikar, och en half Mark Silfwer til wed **). Och til denna Afgifts erläggande woro Södra Åsbo, Ronnebergs och Luggude Härad anslagne til sex dagars Kost, Gyngehärad til fyra, Oxie til två och så widare, och några Härader betalte allenast Penningar eller Silfwer efter omständigheterna. Men hwad Swerige angår, har man ännu intet funnit någon upsats på hwad i almänhet til en sådan Gård fordrades: ty den Skattläggning, som utgick til K. Carls Eriksgata, och är nämnd i ellofte H. af föregående Capitel, rör endast, hwad Sex Bönder skulle skaffa i Gården. Så mycket är onekeligt, at Pålagan war nog dryg, och måtte Danske Konungarne sarit med mycket talrikt följe, när så många persedlar allenast til två dagars förplägning måste anskaffas. Och af det, som nu anfört är, kår wara nog tydeligt, hwarföre man beklagade sig så mycket öfwer K. Chri-

*) Detta är taget af West-Gariska Konungen Inas Lagar hos Bromton.

**) Detta är taget af K. Waldemars Jordebok uti Monumenta Scanensia 1 Del. s. 77, och uti det föregående finner man Häradernas Tarering. Man kan annars jämföra en Disputation hållen i Lund 1768 de Obligatione Ciuium ad alendam Principis familiam cum per provincias proficiscitur.

K. Christoffer, når han under en swår och tryckande misswäxt kom tägandes med fyra hundrade Häster. Man kan ock utfinna grunden, hwarföre Ärke-B. Jöns Bengtson kunde få anledning, at förmå Almogen til Uproor emot K. Carl, efter Konungen, genom Ärke-Biskopens och andra Wederbrändes illfundiga konster, war nödsakad at beswära Landet med ihållande Färder och Resor, än til en än til en annan Gränsort. Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

§. 12.

De nu upräknade Krono-Räntor och Rättigheter woro årliga, Dana-arf, Fynd, Strandwrak och Böter undantagande, som wäl intet woro årliga och wissa, men dock wanliga. De utomordenteliga, men likwäl lagliga Pålagor, beskrifwas uti 4 Cap. Kg B. LL. och utskrefwos, wid påkommande fiendtligheter, utstyrandet af Konungens Son eller Doter, Kröningen och Eriksgatan, samt Kongeliga Husens och Slottens Bygnad. Wid en sådan Skattsätning, skulle Biskopen och Lagmannen i Länet med sex Hofmän och sex Bönder sig imellan öfwerwäga och utstaka, hwad Skattdragaren kunde tåla, och hwarmed Konungen kunde wara belåten. Detta war efter Lagens föreskrift, och det icke allenast efter almänna Lands-Lagen, som i K. Christoffers tid bekräftades, utan samma förbehåll war gjort uti Magnus Erikfons Lagbok *). Och på denna grund sträkte sig ingalunda Konunga-Makten til frifwilliga Skatters pålåggande. Men K. Erik af Pommern, som hwarken kände eller frågade efter at känna Sweriges eller någon annan Lag, än eget wälbehag och behof, pålade Gärder och Sammanskott utan ända. Ingen fråga yppades, om Skattdragaren kunde uthärda med dessa nya och ouphörliga beswär. K. Erik war altid behöfwande och Almogen war altid tryckt och förarmad, til des almänna Fattigdomen kostade honom både Krona och Heder. Under K. Christoffer finner man wäl intet, at nya Skatter betungade Almogen, men då upfanns en ny konst, at skrapa ihop penningar, genom en tilförne ohörd och owanlig Cancelli-afgift, som tryckte de Länsökande, och utmattade allenast de förnämare Länwinglare; och hade denna nya konst, kan hända, intet warit så mycket lastbar, ty det kan wara billigt underståndom, at fäfänga och dårskaper kosta något, så framt den däraf flytande winning kunnat eller blifwit anwänd til Sweriges nytta: men såsom all slugheten gick ut på Sweriges utblottande Nya Skatters påbud.

och

*) Se Magnus Erikfons Lagbok 5 Fl. 6 K.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

och Dannemarks riktande, kunde wäl et sådant upsåg intet behaga en wältmenande Swensk. Det är et fåfängt inkast, at såsom hela Göthiska Norden då gjorde en sammanhängande kropp, kunde det komma på et ut, antingen Seland, Skåne eller annan ort blifwit Sammanhetsen för Nordens Rikedomar, de kunde sedan flyta tilbaka hwarifrån de warit hämtade. En sådan återbäring war ganska owiss. En kropp mår wäl, når alla lemmar hafwa en tilständig helsa och föda, men intet, når en lem allena drager lifs-safterna til sig. Om sådana Grundsatser warit följda af Unions-Konungarna, hade Nordiska Föreningen kunnat blifwa nyttig för alla Rikena, och kanske långwarig, men såsom andra Reglor woro gällande, war det åtminstone för Swerige nyttigt, at det söndrade sig. K. Carl upphögdes då på Swenska Thronen, och under hans Regering finnas inga klagomål öfwer nya Skatter, utan Almogen blef så mycket mera skonad, som Konungen bestod sjelf all Krönings-kostnaden, utan ringaste tunga för Almogen. Men hans förrådiske Slägtingar, några få undantagne, hade medel at göra all hans ömhet för Almogen onyttig, genom deras illfulla konster, hwarigenom Almogen betungades långt mer än genom nya Pålagor. Detta alt oaktat woro likwäl årliga Krono-inkomsterna aldeles tilräckelige til Statens underhåll, och til et ansenligt öfwerskått, som däraf kan slutas, at K. Carl, oaktat han warit öfwerhöpad med ouphörliga Krig, likwäl kunnat förfoga sig til Danzig med en besparing af wackra Summor Penningar, som han intet nekar wara til en del af Krono-Räntorna insamlade *). Denna Besparings-Cassa kan utan wisswel förekomma underlig för dem, som hafwa något begrep om nu warande Statswerk, men nu warande oumbärliga utgifter stiga förmodeligen långt öfwer alla fordna tidens Krono-inkomster, såsom man ock torde kunna påstå, at blotta Indelnings-werket, med wederbörandes nog mätteliga Löner, til en summa af elfwa Tunnor Gull och 19,000 Dal. S:mt efter Kronowärdi öfwergår förmodeligen alla Krono-inkomster, som Carl Knutson i sin tid årligen upburit **). Om då Krono-räntorne warit i sin grund jämkade efter Odens eller Oluf Skjötkonungs och S. Eriks behof, war det et aldeles oumgängeligt förbehåll, som äfwen almänna Lagen stadgade, at Krono-inkomsterna intet borde förminskas, utan om det lif-

*) Härom kan ses Konungens Bref ifrån Danzig 1457, s. 215.

**) Omkostnaden på Indelningswerket kan ses Kammar-Collegii Berätt. för 1772, s. 51.

likwäl skedde, woro de efterträdande Konungar berättigade, at återkalla det afsöndrade. Såsom denna minskning skedde nästan dageligen dels genom de Regerandes obetänkta benägenhet emot de Andeliga, dels genom enskylt Folks andäktiga slöseri på Kyrkor och Kloster, war en sådan Reduction eller återkallelse aldeles oundwikelig, men tillika nog förhatelig, emedan den som mister hwad han har, och kan hända, uti sin tanka inbillat sig, at des egendom war lag- och rättfången, intet gerna utan mißnöje känner sig stadna i saknad af det han tror sig tilhörigt. Återkallelsen måste ock upwäcka än mera mißhag, såsom samma Lag, som stadgade återbäringen, stadfästade tillika både andeliga och werldsliga Frälsets Privilegier *). Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

§. 13.

De hufwudsakelige Krono-rättigheter, som äro förknippade med ingälder til Almänhetens upprätthållande, äro förklarade, så mycket omständigheterna tillåta. Utom des tilkom ock Konungen högsta Domen i Riket, så at emot des utslag ingen annan Domare ålitas kunde, men i Mål då Konungen sjelf war Part, afsades Domen af Riksens Råd, som kan finnas af den Rättegång, som K. Carl gjorde anhängig emot Magnus Grey. Lagar och Förordningar kunde ock med Råds Råde utfärdas, dock intet til rubning af almänna Lagen. Konungen ägde ock rättighet at bruka Swenska Konunga-Titeln, Rikets Wapen, samt utöfningen af Myntet. Hwad Konungsliga Titeln beträffar, så ihopfogade Unions-Konungarne med Rikenas Namn äfwen sina Förstliga Titlar och wärdigheter. Och hade billigheten fordrat, at efter sakernas beskaffenhet in det ena än det andra Riket bordt nämnas i första rummet. Det skedde ock understundom, men merendels intog Dannemark främsta rummet. Detta wisar på ena sidan antingen fogelighet eller flathet, nen på den andra sidan en obefogad tiltagsenhet. Drotn. Margareta i alla de Skrifter, jag kan påminna mig, kallade sig aldrig Drotning i Dannemark, utan allenast Drotning i Swerige och Norrige, och rätt Arfwinge til Dannemark. Stundom lämnade on ut alla Höghets-Titlarna, och kallade sig med Guds Nåde sin Faders Doter **), så at Titel-fåfängan intet särdeles smittat henne. Konungarnes Titlar, Wapen och Mynt.

*) Uti Förteckningen på Flockarna, Konungs-B. af Magnus Eriksons Lagbok, handlar 24 Flocken eller Capitlet om Konungens utskylder, särdeles af hwarje Lagsaga. Men detta Capitel finnes intet utan i Förteckningen.

**) Myköpings Förening vigilia Matthæi Apostoli s. 70 hos Hadorph wid

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

När Konungarne annars tiltaltes eller nämndes, utan at Namnet bifogades, kallades Herren antingen Eders eller Hans Nåd. Majestäts-Titeln war ännu intet wedertagen i Norden *). Man finner likwäl uti Föreningen imellan K. Christoffer och Riddarne i Lifland, at Majestäts-Titeln tilegnas Konungen. K. Carl kallade sig i början Sweriges och Göta Konung, sedermera tilsattes Norrige imellan Swerige och Göta: men uti Afhandlingar med Dannemark nämnes han endast Konung i Swerige med et tillagt ꝛc. Konungarnes Sigil woro åtskilliga. Utom stora Majestäts-Sigillet, brukade ock Konungarne et särskilt Signet, som kallades Secretum, och ännu et annat som kallades Sigillum ad causas, och brukades i Rättegångsmål. Påminnelse om denna sak är gjord tilförne i Tredje Del. sidan 599. På samma ställe anföras ock Drotn. Margaretas Sigill. K. Erik af Pommern föreställde uti sit stora Sigill en uti fyra Fält fördeld Sköld med Hjertwapen, och uti detta sågs Norrska Lejonet, utan twifwel därföre, at Norrmännerne förklarat honom för Arfherre af Norrige Uti första Fältet såg man tre krönta Leoparder, i det andra tre Kronor, i det tredje Norrska Lejonet, i det fjerde Gripen, Pommerska Herrarnes Sköldemärke med Omskrift: S. Erici Dei gra. Regnorum Dacie, Swecie, Noruegie, Sclauorum, Gothorumq. Regis ac Ducis Pomerani. Contra-Sigillet wisar et Lejon och en Grip, som hålla en Krona öfwer et Kors, Öfwerskriften: Signetum Erici Dei gra. Regis & Ducis Pom. &c. och detta Sigill är brukat 1397. Man har ock afritning på et annat Sigil, som föres til år 1403, hwilket är nog besynnerligt. Hjertskölden och de twå första Fälten komma öfwerens med det kort förut beskrifna, men tredje och fjerde Fältet föreställa et krönt Lejon. Omskriften är än mera owäntad, emedan man läser där: S. Erici Dei gra. Regis Jucie, Dacie, Suecie, Noruegie, Sclauorum, Gothorumque Ducis Pomeranni. Contra-Sigillet har tre Kronor på et Kors med Konungens wanliga Titlar. K. Erik har ock wid andra tilfällen brukat tre Kronor uti sit Sigil, som man finner af Thor Sandersons Sköldebref, och torde han förmodeligen betjent sig af Swenska Wapnet, wid ärender, som rörde Swerige och Swenskt Folk, ty at tre Kronor uti des stora Signet betekna Swerige, kan wäl ingen neka.

Om

Rimkrönikan: Wi Margareta medh Guds nade Waldemars Dännie Konge dotter.

*) Man kan se Upsala Dom-Capitels Bref til K. Erik XIII hos Ericus Olai 5 Bok. s. 103. Riksens Råds Dombref öfwer Magnus Gren 1450. Iwar Grens til K. Carl s. 251. Saml. af Handl. tr. i Lund 3 Del.

Om han därjämte någon gång fallit på den tanka, at med tre Kro- Rikets Til-
nor utmärka sina tre Riken, kan det ock tilåfwentyrs understundom skånd från
vara troligt hos en Herre, hwar ingen ting war beständigt, utom 1440 til
ostadighet och nycker utblandade med enwishet. Uti K. Chri- 1457.
stoffers Sigil, som jag sett, saknas både Sweriges och Norriges
Wapn, utan förekommer allenast det Danska och Bejerska, ej heller
nämnas Swerige och Norrige i Öfwerskriften, så at Herren intet
är ändrat Sigillet, som han låtit förfärdiga innan han blifwit ut-
nämd til Konung i Swerige *). K. Carl inrättade och fördelte åf-
wen sit Majestäts-Sigil uti fyra Fält med Hjertsköld. Uti Hjert-
sölden stod Bonde-Familiens Stamwapen, en Båt med fjädrar,
uti de andra Fälten tre Kronor och Lejonet öfwer tre strömmar skifte-
wis, som det åfwen brukas nu för tiden, och brukades detta Skölde-
ch Wapen-märke 1449. Men sedan han blifwit wald til Konung
Norrige, sattes Norrska Lejonet i stället för Götha Rikets Wa-
en **). Om Konungarnes Mynt och deras jämförelse med nu wa-
ande penningar är talt uti 5 Capitlet 15 §. hwar ock några helt
älsynta Penningar, som K. Erik låtit prägla i Lund, äro beskrif-
a. De Mynt, som denna tid slogos i Swerige, woro hela Ör-
ugar, halfwa Örtugar och Penningar, och gingo åtta Penningar
å en Örtug, och tre Örtugar på et Öre efter gamla räkningen,
ch såsom Örtugarne woro altid bättre än et gammalt Sexöres-
ycke, kan ock härutaf inhämtas, hwad wärde borde sättas på et
öre och på en Mark, då inga andra än Silfwer-penningar woro
ångbara. K. Eriks Kopparpenningar känner man så wida, at
et war et eländigt och odugeligt Mynt. En af dessa Kopparpen-
ingar är afritad hos Brenner, och war präglad i Lund. Ritningen
å dessa Konungars Myntsorter kan ses hos Brenner; hos honom
ch hos Cancellie-Rådet Berch beskrifwas de utförligen. På Fram-
dan står Skölden med tre Kronor och omskrift: Ericus Rex D. S.
. eller Dannemarks, Sweriges och Norriges Konung, på Af-
dan föreställes stundom et E, som förmodeligen beteknar Erik den
eliga, stundom et A, som syftar på stället, där Myntet är slaget
som Aros eller Åbo, och Omskriften swarar emot Myntstället,

Cccc 2 Moneta

*) Dessa Sigil finnas afritade wid edrik II Historia af P. Resen andra h tredje Tabellen, och K. Christof- s åfwen hos Scheffer de Inſ. R. ieciæ Tab. B.

**) Scheffer därsammastädes s. 90, 91 Tab. C. På 90 sidan är utan twifwel tryckfel 1440 för 1449. Om-skriften på Sigillet s. 91: Secretum *Karoli* Dei gracia Suecie, Norwegie, Gothorumque Regis.

Rikets Tilſtånd från 1440 til 1457.

Moneta Stocholmenſis, Aboenſis eller Aroſienſis. Man finner ock Mynt af K. Erik, större ån de wanliga Örtugar, ſom warit prägslade i Örebro; ſe Berch ſ. 29. Detta Mynt är ſälſynt, ſå wäl ſom de, på hwilka läſes Ericus Rex S. D. N. och kan någon miſstanka wara, at Drotning Philippa och Rikſens Råd i Swerige låtit förfärdiga deſſa Penningar, ſedan K. Erik anförtrot genom Bref Drotn. Philippa och Swenſka Rådet omſorgen om Myntningen, hwarom är nämnt i det föregående. At tre Kronor på deſſa Penningar ſkulle betekna alla tre Rikena är ingen ſärdeles anledning, emedan de intet finnas på andra ån de ſom äro ſlagna i Swerige. Man har wäl åtſkilliga Mynt från Danſka Städer under K. Erik, från Lund nemligen, Neſtwed, Odenſe och Randers, men ännu är intet något Danſkt Mynt uptäkt med tre Kronor, utan tre Kronor lära hit intil beſtändigt warit anſedda, ſåſom Sweriges enſkilta Wapen. Det ſamma kan ock ſlutas af K. Chriſtoffers Örtugar, på hwilka tre Kronor finnas, och är Omſkriften på framſidan Chriſtofer Rex S. och på affidan et K. med Moneta Stokh. eller Aboenſis. På några träffar man äfwen et E. hwarmed åter S. Erik beteknas, men alla äro från Swenſka Städer. Däremot ibland Danſka Mynten träffar man inga med tre Kronor. Man finner wäl en Penning af K. Chriſtoffer, ſom är större ån wåra wanliga Örtugar, på ena ſidan äro tre Leoparder och Omſkrift: Criſtofer D. G. Rex Danie, och på andra Gloria in excelſis Deo med Bejerſka Wapnet, och en Malmöpenning med K. och omſkrift: Criſtofer Rex D. S. N. men aldeles inga Kronor, ſå at det ännu intet fallit någon in, at tre Kronor warit et Unions-märke. På alla K. Carls Örtugar ſer man Skölden med tre Kronor, och på framſidan, där Konungens Namn är präglat, träffar man Båten, Bonde-Familiens Wapen, och kan wäl wara, at de Penningar, ſom tillika föreſtälla et Klot, kunna ſyfta på omhwälfningen af des återkallelſe *).

§. 14.

Rikets Rättigbet til Gothland.

Sedan man budit til at förklara de Rättigheter, ſom Konungen tilhörde, kan man ock med några ord utföra Rikets Rättigheter. När Drotn. Margareta utwaldes til Regerande i Swerige, blef förbe-

*) Brenner Theſaurus N. af Reders Uplag. Canc. R. Berchs Swenſka Mynt. Jfr. Meurſii Hiſt. Danicæ uplagd i Florens 1746 med J. Grams Anmärkningar.

förbehållet, at Sweriges Gränsor skulle blifwa sådane, som de af ålder warit hade *). Om med ålder skal förstås tilförne, hade äfwen Skåne, Halland och Blekingen bordt innefattas inom Swenska Landamäret. Men ingen kan wäl falla på den tankan, at sådan warit Drotningens mening, och Walherrarne, af hwilka några haft beswär at söndra dessa Landskap från Riket, hade wisserligen ingen affigt at tjena och utwidga sit Fädernesland; de sökte sin säkerhet och kan hända förnöjandet af sin Regerings-sjuka, när Riket skulle styras af et Fruntimmer. Detta förra wans, det senare upgick i rök: och man lärde ändteligen, det man kunnat weta förut, at det är intet koft och kjortel som regerar, när Hufwudet kan brukas. Meningen kan då intet wara annan, än at Swenska Gränsen skulle förblifwa sådan, som han warit från uråldriga tider, och på den grunden måtte wäl Gothland oförnekeligen höra til Swerige, så snart Landet återwinnas kunde. At lösen för Gothland skedde genom Swenska Skatter och Sammanskått är ock utan alt twifwelsmål, fast än Drotn. Margareta äfwen lånt penningar där til af en Dansk Biskop, hwilket lär ingalunda bewisa, at Almänheten i Dannemark tagit någon del i denna utgift, hwarom är nämt i det föregående. Det kan wäl wara likwäl, at både Dannemark och Norrige warit pliktige at bidraga til en återwinning, som skedde med öfwerenskommelse, då de warit skyldiga at deltaga uti återwinningen, om den skedt med krig. Men man kunde intet wänta en sådan benägenhet från Dannemark, icke desto mindre är det ögonskenligt, at de Danske ansågo ännu en lång tid Gothland, som en Swensk tilhörighet, ty uti Förnyelsen af Kalmar-Unionen, hwilken hänföres til år 1436, och anses af alla äldre Häfdeteknare för en otwifwelaktig Grundlag, räknas Gothland ibland Sweriges Prowinser, och nämnes på intet sätt ibland Dannemarks tilhörigheter. Efter min oförgripeliga mening är detta Document intet annat, än et Utkast til Förening, och ingalunda någon kraftägande Förbindelse, det öfwertygar likwäl om en almän och wedertagen tanka, så i Dannemark som i Swerige. Samma öfwertygelse hade ock rum, när K. Christoffer år 1441 uti sin Försäkring yttrar sig helt tydeligen med dessa ord: Wilje wi med all makt och troskap därtil hjelpa,

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

*) Drotn. Margaretas Försäkran Palmsöndagen 1388 §. 8: Framdeles när Gud will, at all the stycke äro fullkompnath ok ändthe uppa badhe sijdhor, (som) ära bebrefwat, tha wunom wi, att Swerikes Landamehre blifwen swa som the af alder warit hafua. Denna så wäl som de andra här åberopade Acter finnas hos Hadorph wid Rimkrönikan.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

hjelpa, och därom arbeta och arbeta låta, at Gothland kommer strax til Sweriges Rike igen och där förblifwer, som det med rätta bör wara. Här bekänner Konungen i Dannemark sjelf, at Gothland med rätta hörde til Swerige, då det utan twifwel med orätta kommit til Dannemark. Detta hindrade likwäl intet K. Christian och hans Råd at tilägna sig Landet, hwilket af K. Carls trolöse Höfdingar öfwerlämnades, och fann Konungen i Dannemark sig långt mera belåten med besitningen af Landet än af Rätwisan, som gerna lämnades til Swerige imedlertid, at roa sig med.

§. 15.

Rikets Tilstånd i almänhet.

At Rikets Tilstånd war uselt, kan wäl intet twiflas, och om det intet warit så, hade det warit obegripeligt. När regerande Herrarne sjelfwe arbeta utan uppehåll på Samhällets förswagande och undergång, måste utan twifwel bemödandet ändteligen lyckas, och Sweriges underkufwande war tidens beständiga lösen under Unions-Konungarne. Misswäxt, dryga Gengärder och penningars beständiga Utförande ur Landet utmärkte K. Christoffers Regements-tid. Dessa olägenheter hade oförnekeligen kunnat botas under K. Carl, om intet Konungens egna Slächtingar och Ämbetsmän stråfwat emot alla tilbud, som kunde tagas til Rikets uphjelpande. När Riket kunnat få en ansenlig styrka genom Föreningen med Norrige, sönderslets detta band genom Konungens egna Undersåtares trolösa stämplingar. Man förebar wäl, at Norriges uplåtande skulle tjena til Freds bibehållande med Dannemark, och därföre skulle Konunga-Riken afträdas. Som Fredsmedlet war besynnerligt, och det mot en Herre, som wisserligen hade ingen större rättighet därtil än K. Carl, blef ock frukten därefter, och i stället för wänskap med Dannemark, stadnade alt i uppenbart Krig, eller swekfulla och tidsödande Underhandlingar. Den måtte warit mycket kortsynt, som intet kunde se förut, at all tilökning af K. Christians makt, i då warande stälning, skulle tillika föröka Sweriges olägenheter. Desse Rikskänkare sägo det ock förut, och wille hafwa det så: alt war wäl, allenast man kunde störta sin lagliga Konung, och inkalla en Främling, som aldrig kunde mena et Rike wäl, til hwars förödande han upoffrat sin tid och möda, och på hwars utmärglande han grundade sin egen förmenta höghet. Imedlertid störtades den jordbrukande Almogen uti en rådlös och häpen osäkerhet, så at oår och misswäxt måste blifwit en oundwikelig påfölgd, om än Naturen lofwat et

bli-

bildare ödé. Sådant Tilstånd war frukten af några wåra storättade Drottars rikswårdande bekymmer, och den enda fägnad en Läsare kan få af dessa obyggeliga tider, är när han framdeles finner, at Stormästaren til hela denna willa fick omsider någon liten wedergälning för sina samwetslösa och owärdiga anstalter. Man kan då intet wänta, at någon wäg eller stig kunde uprödjas til almån och stadgad förmån för Fäderneslandet. Åkerbruket låg neder för fiendtliga Inbrott och Durchmarscher, Handeln oroades af K. Erik på Gothland, och K. Christoffer roade sig däråt. Alt syntes ligga i själtåget, och gäspade åt sista andedrägten, och Sweriges infödde Herrar drogo försorg om hela oredan, så at alla K. Carls tilbud stadnade i sjelfwa födseln. Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

§. 16.

I det föregående är talt om Waro-priſen och Penningarnas förhållande emot utrikes Skiljemynt, som af K. Carl stadfästades: men utförligare förklaring om Rikets Tilstånd behöfs intet, man torde då löpa fara, at upsätta beskrifning om saker, som intet woro til, så framt man wille inbilla sig, at det stod wål til i Landet. Några Påminnelser kunna likwål göras, til widare kännedom af tiden. At slå folk hjäl har man förstått ifrån werldens begynnelse, men det behändiga sätt at förhjelpa folk til andra werlden genom Krut och Eldgewär, war ännu intet almänt wedertaget. Och har man intet tydeligt bewis, at denna färdighet warit öfwad i Swerige förr än under Carl Knutſons Riks-Föreståndarskap wid Stäkeborgs Belägring 1439. De belägrade hade wid detta tilfälle fjorton Föglare eller Canoner, som sköto med sten. Man finner likwål intet, at dessa mordgewär då gjort någon särdeles förskräckelse, utan man lär icke allenast hafwa känt Krutet förut, utan ock ofullkomligheten af de Redskap, som brukades til skjutningen. De belägrades Canoner woro ändteligen planterade och riktade emot Carl Knutſon sjelf. Man loſſade ock Styckena emot honom, men utan särdeles werkan, ty första Föglaren, som loſſades, flög af Stålningen eller Laweten, och Stenen, med hwilken Canonen war laddad, flög wål tjugu famnar öfwer målet. På andra Föglaren sprang Krutkammaren, och då man tände på den tredje, flög likaledes Canonen från Laweten, utan at göra någon widare skada, man sprade ock på de andra med samma werkan *). Förmannen för Krut och Canoners bruk i Swerige.

*) Om Rodenburg och hans skjutande kan ſes Rimkrönikan ſ. 337, och kan nog inhämtas, at hans stenkaſtare afloſſades med eld. Desutan

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

för detta Artilleri, eller Byssemästaren het Rodenburg, hwilken ock lär wara den förste Konstnär af denna anstalt i Sverige, fast han hwarken skadade eller skrämde någon menniska. När K. Carl sedermera anföll Skåne 1453, hade han uti sin Här tjugu Kärrebyssor eller Canoner med Pulwer och Sten, som fördes på Slädar *). Canonerne hade således blifwit i almänt bruk, men hwad underwerk eller förödelse de då gjorde, wet man intet, åtminstone lära de intet dugt at bräcka Stenhus eller Murar, ty annars hade wäl intet Arke-Biskopen i Lund kunnat förswara sig på Lundegård. Widare berättas, at K. Carls Swärson Erik Gyllenstierna måste upgifwa Borkholm 1456 i brist af Pulwer och Byssor. Alla dessa omständigheter förbigås af von Dalin, som däremot påminner, at han intet funnit Skjutgewär med Krut nämnas förr än år 1483 **). Det hade ock warit nog besynnerligt, om man aldeles warit okunnig om Krut i Sverige til år 1480, då det warit bekant både i Dannemark och Lybeck skäligen länge förut. År 1372 war godt förråd på Krut i Ribe på Jutland, det anses ock för otwifwelaktigt, at Prins Christoffer K. Waldemar Attersdags Son blifwit skuten af en Canon-kula 1361 m. m. Owigheten och oformeligheten af tidens skjutgewär lär warit orsak, at man intet satte särdeles wärde på dem, och at de intet särdeles fruktades. Annars war intet upfinningen af Krut så aldeles ny uti femtonde Århundrade, när Engelsmannen Rogerius Baco, som dödde 1284 ***), kunde lämna en slags beskrifning därpå, och Petrarcha, som affomnade 1374, kunnat försäkra, at Trä-Canoner och Krut woro i hans tid almänna, såsom andra Gewär †). Förmodeligen lära ock K. Carls Cano-

beteknar Föglare et slags Canoner, hwarföre ock Bombardes, Canons och Veuglaires hopfogas af Fransyska Skribenter. Du Cange Gloss. ordet Canones, som ock är anmärkt af Herr Röding uti Witterh. Acad. Handlingar s. 164 uti Del. 1, då han handlar om Krigskonsten i K. Gustaf I tid.

*) At intet twifwelsmål måtte yppas, kunna sjelfwa orden af Rimkrönikan s. 411 anföras:

Wid XX Kärrebyssor hade han mäst,
The följde honom ther näst,
Med pulwer och stena, som ther til höra.

Om Borkholms Belägring talas s. 449.

**) Se von Dalin 2 Del, s. 800, och där talas om Wiborgs Belägring af Ryssarna år 1495; s. 823 anmärkes, at Krutet wid denna tid nyss kommit i bruk hos oss. Jämf. Röding s. 165.

***) Rog. Baco de secretis mirabilibus artis & naturæ: modica materia adaptata, scilicet ad quantitatem unius pollicis, sonum facit horribilem & corusationem ostendit vehementem, & hoc fit multis modis, quibus ciuitas, aut exercitus destruatur.

†) Fr. Petrarcha de remediis utriusque fortunæ L. 1, Dial. 99. Glandes æneas, quæ flammis injectis horrisono

Canoner eller Kärrebyssor warit af trä, sådana som Petrarcha beskrifwit; ingen anledning är likwäl, at de äro brukade under detta Fälttåget. Det äldsta exempel man har på Canoners bruk i Europa, är i Slaget wid Crecy imellan Engelsmän och Fransoser år 1346, fast hwarken Engelske eller Fransyske Skribenter på den tiden behagat nämna därom. Italienaren Villani, som dödde 1348, berättar likwäl, at Engländarne skjöto med eld och järnkulor til at kräma och jaga bort Fransosernas Hästar, såsom ock Genueesernas Rytteri tog genast flykten *), men såsom hwarken Fransoser eller Engländare nämt denna omständighet, måtte de hafwa ansett denna händelse såsom af ringa betydelighet. Om Saracenerne tilförne bruat Krut, kan intet här undersökas; men at man i Frankrike förärdigat Krut til Canoner 1338, lär wara oemotsägeligt **). Herr Temler uti sin grundlärda Afhandling om Krutet och des upfinning är likwäl af en hel annan tanka, och påstår, at Krutet intet warit bekant eller i bruk uti Europa före 1354, och på denna grund förlastas helt och hållet det af du Cange åberopade Witnesbörd; detta bör fördenskul anföras: A Henry de Faumechon pour avoir *poudres*, & autres choses necessaires aux *Canons*, qui étoient devant Puy-Guillaume, och är detta intygande taget af Faumechons Räkningar för 1338. Herr Temler anför twifwelsmål wid alt, som här anföres, ja äfwen wid sjelfwa Årtalet; för *poudres* sätter han poutres, bjelkar eller stockar, och Canons blifwa då stenkastare, hwartil intet Krut behöfdes m. m. Du Cange har då således blifwit bedragen af sin Skrifware. Detta är möjligt, men det är ock möjligt, at han skrifwit rätt, och at det tilwerkade Krutet duget intet, så at det intet kunnat upwäcka någon upmärksamhet hos Historieskrifwarne. Så wida Temler medgifwer, at Krutet warit brukat wid år 1354, måtte detta smällande Pulver warit bekant någon id förut, innan det fallit någon in at anwända det til Folks och

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

onitru jaciuntur. Non erat satis tonantis ira Dei immortalis homuncio? O crudelitas juncta superbiæ, de terra tam tonuisset, non imitabile fulmen, ut Maro ait, humana rabies imitata est, & quod e nubibus mitti solet, ligneo quidem, sed tartareo mittitur instrumento.

*) Villanis Witnesbörd kan ock anföras af 12 Boken 65 Cap. Con bombarde che saettavano pallatole di ferro con fuoco per impaurire ed disertare i cavalli dei Francese. Pallatole öfwersättes med Järnkulor, men torde likså snart betyda Järnbitar, men det kan ändteligen wara lika mycket. Widare i detta ämne kan inhämtas af Joh. Grams lärda och widlöftige Tractat de Inventione pulveris pyrii, ejusque antiquitate in Dania, införd uti Acta Societatis Hafn. Part I. ſ. 211.

**) Se du Cange, ordet Bombarda.

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

Städers ödeläggande; och flera Försök måtte blifwit gjorda, innan man fått tjenliga werktyg til des bruk, och innan man kunnat skäffa Krutet den styrkan, som behöfdes, til at med eftertryck drifwa ut Stenar eller Järnkulor. Man finner ock, at man i början brukat Trä-Canoner innan man förstått at gjuta dem af Järn eller annan Metal, och kan wäl wara, at Villanis utsaga intet med skäl bör förkastas, när han berättar, at Engländarne betjent sig af Canoner och Krut i Fältslaget wid Crecy 1346; men såsom affikten därmed war ingen annan än at skräma Fiendens Hästar, måtte Krutet warit ganska swagt, eller Skjutgewären nog odugeliga, så at ingen hwarken Engelsk eller Fransk Häfdeteknare ansett det för mödan wärdt at nämna därom *).

§. 17.

Sigillers bruk.

Sedan man talt om tidens folködande bruk, som äfwen i wår tid är bibehållet och förbättrat, hwilket wil så mycket säga, at förödelsen är nu långt häftigare, och tjenar icke allenast til at skräma Hästar, utan ock til at nederslå Folk, Murar och fasta Städer; kan man ock anföra andra Sedwänjor, som i dessa tider öfwades, men äro nu aflagde. At en stor del af Klerker ägt konsten at skrifwa är wäl oförnekeligt, men huru många af de werldslige, eller Laici, haft denna färdighet wet man intet. Hwarföre ock wid Köpebref och andra Handlingar finner man, at de äro utan underskrifter och allenast bekräftade med widhängande Sigiller af wax, uti hwilka Personernas Wapen, Bomärke och Namn woro införda, och borde et sådant Signet intet brukas efter ägarens död, til undwikande af swek och misbruk. Och i anseende härtil höggos antingen sjelfwa Signeten sönder efter ägarens död, eller ock kastades de i grafwen med den döda. På det förra har man et tydeligt bewis uti et gammalt Bref af år 1502, när efter en adelig Enkefrus slutteliga af-

*) Hr Temlers Afhandling är införd uti Köpenhamnska Wetenskaps-Societetens Handlingar 1778, och sedermera öfwersatt på Tyska af Professor Heinze i Kiel uti 1 Bandet af des Historische Abhandlungen der K. Gesellschaft der Wissenschaften zu Kopenhagen; här påminnes ock sidan 178, at Furetiere satt 1368 för 1338. Om här menas des Dictionnaire, så kan märkas, at uti mit Uplag af Furetieres Dictionnaire af år 1701 fol. wid ordet Canon står werkeligen 1338. Man bör ock jämföra Herr Heinzes Företal.

afgång en af des Testamentes fullgörare tog des Signet och högg det sönder i flera Personers närwaro, så snart hon war afsomnad, hwarjämte han intygade tillika, at intet war med Signetet förseglad, sedan hon dödde. At Signeten åter stundom kastades i grafven med den döda, intygas af et Skånskt Document af år 1477, utgifwit af Kyrkoherdarne i Glimminge, Löddarp, Ingelstorp och Bollerup. Detta Signet hörde ock til en adelig Fru, och hennes afterlämnade Man eller Husbonde, som det då het, kastade Insegnet i grafwen då hon jordfästades, hwilket de förut nämde Präster intygade *). Sådana försiktighets steg woro utan twifwel ganska wäl betänkta, men understundom intet aldeles tilräckeliga emot en snål och tiltagsen ilslughet. Man har exempel därpå uti en danska förnäm Fru, Brita af Hammarstad, Erengisle Nilssons Husfru och Enka, Olof Axelsons Doter, som lät eftergöra utskilliga Signet så wäl af lefwande som döda Herrar, hwarmed hon förseglade flera Bref, dels aldeles falska, dels förfalskade. Och war där så godt förråd i hennes Fatabur på sådana efterapade falska Sigill, at hennes afledna Mans Skrifware, då han skulle dö, kastade en hel hand eller göpen full af sådana swekfulla Sigiller i åen, som löper förbi Hammarstad. Man hafwer således ingonskenliga bewis, så framt det behöfdes, at man uti denna förmenta Ålderdomens ärlighet har förråd både på swek och öfwerwåld, och det på brott, som nu nästan äro ohörda bland hederligt folk. Det kan ock märkas til uplysning af tidens Rättegång, at Swar Axelson, inför Riks-Föreståndaren Sten Sture den Ålder, flade edeligt intygande emot sin egen Syster **). Eljest kan ock åminnas, at ingen ibland de förnämare hade Signeten, eller, kan-e, hade tilstånd eller rättighet at äga Signet innan han war myndig, hwarföre ock Carl Knutson, Riks-Föreståndare och Konung federmera, då han tillika med andra Släktingar bekräftade åfwan af Godset Digernäs til Mariä Magdalenä Prebenda i Wiborg 1422, yttrade sig, at han hade intet Insigle, utan at han anmodade Bengt Jonson, at han wille bifoga sit Sigil på Carl Knutsons wägnar ***). Utomlands war ej heller tillåtet för de för-

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

*) Bägge de här åberopade Bref äro trykta uti Danska Magazinet 1 Del. 19. Skånska Brefwet är daterat Bollerup 1477, Måndagen efter H. Torsdag.

**) Hela denna Proceß emot Fru Brita af Hammarstad är införd i Danska Magazinet, 2 Del. s. 38.

***) Brefwet är upsatt i Biörnö 1422, Octaua natiuitatis Mariæ virginis, trykt i Samling af Handlingar, Lund 1754, 2 Del. s. 187.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

förnämare at bruka Signet, innan de blifwit Riddare. Men såsom Riddare-wärdigheten war något olika uti Swerige och utomlands, lår wäl denna inskränkning intet kunna lämpas på wåra Orter *).

§. 18.

Ändring i Adeliga Familier, Wapen och Namn.

En nu aflagd och som synes ganska onödig Sedwänja war ock antagen denna tid, när Bref skulle upsättas, wid ingångne Föreningar, hwilka borde af flera förwaras til gemensam säkerhet. Man skref då twå lika lydande Afhandlingar på et och samma Pergament, och klipte dem sedan ifrån hwarandra med taggar eller tänder, och sedan stadfästades bägge afklipte Skrifterna med wederbörliga Sigiller. På detta sätt slutades Föreningen imellan Riks-Drotsen Christer Nilsson och Riks-Marsken Carl Knutsson 1441, och blefwo således bägge Skrifterna Original eller Huswudskrifter, och bägge lika lydande och lika gällande **). Men det kunde ju ske på mycket beqwämare sätt, ty om taggarne skulle bewisa något, woro de snart afklipta af dem som wille upwäcka twistighet och träta. Et annat bruk eller frihet hade ock inrotat sig ibland Adeln, at man ombytte Wapen och Sköldemärke efter behag, och som synes utan inhämtat tilstånd af Öfwerheten, hwilket utan twifwel kunde gifwa mycken willa i Släkterna, hwarigenom ock Namnen sedermera förändrades. Man har nämnt tilförene om Herrar Oxenstiernorna, hwarigenom Sparrarne förwandlades til en hel annan Släkt, olika både i Namn och Wapen. Man har exempel på

*) Se du Canges, Glossarium T. VI, f. 468 af Uplaget i Venedig 1740. Hans ord äro dessa: Sigillum tum primum sibi adsciscebant Viri Nobiles, cum suæ ætatis essent, hoc est annum ætatis 21 attigerant, atque adeo militare cingulum consecuti erant, cum hanc adepti ætatem milites fieri solerent. Här anföras ock til bewis åtskilliga andra Bref, och uti et af 1226 förekomma följande ord: Gerardus Dominus Pinconis - - donationem suprascriptam factam Capitulo Ambianensi recognouit, & promisit, quod quam cito miles erit & Sigillum habebit, dictum Sigillum apponet dictæ concessioni.

**) Christer Nilssons och Carl Knutssons Förlikning-Bref 1441 dagen efter Dionysii dag.

på samma ordning denna tid. Erengisle Nilsson, som är mycket namnkunnig i tidens hwälfningar, anses utaf nyare Författare för en Grip, med hwilken Ätt han hade likwäl ingen gemenskap, utan förde han i sin Sköld Natt och Dag i Längden. Slägten är gammal och namnkunnig, och war Ingewald Estrida Son Fogde eller Slottsherre i Stockholm 1317, war ock ibland de Herrar, som 1327 öfwerlägo och förbättrade gamla Sudermanna-Lagen *). Hans Sonesson Erengisle Nilsson til Hammarstad war gift med den illa namnkunniga Brita Tott, Olof Axelsons Doter, och des Son Nils Erengisle-Son war gift med Catharina Knut Bosons Doter, och Sonedoter af den stormägtige Bo Jonson Riks-Drots i K. Albrechts tid. Härutaf tog Bo Nilsson, Soneson af Erengisle Nilsson, sig anledning at öfwergifwa sit Stamwapen och uptaga sin Moderfaders Sköldemärke, efter hwilken han förmodeligen war upkallad. Härigenom blef Hammarstad-Slägten omskapad til Gripar, och sedermera til Baroner af Winäs, som förde både Namn och Wapen af gamla Griparna. Något dylikt skedde ock något när wid samma tid med Natt och Dag-Slägten, då Nils Boson uptog Sture-Namnet. De så kallade gamle Sturarne hade skälligen länge brukat Tilnamnet Sture, men af denna Ätt tog intet Nils Boson sit Namn, utan ifrån sin Moderfader Swen Sture, som utan twifwel leder sit ursprung ifrån Hollsten, men uppehållit sig i Sverige nog länge, under K. Albrechts, Drotn. Margaretas och i början af K. Eriks Regering, hwarom är talt i Tredje Delen, Cap. 10 §. 12. Nils Boson lånte likwäl intet annat än Namnet af sin Moderfader, men behöll sina Fädernes Förfäders Sköldemärke, då Hollstenske Sturarne förde en Aborre i sit Wapen. Nils Bosen war kötteligt Syskonebarn på Fädernet med Måns Bengtson, som mördade En-

Rikets Tillstånd från 1440 til 1457.

*) Peringsköldz Mon. per Thiund. §. 72. Stiernmans H. M. f. 3. Hammarstad-Slägtens gamla Wapen beskrifwes af Messenius Th. Nob. §. 54: Hæc familia clypeo interim fruebatur mediatim flauo & viridi in longum delineato, noctis & diei nomenclatura vulgariter appellato.

Rikets Tilstånd från 1440 til 1457.

gelbrecht, och kan wäl wara, at han tagit detta Tilnamn, för at skilja sig och sina efterkommande från Måns Bengtson och des Ättläggar*). För öfrigt hade Hollstenska Sturarne ingen annan gemenskap med de senare Swenska Sturar, än som nu påmint är, så at Fäderne-Stammen war aldeles olika: hwarföre ock den Skyldskap, som af Hollstenska Skribenter åberopas, lär wara mindre tilförlåtelig**). Den Förändring, som under denna korta tid kunnat hända i Kyrkowäsendet, kan upskjutas til följande Delen.

*) Messenius Th. N. s. 49. Peringsköldz Mon. p. Thiund. s. 91.

**) Uti Henrik Rantzows Descriptio Chersonesi Cimbricæ uti Westphalens Mon. T. I Första Boken Tab. D. finnas så wäl Hollstenska Sturarnes, som de andra Hollstenska Familiernas Wapen afritade, och uti Fjerde Boken därsammastädes de famosis quibusdam Cimbriæ Heroibus sidan 132 hänföras både Sten Sture den Äldre med Swante och Sten Sture den Yngre til Hollstenska Familien, förmodeligen med lika eller ingen grund.

BILA-

BILAGOR*).

Num. I.

K. *Eriks* Pante-Bref på Söderköpings Stad År 1419.

Vij *Erik* m. Guds nad Dannemarks, Sverikes, Noriges, Vendes oc Gothes Konung, ok Hertug i Pomeren, kånnoms medh thetta vårt Breff, före oſs ok våre efterkommandhe oc Arffwinga, at wij ſkylluge årom Wålbornum Man Her *Bencht Nicliſſon* Riddare *trytwſendh lödugа mr.* i ſådana peninga och mynt, ſom i Swerijke åro gånge oc gåffwe, ſå at ſex Svenſka mr. råknas for ena lödoga mark i Svenſka wicht. For theſſa *Trytwſend* lödugа mr. pantſåttiom wij for^{da} Kon. *Erich* före oſs ok wåra Arffwinga ok efterkommande for^{da} Herra *Bencht Niclisſon* och hanſſ arfuinga wår Köpſtadh *Sudberköpung* i Öſtergotlande i Linköpings Biſſ:döme liggiandhe, före ett wiſt brukeligit pant, medh thera åhrlikan ſkatt oc toll, ſom ther hertill eru whane at giffwa oc göra, och med ſaköre, ſom ther falla kan, ok ſlutaſt medh allom konungxikom rått, ok wij wiliom oc ſkullom frij for^{da} Her *Bencht Nicliſſon* ok hans arffwinga then fore^{da} köpſtad oc pant före ett brukeligit, at hafua oc behålda, ſom före^{t} ſtår och ångte iffflå aff nåkra opbörd, ſom före^{t} ſtår j huffuudſummon in ill then dag at wij eller wåra arffwinga eller efterkommande öre^{da} Her *Bencht Nicliſſon* eller hanſs arffuinga thenna öre^{da} penningaſummo i ſådana mynt ſom före^{t} ſtår fullelika betalat och beredt haffuom: ok förſta thenna penninga ſumna före^{da} ſå betalat oc beredd år, ſom för år ſakt, tå ſkall henna före^{da} wår köpſtadh Sudherköping frij oc obeworen omma till oſs ok wåra arffwinga oc efterkommande oc till Liket genaſt, uthan alt argt, hinder eller töffring. All thenna öre^{da} ſtycke oc articula, loffvom wij fore^{da} Kon. *Erich* före oſs

*) Såſom de detta Werk tilfogade copierade, har man ock låtit dem i Bilagor woro alle med Latinſk Skrift Trycket behålla ſamma Caracterer.

Utgifwaren.

oſs och wåra arffvinga och efterkommara till wåre Rijke före^da Her *Bencht Nicliſſon* och hans arffwinga ſtaduga och faſta at hålda i alla måtto, ſom före^t ſtår. Ock til thes mera witterlikhet och högre förwaring, tå haffwom wij wårt Inſigle medh wilja och witſkap låtit hångia före thetta breff: oc haffwom wij bedit årlika Fadher och hederlika Mån, ſåſom år Erkie-Biſkop Pådher aff Lund &c. hångia theras Inſigli före thetta breff til witnesbyrdh. Datum Köpenhampn A. Dni milleſimo CD.XIX. in profeſto beati Olaui Regis & martyris glorioſi.

N. II.

K. *Eriks* Bref til Sveriges Rikes Råd 1426.

Præmiſſo noſtro ſincero favore, kæreſte Wenner, Wi hafve vål förſtandit af Wor Kåre Hwſfru *Philippa*, at J Hinne ſwo nv, ſom J hafuen altidh för giort, vndfangen vppa wåra wågna medh alla liofheet och kårleek, och bewiſten ether ſwo mot Oſs och Henne i all troſkap och åhro, at badhe Wij och Hon medh all kårligheed tacka ether, och wele thet gerna forſkylda moth ether med en god wilia, ſwo ſom mot wart trona Radh och kåre Wener, och ſerdeles tacka Wij ether, kåre Raad och Wener, for thet Wij finna ether ſwo nv ſom altijd tilforne wiliege til at fullfölgia efter edre formage wort råttigheeth mot the Holſter ſwo ſom Wij finne i ethert bref, och wor for^da Kåre Hvsfrv oſs yttermera berått hafuer, at i wele komma oſs til hielp med trehundrade wapnada och ſkytter til ſkeps med en aarskoſt, hwilka wij bete ether at J ſwo bitida afſtod forden medh alle ſtycke, ſom i Watſtena war owerlagdt, at the kome oſs bitida til hielp, efter thy oſs och Riken ligger nv macht vppa, och ſwo at Rikens årende warde eij forſymedh for theres ſkyldh, hwilkedh Gudh forbiude. Och ty allerkåreſte Wener, betrakten ther vthi wort och thet mena Rikens båſta ſwo ytterlige ſom wij fullkomlig troo ether til. Item kåreſte Wener om the artikla, ſom J oſs ſenden inneluchta i ethert bref och wor kåre Huſfrve oſs ydermere berått hafwer. Förſt at ther miſſeles heſta i Riget til the ther vth ſkola fare, och tiden år ſtacket och wågen lang. Vm hå-

håſtena bete wij ether och flere ware åmbetsmån och gode mån i Riket at J beſtållen thet io ſwa, at the fårda ſig vth medh håſta hvar i ſin ſtadh thet båſte the kunne, och ſom J och the kunnen prôfve, at oſs och Riken ligger macht vppa, forty J kunnen wål mårkia, kåre Wener, at wij kunne litet gôre med folk i then Landsendan, vthan the åre wål håſtede, och ſkicken jo ther några goda mån til, ſom them til oſs hit neder fylgia. Wi wele fly thet ſwo medh wor Embetsmån, at the ſkola fa ſine fordan i wågen å hwar the komma. Item vm thet, at the gode Mån af Rikit, ſom nv vthfara, worde ſtandet ſer thera ſkada. Ther wele wi gerna bewiſa oſs vthi ſom widerbôr, och år nagot hårtil forſumedt thet år oſs owitterlicht, och mena wij thet framdelis medh alla kårligheet forbåttra. Item, at Rikſens Mån af Swerige matten tilſamman blifwa vnder en Hôfwitsman, thet tycker oſs for menoga handa ſaka ſkuldh, at Wij kunna ther ingen til neffna vpa thenna tijdh, ån Wi vnne thet gerna, at J ſkicken ther ielfwe en god man til af Riket, then ether tycker nyttaſt wara, ſwa länge at the til oſs komma, tha wilie Wi gerna rame then ther vthi bade wart och theris ſyneſte. Wi hafwe ok krifvit ther om et ôpet bref til the gode mån i Rikedh, at ingem J therom a ware wegne tilſåije, at han ſkal that anamna och ſta therfôre thet beſte han kan, ther til at the til oſs komma. Item, om myntet, ſom J oſs nv tilbuden med vor kåre Husfrv, Ther kunne Wi ether eij annat til ſwara vppa thenna tidh, vthan Wi ſånde Wort opne bref i the andh, ther thes behof år, at J och Wore Åmbetsmån beſtållin thet der ſwo, ſom ether tycker nytteſt wara, och ſom oſs ombethen nv medh wor kåre Huſfrve, jo ſvo, at wi och Riken blifva oförſymedh ſwa länge, at annat mynt i landet komber. Item, at wi wiliom fordraga Kôpſtåderne t vthgôra noget folk vpa thenne tiden, forthy at the lata kipen til the ſom nv ſkule vtfara och theres ſpisning, thet tede Wi gerne til vppa thenne tiden for ether kårligheedt och wilie ſkuldh, togh ſwo, at the altidh ſiti weder redo, t ſånda oſs folk, vm Wi them til Rikens wårjo nogerſtad vidertorfva. Item, ſtede Wi och gerna til for mene Rikens beſta, at fem eller ſex ſkip vtſigla til Flanderen efter ſalt och kijn, togh ſwo, at the ingen handa åtande wahror vtfôra vider hôgſta bvdh, och ſåtten jo wiſſo fôre, at the ingen

annar ſtadh ſegle hår i Öſtra ſiöen. Item, at the matte beholla ſpisningen af ſkattebönderna the ſom Slotten hafwa, ther kunne Wij eij annat til ſwara i thetta ſinn, ån at the wardhe redhe ſigh vth af thet Wij hafwe lagdt them til at holda ſlotten medh, fôrty oſs liggia nv groff och mårkelig årende vppa och ſtor koſtnadh, ſom bade J och the kunnen wål mårkie. Allerkåreſte Wener bewiſer ether nv ſwo mot Oſs och Rigen i thenne hår matto, ſom Wi ytterlige troo ether til, och ſom Wi witha at J gerna gôre. In Chriſto Valete, ſcriptum ut ſupra.

N. III.

Proteſtatio Capituli Lundenſis, quod vi & metu ſinguli in ſe onus legendi Pſalterium in eccleſia ſuſceperint. An. 1434.

In nomine Domini Amen, anno natiuitatis ejusdem MCDXXXIIII Indictione XII die vero lune menſis Januarii viceſima quinta, hora undecima vel quaſi ante meridiem, in majori Sacriſtia eccleſie metropolitane Lundenſis, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris ac Domini noſtri Domini *Eugenii* digna Dei Providentia Pape quarti anno tertio, Reuerendus in Chriſto Pater ac Dominus, Dominus *Petrus Lücke*, Dei gratia Archiepiſcopus Lundenſis &c. nec non Venerabiles viri Domini *Johannes Laxman* Decanus, ceterique Canonici Capitulum repreſentantes apud eccleſiam Metropolitanam Lundenſem predictam actualiter reſidentes, in loco capitulari ibidem inſimul congregati, tandem poſt longam deliberationem inter ſe de infraſcriptis, ut aſſeruerunt, mature habitam, me notarium publicum & teſtes infra ſcriptos in dictum locum capitularem ad ſe vocare fecerunt, ac in ipſorum teſtium ac mei Notarii publici preſentia communiter & diuiſim propoſuerunt ac proponi fecerunt in hec verba: Notum ſit omnibus circumvicinis partibus, qualiter prepotens Princeps, Dominus *Ericus*, Dacie, Suecie, Norvegieque Rex, rebus, que ad ipſum non pertinent, ſe ingerens ac rerum eccleſiaſticarum diſponendarum, ſi phas eſſet dicere, auſu ſacrilego ſe immiſcens, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, Prelatos, Canonicos, & alias eccleſiaſticas perſonas in eccleſiis Regnorum

ꝛum ſuorum inſtituit, deſtituit & deponit, ac per penarum nflictiones in eos animaduertit ſecundum ſue libitum volun-ꝛatis. Illos vero Clericos tam ſeculares quam regulares, cu-uscunque etiam prefulgeant titulo dignitatis, qui ſuo ad ſtatim ıon obtemperauerumt imperio, conſueuit idem Rex, more, ıeu dolor, Tyrannico, carceralis cuſtodie & aliarum pe-ıarum ſeuis afficere injuriis & tormentis. Nunc vero quod pſe Dominus noſter Rex hic in eccleſia propterea actu pre-ens, ut Nos coherceat ad ſubeunda onera infraſcripta, ali-quibus verbis blandis & muneribus quoque, etiam metus & ninarum incuſſionibus nos molitur inducere, ut nos & ſuc-ceſſores noſtros ad cantandum inceſſanter ſingulis diebus & ıoctibus pſalmodiam hic in ipſa Lundenſi eccleſia perpetuis emporibus obligemus. Conſiderato denique, quod ſine ma-ximis rerum ac perſonarum dampnis ac periculis non pote-imus quoad hoc effugere manus ipſius Domini noſtri Regis ıic extra fores perſonaliter conſtituti & reſponſum deſuper xſpectantis, unde nos aliorum penoſis terroribus nimirum orreptos, & ceterorum viſis & auditis periculis, conſultius ercunctatos & anxia perplexitas & perplexa anxietas non ſine i metusve cauſſa arctant. & compellunt ad acceptandum & ubeundum pro nunc iſta vice propoſita nobis onera ſupra-licta, nec non ad ſigillandum literas, quas prefatus Dominus ex deſuper ſcribi fecit. Nouit enim ille, cui omnis voluntas oquitur, quod hec nullatenus faceremus, ſi non interceſſiſſet netus, qui in viros etiam conſtantiſſimos moderni temporis ıoterit veriſimiliter cecidiſſe, & quod pro hujusmodi littere igillatione non eſt noſtre aut alicujus noſtrum intentionis, uoscunque vel aliquos ſucceſſores noſtros ad tales perpe-ue ſervitutis angarias & onera obligare. Premiſſa prote-abantur prefati Domini, Decanus & Canonici communiter diuiſim, & ſinguli ſigillatim. Super quibus omnibus pre-ati Domini Archiepiſcopus, Decanus & Canonici, me No-arium publicum ſubſcriptum requiſierunt, ut ſibi ſuper hiis num vel plura publicum & publica conficeremus inſtru-nentum & inſtrumenta &c. In primis tractatu & contractu le pſalteriis legendis preſentes fuerunt cum Domino Rege, idelicet Comes *Witzel*, Dominus *Benedictus Steenſſon* miles le Suecia, *Johannes Petri* Archidiaconus Roſkildenſis Can-ellarius, *Thorlacus* Prepoſitus Bergenſis, *Nicolaus Jenſſon* de

Hamer, *Petrus Bille* de Liungby & *Johannes Ruthbech* de Hoijby armigeri *).

N. IV.

Svenska Biskoparnes Klagoskrift til Mötet i Basel emot K. *Erik* af Pommern. Wadstena d. 4 April 1435.

Sacro Sanctæ Basilienſi generali Synodo, & ſanctiſſimo in Chriſto Patri & Domino, Domino Sanctæ Romanæ ac univerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici, nec non Reverendiſſimis in Chriſto Patribus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, *Canutus* Lincopenſis & *Thomas* Strengnenſis Eccleſiarum Epiſcopi, ſuffraganei Eccleſiæ Upſalenſis in Regno Sueciæ, omni Reuerentia & devotis Orationibus noſtris obedientiam & ſalutem. Ex parte & de ſpeciali mandato totius Conſilii Regni Sueciæ præfati veſtris Excellentiis ſignificare habemus, qualiter & qua radice grauis illa & periculoſa diſcordia inter Regnum Sueciæ prædictum & ſereniſſimum Principem Dominum *Ericum* Regem Daciæ orta ſit, quidque Regni indigenæ finaliter intendant, & poſtremo ſuper conſuetudinem Electionum Archiepiſcopi & Epiſcoporum in dicto Regno, an ibidem Reges pro tempore ſe intermittere ſoliti ſint, præſertim ut de jure & poſſeſſione Reverendi Patris Domini *Olavi*, Archiepiſcopi noſtri Upſalenſis moderni conſtet, quatenus rejectis, ſi forte ſuper his rebus ſeminarentur, ſiniſtris relationibus, rei veritas innoteſcat. Igitur dicimus, confitemur & conſtare volumus, quod Dominus Rex præfatus, Regnum Sveciæ prædictum, quod per viam electionis & non alias (eſt enim Electiuum, non hæreditarium) conſecutus fuit, oppreſſerat enormiter & intollerabiliter impio regimine, auferendo & ipſo Regno & Eccleſiæ Regni, contra Regium ſuum juramentum, quod die ſuæ electionis in manibus *Henrici*, tunc Archiepiſcopi Upſalenſis & omnium puta ſex ſuffraganeorum ſolempniter præſtitit, omnem libertatem, quoniam caſtra, for-

*) Diplomatarium *Bohtii Johannis* confectum 1498, N. 150. Codex membr. qui olim fuit Capituli Lundenſis. Nu förwaras Boken i Antiquitets-Archivum i Stockholm. Den här nämnde Bengt Stenſon, Ratt och Dag, är den ſamme, ſom ſit Söderköping i pant, ſe N:o I, Fader til Måns Bengtſon, Engelbrechts Mördare.

fortalitia, provincias & terras quaſi omnes præfati Regni, quæ omnia debito ejusdem juramenti, hominibus de Regno eodem oriundis tradere gubernandas & manutenendas deberet, aſſignaverat, & detinuerat aſſignatas per XXX annos citra ſupra, prout & hodie ſic aſſignata & detenta, pro parte exiſtunt, ad manus hominum exterorum impiorum, & ea conditione, ut poſt ipſius mortem ea conſobrino ſuo Duci Pomeraniæ commendarent perpetuo poſſidenda, Indigenis ejusdem Regni Sveciæ omnibus propter præmiſſa nec non & alias infinitas oppreſſiones & gravamina ac guerras continuas, & per denegationem juſtitiæ in malefactores ad extremam paupertatem imo ad nichilum quaſi deductis. Inſuper Privilegia & jura eccleſiæ ejusdem Regni, quæ ſimiliter ex juramento ſuo manutenere & conſervare haberet, ad extremum usque violauerat, intrudendo propria auctoritate in eccleſiam Metropolitanam Upſalenſem homines inutiles & indignos contra Canonicam electionem & proviſionem, ac alias jura & bona omnium eccleſiarum dicti Regni multipliciter violando imo auferendo. Et quanquam ſæpius ſupra prædictis caritatiue admonitus fuerat, nunquam tamen obedire curauit, ſed ſemper injurias, oppreſſiones & gravamina continuando augmentauit. Hinc motus univerſus populus Regni Sveciæ præfatus, tam Clerus quam ceteri Nobiles & univerſi populares ceperunt, quaſi diuino quodam miraculo, ſe congregare, & contra impios præfectos præfati Domini Regis ſe defendere ipſosque pro parte expellere, & eorum loco homines indigenas, utiles & valentes reſtituere. Illa intentione, ut ſi Dominus Rex prædictus voluerit errorem recognoſcere & forefacta corrigere, & ea omnia, quæ in prædicto Regio Juramento continentur obſervare, volunt & ipſi Clerus, Nobiles & populus ipſum Dominum Regem, cum conditionibus honeſtis & rationabilibus, ſuſtinere. Sin autem intendunt omnino ſecundum Leges Patriæ quas Rex ipſe obſervare jurauit, procedere, ac Regnum ſeque contra ejus tyrannidem defenſando, libertatem Regni pariter & Eccleſiæ recuperare. Ceterum Eccleſia Regni Sveciæ præfati habet ultra Jus Commune, ſpeciale privilegium ſummorum Pontificum nec non & longævam conſvetudinem ſuper libera electione Archiepiſcopi & Epiſcoporum ſine omni requiſitione, vocatione, conſenſu, conſilio vel licentia Regis pro tempore vel alterius

cujuscunque. Eſt verum, quod poſt factas libere electiones per capitula, conſueuerunt aliquando ipſi Electi accedere aut mittere ad Regem pro litteris promotorialibus ad ſummum Pontificem, ſed illud duntaxat obſervatum fuerat, quando Rex ipſe erat intra Regnum Sveciæ conſtitutus, & facilis eſſet ad eum acceſſus, & quando non erat veriſimilis præſumtio, quod voluiſſet pro alio quam Electo apud ſummum Pontificem inſtare. Nunc autem circa electionem ſupradicti Archiepiſcopi noſtri moderni ſic eſt, quod ipſe fuit concorditer & canonice Electus, & vigore ejusdem electionis ad eandem Eccleſiam Upſalenſem per ſedem Apoſtolicam confirmatus, ſeu proviſus, poſſeſſionemque deinde aſſecutus fuit, eam per annum & ultra tenendo. Demum Dominus Rex Præfatus ipſum expulit, & quendam Dominum *Arnoldum* Epiſcopum Bergenſen propria auctoritate intruſit, mandando ſubditis & incolis omnium Regnorum ſuorum ſub poena indignationis Regiæ, ut eundem intruſum Archiepiſcopum Upſalenſem appellarent & eum pro tali haberent, qui intruſus ad medium annum, poſt hujusmodi ſuam intruſionem, diuino ut credimus miraculo, miſerabiliter exſpirauit. Quibus omnibus non obſtantibus, prædictus Dominus Rex, quendam T. prepoſitum Bergenſem intrudere conabatur, ſed ipſe ſimiliter, imo & intruſor ipſe una ſecum, miſerabili modo reſiſtentiam ſentiebant. Et nunc memoratus Dominus *Olavus*, Archiepiſcopus noſter modernus, auxilio & aſſiſtenſtia ac ſumma congratulatione omnium Svecorum, poſſeſſionem Eccleſiæ ſuæ Upſalenſis prædictæ ac totius Archiepiſcopatus Upſalenſis recuperauit, illosque licet ad multa millia Florenorum per prædictos intruſorem & intruſos damnificatos poſſidet & gubernat, & ut per tempora longiora poſſideat atque gubernet, optamus, & precamur paſtorum Principem Jeſum Chriſtum. In quorum evidentiam ſigilla noſtra præſentibus ſunt impreſſa Anno a Natiuitate Domini MCDXXXV, IV die menſis Aprilis in opido Watzſtenis Lincopenſis Dioeceſis.

N. V.

N. V.

Hertig *Chriſtoffers* Bref til Sveriges Rikes Råd, om des Val til Konung i Sverige. 1438.

Sincere dilectionis affectu præmiſſo in vero humani generis Saluatore. Amici ſinceriſſimi, quamquam ante quadriennium vel citra, contra Sereniſſimum Dominum *Ericum* Regem Sueciæ &c. avunculum noſtrum per quendam *Engelbertum* & communitatem ejusdem Regni veſtri, ut percepimus, ſuſcitabatur diſcordia, ob iniquum & injurioſum Regimen multorum ipſius Regis officialium Tyrannorum. Fuit tamen eadem diſcordia inter eundem Dominum Regem & Vos, Spiritus Sancti cooperante gratia, in præſentia plurimorum Principum illuſtrium & Ciuitatenſium circumſpectorum Calmarniæ penitus ſopita. Ita videlicet, ut ab aliqua partium non debeat nec poſſit in poſterum ad animum aliqualiter reuocari, datis, confectis & firmatis deſuper ex utraque parte inſtrumentis, literis & ſigillis. Sed jam proch dolor didicimus, qualiter idem Dominus Rex, avunculus noſter, juxta promiſſum ſuum ac tenorem ipſarum literarum ſuarum deſuper datarum, ipſum Regnum Sueciæ in bona pace ſibi oblatum reacceptare recuſauerit & recuſat, niſi ſaltem eo prætextu, ut quemadmodum in Daciæ & Norvegiæ Regnis jam de facto fecerat, ſic etiam poſſet veſtras Leges & libertates in Regno Sueciæ, caſtra, ciuitates, dominia, terras & fortalicia hominibuis ſuis extraneis, & fortaſſis etiam tyrannis, ſubmittere & aſſignare juxta ſuæ libitum voluntatis. Ad quod quidem, ſi non aſſentiretis, intendit idem Rex, de quo rumor diſplicens aures noſtras perculit, vos & terras veſtras ad id compellere per potenciam & per vim armatam. Ad illum præſertim finem, ut ſic dictum Regnum Sveciæ ſub arma Ducatus Pomeraniæ, ex poſt, jure hæreditario valeat ſubjugare. Proinde minime dubitamus, quin pro tuicione legum veſtrarum paternarum ac Patriæ defenſione, in bona ſimplicitate magis mori eligeretis, quam contra dicti Regni veſtri libertates, jura & privilegia iniquo dominio ſubjici ac etiam Regimini tyrannico in ſervitutem miſerabilem applicari. Quod ſi idem Dominus Rex diuino utinam ad id attractus ſpiritu, &, corde demiſſo indurato, ad pacem & concordiam una vobis-

vobiſcum firmiter tenendum flecti & condeſcendere dignaretur, hoc utique, Deo teſte, libentiſſime audiremus, ut ſic in pacis & concordiæ tranquillitate ſceptris ſuis regalibus, quoad vixerit, potiretur. Si vero, quod abſit, a corde flecti in hac parte noluerit indurato, ita fortaſſis quod propter talis modi ipſius tyrannidem oporteat vos quærere Dominum, qui vos & Regnum contra iniquorum inſultus, in via juſtitiæ & æquitatis, ſub tuicione jurium & libertatum veſtrarum manuteneat & defendat: licet & enim aſſertive ſcribere vel dicere non poſſumus, nos ad Regnum veſtrum Sveciæ, veluti ad Regnum Norvegiæ, in cauſa fore juris forſan hæreditario admittendos; verum tamen bene Noveritis, nos de Regali ejusdem Regni veſtri Sveciæ proſapia oriundum. Enimvero amici ſinceriſſimi, ſi ob contemplacionem præmiſſorum, nos in veſtrum quod præmiſſa deliberaueritis defenſorem, ex tunc Nos, Deo dante, una cum omnibus amicis noſtris & armata potencia vobis in auxilium quantocius venire properabimus, ad evellendum & exterminandum & expugnandum de finibus veſtris omnes & ſingulos, qui pacem & libertates veſtras nituntur infringere, vel alias quomodolibet impugnare: vosque in juribus, libertatibus, priuilegiis & immunitalibus, ſicut juſtum Principem ſuos homines ligios manutenere decet & obligatur, auxiliante Domino, intendimus confouere, præſtita vobis prius deſuper per nos & Principes amicos noſtros, omni & totali ea quam requirere & habere volueritis caucionem, ut ſic, ſedatis guerris, & reducta bona juſticia, merito poſſitis gaudere in pacis pulchritudine & requie opulenta. Ad defenſionem denique veſtram nos fatemur in hac parte aſtrictos, præſertim ea de cauſa, quia propter odium injuſtiſſimum in matrem noſtram diuæ memoriæ conceptum, nunc vero in nos innocentem, & ſine noſtris demeritis per præfatum Dominum Regem continuatum, heu dolor! omnes has tribulationes, vexaciones & moleſtias, contra vos & regna prædicta perperam inſurgere & ſubortas fore, minime ignoramus. Demum ex quo dicta tria Regna, propter locorum convicinitatem ac linguagii unitatem, & amiciciæ & confæderacionis liga nouerimus, Deo dante, indiſſolubiliter compactata, adeo ut ab unico diſpoſuerint perpetuis temporibus gubernari. Ideoque ſi et in quantum hujusmodi honorem, fidem & dilectionem nobis, ut præmittitur, exhibere voluerit-

ritis

ritis cum effectu, confidimus indubie, quod alia duo regna, videlicet Daciæ & Norwegiæ, Nobis hæc eadem, cum effectu, veriſimiliter exhibebunt. De hiis autem nobis caritativum, ſerioſum & finale deſideramus reſponſum, ut cito faciamus, qualiter ad hoc vel alia nos oporteat exhibere. Datum in opido noſtro Noromarght, Sabbato poſt Martini anno Domini MCDXXXVIII.

N. VI.

Carl Johanſons Bref om ſin Reſa til Leipzig 1424.

Humili mei recommendatione cum ſalute Fraternali in Domino præmiſſa.

Noveritis, Frater & Domine in Chriſto dilecte, quod XI die menſis Julii veni ad Lypczk, ſaluis rebus mecum delatis una cum ſcolare Jacobo. Hec enim fuit ſpecialis gracia Dei, nam in via circa Helmſtadh die precedente, ante adventum noſtrum, fuerunt ibi currus depredati, & ſimiliter ante Lypczk prope Hallis, fuerunt capti mercatores, nobis tamen eandem viam procedentibus, nichil mali evenit, pro quo honor ſit Deo & ejus ſanctis. Pertranſiui etiam caſtrum Harſleff, in quo Dn. *Nicolaus Vlff* miles fuit detentus, quem alloquutus fui in Lybeck ante receſſum meum. Scripſi enim Vobis duas literas de Lybeck ad Johannem Skalma, primam cum quodam nauta Jacobo Skötta, ſecundam cum Petro Kruſe ciue Stokholmenſi. Neſcio ſi vobis venerint. Preterea ſciatis, quod continue ſto in Collegio minori cum Magiſtris collegiatis in expenſis, ibi eciam habeo commodum, & pono continue ſex groſſos nouos ad menſam pro comeſtibilibus, ſed potum emo michi absque hoc, ut eciam alii Magiſtri faciunt. & ſedemus in menſa ſecundum ordinem quem venimus ad menſam, nam qui prior venit ad prandium prior ſedet, & de ſingulis, & ſic ibi non eſt acceptatio perſonarum, quo ad loca, niſi quod Rector ſemper tenet primum locum. Quilibet eciam habet ſuam ſcutellam, quilibet ſuum canterum, quilibet ſuum panem, ut Monachi, & habent leccionem menſe in Biblia, & ſcolares comedent in ſua menſa, nobis cibariis porrectis. Hec eſt vita laudabilis. Item in

Lypzk eſt valens ſtudium in jure Canonico, nam ibi ſunt tres Doctores, ordinarius legit in ſecundo libro, & incepit jam ante tres dies rubricam de ſentencia rerum judicatarum, cujus nomen & titulus, ut ſciunt illi, qui prius ibi fuerunt. Alius Doctor, qui venit de Bononia, ante annum incepit legere Clementinas, jam ante VIII dies, quorum Lecciones audio, & unus Baccalaureus legit in tercio. Ibi enim ſunt ſtudentes in jure in minimo LXXX, & plus, qui habent libros in Scola, quorum aliqui ſunt Barones, milites, magiſtri, prepoſiti, Decani, Canonici & alie perſone eccleſiaſtice & legerant continue per caniculares. Ordinarius incipiens leccionem hora quinta de mane ad horam VII. Et oportet me ſurgere omni die hora quarta de mane ad horas meas dicendas, antiquam conſuetudinem meam malam in ſompno in bonam convertens. Ibi inveni juvenem, filium ſororis Dni *Andree* Epiſcopi quondam Strengenenſis de partibus noſtris & de eccleſia noſtra, utinam ſibi aliquod ſubſidium veniret de eccleſia, aliter non poteſt ibi continuare. Inveni eciam ibi unum monachum de patribus de clauſtro Alvaſtram, qui me optime nouit, & dixit aliis de me, quod eram Canonicus Eccleſie Upſalenſis, licet ego me ſimulaui eſſe ſimplicem plebanum. Sed de illo non eſt cura, & ſic non poſſum minus ſtare quam cum II florenis Rynenſibus ad III ebdomades. Ergo Kariſſime frater & Domine adhibeatis diligenciam, quod ſemper veniat michi aliquid de meis omni anno, quia libenter emerem libros in caſu, quando venirent venales. Si vultis mittere aurum, mittatis Florenos Rynenſes ſolum vel Nobulos, in ceteris quo ſunt leuioris precii quam prius. Hic enim ſoluit Nobulus D groſſos nouos, Florenus Rynenſis XX groſſos nouos, aliud aurum non valet. Ego enim ita mature ſcribo Vobis, quia remote ſum a domo plus quam alii. Ne me obliviſcatur dextra veſtra. Item ad amicos ter vel quater vel amplius ſcribatis, michi in anno literas veſtras, continentes noua & alia, que me decet ſcire, alias ſto male contentus. Et in caſu quod mittitis michi aliquas literas, debent mitti ad Kerſten Hake in Lubek, qui ulterius michi transmittet, & hoc fiet mediante Johanne Skalma in Stokholm, quia in XIIII diebus ſemper ſolet aliquis nuncius intervenire. Item faciatis videri de rebus meis, ne per mures & tineas deſtruantur. Item omni anno ſoluatis aliquid de debitis meis, non omnia

in

in ſimul, & primo eccleſie Tyerp, ne per omnimodam ſolucionem debitorum michi nihil veniret, quod abſit. Item ut bonus Procurator laboretis. Habuit enim Kerſten Hake circa ſequum receſſi ab eo quinquaginta Florenos Rynenſes michi per cambium ulterius transmittendos. Item in terra iſta ſunt bona tempora, in omnibus comeſtibilibus, bona etiam cereviſia & bona vina, & jam dudum omnes ſegetes ſunt deducte ad horrea. Item dicatis Promo meo in Veſland, quod fideliter laboret circa mea & videat de equis meis juvenibus, quod non deſtruantur, ſi pro nunc vivunt. Item ſciatis quod heretici in Praga celebriores ſunt jam ut prius & pejores & dicitur hic communiter, quod Rex Polonie & Dux Vitoldus ex una parte cum Prutenis, & marchiones myſnenſes cum Epiſcopo Maguntinenſi ex alia parte, & omnes Domini de Alimannia cum ciuitatibus ſuperioribus in terra, non circa mare, jam omnes parati ſunt, volentes ire verſus Pragam ad debellandos hereticos, & in ciuitatibus terre marchijonum myſnenſium omnia ſunt parata pro hujusmodi expeditione fienda. Sed utrum ibunt vel non, nulli patet de vulgo, ſed quidquid fiet in hiis vel aliis, vobis ante hyemem ſcribere nullatenus pretermitto. Idem eciam vos facere dignemini & velitis, nam nunc in abſencia plus letificat me una litera miſſilis, quam ante tempora decem marche, dum fui in partibus. Salutetis Patrem majorem Cantorem, & alios quos meo nomine eſſe noueritis ſalutandos. Vale in Domino Deo feliciter & longeue. Scriptum Lypczk die beati Jacobi Apoſtoli meo ſub ſigillo. Anno Domini MCDXXIIII.

Karolus in Veſland Canonicus Upſalenſis humilis, Veſter ad omnia paratus.

Utanſkriften:

Venerabili viro Dno Jacobo Nicolai Canonico Upſalenſi in Swecia detur.

Sigillet på ryggen, med Jungfru Mariæ Bild med Barnet.

N. VII.

Kon. *Eriks* Bref til Kyrkomôtet i Baſel d. 3 Jul. 1434, uplåſt vid almånna Samlingen d. 26 Mart. 1435 fôr S. Britas Orden. Se *Hardouins* Acta Conciliorum T. VIII, p. 1626.

Reverendiſſimis in Chriſto Patribus ac Dominis Præſtantiſſimis, honore præcipuo Venerandis pro Concilio Generali celebrando in Spiritu Sancto Baſileæ legitime congregatis *Ericus* Dei gratia Sveciæ, Norvegiæ, Sclavorum Gothorumque Rex & Dux Pomeraniæ, ſalutem & ſinceram noſtri in Domino recommendationem.

Reverendiſſimi Patres ac Domini: Regalis præeminentiæ requirit dignitas & officium illudque præcipuum in ſui pectoris armariolo jugiter verſare debet, ut poſt divinæ cultum Majeſtatis, modis & mediis quibus poterit, in effectum producat, quod ſubjectus ſibi populus pacis tranquillitate frui & gaudere valeat, & præſertim hi, qui ſpretis curis & vanitatibus labentis ſæculi, Deo inhærere (cum ſibi ſervire regnare ſit) totis deſideriis inardeſcunt; cujusmodi ſunt utriusque ſexus homines religioſi, & præſertim ordo ille devotiſſimus beatæ Brigittæ, Sanctis Saluatoris nuncupatus, qui in loco Wadzſtein, Regni noſtri Sveciæ, Dei diſpenſatione (ut pie creditur) laudabile ſumpſit initium, & poſtmodum per diuerſas mundi partes, in ſalutem multorum a via rectitudinis aberrantium, commendabile ſuſceperat incrementum. Ipſius nempe beatæ Brigittæ ſanctiſſima vita, virtutum præclara merita, nec non magnifica & ſtupenda, quæ glorioſus & mirabilis Deus in ſanctis ſuis per illam fecerat, & ſine intermiſſione in his terræ finibus facit opera, mentes hominum ad credendum attrahunt, hunc ordinem cum ſuis vivendi regulis & conſtitutionibus a Deo ſpecialiter proceſſiſſe. Apparet hoc idem de deuota & irreprehenſibili vita perſonarum in eo degentium, exemplis ſanctimoniæ & doctrina ſaluberrima: quibus innumerabilis populus diuinitus illuſtratus, latam & lubricam deſerens viam, quæ ducit ad mortem, ardam cæleſtis Patriæ ſemitam ambulat confidenter. Sed heu Venerandiſſimi Patres ac Domini accepimus, quod dolentes referimus,

ex

ex illius non dubitamus inſtinctu, cujus invidia mors introiuit in orbem terrarum, ſurrepſiſſe videlicet in ordine prædicto nobis dilecto periculoſas quasdam ſciſſuras & contentiones ob quas generales Confeſſores, & aliæ dicti ordinis perſonæ, de monaſteriis Regnorum noſtrorum, ad reuerendarum paternitatum veſtrarum præſentiam, ſacroſanctam ſcilicet generalem Baſileenſem Synodum ſunt citati. Etiam, ut aſſeritur, ad reſpondendum nonnullis articulis contra libros reuelationum prænominatæ ſanctæ Dominæ Patronæ noſtræ conſcriptos, qui reuelationum libri in ſalutem indubie multorum in via fidei & morum titubantium hic & alibi ſparſim per mundum publicati fuerunt & ſolemniter prædicati. Quam ob rem reverendiſſimi Patres, veſtrarum paternitatum & dominationum congregationem ſacratiſſimam, univerſalem eccleſiam repræſentantem, deuotionibus & efficacioribus, quibus poſſumus, precibus aggredimur inſtantius exorandam, quatenus ex parte Dei omnipotentis & ejus intuitu, cujus in hac parte vices geritis, noſtrarumque ob deuotarum precum inſtantiam, perſonarum & locorum ſæpe dicti ordinis hujusmodi periculoſas diſcordias ad Deo placentem concordiam reuocare veritis, nec non obloquentium ora ſic obſtruere, quod ſtare & vivere deinceps poterunt in Dei ſervitio, ſuaque regulari obſervantia, ſicut hactenus in monaſterlis Regnorum noſtrorum laudabiliter ſteterant atque vixerant ſub dicta ſancti Saluatoris Regula, ſecundum ipſius inſtitutionem primitivam. Inſuper quod illa doctrina ſanctiſſima reuelationem beatæ Brigittæ, ſicut in præſens in eccleſia Dei ad ipſius laudem & gloriam, ad purgationem criminum, bonorumque morum introductionem prædicatæ & publicatæ fuerant, ſic & a modo publicari & prædicari valeant & teneri, alioquin exinde turbabuntur corda ſimplicium, ſcandalizabuntur plurimi, & formidandum erit finaliter Chriſtianæ fidei non minimum detrimentum ſpiritus ille veritatis, qui, procedens de thalamo diuinæ Majeſtatis, Apoſtolorum pectora inviſibili gratia penetravit, dignetur illuſtrare corda veſtra ad faciendum pacem & tranquillitatem in eccleſia ſua ſancta.

Datum in caſtro noſtro Wordingborg Anno Domini milleſimo quadringentiſimo trigeſimo quarto tertia die menſis Julii, noſtro ſub ſecreto &c.

N. VIII.

Nordiſka Biſkoparnes Bref til Kyrkomôtet i Baſel för S. Britas Orden af d. 3 Julii 1434. Se *Hardouin*, ſid. 1627.

Reverendiſſimis in Chriſto Patribus ac Dominis præſtantiſſimis, pro concilio celebrando in ſpiritu ſancto Baſileæ legitime congregatis, *Petrus* Lundenſis, *Aſlacus* Nidroſienſis, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Archiepiſcopi, *Naſno* Ottonienſis, *Joannes* Roſkildenſis, *Joannes* Aſloenſis, *Siggo* Scarenſis, *Audœnus* Stavangrenſis, *Thomas* Strengenenſis, *Hermannus* Wiburgenſis, *Petrus* Hamarenſis, *Gerardus* Burglanenſis & *Severinus* Farenſis eadem gratia eccleſiarum Epiſcopi, cum omni humilitate & reverentia debita obſequia, votisque ac mandatis veſtris in omnibus deuote & fideliter obedire.

Gratias agimus Patri miſericordiarum & Deo totius conſolationis, qui ſeneſcentis mundi miſeriis, in effabili ſua miſericordia, & miſeris, ne in barathrum deſperationis prolabantur, ſalutaribus remediis ſubvenit & ſuccurrit. Hinc eſt, Patres Reverendiſſimi, quod Deus inter alia miſerationis ſuæ opera magnifica & glorioſa, quæ ad laudem & gloriam nominis ſui fieri voluit, in his ultimis finibus terræ pro conſequenda remiſſione peccatorum, ad dirigendos pedes oberrantium in viam Patriæ cœleſtis, beatam Brigittam de Regno Sueciæ progenitam, quaſi venam fontis vivi ſponſam ſuam, & canale gratiæ ſuæ tantis gratiarum aquis abundare fecit, & non ſolum regno prædicto, verum etiam quaſi toti orbi terrarum per eam, miſericors Dominus, cujus miſericordiæ non eſt numerus, ſalutis & gratiæ melliflua pocula dignatus eſt miſericorditer propinare. Et cujus quidem beatæ Brigittæ meritis & ſanctitate primum in regno Sueciæ videlicet Wadzſtein ordo ille præclariſſimus Sancti Saluatoris nuncupatus, inoleuit ac glorioſum ſuſcepit exordium, deinde ſucceſſu breuiſſimi temporis, & hoc ſatis miraculoſe, in diuerſis regnis & mundi partibus, ex inflammatione utique Spiritus Sancti Regibus & Dominis terrarum atque Prælatis diuinitus facta, plura ſunt innovata & multiplicata monaſteria, in quibus ſo-

rorum

rorum & fratrum conventualium fervens & affectuoſa viget devotio, & vitæ regularis obſervantia ſecundum ordinem inſtituta perfectiſſime obſervatur, tam per continuas prædicationes, quam per diuinæ Majeſtatis cultum & obſequium, videlicet per miſſarum ſolennia, & diuinarum horarum jugiter Pſalmodiam. Unde quaſi infiniti peccatores de die in diem diuinitus inſpirati conuertuntur, conuerſique in breui proficiunt, magna virtutum accumulantes incrementa & ſpirituales effecti, calcatis ſæculi curis, ſentientes ſe corruptibile pondus cum moerore portare, quibus nihil agere libeat, niſi ſolius Dei deſiderio & amori jugiter inhærere. Unde Reuerendiſſimi Patres, Nos una cum Principibus & prælatis & magnatibus, militibus & militaribus, nobilibus, primis ac proceribus regnorum pro quieto ſtatu regnorum eorundem in magno Parlamento, in caſtro & oppido Wordingborg regni Daciæ congregati, nunc accepimus, qualiter confeſſores totius ordinis prælibati ad ſacroſanctam ſynodum Baſileenſem pro ſtatu ſalubri, reformatione laudabili, & incremento felici locorum & perſonarum utriusque ſexus in eodem ordine ſparſim per mundum degentium ſunt citati, ea propter, Patres & Domini reuerendiſſimi, dominationes veſtras cum humili & deuota ſubjectione aggredimur implorandas, quatenus, ſi qua in hoc ſacro concilio uſque in præſens literis proceſſibus, articulis, quæſtionibus vel querelis contradictum ordinem, cujus privilegia, regulam, conſtitutiones ſeu inſtituta regularia, jam dudum per ſacram ſedem Apoſtolicam approbata & confirmata, ac etiam contra libros revelationum dictæ Sanctæ Birgittæ Dominæ diuinitus (ut creditur) oſtenſarum, quomodolibet fuerint attentata, ob noſtrarum petitionum humillimam inſtantiam faciatis reuocari. Si qua vero in eisdem reuelationum libris examinanda & diſcutienda fortaſſe videantur, tam caute & moderate reformationis ſarculo cum lenitatis moderamine emendentur, ne piarum aurium in poſterum offenſiua fiant ea, quæ de his libris reuelationum coram populo, ne dum in partibus iſtis & regnis, ſed & alibi per mundum prædicata fuerant in Chriſtianæ fidei fulcimentis. Alioquin ſi (quod abſit) ex hujusmodi controverſiis, litibus & contentionibus ſic, ut præmittitur, motis & attentatis, inſurgeret aliqua ordinis præfati diffamatio, vel a ſui primævi regularis ſtatus vigore diſceſſio, ex tunc, prout veriſimiliter formidamus, ubique, & præ-

præsertim in partibus istis tam in Clero quam in populo fiet maxima confusio: & devotionis fidelium fervor ad Deum & ad illam sanctam, quæ tot, tantis & tam manifestis claruerat miraculis & virtutum meritis, vertetur in torporem. Quod utique cedet in fidei catholicæ turbationem & diminutionem, in scandalum multorum & ecclesiæ, saltem in his orbis finibus, sub hoc periculoso tempore, non modicum detrimentum. De modo autem cohabitationis sororum & fratrum in monasteriis ordinis prædicti, quæ situata sunt in regnis istis, quam alii quidam pacis æmuli & tranquillitatis calumniari conantur, nulla datur hic cuiquam Christi fidelium suspicionis occasio, quod eorum habitacula adeo firmis albisque muris & ædificiis distincta ac diuisa sunt, prout fere nos omnes, præcipue autem, qui monasteriorum & locorum eorundem visitatores sumus . . . . Quod secure & absque conscientiarum scrupulo juxta primariam ordinis institutionem, quam adeo pie credimus factam esse, sorores & fratres, sicut cohabitant, honeste & licite poterunt commorari. Valeat & in Deo proficiat vestræ sanctissimæ devotionis venerabile Collegium a Deo cælitus inspiratum, ab æterno prævisum & præordinatum & jam in hoc occidui mundi ærumnoso tempore in Spiritu Sancto legitime congregatum.

Datum in oppido Wordingborg Roskildensis Dioecesis Anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo quarto die tertio mensis Julii nostris sub secretis &c.

Några Tryck- och Skriffel äro allenast ändrade. Det lär ock wara et Skriffel, at uti K. Eriks Titel *Daciæ* är utelämnat, som hwar och en kan rätta efter behag.

N. IX.

Biskoparnes af Linköping, Skara och Westerås Banlysning öfver Biskop *Andreas* i Strengnås. Vadstena 1410 Petri dag ad vincula, d. 1 Augusti.

I Guds nampn, Amen. Efter thet - - var helge Fader Pafven *Alexander* hafver oss *Knut* i Linköping, *Brynulfe* i Skarum, och *Pådher* i Västerars med Guds nadh Biskopum, skrifvet och budit at vi skuldum Hedherlikin Herra Biskop *Giordh* insättja i sino Kyrkio i Strängnås, som han är laglika til-

ilvalder af ſino Capitulo ther ſammaſtads, och at Vj ſkuldom Herra *Andris*, Domprovaſter var i Upſalum laglika mana och vinga med Kyrkiona rått, til at uplata forda Strångnås Kyrtia och Biſkopsdôme, ſom han hafver ångin rått til, förkrifnum Herra *Giordbe*, hafvom Vj han laglika manat, at an ock ſva ſkulde hafva giort, under Guds bandh och the elga Kyrkio, innan en tima ſa långe var uthe. Hvilka maingh han hafver ånckte aktat, Gudi til förſmådelſe, ſigh til ſtoran ålavadha, och manga til ondt efterdômilſe: Hvarföre kungôrum Vj edhir allom Clårkum och Lekmannum, Riddarum ch Svåndom, at forbda Her *Anders* år i Guds banne och he helgo Kyrkio for mang ſtycke ſkuldh, ſom hår after öllja, förſt för ſina olydna ſkuldh, ſva före thet at han fangadhe Herra Biôrn Andree Domprovaſten i Strångnås och rångde honom ena urfeegdh af. Item forty at han låt fanga rioren af Eſkilſtunum och han i thorn och håktilſe ſåttas. tem forty at han vaar breff, ſom Wij af vare helga Faders afvens vågna ſkrefvom och inſighladom, och til Strångnås åndom, låt dher rifvas af kyrkiodôromen. Item for mang nnor ôfvervårke ſkuldh, ſom han hafver giort och låtit gôas i Kyrkium och pråſtagaardhom, Biudom wj ty Årkebiſkoen i Upſalum, och allom andrum Biſkopum i Rijket, Abotum, Doomprofvaſtum, Årkidiåknum, Diåknum, Canikum, Cyrkiopråſtom och allom androm Klårkium, ſva witt, ſom ijket år, å vars fornåmda helga Fadirs Pafvans vågna, unlher högſta lydno, at dhe fördc Herra *Andres* kungôra och yſa i ſinom kyrkiom, oppenbarlika om ſunnadaga och andra toora högtijdhes daga i Guds och the helgo Kyrkio banne vara, or dhe fordc ſtyckio ſkuld, och dher til hvar dhen fordc Herre *Andres* i rijket komma kan, til dås at han år afkommin nedh rått, ſåttie vij uppenbarligit förbudh af Guds tiånſt, nådhan han thår år och tre dagar thår nåſt åfter. Item å ars helga Fadhirs Pafvens vågna mackt, tha manum vij alla he, ſom fordc Herra *Andris* hielpa, lônlika eller uppenbarika emoot förſkrifnum Herra *Giordb*, vare Naduga Herra *Konungenom och hans Husfru och vår Naduge Fru Drottningh ſargete undantagnom*, under Guds bandh, och the helga Kyrio, at dhe innan thre vikur hårnåſt kommandhe, aflaten och åttringh gôra fördc Biſkop *Giordbe* och Kirkione i Strångnås ch alle androm dhem ſom dhe för dheſſe ſaak orått gôra

åller giort hafva: af hvilkom forª trem vekom, ſättiom vij then förſta veku för förſta maningh, dhe andra vicku för andra och the tredia veku för tredhia och ytterſta maningh, ſva at dhe ſkulu tha utan alla mera maningh i banne vara och lyſas, uthan dhe göra båttringh, ſom forſkrifvit ſtaar. Thetta var giort och låſit i Vaſtenom årom åfter Guds bördh tuſandha, fyrahundradha uppa tionde, om S:t Pådirs dag ad vincula.

Num. X.

Biſkopens i Lybeck, *Johans*, Bann och Interdicts-bref på Biſkop *Andreas* i Strengnäs. Dat. Biſkops-Såtet i Lybeck d. 27 Apr. 1412, icke allenaſt på Biſkopen ſjelf utan ock på alla des Hjelpare och Medhållare, til uplyſning af Romerſka Lagſtylen och Romerſka Hofvets Tiltagſenhet.

Nos *Johannes* Epiſcopus & Executor præfatus, volentes mandatum Apoſtolicum nobis in hac parte factum & directum reuerenter exequi, ut tenemur, Idcirco auctoritate Apoſtolica, nobis in hac parte commiſſa, dictas literas Apoſtolicas, & hujusmodi noſtras, imo verius Apoſtolicos proceſſus ac in eis contenta, vobis omnibus & ſingulis ſupradictis & aliis quibuscunque Chriſti fidelibus, intimamus, inſinuamus ac notificamus ac ad veſtram & cuiuslibet veſtrum notitiam deducimus & deduci volumus per præſentes, & nichilominus præfatum Dn. *Andream* Epiſcopum, & alios quoscunque, quorum intereſt & intererit quomodolibet in futurum, communiter vel diuiſim, tenore præſentium dicta auctoritate Apoſtolica requirimus & monemus, primo, ſecundo, tertio & peremtorie, vobisque nichilominus & veſtrum cuilibet in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub poenis infra ſcriptis diſtricte præcipiendo, mandamus, quatenus prætactis prioribus proceſſibus per reuerendos in Chriſto Patres Dnos *Kanutum* Lincopenſ. & *Petrum* Aroſienſ. & *Brynolphum* Scharenſis Eccleſiarum Epiſcopos, primos in hac parte Executores, per ſedem Apoſtolicam ſpecialiter deputatos contra ipſum Dn. *Andream* emiſſis & fulminatis, per dictum Dn. noſtrum Papam confir-

irmatis per omnia pareant cum effectu. Inhibentes præterea idem Dn. *Andreæ* Episcopo & aliis, quorum interest, & interercrit quomodolibet in futurum, etiam communiter vel diuiim, ne dictis præposito & capitulo & clero super prætensis ententiis, privationibus & censuris ac gravaminibus, per psum Dn. *Andream* certis excommunicationis, suspensionis & nterdicti sententiis, poenis, ut in prætactis prioribus processibus continetur, illaqueatum contra dictos præpositum, Capitulum & Clerum, per ipsum Dn. nostrum Papam a Jurisdictione & superioritate dicti Dn. *Andreæ* exemptos & liberatos, ut etiam in in eisdem literis Apostolicis continetur, fulminatis & illatis per eundem Dominum nostrum Papam, tanquam irritis & nullis reuocatis & evacuatis molestent seu perurbent. Intimamus præterea eidem Dno *Andreæ* Episcopo & aliis quorum interest & intererit quomodolibet in futurum, inam specialem clausulam, in dictis literis Apostolicis contentam videlicet, quod dictus Dominus noster Papa ipsi Dom. *Andreæ* Episcopo in virtute sanctæ obedientiæ districte preciiendo mandauit, ut infra quatuor mensium spatium a die notificationis seu insinuationis dictarum literarum Apostolicarum computandum, prævia satisfactione congrua injuriam passis, lebitæ absolutionis beneficium a prædictis sententiis, censuris & poenis, quibus dictus Dn. *Andreas* irretitus, ut præfertur, exstitit, nec non habitationem oportunam a sede postolica efficaciter obtinere studeat, vel saltem causas rationabiles infra eundem quatuor mensium terminum dicto Domino nostro Papæ, seu Reverendissimo Patri Dno Franiisco, Sanctorum Cosmæ & Damiani Diacono Cardinali, husmodi facti & negotii commissario per eundem dictum notrum Papam, ad hoc specialiter deputato, ostendat, per quas ppareat ipsum *Andream*, tempore suæ prætensæ provisionis ltimæ, eisdem sententiis, censuris & poenis ligatum & inabilem non fuisse, aut alias quam per præmissam clausulam eneralem in eisdem literis apostolicis expressam, se absoluum & habilitatum, & sic eandem suam ultimam prouisioem validam exstitisse & existere docere procuret. Ac etiam nfra ipsum terminum cum prædictis præposito, capitulo & Clero amicabiliter concordet, & taliter componat, quod ipsi acifice, & absque scandalo, suarumque conscientiarum scruulo, sub ejus regimine vivere possint, sibique tamquam Pa-

tri, & paſtori animarum ſuarum obedientiam & reuerentiam debitam valeant exhibere. Quæ ſi infra dictos quatuor menſes facere & cum effectu adimplere neglexerit ſeu contempſerit, extunc dictus Dominus noſter Papa, conſulendo indemnitati Eccleſiæ Strengenenſis prædictæ, & ſtatui præpoſiti, capituli & Cleri eorundem & aliorum quorum intereſt, eidem Eccleſiæ Strengenenſi de paſtore idoneo, qui illi, ſemotis ſcandalis & erroribus hujusmodi, utiliter præeſſe valeat, pariter & prodeſſe, per translationem dicti Dni *Andreæ*, prout viſum fuerit expedire, auctore Domino, curabit providere. Inſuper etiam quoscunque proceſſus, ſententias & poenas, quos ſeu quas contra tenorem prædictarum literarum Apoſtolicarum forſan haberi contingeret ſeu etiam promulgari, irritos, irritas & inanes, ac irritum & inane quidquid in contrarium a quoquam quavis auctoritate, ſcienter ſeu ignoranter contingeret attemptari, idem Dominus noſter Papa decreuit, prout hæc & alia in dictis iiteris Apoſtolicis habentur & plenius continentur. Monemus inſuper, modo & forma quibus ſupra prælibatum Dn *Andream* Epiſcopum & alios quoscunque tam eccleſiaſticos quam ſeculares, cujuslibet ſtatus, gradus, ordinis aut præeminentiæ exiſtant, vobis & ipſis, ſub eisdem literis expreſſe inhibentes, ne præfatis Dnis præpoſito, capitulo & clero dictarum ciuitatis & Dioeceſeos Strengenenſis, quominus dictæ literæ Apoſtolicæ & hujusmodi noſtri imo verius Apoſtolici proceſſus, ac in eis contenta, vobis omnibus & ſingulis ſupradictis ac præfato Dno *Andreæ* Epiſcopo, & aliis quorum intereſt & intererit quomodolibet in futurum, communiter vel diuiſim in dicta Strengenenſi ſeu aliis quibuscunque eccleſiis ſeu locis publicis vel priuatis publicentur & executioni debite demandentur, omniaque & ſingula in eis contenta ſuum debitum ſortiantur effectum, Impedimentum aliquid præſtetis ſeu præſtent, neque impedientibus detis ſeu dent conſilium, auxilium vel fauorem, publice vel occulte, directe vel indirecte. Alioquin impedientes & impedientibus dictos Dnos præpoſitum, Capitulum, & Clerum vel procuratorem ſeu procuratores, ac vindices, notarios & nuntios eorum ſuper præmiſſis in aliquo dentes conſilium, auxilium vel fauorem & ſingulariter in ſingulos contradictores in hac parte & rebelles perſonas, Domini Regis aç Dominæ Reginæ duntaxat exeptis, excommunicationis, In parochiales vero parochianorum

rum in his uniuerſaliter delinquentium eccleſias, interdicti ſententias, ſex dierum canonica monitione præmiſſa ferimus in his ſcriptis & etiam promulgamus. Vobis vero Dno *Andreæ* Epiſcopo, cui ob reuerentiam veſtræ Pontificalis dignitatis deferre & volumus in hac parte, ſi contra præmiſſa vel aliquid præmiſſorum feceritis per vos vel ſubmiſſas perſonas, & ſi tam prioribus quam hujusmodi noſtris, imo verius apoſtolicis proceſſibus non parueritis cum effectu, ſex dierum canonica monitione præmiſſa interdicti ſententiam ex nunc prout ex tunc ferimus in his ſcriptis. Si vero hujusmodi interdictum per alios ſex dies dictos, ſex dies immediate ſequentes ſuſtinueritis, ex nunc prout ex tunc, ſimili canonica monitione præmiſſa, vos in eisdem ſcriptis, ſuſpendimus a Diuinis. Verum ſi præfatas interdicti & ſuſpenſionis ſententias per alios ſex dies præfatos duodecim dies immediate ſequentes, animo, quod abſit, ſuſtinueritis indurato, ex nunc prout ex tunc & ex tunc prout ex nunc, eadem canonica monitione præmiſſa, vos Dnum *Andream* Epiſcopum excommunicationis ſententia in his ſcriptis innodamus. Cæterum vero, cum ad ulteriorem executionem hujusmodi mandati Apoſtolici faciendam, nequeamus diuerſis aliis negotiis circa eccleſiam & ſubditos noſtros præpediti perſonaliter intereſſe: idcirco Dnis Epiſcopis prædictis nec non univerſis & ſingulis Abbatibus, prioribus, præpoſitis, Archidiaconis, decanis, Cantoribus, Scolaſticis, Theſaurariis, & Canonicis tam Cathedralium quam collegiatarum parochialiumque, conventualium, regularium, & ſecularium eccleſiarum rectoribus, & eorum loca tenentibus cæterisque Presbyteris, Vicariis, capellanis curatis, nec non curatis Clericis, notariis & tabellionibus quibuscunque per ciuitates & dioceſes Upſalenſem, Lincopenſem, Scharenſem, Aroſienſem, Strengenenſem, Aboenſem & Wexionenſem & alias ubilibet conſtitutis, & eorum quemlibet in ſolidum ſuper ulteriori executione hujusmodi mandati Apoſtolici noſtras in hac parte plenarie committimus vices, donec eas ad nos duxerimus reuocandas. Quos nos etiam dicta auctoritate Apoſtolica tenore præſentium requirimus & monemus, primo, ſecundo, tertio & peremptorie, vobisque nichilominus & veſtrum cuilibet, virtute Sanctæ obedientiæ & ſub excommunicationis poena, quam in eos & eorum quoslibet, niſi ea, quæ eis in hac parte committimus & manda-

quidem ceſſationem ibidem per tres dies continuas poſt eorum & cujuslibet ipſorum receſſum obſervetis ac inviolabiliter faciatis & permittatis ab aliis obſervari. Ita quod nulla *eccleſiaſtica ſacramenta* dictis excommunicatis & denuntiatis, niſi *poenitentia & baptiſmus* duntaxat, omnibus indifferenter *Eucariſtia*, infirmis tantum, & *matrimonium*, quoad eosdem excommunicatos & interdictos, ſine ſolennitate eccleſiaſtica contrahatur, ipſisque excommunicatis, ſuſpenſis & interdictis & denunciatis ab hac luce ſine reconciliatione & abſolutione valida decedentibus, *eccleſiaſtica ſepultura denegetur.* Si vero præfatus Dn *Andreas* Epiſcopus, & alii contradictores in hac parte & rebelles, ac ſeeum in hac parte rebelliter participantes, ſicut præmittitur excommunicati, ſuſpenſi & interdicti declarati & renuntiati, per alios ſex dies, proximos dictos ſex dies immediate ſequentes, animis eorum, quod abſit, ſuſtinuerint induratis, Pharaonis duritiem imitando, ad S:æ Matris eccleſiæ gremium, tanquam Papæ, ſuæ ſalutis immemores, Dei timore poſtpoſito, redire non curauerint, ex tunc non immerito contra eos ſic obſtinatos auxilium brachii ſecularis debeat invocari, quia quos timor Dei a malo non revocat, temporalis ſaltem coherceat ſeveritas diſciplinæ, hinc eſt, quod Vos Sereniſſimum Principem Dominum *Ericum* Sveciæ, Daciæ & Norvegiæ ac Slavorum Gothorumque Regem nec non Sereniſſimam Principiſſam Dominam *Margaretam*, Daciæ & Norvegiæ Reginam, tanquam principaliores in dictis veſtris Regnis temporalis gladii vibratores & juſtitiæ zelatores, intuitu diuinæ juſtitiæ & propter Apoſtolicæ ſedis reuerentiam ad executionem hujusmodi mandatorum Apoſtolicorum in Domino exhortamur. Vosque Reuerendos Patres Dominos Lincopenſem, Scharenſem, Aroſienſem, Aboenſem & Wexionenſem Epiſcopos, veſtrosque vicarios & officiales, ceterosque nobiles, barones, terrarumque & locorum Dominos Capitaneos, Caſtellanos, milites, militares, armigeros, advocatos, judices, Proconſules, conſules, Gubernatores, & rectores, ac juſtitiarios quoscunque, tam ſpiritualem quam temporalem jurisdictionem habentes, eorumque loco tenentes & vices gerentes per Regnum Sveciæ ac per ciuitates & dioceſes Upſalenſem, Lincopenſem, Scharenſem, Strengnenſem, Aroſienſem, Aboenſem & Wexionenſem ac alias & ubilibet conſtitutos, ac univerſos & ſingulos Chriſti fideles cujuscunque ſtatus,

ſtatus, gradus, ordinis, præeminentiæ vel conditionis exiſtant, communiter vel diuiſim, dicta auctoritate Apoſtolica, qua fungimur, in hac parte, modo & forma, quibus ſupra, requirimus & monemus, vobisque nichilominus & veſtrum cuilibet in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub dictis trium dierum, canonica monitione præmiſſa, latarum ſententiarum poenis diſtricte precipiendo mandamus, quatenus viſis præſentibus, dum, prout & poſtquam pro parte dictorum Dominorum Præpoſiti, Capituli, Cleri, ciuitatis & dioeceſeos Strengnenſis fueritis requiſiti, aliquis veſtrum fuerit requiſitus, ita quod in his exequendis, alter veſtrum alterum non expectet, nec unus pro alio ſe excuſet, prafatum Dn *Andream* Epiſcopum aliosque contradictores in hac parte & rebelles, ac ſecum rebelliter participantes, & eorum quemlibet, ſicut præmittitur, excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, declaratos & denunciatos, prout & poſtquam pro parte dictorum Dominorum Præpoſiti, Capituli, Cleri, ciuitatis & dioeceſeos Strengnenſis fueritis requiſiti, aut aliquis veſtrum fuerit requiſitus, ita quod in his exequendis alter veſtrum alterum non expectet nec unus pro alio ſe excuſet, præfatum Dn *Andream* Epiſcopum, aliosque contradictores in hac parte & rebelles, ac ſecum rebelliter participantes, & eorum quemlibet, ſicut præmittitur, excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, declaratos & denuntiatos, ad parendum & obediendum hujusmodi noſtris imo verius Apoſtolicis proceſſibus ac monitionibus, inhibitionibus & mandatis in eis contentis, per *arreſtationem*, & *ſequeſtrationem fructuum, redituum & proventuum, rerum & bonorum quorumcunque mobilium & immobilium*, ac dictum Dn *Andream* Epiſcopum & menſam Epiſcopalem & alias quomodolibet ad eum & alios quoscunque contradictores in hac parte rebelles & ſecum rebelliter participantes ſpectantium & pertinentium, ubicunque locorum exiſtentium & conſiſtentium, compellatis & perſtringatis, & hujusmodi fructus, reditus & proventus dictorum excommunicatorum, ſuſpenſorum & interdictorum, declaratorum & denunciatorum, prænominatis Dominis Præpoſito, & Capitulo dictæ eccleſiæ Strengnenſis ac Clero ciuitatis & dioeceſeos prædictarum, uſque ad condignam ſatisfactionem expenſarum & damnorum per eosdem Præpoſitum & Capitulum ac Clerum propter præmiſſa & eorum occaſione factorum & paſſorum, tradatis & aſſignetis

ac faciatis & mandetis, quantum in vobis fuerit, fideliter tradi & assignari. Et satisfacto tamen vobis & aliis, quorum interest & interierit quomodolibet in futurum, de laboribus & expensis competenter. Monemus præterea modo & forma quibus supra vos omnes & singulos supradictos & præsertim ecclesiasticos & subdelegatos nostros & eorum quemlibet in solidum, quatenus visis præsentibus, dum, & prout super hoc vigore præsentium fuerint requisiti, aut aliquis eorum fuerit requisitus, dictas literas Apostolicas & hunc nostrum processum ac in eis contenta, vel saltem substantialem effectum eorundem, præfatis Domino Regi ac Dominæ Reginæ, nec non Episcopis supradictis eorumque vicariis & officialibus, cæterisque Principibus, Nobilibus, Baronibus, terrarum ac locorum Dominis, Capitaneis, Castellanis, militibus, militaribus, armigeris, aduocatis, judicibus, Proconsulibus, Rectoribus & Gubernatoribus quorumcunque civitatum, oppidorum, villarum, castrorum & locorum quorumcunque, ac justitiariis quibuscunque, quantamcunque & qualemcunque jurisdictionem per dictas ciuitates & dioeceses & alias ubilibet constitutis habentibus & exercentibus ac aliis quorum interest & interierit quomodolibet in futurum, communiter vel diuisim, eos & eorum quemlibet propter hoc personaliter accedendo, publicent, legant, insinuent & exponant, ac ab aliis ita publicari & exponi procurent, dictos Dominum Regem & Dominam Reginam nec non Archiepiscopum & Episcopos ac eorum Vicarios & officiales & alios quoscunque tam Spirituales quam temporales, quamcunque & qualemcunque jurisdictionem habentes ad executionem hujusmodi mandatorum Apostolicorum ex parte nostra, imo verius Apostolica, in Domino exhortentur & requirant, & nichilominus dictas literas apostolicas & præsentem processum nostrum valuis dictarum ecclesiarum affigant, copia præsentium ibidem dimissa, ac in faciebus earundem ecclesiarum *infra missarum solennia populo ibidem ad divina congregato publicent & ad intellectum audientium exponant, campanis pulsatis & candelis accensis & in terram projectis, cruce erecta,* cum decantatione Psalmi, Deus laudem meam ne tacueris &c. & responsoriis, reuelabunt coeli iniquitatem, inde &c. seu antiphone, media vita &c. ubi, quando & quotiens super hoc fueritis seu fuerint requisiti, aut aliquis vestrum fuerit requisitus, & donec aliud a nobis vel superiore nostro habueritis seu habuerint in mandatis. Et si contingat nos super præmissis in aliquo procedere, de quo nobis potestatem omnimodam reservamus, non intendimus propterea hanc prætactam commis-

missionem nostram in aliquo revocare, nisi de revocatione hujusmodi in nostris literis fecerimus mentionem. Per processum autem nostrum hujusmodi nolumus nec intendimus nostris in aliquo præjudicatorum collegis, quominus ipsi vel eorum alter, servato tamen hoc nostro processu, in hujusmodi executionis negotio procedere possint seu possit, prout ipsis videbitur expedire. Hunc autem nostrum processum volumus penes dictum Capitulum Stregnense vel Syndicum seu procuratorem ipsorum remanere, & non per vos vel aliquem alium contra ipsius Capituli voluntatem de valuis ecclesiarum, ubi affixus fuerit, quomodolibet detineri, laniari vel detirpari aut amoveri. Contrarium vero facientes præfatis sententiis per nos latis, ipso facto, volumus subjacere. Mandatis tamen copiam fieri de præmissis petentium quidem sumptibus & expensis. Absolutionem vero omnium & singulorum, qui præfatas nostras sententias, seu earum aliquam incurrerint quoquomodo, nobis vel superiori nostro tantum reservamus. In omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum presentes nostras literas seu hoc præsens publicum instrumentum ipsum nostrum in se continentes seu continens, exinde fieri, & per Fridericum notarium nostrum & scribam infrascriptum subscribi & publicari mandavimus, nostrique sigilli justimus appensione communiri. Datum & actum in curia nostra Episcopali Lubicensi, aulæ superioris, anno Dni MCDXII, indictione V, mense Aprilis die mercurii XXVII, hora sexta vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini Johannis divina providentia Papæ XXIII anno secundo, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris, Dominis Detlevo Bokze, Officiali Lubecensi Generali, Magistro Marquardo Schiphero, Canonico in Ecclesia Uthinensi Lubicensis dioecesis, Rudero Rugha, perpetuo Vicario Ecclesiæ Lubicensis Presbyteris, & Bertoldo Lodder Clerico & Notario publico Halberstadensis Dioecesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et Ego Fridericus &c. &c.

N. XI.

Biſkopens i Åbo, *Johans*, Bref om Tionde och andra Präſträttigheter i Nyland, dat. Tenala 1373 vid Kyndelsmeſſan, tryckt uti Lindenbrogii Scriptores rerum Germanicarum Septentr. *Fabritii* Edition 1706, ſ. 187. R. von der *Hardt* har upgifvit Brefvet til *Peringſköld*.

Univerſis præſentes literas inſpecturis *Johannes* diuina miſeratione Epiſcopus Aboenſis ſalutem in Domino ſempiternam. Notum facimus per præſentes, quod Nos ſub anno Domini MCCCLXX tertio, circa purificationem Mariæ, per terram Nylandiæ, in viſitationis officio, transeuntes intelleximus, magnam fore difformitatem in diuerſis parochiis ſuper & pro Maſkoth, minoribus decimis, ac aliis exhibitionibus eccleſiaſticis exhibendis, quæ in diuerſis parochiis terræ Nylandenſis inæqualiter & difformiter hactenus ſoluebantur. Unde non modicus error, clamor & contentio inter clerum & populum terræ Nylandenſis in graue animarum periculum fouebantur. Nos igitur, ut tenemur, hujusmodi clamoribus, contentionibus & erroribus viam præcludere cupientes, convocatis ad Karum cleto & populo Nylandenſi ad præſentiam noſtram, nec non Nobilis viri *Hennechini Dyme* protunc advocati caſtri Viborgenſis, ex communi utrarumque partium conſenſu voluntario ſtatuimus, ac ordinatione in perpetuum valitura declaramus, quod Maſcaut ſecundum literas prædeceſſorum noſtrorum ſuper hoc confectas, quarum tenores ſunt ſubſcripti, in debitis & conſuetis terminis, ſub poena trium marcharum integraliter exſoluantur. Cum pauperibus vero, qui tali modo ſoluere Maſkaut ſuum non ſufficiunt, ad judicium bonorum virorum Curatus conſcientioſe agat, prout ipſorum inſufficientia requirit & paupertas. Majores decimæ exhibeantur ſicut prius eſt ſervatum. Minores vero decimæ, quocunque nomine accuſentur, nullis penitus excluſis, prout etiam in litera Venerabilis Patris Domini, Domini *Birgeri*, Archiepiſcopi Upſalenſis, lucidius exprimitur, deuote & integraliter exſoluantur. Præterea diffinitum fuit, quod de ſagenis ſingulis caudam dictam Kalff habentibus detur Curato una pars dicta Maſkaut eum piſce, qui capitio (capitur) meliori. De aliis vero piſcibus, quocunque modo, Deo largiente & fora (foca) decimæ ſoluantur integrales, & ſimiliter de ſperiolis auibus aliisque beſtiis ſylveſtribus quibuscunque.

cunque. Item concordatum & ſtatutum fuit, quod viri dicti *Malamen*, habentes proprias domos & ſuppelectilia dicta Boſkap, modicum tamen vel nihil ſeminantes, benevole ſoluant loco Maſkaut quinque ſolidos Svenos Curato, eccleſiæ unum ſolidum & tantum Campanario. Alii vero Malamen non habentes domos proprias, ſed cum aliis habitantes ſoluant Curato unam oram Svenam, eccleſiæ quatuor denarios Svenos & tantum Campanario. Mercenarius ſoluat Curato unum ſolidum Svenum, mercenaria quoque ſoluat ſex denarios. Item husquina ſoluat Curato unum ſolidum & duos denarios Campanario. Omnes & ſingulæ aliæ obventiones deuote & integraliter exhibeantur, prout clare docent tenores infra ſcripti, quorum quidem originalia in Eccleſia Cathedrali ſub ſaluis ſigillis impoſita conſervantur. In quarum ordinationum & diffinitionum majorem euidentiam ſigillum noſtrum una cum ſigillis circumſpectorum virorum, Hennechini Dyme prædicti, Nicolai Pederſon, Simonis Johanſon protunc exactorum Regii in Nylandia, Andreæ Svenſon, cum ſigillo terræ Nylandenſis eſt appenſum. Datum & actum apud Eccleſiam Karum eodem anno, decima ſeptima die menſis Februarii, appoſito autem ſigillo terræ quarto die poſt. Data apud eccleſiam Tenalee in communi placito.

Wid detta Document äro Noter bifogade, och rätteligen anmärkt, at Maſkaut är Matſkott, Sperioli Sparſwar, men at *Karum* ſkulle hafwa någon gemenſkap med S. Catharina är wäl ingen ſärdeles likhet, ſnarare lär det wara Karis Kyrka och By, ſom ligger i Nyland. Det torde ock wara något miſstag, när Sagena anſes för et ſlags Fartyg, då det är Fiſke-not. De här nämde Malamen lära antingen wara Landköpmän eller Krögare, åtminſtone förekommer, hos Juſlenius, *Malja*, Skål eller Skåldrickning. Husquina torde wara Inhyſes Huſtru. Af de här nämnda Mynt lär Solidus betyda Örtug, Denarius Penning. Den ſom gjort Anmärkningarna lär ej heller kunnat finna hwad *Fora* ſkulle betyda, men det bör läſas *Foca*, ſom beteknar Skålhund. Så ſkrifwes ock ordet uti Ärke-Biſkop Birgers Bref 1297, ſom här åberopas, för phoca.

N. XII.

Förening imellan K. *Chriſtoffer* och Riddarne i Liffland af år 1447 d. 6 Januarii, meddeld af E. R. *Langebek* af *Clodts* Copiebok.

Confoederatio A. 1447 Zwiſchen dem Meiſter zu Lyflandt H. *Henrich Finke* von Owerberg und König *Chriſtopher* zu Dennemarch, Schweden undt Norwegen, den Reuſen von Nougarten mit beydeſeits macht zu bekrigen.

1) Daſs die vereinigung auf Pfingſten angehend und 2 jahr folgends wehren, undt ſolte von Dato von keinen theile zuſammenkunft mit den Reuſen von Gros Nougarten gehalten werden.

2) Keine ſolte ſich in ernanter zeit ohn dem andere theil mit dem Reuſen vertragen, es ſey eintrachtiglicht.

3) Sie wolten ein dem andern mit gantzer macht getreulich helffen, undt den krieg gegen ernandten Groſſnougarten auf S. Johannis tag anfangen, alſo daſs der meiſter zu Lyflandt vorged. oder ſeine gebietigern mit gantzen macht des Reuſen gebiethe Neuſchlos und Caporie &c. die an des Ordens Lande grentzen, feindlich überziehe.

4) Zumahlen auch des Königes befehlhabere zur ſelben zeit ſolten mit gantzer macht der Reuſen lande angreiffen als Noteburg, LandesCron und Wolchou, die an des Königes gräntze belegen.

5) Sollen die ſtraſſen von beyden den Reuſen verſchloſſen, keine Zufuhr gethan auch des Reuſen Lande nicht beſucht werden.

6) Da auch die Reuſen des Koeniges oder den Ordens Lande uberziehen wurden, ſo ſolte der theil, ſo nicht uberzoghen wurde mit zeiner gantzen macht die Gebiete der Nougarten, die an ſeine grentze ſtoſſeten, feindtlich angreiffen.

Deſs zu urkundt undt bekentnis mehrer ſicherheit der Herr Meiſter zu Lyflandt und die hiernach geſchriebene Gebietiger Bruder Heinrich von Oïten Landtmarſchalch, undt Peter Weſeler Cumpthur zu Fellin Teutſcher Ordens, und die männer der obgenandten Lande Lyflande, Herman Seu, Johan Lechtes, Claus Mekes, undt Lambert Metsſtaach vor ſich undt ihre nachkommen geloben bey guthen treuen, daſs ſie getrulich dazu rathen, helffen ſolten und wolten, das alle undt ein jeglicher dieſer beruhrten Artikul, ſtucke und puncte in aller maſſen wie ſie geſchrieben

ſtehn,

ſehn, auch mit ihren Willen, rathe, wiſſen undt volborth geſchehen und geſchrieben ſein, feſte ohne alle argeliſt, Intrag, neue funde undt gefahrde halten werde, undt ihren aller Inſiegel dieſer confoederation einträchtiglich laſſen anhangen, die gegeben iſt zu Walche am tage Epiphanie Domini anno ejusdem milleſimo, quadringenteſimo, quadrageſimo ſeptimo.

N. XIII.

Birger Jarls Bref om fri och ohindrad Handel imellan Sverige och Lybeck, gifvit vid år 1250, tryckt uti J. C. H. *Dreyers* Specimen Juris Publici Lubecenſis circa Jus Naufragii, ſ. CXV.

Birgerus Dei Gratia Dux Sweorum, Prefecto, Conſulibus & Burgenſibus univerſis ciuitatem Lubicenſem inhabitantibus omne bonum cum ſalute vite preſentis pariter & future. Quia non credimus memoria receſſiſſe, quod nos nuncios noſtros ad vos in jejunio, ſcilicet prepoſitum Ericum & Johannem Calvum, ſpecialiter transmiſimus, quia vidimus diligenter, quod diſcordie fomes & invidia odii inter nos & vos voluit ſuboriri, propter marinos transgreſſores, qui pacis foedera turbauerunt, monentes vos per eosdem, ut ſuper bono pacis diligenter deliberare deberetis, & quod nos certos redderetis ſuper propoſito veſtro per aliquem burgenſem ciuitatis veſtre, qui mature eſſet etatis & ſuper antiquis geſtis notitiam gereret pleniorem. Innoteſcat igitur vobis, quod nos nuncium veſtrum recepimus, quem in negociis agendis & promouendis invenimus multipliciter prouidum & diſcretum. Habuimus igitur cum eodem ſuper pacis concordia primo colloquium & tractatum, quem illuſtres principes, ſcilicet felicis memorie Rex Sveorum *Kanutus*, Dux Saxonie *Henricus* & *Byrgerus* Dux Sueorum inter Theutonicos & Sweos antiquitus firmauerunt. Hos ergo transſcriptis, in quibus forma pacis jam predicte plenarie continetur, tam noſtris quam veſtris prelectis & auditis invenimus eadem in omnibus concordare. Propter quod preſentibus venerabilibus Dominis Archiepiſcopo Upſalenſi & ſuffraganeis ſuis, Domino *Karulo Karuli* Ducis filio, Domino *Karulo* Ducis *Ulfonis* filio aliisque diſcretioribus regni noſtri ſtatuimus firmiter pacem priſtinam eſſe neceſſario renouandam, & impoſterum inuiolabiliter obſeruandam maxime, quia ſi lites & jurgia per anteceſſores noſtros ſapienter

&

& fine debito terminata iterum de die in diem deberent in irritum reuocari, nunquam ſecura pacis concordia poſſit ab hominibus inueniri. Volumus igitur omnes Lubecenſes ad regnum noſtrum cum mercimoniis venientes *a tributo & thelonio quolibet eſſe liberos & exemptos.* Si qui vero de ciuitate veſtra moram nobiſcum facere voluerint in regno noſtro habitare, tunc volumus ut patrie noſtre legibus utantur & regantur, & Sveci de cetero appellentur, & hoc idem petimus ut vos circa noſtrates ad veſtram ciuitatem venientes inviolabiliter obſeruetis. Preterea, ſi quis de veſtra ciuitate aliquam ex noſtratibus paſſus fuerit injuriam, ad nos cum litteris veſtris & legitimo veniat teſtimonio, & nos eidem incontinenti ſecundum leges patrie plenum & integrum faciemus fieri juſtitie complementum & vos veſtratibus vobiscum conſimiliter faciatis. Similiter & omnia alia, que anteceſſores noſtri ſuperius nominati in priuilegiis ſuis antiquitus ſtatuerunt, volumus obſeruare tam ſuper purgatione ferri candidi quam eciam mulieribus in ſoluto matrimonio impregnatis. Preterea, ſi qui de veſtra ciuitate penes vos in mari rapinas velint exercere & pacis jam predicte federa perturbare, ipſos de veſtra ciuitate in perpetuum exuletis & hoc nos idem circa perſonas talium facere volumus, ubicunque prope partes noſtras poterunt inveniri. Preterea petimus inſtancius, ut illos qui de noſtris partibus ad vos veniunt veluti veſtrates, & nos illos qui de veſtra veniunt ciuitate veluti noſtrates ad invicem mutuo diligamus.
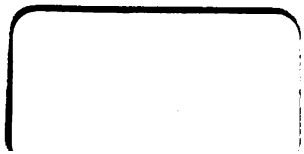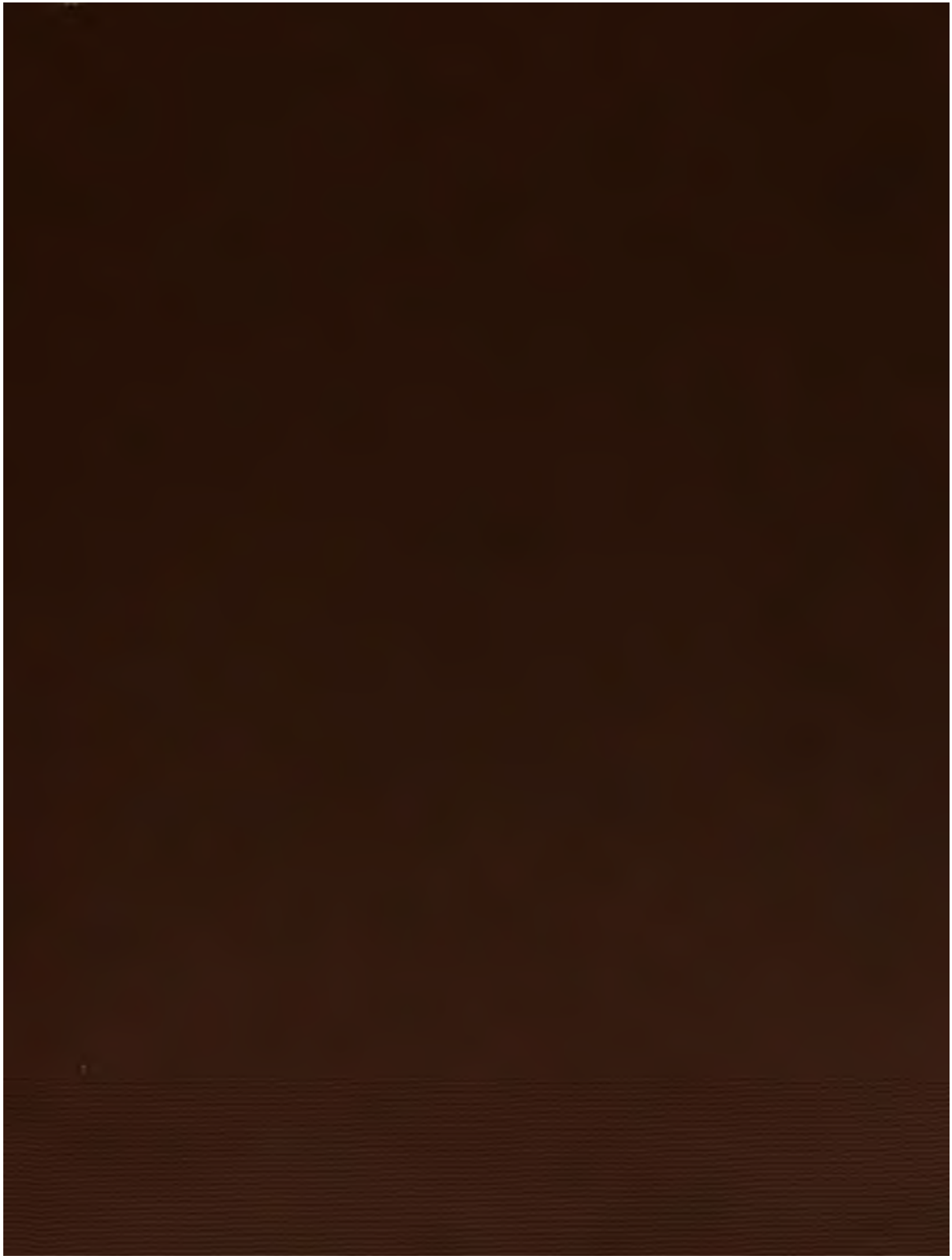
APR 6 - 1951